UNGU TUKUMEMU

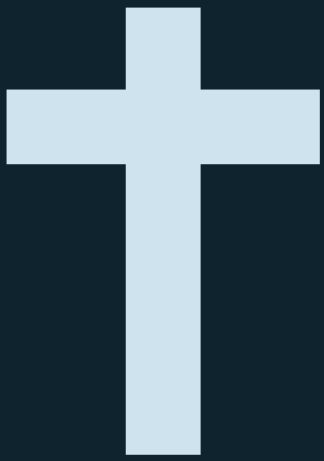

The New Testament in the Imbo Ungu Language of Papua New Guinea

UNGU TUKUMEMU
The New Testament in the Imbo Ungu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Imbo Ungu long Niugini

copyright © 1997 The Bible League

Language: Imbo Ungu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
8e236e4f-bf7f-5fe1-a0ea-4f115d5cbf7e

Contents

Matyu 1
Mak 82
Luk 130
Jon 212
Aposel 269
Rom 344
1 Korin 383
2 Korin 415
Galesia 442
Efesus 455
Filipai 467
Kolosi 476
1 Tesalonaika 485
2 Tesalonaika 492
1 Timoti 496
2 Timoti 508
Taitus 516
Filemon 522
Hibru 524
Jems 553
1 Pita 563
2 Pita 575
1 Jon 583
2 Jon 591
3 Jon 593
Jut 595
Nimbe Para Tilimu . . 599

Gotenga Ungu Tukumemu Matyu

Matyuni Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Matyu yuni i ungu tukumemu topa panjirimu. Yunge imbi te Levi. Yu oi Rom gavman kou takis lili iyemu molopili, Jisasini yu lombili owi nimuna Matyuni Jisasinga kitipi kanoli iye molorumu. Goteni Israel imbomando eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe panjipe kanopa ltimu iye Kraist akumu Jisas ningolio Israel imbomani Jisas ipuki tingeindo i ungu nimbe panjirimu. Akumunga, profetemani oi ningo panjiringi ungu awinima Jisas ara tirimu nimbelie topa panjirimu. Jisasini ungu mane tirimu ungu awili mare i tepa: Sapta 5-7 pali, Sapta 10 pali, Sapta 13 pali, Sapta 18 pali, Sapta 24-25 pali.

I ungu kambu torono wali, nu Jisas Kraistini nokopa kondopili ipuki tirino mele Goteni tepa enge tipelie olando pupili nipili.

Jisas maina orumu ungu

1 Jisas Kraist Devitinga lapuna wendo orumu. Devit yu Abrahamenga lapuna wendo orumu. Jisas Kraistinga kolepalemanga imbima i tepa:

2 Abrahameni Aisak merimu; Aisakeni Jekop merimu; Jekoponi Juda kinye yunge angenupilima merimu;

3 Judani Peres kinye Sera kinye merimu, aku iye talonga anumu Temar; Peresini Hesron merimu; Hesrononi Ram merimu;

4 Ramoni Aminadap merimu; Aminadapeni Nason merimu, Nasononi Salmon merimu,

5 Salmononi Boas merimu, Boas yunge anumu Rahap; Boasini Obet merimu, Obet yunge anumu Rut; Obeteni Jesi merimu;

6 Jesini iye nomi king Devit merimu. Devitini Solomon merimu. Solomononga anumu oi Urianga ambomu molorumu.

7 Solomononi Rehoboam merimu; Rehoboamoni Abiya merimu; Abiyani Asa merimu;

8 Asani Jehosafat merimu; Jehosafateni Jorim merimu; Jorimoni Usia merimu;

9 Usiani Jotam merimu; Jotamoni Ahas merimu; Ahasini Hesekia merimu;

10 Hesekiani Manase merimu Manaseni Emon merimu. Emononi Josaia merimu;

11 Josaiani Jekonia kinye yunge angenupilima merimu. Jekonia kinye angenupili kinye molangei opa pule imbomani Israel imboma kinye ongo opa tekolio Israel imbo awini ka tiko Babilon kombundo meko puringi.

12 Ka tiko meko puringi wali pele Jekoniani Sealtiel merimu; Sealtieleni Serubabel merimu;

13 Serubabeleni Apiuti merimu; Apiutini Eliakim merimu; Eliakimuni Asor merimu;

14 Asoreni Sadok merimu; Sadokeni Akim merimu; Akimuni Eliut merimu;

15 Eliutini Elieser merimu; Elieserani Matan merimu; Mataneni Jekop merimu;

16 Jekoponi Josep merimu. Josep Maria omenu. Joseponi Maria oi naa lipili Maria yu bakulu olona mondopa molorumu. Pele ambo iye talo moloringili kinye Mariani Jisas merimu. Goteni eno nokopa kondombalo iye nomi te lipo mundumbo oi nimbe kanopa

ltimu iyemu Jisas aku iyemu omba
molorumu. Aku tepa yunge imbi te
Kraist ningi.
17 Abrahameni yandoko yan-
doko meliko ongo King Devit
meringi aku anda kolepale 14
moloringi. Devitini pulu polopalie
yandoko yandoko meliko ongo
Israel imboma opa pule imbomani
ka tiko Babilondo meko puringi
aku anda kolepa 14 moloringi.
Babilon ka tiko meko puringi wali
yandoko yandoko meliko ongo
iye nomi Kraist merimu aku anda
kolepale 14 moloringi.

Mariani Jisas Kraist merimu

18 Jisas Kraist, yu meringi
temanemu i tepa: Yunge anumu
Marianga pulu lerimu imbomani
Maria Joseponi lipili ningo kanoko
ltenderingi nalo oi Josep peya
tendekuna naa peangili Mini
Kake Telimuni Maria yunge olona
bakulu mondondorumu. Maria
bakulu olo mongo torumuna
kanoringi. 19 Aku wali yunge
alangu iye Josep yu iye tumbi nil-
imu molorumu kala Maria bakulu
meremo ningi ungu pilipelie
Maria mai naa kolopili nimbe
imbo awini molangei yu temo
mele nimbo para naa tipo yu
yunu molombalo kinye kiyengo
nimbo we kamukumu puwi nimbo
konopu lerimu.
20 Josep aku tepa konopu lipe
mundupe molopili Awilimunga
ensel teni Josep uru kumbu tipelie
nimbei, “Josep, iye nomi king
Devitini kalopa ltimu iyemu,
Mini Kake Telimuni Maria ulu te
terimu kala yu bakulumu olona
mondoromo kani yu linindo pipili
naa kolko liwi. 21 Yu ungulu
kanopa limbelo. Aku ungulumuni
yunge imboma enonga konopuna
ulu pulu keri teremelema pepili
molkolio mindili nonge nimbe eno
lipe tapondopa, mindili nongei
aulkena wendo lipe, yu kinye
peya molko kondonge aulkena lipe
mondombalo kani yu imbi tiko
Jisas niwi,” nimu.
22 Aku tepa wendo orumu
ulumanga pali koro oi Gotenga
nimbe munduli unguma imboma
nimbe para tirimu iye profet teni
ulu mare pele wendo ombalo oi
nimu mele muli torumu. Akumu i
tepa:
23 Pileio. Ambo wenepo te iyemu
kinye kopu naa telimuni
bakulu olona mondopalie
ungulu te membalo. Yunge
imbi leko Emanuel ninge,
(Ais 7:14)
nimu. I imbimunga ungu pulumu
Gote lino kinye moromo.
24 Josep uru pepa makilipelie
Awilimunga enselemuni nimu
mele pilipe lipelie ambomu ltimu.
25 Nalo yu bakulumu oi naa mepili
tendekuna naa peambili nimu.
Pele Mariani ungulu te merimu
kinye Josep yuni yunge imbi tipelie
Jisas nimu.

2

1 Herot kombu Judia distrik im-
bomanga iye nomi king molorumu
wali Betlehem nimbe kombu taun
te lerimu akuna Mariani Jisas
merimu. Aku walimanga ena
oromondo kombu kandiyema lipe
manjili peli iye mare moloringima
kombu awili Jerusalem ongolio
waliko pilko ningei, 2 “Juda im-
bomanga iye nomi king molom-
balo ungulu meringimu tena
moromoya? Lino ena oromondo
kombuna molopolio iye te iye
nomi king molombalo meringimu
lipe ondoli kombukandiye te pulu
polopa wendo omba angilimona
kanopolio, yu kapi nimbo imbi
lipo ola mundumilindo oromolo,”
ningi.
3 Iye nomi king Herot i ungumu
pilipelie iye te yu kolo wan-
gopa king molombalo lepamo
nimbe pilipelie yu mini lter-
imu. Jerusalem imboma pali

konopu awini leringi. 4 Kano
wali yuni Juda imbomanga Gote
popo tondoringi iye awilima pali
kinye Gotenga ungu manemanga
puluma pilko mane tiringi iyema
wayendo tukundo waio nimbe-
lie eno walipe pilipelie nimbei,
“Goteni eno nokopa kondombalo
iye te lipo mundumbo nimbe
kanopa ltimu iye nomi Kraist
te kombuna mengeya?” nimu.
5 Enoni yundo ningei, “Kombu Ju-
dia tukundo Betlehem taunona yu
menge. Gotenga nimbe munduli
ungu nili iye profet teni pele aku
tepa wendo ombalomundo oi
nimbe buk torumu akuna moromo
kanomu. Yuni nimbei,

6 Betlehem, kombu Juda ltemo
kombu te, yu kombu Juda
tukundo kombu awili-
manga yu kombu mainye
te molo. Yunge tukundo
iye nomi awili te wendo
ombalo, akumuni nanga
Israel imbomanga sipsip
tapu iyemu molopa eno
nokombalo, *(Mai 5:2)*

nimu kanomu,” ningi.

7 Kano wali imbo lupema
naa kanoko naa pilko molangei
Heroteni lipe manjili peli iyema
waio nimbe kombu kandiyemu
pulu polopa wendo omba angi-
lerimu walimu walipe piler-
imu wali, yundo ningo tiringi
kinye 8 pilipelie enondo nimbei,
“Eno Betlehem pungo ungulumu
wamongo koro paio! Kanoko
ltendekolio yando ongo na ningo
tieio. Nani kape yu ombo kapi
nimbo imbi lipo ola mundumbo,”
nimu.

9 Kingimuni aku tepa nimu
ungu pilkolio eno kelko pungo
kano puringi. Kano kinye ena
oromondo kombuna molkolio
kombukandiye kanoringimu eno
puringina kumbe lepa pumbei
pumbelie ungulumu molorumu
ulke tulepena pumbe ola angiler-
imu. 10 Enoni kombukandiyemu
kanokolio paa tono koloringi.
11 Ulkena tukundo pungolio
ungulumu kinye anumu Maria
kinye moloringili pungo kanoko
ltenderingi. Kanokolio ungulu-
munga kumbekerena komongo
toko pondoko mai kanokolio
yu kapi ningo imbi liko ola
munduringi. Mundukolio eno
wale penga meko oringima apiko
mele pengama wendo liko yu
tiringi. Kou gol kinye, paura
karomele kinye mune toli paura
te kinye, kopongo wel mune toli
te kinye, aku melema yu tiringi.
12 Kano kinye Goteni eno uru
kumbu tipelie enondo nimbei,
eno Herot moromondo naa paio,
molo nimu kinye pilkolio eno
aulke tenga lupe ongolio ulkendo
puringi.

Josep kinye ungulu anungolo kinye Isip kombuna puringi

13 Kano kinye lipe manjili
peli iyema kelko puringi wali
Awilimunga ensel teni Josep
uru kumbu tipelie nimbei, “Iye
nomi king Heroteni yunge ami
iyemando ungulumu koroko toko
kondopaio nimbei teremo kani nu
ola molkolio ungulumu anungolo
liko meko kombu Isipindo kowa
pungo molopaio. Altopo nani
yando waio nimbo wali wangei,”
nimu.

14 Aku nimu ungu pilipelie
Josep makilipelie ipu leli anungolo
talo lipe mepa Isipindo purumu.
15 Herot kolombalo kinye kelepo
ulkendo pumolo ningo oi Isip anjo
moloringi. Aku ulu teringimu
Gotenga nimbe munduli ungu
altopa tembaloma imboma nimbe
tirimu iye profet teni ulu te pele
wendo omba oi nimu mele muli
torumu. Akumu i tepa:

Goteni nimbei, Nanga ungulu-
mundo kombu Isip tiye

kolko wendo owi niu, *(Hos 11:1)*
nimu.

King Heroteni unguluma toko kondangei nimbe iyema lipe mundurumu

16 Kano wali anumu lapa talo Jisas peya Isip pungo molangei, lipe manjili peli iyemani Herot yu kili tiringi Herot yuni pilipelie mumindili paa awili tepa kolorumu. Mumindili kolopalie ami iye marendo nimbei, “Betlehem taun kinye Betlehem nondopa ltemo kombuma kinye kanomanga pungo poinye talo omba puli unguluma kinye poinye talo naa pora nili unguluma kinye koroko toko kondopaio!” nimu. Kombukandiye kanoko lipe manjili peli iyemani kombukandiyemu pulu polopa wendo omba angilerimu walimu yundo ningo tiringi mele pilipelie poinye aku tepa peli unguluma topa kondombaindo nimu. 17 Aku tepa terimumunga koro oi Gotenga iye profet Jeremaiani ulu te pele wendo ombalo nimbe nimu mele wendo orumu.

18 Yuni nimbei,

Eno kombu Rama tuku ungu te pileringi, kola teringi pilko, imbo koromele kinye kola teremele mele kola aku teko teringina pileringi. Ambo Reseleni yunge bakulumanga kola terimu. Yu konopu u nipili ningolio teringi nalo yunge bakuluma naa moloringina yu kondo kolopa kau molorumu, *(Jer 31:15)*

nimbe Jeremaiani oi aku nimu.

Josep kinye ungulu anungolo kinye Israel yando oringi

19 Altopa Herot kolorumu kinye Awilimunga ensel teni Josep Isip molopili uru kumbu tipelie nimbei, 20 “Ungulumu tongei tenge imboma koloringi kani ola molko anumu malo talo liko meko kombu Israelendo kelko puwi,” nimu.

21 Aku ungu pilipelie yu ola molopa anumu malo talo lipe mepa Israelendo purumu. 22 Nalo Arkelaus yunge lapa Herot kolo wangopa iye nomi kingimu molopa kombu Judia distrik nokorumu pilipelie Josep yu kanona altopa pumbeindo pipili kolorumu. Kano wali Goteni uru kumbu tipelie yundo lepi lepi torumu kinye yu kelepa kombu Galili distrik pumbe, 23 akuna lerimu Nasaret taunona pumbe molorumu kala Gotenga nimbe munduli ungu imboma ningo tiringi profet iyemani Jisas kinye ulu te altopa wendo ombalo oi ningi mele paa wendo orumu. Enoni ningei,

Imbomani Yu Nasaret taun iye te ninge,

ningi.

3

Jon imbo no ltindilmuni ungu nimbe tirimu

1 Jisas Nasaret taunona we molopili Imbo No Ltindili Jon omba kombu Judia distrik tukundo imbo naa peli kombuna ungu nimbe tipelie nimbei, 2 “Gote iye nomi kingimu molombalo waimu nondopa wendo ombai teremo kani enonga ulu pulu keri teringi konopuna peremoma tiye kolko konopu topele taio,” nimu. 3 Kano iyemu oi naa molopili paa koro oi Gotenga profet iye Aisaiani ungu te nimbe tipe bukuna torumu. Kano ungumu i tepa,

Imbo naa peli kombuna imbo tenga kerena ungu te nimbei, “Awilimu ombalo aulkemu teko wamoko tendaio. Yu ombalo aulke keloma teko tumbi tieio,” nimo. *(Ais 40:11)*

Aisaiani Jononi paa altopa tembalo
mele oi aku tepa nimbe panjipe
buk torumu.

4 Jon yu kongi kamelenga indini
teli wale te pakopa, kongi kao
kangimuni teli kako te topalie,
kuli komboro kinye pilimo mulu
kinye aku langi talo kau nomba
molorumu. 5 Kano kinye kombu
awili Jerusalem imboma kinye
Jerusalem lerimu kombu Judia
distrik pali imboma kinye kombu
Jordan pali imboma kinye Jon
molorumuna puringi. 6 No Jordan
tukundo pungolio enoni ulu pulu
keri teringima ningo para tiringi
kinye yuni eno no ltindirimu.

7 Yuni Juda imbomanga iye awili
Farisima kinye Sadyusima kinye
awini no lingeindo oringi ulu
kanopalie, eno iri topalie nimbei,
“Kolo topa imboma tepa kenjili
waimbemunga waloma, Gote
mumindili kolombalo walimunga
narini eno kowa paio nimu kinye
eno Goteni naa tepa kenjipili ningo
no liemili ningo oromeleya? 8 Eno
tumbi tiko molko, ulu pengama
kau teko molonge kinye eno ulu
pulu keri teringima paimbo tiye
kolko konopu topele tonge mele
mona lembalo. 9 Lino anda kolepa
Abrahameni kalopa ltimuma
moromolomunga imbo pengama
moromolo ningo aku konopu naa
leaio. Nani eno nimbo tiro, Goteni
i kou mongomando Abrahameni
kalopa ltimu imboma apuwe
leangei nilkanje kou mongoma
Abrahameni kalopa ltimu imboma
molemala i nio. 10 Unjo peke
tombai loimu Goteni oi unjo
puluna loi nokopa moromo. Unjo
mongo topa tukume naa pembalo
unjoma yuni peke topalie tipena
kalombalo.

11 Nani ulu pulu kerima tiye
kolko konopu topele toromele
imboma paimbo imbo nomuni no
ltindiro. Nalo eno imbo no ltindiro
mele na akilio lepa ombalo iye-
muni Gotenga Mini Kake Telimuni
kinye tipemuni kinye eno no mele
ltindimbelona linge. I na akilio
lepa ombalo iyemu yunge engemu
paa olandopa, nanga engemu paa
mandopa. Na yu kinye manda
molo. Imbo awilimanga kongono
keri teli kendemande imbomani
paimbo enonga awilimanga kon-
gono keri tendengeindo kimbo
tu wendo ltindirimele nalo na
akilio lepa ombalo iyemunga
kimbo tu wendo lindimbo kano
kongonomu paa olandopa mele
nani tendembo manda naa telka.
12 Yuni yunge rais wit moke teli
pokomu ambolopalie yunge rais
wit mongo kinye rais wit kangi
kinye moke tembaindo moromo.
Yunge rais wit moke teli polomu
tepa wamopa tembaindo rais wit
pali wendo liembo nimbe moke
tepalie mongoma lipe rais wit
noirimo mingina lepili nimbe
noimbeindo mingi topa, pele
kangima lipe maku topa tipena
polo tepa tipeni nomba pepa kau
purumona kalombalo,” nimu.

Jononi Jisas no ltindirimu

13 Jononi imboma no ltindipe
molopili Jisas kombu Galili distrik
tiye kolopalie, Jononi yu no lindip-
ili nimbe Jon no Jordan molorum-
una yu purumu. 14 Orumu kinye
Jononi nimbei, “Aku paa molo.
Nani nu no ambe tepo lindembo
ningo ninoya? Nuni na no lindili-
nanje penga,” nimu.

15 Nalo Jisasini topondopa nim-
bei, “Molo. Goteni nimo uluma pali
ara tiembili kani nio mele tewi,”
nimu. Kano wali Jononi manda
nimbe yu no ltindirimu.

16 Jisas no lipe pora tipelie no
kelona ola orumu. Wendo ombai
orumu wali mulumu kengea lepa
anjo yando purumu, Gotenga Min-
imu, kera imili mele, mainye omba
Jisas molorumuna pumbe kang-
ina ola molorumuna kanorumu.

17 Kano kinye muluna ola ungu te
wendo ombalie, “I nanga konopu
mondoro Ungulumu. Yu kinye
konopu noiro,” nimu.

4

Sataneni Jisas yunge ungu tenge tirimonje nimbelie manda manjipe kanorumu

1 Jisas no ltimu kinye Gotenga
Mini Kake Telimu yu kinye omba
molopalie nimumuni, Minimu
yuni kuromanga nomi Sataneni
yu manda manjipe kanopili nimbe
Jisas imbo naa peli kombuna meli
purumu. 2 Akuna Jisas tangoli
wali 40 kinye ipu leli wali 40 peya
langi naa noli we molopa perimu
kinye yu engele kolorumu. 3 Aku
wali manda manjipe kanoli Satan
ombalie yundo nimbei, “Paimbo
nu Gotenga Malo lemo i kouma
bret kaloli apuwe lepili niwi,”
nimu.
4 Nalo yuni topondopa nimbei
“Gotenga bukumuni nimbei,
Langimani kau imboma koinjo
mololi ulu pulumu naa tir-
imo. Goteni ungu nimoma
pali pilko liko teko molonge
kinye koinjo mololi ulu
pulumu linge, *(Lo 8:3)*
nimbe moromo,” nimu.
5 Kano wali Sataneni Jisas
lipe kombu awili Jerusalem,
akumundo kombu awili kake
teli nilimu, akuna mepa pumbe
Gote popo toko kaloringi ulke
tempelena mepa, paa ola tulepena
pumbe anjipelie, 6 yundo nimbei,
“Paimbo nu Gotenga Malo lemo nu
lipe tapondombalo kani po ningo
mainye puwi! Gotenga bukumuni
nimbei,
Goteni yunge enselemani nu ongo
nokangei nimbelo. Enoni
nu kou teni kape naa top-
ili ningo nu kangulko liko
enonga ki polona liko meko
punge, *(Sng 91:11-12)*
nimbe moromo kanomu.
Aku tepa nimu ungu pilkolio aku
teko tewi,” nimu.
7 Jisasini yundo nimbei,
“Gotenga imbomando ungu te
peya nimbe moromola. Akumu i
tepa,
Gote enonga Awilimuni tembo
nimo mele paimbo ni-
monje molo kolo toromonje
kanamili ningo enoni yu
manda manjiko naa teangei,
(Lo 6:16)
nimbe moromo,” nimu.
8 Altopa Sataneni yu lipe mulu
kembo te paa olandopa polorumuna ola mepa pumbe anjipelie,
yu mai kombuma pali kinye
kombumanga mele pengama peya
lipe ondopalie 9 yundo nimbei, “Nu
nanga kumbekerena komongo
toko pondoko mainye molko na
popo toko nanga imbi liko ola
mundunio lemo i nu kanokono
mai kombuna ltemo melema pali
nu timbo,” nimu.
10 Kano kinye Jisasini yundo
nimbei, “Satan, nu wendo pa!
Gotenga bukumuni nimbei,
Gote enonga Awilimu kau
kapi ningo imbi liko ola
munduko, yunge kon-
gonoma kau tendeko
molangei, *(Lo 6:13)*
nimbe moromo,” nimu.
11 Kano wali Satan Jisas tiye
kolopa yu purumu. Purumu kinye
mulu kombuna enselema ongo
Jisas taporingi.

Jisasini Galili kombuna yunge kongonomu pulu polorumu

12 Kano kinye Imbo No Ltindili
Jon ka tiko ka ulkena panjiringi
ungu pilipelie Jisas kelepa kombu
Galili distrikindo yando omba
13 Nasaret taunona ombalie,
pele aku taunomu tiye kolopa
Kaperneam taun, nomu Galili ku-
lendo lerimu, akuna pumbe kinye
i kombumu nanga molombo ka-
mukumu kombumu lepili nimbe
akuna molorumu. Kaperneam

iye Sebulun kinye Naptali taloni
kalko ltingili imboma oi moloringi
kombuna lerimu. 14 Kaperneam
taunona pumbe molorumumunga
koro oi Gotenga profet iye Aisaiani
ulu te pele wendo ombalo oi nimu
mele kamukumu wendo orumu.
Aisaiani nimbei,
15 Sebulunoni kalopa ltimu im-
boma peremele kombumu
kinye, Naptalini kalopa
ltimu imboma peremele
kombumu kinye, nomu
kutana purumo aulkemu
aku no Jordan kulendo lemo
kombumu kinye, kombu
Galili wikondo imbo lupe
awini moromele kombumu
kinye, aku kombumanga
moromele imboma paa
tumbulu tolina moromele.
16 Kano imbo paa tumbulu tolina
moromelema pa enge
nili paa awili tepa teli te
kanoringi. Kololi ulu pu-
lumu aku topa tumbulu ton-
doromo kombuna peremele
imbomanga kombuna pa
tenderemo, *(Ais 9:1-2)*
nimu.

Jisasini iye kite alako torumuna yu lombileringi

17 Kaperneam omba molorumu
walimunga Jisasini imboma pulu
polopa unguma nimbe tipelie
nimbei, “Gote iye nomi kingimu
molopa nokombalo waimu non-
dopa wendo ombai teremo kani
Gote yuni nokombalo imbomanga
talapena tukundo molamili ningo
ulu pulu keri teremelema tiye
kolko konopu topele taio,” nimu.

18 Jisas Nomu Galili kulen-
dona andopalie angenungolo talo
kanorumu. Aku talo Saimon
kinye angenu Andru talo. Oma
lili wale mune te nomuna toko
munduko moloringilina kano-
rumu. Pele Saimononga imbi te
Pita ningi. Oma ltingili akumu
elonga kou kongono teringili.
19 Aku ulu teko moloringili ulu
kanopalie nimbei, “Na lombili
wangili. Oma lingilindo oma lili
wale mune te liko nona mainye
mundurumbele kinye omama
walena omba peremo mele, akilio
nanga kongonomu tengilindo
nanga ungumu pilko ningo tilko
andongele kinye imboma nanga
talapena tukundo ongo molangei
nimbo elo na lombili walio nio,”
nimu. 20 Aku nimu ungu pilkololio
tamburumbu elonga oma lili wale
munema tiye kolkolio Jisas lombili
puringili.

21 Kano wali yu alaye kolte
welto pumbelie angenungolo talo
lupe kanorumu. Aku talo Sebedi
malo Jems kinye Jems angenu Jon
talo. Lapa Sebedi kinye enonga
nona andoli sipina tukundo oma
lili wale munema toko tambulko
moloringina kanopalie elo alako
topalie, na lombili walio nimu.
22 Aku nimu ungu pilkololio elonga
lapa Sebedi kinye nona andoli
sipimu kinye tamburumbu tiye
kolkolio Jisas yu lombili puringili.

Jisasini ungu nimbe tipe imbo awini tepa koinjo ltimu

23 Kano kinye Jisas kombu Galili
distrik tukundo kombumanga
pali andopa, imboma maku toko
Gotenga ungumu pileringi ulke-
manga imboma ungu mane tipe,
Gote nondopa iye nomi kingimu
molopa nokombalo mele ungu
nimbe tipe, imbo kuro lupe lupe to-
rumuma kinye kangina ulu awini
terimuma kinye tepa koinjo ltimu.
24 Yu terimu mele temanemu
kombu Siria provins kombumanga
pali anjo anjo purumuna pilkolio
enonga imbo kuro lupe lupe to-
rumu imboma kinye, mindili lupe
lupe nongo moloringi imboma
kinye, imbomanga konopuna kuro
molko amboloringi imboma kinye,
topa mundupe pungu pungu
tipe kuro torumu imboma kinye,

kimbo ki kulorumu imboma kinye,
yu molorumuna meko oringi
wali yuni eno tepa koinjo ltimu.
25 Imbo paa awini yu lombili
puringi. Kombu Galili distrik
imboma kinye, Kombu Awili
Dekapolis ningi kombu imboma
kinye, kombu Judia distrik lerimu
kombu awili Jerusalem imboma
kinye, kombu Judia tukundo ler-
imu we kombumanga moloringi
imboma kinye, no Jordan nekondo
kombumanga imboma kinye, paa
awini yu lombili puringi.

5

Jisasini mulu kembona molopalie imboma mane tipe nimu

1 Jisasini imbo awini maku toko
yu lombili puringima kanopalie
mulu kembona ola pumbe molo-
rumu kinye yu lombili andolima
yu molorumuna oringi. 2 Kano
kinye yuni eno ungu mane tipelie
nimbei,
3 “Goteni lino imbo keloma
tapopili konopu ltemele imboma,
Gote enonga iye nomi kingimu
molopa eno nokoromomunga eno
malo.
4 Imbo kola teko konopu keri
pepili moromele imboma, Goteni
eno konopu penga pepa toimbo
topili nimbelomunga eno malo.
5 Taka liko moromele imboma,
mai kombuma pali Goteni eno tim-
belona lingemunga eno malo.
6 Goteni teaio nimo ulu tumbi
nilima tengeindo engele mele
kolko no wali mele kolko mo-
romele imboma, eno Goteni
manda tendembalomunga eno
malo.
7 Imbo lupema kondo koromele
imboma, Goteni eno kondo kolom-
balomunga eno malo.
8 Konopu kake tepili moromele
imboma, Gote kanongemunga eno
malo.
9 Opa pulema konopu tendekuna
pupili molangei nimele imboma,
Goteni eno nanga bakuluma nim-
belomunga eno malo.
10 Goteni teaio nimo ulu tumbi
nilima teko moromelemunga imbo
lupemani eno mindili tirimele
imboma, Gote enonga iye nomi
kingimu molombalomunga eno
malo.
11 Na ipuki tirimele imboma,
eno nanga imboma moromelemu-
nga we imbomani eno ungu taka
tondoko mindili tiko, ungu keri
lupe lupema enonga umbulkondo
kolo toko nindinge wali, eno malo.
12 Imbomani eno aku teko ulu
teremelemunga eno mulu kom-
buna punge wali, kanona Goteni
ki wamopa eno mele kipunge mele
timbelo kani konopu paa awili
teko tiko konopu penga pepili mo-
laio. Imbomani kinye eno mindili
tirimele mele aku teko eno naa
molangei koro oi Gotenga nimbe
munduli ungu nili iye profetema
we imbomani eno kape mindili
tiringi,” nimu.

Eno api kinye pa kinye aku teko mele moromele nimu

13 “Eno mai kombuna imbo-
manga api kuta mele moromele.
Akumu mele penga nalo yu tingo
naa tembalo kinye yu kelepa
tingo tepili nimbo ulu te manda
temoloya? Yu kongono tembalo
enge te altopa naa pembalomunga
we toko ltemolo wali imbomani
andokolio kimboni kambulunge.
14 Eno mai kombuna imbo-
manga pa tendelima moromele.
Kombu awili kembona ola lem-
balomu manda lopeke naa tem-
balo.
15 Imbomani tipe lam kandoko-
lio mingina tuku naa panjirimele.
Melema kanangei, ulke tukundo
pa tepili ningo polo tenga ola noir-
imele. 16 Aku tepa mele linoni ulu
pengama teremolo ulumuni i mai
kombuna pa mele tenderemona
imbomani kanokolio linonga mulu
kombuna moromo Lapa kapi

nengei ningo ulu pengama teaio,”
nimu.

Jisasini Gotenga ungu manemundo nimu

17 “Nani Gotenga ungu manema
Mosesini bukuna torumu unguma
kinye Gotenga profet iyemani
bukuna toringi unguma kinye
mainye pupili nimbe oromo
konopu naa leaio! Nani kano
unguma kamukumu mainye
pupili nimbo naa oro. Aku
ungumanga ungu pulu peremoma
kamukumu wendo opili nimbo
oro. 18 Nani enondo paimbo nio.
Mulu mai talo oi pora naa nipili
Gotenga ungu manemanga ungu
kelo kolte kape paa we mainye
naa pumbelo. Ungu manemanga
pali ungu awili kelomanga pali
kongonoma waye wendo ombalo.
19 Akumunga, imbo teni kano
ungu manemanga ungu mane
kelo te kape topa tangondopa,
imbo lupema mane tipelie toko
tangondangei nimbelo imbomu
Gote iye nomi king molopa nokoromo kombuna yunge imbi paa
mainye molombalo. Nalo imbo
teni kano ungu manema pilipe lipe
tenge tipe molopa, imbo lupema
mane timbelo imbomu Gote iye
nomi king molopa nokoromo kombuna yunge imbi paa olandopa
molombalo. 20 Nani eno nimbo
tiro. Farisima kinye Gotenga ungu
manemanga puluma pilko mane
tirimele iyema kinye enoni ulu
tumbi nilima teremele ulumanga
olandopa eno we imbomani naa
tenge lemo, Gote iye nomi king
molopa imbo nokoromo talapena
tukundo eno paa naa pungo
molonge,” nimu.

Jisasini ungu nimbe amenge teli ungumu nimu

21 “Koro oi Mosesini anda
kolepalemando ungu mane te
tirimumu eno pimele. Kano ungu
manemu i tepa,

Eno imboma toko naa kondangei.
Imbo topa kondombalo imbomu, kot pimele imbomani
yu kot tendangei, *(Kis 20:13)*

nimu kanomu.
22 Nalo kinye nani eno kano ungu
manemunga ungu pulumu i nimbo
timboi tero. Imbo teni yunge angenu kinye mumindili kolombalo
imbomu kotena meko pungo kot
tendenge. Imbo teni yunge angenundo nu kamakoya nimbelo imbomu kot awilina meko pungo kot
tendenge. Imbo teni imbo tendo
nu paa loi lelimu nimbelo imbomu
tipe kombuna pumbelo.

23 Aku ulu tenge imboma mongo
linge kani nuni Goteni na kanopa
penga pilipili ningo yunge melema
tipena kaloli alta polona Gote popo
toko kalko tinindo meko ongolio
nu angenani nu kinye we mumindili te kolombalo pilkolio, 24 nu
Gote kalko tini melema Gote popo
toko kaloli alta polona we lepili
noikolio kelko anjo pungo angenando tendekuna molambili ningo
amenge tekolio, kelko ongo nu
Gote kaloni melema ongo yu kalko
tieni.
25 Nu kot tendembai tembalo imbomu kopu tepo molambili ulu te
teambo ningolio welea tewi. Aku
naa tenio lemo nu kot tendembalo imbomuni nunge kot pileli
iyemu molombalona mepa pumbe
timbelo. Pele kot pileli iyemuni
nu ka ulke nokoli iyemu lipe timbelo, yuni nu ka ulkena panjimbelo. 26 Nani nundo paimbo nimbo
tiromu, nu ka ulkena wendo oni
wali pundu tokolio kau wendo
onio,” nimu.

Jisasini imboma wapu ulu keri nale naa teaio nimu

27 “Oi Mosesini ungu mane te tirimumu eno pimele. Kano ungu
manemu i tepa,

Ambo iye pulima iye lupema kinye
wapu ulu kerinale naa teko,

iye ambo lilima ambo lupema kinye wapu langi naa nangei, *(Kis 20:14)*

nimu. 28 Nalo kinye nani eno kano ungu manemunga ungu pulumu i nimboi tiro. Iye teni ambo te kanopalie yu peya kopu tepo pelembalanje penga konopu lemo lemo akumu konopu tukundo, ambomu kinye kamukumu wapu langi noromo. 29 Nunge mongo imbondomuni melte kanokolio konopuna liemboa ningo pilko ulu pulu keri te tenio lemo aku mongomu akuko lteani. Nunge mongo angilepili nu tipe kombuna liko mundunge kinye manda naa tembalo kani kangimunga melte wendo liko ltekolio molko kondonio kinye manda. 30 Nunge ki imbondomuni ulu pulu keri te tenio lemo aku kimu karu leko lteani. Nunge ki angilipili nu tipe kombuna liko mundunge kinye manda naa tembalo kani kangimunga melte wendo liko ltekolio molko kondonio kinye penga," nimu.

Jisasini amboma makoroko wendo mundunge ulumando nimu

31 "Oi Mosesini ungu mane te tipelie nimbei,

Iye teni yunge ambomundo kamukumu pupili nimbe makorombaindo ambomu kamukumu puwi nimbe pipia te topa ambomu tipelie yundo kamukumu puwi nimbe aku tepili, *(Lo 24:1)*

nimu. 32 Nalo nani kinye eno nimboi tero. Iye puli ambo te iye te kinye wapu langi naa nopili topa yunge iyemuni yu makoropa kamukumu puwi nimo lemo aku ambomu altopa iye pumbelo wali, wapu ulu langi noli ambomu molopili nimbe aku teremo ulumunga iyemu, yu pulu. Puwi nimbe makororomo ambomu pele iye teni yu limo kinye aku iyemu kape wapu ulu kerinale teremo," nimu.

Jisasini we mi naa lewi nimu

33 "Koro oi Mosesini anda kolepalemando ungu mane te peya tirimumu eno pimele. Kano ungu manemu i tepa,

Paa tembo ningo, ningo panjiko mi lenge ungumu toko naa tangondangei. Awilimundo paa tembo ningo, ningo panjiko mi lenge mele paa aku teko teangei, *(WKP 19:12; Nam 30:2)*

nimu kanomu. 34 Nalo kinye nani eno nimboi tero. Paimbo nimo ningo pilengei ningo mele awili tenga imbi leko paa mi naa leangei. Mulu kombumu kape imbi leko mi naa leangei. Aku kombumu Gote molopa melema nokoromo kombumu kani aku ulu naa teangei. 35 Mai kombumu kape imbi leko mi naa leangeila. Akumu Gote yunge kimbo mundurumo polomu. Jerusalem kape imbi naa leangei. Akumu iye nomi king paa awilimunga kombu awilimu. 36 Enonga pinyewe kape imbi leko mi naa leangei. Akumu pinyendi te kake tepili molo kilu lepili ningo ulu te manda naa tenio kani pinyewemu imbi leko mi naa leaio. 37 Ulu te paimbo tenio lemo tumbi tiko tembo niwi. Naa tenio lemo naa tembo niwi. Ulu kerimanga pali ulu pulumu peremo kuromuni amboromo imbomani kau ungu tule teko niliko pungo mi ltemele," nimu.

Jisasini ulu kerima pundu naa taio nimu

38 "Oi Mosesini ungu mane te tirimumu eno pimele. Kano ungu manemu i tepa:

Imbo teni imbo tenga mongomu topa akumbelo kinye yunge mongomu toko akundeio. Imbo teni imbo tenga ungu topa langombalo kinye

yunge ungu toko langondaio *(Kis 21:24)*
nimu. 39 Nalo kinye nani eno i
nimboi tero. Eno tepa kenjimbelo
imbomu anjo ulure naa teko, we
tepa kenjipili nengei. Imbo teni
nunge kumbekere ekondonga
larauwe tombalo kinye topele toko
tekondonga kape larauwe tombai
temo lemo topili tiye kolowi.
40 Imbo teni nunge wale pakolimu
liembo nimbe kot tendembai
tembalo imbomu nunge wale tule
pengamu kape peya we lipili niwi.
41 Iye teni nu ambolopalie nuni na
liko tapondoko mako tenga nanga
melema mendani pambili nimbelo
wali nuni anjiko mako tenga we
tapoko mendewi. 42 Melte tiwi
nimbe konge tembalo imbomu
konge tembalo melemu tiwi. Mele
te pundu anjiko tiwi nimbelo
imbomu molo naa niwi," nimu.

Jisasini enonga opa pulema konopu mondangei nimu

43 "Oi Mosesini ungu mane te tir-
imumu eno pimele. Kano ungu
manemu i tepa,
Opa kalale iyemu konopu mon-
doko, opa pulemu kinye
konopu keri leaio, *(WKP 19:18)*
nimu kanomu. 44 Nalo kinye nani
eno i tepo nimbo tiro. Enoni
enonga opa pulema kape konopu
mondoko, eno teko kenjirimele im-
boma Goteni tepa kondopili ningo
Gote kinye enonga konge tendaio.
45 Enonga Lapa mulu kombuna
moromomunga bakuluma mo-
lamili ningo aku teko teangei. Yuni
imbo keri pengama moromelena
ena topili nimo. Ulu tumbi nilima
teremele imboma kape ulu tumbi
nilima naa teremele imboma kape
enonga waye lo opili nimo. 46 Eno
konopu mondoromele imboma
kau konopu mondoromele kinye
Goteni kanopa penga pilimbe-
loya? Rom gavman kou takisi
limele imbo kerima kape aku
ulu teremele kala. 47 Enoni
enonga pulu ltemo imbomando
kau molko kondaio nimele kinye
we imbomani teremele mele
mainyendopa, enoni teremele
mele olandopaya? Tawendo
imbomani kape aku ulu teremele.
48 Akumunga enonga Lapa mulu
kombuna moromo iye paa tumbi
nilimu moromo mele eno aku teko
imbo tumbi nilima molaio," nimu.

6

Jisasini imbo molo ltemoma tapangei nimu

1 Jisasini ungu mare nimbe
molopalie ungu mare peya nim-
bei, "Imbomani lino imbo paa
pengama. Uluma paa tepo kon-
doromolo ningo kanangei ningo
imboma kanoko molangei enonga
ulu pengama paa naa teaio. Aku
teko tenge lemo imbomani eno
kapi ninge. Kano kapi ninge
unguma enonga ulu tengemanga
pundu tolimu lingemunga enonga
mulu kombuna moromo Lapa-
muni eno mele te naa timbelo.
2 Enonga mulu kombuna mo-
romo Lapamuni aku teko tenge
imboma melema naa timbelo kani
enoni imbo koropa nolima kondo
kolko lipo tapondamili ningo kou
mone te tingei wali temolo mele
imbomani kanangei ningo, ru
ningo aku teko mele te naa tieio.
Topele mapele toli iyemani na
imbomani kapi nengei ningo im-
boma maku toko Gotenga ungumu
pileli ulkemanga kinye aulke-
manga kinye we imbo awinimani
mongoni kanangei ningo imbo
koropa nolima taporomele. Aku
iyemani teremele mele enoni aku
ulu naa teaio. Nani eno paimbo
nio. Aku teremelemunga eno
imbomani kapi nimele unguma
enonga ulu tengemanga pundu
tolimu oi limele. 3 Nalo enoni imbo
koropa nolimu te taponge wali

imbo kini tembalo ulu koya kini
naa kanopili. 4 Aku tekolio kondo
kololi ulu tengemu lopeke tepa
lepili. Ulu lopeke tepama karomo
Lanieni eno pundu tombalo.

Jisasini i teko Gote kinye konge teaio nimu

5 Eno Gote kinye ungu ningeindo
topele mapele toli iyemani Gote
kinye ungu ningo teremele mele
aku ulu naa teaio. Kano topele
mapele toli iyemani na iye paa
pengamu moro mele imbo awin-
imani mongoni kanoko na kapi
nengei ningo imboma maku toko
Gotenga ungu pileli ulkemanga
kinye aulke puluna kinye imboma
kanoko molangei konopu tiko
angilko Gote kinye ungu nimele.
Nani enondo paa paimbo nimbo
tiro. Aku ulu teremelemunga
enonga mele pundu tolimu oi
limele. 6 Nalo eno Gote kinye
ungu ningeindo enonga kiripina
tukundo pungo nambu tikolio
kano lopeke teli kombuna enonga
mulu kombuna moromo Lapa naa
karomele iyemu kinye ungu neio.
Aku tenge kinye enonga mulu
kombuna moromo Lapa lopeke
teko teremele uluma karomomuni
eno pundu tombalo. 7 Na Gote
kinye ungu nembo ningolio Israel
talapemunga tawendo moromele
imbomani enonga kuroma molo
gote kolo tolima kinye ungu
ningeindo we ungu awini nimele
mele aku teko naa teaio. Aku
imbomani na ungu awini nimbo
kinye pilimbelo ningo aku teko
nimele. 8 Enonga mulu kombuna
moromo Lapamu oi konge naa
teangei eno molo ltemo melema
yuni oi pilipe karomo kani aku
imbomani teremele ulu naa teaio.
9 Eno Gote kinye ungu ningeindo
i teko nengei,
Mulu Kombu Ara Gote,
imboma nunge imbi wengender-
imu nengei.
10 Mulu kombu nokorono mele
mai kombu aku teko nokowi.
Mulu kombu ungu tenge peremo,
mai kombu aku teko tenge pepili.
11 Kinye lino kere tiko molowi.
12 Imbomani lino teko kenjinge
uluma
tiye kolomolo mele,
Linonga ulu kerima liko ltendewi.
13 Lino manda manjili uluma om-
balo wali
tiye naa kolowi.
Iye kerimunga kina wendo liwi.
Nu linonga iye nomi penga pa
telina morono.
Molorunu mele molko kau pu-
runo.
I paa.
ningo aku teko Gote kinye nengei.
14 Pileio. Imbomani eno teko
kenjinge uluma enoni tiye kolonge
lemo enonga mulu kombuna
moromo Lapamuni enonga ulu
pulu kerima mainye pupili nimbe
tiye kolombalo. 15 Nalo imbomani
eno teko kenjinge uluma tiye
naa kolonge lemo enonga mulu
kombuna moromo Lapamuni
enonga ulu pulu kerima tiye naa
kolombalo," nimu.

Jisasini langi walite mi toli ungumu nimu

16 "Eno langi naa nongo mi toko
we molonge ulu pulumu tengeindo
topele mapele toli iyemani na
nanu nimbo molambo nimele
mele aku teko naa neio. Kano
iyemani na langi naa nomboindo
mi topo moro mele imbomani
kanangei ningo eno kumbekere
teko enonga kumbekerema keri
panjiko moromele. Nani eno
paimbo nio. Kano iyemani aku
teremelemunga imbomani eno
kapi nimele unguma enonga
teremele ulumunga pundu tolimu
oi ltimele. 17-18 Nalo eno langi naa
nongo mi toko we molongeindo
we imbomani na aku tepo tero ulu
naa kanangei, Arani kau kanopili
ningo we imbomani kanangei
uluma naa teaio. Aku tenge kinye
enonga mulu kombuna moromo

Lapa lopeke teko teremele uluma
karomomuni eno mele te timbelo,”
nimu.

Mele ako memo noirimelena akuna konopu mondoromele

19 “Ya mai kombuna mele noir-
imelema urelo tepa molo lkurinia
melemani ongo teko kenjiko, wapu
lili iyema ongo melema wapu
limele kani ya maina kamako
molopo mele kamukumuma lipo
noiemili ungu naa neio. 20 Aku
ulu naa tekolio mulu kombuna
melema urelo naa tepa molo
lkurinia melteni omba tepa naa
kenjipe, wapu lili iyema ongo
wapu naa limele kani eno mulu
kombuna pepungemunga mele
kamukumuma altopo limoloma oi
lepili nimele. 21 Enonga noirimele
melema ltemo kombu akuna eno
konopuna pilko konopu mondoko
moromele kani mulu kombuna
kau melema lepili ningo molaio,”
nimu.

Mongomuni konopundo pa tenderemo

22 “Nunge mongomu nunge
kangimunga tipe lam mele ltemo.
Aku kani nunge mongo penga
angilimo lemo nu kangi pali pa
tepili morono. 23 Nalo nunge
mongomu keri lembalo kinye
nunge kangi pali tumbulu topili
andonio. Aku wali nunge kangina
pa teli pembalomu kolo wangopa
tumbulu tombalo kinye akumu
nu paa kamukumu tumbulu
tombalo,” nimu.

Iye tendekumunga kongono tendani kau nimu

24 Imbo teni iye awili talonga
kongono lipe popo tipe manda
naa tendembalo. Iye awili te
konopu keri panjipe, te konopu
mondombalo. Molo aku naa
temo lemo iye awili tenga ungu
nimbeloma paa konopu tipe pilipe
lipe kongono nimbeloma enge
nimbe tendepa, te konopu keri
panjipe yunge ungu nimbeloma
tui timbelo. Aku teko Imbomani
Gotenga kongonomu kinye Kou
Monemunga kongonomu kinye
liko popo tiko manda naa ten-
denge.

I mai kombu molko andonge ulumanga konopu awini naa leaio

25 Akumunga nani eno tenge
mele nimbo tiembo. Kangindo
molopo kondamili ningo konopu
awini liko naa mundeio. Langi
nongemunga kape no nongemu-
nga kape wale pakoli pakonge-
munga kape akumanga konopu
awini liko munduko naa molangei.
Paimbo kere noromele nalo koinjo
mololi ulumu aku ulumu olando
ltemo. Wale pakolima konopu
tirimele nalo kangimu yu kiyen-
domu. 26 Kerama kanaio. Langi
te panjikolio nowi ltemo wali liko
meko ulkendo pungo noiko naa
noromele nalo eno imbomanga
mulu kombuna moromo Lapa-
muni kerama langi tirimo. Kerama
maindo eno olando, konopu aku
teko naa ltemeleya? 27 Enonga
imbo teni konopu awini lipe
mundurumomuni oi naa kolopili
yunge koinjo mololi ulumundo
wai te winjipe limbeloya? Manda
naa limbelo.
28 Eno pakonge melemanga
konopu awini ambe telka liko
mundurumeleya? Kondipe
tindima maina oromo mele eno
naa karomeleya? Kondipe tindi-
mani kongono mindili nongo
naa teko, wale pakoli te teko
wamoko naa teremele 29 nalo
kondipe tindima moromele mele
olando, iye nomi king Solomon
wale pakoli pakopa au nimu mele
mainyendo. 30 Era timborim-
boma otilikondo poroko tipena
karomelema Goteni aku tepa
tindi toromomuni penga teremo
ltemo eno Goteni lino manda
nokombalonje ningo alaye kau
ipuki tirimele imboma pakonge
melemanga yuni manda lipe naa

tapondombaloya? Eno paa lipe
tapondombalo. 31 Akumunga, esi,
langi te tena lipo nomolonje, molo
no tena kolopo nomolonje, molo
wale pakoli tena lipo pakomolonje
konopu awini leko naa molaio.
32 Gotenga imboma naa molko
tawendo moromele imbomani aku
konopu ltemele nalo enonga mulu
kombuna moromo Lapamuni
eno yunge imbomanga mele
molo ltemo kanopa moromo.
33 Eno langi nongemanga kinye
wale pakoli pakongemanga kinye
konopu naa liko munduko, Gote
iye nomi king molopa eno noko-
romo uluma kinye yu kanopa kake
teremo karomo ulu tumbi nilima
kinye kumbe tundu mongo lipo
mundemili konopu leko teaio.
Aku tenge kinye yuni we melema
kape eno timbelo. 34 Yuni aku
tembalo kani otili ambe tembonje
ningo kinye konopu awini liko naa
mundengei. Otili wendo ombalo
ulumanga aku wali konopu liko
manjinge. Wali tendekumumunga
umbuni wendo oromoma neya
aku wali kau pembalo.

7

Enoni imbomare kanoko moke naa teaio nimu

1-2 Jisasini ungu mare nimbe
molopalie ungu mare peya nimbei,
“Enoni imboma teremele uluma
moke tenge kinye enoni teremele
mele aku tepa Goteni eno moke
tembalo. Imbomani teremele
ulu enoni kanoko moke tekolio
teko kenjirimele. Teremele mele
Goteni kanopa keri pilipili ninge
mele Goteni aku tepa eno kinye
moke tembalo. Aku tembalo kani
Goteni lino ulu teremoloma naa
moke tepili ningo enoni imboma
teremele uluma naa kanoko moke
teaio.
3 Nuni angenanga mongona
nurupili te ltemona kanorono nalo
nunge mongona unjo kolombera
te ltemomu naa kanorono akumu
ambe telka terenoya? 4 Nunge
mongona unjo kolombera lte-
momu naa kanokolio angenando
ango, nunge mongona nurupili te
ltemomu wendo lindemboi ambe
telka ninoya? 5 Nu topele mapele
toli imbomu, nuni nunge mongona
ltemo unjo kolombera awilimu
oi wendo likolio altoko kanoko
kondoko angenanga mongona
ltemo nurupilimu manda wendo
lindinio.
6 Gotenga nimele melema likolio
owa naa tieio. Aku ulu tenge lemo
tikiripe eno nombalo. Enonga
kulumbu pengama kongima
angimelena toko naa mundeio.
Aku ulu tenge lemo kimboni
kambulko takele makele tendenge.

Gotenga mele pengama konge tenge imboma timbelo

7 Lapa, mulu kombuna moromo
iyemu melema konge teko tiwi
nengei. Aku tenge kinye melema
paimbo timbelona linge. Lapa
moromona melema korangei.
Aku tenge kinye melema paimbo
kanoko linge. Ulke kerepuluna
angilko nambu gaungau tinge
wali nambu tombalo. 8 Aku ambe
telka konge tenge melema paimbo
timbelona linge. Koronge melema
paimbo kanoko linge. Nambu
gaungau tinge kinye paimbo
Goteni nambu tondombalo.
9 Enonga iye te yunge malo
ombalie Ara, bret kaloli te nambo
tiwi nimbelo kinye yunge lapani
yu kou mongo te timbeloya?
10 Molo ungulumuni Ara, oma
te nambo tiwi nimbelo kinye
yunge lapani waimbe te timbe-
loya? 11 Eno konopu keri pepili
moromele imbomani aku teko
enonga bakuluma mele pengama
tirimele lemo enonga Lapa mulu
kombuna moromomuni melema
tiwi ningo konge tenge imboma
mele pengama paa olandopa
timbelo. 12 Akumunga, imbomani
nu kinye teangei konopu lteno

mele nuni imboma kinye aku ulu
tewi. Aku ambe telka, aku ulumu
Mosesini Gotenga ungu mane
tirimu bukuna torumumanga
pulumu kinye, Gotenga profet iye-
mani bukuna toringi ungumanga
pulumu.

Eno kerepulu kelona tukundo pungei

13 Eno pape kerepulu kelo-
munga paa pangei. Kombu
kerina purumo kerepulumu paa
awilimu, akuna purumo aulkemu
paa palaku lepa unana ltemona
imbo awinini we we purumele.
14 Nalo waliwalima koinjo molopa
kondopa kau puli kombuna
ltemo kerepulumu paa kelo,
yunge aulkemu paa tengepeya
teli kelomu ltemo kala imboma
akuna pungeindo mindili nongolio
imbo koltalo kau aku aulkemu
kanokolio purumele.

Kolo toli profet iyema ongei kani lino kane kane molamili

15 Kolo toko Gotenga ungu nimbe
munduli te naa ningo tinge profet
iyema onge kani kanoko kondoko
molaio. Kangindo kongi sipsip
none teremele nalo konopundo
melte topo namili ningo owa
takera mele ongo moromele.
16 Aku tepa amo namili ningolio
wali takeme manda londoko
nolemalaya? Molo me te namili
ningo maliembi te manda akuko
nolemalaya? Paa molo. Amo
te lupe, takeme te lupe, me te
lupe, maliembi te lupe ningo
karomele. Kano kolo toli imboma
ongo ulu tengema kanokolio,
eno paimbo kolo tolima ningo
kanonge. 17 Aku tepa kau unjo
pengamuni mongo pengamu
toromo. Unjo kerimuni mongo
kerimu toromo. 18 Unjo penga-
muni mongo keri te manda naa
tombalo. Unjo kerimuni mongo
penga te manda naa tombalo.
19 Unjo mongo pengama naa
tombalo unjoma pali peke tokolio
tipena karomele. 20 Akumunga
ulu tengema kanokolio kolo toli
profetema ningo kanoko imbi
tinge.

21 Imbomani nando Awilimu,
Awilimu nimele imboma pali
Goteni nokoromo mulu kombuna
tuku naa punge ningo pileio. Ara
mulu kombuna moromomunga
unguma tenge tinge imboma
kau akuna punge. 22 Imboma
moke tembalo wai kanomu wendo
ombalo kinye imbo awinini
nando ningei, ‘Awilimu, nani
nunge imbi lepo nunge unguma
nimbo tiru kanomu. Nunge imbi
lepo imbomanga konopuna kuro
moloringima ongo wendo pame
niu kanomu. Nunge imbi lepo
ulu enge nili awini teru kanomu,’
ninge. 23 Nalo aku teko ninge wali
nani enondo nimbo para timboi,
‘Na enonga imbima paa naa pilipo
eno kanopo imbi naa tiro. Eno
Gotenga ungumu naa pilko liko
teringi kani nanga kumbekerena
naa ongo anjo paio,’ nimbo.

Ulke talo takoromele imbo talo

24 Akumunga, i nanga unguma
pilko liko tenge imboma eno iye
te moromo mele nembo. Iye lipe
manjili perimu iye te yuni yunge
ulkemu enge nimbe angilepili
nimbe kou awilima pololina ola
takorumu. 25 Walite lo omba
poporome topa no topalie ulkemu
paa topa tambaluwe timbei terimu
nalo ulke timumu akupe naa
mepa naa tekiripe enge nimbe
kouma pololina we angilerimu.
26 I nanga unguma pilko liko naa
tenge imboma eno iye te moromo
mele nembo. Keke lepo toli iye
teni yunge ulkemu ukiana ola
takorumu. 27 Walite lo omba no
topa poporome enge nimbe topalie
ulke kanomu lipe tambaluwe tipe
paa tekiripe lterimu,” nimu.

28 Jisasini aku unguma nimbe
pora tirimu kinye yuni mane

tirimu pilko moloringi imbomani
yuni ungu mane tirimu mele
pilkolio mini lteringi. 29 Gotenga
ungu manemanga puluma pilko
eno mane tiringi iyemani we mane
tiringi mele Jisasini aku tepa mane
naa tirimu. Nalo imbi lerimu
iyemani pipili naa kolko enge
ningo mane tiringi mele aku tepa
mane tirimuna pilkolio eno mini
lteringi.

8

Jisasini kuro kendi noli iyemu tepa koinjo ltimu

1 Jisas mai kembona mainyendo
ombai orumu wali imbo awini
yu lombili oringi. 2 Aku wali
iye te kuro kendi nomba per-
imumu Jisas orumuna omba
yunge kumbekerena komongo
topa pondopalie yundo nimbei,
“Awilimu, nunge konopumuni
na koinjo pambo konopu lienio
lemo nuni na manda teko koinjo
munduwi,” nimu kinye, 3 Jisasini
iyemu ki ola noipelie yundo
nimbei, “Nu koinjo pani konopu
lteo kani koinjo puwi,” nimu
kinye tamburumbu iyemu koinjo
purumu. 4 Aku terimu wali
Jisasini kano iyemundo nimbei,
“Nuni ya ulu teromu imbo tendo
kape paa naa niwi. Tumbi tiko
pungo Gote popo tondoli iyemu
nunge kangimu liko ondoko, na
altopo kangi penga liepili molto
kani ningo Mosesini tewi nimbe
panjirimu mele pilko liko tenindo
Gote popo toko kalko tiwi nimu
melemu liko Gote popo tondoli
iyemundo kalondowi ningo yu
tiwi. Pele imbomani nu kanokolio
yu paimbo kangi penga liepili
moromo ningo pilengei kani nio
mele i teli oi tepuwi,” nimu.

Jisasini ami iye nokoli tenga kongono kendemande iyemu tepa koinjo ltimu

5 Jisas Kaperneam taunona
tukundo purumu wali Rom im-
bomanga ami iye 100 nokorumu
iye te yu orumuna omba yundo
konge tepalie nimbei, 6 “Awilimu,
nanga kendemande iyemu kimbo
ki kolopa pora tipe mindili nomba
perepa ulkena liepili oro,” nimu.
7 Jisasini yundo “Ombo tepo
koinjo limbo,” nimu.
8-9 Aku nimu ungu pilipelie ami
iye 100 nokorumu iyemuni yundo
topondopa nimbei, “Awilimu,
na iye kerimu mele moro, nu
nanga ulkena onio kinye manda
naa tembalo. Na kape iye teni
nokoromo, yunge ungumu pilipo
lipo tero. Nani kape ami iye mare
nokoro. Kano iyemanga tendo
puwi nio wali yu purumo. Molo
tendo owi nio wali yu oromo.
Molo nanga kongono tendeli
kendemande imbo tendo i teko
tewi nio wali yu aku tepa teremo.
Aku tepala, nuni ungumuni kau
ninio wali nanga kendemande
iyemu koinjo pumbelo,” nimu.
10 Jisasini yu nimu ungu pilipelie
mini lepalie lombili oringi im-
bomando nimbei, “Nani eno
paimbo nio. Israel imbomanga
talapena tawendo mololi iyemuni
na ungumuni kau manda tembo
nimbe ipuki tirimo mele Israel
imbomanga pali tukundo imbo
tendekureni kape aku teko ningo
pimele mele naa karo. 11 Nani
enondo paimbo nimbo tiromu,
Ena oromondo kombumanga
kinye ena pepurumondo kombu-
manga kinye imbo awini wendo
ongo Gote iye nomi kingimu
molopa nokoromo mulu kombuna
tukundo Abraham kinye Aisak
kinye Jekop kinye peya ongo langi
nongo molonge. 12 Nalo Goteni
yunge imboma nimbe kanopa
ltimu Israel imboma yu nokopa
moromo kombuna pungo mole-
mala imboma yuni topa makoropa
tumbulu tolina mundumbelo.

Kanona paa mindili nongolio kola teko pereko molonge,” nimu.

13 Aku ungu nimbelie yuni ami iye 100 nokorumu iyemundo nimbei, “Nani nunge manda tendembo ningo ipuki tinio mele tendembo kani puwi,” nimu. Kano kinye yuni aku tepa nimu enamunga kendemande iyemu yu kuro toromomu pora nimbe koinjo pumbe molorumu.

Jisasini Pitanga Bamu ambomu tepa koinjo ltimu

14 Jisas Pitanga ulkena tukundo pumbelie wali, Pitanga bamu ambomu kuro topa kangi tipe topa ainyembo lerimu ulu kanopalie, 15 yunge kimu ambolorumu kinye kangi tipe toromu ulumu pora nimu kinye ambomu makilipe wendo ombalie Jisas langi tirimu.

Jisas imbo awini tepa koinjo ltimu

16 Altopa kombu ipu lembai terimu wali konopuna kuro perimu imbo awini Jisas molorumuna meko oringi kinye yuni kuromando ongo wendo paio nimu kinye ongo wendo puringi. Kuro torumu imboma pali tepa koinjo ltimu. 17 Aku tepa terimumu koro oi Gotenga iye profet Aisaiani ulu te pele wendo ombalo oi nimu mele wendo orumu. Aisaiani nimbei,

Yuni kau lino kuro lupe lupe torumuma mepalie makoropa wendo mundurumu, *(Ais 53:4)*

nimu.

Imbomani na lombilingei mele Jisasini nimu

18 Walite Jisas nomu Galili kulendona molopili imbo awini liko maku toko yu liko makai tendeko angileringina kanopalie yu lombili andolimando nimbei, “Nomuna nekondo pamili waio,” nimu. 19 Nalo oi naa pumbe we angilipili Gotenga ungu manemanga puluma pilipe mane tirimu iye te yu angilerimuna omba yundo nimbei, “Ungu Mane Tilimu, nu punio kombumanga waye lombili ombo,” nimu.

20 Aku nimu kinye Jisasini yundo nimbei, “Piliwi! Owa takerama maina kowa ltemona peremele. Kerama enonga manga takoromelemanga peremele. Nalo Iyemunga Malo peremo kombu te naa ltemo,” nimu.

21 Kano kinye yu lombili andorumu iye teni yundo nimbei, “Awilimu, nu kamukumu lombili wamboi nalo oi pumbo nanga lapamu kinye peya molambo. Pele yu kolombalo kinye ono tepolio nu lombili ombo,” nimu.

22 Nalo Jisasini yundo nimbei, “Nanga ungumu naa pilko imbo kololi none teli imbomani enongano imbo kolongema ono teangei. Nalo nu na lombili owi,” nimu.

Jisasini poporome awilimu nimbe kenderimu

23 Aku tepa nimbelie nomu Galili nekondo pumbeindo nona andoli sip tenga tukundo purumu wali yu lombili andolima yu lombili tukundo puringi. 24 Kano wali nomuna pungei puringi kinye poporome awili te nomuna torumu. Aku terimuna nomumu apipe topa ola ombalie sipimu lipe aku tombai terimu nalo Jisas we uru pepa molorumu. 25 Kano kinye enoni yu uru perimuna pungo toko makinjikolio ningei, “Awilimu, lino liko tapowi. Lino no wangoromolo,” ningi.

26 Yu makilipelie enondo nimbei, “Goteni lino nokombalo ningo konopu enge nili naa peremo iyema, eno ambe telka mini lteremeleya?” nimu. Aku tepa nimbelie ola angilipe poporomemu kinye nomumu kinye iri torumu. Kano wali

poporome naa topa nomumu lope
naa teli we lerimu.
27 Yuni terimu ulu kanokolio
iyemani mini ltekolio ningei,
“Apa! I iye ambele telinje?
Poporomemuni kape nomumuni
kape yunge ungumu pilko ltim-
bele,” ningi.

Jisasini kuro wangoli iye talo tepa koinjo ltimu

28 Kano kinye yu lombili an-
dolima kinye peya nomu nekondo
pumbe kombu Gadara puringi
kinye kano kombu Gadara iye
talo, konopuna kuro wangopa
molorumu iye talo, imbo ono
kombuna wendo ongo yu molo-
rumuna oringili. Elo paa enge
ningo imboma tongili teringilina
we imboma elo peringili kombuna
eloni eno tongele ningo aku
aulkena ongo naa puringi. 29 Jisas
kanokolio enge ningo waliko
pilkolio ningili, “Gotenga Malo,
lino kinye ulu ambelemu teni
oronoya? Lino mongo lipe timbelo
walimu oi wendo naa opili nuni
i teli oi lino mindili liko tini ina
oronoya?” ningili.
30 Akuna anjipe kombu
tenga imbo kongi awini imu
nongo moloringina kanokolio
31 kuromani Jisas konge tekolio
ningei, “Lino toko makoroko
munduniope ne kongimanga
konopuna molo pamili niwi,”
ningi wali 32 yuni enondo nimbei,
“Manda, akuna pangei,” nimu.
Kano kinye kuroma kano iye
talonga konopuna wendo ongolio
kongi akuna moloringimanga
konopuna pungo moloringi kinye
kano kongima pali keke lepo
toko lkiko pungo takelana puke
toko mainye pungo nomuna tuku
pungo no wangoko koloringi.
33 Ulu akuma wendo oru-
muna kanokolio kongi tapu teko
moloringi iyema kowa pungolio,
taunona pungo akuna moloringi
imboma enonga kongima terimu
ulu kape kuroma konopuna
moloringi iye talo terimu uluma
kinye temane toko ningo tiringi.
34 Ningi ungu pilkolio taunona
moloringi imboma pali Jisas
molorumuna ongo kanokolio yu
konge tekolio ningei, “Linonga
kombuna naa mololi, kelko puwi,”
ningi.

9

Imbo kimbo ki kololi te Jisasini tepa koinjo ltimu

1 Aku wali Jisas altopa nona
andoli sip tenga tukundo pumbe-
lie, nomu Galili yakondo omba
yunge kombu taunona wendo
orumu. 2 Yu omba molorumuna
iye mareni kimbo ki kolopa pora
tirimu iye te taropela teko meko
oringi. Enoni Jisasini i iyemu
manda tepa koinjo limbelo ipuki
tikolio yu meko oringi ulu Jisasini
kanopa pilipelie kimbo ki kolopa
pora tili iyemundo nimbei, “Nanga
ungulumu, nunge konopu ame
topili. Nunge konopuna ulu pulu
keri terinu peremoma mainye
pupili, tiye kolto,” nimu.
3 Aku nimu ungu pilkolio
Gotenga ungu manemanga pu-
luma pilko mane tiringi iye mareni
enongano konopuna pilkolio, ulu
paa keri teremo. Da iyemuni
Gote none tepa ungu nimo ningo
pileringi.
4 Eno konopu leringi mele
Jisasini lipe manjipelie nimbei,
“Eno ambe telka konopu leko
kenjirimeleya? 5 Te ulumu unana
lembaloya? Nunge ulu kerima
tiye kolto nimbo ungumu unana
lembalonje molo ola angilko puwi
nimbo ungu unana lembaloya?
6 Nalo na Iyemunga Malo enge
peremomuni ya mai kombuna
imbomanga ulu pulu kerima
mainye pupili, tiye kolto manda
nimbo ningo pilengei nimbo i tepo
nio,” nimu. Aku nimbelie kimbo ki

kolopa pora tili iyemundo nimbei,
“Nu ola angilko nunge kunumu
likono meko ulkendo puwi,” nimu.
7 Aku tepa nimu kinye iyemu
ola angilipe ulkendo purumu.
8 Imbo awini akuna maku toko
moloringimani yu aku terimu
ulu kanoko mini ltekolio, maina
imboma ulu enge nili aku mele
teangei engemu tirimu Gotenga
imbi liko ola munduko kapi ningi.

Jisasini Matyu kanopa ltimu

9 Aku wali Jisas pumbe pumbe-
lie, kou takisi lipe molorumu iye
te, yunge imbi Matyu, kanopalie
yundo “Na kinye peya pambili
lombili owi,” nimu. Kano kinye
Matyu yu ola angilipe yu lombilipe
purumu.

10 Altopa Jisas Matyunga ulkena
langi nomba molorumu kinye kou
takisi lili iyema kinye, Juda iye
awilimani ulu pulu kerima teli
iye ningi wema kinye awini ongo
Jisas kinye yu lombili andoli iyema
kinye eno peya mainye molko
langi noringi. 11 Eno aku teko
tendekuna langi nongo moloringi
wali Farisi iyemani kanokolio
yu lombili andolimando waliko
pilkolio ningeindo, “Enonga ungu
mane tili iyemu kou takisi lili
iyema kinye ulu pulu kerima teli
iye wema kinye eno kinye yu
ambe temona langi peya popo tiko
noromeleya?” ningi.

12 Aku teko ningi ungu pilipelie
Jisasini enondo nimbei, “Kuro naa
toromo imboma dokta moromona
naa purumele. Kuro toromo
imboma kau dokta moromona
purumele kano. 13 Aku tepa
mele nani imbo tumbi nilima na
molombona wangei nimboindo
mai kombuna naa oru. Ulu pulu
keri teli imboma na molombona
wangei nimboi oro. Ulu pulu keri
teli imboma lipo tapondomboindo
oru kani eno pungo Gotenga
bukuna moromo ungu tenga
pulumu pungo pilipeio. Goteni
nimbeindo,
Na melema popo toko kalko tiengei
nimbo pilipo naa moro. Eno
imbo lupema konopu mon-
doko kondo kolangei nimbo
pilipo kau moro, *(Hos 6:6)*
nimu kanomu,” nimbe Jisasini
nimu.

Langi mi toli ulumundo Jisasini nimu

14 Altopa Imbo No Ltindili Jon
lombili andoringi iyema Jisas
molorumuna ongolio yundo wa-
liko pilkolio ningei, “Lino kinye
Farisi iyema kinye lino waliwal-
ima wali tenga langi naa namili
nimolo nalo nu lombili andolima
aku teko naa teremele akumu
ambe temona walite langi naa
namili nimeleya?” ningi.

15 Aku teko ningi ungu pilipelie
Jisasini topondopa enondo ungu
manda lepa yu kinye ulu te
wendo ombalo mele nimbelie
nimbei, “Ambo limbei iye te
yunge pulu ltemo iyema kinye
moromo wali eno tono kolkolio
kola tepo langi naa namili manda
ningeya? Manda naa ninge.
Altopa kau, ambo limbei iyemu
eno molongena ongo ambolko liko
meko wendo punge kinye kano
walimanga paimbo konopu keri
panjiko langi naa nongei mi tonge.

16 Wale pakoli oimu te tungu
nimo kinye linoni wale pakoli
paa koinjo tenga te kopipo lipo,
tungu nimomunga naa topo
tambulurumolo kanomu. Imbo
teni aku tepa topa tambulkanje
kano wale pakolimu nona panjilka
kinye wale pakoli koinjo kopilimu
kelo lepa li nimbelie wale pakoli
oimu kelepa kamukumu awili
tepa tungu nilka. 17 Kongi meme
kangimuni teli mingi oi tenga no
wain koinjo naa koromolo. Imbo
teni mingi oi tenga no wain koinjo
te kolkanje kano no wainimu
mingina tukundo pepalie pele

palaku leka kinye kano mingi oimu
naa akopa tungu nilka. Kano
kinye nomu kape mingimu kape
kamukumu keri leka. Akumunga
no wain koinjo kongi meme
kangimuni teli mingi koinjona
kau koromolo. Altopa nomu
palaku ltemo kinye kangimuni
teli mingi koinjomu anjo yando
pumbe tungu naa nimomunga
nomu kinye mingi koinjomu peya
manda ltemo," nimu.

Jisasini ambo talo tepa koinjo ltimu

18 Jisasini Jononga lombili
andoli iyemando ungu nimbe
molopili Juda imboma maku toko
Gotenga ungumu pileringi ulke
te nokorumu iye te Jisas molorumuna omba yunge kumbekerena
komongo topa pondopa yundo
nimbei, "Nanga bakulumu kinye
i teli kau nomi ka akupe limo. Nalo
nu ongo ki ola noinio kinye koinjo
pumbelo," nimu. 19 Aku nimu
kinye Jisas ola angilipe yu lombili
purumu. Jisas lombili andolima
peya puringi kala.

20-21 Kano kinye ambo te yunge
pena ulke perimu walima pora naa
nimu akuna molorumu. Yu pena
ulke kau pepili poinye ki yupoko
omba purumu. Aku ambomuni
Jisasinga wale pakolimu kau ambolondu lemo na koinjo pumbo
konopu lepalie Jisas purumu kinye
umbulkondo omba, yunge wale
pakolimunga pundumu ambolorumu.

22 Ambolorumu kinye Jisas
topele topa yu kanopalie nimbei,
"Balomu nu konopu wango nipili
molowi. Nu manda tepa koinjo
limbelo konopu lenio kano ulumuni nu koinjo puruno," nimu.
Nimu kano wali kau ambomu
koinjo pumbelie we molorumu.

23 Kano kinye Jisas Juda imboma
maku toko Gotenga ungumu
pileringi ulkemu nokoli iyemunga
ulkena tukundo ombalie imbo
awini molko kondo kolko, kolape
mingi langoko, kola awili teko,
teko moloringi ulu kanopalie
yuni nimbei, 24 "Eno wendo paio!
Balomu oi naa kolomo. We
uru kau peremo," nimu. Aku
tepa nimu kinye balo kanomu
paimbo kolopa pora tirimu ulu
liko manjikolio yu owe tenderingi.
25 Kano kinye imbo maku toko
moloringima kiri tipe makoropa
pena pena tepalie balo onomu
lerimu kiripina pumbe yunge
kimu ambolorumu wali balomu
makilipe ola molorumu. 26 I ulu
enge nili terimumunga temanemu
kano kombumunga tukundo
lerimu kombumanga pali anjo
anjo purumu pileringi.

Jisas mongo keri leli iye talo kinye ungu naa nili iye te kinye tepa koinjo ltimu

27 Jisas kano kombumu tiye
kolopa pumbei purumu wali
mongo keri leli iye talo yu lombili
ongo konge tekolio ningili, "Iye
nomi king Devitinga kolepa iyemu,
nu ilto kondo kolowi," ningo wali
awini nilko oringili.

28 Yu ulke tenga tukundo purumu kinye mongo keri leli iye talo
yu molorumuna lombili oringili
kinye yuni elo walipe pilipelie
nimbei, "Elo na konge terembele
mele manda tembalo konopu
ltembelenje moloya?" nimu kinye
eloni ningili, "Awilimu, manda
tenio konopu ltembolo," ningili.

29 Kano kinye yuni elonga
mongo talonga ambolopalie nimbei, "Nani manda tembalo konopu
ltembele mele aku tepa wendo
opili," nimu 30 kinye elonga mongo
talo penga lerimu, melema altoko
kanoringili. Jisasini elo enge
nimbe mane tipelie nimbei, "Eloni
i ulu wendo oromomu imbo tendo
kape paa naa pilengei, naa ningo
tielio!" nimu. 31 Nalo elo penando
pungo Jisasini terimu mele aku

kombumunga tukundo lerimu kombumanga pali temane toko tilko andoringili.

32 Kano iye talo Jisas tiye kolko pungili puringili kinye iye te konopuna kuro wangopa molorumumunga ungu te naa nimu iye te Jisas molorumuna meko oringi. 33 Jisasini iyemunga konopuna wangopa molorumu kuro kanomu topa makororumu kinye ungu naa nimu iye kanomuni ungu nimu kala imbo maku toko moloringimani kanokolio konopu awini liko mundukolio ningei, “Oi Israel kombuna tukundo i tepa ulu te wendo naa orumu kanomu,” ningi.

34 Nalo Farisi iyemani ningei, “Kuromanga nomimuni yu lipe tapondoromona yuni kuroma topa makororomo,” ningi.

Jisasini imbo waye kondo kolopa molorumu

35 Jisas kombu awilimanga kinye, kombu kelomanga kinye pelipe andopalie nimumuni, Juda imboma maku toko Gotenga ungumu pileringi ulkemanga pumbe ungu mane tipe; Gote iye nomi king molopa imboma nokoromo ungu pulumunga ungu tukumema nimbe tipe kuro lupe lupema torumu imboma tepa koinjo ltimu. 36 Imbo paa awini yu molorumuna ongo liko maku toko moloringima kanopalie eno imbo konopu naa pepili andoko, kangima enge naa perimu kala eno enongano manda liko naa tapoko molkolio eno kongi sipsipima enonga tapu iye te naa molorumumunga we moloringi mele eno aku teko moloringina kanopalie eno paa kondo kolorumu. 37 Kano kinye yu lombili andolimando nimbei, “Langi awini poinyena nowi ltemo nalo liko nombeya tengei kongono iye awini molo. 38 Akumunga Langi Pulu Iyemu konge tekolio yuni langi nowi lelima lingei kongono tenge imboma yunge poinyena lipe mundupili neio,” nimu.

10

Jisasini yu lombili andoli iye 12 imbi topa ltimu

1 Jisasini yu lombili andoli iye 12 waio alako topalie enoni imbomanga konopuna kuro wangopa moromoma ongo wendo paio ningo toko makorongei engemu tipelie, imbo kuro tolima kinye imbo kuroni ka anjilima kinye koinjo pangei ningei engemu tirimu.

2 Yuni nanga kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iye 12 akumanga imbima i tepa: Oi Saimon, yunge imbi te Pita ningi, yu kame yunge angenu Andru kame, Sebedinga malo Jems kame Jems yunge angenu Jon kame, 3 Filip kame Bartolomyu kame, Tomas kame kou takisi ltimu iye Matyu kame, Alfiusinga malo Jems kame, Tadius kame, 4 Lino Juda imboma linongano gavman molamili ningi talape iye Saimon kame altopa Jisas lipe opa pulemanga kindo tirimu iye Judas Iskariot kame, akuma.

5 Jisasini aku iye 12 lipe mundupelie mane tipe nimbei, “Imbo lupema moromelena naa paio. Samaria imbomanga taun tenga naa paio. 6 Israel imboma kau enonga kongi sipsip pena loi leko peremele mele aku teko moromele imboma moromelena kau paio. 7 Eno moromelena pungolio, enondo Gote iye nomi king molopa imboma nokombalo waimu nondopa wendo ombai teremo nilko paio. 8 Kuro tombalo imboma teko koinjo liko, kolko linge imboma makinjiko koinjo mondoko, kuro kendi nombalo imboma imbo kangi angilepili ningo,

kuro konopuna wangopa molop-
ili molonge imboma konopuna
naa molangei, ongo wendo paio
ningo teliko paio. I kongonomu
tengemunga engemu lingeindo
kou teni molo melteni topo toko
naa tirimele kani anjo imboma aku
teko liko tapondokolio ningemuni,
kou te liemili ningo naa teaio. We
teaio. 9 Pungeindo kou gol mare
molo kou silva mare molo kou
kapa mare kakona panjiko meko
naa paio. 10 Meli wale kape wale
pakoli talo kape kimbo laku kape
tu ambolongemu kape naa meko,
we pangei. Enoni imbomanga
tapoli kongono tenderemele im-
boma we imbomani langi tinge.

11 Altopa kombu awili tenga
molo kombu kelo tenga tuku
pungolio, imboma waliko pilkolio
ningei, iye nari penga toya tolimu
moromomuni linondo peya mo-
lamili waio nimbeloya nenge. Aku
wali te ningo tinge kinye pilko yu
kanoko ltendekolio aku iyemunga
ulkena pungo yu kinye kau peko
molkolio altopa aku kombumu
tiye kolko paio. Ulke pinepine
naa andoko, ulke tendekurenga
kau langi nongo peaio. 12 Kombu
tenga pungo iye penga te liko
ondonge kinye kanoko ltendeko
yunge ulkena tukundo pungolio,
ulke pulu imbomando Goteni eno
nokopa kondopili molaio neio.
13 Kano kinye kano imbomani peya
peamili tukundo waio ninge lemo,
enonga ungu penga ninge kanomu
kano imboma kinye pepili. Nalo
kano imbomani konopu penga
naa panjiko, peya peamili waio
naa ninge lemo ungu penga oi
tukundo pungolio ninge kanomu
eno kinye naa pepili ningo, kelko
meko eno tiye kolko yando waio.
14 Imbo teni enondo peya peamili
waio ungu naa ningo enoni ungu
ningema pilko naa linge lemo aku
ulkemu molo aku taunona imbo
kerima tiye kolko pungeindo aku
kombuna imboma kamukumu
molko kenjingei Goteni eno lipe
naa tapondombalo mele pilengei
ningo enonga kimbona kano
kombumanga kungupo angilim-
belomu kulu toko paio. 15 Nani
eno paimbo nimbo tiro. Kot
walimu wendo ombalo kinye
kombu awili Sodom kinye Gomora
talo elonga imboma oi ulu pulu
keri awini teringi nalo elonga
kot kelo mele pembalo. Nalo i
imbo enondo tukundo waio ungu
naa ningo enonga ungu pilko naa
linge imboma kot walimu wendo
ombalo kinye enonga kot awilimu
pembalo.

*Umbuni lupe lupema wendo om-
balo*

16 Eno lipo munduro iyema eno
sipsip melema, imbo owa takera
awili kerimani sipsip topa noromo
mele imboma moromelena eno
lipo munduro. Nanga ungumu
andoko ningo tinge kinye pilko
keri pilkolio imbomani eno mindili
liko tinge. Imboma owa takera
mele aku teko moromele kani
waimbemu lipe manjilimu paa
peremona uluma tembaindo
wamba lipe manjipe teremo mele
eno aku teko molko, kera imili
moromo mele molangei. Aku
keramuni melema mindili tipe
tepa kenjimbelo ulu pulu te naa
peremo. 17 Imboma wamongo
kanaio. Enoni na lombili andoli
imboma mindili nongo, kolangei
ningo, eno mare liko ambolkolio
kaunsilimanga makumanga meko
pungo kot tendeko, eno mare
Juda imboma maku toko Gotenga
ungumu pimele ulkemanga liko
meko pungo koipeni tonge. 18 Eno
nanga imboma molongemunga
eno mare ka tiko imbo lupemanga
gavman iye awilima kinye iye
nomi kingima kinye molongena
kot tendengeindo meko punge.
Aku ulu tenge kani eno kanoko

kondoko molaio. Nalo kot tendenge kinye kotena angilkolio enoni nanga ungumu pilengei ningo eno ningo tinge. 19 Nalo eno ka tiko kot tendenge kinye kotena ambele ungure nimolonje, lino ungu te waliko pilinge kinye ambele ungure topondopo nimolonje ningo mini naa lteaio. Neya aku wali Goteni nengei ungu nimbe timbelo. 20 Eno ungu ningema enongano pilkolio naa ninge. Enonga mulu kombuna moromo Lapanga Mini Kake Telimuni eno i teko ungu nengei nimbe tope timbelo.

21 Aku walimanga angenuni yunge angenu nanga imbo molombalomunga kolopili toko kondangei nimbe kot tendembalo. Lapani yunge bakuluma akula tembalo. Bakulumani kape enonga anupili lapali kinye mumindili kolko kotena meko pungo toko kondangei ningela. 22 Nanga imboma molongemunga imbomani pali eno kinye konopu keri panjinge, nalo na tiye naa kolko walima pora naa nipili enge ningo molonge imboma Goteni lipe tapondopa mindili nonge kombuna naa pungo peya molopo kondopo kau pamili nimbelo. 23 Kombu tenga imbomani eno mindili nangei ningo teko kenjinge kinye kombu tenga kowa paio. Nani enondo paimbo nio. Eno kombu Israel tukundo kombumanga pali andoko nanga kongonomu teko pora naa tindengei Iyemunga Malo ombalo.

24 Mane tili iye te lombili pungo unguma pimele imboma enonga mane tilimu mainyendopa, eno olandopa manda naa ninge. Kendemande imbo teni yunge nokoli iyemu mainyendopa, yu olandopa manda naa nimbelo. 25 Lombili pumbe unguma pimo imbomu kinye yunge ungu mane tirimo iyemu kinye tendeku tepa morombele akumu manda. Kendemande imbomu kinye yunge nokoli iyemu kinye tendeku tepa morombele akumu mandala. Ulke pulu iyemunga ungu naa pimele imbomani yu kinye mumindili kolko iri tongeindo kuromanga nomi Satanenga imbi manda leko yu Belsebul ningo imbi tirimele. Altopa kinye ulke pulu iyemundo aku teko ninge lemo yunge ulkena peremele imbomando pali imbi paa keri tinge.

Imbomani Gote kau pipili kolangei

26 Nanga opa pulemani na teko kenjirimele mele eno na lombili andoli iyema paimbo teko kenjingela akumunga eno kano imboma pipili naa kolaio. Teko pange tenderemele ulumanga tendekure kape naa pange tendenge, uluma pali mona lembalo. Lopeke teremo ulumanga tendekure kape altopa lopeke naa tembalo. 27 Nani enondo tumbulu tolina nio unguma tangolina neio. Ungu olo toko ninge enongano komuni pilinge unguma ulke tulepena imuna ola angilko winjiko ningo tieio. 28 Kangimu kau toko kondokolio minimu manda toko naa kondonge imboma pipili naa kolaio. Gote kau pipili kolaio. Yuni kangimu kinye minimu kinye peya talo tipe kombuna manda topa kondombalo kani yu kau pipili kolaio. 29 Kera kaltindipele paa kelomu moromo, tarepo toko lingeindo kera talo peya toya teni mele kau purumo. Nalo te kolopa we mainye naa purumo. Kano kerama na lombili andoli imbomanga mulu kombuna moromo Lapamuni nokoromo. 30 Eno na lombili andolima, enonga pinyendima te te nimbe waye kambu toromo. 31 Kera kaltindipele yu kou paa koltalo

mele purumo. Nalo Goteni eno
kanopalie wali eno imboma paa
olandopa. Akumunga pipili naa
kolaio.

Lino Jisasinga imboma nimbo para tiemili pipili naa kolamili

32 Imbo teni imbomanga kum-
bekerena ola angilipe na Jisasinga
imbomu moro nimbelo kinye
nani Ara mulu kombuna mo-
romomunga kumbekerena ola
angilipo aku imbomu nanga im-
bomu nimbo. 33 Nalo imbomanga
kumbekerena Jisas yu nariya, Yu
naa karo aku tepa nimbelo im-
bomu yu nani Ara mulu kombuna
moromomunga kumbekerena yu
nanga imbomu molo nimbo, yu
naa karo nimbo.

Imbomani Jisas yu paa konopu mondongei

34 Ya maina imboma opa
naa teko tendekuna kopu teko
molangei nimbo oru konopu
naa leaio. Eno imboma taka
liko molko kopu teko molangei
nimboindo naa oru. Na oromupe
opa teli bainet mepo oromunga na
ipuki naa tirimelema kinye opa
makinjinge.

35-36 Iye teni yunge lapa kinye
opa tembalo. Lemenu teni
yunge anumu kinye opa
tembalo. Malo tenga ome-
nuni yunge bamu kinye opa
tembalo. Ulke tendekuna
peremele imboma opa pule
molonge. *(Mai 7:6)*

Na orumunga aku ulu tenge.

37 Imbo teni na olandopa konopu
naa mondopa, yunge lapa molo
anumu olandopa konopu mon-
dombalo imbomu nanga imbomu
manda naa molombalo. Imbo teni
na olandopa konopu naa mon-
dopa, yunge malo molo lemenu
olandopa konopu mondombalo
imbomu nanga imbomu manda
naa molombalo. 38 Imbo teni yu
lombili pambo nimbelie imboma
unjo polopeyana angilko mindili
nongo koromele mele yuni unjo
polopeya mele gomo lembaindo
na yu lombili pumboindo mindili
nondu lemo manda; kolondu
lemo paala naa nimo lemo nanga
imbomu manda naa molombalo.
39 Imbo te ya mai kombuna na
molopo kondopo, nondopo naa
kolambo nimbe pimo imbomu
kolopalie kombu kerina mindili
nomba molopa kau pumbelo. Nalo
imbo te na lombili andopa nanga
kongonomu tendembaindo ya
maina mindili nombo molombo
kinye manda, kolombo kinye
manda nimbelo imbomu koinjo
molopa kondopa kau pumbelo.

Imbo teni Kraistinga imboma tapomo lemo Goteni yu mele penga timbelo

40 Eno kombu tenga punge
kinye imbo teni peya molamili
waio nimbe lipe tapondoromo
imbomu na peya aku tepa lipe
tapondoromo. Na peya mo-
lambili owi nimo imbomuni
na mai kombuna puwi nimbe
lipe mundurumu iyemu peya
molambili owi nimola. 41 Imbo
teni Gotenga nimbe munduli ungu
nili profet imbo te oromo kinye
yu Gotenga profet imbo te kani
nimbe pilipelie peya molambili
owi nimbe lipe taporomo imbomu
Goteni yunge profet imbomu mele
timbelo mele aku lipe taporomo
imbomu kape tendeku tipe tim-
belo. Imbo teni Gotenga ungumu
pilipe lipe konopu tumbi nipili
moromo imbo te oromo kinye
yu Gotenga ungumu pilipe lipe
konopu tumbi nipili moromo imbo
te kani nimbe pilipelie peya mo-
lambili owi nimbe lipe taporomo
imbomu Goteni aku imbo tumbi
nilimu mele timbelo mele yu lipe
taporomo imbomu kape tendeku
tipela timbelo. 42 Imbo teni eno
nanga lombili andoli imbo imbi
naa mololi imbo te kanopa yu
nanga lombili andoli imbo te kani

nimbe kanopalie yu lipe tapopa
we no kape kolopa timo lemo
aku imbomu Goteni paimbo mele
timbelomu limbelo akumu nani
eno paimbo nimbo tiro," nimu.

11

Jon Imbo No Ltindilini yu lombili andoringi iyema Jisas molorumuna lipe mundurumu

1 Jisasini yu lombili andoli iye
12 yunge kongono tendengei mele
mane tipe pora tipelie, yu kano
kombumu tiye kolopa Galili kom-
buna taunomanga andopa mane
tipe Gotenga ungumu imboma
nimbe tirimu.
2 Goteni oi kanopa ltimu iye
nomi Kraistini ulu enge nilima
terimumunga Jon ka ulkena pepa
pilipelie, Jisasindo i teko i teko
waliko piltindeio nimbe yu lombili
andoli iye mare Jisas molorumuna lipe mundurumu. 3 Kano
iyema Jisas molorumuna ongo
yu waliko pilkolio ningei, "Goteni
lino nokopa kondombalo iyere
lipo mundumbo nimbe, nimbe
panjirimu iyemu ombalo nimbo
nokopo moromolo kanomu nunje
molo te lupe ombalona nokopo
molamiliya?" ningei.
4 Jisasini enondo topondopa
nimbei, "Enoni ya kandomele
mele kape piltimele mele kape
pungo Jon ningo tipeio. 5 Mongo
keri leli imboma mongoni kanoko,
kimbo keri leli imboma aulke
andoko, kuro kendi nolima imbo
kangi angilipe, komu tili im-
boma ungu pilko, kololi imboma
makilko, koropa noli imboma
ungu tukumemu nimbo tirona
pimele. Aku teko Jon ningo tieio.
6 Na kanoko ipuki tikolio, altoko
konopu talo naa panjiko molonge
imboma eno malo," nimu.
7 Nimu ungu pilkolio pungei
puringi kinye Jisasini kelepa imbo
awini maku toko moloringimando
Jonondo nimbei, "Kombu ku lelina
Jon imbo no ltindipe molorumu
kinye eno kano kombu ku lelina
ambele ulu kanongei puringiya?
Kambe mele poporomeni lope lape
tendepa molorumu te kanongei
puringiya? 8 Molo. Waliwali
karomele mele kanongei naa
puringi lemo ulu ambelemu
kanongeindo puringiya? Iye te
wale pakoli paa pengama pakopa
molorumuna kanongei puringiya?
Akumu molo. Imbo wale pakoli
paa pengama pakoromelema iye
nomi kingimanga ulkena kau
moromele. 9 Aku teli te kanongei
naa puringi lemo Gotenga nimbe
munduli ungu nimo iye profet
kanongei puringiya? Akumu
paimbo nalo nani enondo nimbo
timboi, Jon yu paimbo Gotenga
iye profet te nalo Gotenga profet
iyemanga pali yu kiyendomu.
10 Yuni Goteni oi lipo mundumbo
nimu iyemunga aulkemu tepa
wamopa temo. Aku iyemundo
Gotenga bukuna tukundo moromo
ungu te i tepa,

> Goteni yunge Malondo nimbei,
> 'Piliwi. Nanga ungu te
> nindimbelo iyemu nani nu
> punio aulkena yu kumbe
> lepo lipo munduro. Yuni
> nunge aulkemu akirindim-
> belo,' nimu, *(Mal 3:1)*

kano ungumu bukuna moromo.
11 Nani eno paimbo nio. Oi
maina moloringi imbomanga te
Imbo No Ltindili Jon kinye, manda
molo. Jon olandopa. Nalo Gote
iye nomi king molopa nokoromo
imbomanga te paa imbi naa
mololi imbomu olandopa; Jon
yu mandopa. 12-13 Jon oi maina
naa omba molopili ungu manema
peremo buk Mosesini torumuma
kinye, Gotenga nimbe munduli
ungumu profet imbomani ningo
tiko bukuna toringi bukuma
kinye, aku bukumani Gotenga
unguma ningo tiko, Jon kinye

Goteni eno nokombalo iye nomi te
lipo mundumbo nimbe panjirimu
iyemu kinye ongele mele unguma
ningi. Nalo Jon orumu kinye
yandopa Gote iye nomi king
molopa imboma nokoromo ulumu
paa enge nimbe wendo omba
yunge opa pulema topa mainye
mundurumola. Iye enge nilimani
aku ulumu ambolongeindo enge
ningo karaye teko lingei teremele.
14 Ungu te nimboi teromu pilimolo
konopu linge lemo pileio! Gotenga
bukuna Gotenga profet Elaija
ombalo nimu iyemu aku Jonondo
nimu. 15 I nio mele komu angilim-
belo imbomani paa wamongo
pileio!" nimu.

16 "I waina moromele imboma
ambele melte eno manda lepo
nimbonje? Eno moromele mele
i tepo nimbo tiembo. Eno im-
boma maku toromele kombuna
bakuluma kindipo nongo mo-
romele mele. Kano bakulumanga
mareni ne anjo moromele bakulu
marendo waliko pilkolio ningei,

17 'Kunana nimolo kinye eno
peya kunana nemili naa ningo
molo ningi. Altopo kola temolo
kinye eno peya kola teamili ungu
naa ningi,' nimele.

18 Jon ombalie gai kinye no wain
kinye naa nomba molorumu kinye
kanoko keri pilkolio ningei, 'Yunge
konopuna kuro te moromo,' ningi.
19 Altopa Iyemunga Malo omba
gai kinye no wain kinye norumu
wali kanoko keri pilkolio ningei,
'Kanaio! Yu gai awini nomba keri
pilipe, no wain awini nomba keke
lepo topa teremo iyemu. Yu kou
takisi lili iyema kinye, ulu pulu
keri teremele imbo wema kinye yu
kinye pulu lepili peya kopu tepo
molamili nimbe teremo,' nimele.
Nalo lipe manjili ulu pulumu Gote
kinye peremona yuni teremo ulu
kanokolio paimbo teremo ninge,"
nimu.

Imbo konopu topele naa tolima umbuni menge nimu

20 Aku tepa nimbelie Jisas kombu
oi andopa ulu enge nili awini
terimu kombumanga moloringi
imboma yuni terimu ulu kanoko-
lio enonga ulu pulu kerima kanoko
keri pilko tiye kolko konopu topele
naa toringi ulu kanopalie yuni
eno iri topalie nimbei, 21 "Kombu
Korasin kinye Betsaida taun ta-
longa moromele imboma mindili
nongo paa molko kenjinge! Kano
kombu talonga tukundo ulu enge
nili awini teru nalo akuna mo-
romele imboma konopu topele naa
toromele. Kombu awili Tair kinye
Saidon talonga tukundo ulu enge
nili te naa teru nalo kano kombu
talonga tukundo nani ulu enge nili
aku tepo telkana kanolemalanje
kano kombu talonga imbomani
eno ulu pulu keri teremelema oi
tiye kolko, umbulu tiko, konopu
topele tolemala. Konopu aku
teko lelemalanje enonga ulu keri
teremelemanga tiye kolongei
wali pakoli kerima pakoko tipe
kekuna molko kondo kolemala.
22 Akumunga nani enondo i tepo
nimbo tiro. Pele kot walimu
wendo ombalo kinye kano kombu
Tair kinye Saidon talonga imboma
ulu pulu keri teremelemunga
enonga kot kelo pembalo. Nalo
eno kombu Korasin kinye Bet-
saida talonga imboma nani ulu
enge nilima teru kinye kanokolio
konopu topele naa toringimunga
kot walimu wendo ombalo kinye
enonga kot awilimu pembalo.
23 Kaperneam taun imboma enoni
mulu kombuna pumbo molamili
konopu ltemeleya? Aku manda
molo. Enoni nanga unguma
waliwalima pimele nalo konopu
topele naa toromelemunga eno
kombu kerina pungo molonge.
Enonga kombuna tukundo ulu
enge nili awini teru nalo eno
konopu topele naa toringi. Kombu

awili Sodom tukundo ulu enge
nili te naa teru nalo kano kom-
buna tukundo nani ulu enge nili
aku tepo telkana kanolemalanje
imboma konopu topele tolemala.
Aku ulu telemalanje kombumu
we leka. 24 Akumunga nani eno
Kaperneam imbomando i tepo
nimbo tiro. Kot walimu wendo om-
balo kinye kombu Sodom imboma
oi ulu pulu keri awini paimbo
teringi nalo enonga kot kelo mele
pembalo. Nalo eno nani ulu enge
nili teruma kanokolio konopu
topele naa toringi imboma, kot
walimu wendo ombalo kinye
enonga kot awili pembalo," nimu.

Eno na kinye ongolio mulu lieio

25 Aku walimanga Jisasini nim-
bei, "Ara, Mulu Mai talo Nokoko
Morono Iye Nomi, imbo eno none
teko enonga lipe manjili peremo
ningo eno enongano ungumanga
puluma pali pilipo kondoromolo
ningo pimele imboma eno nani
kinye tero ulumanga pulumu Ara
nuni aku imboma naa pilengei
ningo pange tenderinu. Nalo imbo
bakulu pame mele molko nani nio
unguma komu tendeko moromele
imboma kau nani tero ulumanga
pulumu pilengei ningo moro ton-
dorono akumunga nani nu kinye
paa tereno nio. 26 Paimbo Ara, aku
ulu tembo konopu lteno mele ter-
inu," nimu.

27 Gotendo aku tepa nimbelie
kelepa imbo moloringimando
nimbeindo, "Melema pali Arani
na tirimu. Imbo teni Malo paimbo
moromo mele pilipe kanopa imbi
tirimo imbo te molo. Arani kau
na kanopa imbi tirimo. Imbo
teni Ara paimbo moromo mele
pilipe kanopa imbi tirimo imbo
te molo. Maloni kau kanopa imbi
tirimo. Maloni Lapa lipo ondambo
konopu ltemo imboma kau enoni
Lapa kanoko imbi tinge.

28 Eno kongono mindili nongo
teremele imboma kinye, konop-
una umbuni teremo imboma
kinye, na morona waio. Onge wali
nani konopu u nipili koro molaio
nimbo. 29 Nando, nunge kongono
tereno mele peya ambolambili,
nu nanga ungu mane tilimu
molani, nunge ungu ninioma
pilipo lipo molambo ningo teaio.
Na taka lipo molopolio kiyendo
limbo konopu naa lteo akumunga
nanga unguma pilko liko kongono
popo tipo teambili ninge wali
enonga konopumu u nimbelo.
30 Kongono popo tipo tembolo wali
kongonomu u nimbelo. Nani eno
meaio nimbo tiromu eno umbuni
naa tembalo," nimu.

12

Jisasini koro mololi Sabat waimunga kongono mi toromele ungu nimu

1 Walite, Juda imbomanga koro
moloringi wali Sabat tenga, Jisas
kinye yu lombili andolima kinye
wit poinyemanga ongo puringi
kinye yu lombili andoli iyema
engele kolkolio wit mongo mare
inie toko noringi. 2 Aku teringi
ulu kanokolio Farisi iyemani Jisas
yundo ningei, "Kanowi! Koro
moromolo wali sabatemunga
kongono naa teangei nimbe per-
emo ungu manemu nu lombili
andoli iyemani manemu topa
tangondokolio aku ulu teremele,"
ningi.

3 Jisasini topondopa nimbei,
"Eno Gotenga bukuna tukundo
anda kolepa iye nomi king Devitini
terimu mele nimbe moromo
temanemu kanokolio temane-
munga pulumu naa pimeleya?
Devit kinye yu peya puringi
iyema kinye eno engele kolkolio,
4 Devit Gote molorumu sel ulkena
tukundo pumbe, Gotenga kumbe
kerena lerimu plawa kalolima lipe

nomba, yu peya puringi iyema tirimu noringi kanomu. Kano plawa kalolimando Goteni ungu mane te tipelie nimbei, ‘We imbomani paa naa nangei! Gote popo tondoli iyema kau nangei,’ aku tepa mele nimu kano ungu manemu topa tangondorumu kanomu. 5 Ungu mane te peremola. Gote popo tondoli iyemani koro mololi wali Sabatemanga Gotenga ulkena kongono teremele kinye sabat walimanga ungu manemu toko tangondoromele nalo aku kongono teremelemunga mongo naa pembalo nimbe moromo akumu naa pimeleya? 6 Nani enondo i tepo nimbo tiro. Mele koinjo te kinye peremo akumu Gote popo toko karomele ulke tempelemunga olandopamu. 7 Goteni nimu ungu te yunge bukuna moromo mele i tepa,

Enoni imboma kondo kolko taponge wali kanopo penga pio. Na popo toko kongima kaltomele akumu ulure molo, *(Hos 6:6)*

akumunga ungu pulumu eno Farisi iyemani pilimalanje i ulu teko naa kenjirimele iyema teko kenjirimele naa nilimala. 8 Iyemunga Maloni Sabat walima nokoromo iyemu moromona Sabat wali teremele mele manda nimbelo,” nimu.

Koro mololi Sabat waina Jisasini ki keri leli iyemu tepa koinjo ltimu

9 Kano kinye Jisas aku kombumu tiye kolopa pumbe Juda imboma maku toko Gotenga ungumu pileringi ulke tenga purumu. 10 Kano ulkena iye te molorumu, yunge ki ekondomu kamukumu kolopa kukurumu. Kano kinye akuna moloringi iye mareni Jisasini tepa kenjimbelo kinye kot tendamili ningo yu waliko pilkolio ningei, “Koro moromolo wali Sabat kinye imbo kuro toromoma tepo koinjo limolo kinye mandanje moloya?” ningi.

11 Jisasini iyemando topondopa nimbei, “Sabat wali kinye iye tenga kongi sipsip te muru tomo lemo sipsip ari teremo iyemuni kundupe ola lipe mepa naa ombaloya? 12 Aku lemo sipsip paa mandopa, imboma paa olandopa, akumunga Sabat wali kinye ulu pengama manda naa temoloya?” nimu.

13 Aku tepa nimbelie ki kolopa kukurumu iyemundo nimbei, “Nunge kimu tinio tiwi,” nimu wali iyemuni yunge kimu tinio tirimu wali yunge ki ekondo penga lerimu mele ki keri lerimumu kelepa penga lerimu. 14 Nalo Jisasini aku terimu ulu kanokolio Farisi iyemani pena pungo maku toko Yu ambe tepo topo kondamiliya ningo ungu panjiringi.

Jisas Gotenga kongono iye tukumemu

15 Farisi iyemani yu tongei teringi ungu pilipelie Jisas aku kombumu tiye kolopa purumu. Kano kinye imbo awini Jisas purumu mele yu lombili puringi wali yuni imbo kuro torumuma pali tepa koinjo lipelie 16 nimbei, “Na i iyemu ningo i ulu enge nilima tero mele enoni imbo lupe marendo naa ningo tieio!” nimu. 17 Aku tepa wendo orumumunga koro oi Gotenga iye profet Aisaiani ulu te pele wendo ombalo oi nimu mele kamukumu wendo orumu. Aisaiani nimbei,

18 I iyemu nanga kongonomu tendepili iye kanopa ltiumu. Nani i iyemu konopu mondopo, yu konopu noiro iyemu. Nanga Mini Kake Telimu yunge konopuna panjindimbo. Yuni mai kombuna imboma pali nani eno tumbi tipo nokombo mele nimbe timbelo.

19 Imbomani yu iri tonge kinye
yuni topondopa ungu te
naa nimbe, ungu te enge
nimbe naa nimbelo. Im-
boma andoko moromele
aulkena ungu enge nimbe
naa nimbelo.
20 Kambe enge naa nimo te elke
naa topa, tipe lam wamba
tipe naa noromo kinye
kamukumu topa naa ku-
mundumbelo. Gotenga ulu
toya tolima kombu pange
tendepili nimbe kongono
telipe kau purumo.
21 Imbo manga pupuma yunge
imbi pilkolio ipuki tiko
tapopili ningo nokoko mo-
longe, *(Ais
42:1-4)*
nimu ungu akumu wendo orumu.

Farisi Imbomani Jisasini Belsebul kinye kongono teremo ningi

22 Kano kinye iye te yunge konopuna kuro te molorumuna mongo keri lepa melema naa kanopa ungu naa nimu iye te Jisas molorumuna meko oringi kinye Jisasini iyemu tepa koinjo ltimu kinye kano iyemu ungu nimbe melema kanorumu. 23 Aku terimu ulu kanokolio imbomani pali mini ltekolio ningei, “I iyemu iye nomi king Devitinga malo, lino nokopo moromolo kano iyemunje?” ningi.

24 Nalo aku ningi ungumu pilkolio Farisi iyemani ningei, “Molo. Kuromanga nomi Belsebul kau iye Jisasinga konopuna molopalie yu enge tirimona yuni kuroma topa makororomo,” ningi.

25 Enoni aku teko konopuna pileringi mele Jisasini pilipelie nimbei, “Imbo talape te konopu tendekuna naa pupili molko tuku tingina owe panjiko eno enongano opa teko lupe lupe moromele kinye kano talapemu pora nimo. Molo kombu tenga imboma molo ulke tendekuna peremele imboma konopu tendekuna pupili naa molko eno enongano opa teremele kinye kano imbo talapemu tungu tiko yu mele mele moromele. 26 Aku tepala, Sataneni yunge kuro te makorolkanje aku telkamunga yunge talapemu kinye opa mele telka. Altopa yunge talapemu ambe tepa manda molemalaya? Pora nilka. 27 Ungu te pilengei! Nani Belsebulinga engemuni kuroma makororo lemo enonga iyemani naringa engemuni kuroma makororomeleya? Akumunga enonga iye kuroma makororomele iyemani Goteni lino enge tirimona linoni kuroma makororomolo ningo pimelena enoni nando i nimele unguma kano iyemani pilko moke tekolio eno kolo toromele ninge. 28 Nalo paimbo Gotenga Mini Kake Telimuni na enge tirimona nani kuroma makorondu lemo Gote iye nomi kingimu molopa imboma nokombalo waimu eno moromelena oi wendo omo,” nimu.

29 “Ungu te peya i tepa: Iye enge nili teni yunge ulkemu nokopa kondolka kinye iye teni we manda tukundo omba melema wapu lipe meli pulkaya? Akumu manda molo. Oi wapu noli iyemuni iye enge nilimunga kimbo kima ka topa noipelie yunge ulkena manda omba melema wapu lika.

30 Na naa lipe tapondoromo imbomuni na kinye opa pule toromo. Imbo teni na lipe tapondopa kongi sipsipima tukundo naa ltimo imbomuni kongi sipsipima topa makoropa mundurumo. 31 Aku teko ningo moromelemunga nani enondo i tepo nio. Imbo teni ulu pulu kerima tepa, ungu taka tondopa nimbe kenjirimo uluma Goteni manda mainye pupili nimbe tiye kolombalo. Nalo imbo teni Gotenga Mini Kake Telimu nimbe kenjipe ungu taka tondombalo uluma Goteni

mainye naa pupili nimbe tiye naa
kolombalo. 32 Iyemunga Malo
ungu taka tondopa ungu nimbe
kenjirimo imbomu aku tepa ulu
keri teremoma Goteni mainye
pupili nimbe tiye kolombalo.
Nalo Mini Kake Telimuni ulu te
teremo kinye imbo teni ungu
taka tondopa, opa tepa tipe yuni
naa teremo, kuromanga nomi
Sataneni yu lipe tapondoromona
aku teremo nimo imbomu aku
tepa ulu keri teremomu kinye kape
mulu mai pora nimbelo wali kinye
kape mainye naa pupili nimbe paa
tiye naa kolombalo.

Unjo kerimuni mongo kerimu toromo

33 Unjo penga te kanokolio
mongo pengama tombalo nomolo
ningo karomele. Unjo keri
te kanokolio mongo kerima
tombalo manda naa nomolo
ningo karomele. Unjo te mongo
toromo kinye kanokolio i unjomu
penga, i unjomu keri ningo moke
teko karomele. 34 Eno Farisi
iyema, kolo topa imboma tepa
kenjili waimbemunga waloma.
Imbo te yunge konopuna per-
emo unguma kau kerena nimbe
tirimo akumunga eno iye keri
moromelemani ambe teko ungu
pengama manda ningeya? 35 Aku
tepa mele, imbo penga teni yunge
konopuna ulu penga peremoma
teremo, nalo imbo keri teni yunge
konopuna ulu keri peremoma
teremo. 36-37 Akumunga nani
enondo i ungu nimbo tiro. Goteni
imboma kot tendembalo wal-
imunga enongano ungu nimelema
moke tepa pilipelie nu imbo toya
tolimu, nu imbo kerimu nimbelo
akumunga imbomani maina we
ungu nimelema pali kape moke
tepa pilipelie ambe telka aku
unguma niniya, ningo para tiwi
nimbelo," nimu.

Ulu wengendeli te tewi ningo iye mareni Jisas waliko pileringi

38 Kano kinye Farisi iye mare
kinye Gotenga ungu manemanga
puluma pilko mane tiringi iye
mare kinye enoni Jisasindo ningei,
"Ungu Mane Tilimu, nu paimbo
Goteni kongono tendani nimbe
maina lipe mundurumunje lino
kanamili ningo Goteni kau manda
ulu enge nili teremo mele te tewi,"
ningi.

39 Jisasini topondopa nimbei,
"Kinye maina moromele imbo ker-
ima kau molko eno ambo wapera
toli mele moromele. Eno teko
kenjiko Gote liko tui tirimele imbo-
mani Goteni kau ulu enge nilima
manda teremo mele kanamili tewi
ningo na konge teremele. Nalo
Goteni na lipe mundurumuna
ombo molto. Yu kinye tapu topo
kongono terembolo mele lipe
ondombalo ulu enge nili te wendo
naa ombalo. Gotenga profet iye
Jona kinye wendo orumu ulu
akumuni kau lipe ondombalona
kanonge. 40 Oma awili teni Jona
lipe pengo mundurumu kinye yu
omamunga olona ipu leli tangoli
wali yupoko molopa perimu kinye
omamuni yu nomu kulendona
meku topa wendo mundurumu
kinye yu altopa we molorumu
mele Iyemunga Malo ono teko pan-
jinge kinye aku tepa ipu leli tangoli
wali yupoko maina tukundo
pepalie makilipe koinjo molom-
balo. 41 Oi kombu awili Ninive
imboma paa molko kenjiringi
nalo Gotenga profet Jonani pilipe
Ninive imboma pumbe nimbe tir-
imu kinye pilkolio teko kenjiringi
mele kanoko keri pilko konopu
topele toko molko kondoringi. Aku
teringimunga kinye moromele
imbomani Jonanga olandopa iye
te ya moromo iyemunga ungumu
liko tui tiko naa pimelemunga
kot walimu altopa wendo ombalo
kinye Ninive imbomani kotena
angilko, kinye moromele imbo-
mando teko kenjiringi, mindili

nongei kinye paa ninge nimu. 42 Oi
lino Israel imbomanga iye nomi
king Solomon yu iye paa enge nili
te molopa, yu ungu lupe lupema
lipe manjindilimu pepili molo-
rumu mele kombu Sipa nokorumu
ambo nomi kwinimu pilipelie,
Solomononi ungu pengama kau
nimu mele pilimbeindo yu kombu
tulena molopalie Solomon molo-
rumuna wali awini aulkena pelipe
orumu. Aku tepa terimumunga,
iye nomi Solomononga olan-
dopa ya moromo iyemuni nimo
ungumu, kinye maina moromele
imbomani naa pilko, liko tui
tirimelemunga kot walimu wendo
ombalo kinye kombu Sipa ambo
nomi kwinimuni nimbei, 'Nani
Solomononi ungu penga nimu
mele pilimboindo aulke tulena
oru nalo Solomononga olandopa
molorumu iyemuni nimu ungumu
eno naa pilko, liko tui tiringi
imboma aku teringimunga eno
paimbo mindili nongei,' nimbelo,"
nimu.

Keri kuro oi molorumuna altopa tukundo ombalo

43 "Kuro te iye tenga konopuna
wendo ombalie, no naa mololi
kombumanga pumbe manda koro
molombalo kombu te kororomo.
Te naa kanopa ltendepalie 44 yuni
nimbei, 'Na oi molopolio wendo
ondu ulkena kelepo pambo,'
nimbe yu omba yu oi molopa
purumu ulkemu karomo kinye
ulke pureme mepa tepa penga
tepa we lepa imbo te naa moromo
kinye kanopalie, 45 yu kelepa
anjo pumbelie kuro enge nili
paa olandopa kite yupoko pak-
era lipe mepa omba eno peya
kano ulkena tukundo pungo
moromele. Kano kinye kano
iyemu oi molopa kenjirimo nalo
pele paa kamukumu olandopa
molopa kenjirimo. Aku tepa mele,
kinye ya teko kenjiko moromele
imboma pele kamukumu molko
kenjinge," nimu.

Jisasini i nanga ango kame nimbelie nimu

46 Jisas imbo maku toko
moloringima ungu mane tipe
molopili yunge anumu kinye
angenupili kinye yu kinye ungu
ningeindo ongo pena angileringi.
47 Imbo teni yundo nimbei,
"Aminye kinye angenali kinye eno
nu kinye ungu ningei penana ongo
angimele," nimu.
48 Jisasini yundo topondopa
ungu iko topalie nimbei, "Nanga
ama nariya? Nanga ango kame
naimeleya?" nimbelie, 49 yu
lombili andoli imboma ki tundu
topalie nimbei, "I imboma nanga
anumu kinye nanga ango kame
moromele. 50 Nanga Ara, mulu
kombuna moromomuni teangei
nimo mele pilko liko teremele
imboma nanga anumu kinye
nanga angenupili kinye nanga
kemulupili kinye moromelemu-
nga aku tepo nio," nimu.

13

Jisasini ungu kongolino lipelie imbo teni wit mongo poinyena tanda tirimu nimu

1 Imbo maku toko moloringi-
mando aku tepa nimbe pora
tipelie, Jisas ulkena molopa pena
pumbe nomu kulendo pumbe
molorumu. 2 Imbo paa awini
yu molorumuna ongo maku toko
moloringimunga nona andoli sip
te nona ola lerimumunga tuku
pumbe molorumu, imboma nomu
kulendona angileringi. 3 Yuni aku
imbomando ungu awini nimbe
timbeindo ungu kongolino lipe
kau nimu. Te i tepa nimbei,
"Pileio! Iye teni wit mongo yunge
poinyena andopa tanda tirimu.
4 Tanda tilipe andorumu kinye
mongo mare aulkena mainye
purumu, kanoma keramani ongo

tiltiko liko noringi. 5 Mongo mare
kou perimuna mainye pumbelie
mai koltalo lerimuna pumbelie
nondopa muli topa wendo orumu.
6 Nalo pulkono naa mundurumuna
ena terimu wali kanoma kapu
lepa kolorumu. 7 Mongo mare
lokoloko teli ka molorumuna
mainye purumu. Ka lokoloko
telimani wendo omba witima
topa nomba aku torumu. 8 Langi
mongo mare mai pengana mainye
purumuma wendo omba mongo
pengama torumu. Mare mongo
100, mare 60, mare 30 torumu,”
nimu. 9 Aku nimbelie, “Imbo
komu angilimbelomani i ungumu
pileio,” nimu.

Jisas ambele konopu lepalie unguma kongolino lipe kau nimu

10 Jisas lombili andolima yu
molorumuna ongolio yundo
ningei, “Nu imbomando unguma
ningo tini wali ambe telka ungu
kongolino kau ltinoya?” ningei.

11 Yuni enondo topondopa
nimbei, “Gote iye nomi kingimu
molopa imboma kinye melema
kinye nokoromomunga ulu pulu
yu yunu pilerimu kano ulu
puluma, kinye eno na lombili
oromele imboma pilengei nim-
belie eno nimbe tirimo. Nalo
we imboma nimbe naa tirimo.
12 Gotenga ungumu pilko kon-
doromele imboma paa olandopa
nimbe timbelona pilinge. Pilko
paa kondonge. Nalo pilko naa
kondoromele imboma eno alaye
kolte pimele ungumu kape wendo
limbelo.

13 Eno mongoni kanokolio nalo
kanoko imbi naa tirimele.
Komuni pilkolio nalo naa
liko manjirimele,

akumunga nani we imboma
enondo unguma nimbo tiembo
nimbolio ungu kongolinoma kau
ltio. 14 Aku ulu teko moromele-
munga koro oi Gotenga profet iye
Aisaiani aku teko tenge oi nimu
mele wendo oromo. Aisaiani
nimbei,

Enoni waliwalima komuni pilinge
nalo konopu paa naa
liko manjinge; mongoni
kanonge nalo melte paimbo
kanoko imbi naa tienge.

15 I imbomanga konopuma
paa pipi tirimo; ungu
pilingeindo komu naa ten-
deko moromele. Eno mongo
kumbuli moromele. Aku
ulu teko moromelemunga
naa kanoko naa pilko mo-
romele.

Aku uluma aku teko naa tele-
malanje enoni enonga
mongoni kanoko uluma
imbi tiko komuni pilko
konopuna pilkolio konopu
topele tolemala, kano kinye
nani eno koinjo pangei
nilka, nimbe Goteni nimu.
(Ais 6:9-10)

Aisaiani aku tepa nimu mele, kinye
we imboma teko moromele.

16 Nalo na lombili andolima
enoni mongoni paa paimbo
kanoko komuni paa paimbo
pilko moromelemunga eno malo.
17 Nani enondo i ungu paa paimbo
nimbo tiro. Oi moloringi imboma,
Gotenga nimbe munduli ungu
ningi profet iyema kinye, Gotenga
unguma pilko liko tumbi tiko
moloringi imboma kinye, kano
imbo awini kinye eno mongoni
kanoko moromele melema kinye
uluma kinye kanongeindo kana-
milia ningo moloringi nalo naa
kanoringi. Eno kinye komuni pilko
moromele unguma pilingeindo
pilemilia ningo moloringi nalo
naa pileringi akumunga nani eno
kinye paimbo kanoko paimbo
pimelemunga eno malo nio.

Wit mongomunga kongolino ltimu ungu pulumu

18 Kinye, imbo teni wit
mongo tanda tirimu ungu kon-
golinomunga pulumu nembo

pileio. 19 Mongo mare tanda
tirimu aulkena mainye purumu
kanomanga ungu pulumu i tepa:
Imbo teni Gote iye nomi kingimu
molopa imboma nokoromomunga
ungumu pilipelie naa pimo wali
ulu kerimanga pali ulu pulumu
peremo kuromuni omba mongo
tanda tili konopuna pumbei per-
emoma walitikale toropa wendo
ltimo. 20 Mongo mare tanda tirimu
kou perimuna mainye purumuma
imbo mare i teko moromele.
Imbo mareni ungumu pilkolio
walitikale tumbi tiko konopu tiko
pilko ltimele. 21 Nalo eno pulkono
naa mundukolio ungumu alaye
kolte kau pilko moromele. Pele
eno konopuna umbuni teremo
kinye molo eno Gotenga ungumu
pilko liko moromele mele imbo
lupemani kanoko keri pilkolio
ungu taka tondoko teko kenjiko
mindili tirimele kinye enonga
pilko ipuki tirimele unguma
tiye koromele. 22 Mongo mare
tanda tirimu lokoloko teli unjo ka
molorumuna mainye purumuma
imbo mare kape aku teko mo-
romele. Enoni ungumu pimele
kinye konopuna umbuni teremo
umbunima kinye, mele awini
noikolio aku melemani lino lipe
taporomo ningo pilko moro mele
uluma kinye, kano teli ulu mare
wendo omba ungu kanomu topa
noromo kinye ungumuni ulure
naa tepa langi mongo naa toromo.
23 Imbo mare tanda tirimu mai
pengana mainye purumuma imbo
mare aku teko moromele. Enoni
ungumu pilkolio ungu pulumu
pilko kondoromele. Pele eno langi
mongo toromele. Kano imbo
marenga langi mongo 100 topa,
imbo marenga 60 topa, marenga
30 topa, aku tepa toromo," nimu.

Era kerima poinyena wendo orumu nimbe kongolino lipe nimu

24 Jisasini ungu kongolino te
lipe imboma nimbe tipelie nimbei,
"Gote iye nomi kingimu molopa
imboma nokoromo akumu i tepa
mele. Iye teni yunge poinyena wit
mongoma pumbe tanda tirimu.
25 Nalo imboma uru peringi kinye
yunge opa pule iye te omba wit
none teli era kerimanga mon-
goma wit poinyena tanda tipelie
purumu. 26 Kano kinye mongo
pengama wendo omba wit mongo
torumu wali era kerima popo tiko
molorumuna kanoringi.
27 Kano kinye poinye pulu
iyemunga kongono tendeli iyema
ongo yundo ningei, 'Awilimu,
nunge poinyena langi mongo
pengama tanda naa tirinuya?
Ambe telka era kerima kinye
wendo oromoya?' ningi.
28 Yuni enondo nimbeindo,
'Tena. Opa pule iye teni aku
era mongoma omba tanda tir-
imu lepamo,' nimu. Kongono
tendeli iyemani ningei, 'Era peya
wakamaka wendo orombele kani
pumbo era kerima akupo lipo
maku tamili konopu ltenoya?'
ningi.
29 Nalo yuni nimbei, 'Molo. Era
tenge wali wit peya pulu akun-
genje. 30 Altopa wit kamukumu
lipo maku tomilindo oi peya ongo
molangili. Pele wit kamukumu
limolo walimu wendo ombalo wali
nani wit karu leko lindinge im-
bomando nimboi, "Oi era kerima
kalangei liko piye teko maku toko
noikolio, altoko wit inie toko nanga
wit noiro ulkena maku toko noin-
deio," nimbo,' nimu," nimbe Jisas
nimu.

Mastet mongo paa kelomunga manda lepalie nimu

31 Ungu te manda lepalie nimbei,
"Gote iye nomi kingimu molopa
imboma nokoromo akumu i tepa
mele. Iye teni unjo mastet mongo
te lipe 32 yunge poinyena tanda
tipe mundurumu. Mastet mongo

akumu langi imbomanga pali yu
paa kelomu nalo wendo omba aw-
ili ltemo kinye poinyena moromo
melemanga pali yu paa awilimu.
Kamukumu awili lepa unjo mele
angimo kinye kerama ongo unjo
komanga manga takoromele,”
nimu.

Yisimunga manda lepa nimu

33 Ungu te manda lepalie nimbei,
“Gote iye nomi kingimu molopa
imboma nokoromo akumu i tepa
mele. Ambo teni yu langi plawa
akopili nimbe isi walo kolte plawa
awininga mundupe topele torumu
kinye plawa pali akorumu,” nimu.

Jisasini ungu manda lelima kau nimu

34 Kano unguma pali Jisasini im-
bomando nimbe yu ungu manda
lepa kau nimu. We ungu te enondo
tumbi tipe naa nimbe ungu manda
lepa kau nimu.

35 Aku tepa terimumunga koro oi
Gotenga ungu nimbe mundulima
imboma nimbe tirimu iye profet
teni oi i tepa nimbei,

Nani i ungu nimboindo ungu
manda lepo kau nimbo.
Goteni oi mulu mai talo
terimu wai kape omba
yandopa yandopa kape
kinye kape mona naa ningi
lopeke tepa perimu unguma
nimboindo ungu manda
lepo kau nimbo, *(Sng 78:2)*

nimu. Jisasini terimu ulumu aku
ungumu ara tirimu.

Era kerimunga ungu manda lepa nimumunga ungu pulumu

36 Jisasini ungu manda leli
akuma nimbe pora tipelie, yu
maku toko moloringi imboma
tiye kolopa ulkendo purumu
wali yu ki tipi kanoli iyemani
yu molorumuna ongolio ningei,
“Poinyena era keri orumu ungu
manda lelimunga ungu pulumu
linondo ningo para tiwi,” ningi.

37 Yuni topondopa nimbei,
“Langi mongo pengama tanda
tirimu iyemu aku Iyemunga Malo.
38 Poinyemu mai kombu pali.
Langi mongo pengama imbo
Gote nanga iye nomi kingimu
molopili nimelemunga enonga
konopumanga Goteni tapu tepa
molopa nokoromo imboma. Era
keri akuma ulu kerimanga pali
ulu pulumu peremo kuromunga
imboma. 39 Era keri mongo
tanda tirimu opa pule akumu
kuromanga nomi Satan. Wit
tukundo liko maku tonge wali
akumu mai kombu pora nimbelo
walimu. Wit mongoma tukundo
linge imboma mulu kombuna
enselema.

40 Erama liko maku tokolio
tipena karomele mele mai kombu
pora nimbelo walimunga aku tepa.
41 Iyemunga Maloni yunge ense-
lema lipe mundumbelo wali, enoni
imbo Gotenga unguma naa pilko,
teko kenjiko moromele imboma
pali kinye, ulu pulu keri teremele
imboma pali kinye, Goteni tapu
tepa molopa nokoromo imboma
molongena wendo liko maku
tokolio, 42 tipe awili nomba
peremo kombuna tukundo toko
mundunge, kanona imboma kola
teko paa mindili nongo pereko
molonge. 43 Kano walimanga imbo
tumbi nilima enonga Lapa iye
nomi kingimu molopa nokoromo
kombuna ena pa teremo mele
eno aku teko pa tepili molonge.
Imbo komu angimomani i ungumu
pileio,” nimu.

Kou ket maina lopeke tepa peremomundo kongolino lipe nimu

44 Jisasini aku nimbelie nimbei,
“Gote iye nomi kingimu molopa
imboma nokoromo akumu i tepa
mele: Kou mone mare ket tenga
tuku panjikolio poinye tenga oi
muru liko lowai teringi we perimu.
Iye teni walite kanopa ltendepalie

kelepa aku torumu. Aku topalie
konopu tipe pumbe yunge melema
pali lipe maket tepa kou yando
lipelie aku poinyemu pumbe
yando ltimu," nimu.

Kulumbu kou paa olandopa puli te yolo lilimu manda lepa nimu

45 "Gote iye nomi kingimu
molopa imboma nokoromo
akumu i tepa: Kou bisnis teli
iye teni kulumbu paa pengama
kororumu. 46 Kano kinye kulumbu
kou paa awili puli te kanopalie,
yu pumbe yunge melema pali
yolo lipe kou yando lipelie kano
kulumbu pengamu topo topa
yando ltimu," nimu.

Oma munemunga manda lepa ungu nimu

47 "Gote iye nomi kingimu
molopa imboma nokoromo
akumu i tepa mele: Oma mune
te nomuna toko munduringi
kanomuni oma lupe lupema
ltimu. 48 Oma munemu paa
peko lerimu kinye kunduko liko
nomu kulendona noikolio, mainye
molko moke tekolio pengama
liko wali basket pokorenga
munduringi nalo kerima toko
lteringi. 49 Mai kombumu pora
nimbelo walimunga aku tepala.
Mulu kombuna enselema ongolio,
imbo teko kenjiko molongema
wendo liko imbo tumbi tiko molko
kondongema molangei ningo aku
teko moke tekolio 50 imbo teko
kenjiko molongema liko tipe awili
we nomba kau peremo kombuna
toko tuku mundunge, kanona kola
teko paa mindili nongo pereko
molonge," nimu.

51 Ungu kongolino lipe nimbe
pora tipelie Jisasini ki tipi kanoli
iyema walipe pilipelie nimbei,
"Aku unguma pali ungu puluma
eno piltimeleya?" nimu. Enoni
yundo ningei "Piltimolo," ningi.

52 Yuni enondo nimbei, "Aku
lemo Gotenga ungu manemanga
puluma pilko mane tirimele
iyemani Gote iye nomi kingimu
molopa imboma nokoromomunga
unguma mane tirimolo kinye pilko
liko moromele kano iyema eno i
tepa: Ulke pulu iye teni yunge mele
penga awini noirimomanga mele
koinjoma kinye mele oima kinye
peya wendo lipe mepa oromo,"
nimu.

Nasaret imbomani Jisas umbulu tiringi

53 Jisasini aku ungu kongolino
nimbe pora tipelie kano kombumu
tiye kolopa yu purumu. 54 Tiye
kolopa pumbelie yunge ulke
kombu Nasaret ombalie Juda im-
boma maku toko Gotenga ungumu
pileringi ulkena tuku pumbe
imboma mane tirimu kinye pilko-
lio eno mini ltekolio ningei, "I
iyemu yunge lipe manjilimu kinye
yunge ulu enge nili teremomanga
engemu kinye yu tena ltimuya?
55 Yu ulkema takorumu iyemunga
malo, Maria yunge anumu. Jems
kame, Josep kame, Saimon kame,
Judas kame, yunge angenupili mo-
romele. 56 Yunge kemulupili lino
kinye peya moromolo. Aku lemo
yunge lipe manjilimu kinye yunge
ulu enge nili teremomanga enge
nilimu kinye yu tena ltimuya?"
ningi. 57 Aku teko unguma ningo
yu ungu nimbe uluma tepa molo-
rumu mele kanoko keri pilko yu
umbulu tiringi. Yu umbulu tiringi
ulu kanopalie Jisasini enondo
nimbei, "Gotenga iye profet tenga
imbi mololi akumu kombumanga
pali imbomani pali pilkolio yunge
unguma pilko ltimele.

Nalo yunge ulke kombuna yu
kinye peya kopu teko moromele
imboma kau yuni nimo ungumu
pilkolio yu linonga we iyere, yu
imbi mololi iye te molo ningo yu
nimo unguma naa pilko, liko tui
tirimele," nimu.

58 Kano kinye yu ungu nimbe
uluma tepa yu yunu molorumu
mele ipuki naa tiringi wali yu kano
kombuna ulu enge nili awini naa
terimu.

14

*Jon Imbo No Ltindili toko kon-
doringi*

1 Kano walimanga kombu Galili
distrik nokorumu iye nomi king
Heroteni Jisasini terimu mele te-
mane toringi pilipelie 2 yu kinye
tapu toko molko yu liko taporingi
tapu iyemando nimbei, “I uluma
teremo iyemu Imbo No Ltindili Jon
lepamo! Yu kolopalie makilipe
wendo omomunga ulu enge nilima
teremo engemu yu kinye peremo,”
nimu.
3-4 King Heroteni aku tepa nimu
ungumunga pulumu i tepa: Oi
walite Heroteni yunge angenu
Filiponga ambo omenu Herodias
mangopa ltimu. No Ltindili
Jononi Herot aku tepa terimu
ulu kanopalie yundo waliwalima
nimbei, “Nuni Gotenga ungu
mane te toko tangondoko ange-
nanga ambomu mangoko ltinu.
Akumu teko kenjirinu,” nimu
kinye Heroteni yu lipe ka tipe ka
ulkena panjirimu. 5 Ka ulkena
panjipelie yu topo kondambo
konopu lerimu nalo we imbomani
Jon yu Gotenga iye profet te
moromo ningo kanoringimunga
yu pipili kolopalie Jon topa naa
kondorumu.
6 Altopa walite king Herot
meringi walimu wendo orumu
kinye Herodias lemenu ulkena
tukundo omba, iyema maku toko
kanoko molangei yu danis terimu.
Heroteni ambo wenepomu aku
terimu ulu kanopa paa penga
pilipelie 7 yundo nimbei, “Nando
tiwi ninio melemu paa timbo,”
nimbe, nimbe panjipe Gotenga
imbi lepa mi lerimu. 8 Yuni aku
tepa nimuna anumuni pilipelie
lemenu ungu te nimbe tirimu
kinye pilipelie ambo wenepo-
muni Herotendo nimbei, “Imbo
No Ltindili Jononga pimingimu
plet tenga noiko na tiwi,” nimu.
9-10 Yuni aku tepa mele konge
terimuna pilipelie Herot konopu
umbuni terimu nalo yuni paa
timbo nimbe, nimbe panjipe
Gotenga imbi lepa mi lerimu
mele kape, yu konopu alowa
tendembalo kinye yu kinye peya
langi nongo moloringi iyema
yu kanoko keri pilinge mele
kape, aku ulu talo pilipelie, ka
ulkena nokoringi iyemando ungu
te nimbe mundupelie Imbo No
Ltindili Jononga nomimu toko pule
toko pimingimu meko waio nimu.
11 Aku nimu ungu pilkolio Jon toko
kondoko, yunge pimingimu pelete
tenga noiko, meko ongo ambo
wenepomu tiringi kinye yuni lipe
anumu molorumuna mepa pumbe
tirimu. 12 Aku ulu teringimu
pilkolio Jon lombili andoringi
iyema ongo yunge onomu liko
meko pungo ono tekolio Jisas
molorumuna pungo temane toko
tiringi.

Jisasini iye 5,000 langi tirimu

13 Iye nomi king Heroteni Imbo
No Ltindili Jon topa kondorumu
ungumu pilipelie, Jisas yu molo-
rumu kombumu tiye kolopa tenga
nanu molambo nimbe nona andoli
sip tenga tukundo pumbe nomu
Galili nekondo pumbe imbo naa
peli kombu tenga kiyengo nimbe
pumbei purumu. Nalo imbo awini
Yu aku terimumu pilkolio enonga
kombuma tiye kolko kimbo kon-
gono teko nomu kulendona makai
tendeko pungo yu purumuna ak-
ilio leko lombili puringi. 14 Jisas
no kulendona ombalie imbo paa
awini akuna maku toko moloring-
ina kanopalie eno kondo kolopa
enonga kuro torumu imbo meko
oringima tepa koinjo ltimu.

15 Altopa ipupene ena pepumbei
terimu kinye Yu lombili andolima
yu molorumuna ongo yundo
ningei, “I kombuna imbo te naa
peremo. Ena nendo pepurumo
kani ya maku toko moromele
imboma pungo kombu marenga
langi topo toko lipengei niwi,”
ningi.
16 Nalo yuni yu lombili an-
dolimando topondopa nimbei,
“Ambe temona imbo akuma we
pangei nembo ningo nimeleya?
Enoni enongano imboma langi
mare liko tieio,” nimu.
17 Enoni yundo ningei, “Ya langi
awini molo. Bret kaloli kelo kite
pakera kinye oma kaloli talo kinye
aku poko kau ltemo,” ningi.
18 Yuni akuma na morona yando
meko waio nimu. 19 Kano kinye
imbomando erana mainye molaio
nimbelie yuni kano bret kaloli
kite pakera kinye oma talo kinye
lipelie muluna olando tipe kanopa
Gote kinye paa tereno nimbe bret
kalolima ambolopa pike lepa oma
kinye lombili andolima moke
tepa tipelie imboma moke teko
tieio nimuna moke teko tiringi.
20 Eno pali kano langima noringi
kinye olo terimu. Pele lombili
andolimani langi arikili lerimuma
liko maku toko wale basket ki
yupoko lakileringi. 21 Langi
noringi iyema 5,000 mele. Ambo
bakulu mare peya langi noringi
akuma kambu naa toringi.

*Jisas no mongoluna ola ando-
rumu*

22 Imboma langi tirimu noringi
wali Jisasini yu ki tipi kanoli
iyemando tumbi tipe nimbei,
“Maku toko moromele imboma
nani pangei nembo. Eno nona
andoli sipina ola pungo no
nekondo kumbe leko paio,” nimu.
23 Imbomando paio nimbelie yu
yunu Gote kinye ungu nimbeindo
mai kembona ola purumu. Kano
kinye ena pepumbe kombu kala
torumu kinye akuna yunu molo-
rumu. 24 Sipimu no nekondo
pumbeindo nomu awi tuku
tingina kokele pumbei purumu
wali sip kumbendo mendo tipe
poporomeni topa, nomu torumula
kinye nomu ola pumbe mainye
omba terimu, sipimu topa ola
munde mainye munde terimu.
25 Kano kinye ipu leli kombu
muni naa lepili yu lombili an-
dolima sipina ola molko puringina
Jisas nona ola kimbo kambulupe
tepa sipina ombai orumu. 26 Enoni
yu nona ola kimbo kambulupe
orumu ulu kanokolio, pipili awili
teko kolkolio “Kuro te oromoa!”
ningo mini lteringi kinye
27 Jisasini tamburumbu enondo
nimbei, “Eno konopu toimbo topili
molaio. Na kau oro. Pipili naa
kolaio,” nimu.
28 Yuni aku nimu ungu pileringi
kinye Pitani topondopa nimbei,
“Awilimu, akumu paimbo nu kau
onio lemo nu oronona na nona ola
angilipo wambo niwi,” nimu.
29 Yuni owi nimu kinye Pita sip-
ina wendo pumbe nona mainye
pumbelie nona ola kimbo kam-
bulupe Jisas molorumuna pumbei
purumu. 30 Nalo poporome enge
nili torumu kinye kanopalie pipili
kolopa yu no wangombai tepalie,
“Awilimu, na ki ambolko liwi!”
nimbe alako torumu.
31 Kano kinye Jisasini ki tinio tipe
ambolopa Pita kundupe ola lipelie
yundo nimbei, “Nu alaye kolo kau
ipuki tirino iyemu ambe temona
konopu talo ltenoya?” nimu.
32 Sipina tuku puringili kinye
poporome topa kelerimu. 33 Aku
terimu ulu kanokolio sipina tuku
moloringi iyemani Jisasinga imbi
liko ola mundunduko kapi ningo
“Nu paimbo Gotenga Malo lep-
amo,” ningi.

*Jisasini Genesaret kombuna
imbo kuro toli awinima tepa koinjo
ltimu*

34 Kano wali Jisas kinye Yu
lombili andolima kinye nomu
Galili nekondo pungolio nomu
kulendona kombu Genesaret
lerimuna wendo oringi. 35 Kano
kombuna sipina mainye oringi
kinye akuna moloringi iyemani
Jisas kanoko imbi tikolio akundo
lerimu kombumanga moloringi
imboma pali ningo munduringi
kinye imbomani kuro torumu
imboma pali yu omba molorumuna meko ongolio, 36 nunge wale
pakoli pundumu kau ambolangei
niwi ningo konge teringi. Kano
kinye kuro torumu imbomani
yunge wale pakolimu ambolorinji
imboma waye koinjo puringi.

15

Gotenga ungu manemuni anda kolepalenga uluma pange tenderimu

1 Kano kinye Farisi iye mare
kinye, Gotenga ungu manemanga
puluma pilko mane tiringi iye
mare kinye eno Jerusalem tiye
kolko Jisas molorumuna ongo yu
waliko pilkolio ningei, 2 “Linonga
anda kolepalemani teaio ningi
ungu manemu nu lombili andolimani ambe telka toko tangondoromeleya? Anda kolepalemani
teaio ningi mele wambo pilipolio
linoni kima kulumie toromolo
mele enonga kima aku teko kulumie naa toko langi we noromele,”
ningi.

3 Jisasini topondopa nimbei, “Enoni kape enonga anda
kolepalemani teaio ningi mele
kau pilko liko tengeindo Gotenga
ungu manema ambe telka toko
tangondoromeleya? 4 Akumunga
Goteni nimbei,

Aminyeli lanielinga unguma pilko
liko tenge tiko teaio,
nimbe
Imbo teni yunge anumundo molo
lapando ungu te nimbe kenjipe iri tomo lemo kano imbomu toko kondangei, *(Kis 15:4; Lo 5:16)*
nimu kanomu. 5 Nalo eno iyemani
ningei, imbo teni yunge anumu
lapa talondo nimbei nani elo
mele mare lipo tapopo tilkama
oi Gote timbo nimbo panjindu
kanomunga elo manda naa lipo
tapopo timbo nimbelie 6 aku tepa
nimbelomunga yunge lapa imbi
lipe ola mundumbelo ungu te naa
pembalo nimele. Aku teko nimele
ungumuni anda kolepalemani
mane tiringi unguma olandopa
ningo Goteni nimu ungumu ulure
molo mainye pupili nimele. 7 Eno
ungu manema pilko mane tirimele
iyema kinye Farisi iyema kinye
eno topele mapele toli iyema
moromele! Gotenga profet iye
Aisaiani enondo nimu mele i tepa
paimbo nimu.

8 Goteni nimbei,

Kano imboma enonga keremani
na kapi ningo Iye Awili olandopamu, nu lipo awili tirimolo ningo na imbi liko ola
mundurumele nalo enonga
konopuma tule tepa ltemo.
Na naa tirimele.

9 Enoni nanga imbi lipo ola mundemili ningo na we popo
toko kapi nimele. Maina
imbomani mane tirimele
unguma kau mane tikolio
i ungu manema Goteni
teaio nimo ungu manema
ningo pilko liko teremele,
akumunga na popo tonge
kinye popo we toromele,
nimu, *(Ais 29:13)*
nimbe nimu.

Jisasini imboma tepa kaloro mundurumo ulu akuma nimu

10 Aku tepa nimbelie Jisasini
maku toko moloringi imbomando
na morona waio nimbelie enondo
nimbei, “Nani aku niomunga ungu

te nimboi tero ungumu komu
tendeko ungumunga pulumu pilko
kondaio. 11 Imbomanga kangina
tawendo lepalie kerena pumbe
olona tuku purumo melteni Gote
manda popo tonge aulkemu pipi
timbei kalaro te manda naa mon-
doromo. Imbomanga konopuna
tukundo pepalie wendo oromo
ulumani kau imboma tepa kalaro
mondoromo," nimu.

12 Aku nimu ungu pilkolio, yu
lombili andolima yu molorumuna
ongolio ningei "Nu aku teko nino
ungu pilkolio Farisi iyemani paa
pilko keri pilinge mele nu piltinoya?" ningi.

13 Nalo Jisasini topondopa ungu
manda lepa Farisima moloringi
mele nimbelie nimbei, "Nanga
mulu kombuna moromo Arani
poinyena langi imbo naa pan-
jirimuma pali pulu akumbelo.
14 I iyemani nimele mele konopu
kimbo tiko naa pilko molangei.
Eno mongo keri lelimani mongo
keri lelima aulke liko ondoromele
iyema moromele. Mongo keri leli
iye teni mongo keri leli iye te aulke
te lipe ondopa ki ambolopa mepa
pumbelo wali elo waye kombuna
topa mainye mundumbelo," nimu.

15 Kalaro moromomunga ungu
manda lelimu aku tepa nimu kinye
pilipelie Pitani yundo nimbei,
"Aku ungu manda leko nin-
iomunga pulumu ambe tepaya?
Ningo para tiwi," nimu kinye
16 Jisasini enondo nimbeindo,
"Kinye kape eno naa piltimeleya?
17 Imbo tenga kangina tawendo
lepalie kerena purumo melte
olona tuku pumbe tawendo omba
le muruna kamukumu purumo
mele naa liko manjirimeleya?
18-19 Kerena tukundo purumo
melemani ulure naa teremo. Ulu
kerima oi konopu liko manjikolio
pele kamukumu wendo oromo-
munga konopuna pepalie kerena
wendo oromo kano melemani
kau Gote popo tombalo aulkemu
pipi timbei kalaro mondoromo.
Kano melema i tepa: Konopuna
ulu kerima pimele, imboma toko
kondoromele, ambo iye pulima
molo iye ambo lilima imbo lupema
kinye ulu kerinale teremele, wapu
ulu kerinali lupe lupema andoko
teremele, wapu noromele, kolo
toko imboma kot tenderemele,
imboma pipili kolko molko ken-
jingei ningo ungu umbulkondo
nindirimele, ulu pulu akuma pilko
teremele. 20 Aku teremele ulu
akumani imboma Gotenga kum-
bekerena tepa kalaro mondoromo.
Nalo ki oi naa kulumie toko
langi we tumbi tiko noromele ulu
pulumuni imbo tenga konopuna
tuku kalaro naa mondoromo,"
nimu.

Kenan ambomuni Jisas ipuki tirimu

21 Kano kinye Jisas kombu Gene-
saret tiye kolopa Juda imboma
moloringi kombu Galili distrik
tawendo kombu awili Tair kinye
Saidon talo lerimu kombuna
tukundo purumu. 22 Akuna pu-
rumu kinye kombu Kenan ambo
te molorumu. Yu wendo omba
alako topalie nimbei, "Awilimu,
Iye Nomi King Devitini Kalopa
Ltimu Iyemu, nanga balomu kuro
te konopuna tukundo molopa yu
enge nimo kani nuni na kondo
kolowi!" nimu.

23 Nalo Jisasini yundo ungu te
topondopa naa nimu. Kano wali
yu lombili andolimani ongo yundo
ningei, "Ambomuni nu konge
nilipe nilipe lino lombili kapu
toromona lino tiye teremo kani
anjo pupili niwi," ningi.

24 Ambomu yu ambo lupe, Juda
ambo te molo nimbe kanopalie
Jisasini yundo nimbeindo, "Goteni
na Israel imbo talapemunga
kongi sipsip beambo ningo mo-
romele imboma moromelena kau
lipe mundurumu. Imbo talape

lupema moromelena lipe naa
mundurumu,” nimu.
25 Aku tepa nimu ungu pilipelie
ambomu omba yunge kumbeker-
ena komongo topa pondopa mai
kanopalie nimbei, “Awilimuya, na
liko tapowi,” nimu.
26 Aku tepa nimu kinye Jisasini
topondopa ungu manda lepa nim-
bei, “Bakulumanga langima lipo
owama timolo kinye manda naa
tembalo,” nimu.
27 Ambomuni nimbei, “Aw-
ilimuya, paimbo nino nalo owa-
mani kape enonga pulu imbo-
manga langi pundu polona mainye
purumoma liko noromele,” nimu.
28 Kano kinye Jisasini yundo
nimbei, “Ambomu, nu enge ningo
ipuki tirino akumunga kinye
konge tereno mele aku tepa wendo
opili,” nimu. Aku tepa nimu
waimunga aku wali ambomunga
lemenu koinjo pumbe molorumu.

Jisasini kuro torumu imbo awini tepa koinjo ltimu

29 Aku wali Jisas kano kombumu
tiye kolopa nomu Galili kulendo
aulke te lerimuna omba pumbe
mai kembo tenga ola pumbe
molorumu. 30 Kano wali yu
molorumuna imbo paa awini
oringi. Kimbo keri lerimuna
aulke wamongo naa andoringi
imboma kinye, mongo keri lerimu
imboma kinye, kimbo ki karaye
maraye terimu imboma kinye,
ungu manda naa ningi imboma
kinye, aku tepa kuro lupe lupe
torumu imbo awini meko ongo
yu molorumuna nondoko noiringi
kinye yuni akuma tepa koinjo
ltimu. 31 Ungu naa ningi imboma
ungu ningi. Kimbo ki karaye
maraye terimu imbomanga kimbo
kima kelepa toya torumu. Kimbo
keri lerimuna aulke wamongo
naa andoringi imboma manda
andoringi. Mongo keri lerimu im-
boma mongoni melema kanoringi.
Aku tepa ulu enge nilima wendo
orumuna kanokolio we maku toko
moloringi imbomani paa konopu
awini liko munduko, Gote eno
Israel imboma nokorumu popo
toringi Gote kapi ningo imbi liko
ola munduringi.

Jisasini imbo 4,000 langi tirimu

32 Aku wali Jisasini yu lombili
andolimando na morona waio
nimbelie enondo nimbei, “I imbo
maku toko moromelema na kondo
teremo. Wali yupoko na kinye
molonge, kinye gai nongei te naa
ltemo. Eno langi naa nongo we
punge kinye aulkena kimbo ki
tambaramba tepa, topa ne munde
ya munde tembalo kani eno engele
tepa pepili ulkendo pangei naa
nimbo,” nimu.
33 Aku nimu ungu pilkolio
yu lombili andolimani ningei,
“Paimbo nino nalo i imbo naa
peli kombuna moromolo. I imbo
paa awini manda nonge mele
bret kaloli tena lembalona lipo
timoloya?” ningi.
34 Jisasini enondo “Bret kaloli
ambe teko noirimeleya?” nimbe
waltindirimu wali enoni “Bret
kaloli kite yupoko pakera kinye
oma koltalo kinye noirimolo,”
ningi.
35 Kano wali yuni maku toko
moloringi imbomando mainye
molaio nimbelie, 36 bret kaloli
kite yupoko pakera kinye omama
kinye lipe Gote kinye paa tereno
nimbe, langi akuma pike lepa yu
lombili andolima tirimu kinye
enoni imboma moke teko tiringi.
37 Imboma pali nongo olo terimu.
Pele langi nurupulu lierimuma
lombili andolimani liko wale
basketemanga lakileringi. Wale
awili kite yupoko pakera peko
lerimu. 38 Iye 4,000 aku langima
noringi. Ambo bakuluma kinye
peya langi noringima kambu naa
toringi. 39 Kano kinye Jisasini
maku toko moloringi imbomando

ulkendo paio nimbelie, nona
andoli sip tenga tuku pumbe, no-
muna nekondo kombu Magadan
purumu.

16

Jisasindo ulu enge nilima tewi ningi

1 Kombu Magadan purumu wali
Jisas molorumuna Farisi iyema
kinye Sadyusi iyema kinye eno
ongo, yuni ambe tembalonje,
kanamili ningo yu manda manjiko
konge tekolio ningei, “Ungu Mane
Tilimu, nu paimbo Goteni kongono
tendani nimbe ya maina lipe
mundurumunje kanamili ningo
mulu kombuna moromo Goteni
kau manda ulu enge nili teremo
mele te tewi,” ningi.

2 Jisasini topondopa nimbei,
“Ipupene ena pepumbeindo mu-
lumu kondoromo wali kanokolio
wali pengamu wendo ombalo
nimele. 3 Ipu leli oi kombu
tangombaindo kombu kupe topa
mulumu tumbulu toromo kinye
kanokolio lo ombalo konopu
ltemele kanomu. Mulumu kanoko-
lio kombumu i tepa i tepa tembalo
ningo karomele nalo i walimanga
uluma wendo oromoma kanokolio
ulumanga pulumu manda naa
pimele. 4 Kinye maina moromele
imboma imbo kerima kau mo-
romele. Eno teko kenjiko Gote
liko tui tirimele kano imbomani
Goteni kau ulu enge nilima manda
teremo mele kanamili tewi ningo
na konge teremele. Nalo Goteni
na lipe mundurumuna ya ombo
molto. Yu kinye tapu topo kongono
terembolo mele lipe ondombai ulu
enge nili te wendo naa ombalo.
Gotenga profet iye Jonani terimu
ulumuni kau lipe ondoromo mele
manda kanonge. Te lupe wendo
naa ombalo,” nimbelie eno tiye
kolopa purumu.

Yis manda lepa Farisima kinye Sadyusima kinye akumanga Jisasini nindirimu

5 Eno nomu Galili nekondo
pungeindo Jisas lombili andoli
iyema bret kaloli komu tindiko
naa meko puringi. 6 Kano kinye
Jisasini enondo lepi lepi topa
ungu iko topalie nimbei, “Paa
wamongo kanaio! Farisi iyema
kinye Sadyusi iyema kinye enoni
plawa akopili isi noirimelemu
kane kane molaio!” nimu.

7 Aku tepa nimu ungu pilkolio yu
lombili andoli iyemani enongano
nendo yando ningolio ningei,
“Lino bret kaloli nomili mare naa
lipo mepo omolomunga aku tepa
nimonje,” ningi.

8 Aku teko ningi ungu pilipelie
Jisasini enondo nimbei, “Eno nani
manda lipe tapombalo ningo walo
kolte kau ipuki tirimele iyema,
bret kaloli naa memolo ningo
ambe telka nimeleya? 9 Kinye kape
eno naa pilko kondoromeleya?
Bret kaloli kite pakera iye 5,000
moke teko tiringi mele komu
tindirimeleya? Nongo pora tiringi
kinye langi pundu lierimuma
liko wali basket awini toko peko
tiringi mele komu tindiko naa liko
manjirimeleya? 10 Molo bret kaloli
kite yupoko pakera moke teko
iye 4,000 tiringi mele naa pilko,
nongo pora tiringi kinye wale
basket awili mare langi nurupulu
lerimuma lakilko peko tiringi
mele naa pilko moromeleya?
11 Yuni paimbo plawa kalolimundo
naa nimo ningo ambe temona
naa pilengeya? Farisi iyema
kinye Sadyusi iyema kinye plawa
akopili mele isi noirimelemu
wamongo kanangei nindu nio,”
nimu. 12 Yuni aku nimu ungu
pilkolio enoni plawa kalongeindo
isi mundurumele akumundo naa
nimo, Farisi iyema kinye Sadyusi
iyema kinye enoni ungu mane

tiringi ungumando nimo ningo
pileringi.

Pitani Jisas yu Kraist moromo nimbe para tirimu

13 Jisas kombu awili Sisaria Fil-
ipai lerimu kombuna pumbelie,
yu lombili andolimando walipe
pilipelie nimbei, “Iyemunga Mal-
ondo imbomani Yu imbi leko nari
nimeleya?” nimu.
14 Enoni yundo ningei, “Mareni
nu imbo no ltindili Jon kolorumu,
kinye kelepa makilipe ola moromo
ningo pilko, mareni nu Goteni oi
koinjo molopili olando ltimu iye
Elaija kelepa omba moromo ningo
pilko, mareni nu Jeremaia molo
Gotenga iye profet oi kolorumu
kinye makilipe ola moromo te lupe
nimele,” ningi.
15 Aku teko ningi ungu pilipelie
Jisasini enondo nimbei, “We imbo-
mani aku teko nimele nalo enoni
na nari nimeleya?” nimu.
16 Saimon Pitani topondopa
nimbei, “Nu Koinjo Molopa Kau
Puli Gotenga Malo, Goteni lino
nokopa kondombalo iye te lipo
mundumbo oi nimbe kanopa
ltimu iye nomi Kraist,” nimu.
17 Yuni aku nimu ungu pilipelie
Jisasini yundo nimbei, “Jonanga
malo Saimon, nu malo. I ninomu
maina imbo teni nu naa nimbe
timo. Ara mulu kombuna moro-
momuni nimbe timo. 18 Ungu te
peya nundo nio. Nunge imbi Pita,
kano imbimunga ungu pulumu
kou kanomu. Kano koumunga
ola nanga imbo talapemu lipo
maku topo mondombo. Aku
wali kololi ulu pulumunga enge
nilimuni i nanga talapemu topa
mainye manda naa mundumbelo,
molo. 19 Gote iye nomi king
molopa imboma nokombalo ulke
kimu nu timbo. Aku wali nuni
maina mele tendo molo nini
melemu mulu kombuna tukundo
moromo Goteni molo nimbelo.
Nu maina mele tendo manda nini
melemu mulu kombuna tukundo
moromo Goteni manda nimbelo,”
nimu. 20 Kano kinye yu lombili
andolimani Jisasindo Goteni eno
nokopa kondombalo iyere lipo
mundumbo oi nimbe kanopa
ltimu iye nomi Kraist nu ongo
morono ningi kano ungumundo
yuni enondo enge nimbe nimbei,
“Enoni anjo imbo tendekurendo
kape na kano iyemu moro mele i
teli oi paa naa ningo tieio!” nimu.

Jisasini yu kolopolio altopo makilimbo nimu

21 Kano kinye Jisas yu lombili
andolimani yundo Goteni lino
nokopa kondombalo iye te lipo
mundumbo oi nimbe kanopa
ltimu iye nomi Kraist nu ningo,
ningo para tiringi kinye pilipelie
yuni yu kinye wendo ombalo
mele pulu polopa eno tumbi tipe
nimbe tipelie nimbei, “Na mindili
awini nomboindo kombu awili
Jerusalem paa pumbo nimbo
pilipo moro. Juda imboma
nokoromele tapu iyema kinye,
Gote popo tondoli iye awilima
kinye, Gotenga ungu manemanga
puluma pilko mane tirimele iyema
kinye, enoni na paa toko mindili
kondonge. Na toko kondonge
kolombo kinye, wali talo omba
pumbelo kinye yupoko tipemunga
Goteni nando makilko koinjo
molowi nimbelo,” nimu.
22 Aku nimu ungu pilipelie Pi-
tani yu wendo lipe aulke kulendo
mepa pumbelie yu pulu polopa iri
topalie nimbei, “Awilimu, aku teko
paa naa niwi! Nu nino mele aku
tepa paa wendo naa ombalomu,”
nimu.
23 Nalo Jisasini topele topa Pi-
tando nimbei, “Satan, nu anjo pa!
Goteni nando tewi nimu kongono
temboi teromu pipi tini tereno
kani nu anjo pa! Nu Goteni konopu
ltemo mele naa lteno. Imbomani
konopu ltemele mele kau lteno,”
nimu.

24 Kano kinye Jisasini yu lombili
andolimando nimbei, “Imbo teni
yu lombili pambo nimbelie yuni
yunge konopumuni pimo mele-
manga topo mainye mundembo
nimbe imboma unjo polopeyana
angilko mindili nongo koromele
mele yuni unjo polopeya mele
gomo lembaindo Jisas lombili
pumboindo mindili nondu lemo
manda; kolondu lemo manda nim-
belie na lombili opili. 25 Imbo teni
yunge maina molopa naa kololi
ulu pulumu ambolopa tembalo
kinye yu kolopalie paa molopa
kenjipe kau pumbelo. Nalo
imbo teni na konopu mondopalie
nanga kongonomu tendamboi
nimbe tembalo kinye yu kolopalie
yu koinjo molopa kondopa kau
puli ulu pulumu paimbo kanopa
limbelo. 26 Akumu ambe temona
nioya? Imbo teni maina melema
pali yu yunu lipe noipelie yu
mini pali kombu kerina pumbe
mindili nomba molopa kenjilkanje
kano melemani kano imbomu
ambe tepa lipe tapolkaya? Lipe
naa tapolka. Molo imbo teni
na mini pali koinjo molopo kon-
dopo kau pambo nimbelie yu
ambele melteni mini pali koinjo
molopa kondopa kau puli ulu
pulumu topo topa likaya? Melteni
manda topo topa naa limbelo.
27 Iyemunga Malo altopa Lapanga
enge pa telimu kinye yunge mulu
kombuna enselema kinye peya
ombalo. Ombalie yuni lino ya
maina imboma yu mele mele
teremele ulumanga lino yu mele
mele pundu tomboimunga nani
aku tepo nio. 28 Nani enondo
paimbo i nimbo tiro. Eno iye
angiltimelemanga mare oi naa
kolangei Iyemunga Malo iye
nomi kingimu omba molopa
imboma pali nokombai ombalona
kanonge,” nimu.

17

Jisasinga kangimu te lupe wendo orumu

1 Jisasini yu lombili an-
dolimando aku tepa nimbe tirimu
kinye pele wali kite talo pakera
omba purumu kinye Pita kame
Jems kame Jems angenu Jon kame
eno lipe meli pumbe mulu paa
olandopa polorumu tenga ola
purumu. Lino linongano kau
molamili nimbe eno akuna lipe
mepa purumu. 2 Akuna puringi
kinye eno kanoko molangei yunge
kangimu alowa tepa, yunge kum-
bekeremu ena enge nili topa imbo-
manga mongo yumi yami teremo
mele pa awili tepa, yu pakorumu
wale pakolima pa teremo mele aku
tepa kake terimu. 3 Yu aku tepa
molopili, Juda imbomanga koro oi
moloringili iye awili Moses kinye
Elaija talo ongo Jisas kinye ungu
ningo mona waye angileringilina
kanoringi.

4 Kano kinye Pitani Jisasindo
nimbei, “Awilimu, lino ya molto-
molo penga lepamo. Nuni ee ninio
lemo, ulke takai yupoko takon-
dombo. Te nunge, te Mosesinga, te
Elaijanga takondombo,” nimu.

5 Yuni aku tepa nimbe molopili
kupe kake pa teli te omba eno aku
torumu kinye kupena tuku ungu te
wendo ombalie nimbei, “I iyemu
nanga konopu mondoro Malomu.
Yu kinye konopu noiro. Yuni ungu
nimbeloma pilko lieio,” nimu.

6 Aku tepa nimu ungu pilkolio
yu lombili andoli iye yupoko
paa mini ltekolio maina mainye
molko tamalu peringi. 7 Eno
tamalu peringina Jisas omba eno
ambolopalie nimbei, “Mini naa
lteko ola angileio,” nimu. 8 Altopa
olando tiko kanoringi kinye Jisas
yunu angilerimuna kanoringi.

9 Mulu polorumumunga mainye
ongei oringi kinye Jisasini eno
mane tipelie nimbei, “Enoni
kinye kanonge mele i teli oi imbo
tendekure kape ningo naa tieio.

Altopa, Iyemunga Malo kolopalie
makilipe koinjo molombalo kinye
temanemu toko anjo tieio. Oi
molo!" nimu.
10 Aku tepa nimu ungu pilkolio
yu lombili andolimani yu paimbo
molorumu mele ningo kanokolio
yundo waliko pilkolio ningei,
"Goteni lino nokopa kondombai
lipe mundumbo nimbe kanopa
ltimu iye nomi Kraist nu lemo
Gotenga ungu manemanga pu-
luma pilko mane tirimele iyemani
Elaija kelepa kumbe lepa ombalo,
iye nomi Kraist pele akilio lepa
ombalo nimele mele ambe telka
nimeleya?" ningi.
11 Jisasini topondopa nimbei,
"Elaija kelepa kumbe lepa ombalie
melema pali tumbi tipe tembalo
nimele ungu kanomu paimbo
nimele. 12 Nalo akumunga ungu
te peya nimbo tiro. Pileio. Elaija
oi orumu. Yu orumu kinye kano
iyemani yu kanoko imbi naa
tiko yu we iyere konopu lekolio
yu kinye temolo ningo pileringi
uluma pali teringi. Aku teko
mele Iyemunga Malo mindili liko
tingela," nimu. 13 Aku tepa nimu
kinye pilkolio lombili andolimani
Imbo No Ltindili Jonondo nimo
ningo pileringi.

Keri kuro wangoli ungulu te Jisasini tepa koinjo ltimu

14 Jisas kinye yu lombili andoli
iye yupoko kinye eno muluna
mainye ongolio imboma maku
toko moloringina oringi kinye iye
te Jisas orumuna omba komongo
topa pondopa 15 konge tepalie nim-
bei, "Awilimu, nanga ungulumu
kondo kolowi. Yu topa mondopa
keke lepo kuro toromona mindili
awili tepa noromo. Waliwali yu
tipena pumbe nomanga purumo.
16 Nu lombili andoli iyema molon-
gena ungulumu mepo ondu kinye
enoni yu manda teko koinjo naa
linge," nimu.
17 Aku tepa nimu ungu pilipelie
Jisasini imboma iri topalie nimbei,
"Kinye moromele imboma eno
Goteni uluma paimbo manda
tembalo ningo ipuki naa tirimele.
Eno konopu tui tili imboma, na
eno wali ambe tepo mane tipo
ulu mare lipo ondombo kinye
wamongo pilingeya? Na eno
kinye tiye teremo," nimbelie "Na
morona ungulumu meko waio,"
nimu. 18 Meko oringi kinye
Jisasini kano kuromu iri torumu
wali yu ungulumunga konopuna
omba wendo purumu. Kano ena
tendekumunga ungulumu manda
molorumu.
19 Aku terimu ulu kanokolio Jisas
lombili andoli iyema Jisas yunu
molorumuna ongo waliko pilkolio
ningei, "Kuro akumu linoni ambe
telka manda naa makoromoloya?"
ningi kinye
20 Jisasini topondopa nim-
bei, "Goteni paimbo lino lipe
tapombalo ningo enge ningo naa
pimelemunga ulu enge nili i
telima manda naa teremele. Nani
eno paimbo nimbo tiromu, unjo
tenga mongo akumu mele paa
kelo nalo kano mongomu maina
mundurumele kinye unjo akopa
awili lepa angilimo mele, aku
tepa enoni Goteni linonga unguma
pilimbelo, lino lipe tapombalo
ningo walo kolte kau pilkolio mu-
lumundo anjo pungo ne kombuna
polowi ninge kinye paimbo aku
tepa pumbe polombalo. Teamili
ninge ulumanga ulu manda naa
tenge ulu te naa pembalo. 21 Gote
konge teko langi mi toko naa
nongolio kuro i telima imbomanga
konopumanga manda makoronge.
Ulu enge nili i telima we manda
naa tenge," nimu.

Wali talo tepa Jisasini yu kolopa makilimbo nimu

22 Pele walite, kombu Galili
distrik pungo moloringi kinye
Jisasini yu lombili andolimando

nimbei, “Iyemunga Malo ka
tikolio yu tonge iyema anjo tinge
kinye 23 enoni yu toko kondonge.
Kolopalie, wali yupoko tipemunga
Goteni yundo makilko koinjo
molowi nimbelo,” nimu. Aku
tepa nimu ungu pilkolio enonga
konopu paa kondo koloringi.

Jisasini Tempel nokoringi iyema kou takisi tirimu

24 Altopa Jisas kinye yu lom-
bili andolima kinye Kaperneam
taunona oringi wali Gote popo
toringi ulke tempelemunga kou
takisi ltingi iyema ongo Pita
waltindikolio ningei, “Nunge ungu
mane tili iyemuni ulke tempele-
munga kou takisi tirimo konopu
ltemolomu, paimboya?” ningi wali
25 Pitani “Tirimo,” nimu.

Kano kinye Pita ulkena tukundo
pumbelie ungu te nimbei ter-
imu wali Jisasini yu oi walipe
pilipelie nimbei, “Saimon, nu
ambele konopu ltenoya? Iye nomi
kingimani kou takisi lupe lupema
lingeindo naimele tieio nimelenje?
Enonga imboma kou takisi tieio
nimelenje molo Imbo lupema tieio
nimeleya?” nimu.

26 Pitani topondopa nimbei,
“Imbo lupemando takisi tieio
nimele,” nimu. Pilipelie Jisas-
ini yundo nimbei, “Aku lemo
kingimunga imbomani takisi naa
tienge. 27 Nalo takisi naa timbolo
kinye ulke tempel takisi limele
iyemani ilto iyepu tendenge kani
nomuna pungo uku mundupuwi.
Uku mundukolio kiyendo linio
omamunga keremu anga tondonio
kinye kou te pembalo, aku koumu
likolio meko pungo iltonga peya
popo tiko takisi tiwi,” nimu.

18

Gotenga molopa kau purumo kumbuna nari imbi awili limbelo

1 Aku walimunga Jisas lombili
andolimani yu molorumuna ongo
yu waliko pilkolio ningei, “Gote
iye nomi kingimu molopa noko-
romo imbomanga nari paa olan-
dopa moromoya?” ningi.

2 Enoni waliko pileringi mele
Jisasini pilipelie yu bakulu kelo
te na morona owi nimbe eno
moloringina mondopalie 3 enondo
nimbei, “Nani eno i tepo paimbo
nimbo tiro. Eno konopu topele
toko bakulu keloma mele naa
molonge lemo Gote iye nomi
kingimu molopa imboma noko-
romo kombuna tuku paa manda
naa punge. 4 Akumunga imbo teni
na we imbomu molambo, nanga
imbi te olandopa naa molopili
nimbe i bakulu kelomu mele
moromo imbomu yu Gote iye
nomi kingimu molopa nokoromo
kombuna imbo imbi paa mololimu
moromo. 5 Imbo teni nanga
imbi lepa i bakulumu mele lipe
tapombalo kinye kano imbomuni
aku ulu tembalomunga na lipe
tapombalo,” nimu

Ulu kerimani Gotenga ipuki tirimolomu tepa kenjirimo

6 “Nalo imbo teni i bakulu
kelomu mele na ipuki tirimo
bakulu kelo te ulu kerima tepili
nimbe toperope timbelomunga
kano bakulu kelomu ipuki tirimo
ulumu tiye kolopa na umbulu
timo lemo bakulu kelomu oi
toperope naa tipili kou paa awili
te moko toko nomina lendeko
yu kamukumu kolo pupili ningo
pera tiko nomuna paa mainye
mundulimalanje aku penga. 7 Na
ipuki tirimele imboma kelko
umbulu tiko tiye kolonge uluma
ya maina ltemomunga ya i mai
kombumu paa embambo nimbelo.
Paimbo aku tepa uluma wendo
ombalo nalo imbo teni nanga
imbo te toperope timbelomunga
kano imbomu na umbulu tipe
anjo pumo lemo kano toperope
timbelo imbomu mindili nomba
paa molopa kenjimbelo. 8 Nunge

ki te molo kimbo te ulu pulu
keri te temo lemo aku kimu
molo kimbomu kara leko ltewi.
Nu koinjo mololiko kau punio
kombuna ki te molo kimbo te naa
angilepili punio wali aku penga.
Nunge kimbo ki pali we angilipili
tipe naa kumbulupe nomba, pepa
kau pumbelo kombuna liko toko
mundunge wali aku keri. 9 Molo
nunge mongo te melte kanokolio
liemboa konopu leko ulu pulu
keri te tenio lemo aku mongomu
akuko ltewi. Nu koinjo mololiko
kau punio kombuna mongo te naa
angilepili punio kinye aku penga.
Mongo talo we angilepili nu tipe
kombuna liko tuku mundunge
kinye aku keri.

10 I bakulu keloma mele imbo-
manga te kanoko keri kanoko yu
imbo kerimu ningo paa naa neio.
Enonga nokoromele mulu kom-
buna enselema waliwalima Ara
mulu kombuna moromona peya
moromele kani aku ulu naa teaio.

11 Iyemunga Maloni imbo aulke
loi leko molko kenjirimele imboma
koropo lipo tapamboi nimbe
orumu," nimu.

*Ungu kongolino lipe kongi sip-
sip maa toromona purumu Jisasini
nimu*

12 "Eno ambele konopu ltemele-
ya? Iye teni kongi sipsip 100
ari telka kinye, te maa toromona
pulka, yuni sipsip 99 wema mai
kembona molangei nimbe tiye
kolopa pumbe, tendeku maa
toromo sipsipimu kanopa limbei
koroliko pulkaya? 13 Nani i ungu
enondo paimbo nimbo tiro. We
sipsip 99 maa naa toromoma
konopu mondolka nalo sipsip ten-
dekumu kanopa lipelie paa tono
kolopa konopu mondolka. 14 Aku
tepa enonga Lapa mulu kombuna
moromomuni i bakulu keloma
mele moromele imboma beambo
naa nengei konopu ltemo," nimu.

*Imbo angena te ulu keri teri-
mumu teko wamongei nimu*

15 "Na lombili andolimanga
angenu teni nu tepa kenjimo
lemo nu pungo tepa kenjimbelo
imbomu peya elongalo molko-
lio kano ulu pulu kerimu yuni
nu kinye tembalo ulumu ningo
tiwi. Nuni ninio ungumu tepa
kenjimbelo angenani pilimo lemo
angena kinye elo altoko popo tiko
molongele. 16 Nalo nuni ninio
ungumu yu tui timo lemo pele nuni
i ungumu pora nipili kani tembo
mele imbo mare kanoko molangei
altopo nemboi ningolio, kanonge
imbo talo molo yupoko liko angena
molombalona meko ongo, aku
imboma kanoko molangei ange-
nando tendekuna molambili ningo
altoko niwi. Kano kinye nuni tenio
kinye angenani tembalo mele
kano imbomani kanokolio imbo
lupemando manda temane toko
tinge. 17 Kano kinye yuni enonga
ungumu kape tui timo lemo
Kraistinga imbo talapemundo
pungo ningo tiwi. Pele Kraistinga
imbo talapemu kape angenani
naa pilipe kamukumu tui timo
lemo yu linonga angenu molo, yu
tawendo molko konopu alowa naa
teli imboma mele moromo lepamo
imbi tieio.

18 Nani enondo i ungu muli
muli nimbo tiro. Ya maina enoni
uluma kinye imboma kinye molo
ninge wali Goteni mulu kombuna
tukundo molo nimbelo, enoni
maina manda ningema Goteni
mulu kombuna tukundo manda
nimbelo.

19 Akumunga nani enondo ungu
te peya nimbo tiro. Enonga imbo
taloni ya maina i tepo konge
teambili ningo panjingele lemo
eloni konge tengele mele mulu
kombuna moromo Arani elonga
nimbe aku tepa tendembalo.
20 Imbo koltalo, talo molo yupoko,
na enonga Awilimu imbi leko

waliko pilko, peya kopu tepo
moromolo konopu leko maku
toko moromelemanga na eno
kinye moromolona konge tenge
mele Ara yuni aku ulu enonga
tendembalo," nimu.

Kongono iyemuni yunge kongono tendeku iyemu yu kinye pundu anjirimu naa tiye kolorumu nimbe Jisasini manda lepa nimu

21 Jisasini imbo teko kenjirimelemando ungu mane aku tepa tirimu
kinye yu molorumuna Pita nondopa ombalie yu walipe pilipelie
nimbei, "Awilimu, nanga angenu
teni na wali ambe tepa tepa kenjimbelo kinye nani we tiye kolomboya? Wali ki te yupoko pakera yuni tembalo mele tiye kolopo
we molopolio ki talo tipemunga
pundu topili nimbo kinye mandaya?" nimu.

22 Jisasini topondopa nimbei,
"Nani wali ki te yupoko pakera
kau yuni nu tepa kenjimbelo
kinye yuni tembaloma tiye kolko
altoko pilko naa molowi ungu naa
nio. Wali 70 X 7 yuni nu tepa
kenjimbelo walima pali tiye kolko
yu tepili ningo we molowi nio.*

23 Akumunga Gote iye nomi
kingimu molopa imboma nokoromo akumu i tepa mele: Walite
iye nomi king teni yunge kongono
nokondoringi kendemandema
kinye pundu angilerimuma kinye
tepo wamopolio pundu tangei
nembo nimu. 24 Aku tepa nimu
kinye kingimuni kou 10,000,000
kina mele oi pundu angilerimu
iye te kumbe leko yu molorumuna
meko oringi. 25 Nalo yu manda
aku kou pundumu tombalo aulke
te paa naa lerimuna kingimuni
yunge kongono imbomarendo
nimbei, "Manda, i iyemu kinye
yunge ambo bakuluma kinye
yunge melema pali kinye maket
teko kou mone likolio koumu ongo
pundu tondangei," nimu.

26 Aku nimu ungu pilipelie
kendemandemu iye nomimunga
kumbekerena komongo topa pondopa tamalu pepa konge tepalie
nimbei, "Nuni na kondo kolko we
nokoko molowi. Nunge pundu
waye tombo," nimu. 27 Manda
naa tombalo konopu lepalie iye
nomimuni yunge kendemandemu
paa kondo kolopa yu kendemandemu kinye pundu angilerimuma
waye yu tepili, altoko pundu
naa tani, nimbe kamukumu tiye
kolopa iyemu ka naa tipe we puwi
nimu.

28 Nalo ka naa toli kendemande
kanomu yu pena pumbe kendemande te yunge kou 100 kina mele
tirimumu kanopalie, yu pumbe
yunge nomina ambolopa elkele
akupelie nanga kou tiru kanomu
pundu towi nimu.

29 Aku terimu kinye yuni tombai
terimu iyemu yunge kumbekerena komongo topa pondopa
tamalu pepa konge tepalie nimbei,
"Nuni na kondo kolko we nokoko
molowi. Nani nunge pundu pali
tombo," nimu.

30 Nalo kendemande lupemuni
molo, paa i teli pundu tani nimbelie nu ka ulkena pekolio pundu
toko pora tiko wendo wani nimbe
yu ka tipe ka ulkena panjirimu.
31 Yuni aku ulu terimuna kendemande wemani kanokolio eno
konopu keri panjiko pungo enonga
iye nomimundo kendemande iye
talo teringilina kanoringi ulumu
pungo ningo tiringi.

32 Kano kinye iye nomimuni aku
ningi ungu pilipelie kendemande
yunge pundu naa toko we puwi
nimu kendemande kanomu welea
owi nimbelie yundo nimbei,
"Kendemande kerimu, nuni na
enge ningo konge teniona nu
na kinye pundu paa awili tepa

* **18:22:** 70 X 7 = 490 nalo Jisasini aku tepa naa nimu. Imbomani lino teko kenjirimele uluma kambu naa tamili nimu.

angilerimumu yu tepili, naa towi
nimbolio we tiye kolondu kanomu.
33 Altopo nani nu we kondo
kolondu mele nuni aku teko nunge
kongono tendeku iyemu ambe
telka kondo naa kolonioya?” nimu.
34 Iye nomimuni yu mumindili
kolopalie yu mindili nopili nimbe
ka ulke nokoringi iyema yu lipe
tirimu. Kingimuni nimbei, “Nu
mindili nongolio pundu tani. Oi
pundu pali toko pora tikolio pele
kau wendo wani. Oi molo,” nimu.

35 Aku tepa mele enoni angenali
kinye ulu keri tendilima tiye naa
kolonge lemo mulu kombuna mo-
romo Lapani eno kinye aku ulu
kala tembalo,” nimu.

19

Jisasini iyemani ambo liko lteli ulumundo nimbe tirimu

1 Jisasini aku tepa unguma
nimbe pora tipelie, kombu Galili
distrik tiye kolopa kombu Judia
distrik pumbe no Jordan lem-
bulupe nekondo purumu. 2 Kano
kinye imbo awini yu lombili oringi
wali yuni kuro torumu imboma
tepa koinjo ltimu.

3 Farisi iye mare yu molorumuna ongo yu ambele ungumu nimbelonje, nimbe kenjimbelonje manda manjipo pilemili ningo yu waliko pilkolio ningei, “Iye teni yu yunu pilipelie yunge ambomu kamukumu topa makorombalo wali manda tembalo molo aku tembalo kinye ungu mane te topa tangondombaloya?” ningi.

4 Yuni topondopa nimbei,
“Goteni nimu ungu yunge bukuna
moromo mele kanoko oi kambu
naa tongeya? Oi pulu polopa,
Goteni melema tepalie, yuni imbo
tembaindo iyemu kinye ambomu
kinye tepalie 5 nimbei,

Aku tepo tendumunga iye teni
ambo te lipelie yunge
anumu lapa talo tiye kolopa
yunge ambomu kinye elon-
galo tendekuna kopu teko
kangi tendekumu mele
molko konopu tendekuna
pupili molongele, *(Stt 1:27)*

nimu ungumu naa pilengeya?
6 Goteni aku tepa nimu kala iye
te ambo te limo kinye kangi ten-
dekumu mele morombelena elo
altoko talo mele naa morombele,
elo imbo tendekumu mele mo-
rombele. Imbo tendekumu mo-
rombele kani Goteni ambo iye talo
tendekumu molangili nimomunga
eno imbo teni ambo iye talo lupe
lupe teangili ungu naa neio,” nimu.

7 Aku tepa nimu kinye enoni
ningei, “Aku lemo Mosesini ungu
mane te tirimumu ambe telka tir-
imuya? Mosesini nimbei,

Iye teni yunge ambomundo
kamukumu pupili nimbe
makorombaindo aku tepa
pipia te topa ambomu
tipelie manda tiye kolopili,
(Stt 2:24)

nimu kanomu,” ningi.

8 Jisasini nimbei, “Mosesini
paimbo aku tepa nimu nalo eno
kalambo naa ningo Goteni ambo
iye talo popo tiko molongele mele
ungu mane tirimumu liko tui
tiko naa pileringi akumunga yuni
aku teangei nimu. Nalo oi pulu
polopa, Goteni melema kokele tepa
wamorumu wali, ungu mane aku
tepa te naa perimu kani 9 nani eno
i tepo nimbo tiro. Iye teni yunge oi
ltimo ambomu iye te kinye wapu
ulu kerinale naa tepili kamukumu
topa makoropalie kelepa ambo te
limo lemo aku iyemu yuni wapu
ulu kerinale teremo,” nimu.

10 Yuni aku nimu ungu pilkolio
yu lombili andoli iyemani yundo
ningeindo, “Iye teni ambo limo
kinye nuni nino mele aku teko mo-
longele ulumu peremo lemo iye te
ambo naa likanje paa,” ningi.

11 Nalo Jisasini topondopa
nimbei, “I ungu mane tiromu

imbomani pali manda naa pilko
linge. Goteni kanopa lipe engema
timbelo imbo akuma kau manda
tenge. 12 Iye mare anupilini
meremele kinye amboma kinye
tendekuna kopu teko peko ambiye
angimbele enge te naa peremo. Iye
mareni amboma kinye tendekuna
naa peangei ningo iye marenga
laka ltimele. Mareni enongano iye
nomi king Gotenga iyema molopo
yunge kongonoma kau tendamili
ningo eno enongano mi leko ambo
naa ltimele. I ungumu imbo pilko
linge imbomani pilengei!” nimu.

Jisasini bakuluma yu moromona wangei nimu

13 Kano kinye imbomani enonga
bakuluma Jisas yunge ki ola noipe
Gote kinye enonga konge tendepili
ningo yu molorumuna meko
oringi. Nalo yu lombili andolimani
iri toko imbomando naa meko
waio ningi.
14 Molo ningi ulu kanopalie
Jisasini nimbei, “Gote iye nomi
kingimu molopa nokoromo imbo
talape akumu i bakuluma mele
moromele kani enoni i bakuluma
na morona wangei pipi tiko molo
naa neio,” nimu. 15 Aku tepa
nimbelie yuni bakuluma kondo
kolopa yunge kimuni eno te te
nimbe ola noipelie altopa aku
kombu tiye kolopa purumu.

Melema awini noirimu kelo iye teni Jisas kinye ungu nimbei orumu

16 Walite iye te Jisas molorumuna omba yundo walipe pilipelie
nimbei, “Ungu Mane Tilimu, na
ambe tepolio ulu pengamu tembo
wali koinjo molopa kondopa kau
puli ulu pulumu limboya?” nimu.
17 Jisasini yundo nimbei, “Nuni
na ambe telka ulu pengamundo
waliko piltinoya? Imbo ten-
dekumu kau penga moromo.
Nuni koinjo molopo kondopo kau
puli ulu pulumu limbo konopu
lenio lemo Gotenga ungu mane
Mosesini yando nimbe tirimuma
lombilko teko molowi,” nimu.
18 Iyemuni walipe pilipelie
nimbei, “Te ungu manemando
ninoya?” nimbe waltindirimu
kinye Jisasini topondopa nim-
bei, “Imbo toko naa kondangei
nimbe, ambo iye pulima molo
iye ambo lilima imbo lupema
kinye wapu ulu kerinale naa
teangei nimbe, melema wapu naa
liengei nimbe, imbomare kolo
toko kot naa tendangei nimbe,
19 aminyeli lanieli kinye teko
kondoko ungu ninge mele pilko
liko teko molangei nimbe, eno
te te ningoni enongano konopu
mondoko kondo kolko nokoromele
mele aku tekola imboma konopu
mondoko nokoko molangei nimbe,
ungu mane akuma tirimu,” nimu.
20 Aku nimu ungu pilipelie kano
kelo iyemuni nimbei, “Na aku
ungu manema pali pilipo lipo
tepo moro. Nalo ambele ulure
molo ltemomu teamboya?” nimbe
waltindirimu.
21 Jisasini yundo topondopa nim-
bei, “Na kamukumu iye tumbi nil-
imu molambo konopu lenio lemo
nu pungo nunge mele noirinoma
pali yolo liko kou mone lipungo-
lio, kou mone linioma imbo koropa
nolima moke teko tikolio na lom-
bili owi. Maina melema aku tenio
wali mulu kombuna nunge mele
pengama lembalo,” nimu.
22 Kano kelo iyemu mele paa aw-
ini noirimumunga Jisasini yundo
aku nimu ungu pilipelie yu konopu
umbuni terimuna anjo purumu.
23 Aku terimu ulu kanopalie
Jisasini yu lombili andolimando
nimbei, “Gote iye nomi king
molopa imboma nokoromo kom-
buna tuku pungeindo imbo ka-
makoma kongono paa mindili
nongolio tuku punge. 24 Enondo
altopo nimboi, kongi kamel kongi
paa awili te nalo walipe kale
aulkena pumbeindo mindili kelo

nomba pumbelo. Nalo imbo
kamakoma Gote iye nomi king
molopa imboma nokoromo kom-
buna tuku pungeindo mindili paa
awili nongo punge," nimu.
25 Aku tepa nimu ungu pilkolio
yu lombili andolima paa mini
lteko makilkolio nendo yando
ungu ningolio ningei, "Aku lemo,
nari molopo kondomolo kombuna
pumbeloya? Te molonje," ningi.
26 Jisasini eno neme neme nimbe
kanopalie nimbei, "Paimbo, im-
boma enongano manda molo nalo
Goteni manda tendembalo. Gote
yuni uluma pali manda teremo,"
nimu.
27 Yuni aku nimu ungu pilipelie
Pitani yundo nimbei, "Apa, lino
kinye ambele ulure wendo om-
baloya? Lino linonga melema pali
tiye kolopo nu lombili oromolo
kani ambele melema limoloya?"
nimu.
28 Jisasini nimbei, "Nani enondo
i ungu paimbo nimbo tiro. Ak-
ilio Goteni melema pali koinjo
pupili nimbelo kinye Iyemunga
Malo au nimbe kondopalie yunge
iye nomi king polona molopa
imboma nokombalo kinye, eno
na lombili andoromele iyema
peya iye nomi king polo 12
akuna molkolio, Israel imbo
manga pupu 12 nokonge. 29 Na
konopu mondoko nanga kongono
tendengeindo enonga ulkema,
angenupili, kemulupili, anupili, la-
pali, bakuluma, poinyema akuma
tiye koloringi imboma pali, aku
tepa mele paa olandopa 100 likolio,
koinjo molko kondoko kau puli
ulu pulumu linge. 30 Nalo kinye
kiyendo moromele imbomanga
awini pele akilio peyalime mo-
longe. Kinye peyalime moromele
imboma akilio imbo kiyendoma
molonge," nimbe Jisasini nimu.

20

Jisasini wain poinyena kongono teremele iyema manda lepa ungu nimu

1 Jisasini yu lombili an-
dolimando ungu te peya nimbei,
"Aku nio ungumunga ungu te
nembo, Goteni iye nomi kingimu
molopa imboma nokoromo
akumu i tepa mele: Walite poinye
pulu iye teni kongono tendeli
iye mare yunge wain poinyena
kongono tendangei nimbe paa ipu
leli oi iyema pumbe lipurumu.
2 Kongono teangei nimbe ltimu
iyemando nimbei, 'Kinye tenge
walimunga eno kou mone 5 kina
5 kina nimbo mele timbo,' nimu
wali enoni manda ningi kinye
yuni eno yunge wain poinyena
kongono teangei paio nimbe eno
lipe mundurumu.
3 Altopa, ipu leli oi 9 klok mele
terimu kinye, yu kelepa imboma
maku toringi kombuna pumbe
iye mare akuna we angilering-
ina kanopalie 4 enondo nimbei,
'Eno kape nanga wain poinyena
kongono tendangei paio. Altopa
nani enonga kongono tenge mele
timbo,' nimu kinye eno puringi.
5 Altopa awi tangoli lerimu kinye
kape, ipupene 3 klok kinye
kape, kelepa aku tepa pumbe iye
mare kanopa lipe mundurumula.
6 Ipupene 5 klok mele terimu
kinye altopa pumbe iye mare we
angileringina kanopalie enondo
nimbei, 'Wali imunga pali kongono
naa teko ya ina ambe temona we
angimeleya?' nimu.
7 Enoni yundo ningei, 'Iye teni
lino kongonona naa limona we
angimolo,' ningi. Yuni enondo
nimbei, 'Eno kape nanga wain
poinyena kongono tendepaio,'
nimu.
8 Ena pora nimu kinye wain
poinye pulu iyemuni yunge kon-
gono nokoli iyemundo nimbei,
'Kongono teremele iyema tukundo
waio ningo eno kongono tengemu-
nga melema tinindo paa akilio leko

onge iyema kumbe leko mele tilko
pungolio kumbe leko onge iyema
paa akilio leko melema tiwi,' nimu.
9 Aku tepa nimu kinye ipupene
5 klok terimu kinye, 'Kongono ten-
dangei,' nimbe ltimu iyema kumbe
leko ongo 5 kina 5 kina nimbe
tirimuna ltingi. 10 Akilio ongo
kongono tenderingi iyema kou aku
teko ltingi ulu kanokolio kumbe
leko ongo kongono tenderingi
iyema ongolio lino kou olandopa
mele limolo konopu leringi nalo
eno 5 kina 5 kina nimbe tirimuna
ltingila. 11 Likolio enoni poinye
pulu iyemundo iri tokolio ningei,
12 'Akilio leko onge iyema ena
mongo tendekumu kou kongono
tenge. Lino ipu leli oi ombo
kongono awili tepo temolo. Ena
awili tomomuni lino paa nomo
kanomu, nalo eno kinye lino kinye
kou tendeku ulu teko tirinomu,
manda naa teremo,' ningi.
13 Aku teko ningi wali yuni
kongono iye tendo topondopa
nimbei, 'Angenu, nani nu tepo naa
kenjiro. Aku 5 kina timbo nindu
kinye manda ninio kanomu. 14 Kou
tiromu liko meli puwi. Nanga
konopuna kau pilipolio akilio lepa
omo iyemu nu tiro mele yu aku
tepo tindu. 15 Nanga koumanga
konopuna pilipolio manda naa
temboya? Molo akilio onge iyema
kou awili tepo tindumunga nu
konopu keri panjirinoya?' nimu,"
nimbe Jisasini nimu.
16 Ungu manda lelimu nimbe
pora tipelie aku ungumunga pu-
lumu nimbei, "Aku tepala, akilio
lenge imboma kumbe leko mo-
longe, kumbe leko molonge im-
boma akilio leko molonge," nimu.

Wali yupoko tepa Jisasini nimbei yu kolopolio makilimbo nimu

17 Kano kinye Jisas kombu awili
Jerusalem pumbei pumbelie wali
yu lombili andoli iye 12 na kinye
eno kinye linongano molamili
nimbe eno lipe mepa pumbelie
nimbei, 18 "Pileio. Lino Jerusalem
pumili purumolo. Akuna pumolo
kinye Iyemunga Malo tangei ningo
Gote popo tondoli iye awilima
kinye, Gotenga ungu manemanga
puluma pilko mane tirimele iyema
kinye, akumanga kindo tinge
wali, enoni yu kot tendeko Yu
kolopili tangei ningolio 19 Juda iye
naa moromelemando liko tinge.
Aku wali kano iyemani yu ungu
taka tondoko, ka pulteni toko, yu
kolopili ningo unjo polopeyana
uku toko panjinge. Kolopalie, wali
yupoko tipemunga Goteni yundo
makilko koinjo molowi nimbelo,"
nimu.

Imbo teni iye awili molombo konopu ltemo lemo oi kiyendo yu imbo kelomu molopili

20 Kano kinye Sebedi malo Jems
kinye Jon talonga anumu Jisas
molorumuna omba komongo topa
pondopa yundo nu ulu te teani
nimbo konge temboi oro nimu
kinye
21 yuni yundo nimbei, "Ambele
ulure nani tendambo ningo ni-
noya?" nimu. Ambomuni nimbei,
"Nu iye nomi kingimu molonio
kinye i nanga ungulu talo elo nu
kinye peya iye nomima molamili
ningo elonga te nunge ki imbondo
mondoko te nunge ki koyando
mondani nimbo nio," nimu.
22 Jisasini enondo nimbei,
"Konge teremele mele eno pilko
naa kondoromele. Na no mingina
no nondopo nomboimu elo manda
nongeleya?" nimu kinye eloni
"Manda nombolo," ningili.
23 Yuni elondo nimbei, "Na
no mingina no nombomu altoko
elo paimbo nongele nalo nani
elo nanga ki imbondo kinye ki
koyando ongo molangili nimbomu
nanga ulu te molo. Arani yunu
akuna molongele talo oi kanopa
ltimu," nimu.

24 Angenungolo Jems kinye
Jon taloni Jisas konge teringili
ungu pilkolio lombili andoli iye
10 akumani elo kinye konopu
keri panjiko mumindili koloringi.
25 Aku wali Jisasini eno waio nim-
belie, enondo nimbei, “Lino Juda
imbomanga tawendo moromele
imbo talapemanga iye nomima
enonga imboma enge ningo
nokoko kongono enge nilima
waliwalima tirimele. Iye imbi ola
moromo iyema enonga imboma
mindili nangei ningo nokoromele.
Aku teko teremele mele enoni
pimele. 26 Nalo we imbomanga iye
nomimani enonga imboma enge
ningo nokoromele mele na lombili
andoli iyema eno enongano aku
teko nendo yando naa teaio.
Enonga iye te na imbi olandopa
molopili, na iye awilimu molambo
nimbelo iyemu enonga kongono
tendeli iyemu molopili. 27 Na
enonga iye nomimu molopo eno
nokambo nimbelo iyemu enonga
kongono kendemande tendeli
iyemu molopili. 28 Aku tepala,
Iyemunga Malo kape imbomanga
iye awilimu molopo eno nokambo,
enoni nanga kongono tendeli
kendemande imboma molangei
nimbe naa orumu. Imbomanga
kongono tendeli kendemande
iyemu molopo eno lipo tapopo,
ulu pulu kerimani eno ka tipe
nokoromo mele naa tepili manda
molangei kani na imbo awininga
nimbo pundu tondopo nanga
kangimu tipo, enonga kolo wan-
gopo kolombo nimbe orumu,”
nimu.

Mongo keri leli iye talo Jisasini tepa koinjo ltimu

29 Jisas kinye yu lombili an-
dolima kinye eno kombu awili
Jeriko tiye kolko pungei puringi
kinye we imbo awini yu lombili
puringi. 30 Kano kinye mongo keri
lerimu iye talo aulke kulendona
molko Jisas omba purumu ungu
pilkolio yundo enge ningo waliko
pilko ningili, “Awilimu, iye nomi
king Devitini kalopa ltimu iyemu,
ilto kondo kolowi,” ningili.

31 Imbomani elo iri toko ungu
naa nili taka liko molalio ningi.
Nalo eloni paa enge ningo alako
toko waliko pilkolio ningili, “Aw-
ilimu, Devitini kalopa ltimu iyemu,
ilto kondo kolowi,” ningili.

32 Jisas we angilipelie elo walio
nimbelie elondo nimbei, “Nani
elo ambe teambo konopu ltembe-
leya?” nimu kinye

33 mongo keri lerimu iye taloni
ningili, “Awilimu, iltonga mongo
talo altopa imbo mongo angilepili
niwi konopu ltembolo,” ningili.

34 Kano kinye Jisasini elo kondo
kolopa mongona ambolorumu
kinye elo walitikale mongoma
penga lerimu, melema kanokolio,
Jisas lombili puringili.

21

Jisasini Jerusalem Kombundo king mele tukundo purumu

1 Jisas kinye yu lombili andolima
kinye eno kombu awili Jerusalem
nondoko ongo, mai kembo te
Mai Kembo Unjo Oliv Poinye
nili akuna ltemo kombu kelo
Betfage oringi. Kano kinye Jisasini
yu lombili andoli iye talo lipe
mundupelie, 2 elondo nimbei,
“Neya kombu kelo kandomolona
pungolio kongi donki te kareko
panjingemu kinye yunge walomu
peya angimbelena kanokolio kano
talo pungo poiko yando meko
wangili palio. 3 Poingili teko
molongele kinye imbo teni elondo
ungu te nimo lemo eloni i teko
ningili ‘Awilimu yu donkimuni
mepili nimona ombo ltimbolo,’
nelio. Aku teko ningele kinye
yuni toya topa manda, meko palio
nimbelo,” nimu.

4 Aku tepa wendo orumumunga
koro oi Gotenga profet iye teni ulu
te altopa wendo ombalo oi nimu
mele kamukumu wendo orumu.
Akumu i tepa,

5 Enoni kombu awili Saion im-
bomando i teko nenge,
'Kanaio! Eno moromelena
enonga iye nomi kingimu
oromo. Yu iye imbi naa
mololi iyemu mele taka lipe
moromomu kongi donki
umbuluna ola molopalie
oromo. Kongi donki tenga
walomunga umbuluna ola
molopalie oromo,' ningo
tieio, *(Sek 9:9)*

nimu kanomu. Aku nimu mele
Jisas terimu.

6 Kano kinye lombili andoli
talo pungo Jisasini tepalio nimu
ulu tepuringili. 7 Eloni kongi
donkimu kinye yunge walomu
kinye meko ongolio, enoni enonga
ola wale pakolima kulko donki
talonga umbuluna ola pauwe
toringi kinye Jisas kanona ola
molorumu. 8 Imbo maku toringi-
manga awinini enonga wale pakoli
olama kulko yu ombalo aulkena
pauwe toliko pungo, mareni taku
gomo langoko liko yu ombalo
aulkena pauwe toliko puringi.
9 Kumbe leko puringi imbomani
kape akilko puringi imbomani
kape ru niliko pungolio ningei,

Iye Nomi King Devitini Kalopa
Ltimu Iyemu

imbi ola molopili nemili.

Goteni lipe mundurumuna yunge
kongonomu tendembai

oromo iyemu molopa kondopili.

Mulu kombuna ola yu imbi ola
molopili,

nilko puringi.

10 Jisas Jerusalem tuku purumu
kinye kano kombu awilimunga
tukundo moloringi imboma pali
konopu awini liko mundukolio iye
tekaimuya ningi.

11 Maku toko moloringi im-
bomani ningei, "Gotenga nimbe
munduli ungu nili profet iye Jisas,
i kombu Galili distrik Nasaret taun
oromo iyemu," ningi.

Gotenga ulke tempelena bisnis kongono teringi iyema Jisasini makoropa wendo mundurumu

12 Jisas Jerusalem tuku pum-
belie Gote popo toko kaloringi
ulke tempel papena tuku pumbe
kanopalie akuna melema maket
teko moloringi imboma kinye,
melema topo toko liko moloringi
imboma kinye akuma kanopalie
eno pali topa makoropa, kou
mone lupe lupema alowa teko
anjo tiringi imbomanga poloma
kinye, kera imili maket teringi
imbomanga mainye moloringi
poloma kinye, topele topa, topa
bulubalu tipelie, 13 enondo nimbei,
"Gotenga bukuna ungu te i tepa
nimo,

Imbomani nanga ulkemundo Gote
kinye ungu nimbo konge ni-
molo ulkemu, *(Ais 56:7; Jer 7:11)*

ninge kanomu. Ungu aku tepa mo-
romo nalo enoni i ulkemu wapu
noromele imboma lopeke teko mo-
romele ulkemu ningolio aku ulu
teremele," nimu.

14 Kano kinye Jisas ulke tempe-
lena molopili imbo mongo keri
lepa, kimbo ki keri lerimu imbo
awini yu molorumuna oringi
kinye yuni eno tepa koinjo ltimu.
15 Nalo yuni we imbo teni manda
naa telka ulu enge nili pengama
terimu mele kinye, ulke tempelena
bakulumani enge ningo ru ningo-
lio, "Iye Nomi King Devitini Kalopa
Ltimu Iyemu imbi ola molopili
nemili," ningi mele kinye, kano ulu
talo wendo orumu mele kanokolio
Gote popo tondoringi iye awilima
kinye Gotenga ungu manemanga
puluma pilko mane tiringi iyema
kinye enoni konopu keri panjikolio
16 Jisas waltindikolio ningei, "Andi

bakulumani ungu nimele mele nu naa piltinoya?” ningi.

Nalo Jisasini enondo nimbei, “Pilto. Andi bakulumani teremele mele ungu te bukuna moromo mele eno naa karomeleya? Kanomu i tepa moromo:

Bakulu keloma kinye bakulu pamema kinye Gote yu paa kapi ningei, *(Sng 8:2)*

aku ungumu bukuna moromo mele eno naa karomeleya?” nimu.

17 Aku tepa nimbelie yu kano iyema tiye kolopa kombu awili Jerusalem tawendo pumbe kombu kelo Betani pumbe akuna perimu.

Jisasini unjo fik kapu lepili nimbelie aku tepa nimu ulu wendo orumu

18 Ipu leli oi Jerusalem nondopa lerimu kombu Betani tiye kolopa Jisas kelepa kombu awili Jerusalem pumbei purumu wali yu engele terimu. 19 Kano wali yu orumu aulke kulendona unjo fik te angilerimuna kanopalie nondopa pumbe kanorumu kinye unjo mongo te topa naa perimu, gomo kau terimu. Gomo kau terimuna kanopalie “Nu altoko mongo te naa tani,” nimu kinye unjo fik kanomu walitikale monda nomba kolopa kapu lerimu.

20 Aku ulumu wendo orumuna kanokolio yu lombili andolimani paa mini ltekolio ningei, “I unjo fikimu ambe tepalie walitikale kolomoya?” ningi.

21 Jisasini topondopa nimbei, “Nani enondo i ungu paimbo nimbo tiro. Eno konopu talo tepa naa pepili Goteni nanga ungumu paimbo pilimbelomunga nimbo mele paimbo wendo ombalo ningo enge ningo ipuki tiengei lemo nani i unjo fikimu tendu mele manda tenge. Unjoma kau molola. Ne mai kembomundo konoko nomu kutana tukundo puwi ninge kinye pumbelola. 22 Lino Goteni paimbo lipe tapombalomunga teamili nimolo mele paimbo manda aku tepo temolo molo nimolo kinye paimbo aku tepa wendo ombalo ningo ipuki tikolio Gote kinye ungu ningo konge tenge mele pali Goteni paimbo tendembalomunga kano uluma paimbo wendo ombalo,” nimu.

Nu i ulumu tewi nimbe narini enge tirimoya waliko pileringi

23 Kano kinye Jisas kamukumu Jerusalem omba ulke tempel kerepuluna omba, imboma ungu mane tipe molorumu kinye iye mare, Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda imbomanga tapu iyema kinye eno ongo yu waliko pilkolio ningei, “Nu imbi ambelemu likolio i kongonomu teronoya? Narini i kongonomu tepuwi nimbe nu engemu tipe lipe mundurumuya?” ningi.

24 Jisasini enondo topondopa nimbei, “Nani eno ungu te walipo pilemboi tero. Aku ungumu pundu tonge lemo na i kongonomu teambo nimbe enge tirimumunga pulumu eno nimbo timbo. 25 Oi Imbo No Ltindili Jon omba imboma no ltindirimu kinye, yu mulu kombuna moromo iyemunga kongonomu tendembaindo imboma no ltindirimu molo ya maina imbomanga kongonomu tendembaindo imboma no ltindirimuya? Narini tewi nimuna terimuya? Ningo tieio,” nimu. Yuni aku tepa walipe pilerimu ungu pilkolio enoni enongano ningei, “Yuni walipe piltimo mele linoni topondopo, Jon yu mulu kombuna moromo iyemunga kongono tendembaindo imboma no ltinderimu nimolo lemo yuni linondo nimbei, ‘Aku lemo eno Jononi nimu ungumu ambe temona i ungumu paimbo ningo naa pilko ltingiya?’ nimbelo. 26 Molo linoni nimili, ‘Yu maina imbomanga kongono tendembaindo imboma no ltinderimu’ nimolo lemo we imbomani lino

tongenje nimbo pipili koltomolo.
We imbomani imbo no ltindili Jon
yu paimbo Gotenga profet iye te
molorumu ningo pimele kani lino
ambe temolonje?” ningi.
27 Enongano aku teko nendo
yando ningolio, Jisasindo topon-
doko ningei, “Lino naa lipo manjir-
imolo,” ningi. Aku teko ningi ungu
pilipelie Jisasini enondo nimbei,
“Manda. Nani eno walipo pilto
ungumunga ungu te topondoko
naa nimelemunga enoni na waliko
piltimele ungumunga ungu te
topondopo nando i kongonomu te
puwi nimbe na lipe mundupe enge
tirimu iyemunga imbimu eno naa
nimbo timbola,” nimu.

Iyetenga ungulu talomundo ungu kongolino lipe Jisasini nimu

28 Nilipe pumbelie nimbei, “Eno
ambele konopu ltemeleya? Iye te
yunge ungulu talo moloringili. Yu
pumbe ungulu komomundo nim-
bei, ‘Ungulumu, kinye nu wain
poinyena pungo kongono te puwi,’
nimu.
29 Yuni topondopa lapando
molo, na naa pumbo nimu, nalo al-
topa yu konopu te lepalie purumu.
30 Lapa pumbe komomundo
nimu mele aku tepa akiliomundo
nimu wali yuni topondopa
tepumbo nimu, nalo naa purumu.
31 Kano ungulu talonga narini
lapanga ungumu pilipe lipe ter-
imuya?” nimu. Enoni topondoko
komomuni ningi. Jisasini enondo
nimbei, “Nani eno paimbo nio.
Eno Juda imbomanga iye awilima
Gote iye nomi kingimu molopa
nokoromo talapena tukundo
kumbe leko naa punge. Kou
takisi lili iyema kinye apureli toli
amboma kinye kano imboma,
kumbe leko punge. 32 Aku ambe
telka Imbo No Ltindili Jon omba
eno tumbi tiko molonge aulkemu
lipe ondorumu kinye enoni yu
nimumu kolo toromo konopu
leko yunge ungumu pilko naa
ltingi nalo kou takisi lili iyema
kinye apureli toli amboma kinye
yuni nimu ungumu paimbo ningo
ipuki tiringi. Nalo kano ambo iye
kerimani aku teringi kinye kape
kanokolio konopu topele topo yuni
paimbo nimo nimbo enge nimbo
pilemili naa ningi,” nimu.

Iye kerimani wain poinye nokoringi nimbe Jisasini ungu manda lerimu

33 Aku tepa nimbelie Jisasini
kano iye awilimando altopa
nimbei, “Ungu kongolino lipo
te nembo pileio. Mai pulu iye
teni wain poinye tepalie pape
terimu. Poinyena tukundo muru
akupe wain no ingi tepa mon-
dombaindo tepa wamopa tepalie,
altopa poinye nokonge ulke takai
te polo kulupe ola takorumu.
Iye mare kanopa lipelie enondo
nimbei, ‘Nanga poinyemu tapu
tendeko unjo mongoma inie
toko nokondaio. Altoko wain
mongo nowi lembalo kinye unjo
mongoma moke tepo, kongono
tendenge mele mare eno liengei
mare na liembo,’ nimbe kano
poinyemu eno tipelie yu kombu
paa tulerenga pumbe molorumu.
34 Kano wali altopa wain mongo
nowi lembai terimu kinye poinye
pulu iyemuni yunge kendemande
iye mare nanga wain mongo
mare tiengei pungo liko mendeko
wangei paio nimbe poinye noko-
ringi iyema moloringina lipe
mundurumu.
35 Nalo kendemande iyema
oringi wali poinye nokoli iyemani
eno ambolko likolio te koipeni
toko, te toko kondoko, te kouni
toringi. 36 Altopa poinye pulu
iyemuni kendemande iye mare
awini mele lipe nanga wain
mongo ltindipeio nimbe lipe
mundurumu, oi kendemande iye
pokore mele lipe mundurumu.
Nalo poinye nokoli iyemani oi pulu

polko oringi kendemande iyema
kinye teringi kano ulu altoko
kendemande oringi iyema akula
teringi. 37 Kano kinye poinye pulu
iye yuni konopu lipe manjipelie
nanga ungulumu pipili kolko
yunge unguma pilko liko, yu wain
mongoma tinge konopu lepalie
yunge malomu lipe mundurumu.
38 Nalo poinye nokoli iyemani
poinye pulu iyemunga malo
ombai orumu ulu kanokolio enoni
enongano ningei, 'Andi oromo
iyemu altopa lapanga melema
limbelo iyemu. Yu topo kondopo i
poinyemu lino kamukumu liemili,'
ningolio 39 enoni yu ambolko liko
poinyena meko wendo pungolio
yu toko kondoringi," nimbe Jisas-
ini nimu.
40 Jisasini ungu kongolino
akumu nimbe pora timbeindo
kano Juda imbomanga iye awili-
mando walipe pilipelie nimbei,
"Poinye nokoli iyemani aku ulu
teringimunga poinye pulu iyemu
ombalie kano poinye nokoli iyema
kinye yuni ambele ulure tembalo
konopu ltemeleya?" nimu.
41 Enoni yundo topondoko
ningei, "Yuni kano iye kerima ka-
mukumu molko kenjengei nimbe
tepa kenjipelie poinye nokonge iye
lupe mare lipe wain mongo nowi
lembolo kinye wain mongoma
moke teko, mare poinye pulu iye
tinge iyema poinyemu timbelo,"
ningi.
42 Jisasini enondo nimbei,
"Gotenga bukuna tukundo mo-
romo ungu te kanoko naa pime-
leya? Aku ungumu i tepa mele,

Ulke takoringi iyemani kanoko
keri kanoko toko lteringi
kou kanomu kinye kelepa
ulke timu mele ulke enge
tindili kou awili pengamu.
Awilimuni aku ulumu
terimu linoni kanopo paa
penga karomolo, *(Sng
118:22,23)*

nimbe moromo kanomu.
43 Aku tepa nimumunga nani
eno Gotenga Juda imboma nimbo
tiro. Gote enonga iye nomi king
molopa eno nokoromo mele tiye
kolopalie, imbo talape lupe teni
yunge ungumu pilko liko teko mo-
longema lipe nokombalo. 44 Kou
nindu kanomunga ola imbo te ai
topalie ombele elke tombalo. Nalo
imbo te molombalona ola koumu
omba topalie kano imbomu topa
nalemu nondombalo," nimu.
45 Kano kinye Gote popo ton-
doringi iye awilima kinye Farisi
iyema kinye Jisasini ungu kon-
golino ltimuma pilkolio enoni
tongei teko moloringi mele yuni
nimu ungu pilkolio enondo manda
lepa nimu ningo liko manjiringi.
46 Yu ka tingei teringi nalo im-
bomani yu Gotenga profet iye te
konopu leringimunga imboma
pipili kolkolio yu neya wali am-
bolko liko ka naa tiringi.

22

Ambo lipelie langi kalorumu ulumundo kongolino lipelie Jisasini nimbe tirimu

1 Jisasini altopa ungu mare
Juda iye awilimando nimbeindo
ungu kongolino lipelie nimbei,
2 "Gote iye nomi kingimu molopa
imboma nokoromo akumu i tepa
mele: Iye nomi king teni yunge
malo ambo limbelomunga langi
awini kalombai terimu. 3 Oi iye
ambo limbelo langi peya namili
tukundo wangei nimu imboma
yunge kendemandemando 'Kinye
langi namili waio nipeio,' nimbe
eno lipe mundurumu, nalo pungo
aku teko ningi wali aku imboma
naa omolo ningi.
4 Altopa kendemande mare lupe
lipe mundupelie nimbei, 'Langi
peya namili wangei nindu imbo-
mando pungo ningei, "Langi tepa
amenge tepa pora timo. Yunge
kongi kao peleama kinye kongi

kao walo wami telima kinye tomo.
Langi pali tepa amenge tepa noir-
imo kani iye ambo limbelomunga
langi peya namili waio," nipeio,'
nimu.
5 Nalo pungo ningi ungu naa
pilko tiye kolko, te yunge poinyena
pumbe, te yunge bisnisina pumbe,
6 mareni kingimunga kende-
mandema ambolko liko teko
kenjikolio toko kondoringi. 7 Aku
teringimunga kingimu mumindili
kolopalie yunge ami iyemando
nimbei, 'Eno moromelena pungo
toko kondoko enonga kombumu
tipe mundupeio,' nimbe eno
lipe mundurumu kinye pungolio,
nimu ulu teringi.
8 Kano kinye kingimuni yunge
kendemande marendo nim-
beindo, 'Iye ambo limbelomunga
langi noirimolo nalo peya namili
wangei nindu imboma manda
naa onge kani 9 eno pungolio
aulke lupe lupe ltemomanga pali
pungo imbo kanongema iye ambo
limbelomunga langi peya namili
waio nipeio,' nimu. 10 Pilkolio
kano kendemandema aulkemanga
pali pungo imbo kanoringima pali
liko maku toringi. Imbo pengama
kinye imbo kerima kinye peya
liko maku toringi. Kano kinye
iye ambo limbelomunga ulkena
imboma paa ongo tengepeya
tendeko moloringi.
11 Imbo maku toko moromelema
kanamboi nimbe kingimuni eno
moloringina ombalie, imboma iye
ambo limbelo makuna ongemu-
nga wale pakoli pakoromelemu
iye te wale pakoli aku tepa naa
pakopa molorumuna kanopalie
12 yundo nimbei, 'Iyemu ambe
telka nu ambo ltimele wali, au
ningo oromele mele tukundo naa
onioya?' nimu kinye kano iyemuni
ungure naa nimu.
13 Kano wali kingimuni langi
nokoringi kendemandemando
nimbei, 'I iyemu kimbo kima ka
tokolio kombu tumbulu toromona
toko pena mundeio!' nimu. Akuna
imboma paa mindili nongolio
kola teko pereko molonge," nimbe
nimu.
14 Aku tepa nimbelie Jisasini
ungu ikomunga pulumu para tipe
nimbei, "Paimbo Goteni imbo
awinindo waio nimo nalo imbo
koltalo kau kanopa lipe tukundo
wangei nimo," nimu.

Israel imbomani Sisarando kou takisi tangenje moloya waliko pileringi

15 Jisasini aku tepa nimu ungu
pilkolio Farisi iyema tawendo
pungo eno enongano liko maku
tokolio ningei, "Jisasini ungu te
nimbe alowa tendepili nimbo
ambe teamiliya?" ningolio, 16 eno
lombili andolima kinye iye nomi
king Herotenga talape iye mare
kinye liko Jisas molorumuna liko
munduringi. Eno pungolio Jisas-
indo ningei, "Ungu Mane Tilimu,
nuni ungu paimboma kau ningo,
Goteni teaio nimo uluma toya toko
mane tiko, nu imbo tendekurenga
kape konopu kimbo naa tiko,
imboma pipili naa kolko enondo
pali ungu tendeku tiko kau ningo
tirino konopu ltemolo. 17 Aku teko
ningo moronomunga nu ambele
konopu ltenoya? Linoni Rom
Gavman Iye Paa Awili Kiyendomu
Sisar nilimu kou takisi tamilinje
moloya?" ningi.
18 Nalo Jisasini yu kinye konopu
keri panjiko yu teko kenjingei
teringi ulu lipe manjipelie enondo
nimbei, "Eno kolo toko topele
mapele toli iyema, nani nimbe
kenjipili ningo ambe temona
manda manjiko kolo toko waliko
piltimeleya? 19 Takisi toromele
kou mongo te na liko ondaio,"
nimu. Enoni yu molorumuna te
liko meko oringi. 20 Kano kinye
Jisasini enondo nimbei, "I kouna
naringa kumbekeremu kinye
imbimu moromoya?" nimu.

21 Enoni yundo ningei, “Rom
Gavman Iye Paa Awili Kiyendo
Sisaramunga kumbekeremu kinye
imbimu moromo,” ningi.

Aku wali yuni enondo nimbei,
“Kou monemu Sisaramunga kani
Sisaramunga melema Sisaramu
yunge tiko, Gotenga melema Gote
yunge tieio,” nimu.

22 Yuni aku tepa paa tumbi tipe
nimu ungu pilkolio mini lteko yu
tiye kolko eno puringi.

Sadyusi iyemani kolko makilinge ulumundo Jisas waliko pileringi

23 Kano iyema Jisas kinye kou
takisi toli ungumu ningo pora
tiringi wali Sadyusi iye mare Jisas
molorumuna oringi. Sadyusi
iyema eno Goteni altopa koromele
imboma topa naa makinjimbelo,
makilko ola naa molonge ningo
pilko moloringi talapemu. Aku
Sadyusi iyema ongo Jisas waliko
pilkolio ningei, 24 “Ungu Mane
Tilimu, Gotenga ungu manema
lino tirimu iye Mosesini ungu
mane tipelie nimbei, Ambo limbelo iye te bakulu naa mepalie
kolombalo kinye kano iyemu
yunge angenu molombalomuni
yunge ambo waimu lipe angenu
lipe tapopa bakulu mendepili,
nimu aku tepa bukuna moromo
kanomu. 25 Aku ungu manemunga
ulu te linonga iye mare kinye
wendo orumu mele nu walipo
pilemili. Angenupili kite yupoko
pakera moloringi. Komomu ambo
lipelie kolorumu. Bakulu te naa
molopili kolorumu kala yunge
umbulkondo angenumuni yunge
angenu kolorumumunga bakulu
mendambo nimbe ambo waimu
kelepa ltimu. 26 Nalo bakulu te naa
mendepalie yu we kolorumula.
Yunge umbulkondomuni kano
ambomu ltimula nalo yu kape we
kolorumula. Aku teliko pungolio
iye kite yupoko pakera pali bakulu
te kape naa mekolio kolko pora
tiringi kinye akiliomu we kolorumula. 27 Altopa ambomu yu
kape kolorumula. 28 Akumunga,
koromele imboma altoko makilko
ola molonge kinye kano ambomu
iye kite yupoko pakera wayeni
ltingi aku ambomu yu iye paa
naringa omenu molombaloya?”
ningi.

29 Jisasini enondo topondopa
nimbei, “Eno Gotenga bukuna
ungu moromoma kinye, Gote
kinye enge peremo mele kinye,
naa pilko loi ltemelemunga
imboma altoko tengemundo
nimele mele naa pilko likolio
kolo toromele. 30 Makilko koinjo
molonge imbomanga iyema
ambo naa liko, amboma iye naa
pungo, aku paa naa tenge. Mulu
kombuna moromele enselema
moromele mele aku teko molonge
nio. 31-32 Nalo eno Sadyusimani
koromele imboma makilko ola naa
molonge konopu ltemelemunga
ungu te Goteni enondo nimumu
enoni naa kanoko pimeleya? Yuni
nimbei,

Na Abraham kinye Aisak kinye
Jekop kinye enonga Gote
moro, *(Kis 3:6)*

nimu. Enonga Gote moloru naa
nimu. Gote yu kololi imbomanga
Gote, molo. Yu koinjo mololi imbomanga Gote,” nimu.

33 Yuni aku tepa nimu ungu imbo
maku toko moloringimani pilkolio
yunge ungu mane tirimu unguma
pilko mini lteringi.

Gotenga ungu mane kiyendomu

34 Nalo Jisasini aku ungu nimumuni Sadyusi iyemanga ungumu
pipi tindirimu, eno ungu te naa
perimuna Farisi iyemani pilkolio
eno liko maku toko Jisas molorumuna oringi. 35 Oringi wali
enonga iye te, yu Gotenga ungu
manemanga puluma pilipe kondorumu iyemuni yuni nimbe kenjimbelonje manda manjipo pilemboi

nimbe Jisasindo walipe pilipelie
nimbei, 36 “Ungu Mane Tilimu,
Goteni ungu mane tirimu peremo-
manga te ungu manemu yu olan-
dopaya?” nimu.
37 Jisasini yundo nimbei, “Ungu
mane olandopamu i tepa,
Enoni enonga konopuma kinye,
enonga minima kinye,
enonga lipe manjilima
kinye, akumani Awilimu
enonga Gote kau enge ningo
konopu mondaio, *(Lo 6:5)*
aku tepa peremo. 38 Aku ungu
manemu yu paa enge nili kiyen-
domu. 39 Talo tipe ungu manemu
tendeku tipe mele. Akumu i tepa:
Eno te te ningoni enongano
konopu mondoko kondo
kolko nokoromele mele aku
tekola imboma kondo kolko
konopu mondoko nokoko
molaio, *(WKP 19:18)*
nimbe peremo. 40 Gotenga ungu
mane Mosesini tirimuma pali
kinye, Gotenga nimbe munduli
ungu nili profet iyemani bukuna
toringi unguma pali kinye, kano
ungumanga pulumu aku ungu
mane talo kau,” nimu.

Kraist yu naringa malo nimbe Jisasini imboma walipe pilerimu

41 Aku wali Parisi iyema aku teko
we maku toko molangei Jisasini
enondo i tepa walipe pilipelie nim-
bei, 42 “Goteni eno nokopa kon-
dombalo iye te lipo mundumbo
oi nimbe kanopa ltimu iye nomi
Kraistindo enoni ambele konopu
ltemeleya? Yu nari? Yu nar-
ini kalopa limbelo konopu lteme-
leya?” nimu kinye enoni ningei,
“Iye nomi Kraist yu iye nomi king
Devitini kalopa limbelo iye te,”
ningi.
43 Yuni eno walipe pilipelie
nimbei, “Aku lemo Gotenga Mini
Kake Telimu Devitinga konop-
una molopalie ungu te nimu
kinye Devitini pilipelie iye nomi
Kraistindo Awilimu nimu akumu
ambe temona nimu konopu
ltemeleya? Devit yuni iye Kraist
molombalo mele i tepa nimu,
44 Awili Goteni nanga Awilimundo
nimbei,
‘Nunge opa pulema nuni nokani
nimbo, altopa eno topo
mainye mundumbo kani i
teli oi nu na kinye peya kopu
tepo iye nomi talo molopo
melema nokambili nanga
imbo kindo ongo molani,’
nimu, *(Sng 110:1)*
nimbe Devitini nimu kanomu.
45 Devitini iye nomi Kraist yundo
nu nanga Awilimu nimu lemo yu
altopa ambe tepa Devitini kalopa
limbelo iye te kau molombaloya?”
nimu. 46 Jisasini aku tepa walipe
pilerimu ungu pilkolio iye akuna
moloringimanga teni ungu te kape
topondoko manda naa ningi. Neya
aku wali pulu polko yu ungu te wa-
liko pilingei pipili kolko naa waliko
pileringi.

23

Farisi iyema kinye Mosesinga mane ungu pilko ungu imbo tondoringi iyema kinye ulu pulu kerima teringina Jisasini nimu

1 Kano wali Jisasini imbo maku
toringima kinye, yunge lombili
andoli iyema kinye, ungu nimbe
tipelie nimbei, 2 “Gotenga ungu
manemanga puluma pilko mane
tirimele iyema kinye Farisi iyema
kinye enoni Mosesini ungu mane-
manga puluma mane tirimu
mele aku teko mane tirimele.
3 Akumunga kano iyemani eno
mane tirimelema pali wamongo
teko pilko teangei, nalo aku
iyemani mane tirimele mele
enongano lombilko naa teremele-
munga enoni ulu teremelema
manda leko naa teaio. 4 Imbo teni
umbuni teli mele te mepili nimbe
ola lipe pendekona menderemo
mele aku teko kano iyemani

imbomando ungu mane tiko i teko
teaio, i teko teaio ningo umbuni
tirimele nalo alaye kolte kape
tapopo meamili naa nimele.
5 Imbomani lino kanokolio
molko kondoromele ltemo ningo
kanangei ningo uluma teremele.
Gotenga ungu manema moromo
pipia te kulupi toko mai mong-
ona molo kina ka tongeindo
imboma paa kanangei ningo
kulupi paa awilimu toromele.
Enonga wale pakolimanga ka
kopo toko mondongeindo ka tule
penga mare awini kopo toko
mondoromele. 6 Imbomani langi
nongo imbomando namili waio
nimele kinye kano iyema ongolio
iye awilimanga polo kiyendo
lino molamili ningo konopu tiko
moromele. Imboma maku toko
Gotenga ungumu pimele ulkena
tukundo pungolio mainye mo-
longeindo iye awilima moromele
polo penga akuna molamili ningo
konopu tiko polo akuna pungo
moromele. 7 Imboma maku toko
moromele kombuna andongeindo
pende pende teko we imbomani
lino kanoko kapi nengei ningo
pilkolio konopu tiko pilko andoko
moromele. Imbomani enondo
Ungu Imbo Iye nimele kinye paa
konopu tirimele.
8 Kano iyemani aku teremele
nalo enonga nokoli iye awili
tendekumu kau moromo, eno
pali angenupili moromele kani
imbomani eno linonga Ungu Imbo
Iyema naa nengei. 9 Enonga Lapa
tendekumu kau mulu kombuna
moromo, akumunga maina imbo
tendo Ara naa neio. 10 Goteni
eno nokopa kondombalo iye te
lipo mundumbo oi nimbe kanopa
ltimu iye nomi Kraist kau enonga
nokoli iye awilimu moromo kani
imbomani enondo lino nokoromo
iyemu ningo iye awilimu naa
nengei. 11-12 Imbo teni yunge im-
bimu yunu lipe ola mundumbelo
kinye Goteni yunge imbimu topa
mainye mundumbelo; imbo teni
yunge imbimu yunu topa mainye
mundumbelo kinye Goteni yunge
imbimu lipe ola mundundumbelo
kani enonga iye te eno nokombalo
iye awili te molombai temo lemo
enonga kongono kendemande
iyemu molopili," nimu.

Jisas Gotenga mane ungu pileli iyema kinye Farisi iyema kinye ulu keri teringima nimbe para tirimu

13 Yu lombili andolimando
ungu nimbe pora tipelie Jisas-
ini Juda imbomanga iye awili
moloringimando nimbei, "Eno
Gotenga ungu manemanga pu-
luma pilko mane tirimele iyema
kinye, Farisi iyema kinye, eno
mindili nongo paa molko ken-
jinge! Eno topele mapele toli
iyema! Enoni imboma Gote iye
nomi king molopa nokoromo
mulu kombuna pungei purumele
kerepulumu pipi tirimele. Eno
enongano tukundo naa purumele;
imbo lupema pungei teremele
kinye aulkemu pipi tiko molo
nimele. 14 Eno ungu manemanga
puluma pilko mane tirimele iyema
kinye Farisi iyema kinye eno
mindili nongo paa molko kenjinge!
Eno topele mapele toli iyema!
Enoni ambo waima ningo bembo
tiko enonga ulkema wapu liko,
imboma kanangei ningo Gote
kinye unguma tule teko we ningo
angimele, akumunga kot walimu
wendo ombalo wali pulumu eno
kinye pembalo.
15 Eno ungu manemanga pu-
luma pilko mane tirimele iyema
kinye Farisi iyema kinye eno
mindili nongo paa molko ken-
jinge! Eno topele mapele toli
iyema! Imbo tendekure kau
konopu topele topa lino lombili
andombalo kinye paa, ningo mai
kombumanga kimbo kongono
teko kombu tulemanga pungo,
nomu kuta sipimanga andoromele

nalo altopa imbo te paimbo enoni
nimele unguma pilipe lipe konopu
topele topa lombili andoromo wali
kano imbomu tepa kenjirimo mele
paa olandopa, enoni teko kenjir-
imele mele mandopa, akumunga
yu tipe kombuna paa pumbelo
aulkemu akirindirimele.
16 Eno mongo keri lelimani
imboma aulkemu lipo ondamili
nimele iyema eno mindili nongo
paa molko kenjinge! Enoni im-
boma mane tikolio ningei, ‘Imbo
teni mi lepalie ulke tempelemu
imbi lepa paa tembo nimbelie pele
tembo nimbe panjimbelo mele naa
tembalo wali ulure molo. Nalo
imbo teni mi lepalie ulke tempe-
lena kou golomu imbi lepa paimbo
tembo nimbelie pele tembo nimbe
panjimbelo mele naa tembalo
kinye manda naa tembalo. Yu
paimbo kamukumu tepili,’ nimele.
17 Eno aroma toko mongo keri
leli iyema! Mele ambele melemu
olandopaya? Kou gol akumu mele
olandopamu molo Gotenga ulke
tempelena kou gol maku topa
Gotenga nimbe kake tenderemo
tempelemu olandopaya? 18 Enoni
ungu te peya imboma mane tikolio
ningei, ‘Imbo teni mi lepalie Gote
popo toko melema karomele alta
polomu imbi lepa paimbo tembo
nimbelie altopa tembo nimbe
panjimbelo mele naa tembalo
kinye ulure molo. Nalo imbo
teni mi lepalie aku alta polona
ola melte tingemu imbi lepa
paimbo tembo nimbelie altopa
tembo nimbe panjimbelo mele
naa tembalo kinye manda naa
tembalo. Yu paimbo kamukumu
tepili,’ nimele. 19 Eno mongo keri
leli iyema! Mele ambele melemu
olandopaya? Alta polona ola Gote
popo toko kalondangei ningo tir-
imele melemu olandopamu molo
aku polona kano melema ola noiko
Gotenga ningo tirimelema nimbe
kake tenderemo alta polomu
olandopaya? 20 Akumunga, imbo
teni mi lepalie Gote popo toko
melema karomele alta polomu
imbi lembalo wali alta polomu
kinye polona ola lembalo melema
waye imbi lepa mi lembalo. 21 Aku
tepala imbo teni mi lepalie ulke
tempelemu imbi lembalo wali ulke
tempelemu kinye akuna tukundo
moromo Gote kinye imbi lepa mi
lembalo. 22 Imbo teni mi lepalie
mulu kombumu imbi lembalo
kinye Gote iye nomi kingimu
molopa kombu nokombaindo
moromo polomu kape aku polona
ola moromo Gote kape imbi lepa
mi lembalo.

23 Eno ungu manemanga pu-
luma pilko mane tirimele iyema
kinye, Farisi iyema kinye, eno
mindili nongo paa molko kenjinge!
Eno paimbo unguma nimolo ningo
kolo toko topele mapele toli iyema!
Langi kalongeindo tingo tepili
ningo enonga poinyena mele kelo
lupe lupe oromomanga inie toko
langina mundurumele akumanga
ungu mane te peremomu pilko
10 10 ningo noirimelemanga te te
Gotenga ningo yu tirimele. Aku
ulu teremele nalo ungu mane enge
nili olandopa mare tiye kolko naa
pilko teremele. Imboma moke
teko imbo awilima liko tapondoko
imbo kerima teko kenjiko naa teko,
imboma naa moke teko pali kondo
kolko, Gote ipuki tiko temolo
nimele mele tumbi tiko teko
molko, aku ulu teangei nimbe per-
emo ungu manemando nio. Ungu
mane wema pilko teremelema tiye
naa kolko mare naa teremele nio
akuma pali teangei. 24 Eno mongo
keri lelimani imboma aulkemu
lipo ondamili nimele iyema, eno
ungu mane wema enge ningo
pilko teko, ungu mane enge nilima
naa pilko teremele aku teremele
mele ungu manda lepo i tepo
nembo. Langi nongeindo mele
kelo lopale molo lomoi langina

peremo kanokolio naa namili
ningo wendo liko lteremele, nalo
kongi kamele te langina peremo
kinye naa kanoko we liko nongo
pengo mundurumele.

25 Eno ungu manemanga pu-
luma pilko mane tirimele iyema
kinye Farisi iyema kinye, eno
mindili nongo paa molko kenjinge!
Eno topele mapele toli iyema!
Plet kapomanga tawendo kulumie
toko kondoromele nalo akumanga
tukundo kalaro moromo aku mele
enonga tukundo enoni enge ningo
wapu liko, eno kau kele toko
konopu kimbo tiko limele uluma
peremo. 26 Eno mongo keri leli
Farisi iyema! Plet kapomanga
tukundo kulumie tonge kinye
tawendo kape kake tembalo.

27 Eno ungu manemanga pu-
luma pilko mane tirimele iyema
kinye Farisi iyema kinye, eno
mindili nongo paa molko kenjinge!
Eno topele mapele toli iyema!
Imbo ono kombumu kanoko penga
kanangei ningo pena kake telimu
wape tenderemele mele eno aku
tepa mele moromele. Imbo ono
kombuma paimbo tawendo penga
ltemona karomele nalo tukundo
imbo kololimanga ombelema
kinye mele puruli nurupilima
kinye peko lepa peremo. 28 Eno
aku teko mele moromele. Imbo-
mani enonga kangindo kanokolio
eno iye tumbi nilima konopu
ltemele nalo enonga konopuna
tukundo kolo toli uluma kinye ulu
pulu kerima kinye kau tengepeya
tepa peremo.

29 Eno ungu manemanga pu-
luma pilko mane tirimele iyema
kinye Farisi iyema kinye eno
mindili nongo paa molko kenjinge!
Eno topele mapele toli iyema!
Gotenga profet iyema koromele
kinye enonga ono kombuma teko
kondoko, tumbi nili imbomanga
ono kombuma au tirimele. 30 Aku
tekolio enoni ningei, ‘Lino linonga
anda kolepalema kinye mole-
malanje enoni Goteni profet iyema
toko kondoringi kinye linonga
anda kolepale naa lipo tapon-
dopo profet iyema naa tolemala,’
nimele. 31 Aku teko nimelemunga
kano iyema toko kondoringi
imbomani kalko ltingi iyema lino
moromolo ningo enongano liko
ondoromele. 32 Aku lemo manda,
enonga anda kolepalemani pulu
polko teko kenjiringi mele enoni
kamukumu teaio.

33 Imbo toko kondoli waimbema!
Eno kolo topa imboma tepa kenjili
waimbemunga waloma! Goteni
enondo teko kenjiringimunga
tipe kombuna paio nimbelo
kinye eno manda kowa pungeya?
34 Akumunga nani Gotenga profet
iyema kinye, lipe manjili pembalo
iyema kinye, mane tinge iyema
kinye, eno moromelena lipo
munduro. Aku iyemanga mare
toko kondoko, mare kolangei
ningo unjo polopeyana uku toko
panjiko, mare eno maku toko
Gotenga ungumu pileli ulkemanga
meko pungo ka mapuni toko, kom-
bumanga tamili ningo kika tilko
lombili punge. 35 Aku tengemunga
oi pulu polko yandoko yandoko
kape imbo tumbi nilima toko
kondoringimunga ulu umbunima
eno Juda imbomanga iye awilima
kinye pembalo. Gotenga bukuna
oi pulu polko tumbi nili iye Abel
kinye, yandopa moloringi imbo
tumbi nilima kinye, yandopa
Gotenga bukumu pora nimo akuna
Berekia malo Sekaraia kinye toko
kondoringi akumanga pali pu-
lumu eno kinye pembalo. Sekaraia
akumu Gotenga ulke kiripi lerimu
ulkemu kinye Gote popo toko
melema kaloringi alta polomu
kinye aku tuku tingina toringi
kanomu. 36 Nani paimbo enondo
i tepo nio. Oi teko kenjiringi
ulumanga pali umbunima eno
kinye moltomele imboma kinye

pembalo,” nimu.

Jisasini Jerusalem lipe manjipelie kondo kolorumu

37 Aku tepa nimbelie Jisasini
Jerusalem moloringi imboma
yu kondo kolopalie akumundo
ungu te nimbelie nimbei, “Oe
Jerusalem imboma, Jerusalem
imboma, Gotenga profet iyema
toko kondoko, yuni imboma liko
tapondangei nimbe eno moloring-
ina lipe mundurumu iyema kouni
toko kondoko teremele imboma,
kera gula anumuni yunge waloma
lipe yunge kongona maindo lopeke
tepa nokoromo mele nani wali
awini eno aku tepo nokomboi
teru nalo enongano molo nimele.
38 Akumunga pileio. Enonga
kombumu, kinye beambo nimbe
ku lembalo. 39 Akumunga nani
eno ungu te peya nimbo tiro, Eno
Jerusalem imboma, enoni nando
Goteni lipe mundurumuna oromo
iyemu imbi ola molopa, molopa
kondopili ninge walimunga na
altoko kanonge. Oi molo,” nimu.

24

Jisasini peyalime waimu i tepa wendo ombalo nimbe tirimo

1 Kano kinye Jisas Gote popo toko
kaloringi ulke tempelena tawendo
pumbe aulkena pumbei purumu
kinye yu lombili andolima ongo
ulke tempelemunga ulke lupe
lupe paa penga angileringima yu
kanowi ningo liko ondoringi. 2 Aku
ulu teringi kinye yuni enondo
nimbei, “I ulke tempel penga
angimona kandomele melema pali
i ungu paimbo nimbo tiro. Altopa
walite opa pulemani kou te tenga
ola lepili ungu naa ningei kouma
toko mainye mundunge,” nimu.

Jisasini umbuni awini wendo ombalo nimu

3 Kano kinye yu mai kembo Unjo
Oliv Poinyena ola pumbe molorumuna we imboma naa molangei
yunge kitipi kanoli iyema ongo
enongano molkolio yundo waliko
pilkolio ningei, “Tewali nuni nino
ulu wendo ombaloya? Altoko
nu nondoko oni tenio walimu
kinye mai pora nimbelo walimu
kape wendo ombaindo oi ambele
ulure tembalo kinye lino kanop-
olio kinye ombai teremo nimbo
pilimoloya? Ningo tiwi,” ningo
waltindiringi.

4 Yuni enondo nimbei, “Aku
uluma wendo ombalomunga ungu
mare imbomani eno kolo toko
tinge kani kanoko kondoko mo-
laio. 5 Iye awini ongo na moro mele
yu mele mele kolo toko ningei,
‘Goteni eno nokopa kondombalo
iye te lipo mundumbo oi nimbe
kanopa ltimu iye nomi Kraist
akumu eno,’ ningolio aku teko kolo
toko tinge kani kanoko kondoko
molaio. Imbo awinini aku iye-
manga unguma pilko liko paimbo
nimele ninge. 6 Kombu marenga
opa awili teko tenge mele pilko,
otili akinjo opa awili i tepa i tepa
wendo ombalo ningo we ninge
kinye pilkolio mini naa lteaio. Opa
tengema kinye aku uluma Goteni
oi wendo opili, alaye pele mele
ya mai kombumu pora nimbelo
nimbe, nimbe panjirimumunga
aku uluma paimbo wendo ombalo
nalo aku wali peyalime waimu
oi wendo naa oli. 7 Mulu mai
pora nimbelo walimu oi wendo
naa opili iye pupu awili te kinye
iye pupu awili te kinye opa teko,
iye nomi king marenga imboma
kinye marenga imboma kinye opa
tenge. Ya mai kombu tenga tenga
engele omba, mai parambala tepa,
aku ulu tembalo. 8 Ambo teni
bakulu kokele kanopa limbeindo
oi umbulu meni topa mindili
noromo mele, mulu mai pora
nimbelo walimu kokele wendo
ombaindo umbuni lupe lupe aku
tepama oi wendo ombalo.

9 Kano uluma wendo ombalo
walimanga nanga kitipi kanoli

imboma mindili nongo, kolangei
ningo eno mare kot teko ka tinge.
Nanga imboma molko nanga
unguma andoko ningo tingemu-
nga kombumanga pali imbomani
eno kinye mumindili kolko konopu
keri panjinge. 10 Kano umbunima
wendo ombalo walimanga na
ipuki tinge imbo awini ipuki
tinge mele tiye kolko enongano
nendo yando konopu keri panjiko,
Kraistinga imboma moromelemu-
nga mindili nangei ningo enonga
opa pulemanga kindo liko tinge.
11 Kano walimanga Gotenga ungu
naa pilko we kolo toko yando
ningo tinge imbo awini wendo
ongela. Aku tenge kinye we
imbo awinini paimbo nimele
ningo enonga unguma pilko linge.
12 Ulu paa keri awini olandopa
olandopa wendo ombalo kinye
nendo yando konopu mondonge
mele kinye, na konopu mondonge
mele kinye nanga imbo awinimani
aku uluma tiye kolonge. 13 Nalo
nanga ungumu tiye naa kolko
mulu mai pora naa nipili enge
ningo molonge imboma Goteni
lipe tapondopa mindili nonge
kombuna naa pungo peya molopo
kondopo kau pamili nimbelo.
14 Goteni iye nomi kingimu molopa
imboma nokoromomunga ungu
tukumemu imboma pali pilengei
ningo kombumanga pali andoko
ningo tinge kinye altopa mulu mai
pora nimbelo walimu kamukumu
wendo ombalo," nimu.

Jisasini mele paa keri te wendo ombalo nimu

15 (Na i bukumu toro iyemuni
eno buk karomele imbomando
ungu te nembo, Jisasini nimu
ungumu inie anjikondo moromo
akumu eno imbi karomele im-
bomani ungu pulumu paa pilko
kondangei nimbo nio.) Jisasini
nimbei, "Gotenga nimbe munduli
ungu nili profet iye Denieleni
bukuna imbi topa nimbe tirimu
mele,

Imbo tepa pipili kondoli mele paa
kerimu ulke tempelena tuku
Gotenga ulke kiripi kake
telina angilimbelomunga
kombu akumu paa kalaro
molombalo, *(Dan 9:27,*
11:31, 12:1)

nimbe peremo. Aku melemu
akuna wendo omba angilimbelona
kanokolio 16 umbuni awilima
wendo ombai teremo ningo pilko
kombu Judia provins molonge im-
boma enonga kombuma tiye kolko
mai kembo lembalomanga kowa
pungei. 17 Imbo te ulke tulepena
ola molopili aku tepa wendo
ombalo kinye kanopalie kowa
pumbeindo mainye omba melema
lipo mepo pambo nimbe ulkena
tukundo naa pupili. 18 Imbo te
poinyena molopalie kowa pambo
nimbe kelepa ulkendo pumbe
yunge ali wale tulemu naa lipili.
Toya toko kowa kau pangei. 19 Aku
tepa wendo ombalo walimunga
ambo bakulu keri teko molongema
kinye, ambo bakulu ame tiko
molongema kinye, eno manda
lkiko kowa naa pungemunga
eno kinye paa umbuni wendo
ombalomunga eno kondo teremo.
20 Gote kinye konge tekolio, ali
teremo olimanga kinye koro
molopo manda naa andomolo wali
Sabatemanga kinye manda kowa
naa pumolo kani aku walimanga
aku umbunima wendo naa opili
neio. 21 Aku walimanga umbuni
paa awilima wendo ombalo. Oi
mulu mai talo pulu polopa terimu
wali kape, yandopa kape umbuni
aku tepa te wendo naa orumu.
Altopa kape aku tepa umbuni aw-
ilima naa wendo ombalo. 22 Aku
umbunima wendo ombalo wali
Goteni nondopa pora nipili nimbe
oi naa nimbe panjilkanje imboma
pali kolemala. Nalo Goteni nanga
imboma molangei nimbe kanopa

ltimu imboma pali naa kolangei
nimbe umbuni wali akuma non-
dopa pora nipili nimbe, nimbe
panjirimu. 23 Aku umbunima
omba pembalo walimanga imbo
mareni ningei, ‘Kanaio! Goteni
lino nokopa kondombalo iye te
lipo mundumbo oi nimbe kanopa
ltimu iye nomi Kraist i omba mo-
romo,’ ninge molo ‘Neyana omba
moromo,’ ninge kinye enonga
unguma naa pilko, paimbo nimele
ningo naa pilengei! 24 Iye mare
ongo kolo tokolio ningei, ‘Goteni
kanopa ltimu iye nomi Kraist
lino,’ ninge, molo kolo tokolio
‘Gotenga nimbe munduli ungu
nimilindo ombo nimbo tirimolo,’
ninge. Imboma pali, Goteni nanga
imboma molangei nimbe kanopa
ltimu imboma kape lipo loi tipo,
nimolo mele paimbo ningo enge
ningo pilengei ningo Goteni kau
ulu enge nili manda teremoma
mele manda leko ulu paa enge
nili awini tenge. Nalo Gotenga
imbo tukumema aku teko kondi
tonge wali enonga unguma naa
pilko, liko tui tinge. 25 Akilio ulu
akuma wendo ombalo mele eno oi
pilengei nimbo i nimbo tiro.

26-27 Muluna kariapa teremo
wali ena mundi oromondo kape
ena pepurumondo kape kari-
apa teremo walitikale karomele,
aku tepa Iyemunga Malo altopa
mainye ombalo wali kombumanga
pali imbomani yu walitikale
kanonge aku mele kani pileio.
Aku walimunga akilio imbo teni
nimbei, ‘Iye nomi Kraist neya
imbo naa peli kombu ku lelina
moromo,’ nimbelo kinye kanamili
ningo akuna naa paio. Molo
i ulkemunga kiripina moromo
ninge lemo enoni ipuki naa tieio!
28 Mele kololi te lemo kombuna
kera kurumuluma ongo maku
toromele kanomu.”

*I uluma kamukumu wendo om-
balo wali, Gotenga malo altopa om-
balo*

29 “Aku walimanga aku mindili
nonge nio uluma wendo ombalo
kinye altopa tumbi tipe ulu lupe
lupe mare wendo ombalo. Akuma
i tepa:

Kombu tangombaindo ena pa ter-
emo mele naa tepa, tum-
bulu topa, oli ipu leli pa ter-
emo mele naa tepa, kombu
kandiyema muluna mainye
omba, muluna angimo mele
enge nilima lope lape tepa
anjo yando pumbe, aku tepa
ulu lupe lupema wendo om-
balo. *(Ais
13:10)*

30 Aku uluma wendo ombalo
wali Iyemunga Malo kamukumu
ombai tembalo mele lipe ondom-
balo melte muluna angilimbelo
kinye kanokolio kombumanga
pali imbomani paa kola awili teko
tenge. Altoko kanoko molangei
Iyemunga Malo enge peremo
kinye, pa awili tepa teli au nimomu
kinye kupena molopa kamukumu
mainye ombalo kinye imbomani
kanonge. 31 Kano kinye biukel
teni ungu paa enge nili tembalo.
Aku wali Iyemunga Maloni yunge
enselema lipe mundumbelo kinye
ena oromondo ena pepurumondo
wiyando mereyando muluna
maindo mai kombumanga pali
pungo Goteni nanga imboma
molangei nimbe oi kanopa ltimu
imboma tukundo tukundo linge.”

*Unjo fik teremo ulumu liko man-
jingei nimu*

32 “Unjo fikimuni teremo aku
tepa ungu iko te peremo kani
pilkolio ungu pulumu pileio. Unjo
fik mu teremo wali kanokolio ena
tembalo waimu wendo ombai ter-
emo lepamo ningo pimele. 33 Aku
tepala, i ulu wendo ombalo nioma
paimbo wendo ombalo kinye
kanokolio Yu paimbo nondopa
ombai teremo ningo Yu kerepu-
luna omba angimo ningo pilinge.

34 Nani enondo i ungu paimbo
nimbo tiro. Kinye moromele
imboma oi naa kolangei i wendo
ombalo nio uluma pali wendo
ombalo. 35 Mulu mai talo pora
nimbelo nalo nanga ungu nioma
paa pora naa nimbelo," nimu.

Imbo teni aku uluma ombalo waimu naa lipe manjirimo

36 "Iyemunga Malo paimbo
ombalo nalo yu ombalo walimu
imboreni naa lipe manjirimo. Ipu
leli ombalonje, tangoli ombalonje
naa lipo manjirimolo. Mulu
kombuna enselema kape naa
liko manjirimele. Gotenga Malo
kape naa lipe manjirimo. Ara
yunu kau aku waimu lipe manjipe
moromo. 37 Oi iye Noa molopili
imbomani teringi mele Iyemu-
nga Malo ombai tembalo kinye
imbomani aku ulu kala tenge.
38 Mai kombumanga pali no oi naa
topili imboma langi nongo, iyema
ambo liko, amboma iye pungo,
aku uluma kau teko mololiko
puringi. Noa nona andoli sip
ulkemunga tukundo purumu wali
kape eno aku uluma kau we teko
moloringi. 39 Eno Noanga ungumu
naa pilko aku teko uluma kau teko
molangei no topa kombuma pali
noni aku topa imboma pali topa
kondorumu. Aku ulu teringi mele
teliko pungo molangei Iyemunga
Malo ombalo. 40 Yu ombalo
walimunga iye talo poinye teko
molongele wali Gotenga ensel
teni omba iye te we molopili te
lipe mepa pumbelo. 41 Ambo talo
langi kalko molongele wali ensel
ombalie ambo te we molopili te
lipe mepa pumbelo.

42 Akumunga enonga Awilimu
ombalo walimu paa naa liko
manjirimele kani Yu ombalo ningo
kanoko molaio. 43 Eno i ungumu
konopu liko munduko pileio. Ulke
pulu iyemuni ipu leli wapu noli iye
te yunge ulkemu omba alumbiye
tepa melema wapu limbelo mele
pilkanje wapu noli iyemu ombalo
nimbe nokopa molka kinye wapu
noli iyemu yu manda tuku naa
olka. 44 Aku teko eno nokoko
molaio. Iyemunga Malo ombalo
waimu naa liko manjirimele kani
yu paimbo ombalo ningo aku teko
nokoko molaio," nimu.

Kongono iye pengamu kinye kongono iye kerimanga ungu manda lepa nimu

45 "Akumunga ungu te nemboi,
kongono tendeli kendemande
iye narini kongono tepa kon-
doromo kinye kanopalie yunge
iye awilimuni yuni kongono
tiroma tumbi tipe teremomunga
yu kongono timbo kinye tepa
kondombalomunga na altopo
konopu kimbo tipo naa molombo
nimoya? Kendemande iye te
aku tepa mele tepa kondopa
moromomu kanopalie yunge
iye awilimuni yu kanopa lipelie
yundo nimbei, 'Kongono tendeli
kendemandema pali nokondoko
enonga langi nongema ena waina
mako tolimunga eno nangei moke
teko tieni, nokondoko molowi,'
nimbe yu tenga purumo. 46 Altopa
iye awilimuni kongono timomu
kano kongono tendeli kende-
mandemuni wamba tendepa
molopili awilimu kelepa omo
lemo kendemandemu yu konopu
timbelo. 47 Nani enondo i ungu
paimbo nimbo tiro. Iye awilimuni
kano kendemandemundo nimbei,
'Nanga mele noiroma pali nuni
nokondowi,' nimbelo. 48-49 Nalo
iye awilimuni kano kendemande
iyemundo nimbei, 'Nanga kende-
mande imboma pali nokondowi,'
nimbe tenga purumo wali kano
kendemande iyemuni tepa kenjipe
nanga awilimu welea naa ombalo
konopu lepalie yuni nokondoromo
kendemande imboma koipeni
topa, no nongo keke lepo toli iyema

kinye langi nomba no enge nilima
nombalie, aku tepa tepa kenjipe
molomo lemo 50 walite kano
kendemande iyemu yunge iye
awilimu ombalo nimbe naa pilipe
kongono tirimu mele naa tepa
we tepa kenjipe molombalo wali
ombalo. 51 Ombalo kano iyemu
tepa molombalo ulu kanopalie yu
paa koipeni pupu topalie, kolo
toromele imbo topele mapele toli
imboma kombu keri moromelena
pupili nimbe lipe mundumbelo.
Kano kombuna imboma paa
mindili nongo kola teko pereko
molonge," nimu.

25

Ambo wenepo ki talonga talo pakeranga kongolino lipe nimu ungu

1 Aku tepa nimbelie nimumuni,
Jisasini yu kelepa ombalo mele
ungu mare peya nimbelie nimbei,
"Iyemunga Malo kelepa wali talo
tipe maina mainye ombalo kinye
Gote iye nomi kingimu molopa
imboma nokoromo akumu i tepa
mele lembalo: Ambo limbei iyemu
ombai terimu kinye pilkolio ipu
leli ombalo ningo ambo wenepo
10 enonga tipe lamema liko yu
aulkena limolo ningo puringi.
2 Aku ambo wenepomanga kite
pakera konopu naa pepili tune
tane ningo moloringi; kite pakera
lipe manjili pepili moloringi.
3 Konopu naa pepili tune tane
ningo moloringi ambo wenepo-
mani enonga tipe lamema meko
puringi nalo lam kerasin peya naa
meko puringi. 4 Nalo lipe manjili
pepili moloringimani kerasin
kinye enonga tipe lamema kinye
meko puringi. 5 Ambo limbelo
iyemu welea naa orumuna ambo
wenepoma pali uru orumuna uru
peringi.
6 Kano kinye amburume tuku iye
te alako topa nimbei, 'Ambo lim-
belo iyemu oromo kani! Aulkena
liengei waio!' nimu.
7 Ambo wenepo kanoma ola
angilko tipe lam tipe nopili ningo
teko wamoringi. 8 Konopu naa
pepili moloringimani lipe manjili
pepili moloringimando ningei,
'Linonga tipe lamema kumbul-
tumo kani enonga kerasin mare
lino liko munduko tieio,' ningi wali
9 lipe manjili pepili moloringimani
topondoko ningei, 'Kerasin eno
kinye lino kinye manda naa
tembalo kani eno stuana pungo
enonga pame teko lipeio,' ningi.
10 Pame teko lingeindo puringi
wali ambo limbelo iyemu orumu.
Kano kinye iye ambo limbelo-
munga langi akuna nongeindo
maku toringi imboma, lipe manjili
pepili moloringi ambo wenepoma
peya ulkena tuku puringi. Kano
kinye ulke nambu tiko ingi tiko
langi nongo moloringi.
11 Altoko langi nongo molangei
ambo wenepo stuana puringima
ongolio ningei, 'Awilimu, Awilimu,
lino nambu toko liwi,' ningi.
12 Nalo yuni enondo topondopa
nimbei, 'Nani enondo i ungu
paimbo nimbo tiro. Na enonga
imbima naa pilto. Tawendo
moromelema manda tukundo naa
onge,' nimu," nimbe Jisasini nimu.
13 Aku tepa nimbelie yuni altopa
nimbei, "Aku ulu tembalo kani Iye-
munga Malo kelepa ombalo wal-
imu kape eno naa pilko, ipu leli oi
ombalonje tangoli ombalonje ipu
leli ombalonje aku naa liko man-
jirimele kani Yu ombalo nokoko
kondoko molaio," nimu.

Kongono iyema kou mone ltingi ungu kongolino lipe nimu

14 Nimbelie Jisasini ungu kon-
golino lipelie nimbei, "Goteni
iye nomi kingimu molopa im-
boma nokoromo akumu i tepa

mele: Iye te kombu tenga pumbe
molombaindo yunge kendemande
iyema waio nimbe yunge melema
nokondaio nimbelie, 15 enoni
kongono teremele mele lipe man-
jipelie moke tepa yunge melema
eno moke tepalie iye te kou 5,000
kina mele tipe, te kou 2,000 kina
mele tipe, te 1,000 kina mele
tirimu. Aku tepalie yu purumu.
16 Iye 5,000 kina ltimumu tumbi
tipe pumbe kano koumuni bisnis
tepalie, kou 5,000 kina olandopa
pumbe ltimu. 17 Aku tepala iye
2,000 kina ltimumu olandopa
2,000 kina pumbe ltimu. 18 Nalo
1,000 kina ltimumu pumbe lopeke
teambo nimbe yuni maina muru
akupe yunge nokoli iyemunga
koumu lowai terimu.
19 Wali awini omba purumu
kinye aku kendemandemanga
nokoli iyemu omba enondo
nimbei, 'Kouma eno teringi ulu
kanambo liko ondaio,' nimu.
20 Kano kinye 5,000 kina ltimu
iyemuni 5,000 kina ola panjipe
ltimumu mepa ombalie nimbei,
'Awilimu, nuni na 5,000 kina
tirinu. Nani 5,000 kina ola panjipo
ltiumu i ambolto kanowi,' nimu.
21 Nokoli iyemuni yundo nimbei,
'Kendemande iye pengamu, ulu
paa penga terinu. Kongono walo
kolte mele tirumu nuni teko
kondorunumunga nuni nanga
mele awini nokondowi nimbo kani
nu ongo na peya tapu topo tono
kolopo molambili owi,' nimu.
22 Iye 2,000 kina ltimu iyemu
yu kape ombalie nimbei, 'Awilimu,
nuni na 2,000 kina tirinu kanomu.
Nani 2,000 kina ola panjipo ltiumu
i ambolto kanowi,' nimu.
23 Yunge nokolimuni yundo nim-
bei, 'Kendemande iye pengamu,
ulu paa penga terinu. Kongono
walo kolte mele tirumu nuni teko
kondorunumunga nanga mele
awini nu nokondowi nimbo kani
nu ongo na peya tapu topo tono
kolopo molambili owi,' nimu.
24 Kano kinye 1,000 kina ltimu
iyemu kape ombalie nimbei,
'Awilimu, nu bisnis enge ningo
teko kou mone lipo noimbomunga
imboma mindili nonge lemo man-
dala ningo kendemande imboma
kongono mindili nongo teangei
ningo tiko, eno mele koltalo tiko
melema pali nunu kau linio iyemu,
poinye imbomani panjindirimele
kinye nu nunu langi melema we
akuko liko rais witimunga kilulu
toromele kinye mongo talo imbo
wemani kilulu toko tiltirimele
kinye nu nunu rais wit mongo we
linio mele aku ulu lipo manjiru.
25 Aku teko terenomunga nani nu
pipili kolopolio na pumbo nunge
kou na tirinumu maina lowai
tenderu. Kano koumu i ambolto
kanowi. I nunge koumu nu tiro
liwi,' nimu.
26 Aku nimu ungu pilipelie
nokoli iyemuni yundo topondopa
nimbei, 'Teko kenjili kendemande
iye kerimu, poinye imbomani
panjindirimele akuna na nanu
langi melema we akupo lipo;
rais witimunga kilulu toromele
kinye mongo talo imbo lupemani
tiltirimele kinye na nanu rais wit
nowi ltemoma we ltio ningo liko
manjirinu ltemo. 27 Aku teko
pilkolio nanga kou monemu kou
beng ulkena noilinanje paa. Aku
telenanje na ombo nanga koumu
wendo lipolio kou walo kolte ola
panjiko tilimala lika,' nimu.
28 Kano kendemande iyemundo
aku tepa nimbe pora tipelie
yuni we kendemande iyemando
nimbei, 'I iyemu tepa kenjirimu
kani yunge koumu wendo likolio
10,000 kina amboltomo iyemu
tieio,' nimu. 29 'Melema noirimo
imbomu nani mare peya timbo,
yu paa awini noimbelo. Nalo
melema naa noirimo imbomu yu
noirimoma kape wendo limbo.
30 Kinye kendemande iye kerimu
tumbulu tolina liko pera tiko pena

mundeio. Akuna imboma paa
mindili nongolio kola teko pereko
molonge,' nimu," nimbe Jisasini
nimu.

Iyemunga Malo imboma pali moke tembalo

31 Aku tepa nimbelie yu altopa
ombai tembalo mele nimbelie
nimbei, "Iyemunga Malo yunge
enge pa telimu kinye ombalie,
yunge mulu kombuna enselema
kinye pali onge kinye enge
pa telina tuku iye nomi king
polomu lembalona yu molom-
balo. 32 Yunge kumbekerena
mai kombuna imboma pali liko
maku tondonge. Kano kinye kongi
sipsip tapu teli iye teni yunge ari
tirimoma moke tepalie kongi sip-
sipima lupe lipe mundupe, kongi
memema lupe lipe mundurumo
mele aku tepa Iye Nomi Kingimuni
imbo maku toko molongema moke
tepalie, 33 imbo kongi sipsip mele
molongema yunge imbo kindo lipe
mundupe, kongi memema mele
molongema yunge koya kindo lipe
mundumbelo.

34-36 Aku tepalie, yuni yunge
imbo kindo molonge imbomando
nimbei, 'Na engelena koloru kinye
enoni na langi tiringi. Na no
wali koloru wali enoni no kolko
tiringi. Na aulke ponenge oru wali
enoni na peya molamili owi ningi.
Na pulu waimbele naa panjipo
we andoru kinye wale pakoli te
tiringi. Na kuro torumu wali
nokoringi. Na ka ulkena peru wali
ongo kanoringi. Arani eno molko
kondangei nimuna konopu penga
pepili moromele imboma, enoni
ulu akuma na kinye teringi kani,
ya ongo, oi mulu mai talo naa lepili
Arani yu nokombalo kombuna
eno peya tapu topo molomolo
nimbe, nimbe panjirimu kombuna
tukundo waio,' nimbelo.

37 Aku tepa nimbelo kinye
pilkolio tumbi nili imbomani to-
pondoko yundo ningei, 'Awilimu,
tewali nu engele kolorunu kinye
kanopolio nu langi tirimuluya?
Tewali nu no wali kolorunu
kinye kanopolio nu no kolopo
tirimuluya? 38 Nu iye ponengemu
tena molorunu kinye kanopolio
ulke tukundo molamili owi nimu-
luya? Wale pakoli naa pakoko
we andorunu kinye kape nu tena
kanopolio wale pakoli tirimuluya?
39 Nu kuro torumu wali kape, ka
ulkena perinu wali kape, tewali
ombo kanorumuluya?' ninge.

40 Aku teko ninge kinye Iye Nomi
Kingimuni enondo topondopa
nimbei, 'Nani enondo i ungumu
paimbo nimbo tiro. I nanga
angenupili imbi naa mololi te
kape liko taporingi akumu na liko
taporingi,' nimbelo.

41-43 Aku tepa nimbelie yunge
koya kindo molonge imbomando
nimbei, 'Goteni eno molko ken-
jingei nimo imboma, na engelena
koloru wali enoni na langi te naa
tiringi. Na no wali koloru wali
enoni na no nambo ningo kolko
naa tiringi. Na iye ponengemu
oru wali na peya molamili owi
naa ningi. Na wale pakoli te naa
pakopo we andoru kinye na wale
pakoli te naa tiringi. Na kuro to-
rumu wali na naa nokoringi. Na
ka ulkena peru wali na naa ongo
kanoringi. Enoni na aku teko naa
liko taporingi kani eno nanga kum-
bekerena naa ongo andi pungo, Sa-
tan kinye yunge enselema kinye
enonga tipe we nomba pepa kau
purumo kombu akuna paio,' nim-
belo.

44 Aku tepa nimbelo ungu
pilkolio kano imbomani kape
topondoko ningei, 'Awilimu, nu
engele kolorunu wali kape, no
wali kolorunu wali kape, nu
ponenge leko orunu wali kape, we
andorunu wali kape, kuro torumu
wali kape, ka ulkena perinu wali
kape, linoni nu aku teko molorunu

wali, tewali kanopolio nu naa lipo
taporumuluya?' ninge.
45 Aku teko ninge wali yuni
enondo topondopa nimbei, 'Nani
eno paimbo nio. Enoni i nanga
angenupili imbomanga imbi naa
mololi te naa liko taporingi akupe
na naa liko taporingi,' nimbelo.
46 Kano kinye aku teko kenjir-
imele imboma pungo kamukumu
molko kenjiko kau puli kombuna
punge, nalo tumbi nili imboma
pungo kamukumu molko kondoko
kau puli kombuna punge," nimbe
Jisasini nimu.

26

Juda imbomanga iye awilimani Jisas topo kondamili ningo wai toringi

1 Jisasini yu altopa yando om-
balo mele ungu akuma nimbe pora
tipelie yunge kitipi kanolimando
nimbei, 2 "Eno i ungu piltimele,
wali talo we omba pumbelo kinye
oi Goteni Israel imboma naa topa
we omba purumu waimu liko
manjiko plawa yis naa munduli
we kalko noromele Pasova wai
awilima wendo ombalo. Aku
waimu wendo ombalo kinye
Iyemunga Malo kolopili ningo unjo
polopeyana ola uku tangei ningo
liko wendo tinge," nimu.
3 Jisasini aku tepa nimu wal-
imunga Gote popo tondoringi
iye awilima kinye, Juda imboma
nokoringi tapu iyema kinye,
eno Gote popo tondoringi iye
awili olandopa Kaiafas nili iye
akumunga ulkena pungo liko
maku tokolio, 4 Jisas kiyengo ningo
ambolko liko tongeindo langi
ningo moloringi. 5 Ningo molkolio
ningei, "Nondopo tamili, nalo
Pasova waimunga langi kalopo
uluma tepo molamili ningo imbo
awini ya Jerusalem ongo maku
toko molongemunga yu i teli oi
tomolo kinye enoni lino kinye
mumindili kolko opa tenge kani i
teli oi naa topo, keleamili," ningi.

Ambo teni wel pengamu lipelie Jisasinga pinyewena ondopa kandorumu

6 Kombu kelo Betani iye te oi
kuro kendi nombalie kelerimu iye
te, imbi leko Iye Kuro Kendi Noli
Saimon ningi kanomunga ulkena
Jisas molopili 7 ambo te wel mai
mingi paa penga te yu molorumuna mepa orumu. Kano wel paa
mune tolimunga kou mone paa
awili tepa purumu. Akumu mepa
ombalie Jisas langi noli polo molorumuna mepa omba Yu tepo kondambo nimbe pinyewena ondondorumu.
8 Yuni aku terimu ulu kanokolio
Jisas lombili andolima konopu keri
panjikolio ningei, "Aku welemu
ambe telka we tepa kenjirimuya?
9 Aku welemu kou mone limalanje
kou awini lipolio imbo koropama
moke tepo tilimala," ningi.
10 Enoni ambomundo aku
teko ningi ungu pilipelie Jisasini
enondo nimbei, "I ambomu kinye
ambe telka ungu awini nimeleya?
Yuni na kinye ulu penga te temo.
11 Imbo koropama eno kinye
waliwalima molonge nalo na eno
kinye waliwalima naa molombo.
12 Na ono tengemunga i ambomuni
i wel mune tolimu nanga kangina
ondondomo. 13 Nani enondo i
ungu paimbo nimbo tiro, Mai
kombumanga pali i nanga ungu
tukumemu andoko ningo tinge
kinye i ambomuni kinye temo
temanemu kape imbomani pilkolio yuni tepa kondorumu ningo
pilengei ningolio aku ungumu
ningo tinge," nimu.

Judasini Jisas Juda imbomanga tapu iyemanga kindo timbo nimu

14 Kano walimunga Jisasinga ki
tipi kanoli iye 12 akumanga iye
te, yunge imbimu Judas Iskariot,
Gote popo tondoringi iye awilima

moloringina pumbe, 15 eno walipe
pilipelie nimbei, “Nani eno Jisas
ambolko ka tinge aulke te lipo
ondondu lemo enoni na kou ambe
teko tingeya?” nimu. Aku nimu
ungu pilkolio enoni kou silva
mongo 30 kambu toko yu tiringi.
16 Kano kinye yu kelepa yando
ombalie Jisas lipe eno timbelo
aulke te koropa molorumu.

Jisas yunge ki kitipi kanoli iyema kinye langi nomba teangei unguma nimbe tirimu

17 Plawa Akoli Mele Yis Naa
Munduko Plawa We Kalko Noringi
Koromunga pulu polko walimu
wendo orumu kinye Juda imbo-
mani Pasova waimu liko man-
jingeindo kongi sipsip walo te
toko nonge mele pilkolio, Jisas
kitipi kanoli iyema yu molorumuna ongo waliko pilkolio ningei,
“Goteni linonga anda kolepalema
Naa Topa We Omba Purumu
waimu lipo manjilimilindo kongi
sipsip walo te, kinye noniomu
kombu tena pumbo melema tumbi
tipo amenge tepo tepamili konopu
ltenoya?” ningi.

18 Aku teko ningo waltindiringi
kinye Jisasini iye te molombalo
mele eno lipe ondopalie nimbei,
“Neya kombu awili Jerusalem tuku
pungolio, neya iye akumu molom-
balona pungo yundo i teko ningei,
‘Ungu Mane Tilimuni i tepa nimu,
na kinye ulu te wendo ombalo
walimu nondopa wendo ombai
teremo. Nunge ulkena tukundo
na kinye na kitipi kanolima kinye
lino Pasova waimu lipo manjimolo
kongi sipsip walomu nomolo
nimu,’ neio,” nimu. 19 Kano
kinye kitipi kanolima pungo
Jisasini nimu ulte te pungolio, oi
Goteni Israel imboma naa topa
we omba purumu aku Pasova
waimu liko manjinge kongi sipsip
walo nongemu teko amenge teko
noiringi.

20 Kano kinye, ipupene ena
pepumbe kala torumu kinye Jisas
kinye kitipi kanoli iye 12 kinye
ongo langi noli polona moloringi.
21 Langi nongo moloringi kinye
Jisasini nimbei, “Nani enondo i
ungu paimbo nimbo tiro. Enonga
iye teni na kinye opa pule toromele
iyemanga kindo lipe timbelo,”
nimu.

22 Aku tepa nimu ungu pilkolio
enonga konopuna umbuni awili
tepa terimu pilkolio te te ningoni
waltindikolio ningeindo, “Aw-
ilimu, nando ninoya?” ningi.

23 Jisasini topondopa nimbei,
“Eno nanga iye 12 enonga iye te
na kinye langima polona ola ltemo
te waye lipo nombolo iyemuni
na lipe, opa pulemanga kindo
timbelo. 24 Kinye Iyemunga Malo
kinye tenge mele koro oi ningo
panjiringi temanemu Gotenga
bukuna moromo mele paimbo
opa pulemani tenge, nalo yu lipe
opa pulema timbelo iyemu mindili
nomba paa molopa kenjimbelo. Yu
mindili enge nili nombalomunga
iye akumu anumuni naa melkanje
paa,” nimu.

25 Jisasini aku tepa nimu ungu
pilipelie Judas, yu lipe opa pule-
manga kindo timbei terimu iyemu,
yuni nimbei, “Rabai, nino iyemu
naya?” nimbe waltindirimu kinye
Jisasini yundo “Nuni nino mele
ltemo,” nimu.

Jisasini yunge kitipi kanoli iyema bret wain talo tirimu

26 Eno langi nongo moloringi
kinye Jisasini bret te lipe Gote
kinye paa tereno nimbe ambolopa
pike lepa yu kitipi kanolima moke
tepa tipelie nimbei, “Imu nanga
kangimu eno liko naio,” nimu.

27 Altopa no wain kap te lipelie
Gote kinye paa tereno nimbe eno
tipelie nimbei, “I no wainimu eno
pali liko naio.

28 I no wain tiromu nanga mememu. Goteni eno yunge
imboma kinye opa peamili nimbe
mi lerimu kano ungumu ka-
mukumu wendo omba tepo enge
timboi nanga mememu ondombo.
Imbo awininga ulu pulu kerima
kamukumu mainye pupili Goteni
altopa naa kanopa tiye kolopili
nimbo aku mememu imu.
29 Nani enondo i tepo nimbo tiro,
i teli oi na no wain altopo paa
naa nombo. Akilio kau, Nanga
Ara Gote iye nomi kingimu molopa
nokoromo kombuna eno kinye no
wain koinjomu popo tipo nomolo,”
nimu.
30 Langi nongo pora tikolio
eno Gotenga kunana te ningolio,
pena pungo mai kembo Unjo Oliv
Poinyena ola puringi.

Jisasini nimbei Pitani yu naa karo nimbelo nimu

31 Kano kinye Jisasini yu kitipi
kanolimando nimbei, “Paa kinye
ipu leli opa pulemani na kinye
tenge ulumu kanokolio enoni pali
na tiye kolonge. Aku teko tenge
mele Goteni oi nimu yunge bukuna
moromo kanomu. Goteni ungu iko
te topalie nimbei,

Kongi sipsip tapu iyemu tangei
nimbo, yu tonge kinye sip-
sipima lupe lupe punge, *(Sek
13:7)*

nimu, aku mele kinye wendo
ombalo. 32 Nalo na toko kon-
donge kinye na makilipo koinjo
molopolio, na kumbe lepo kombu
Galilindo pumbo,” nimu.
33 Jisasini aku tepa nimu kinye
pilipelie Pitani nimbei, “Nu kinye
ulu te wendo ombalomunga
kanokolio enoni pali nu ipuki tir-
imele mele mainye pumbelo kinye
nu aku tepa tiye kolonge lemo
nani nu paa tiye naa kolombo, paa
molo,” nimu.
34 Jisasini topondopa nimbei,
“Nani nu i ungu paimbo nimbo
tiro, kinye ipu leli, kera gula oi ko
naa topili nuni pipili kolkolio wali
yupoko nando kolo toko yu nariya
na naa karo ninio,” nimu.
35 Nalo Pitani yundo nimbei, “Na
nu kinye tapu torombolomunga
ilto peya tomolo ninge lemo kape
nu naa karo paa naa nimbo,”
nimu. We kitipi kanoli iyemani
pali nu naa karomolo paa naa
nimolo ningi kala.

Getsemani poinyena Jisasini Gote kinye ungu nimbe konge nimu

36 Kano wali Jisas kinye yunge
kitipi kanoli iyema kinye kombu
Getsemani nilina puringi. Akuna
pungolio yuni enondo nimbei,
“Na andi pumbo Gote kinye ungu
nipuro kani eno ina molaio,” nimu.
37 Aku tepa nimbelie Pita kinye
Sebedi malo Jems kinye Jon talo
peya lipe mepa pumbelie na teko
kenjinge ulumu paa nondopa
wendo ombai teremo nimbe
pilipelie yu yunu kondo kolopa
konopu keri panjipe konopuna
mindili tepili molorumu. 38 Yuni
enondo nimbei, “Nanga konopuna
umbuni paa awili te tepamo kani
na kolto none teremo. Eno uru
naa peko na kinye peya kopu tepo
nokopo kondopo molamili, eno
kane kane molaio,” nimu.
39 Aku tepa nimbelie yu alaye
kolte anjipe pumbe komongo
topa pondopa tamalu pepalie
Gote kinye ungu nimbe konge
tepalie nimbei, “Nanga Ara, na
nondopo mindili noli no mingina
no nombomu naa nambo ninio
aulke te lemo lemo paa penga nalo
nani tepolio nanu konopu lteo ulu
naa teambo. Nuni kanoko penga
pilino ulu tewi,” nimu.
40 Aku tepa nimbelie altopa
yunge kitipi kanoli iye yupoko
moloringina yando omba eno uru
peringi ulu kanopalie Pitando
nimbei, “Eno uru naa peko na
kinye wai alaye kolte manda we
kanoko kondoko naa molongeya?
41 Kuromanga nomi Sataneni lino

kondi tombalo kinye tepo kenji-
molo kani ningolio uru naa peko
Gote kinye ungu ningo kanoko
kondoko molaio. Paimbo tepo
kondamili nimbo konopumani
pimolo nalo temilindo kangimu
tiye tepa enge naa peremo," nimu.
42 Aku tepa nimbelie yu altopa
anjipe pumbe oi Gote kinye ungu
nimbe konge terimu mele altopala
nimbei, "Nanga Ara, na mindili
noli no mingina nomu nani ninu
nomu wendo naa likolio na nom-
boi ninio lemo nunge konopu lteno
ulumu wendo opili," nimu.
43 Altopa yando orumu wali eno
uru orumuna altoko uru peringina
kanopalie 44 yu altopa wali yupoko
tipe anjipe pumbe Gote kinye ungu
oi nimbe konge terimu mele al-
topala nimu.
45 Altopa yando ombalie kitipi
kanolimando nimbei, "Ambe
telka we uru peko mulu pilko
moromeleya? Kanaio! Iyemunga
Malo tongei ulu pulu keri teremele
iyema lipe timbelo waimu wendo
ombai teremo. 46 Ola angilko
pamili waio! Na lipe ondopa
opa pule iyemanga kindo timbelo
iyemu oromona kanaio!" nimu.

Judasini Jisas opa pule iyemanga kindo tirimu

47 Jisasini kombu Getsemani
yu kitipi kanolimando aku tepa
nimbe molopili Judas yu kitipi
kanoli iye 12 akumanga iye te
orumu. Gote popo tondoringi iye
awilima kinye, Juda imbomanga
tapu iyema kinye, aku iyemani liko
munduringi iye awini, imbo toli
loi geleama kinye koipema kinye
meko, Judas kinye oringi. 48 Oi
Jisas molorumuna naa wangei
Jisas Juda iye awilima lipe timbei
nimbe panjirimu iye Judasini eno
Jisas yu ipu leli manda kanangei
nimbe tipelie nimbei, "Nani iye te
kanopolio kangulupo nunu nimbo
akumu Jisas. Yu ambolko ka tieio,"
nimu. 49 Aku iyema oringi kinye
Judas yu Jisas molorumuna tumbi
tipe ombalie "Imbo mane tili,
molko kondowi," nimbe omba yu
kangulupe nunu nimu.
50 Aku terimu kinye Jisasini
yundo nimbei, "Ango, nuni teni
orono ulu tumbi tiko tewi," nimu.
Judasini Jisas kinye terimu ulu
kanokolio oringi iyemani yu liko
ka tiringi. 51 Aku ulu teringi
kinye kanopalie Jisas peya tapu
toko angileringi iye teni yunge
loi gelea te kulu topa wendo lipe
Gote popo tondoringi iye awili
olandopamunga kendemande iye
te topa yunge komu te topa laka
ltenderimu, aku komumu wendo
omba mainye purumu.
52 Aku ulu terimuna kanopalie
Jisasini yundo nimbei, "Nunge loi
gelea te altoko lakona panjiwi! Loi
gelea te liko imbo tonge imboma
loi geleani toko kondonge. 53 Nani
nanga Ara waltindipolio liko
tapondowi nilkanje yuni ensel
ami talape 12 molo olandopa,
tamburumbu na liko tapondangei
paio nimbe lipe mundulka akumu
nu naa liko manjirinoya? 54 Nalo
enselemani ongo opa pulemani na
naa tangei ningo liko tapondole-
malanje Gotenga bukuna na kinye
wendo ombalo nimbe moromo
mele ambe tepa wendo olkaya?"
nimu.
55 Aku tepa nimbelie Jisasini
yu ka tingei oringi iye awini
ongo angileringimando nimbei,
"Na imbo topa wapu noli iyere
moromo konopu lekolio na ka
tingeindo imbo toli loi geleama
kinye koipema kinye meko orome-
leya? Ulke tempel kerepuluna
we imboma maku toko moromele
kombuna waliwalima eno peya
moromolo kinye ungu mane tipo
moro wali na ambolko liko ka
naa tirimele kanomu. 56 Nalo
i tepa wendo oromo ulumanga
pali Gotenga profet iye mareni

ulu mare na kinye altopa wendo
ombalo mele oi ningo bukuna
toringi moromo mele kamukumu
wendo oromo," nimu. Kano kinye
yu lombili andolima pali lino
peya ka tingenje ningo pilkolio yu
munduko kolko eno kowa puringi.

Jisas kot tenderingi

57 Kano kinye Jisas ambolko liko
ka tikolio Gote popo tondoringi
iye awili olandopa Kaiafas molo-
rumuna meko puringi. Gotenga
ungu manemanga puluma pilko
mane tiringi iyema kinye, Juda
imbomanga tapu iyema kinye,
enoni Jisas kot tendepo pilemili
ningo akuna oi ongo maku toko
moloringina meko puringi. 58 Nalo
Jisas meko puringi kinye Pita
lombili akilio lepa taka lipe
pumbe, Gote popo tondoringi
iye awili olandopamunga ulkena,
ulke angilipe pape tepa makai
terimu, imunana imbo maku
toringi kombu we lerimuna paa
tukundo pumbe, Jisas ambele ulu
tengenje pilemboi nimbe Jisas
nokoko moloringi ele iyema kinye
molorumu.

59 Gote popo tondoringi iye
awilima kinye, Juda imbomanga
kaunsil iyema pali kinye, akumani
Jisas yu toko kondongeindo ulu
tepa kenjirimu te imbo teni yu i
tepa i tepa tepa kenjirimu nimbe
kolo topa nipili ningo imboma
ongo nengei ningo ungu pilko
moloringi kinye 60 imbo awini
ongo ungu mare kolo toko ningi
nalo enoni yu manda toko kon-
donge ungu te naa ningi.

Altoko imbo talo ongo 61 kolo
toko ningili, "Iyemu i tepa nimuna
pilerimbulu, i Gote popo toko
kaloli ulke tempelemu nani
tekiripolio, wali yupoko omba
pupili ulke tempel koinjo te manda
altopo takombo nimu," ningili.

62 Aku teko ningili ungu pilipelie
Gote popo tondoringi iye awili
olandopamu ola angilipe Jisas
waltindipelie nimbei, "Ungu te to-
pondoko naa ninoya? Nuni ningo
kenjirinu mele nimbelemu ambele
ungumu ningo kenjirinumundo
nimbeleya?" nimu. 63 Nalo Jisas
ungu te topondopa naa nimbe we
angilerimu. Gote popo tondoringi
iye awili olandopamuni yundo
altopa nimbei, "Nu morono mele
paa ningo tieni. Koinjo Molopa
Kau Puli Gote pilipe molopili
paimbo nio ningo mi lekolio, Gote
yunge Malo, yuni lino nokopa kon-
dombalo iye te lipo mundumbo
nimbe kanopa ltimu iye nomi
Kraist paimbo nunje moloya? Lino
paa ningo tiwi!" nimu.

64 Jisasini nimbei, "Nino mele
ltemo," nimu. "Ungu te peya
enondo pali nio. Altopa walite
Iyemunga Malo, Iye Enge nili
Olandopa Pulimu kinye melema
nokombaindo yunge imbo kindo
molopa, kupemanga ola molopa
mainye ombalona eno kanonge,"
nimu.

65 Aku tepa nimumunga, yu Gote
moro nimbe nimo ungu pilipelie
Gote popo tondoringi iye awili
olandopamuni paa pilipe keri
pilipe yunge wale pakolimu yunu
ambolopa pure lipelie nimbei,
"Kinye yuni paimbo Gote ungu
taka tondoromo ungu pilipolio
nimbe kenjirimu mele nimbe
timbelo imbo te peya ambe telka
koromoloya? Yu Paimbo Gote
none teremo nimona piltimolo.
66 Ambele konopu ltemeleya? Yu
kinye ambe teamiliya?" nimu
kinye enoni ningei, "Yu Gote
ungu taka tondomomunga topo
kondamili," ningi.

67 Aku teko ningolio enoni yunge
kumbekerena olkambe toko kan-
doko, ki lumoni toringi. Mareni
yu larauwe tokolio ningei, 68 "Nu
Gotenga iye nomi Kraist moro nino
kani profet kongono tekolio narini
nu toromonje ningo tiwi," ningi.

Pitani nimbe Jisas naa karo nimu

69 Aku wali Pita yu papena tukundo, imboma liko maku toringi ulke kerepuluna molorumu kinye kongono tendeli kendemande ambo te Pita molorumuna ombalie yundo nimbei, “Nu kape Galili distrik iye. Jisas kinye peya tapu toko moloringi kanomanga iye te lepamo,” nimu.

70 Nalo akuna moloringi imboma pali kanoko molangei Pitani kolo topalie molo nimbe, “Nuni nino ungu na naa lipo manjiro,” nimu.

71 Aku tepa nimbelie Pita yu ulke kerepuluna pumbe molopili kongono tendeli kendemande ambo teni yu kanopalie akuna moloringi imbomando nimbei, “I iyemu Yu Nasaret iye Jisas kinye peya tapu topa molomo iyemu,” nimu.

72 Pitani altopa “Molo. Nuni nino iyemu na naa karo,” nimbelie Gotenga imbi lepa mi lerimu.

73 Alaye kolte pele mele, Pita angilerimuna nondoko angileringi iyemani yu ungu alaye lupe mele nimuna pilkolio yu angilerimuna ongolio yundo ningei, “Kombu Galili distrik imbomani ungu nimele mele nu aku teko ungu nino piltimolo. Jisas kinye yu lombili andoli iyema kinye kombu Galili distrik iyema, nu kape Galili iye te, pilipolio nu paimbo yu lombili andoli iye te ltemo konopu ltemolo,” ningi.

74 Aku teko ningi kinye Pitani Gotenga imbi lepa enge nimbe mi lepalie nimbei, “Paimbo nio. Eno nimele iyemu paa naa karo. Kolo tondu lemo Goteni na topa kondopili,” nimu.

Aku tepa nimu wali tamburumbu kera gula ko torumu. 75 Aku terimu kinye pilipelie Jisasini yundo “Kera gula oi ko naa topili nuni wali yupoko tiko kolo tokolio, na naa karo ninio,” nimu ungu kanomu Pita kelepa pilerimu. Lipe manjipelie ama, paa tepo kenjindu lepamo, paa naa tembo konopu lendu mele paimbo tendu nimbe pilipelie pena pumbe kola paa awili tepa terimu.

27

Jisas Pailat molorumuna meko puringi

1 Ipu leli oi kombu kokele tangorumu kinye Gote popo tondoringi iye awilima kinye, Juda imbomanga tapu iyema kinye enoni pali Jisasinga kotemu pilko pora tikolio yu topo kondamili ningo, ningo panjiringi. 2 Aku teko ningo panjikolio yu liko, ka toko, meko pungo, Rom gavman iye nomi Pailat molorumuna meko pungo kot tenderingi.

Judas yunu topa kondorumu

3 Judas, yu Jisas lipe yunge opa pulema tirimu iye kanomu, Jisasinga kotemu pilkolio kolopili, toko kondangei ningi ungu pilipelie yuni Jisas eno lipe tirimu ulu pilipe keri pilipelie enonga kou silva 30 oi yu tiringima kelepa mepa pumbe Gote popo tondoringi iye awilima kinye Juda imbomanga tapu iyema kinye tipelie nimbei, 4 “Nani iye eno lipo tindu kano iyemu, yu ulu te tepa naa kenjili iyemu, toko kondangei nimbo lipo tindumu paa ulu pulu keri te tendu,” nimu. Nalo enoni topondoko ningei, “Akumu linonga ungu te molo. Nu nunu kau lino liko tinio. Akumu nunge ulumu,” ningi.

5 Kano kinye Judas yuni kou silva kanoma meli pumbe Gote popo toringi ulke tempel papena topa anjikondo mundupelie yu eno tiye kolopa anjo purumu. Anjo pumbelie ka nomba kolorumu.

6 Gote popo tondoringi iye awilimani kou kanoma mainye polona lerimu kanoko likolio ningei, “I kouma imbo topo

kondomilindo timoloma kani ulke
tempel kouma kinye popo tipo naa
noiemili. Akumunga ungu mane
te peremo kani," ningolio 7 ungu
te ningo panjikolio ningei, "I kou
monemani mingi sospen maini
tepa wamoromo iyemunga maimu
pame tepo liemili. Imbo mai te naa
lepa enonga kombu tulena imbo
ya ongo moromelemanga imbo
kolongema akuna ono teangei,"
ningolio aku teko pame teko ltingi.
8 Kano kou monemani iye te toko
kondonge aulkemu akirinderingi
koumani aku teringimunga kano
maimu imbi leko Imbo Toko
Meme Ondoringi Maimu ningi
mele, kinye kape aku tepo nimolo.
9-10 Juda iye awilimani aku ulu
teringimunga Gotenga profet iye
Jeremaiani ulu te altopa wendo
ombalo oi nimu mele ara tirimu.
Yuni nimbei,

Awilimuni nando tewi nimu mele eno aku teko tengeindo Israel imbomani iye akumu kou silva 30 pame teko liengei ningi kouma likolio, kano koumani mingi sospen maini tepa wamoromu iyemunga maimu pame teko ltingi, *(Sek 11:12-13; Jer 32:6-9)*

nimu.

Pailateni nimbei, "Nu Juda imbomanga King moronoya?" nimu

11 Judas aku ulu tepa molopili
Jisas Rom gavmanemanga Judia
kombu nokondopili iye nomi
Pailat molorumumunga kum-
bekerena angilerimu kinye kano
iye nomimuni yunge kotemu
pilipelie yu walipe pilipelie nim-
bei, "Nu Juda imbomanga iye
nomi kingimuya?" nimu. Jisasini
topondopa nimbei, "Nuni aku teko
nino," nimu.
12 Gote popo tondoringi iye
awilima kinye, Juda imbomanga
tapu iyema kinye, enoni Jisas kot
tendeko Pailatendo kolo toko ungu
awini ningolio ningei, Jisas yu tepa
kenjirimo ningo yu kot tenderingi
kinye Jisas yu ungu te naa nimu.
13 Jisasini ungu te naa nimu ulu
kanopalie Pailateni yundo nimbei,
"Nu ulu keri awini terinu nimele
ungu nu naa piltinoya?" nimu
kinye 14 Jisas yu tepa kenjirimu
ningi mele pundu topa ungu
tendekure kape naa nimbe we
angilerimu kinye kanopalie Rom
gavman iye nomi kanomuni paa
mini ltepa konopu awini lipe
mundurumu.

Pailateni nimbei, "Jisas unjo polopeyana toko kondaio," nimu

15-16 Jisas kot tendeko molangei,
iye te, yunge imbi Barabas, yu
mongo ltimu mele imboma pali
pilko moloringi kano iyemu yu
ka ulkena perimu. Poinye tenga
tenga, Juda imbomani kombu
awili Jerusalem ongo akuna tuku
oi Goteni Israel imboma naa topa
we omba purumu Pasova liko
manjingeindo langi noringi waima
wendo orumu kinye enoni ka
ulkena perimu iye te imbi leko
wendo liko munduwi ningo konge
teringi kinye Rom gavman iye
nomimuni kano iyemu wendo lipe
imboma tirimu. 17 Aku teko tepula
teringi walima kamukumu wendo
omba pepili Jisas kot tenderingi
pilipelie, Juda imboma liko maku
toko moloringi kinye Pailateni
eno waltindipelie nimbei, "Iye
nari ka ulkena wendo lipo eno
tiembo konopu ltemeleya? Iye
Barabas wendo lipo tiembo, molo
enoni Goteni eno nokopa kon-
dombalo iye te lipo mundumbo
nimbe oi kanopa ltimu iye nomi
Kraist nimele iye Jisas wendo lipo
tiemboya?" nimu. 18 We imboma
Juda imbomanga iye awilima tiye
kolko enonga unguma liko tui tiko
Jisasinga ungumu pilko yu lombili
andoringimunga Juda imbomanga
iye awilimani Jisas kinye konopu

keri panjikolio kot tenderingina
pilipelie Pailateni aku tepa nimu.
19 Pailat kot pileli polona molopa
Juda iye awilimani topondoko
ungu te ningenje nimbe nokopa
molorumu kinye yunge omenuni
ungu te yu molorumuna nimbe
mundupelie nimbei, “Nuni andi
iye tumbi nilimu ulu te naa tewi.
Kinye yu kumbu tepo kanondu-
munga nanga konopuna umbuni
awini wendo omo kani yu ulu te
paa naa tewi,” nimu.
20 Pailateni ka iye nari wendo
lipo tiemboya nimu ungu pilko-
lio Gote popo tondoringi iye aw-
ilima kinye, Juda imbomanga tapu
iyema kinye, enoni we imboma
kondi toko ungu imbo tondoko-
lio “Jisas topa kondopili Barabas
wendo lipe tipili neio,” ningi.
21 Aku teko ningi kinye pilipelie
Rom gavman iye nomimuni
enondo iye talonga nari wendo
lipo tiembo konopu ltemeleya
nimbe waltindirimu wali enoni
topondoko ningei, “Iye Barabas
wendo liko lino tiwi,” ningi.
22 Aku ningi ungu pilipelie
Pailateni enondo nimbei,
“Aku lemo, enoni Goteni eno
nokopa kondombalo iye te lipo
mundumbo oi nimbe kanopa
ltimu iye nomi Kraist nimele iye
Jisas, ambe teamboya?” nimbe
waltindirimu kinye enoni pali “Yu
unjo polopeyana kolopili uku toko
panjiwi!” ningi.
23 Aku teko ningi ungu pilipelie
yuni enondo nimbei, “Aku ambe
telkaya? Yu ambele mongore
limoya?” nimu. Nalo enoni altoko
paa enge ningo ningei, “Molo! Yu
kolopili, unjo polopeyana uku toko
panjiwi!” ningi.
24 Yunge ungumu naa pilko,
opa tengei teringi ulu kanopalie
Pailateni no mare kolopa lipe,
imbo liko maku toko angi-
leringima kanoko molangei ki
kulumie topalie nimbei, “I iyemu
toko kondonge kolombalo kinye
pulumu eno kinye pembalo; na
olie naa polombo,” nimu.
25 Aku tepa nimu kinye pilko-
lio imbomani topondoko ningei,
“Yu tonge kolombalomunga pu-
lumu lino kinye linonga bakuluma
kinye pepili,” ningi.
26 Kano kinye iye Barabas ka
ulkena wendo lipe eno tirimu.
Aku tepalie Jisas lipe yunge ami
iyema tipelie nimbei, “Yu ka
mapuni tokolio unjo polopeyana
kolopili ningo meko pungo unjo
polopeyana uku toko panjipeio,”
nimu.
27 Kano wali Rom gavman iye
nomimunga ami iyemani Jisas liko
kano iye nomimu perimu ulke aw-
ili akuna tuku imboma liko maku
toko moloringi kombuna pungolio,
enonga ami talape iyema pali Jisas
ya moromona tukundo tukundo
waio ningi. 28 Kano kinye yunge
wale pakolima kulko wendo
lindiko, yu iye nomi king te none
tepili ningo wale pakoli kondoli
penga te pakondoko, 29 unjo ka
lokoloko te liko munguluwe teko
iye nomi kingimunga wainyemu
ningo pinyewena mere munduko,
kingimani unjo koipe te we
amboromele mele kolo te liko
yunge ki imbondo amondokolio,
yu angilerimuna komongo toko
pondoko ungu taka tondoko imbi
we kolo toko liko ola mundungei
“Juda imbomanga nu iye nomi
kingimu,” ningo 30 yunge kumbek-
erena olkambe toko kandoko, kolo
koipe ambolorumumu liko yunge
pinyewena koipe topula teringi.
31 Yu aku teko ungu taka tondoko
pora tikolio wale pakoli kondolimu
kulko wendo ltindikolio altoko,
yunge oi pakorumu wale pakolima
pakondokolio yu unjo polopeyana
kolopili, uku topo panjipemili
ningo yu liko meli puringi.

Jisas unjo polopeyana toko uku toringi

32 Rom ami iyemani Jisas
Jerusalem papena tawendo meko
pungei pungolio, kombu Sairini
iye te, yunge imbi Saimon,
ambolko liko Jisas kolombalo
unjo polopeyamu kolo wangoko
mendewi tope tiringi. 33 Pungolio
kombu Golgota pungo akuna
moloringi. Golgota imbi pulumu
Kaungala leli kombumu. 34 Jisas
akuna meko pungolio, imboma
mindili naa nangei ningo no
wainina tuku marasin kombili
teli te munduko noiringi aku no
wainimu yu nopili ningo, tiringi
nalo aku no wainimu nomba
pilipelie molo nimbe naa norumu.
35 Kano kinye ami iyemani yu
unjo polopeyana toko panjikolio
unjomu liko ola anjiringi. Aku
tekolio, oi unjona ola uku toko naa
panjikolio yunge wale pakoli kulko
noiringima moke teamili ningo
narini imu limbelo ningo liko
manjingeindo kat mele teko altoko
wale pakolima te te ningo ltingi.
36 Altoko yu unjo polopeyana
uku topa pepili tapu teko kanoko
moloringi. 37 Yu toringi ungumu
imboma kanangei ningo I IYE
JISAS JUDA IMBOMANGA IYE
NOMI KINGIMU ningo imbi toko
yunge pinyewena olando un-
jona mondoringi. 38 Opa teko,
melema wapu ltingili iye talo peya
unjo polopeya talonga uku toko
panjiringi. Te Jisas yunge imbo
kindo uku toko, te koya kindo uku
toko panjiringi. 39 Akuna ongo
puringi imbomani Jisas yu ungu
taka tondoko kondowa ltindikolio
40 ningei, “Aa! Ulke tempelemu
tekiripolio altopo wali yupoko
omba pupili takopo limbo ninu
iyemu, naa kolambo ningo nu
nunu liko tapowi. Nu paimbo
Gotenga Malo lemo unjo polopeya
tiye kolko mainye owi,” ningi.

41 Aku tekola Gote popo ton-
doringi iye awilima kinye, Gotenga
ungu manemanga puluma pilko
mane tiringi iyema kinye, Juda
imbomanga tapu iyema kinye,
enoni kape yu ungu taka ton-
dokolio ningei, 42 “Yu imbo
wema naa kolangei nimbe lipe
tapondorumu nalo yu yunu naa
kolambo nimbe manda naa lipe
taporomo. Yu Israel imbomanga
iye nomi kingimu moro nimo
mele paimbo aku tepa moromo
lemo yu yunu unjo polopeyana
mainye opili. Yu yunu unjo
polopeyana mainye ombalo kinye
kanopolio yu paimbo linonga iye
nomi kingimu nimbo ipuki timolo.
43 Yuni Goteni na lipe tapombalo
nimbe ipuki tipe moromo kanomu.
Yu Gotenga Malo moro nimo kani
Goteni yu kanopa penga pilipe,
da iyemu mainye we olkanje paa
konopu ltemo lemo manda, Goteni
omba yu lipe tapondopa unjo
polopeyana wendo lipili. Aku tepa
temo lemo yu paimbo Gotenga
Malo nimbo ipuki timolo,” ningi.
44 Wapu noli iye talo yu kinye
unjo polopeya talonga uku toko
panjiringi iye taloni yu aku teko
ungu taka tondoringilila.

Jisas kolorumu

45 Jisas unjo polopeyana we
uku topa pepili awi tangoli ena
12 klok terimu kinye kombu pali
tumbulu topalie, altopa ipupene
ena 3 klok terimu kinye kelerimu.
46 Ipupene ena 3 klok terimu
kinye Jisasini alako topalie nimbei,
“Eloi, Eloi, lama sabaktani,” nimu.
Akumu Juda imbomanga ungu te,
akumunga pulumu i tepa, “Nanga
Gote, nanga Gote, na ambe temona
tiye kolonioya?” nimu.

47 Akuna nondoko angileringi-
manga imbo mareni yuni aku
tepa nimu kinye pilko tunduko-
lio ningei, “Pileio. Yu Elaija
waltindirimu,” ningi.

48 Aku tepa nimu kinye pileringi-
manga iye te tamburumbu lkipe
pumbe ulu koma mele te lipe no

wain kombili teli mare akuna
panjipelie, Jisas no wain kombili
teli komana peremomu nopili
nimbe mepa omba unjo pepena
tenga ka topa olando tirimu.
49 Nalo yu no wainimu tirimu ulu
kanokolio we imbomani ningei,
“Molo, kinye unjo polopeyana we
pepili. Elaijani paimbo yu naa
kolopili nimbe lipe tapondopa
mainye limbeindo oromonje,
kanopo kanamili,” ningi.

50 Jisasini ungu te enge nimbe
are nimbelie, altopa yunge min-
imundo puwi nimbe yu kolopa
ltimu.

51 Yu aku tepa kolorumu
kinye ulu awili mare walitikale
wendo orumu. Gote popo toko
kaloringi ulke tempel Jerusalem
tuku angilerimu akuna tukundo
Gote molorumu kiripi paa kake
telimunga kerepuluna imboma
tukundo naa pangei ningo oi
waliwalima maminye awili teni
pipi tiko panjiringina angilerimu.
Jisas kolopa pora tirimu kinye
kano maminye olana pure lipe un-
dukana mainye orumu. Aku tepa,
mai parambala tepa, kou awilima
ungu mangu topa, 52 imbo oi ono
teringi kombuma alumbiye tepa,
Gotenga imbo kake teli oi koloringi
awinima Goteni topa makinjirimu.
53 Makilko ola molko ono kombu
peringina wendo ongolio, Jisas
altopa makilipe koinjo molorumu
kinye Gotenga kombu awili kake
teli Jerusalem tuku pungolio imbo
awini kanangei puringi.

54 Rom ami iye 100 nokorumu
iyemu kinye, yu peya Jisas terimu
mele tapu teko kanoko moloringi
ami iyema kinye, enoni mai
parambala tepa ulu lupe lupema
wendo orumu kinye kanokolio eno
paa mini ltekolio ningei, “I iyemu
yu paimbo Gotenga Malo lepamo,”
ningi.

55 Ambo awini, Jisas unjo
polopeyana kolorumu akuna tule
teko kanoko angileringi. Oi kano
amboma enonga pulu kombu
Galili distrik tiye kolko Jisas lom-
bili andoko liko tapondoko nokoko
Jerusalem peya oringi amboma.
56 Enonga ambo te Makdala taun
ambo Maria, te Jems kinye Josep
kinye elonga anumu Maria, te iye
Sebedinga malo talonga anumu.

Jisasinga onomu kou angana ono teringi

57 Ipupene, kombu kala tombai
terimu kinye Arimatea taun iye
kamako te, yunge imbi Josep,
yu kape Jisas lombili andorumu
iye te omba 58 Rom gavman
iye nomi Pailat molorumuna
pumbe, Jisasinga onomu na
tiwi nimbe konge terimu kinye
Pailateni yu onomu lipili nimbe
ami iyemando nimbe mundur-
muna liko tiringi. 59 Pailateni
manda nimu kinye Josep pumbe
onomu lipe, maminye koinjo
kake teni lipe kulupi torumu.
Kulupi topalie 60 kou anga koinjo
te, Josep yu kolombo kinye
akuna na ono teangei nimbe kou
anga te wamopa noierimu kou
angamunga tuku mepa pumbe
noierimu. Noipelie kou anga
kerepuluna kou awili te perele-
marele omba pipi tipelie yu kelepa
purumu. 61 Makdala taun ambo
Maria kinye Maria te kinye elo
kou angamu lerimu kerepuluna
nondoko yu onomu kou angana
noirimu ulu kanoko moloringili.

Ami iyemani ono kombuna nokoko angileringi

62 Aku wali, otili koro molomolo
wali Sabatemu ningo pilkolio
kinye mele melema tumbirumbi
tiringi kano walimu pora nimu
kinye otilikondo Gote popo ton-
doringi iye awilima kinye, Parisi
iyema kinye, eno Rom gavman iye
nomi Pailat molorumuna pungo
liko maku toko angilkolio 63 ningei,
“Iye Awilimu, iye kanomu oi naa

kolopa we molopalie imbomani
paimbo ningo pilinge unguma
kolo topa nimu kano iyemu Yu
kolopolio wali yupoko omba
pumbelo kinye makilipo koinjo
molombo nimuna lino pilerimulu
kani 64 nuni ami iyemando kano
iyemu olianga ono tenge kou
angamu wali yupoko paa wa-
mongo teko nokaio niwi. Naa
nokonge wali yunge lombili andoli
iyemani onomu ongo wapu liko
meko pungolio yu makilipe koinjo
molopa omba pumo ninge. Aku
teko kolo toko ninge kinye yu oi
paimbo nimo nengei nimbe kolo
torumu ungumu mainyendopa,
enoni imbomani yuni paimbo aku
tepa temo nengei ningo kolo tonge
ungumu paa olandopa pembalo,”
ningi.

65 Pailateni Juda iye awilimando
topondopa nimbei, “Aku lemo, ami
iye mare liko meko pungo, iyemu
ono tenge kombumu nokoko kon-
dangei ningo mondoko, imbomani
ono kombumu ulu te naa teangei
ningo aulkemu enge nimbo pipi
tiemili konopu lenge mele teaio,”
nimu. 66 Aku tepa nimu ungu
pilkolio ami iye mare liko meli
pungo, imbo ono teringi kou
angamu pipi tiringi koumu pape
teko pele leko enonga imbimu
akuna toko mondokolio, ami
iyema akuna nokoko molangei
ningo mondokolio eno puringi.

28

Jisas makilipe koinjo molorumu

1 Juda imbomanga koro
moloringi wali Sabatemu pora
nimbe, enonga pulu polopa kon-
gono waimu wendo ombaindo
kombu tangombai muni lerimu
kinye Makdala taun ambo Maria
kinye, Maria te kinye, pungo Jisas-
inga onomu noiringi kou angana
onomu kanongili puringili.

2 Awilimunga mulu kombuna
ensel te mainye orumu kinye mai
parambala paa enge nili tepa
terimu. Enselemuni omba kou an-
gana pumbe kou anga kerepulumu
pipi tiringi koumu wendo lipe
perelemarele mepa pumbe noipe
akuna ola molorumu. 3 Kano en-
selemunga kumbekeremu kariapa
tepa pa teremo mele pa tepa, wale
pali pakorumuma kalopera topa
paa kake teremo mele kake terimu.
4 Jisas ono kombu nokoringi ami
iyema enselemu kanoko paa mini
lteko pungu pungu ningo topa
mundurumuna eno aku teko ulure
naa teko we moloringi.

5 Enselemuni ambo talondo
nimbei, “Pipili naa kolalio. Jisas
kolopili ningo kamukumu unjo
polopeyana uku toko panjiringi
kano iyemu kanongili orombelena
lipo manjiro. 6 Yu ina naa ltemo.
Kolopolio, wali yupoko tipemunga
makilipo koinjo molombo oi nimu
aku mele temo. Onomu oi lemo
kombumu ongo kanalio,” nimu.
7 Kanokolio popenge teko pungo
yunge lombili andolima i teko
ningo tiengili ‘Jisas ono kombuna
lepalie makilipe koinjo molopa
kombu Galili distrikindo kumbe
lepa purumo kani eno akuna yu
kanonge,’ ningo tiengili. Ungu
nimbo tindimboindo ondu kano
ungumu nimbo pora tiro,” nimu.

8 Enselemu aku tepa omba mona
molopalie nimu ulu kanoko pilko-
lio ambo talo pipili kolko kamele
paa akoko, aku tepa konopu talo
pepili lkiko pungo yunge lombili
andolima ningo tingili puringili.
9 Lkiko pungili puringili kinye
Jisas elo aulkena kanopa lipelie
“Orombeleya?” nimu. Kano kinye
eloni yunge kimbondo pungo
kangulko yu kapi ningo imbi liko
ola munduringili. 10 Kano kinye
Jisasini elondo nimbei, “Pipili
naa kolkolio, elo pungo nanga
angenupilindo ningili, ‘Kombu

Galilindo paio. Yu akuna kanonge,’
nipelio,” nimu.

Ami iyemani temane toko tiringi ungumu

11 Ambo talo kelko yando ongili
oringili wali Jisasinga ono kou
angamu nokoringi ami iye mare
kombu awili Jerusalem tuku
pungo Gote popo tondoringi
iye awilimando uluma wendo
orumuma pali ningo tipuringi.
12 Pileringi kinye popo tondoringi
iye awilima, Juda imbomanga iye
awilima kinye peya maku tokolio
eno kinye ungu ningolio ningei,
“We imboma i uluma wendo
omo mele pilkolio Jisas makilipe
koinjo moromonje ninge kani naa
pilengei nimbo ambe temolonje?”
ningo nendo yando ningolio
tenge ulu ningo panjikolio, ami
iyema kou mone awini tikolio
13 enondo ningei, “Imbomani Jisas
ambe temoya ningo waltindinge
kinye enoni i teko nengei, ‘Ipu
leli uru pemolo kinye yunge
lombili andolimani kiyengo ningo
ongo yu liko meli punge,’ neio.
14 Lino Juda imboma nokoromo
Rom gavman iye nomimuni aku
tenge mele ungu te pilimo lemo
eno mongo naa liengei nimbo
linoni enonga lipo tapondopo yu
kinye ungu nimolo. Kano kinye
enoni ono kombumu wamongo
teko naa nokoko we uru penge
konopu lembalomunga mongo
naa linge,” ningi. 15 Aku teko ningi
ungu pilkolio ami iyemani kou
mone liko enoni neio ningi mele
imbomando ningi. Akumunga
yandopa kinye, i buk toro walimu
kape Juda imbomanga kombu-
manga pali i ungumu anjo anjo
purumo pilkolio imbo awinini
kano temanemu toromele.

*Jisasini yunge kitipi kanoli iye-
mando i teko teaio nimbe kongono
tirimu*

16 Amboma pungolio kanoko
pileringili ulu temane toko tiringili
kinye pilkolio Jisasinga kitipi
kanoli iye 11 kombu Galili distrik
pungo, Jisasini mai kembo te imbi
lepa oi akuna wangei nimuna
puringi. 17 Akuna pungo Jisas
kanokolio, yu kapi ningo yunge
imbi liko ola munduringi nalo
mareni Jisas kolorumu, imu Jisas
molo narinje ningo konopu talo
teko leringi. 18 Kano kinye Jisas
yu nondopa omba enondo nimbei,
“Arani nando nu mulu kombuna
melema kinye imboma kinye, mai
kombuna melema kinye imboma
kinye nokani nimbe engema pali
na tirimu, na kinye peremo. 19 Aku
tepa na enge tirimumu eno timbo
eno kinye pembalo kani eno mai
kombumanga pali pungo imboma
pali nanga ungumu pilko liko,
nanga kitipi kanolima molangei
ningo, pungo ningo tipungolio,
pilko liko molonge imboma no
ltindingeindo Lapa Malo talo
kinye Mini Kake Telimu kinye
enonga imbi leko eno no ltindiko,
20 enondo na kitipi kanolimani
teangei nindu mele pali aku uluma
teangei ningo eno mane tieio. Aku
teko nilko andoko molonge kinye
na eno kinye waliwalima paimbo
molamboi mulu mai talo pora
nimbelo,” nimu. Aku peya.

Gotenga Ungu Tukumemu Mak I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Imbo awinini Mak i ungu tukumemu topa panjirimu nimele. Mak yuni Pita kinye molopalie Pitani ungu nimbe tirimu wali pilipelie aku ungu topa panjirimu nimele. Imbomani Jisas Gotenga malo maina mainye omba imbo iye apuwe lerimu konopu lekolio Jisas ipuki tiengei nimbe Makoni Jisasini imboma tepa koinjo lipelie ulu wengendelima terimu mele topa panjirimu.

Goteni nu yunge malo Jisas enge peli iyemu kanoko imbi tieni nipili.

Jon imbo no ltindili iyemu wendo orumu

1 I ungumu lemo, Gotenga malo Jisas Kraistinga ungu tukumemu pulu polorumu mele. 2 Aisaia aku iyemu Gotenga ungu nimbe munduli iye te oi molorumu. Aku molorumu wali yuni ungu te topa panjirimu. Aku topa panjirimu ungumu i tepa,

Goteni nimbei, "Nani nanga ungu nimbe munduli iye te nunge kumbe lepo tipo mundumbo aku iyemu yuni nu oniomunga uluma tumbi tipe noindimbelo."

3 Kombu kapu imbo naa peli wena iye teni alako topa angilipelie nimbei,

"Iye awilimu ombalomunga uluma tumbi tiko noindeio. Yu opili ulu tumbi nilima teko amenge teko noindeio," nimu. *(Mal 3:1; Ais 40:3)*

4 Imunga Jon nimbe iye te imbo naa peli kombu kapu wena Gotenga ungu nimbe tilipe imbo no ltindilipe wendo orumu. Aku ombalie wali, enonga ulu pulu kerimanga konopu topele tokolio kinye no lieio nimbelie aku tenge wali, Goteni enonga ulu pulu kerima kulu topa ltendembalo nimu.

5 Aku wali, imbo pulumu wendo pungo enonga ulu kerima ningo para tiringi kinye Jononi imbo akuma Jordan nona no ltindirimu. Neya aku imboma Judia nimbe kombu tenga tukundo kinye Jerusalem nimbe kombu taun awili tenga moloringi imboma wendo pungo aku ulu teringi. 6 Jon nimbe aku iyemu kongi kamel indini teli wale pakolimu pakorumu aku ulumu oi Gotenga ungu nimbe mundurumuna ningo para tiringi iye profetemani pakoringi mele pakorumu. Aku tepalie, wale pakolimu ola pange tendepa kako let te poromongona torumu. Yunge kere norumumu lemo komboro kinye pilimo mulu talo kau nomba perimu. 7 Aku tepalie yuni ungu pulipomu imbo pali pilengei nimbe mona ltendepa nimbei, "Iye te nanga umbulkondo ombalo. Aku iyemu lemo iye paa awilimu. Na yunge kumbekerena iye koropa noli melemu. 8 Paimbo, nani eno imbo noni no ltindiro, nalo aku iyemu yuni lemo enonga nindipe Gotenga Mini Kake Telimu ltindipe mundumbelo," nimu.

Jisas no ltimu

9 Neya aku waimunga walite Jisas kano Galili kombu awilite lerimumunga tukundo Nasaret nimbe kombu kelo tenga molopalie wendo orumu kinye Jononi yu kano Jordan nona no ltindirimu. 10 Jisas kano nona angilipe wendo omba nekondo angilerimu kinye mulumu kengea lepa anjo yando purumuna ulu yuni kanorumu. Aku terimu wali Gotenga Mini Kake Telimu

kera imili mele mangopa mainye
ombalie yunge kangina molo-
rumu. 11 Kano terimu wali ungu te
muluna mainye ombalie nimbei,
“Nu nanga malo. Nani nu konopu
mondoro. Nu kinye konopu
noiro,” nimu.

Sataneni Jisas manda manjipe kanorumu

12 Aku wali, walitikale kau
Gotenga Mini Kake Telimuni Jisas
kano imbo naa peli kombu kapu
tenga pupili nimu. 13 Akuna Jisas
molopili, wali 40 omba ipo lepa
kombu tangorumu. Aku wali
Sataneni ombalie Jisas manda
manjipe kanorumu. Aku terimu
kombuna mele takerama kape
moloringi kala, kano wali Gotenga
muluna enselemani ongolio Jisas
taporingi.

Jisasini Galili kombuna kongono pulu polorumu

14 Jon kano ka ulke oi liko pan-
jinge, pele Jisas kano Galili kombu
pumbe Gotenga ungu tukumemu
nimbe para tirimu. 15 Aku nimbe
para tipelie nimbei, “Gotenga
imbo tepa ltimo waimu wendo
omo. Goteni imboma nokoromo
uluma wendo ombai teremo.
Akumunga eno lemo enonga ulu
pulu kerimanga konopu topele
toko Gotenga ungu tukumemu
pilkolio ipuki tieio,” nimu.

16 Jisas kano Galili no mongolu
kulendona pumbe molopa iye
angenungolo talo waye oma mune
meko angileringilina kanorumu.
Aku iye talonga imbi Saimon
kinye Andru talo. Aku iye talonga
kongonomu oma toko kou ltingili.
17 Jisasini kano iye talondo nimbei,
“Elo na ongo lombilelio. Kinye
oma ltingili mele nani elo nanga
imboma tukundo ltindengili
ungu imbo tondombo,” nimu.
18 Pilkolio, walitikale kau iye kano
talo elonga oma munema lepili
ningo tiye kolkolo Jisas yu ongo
lombileringili.

19 Jisas kano alaye kolte anjipe
pumbelie wali, Sebedi nimbe iye
tenga malo talo elonga no sipina
oma munema tumbirumbi tiko
amenge teko moloringili. Aku iye
angenungolo talonga imbi Jems
kinye Jon talo. 20 Jisasini aku iye
talo kanopa nendo lepalie wali,
elo walio nimu. Pilkolio, elonga
lapa Sebedi kano no sipina tuku
kongono iyema kinye molopili
tiye kolkolo elo ongo Jisas lombi-
leringili.

Jisasini kuro keri te makoropa lterimu

21 Jisas kinye yunge kitipi kanoli
iye kanoma Kaperneam ningo
kombu tenga wendo oringi. Israel
imbomanga koro awili wendo
orumu wali Jisas yu kano imboma
nombeya teko moloringi ulkena
tuku pumbelie pulu mondopa
imboma ungu imbo tondombai
lipe anjirimu. 22 Aku wali yuni
ungu nimumu Mosesinga mane
ungumunga ungu imbo iyemani
nimele mele kape naa nimu nalo
yuni nimu ungumu iye awili
enge peli teni nili none terimu.
Imunga yunge ungu imbo tondo-
rumuna pileringi imbo akumani
yunge ungumu penga lepa nimbe
kondorumu kinye pilkolio mini
lteko ereye ningi. 23 Amaya,
walitikale kau iye loi leli te enonga
nombeya teko moloringiulkena
tuku molorumumu kano iyemu
kuro kerimuni lipe loi tirimu wali
are nimbelie nimbei, 24 “Jisas nu
Nasaret kombu iyemu, nu lino
kuro kerima kinye ambe teni
onioya? Nu lino kuro kerima
teko toni ongo angino. Nani nu
lipo manjipo kanopo imbi tiro.
Nu Gotenga iye wengendelimu
ltemo,” nimu.

25 Kano tepa nimu wali Jisasini
enge nimbe paa nimbe lipelie

nimbei, “Ya! Nu ungu te naa
niwi! Kiyengo ningo wendo owi,”
nimu. 26 Kano wali kuro keri
kanomuni iye kanomu lakopa
mikiripe mundupelie are kerire
nimbelie iyemunga omba wendo
purumu.
27 Imbomani aku terimu ulumu
kanokolio enonga nendo yando
ningei, “Yuni kuro kerima ongo
wendo paio nimo kinye yunge
nimu ungumu tenge piltimele
imunga i ulu koinjo enge peli mare
ltemo,” ningolio imbo pali eno
mini lteringi. 28 Aku wali, Jisasinga
i terimu ulumunga temanemu
Galili kombu tukundo walitikale
andopa anjo yando palaku lerimu.

Jisasini Saimononga bamu ambomu tepa koinjo ltimu

29 Kano wali Jisas kinye yunge
kitipi kanoli iye kano poko waye
nombeya teko moloringi ulkemu
tiye kolko Saimon kinye Andru
talonga ulke pilipili puringi. 30 Aku
wendo pungo ulke moloringi
wali, Saimononga bamu ambomu
kangina tipe torumu kinye polona
ainyembo lepa lerimu ungumu
Jisasindo ningo tiringi. 31 Aku
ningo tiringi ungumunga Jisasini
aku ambomu ainyembo lepa
lerimuna pumbelie kinye ambo
kanomu ki ambolopa tapopa ola
ltimu. Kano terimu wali ambomu
yunge kangina tipe torumu kano
ulumu kelerimu wali ambomu
kuro koinjo pumbe Jisas kinye
yunge kitipi kanoli iyemanga kere
nangei tumbi tindirimu.

Jisasini imbo pulumu tepa koinjo ltimu

32-33 Aku waimunga ena oi
pepumbe ipo kala torumu wali
aku kombu taunona tukundo
moloringi imbo pa pulumu ongo
ulke kere puluna nombeya teringi.
Aku imbomani enonga imbo
kuro torumuma kinye kuro keri
wangopa terimuma pali Jisasini
tepa koinjo ltindipili ningo meko
ongo noiko moloringi. 34 Kano
wali, Jisasini kuro i kano kano
toli imbo pulumu tepa koinjo
lipe kuro keri awini makoropa
lterimu. Aku kuro kerimani
Jisas yu Gotenga malo ningo liko
manjiringi akumunga yuni kuro
kerimando ungu te naa nengei
nimu.

Jisas Galili kombu tukundo kongono andopa terimu

35 Otilikondo ipu leli oi kombu oi
naa tangoli we tumbulu topa pepili
Jisas makilipe perimu ulkemu
tiye kolopa we kombu ku tenga
purumu. Akuna konge nimbe
molorumu. 36 Nalo Saimon kinye
yunge lombili andoli iyema mak-
ilko wendo pungo yu kororingi.
37 Kelko Jisas kanoko ltendekolio
wali ningei, “Imbo palini nu
kororomele,” ningi.
38 Nalo aku teko ningi wali
Jisasini ungu pundu topa nimbei,
“I kombu kulekule anjipe yandopa
ltemo kombu malio pamili. Aku
malio kape na Gotenga ungu
tukumemu nindimboi oru kala,”
nimu. 39 Imunga Jisas enonga
nombeya teringi ulkemanga tuku
pumbe Gotenga ungu tukumemu
nindilipe kuro kerima makoropa
ltelipe Galili kombu tukundo
andorumu.

Jisasini kuro kendi noli iye te tepa koinjo ltimu

40 Aku telipe andorumu wali
kuro kendi noli iye teni Jisas yunge
kimbo puluna omba komongo
topa pondopalie wali yu tapopili
nimbe konge nimbei, “Nuni na
manda tepo koinjo limbo konopu
lenio lemo na teko koinjo liwi,”
nimu.
41 Kano tepa nimu wali Jisas-
ini iye kanomu kondo lakopa
kolopalie yunge kimu tinio
mundupe iye kanomu lope ten-
depalie nimbei, “Oe, nani aku
konopu lteomunga nu koinjo

puwi,” nimu. 42 Walitikale kau
kendi norumu ulumu pora nimu.
Kano iyemu yu neya koinjo pu-
rumu.
43 Jisasini iye kanomundo welea
pupili nimbelie wali ungu enge
nili te tipelie nimbei, 44 “Nu piliwi.
Imbo tendo i temo ulumu anjo
naa ningo tiwi. Nalo nu lemo
Gote popo tondolimu molom-
balona pilipili pungolio wali na
koinjo pundu ningo yundo liko
ondowi. Aku tekolio Mosesini
kuro koinjo pungolio wali paa
tereno ningo melte toko kalko
tendelimu Gotendo tieio nimu
kano ulumu pungo tewi. Aku tenio
wali imbo peyani nu kuro koinjo
punio ltemo ningo kanoko imbi
tiengei,” nimu. 45 Nalo aku ulu teli
mele iye kanomu anjo pumbelie
wali terimu ungu temane kanomu
kombu palinga nimbe andopa
tirimu. Pileringi imbomani Jisasi
kanamili ningi akumunga Jisas
kombu taunorenga mona wendo
naa purumu. Aku tepa puli mele
imbo naa peli kombu ku malio
wendo angilerimu. Nalo aku
tepili kape imbo indo yandoma yu
molorumuna kau oringi.

2

Jisasini iye kimbo ki kololi te tepa koinjo ltimu

1 Wali pokore omba purumu
kinye Jisas kano Kaperneam
kombu altopa yando orumu.
Aku yando omba ulke kombu
moromo ningi ungumu neya
aku kombu tukundo imbomani
pileringi. 2 Aku ungu pilkolio wali,
imbo pulumu Jisas yu molorumu
ulkena ongo nombeya teringi. Aku
wali, imbo pulumu ulke tukundo
tengepeya derere nimu kinye
ulke kere puluna tawendo kape
imbo tendekure molowi kombu
te we naa lerimu. Akuna Jisasini
Gotenga ungumu imboma nimbe
tirimu. 3 Aku nimbe angilerimu
wali imbomare oringi. Aku oringi
imbomanga iye kiteni kimbo
ki kololi iye te tili teko meli
Jisas molorumuna ongei oringi.
4 Nalo imbo pulumu tengepeya
terimumuni Jisas yu angilerimuna
iye kanomu meko puwi aulke naa
lerimu. Aku wali iye kanomani
ulke tulepena ongo pala pungolio
Jisas yu angilerimuna maindo
tiko ulke tulepemu toko alumbiye
teringi. Aku ulu tekolio tiriyena
maindo tiko iye kimbo ki kololi
kanomu yunge tilina lepili ka
anjiko mainye munduringi. 5 Kano
teringi wali Jisasini iyemanga
ipukimu kanopalie wali iye kimbo
ki kololi kanomundo nimbei,
“Nanga malo, nani nunge ulu pulu
kerima kinye i tiye kolto,” nimu.
6 I tepa nimu wali, Mosesinga
mane ungumunga ungu imbo
iyemare akuna moloringimani
konopu liko manjikolio, 7 “Goteni
kau imboma kondo kolopa enonga
ulu pulu kerima tiye kondopa
komu tindirimo. Imunga aku tepa
ungumu imbo i tepamuni manda
naa nilkamunga imbo imu yu Gote
none tepa ungu taka tondoromo,”
ningi.
8 Kano wali, walitikale kau Jisas-
ini ungu imbo iyemanga leringi
konopumu yunge konopumuni
nimbe tirimuna lipe manjirimu.
Aku tepalie yuni aku iyemando
nimbei, “Eno ambe telka da
konopu kerimu ltemeleya? 9 Kinye
nani iye kimbo ki kololimunga
ulu i talo manda tendembo. Iye
imundo nunge ulu kerima lipo
ltendero nimbo aku wali ulu
akumu pa wendo ombalo nalo aku
ulumu eno manda naa kanonge.
Nalo kinye iyemundo nimboi nu
ola angilko nunge kunu lembilimu
likono nu puwi nimbo kinye
aku ulumu eno manda kanonge.
10 Imunga kinye enoni na Iyemu-
nga Malo maina mainye imbo-
manga ulu pulukerima manda lipo

ltendembo ltemo ningo kanoko
imbi tengemunga nani I ulumu
teamboi," nimu. Aku nimbelie
wali Jisas yuni kimbo ki kololi kano
iyemundo nimbei, 11 "Nani nundo
nio, nu ola angilkono nunge kunu
lembilimu liko ulkendo puwi,"
nimu. 12 Nimu wali, imbo pali
kanoko molangei iye kimbo ki
kololi kanomu ola angilipe yunge
kunu lembilimu lipe ambolopa im-
bomanga kumbekere polo palana
yu purumu. I terimu ulumu
kanokolio wali imbo kanomani
mini ltekolio ereye ningo Gotenga
imbi kape ningolio ningei, "Lino i
tepa ulte oi naa karomolo," ningi.

Jisasini Livai nimbe iye te owi nimu

13 Jisas kano Galili no mongolu
kulendona altopala walite pu-
rumu. Aku wali imbo pulumu
yu molorumuna oringi aku kinye
yuni imbo kanoma ungu imbo
tondopa lipe anjirimu. 14 Aku ungu
imbo tondolipe pumbe molopa,
takis lili iye te yunge takis ltimu
kongono ulkena molorumuna
kanorumu. Aku iyemunga imbi
Livai yunge lapa Alfius. Aku
iyemundo Jisasini nimbei, "Nu
kamukumu ongo nanga kitipi
kanoli iyemu molowi," nimu.
Pilipelie Livai ola angilipe Jisas
lombilerimu.

15 Aku wali iye imbi keri mololi
iye awinimani Jisas yu lombilko
waye andoringi. Walite Jisas
kano yunge kitipi kanoli iyema
kinye Livainga ulke kere nongo
moloringi wali, takis lili iye awini
kinye we iye imbi keri mololi
mare kape eno moloringi mele
kopu teko ongo molko kere waye
noringi. 16 Aku wali, Farisi ningo
manga pupu tenga Mosesinga
mane ungu pimele ungu imbo
iyemare moloringi. Aku ungu
imbo iyemani molko kanoringi
wali Jisas kano takis liko imbi keri
mololi iyema kinye tendeku tipe
molopa kere norumu. Aku terimu
ulumu ungu imbo iye kanomani
Jisas yunge kitipi kanoli iyemando
ungu nendeleme ningo ningei,
"Ambe telka Jisas yu imbo keri i
tepama kinye kere noromoya?"
ningi.

17 Ningi ungu pilipelie Jisas yuni
aku iyemando nimbei, "Imbo kuro
naa peremoma aku doktamu mo-
romona naa purumele nalo imbo
kuro peremoma aku doktamuni
kanopili ningo yu moromona
purumele. Eno imbo tumbi nili
ningema limboi naa oru nalo
ulu pulu keri teremele imbomani
konopu topele tangei nimbo tepo
limboi oru," nimu.

Kere langi mi leli ungumunga Jisas waliko pileringi

18 Walite Jon Imbo No
Ltindilinga lombili andoli iyema
kinye Farisi ningo manga pupu
akumunga lombili andoli iye
akumani ulu pulu kerima tiye
kolamili ningo konopu keri leko
wali kere naa namili ningo mi leko
we peringi. Aku teringi ulumu
kanokolio wali imbo mareni Jisas
yu molorumuna ongolio kinye
waliko pilkolio ningei, "Jon Imbo
No Ltindilinga lombili andoli
iyema kinye Farisi ningo manga
pupu akumunga lombili andoli
iye akumani ulu pulu kerima tiye
kolamili ningo konopu keri leko
kere naa namili ningo mi leko we
peringi nalo nunge kitipi kanoli
iyemani ambe telka aku ulu naa
teremeleya?" ningi.

19 Kano teko ningi wali Jisasini
yu yunu manda lepa ungu iko
topalie nimbei, "Ambo limbei
iyemu yu molka wali yunge waye
andoli imbomani umbuni meko
konopu keri lekolio kere naa
namili ningo mi leli aku ulumu
naa telimala. Aku iyemu molka
waimunga kere popo tiko nongo
tono kolko koniye tendeku tiko

lemala. 20 Nalo, wai te wendo
ombalo aku wali iye kerimani yu
kinye waye molonge iyemanga
imunana yu kano tapu toko
wendo linge kinye aku waimunga
yunge waye molonge iye kanoma
umbuni meko konopu keri leko
kere naa namili ningo mi manda
lenge," nimu.
21 I ungumu nimbelie nimbei,
"Imbo teni maminye enge nili
karu leli koinjomuni wale pakoli
lumbiye tamba nilite topa naa
tandoromo. Nalo aku ulu temo
lemo, maminye enge nilimuni
wale pakoli tamba nili lumbiye
kanomu anjo yando lipe kundupe
ora tondombalo. Aku tembalo wali
wale pakoli tamba nili lumbiye
kanomu oi ora toromo kanomunga
altopa paa ora topa awili ltemo.
22 Imunga aku tepa mele kala,
imbo teni no wain koinjomu kongi
kangimu mingi tiliona ondopa
naa mundurumo. Aku ulu temo
lemo, no wain koinjomuni kongi
kangi mingi oi tiliomu nomba anjo
yando mundupe pakalu tembo
nimbe tembalo kinye kongi kangi
mingi tiliomu tuku nimbelo. Aku
tembalo wali wain koinjomu kinye
kongi kangi mingi tiliomu talo
peya bembo ningele. Aku teremo
ulumunga ningolio kinye no wain
koinjomu kongi kangi mingi koin-
jona kau ondoko mondoromele
kinye aku ulu te naa teremo,"
nimu.

Linonga koro awilina kongono naa teaio ningi

23 Walite Juda imbomanga koro
awili kinye Jisas kano yunge
kitipi kanoli iye kanoma kinye
wit poinye tenga anjikondo
puringi. Kano kinye yunge kitipi
kanoli iyema engele kolkolio
wit mongomare inie toko noliko
puringi. 24 Aku wali i teringi ulu
Farisi ningo iye mareni kanokolio
Jisasindo ningei, "Nunge kitipi
kanoli iyemani linonga koro awili
kinye molo nili ulumu ambe telka
teremeleya?" ningi.
25 Jisasini ungu pundu topa
nimbei, "Oi linonga kolepa Devit
kinye yunge waye andoringi
iyema engele kolko nowi mele maa
torumu kinye kelko ambe teringi
karolo ungu temanemu eno naa
kambu toko pimeleya? 26 Aku
teringi ulumu i tepa, Devit yuni
Gotenga ulkena tuku pumbelie
kinye Gotendo paa tereno ningo
bret tiringi akuma Gote popo
tondoli iye teni lipe tirimuna
norumu. Aku teli bretema linonga
mane ungumuni nimbei Gote popo
tondoli iyemani kau nangei nimo
kano eno liko manjirimele. Nalo
Devit yuni yunge waye andoringi
iyema mare nangei tipe yu nombai
terimu. Aku teringi ulumu koro
oi Apiata nimbe Gote popo tondoli
iye awili te molorumu. Nalo, nuni
i ulu kerimu tereno ungu naa
ningi," nimu.
27 Aku tepa nimbelie Jisasini
ungu nimbei ulu lepa nimbei,
"Enoni koro awili waimu teko
kenjirimele. Enoni mane ungu
wamoko panjirimelemani im-
boma teko bembo tiko umbuni
liko tirimele. Nalo Goteni koro
awilimu lemo imboma mulu liko
koro molangei nimbe tenderimu.
28 Imunga na Iyemunga Malo
linonga koro awilimunga pulu.
Nani imbomando teaio nimbo
ulumu manda tenge," nimu.

3

Jisasini iye ki kololi te tepa koinjo ltimu

1 Altopa walite Jisas kano
nombeya ulke tenga tuku purumu.
Kano kinye iye ki kololi te aku
ulkena tuku molorumu. 2 Aku wali
Farisi ningo iyemare akuna tuku
molkolio Jisas yu kot tendengei
ungu pulu te kororingi. I ungu
pulumunga Juda imbomanga koro
awili kinye Jisas yuni iye ki kololi

kanomu tepa koinjo ltimonje
ningo nondoko pungo kane kane
moloringi. 3 Kano teringi wali
Jisasini iye ki kololimundo nimbei,
“Nu imbomanga palinga kumbek-
erena ola angiliwi,” nimu.
4 Kano tepa nimbelie wali Jisas-
ini imbomando i tepa walipe pi-
lerimu, “Koro awili wali linonga
mane ungumuni ambe teaio ni-
moya? Ulu pulu pengama teko
imbo te teko koinjo lieio nimonje
molo ulu pulu kerima teko imbo
te toko kondaio nimoya?” nimu.
Nalo i tepa nimu wali imbo teni
alaye lope teko ungu te naa ningi.
5 Kano wali Jisasini imbo akuma
te te nimbe taki lepa turu ton-
dopalie mumindili kolorumu nalo
tendeku wali imbo akuma kondo
kape kolorumu. Ambe telka
imbo akuma paa ulu alowamu
teko enonga oloma kou mele
polorumu kinye alaye lope ponde
naa teko molkona molko koi
tiringi. Aku tiringi wali Jisasini iye
kanomundo nimbei, “Nunge kimu
tinio munduwi,” nimu.
Kano tepa nimu kinye, iye
kanomuni yunge kimu tinio
mundurumu. Kano kinye yunge
kimu penga lepa engema kolona
omba molorumu. 6 I terimu
ulumu Farisi ningo manga
pupu kanomuni kanokolio wali
nombeya ulkemu tiye kolko King
Herotenga talapemu walitikale
pungo kanoko liko nombeya teko
molkolio kinye Jisas ambe teko
toko kondongei ungumu wai
toringi.

Imbo pulumuni Jisas lombilko pungo Galili no mongolumu kulendona nombeya teringi

7 Neya aku Farisi iyema puringi
wali Jisas yunge kitipi kanoli
iyema kinye Galili no mongolumu
puringi. Aku wali Galili kombu
moloringi imbo pulumuni Jisas
lombileringi. 8 Kano kinye kombu
lupe lupe imbo pulumuni Jisas
yunge oi terimu ungu temanemu
pilkolio kinye ikondo yakondo
lerimu kombumanga imbo pu-
lumu Jisas yu molorumuna neya
aku wali ongo nombeya teringi.
Aku ikondo yakondo oringi kom-
bumanga imbima i tepa Judia,
Jerusalem, Idumea, kinye Jordan
no nekondo lerimu kombumanga
imboma kinye Tair Saidon nimbe
kombu lerimu talonga kule kule
peringi imboma pali kimbo tiko
ongo nombeya teringi. 9-10 Aku
wali Jisas yuni imbo pulumu
tepa koinjo ltimu. Imunga imbo
kuro perimumani Jisas yu lope
tendengei eke lepa meliko ongei
oringi. Aku teliko oringi ulumuni
imbo paa pulumu lerimu wali Jisas
yu liko okowi none terimu kinye
yunge kitipi kanoli iyemando
nimbei yunge no sip te tumbi
tiko noindeio nimu. 11 Aku wali
kuro keri wangoli imbomani
ongolio wali Jisas kanokolio yunge
kumbekerena komongo toko ongo
pondopula tekolio Jisas yu ningo
ame tondongei are ningolio ningei,
“Nu kau nu Gotenga malo,” ningi.
12 Nalo Jisasini kuro keri wangoli
imbomando enge nimbe iri topalie
yu iye pupu imu ningo imbomani
pilengei imbi naa leaio nimu.

Jisasini yunge kitipi kanoli iyema kongono tipe munduli iye 12 imbi topalie kongono tirimu

13 Altopa walite Jisas kano mulu
kembo tenga pala pumbelie kinye
yunge kitipi kanoli iyemanga
imunana yunge limbo konopu
lerimu iyemare waio nimu kinye
aku iyema yu molorumuna oringi.
14 Kano wali iye 12 waye imbi
topa ltimu. Aku tepalie imbi
tipe aku iyema kongono tipe
munduli iyema nimu. Aku imbi
topa kanopa lipelie wali nimbei,
“Nani eno kanopo ltiomu lemo
eno na kinye molamili nimbo
tero. Imunga eno Gotenga ungu

tukume nindengei kape wendo
tipo mundumbo. 15 Aku tembo
kinye enoni kuro kerima mako-
roko ltewinga kape eno nanga
engemu ambolonge," nimu. 16 Aku
iye 12 imbi topa ltimumanga
imbima i tepa, Saimon nimbe iye
te Jisasini imbi koinjo te tirimu.
Aku tirimu imbimu Pita. 17 Akuna
Jems nimbe iye te kinye yunge
angenu Jon nimbe iye te, aku
iye talo Sebedi nimbe iye tenga
malo talo. Da iye talo Jisasini
Boanerges nimbe imbi koinjo te
tirimu. Aku tirimu imbimunga
ungu pulumu i tepa, elo iye
kalambo naa nili talo nimbelie
nimu. 18 Aku we iyemanga imbi
Andru, filip, Bartolomyu, Matyu,
Tomas, Alfius nimbe iye tenga
malo Jems, Tadius kinye kelepa
yunge maimunga nimbe oi opa
pule torumu iye te imbi Saimon
kinye 19 peyalimekondo lipe pipi
tipe Iskariot kombu iye te ltimu.
Aku iyemunga imbi Judas yuni
Jisas opa pule iyemanga kindo
tirimu.

Mane ungu imbo iye mareni Jisas yunge tukundo kuro kerima nokoli kuro awili te molopalie yu lipe loi tirimo ningi

20 Altopa Jisas ulke tenga tuku
purumu. Aku wali kano tepala
imbo pulumu ongo nombeya
teringi. Aku teringi wali Jisas
yu kinye yunge kitipi kanoli
iyema kere nowi wai te naa
lerimu. 21 Aku walipe yu kere naa
norumu ungu pilkolio wali Jisas
yunge anumu kinye angenupili
kemulupilini ningei "Yu loi ltemo,"
ningo yu lingei puringi.

22 Aku wali Juda imbomanga
mane ungumunga ungu imbo
iyemare Jerusalem kombu tiye
kolko maindo ongolio ningei,
"Jisas yu kuro kerireni lipe loi
tipe enge tirimo. Aku kuromu
lemo kuro kerimanga nokolimu.
Imunga Jisas yuni aku engemu am-
bolopalie kuro kerima makoropa
mundurumo," ningi.

23 Aku teko ningi ungumunga
Jisasini kano iyema waio nim-
belie ungu kongolino lipelie eno
nimbei, "Satan yuni yunge kuro
kerima manda naa makoropa
mundumbelo. 24 Iye awili teni
yunge nokoromo kombumunga
tukundo molonge imbomani
yunge nimbelo ungumu naa
pilkolio enongano nendo yando
mokemake lekolio opa tenge lemo
aku kombumu bembo nimbelo.
25 Lapa ulke tukundo molonge
imbomani lapanga nimo ungumu
naa pilkolio mokemake lekolio opa
tenge lemo aku iye pupu imbimu
bembo nimbelo. 26 Aku tepa mele
kala Sataneni yunge kuro kerima
kinye mokemake lepalie tukundo
opa makinjimo lemo aku Satan
yu bembo nimbe yunge imbimu
naa molombalo. 27 Paimbo, imbo
teni iye keri enge nilimunga ulke
alumbiye tepa tuku pumbe yunge
noirimo walkumo melema wapu
oi naa limbelo. Aku molo. Nalo
iye keri enge nilimu ka topa oi
noipelie wali pele manda yunge
ulkena tuku lembalo walkumo
melema manda wapu limbelo
ltemo. 28 Imunga nani eno ungu
tukumemu nimbo tiro. Imbo im-
bomanga ulu pulu kalaro tengema
kinye ungu keri ningema Goteni
manda kulu topa ltendembalo.
29 Nalo imbo narireni Gotenga
Mini Kake Telimunga ungu keri
nindimo lemo aku imbomu yuni
ulu pulu kalaro lepa pulimu tem-
balo. Imunga imbo akumu yunge
ulu pulu kalaro tembalomunga
Goteni pundu topa mindili lipe tipe
paa naa tiye kondombalo," nimu.

30 Jisas yuni i nimu ungumu
ambe telka Mosesinga mane ungu
pimele ungu imbo iye mareni
ningei kuro kerireni yu lipe loi
tirimo ningi.

Jisas yunge anumu kinye angenupili kemulupili oringi

31 Aku wali Jisas yunge anumu
kinye yunge angenupili oringi.
Penana ongo angilkolio wali Jisas
yu tawendo owi ningo imbo
tendo ningo tukundo munduringi.
32 Neya aku walimunga imbo pu-
lumu Jisas yu liko makai tendeko
moloringi aku imbomani Jisas
yundo ningei, “Nunge aminye
kinye nunge angenali keminyeli
penando ongo angilkolio nu
kanamili nimele,” ningi.
33 Aku teko ningi wali Jisas yuni
imbo akuma ungu imbo tondopa
nimbei, “Nanga ama kinye nanga
ango kame naimeleya?” nimu.
34 I tepa nimbelie wali yu makai
tendeko moloringi kano imboma
kanopalie nimbei, “Pileio! Enope
nanga ama kame nanga ango
kame moromele. 35 Imunga
imbo narireni Gotenga konopumu
lombilimo lemo da imbomu nanga
ango, nanga aya, nanga ama,”
nimu.

4

Iye teni kere imbo panjirimu ungu kongolinomu

1 Altopala walite Jisas kano Galili
no mongolumu kulendona ungu
imbo tondorumu. Aku wali imbo
paa pulumuni yu makai tendeko
ongo nombeya teringi kinye aku
ulu kanopalie wali Jisas yu kano no
sip tenga mungupe pala pumbelie
imbomani yunge ungu manda
pilinge mele akuna molorumu.
Aku terimu wali imboma nomu
kulendona moloringi. 2 Aku wali
Jisas yuni ungu kongolino lipelie
imboma ungu awini nimbe tipelie
nimbei, 3 “Eno pileio! Walite
iye te yunge poinyena kere imbo
panjimbei purumu. 4 Poinyena
pumbelie wali kere imbo kano
tanda tirimu. Kano kinye mare
aulke pulena mainye puringi. Aku
wali kerama ongolio kinye tiltiko
eno noringi. 5 Mare mai alaye
lepa kou mainye pololimanga
pala puringi. Aku wali mai
alayemu olala lerimu kinye kere
imbo kanoma walitikale muli
tuku ningo ipopa teko akoringi.
6 Nalo mai alaye ola lepalie
kou mainye polorumumuni kere
imboma pulkono mandoko naa
munduringimuni kelepa ena
ola angilerimu kinye kere imbo
kanoma kui ningo koloringi. 7 Kere
imbo mare kano tiri pakale mele
ka koko mololi malio mainye
puringi. Aku wali, ka koko
mololi kanoma akoko winjikolio
kinye kere imbo kanoma toko
noringi. Aku teringi wali kere
imbo kanoma akoko tumbi ningo
alaye kere mongo te naa toringi.
8 Aku tepili kape mare mai puruli
pengana mainye puringi. Aku kere
imbo kanoma muli tuku ningo
akoko awili lekolio kinye mongo
toko kere meringi. Mareni langi
mongo tendekumunga mongo
30 mongo toko tukume peringi.
Mareni 60 mongo toko tukume
peringi. Aku wali mareni kere
imbo panjirimu mele ongondoko
100 mongo toko tukume peringi,”
nimu.
9 Kano tepa nimbelie wali Jisas-
ini nimbei, “Komu angilimbelo im-
bomuni lemo i ungumu wamongo
piliwi,” nimu.

Jisasini ungu kongolino ltimu ungu pulumu

10 Altopa Jisas kano yunu molo-
rumu wali yunge kongono tipe
munduli iye 12 kano poko kinye
yunge kitipi kanoli iye mare yu
lombili andoringima peya ongo
nombeya teko molkolio ungu
kongolino kanomunga pulumu
pilemili ningo para tiwi ningi.
11 Jisasini nimbei, “Oi imbomani
Gotenga imbo nokoromo ulu
lopeke tepa ltemoma naa liko
manjiringi. Kinye Goteni yunge

ulu aku lopeke tepa lerimuma
enondo lipe ondomo. Nalo we
angimele imboma ungu kongolino
kau lipolio nimbo tiro. 12 Imunga,

Imbo akumani kanonge nalo mele
te naa kanoko imbi naa
tinge. Komu lenge komu
lenge nalo ungu te naa pilko
linge.

Imbo akuma kanoko pilko konopu
topele tolimalanje Goteni
enonga ulu kalaroma kulu
topa ltendelka,"

nimu. *(Ais 6:9,10)*

Kere imbo panjirimu ungu kongolinomunga pulumu

13 Jisasini i ungumu nimbelie
wali yunge ki tipi kanoli iyemando
nimbei, "Eno i ungu kongolinomu
paa naa pilko ltimeleya? Aku tenge
lemo, enoni we ungu kongoli-
noma ambe tekolio pilko lingeya?
14 Pileio! Kere imbo panjirimu
iyemuni Gotenga ungumu imbo
panjirimu. 15 Kere imbo mare
aulke pulena mainye puringi aku
mele imbo marenga konopuna
Gotenga ungumu imbo panjirimu.
Aku imbomani Gotenga ungumu
pilko nendo leringi wali Sataneni
ombalie kinye Gotenga ungu
penga kanomu imbomanga wendo
lipe ltenderimu. 16-17 Kere imbo-
mare mai alaye kolo ola lepalie kou
mainye pololimanga pala puringi.
Aku puringina pulkono mandoko
naa munduringi. Aku mele imbo
mare Gotenga ungumu pilkolio
kinye walitikale tono ningo ltingi
nalo molko tule naa puringi. Imbo
akumanga kangindo Gotenga
ungumunga ningo pondokolio im-
bomareni mongo liko tiko mindili
noli uluma liko tiringi kinye
Gotenga ungumu walitikale tiye
koloringi. 18 Kere imbo mare tiri
mele ka koko mololimanga mainye
puringi aku mele imbomare
Gotenga ungumu pileringi. 19 Nalo
enonga mololi ulu pulundo ambe
tepo molopo pemolonje konopu
leringi, kongi tumili kou mone
mele mare awini noiemolo konopu
leringi, aku wali we kape konopu
i kano kanoma tukundo ombalie
Gotenga ungumu pange tendepa
topa norumuna tumbi ningo
kere naa meringi. 20 Nalo kere
imbomare mai puruli pengana
mainye puringi. Aku puringimani
kere mongo toko tukume peringi.
Mareni 30, mareni 60, mareni
kere imbo panjirimumu ongon-
doko 100 ningo mongo peringi.
Aku mele imbomareni ungu
tukumemu pilko liko meringi,"
nimu.

Tipe lamemunga ungu kongolinomu

21 I ungumu nimbe pora tipelie
wali Jisasini altopala imbomando
ungu kongolino lipelie nimbei,
"Imbo teni tipe lamemu kan-
dopalie mingina tuku mondom-
balonje molo polona maindo
mondombaloya? Aku molo. Aku
ulu teli mele lamemu kandopalie
yunge moromo kombuna mon-
dombalo. 22 Aku mele kinye ungu
kongolinomanga palinga puluma
lopeke tepa ltemo nalo altoko
ungu pulumu pilko likolio wali
aku ningo mona ltendenge. I
tepa mele ulu lopeke telima pali
kinye aku topa ltemo nalo altoko
kanoko imbi tikolio wali ningo
mona ltendenge. 23 Imunga komu
angilimbelo imbomani lemo i
ungumu wamongo pileio!" nimu.

24 Jisasini nilipe pumbelie
nimbei, "Eno nanga nio unguma
wamongo pilko meaio! Eno
unguma pilko moke tenge aku tepa
mele Goteni enonga lipe manjili
uluma moke tendepa pakalu
tindimbelo. 25 Imbo te ungu
pilipe lipe membalo aku imbomu
Goteni yunge lipe manjilimu
palaku tindimbelo. Nalo imbo
teni yunge ungumu pilipe naa
memo lemo, aku lipe manjili kelo

ambolombalomu kape peyo naa
lembalo," nimu.

Kere imbo akoromomunga ungu kongolinomu

26 Aku ungu nimbelie wali i
ungumu kape nimbei, "Goteni
imbo nokoromo ulumunga palaku
ltemo mele i tepa. Iye teni
poinyena kere imbo tanda tirimu.
27 Aku tepalie wali, ipu leli uru
perimula otili oi makilerimula,
da wali kere imbo kanomu yunu
muli tuku nimbe akorumu. Kere
imbo tanda tirimu iyemuni kere
imbomu ambe tepa akoromonje
nimbe topele topa naa kando-
rumu. 28 Aku wali, kere imbo
kanomu maimuni kau tepa akon-
dopa kere mongo topili nimu.
Kere imbo kanomu kiyendo gomo
anjirimu. Altopa gomo kope tipe
mongo torumu. Peyalimekondo
kere mongo kanomu tukume
pepa kekere nimu. 29 Langi imbo
kanomu nowi lepa nendo lerimu
kinye panjirimu iye kanomu langi
lipemboi nimbe yunge mapu
loimu kinye orumu," nimu.

Mastet ningo kere imbo paa kelo koltenga ungu kongolinomu

30 Altopala nimbei, "Goteni
imboma nokoromo ulumunga
palaku ltemo ungumu i nimboi
tero. 31 Iye teni mastet nimbe
kere imbo te ltimu. Aku kere
imbomu i mai kombuna mainye
ltemo kere imboma ongondopalie
yu paa kelomu, kano kere im-
bomu maina mainye panjirimu.
32 Altopa alaye koltenga kere imbo
kanomu akorumu wali poinyena
we kere imbo i kano kanoma
ongondopa yu paa awili kango
akorumu. Aku kere imbomu
akopalie kou awili kangoma anjo
yando mundurumu. Aku wali unjo
kou amo torumumanga maindo
keramani ongolio manga takoko
mulu walo teringi," nimu.

Jisasini imboma ungu kongolino kau lepa nimbe tirimu

33 Jisasini i tepa mele ungu
kongolino awini lipelie imboma
manda pilko lengei mele Gotenga
ungu tukumemu nimbe tirimu.
34 Yunge nimu ungumu kongolino
lipelie kau nimbe, ungu we te
naa nimu nalo kelepa yunge kitipi
kanoli iyema kinye enongano
moloringi wali aku ungu kon-
golino ltimumanga puluma pali
tilke topa tirimu.

Jisasini poporome awili te nimbe kenderimu

35 Neya aku tendeku walimunga
ipo lembai teli, Jisasini yunge kitipi
kanoli iyemando nimbei, "Lino
Galili no mongolumu topo pule
topo nekondo kulendo pamili,"
nimu.
36 Pilkolio, Jisas no sipina
we molopili kitipi kanoli iye
kanomani tuku pungo, imbo
kanoma tiye kolko eno puringi.
Aku wali we no sipima kape
akuna puringi kala. 37 Kano
pungo molangei kau, walitikale
poporome awili kangore ombalie
nimumuni no apipe sipina tuku
mundurumu. Aku terimu wali
no sipina tukundo no molopa
peko lembai andi andi terimu.
38 Aku wali Jisas no sipimunga
umbulkondo yunge pinyewemu
kandarenga noipelie uru pepa
molorumu. Kano wali yunge kitipi
kanoli iyemani yu toko makin-
jikolio ningei, "Ungu imbo iyemu,
lino no wangomili teremolo ulumu
kanokolio terenoya?" ningi.
39 Pilipelie Jisas ola angilipe
poporome iri topa nomundo
nimbei, "Ya! Nu kelewi!" nimu.
Kano tepa nimu kinye poporome
kelepa nomu oi molorumu mele
molorumu.
40 Kano ungu nimbelie wali Jisas-
ini yunge kitipi kanoli iyemando
nimbei, "Eno ambe telka pipili

koltomeleya? Na alaye ipuki kape
naa tirimeleya?” nimu.
41 Nalo kitipi kanoli iyemani
paa mini ltekolio enonga nendo
yando ningei, “Poporomemuni
kape nomuni kape yunge nimo
ungumu pilko lombiltimbele kani
i iye ambe teltenje?” ningi.

5

Jisasini kuro keri wangoli iye te tepa koinjo ltimu

1 Jisas kinye yunge kitipi kanoli
iye kanoma Galili nomu toko
pule toko Garasa nimbe kombu
te lerimu akundo kulendo wendo
oringi. 2 Jisas no sipina wendo
omba nendo lerimu wali iye te
imbo ono kombuna angilipe om-
balie yu kinye kane kane tombai
wendo orumu. Neya aku iyemu
kuro keri wangoli iyemu. 3 Yu
imbo ono teringi kou angamanga
pelipe andorumu. Aku iyemu yu
imbo teni ka toko noinge mele
kape manda molo, ka senema kape
manda naa terimu. 4 Waliwalima
yunge kimbo kima seneni ka
toringi nalo otili ipupene ka sen-
ema tungu tipe kimbona ka toringi
ainima elkemalke tondorumu. Yu
paa enge lakopa nimumuni imbo
teni ambolko panjinge mele kape
molo lerimu. 5 Ipu leli tangoli imbo
ono teringi kou anga malio kinye
mai kembo malio waliwalima are
nilipe kouni yunge kangina yunu
turupe kopilipe andorumu.

6 Aku iyemu yu tule tepa angilipe
Jisas kanopalie wali, mu nimbe
ombalie Jisas yunge kumbekerena
komongo topa omba pondorumu.
7-8 Aku wali, Jisasini iyemunga
tukundo kuro keri molorumu-
mundo nimbei, “Kuro kerimu,
nu iyemu tiye kolko wendo ongo
puwi,” nimu. I tepa nimu wali
kuro kerimuni are lakopa nim-
belie nimbei, “Jisas nu Gote Ola
Iyemunga malo, na kinye ambe
tenioya? Gotenga imbina mi leko
na mindili naa liko tiwi,” nimu.
9 Nalo Jisasini kuro keri
kanomundo nimbei, “Nunge
imbi nariya,” nimu. Kuro keri
kanomuni ungu pundu topa
nimbei, “Nanga imbimu Pulumu,
ambe telka lino kuro keri awin-
ima wangopo moromolo,” nimu.
10 Aku tepa nimbelie wali altopala
altopala Jisas yu walipe pilipelie
nimbei, “Lino kuro kerima i kom-
buna wendo liko naa munduwi,”
nimu.
11 Aku wali mulu kembo
kulerenga kongi pulumu imu
nongo angileringi. 12 Kano wali
kuro kerimani Jisas yu waliko
pilkolio ningei, “Lino kongima
angimelena liko munduwi. Lino
kongimanga tuku pamili niwi,”
ningo konge teko ningi. 13 Ee nimu
wali kuro keri kanoma iyemunga
wendo ongo pungo kongimanga
tuku puringi. Kano kinye kongi
paa pulumu angileringi, lipe popo
tipe 2,000 mele waye, kanopana
tondolo waru no kekona maindo
lkikolio kinye no mongolu te
molorumuna poningo tuku pungo
no wangoringi.

14 Kongi nokoko angileringi
iyema kowa eno pungo aku
terimu ulumu neya aku kombu
taunomanga kinye kombu kule
kulemanga anjo anjo andoko
ningi. Aku teko ningi wali, terimu
ulumu kanongei imboma wendo
puringi. 15 Pungo Jisas molo-
rumuna wendo ongo kanoringi
wali oi kuro keri awini wangopa
perimu kano iyemu kelepa wale
pakoli pakopa yunge konopumu
kolona lepili molorumu. Aku
ulu kanokolio kinye mini lakoko
lteringi. 16 Neya aku terimu
ulu kanoringi imbomani imbo
oringimando kongima kinye kuro
keri wangorumu iyemu wendo
orumu uluma temane toko tiringi.
17 Pilko kanokolio wali imbomani

Jisas yu konge tekolio enonga
kombumu tiye kolko nu puwi,
ningi.
18 Kano teko ningi wali, Jisas
kano pumbei no sipina tuku pu-
rumu kinye, oi kuro keri wan-
gorumu kano iyemuni Jisasindo
konge tepalie waye pambili nimu.
19 Nalo Jisasini opili ungu
naa nimbelie kano iyemundo
nimbei, “Iye Awilimuni nu tepa
kondoromo mele kinye nu kondo
koltomo mele kape ulke kom-
bundo pungo nunge imboma
ningo tipuwi,” nimu. 20 Pilipelie
iye kanomu anjo pumbe Jisasini yu
paa tepa kondorumu uluma pali
kombu awili Dekapolis ningina
nilipe andorumu. Aku tepa nimu
ungu pileringi imbomani ereye
ningo nongo puringi.

Balo kololimu kinye ambo kuro pelimu talo Jisasini tepa koinjo ltimu

21 Jisas kano altopala Galili
no mongolumu topa pule topa
nekondo kulendo purumula. Aku
no kulendona imbo pulumu Jisas
yu angilerimuna ongo liko oko-
ringi. 22 Aku wali Juda imbomanga
nombeya ulke tenga tapu iye te
orumu, aku iyemunga imbi Jairus.
Kano iyemuni Jisas kanopalie wali
yunge kimbo puluna komongo
topa pondopalie 23 enge nimbe
walipe pilipelie nimbei, “Nanga
lemenu balomu koltomo, imunga
nuni paa ongo nunge ki pala
noindiwi. Aku tenio wali, balo-
munga kuromu pora nimbe yu
koinjo pupili,” nimu.
24 Aku tepa nimu kinye Jisas
kano aku iyemu kinye pumbei
purumu. Aku wali imbo pulumuni
yu purumu mele lombilko yu liko
okoko peya puringi. 25 Aku waye
puringi imbomanga imunana
ambo te yokoli mepa mindili
nomba molopili poinye 12 pena
perimu. 26 Da ambomu yu dokta
pulumunga kina maindo molopa
mindili awilimu norumu. Aku
tepalie kuro koinjo puro kiyekiye
nimbe yunge kou merimuma
akuna pora tirimu nalo koinjo
naa puli kuro topa olandopa kau
purumu. 27-28 Aku ambomuni
Jisasinga teremo ningi uluma
pilipelie wali yunu konopuna
tukundo nimbei, “Jisas yunge wali
pakolimu lope tendendu lemo, aku
na koinjo pumbo lepamo,” nimu.

Aku konopu panjipelie wali
imboma oringi mele Jisasinga
umbulkondo akilio akilio orumu.
Aku konopu lelipe ombalie kinye
Jisasinga wale pakolimu lope
tenderimu. 29 Kano ulu tepa nendo
lerimu kinye walitikale yokoli
merimu kano ulu pulumu akuna
pora nimu. Aku kinye ambomu
yunu tukundo lipe manjirimu
wali yunge umbuni merimu kano
ulumu pora nimu.
30 Kano terimu wali Jisasini
imboma koinjo lipili enge mare
wendo purumu ulu tumbi tipe
lipe manjipelie imbo oringimando
kumbekere ondopalie nimbei,
“Narini nanga wale pakolimu lope
tendemoya?” nimu.
31 Aku tepa nimu wali yunge ki-
tipi kanoli iyemani ungu pundu
toko ningei, “Imbo pulumuni nu
liko okoromele ulu kandono wali
na imbo narini lope tendemo ni-
noya?” ningi.
32 Nalo imbo paa narini yu
lope tendemonje nimbe kanombai
kau kanorumu. 33 Aku terimu
wali ambomuni yunge terimu
ulumu lipe manjipelie kinye
pungu pungu nilipe pipili kololipe
ombalie wali Jisas yunge kimbo
puluna komongo topa omba
pondopalie wali yu kinye terimu
ulumu pali nimbe para tirimu.
34 Kano tepa nimu wali, Jisasini
ambo kanomundo nimbei, “Nanga
lemenu, nunge ipukimuni nu tepa
koinjo mundumo. Imunga nunge

umbuni meniomu paa pora nipili,
nunge konopumu kolona lepili
ulkendo puwi," nimu.
35 Jisas kano i ungumu nimbe
angilipili iyemare Jairusinga ulke
tiye kolko ongolio kinye Jairus
yundo ningei, "Nunge lemena
kano nomi ka akumo. Ungu imbo
iyemu umbuni tiko ambe telka we
meko oronoya?" ningei.
36 Nalo Jisasini aku teko ningei
ungumu komu naa tipelie ulke
nokoli iye kanomundo nimbei,
"Mini naa ltekolio, na ipuki tiwi,"
nimu.
37 Kano tepa nimbelie wali
yu lombilko imbo te wangei
ungu naa nimu. Nalo Pita kinye
we angenungolo Jems Jon talo
waye i poko kau wangei nimu.
38 Jairusinga ulke wendo oringi
wali Jisasini imbo kapu andi malio
lila ningo pekolio kinye kola tome
toko angileringina kanorumu.
39 Jisasini kola teko moloringina
tuku pumbelie nimbei, "Eno ambe
telka ungu panjiko kola teko
moromeleya? Balomu kolopa
naa kolomo. We uru pepa kau
moromo," nimu. 40 Yunge nimu
ungu pilkolio owe tenderingi.

Aku teringi kinye Jisas yuni imbo
kanoma pali makoropa tawendo
mundupelie wali balomunga
anumu lapa talo kinye yunge
kitipi kanoli iye yupoko waye lipe
meli onomu lerimu kiripina tuku
puringi. 41 Akuna pungolio wali
Jisas yuni balo kanomunga kimu
lipelie kinye balomundo nimbei,
"Talita kumi," nimu. Aku nimu
ungumunga pulumu i tepa mele,
"Balo kelomu, nani nundo nio, nu
makiliwi," nimu. 42 Walitikale kau
balo kanomu para lepa makilipe
angilipe andorumu. Aku balomu
poinye 12 pelimunga i ulumu
wendo orumu. Aku wali i terimu
ulumu kanokolio imbo waye
moloringi kanomani mini lteko
ereye ningi. 43 Nalo Jisasini aku
imbomando enge nimbe nimbei,
"I temo ulumu anjo imbo tendo
naa ningo tieio," nimu. Aku
tepa nimbelie kinye anumu lapa
talondo nimbei, "Balomu langi
mare nopili liko tielio," nimu.

6

Ulke kombu Nasaret imbomani Jisas umbulu tiringi

1 Jisas aku kombumu tiye kolopa
yunge ulke kombundo yando
orumu wali yunge kitipi kanoli
iyema yu kinye waye oringi.
2 Kelepa Juda imbomanga koro aw-
ili Sabat wendo orumu wali, Jisas
aku nombeya ulkena ungu mane
tirimu. Aku ungu nimbe tirimuna
imbo pulumu molko yunge nimu
ungumu pilko mini ltekolio ningei,
"I uluma tena limoya? Imbo narini
i mane unguma yu timoya? Ambe
tepalie yuni ulu wengendelima
teremoya? 3 Yu ambo Marianga
malo. Yu iye kamda kanomu.
Yunge angenupili, Jems Josep
Judas kinye Saimon poko kanomu.
Yunge kemulupili lino kinye waye
moromelena karomolo," ningei.
Aku teko ningolio Jisas umbulu
tiko, yunge nimu unguma ipuki
naa tiringi.
4 Kano teringi wali, Jisasini
kano imbomando nimbei, "Kombu
palinga Gotenga nimbe munduli
ungu nimu iye profet te imbi mo-
romo nalo, yunge ulke kombuna
kinye yunge kolepale bamunupili
kinye yunge lapuna tuku manjipe,
aku Gotenga iye profet imbi naa
mololimu," nimu.
5 Ipuki naa tiringi kombuna
ulu wengendeli mare naa terimu.
Nalo yuni kuro imbo pokoraye
pokorenga kau ki pala noindipe
aku poko tepa koinjo ltimu. 6 Aku
imbomani yu ipuki naa tiringi ulu
lipe manjipelie konopu awini lipe
mundurumu. Kelepa Jisas kano
yunge ulke kombu tiye kolopa we

kombu kulekule lerimumanga imboma ungu mane tilipe purumu.

Jisasini yunge kitipi kanoli iye 12 kongono tepangei nimbe tipe mundurumu

7 Jisas yuni iye 12 kano poko alako topa lipe nombeya tepalie wali talo talo nimbe lupe lupe kongono tepangei nimbe wendo tipe mundurumu. Aku tepalie yuni kuro kerima makoroko mundengei engema eno tirimu. 8 Iye akumando i ulu teaio nimbelie nimbei, “Enonga pungei aulke malio melte meko naa paio, nalo tumu kau aulke pangei kani liko ambolaio. Nalo gai kape, wale kape, molo kou mongo tendekure kape kakona pepili naa meko we paio. 9 Kimbo tuma mondonge nalo wale pakoli te arikili naa meaio. 10 Kombu tenga pungolio wali eno panjiko linge ulke akuna kau molko pekolio anjo yando kongono teaio. Kelko aku kombumu tiye kolko pungei wali aku penge ulkemu kape tiye kolko paio. 11 Eno kombu tenga onge wali, akuna molonge imbomani eno naa panjiko liko, enonga ninge unguma naa pilinge lemo, aku kombumu tiye kolko ongei wali enonga kimbona kungupomu ga tiko aku kombuna mainye munduko paio. Aku imbomani eno teko kenjirimele ulu Goteni kanopili ningo aku ulu teaio,” nimu.

12 Kano tepa nimu ungumu pilkolio, iye 12 kano wendo pungo imboma enonga ulu pulu kerimanga konopu topele taio ningo, ungu tukume ningo tilko puringi. 13 Kano iyemani kuro keri awini makoroko munduko, imbo kuro torumu awini wel kandoko teko koinjo ltingi.

Jon Imbo No Ltindili oi toko kondoringi

14 Imbo awinini Jisasinga imbimu pilko temane toringimunga King Heroteni Jisas kinye yunge kitipi kanoli iyemani teliko puringi uluma pilerimu. Da wali imbo mareni ningei, “Jon Imbo No Ltindili kano kelepa makilimomunga yu aku engema ambolopalie ulu wengendelima teremo,” niliko andoringi.

15 Nalo aku ungu niliko andoringi wali pileringi imbomareni ningei, “Yu Elaija,” ningi. Nalo mareni ningei, “Ama tenaya, oi Gotenga nimbe munduli ungu ningi iyema moloringi aku mele yu aku tepa Gotenga ungu nimbe munduli iyemuni andopa teremo,” ningi.

16 Nalo Heroteni aku ungu pilipelie kinye nimbei, “Jon imbo no ltindili, nani yunge pinyewemu topo pule toru, nalo karolo iyemu kelepa Goteni topa makinjimo lepamo,” nimu.

17 Heroteni aku nimu ungumunga temanemu i tepa. Oi walite Heroteni Jon pungo ambolko liko ka ulke panjeio nimu. Aku ambe telka, yunge angenu Filip nimbe iye tenga omenu Herodias nimbe mangopa ltimu. 18 Aku terimu wali, Jon imbo no ltindilini Herotendo nimbei, “Angenanga omenu mangoko ltinu wali Gotenga ungu mane toko tangondorunu,” nimu. 19-20 Aku tepa nimu kinye, ambo Herodiasini Jon kinye mumindili kolopalie Jon topa kondombai terimu, nalo Heroteni Jon iye paa tumbi nilimu konopu lepa pipili kolopa yu nokopa kondorumu wali ambomuni ulu te manda naa terimu. Paimbo, Heroteni Jononga nimu unguma pilipelie wali yu konopu awini lipe mundurumu nalo aku ungumu paa pilembo konopu lerimu.

21 Tomboi nimbe nokopa molopalie ambo Herodiasini Jon manda topa kondombalo wali

wendo orumu. King Herot yu
meringi waimu wendo orumu wali
Herot yuni yunge gavmanemunga
iye nokoli awilima kinye, Galili
kombu tukundo iye mololima
kinye ele iyemanga nokoli iye
awilima lipe nombeya tepa kere
awilite kandorumu. 22 Aku terimu
wali, ambo Herodiasinga lemenu
kere kalko nongo moloringina
tuku ombalie kinye karendamela
mele terimu. Aku terimu ulumuni
Herot kinye yunge waye moloringi
iye kanoma tepa olo penga tirimu.

Aku terimu wali, King Heroteni
ambo wenepo kanomundo nim-
bei, “Nu mele ambelemu limbo
konopu ltenoya? Ambele mele
te tiwi ninio aku melemu timbo,”
nimu. 23 Aku tepa nimbelie
kinye, ambo wenepomundo ungu
pulumu mi lepa tipelie nimbei,
“Nani mi lepo nundo nio, ambele
mele te waliko pilinio aku melemu
timbo. Paimbo nanga kombu
nokoromanga ekondo owe toko
tiwi ninio lemo kape timbo kau,”
nimu.

24 Pilipelie, ambo wenepo
kanomu anumu angilerimuna
tawendo pumbelie kinye anu-
mundo ambele melemu nemboya
nimbe walipe pilerimu. Aku
wali, anumuni lemenu balomundo
ungu pundu topa nimbei, “Jon
Imbo No Ltindilinga pi mingimu
limbo ningo pungo nipuwi,” nimu.

25 Ambo wenepo kanomu wal-
itikale kingimu molorumuna om-
balie kinye nimbei, “Kinye welea
i teli kau Jon Imbo No Ltindilinga
pi mingimu okolorenga noikolio
tiwi,” nimu.

26 I tepa nimu kano ungumuni
kingimu yu tepa olo keri ltender-
imu, nalo yunge waye moloringi
iye kanomanga kumbekerena mi
lerimu. Kano ungumuni ambo
wenepomunga nimu ungumu
pilipe tupe naa torumu. 27 Imunga
Herot yuni ka iyema nokoli iye
tendo Jon imbo no ltindilinga
pi mingimu toko pule toko leko
mendeko owi nimbe walitikale
lipe mundurumu. Kano tepa
nimbe lipe mundurumu kinye
ka iyema nokoli kano iyemuni
ka ulkena tuku pumbe Jon Imbo
No Ltindilinga nomimu topa pule
topalie pimingimu okolorenga
noipe mepa orumu. 28 Mepa om-
balie ambo wenepo kanomu tir-
imu. Aku wali ambo wenepomuni
meli anjipe pumbe anumunga
kindo tirimu. 29 I teringi ulumu,
Jon yunge kitipi kanoli iyemani
pilkolio wali, yunge kangi panamu
ongo liko ono tepuringi.

Jisasini imbo paa pulumu kere langi tirimu

30 Oi kongono tipe mundurumu
iyema Jisas molorumuna yando
ongolio eno ungu mane tikolio ulu
teringima pali temane toko ningo
tiringi. 31 Aku wali imbo pulumu
owi puwi teringimuni, yunge kitipi
kanoli iyema kere nowi wali te
naa lerimu. Imunga Jisasini yunge
kitipi kanoli iyemando nimbei,
“Eno alaye kolte mulu liko teangei.
Linongano molamili kombu ku
marenga pamolo,” nimu.

32 Aku wali enongano no
sipirenga no lembulko imbo naa
peli kombu ku tenga pungei
puringi. 33 Nalo i teringi ulu imbo
pulumuni kanokolio kinye manga
pupu imu purumele lepamo ningo
walitikale liko manjiringi. Kano
imbomani kombu taun lerimu-
manga pali anjikondo kimbo
kongono teko mu ningo Jisas
kinye yunge kitipi kanoli iyema
pungei puringi kombuna eno
kumbe leko pungo moloringi.
34 No sipina wendo omba imbo
pulumu moloringina kanopalie
wali, Jisasini imbo akuma tapu
iye naa mololi kongi sipsip mele
ku peko moloringi kanopa kondo
lakopa kolorumu. Imunga Jisas

yuni imbo akuma ungu awinima
imbo tondombai lipe anjirimu.
35 Kano tepa angilipili kombu
kano ipupene lerimu. Kano wali
yunge kitipi kanoli iyemani Jisas
yu molorumuna ongolio ningei,
“I kombu kuna imboma naa
peremele. Ipo lembai oi temo kani,
36 kere panjirimele kombu malio
kinye we ulke kombu nondopa
ltemo malio enongano pungolio
kere koroko pame teko nangeindo
imboma paio niwi,” ningi.
37 Jisasini ungu pundu topa nim-
bei, “Eno langi mare nangei tieio,”
nimu.
Kano tepa nimu wali, yunge
kitipi kanoli iyemani ningei,
“Iye teni oli ki talonga tukundo
kongono tepalie kou ltimo aku
tepa koumu bretena kau topo
mundupolio imbo ima lipo langi
teamili ningo ninoya?” ningi.
38 Jisasini eno walipe pilipelie
nimbei, “Enoni bret ambe teko
meremelenje pungo kanaio,”
nimu.
Pungo kanoko ltendekolio wali
ningei, “Bret kite pakera kinye
oma talo ltemo,” ningi.
39 Aku wali, Jisasini yunge kitipi
kanoli iyemando nimbei, “Erana
mainye imboma pupu lupe lupe
wamoko maku toko mondaio,”
nimu.
40 Kano ulumu teringi wali, imbo
kanoma 100 ningo 50 ningo pupu
wamoko maku toko moloringi.
41 Kano wali, Jisasini bret kite
pakera kinye oma talo lipelie,
muluna olando tipe kanopalie
Gotendo paa tereno nimbelie,
bret pike lepa yunge kitipi kanoli
iyemando tipelie imboma moke
teko tieio, nimu. Oma kano talo
kano tepa pike lepalie imbo pali
tipe aru tirimu. 42 Imbo palini
noringi kinye manda terimu.
43 Kano teringi wali, Jisas yunge
kitipi kanoli iyemani bretenga
kape omanga kape nongolio
punduko neripi noiringima tiltiko
liko wale basket 12 waye peko
teringi. 44 Imbo kere noringima
kambu tiltikolio iye kau 5,000
waye kere noringi.

Jisas Galili no mongoluna angilipe orumu

45 Pele Jisasini yunge kitipi
kanoli iyema, no sip tenga tumbi
tiko lipe mundupelie kinye Bet-
saida nimbe kombu te no nekondo
kulendo lerimuna kumbe leko oi
pangei nimu. Aku tepalie, yu imbo
maku toringima pangei nimbe
yando we angilerimu. 46 Paio
nimbe opele nimbelie wali, Jisasini
Gote kinye ungu nimbe konge
nimbeindo mulu kembo tenga pala
purumu.
47 Ipo kala torumu wali, sipimu
no imunana lerimu. Aku wali,
Jisas yunge yunu mulu kembona
molorumu. 48 Jisas molopa kano-
rumu wali, poporome orumundo
nendo tiko no lembuluringimunga
yunge kitipi kanoli iyemani kelepa
paloli none telimani no tuku tiko
no sipimu kundungei mongonane
awilite noliko puringi. Kano teliko
puringi wali, Jisas kombu mune
lepa kombu ambolopa tungu tir-
imo wali, nona angilipe yunge ki-
tipi kanoli iyema pungo moloring-
ina ombai orumu. Ombalie kinye,
yunge kitipi kanoli iyema topa ak-
ilio tipe omba pumbei purumu,
49-50 nalo yunge kitipi kanoli iye-
mani Jisas yu nona angilipe omba
purumuna kanokolio wali, kurore
oromo konopu lekolio mini lteko-
lio araya ningi. Kano teringi wali,
Jisasini walitikale iye kanomando
nimbei, “Konopu toimbo topili mo-
laio. Ya na oro. Pipili naa kolaio,”
nimu.
51 Kano tepa nimbelie wali, Jisas
no sipina pala pumbe molorumu
kinye waye puringi. Kano wali
poporome kanomu kelerimu.
Aku ulu kanokolio yunge kitipi
kanoli iye kanoma mini lteringi.

52 Jisasini imbo 5,000 bret kite
pakera kinye oma talo moke tepa
tirimu ulumu kanokolio nalo yu
naa liko manjiringi akumunga
mini lteringi.

Genesaret kombuna Jisasini imbo pulumu tepa koinjo ltimu

53 Kelko no mongolu kanomu
toko pule toko, Genesaret nimbe
kombu tenga wendo puringi. Aku
kombuna sipimu kareko noiringi.
54 Aku sipimu noikolio wendo
pungo nendo leringi wali imbo-
mani Jisas kanoko imbi tiringi.
55 Aku tekolio lkiko anjo yando
pungolio tenarenga Jisas andopa
moromo ningi ungu pilkolio, aku
imbo kuro tolima enonga tili malio
leangei Jisas yu molorumuna
taropela teko meko oringi. 56 Kano
kinye kombu taun malio kape,
ulke kombu malio kape, we mai
poinye liko kere imbo panjiko
kongi ari teko moloringi kombu
aku malio, Jisas tenga purumu
wali, imbo kuro torumuma imbo
angenupilini aku maket kombuna
meko ongo noikolio kuro torumu
imbomani yunge wale pakoli pun-
dumu kau alaye lope tendangei
niwi, ningo Jisas konge tekolio
ningi. Aku wali, imbo pali lope
tenderingima koinjo puringi.

7

Imbo pilelimani Gotenga ungumu kawa tondoringi

1 Mane ungu pimele ungu
imbo iyemare kinye Farisi ningo
manga pupumare Jerusalem
kombu tiye kolko oringi. Aku
manga pupumuni Jisas liko makai
tendeko moloringi. 2 Aku molkolio
wali kano iyemani Jisasinga kitipi
kanoli iyemareni Farisi iyemani
nimele mele aku teko enonga
kima kulumie naa toli kere we
noringina kanoringi. 3 (Alowa
naa tenderingi nalo Farisi ningo
manga pupu akuma kinye we
Juda imboma kape enonga lapali
kolepalenga yandoko ltingi mane
ungumu lombilko kere nongei
wali we naa nongo enonga kima
oi lapali kolepalenga mane ungu-
muni nimu mele kulumie tokolio
kere noringi. 4 Maket kombuna
pungo langi likolio ulkendo ongo
we naa nongo kulumie oi tokolio
kere langi noringi. We mane ungu
i kano kano mare awini ltingima
pilko lombileringi. Aku tekolio
okolo, kap, mingi, sospenema
kinye enonga uru peringi poloma
kape kulumie tonge wali enonga
lapali kolepalenga mane ungu-
muni nimu mele aku teko kau
lombilko kulumie toringi.)

5 Teringi ulu kanokolio Farisi
iyema kinye mane ungumunga
ungu imbo iyema kinye enoni
Jisas yu kinye ungu karaye teko-
lio ningei, “Nunge kitipi kanoli
iyemani linonga ara kaue ka-
menga mane ungumu naa liko
amboltomele nalo linonga nimolo
mele ki kalaro ki kulumie naa toli
kere we noromele, aku ambe telka
teremeleya,” ningi.

6 Jisasini eno topondopa nim-
bei, “Eno iye penga mare none
teremele. Oi Gotenga kere ltimu
iye Aisaiani eno manda lepa nimu
ungumu paa nimu. Oi topa panjir-
imu ungumu Goteni i tepa nimbei,
Enonga keremuni na kapi ningo
mondoko pimele nalo
enonga konopumu na kinye
tule tepa ltemo.
7 Na kapi ningo nanga imbi ola
mundurumele wali we
teremele.
Ulu tukume naa tekolio nalo imbo
iyemanga mane ungumu
ningo pilkolio wali ningei, ‘I
Gotenga ungu paimbomu,’
nimele, *(Ais 29:13)*
nimu. 8 I paimbo nio. Enoni
Gotenga mane ungumu kulendo
noikolio imbo iyemanga mane
ungumu aku ungu tukumere none
tendeko lombiltimele,” nimu.

9 Nilipe pumbelie nimbei, “Enoni
enonga mane ungumu ambo-
longeindo Gotenga mane ungumu
tiye kolko umbulu tirimele aku paa
teremeleya? 10 Pileio! Mosesini
imbomando nimbei,
Aminye lanienga nimbelo ungumu
tenge tiwi,
nimbelie
Imbo teni anumu lapanga imbi
nimbe keri ltendembalo aku
imbomu yutoko kondangei,
(Kis 20:12, 21:17)
nimu kano. 11 Nalo, enoni
mane tikolio ningei imboreni
anumu lapa tapombai mele
te ambolopalie elondo nimbei,
‘Tapolka nalo oi aku melemu
Gotenga mendepolomu nimbo
panjiru,’ nimuna 12 yu anumu
lapa tapombai teremo ulumu naa
tepili nimele. 13 Aku tekolio enoni
lanieli kolenalenga ungu manemu
ambolongei lekolio nalo Gotenga
ungu tukumemu ulure molo
ningo teko mainye mundurumele.
We ulu awinima kape aku teko
teremele,” nimu.

Imbo te tepa kalaro mondoromo ungumu

14 Kano tepa nimbelie wali,
Jisasini imbo pulumu yu angiler-
imuna altopala waio nimbelie im-
bomando nimbei, “Eno imbo pali
nanga nimboi tero ungumu pilko
liko manjeio. 15 Melte tawendo
lepaliemu imbo tukundo pumbelie
akumuni imbomu tepa kalaro naa
mondoromo, nalo imbomunga
tukundo lepalie wendo oromo,
aku melemuni imbomu yu tepa
kalaro mondoromo. 16 Imbo komu
angilimbelo imbomuni i ungumu
wamongo piliwi,” nimu.

17 Altopa imbo kanoma tiye
kolopalie kinye, yu kano ulke tenga
tuku purumu. Aku wali, yunge
kitipi kanoli iyemani oi nimu kano
ungumunga pulumu eno pilemili
ningo para tiwi ningi. 18 Jisasini
ungu pundu topa nimbei, “Enonga
lipe manjilimu we imbomanga
kinye tendeku teremo ltemo.
Eno paa naa liko manjirimeleya.
Tawendo lepalie imbo tukundo pu-
rumo mele akumuni imbomu tepa
kalaro naa mondoromo. 19 Pileio!
Kere langima yunge konopuna
tuku naa purumo, nalo olona
pumbelie wendo omba purumo,”
nimu. I ungumu nimbelie wali
Jisasini imboma kere langima pali
manda nongei nimu.

20 Aku ungu nilipe pumbelie
nimbei, “Imbo tenga konopuna
tukundo lepalie wendo oromo
akumani yu tepa kalaro mon-
doromo. 21 Pileio! Konopuna
tukundo konopu kerimu wendo
ombalie kinye imbomu toper-
ope tipe ulu pulu kerimanga
teremo. Wapu ulu keri nale
lupe lupema andoko teremele.
Wapu noromele. Imbo toko
kondoromele. 22 Ambiye wapu
ltimele. Imbomanga noirimele
melema liemilia ningo konopu
ltemele. Imboma kinye konopu
keri panjirimele. Kolo toko kondi
toromele. Waimbele gele melema
ponjiko teko panjiko walo kelkele
toko imbo tenga kumbekerena
pende teremele. Wailke toko
yama panjirimele. Umbulkondo
ungu nindirimele. Enongano
kelkele toromele. Loi leko mongo
kondoromele. 23 Aku mele ulu
pulu kerima pali, imbomanga
konopuna tuku lepalie wendo
oromomani imboma tepa kalaro
mondoromo,” nimu.

Israel kombu tawendo ambo teni Jisas ipuki tirimu

24 Jisas aku kombumu tiye
kolopa, Tair nimbe kombu taun
tenga nondopa purumu. Aku
kombuna ulke tenga tuku pum-
belie imbo teni yu kanoko naa
ltendangei nimbe konopu lerimu,
nalo imbomareni yu kanoko imbi
tiringi. 25 Ambo te Jisas omba
moromo ningi ungu pilipelie wali,

yunge lemenu balomu kuro keri
wangorumuna Jisasini tepa koinjo
lipili nimbe walitikale omba Jisas
yunge kimbo puluna komongo
topa pondorumu. 26 Aku ambomu
yu Juda imbomanga tukundo
ambore molo. Yu ambo pupu
Grikimu. Yu meko Siria Fonisia
nimbe kombu tenga tukundo
meringi. Aku ambomu yuni Jisas-
indo konge tepalie nimbei, “Nu
paa ongo, nanga balomunga kuro
kerimu makoroko munduwi,”
nimu.
27 Nalo, Jisasini Juda imboma
bakulu melema nimbelie am-
bomunga ungu pundu topa
nimbei, “Linoni bakuluma kere
oi tiemili. Bakulumanga kere
langima owama oi naa lipo tiemili,
aku manda naa tembalo,” nimu.
28 Ambomuni pundu topa nim-
bei, “Aku pa nino, Iye Awilimu.
Nalo bakulumani kere langi
nongolio nurupili polona mainye
mundurumelema aku owamani
kape polona maindo molkolio liko
noromele,” nimu.
29 Kano wali, Jisasini ambo
kanomundo nimbei, “Ungu pundu
toko ningo kondoronomunga
konopu wango nipili puwi. Kuro
kerimuni lemena kano tiye kolopa
omba wendo pumo,” nimu.
30 Nimu kano mele ambo
kanomu ulke pumbe kanorumu
wali, kuro keri wangopa naa pepili
yunge lemenu polona uru pepa
molorumu.

Jisasini iye komu tipe ungu tumbi tiko naa nilite tepa koinjo ltimu

31 Jisas Tair kombu tiye kolopa
Saidon nimbe kombu tenga an-
jikondo pumbelie kombu awili ki
talonga talo pakera ningo omba
andopalie Galili no mongolu ku-
lendona wendo purumu. 32 Aku
wali imbomareni iye komu tipe
ungu tumbi tiko naa nili iye te Jisas
molorumuna meko ongolio iyemu-
nga ki pala noindiwi ningo konge
teringi.
33 Kano teko ningi wali, Jisas-
ini imbo pulumu angileringi
kanoma tiye kolopa iye kanomu
yunu lipe meli wendo pumbelie
iyemunga komu aulke talonga
ki mundurumu. Aku tepalie
Jisasini yunge kina olkambe topa
noipelie, iyemunga alimbilina
lope tenderimu. 34 Kano tepalie
wali, Jisasini muluna olando tipe
kanopalie kondo lakopa kolopa
mulu umbuni teli te ltimu. Aku
tepalie nimbei, “Epata” nimu. Aku
ungu pulumu peyo lepili nimu.
35 Kano tepa nimu kinye, iye
kanomunga komundo peyo lerimu
kinye ungu walitikale pilipe ltimu.
Kelepa kerendo pipi tirimu, kano
ulumu kelerimu kinye kano iye-
muni ungu kawemawe topa ungu
tumbi tipe nimu.
36 Kano wali, Jisasini imbo-
mando enge nimbe nimbei, “I
tero ulumu imbo tendo anjo naa
neio. Paa molo,” nimu. Nalo,
imbomani kano terimu ungumu
anjo anjo ningei kau ningi. 37 Aku
wali, yandoko ningina pileringi
imbomani temowa ningo ereye
ningolio ningei, “Yuni ulu palima
tepa kondoromo. Tepa koinjo
ltimona komu tili imbomani ungu
pimele, ungu naa nilima ungu
nimele,” ningi.

8

Jisasini imbo 4,000 kere langi tirimu

1 Neya aku tepa wali tenga
altopa imbo paa pulumu Jisas
yu molorumuna ongo nombeya
teringi. Kano imboma kere nowi
melte naa lerimu. Aku wali Jisasini
yunge kitipi kanoli iyema waio
nimbelie nimbei, 2 “Imbo ima
wali yupokonga na kinye waye
molomolo. Enonga kere mengema
oi nongo pora tinge kani nongei

melte naa ltemo kondo teremo.
3 Imbo ima kere naa tipolio enonga
ulkendo we pangei nindu lemo,
imbomare paa kombu tulendo
ongemunga aulke pulepule pungo
molangei mongo mepa andopa
topa mundumbelo," nimu.
4 Aku tepa nimu wali, yunge
kitipi kanoli iyemani Jisas waliko
pilkolio ningei, "Imbo naa peli
kombuna molopolio eno kere
manda nangei mele linoni tena
limoloya?" ningi.
5 Kano wali, Jisasini yunge kitipi
kanoli iyemando walipe pilipelie
nimbei, "Enoni bret ambe teko
meremeleya," nimu.
Yunge kitipi kanoli iyemani
ningei, "Aya! Bret kite yupoko
pakera meremolo," ningi.
6 Kano teko ningi ungu pilipelie
wali, Jisasini imbo oringima
mainye molaio nimbelie bret
kite yupoko pakera kano poko
lipelie, Gotendo paa tereno nimbe
bret pike lepalie imboma moke
teko tiengi nimbe, yunge kitipi
kanoli iyemando tirimu. Aku wali,
yunge kitipi kanoli iyemani imbo
kanoma moke teko tiringi. 7 Oma
kape kelo pokore meringima,
Jisasini lipe Gotendo paa tereno
nimbelie, yunge kitipi kanoli
iyemando imboma moke teko
tieiola nimu. 8-9 Imbo palini
noringi wali manda terimu. Aku
teko nongolio, punduku neripi tiye
koloringima, yunge kitipi kanoli
iyemani basket kite yupoko pak-
eranga tiltiko peko tiringi. Imbo
noringi mele liko popo tiko 4,000
wayeni noringi. Jisasini imbo
kanoma pangei opele nimbelie
nendo lepalie kinye, 10 yu kano
yunge kitipi kanoli iyema kinye,
no sip tenga ongo tuku pungo, no
Galili nekondo Dalmanuta nimbe
kombuna puringi.

Farisi iyemani Jisas Yu manda manjiko kanoringi

11 Aku wali Farisi ningo manga
pupu mare Jisas yu molorumuna
ongolio yu manda manjiko
kanongei ungu mare waliko
pilkolio ningei, "Muluna moromo
Goteni nu lipe mundurumunje
ulu wengendeli te kanamili tewi,"
ningi. 12 Nalo Jisasini mulu um-
buni teli te lipelie nimbei, "Ambe
telka eno imbo pupu akumani ulu
wengendeli te kanongei waliko
piltimeleya? Paa molo, nani
enondo nio, alaye ulte kape Goteni
naa lipe ondopili," nimu. 13 Kano
tepa nimbelie kinye Jisasini kano
imboma tiye kolopa, no sip kanona
kelepa tuku pumbe, no nekondo
pumbei purumu.

Farisi iyemanga mane kerimu bretena tukundo yis mele palaku ltemo ungu kongolinomu

14 Pungei puringi wali, Jisasinga
kitipi kanoli iyemani bret mare
naa meko oringi. Tendekumu kau
sipina tukundo lerimu. 15 Kano
wali, Jisasini yunge kitipi kanoli
iyemando enge nimbei nimbei,
"Farisi ningo manga pupumunga
kinye Herotenga plawa akoli
yisimu ulu te naa tembalo ningo
eno kane kane molaio," nimu.
16 Kano tepa nimu kinye, ki-
tipi kanoli iyemani enongano
nendo yando toropo toko ningei,
"Ama! Lino bret naa memolona, i
ungumu nimbemonje," ningi.
17 Nalo, Jisasini enonga ningi
ungumu lipe manjipelie nimbei,
"Ambe telka eno bret te naa
memolo ningo toropo toromeleya?
Kinye kape, eno paa naa kanoko
naa pimeleya? Enonga konopumu
tumbulu topa we peremoya?
18 Enonga mongo komuma angimo
nalo eno paa naa kanoko naa
pimeleya? Eno oi tero kano uluma
kape paa naa liko manjirimeleya?
19 Nani imbo 5,000 bret kite pakera
pike lepo tiru wali, enoni basket
ambe tepanga punduko neripi

nongolio tiye koloringima tiltiko
liko peko tiringiya?” nimu.
Aku wali, ungu pundu toko
ningei, “Ki yupokonga peko tir-
imulu,” ningi.
20 Jisasini nimbei, “Aku paa
nimelemunga, kelepo nani bret
kite yupoko pakera imbo 4,000
pike ltenderu wali, aku enoni
basket ambe tepanga waye kere
nongolio punduku neripi tiye
koloringima tiltiko liko peko
tiringiya?” nimbe Jisasini aku tepa
walipe pilerimu.
Enoni topondoko ningei, “Kite
yupoko pakeranga tiltiko peko tir-
imulu,” ningi.
21 Jisasini eno walipe pilipelie
nimbei, “Kinye kape wamongo naa
liko manjirimeleya?” nimu.

Jisasini mongo akuli iye te tepa koinjo ltimu

22 Jisas kinye yunge kitipi
kanoli iye kanoma Betsaida nimbe
kombu tenga wendo oringi wali,
imbomareni Jisas yu molorumuna
iye mongo akuli te meko oringi.
Aku wali Jisas yundo ki pala
noindiwi ningo konge teringi.
23 Kano teko ningi wali, Jisasini iye
mongo akuli kanomu ulke kombu
akuna ki ambolopa meli tawendo
purumu. Iye kanomunga mong-
ona olkambe topa kandopalie,
iyemunga ki pala noipelie kinye
iyemu walipe pilipelie nimbei,
“Kinye melte kanoko imbi tiri-
noya?” nimu.
24 Iye kanomuni nendo tipe
kanopalie nimbei, “Paa nino,
na imboma andoko purumelena
kando nalo, aku imboma unjo
mele moromele,” nimu.
25 Kano tepa nimu kinye, Jisasini
altopala iyemunga mongona ki
pala noindirimu. Kano wali,
mongo makilipe oi kanorumu
mele iye kanomuni melema pali
kanopa imbi tirimu. 26 Aku terimu
kinye, Jisasini iye kanomundo
nimbei, “Nu ulkendo puwi. Nalo
mepo wendo ondu kano kombuna
molonge imbomando nu kinye
temo ulumu oi ningo naa tiwi,”
nimu.

Pitani Jisas yu Goteni imboma nokopa kondombalo nimbe lipe mundurumu iyemu nimbelie nimu

27 Altoko Jisas kinye yunge kitipi
kanoli iyema Sisaria Filipai nimbe
kombu te lerimumunga kulekule
ulke kombu lerimumanga pungei
puringi. Aku pungo molko aulkena
Jisasini yunge kitipi kanoli iyema
walipe pilipelie nimbei, “Imbo-
mani na nari nimeleya?” nimu.
28 Enoni topondoko ningei,
“Mareni nu Jon Imbo No Ltindili
makilinio nimele. Mareni nu
Elaija yando orunu nimele.
Mareni nu Gotenga ungu nimbe
mundulimu oi ningo tiringi profet
iye te kelko makilko wendo orunu
nimele,” ningi.
29 Pilipelie Jisasini eno walipe
pilipelie nimbei, “Kinye enoni na
nari konopu ltemeleya?” nimu.
Pitani nimbei, “Nu Mesaia, nu
Goteni imboma nokopa kondom-
balo iye te lipo mundumbo nimbe
kanopa ltimu iye Kraist,” nimu.
30 Kano tepa nimu wali, Jisasini
yunge kitipi kanoli iyemando enge
nimbe nimbei, “Da ungumu imbo
tendo anjo naa ningo tieio,” nimu.

Jisas Yu kolopolio makilimbo nimu

31 Aku tepa nimbelie wali,
Jisasini yunge kitipi kanoli iye
kanoma pulu polopa ungu mane
tipelie nimbei, “Iyemunga Malo,
na mindili awilimu nombo. Tapu
iyema kinye, Gote popo tondoli
iye nokolima kinye, mane ungu
pimele ungu imbo iyemani peya
na umbulu tinge. Na toko kon-
donge, nalo wali yupoko ombo
pumbelo wali na makilipo koinjo
molombo,” nimu. 32 I yunge ten-
denge ulumu pilinge mele yunge

kitipi kanoli iyema mona nimbe
tirimu. Aku wali, Pitani Jisas yu
meli aulke kulendo pumbelie iri
tombai lipe anjirimu.
33 Nalo Jisasini yunge ki-
tipi kanoli iyema topele topa
kanopalie kinye, Pita kano iri topa
nimbei, “Nu Satan, nanga um-
bulkondo ongo puwi. Nunge liko
manjiko nino ungumu Gotenga
ungure molo, nalo mai kombu
iyemanga ungumu nino,” nimu.
34 Kano tepa nimbelie wali, Jisas-
ini yunge kitipi kanoli iyema kinye
we imbo kanoma yu angilerimuna
waio nimbelie nimbei, “Imbo te
na kinye onio lemo, aku yunge
konopu mandopa ltemo uluma
umbulu tipelie unjo polopeyana
kolombonje lepamo nimbe yunge
unjo polopeyamu mepa na omba
lombilimbelo.
35 Imbo teni yunge mai kombuna
mololi ulumu yando limbei temo
lemo, aku yunge mulu kombuna
molopa kondoli ulumu tepa ltem-
balo, nalo imbo teni na kinye
nanga ungu tukumemu nimbe
tilipe andopalie kolomo lemo, aku
yunge mulu kombuna molopa
kondoli ulumu kanopa limbelo.
36-37 Pileio! Imbo teni mele paa
awini noipe kamako lembalo
nalo kolopalie wali Goteni yu
tipe kombuna pupili nimo lemo,
kelepa ambe teli kongi tumilimuni
yunge molopa kondoli ulu pulumu
polo tepa yando limbeloya? Aku
tepa melemani pali kape manda
yando polo tepa naa limbelo.
38 Akumunga kinye imbo keri
pulure moromele. Imbo teni imbo-
manga kumbekerena angilipelie
imbo kerima pipili kolopalie Jisas
nanga iye awili molo nimbe nanga
ungu tukumemu umbulu timbelo
lemo, na Iyemunga Malo nanga
Ara Gotenga engema ambolopolio
mulu kombuna kongono iye kake
teli enselema kinye yando ombo
wali aku tepa nimbelo iyemundo
nani nu nanga iyere molo nimbo,”
nimu.

9

1 Aku ungu nilipe pumbelie
wali, yunge kitipi kanoli iyemando
nimbei, “Nani enondo paimbo nio.
Eno i angimele imbomanga mare
oi naa kololi we molkolio Gotenga
imboma nokoromo ulumunga
enge awilimu wendo ombalona
kanonge,” nimu.

Jisasinga kangi au nimu

2 Altopa wali kite talo pakera
omba pupili, Jisasini Pita, Jems
kinye Jon poko lipe waye mulu
kembo awili tenga meli pala pu-
rumu. Enongano molko kanoringi
wali, Jisasinga kangina ulu te lupe
terimu. 3 Yunge wale pakoli pako-
rumu kanoma mini mana tepa
kake tepa wendo orumu. Aku
kake terimumu, ya mai kombuna
mainye imbo teni kulumie toko
kake tendenge mele kape molo.
4 Kano wali, kitipi kanoli iye kano
pokoni kanoringi wali, Elaija kinye
Moses talo Jisas kinye ungu ningo
angileringili.
5-6 Kano teringi ulu kanokolio
wali, Pita yu kinye yunge waye
moloringi iye talo eno mini lteringi
kinye niwi ungumu maa torumu
wali, Pitani Jisasindo nimbei,
“Nanga Iye Awili, lino ina molo-
molo aku penga. Linoni ulke
takai yupoko takamili, te nunge,
te Mosesinga, te Elaijanga,” nimu.
7 Kano wali orumuna maa toru-
muna piru nimbe kupe te wendo
ombalie, iye kano poko lipe aku to-
rumu wali ungu te kupena wendo
omba nimbei, “Imu lemo Nanga
malo. Nani yu konopu mondoro.
Yunge nimbelo ungumu pileio,”
nimu.
8 Kano wali kupemu purumuna
maa torumu kinye kitipi kanoli iye
kano pokoni kulekule kanoringi
wali imbo te lupe naa kanoringi.

Nalo Jisas kau eno kinye angilerimuna kanoringi.

9 Kelko mulu kembo kanona mainye ongei oringi wali Jisasini yunge kitipi kanoli iye pokondo enge nimbe nimbei, “Eno kanonge ulumu, imbo tendo anjo naa ningo tieio. Nalo altopo na Iyemunga Malo kolopolio makilimbo, aku wali pele ningo tieio,” nimu. 10 Aku wali iye kano poko yunge nimu ungumu ee ningo pilko lombileringi. Nalo enonga nendo yando ungu walipe pileli tenga toropo tongei liko anjikolio ningei, “Kolopo makilimbo nimo ungumu ambele ulumundo nimonje,” ningi.

11 Aku teko ningolio kinye, Jisas waliko pilkolio ningei, “Ambe telka mane ungu pimele ungu imbo iyemani Elaija kumbe lepa ombalo, Gotenga malo akilio lepa ombalo ningiya?” ningi.

12 Jisasini topondopa nimbei, “Paimbo, Elaija kumbe lepa omba nanga uluma pali tumbi tipe noimbeindo ombalo nimele. Nalo liko manjeio! Na Iyemunga Malo mindili pulumu nombo kinye Israel imbomani na umbulu tinge unguma ambe telka oi toko panjiringiya? 13 Nani enondo paimbo nio, iyemuni Gotenga nimbe munduli ungu nimu iye Elaija none tepa oi orumu. Oi bukuna toko panjiringi mele, imbomani yu mindili liko tiko temolo konopu leringi uluma teringi,” nimu.

Jisasini kuro keri wangoli ungulumu tepa koinjo ltimu

14 Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kano poko mulu kembona mainye ongo kanoringi wali imbo pulumuni Jisas yunge yando mondopa purumu kitipi kanoli iye kanoma liko makai tendeko angileringi. Mane ungu pimele ungu imbo iyemareni yunge kitipi kanoli iyema kinye ungu melenale teko angileringina kanoringi. 15 Aku imbomani Jisas kanokolio wali mini ltekolio mu ningo Jisas yu angilerimuna ongo yu panjiko ltingi.

16 Kano wali Jisas yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, “Eno ambe telka mane ungu pimele ungu imbo iyema kinye ungu melenale teremeleya,” nimu.

17 Imbo pulumu angileringimanga iye te angilipelie Jisasindo nimbei, “Ungu imbo iyemuya, nani nanga malo ungulumu kuro keri wangorumu wali ungulumu ungu naa nimo akumu nuni teko koinjo ltindeni nimbo mepo oro. 18 Wali mare, kuro kerimuni ungulumu ambolopa lipe yu maina mainye mikiripe mundurumo. Aku teremo kinye ungulumu apupu talo topa lipe ai polopa ungu nengerepu ltimu. Aku teremo wali, ungulumu yunge kangimu undukana tondolo lipe, lipe enge tirimo. Nunge kitipi kanoli iyema walipo pilipolio kuro kerimu makoroko mundeio nindu, nalo aku iyemani manda naa tendenge,” nimu.

19 Kano tepa nimu wali, Jisasini imbomando iri topa nimbei, “Eno imbo ipuki alaye naa pelima, ambe tepa walinga na eno kinye molopo eno enge tiemboi ningo teremeleya! Ungulumu meko waio,” nimu.

20 Ungulumu Jisas molorumuna meko oringi. Kuro kerimuni Jisas yu kanopa nendo lepalie wali, ungulu kanomu topa konopu naa ltenderimu. Aku kinye maina mainye pindu nimbelie nimumuni kerena apupu topa pewe torumu.

21 Jisasini aku ulu kanopalie wali, ungulumunga lapando walipe pilipelie nimbei, “Tewali i ulumu pulu polorumuya?” nimu.

Lapani ungu pundu topa nimbei, “Aya! Oi bakulu kelo wali pulu

polopa terimu. 22 Wali awini ungu-
lumu topa tipena tuku kalopa no-
manga topa tuku mundupelie topa
kondombai teremo. Nalo, nuni
ulte manda tenio lemo, lino kondo
kolko tapowi," nimu.
23 Jisasini lapando nimbei,
"Manda tembonje ninoya? Imbo
ipuki timbelomuni ulu palima
manda tembalo," nimu.
24 Aku ungumu nimbe nendo
lerimu wali, lapani enge nimbelie
nimbei, "Na ipuki tiembo! Ipuki
tiro ulumu teko enge tindiwi,"
nimu.
25 Imbo pulumu eke lepa me-
liko nondoko nondoko oringina
kanopalie wali Jisasini kuro ker-
imu iri topa nimbei, "Nu komu tili
ungu naa nili kuromu, nani nundo
nio, ungulumunga wendo ongo pa.
Altoko yu wangoko naa molowi,"
nimu.
26 Pilipelie kuro kerimuni are
kerire nimbelie ungulumu keri
tepa topalie wendo orumu. Kano
terimu wali ungulumu maina
mainye imbo ono melemu ler-
imuna kanokolio imbo palini
ningei, "Yu kolomo," ningei. 27 Nalo
Jisasini yunge ki ambolopalie
ungulumu tapopa ola ltimu wali
ungulu kanomu ola angilerimu.
28 Altopa Jisas ulkendo purumu
wali yunge kitipi kanoli iyemani
Jisas kinye enongano molko wa-
liko pilkolio ningei, "Ambe telka
linoni kuro kerimu makoropo naa
mundurumoloya?" ningei.
29 Jisasini topondopa nim-
bei, "Aku melemu Gote kinye
konge tengemuni kau makoroko
mundunge," nimu.

Jisasini Yu kolopolio makilimbo nimu ungumu altopala nimu

30 Jisas kinye yunge kitipi kanoli
iye kanoma aku kombumu tiye
kolko Galili nimbe kombu tenga
tuku puringi. Imbo teni yu
molombai purumu kombumu naa
kanongei konopu lepa pumbelie
wali 31 Jisasini yunge kitipi kanoli
iyema kau ungu mane tipelie nim-
bei, "Na Iyemunga Malo opa pule
iyemanga kindo tinge. Aku wali,
aku iyemani na tongena kolopolio
nalo wali yupoko tipemunga
makilipo koinjo molombo," nimu.
32 Nalo yunge nimu ungu pilko
tundukolio naa liko manjiringi.
Aku tekolio, yu altoko nendo wa-
liko piliwinga, eno pipili koloringi.

*Nari paa iye kamako molom-
baloya ningi*

33 Jisas kinye yunge kitipi
kanoli iye kanoma Kaperneam
kombu wendo oringi. Akuna
yunge ulke tuku pungo molkolio
Jisasini yunge kitipi kanoli iyema
walipe pilipelie nimbei, "Eno aulke
pulena ungu ambelemunga ungu
melenale teliko ongeya?" nimu.
34 Nalo enoni nari kamako molom-
baloya ningo ungu mele nale teliko
ongolio Jisasinga walipe pilerimu
ungumu pilkolio ungu naa ningi.
35 Kano wali, Jisas mainye
molopalie yunge kitipi kanoli
iye 12 kano pokondo waio nim-
belie nimbei, "Imbo narireni
yu kiyendo molamboi konopu
lembalo, aku imbomu lemo yu
peyalime molopalie imbo palinga
kongono imbomu molopili," nimu.
36 Kanongei nimbe Jisas yuni
bakulu kelo te lipelie eno angi-
leringina angilipili nimu. Aku
bakulumu kangulupe lipelie
yunge kitipi kanoli iyemando
nimbei, 37 "Imbo narireni nanga
imbina bakulu kelo i teli te panjipe
limo lemo, aku na panjipe ltimo.
Imbo narireni na panjipe limo
lemo, aku na kau panjipe naa
ltimo nalo na lipe mundurumu iye
awilimu kape ilto waye panjipe
ltimo," nimu.

Jisasini imbo teni lino kinye opa pule naa tomo lemo da imbomu linonga nimu

38 Aku tepa nimu wali, Jononi
Jisasindo nimbei, “Ungu imbo iye-
muya, linoni iye teni Jisas nunge
imbina kuro kerima makoropa
mundurumuna kanomolo. Aku
wali, aku iyemu lino kinye tapu
topa naa andorumu akumunga
linoni aku tereno ulumu kelewi
nimbo, molo nimolo,” nimu.
39 Aku tepa nimu wali, Jisasini
nimbei, “Enoni aku iyemundo
molo ningo kelewi ungu naa
neio. Imbo teni nanga imbina
ulu wengendeli te tepalie, altopa
nanga ungu kerima naa nindim-
belo. 40 Pileio! Imbo te lino kinye
opa pule naa tombalomu lemo,
aku linonga imbomu. 41 Nani
enondo ungu kamukumu nio.
Imbo teni eno nanga imboma
molonge ulu kanopalie wali nanga
imbina no kolopa timo lemo
paimbo aku imbomunga tembalo
ulumu pundu topa Goteni mele
tipe kalolimu awilimu timbelona
limbelo,” nimu.

Jisasini imbo teni yunge imboma teko mainye naa mundeio nimu

42 “Imbo teni na ipuki tirimo
bakulu kelo teni ulu kerima tepili
nimbe toperope timo lemo aku
ulu oi naa teli yunge nomina
kou muluwele kangore moko
tokolio nomu kutana toko mainye
mundunge, aku paa penga.
43 Nunge kimuni ulu pulu keri
te tenio lemo aku tembalo kimu
karu leko ltewi. Ki kalalendomu
angili nu koinjo mololi ulumu linio
lemo aku penga. Nalo ki peya talo
angili tipe kombuna punio lemo,
aku paa keri lepamo. 44 Neya aku
tipe kombuna tuku korowa imbo
noromelema naa koromele. Aku
tipe imbo noromomu kape walite
naa kumburumo. 45 Nunge kimbo-
muni ulu pulu keri te tenio lemo,
aku tembalo kimbomu karu leko
ltewi. Nu kimbo ekondo kalalendo
angili koinjo mololi ulumu linio
lemo, aku penga lepamo. Nalo
kimbo peya talo angili nu tipe
kombuna toko mundunge lemo,
aku paa keri lepamo. 46 Neya
aku tipe kombuna tuku korowa
imbo noromelema naa koromele.
Aku tipe imbo noromomu kape
walite naa kumburumo. 47 Nunge
mongomuni ulu pulu keri te tenio
lemo, aku tembalo mongomu
akuko ltewi. Gotenga molopa
kondoli kombu mongo tendekumu
kau angilipili tuku punio lemo,
aku penga lepamo. Nalo mongo
peya talo angili tipe kombuna toko
mundunge lemo, aku paa keri.
48 Neya aku tipe kombuna tuku
korowa imbo noromelema naa ko-
romele. Aku tipe imbo noromomu
kape walite naa kumburumo.
49 Imbomani Gote popo toko
kaltomele melema tingeindo
Goteni langi kake telima kanopili
ningo api kuta mundukolio tir-
imele. Api kuta mele tipeni imbo
pali molongena wendo ombalo.
50 Kutamu penga, nalo yu tingo
naa temo lemo tingo tepili ningo
ulu te manda teremeleya? Eno
api kuta mele tingo tepili molko-
lio enonga imunana konopu ten-
dekuna pupili taka liko molaio,”
nimu.

10

Iyemuni ambo lipe lteli ungumu

1 Jisas aku kombumu tiye kolopa
Judia kombu pumbelie Jordan no
lembulupe purumu. Aku wali,
imbo pulumu kano tekola Jisas yu
molorumuna oringi. Aku oringi
kinye Jisas yunge oi teli ulumu
lepalie, kano tepala imboma ungu
mane tirimu.
2 Kano tepa molorumu kinye
Farisi ningo manga pupu te yu
molorumuna ongolio yu manda
manjiko pilingei ungu te waliko
pilkolio ningei, “Linonga mane
ungumuni iye teni yunge ambomu
makoropili nimbe aku ulumu

ee nimonje molo manda naa
tembaloya?" ningi.
3 Jisasini ungu pundu topalie
nimbei, "Aku tepa ulumunga,
Mosesini eno oi mane ungu
ambelemu tirimuya?" nimu.
4 Enoni ningei, "Iye te yunge
ambo tiye kolomboi konopu
lembalo akumuni lemo ambo tiye
kolto nimbe pipia te topalie kinye
yunge ambomu wendo manda
makoropa mundupili nimbe,
Mosesini ee nimu," ningi.
5 Jisasini topondopa nimbei,
"Eno ungu tukumemu naa pilko
lombileringi kinye eno ungu
imbo tondombai perepa kelepalie
Mosesini aku mane ungu enonga
nindipe tondorumumu.
6 Nalo oi kiyendo pulu polopa
melema tepa wamorumu aku
waina kinye Gotenga ungumuni
nimbei,
Ambo iye talo tepa wamorumu,
(Stt 1:27)
nimbe 7 kelepala Gotenga ungu-
muni nimbei,
I ungu pulumunga iyemuni
yunge lapa anumu talo tiye
kolopalie omenu ambomu
kinye tenge timbelo. 8 Aku
tengele ulumuni imbo talo
kangi tendekumu mele
apuwe lengele, *(Stt 2:24)*
nimo. Imunga imbo talo ningo
molko naa pungele nalo imbo ten-
dekumu none teko molko pungele.
9 Akumunga Goteni lipe popo ti-
rimo ulumu imbo teni lupe lupe
pupili naa neio," nimu.
10 Altoko ulkendo pungolio
wali, Jisas yunge kitipi kanoli
iyemani i nimu kano ungumu
ambe tepaya ningo Jisas yundo
waliko pileringi. 11 Aku wali,
Jisasini topondopa nimbei, "Iye
teni yunge ambomu makoropa
mundupelie, kelepa ambo te lupe
limo lemo, aku tembalo ulumuni
yunge oi ambomu molopili altopa
yuni lupe ambo wapu langi noli
ulumu tembalo. 12 Aku tepa mele
kala, ambo teni yunge omenu
iyemu tiye kolopalie kelepa iye
te lupe pumo lemo, aku tembalo
ulumuni yunge oi iyemu molopili
yu iye wapu langi noli ulumu
tembalo," nimu.

Jisasini bakulu keloma mane ungu tirimu

13 Altopa walite imbomareni
enonga bakuluma Jisasini ki pala
noindipe mane ungu tipili ningo
Jisas yu molorumuna meko ongei
oringi, nalo yunge kitipi kanoli
iyemani imbo kanoma iri toringi.
14 Aku teringi ulumu Jisasini
kanopalie wali konopu naa mon-
dorumu. Aku tepalie yunge kitipi
kanoli iyemando nimbei, "Bakulu
keloma anjo pipi naa tieio. Goteni
imboma nokoromo ulumu da tepa
bakulumanga ltemo akumunga
na morona wangei neio. 15 Nani
enondo ungu paimbo nio. Imbo
narireni Goteni imbo nokoromo
ulumu bakulu mele naa limo lemo,
aku imbomu yu Gotenga nokopa
moromo kombuna manda naa
pumbelo," nimu. 16 Aku tepa
nimbelie wali, Jisas yuni bakulu
kanoma kangulupe lipelie ki pala
noindipelie bakulu kanoma mane
ungu tirimu.

Jisas purumu wali kelo iye ka-makore orumu

17 Jisas pumbei purumu wali,
iye te mu nimbe ombalie yunge
kumbekerena komongo topa
pondorumu. Aku tepalie, Jisasindo
walipe pilipelie nimbei, "Ungu
imbo iye pengamu, ulu pulu
paa ambelemu nani tepolio wali,
koinjo molopa kau puli ulumu
limboya?" nimu.
18 Jisasini ungu pundu topa
nimbei, "Ambe telka nuni na iye
pengamu ninoya? Imbo te paa
penga molo, nalo Gote tendekumu
yu kau pengamu. 19 Nu Gotenga
mane unguma pino kano, akuma

i tepa: Nu imbo te toko naa
kondowi. Nu ambo iye kinye
wapu langi naa nowi. Nu wapu
naa nowi. Nuni imbo te kot kolo
tondoko naa tendewi. Nu imbo
te kolo toko tiko yunge noimbelo
melema wapu naa liwi. Nunge
aminye lanie talonga imbi ningo
pala munduko ningele ungumu
tenge piliwi," nimu.
20 Pilipelie, iye kanomuni
nimbei, "Ungu imbo iyemu, na
oi bakulu kelo wali, aku mane
unguma pali lombilipo oru," nimu.
21 Kano tepa nimu wali, Jisas-
ini iye kanomu kanopa konopu
mondopalie nimbei, "Nu i ulu ten-
dekumu kau oi naa teli. Nu pun-
golio kinye nunge noirino melema
pali yolo liwi. Aku yolo likolio kou
linioma imbo koropa nolima tiwi.
Aku tenio ulumuni nu mulu kom-
buna mele kamako ltemo palima
lieni. Da ulu tekolio, na ongo lom-
biliwi," nimu.
22 I nimu ungumu kano iyemuni
pilipelie wali, yu tapa lepa mai
kanorumu. Aku tepalie konopu
keri lepa ulkendo yu purumu.
Ambe telka, yu mele paa awini
noipe kamako lerimu.
23 Aku terimu wali, Jisas-
ini yunge kitipi kanoli iyema
kanopalie nimbei, "Gote iye
nomi kingimu molopa nokoromo
kombuna tukundo pungeindo
imbo kamakoma pungeindo paa
perenge!" nimu.
24 I nimu ungu pilkolio yunge
kitipi kanoli iyema mini wale
lteringi. Nalo Jisasini altopala
nimbei, "Gote iye nomi kingimu
molopa nokoromo kombuna
tukundo pungeindo imbo ka-
makoma pungeindo paa perenge.
25 Kongi kamelemu paa awili
walipe kale aulkena anjikondo
manda naa purumo. Aku tepa
mele imbo kamakomu Goteni
imboma nokoromo kombuna
pungeindo paa perenge," nimu.
26 Aku nimu ungumu pilkolio
yunge kitipi kanoli iyema mini
ltekolio araya ningi. Aku teko-
lio enongano nendo yando ningei,
"Aku lemope, Goteni nari paa tepa
limbelonje?" ningi.
27 Aku wali, Jisasini iye kanoma
kanopalie nimbei, "Imbo imbo-
mani i ulumu manda naa tenge
nalo Gote kinye aku tepa molo.
Goteni ulu palima manda teremo,"
nimu.
28 Kano tepa nimu wali Pitani
Jisasindo nimbei, "Nu piliwi, lino
nu lombilimili nimbolio melema
pali tiye kolorumulu," nimu.
29 Jisasini topondopa nimbei,
"Nani nundo paimbo nio. Imbo
teni na konopu mondopa nanga
kongono tendembai yunge ulke,
molo angenupili kemulupili, molo
lapali anupili, molo yunge baku-
luma, molo poinye mai melema
mola mola lepili ombalo imbomu
lemo, 30 kinye i wai ltemomunga
mele paa pulumu limbelo. Aku
imbomu yu lemo, ulke kape,
angenupili kemulupili anupili
kape, ambo kango bakulu kinye
poinye mai kape, mele paa pulumu
ola mandopa limbelo. Aku tepalie,
i walimunga umbuni meko mindili
noli uluma kape limbelo. Altopa
wai yando ombalomunga imbo
akumu yu koinjo molopa kau puli
ulumu limbelo. 31 Nalo imbo awini
kinye kumbe ltemelema akilio
lenge. Kinye akilio ltemelema
kumbe lenge."

Jisas yu kolombo nimbe altopala nimu

32 Jerusalem kombu olando
pungei pungolio wali, yunge kitipi
kanoli iyema Jisas yunge umbulu
umbulu akilio leko ongolio wali
eno mini lteringi. Kano wali, we
imbo akilio akilio lombileringi
imbomani pipili kolkolio oringi.
Aku wali, Jisasini yunge kitipi
kanoli iyema aulke kulendo meli
pumbelie yu kinye wendo ombalo

unguma altopala nimbetipelie
33 nimbei, “Eno pileio. Kinye
lino Jerusalem kombu pumili
purumolo, akuna lemo Iyemu-
nga Malo Gote popo tondoli iye
awilima kinye mane ungu imbo
iyemanga kindo tinge. Aku wali,
aku iyemani yu kot tendekolio
kinye kolopili ninge aku tekolio
imbo tawendomanga kindo tinge.
34 Aku imbomani yu ungu taka
tondoko, olkambe toko kandoko
mapu tokolio toko kondonge
nalo wali yupoko tipemunga yu
makilipelie koinjo molombalo,”
nimu.

Jems kinye Jon taloni Jisasindo elonga ulu te tendewi ningili

35 Kano wali, Sebedinga malo
Jems kinye Jon talo Jisas yu molo-
rumuna ongolio kumbe lepo mo-
lambili konopu lepolio Jisasindo
ningilindo, “Ungu imbo iyemu, il-
tonga ulu te walipo pilimbolo ten-
dani konopu lepolio orombolo,”
ningili.
36 Jisasini walipe pilipelie nim-
bei, “Nani elonga ulu ambelemu
tendamboi ningolio nimbeleya?”
nimu.
37 Eloni topondoko ningili, “Nu
paa au ningo kondoko polo wen-
gendelina nunge engemani kombu
nokoko molonio wali, ilto te nunge
imbo kindo mondoko te nunge
koya kindo mondani,” ningili.
38 I teko ningili wali, Jisasini
iye kano talondo nimbei, “Elonga
waliko piltimbele ungumu elo
naa liko manjikolio nimbele. Na
no mingi kombili telimu paa
nomboi teromu, elo manda non-
geleya? Imbomani na umbuni
liko tingemu manda membo nalo
elo aku ulu tenge wali paa manda
mengeleya?” nimu.
39 Aku tepa nimu wali, kano iye
taloni ungu pundu i teko toringili,
“Aku nino uluma manda tembolo,”
ningili.

Aku wali, Jisasini iye kano
talondo nimbei, “Paa nimbele!
Na no mingi kombili teli nomboi
teromu eloni paa nongele. Im-
bomani na umbuni liko tingemu
manda membo akumu elo kape
umbuni aku teko liko tingema
manda mengele. 40 Nalo nani
nanga imbo kindo kape koya
kindo kape molangili manda naa
nio. Aku kombu talo Goteni
yunge tumbi tipe noindirimo
imbomanga timbelo,” nimu.

41 Aku ningili ungumu Jisas
yunge we kitipi kanoli iye 10 kano
pokoni pilkolio wali, Jems Jon talo
kinye mumindili koloringi. 42 Aku
wali, Jisasini yu molorumuna
waio nimbelie nimbei, “Imbo
tawendomanga kombu meli iye
awilimani enonga olo kele tokolio
we imbo keri pengama kambulko
embambo tiko eno windina pala
moromele. Aku iyemanga maindo
iye pinyewe moromelemani kape
enonga olo kele tokolio imbo keri
pengama liko maindo mundukolio
eno winjiko moromele. Aku
teremele uluma enoni liko man-
jirimele.
43 Aku ulu paa manda naa teaio.
Nalo imbo narire enonga imunana
yu awili molambo konopu lem-
balo, da imbomu yu enonga kon-
gono kendemande iyemu molopili.
44 Aku mele enonga imunana
imbo te kiyendo molombo konopu
lembalomu lemo, yu enonga
palinga kongono kendemande
iyemu molopili.
45 Liko manjeio! Paimbo, Iyemu-
nga Malo maina mainye ombalie
wali imbomani yunge kongono
tendangei nimbe naa orumu nalo
imboma tapopa kongono tendepa
imbo awini tukundo limbei kolo
wangopo kolombo nimbe orumu,”
nimu.

Jisasini Bartimeus nimbe mongo lili iye tenga mongo makintirimu

46 Jisas kinye yunge kitipi kanoli
iyema Jeriko ningo kombu tenga
wendo oringi. Altoko Jisas kinye
yunge kitipi kanoli iyema kinye
we imbo pulumu peya aku kom-
bumu tiye kolko anjikondo pungei
puringi wali, melema tieio nimbe
ki olo lepa teremo iye mongo lili
te awili aulke kulendona molo-
rumu. Aku iyemunga imbi Bar-
timeus, yu Timeus nimbe iye tenga
malo. 47 Jisas Nasaret kombu
iyemu omba pumbe nimuna piler-
imu. Aku wali, iye kanomuni pulu
mondopa alako topa nimbei, “Jisas
nu Devitinga kolepa, na kondo
kolowi,” nimu.
48 Aku tepa nimu wali, imbo
pulumuni yu pai ningo likolio, yu
taka liko molowi ningi. Nalo aku
teko ningi kape alako paa lakopa
topalie nimbei, “Nu Devitinga
kolepa, na kondo kolowi,” nimu.
49 Pilipelie Jisas angilipe nimbei,
“Andi mongo lili iyemu opili neio!”
nimu.
Aku wali, iye mongo lili kanomu
alako tokolio ningei, “Nu konopu
toimbo topili kani, nu tono kolko
makilkono owi nimo kani ongo
puwi!” ningi. 50 Iye mongo lili
kanomuni yunge komoku palu
mele maminye pakorumumu
darenga kulendo kulupe anjo
mundupe yu kano walitikale
puke topa ola angilipe Jisas yu
angilerimuna orumu.
51 Kano wali, Jisasini yu walipe
pilipelie nimbei, “Nani nunge paa
ambele ulumu tendamboi ningo
ninoya?” nimu.
Iye mongo lili kanomuni nim-
bei, “Ungu imbo iyemu, na mongo-
muni melema kanopo imbi tiem-
boi konopu lteo,” nimu.
52 Jisasini nimbei, “Puwi. Nunge
ipukimuni nu tepa koinjo ltimo,”
nimu. Walitikale kau iye kanomu
melema kanopa imbi tirimu. Aku
tepalie, Jisas purumu aulkena lom-
bili akilio lerimu.

11

Jisas king mele Jerusalem kombu tuku purumu

1 Jisas kinye yunge kitipi kanoli
iyema Jerusalem kombu nondoko
onge wali Oliv nimbe mulu kembo
nondopa ltemo Betfage kinye
Betani kombu talonga wendo
oringi. Akuna Jisasini yunge kitipi
kanoli iye talo yunge kumbe lepa
palio nimbelie tipe mundupelie
2 nimbei, “Neya ulke kombu
kandombelena pungo nendo
lekolio kongi donki kokele imboni
kape oi naa molopa andoli te ka
teli pembalona kanongele. Aku
kongimu ka poikoliope na angio
ina altoko yando meko walio.
3 Nalo imbo teni elo da ulu ambe
telka terembeleya nimo lemo,
aku imbomundo ningili ‘Iltonga
Iye Awilimuni yu donkimuni
mepili nimbe altopa walitikale da
tipe yando mundumbelo,’ nelio,”
nimu.
4 Nimu kano mele kitipi kanoli
iye kano taloni pungolo kongi
donki kokele te aulke kulendo ulke
kerepulurenga ka tepa perimuna
kanoringili. Kano iye taloni
kongi donki kanomu ka poiko
angileringili kinye 5 imbo mare
akuna angileringimani waliko
pilkolio ningei, “Andi kongimu
ka poirimbele, aku ambe telka
terembeleya?” ningi.
6 Kano teko ningi wali iye kano
taloni Jisasini nimu kano mele aku
teko ungu pundu toringili. Aku
wali iye kanomani iye talo pangili
tiye koloringi. 7 Iye kano taloni
kongi donkimu Jisas angilerimuna
meko ongolio elonga ola wale
pakolima kongi donkimunga um-
buluna kulko pala noindiringili.
Aku wali Jisas ola pumbe molo-
rumu. 8 Neya aku wali, Jisas
yu kongi donkina molopa opili
ningolio imbo pulumuni enonga
ola wale pakolima aulkena mainye
kumbe leko pawembo toliko

puringi. Nalo aku wali, mareni
kulekule poinye lerimumanga
unjo koma langoko likolio gomo
pukuko aulkena kumbe leko
pawembo toliko puringi. 9 Aku
teringi wali imbo kumbe leko
puringima kinye imbo akilio leko
lombileringimani tono kolko alako
toko ningei,

“Gotenga imbi kapi neio!
Goteni iye awilimunga imbina
oromo iyemu
nokopa kondopili!
10 Linonga kaue Devitinga kalopa
ltimu iye nomi king
kombu nokombalo iyemu, Goteni
yu nokopa kondopili!
Linoni Gote kapi nemili,” ningi.

11 Jisas kano Jerusalem kombu
tuku pumbelie Gotenga Ulke
Tempelena purumu. Akuna tuku
pumbelie tuku lerimu melema
pali tiyomaye lipe kanorumu.
Nalo kombu ipo lembai terimu
wali yunge kitipi kanoli iye 12
kano poko kinye Betani kombundo
altoko puringi.

*Jisasini unjo mongo naa toru-
mumu kolopili nimu*

12 Otilikondo Betani kombu tiye
kolko puringi wali Jisas engele
kolorumu. 13 Aku wali, tule tepa
weltenga fik nimbe unjo te mongo
topalie gomo meremo mele aku
tepa gomo mepa angilerimuna
kanorumu. Jisas kano unjo mongo
te peremonje nimbe lipe nombai
purumu. Nalo unjo puluna omba
kanorumu wali, unjomu yu gomo
kau mepa angilerimu lemo. Ambe
telka unjo mongo toromo waimu
neya aku wali molo. 14 Kano
wali Jisasini unjomundo nimbei,
“Nunge mongo toniomu imbo teni
altoko paa naa nopili,” nimu. Aku
tepa nimu ungumu yunge kitipi
kanoli iyemani pileringi.

*Jisasini Gotenga ulke tempelena
melema tarepo toringi imboma
makoropa tawendo mundurumu*

15 Jisas kinye yunge kitipi
kanoli iye kanoma Jerusalem
kombu wendo oringi wali Jisasini
Gotenga tempel ulke papena tuku
pumbelie kinye melema tarepo
toko topo toko moloringi imboma
pali topa makoropa pena pena
mundurumu. Aku tepalie yuni
kou alowamalowa teringi imbo-
manga poloma kinye kera imili
maket teringi poloma lipe topele
tondorumu. 16 Aku tepalie imbo
tukundo tawendo teringimani
Gotenga ulke tempelena melte
meko welkondo yalkondo teangei
ungu naa nimu. 17 Aku wali yuni
imbomando mane tipelie nimbei,
“Gotenga oi ungumunga i tepa
nimbe peremo. Goteni nimbei,
Nanga ulkemu imbi tikolio lemo
kombu palinga imbomanga
konge teremele ulkemu
ninge, *(Ais 56:7)*
nimo nalo enoni wapu iyemanga
kou anga mele apuwe tirimele,”
nimu.
18 Aku tepa nimu ungumu
Gote popo tondoli iye awilima
kinye mane pimele ungu imbo
iyemani pilkolio Jisas yu toko
kondongei aulke mare kororingi.
Nalo imbo pali nombeya teko
angileringimani yunge mane
tirimu ungumu pilkolio ereye
ningo tono koloringina kanokolio
yu pipili koloringi.
19 Altopa ipo lerimu wali Jisas
kinye yunge kitipi kanoli iye
kanoma Jerusalem kombu tiye
kolko eno wendo puringi.

*Unjo te pulu pulkonomanga
peya kolopa ltimu lemo*

20 Otilikondo aulkena pungo
molko kanoringi kinye fik nimbe
kano unjomu mundo maindo
maindo kololipe pumo. 21 Kano
wali Pitani aku terimu ulumu

lipe manjipelie Jisasindo nimbei,
“Ungu imbo iyemu, kanowi! Nuni
monda nopili ninio kano unjomu
gomo oo lepa kolomo ltemo,”
nimu.
22 Jisasini topondopa nimbei,
“Eno Gote ipuki tieio. 23 Nani
enondo ungu tukumemu nio.
Imbo narireni i mulumundo
nimbei, nu makilko la tikolio nunu
nomu kutana toko tuku munduwi
nimbelie kinye yu konopu talo naa
lembalo nalo yunge nimbelo ungu-
munga ipuki kau timo lemo, aku
Goteni yunge nimbelo ulumu paa
tendembalo. 24 Akumunga nani
enondo nio, mele ambele te konge
ningo waliko pilingei wali, ipuki
tikolio melemu oi lindu konopu
leaio, aku tenge lemo, ambele
mele te waliko pilinge aku melemu
Goteni timbelo. 25 Akumunga
eno konge ningo ola angilingei
wali, imbo te kinye konopu te
ambolongei lemo, aku ulumu
tiye kondaio. Aku tenge wali
enonga muluna moromo Lanieni
enonga ulu alowa tengema tiye
kondombalo. 26 Nalo enoni imbo
wemanga ulu alowama tiye naa
kondonge lemo, aku enonga
muluna moromo Lanieni enonga
tenge ulu alowama kape tiye naa
kondombalo,” nimu.

*Jisas nu narini enge damu tir-
imuna terenoya ningi*

27 Jisas kinye yunge kitipi kanoli
kano iyema Jerusalem kombu
altokola yando oringi. Aku wali
Jisasini Gotenga Tempel ulke
papena tuku pumbe andorumu
wali Gote popo tondoli iye aw-
ilima kinye, mane ungu pimele
ungu imbo iyema kinye, we
tapu iyemani Jisas angilerimuna
oringi. 28 Jisas waliko pilkolio
ningei, “Nu enge temu ambolko da
uluma terenoya? Nu imbo narini
da uluma teani nimbe imbimu
tirimuya?” ningi.
29 Jisasini topondopa nimbei,
“Nani eno ungu tendekure kau
walipo pilemboi. Aku ungumu
pundu tonge lemo aku nani i
ulu teromanga engemu tena
ltionje aku enondo nimbo timbo.
30 Jononi imbo no ltindirimu
ulumu Goteni tewi nimuna ter-
imunje molo imbo iyemani tewi
ningi ulumu terimuya? Aku
ungumu na kondo ningo ningo
tieio,” nimu.
31 Iye kanoma enonga nendo
yando toropo toko ningei, “Goteni
tewi nimuna terimu nimolo lemo,
aku yuni eno ambe telka Jon ipuki
naa tiringiya nimbelo.
32 Nalo linoni imbo iyemani
tewi ningina terimu nimolo lemo
aku lino umbuni limolo lepamo,”
ningi. Ambe telka imbo palini
Jon Imbo No Ltindili yu paimbo
Gotenga nimbe munduli ungu nili
iyemu ningo liko manjirimele.
33 Konopu talo lekolio wali Jisas-
indo ningei, “Lino naa lipo manjir-
imolo,” ningi.
Aku teko ningi wali Jisasini ne
kano iyemando nimbei, “Aku lemo
nani kape na enge temu ambolopo-
lio i uluma tero aku ungumu eno
naa nimbo timbo,” nimu.

12

*Juda iye pinyewe kanoma
pilenge nimbe wain poinye ungu
kongolino lipe ungu nimu*

1 Aku ungu nimbelie wali Jisasini
ungu kongolino te lipelie nimbei,
“Iye teni wain poinye te panjirimu.
Aku tepalie poinyemu undukana
pape tepa okorumu. Poinyena
tuku wain nowi lembalo wali
kambulko ingiriko wain nomu
wendo liko wain teangei nimbe
muru te akupe noirimu. Da
tepalie wali wapu iyemani wain
mongo ongo wapu inie tonge
nimbelie poinye tapu ulke te
takorumu. Kano uluma tepa pora
tipe noipelie wali, wain poinye

kanomu yu kinye moke liko peya
tuku moloringi kano iyemanga
kindo tipe nokoko molangei nimbe
yu kombu ponenge purumu.
2 Altopa wain nowi lepa inie
toromele waimu wendo orumu
wali, poinye pulu iyemuni yunge
poinyemu tapu teko nokaio nimu
iyema moloringina yunge moke
limbelo mele wain mongo mare
inya toko tiengei nimbe yunge
kongono iye te lipe mundurumu.
3 Nalo lipe mundurumu iyemu
orumu wali poinye tapu teko
nokoringi iyemani yu ambolko
likolio koipeni pupu toko ulkendo
we pupili ningi. 4 Kano teringi
wali poinye pulu iyemuni yunge
kongono iye te lupe altopala
aku iyema moloringina lipe
mundurumu. Nalo kano iyemani
kongono iye lipe mundurumu
kanomu ambolko liko pinyewe
imu tuku tiko paa keri teko
toringi. 5 Aku teringi kape poinye
pulu iye kanomuni yunge kon-
gono iye te lupe altopala lipe
mundurumu, nalo kano iyemu
ambolko liko toko kondoringi.
Kelepa yunge kongono iye pulumu
aku tepala lipe mundurumu.
Aku terimu wali, kano iyemani
lipe mundurumu iyemanga mare
koipeni paa kenjiko toringi, wema
toko kondoringi.

6 Peyalimekondo iye tendekumu
kau lipe mundumbelo mele molo-
rumu. Aku iyemu lemo yunge
marenu tendekumu. Yuni konopu
paa lakopa mondorumu. Marenu
peyalimekondo lipe mundupelie
nimbei, ‘Nanga malo oromo ningo-
lio yunge nimbelo ungumu pilko
tenge tiko marenu ulte naa tengei,’
nimu.

7 Nalo yu kinye moke liko poinye
nokoko moloringi iyemani yunge
marenu orumuna kanokolio wali
enongano nendo yando ningei, ‘I
poinye pulu iyemunga malo akilio
poinye maima limbelo iyemu
oromo kani yu topo kondamili
waio. Aku tepolio yunge poinye
maimu pali lino liemili,’ ningi.
8 Aku teko langi ningolio, poinye
pulu iyemunga marenu am-
bolko liko toko kondokolio wain
poinyena toko wendo munduringi.

9 Aku ulu teringimunga poinye
pulu iyemuni ambe tembaloya?
Omba poinye tapu teko mo-
romele iyema pali topa kondopalie
poinyemu iye we marenga kindo
timbelo. 10 Akumunga Gotenga
oi topa panjirimu ungu karolomu
eno kambu toko naa pimeleya?
Aku ungumu i tepa,

Ulke takoringi iyemani kanoko
keri pilko toko lteringi kou
akumu kelepa ulke timu
mele ulke enge tindili kou
awili pengamu ltemo,
11 Awilimuni aku ulumu terimu
linoni kanopo paa penga
karomolo,” *(Sng 118:22,23)*

nimu.

12 Jisasini iye pinyewema kon-
golino lipelie nimu ungu liko man-
jikolio wali enoni yu ambolko liko
kot tendengei aulkere kororingi.
Nalo imbo pulumu angileringina
kanokolio pipili kolkolio Jisas yu
tiye kolko eno puringi.

Jisas manda manjingei ungu te waltindiringi

13 Altopa walite Farisi ningo
manga pupumunga kinye King
Herotenga talapena iyemareni
Jisas yuni ungu alowa tepa nim-
belomanga yu ambolko liengei
ningolio Juda imbomanga iye
pinyewemani Jisas molorumuna
liko munduringi. 14 Kano iyema
Jisas angilerimuna ongolio ningei,
“Ungu imbo iyemu, linoni lipo
manjirimolo, nu iye tumbi nilimu.
Nuni imbomanga i teko tewi
nimele unguma ipuki tiko naa
tono kondokolio Gotenga ungu
paimboma kau nino. Walite kolo
naa torono. Aku tekolio nuni imbo
koropa noli kamakoma ningo

kambu naa torono. Nalo nuni
Gotenga ungu paimbomu imbo
iyema kinye pimo mele tumbi
tiko ningo tirino. Imunga linonga
mane ungumuni Rom kombu
nokoli iyemunga kou takis toko
tieio nimonje naa nimoya? Molo
linoni aku gavmanemunga kou
takis tamilinje naa tamiliya? Aku
ungumu lino tumbi tiko ningo
tiwi," ningi.
15 Nalo Jisasini yu kili tiringi
ungumu lipe manjipelie iye
kanomando ungu te nimbei,
"Enoni na ambe telka melu leko
poingei teremeleya? Na kanamboi
kani kou mongo te meko waio,"
nimu.
16 Yu molorumuna kou mongo
te meko oringi. Kano kou
mongomu lipe kanopalie kinye
iye kanomando walipe pilipelie
nimbei, "I kou mongomunga tuku
imbi naringamu kinye kumbekere
naringamu moromoya?" nimu.
Enoni topondoko ningei, "Aku
Sisaranga ltemo," ningi.
17 Aku teko ningi wali Jisasini
nimbei, "Aku lemope, Rom kombu
nokoli iyemunga melemu lemo
aku yunge tieio. Gotenga melemu
lemo aku Gote yunge tieio," nimu.
Yunge nimu ungu pilkolio wali
iye kanoma mini lteringi.

Imbo kololima makilinge wali ambo iye ningo naa liko manjinge

18 Kano wali imbo kololima
altoko naa makilinge nimele
Sadyusi ningomanga pupu imbo
mareni Jisas angilerimuna ongo
ungu walipe pileli temeko ongolio
Jisasindo ningei, 19 "Ungu imbo
iyemu, Mosesini mane ungu te
linonga i tepa tondorumu. Iye
te kolombalo wali yunge omenu
ambomu we molombalo nalo
ambomu wangono pemo lemo,
aku iye kolombalomunga angenu-
muni ambo waimu yu lipili nimu.
Aku tepalie oi iye kololimunga
bakuluma mendepili. 20 Piliwi.
Walite iye angenupili kite yupoko
pakera moloringi. Iye komomu
ambo lipelie bakulu naa meli yu
kolorumu. 21 Kano terimu wali
angenu iye tukunamuni ambo
wai kanomu yu ltimu. Nalo
kano iyemuni kape bakulu te
naa meli yu kolorumu. Aku wali
kano tendeku ulumu angenu iye
yupoko tipemuni aku terimu nalo
kano teko bakulu te naa meli yu
kolorumu. 22 Aku kinye we kano
angenupili mendepa mendepa
kanomani waye aku teringi. Aku-
munga iye angenupili kite yupoko
pakerani ambo tendekumu liko
oringi. Aku tekolio, peyamani
bakulu naa meli eno koloringi.
Peyalimekondo ambomu yu kape
kolorumula. 23 Akumunga, kinye
iye angenupili kite yupoko pakera
peyani ambo tendekumu liko
oringi. Nalo altoko imbo kololima
makilinge wai akumunga ne aku
ambomu iye temunga paa omenu
molombaloya?" ningi.

24 Aku teko ningi wali, Jisas-
ini ungu pundu topalie nimbei,
"Eno Gotenga ungumu kinye yuni
imbo kololima altopa makinjim-
belo engemu talo naa liko man-
jirimelemunga paa alowa awilimu
teremele! 25 Imbo kololima mak-
ilinge aku wali iye pungo ambo
liko aku ulu naa tenge nalo mu-
luna ensel melema molko punge.
26 Imbo kololima makilinge ulu-
mundo ungu te nemboi. Mosesini
torumu bukuna Gote yu tipena
molopalie Moses yu alako torumu
temane karolomu eno kambu toko
naa pimeleya? Goteni Mosesindo
nimbei,

Na lemo Abraham, Aisak, Jekop
poko nokopo moro Gote,
(Kis 3:6)

nimu. 27 Akumunga Gote yu lemo
imbo kolkolio makilingemanga
nokoli Gote, nalo kolko pora
tilimanga gotere, molo. Aku-
munga enoni paa alowa awilimu

teremele!” nimu.

Jisasini ulu mulimuli kiyendo teaio nimu

28 I teko toropo toko ningi
ungumu Mosesini torumu mane
ungumunga ungu imbo iye te
akuna molopa pilerimu. Jisasini
ne kano Sadyusi nimbe manga
pupumunga ungu waliko pi-
leringimu pundu topa kondo-
rumuna pilipelie aku iyemuni
Jisasindo ungu te walipe pilipelie
nimbei, “Goteni teaio nimbe
mane ungu tirimu ungumanga
ambolopa mandopa ungu temu
paa kiyendo mulimuli angimoya?”
nimu.
29 Jisasini topondopa nimbei,
“Mosesini teaio nimbe torumu
ungumanga palinga lipe ongon-
dopa ungu kiyendo mulimuli
angimomu i tepa ltemo,
Israel imboma pileio. Linonga iye
awili Gote yu kau iye awili
aku yu tendekumu kau mo-
romo.
30 Nunge konopumuni kinye min-
imuni kinye kangimunga
enge peremomuni kinye
lipe manjilimu kinye
kanomani pali enonga Awili
Gote kau enge ningo konopu
mondowi!
31 Ungu talo tipemu i tepa,
Nunge nunu konopu mondorono
mele imbo wema aku teko
konopu mondowi. *(Lo 6:4-5;
WKP 19:18)*
Imunga we Goteni teaio nimu
unguma i ungu talonga maindo
oromo,” nimu.
32 Aku tepa nimu wali, iye
kanomuni nimbei, “Ungu imbo
iye, paa ningo kondorono. Iye
awilimu yu kau Gote, we gote
te naa moromo nalo yu kau
Gote tendeku moromo nino aku
paa nino. 33 Konopumuni kinye
minimuni kinye kangimunga
enge peremomuni kinye lipe
manjilimu kinye kanomani pali
enonga Awili Gote kau enge ningo
konopu mondowi ungu ningolio
talo tipemu ninindo nunge nunu
konopu mondorono mele imbo
wema aku teko konopu mondowi
ungu nino aku ulu talo lemo paa
mulimuli. Kongima kinye melema
popo topo kalopa Gotendo tiro
nimolo ulu akuma mandopa,”
nimu.
34 Iyemuni lipe manjipelie
nimbe kondorumu nimbe konopu
lepalie Jisasini nimbei, “Goteni nu
nokopili ungu nini tekolio yunge
iyemu molambo konopu lteno
lepamo,” nimu.

Jisasini unguma pali nimbe
kondorumumunga imbo teni pipili
kolko ungu te walipo pilemili
konopu naa leringi.

Gotenga imboma tepa lipili nimbe tipe mundurumu iyemu naringa maloya ningi

35 Jisas Gotenga tempel ulkena
imboma ungu imbo tondopa
angilipelie wali walipe pilipelie
nimbei, “Mosesini torumu mane
ungumunga ungu imbo iyemani
Kraist nimbe aku iyemu Devitinga
lapuna wendo ombalo ningi, nalo
ambe tepalie aku ulumu wendo
ombaloya?

36 Oi Gotenga Mini Kake Te-
limuni Devitinga konopundo
molopalie tope tirimu wali, Devit
yuni nimbei,
Iye kamakomuni nanga Iye Aw-
ilimundo nimbei, nu nanga
imbo kindo ongo molowi,
aku tenio wali nunge opa pule
iyema nunge kimbo puluna
maindo mondombo, *(Sng
110:1)*
nimu. 37 Devit yuni Kraist imbi tipe
yu iye awili nimu akumunga al-
topa ambe tepalie Kraist Devitinga
lapuna wendo ombaloya?” nimu.

Aku tepa nimu ungumu imbo
paa pulumuni pilko tono koloringi.

Jisasini mane ungumunga ungu imbo iyemani teringi uluma kanopalie naa lombileio nimu

38 Aku ungu mane tipelie wali, Jisasini imbomando nimbei, “Mane ungumunga ungu imbo iyema kinye kane kane molaio. Aku iyema enonga wale pakoli tule pengama pakoko mere mundukolio kinye maket kombu malio imbomani eno panjiko lengei aku tepo andamili konopu ltemele. 39 Nombeya teko ulkena pungo eno polo kiyendo pengamanga molamili konopu ltemele. Langi awili kaloromele wali lino imbi mololi kumbena molamili konopu ltemele. 40 Aku iyemani ambo waima taporomolo ningolio kolo toko tiko enonga poinye ulke melema eno wapu noromele. Aku tekolio, ekondo kulendo eno iye penga mare none teko konge tule teko ningo purumele. Nalo aku teremele ulumanga mindili paa awilimu nonge,” nimu.

Ambo waimuni Gotendo paa tereno nimbe kou mundurumu

41 Jisasini Gotenga tempel ulkena imbomani paa tereno kou tiko ongo mundupula teringi ulu kanopa, yu kou ketemu lerimu kulendona molorumu. Aku wali, imbo kamako awinini kou pulumu ongo mundupula teringi. 42 Nalo aku teringi wali, ambo wai koropa noli teni ombalie kou walo kololi talo koltalo waye omba mundurumu.

43 Jisasini i terimu ulu kanopalie wali yunge kitipi kanoli iyemando waio nimbelie nimbei, “Nani enondo paimbo nio. I ambo wai koropa nolimuni we imbomanga kou ongo mundurumelema pali lipe ongondopa yuni paa olandopa ketena omba mundurumo. 44 We imbo palimani enonga noikolio melemanga arikilima ongo tirimele, nalo i ambo paa koropa pupilimuni altopa molopa pembalo ulumunga noimo koumu pali omba timo,” nimu.

13

Jisasini Gotenga ulke tempelemu talaye tinge nimu

1 Jisas Gotenga ulke tempelemu tiye kolopa purumu wali yunge kitipi kanoli iye teni yundo nimbei, “Ungu imbo iyemu, kou pengama kinye tempel ulke awi kangomu kandonoya?” nimu.

2 Jisasini topondopa nimbei, “Nuni ulke tempel awili i kangomu kandonoya? I kandono koumanga tendekure alaye neya tepa apu topa naa lembalo. Palima talaye tiko mainye mundunge,” nimu.

Jisasini eno wamongo mongo lepili kane kane angileio nimu

3 Jisas kano Gotenga ulke tempelemunga nekondo Oliv nimbe mulu kembo tenga pumbe molorumu wali Pita, Jems, Jon, Andru poko Jisas yu molorumuna enongano pungo molkolio ungu te mainye munduko waliko pilkolio ningei, 4 “Neya aku nino uluma te wali wendo ombaloya? Te ulumani aku waimu kinye nondopa wendo oromo nimbe lino kuliene lipe ondombaloya?” ningei.

5 Aku teko ningei wali, Jisasini iye kano pokondo nimbei, “Eno imbo teni kolo topa timbelo kani mongo lepili wamongo kane kane angileio. 6 Imbo pulumuni nanga imbi liko anekale teko ongolio ningei, ‘na Kraist oro’, ningolio kinye imbo pulumu kolo toko tinge. 7 Imunga eno molonge malio nondoko opa tengena loi ele unguma pilinge. Kelko kombu anjikondo marenga opa teremele ningo ungu temanema tonge aku unguma pilkolio pipili naa kolaio. Paimbo, aku tepa uluma paa wendo ombalo, nalo peyalime waimu welea wendo naa ombalo. 8 Kombu awinini

nendo yando angilko alowa teko
opa tenge. Kombu marenga
parambala tepa engele awini
lembalo, nalo aku uluma lemo
wai kerimu kokele ombaimunga
oi kumbe lepa mindili noli ulumu
pulu mondombalo.
9 Eno lemo paa wamongo kane
kane angileio. Imbomani eno
ambolko liko kotena meko punge.
Aku tekolio eno nombeya ulke
malio meli tuku pungolio koipeni
pupu tonge. Aku wali imbomani
nanga imbimunga kau nindikolio
eno kombu nokoromele iyemanga
kinye king iye awilimanga kum-
bekerena kot pilengei ningo meli
pungo anjinge kinye enoni nanga
ungu tukumemu imboma ningo
tinge. 10 Pileio! Oi Gotenga
ungu tukumemu kombu palinga
ambolko mandoko paa ningo
tiengei. Aku tenge wali, pele
peyalime waimu wendo ombalo.
11 Eno ambolko liko kotena meko
punge wali, eno ambele ungu
nimolonje ningo konopu umbuni
naa leaio. Aku wali eno ungu
ninge waimu wendo ombalo wali
enonga ungu mare naa ninge, nalo
Mini Kake Telimu kinye lepalie
wendo ombalomuni ungu aku
da konopuna neio nimbelo ungu
mare neio.
12 Aku waimunga iyemani
enonga angenupili yokoli ten-
dekuma opa pule iyemanga kindo
tiko toko kondangei ninge. Aku
kinye lapalini enonga bakuluma
aku ulu tenge. Bakulumani
enonga anupili lapali kinye opa
pule tonge. Aku tekolio wali,
enonga anupili lapali toko kon-
dangei ningo iye marenga kindo
tinge. 13 Eno nanga imboma
molongemunga imbo palini eno
tamili konopu leko mumindili
kolonge. Nalo imbo narireni
enge nimbe angilipe peyalime
waimunga wendo pumbelo, da
imbomu Goteni tukundo lipe tepa
limbelo.”

Wai paa kerimu wendo ombalo

14 “Imboma tepa tombai mele
paa pipili teli keri kangore om-
balomu Gotenga ulke tempelena
tuku naa angilipili konopu lenge
kanona omba angilimbelo kinye
enoni kanonge. Aku tembalo wali
nanga imbo mare Judia kombu
tuku molonge akuma lemo kowa
lkiko lama mulu kembomanga
pala pangei. (I ungumunga
pulumu, nu kambu toko pilko
imboreni wamongo liko manjiwi.)
15 Aku wali, ulke tulepena ola
angilimbelo imbomu kelepa ulke
tukundo pumbe walkumo naa
mepili. 16 Kelepa imbo te poinyena
angilimbelomu altopa anjo pumbe
yunge wale pakolimu naa lipili.
17 Apa! Ambo bakulu keri teko
molongema kinye bakulu ame tiko
molonge ambomanga neya aku
wai paa kerimu wendo ombalowa!
18 Aku tembalomunga Gotendo
konge ningolio neya aku waimu
lemo lo kombu kinye naa wendo
opili neiowa! 19 Paimbo aku tepa
ulumu oi Goteni mulu mai talo
pulu polopa terimu aku waina
winjo aku tepa ulte kape naa
wendo orumu. Kinye kape aku
tepa ulumu naa wendo oromo.
Altopa kape aku tepa ulumu
wendo naa ombalo nalo neya
aku waina wendo ombalo ulumu
paa kerimuwa! 20 Nalo Gote
Iye Awilimuni aku waimu tepa
ponjimbelo. Yuni aku ulu naa
telkanje, aku imbo te naa molko
pali beambo nilimala. Nalo kelepa
yuni yunge imbi topo ltiu imboma
nimbelie kinye aku waimu tepa
ponjindimbelo. 21 Neya aku wali
imbo teni enondo nimbei, ‘Kanaio!
I Kraist oromo molo neya Kraist,’
nimo lemo, aku nimbelo ungumu
ipuki naa tieio. 22 Pileio! Kolo toko
Gotenga imbo nokopa kondorumu
iye Kraist lipe mundurumu iyema

kinye kolo toko Gotenga ungu
nimbe munduli nili iyema wendo
ongolio Gotenga imbi topa lili
imboma kolo toko tiko bembo
tingei ulu wengendeli mare awini
tenge. Aku uluma tekolio Gotenga
imbi toli imboma konopu teko
bembo tingei nalo manda naa
tenge. 23 Imunga aku waimu
wendo ombalo uluma nani eno
unguma pali oi nimbo tindu kano,
akumunga eno lemo wamongo
kane kane angileio."

Iyemunga malo yando ombalo

24 "Nalo neya aku wai kerina,
aku mindili nonge nio uluma
wendo ombalo kinye pele,
Enamu tumbulu tombalo kinye
olimu pa naa tembalo.
25 Muluna kombu kandiyema oo
leko mainye onge. Muluna
pala ltemo melemanga
engemu Goteni ambolopa
parambala tendembalo.
(Ais 13:10, 34:4)
26 Neya aku wali, Iyemunga Malo
kupena enge paa awilimu kinye au
tiperipere nimbo molopolie yando
ombo. 27 Aku wali, yunge ense-
lema mai kombuna mainye am-
bolopa mandopa Gotenga imbi toli
imbo molongema lipo nombeya
teangei lipe mundumbelo. Aku
liko nombeya tenge imbo ko-
rongeimu lemo mai pundu ekondo
koroliko pungo mai pundu ekondo
ulu lengei."

Jisasini peyalime waimu wendo ombalo mele manda lepa fik nimbe unjo te ko ltimu

28 "Imunga unjo fikimuni
tembalo ulumu kanoko moke
ltendeko mane lieio. Unjo fikimu
mu tepa gomo anjimbelo kinye,
kinye pane yalie tembalo waimu
nondopa lepamo ningo liko man-
jirimele. 29 Aku tepa mele kala,
enoni i ulumu wendo ombalona
kanokolio wali, aku enoni kinye
waimu wendo ombai nondoromo
kimbo puluna mainye omba ltemo
lepamo ningo konopu lenge.
30 Nani enondo ungu paimbomu
nio. Neya aku uluma wendo
ombalona kanonge imbo mare
oi naa kolangei kau i uluma pali
wendo ombalo. 31 Akumunga
mulu mai talo kape beambo
ningele nalo nanga ungumu lemo
beambo naa nimbe enge nimbe
lepa kau pumbelo."

Jisas yando ombalo waimu imbo teni naa lipe manjirimo

32 "Na yando ombo waimu lemo,
muluna olando enselemani kape
na Gotenga malo kape paa naa lipo
manjirimolo. Nalo Gote Ara yunu
kau aku waimu lipe manjirimo.
33 Na altopo yando ombo wai
akumu eno naa liko manjirimele.
Akumunga eno lemo wamongo
konopu toimbo topili enge ningo
angilko kane kane molaio. 34 Aku
wai wendo ombalomu lemo i tepa
mele: iye te yunge ulke kombu tiye
kolopa kombu ponenge purumu.
Aku wali yunge kongono iyema
yu mele mele kongono moke tepa
tipelie yunge ulkemu nokoko tapu
tendaio nimu. Pumbei terimu
wali, ulke kerepuluna angilerimu
iyemundo nimbei, 'Ulke kerepu-
lumu lemo wamongo nokoko tapu
tewi,' nimu.
35 Ulke pulu iyemu altopa
ulkendo yando ombalomu aku
ipo kala toli ombalonje molo
amburume tuku ombalonje, molo
kombu tangombai telimuni kinye
ombalonje molo ipo leli oi ena
mundi kinye ombalonje akumu
eno naa liko manjirimele aku-
munga eno kape paa wamongo
kane kane molaio. 36 Nalo yu
kiyengo nimbe walitikale wendo
omo lemo aku yuni eno paa uru
peko molangei omba naa kanopa
ltendepili. 37 Akumunga nani
enondo i nio ungumu lemo, aku
imbo palindo nio. Eno lemo paa

wamongo kane kane molaio,”
nimu.

14

Juda Iye Awilimani Jisas ambolko liko tongei wai momo toringi

1 Goteni Israel imboma oi Isip
kombu wendo lipe enonga ungulu
komoma tepa ltimu aku waimu
wendo oromo wali liko manjingei
langi awili talo karomele. Aku talo
te imbi tiko, Pasova langi ningo,
te Bret Yis Naa Munduli langimu
nimele. Aku talo oi wendo naa
oli wali talo welepili aku wali Gote
popo tondoli iye awilima kinye
mane ungu pimeleungu imbo iye-
mani Jisas lopeke teko ambolko
liko toko kondongei wai panjemili
ningolio ningei, 2 “Tamili nalo im-
bomani kanonge lemo opa mak-
injinge kani langi kalomolo wali i
nimolo ulumu naa teamili,” ningi.

Amboreni kangi wel mune toli te Jisasinga pinyewena ondondorumu

3 Jisas Betani nimbe kombu
tenga tukundo Saimon nimbe
iye tenga ulkena kere nomba
molorumu. Saimon yu oi kuro
kendi norumu, nalo kelepa Jisas-
ini yu tepa koinjo ltimu. Aku
ulkena molorumu wali ambo teni
tumili kiye noromo mele aku
tepa numunamu nili mingirenga
wel kou olandopa puli mingina
meli orumu. Aku mingimu kawe
topalie wel mune toli kano Jisas-
inga pinyewena ondondorumu.
4 Aku terimu ulu kanoko
moloringi imbo mareni mumindili
kolkolio enonga nendo yando
ningei, “Ambe telka i ambomuni
wel mune tolimu tepa kenjiri-
moya? 5 Neya tepa welemu yolo
limalanje, poinye tenga tukundo
iye tenga kongono tepa kou ltimo
mele limala. Aku tepolio koumu
lipo imbo koropa nolima tilimala,”
ningolio ambo kanomu wayeni
irini opopo toringi.
6 Nalo aku teko ningi ungumu
Jisasini pilipelie nimbei, “Ambe
telka ambomu yu konopu umbuni
liko tirimeleya? Aku teremele
ulumu keleaio! Ambomu yuni
na kinye temo ulumu, aku ulu
paa penga tumbi nilimu temo.
7 Imunga imbo koropa nolima
eno kinye waliwalima molonge.
Te walimanga tapomolo konopu
lenge wali manda taponge. Nalo
waliwalima enoni na kinye naa
molonge. 8 Ambomu yuni na
altoko ono tengemunga oi tumbi
tindipe nanga kangina wel on-
dondomo. I temo ulumu lemo
ambomuni altopa tembai ulumu
oi temo. 9 Nani enondo paimbo
nio. Terenga tukundo ya i mai
kombuna ambolko mandoko
Gotenga ungu tukumemu ningo
tinge wali aku ya i ambomuni
teremo ulumu kape ningo tinge.
Aku tenge kinye imbomani terimu
lepamo ningo ambomu yu liko
manjinge,” nimu.

Judasini Jisas opa pule iyemanga kindo timbei nimu

10 Kano tepa nimu wali, ki-
tipi kanoli iye 12 moloringi
kanomanga iye te Gote popo
tondoli iye awilima moloringina
Jisas aku iyemanga kindo timboi
nimbe purumu. Aku iyemunga
imbi Judas yu Iskariot nimbe
kombu iyemu. 11 Pumbelie ungu
nimbe tirimuna pilkolio wali, Gote
popo tondoli iye awilimani tono
lakoko kolkolio, Judas yu kou
timolo ningo mi leringi. Aku teko
ningi wali, Judas kano Jisas tewali
aku iyemanga kindo timbonje
nimbe lape lepa lipe kondopalie
molorumu.

Goteni oi Juda imboma Isip kombu wendo lipe enonga ungulu komoma tepa ltimu waimu kanoko liko Jisasini yunge kitipi kanoli iyema kinye Pasova langimu kalopa norumu

12 Goteni eno Isip kombu wendo
ltimu waimu manda leko Bret Yis
Naa Munduli langi karomele aku
waimu kiyendo ondopa angiler-
imu. Aku wali enonga oi teremele
ulumu lepalie wali kiyendo akuna
Pasova langi kalongei kongi
sipsip angilinomunga yokolimu
ulke pulupena kandamili ningo
toromele. Aku wali kitipi kanoli
iyemani Jisas waliko pilkolio
ningei, “Linoni tena pumbo Pasova
langimu nunge tumbi tindemili
konopu ltenoya?” ningi.
13 Jisasini iye talo palio nimbe
lipe mundupelie i ulu tealio nim-
bei, “Elo aku kombu sitina pungo
iye te mingina no kolopa meli om-
balie elo kinye kane kane tombalo.
Aku iyemu lombili palio.
14 Yu tuku pumbelo ulkena peya
pungolio, ulke pulu iyemundo
ningilindo, ‘Ungu imbo iyemuni
nimbei, nanga kitipi kanoli iyema
kinye Pasova langimu nombo
molomolo kiripimu tenaya, nimo,’
nelio.
15 Aku wali, ulkemunga olana
kiripi awilite kulumie toko
melema tumbi tiko oi noilimu elo
lipe ondombalo. Akuna lemo eloni
linonga Pasova langima tumbi tiko
noielio,” nimu.
16 Jisas kano angilipili tiye
kolkolo kitipi kanoli iye taloni
kombu sitina pungolio ulu palima
Jisasini elondo nimu kano mele
wendo orumuna kanoringili.
Kelko nimu kano mele Pasova
langi akuna tumbi tiringili.
17 Altopa ipo kala torumu kinye,
Jisasini yunge kitipi kanoli 12
kinye oringi.
18 Kelko ulke tuku polona langi
nongo molkolio wali Jisasini yunge
kitipi kanoli iyemando nimbei,
“Nani enondo paimbo nio. Eno i
moromolomanga iye teni na opa
pule iyemanga kindo timbelo. Aku
tembalo iyemu na kinye kere langi
waye nomba moltomo,” nimu.
19 Nimu ungu pilkolio yunge
kitipi kanoli iyemani kondo kolko
enonga konopundo wango naa
nipili Jisas molorumuna te te ningo
pungolio waliko pilkolio ningei,
“Nando ninonje,” ningi.
20 Kano teko pungo nipula
teringi wali, Jisasini topondopa
nimbei, “Eno iye 12 teni aku ulu
tembalo. Aku imbomu na kinye
waye okolona tuku bret panjipo
norombolo. 21 Paimbo Iyemunga
Malo Gotenga ungumuni nimo
mele aku tepo kolombo nalo opa
pule iyemanga kindo timbelo aku
iyemu mindili nomba paa molopa
kenjimbelowa! Aku iyemu paa
mindili nombalomunga anumuni
yu naa melkanje aku penga!”
nimu.

Pasova langimunga kongi sipsip toromele mele Jisasini yunge mindi meme talo moke tepa tirimu

22 Langi kano nongo moloringi
wali, Jisasini bretemu lipelie Go-
tendo paa tereno nimbelie kinye,
bret kanomu pike lepa yunge kitipi
kanoli iyema tipelie nimbei, “Imu
nanga kangimu eno liko naio,”
nimu.
23 Aku tepalie wain kapomu
lipe Gotendo paa tereno nimbelie
yunge kitipi kano iyemando tirimu
kinye eno palini no wain noringi.
24 Nongo moloringi wali Jisas-
ini nimbei, “Imu lemo nanga
mememu. Goteni yunge im-
boma kinye opa peamili nimbe
mi lerimu kano ungumu nanga
mememuni enge timbeindo imbo
awininga nimbo ondondoro.
25 Akumunga nani enondo paimbo
nio. No wainimu altopo paa naa
nombo nalo pele Gote iye nomi
king molopa nokoromo kombuna
wain koinjomu nombo,” nimu.
26 Altoko kere nongo pora tiko
kunana te ningolio kinye Oliv
nimbe mulu kembo tenga pungei
wendo puringi.

Pitani Jisas naa karo nimbelo ungumu Jisasini oi nimbe tirimu

27 Aku wali Jisasini yunge kitipi kanoli iyemando nimbei, “Gotenga oi toko panjiringi ungumuni i tepa nimbe peremo,

Goteni kongi sipsip tapu iyemu topa kondombalo, aku wali kongima lupe lupe talopa-malopa lenge
akumunga eno palini na tiye kolko kowa punge. *(Sek 13:7)*

28 Nalo altopo kolopolio mak-ilimbo wali enonga kumbe lepo Galili kombu oi pumbo,” nimu.

29 Aku tepa nimu wali, Pitani topondopa nimbei, “Imbo palini aku tenge lemo kape nani nu paa manda tiye naa kolombo,” nimu.

30 Kano tepa nimu wali, Jisasini Pitando nimbei, “Nani nundo paimbo nio. Ipu leli kera gula ko talo tipe oi naa toli wali, nuni na naa lipo manjiro ningo wali yupoko tendenio,” nimu.

31 Nalo aku tepa nimu kinye Pitani ungu paa enge nimbe topondopa nimbei, “Imbomani na nu kinye peya toko kondonge lemo kape nani nundo aku tepo ungumu naa nimbo,” nimu.

Aku wali, we kitipi kanoli iye palini kape tendeku ungumu kau ningi.

Jisasini Oliv nimbe mulu kembo wendo ombalie Getsemani poinyena konge nimu

32 Jisas kinye yunge kitipi kanoli iye kanoma Getsemani ningo poinye tenga wendo oringi. Aku wali Jisasini enondo nimbei, “Na pumbo konge nipembo kani eno ina molaio,” nimu. 33 Aku tepa nimbelie Pita kinye Jems Jon poko yu kinye waye lipe meli purumu. Aku wali yu kinye ulte wendo ombalomu konopu umbuni lepalie konopuna mindili tepili molorumu. 34 Kano terimu wali Jisasini yunge kitipi kanoli iye pokondo nimbei, “Nanga konopuna umbuni paa awili te tepamo kani na kolto none teremo. Eno uru naa peko na kinye peya kopu tepo nokopo kondopo molamili, eno kane kane molaio,” nimu.

35 Kano tepa nimbelie kinye Jisas kano alaye kolte anjipe pumbelie yuyunu maina topa mundupelie wali yu kinye wai keri akumu naa opili nimbelie konge nimbei, 36 “Araya! Nanga araya! Ulu palima nuni manda tereno. Imunga i kombili teli no mingimu na kinye wendo liwi, nalo nani konopu lteo mele naa tewi. Nunge konopu lteno mele kau tewi,” nimu.

37 Aku tepa nimbelie yando omba kanorumu kinye yunge kitipi kanoli iye kano poko uru peko moloringi. Kano wali Jisasini Pitando nimbei, “Saimon nu uru peko kau moronoya? Nu alaye kolte ena mongo tendekumunga kape kane kane molonio mele moloya? 38 Manda manjili ulumuni eno tepa mainye naa mundupili ningo kane kane molkolio konge neio. Enonga konopumunipe aku ulu tumbi nili teambo konopu ltemo nalo enonga kangima tamba nimo,” nimu.

39 Aku tepa nimbelie kinye Jisas kano altopala anjo pumbe kano tendeku ungumu nimbelie konge nimula. 40 Kano konge nimbe molopalie yando omba kanorumu kinye, yunge kitipi kanoli iyema uruni enonga mongoma mepa andorumu kinye uru peko moloringi lemo. Jisas orumu wali makilko molkolio eno niwi ungumu maa torumu.

41 Jisas konge nipumbelie wali yupoko tepa yando ombalie kinye iye kano pokondo nimbei, “Eno mulu liko uru peko molongei kau moromeleya? Aku manda, kinye waimu oi wendo oromona kanaio. Kinye Iyemunga Malo imbo ulu pulu keri telimanga kindo tingei

teremele 42 kani lino pamili, ola
angileio. Kanaio. Na opa pule
iyemanga kindo timbei iyemu
oromo," nimu.

Jisas ambolko ltingi

43 Jisas kano i ungu nimbe nendo
lerimu wali kitipi kanoli iye 12
akumanga iye Judas orumu. Imbo
pulumu yu akilio leko loi koipe
meko oringi. Gote popo tondoli iye
awilima kinye Mosesini torumu
mane ungumunga ungu imbo
iyema kinye tapu iyema kinye iye
akumani aku imbo pulumu liko
munduringi lemo.

44 Aku wali, Jisas opa pule
iyemanga kindo timbei iyemuni
imbo pulumu yu kinye waye
oringima Jisas manda kanangei
nimbei, "Nani pumbo kangulupo
nunu nimbo iyemu yu ambolko
liko tapu teko meko paio," nimu.
45 Kano tepa nimbelie Judasini
Jisas angilerimuna toya topa
pumbelie nimbei, "Nanga ungu
imbo iyemu!" nimbelie kangulupe
nunu nimu. 46 Kano ulu terimu
wali Jisas ambolko likolio ingi
ningo amboloringi. 47 Akuna
angileringi iyemanga teni yunge
loi gelea kakona panjirimumu
wendo kulu topa lipelie Gote
popo tondoli iye awilimunga
kongono kendemande iye tenga
komumu topa laka ltendepa
mainye mundurumu.

48 Kano terimu kinye Jisasini
yu ambolko ltingi kano iyemando
nimbei, "Eno na lingei loi koipe
melema meko ongepe, na wapu
iyemu ningolio tengeya? 49 Nape
takiraki walimanga eno kinye
Gotenga ulke tempelena ungu
imbo tondopa moro kanomu. Aku
wali eno na ambolko naa ltimele
kanomu. Nalo Gotenga oi nimbe
peremo ungumu paa ara nipili,"
nimu. 50 Kano tepa nimu kinye,
yunge kitipi kanoli iyema pali
yu angilipili tiye kolko eno kowa
talopamalopa leringi.

Iye kelo iye te kowa talopa lerimu

51 Aku wali kelo iye te maminye
kake unana leli te kau pakopalie
Jisas meli puringi mele akilio
akilio lombili purumu. Kano wali
aku imbomani yu ambolko lingei
teringi, 52 nalo wale pakoli kanomu
taka topa amondopa kangimu
mona mondoli yu kowa talopa
lerimu.

Juda iye awilimani Jisas kote tenderingi

53 Kano wali Gote popo ton-
doli paa iye awili nokolimunga
ulkena Jisas tapu toko meli tuku
puringi. Aku wali we Gote popo
tondoli iye awilima kinye mane
ungumunga ungu imbo iyema
kinye tapu iyema kape pali ulke
akuna tuku ongo nombeya teringi.
54 Jisas meko puringi wali Pitani
tule tepa angilipe Jisas kano
meli puringi mele akilio akilio
lombilipe Gote popo tondoli iye
paa awilimunga ulke papena tuku
purumu. Akuna ele iye ulke
tapu teko nokoko moloringima
kinye mainye molopa tipe pilipe
molorumu.

55 Aku wali Gote popo tondoli iye
awilima kinye Juda imbomanga
kaunsil iye mulimulima pali
tukundo nombeya teko molkolio
Jisas toko kondongei ningi ungu-
manga pilko moke teringi nalo
ungu pulu te naa perimu.

56 Aku wali ulke tukundo iye aw-
ilimani Jisas kot tenderingi. Aku
teringi wali, imbo tapondoli pulu-
muni ti tendeko ungu kolo awini
Jisasinga tondoringi, nalo enonga
ningi unguma tendeku naa terimu.

57 Kano teko ningi wali iye
mareni ola angilkolio Jisas ti
tendeko ungu kolo te ningei, 58 "Da
iyemuni nimbei, 'Nani Gotenga
ulke tempel imboni takoli imu

talaye tipolio altopa wali yupoko omba pumbelo wali imbomani naa takoli ulke tempel koinjo te takombo,’ nimo ungu akumu linoni pilimolo,” ningi. 59 Nalo aku iyemani enonga ningi unguma kape paa tendeku naa terimu.

60 Aku teko ningi wali Gote popo tondoli iye paa awilimu imbo palinga kumbekerena ola angilipelie Jisasindo walipe pilipelie nimbei, “Ungu te topondoko naa ninoya? Nu teko kenjirino nimele ungumu ambele ulumundo nimeleya?” nimu. 61 Nalo Jisas kano ungu naa nili taka lipe angilerimu. Aku terimu kinye Gote popo tondoli iye paa awilimuni Jisas altopala walipe pilipelie nimbei, “Aku lemope nu Mesaia, linoni kapi nimolo Gotenga maloya?” nimu.

62 Kano tepa nimu kinye Jisasini ungu pundu topa nimbei, “Aku paa nino. Walite eno palini na iyemunga malo Gote iye enge pelimunga imbo kindo muluna olando kupena molopo yando ombona kanonge,” nimu.

63-64 Kano tepa nimu ungumunga mumindili kolopalie Gote popo tondoli iye awilimuni yunge wale pakoli tule pakorumumu ambolopa ora topalie nimbei, “Ya iyemuni Gotenga imbi nimbe keri ltenderemo ungumu enoni i piltimele. Kinye linoni ungu lipe tapondoli imbo te altopa naa limolo. Ambele konopu ltemeleya?” nimu. Pilkolio imbo palini ningei, “Yuni ulu alowamu temomunga yu kolopili,” ningi.

65 Aku teko ningi wali iye mareni Jisas yu olkambe tondoringi. Mareni yunge mongo talo ka toko pipi tindikolio wali ki kumo tukundo tukundo tekolio ningei, “Nu iye narini ki kumo toromonje aku imbomu Goteni nundo paa nimbe tirimo kani lino ningo tiwi!” ningi. Aku teringi wali ele iye opa tapu iyemani Jisas yu likolio kinye larauwe toringi.

Pitani kolo topa Jisas yu na naa karo iyemu nimu

66 Pita kano Gote popo tondoli iye awilimunga pape tukundo penana molorumu. Aku wali Gote popo tondoli iye awilimunga kongono ambo wenepo te orumu. 67 Kano ambomu ombalie kanorumu kinye Pita tipe pilipe molorumu. Aku wali ambo kanomuni Pita wamba kanopalie nimbei, “Nu kape aku Jisas Nasaret kombu iyemu kinye molorunu lepamo,” nimu.

68 Nalo Pitani ungu akupelie nimbei, “Na naa lipo manjiro kani nu ungu ambelemu ninoya?” nimu. Aku tepa nimbelie wendo pumbe ulke kere pape ombona angilerimu. Aku pumbe nendo lerimu kinye kera gula te ko torumu.

69 Kano wali tendeku kongono ambomuni omba Pita kanopalie akuna angileringi imbomando altopala nimbei, “Wiya aku iyemu peya koniye leko andoringi iyemu,” nimu.

70 Nalo Pitani altopala ungu akupe topalie aku yure molo nimu. Aku wali alaye koltenga pele akuna angileringi imbomani Pitando altokola ningei, “Nu paa Galili kombu iyere none tereno kani nu paimbo aku iyemunga lombili andoli iye te ltemo,” ningi.

71 Aku teko ningi wali Pitani nimbei, “Nani mi lepolio ungu paimbomu nio! Nani kolo tondu lemo aku Goteni na mindili lipe tipili. Enonga nimele aku iyemu na naa karo,” nimu.

72 Kano tepa nimbe nendo lerimu kinye kera gula ko topa wali talo tenderimu. Aku terimu kinye Jisasini Pita yundo kera gula ko wali talo tipemu oi naa toli wali, nuni na naa lipo manjiro ningo

wali yupoko tendenio nimu kano
ungumu Pitani lipe manjirimu
kinye konopu kikime kolamu we
yunu ololo nimu.

15

Pontius Pailateni Jisas kote pilerimu

1 Otilikondo ipu leli oi Gote
popo tondoli iye awilima kinye
mane ungumunga ungu imbo
iyema kinye tapu iyema kinye
we iye mulimulimani nombeya
teko moloringi kanona Jisasi kot
pilko pora tikolio ungu ningo
kamukumu panjiringi. Aku tekolio
Jisas kano ka tokolio meko pungo
Pontius Pailatenga kindo tiringi.
2 Aku teringi wali Pontius
Pailateni Jisasindo walipe pilipelie
nimbei, “Nu Juda imbomanga
kingimuya?” nimu.
Aku wali Jisasini topondopa
nimbei, “Nuni nino mele aku tepo
moro,” nimu.
3 Kano wali Gote popo tondoli iye
awilimani Jisas yundo ulu awini
tepa alowa temo ningo ningi. 4 Aku
teko ningi wali, Pontius Pailateni
Jisas kano altopala i tepa walipe pi-
lerimu, “Nu ungure molo konopu
lekolio terenoya? Nundo i nimele
unguma te alaye pundu tonio mele
kape paa moloya?” nimu.
5 Nalo Jisasini ungu te anjo naa
nili yu angilerimu. Kanopalie wali
Pailateni mini ltepa konopu awini
mundurumu.

Imbo pulumuni Jisas kolopili ningi

6 Goteni Juda imboma oi Isip
kombu wendo lipe enonga ungulu
komoma tepa ltimu waimu wendo
oromo aku waimu kanoko liko
langi te karomele. Aku wali
enonga oi teli ulu lepalie ka iye
te imbi tokolio Pontius Pailatendo
wendo liko mundunduwi nimele
wali aku ulu tenderemo. 7 Neya
aku wali oi Juda iye mareni Rom
imboma makoroko mundungei
opa tekolio imbomare toko kon-
dokolio kinye eno ka ulke peringi.
Akuna peringi iyemanga Barabas
nimbe iye te kape waye ka ulke
peringi. 8 Aku wali Juda imbo
pulumuni Pontius Pailatendo
enonga oi tendereno kano ulumu
tendewi ningo yu waliko pileringi.
9-10 Gote popo tondoli iye awili-
mani Jisas kinye yokoli kolkolio
Jisas nanga kindo ongo tingemu
lepamo ningo lipe manjipelie
Pailateni imbo tepa olala i walipe
pilipelie nimbei, “Eno Juda im-
bomanga kingimu moki lepo
mundundemboi ningo nimeleya?”
nimu. 11 Nalo Gote popo tondoli iye
awilimani imbo pulumu nombeya
teringi kanoma ungu ningo amon-
doko kondi tokolio ningei, “Jisas
molo. Barabas linonga moki leko
mundunduwi neio,” ningi.
12 Kano wali altopala Pontius
Pailateni imbo kanomando nim-
bei, “Ipe kinye Juda imbomanga
king nimele aku iyemu kinye
nani ambe teambo konopu lekolio
nimeleya?” nimu.
13 Aku tepa nimu wali imbo
kanomani yando nakai leko
ningei, “Yu toko uku tangei niwi,”
ningi.
14 Aku teko ningi wali Pontius
Pailateni imbomando nendo
walipe pilipelie nimbei, “Aku
ambe telkaya? Yuni ulu pulu am-
belemu tepa alowa tendemoya?”
nimu.
Aku tepa nimu wali imbo palini
paa lakoko nakai lekolio ningei,
“Yu toko uku tangei niwi” ningi.
15 Aku teko ningi wali Pontius
Pailateni imbo nombeya teko
angileringima tepa olo penga tim-
beimunga Barabas nimbe iyemu
imbomanga moki lepa wendo
mundundurumu. Aku tepalie Jisas
mapu tangei nimbelie pele yu toko
uku topangei ele iyemanga kindo
tirimu.

Ele iyemani Jisas kondowa ltindiringi

16 Aku tirimu wali ele iyemani
Jisas kano gavman nokoli iye
awili Pontius Pailatenga ulke
awilina tukundo kiripi tenga
meko tuku pungolio kinye we
ele iye kanoma waio ningo liko
tendekuna nombeya teringi.
17 Aku wali Jisas wale pakoli
kungu kandoli kangi kilu angili
paa pengare panjindiringi. Aku
tepa wale pakolimu iye kingi-
mani kau pakoromele. Aku wali
ka koko mololi munguluwe te
pinyewena panjindikolio Jisas
kondowa likolio 18 yunge imbi
ningo pala munduko ningei,
"Nu Juda imbomanga king iye
awilimu," ningi.
19 Aku teko ningolio wali Jisas
yu kano kelowa pulte teni altokola
altokola teni teni pinyewena paka-
maka panjiringi. Aku tekolio yu
olkambe tondoko komongo toko
pondokolio wali yunge imbi kapi
ningo pinyewe toko munduringi.
20 Aku ungu kondowa ltindiko
owe tendeko uluma teko pora
tikolio wali ne kano kungu kandoli
wale pakoli kilu penga kanomu
kulko likolio kinye Jisas yunge
wale pakoli kanoma kelko pakon-
doringi. Aku uluma teko pora
tikolio kinye yu toko uku tongei
meli wendo puringi.

Jisas unjo polopeyana toko uku toko panjiringi

21 Jerusalem kombu tiye kolko
Jisas meli wendo pungo aulke
pulena iye te kane kane toringi.
Aku iyemunga imbi Saimon, yu
Sairini nimbe kombu iyemu. Yu
Aleksander kinye Rufus talonga
lapa. Yu Jerusalem kombu
ombai orumu nalo ele iyemani
yu ambolko liko Jisasinga unjo
polopeyamu mendewi ningi.
22 Kano wali Jisas Golgota nimbe
kombu tenga meli puringi. Kombu
Golgota aku imbimunga ungu pu-
lumu Imbo Kaungala Kombumu.
23 Akuna mir nimbe konga te
Jisas yu mindili naa lipe manjipili
ningo no wain kinye teko bembo
tikolio Jisas yu nopili ningo tingei
teringi nalo molo nimbelie naa
norumu. 24 Aku tekolio wali Jisas
unjo polopeyana toko panjiringi.
Aku toko panjikolio wali ele iye-
mani yunge wale pakoli oi kulko
ltingima noikolio kinye narini paa
limbeloya kanamili ningolio kat
mele tekolio wale pakolima yu
mele mele moke teringi.

25 Jisas yu toko panjiringi waimu
aku otili oi ena omba enge nili kano
wali toringi. 26 Yu toko panjiringi
ungu pulumu imbomani kanange
ningolio unjo tenga toko panjiko-
lio ningei, IYE IMU JUDA IMBO-
MANGA IYE NOMI KINGIMU ningo
toringi. 27 Jisas toko panjiringi
aku tendeku wali wapu iye talo
kape aku kombuna toko panjiringi
kala. Te yunge imbo kindo toko
uku toko, te yunge koya kindo toko
uku toko panjiringi.

28 Aku teringi ulumuni oi
Gotenga ungu toko panjiringimu
neya aku wali ara tirimu. Aku
ungumu i tepa:

Yu wapu iyemu none tendeko imbi
tiringi, *(Ais 53:12)*
nimo.

29 Aku wali imbo ongo pun-
goliomani Jisas yu ungu taka
tondoko ongo nipula tekolio
ningei, "Ya, nuni Gotenga ulke tem-
pelemu talaye tipolio kelepa wali
yupoko omba pumbelo wali altopo
takombo ninu kano iyemuya?
30 Kinye nu unjo polopeyana
mainye ongo nunu teko liwi!"
ningi.

31 Aku wali imbomani neya teko
ningi mele aku tekola Gote popo
tondoli iye awilima kinye mane
ungumunga ungu imbo iyemani
enonga nendo yando Jisasinga

kondowa ltindikolio ningei, “Yuni
imbo wema tepa koinjo ltimu
nalo yu yunu manda naa tepa
ltimo. 32 Da iye Kraist nimbe yu
Israel imbomanga king nimo iye
imu, kinye yu unjo polopeyana
mainye ombalo ulu kanopolio
wali yu ipuki tiemili,” ningi. Aku
wali wapu iye talo Jisas yu kinye
waye toko panjiringi kano iye
taloni kape Jisas yundo ungu taka
tondoko ningili kala.

Jisas kolopa ltimu

33 Aku wali awi tangoli imbo
dindo nimo kano wali kombu
pali tumbulu topalie ena mongo
yupoko omba purumu. 34 Aku
wali Jisas are nimbelie nimbei,
“Eli, Eli, lama sabaktani,” nimu.
Aku ungumunga pulumu i tepa,
“Nanga Gote, na ambe telka tiye
koltonoya?” nimu.

35 Akuna nondoko angileringi
imbomareni aku nimu ungumu
pilkolio wali ningei, “Pileio, yu
Elaija nimele kano iyemu alako
toromo,” ningi.

36 Kano teko ningi wali iye teni
lkipe pumbelie koma mele no pan-
jiko ltimele aku tepa melteni no
wain kou mandopa puli kombili
teli tenga nomu panjipe lipelie
kinye luwe punduna uku topalie
la tipe lipe Jisasinga kere pun-
duna undu tindipe anjipelie nim-
bei, “Elaijani yu unjo polopeyana
mainye omba ltimonje, oi nokopo
kanamili,” nimu.

37 Kano wali Jisas are awilite
nimbelie kolopa ltimu. 38 Aku
tendeku ena mongona Gotenga
ulke tempelemunga tukundo
kiripi wengendelimu pipi tiko
maminye waltiko uku toringimu
mundo ora topa pulundo wendo
pumbe ekondo ekondo terimu.
39 Kano wali ele iyema nokoli iye te
Jisas toko panjiringi unjo polopeya
puluna angilerimu akumuni Jisas
kolorumu mele kanopalie nimbei,
“Araya! I kano iyemu paa Gotenga
Malo ltemo!” nimu.

40 Ambomare tule teko kanoko
angileringi. Aku ambomanga
imunana Maria Makdala kombu
ambomu kinye ungulu Jems
kinye Josep talonga anumu Maria
kinye ambo Salome waye angi-
leringi. 41 Aku ambomani Jisas
yu Galili kombu molorumu wali
yu lombilko taporingi. Nalo we
ambomare awini Jisas yu kinye
waye Jerusalem kombu oringima
kape akuna angileringi kala.

Jisas liko ono teringi

42-43 Otilikondo Juda imbomanga
koro awili waimu wendo om-
balomunga koro awili waimu
kanoko lingei kere langi melema
tumbirumbi tirimele wai akumu
oi wendo naa oli, aku ipo lembai
teli Arimatea kombu iye Joseponi
pipili naa kololi Pontius Pailatenga
kumbekerena pumbelie Jisasinga
onomu mainye liemboya nimbe
walipe pilerimu. Aku iyemu yu
Juda imbomanga iye mulimulimu
molopa Goteni Juda imboma
omba tepa lipe nokombalo waimu
wendo opili nimbe nokopa molo-
rumu. 44 Kano wali Pailateni Jisas
oi kolomo nimu ungu pilipelie
konopu awini mundupelie ami iye
100 nokoli iyemu owi nimbelie
Jisas oi paa kolopa limonje nimbe
walipe pilerimu. 45 Kano ami
iyemanga nokoli iyemuni Jisas
kolorumu mele nimu ungumu
pilipelie wali Pailateni Josepondo
Jisasinga onomu pungo lipuwi
nimu. 46 Kano wali Joseponi wale
pakoli kake pengare pame tepa
meli pumbelie kinye Jisasinga
onomu unjo polopeyana mainye
lipe kumo topalie kou anga lum-
buruko noiringirenga tuku pumbe
noipe ono terimu. Aku ono tepalie
kou anga kere pulumunga kou
muluwele awili kangore pera tipe
mundupelie pipi tirimu. 47 Aku
terimu ulu Maria Makdala kombu

ambomu kinye ungulu Joseponga anumu imbi nopi ambo Maria waye Jisasinga onomu noirimu kombumu kanoringili.

16

Jisas ono kombuna makilerimu

1 Altopa koro awili Sabat waimu omba purumu wali pele ipo lembai teli Maria Makdala kombu ambomu kinye ungulu Jemsinga anumu imbi nopi ambo Maria kinye Salome nimbe ambo te waye Jisasinga onomu welea naa purupili ningo wel mune tolimare pungo kandongei pame teringi. 2 Otilikondo paa ipu leli oi ena mundi kinye ambo kano poko Jisas ono teringi kombuna eno pungei puringi.

3-4 Kano pungo molko aulkena enonga nendo yando ningei, “Imbo narini kou muluwele kango ono kombu kerepuluna linonga pera tipe mundundumbeloya?” ningi.

Nalo aku teko niliko pungolio winjo tiko kanoringi kinye imboreni angilipe kou muluwele kango pera tipe oi mundurumu lemo. 5 Kano kinye nangape topa lerimu kou angana tuku pungo iye wenepo te wale pakoli kake paa penga te pakopa mere mundupelie enonga imbo kindo molorumuna kanokolio ambo kano poko eno mini lteringi.

6 Iye kanomuni enondo nimbei, “Mini naa lteaio. Jisas Nasaret kombu iye toko panjinge kano iyemu koroliko oromele, nalo iyemu yu ina naa ltemo. Oi makilipe koinjo molopa pumo. Kanaio! Yu noinge kombumu i we ltemo. 7 Nalo eno pungolio Pita kinye Jisas yunge kitipi kanoli iyemando pungo i ungumu ningei, ‘Jisas yu enonga kumbe lepa Galili kombu oi pumo. Oi nimu kano mele akuna pungo yu kanonge,’ ningo tipeio,” nimu.

8 Aku nimu ungu pilkolio wali ambo kano poko pungu pungu ningo konopu awini mundukolio imbo ono kombumunga tiye kolko anjo kowa lkiringi. Eno mini lteko pungolio imbo te kinye ungu te naa ningi.

Maria Makdala kombu ambomuni Jisas kanorumu

9 Juda imbomanga pulu polko kongono walimu ipu leli oi makilipe koinjo molopalie nimumuni Maria Makdala kombu ambo molorumuna purumu wali ambomuni yu kanorumu. Oi ambo akumunga Jisasini kuro keri kite yupoko pakera tuku wangoko moloringina makoropa wendo mundurumu. 10 Aku ambomuni Jisas koinjo purumu ulu kanopalie yunge kitipi kanoli iyema kola aulke moloringina pumbe nimbe tirimu. 11 Yunge kitipi kanoli iyemani Jisas kano koinjo molomo nimbe ambomu yuni yu kanandu nimu ungumu pilkolio wali ipuki naa tiringi.

Kitipi kanoli iye talo moloringilina Jisas yu wendo orumu

12 Altoko i unguma pilko moloringi wali pele iye talo kombu werenga pungili pungo moloringili kinye elonga imunana Jisas kano iye lupere none tepa orumu. 13 Aku wali kano iye talo ulkendo yando ongolio we ki tipi kanoli iyemando Jisasini i ulure temo ningo ningili nalo aku iyemani elonga ningili ungumu ipuki naa tiringi.

Jisas kano yunge kitipi kanoli iye 11 moloringina wendo orumu

14 Altopa walite, Jisas yunge kitipi kanoli iye 11 kere nongo moloringina wendo orumu. Yunge kitipi kanoli iyemani we imbomani Jisas kanokolio ongo ningi unguma ipuki naa tiko aku

ungumu naa pilemili ningimunga
Jisas yuni eno iri torumu.
15 Enondo nimbei, “Eno mai
kombu undukana lepa purumo-
munga pali anjo yando pungolio
Gotenga ungu tukumemu imboma
pali ningo tipeio. 16 Imbo narire
ipuki tipelie no limbelo imbomu
Goteni tepa limbelo nalo imbo
narire ipuki naa timo lemo da
imbomu Goteni tepa tombalo.
17 Imbo ipuki tingema kinye Gote
waye kongono tepalie ulumare
liko ondangei nimbelo. Aku
uluma i tepa: Nanga imbina kuro
kerima makoroko mundunge.
Imbo ungu lupe lupe oi naa
pilelimare ninge. 18 Imbo akumani
imbo topa kondoli waimbe keri
mare ambolko linge nalo naa
kolonge. Tomo peremo no te naa
liko manjiko pilinge wali ulure
paa naa tembalo. Imbo kuro
tombalomunga ki pala noindinge
kinye aku imboma koinjo punge,”
nimu.

*Jisas Goteni Yu moromo kom-
buna olando ltimu*

19 Altopa Iye Awili Jisas yunge
kitipi kanoli iyema kinye ungu
nimbe pora tirimu wali yu kano
Goteni yunge moromo kombuna
mepa olando ltimuna Gotenga
imbo kindo molorumu. 20 Jisas
olando purumu wali, yunge kitipi
kanoli iyemani kombu palinga
wendo pungo Gotenga ungu
tukumemu ningo andoko tiringi.
Aku wali Iye Awili Jisasini kitipi
kanoli iyema enge tipe kongono
tapu terimuna imbomani yunge
ungu tukumemu paimbo ltemo
ningo kanangei nimbe yunge im-
bomani ungu tukumemu andoko
ningo tiringi wali ulu enge nilima
terimu.

Lukuni Ungu Tukumemu Topa Panjirimumu
Luk
Lukuni Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Luk yu iye doktamuni Pol kinye andopa molorumu. Israel imbo naa mololimani yunge ungumu wamongo pilengei nimbelie Israel imbomanga ulu puluma moro tondopa nimbe topa panjirimu. Imbo koropa nolima tapopa umbuni meremele imboma tepa enge tipe Jisasini imboma pali kondo kolopa konopu mondorumu ulumu imbomani liko manjengei nimbe Lukuni i ungu tukumemu topa panjirimu. I torumu ungu tukumena Jisas ungu manda lepa nimbe ungu konolino lipelie nimu ungu awini peremo. Jisas orumumunga Goteni imboma mindili nolemala aulkena wendo ltimo ningo Gote kinye molopo kondamili lepamo ningo nokoko molkolio paa tono kolko molangei nimbelie ungu topa panjirimu.

I ungu kambu torono wali Jisasini nu tepa lipe tukundo lipelie nu paa konopu mondoromo liko manjiko tono kolani nimbe Goteni nu tepa kondopili.

Lukuni i pipiamu toru mele i tepa peremo nimu

1-2 Iye Awili Tiopilus, lino moromolo kombuna Goteni oi nimu ungumu altopa Jisas kinye wendo orumu uluma pulu polorumu wali kanokolio, Gotenga kongono teremele imbomani yunge ungu wendo orumumu linondo temane toko tiringi. Imbo awinini aku temanemu bukuna kamukumu molopili tamili ningo buk toringi. 3-4 Altopo nani temanemunga pulumu paa pilipo kondambo nimbo oi pulu polopa wendo orumu mele kape altopa wendo orumu mele kape akuma pali koropo pilipo kanoru. Akumunga imbo mareni Tiopilus nundo i teko wendo orumu temane toko ungu mane tirimelema paa paimbo konopu leani nani i unguma bukuna tepo wamopolio topo tiro.

Mulu kombuna ensel teni Jon Imbo No Ltindili mengele nimbe tirimu ungumu

5 Iye Nomi King Herot kombu Juda nokopa molorumu wali Gote popo tondorumu iye te molorumu, yunge imbi Sekaraia. Gote popo tondoringi imbomanga talape tenga imbi Abiya, Sekaraia yu aku talapemunga iye te. Yunge ambo Ilisabet Gote popo tondoringi imbomanga talape tenga lupe ambo te. Elonga wayenga kolepa Aron. 6 Aku ambo iye talo moloringili mele Goteni kanopa penga pilerimu. Eloni yunge ungu manema kinye Imboma teaio nimu unguma pali pilko liko teko kondoringili. 7 Nalo Ilisabet wangono perimu, bakulu te naa meringili. Elo amboi anda leko moloringili.

8-9 Walite Sekaraianga talapemuni Juda Imbomanga ningo Gote popo toko kaloringi kongono tenderingi wali yu kape peya Gotenga kumbe kerena aku kongonomu tenderimu. Aku tendeko molkolio ningimuni, Gote popo tondoringi iyemani teringi mele nari pumbe mune toli paura kekumu imbomanga nimbe kalondombalonje kanamili ningo kat mele teringi. Aku tekolio Sekaraia yu kano kongonomu tendembalo ningo kanoringi. Yu ulke tempel kiripina tuku pumbe mune toli paura kekumu kalopurumu. 10 Aku tepa angilerimu wali imbo awini maku

toko Gote konge teko tawendo
angileringi.
11 Sekaraia mune toli paura
kekumu kalopa angilerimu wali
kano paura kekumu kaloringi
alta polomunga imbo kindo Aw-
ilimunga ensel te omba mona angi-
lerimuna kanorumu. 12 Akumu
kanopalie paa mini lterimu.
13 Aku wali enselemuni nimbei,
“Sekaraia, mini naa ltewi. Nu
Gotendo konge tereno kanomu
Gote yuni pilerimu. Nunge am-
bomu ungulu te kanopa limbelo.
Yunge imbi Jon ningo tiwi! 14-15 Yu
molombalomunga nu kamele
akoko pende tenio. Yunge im-
bimu Awilimu kinye molombalo
akumunga yu mengele wali imbo
awini tono kolonge. No wain
kinye we no enge nili kape paa
naa nopili! Anumunga olona we
tukundo molopili wali Gotenga
Mini Kake Telimu yunge konopuna
omba molopa manda tembalo.
16 Israel Imbomani Awilimu oi tiye
koloringi Jononi tembalo ulumuni
altoko Israel imbo awini konopu
topele toko enonga Gote Awilimu
tenge tinge. 17 Oi Gotenga profet
iye Elaija enge perimu mele yu
aku tepa molombalo. Akumunga
yunge tembalo ulumuni lapalini
konopu topele toko, bakuluma
konopu mondonge. Gotenga
ungu manema liko tui tirimele
imbomani konopu topele toko,
imbo toya tolimani liko manjiko
teremele uluma tenge. Jon
yuni tembalomunga Awilimu
ombalo ningo imboma tumbi
tiko molonge,” nimbe enselemuni
Sekaraiando nimu.
18 Aku wali Sekaraiani ensele-
mundo waltindipelie nimbei, “Na
anda lepo nanga ambomu am-
boi lepa pora tirimbulu. Nunge
nino ungumupe nani paimbo nino
nimbo ambe tepo lipo manjim-
boya?” nimu.
19 Enselemuni topondopa nim-
bei, “Nanga imbi Gebriel. Na
Gotenga kumbekerena angio. I
kinye nundo nio mele Goteni aku
teko nipuwi nimbe mundumona
nundo ombo i ungu pengamu
nimbo tiro. 20 Nalo nani ungulu
mengele nimo kolo toromonje
ningo piltino kani i ulumu oi
wendo naa opili nu ungu naa
nili molonio. Pele wendo ombalo
nio mele amboma bakulu keri
teko molkolio meremelemanga
walima omba purumo mele aku
tepa walimu omba pumbelo wali
paa paimbo wendo ombalo ltemo,”
nimu.
21 Aku teko ungu ningo
angilengili imbo tawendo angi-
leringimani Sekaraia ulke tem-
pelemunga kiripina tukundo oi
pumo kano, welea wendo naa
orumu ningo konopu awini liko
munduringi. 22 Sekaraia wendo
ombalie wali ungu naa nimbe
kini kau ungu manda lerimu.
Aku terimu ulu kanokolio Goteni
ulke tempel kiripina ulte lipe on-
domona kanomo konopu leringi.
23 Altopa yunge ulke tempelena
kongono waimu pora nimu wali
ulkendo purumu. 24 Altopa ambo
Ilisabet kano bakulu molorumu
ulu lipe manjipelie oli kite pakera
yu Imbomani naa kanangei nimbe
lopeke tepa molorumu. 25 Yuni
nimbei, “Awilimuni na kanopa
kondo kolopalie i ulumu temo
lepamo. Imboma na kanoko
keri pileringi kinye mai koloru
ulu akumu Awilimu yuni lipe
ltendemo,” nimu.

*Mulu kombuna ensel teni Mari-
ani Jisas membalo nimbe tirimu*

26 Ilisabet yu keri tepa molop-
ili bakulu olona mondopili oli
kite pakera omba pupili talo
pakera tipemu ondopa angi-
lerimu wali Goteni mulu kom-
buna ensel Gebriel kombu Galili
tukundo ulke kombu Nasaret
nilina lipe mundurumu. 27 Akuna
lopa kumbu oi naa tepa kanoli

ambo wenepo te molorumuna
lipe mundurumu. Kano ambo
wenepomu yunge pulu lerimu im-
bomani yu iye te pupili ningo ungu
tiringi, iyemunga imbi Josep. Kano
iyemu yunge oi kaue te Iye Nomi
King Devit. Ambo wenepomunga
imbi Maria. 28 Maria molorumuna
Ensel Gebriel ombalie yundo
nimbei, “Ambomu, nu moronona
kanomboi oro. Gote Ola Iye nu
kinye konopu noipelie, nu kinye
molopili,” nimbelie nimu.

29 Nalo kano ungumu pilipelie yu
konopu pulumu lipe mundupelie
i ungu nimomu ambele un-
gurendo nimonje konopu lerimu.
30 Enselemuni yundo nimbei,
“Maria, Goteni nu kanopa penga
pimo kani pipili naa kolowi!
31 Piliwi, nu keri teko molkolio
ungulu te menio. Ungulumunga
imbi Jisas ningo tiwi! 32 Yu iye
nomi molombalo. Yu imbi tiko
Paa Olandopa Moromo Gotenga
Malo ninge. Yu Awili Goteni
Yunge anda kolepa Devit Israel
imbomanga iye nomi king enge
nilimu molorumu mele aku tepa
molopili. 33 Jekoponi kalopa ltimu
Israel imboma yuni nokoromo
ulumu lepa kau pumbelo. Yu iye
nomi king awilimu molopa kau
pumbelo,” nimu.

34 Mariani enselemundo nimbei,
“I nino ulumu ambe tepa wendo
ombalona ninoya? Na iye te oi naa
puli,” nimu.

35 Enselemuni yundo nimbei,
“Nu moloniona Paa Olandopa
Moromo Gotenga Mini Kake
Telimu omba yunge engemuni
nunge olona ungulu te mondom-
balo. Akumunga ungulu kake teli
meniomundo Gotenga Malo ningo
imbi tinge. 36-37 Goteni manda
naa tembalo ulu te naa peremo
ungumu liko manjeni i nimbo
timboi. Piliwi. Goteni nu tembo
nimo mele paimbo tembalo. Ulu
enge nili te lupe tembo nimbelie
terimu mele nembo nunge pulu
lemo ambo Ilisabetendo ambo
wangono peremo nimele nalo
kinye yu amboi wali bakulu keri
tepa molopili oli kite talo pakera
peremo,” nimo.

38 Mariani nimbei, “Na Aw-
ilimunga kendemande ambomu
moro. Nuni nino mele aku tepa
Gote yuni na kinye tepili,” nimu.
Aku wali enselemuni Maria tiye
kolopa yu purumu.

Maria yunge pulu lerimu ambo Ilisabet pumbe kanopurumu

39 Aku wali Maria tumbi tipe
kombu Judia distrik pumbe ulke
kombu te mai pangi tenga ola
lerimuna purumu. 40 Pumbe
akuna iye Sekaraianga ulkena
tuku pumbelie ambo Ilisabet
kanopa na oro nimbe kangu-
luringili. 41 Ilisabeteni Marianga
ungu pilerimu wali yunge olona
molorumu bakulu puke topa
ola pumbe mainye omba terimu
ulumu lipe manjirimu. Kano wali
Gotenga Mini Kake Telimu Ilisabet
yunge konopuna pumbe molopa
tope tirimu kinye 42 Ilisabet yuni
ungu ola enge nimbe nimbei,
“Ambo moromelemanga pali liko
ongondoko, nu malo. Nunge
olona moromo bakulu meniomu
Goteni mane ungu tipili. 43 Na
ambo pengare moro konopu naa
lendu nalo nu nanga awilimunga
anumuni na kanoni onio. Aku
terenomunga na kinye teko penga
tirino. 44 Na oro ninio ungu
pilindu wali nanga olona moromo
bakulumu tono kolopa puke topa
ola mainye temo. 45 Awilimuni
nundo nimu ungumu pilkolio Yuni
paa nimo mele tembalo ningo
ipuki tirinu kani Goteni nu mane
ungu tipili,” nimu.

Mariani tono kolopa kunana nimumu

46-49 Ilisabeteni nimbe pora tir-
imu wali Mariani nimbe,

"Gote yuni na yunge ambo kende-
mande mainye mololimu
komu naa tindirimo
akumunga nanga Tepa Lilimunga
na tono kolopo Awilimu
kapi nimbo imbi nimbo ola
munduro!
Gote Enge Nilimuni na kinye ulu
awili tendemomunga kinye
moromelema kape altoko
kalko liko molongemani
kape nando Yu malo ninge.
Yu iye paa kake telimu. 50 Yu pipili
kolko moromele imboma yu
kondo kolopa tapombai mo-
romo.
Aku imbomanga anjiko anjiko
kalko linge imboma kondo
kolopa 51 yunge kimuni ulu
enge nilima terimu.
Imbo eno none teko enonga konop-
una enono kapi ningo mo-
romele imboma yuni mako-
ropa enonga konopuma bili
bala tirimu.
52 Imbo nomi molko kombuma
nokoko moromelema yuni
topa mainye mundupe, we
imbo imbi naa moromoma
lipe ola mundurumo.
53 Engelena koromele imboma
yuni olo tepili nimbe langi
pengama tipe,
imbo kamakoma mele tendekure
kape naa tipe we pangei
nimbe makororomo.
54-55 Yuni linonga pulu polopa
oi ara kaue kame tembo
nimbe mi lerimumu komu
naa tindipe lipe manjipe
molopalie,
oi kaue Abraham kinye yunge
yandopa yandopa kalopa
ltimu imboma kinye enondo
tembo nimbe mi lerimu
mele tembaindo
lino Gote yunge kendemande
Israel imbo moromolo
akuma yuni kondo kolopa
lipe tapondombai tepa
moromo," nimu.
56 Maria Ilisabet kinye molop-
ili oli yupoko omba purumu mele
aku wali altopa Maria yunge kom-
bundo purumu.

Ilisabet ungulu Jon merimu

57 Ilisabet bakulu membalo
walimu wendo orumu kinye yuni
ungulu te kanopa ltimu. 58 Yunge
kombu tendeku imboma kinye
yunge pulu lerimu imboma kinye
Awilimuni yu kondo paa pulumu
kolorumu mele pilkolio yu konopu
tiko eno waye tono koloringi.
59 Wali ki talo tipe perimumunga
imboma tukundo tukundo ongo
maku tokolio ungulumunga kangi
pundu te kopiko ltendeko molkolio
ningimuni, yu lapanga imbi
manda leko Sekaraia tiemili ningi.
60 Nalo ungulumunga anumuni
molo nimbelie yunge imbi Jon
nemili nimu.
61 Enoni yundo ningei, "Elonga
pulu ltemo imbo tenga imbi aku
tepa naa moromo kanomu," ningi.
62 Kano wali enoni Lapani
ambele konopu ltemonje, ambele
imbi timbelonje, walipo pilemili
ningo lapando kini ungu manda
leringi wali 63 yuni topondopa kini
ungu manda lepalie pipia tieio
nimbelie, yuni pipiana topalie
nimbei, "Yunge imbi Jon," nimbe
torumu. Aku ulu kanokolio im-
bomani paa konopu awini leringi.
64 Aku wali tumbi tipe yuni kerena
altopa ungu nimbelie Gote kapi
nimu. 65 Kano wali yunge kombu
tendekuna moromele imbomani
mini leringi. Kombu Judia mulu
kemboma polorumu kombu-
manga pali aku temanemu kau
toliko puringi. 66 I ulumu pileringi
wali imbomani pali konopu liko
mundukolio ningei, "Ulu aku tepa
mele we naa teremo. Awilimuni
i ungulumu kinye molopa enge
tirimo lepamo," ningo pilkolio "I
ungulumu akilio iye ambe teli te
molombalonje?" ningi.

Mini Kake Telimuni Sekaraia tope tirimuna Sekaraiani imboma ungu nimbe tirimu

67 Mini Kake Telimu Jononga
lapa Sekaraianga konopuna omba
molopa manda terimu wali
Sekaraia yuni Gotenga nimbe
munduli ungu pilipe, altopa
wendo ombalo mele imboma ungu
nimbe tipelie nimbei,
68 “Awilimu, Israel imbomanga
Gote,
yu kapi nimbo yunge imbi am-
bolopa ola mundemili!
Yu omba yunge imboma tepa limo
i pilipolio aku teamili!
69 Gote yuni yunge kendemande
linonga Iye Nomi King
Devitini kalopa ltimu imbo-
manga iye enge peli te lino
tepa lipili nimbe timo.
70 Aku ulu wendo ombalomundo
yunge iye profet akumani
koro oi ningo panjiringi.
71 Yuni lino tepo liembo nimbe
linonga opa pulu iyema topa
mundupe,
lino kanoko keri pimele imbo-
manga kindo wendo lim-
belo ningi mele, kinye aku
tembai teremo.
72-73 Linonga ara kaue kame kondo
kolopa, linonga kalopa
ltimu ara kaue Abraham
kinye tembo nimbe mi
lerimu ungumu komu naa
tindipo,
niu mele aku teambo nimbelie aku
tepa teremo.
74-75 Pipili naa kolko nanga kon-
gonomu enge ningo ten-
deko, konopu kake tepili
nani kanopo penga pio
uluma kau maina teko
mololiko pangei nimbelie
lino linonga opa pulu iyemanga
kindo wendo limbo nimbe
mi panjirimu mele teambo
nimbelie aku ulu teremo.
76 Nanga ungulu Jon, nuni Aw-
ilimunga kumbe leko pungo
yu ombalo aulkemu akirin-
diniona pilkolio,
imbomani altoko nundo Olandopa
Moromo Gotenga nimbe
munduli ungu nili iye
profetemu morono ninge.
77 Awilimu yunge aulkemu
akirindembo ningolio nuni
yunge imbomando i teko
ningo tini:
Awilimu yuni enonga ulu pulu keri
teremelema tiye kondopa
eno tepa limbelo ningo,
aku ungumu enondo ningo
tinio.
78-79 Goteni lino kondo pu-
lumu kolopalie lino tum-
bulu tolina molopo kololi
aulkena moromolona
wendo ombo
konopu wango nipili molopo
konopu tendekuna pupili
molomolo aulkena manda
kanoko pangei nimbe
pa tendepili nimbe lino mo-
romolona pa tendelimu
lipe mundurumo,” nimbe
Sekaraiani nimu.
80 Ungulu Jon yu akopa awili
lepa konopu enge nimbe molo-
rumu. Yu oi imbo naa peli kom-
buna molopalie altopa pele Israel
imbomanga kumbekerena wendo
omba kongono terimu.

2

Mariani Jisas merimu ungumu

1 Jon yu pamemu molorumu
kano kinye Rom gavmanemuni
nokorumu kombumanga pali Iye
Nomi Awili Sisar Ogastasini ungu
te nimbe panjipelie Rom gavmane-
muni nokoromo kombumanga
moromele imboma pali imbi lipo
kambu tamili nimu. 2 Kwirinius
kombu Siria nokorumu iyemu
molopili Rom gavmanemuni
imbomanga imbima pulu polopa
imbi lipe kambu torumu. 3 Ungu
akumu Ogastasini nimbe panjir-
imu wali imboma pali enonga
lapali kolepaleni kalko ltingi
kombumanga yu mele mele eno
puringi.

4 Iye Josep kombu Galili tukundo
ulke kombu Nasaret molopa, aku
ungu pilipelie wali, Nasaret tiye
kolopa Kombu Judia pumbe yunge
kolepa iye nomi king Devitini yu
kalopa ltimu ulke kombu Betlehe-
mendo purumu. 5 Akuna iltonga
imbi talo mondangei pambili
ningo yunge nondopa limbei ambo
Maria kinye elo akuna puringili.
Maria bakulu keri tepa molopili
waye puringili. 6-7 Betlehem
tuku pungolio, imbo ponenge
ongo pepundala teringi ulkemu
tengepeya terimumanga elo kongi
donki kinye kaoma peringi ulkena
pungo peringili. Akuna peringili
wali Maria bakulu kuro torumu.
Pele ungulu te kanopa ltimu. Aku
ungulumu komo merimu. Kanopa
lipelie maminye mare lipe okopa,
ari tirimelema langi noli okolo
tenga tuku noirimu.

Mulu kombu ensel te omba kongi sipsip tapu iye mare iye Kraist merimu ungu nimbe tirimu ungu

8 Betlehem kombu tawendo
tenga kongi sipsip tapu iye mare
era poinyemanga ipu leli enonga
sipsipima tapu teko moloringi.
9 Kano kinye eno moloringina Aw-
ilimunga ensel te omba mona angi-
lerimuna kanoko, Awilimunga pa
enge nilimu omba eno moloringi
kombu pa terimuna kanokolio,
eno paa mini lteringi. 10 Nalo
enselemuni nimbei, “Nani eno
temane penga te topo timboi oro
kani mini naa lteaio! I temanemu
imboma pali tono kolonge te-
manemu! 11 Kinye oi molorumu
iye nomi king Devitinga ulke
kombuna ambo teni ungulu te
memo. Aku ungulumuni imboma
tepa limbelo. Yu Awilimu, Goteni
imboma tepa lipili nimbe lipo
mundumbo nimu Iye Kraist, akupe
yu. 12 Bakulu kiki te maminyena
okoko, kongi kao langi noli okolo
tenga noingena pungo kanoko
ltendekolio nani paimbo nimo
lepamo ningo ipuki tinge,” nimu.
13 Aku ungu nimu kinye wal-
itikale mulu kombuna ensel
paa pulumu oi orumu enselemu
angiltimona ongo mona angilko-
lio, Gotenga imbi ambolko ola
munduko yu kapi ningolio ningei,
14 “Paa Olando Mulu Kombuna
Ola Iyemunga imbi paa ola molop-
ili! Maina imbo yuni kanopa penga
pimo imboma, konopu ame topili
molangei!” ningi.

Kongi sipsip tapu iyema pungolio Jisas meko nondoko moloringili kano puringi ungumu

15 Aku teko ningolio eno kongi
sipsip tapu iyema tiye kolkolio
mulu kombuna kelko olando
puringi. Aku teko puringi wali
sipsip tapu iyemani nendo yando
ningei, “Lino Betlehem pumbo
Awilimuni wendo omo nimo
ulumu kanopamili!” ningi.
16 Aku ningolio walitikale
pungolio, Maria Josep talo
moloringilina kanoko, bakulu
kikimu kongi kaomanga langi noli
okolona tuku lerimuna kanoko
ltenderingi. 17 Yu mongoni
kanokolio, oi enselemuni eno
aku bakulumundo nimbe tir-
imu mele imboma ningo tiringi.
18 Kano wali sipsip tapu iyema
enoni ningo tiringi ungu pilkolio
imbomani konopu awini liko
munduringi. 19 Nalo Maria i
uluma pali konopuna panjipelie
lipe manjipe molorumu. 20 Sipsip
tapu iyema kelko yando ongolio
ningimuni, enselemuni nimbe
tirimu mele paa aku teko pilko
kanokoliomunga Gote kape nilko
yunge imbi ambolko ola ltindiliko
yando oringi.

Jisas imbi tiringi temanemu

21 Ungulumu kanopa ltimuna
moloringili, wali kite yupoko
pakera omba purumu kano kinye,
wali ki talo tipemunga yunge kangi
pundu te kopikolio, anumuni yu

olona naa mondopili enselemuni
yunge imbi i teko tiwi nimu mele
lipe manjirimuna yunge imbi Jisas
ningo tiringi.

Josep kinye Maria talo ungulu kiki Jisas meko Jerusalemundo pungo ulke tempelena tukundo puringili wali wendo orumu ungumu

22-24 Josep kinye Maria talo,
elonga kamukumu kake tepili
molongele walimu wendo orumu
kinye, Mosesini ungu mane tirimu
te pilko liko tengilindo ulke kombu
awili Jerusalem pungolio, kake
tepili molongilindo kera mai lepo
mele talo molo kera imili mele
talo Gote popo toko kalangei
nimbe ungu mane aku tepa nimbe
perimu kanomu. Gote popo toko
kalo pungili Awilimunga ungu
mane nimbe peremo te lupe pilko
liko tengilindo puringili. Aku ungu
manemu i tepa:

Ungulu komomu kanoko lingema
pali Awilimunga ningo yu
tiengei, *(Kis 13:2,12)*

nimbe perimu kanomu. Aku ungu
manemu pilkolio iltonga ungulu
komomu Gote Awilimu tiembili
ningo Jerusalemendo pungili Jisas
meko puringili.

25 Iye anda te Jerusalem molop-
ili elo puringili, yunge imbi
Simeon. Yu ulu keri te naa peli
iye pengamu. Yu Gotenga ungu
pilipe Gote popo toli iyemu. Yu
Israel imboma molko kondangei
nimbelo iyemu kanombaindo
nokopa molorumu. Mini Kake
Telimu yunge konopuna tukundo
molorumu. 26 Mini Kake Telimuni
yundo ungu te oi nimbeindo, nu
oi we naa kolani, nu oi Awilimuni
eno nokopa kondombalo iye te
lipo mundumbo nimbe kanopa
ltimu iye Kraist nimomu kanokolio
wali pele kolonio nimu. 27 Mini
Kake Telimuni Simeon yu lipe
mundurumu kinye yu Gote popo
toko kaloli ulke tempelemunga
purumu. Kano kinye Jisas anumu
lapa talo ungu manemuni ungu-
lumando teaio nimbe tirimu mele
tengilindo ungulu Jisas meko ulke
tempelemunga tukundo puringili
wali 28 Simeononi ungulumu
kangulupe lipe Gote kapi nimbelie
nimbei,

29-30 "Awilimu, imboma lipe tepa
limbelo iye tirinomu,
kinye nanga mongoni kando wali,
oi ninu mele wendo ombaindo
kinye na nunge kongono iyemu
konopu u nipili kolombo lepamo.
31 Kano Tepa Lilimu kombumanga
pali imbomani kanangei
ningo tereno.
32 Yu Israel Imbomanga tawendo
moromele imbomanga pa
tendembalo wali,
enoni nu liko manjinge.
Nunge Israel Imbomanga pa ten-
delimu molombalo wali,
aku imbomani imbi awili molop-
ili," nimu.

33 Anumu lapa talo Simeononi
Jisasindo nimu mele pilkolio
konopu awini liko munduringili.
34 Simeononi Goteni eno nokopa
kondopili nimbelie anumu Mar-
iando nimbei, "Piliwi! Goteni yu
lipe mundurumumunga, Israel
imbo awini oi imbi molorumuma
altoko mainye punge, awini oi
imbi naa molorumuma altoko
imbi molombalo. Aku Yu molom-
balo wali imbomani kanokolio yu
umbulu tiko ungu taka tondonge.
35 Aku wali, ambomu, nu kape ulu
te wendo ombalo. Nunge kame-
lena mindili pulumu tembalo.
Imbo pulumunga konopu lopeke
teko lengema mona ltendembalo,"
nimu.

36 Gotenga ungu nimbe munduli
imboma nimbe tirimo ambo profet
te, yunge imbi Ana. Yu Israel
talape Asa iye Panuelenga lemenu.
Yu paa amboi lerimu. Yunge
omenu iyemu waye molangili
poinye kite yupoko pakera omba
purumu wali kolorumu kinye yu

ambo waimu molorumu. 37 Yu
maina molopili yunge poinye 84
perimu. Yu ulke tempelemu tiye
naa kolopalie, waliwali kanona
kau molopa ipu leli tangoli kape
Gotenga imbi ambolopa kapi
nimbe, wali awinimanga langi
naa nomba Gote konge tepa
kau molorumu. 38 Simeononi
Jisasindo ungu nimbe molopili
eno moloringina kano ambomu yu
ombalie Gotendo paa tereno nimu.
Kano kinye Jerusalem imboma
tepa limbeindo ombalo iyemu
ombalo ningo nokoko moloringi
imbomando, Ana yuni ungulu
moromo mele ungu mare nimbe
tirimu.

*Josep kelepa Nasaretendo pu-
rumu temanemu*

39 Josep Maria talo eloni Aw-
ilimunga ungu mane nimbe per-
imu mele pali pilko liko tekolio
ningilimuni, elo Jisas kinye kelko
kombu Galili pungo elonga ulke
kombu Nasaret yando oringili.
40 Ungulumu akopa awili lepa
enge nimbe yunge konopu kekere
nimbe molorumu. Goteni yu
molopa kondopili nimbe mane
ungu tirimu.

*Ungulu Jisas Ulke Tempelena
pumbe terimu mele ungumu*

41 Jisas anumu lapa talo Israel
imbomanga koro moloringi wai
te, Gote Omba Israel Imboma Naa
Topa We Kanopa Omba Purumu
Waimu ningi, akumundo Pasova
Waimu nimele, kano koro mololi
waimunga poinye yaka nimbe
wendo orumu wali elo ulke kombu
awili Jerusalem olando puringili.
42 Ungulu Jisas molopili poinye ki
yupoko omba purumu wali Pasova
wai akumunga kano teko puringili
mele anumu lapa talo kinye
Jisas kinye waye olando puringi.
43 Pasova waimu pali pora nimu
wali anumu lapa talo ulkendo
pungili puringili kinye ungulu
Jisas anjo molorumu ulu elo naa
kanoringili. 44 Waye purumolo,
imboma kinye oromo konopu leko,
wali tendekumunga we pungolio
ningilimuni, pele ipupene kala
torumu kinye pungo elonga pulu
lerimu imboma kinye we imboma
kinye waye pungo moloringi-
mando waliko pilko andoko ko-
roringili. 45 Yu naa kanoko likolio
kinye Jerusalem altoko pungo
kororingili. 46 Koroko korokolio,
pele wali yupoko tipemunga Gote
popo toko kaloli ulke tempe-
lena pungo kanoringili kinye yu
akuna tuku molorumuna kanoko
ltenderingili. Yu ungu manema
pilko ningo tili iyema kinye waye
moloringi, yuni enonga ungu
ningima pilipelie, nendo ungu
waltindipe molorumu. 47 Yu enoni
ningima pilipe ltimu mele kape,
topondopa nimbe kondorumu
mele kape, imbo moloringimani
pilkolio yunge lipe manjili paa
pepamo ningo pilko konopu liko
munduko mini lteringi. 48 Yu kano
ulkena tuku molorumu pungo
kanoko mini lteringili anumuni
yundo nimbei, “Ungulumu, ilto
kinye peya pamili naa oli, ambe
temona tenioya? Na andopo
koropo koropo kelepolio lanie ilto
mini ltembolo,” nimu.

49 Kano kinye yuni anumu lapa
talondo nimbei, “Elo kombuma
pali ambe telka na andoko ko-
rongeleya? Na ya Aranga ulkena
moromu konopu naa lengeleya?”
nimu. 50 Nalo yuni nimu ungu pu-
lumu eloni naa liko manjiringili.

51 Yu elo kinye Nasaret
mainyendo pumbelie nimumuni,
elonga unguma pilipe tenge tipe
molorumu. Yunge anumuni kano
uluma pali konopuna panjipe
pilipe molorumu. 52 Jisas yu akopa
awili lerimu kinye yu lipe manjili
kekere nilipe orumu. Yu Goteni
kape imbomani kape kanoko paa
penga pilko moloringi.

3

Jon Imbo No Ltindilimu omba terimu ungumu

1 Iye Taiberius Sisar, Rom gavmanemuni nokorumu kombumanga pali, yu iye nomi awilimu molorumu. Yu kano kombumanga pali Rom iye nomi awilimu molopili poinye 14 omba pumbe poinye 15 tipemu wendo orumu wali yu aku tepa we molorumu. Kano poinyemunga Rom Iye Pontius Pailat kombu Judia imbomanga iye nokoli molorumu. Herot kombu Galili imbomanga iye nomimu molorumu. Herot angenu Filip kombu Ituria kinye Trakonitis talo imbomanga iye nomimu molorumu. Lisanias kombu Apilini imbomanga iye nomimu molorumu. 2 Eno aku kombuma nokoko molangei Anas kinye Kaiafas talo Juda Imbomanga ningo Gote popo tondoringi iye nomi awili talo molangili. Sekaraia malo Jon kombu imbo naa pelina molorumu kinye Goteni i unguma ni puwi nimu wali Jon nilipe wendo orumu. 3 Aku wali Jon yu pumbe No Jordan nekondo yakondo andopa imboma ungu mane tipelie nimbei, “Ulu pulu keri teremelemanga konopu topele toko no lieio! Aku tenge kinye Goteni enonga ulu pulu kerima tiye kondopa komu tindimbelo,” nimu. 4 Aku kongonomu Jononi terimu mele oi Gotenga profet iye Aisaiani nimbe torumu buk akuna moromo mele i tepa,

Imbo teni kombu imbo naa peli alako topa nimbelie nimbei,
Awilimu ombalo aulkemu teko amenge tendeko yu andombalo aulkema tumbi tindeio!

5 Mai kemboma kinye mulu kemboma kinye akuko kalakulu tiko, kolo ltemomanga akuko pe tiko, aulke anekale manekale teremoma toko tumbi tiko, aulke ola mainye purumoma warake tonge.

6 Aku tenge wali Goteni lino molko kondangei nimbe lino molomolona tepa limbelo iye te lipe mundumbelo, kano iyemu linonga nimbe tendembalo mele imbomani pali kanonge, nimo, *(Ais 40:3-5)*

nimu.

7 Imbo awini Jon molorumuna yuni lino no ltindipili ningo ongei oringina kanopalie, Jononi eno iri topalie nimbei, “Eno imbo teko kenjili waimbe waloma, Goteni eno tepa tombai teremomunga aku ulu naa tepili kani eno kowa pungo kolo toko no we lipeio ungu nari nimona oromeleya? 8 Konopu topele tonge lemo enonga tenge ulumuni aku ulu lipe ondopili. Enoni lino Abrahamenga kalopa ltimo imboma moromolo ningo aku teko naa neio. Nani enondo i tepo nio. Goteni kou imani lipelie Abrahamenga kalopa ltimu imboma manda apuwe timbelo. 9 Goteni unjoma peke tombaindo i teli oi loimu ola lipe tumbi tipe angimo. Unjo mongo topa tukume naa pembaloma peke topa tipena kalombalo,” nimbe Jononi aku tepa nimu.

10 Kano ungumu pilkolio kinye waltindiko ningei, “Kinye lino ambe teamiliya?” ningi.

11 Yuni enondo topondopa nimbei, “Wale pakoli talo noirimele imboma enoni imbo wale pakoli te naa noingema moke teko tiengei! Langi kape aku tekola teaio,” nimu.

12 Kou takisi lili iyema kape no liemili ningo oringi. Yuni ungu nimumu pilkolio yundo waliko pilkolio ningei, “Ungu Mane Tili Iyemu, lino ambe temolo kinye Gote yuni lino kanopa penga pilimbeloya?” ningi.

13 Yuni enondo nimbei, “Eno kou
takisi likolio gavman yuni kou i
teko lieio nimbe mako topa tim-
belo mele lieio! Enoni kolo toko
mare ola panjiko ltimele mele al-
toko naa lieio,” nimu.

14 Kano kinye ami iye mare yu
waliko pilkolio, “Lino kape ambe
teamiliya?” ningi. Yuni topondopa
nimbei, “Enoni imbomanga kou
mone wapu lingeindo imbo te
tepa kenjilimu ningo ungu kolo
naa toko koipeni we naa taio!
Gavmanemuni eno kou timbelo
mele liko nongo, taka liko molaio,”
nimu.

15 Jononi terimu ulu kanokolio
imbomani yundo konopu awini
liko munduko, Goteni linonga ara
kaue kamendo eno nokopa kon-
dombalo iye te lipo mundumbo
nimu iye Kraist kanomu i iye-
munje ningo pilko moloringi.
16 Ningo pileringi ungu pilipelie
Jononi topondopa enondo nimbei,
“Nani imboma no kau ltindiro.
Nalo iye te ombalomuni imboma
tiltipe nani no ltindiro mele Mini
Kake Telimuni, kinye tipemu talo
ltindimbelo. Aku iyemu yunge
engemu olandopa, nanga engemu
mainyendopa. Yu iye paa awilimu,
na iye mandopamu. Morombolo
mele nembo: Kendemande imbo-
mani enonga awilimunga kimbo
su ka pilke tondoromele mele
yunge aku tepo nani manda naa
pilke tondombo. 17 Yu rais wit tiltili
polona rais wit lemoma tiltipelie
rais wit mongoma noiro ulkena
tuku mongoma mepo pumbo
noipo, ilkema kinye wit unjo
nurupilima kinye lipo maku topo
tipe naa kumbulupe nomba pepa
kau purumona kalambo nimbe
yunge rais wit tiltili fokomu lipe
ambolopa moromo,” nimu. 18 Aku
tepa mele ungu awinima nimbe
Jononi imboma konopu topele
tangei konopu makinjipe ungu
tukumemu nimbe tirimu.

Heroteni Jon Imbo No Ltindilimu ka tirimu ungumu

19 Walite, pele, kombu Galili
imbomanga iye nomi king Herot
angenu iyemunga omenu ambo
Herodias yu mangopa lipe ulu
pulu keri lupe awini terimuma
kinye Jononi nimbe para tipe
yu iri torumu. 20 Aku ulu keri
terimumanga lipe popo tipe te i
tepa: Jon lipe ka ulkena panjirimu.

Jononi Jisas imbo no ltindirimu ungumu

21 Heroteni Jon oi ka naa tip-
ili imbo awini Jon no ltindipe
molorumuna ongo no ltingi wali
Jisas kape omba no ltimu kala.
No lipelie Gote kinye konge tepa
ungu nimbe angilipelie muluna
olando tipe kanorumu aku wali
22 Gotenga Mini Kake Telimu
kera imili mele mainye omba yu
molorumuna orumu. Muluna
ungu te wendo ombalie nimbei,
“Nu nanga konopu mondoro malo.
Nu kinye nani konopu noiro,”
nimu.

Jisasinga lapali kolepalenga imbima

23 Jisas yu maina molorumu
poinye 30 mele omba purumu
kinye yunge kongono pulu polopa
terimu. Imbomani Jisasindo
Joseponga Malo konopu leringi.
Josep yunge lapa Eli.
24 Elinga lapa Matat. Matatenga
lapa Livai. Livainga lapa
Melkai. Melkainga lapa Janai.
Janainga lapa Josep.
25 Joseponga lapa Matatias.
Matatiasinga lapa Amos.
Amosinga lapa Nahum. Nahu-
monga lapa Esli. Eslinga lapa
Nakai.
26 Nakainga lapa Mat. Matenga
lapa Matatias. Matatiasinga
lapa Semen. Semenenga lapa
Josek. Josekenga lapa Joda.

27 Jodanga lapa Joanan. Joananananga lapa Resa. Resanga lapa Serubabel. Serubabelenga lapa Sealtiel. Sealtielenga lapa Neri.
28 Neringa lapa Melkai. Melkainga lapa Adi. Adinga lapa Kosam. Kosamenga lapa Elmadam. Elmadamenga lapa Er.
29 Erenga lapa Josua. Josuanga lapa Elieser. Elieseranga lapa Jorimu. Jorimunga lapa Matat. Matatenga lapa Livai.
30 Livainga lapa Simeon. Simeononga lapa Juda. Judanga lapa Josep. Josep lapa Jonam. Jonamunga lapa Eliakim.
31 Eliakimunga lapa Melea. Meleanga lapa Mena. Menanga lapa Matata. Matatanga lapa Natan. Natanenga lapa Iye Nomi King Devit.
32 Devitinga lapa Jesi. Jesinga lapa Obet. Obetenga lapa Boas. Boasinga lapa Salmon. Salmonenga lapa Nason.
33 Nasononga lapa Aminadap. Aminadapenga lapa Ram. Ramonga lapa Hesron. Hesroninga lapa Peres. Peresinga lapa Juda.
34 Judanga lapa Jekop. Jekoponga lapa Aisak. Aisakinga lapa Abraham. Abrahamenga lapa Tera. Teranga lapa Neio.
35 Neionga lapa Seruk. Serukenga lapa Reu. Reunga lapa Pelek. Pelekenga lapa Eber. Eberenga lapa Sela.
36 Selanga lapa Kenan. Kenanenga lapa Arpaksat. Arpaksatenga lapa Siem. Siemenga lapa Noa. Noanga lapa Lamek.
37 Lamekenga lapa Metusela. Metuselanga lapa Enok. Enokonga lapa Jaret. Jaretenga lapa Mahalalel. Mahalalelenga lapa Kenan.
38 Kenanenga lapa Enos. Enosinga lapa Set. Setenga lapa Adam. Adamenga lapa Gote.

4

Kuro kerimanga nomi Sataneni Jisas keri ulu tepili nimbe tope tirimu temanemu

1 Jisas no ltimu wali Mini Kake Telimu yu kinye omba molorumu kano kinye Mini Kake Telimu yunge konopuna paa molopa tengepeya tepili No Jordan tiye kolopalie, Mini Kake Telimuni yu kombu imbo naa pelina mepa purumu. 2 Akuna Jisas kuro kerimanga nomi Satan omba yu keri ulu tepili nimbe tope tipili wali 40 omba purumu. Kano walimunga kere langi tendeku kape naa noli we molopalie, wali 40 omba purumu kano kinye yu engele kolopa molorumu.

3 Kano kinye Satan yu molorumuna omba yu toperope tipelie nimbei, “Nu Gotenga Malo lemo i kouma bret apuwe lepili niwi,” nimu.

4 Nalo yuni topondopa nimbei, “Gotenga Bukuna ungu nimbe peremo mele i tepa:

Imboma kere langi kau nongo molonge ulumuni eno manda tepa koinjo naa mondombalo, *(Lo 8:3)*

nimbe peremo kanomu,” nimu.

5 Kano kinye Sataneni Jisas yu lipe mepa pumbe kombu paa ola tenga anjipelie, yu mai kombuma pali walitikale lipe ondopalie, 6-7 yundo nimbei, “I kombumanga pali engema kinye mele pengama kinye Goteni nando nokowi nimbe oi tirimu. Ima nani imbo te timbo nindu lemo manda timbo. Nu na popo toko nanga imbi ola ltindinio lemo i engemu kinye mele pengama kinye nu lieni timbo,” nimu.

8 Kano kinye Jisasini yundo nimbei, “Gotenga Bukuna ungu nimbe peremo mele i tepa:
Gote enonga Awilimu kau popo toko imbi ola lindiko, yunge kongonomu kau teko molangei, *(Lo 6:13)*
nimbe peremo kanomu,” nimu.
9 Kano kinye Satan yuni yu lipe ulke kombu awili Jerusalem akuna mepa pumbe, Gote popo toko kaloli ulke tempelemunga mepa pumbe, akumunga paa ola tulepena mepa pumbe anjipelie, yundo nimbei, “Nu Gotenga Malo lemo Goteni nu lipe tapondombalo kani po ningo mainye puwi!
10 Gotenga Bukuna ungu nimbe peremo mele i tepa:
Goteni yunge mulu kombuna enselemani nu ongo nokangei nimo.
11 Enoni nu kou teni naa topili ningo nu enonga kimani oko polko linge, *(Sng 91:11-12)*
nimbe peremo. Aku tepa nimu kani pilkolio aku teko tewi,” nimu.
12 Jisasini yundo topondopalie nimbei, “Gotenga imbomando ungu te peya nimbe peremola. Akumu i tepa:
Gote enonga Awilimu enoni yu manda manjiko naa kanaio, *(Lo 6:16)*
nimbe peremo kanomu,” nimu.
13 Kuromanga nomimuni Jisas tope tipe pora tipelie, altopo yu manda tope timbo wali tenga ombo konopu lepa yu tiye kolopa purumu.

Jisas kombu Galili Yunge kongono pulu mondopa terimu ungumu

14 Aku wali Mini Kake Telimunga enge ambolopalie Jisas kelepa kombu Galilindo yando orumu wali Kombu Galili akuna andopa terimu mele kombumanga pali yunge temanemu toko tilko andoringi. 15 Yuni Juda Imboma nombeya teko Gotenga ungu pileringi ulkemanga pumbe imboma ungu mane tirimu kinye imbomani pali yu kapi ningi.

Jisas Yunge kombu tendeku imbomani yu umbulu tikolio tongei teringi ungumu

16 Jisas kombu Galili Imboma ungu mane tilipe andopalie, yu ulke kombu Nasaret oi molopa awi lerimuna kelepa orumu. Ombalie Juda Imbomanga koro moloringi wali kinye kombumanga pali enonga maku toko Gotenga ungu pileringi ulkemanga waliwali purumu mele Nasaret imboma Gotenga ungu pileringi ulke akuna aku tepa purumu. Aku wali yuni na bukumu kanopo nemboi nimbe ola angilerimu. 17 Gotenga ungu moromo bukuma nokorumu iyemuni Gotenga profet iye Aisaiani koro oi torumu bukumu lipe tirimu. Jisas yuni akumu lipe tukundo ungu molorumu te kanopalie nimbei,
18 “Awilimunga Mini Kake Telimu na kinye moromomu yuni nando nimbei,
Imbo koropama temane pengamu toko tikono, ka ulkena peremele imbomando wendo waio ningono, mongo keri leli imbomando imbo mongo angilipili kanaio ningono, mindili nongo moromele imboma mindili naa nongo, molko kondaio ningono,
19 Kinye i waina Awilimuni imboma kanopa kondo kolombalo waimu wendo oromo ningo tilko andowi nimbe Mini Kake Telimuni aku tepa iye te imbi topalie nimu.” *(Ais 61:1-2)*
20 Ungu akumu buk kanopa nimbe pora tipelie bukumu altopa panga tepa bukumu nokorumu iyemu tipe, ungu te nemboi nimbe Jisas yu mainye molorumu. Imboma pali yu kau neme

neme ningo kanoko moloringi.
21 Kano kinye yuni enondo nim-
bei, “Gotenga ungu buk kanopo
nindu pilinge ungumunga Aisaiani
wendo ombalo oi nimu mele, kinye
wendo oromo,” nimu.
22 Moloringi imbomani yu iye
pengamu, yu paa teremo ningo
yu nimu mele pilkolio paa nimbe
kondoromo ningolio konopu aw-
ini liko munduringi. Nalo mareni
ningei, “Yu Josep malo kau, we
iyere molo,” ningo yu konopu talo
teko leringi.
23 Jisasini yu molopa nimu ungu
pilkolio yuni kolo toromonje ningo
pilko yundo konopu keri panjiringi
ulu lipe manjipelie enondo nim-
bei, “Ungu iko toromelemanga te
nando i teko ningei konopu lteo.
Nu paimbo dokta morono lemo nu
kuro tombalo walimu nunu teko
koinjo liwi. Nando ningei, Nuni
ulke kombu Kaperneam ulu enge
nilima terinu pilerimulu mele ya
nunge pulu kombu Nasaret akuna
aku teko tewi ninge,” nimu.
24 Nilipe pumbelie nimbei, “Nani
enondo paimbo i tepo nimbo
tiro. Ulu pulu te teremele mele
i tepa: Gotenga nimbe munduli
ungu nili profet iye teni yunge
pulu kombumanga imbomando
ungu nimbe tirimo kinye naa
pilko liko liko tui tirimele. 25 Nani
enondo i tepo paimbo nimbo tiro.
Elaija kinye Elisa taloni teringili
mele nembo! Elaija oi Gotenga
ungu nimbe mundulima imboma
nimbe tipe molopili ulu te wendo
orumumu nembo! Goteni lo naa
opili nimu kinye poinye yupoko
kelepa oli kite talo pakera lo naa
omba engele lerimu. Kano wal-
imunga Israel kombuna tukundo
ambo wai pulumu engele kolko
moloringi. 26 Aku wali Goteni
aku ambo waima Elaijani tapopili
nimbe naa lipe mundurumu. Nalo
Israel tawendo lerimu kombu
Saidon ulke kombu Sarefat ambo
wai te tapopili nimbe akuna lipe
mundurumu. 27 Gotenga profet
iye Elisa molorumu kinye Israel
kombuna tukundo imbo awini
kuro kendi norumu, nalo eno pali
tendeku kape koinjo naa puringi,
kuro kendi nomba we perimu.
Kombu lupe Siria nili iye Naman
kau kuro kendi norumu kinye
Elisani yu tepa koinjo ltimu,”
nimu.
28 Aku tepa nimu ungu pilkolio
Gotenga ungu pileringi ulkena
tukundo moloringi imboma
pali paa mumindili koloringi.
29 Mumindili kolkolio ola angilko
yu ulke kombuna wendo toko
kiri tiko munduko, enonga ulke
kombu lerimu kembona meko
pala pungolio waruna toko mainye
mundungei teringi. 30 Nalo yu
eno maku toko angileringina
takapunena eno tiye kolopa yu
purumu.

Iye te kuro keri te konopuna molorumu kano kuromu Jisasini topa makororumu

31 Aku wali Jisas yu kombu
Galili ulke kombu te Kaperneam
nili akuna mainyendo purumu.
Akuna Juda Imbomanga koro
mololi wali sabat ningi kano
walimunga Jisas Juda Imboma
maku toko Gotenga ungu pileringi
ulke kanona tuku pumbe ungu
mane tirimu. 32 Yu imbi mololi
iyemani pipili naa kolko ungu
enge ningo nimele mele aku tepa
nimbe ungu mane tirimumunga
imbomani pilkolio konopu liko
munduringi.
33 Kano kinye enonga ungu
pileringi ulkena iye kuro keri te
yunge konopuna molorumumuni
ungu niwi nimbe tope tirimuna
are nimbelie nimbei, 34 “Ulke
kombu Nasaret Jisas, nu lino kinye
ambele ulumu teni onioya? Nu
lino toko kondoni onioya? Nani nu
lipo manjiro. Nu Gotenga Iye Kake
Telimu,” nimu.

35 Jisasini kano kuromu iri
topalie yundo nimbei, “Nu ungu
naa ningo ongo wendo pa,” nimu
kano wali kuro kerimuni kano
iyemu topa mainye mundupelie
wendo omba purumu. Iyemu
yu ulure naa terimu, we manda
molorumu.
36 Jisasini aku terimu ulu
kanokolio imboma araya ningo,
mini lteko, enongano nendo yando
ungu toropo tokolio ningei, “I
ulu ambele te teremonje? Ulu
koinjo te wendo oromo lepamo.
Imbi molopa enge peli iyemuni
teremo mele i iyemuni kuromando
kape nimo wali kano kuroma
yunge ungu pilko tenge tiko wendo
oromele kani,” ningi. 37 Kano wali,
Jisas molopa terimu uluma anjo
anjo temane toliko andoringina
kule kule lerimu kombumanga
imboma pali pileringi.

Jisasini Pitanga bamu ambomu tepa koinjo ltimu

38 Gotenga ungu pileringi ulke
kanomu Jisas tiye kolopa pum-
belie, Saimononga ulkena tuku
purumu. Akuna Saimononga
bamu ambomu kuro topalie kangi
tipe topa lerimuna Jisasindo liko
tapowi ningo waliko pileringi.
39 Aku wali yu lerimuna pumbe
angilipelie kuro pora niwi nimu
wali kangi tipe torumu ulumu pora
nimu. Kano ambomuni tumbi
tipe ola angilipe wendo ombalie,
oringi iyema langi tipe nokopa
molorumu.

Jisasini imbo awini tepa koinjo ltimu

40 Aku walimunga ipupene, ena
pepumbei purumu kinye, kuro
lupe lupe torumu imboma Jisas
molorumuna meko oringi kano
wali aku imboma eno yu mele
mele kini noindipelie eno pali tepa
koinjo ltimu. 41 Konopuna kuro
keri wangorumu imboma waye
oringi. Kano kuro kerimando
ongo wendo paio nimu wali
ongo wendo pungo ru ningolio
ningei, “Nu Gotenga Malo morono
lepamo,” ningi. Kuroma enoni yu
aku teko imbi lekolio yu Goteni
Imboma nokopa kondombalo
iye te mundumbelo nimu iye
Kraist ningo liko manjiringi kala
yuni eno iri topa na moro mele
imbomani naa pilengei nimbe
enonga kerema pipi tirimu.

Jisas Galili kombu ungu nimbe tilipe andorumu

42 Ipu leli oi Jisas ola angilipe
penando pumbe kombu ku leli
tenga purumu kano wali imbo pu-
lumu yu koroko kanoko ltendeko-
lio ningei, “Lino peya kamukumu
molamili! Tenga naa puwi,” ningo
waliko pileringi. 43 Yuni enondo
topondopa nimbei, “Waye naa
molomolo. Ulke kombu lupema
waye pumbo Gote omba iye nomi
king molombalo ungu pengamu
nimbo tilipo andombo. Akumunga
na maindo lipe mundurumu,”
nimu. 44 Aku tepa nimbelie yu
Galili kombu ulke kombu lupe lu-
pemanga pumbe Juda imboma liko
maku toko Gotenga ungu pileringi
ulkemanga pumbe kano ungu
pengamu nimbe tilipe andorumu.

5

Iye mare pulu polko Jisas lombili andoringi

1 Walite, Jisas nomu Genesaret,
aku nomu kulendona angilipe
imboma Gotenga ungumu nimbe
tirimu kinye pilingeindo eno yu
angilerimuna pungo maku toko
nondoko nondoko pungo molko pi-
leringi. 2 Kano wali yuni nomuna
andoli sip talo nomu kulendona
lerimu kanopalie, oma lili iyema
oi nomu kulendona wendo pungo
enonga oma lili munema kulumie
toko moloringina kanorumu. 3 Sip
te Saimon Pitanga, akuna tukundo
pumbelie yuni yundo walipe

pilipelie nimbei, “Sipimu alaye
kolte pera tiko nomu tukundo
munduwi,” nimu. Mundurumu
wali aku sipimunga tuku yu
mainye molopalie, no kulendona
maku toko moloringi imboma
ungu mane tirimu.
4 Aku ungu nimbe pora tipelie
yuni Saimonondo nimbei, “Sipimu
nomu imunana panjiko meko pun-
golio oma lingeindo oma lili wale
munema nona mainye munduwi,”
nimu.
5 Saimononi topondopa nimbei,
“Iye nomimu, tumbulu tendeku-
munga oma lili kongono enge
nimbo tepo molopo kombu tan-
goromolo nalo oma te paa naa
limolo. Nalo nuni aku teko ungu
nino kani munemu nona mainye
mundembo,” nimu.
6 Munema nona mainye
munduringi kinye oma pu-
lumu munemanga tukundo ongo
peringi kinye munema kunduko
sipina tukundo lingei teringi wali
tungu nimbei terimu. 7 Aku wali
enoni enonga oma lili kongono
peya teli iyema, sip tenga lupe
moloringima ongo liko tapangei
waio ningi. Oringi kinye sip talo
peya peko tiringi umbuni tepa
nona mainye pumbei terimu.
8 Saimon Pitani aku ulumu
kanopalie Jisasinga kumbekerena
omba mainye tamalu pepalie nim-
bei, “Iye Awili, na ulu pulu keri teli
iyemu. Nu na kinye kopu teko naa
molko, puwi,” nimu. 9 Yu kinye
yu peya moloringima kinye oma
pulumu walitikale tangoli ltingi
ulu kanokolio eno pungu pungu
ningo mini lteringi Saimononi aku
tepa nimu. 10 Sebedinga malo
Jems kinye Jon talo elo Saimon Pita
kinye kongono tendekuna teringili
iye talo, elo peya mini lteringili.

Kano kinye Saimononi nimu
ungu pilipelie Jisasini yundo
nimbei, “Nu pipili naa kolowi!
I teko oma ltino mele aku teko
nanga imboma ltindeni,” nimu.
11 Aku wali enonga sip talo nomu
kulendona meko wendo ongolio,
sip talo melema pali lepili tiye
kolko Jisas yu lombili puringi.

Jisasini kuro kendi norumu iye te tepa koinjo ltimu

12 Kombu Galili ulke kombu-
manga tenga Jisas molorumu
kinye iye te kuro kendi awili tepa
nomba perimumu omba Jisas
kanopalie kumbekerena komongo
topa pondopa mainye molopa yu
konge nimbe nimbei, “Awilimu,
na Koinjo pamboi konopu lenio
lemo nuni na manda teko koinjo
lieni,” nimu wali 13 Jisasini kano
iyemu kini ambolopalie yundo
nimbei, “Nu koinjo pani konopu
lteo kani koinjo puwi,” nimu. Aku
tepa nimu wali kuro kendimu
walitikale nomba kelerimu.
14 Jisas yuni kano iyemundo
ungu enge nimbelie nimbei, “Nuni
i ulu teromu imbo tendo kape
paa naa niwi! Tumbi tiko pungo
Gote popo tondoli iyemu nunge
kangimu liko ondowi. Na altopo
kake tepili molto kani, ningo
Mosesini torumu bukumunga
tukundo Goteni tewi nimbe pan-
jirimu moromo mele pilko liko
teniondo Gote popo toko kalowi
nimu melemu Gote popo tondoli
iyemundo kalowi ningo yu tieni!
Pele imbomani nu kanokolio yu
paimbo kake tepili moromo ltemo
ningo pilengei kani nio mele i teli
oi tepuwi,” nimu.
15 Nalo yuni terimu mele anjo
anjo imbo pulumuni pilkolio, yu
molorumuna tukundo tukundo
ongo yu ungu penga nimumu
pilengei ongo, yuni eno tepa koinjo
lipili ningo oringi ulu kanopalie
16 wali mare yu eno oringina tiye
kolopa kombu imbo naa peli tenga
pumbe Gote kinye ungu nimu.

Jisasini kimbo ki kololi iyemu tepa koinjo ltimu

17 Walite Jisas yuni imboma
ungu mane tipe molorumu. Aw-
ilimu imboma tepa koinjo lili en-
gemu yu pepili molorumu. Farisi
iyema kinye, Gotenga ungumanga
pulumu pilko mane tili iyema
kinye, kano Juda Imbomanga iye
nomima yu ungu mane tirimumu
pilko moloringi. Kano iyema,
kombu Galili ulke kombumanga
moloringima kinye, kombu Judia
ulke kombumanga moloringima
kinye, ulke kombu awili Jerusalem
moloringima kinye, Jisas molorumuna ongo maku toko yu ungu
mane tirimumu pilko moloringi.
18-19 Yu molorumuna iye kimbo ki
kololi iye te taropelana ola lepili
iye mareni meko ongei oringi.
Imbo pulumu akuna tengepeya
teko angileringi ulkena tuku Jisas
molorumuna nondoko meko ongei
pereko aulke te naa kanokolio,
ulke tulepena pala pungo yu
molorumuna turu toko ulkemu
tekirikolio kimbo ki kololi iyemu
taropela pali ka anjiko Jisas angi-
lerimuna mainye munduringi.
20 Enoni Jisas i iyemu manda
tepa koinjo limbelo ningo pilkolio
yu meko oringi ulumu Jisas yuni
kanopa pilipelie kano iyemundo
nimbei, “Nanga iyemu, nuni ulu
pulu keri terinu nunge konopuna
peremoma lipo ltendero,” nimu.
21 Farisi iyema kinye, Gotenga
ungumanga pulumu pilko mane
tili iyema kinye, Jisasini aku tepa
nimu ungu pilkolio pilko keri
pilko konopu kimbo tikolio, “I
iye Gote ungu taka tondoromo
iyemu nariya? Imbomani ulu pulu
keri teremelema lipo ltendambo
narini manda nimbeloya? Goteni
kau manda teremo,” ningo pilko
konopu kimbo tiringi.
22 Kano kinye Jisasini eno aku
teko konopu kimbo tiringi mele
lipe manjipelie “Enoni aku teko
ambe temona konopu kimbo
tirimeleya? 23 I iyemundo nunge
ulu pulu kerima lipo ltendambo.
nimbo kinye eno ulu te naa
kanokolio we nimo konopu
lengenje? Molo ola angilko kimbo
kongono teko andowi nimbo
kinye yu ola angilimbelona mona
lembalo manda kanokolio aku
tepa manda tembalo konopu
lengeya? 24 Nalo Iyemunga
Malo enge peremomuni ya mai
kombuna imbomanga ulu pulu
kerima lipe ltendembalo manda
tembalo ningo kanoko imbi tiengei
nimbo, ungu nimbomuni iyemu
tepo koinjo liemboi,” nimu. Aku
tepa nimbelie kimbo ki kololi
iyemundo nimbei, “Nu ola angilko
nunge tilimu, liko meko ulkendo
puwi,” nimu. 25 Kano kinye yu
ola angilipe tamburumbu tilimu
lipe mepalie, eno kanoko molangei
omba pena pumbelie Gote kapi
nilipe ulkendo purumu. 26 Yu
aku terimu ulu kanokolio eno
pungu pungu ningo mini lteko
Gotenga imbi ola ltindiko kapi
ningolio, “Lino i ulu wendo oromo
kandomolomu ulu paa te lupe
lepamo. Oi walite aku tepo ulu te
naa karomolo,” ningi.

Jisasini iye Livai, Na lombili owi nimu

27 Aku wali Jisas pena pumbelie,
iye te, yunge imbi Livai, kou
takisi lipe molorumuna kanopalie
yundo peya pambili lombili owi
nimu kano kinye 28 Livai ola
angilipe kou takisi melema we lep-
ili tiye kolopa yu lombili purumu.
29 Livaini yunge ulkena Jisasinga
langi awili te kandorumu. Akuna
kou takisi lili iye pulumu kinye,
we imbo mare kinye, Jisas Livai
talo kinye kano langimu peya
nongo moloringi. 30 Aku teringina
kanokolio Farisi iyema kinye,
Gotenga ungumanga pulumu
pilko mane tili iyema kinye, kano
Juda Imbomanga iye nomimani
Jisas yunge lombili andolimando

ningei, “Eno kou takisi lilima
kinye we ulu pulu keri telima
kinye eno popo tiko molko ambe
temona langi noromeleya?” ningo
waltindiringi.
31 Aku teko ningi ungu pilipelie
Jisasini enondo nimbei, “Koinjo
moltomolo konopu ltemele im-
boma dokta moromona naa pu-
rumele. Kuro toromo ningo pimele
imboma kau dokta moromona
purumele kanomu. 32 Nani imbo
toya tolima na molombona wangei
nimboindo mai kombuna naa oru,
molo. Nalo ulu pulu keri teli imbo-
mando eno ulu pulu keri teremele
uluma tiye kolko umbulu tiko na
molombona wangei nimboindo
oru,” nimu.

Imbomani walite walite kere langi mi toko naa noromele ungumu

33 Imbo mare ongo Jisasindo
ningei, “Jononga lombili andolima
kinye Farisi iyema lombili an-
dolima kinye takiraki langi mi toko
naa nongolio Gote popo toromele
kanomu. Nalo nunge lombili
andolimani aku teko naa teremele,
kere langi we noromele,” ningi.
34 Aku teko ningi ungu pilipelie
Jisasini enondo ungu iko te topa
nimbei, “Imboma iye teni ambo
limbeimunga langi nonge kalom-
balomundo ongo maku toromele
kinye ambo limbelo iyemu eno
kinye moromo wali eno mi tokolio
langi naa nomolo manda ningeya?
Manda naa ninge. 35 Altoko, ambo
limbelo iyemu eno molongena
ongo wendo linge kinye kano
walimanga kau, konopu keri
panjiko langi naa nongeindo mi
tonge. Oi manda molo,” nimu.
36 Jisas yuni aku ungu nimbelie,
ungu iko talo topalie nimbei,
“Maminye oi te tungu nimo kinye
linoni maminye koinjo kopili
te lipo tungu nimomunga naa
topo tamburumolo. Imbo teni
aku tepa topa tambulkanje kano
maminyemu nona panjinge kinye
maminye koinjo kopilimu kelo
lepa li nimbelie maminye oimu
kelepa ora tolka. Koinjomu kinye
oimu talo popo tiko manda naa
tambulunge. 37 Linonga imbo teni
kape kongi meme kangimuni teli
mingi oi tenga no wain koinjo naa
koromo. Imbo teni mingi oi tenga
no wain koinjo kolkanje kano
no wainimu mingina tukundo
pepalie ekele tembalo kinye kano
mingi oimu naa akopa tungu
nilka. Kano kinye nomu kape
mingimu kape kamukumu bembo
nilka. 38 Akumunga no wain koinjo
kongi meme kangimuni teli mingi
koinjona kau koromolo. 39 Iye teni
no wain oi te nombalie kano wain
oimu nomba penga pilipelie no
wain koinjo waka naa kolombalo,”
nimu.

6

Juda imbomanga koro mololi wali Sabat nimu ungumu

1 Walite, Juda imbomanga koro
moloringi wali sabat nili tenga,
Jisas kinye yu lombili andolima
kinye rais wit poinyemanga ongo
puringi. Ongo pungolio kano
lombili andolimani rais wit mongo
mare nongeindo inie toko kikulu
toringi. 2 Aku teringi ulu kanoko-
lio Farisi iyemani Jisas yundo
ningei, “Piliwi! Koro moromolo
wali Sabatemunga kongono naa
teangei nimbe peremo ungu
manemu ambe telka nunge lombili
andoli iyemani toko tangondoko-
lio aku teko teremeleya?” ningi.
3 Yuni enondo topondopa
nimbei, “Eno Gotenga Bukuna
tukundo anda kolepa iye Devitini
terimu mele nimbe moromo te-
manemu kanokolio kano temane-
munga pulumu naa pimeleya?
Devit kinye yu peya puringimani
engele kolkolio, 4 yu Gotenga
ulkena tukundo pumbe, Gotenga
kumbekerena lerimu bret lipe

nomba, yu kinye peya puringima
tirimuna noringi. Kano bretemanga Goteni ungu mane tipelie
nimbei, ‘We imbomani paa naa
nangei! Israel imbomanga ningo
Gote popo tondoli iyema kau
nangei,’ nimbe peremo kanomu,”
nimu. Aku tepa nimbelie nimbei,
5 “Iyemunga Maloni Sabat wal-
imanga Awilimu moromo aku-
munga imboma teangei unguma
manda nimbelo,” nimu.

Sabat wali tenga Jisasini iye ki kolopa taipo toli te tepa koinjo ltimu

6 Altopa walite, koro mololi
wali Sabat tenga, Jisas omba Juda
imboma liko maku toko Gotenga
ungu pileringi ulkena tuku pum-
belie ungu mane tirimu. Akuna
iye te molorumu, yunge imbo
kindo kolopa taipo toli molorumu.
7 Kano wali Farisi iyema kinye,
Gotenga ungumanga pulumu pilko
mane tili iyema kinye, kano Juda
imbomanga iye nomima Jisasini
Sabat walimunga imbo te tepa
koinjo limbelonje naa limbelonje
ningo yu liko kondoko moloringi.
Koinjo limbelo kinye yu kot ten-
damili ningo eno aku teko konopu
leringi. 8 Eno konopu leringi mele
lipe manjipelie Jisasini kano ki
kolopa taipo toli iyemundo nimbei,
“Nu ya imboma kanongeindo ongo
ola angiliwi,” nimu kinye iyemu yu
akuna omba ola angilerimu.

9 Kano kinye Jisasini enondo
nimbeindo, “Eno ungu te walipo
pilembo! Koro mololi wali
sabatemunga ambele ulu manda
temoloya? Imboma tepo kondo-
molonje molo tepo kenjimoloya?
Tepo koinjo limolonje molo topo
kondomoloya? Ambele ulu manda
temoloya?” nimu.

10 Eno pali yuni neme neme
nimbe kanopa aku tepa nimbelie
ki taipo topa kololi iyemundo nim-
bei, “Ki tinio tiwi,” nimu kinye yu
ki tinio tirimu kano wali kimu wal-
itikale penga lerimu. 11 Aku ter-
imu ulu kanokolio mumindili aw-
ili teko kolko enoni enono nendo
yando ungu toropo toko ningei,
“Tepa kenjirimumunga yu ambe
teamiliya?” ningo moloringi.

Jisasini kongono lipe mundumbelo iyema kanopa ltimu

12 Walite ipu leli Jisas yu Gote
kinye ungu nimbeindo mai kembo
tenga ola pumbe Gote kinye
ungu nimbe konge tepa molopili
kombu tangorumu. 13 Ipu leli
oi yu lombili andolimando waio
nimbelie enonga iye ki yupoko
nanga kongonomu teangei lipo
mundembo nimbelie aku iye poko
lipe kanopa lipelie enondo nimbei,
“Eno nanga lipo munduro aposel-
ema molangei,” nimu. 14 Kano
iye aposel ki yupokonga imbima
i tepa: Saimon yunge imbi te Pita,
yunge angenu Andru, Jems kinye
angenu Jon talo, Filip, Bartolomyu,
15 Matyu, Tomas, Alfiusinga
malo Jems, lino Israel imboma
linongano gavman molamili ningi
talape iye Saimon, 16 Jems malo
Judas kinye, Jisas altopa lipe opa
pule iyemanga kindo tirimu iye
Judas Iskariot, aku iyema Jisas
yunge aposelema.

Jisasini imbo pulumu tepa koinjo ltimu

17 Kano wali yu kinye yunge
aposel iyema kinye mai kembona
mainye oringi wali yu lombili
andoringi imbo awini kinye,
kombu Judia moloringi imbo
awini kinye, ulke kombu awili
Jerusalem peringi imbo awini
kinye, nomu kuta kulendo lerimu
ulke kombu Tair kinye Saidon
kano ulke kombu talonga peringi
imbo awini kinye, yu molorumuna
tukundo tukundo ongo liko maku
toringi. 18 Yu temane penga topa,
ungu mane tirimuna pilingeindo
ongo, yuni eno kuro torumuma

tepa koinjo lipili ningo oringi.
Enonga imbo mare konopuna
kuro keri perimuma oringi kinye
tepa koinjo ltimu. 19 Imboma
tepa koinjo lili engemu yu pepili
molorumuna eno oringima pali yu
ambolamili ningo yu molorumuna
nondoko nondoko oringi. Aku wali
ongo yu amboloringi kinye kano
engemuni eno pali tepa koinjo
ltimu.

Lino tono kolopo molomolo ungu pulumu kinye molopo kenjimolo ungu pulumu kinye Jisasini yunge lombili andolimando nimbe tirimu

20 Kano kinye Jisas yu lombili an-
doringima kanopalie enondo nim-
bei, “Eno koropa purumuma Gote
enonga iye nomi kingimu molopa
eno nokoromomunga eno malo.
21 Eno kinye engele teremoma
eno altoko walite olo tembalo-
munga eno malo. Eno kinye kola
teremelema altoko walite owe
tengemunga eno malo.
22 Iyemunga Malo ipuki tiko mo-
romelema, eno nanga imboma mo-
romelemunga we imbomani eno
mumindili kolko yokeya tendeko
enondo eno imbo keri ningo ken-
jiko, enonga imbima ningo keri
ltendenge kinye eno malo.
23 Aku ulu tenge wali Goteni
linonga mele kande kande mulu
kombuna noindirimona limolo
konopu lekolio eno tono kolko
pende pende teko kimbo mundeio.
Ambe temona eno teko ken-
jirimele iyemanga lapalini aku
teko oi Gotenga ungu nimbe
mundurumu profet moloringi-
mando aku ulu teringi. Eno iye
profetema kinye tendeku tiko
molonge.
24 Nalo eno kamako ltemelema,
kinye eno oi mele noirimelemanga
konopu tiko moromele, altoko aku
teko naa molongemunga konopu
keri panjiko molonge!
25 Eno kinye olo teremoma al-
toko walite eno engele kolongemu-
nga konopu keri panjiko molangei!
Eno kinye owe teremelema altoko
walite eno kola tengemunga
konopu keri panjiko molonge!
26 We imbomani pali eno
kapi ningo enondo imbo penga
waliwali ningema eno konopu
keri panjiko molangei! Kano
imbomani enondo ungu pengama
ningo kapi ninge mele oi eno naa
molangei koro oi Gotenga nimu
ungu naa pilko we kolo toko imbo
ningo tiringi imbo profetemando
i imbomanga lapali kolepalemani
aku teko ningila,” nimu.

Lino imboma konopu mondamili mele Jisasini mane tirimu

27 Kano kinye Jisasini nimbei,
“Ungu te kape nembo pileio! Eno
enonga opa pule kondo kolko,
eno teko kenjirimele imboma
teko kondoko teaio! 28 Enondo
Imbo keri ningo molko kenjengei
nimele imbomando imbo penga
ningo molko kondangei neio! Eno
mindili tirimele imboma Goteni
lipe tapondopili ningo konge
tendaio! 29 Kumbekere ekondonga
larauwe tombalo wali topele toko
ekondo kape larauwe topili neio.
Nunge ali wale limbelo imbomu
tukundo pakonio wale pakoli peya
tiwi! 30 Melema tiye ningo waliko
pilinge imboma pali melema we
tiwi nunge melema limbelo imbo-
mundo altoko nanga yando tiwi
ningo naa niwi! 31 Nuni imbomani
na i teko teangei konopu lteno
mele, eno nendo aku teko tewi!
32 Eno yando kondo kolonge
imboma kau eno nendo aku
tenge lemo ulu ambelemu teko
kondongeya? Imbo ulu ker-
ima teremelemani kape nendo
yando aku ulu teremele kala.
33 Enondo yando ulu wamba
tenge imbomando kau nendo aku
tenge lemo ulu ambelemu teko

kondongeya? Ulu kerima teremele
imbomani kape aku ulu teremele
kala. 34 Nanga melemu altopa
yando pundu topili konopu lekolio
aku imbomando kau melema
tinge lemo aku ulu ambelemu
teko kondongeya? Ulu kerima
teremele imbomani enonga koni
imbomanga melema tiko yando
aku tepa tipili konopu leko melema
tirimele kala. 35 Aku teko molo.
Nalo i ulu teaio. Enoni enonga
opa pulema kape kondo kolko teko
kondoko melema nendo yando
pundu kalomolo konopu naa leko
aku ulu teaio. Aku teko tenge wali
Gote Olandopamunga bakuluma
molkolio, yuni eno mele awinima
timbelona linge. Gote yuni maina
imboma aku ulu tepa moromola.
Yu teko kenjirimele imboma kinye,
yundo paa tereno naa nimele
imboma kinye kanoma tepa penga
tirimo. 36 Enonga Lapa Gote teko
kenjirimele imboma kape yu aku
tepa kondo kolopa we tepa penga
tirimo mele eno teko kenjinge
imboma aku teko kondo kolko teko
penga tieio," nimu.

Imbo te yu imbo kerimu ningo moke naa teaio

37 Jisasini nimbei, "Imbo tenga
ulu tembaloma imbo teni naa
apurupili! Imbomanga uluma
naa apurunge lemo Goteni enonga
uluma kape naa apurumbelola.
Imbo lupemando i teko teko
kenjiringi ningo aku teko naa
neio! Aku teko naa ninge wali
Gote yuni enondo aku tepa naa
nimbelo. Enoni imbo lupemanga
ulu kerima we tiye kondaio! Aku
wali enonga ulu pulu kerima
Goteni we tiye kondombalo kala.
38 Enoni imbo lupema melema
tieio! Aku wali Goteni eno aku
tepa timbelo. Melema timbeindo
koltalo naa timbelo, olandopa
olandopa timbelo. Enoni anjo
tinge ulu kanopalie eno yando aku
tepa timbelola," nimu.

39 Jisasini enondo ungu iko te
topa nimbei, "Mongo akuli iye teni
mongo akuli iye te aulke manda
lipe ondombaloya? Peya talo muru
manda naa tolkaya? 40 Ungu mane
pilko mololi imboma enonga ungu
mane tili iyemu liko naa ongon-
doromele. Oi ungu mane pilko
pungo pora tikolio altoko enonga
ungu mane tili iyemu manda leko
moromele.

41 Eno angenalinga mongona nu-
rupili te ltemona enoni karomele
nalo enonga mongona enongano
mele awili kango pipi tirimo naa
karomele aku ulu ambe telka
teremeleya? 42 Enonga mongona
mele awili teni pipi tirimomu
enoni naa kanokolio angenalindo
ango, nunge mongona nurupili
te ltemo wendo lindemboi ungu
ambe telka nimeleya? Topele
mapele imboma, enoni enonga
mongona ltemo mele awilimu
oi wendo lieio! Altoko kanoko
kondokolio angenalinga mongona
ltemo nurupilimu manda wendo
ltindengei," nimu.

Unjo mongo toromomanga ungu ikomu

43 Aku wali Jisasini ungu te kape
nimbelie ungu iko pokore topalie
nimbei, "Unjo penga te mongo
keri manda naa tombalo. Unjo
keri te mongo penga manda naa
tombalo. 44 Unjo mongo te kanoko-
lio kano mongo torumu unjomu
imbi manda tirimele. Amo nambo
ningo, takeme manda londoko naa
nolemala. Molo me te nambo
ningo, maliembi manda meko naa
nolemala. Amo lupela takeme lu-
pela kanoko, me lupela maliembi
lupela karomele kanomu. 45 Aku
tepala, ulu penga teremo imbo teni
ungu penga yunge konopuna per-
emoma kau nimbelo. Nalo ulu
pulu keri teremo imbo teni ungu
keri yunge konopuna peremoma
kau nimbelo. Konopuna pepa peko

ltemo unguma kau kerena nimbelo,” nimu.

Ulke takoromele mele ungu ikomu

46 Jisasini nimbei, “Nani nio unguma pilko liko naa tekolio enoni nando Awilimu we ambe telka nimeleya?” nimbelie pele yuni ungu iko te topa nimbei, 47 “Imbo te na morona ongo i nanga unguma pilko liko tenge imboma moromele mele manda lepa nemboi. 48 Iye te yunge ulkemu ingi nipili nimbe we mai kinye ukia kinye akupe tepalie, akuna mainye mai enge nilimunga ola kano ulkemu takorumu. Yunge ulkemu aku tepa takopa kondorimuna no topa kano ulkemu noni limbei lipelie wali manda naa terimu, we angilerimu. 49 Nalo imbomani i nanga unguma pilko liko naa tenge imboma eno iye te mele nemboi. Iye te yunge ulke we mai tamba nilina ola we takorumu. Altopa no topa ulke kanomu topalie paa topa kalakulu tirimu,” nimu.

7

Rom ami iye nomi te kombu Israel molorumumunga kendemandemu Jisasini tepa koinjo ltimu

1 Kano unguma imbomando pilengei nimbe pora tipelie Jisas ulke kombu Kaperneam tukundo purumu. 2 Akuna Rom Imbomanga ami iye nomi tenga kendemande te yu paa konopu mondorumumu kuro awili tepa topalie yu kolombai tepa lerimu. 3 Kano ami iyemuni Jisas orumu ulu pilipelie yuni Juda iye awili mare lipe Jisas molorumuna mundupelie nimbei, “Nanga kendemandemu kuro awili tepa tomo kani ongo yu teko koinjo liwi,” nimu. 4-5 Jisas molorumuna enoni aku teko pungo ningi wali ungu te peya ningei, “Yu Israel iye te molo, nalo lino Israel imboma konopu mondopa, lino maku topo Gotenga ungu pimolo ulkemu yuni takondorumu. I ulu aku tepa teremoma ami iyemu yu kanopo penga pimolo iyemu kani yunge kendemande koltomomu liko tapondowi,” ningi. 6 Aku ningi ungu pilipelie Jisas eno kinye kano iyemunga ulkena pumbei purumu.

Kano ulkemunga nondopa orumu kinye kano ami iye nomimunga kanopa lili imbo mareni yu orumuna ongolio ningei, “Ami iye nomimuni i tepa nimo. Awilimu, na iye kerimu morona nu nanga ulkena onio manda naa tembalo. 7-8 Nu moronona na iye kerimu manda naa ombola. Na iye teni kape nokopa moromo, yunge ungu pilipo lipo tero. Nani kape ami iye mare nokopo moro. Kano iyemanga tendo puwi nimbo nio kinye yu purumo. Molo owi nimbo nio kinye oromo. Molo nanga kongono iyemundo i teko tewi nio kinye yu aku tepa teremo. Aku tepala, nuni koinjo puwi ninio lemo nanga kendemandemu koinjo pumbelo kani nu aku teko niwi,” nimo.

9 Jisasini Rom ami iye nomimuni nimu mele pilipelie yu konopu awini lipe mundupelie topele topa yu lombili oringi imbomando nimbei, “Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. I Israel imbomanga talapena wendo mololi iyemuni na ungumuni kau manda tembalo konopu ltemo mele na kombuma pali, Israel kombuna tukundo, imbo tendekureni kape aku teko enge ningo ipuki tirimele mele paa naa karo,” nimu. 10 Aku nimu ungu pilkolio ami iye nomimuni Jisas molorumuna mundurumu iyema kano ami iyemunga ulkena yando ongolio kano kendemandemu koinjo pumbe molorumuna kanoringi.

Ulke kombu Nain iye te kolorumumu Jisasini topa makinjirimu

11 Jisas ulke kombu Nain nilina purumu, yu lombili andolima kinye imbo mare awini peya puringi. 12 Yu ulke kombu pape kerepuluna nondopa purumu wali Nene iye te kolorumu ono tenge taropela teko meko wendo pungei oringi. Kano kolorumu iyemu yunge anumu lapa taloni yu lomamu meringili altopa lapa kolorumu. Altopa yunge anumu ambo waimu molopili ungulumu yu kolorumula. Ungulu kanomu ono tengeindo imbo awini anumu kinye kopu teko puringi. 13 Awilimuni ambomu kanopalie paa kondo kolopa yundo "Kola naa tewi," nimu.

14 Aku wali yu imbo taropelamunga nondopa omba taropelamu omba ambolopalie meringi iyema we meko angilengei yuni nimbei, "Iye wenepomu nu makiliwi!" nimu. 15 Kano wali kolorumu iyemu ola molopa yu ungu nimu. Kano wali Jisasini iye kolorumumu lipelie iyemu yunge anumu tirimu.

16 Jisasini aku ulu terimuna imbomani kanoko mini ltekolio ningei, "Apa! Gotenga profet iye awili te lino moromolona wendo omo lepamo," ningo Gote yunge imbi ola ltindikolio ningei, "Gote yunge imboma moromelena omba lipe tapondomo," ningi. 17 I Jisasini terimumunga temanemu kombu Judia pali kinye Judia wendo kombu lupe lupema pali kinye pileringi.

Jon Imbo No Ltindilimuni Jisas narinje pilembo nimbe yu lombili andoli mare Jisas molorumuna lipe mundurumu

18 Jisasini terimu mele Jon yu lombili andolimani yundo ningo tiringi wali Jononi yu lombili andolimanga talo walio nimbelie nimbei, 19 "Goteni lipo mundumbo ombalo nimbe panjirimu iyemu nu, molo te lupe ombalomunga nokopo molamiliya nimbe i teko pungo nindipelio," nimbe Jisas molorumuna elo lipe mundurumu.

20 Kano iye taloni Jisas molorumuna ongo yundo ningili, "Jon Imbo No Ltindilimuni ilto lipe mundupelie nimbei, Goteni Enonga lipo mundumbona ombalo nimbe panjirimu iyemu nu molo te lupe ombalomunga nokopo molamiliya nimo," ningili.

21 Aku teko waliko pilko kanoko angilengili wali Jisasini kuro torumu imboma kinye, konopuna kuro keri perimu imboma kinye, mongo akuli imbo awini kinye, tepa koinjo lipe molorumuna kanoringili. 22 Altopa Jisasini elondo nimbei, "Elo Jon moromona nendo pungo elo kinye pilko kanongele mele yundo ningo tiengili! Mongo akuli imboma kelko kombu kanoko, kimbo keri leli imboma kelko ola angilko andoko, kuro kendi noli imboma kelko imbo kangi angilko, komu tili imboma kelko ungu pilko, imbo kololima kelko koinjo pungo molko, imbo koropama ungu tukumemu pilko moromele. Aku teko Jonondo ningo tielio! 23 Na paimbo kano iyemu moro ningo ipuki tiko, konopu talo naa panjiko molonge imboma eno tono kolko molko kondonge," nimu.

24 Jononi mundurumu iye talo nendo puringili wali Jisasini kelepa imbo awini maku toko moloringimando Jon molorumu mele nimbei, "Kombu imbo naa pelina Jon imbo no ltindipe molorumu kinye eno kano kombu imbo naa pelimunga mele ambelemu kanongei puringiya? Imbo, kambe mele poporomeni mepa andopa molorumuna te kanongei puringiya? Jon yu aku tepa

mele molo. 25 Aku tepa mele
kanongei naa puringi lemo ambele
mele kanongei puringiya? Iye te
maminye paa pengama pakopa
molorumuna kanongei puringiya?
Jon yu aku tepa naa moromola.
Imbo kamako molko, mele awini
noiko, maminye paa penga pako-
romelema iye nomi kingimanga
ulkena kau moromelena karomele
kano. 26 Aku tepa imbo te kanongei
naa puringi lemo Gotenga profet
iye te kanongei puringiya? Nani
eno paimbo nio. Jon yu paimbo
Gotenga profet iye te, nalo yu we
profet te molo. Yunge kongono
olandopamu.

27 Yuni Goteni oi lipo mundumbo
ombalo nimbe kanopa ltimu iye-
munga aulkemu tepa wamorumu
kanomu. Kano iyemu yundo
Gotenga bukumunga tukundo
nimbe peremo ungu te i tepa:

Goteni yunge Malondo nimbei,
‘Pileio nanga ungu nindim-
belomu nani nu punio
aulkena yu kumbe lepo
lipo munduro. Yuni nunge
aulkemu tumbi tindimbelo,’
nimu, *(Mal 3:1)*

aku tepa mele bukuna nimbe per-
emo.

28 Nani eno paimbo nio. Oi
maina moloringi imboma Jon
mele, te manda molo. Jon yu
paa olandopa mele. Nalo kinye
wai koinjo wendo oromo. I wai
koinjomunga Goteni nokoromo
imbomanga te paa imbi naa
molombalo imbomu olandopa
mele, Jon yu mandopa mele,”
nimu.

29 Jisasini aku tepa nimu ungu
pilkolio we imboma kinye kou tak-
isi lili iyema kinye Jisasini Jonondo
nimu ungumu pilko penga pilko
Gote kapi ningi. Kano imbomani
oi Jon Imbo No Ltindilimuni nimu
ungumu pilko penga pilkolio eno
ulu pulu keri teringima umbulu
tiko, konopu topele toko eno
Jononi no ltindipili ningo no
ltingi. 30 Nalo Farisi iyema kinye,
Gotenga ungumanga pulumu
pilko ningo tili iyema kinye, kano
Juda Imboma nokoringi iyema
enoni Goteni Jon naa mundurumu
ningo pilkolio, Goteni imbomanga
lipo tapondopo tendembo nimu
ungumu pilko keri pilko umbulu
tikolio altoko Jononi eno no naa
ltindipili ningo no naa ltingi.

31 Aku wali Jisasini nimbei,
“Kinye maina moromele imbo-
manga eno ambe tepa mele nimbo
manda lepo nemboa. 32 Eno
imboma maku toko moromele
kombuna bakuluma kindipo
nongo moromele mele. Kano
bakulu aku tepa mareni nendo
yando ningei, ‘Kunana nimolo
nalo eno peya kunana nemili ungu
naa ningi. Altopo kola temolo nalo
eno peya kola teamili ungu naa
ningi,’ ningo nimele.

33 Jon Imbo No Ltindilimu om-
balie kere langi kinye no wain
kinye naa nomba, molopa naa kon-
dorumu, nalo eno yu kanoko keri
pilkolio ningei, yunge konopuna
kuro keri peremo ningi. 34 Nalo
Iyemunga Malo ombalie kere langi
kinye no wain kinye norumu ulu
kanoko keri pilkolio ningei, ‘Yu
kere langi awini nomba, no wain
pulumu nomba, keke lepo topa ter-
emo,’ ningolio altoko ningei, ‘Yu
kou takisi lili iyema kinye, ulu pulu
keri teremele imboma kinye yu
peya tendekuna molamili nimbe
teremo,’ nimele. 35 Nalo Gotenga
ungu lipe manjili ulumu pimele
bakulumani ulu tukume tekolio
Gotenga lipe manjilimu paimbo
ltemo liko ondoromele,” nimu.

Ambo keri teni Jisasinga kimbo talo kulumie tondorumu

36 Walite, Farisi iye te Saimon
nilimuni Jisasindo langi peya
nambili owi nimu wali yunge
ulkena tuku pumbe akuna langi
polona nondopa polo tenga

mainye molorumu kano wali
37 aku ulke kombuna molorumu
ambo keri teni Jisas yu kano
Farisi iyemunga ulkena tuku langi
nomba molorumu pilipelie, yu
kopongo wele paa penga te mingi
pali lipe akuna mepa pumbelie,
38 Jisas molorumuna umbulkondo
kimbona nondopa kola tepa
angilipelie, Jisas yunge kimbo
talo kola mongona orumumani
kulumie tondopa, ambo yunge
pinyewe lapiemuni kano kimbo
talo kulu tondopa, kimbo talo
nunu nimbe, kopongo wel mepa
orumu kanomuni kimbona on-
dopa kandorumu.

39 Kano ulke pulu iye Farisi Sai-
mon yuni ambomuni aku terimu
ulu kanopalie yunu konopu lipe
manjipelie i iyemu paa paimbo
Gotenga profet iye te molkanje i
ambo yu amboltomomu moromo
mele kinye ulu keri teremo mele
kinye manda lipe manjipili na naa
ambolko, ongo wendo pa nilka
konopu lerimu.

40 Jisasini Saimon konopuna ler-
imu mele lipe manjipelie yundo
nimbei, “Saimon, nu ungu te nem-
boi,” nimu wali Saimononi topon-
dopa nimbei, “Ungu Mane Tilimu,
manda, niwi!” nimu.

41 Aku tepa nimu wali Jisasini
yundo temane te topa nimbei,
“Iye teni iye talo kou mone pundu
anjipe tirimu. Te pundu awili
100 kina mele tipe, te 10 kina
mele tirimu. 42 Altoko elo peya
pundu manda naa toringili kinye
iye pundu anjirimu kano iyemuni
kano pundu talo we tiye kolopa
ulure molo, yu tepili nimu. Aku
nimumunga iye talonga narini
yu konopu olandopa mondorumu
konopu ltenoya?” nimbe Jisasini
Farisi iyemundo aku tepa nimbe
waltindirimu.

43 Kano Farisi iye Saimononi
yundo topondopa nimbei, “Pundu
awili anjirimu iyemu, konopu
lteo,” nimu wali Jisasini paa nino
nimu.

44 Kano kinye Jisasini topele
topa kano ambomu angilerimuna
kanopalie Saimonondo nimbei,
“I ambomu kanowi. Na nunge
ulkena tukundo ondu wali nuni
kimbo kulumie towi ningo no
naa tinio nalo i ambomuni nanga
kimbo yunge kola mongoni ku-
lumie tondopa, yunge pinyewe
lapiemuni nanga kimbo kulu
tondomo. 45 Na ondu wali nuni na
naa kangulunio nalo i ambomuni
na morona ombalie wali temo
mele nanga kimbo kangulupe
moromo. 46 Na ondu wali nuni
nanga pinyewena kopongo wele
liko wakulu naa kandonio nalo
i ambomuni nanga kimbo talo
kopongo wel penga teni wakulu
kandondoromo. 47 Yuni ulu pulu
keri awini terimuma omba wendo
pumomunga na konopu awili tepa
mondopalie aku tepa temo. Nalo
ulu pulu keri koltalo kau teremo
imbomu yunge terimu mele
omba wendo pupili nimbo iyemu
konopu alaye tepa mondombalo,”
nimu.

48 Iye Saimonondo aku tepa
nimbe pora tipelie, ambomundo
nimbei, “Nu ulu pulu keri terinu
nunge konopuna peremoma omba
wendo pupili! Tiye kolopo altopo
naa lipo manjimbo,” nimu.

49 Aku nimu ungu pilkolio
yu kinye langi nongo moloringi
mareni yuni nimu mele pilko keri
pilkolio enono nendo yando ungu
i teko ningei, “I iye imbomani
ulu pulu keri teremelema omba
wendo pupili nimo iyemu yu
nariya? Yu Gote konopu lepalie
nimonje?” ningi.

50 Kano wali, Jisasini ambo-
mundo kamukumu nimbei, “Nani
nu ulu pulu keri terinu mele omba
wendo pupili manda nimbo ningo
ipuki tiko ninomunga na paimbo
aku tepo manda lipo tapondoro

kani nu konopu ame topili molko
puwi," nimu.

8

Ambo mareni Jisas nokoringi

1 Aku wali pele Jisas pumbe,
ulke kombu awilima kinye keloma
kinye akumanga andopalie, Gote
iye nomi king molopa imboma
nokombalo ungu tukumemu
nimbe tilipe, imboma ungu mane
tilipe andorumu. Yu lombili andoli
iye 12 kinye 2 ambo mare kinye yu
peya andoringi. Aku ambomanga
mare oi kuro topa, mare oi kuro
keri enonga konopuna perimu
wali Jisasini eno pali tepa koinjo
ltimu. Te, ulke kombu Makdala
ambo Maria, oi yunge konopuna
kuro keri 7 moloringimando
Jisasini ongo wendo paio nimu
wali ongo wendo puringi. 3 Te,
ambo Joana, Kusa omenu. Kusa
yu kombu Galili iye nomi King
Herotenga ulke tapu iyemu. Te,
ambo Susana. Eno kinye we
ambo awini kinye Jisas nokoringi.
Aku ambomani enonga kou mone
noiringima likolio Jisas kinye yu
lombili andolima kinye enonga
langi kinye melema pame teko liko
nokoringi.

Iye teni rais wit mongoma tanda tirimu ungu ikomu

4 Walite Jisas molorumuna
ulke kombu lupe lupe moloringi
imboma tukundo tukundo ongo,
maku toringi wali yuni enondo
ungu iko te topalie nimbei, 5 "Iye
teni rais wit mongo poinyena
andopa tanda tirimu. Tanda
tilipe andorumu wali mongo mare
poinye aulkena mainye purumu
kanoma mare imbomani kimboni
kambuluringi, mare keramani
ongo liko noringila. 6 Langi mongo
mare kou perimuna mainye pum-
belie akuna no naa molorumu kani
muli topa walitikale kolorumu.
7 Langi mongo mare tiri ka mele
molorumuna mainye purumu.
Tiri ka melemu wendo omba wit
waloma aku topa, topa norumuna
omba penga naa lerimu. 8 Langi
mongo mare mai pengana mainye
purumuma wendo omba mongo
pengama topa, 100 mele torumu,"
nimu.

Kano ungu ikomu topa pora
tipelie ungu te peya nimbei,
"Komu angilimbelo imbomani i
nio ungu wamongo pileio," nimu.

Ungu ikoma ambe telka toronoya ningo Jisasindo ningo waltindiringi

9 Jisasini aku tepa nimu kinye yu
lombili andolimani yundo ningei,
"Aku ungu ikomunga pulumu
ningo tiwi!" ningi. Aku wali yuni
enondo nimbei, 10 "Gote iye nomi
king molopa imboma nokoromo
kombumunga ulu puluma oi yunu
pilerimu kano ulu puluma Kinye
eno pilengei nimbelie eno ungu
ikomanga puluma pilengei nimbe
lipe ondoromo. Nalo

We imbomani mongoni kanokolio
nalo kanoko imbi naa tinge.
Komuni pilkolio nalo pilko
imbi naa tiengei, *(Ais 6:9)*

nimbolio aku tepo enondo ungu
nimboindo ungu iko topo kau nio,"
nimu.

Iye teni langi mongo tanda tirimu ungu ikomunga pulumu

11 Aku tepa nimbelie yuni nim-
bei, "Aku ungu ikomunga pulumu
i tepa: Langi mongo tanda tiri-
mumu Gotenga ungumu. 12 Langi
mongo mare poinye aulkena
mainye purumu kanomanga ungu
pulumu i tepa: Imbo mare Gotenga
ungumu pimele wali kuromanga
nomi Sataneni omba nimbei, aku
ungumu kamukumu naa pilko
liengei! Gote kinye tendekuna
naa molangei nimbe enonga
konopuna peremo ungu kanomu
wendo ltimo. 13 Langi mongo
mare kou perimuna mainye

purumu kanomanga pulumu i
tepa: Imbo mare Gotenga ungumu
pilkolio walitikale konopu tiko
kano unguma ltimele. Nalo
eno pulkono naa mundukolio
wali kano ungumu alaye kolte
kau pilko moromele. Altoko
eno konopuna umbuni tembalo
wali molo Sataneni omba manda
manjipe kanombalo wali, eno
pimele ungumu tiye koromele.
14 Langi mongo mare tiri ka mele
molorumuna mainye purumu
kanomanga pulumu i tepa: Imbo
mare Gotenga ungumu pilkolio
altoko pungo ya mai kombuna
uluma konopu mondoko, konop-
una umbuni teremo mele pilko,
kamako ltemele mele pilko tekolio,
altoko Gotenga ungumu komu
tindiko molko pimele ungumu
teko tukume naa panjirimele.
15 Langi mongo mare mai pengana
mainye purumu kanomanga
pulumu i tepa: Imbo mareni
Gotenga ungumu pilkolio kano
ungumu kamukumu liko ipuki
tikolio enonga konopu penga
pepili molko, konopu kake tepili
molko, enge pepili moromele.
Kano imbomani langi mongo 100
torumu mele, kano imbomani aku
teko Gotenga ungu pilko tukume
panjirimele," nimu.

Tipe lamemunga ungu ikomu

16 Jisasini ungu iko te peya
topa nimbei, "Imbomani tipe
lam kandokolio mingina tuku
naa panjiko polo maindo wele
naa mondoromele, molo. Imbo
ongema kombu kanangei ulkena
tuku pa tepili ningo polona ola
noirimele. 17 Aku tepa mele,
kinye lopeke teremo melema
pele walite mona lepa imboma
kanonge. Kinye aku topa ltemo
melema altopa walite pa tembalo
kinye imbomani kano melema
kanonge. 18 Aku tembalo kani
nani kinye nio ungumu pilko
kondaio! Pilko kondoromele
imbomani olandopa pilinge, nalo
pilko naa kondoromele imbomani
ungu koltalo kau pimolo konopu
ltemelema kape wendo linge,"
nimu.

*Jisasinga anumu kinye an-
genupili kinye yu molorumuna
oringi*

19 Walite Jisas ulke tenga
tuku molorumu wali yunge
anumu kinye angenupili kinye
yu kanongeindo oringi. Akuna
imbo pulumu tengepeya teko
angileringi kinye yu molorumuna
nondoko manda naa oringi wali
20 imbo akuna angileringimani
yundo ningeindo, "Aminye kinye
angenali kameni nu kanongeindo
ongo pena we nokoko moromele,"
ningi.
21 Aku teko ningi wali Jisasini
nimbei, "Gotenga ungumu pilko
liko teremele imboma nanga ama
kinye ango kame moromele,"
nimu.

*Poporome awili te torumu
ungumu*

22 Walite, Jisas kinye yu lombili
andolima kinye nomuna andoli
sipina tukundo puringi wali,
yuni enondo nimbei, "Nomuna
nekondo pamolo," nimu kano wali
akuna pungei puringi. 23 Sipina
nekondo pungei puringi wali Jisas
yu uru perimu. Yu uru pepili
poporome awili te topa, no topa
terimu wali sipina tukundo no
pulumu orumu kinye eno no
wangongei teringi.
24 Kano wali yu uru perimuna
ongo toko makinjikolio ningei,
"Ungu Mane Tilimu, Ungu Mane
Tilimu, lino no wangomili tere-
molo," ningi wali yu makilipelie
poporomemu kinye no topa no
apipe tirimu nomu talo iri torumu.
Iri torumu wali poporomemu topa
kelepa, nomu lope lape naa tepa
we lerimu.

25 Aku tepalie yuni yu lombili
andolimando nimbei, “Nani eno
manda lipo tapondombo ningo
naa ipuki tingeya?” nimu.

Kano wali yuni ulu enge nili ter-
imumu kanokolio kano iyemani
pipili kolko pungu pungu ningo-
lio enono ningei, “Poporome kinye
nomu kinye yu ungu nimo mele
pilko lombiltimbele lepamo. Apa!
I iyemu ambele iyerenje?” ningi.

*Kuro keri awini iye tenga konop-
una perimuma Jisasini makoropa
wendo mundurumu*

26 Aku wali yakondo Galili
kombu molkolio tiye kolko Gerasa
kombu nekondo sipina molko
puringi. 27 Jisas akuna omba
nona andoli sipina wendo omba
kulendona angilerimu wali Gerasa
iye te akuna omba angilerimu.
Aku iyemunga konopuna kuro
keri awini perimuna yu maminye
tendeku kape naa panjipe, we
andopa, ulke tenga naa pepa,
imbo ono kombumanga pelipe
andopa molorumu. 28-29 Aku kuro
kerimuni kano iyemu waliwali
lipo loi tirimu wali imbomani
ka seneni yu ka toko yu nokoko
moloringi nalo kuro keri yunge
enge tirimomuni ka sen tungu
tirimu wali kano kuro kerimuni
kombu imbo naa pelina yu mepa
purumu. Kano kuro kerimundo
Jisasini nimbei, “Ongo wendo
pa!” nimu kano wali iyemuni
Jisas kanopa alako topa nimbe
yu angilerimuna mainye tamalu
pepa ru nimbelie nimbei, “Jisas,
Gote Paa Olandopa Awilimunga
Malo, nu peya na tendekuna tapu
topo naa molombolo. Nu na kinye
ambele ulu teni onioya? Nuni
na ulure naa tewi nimbo walipo
pilto,” nimu.

30 Aku tepa nimu kano wali Jisas-
ini iyemundo walipe pilipelie nim-
bei, “Nunge imbi nariya?” nimu
kano wali iyemu yunge konopuna
kuro keri awini peringimani tope
tiringina nimbei, “Nanga imbi Aw-
ini,” nimu. 31 Kano kuro kerimani
Jisasindo ningei, “Lino wendo
ongo, Goteni kombu keri paa
mere mainyena linonga iye nomi
Satan walite lipe mundumbelo
kano kombumunga paio ungu naa
niwi!” ningo waliko pileringi.

32 Akuna mai kembo tenga kongi
awini imu nongo angileringina
kanokolio yundo altoko ningei,
“Ne kongimanga konopuna tuku
pungo pepamili niwi,” ningi kano
wali yuni “Manda, akuna paio!”
nimu. 33 Aku tepa nimu kano
wali kano kuro kerima kano
iyena wendo ongolio kongimanga
konopuna pungo moloringi wali
kano kongima lkiko no waruna
maindo pungo no mongoluna no
wangoringi.

34 Kongi tapu iyemani terimu
ulu kanokolio eno talopa leko
pungolio, enoni kanoringi imbo-
mando aku temanemu toko tilko
puringi. Ulke kombu awilina
moloringi imboma kinye ulke
kombu kelomanga moloringi
imboma kinye aku temanemu toko
tilko puringi. 35 Kano temanemu
pileringi imboma terimu ulu
kanamili ningo wendo pungo Jisas
molorumuna ongolio oi kuro keri
awini konopuna peko ongo wendo
puringi iyemu kanoko, yu Jisas
kinye molopa, maminye topa,
imbo konopu pepili molorumu
ulu kanokolio eno pipili koloringi.
36 Jisasini terimu ulu kanoringi
imbomani altoko oringi imboma
ningo tiringi. 37 Aku teko ningi
ungu pilkolio, kombu Gerasa
imboma pali pipili awili teko
kolkolio Jisasindo puwi ningi kano
wali yu pumbeindo nona andoli
sipina tuku purumu.

38 Yu pumbei terimuna
kanopalie kuro kerima oi konop-
una peko wendo oringi iyemuni

yundo nimbei, “Na peya pambili!” nimbe walipe pilerimu.
Nalo Jisasini yundo topondopa nimbei, “Molo. Nu ulkendo
anjo pungo Goteni nu kinye tepa kondomo mele nunge imboma
ningo tipuwi!” nimu. 39 Kano wali yu anjo pumbe Jisasini nimu
mele tembaindo yu ulke kombu awilina tuku moloringi imboma
pali Jisasini yu terimu ulu nimbe tirimu.

Iye Jairus yunge lemenu kolorumumu kinye kuro te topa naa kelerimu ambomu kinye Jisasini tepa koinjo ltimu

40 Kano wali Jisas yu nomuna yakondo orumu wali yu ombalo ningo maku toko nokoko moloringi imbomani nu paa orono
ningo konopu tiringi. 41 Juda imboma maku toko Gotenga ungu
pileringi ulke nokorumu iye te, imbi Jairus, nomu kulendo akuna
orumu. Omba Jisas kanopalie Jisas yunge kimbona nondopa omba
komongo topa pondopa 42 yundo walipe pilipelie nimbei, “Nanga
balo kelomu kolombai teremo kani nanga ulkendo peya pambili owi!”
nimu. Kano balomu yunge lemenu tendekumu kau. Yu poinye 12
mele omba purumu. Altopa Jisas kano ulkena pumbei purumu wali
yu peya puringi imboma aulkena topa tili peremo.

43 Kano imbo peya puringimanga ambo te yu pena perimu
walima pora naa nimu. Yu waliwali pena kau pepili poinye
ki yupoko omba purumu. Yu doktamanga pumbe yu kuro topa
kelepili nimbe andopa, yu kou mone noirimuma pali eno tirimu
nalo kuro kanomu pora naa nimu. 44 Kano ambomu Jisas purumuna
umbulkondo omba, yunge wale pakolimunga pundumu ambolorumu kinye kuro torumumu pora
nimu.

45 Jisas pumbe molopili ambomuni aku ulu terimu wali Jisasini
angilipelie imbomando nimbei, “Nanga wale pakoli narini lope
tendemoya?” nimu. Imbomani pali enore molo ningi, kano wali
Pitani yundo nimbei, “Ungu Mane Tilimu, imbo pulumu nu peya
ekele meko purumele kanomu,” nimu.

46 Nalo Jisasini altopa nimbei, “Na imbo lipo tapondoro enge
te omba wendo purumo ulu lipo manjipolio imbo te na lope
tenderemo konupu lepolio nio,” nimu.

47 Aku tepa nimu ungu pilipelie ambo kanomu yu lopeke manda
naa tepa, yu terimu ulu Jisas pilipe molorumu ulu kanopalie yu pungu
pungu nimbelie Jisas molorumuna mainye molopa tamalu perimu.
Imboma pilko angilengei yuni kuro toromumu kelepili nimbe
omba yu lope tenderimu wali walitikale koinjo purumu mele
nimbe para tirimu. 48 Jisasini yundo nimbei, “Ambomu, nani nu
manda tepa koinjo limbelo konopu leniomuni nu koinjo punio kani
konopu u nipili puwi,” nimu.

49 Jisas yu aku tepa nimbe angilerimu wali Juda imboma maku
toko Gotenga ungu pileringi ulke nokorumu iye Jairusinga ulkena
molorumu iye te omba Jairusindo nimbei, “Nunge balomu paa kamukumu nomi ka akumo kani nu
Ungu Mane Tili Jisas we meko naa wani!” nimu.

50 Yuni nimu mele Jisasini pilipelie Jairusindo nimbei, “Mini
naa ltewi nunge balomu nani manda lipo tapombo ningo enge
ningo kau ipuki tiko molonio wali yu koinjo pumbelo,” nimu.

51-53 Jisas Jairusinga ulkena ombalie ulkena tukundo imbo
awini kondo kolko kola teko moloringina kanopalie enondo
nimbei, “I balomu kolopa naa kolomo, we uru kau peremo kani

eno kola naa teaio!” nimu. Nalo
yu paa paimbo kolorumu ulu
kanokolio, yuni aku tepa nimu
wali enoni yu ungu taka tondoko
owe tenderingi. Eno tiye kolopa
yuni balomunga kiripina pumbei
purumu wali we imboma pali
tukundo peya naa pamili nimbe
yu lombili andoli pokore, Pita
kame, Jon kame, Jems kame, kano
balomunga anumu lapa talo kinye,
eno kau peya pamili nimu.
54 Kano wali balomu lerimuna
Jisas pumbe balomunga ki am-
bolopalie nimbei, “Balomu, mak-
ilko ola angiliwi!” nimu kano
wali 55 i kololi balomunga min-
imu altopa tukundo orumu wali yu
walitikale ola angilerimu. Jisasini
enondo nimbei, “Yu langire nopili
tieio,” nimu. 56 Yuni terimu ulu
kanokolio balomunga anumu lapa
talo elo paa mini lteringili. Yuni
elondo nimbei, “Nani kinye tero
ulu imbo tendo ningo naa tielio!”
nimu.

9

Jisasini lipe mundurumu iye 12 Aposel nili akuma kongono tirimu

1 Walite Jisasini yu lombili andoli
iye 12 akumando yando waio
nimbelie, enondo nimbei, “Eno
kuro keri imbomanga konopuna
mololima ongo wendo pangei
ningo teangei nimbo, imbo kuro
tolima teko koinjo liengei nimbo,
eno enge tiro,” nimu. 2 Aku tepalie
enondo nimbei, “Eno pungo, Gote
omba iye nomi king molombalo
ungu tukumemu imboma ningo
tilko andoko, kuro tolima teko
koinjo liko paio! 3 Punge wali eno
mele te naa meko we paio! Tu
kape, wale lepo kape, kere langi
kape, kou mone kape, naa meko
we paio! Wale pakoli tendeku
kau pakoko pungo, te peya naa
meko we paio! 4 Ulke kombu tenga
tuku pungolio akuna molongeindo
ulke tendekurenga tuku pungolio
akuna kau peangei! Altoko kombu
akumu tiye kolko tenga lupe
pungolio akula teaio! 5 Ulke
kombu marenga tuku pungolio,
kombu pulu imbomani paa teko
onge, peya peamili waio ungu naa
ningo enonga ungu pilko naa linge
lemo manda enoni aku kombuma
tiye kolko wendo pungolio, aku
imbomani eno liko tui tingemu-
nga lino kinye naa molangei,
kamukumu molko kenjengei
ningo, aku kombumanga kungupo
enonga kimbona angilimbelomu
ga tiko noikolio tenga lupe paio!”
nimu. 6 Aku tepa nimu wali kano
iyema pungo, ulke kombumanga
andoko, Gotenga ungu tukumemu
ningo tiko, kuro tolima teko koinjo
liko teliko andoringi.

Iye Nomi King Heroteni Jisas yu narinje nimbe pilerimu

7-8 Kombu Galili iye nomi King
Heroteni Jisasini terimu mele
pilipelie, i iyemu narinje konopu
lepa pilipe tundurumu. Jisasini
terimu ulumundo imbomareni
i teko temane toko ningei, “Jon
Imbo No Ltindilini kolopa mak-
ilipelie i ulu enge nilima teremo
ningi. Mareni, Gotenga profet
iye Elaija, yu altopa ombalo ningi
kanomu, kinye omba aku tepa
terimu ningi. Mareni profet iye oi
koloringi akumanga te makilipe
ola molopalie ulu enge nilima
terimu,” ningo imbomani aku teko
ningo moloringi. Aku ungu lupe
lupe ningima pilipelie Heroteni
yu paa pilipe tundupelie 9 nimbei,
“Jon Imbo No Ltindilimunga
pinyewemu topo pule toruna yu
kolorumu nalo i ulu enge nili
lupe lupe teremona pilto iyemu
yu narinje?” nimu. Aku tepa
nimbelie i iye Jisas kanamboa
nimbe molorumu.

Jisasini iye 5,000 langi tirimu

10 Jisasini nanga kongono ten-
depaio nimbe lipe mundurumu

aposel iyema yu molorumuna
yando ongolio enoni teringi mele
yu ningo tiringi. Kano aposel
iyema lipe mepa pumbe linono
tenga lupe molamili nimbe eno
ulke kombu Betsaida mepa pu-
rumu. 11 Nalo we imbo pulumu
eno akuna puringi mele pilkolio
eno puringina lombili akilio
leko puringi. Imboma oringina
kanopalie Jisasini enondo paa
onge nimbelie eno Gote omba
iye nomi king molombalo ungu
tukumemu nimbe tipe enonga
kuro tolima tepa koinjo ltimu.

12 Altopa ipupene, yunge ki tipi
kanoli iye 12 yu molorumuna ongo
yundo ningei, “I kombuna imbo
te naa peremo. Langi te manda
naa liko nonge kani ya maku toko
moromele imbomando nini, eno
pungo ulke kombu marenga langi
topo toko liko nongo peliko pangei
niwi!” ningi.

13 Aku teko ningi wali Jisasini
lombili andolimando nimbei,
“Enoni imboma kere langi liko
tieio!” nimu kano wali enoni
yundo ningei, “Ya langi awini
molo. Bret kaloli kelo kite pakera
kinye oma kaloli talo kinye aku
langi koltalo kau ltemo. Molo
nuni lino kombu tenga pungo
i imbomanga langi pame toko
lindipemili ningo ninoya?” ningo
waliko pileringi. 14 Akuna, iye
5,000 mele moloringi.

Aku teko ningi wali Jisasini
enondo nimbei, “Imbo 50 ningo
lapu wamoko mainye molangei
neio!” nimu. 15 Enoni aku
teko imbomando ningi wali pilko
liko aku teko mainye moloringi.
16 Aku wali Jisas yuni kano bret
kaloli poko kinye oma talo kinye
lipelie mulu kombuna olando
tipe kanopa, Lapa Gotendo paa
tereno nimbe, ambolopa pike lepa,
lombili andolima moke tepa tipelie
anjo imboma tieio nimu. Likolio,
enoni anjo mainye moloringi
imboma moke teko tiringi. 17 Eno
nongo olo terimu wali lombili
andolimani langi arikili lerimuma
liko maku toko wale basket 12 toko
peko tiringi.

Pitani Jisasindo nu Kraist nimu

18 Walite, Jisas yunu Gote kinye
konge tepa ungu nimbe molorumu
wali yu lombili andoli iye peya
moloringimando walipe pilipelie
nimbei, “Imbomani imbi leko na
nari nimeleya?” nimu.

19 Enoni yundo topondoko
ningei, “Mareni ningei nu Jon
Imbo No Ltindilimu kolopalie
makilipe ola moromomu ningo
pilko, mareni ningei nu Gotenga
profet iye Elaija yando omba
moromo ningo pilko, mareni
ningei nu Gotenga iye profet te
oi koloringimanga te makilipe ola
moromo ningo pimele,” ningi.

20 Aku teko ningi wali yuni
enondo walipe pilipelie nimbei,
“We imbomani aku teko nimele
nalo enoni na nari konopu lteme-
leya?” nimbe waltindirimu. Pitani
topondopa nimbei, “Nu Goteni lipo
mundumbo nimbe kanopa ltimu
iye Kraist,” nimu.*

Jisasini na mindili nombo kolopolio makilipo koinjo molombo nimu

21 Pitani aku tepa nimu ungumu
Jisasini pilipelie enondo enge
nimbe nimbei, “Na moro mele
Pitani i nimo ungumu enoni
anjo imbo tendo kape oi paa
naa ningo para tieio!” nimu.
22 Kano wali Jisasini yu lombili
andolimando nimbei, “Iyemunga
Malo mindili pulumu nombalo.
Juda iye awilima kinye, Juda
Imbomanga nimbe Gote popo
tondoli iye nomima kinye, Gotenga
ungumanga pulumu pilko mane

* **9:20:** Kraist yu Grik ungu te, akumunga pulumu i tepa: Goteni eno nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iyemu.

tili iyema kinye, aku Juda imbo-
manga iye nomimani yu umbulu
tiko yu toko kondonge. Yu
wali talo ono kombuna pepalie
wali yupoko tipemunga makilipe
koinjo molombalo," nimu.

23 Aku tepa nimbelie Jisasini
akuna maku toringi imboma
palindo nimbei, "Imbo teni
Na lombili andambo konopu
lepalie wali, yunge mandopa
ltemo konopuma topo mainye
mundembo nimbe, na unjo
polopeyana angilipo mindili
nombo kolombo mele yuni aku
tepa mele tembaindo i tepa nipili:
Na yu lombili pumboindo mindili
nondu lemo paa manda, kolondu
lemo paa manda nimbelie na
lombili opili! 24 Imbo teni na
naa kolopo, ya maina kamukumu
koinjo molopo kau pambo nimbelo
imbomu yu kolopalie kamukumu
molopa kenjipe kau pumbelo.
Nalo imbo teni na konopu mon-
dopalie nanga kongono teambo
nimbe tembalo wali yu kolopalie
yu molopa kondopa kau puli
ulu pulumu kanopa limbelo.
25 Imbo teni mai kombuna melema
pali yuni yunu lipe noipe mai
kombuma pali yu yunu nokopa
molopalie altopa yu mini pali
Gote naa molombalo kombuna
pumbe mindili nomba molopa
kenjilkanje akumu yuni penga
telkaya? Aku molo. 26 Imbo
teni yu tonge konopu lepalie
Jisas nanga Awilimu molo, na
yunge ungumu naa pio nimo
lemo Iyemunga Maloni yunge
Lapanga melema pali nokoromo
engemu ambolopa kinye yunu
Iye Awili molopa au nimbe enge
ambolopa pa enge nilina molopa
Gotenga kongono iye kake teli
enselema kinye ombalie wali imbo
akumundo yunge imbore molo
nimbelo. 27 Nani enondo paimbo
nimbo tiro. I angimelemanga
mare oi naa kolkolio Gote iye
nomi kingimu omba molopa
kombu nokombaindo ombalo ulu
kanonge," nimu.

Jisasinga imbo kangimu te lupe apuwe lerimu

28 Jisasini aku tepa nimbelie al-
topa koro te omba purumu wali
yuni Pita kame, Jems kame, Jon
kame, eno lipe meli Gote kinye
ungu nembo nimbelie mulu kem-
bona ola purumu. 29 Yuni akuna
Gote kinye ungu nimbe molopili
yunge kumbekere alowa tepa yu
panjirimu maminyema ena mele
pa tepa imbomanga mongo yumi
yami teremo mele aku tepa paa
kake tepili molorumu. 30-31 Kano
wali koro oi moloringili iye awili,
Moses kinye Elaija talo, elo mulu
kombuna molkolio mainye ongo
pa terimuna ongo angilkolio elo
kinye Jisas kinye enoni Jisas yu
ulke kombu awili Jerusalem akuna
Goteni yundo tewi nimu mele tepa
kolombalo ungu ningo angileringi.
32 Pita kinye, yu peya moloringi iye
talo kinye, eno tiye tepa uru mele
mele nimu nalo altoko eno mak-
ilko imbo konopu pepili molko-
lio Jisas yunge kangi alowa tepa
molopa, ena mele pa tepa, yu
kinye iye talo peya angileringilina
kanoringi. 33 Aku iye talo pungili
puringili wali Pitani Jisasindo nim-
bei, "Ungu Mane Tilimu, lino ina
moromolo penga lepamo. Linoni
ulke takai yupoko takondamili! Te
nunge, te Mosesinga, te Elaijanga
takomolo!" nimu. Pita yuni niwi
ungu maa toromona we orumu un-
gure nimu.

34 Pitani aku tepa nimbe molopili
kupe te wendo omba eno aku
torumu wali eno pipili koloringi.
35 Kupe torumuna tukundo ungu
te wendo ombalie nimbei, "I iyemu
nanga malo. Nani enonga nimbo
yu kanopo lipo munduru. Yuni
ungu nimbeloma pilko lieio!"
nimu. 36 Aku ungumu nimbe

kelerimu wali Jisas yunu kau we
angilerimuna kanoringi. Enoni
aku teko kanoringi ulu anjo naa
ningo para tiko, imbo tendo kape
oi naa ningo tiringi.

*Jisasini kuro keri te makoro-
rumu*

37 Ipu leli oi Jisas muluna mainye
ombai orumu wali imbo awini yu
lingei oringi. 38 Oringimanga iye
teni Jisasindo nimbei, “Ungu Mane
Tilimu, nanga ungulu kelomu, yu
nanga ungulu tendekumu kau,
kondo kolko liko tapowi nimbo
konge tero. 39 Yunge konopuna
kuro keri te peremomuni yu lipe
mindili tipe toromo wali ungulu-
muni are nimbe, mainye pungu
pungu topa ltemo wali kerena
apupu topa ltemo. Yu aku tepa
waliwali teremona ungulumu tepa
bembo tirimo. 40 Nunge lombili
andolimando aku temanemu topo
tipo enoni kano kuro kerimu
makorangei nimbo konge tendu
nalo eno manda naa tenge,” nimu.
41 Aku tepa nimu wali Jisasini
eno iri topalie nimbei, “Kinye mo-
romele imboma eno Goteni manda
teremo mele enge ningo ipuki naa
tirimele. Eno ungu naa pileli
moromele imboma, na eno kinye
wali ambe tepo molopo, eno um-
buni teremo mele wali ambe tepo
mendemboa,” nimbelie, kano iye-
mundo nimbei, “Nunge ungulumu
na morona meko owi!” nimu.
42 Mepa ombai orumu wali kano
kuro kerimuni ungulu kanomu
topa lipe mainye mundupelie
yu torumu kano wali Jisasini
kuromu iri topalie wendo pupili
nimbe ungulumu tepa koinjo
lipelie, yu koinjo molorumu wali
yunge lapa tirimu. 43 Aku terimu
ulu kanokolio imboma Gotenga
engemu pilkolio mini lteringi.

*Na tongena kolopolio nalo mak-
ilipo koinjo molombo nimbe Jisasini
wali talo tenderimu*

Yuni terimu mele eno pungu
pungu ningo mini lteko molangei
Jisasini yunge lombili an-
dolimando nimbei, 44 “I nio mele
pilko kondaio! Iyemunga Malo
tonge iyemanga kindo liko tinge,”
nimu. 45 Nalo yuni nimu ungu
pulumu naa pilkolio enoni kano
ungumunga pulumu yu waliko
pilingeindo pipili koloringi. Goteni
eno kano ungumunga pulumu i teli
oi naa pilengei nimbe terimu.

*Kiyendo molombo konopu lenge
lemo i ulumu teaio*

46 Kano wali Jisas lombili an-
dolimani eno enongano nendo
yando ungu mele nale tekolio
ningei, “Linonga iye nari imbi ola
moromoya?” ningi. 47 Enoni aku
konopu leringina lipe manjipelie,
Jisas yu bakulu te lipe yu molo-
rumuna nondopa mondopalie
enondo nimbei, 48 “I bakulumu
kanaio! Imbo teni na Awilimu
konopu mondoro kani i bakulu
mele panjipo limbo nimbelo
imbomuni aku ulu tembalomunga
na kape panjipe limbelo. Na aku
tepa panjipe limbelomunga kano
imbomu yuni na lipe mundurumu
Gote kape panjipe limbelo. Enonga
iye teni na mainye molopo, na imbi
te olandopa naa molopili! Iye te
lupe imbi olandopa molopili nimo
iyemu yu olandopa molombalo,”
nimu.

*Jisasini nimbei, “Lino kinye opa
pule naa toromele imboma linonga
opa kalalema,” nimu*

49 Jisas lombili andoli iye Jononi
Jisasindo nimbei, “Ungu Mane
Tilimu, iye teni nunge imbi lepa
kuro keri imbomanga konopuna
molongemando ongo wendo paio
nimbe temona kanomolo. Aku
tepa kanopolio yu lino peya tapu
topo naa moromolo kani yundo nu
aku teko naa tewi nimolo,” nimu.
50 Aku tepa nimu wali Jisasini
yundo kano iyemuni terimu

ulumundo nimbei, “Linondo opa
pule naa tomo lemo aku imboma
linonga opa kalalemu moromo
kani enoni imbo aku tembalo-
mando molo naa neio,” nimu.

*Jisas Jerusalem pambo nimbe-
lie pumbei purumu wali Samaria
kombu moloringi imbomani yu pan-
jiko naa ltingi*

51 Kano wali Jisas ulke kombu
awili Jerusalem yu kolopalie
mulu kombuna olando pumbelo
walimu nondopa wendo orumu
lipe manjipelie Jerusalemando
pambo nimbelie purumu. 52 Yu
lombili andoli iye mare lipe
mundupelie nimbei, “Kinye ipu
leli kombu Samaria ulke kombu
te nondopa lembalona peamili
kani eno akuna pungo lino manda
pemolo ulke te koroko lieio,” nimu.
53 Nalo kano Samaria imboma eno
kinye Israel imboma kinye opa
pule molkolio yu Jerusalemendo
pumbei purumu ulu kanokolio
enoni ya manda naa penio, molo
ningi. 54 Aku teko ningo teringi
ulu kanokolio yu lombili andoli
iye Jems kinye Jon taloni yundo
ningili, “Awilimu, iltoni mulu
kombuna tipe wendo omba i
Samaria Imboma nomba kon-
dopili nembili konopu ltenoya?”
ningo waltindiringili. 55 Nalo yu
topele topa kanopalie, elo ningo
kenjirimbele nimbe iri torumu.
56 Yu kinye eno waye ulke kombu
tenga pungo pepuringi.

*Jisas lombili andoromolo mele
ungumu*

57 Eno aulkena pungei puringi
wali iye te omba Jisasindo nimbei,
“Nu punio kombumanga pali
nu lombili ombo,” nimu wali
58 Jisasini yundo nimbei, “Piliwi!
Owa takera kowana peremele
kape, muluna mangoromele
kerama manga takoko peremele
nalo nanga moro kombu te naa
ltemo kani!” nimu.
59 Kano wali yuni iye te lupendo
nimbei, “Na peya pambili lombili
owi,” nimu wali kano iyemuni
topondopa nimbei, “Awilimu, oi
pumbo nanga lapa peya molopolio
pele yu kolombalo wali ono tepolio
nu lombili ombo,” nimu.
60 Pilipelie Jisasini yundo nim-
bei, “Nanga ungumu naa pilko
we koromele imboma enoni
kolongema ono teangei nalo nu
Gote omba iye nomi king molopa
imbo nokombalo ungu tukumemu
imboma pilengei ningo tilko
andowi!” nimu.
61 Kano wali iye teni yundo
nimbei, “Awilimu, nu lombili
ombo nalo oi pumbo nanga
imboma kondo kolopo molaio
nimbolio altopo nu lombili ombo,”
nimu kano wali 62 Jisasini yundo
nimbei, “Na lombili ombo nimbe
ombalie nondopa tiye kolombalo
imbo te yu Gote iye nomi king
molopa nokombalo kombumunga
kongonomu manda naa tembalo,”
nimu.

10

*Jisasini iye 72 kongono teangei
nimbe lipe mundurumu*

1 Altopo Jisas ulke kombu awili
Jerusalemundo pumbei pumbelie,
yu pumbei purumu ulke kombu
marenga iye 72 akumanga talo
talo nimbe kumbe lepa lupe
lupe lipe mundurumu. 2 Eno
lipe mundupelie ungu iko topa
nimbei, “Poinyena langi pulumu
nowi lepa peremo nalo kano langi
pungo liko noinge imboma koltalo
kani Poinye Pulu Iyemuni kano
langimu liko noiko kongonomu
pungo teangei imboma poinyena
lipe mundupili ningo konge
teaio! 3 Eno Gotenga kongonomu
pungo tendeliko andonge wali
we imbomani eno mindili liko
tinge lipo manjipolio eno kano
kongonomu tendepangei nimbo
eno lipo munduro. 4 Pungolio,

wale lepo kape, kou mone kape,
mele wale kape, kimbo su alowa
teko mondongema kape naa meli
we paio! Aulkena onge imboma
kanokolio enondo ungu te naa
ningo we paio!

5 Ulke kombu tenga tukundo
pungolio akuna," neio! 6 Aku teko
ninge wali aku ulkena konopu
penga pepili molambo nimbe
imbo te molomo lemo yu konopu
penga pepili molombalo. Molo
aku teko ninge wali kano ulkena.
konopu penga pepili molambo
nimbe imbo te naa molomo lemo
enonga ninge ungumu yu kinye
naa pembalo. 7 Punge ulkena paa
peangei! Kongono teremo iyemu
yu melema paa tirimele kani ulke
pulu iyemuni langi timbeloma
naio! Ulke pinepine naa andaio!

8 Ulke kombu tenga tuku pun-
golio, kano ulke kombu pulu
imbomani enondo, paa onge,
lino peya molamili waio ninge
lemo eno langi tingema nongo,
9 akuna kuro tombalo imboma
teko koinjo liko, enondo ningei,
"Eno moromelena Gote omba iye
nomi king molopa lino nokombalo
walimu nondopa omo," neio!
10 Molo ulke kombu tenga tuku
pungolio kano ulke kombu pulu
imbomani enondo eno ambe telka
ongeya, anjo pame ninge lemo
eno pungo aulkena angilkolio
enondo ningei, 11 "Enonga kom-
bumunga mai kungupo, linonga
kimbona angiltimoma kulu topo-
lio pamili! Aku tepo temolo wali
aku imbomani i teko pilengei:
Linondo peya molamili waio
ungu naa ningi kani akumunga
Goteni enondo mulu kombuna
peya molamili waio ungu naa
nimbelo. Akumu pilengei ningo
aku teko ningolio ungu te peya
enondo kamukumu ningei, 'Eno
lepi lepi tamili pilengei! Eno
moromelena Gote omba iye nomi
king molopa imboma nokombalo
ulumu nondopa omba ltemo,'
neio! 12 Nani enondo i tepo paimbo
nimbo tiro, Gotenga kot waimu
wendo ombalo wali ulke kombu
Sodom imboma oi ulu pulu keri
pulumu teringi nalo enonga kot
kelo mele pembalo. Nalo i imbo
enondo peya molamili waio ungu
naa ningo, enonga ungu pilko naa
linge imboma, kot waimu wendo
ombalo wali enonga kot awilimu
pembalo," nimu.

*Jisasini ulke kombu marenga im-
boma molko kenjengei nimu*

13 "Ulke kombu Korasin kinye
Betsaida talo akuna moromele
imboma molko kenjirimele! Aku
ambe temona nio? Nembo! Kano
ulke kombu talonga tukundo ulu
enge nili pulumu teru nalo akuna
moromele imboma konopu topele
naa toromele. Ulke kombu Tair
kinye Saidon talonga tukundo
ulu enge nili te naa teru nalo
kano kombu talonga tukundo
nani ulu enge nili aku tepo telka
kanolemalanje, kano ulke kombu
talonga imbomani eno ulu pulu
keri teremelema oi tiye kolko,
konopu umbulu liko lino imbo
kerima ningo keku tapuwe tiko
molko, konopu topele tolemala.
14 Kano ulke kombu talonga
moloringi imbomani nani ulu
enge nili teru mele naa kanoringi
akumunga kot waimu wendo
ombalo wali kano ulke kombu Tair
kinye Saidon talonga imboma ulu
pulu keri teringi nalo enonga kot
kelo mele pembalo. Nalo eno ulke
kombu Korasin kinye Betsaida
talonga imboma na ulu enge
nili teru mele kanokolio konopu
topele naa toromele imboma,
kot waimu wendo ombalo wali
enonga kot awili pembalo. 15 Ulke
kombu Kaperneam imboma enoni
mulu kombuna pumbo molamili
konopu ltemeleya? Aku manda
molo. Enoni nanga unguma
waliwali pimele nalo konopu

topele naa toromelena eno kombu
kerina pungo molonge.
16 Eno kinye kongono lipo
munduro iyemando ungu te peya
nembo! Enoni ungu ningema
pilipe limbelo imbomuni nani
ungu nio ungumu pilipe limbelo.
Enoni ungu ningema naa pilipe,
lino peya molamili naa nimbe
tembalo imbomuni na kinye peya
naa molambili nimbelo. Nando
peya naa molambili nimo imbo-
muni Gote, na lipe mundurumu
iyemundo peya naa molambili
nimbelo," nimu.

Iye 72 Jisasini lipe mundurumuma kelko yando oringi

17 Walite Jisasini lipe mundurumu
iye 72 yu molorumuna paa tono
kolko yando ongolio enoni yundo
ningei, "Awilimu, linoni nunge
imbi ambolopo kuro kerima
kape linoni ungu nimoloma pilko
maindo moloringi," ningi.
18 Jisasini enondo nimbei,
"Kuro kerimanga nomi Sa-
tan kariapa mele tepa, topa
mainye mundurumu nani kanoru.
19 Pileio! Eno enge tiru. Eno
waimbe keri molo lindi keri aku
melema naa kanoko kambulunge
wali aku melemani eno nanga
imboma ulure naa tepili nimbo
eno kano engemu tiru. Lino kinye
opa pule iye Satan yu paimbo
enge peremo nalo eno kano enge
tirumunga yuni eno ulure manda
naa tembalo. 20 Nalo aku tepa
niomunga tono naa kolko, kuro
kerima enonga ungumu pilkolio
maindo moromelemunga tono
naa kolko; Goteni mulu kombuna
molopa enonga imbima topa
mondorumumunga tono kolko
molaio!" nimu.

Jisasini Gote paa tereno nimbelie kapi nimu

21 Mini Kake Telimuni Jisas
tepa paa tono tenderimu wali
Jisasini Gotendo nimbei, "Ara,
mulu mai talo nokoko morono
iyemu, nu kapi nio. Imbo mareni
eno none tekolio i teko ningei,
lino pilipo kondopo, kanopo
kondoromolo ningo pimele. Aku
teko ningo pimele imboma eno
nani tero ulumanga pulumu naa
pilengei ningo eno naa ningo
tirinu kanomunga nu kapi nio.
Imbo bakulu mele molko, nani nio
unguma komu tendeko moromele
imboma kau nani tero ulumanga
pulumu pilengei ningo, eno ningo
tirinu kanomunga nu kapi nio.
Paimbo Ara, nuni i tereno mele
oi aku teko pilko penga pilerinu,"
nimu.
22 Gotendo aku tepa nimbelie
imbo moloringimando nimbei,
"Melema pali Arani na tirimu.
Imbo teni Maloni paa paimbo
kanopa imbi tirimo imbo te molo,
Lapani kau kanopa imbi tirimo.
Lapa kanopa imbi tirimo imbo te
molo. Maloni kau yu kanopa imbi
tirimo, Maloni Lapa lipo ondambo
nimbelo imbo akumani Lapamu
kanoko imbi tinge," nimu.
23 Altopa yu lombili andoli
iyema eno enonga moloringi
wali enondo nimbei, "Eno mon-
goni karomele ulumanga eno
tono kolko molaio! 24 Nani
enondo i tepo paimbo nimbo
tiro. Oi moloringima, Gotenga
iye profetema kinye, iye nomi
kingima kinye, enoni i kanoko
moromele uluma kanongeindo
kanamoloa ningo moloringi nalo
naa kanoringi. Eno kinye pilko
moromele unguma pilingeindo
pilemboa ningo moloringi nalo
naa pileringi," nimu.

Juda imbomanga opa pule iye teni Juda iye te lipe taporumu

25 Gotenga ungumanga pulumu
pilipe imboma mane tili iye teni
yuni ambele ungu nimbelonje,
nimbe kenjimbelonje pilembo
nimbe Jisasindo walipe pilipelie
nimbei, "Ungu Mane Tilimu, na

ambe tepolio molopa kau puli ulu
pulumu limboya?” nimu.
26 Jisasini yundo nimbei,
“Gotenga ungu manema Mosesini
bukuna torumu bukuna kanoko-
lio ambe tepa nimbe moromo,
kanoronoya?” nimu.
27 Yuni topondopa nimbei,
“Gotenga ungu manemani nimbei,
Enonga konopumuni kinye min-
imuni kinye kangimunga
enge peremomuni kinye
lipe manjilimu kinye
kanomani pali enonga Awili
Gote kau enge ningo konopu
mondaio!
Enoni enono yu mele mele konopu
mondoko kondo kolko noko-
romele mele aku tekola pulu
lemo imboma konopu mon-
doko nokoko molaio, *(Lo
6:5; WKP 19:18)*
nimbe peremo,” nimu.
28 Jisasini yundo nimbei, “Nu
paimbo ninomu. Nu aku teko tenio
lemo molopa kau puli aulkena
punio,” nimu.
29 Nalo Gotenga ungumanga
pulumu pilipe imboma mane tili
iyemuni imbomani na paa pimo
iyemu ningo pilengei nimbelie
waltindipe nimbei, “Nanga pulu
ltemo imboma naimele ya?” nimu.
30 Jisasini ungu te topondopa
nimbei, “Jura iye te ulke kombu
awili Jerusalem tiye kolopa ulke
kombu Jeriko pumbei purumu
wali wapu noli iyema ongo yunge
maminye toroko kulko liko yu
toko noiko eno puringi. 31 Aku
wali Juda imbomanga nimbe
Gote popo tondorumu iye te
kano aulkemunga mainyendo
pumbei pumbelie, iye aulkena
lerimumu omba kanopalie yu
lerimuna tiye kolopa aulke kule
ekondondo omba purumu. 32 Aku
tepala altopa Gotenga kongono
tendeli talape Livai nili iye te
iyemu toko noiringina omba
kanopalie yu lepili kelepa aulke
kule ekondondo omba yu puru-
mula. 33 Nalo kombu Samaria iye
te kano aulkena pumbei ombalie
iyemu lerimuna omba kanopalie
yu kondo kolopa, 34 lerimuna
nondopa pumbe kangina toringi-
manga kopongo kinye no wain
kinye ondopa kandondopalie laku
tendepa ka tondopalie, altopa
yuni yu kangulupe ola lipe yunge
kongi donki umbuluna ola noipe
mepa pumbelie imbo ponenge
pepundala teringi ulke tenga mepa
pumbe noipe nokopa molorumu.
35 Peringili wali ipu leli oi yu
pumbei tepalie, kou 5 kina mele
wendo lipe ulke pulu iyemu tipelie
nimbei, ‘Yu nokoko kondaio! Pele i
tiro koumu manda naa temo lemo
nunge kou mare olandopa pumo
lemo i aulke altopo yando ombolio
nunge kou pundu tombo,’ nimbe
Samaria iyemuni nimu,” nimbe
Jisasini i tepa nimu.
36 Jisas yuni aku tepa nimbe-
lie nimbei, “I iye yupoko ongo
puringimanga iye wapu nolimani
toko noiringi iyemunga pulu ler-
imu iyemu nariya? Juda iye oi
pulu polko ongo kanoko we ongo
puringili iye talonga te molo yunge
opa pule iye akilio lepa orumu iye-
muya?” nimbe walipe pilerimu.
37 Gotenga ungumanga pulumu
pilipe imboma mane tili iyemu
yuni nimbei, “Iyemuni yu we
kondo kolorumu iyemu lepamo,”
nimu.
Kano wali Jisasini yundo nim-
bei, “Nu aku teko pungo tepuwi!”
nimu.

Jisas kinye ambo Marta Maria talo peya moloringi

38 Kano wali Jisas kinye yu
lombili andolima kinye eno ongo
pungolio ulke kombu tenga pum-
belie ambo Martani yunge ulkena
peya molamili owi nimu wali
yu akuna purumu. 39 Marta
yunge angenu Maria molopalie
yu Jisasini ungu tukume nimomu

pilembo nimbe Jisas molorumuna
omba nondopa mainye molopalie,
Jisas ungu nimbe molorumu mele
yu pilipe molorumu. 40 Nalo
Marta yunu langi kalopa, kongono
tepa molopalie yu kongono awini
lerimu wali kano kongonomu
kau konopu lepalie Jisas molo-
rumuna pumbelie nimbei, “Aw-
ilimu, nanga angenu na lipe naa
tapondoromona na nanu kau langi
timboindo kongono tepo molto
kanokolio kondo naa teremoya?
Yuni na omba lipe tapopili niwi!”
nimu kano wali 41 Jisasini yundo
topondopa nimbei, “Ambo Marta,
ulu awinimanga nu konopu awini
liko munduko konopu umbuni
tepili morono 42 nalo ulu tendeku
kau nu naa pilko tereno. Ulu
pengamupe Mariani teambo
nimbelie nanga ungumu pilipe
moromo. Akumunga molo naa
nimbo,” nimu.

11

Gote kinye ungu ningo kongo tengeimunga ungu pulumu Jisasini Yu lombili andolimando ungu nimbe tirimu

1 Walite, kombu tenga, Jisas yu
Gote kinye ungu nimbe molopalie
nimbe pora tirimu kano wali yu
lombili andoringi iye teni yundo
nimbei, “Awilimu, lino Gote kinye
ungu nimolo mele oi Jon Imbo No
Ltindilimuni yu lombili andoringi
iyema mane tirimu mele lino aku
teko mane tiwi!” nimu.
2 Aku tepa nimu wali Jisasini
enondo nimbei, “Eno Gote kinye
ungu nemili ningo i teko mele neio:
Mulu Kombu Ara Gote,
Imboma nunge imbi wengender-
imu nengei.
Mulu kombu nokorono mele
mai kombu aku teko nokowi.
Mulu kombu ungu tenge peremo
mai kombu aku teko tenge pepili.
3 Kinye lino kere tiko molowi.
4 Imbomani lino teko kenjinge
uluma tiye kolomolo mele
linonga ulu kerima liko ltendewi.
Lino manda manjili uluma ombalo
wali tiye naa kolowi.
Iye kerimunga kina wendo liwi,
ningo aku teko neio!” nimu.
5 Aku tepa nimbelie enondo
ungu te peya nimbei, “Nu nunge
pulu lemo imbo te paa ipu leli
amburume pembalona pungolio
yundo nini, ‘Ango, kere langi mare
tiwi! 6 Iye ponenge te kombu tenga
pumbeindo nanga ulke pembai
oromo nalo na gai te naa ltemo
kani nuni na kere langi mare
tiwi,’ nilina kinye 7 yuni nundo
nimbei, ‘Nuni na umbuni te aku
teko naa tiwi! Bakuluma kinye oi
nambu tipo uru pemolo kani na
makilipo wendo ombo, nu manda
naa timbo, molo,’ nilka. 8 Nani
enondo nimbo tiro: Yu angenu
moromomunga makilipe gai naa
tilka nalo nuni yu kimbo kai tiko
konge terenomunga yu tiye kolopa
wendo omba gai nilina mele tilka
nimbo tiro.
9 Aku lemo, Gote konge ninge
wali altoko konge ninge melema
yuni eno timbelo kani yu konge
neio! Melema korokolio altoko ko-
ronge melema kanoko linge kani
melema koraio nambu gaungau
tinge wali Goteni enonga nambu
tondombalo kani nambu gaungau
tieio! 10 Imbo te Gote walipe
pilipelie yu melte limbelo. Imbo
te melte korombalo wali altopa ko-
rombalo melema kanopa limbelo.
Imbo te nambu gaungau timbelo
wali Goteni yunge nambu tondom-
balo. Akumunga eno waliwali
Gote konge teko, melema koroko,
nambu gaungau tiko molaio!
11 Enonga iye te yunge malo
omba ara, oma te nambo tiwi
nilka wali yunge lapani waimbe
keri te tilkaya? Aku naa tilka.
12 Molo yuni ara, kera mulu te
nambo tiwi nilka wali yunge

lapani lindi molo makena te lipe
tilkaya? Aku tepa manda naa tilka,
molo. 13 Eno konopu keri pepili
moromele imbomani enonga
bakuluma mele penga aku teko
manda tirimele. Altopa enonga
Mulu Kombuna Moromo Lanieni
mele paa olandopa naa timbeloya?
Olandopa timbelo. Imbomani
yundo Mini Kake Telimu linonga
konopuna omba pepili tiwi ningo
konge ninge imboma yuni eno paa
timbelona linge," nimbe Jisasini
nimu.

Jisas Yu kuromanga nomi Belsebul ningo peya kongono tapu toko terembele ningi ungumu

14 Jisasini ungu naa nili kuro
keri te iye tenga konopuna molo-
rumumu makorombai mako-
rorumu. Kuro kerimu wendo
omba purumu wali ungu naa
nili iyemuni ungu nimu. Im-
bomani aku ulumu kanokolio
konopu awini leringi. 15 Nalo
imbo mare Jisasindo konopu keri
panjiringi kanomani ningei, "Kuro
kerimanga nomi Belsebulini yu
lipe tapondoromona yuni kuroma
makororomo," ningi. 16 Imbo
mareni Jisas manda manjiko
kanongei ningei, "Nu paimbo
Goteni lipe mundurumu lemo
mulu kombuna ulu enge nili te
kanamili tewi," ningi.

17 Nalo enoni yu Goteni lipe
mundurumu iye te molo, yu we
iyere konopu leringi konopu lipe
manjipelie yuni enondo nimbei,
"Kombu tendekuna iye taloni
na i kombumunga undukana na
kau iye nomi molomboi ningolio
imboma mokemake leko opa
tengele lemo aku kombumu
bembo nimbelo. Ulke tendekuna
peremele imbomanga imbo taloni
nani kau i ulkemu undukana
nokombo ningolio moke make
teko opa tenge lemo aku ulke
lapumu pora nimbelo. 18 Aku
tepala, kuro kerimanga nomi
Sataneni nokoromo talapemu
tungu tikolio opa telemalanje yu
nokoromo talapemu ambe teko
manda molemalanje? Manda naa
molemala. Enoni nando Belsebu-
lini yu lipe tapondorumona yuni
kuro kerima makororomo nimele.
Aku telkanje Belsebul yunge
talapemu pora nilka. 19 Molo
paimbo Belsebulini na lipe tapon-
domo lemo enonga imbomani
kuro kerima makororomele wali
narini eno lipe tapondoromona
makororomeleya? Enonga iye
kuro kerima makororomele imbo-
mani nando nimele unguma aku
imbomani pilko apurukolio kolo
toromele lepamo ninge. 20 Nalo
Goteni na lipe tapondoromona
nani kuroma manda makorondu
lemo Gote eno nokopa iye nomi
kingimu molombalo waimu eno
moromelena wendo oromo.

21 Iye keri teni enge nimbe
opa melema ambolopa mune
mondopa yunge ulke awili nokopa
kondoromo wali yunge ulkena
tuku ltemo melema imbo te omba
manda wapu naa ltimo. 22 Kano
opa melema ulke awili nokoromo
pulu iyemuni akumani nani
nanga melema manda nokopo
kondombo nimbe pilipe ambolopa
moromo, nalo yunge opa pule iye
te enge olandopa peli ombalie
yu tombai tepalie yuni ulke awili
nokoromo iyemu topa mundupe
yu amboromo opa melema kinye
yunge ulkena noirimo melema
kinye opa pulemuni wendo lipe
pumbe yunge pulu lemo imboma
moke tepa tirimo.

23 Na naa tapondoromo iyemuni
na tombai teremo. Na kinye kongi
sipsipima tapu topa tukundo naa
ltimo imbomuni kongi sipsipima
tepa talopa tirimo," nimu.

Kuro kerimu kelepa oromo

24 Jisasini ungu te peya nimbei,
"Kuro keri te iye tenga konopuna
wendo ombalie, no naa mololi

kombumanga yu pumbe manda
koro molombalo tenga kororomo.
Te naa kanopa ltendepalie yuni
nimbei, ‘Na oi molopolio wendo
oru ulkemunga kelepo pumbo
kanopamboi,’ nimo. 25 Yu omba
yu oi molorumu ulkena kanoromo
kinye, ulke pureme mepa tepa
penga tepa we lepa imbo te
naa moromo ulu kanopalie,
26 yu wendo pumbelie, kuro
keri paa olandopa enge nili 7
lipe mepa omba eno peya kano
ulkena tukundo pungo moromele.
Paimbo kano iyemu oi molopa
kenjirimo nalo altopa paa olan-
dopa molopa kenjirimo,” nimu.

Imboma penga teko molonge ulumu Jisasini nimbe tirimu

27 Jisasini aku tepa nimbe molop-
ili maku toko moloringina ambo
teni ungu enge nimbe nimbei, “Nu
paa teko kondoronomunga ambo
nu mepa ame tirimumu yu malo,”
nimu.
28 Jisasini nimbei, “Yu aku
tepa moromo nalo imbo Gotenga
ungumu pilko liko teko moromele
imboma eno paa olandopa malo,”
nimu.

Imbomani Jisasini ulu enge nili te tepili kanamili ningi

29 Jisas molorumuna imbo pu-
lumu tukundo tukundo ongo liko
maku toringi wali yuni enondo
nimbei, “Kinye maina moromele
imboma imbo kerima kau mo-
romele. Eno teko kenjiko Gote liko
naa ipuki tirimele kano imbomani
Goteni kau ulu enge nilima manda
teremo mele kanamili tewi ningo
na konge teremele. Nalo te naa
kanonge. Goteni yunge oi molo-
rumu profet iye Jona kinye ulu
enge nili terimu mele akumundo
kau kanoko pilinge. 30 Profet iye
Jona oi tepa molorumuna kanoko-
lio Ninive imbomani Goteni ulu
te terimuna kanoko imbi tiringi
aku tepa mele Iyemunga Malo
tepa molombalona eno i waina
moromele imbomani kanonge.
31-32 Oi ulke kombu Ninive imboma
paimbo ulu pulu kerima teko
moloringi nalo Jonani Gotenga
nimbe munduli ungu nimbe
tirimu wali enoni teko kenjiringi
ulu keri pilkolio konopu topele
toko molko kondoringi. Aku ulu
teringimunga kinye moromele
imbomani na Jonanga olandopa
moro iyemunga ungumu liko tui
tirimelemunga kot walimu wendo
ombalo wali Ninive imbomani
ningei, ‘Lino Jonanga ungumu
pilipo ltimulu nalo eno Jonanga
olandopa molorumu iyemunga
ungumu liko tui tiringi imboma
aku teringimunga mindili nangei,’
ninge. Oi lino Israel imbomanga
iye nomi King Solomon yu iye
paa enge peli molopa, yu iye
lipe manjili molorumu. Kombu
Sipa ambo nomi Kwin pilipelie,
Solomon yunge konopu paa penga
lipe manjipelie ungu pengama
kau nimu mele pilimbeindo yu
kombu tulena molopalie, wali
awini aulkena pelipe orumu.
Aku tepa terimumunga, kinye
maina moromele imbomani na
iye nomi Solomononga olandopa
moro iyemuni nio ungumu naa
pilko, liko tui tirimelemunga kot
waimu wendo ombalo wali kombu
Sipa ambo nomi Kwinini nimbei,
‘Nani Solomononi ungu penga
nimu mele pilimboindo aulke tule
oru nalo Solomononga olandopa
molorumu iyemuni nimu ungumu
eno naa pilko, we konopu leringi
imboma aku teringimunga mindili
nangei,’ nimbelo,” Jisasini nimu.

Enonga konopuna pa tepili ungu nimu

33 Jisasini aku tepa nimbe pora
tipelie ungu te peya nimbei, “Imbo-
mani tipe lam kandokolio polona
maindo naa mondoko, mingina
tuku naa mondoko tekolio, ulkena
tuku pa tepili, imbo ongema

kombu kanangei ningo ltemo
polona ola noirimele. 34 Nunge
mongo nunge kangimunga lam
mele moromo. Nunge mongo
penga tepa angimo wali nu kangi
pali pa tepili molko nu andoko
kondorono. Nalo nunge mongo
keri lembalo wali nunge kangi
pali tumbulu topili andonio.
35 Akumunga nunge konopuna
tukundo tumbulu naa topili ningo
konopuna tukundo pa kau tepili
ningo tiri tewi nio. 36 Nunge
konopuna tukundo pa tepa
tengepeya tepili molko tumbulu
tendeku kape naa topili molonio
wali nunge kangi konopuma pali
pa tepili molonio. Lamemu pa
teremona karomolo mele nunge
konopu pa tepili molonio," nimu.

Farisi iyema kinye, Gotenga ungumanga pulumu pilko ningo tili iyemando, Jisasini iri torumu

37 Jisasini ungumu nimbe pora
tirimu wali Farisi iyemanga teni
Jisasindo nimbei, "Kere langi peya
nambili owi," nimuna yu kinye
pumbe langi nombaindo mainye
molorumu. 38 Nalo yu oi ki kulu-
mie naa topalie langi we norumu
ulu kanopalie kano Farisi iyemuni
konopu awini lipe mundurumu.
39 Jisasini yu konopu lipe
mundurumu mele lipe manjipelie
ungu iko topalie yundo nimbei,
"Eno Farisi iyema plet kinye kap
kinye tawendo kulumie toromele
nalo akumunga tukundo kalaro
pulumu moromo. Ulu pulu kerima
kinye, melema wapu ltimele ulu
pulumu kinye akuna peremo.
40 Eno paa keke lepo toromele.
Kangi terimu iyemuni konopumu
peya naa terimuya? Peya talo
terimu kani eno kangi no leko kake
tepili moromele mele aku teko
enonga konopu kake tepili mo-
longe lemo manda. 41 Eno konopu
topele tokolio imbo koropama
kondo kolko enonga noirimele
melema tinge wali enonga konopu
kalaro moromomu kolo wangopa
kake tepili," nimu.
42 Jisasini Farisi iyema iri topalie
nimbei, "Eno Farisi iyema mindili
nonge. Enoni poinyena oromo
mele keloma lkepa moi kemu aku
tepa melema meko kambu toko 10
10 ningo liko noikolio te te ningo
wendo liko Gotenga kongono
tendeli iyema tiemili ningo tir-
imele. Goteni aku teko Teaio nimu
mele enoni teremele nalo aku ulu
olandopama naa teremele. Ulu
tumbi nilima naa teko, we imboma
kondo naa kolko, Goteni imboma
konopu mondoromo mele eno
anjiko imboma konopu naa mon-
doromele. Aku teko ulu olandopa
mele telemelanje penga. Kinye ulu
mainyendopama teremele mele
munduko naa kelkolio aku uluma
kinye ulu olandopama kinye waye
talo telemelanje paa penga. Nalo
aku teko naa teremelemunga eno
mindili nonge.
43 Eno Farisi iyema, Juda Im-
boma maku toko Gotenga ungu
pileli ulkena pungo mainye mo-
longeindo eno polo wambana lino
kau molamili ningo akuna konopu
tiko moromele. Eno Farisi iyema
maket kombuna iye nomi kelkele
toko andonge wali we imbomani
lino kapi nengei konopu ltemele.
Aku teremelemunga eno mindili
nonge.
44 Eno Farisi iyema imbo ono
kombu tenga imbo ina ono
teremele ningo naa pilko wakulu
tiko kimbo kamburumele mele
eno moromele kani eno mindili
nonge," nimu.
45 Jisasini aku tepa nimu ungu
pilipelie Gotenga ungumanga
pulumu pilipe nimbe mane tili
iye teni yundo nimbei, "Ungu
Mane Tilimu, nuni Farisi iyema
aku teko iri toronomunga lino
kape iri torono konopu ltemolo,"
nimu kano wali 46 Jisasini eno
kinye iri topalie nimbei, "Paimbo

nino. Eno Gotenga ungumanga
pulumu pilko mane tili iyema
mindili nonge. Enoni ungu mane
tiko teaio nimele mele we imboma
eno pilkolio tengeindo umbuni
koromele. Mindili teko umbuni
awini menge mele meangei ningo
tikolio enoni enongano lipo tapon-
dopo meamili paa naa ningo
we kanoko moromelemunga eno
mindili nonge.

47 Eno Gotenga ungumanga
pulumu pilko mane tili iyema,
enonga anda kolepalemani
Gotenga iye profetema toko kon-
doringi. Yandopa, kinye, enoni
kano profet iyema ono teringi
kombuma au tirimele. 48 Anda
kolepalema enoni kano profet
iyema toko kondoringi ulu penga
pilkolio, kinye eno kano profet
iyema paimbo toringi. ningo enoni
ono teringi kombuma au tirimele-
munga eno mindili nonge. 49 Aku
teko teremelemunga, Gote yunu
ungu pali lipe manjili iyemuni oi
nimbei, ‘Nani nanga profet iye
marendo enoni imboma ungu
ningo tieio nimbo lipo mundupo,
iye mare nanga kongono tende-
paio nimbo lipo mundumbo wali
imbomani mundumbo iyemanga
mare mindili tiko, mare toko
kondonge,’ nimbe Goteni nimu.
50-51 Koro oi Goteni mai pulu
polopa tepa wamorumu wali
enoni profet iyema toko, pele
yandopa yandopa profet iyema
pali toko kondoringi. Koro oi
Adam malo Abel toko kondoko,
pele yandopa yandopa iye profet
lupe lupema toliko pungo, pele
kamukumu profet iye Sekaraia
Gote popo toko kaloli ulke tem-
pelena tukundo toko kondoringi.
Kanona tukundo kiripina kake
telimu anjikondo lepa, Gote kaloli
alta polomu yakondo lerimu, kano
tuku tingina yu toko kondoringi.
Oi moloringi imbomani kano pro-
fet iyema toko kondoringimunga
Goteni eno paimbo mindili tirimu
nalo kinye moromele imbomani
ulu keri olandopa peya tengei
teremele, akumanga peya Goteni
eno kot pilipelie mindili timbelo.

52 Eno Gotenga ungumanga
pulumu pilko mane tili iyema
ungu manemanga pulumu pilko
kondoromele nalo we imbomani
naa pilengei ningo eno pilinge
aulkemu pipi tirimele. Eno
Gotenga bukuna moromo ungumu
waliwali karomele nalo Goteni
iye te eno lipe tapopili nimbo
lipo mundumbo nimu iyemundo
nimbe bukuna peremo unguma
kanokolio pilko maa tondoromele.
Bukuna kano iyemundo nimo
unguma pilemili ningo moromele
imboma enoni pilinge aulkemu
pipi tirimele. Aku teremelemunga
eno mindili nonge,” nimu.

53-54 Jisasini aku ungumu nimbe
pora tipelie aku ulkemu tiye
kolopa pumbei purumu wali yuni
iri torumu iye Farisima kinye
Gotenga ungumanga pulumu pilko
mane tilima kinye enoni yu ungu
ambelema, nimbe kenjimbelo wali
yu kot tendemolo ningolio enoni
ungu lupe lupe awini nendo tiko
waliko pilkolio topondoko niwi
ningo enge ningo ningi.

12

Farisi iyema topele mapele toromele mele manda leko naa teaio Jisasini nimu

1 Kano wali Jisas molorumuna
imbo pulumu liko maku toko angi-
leringina imbo tengepeyani dimbu
nimu wali yu lombili andoringi-
mando oi kumbe lepa nimbei,
“Farisi iyemanga topele mapele
toromele ulumu yis mele lopeke
tepa ltemo. Imbo akumani tenge
uluma enoni aku teko manda leko
naa teaio nimbo lepi lepi toro. 2 Ulu
aku topa pelima altopa tendeku
kape aku naa topa pali mona lepa,
lopeke teremele uluma altopa

tendeku kape lopeke naa tembalo.
Kanoma pali imbomani pali mona
lembalona kanonge. 3 Tumbulu
tolina ungu ningima pali pa telina
pilinge. Ulke kiripimanga ungu olo
toko ningi unguma ulke tulupena
angilko ru ninge," nimu.

Gote kau pipili kolangei ungumu

4 Nilipe pumbelie nimbei,
"Nanga imboma, enondo ungu
te nimbo tiemboi. Eno toko
kondokolio nalo altoko ulu te
manda naa tenge imboma pipili
naa kolaio! 5 Nalo eno paa pipili
kolonge iyemu nimbo tiembo.
Kangimu topa kondopalie altopa
mini pali tipe kombuna manda
topa mundumbelo Gote yu pipili
kolaio! Paimbo nimbo tiro. Yu
pipili kolaio! 6 Kera kaltindipele
yu paa walo kolo moromo, topo
toko lingeindo kera kite te pakera
kou kololi talo kau purumo. Nalo
Goteni kano kerama nokombaindo
komu naa tindirimo. 7 Pileio!
Enonga pinyendi kape Goteni eno
yu mele mele indi te te nimbe oi
kambu torumu. Kera kaltindipele
yu kou paa koltalo mele purumo
nalo kano keramu Goteni kanopa
moromo. Eno imboma paa
olandopa awilima Gote yuni eno
paa nokopa kondopa molombalo
kani pipili naa kolaio!" nimu.

Imbomani na Jisasinga imbomu moro ningo, ningo mona ltendengei ungumu

8 Ungu tela nimbei, "Enondo
ungu te nimbo tiemboi. Imbo-
manga kumbekerena imbomani
na Jisasinga imbomu moro ninge
wali altopa Gotenga enselemanga
kumbekerena Iyemunga Maloni
aku imboma, nanga imboma,
nimbelola. 9 Nalo imbomanga
kumbekerena nando Jisas yu
nariya, yu na naa karo ninge im-
boma altopa na Iyemunga Malo yu
Gotenga enselemanga kumbeker-
ena, aku imboma eno naimeleya,
eno na naa karo nimbola nimu.
10 Iyemunga Malondo ungu taka
tondoko ungu ningo kenjirimele
imboma eno aku teko teko ken-
jirimele uluma Goteni manda
tiye kondombalo. Nalo imboma
Gotenga Mini Kake Telimundo
ungu taka tondoko, ungu ningo
kenjiko, marake teremele imboma
eno aku teko teko kenjirimele
uluma Goteni manda mundupe
naa tiye kondombalo.
11-12 Kano wali altoko eno nanga
imboma molongena kanokolio
eno ongo ka tiko, eno maku toko
Gotenga ungu pileli ulkemanga iye
awilima kinye, iye nomima kinye,
gavman iye awilima kinye eno
molongena eno meko pungo kot
tendenge wali akuna Gotenga Mini
Kake Telimuni nengei mele nimbe
timbelo kani mini naa lteaio!
Enoni ungu ninge mele kinye, kot
tendenge wali ungu topondoko
ningema kinye, yuni ungu imbo
tondombaloma pilko ninge kani
mini naa lteaio," nimu.

Iye kamako teni konopu keke lepo lerimumunga ungu ikomu Jisasini nimu

13 Jisas molorumuna liko maku
toringi imbomanga teni yundo
nimbei, "Ungu Mane Tilimu,
nanga angenumu kinye iltonga
lapani tirimu melema yuni na
mare moke tepa tipili niwi," nimu.
14 Nalo Jisasini yundo topondopa
nimbei, "Iyemu, Nani enonga kot
piltindiko enonga melema moke
tendewi nimbe narini na mako to-
rumuya?" nimu. 15 Akumunga
yuni enondo altopa nimbei, "Mele
awini lipo noipo kamako molam-
boi ungu naa ningo, melema lipo
noiembo kau konopu leli ulu pu-
lumu yu ulu pulu kerimu kani aku
naa teambo konopu leko molaio!
Imbo teni mele awini lipe noir-
imomunga altopa koinjo molopa
kondombalo aulkemu naa ltemo,"
nimu.

16 Kano wali Jisasini ungu
iko te topalie nimbei, “Walite
iye kamako te molorumu kinye
yunge poinyena langi paa pu-
lumu orumu. 17 Akumunga yuni
konopu kimbo tipe molopalie
nimbei, ‘Langi noiro ulkema pali
tengepeya tepa, we ongoli pulumu
ltemo kani na ambe teamboya?’
nimu.
18 Altopa yuni yunu nimbei,
‘Kinye pilto. Na i tepo teamboi.
Na langi noiro ulkema alumbiye
tepo tekiripolio langi noimbo
ulke paa awilima altopo takopolio
akumanga nanga melema kinye
poinyena oromo langima pali
noiembo! 19 Akuna noipolio na
nanu lipo manjipolio nimboi, “Na
malo. Na langi pulumu, poinye
awini omba pumbelo wali nombo
molombo mele ltemo kani koro
molopo, kongi nombo, no wain
nombo, tono kolopo molambo!” ’
nimu.
20 Nalo Goteni aku iyemundo
nimbei, ‘Iye konopu keke lepo
tolimu, kinye ipu leli nani nunge
minimu ombo limbo wali nunge
noirino melema narini limbeloya?’
nimu,” nimbe Jisasini nimu.
21 Jisasini aku ungu ikomu topa
pora tipelie altopa nimbei, “Mele
awinima noiro nimele imboma
Goteni eno kanopalie eno imbo
koropa pulima karomo. Gote
kanopa penga karomo ulu puluma
naa teko moromele imboma
enonga minima koropa pupili
mele moromele. Kano imboma
eno aku ungu iko toro iyemu mele
moromele,” nimu.

*Goteni nokombalo kani konop-
una umbuni naa kolaio*

22 Kano wali Jisasini yu lom-
bili andolimando nimbei, “Mele
awinima noingeindo kau pilko
moromele imbomani ulu tukume
naa teremele nio akumunga
enondo ungu te nimbo tiemboi.
Eno molonge mele konopu awini
liko naa mundukolio lino langi
te tena lipo nomolonje ungu naa
neio! Enonga kangimunga konopu
awini liko naa mundukolio lino
maminye te tena lipo pakomolonje
ungu naa neio! 23 Eno molonge
mele olandopa, langi nonge
mele mandopa; enonga kangi yu
olandopa mele maminye pakonge
mandopa mele kani langi nonge
mele kinye maminye pakonge
mele kinye konopu awini liko naa
mundeio! 24 Keramani teremele
mele nembo! Poinye naa teko, gai
naa akuko langi noirimele ulkema
naa takoko teremele nalo Goteni
eno langi tirimo. Kera mandopa
nalo Goteni eno nokoromo. Eno
imboma olandopamunga eno yuni
paa nokombalo. 25 Enonga imbo
teni konopu awini lembalomuni
kolombalo waimu manda winjipe
mundumbeloya? Manda naa
tembalo lepamo. 26 Enoni ulu
walo kolte aku teko manda naa
teremelemu ulu olandopama eno
ambe telka konopu awini liko
munduko moromeleya?
27 Kondipe tindima maina
oromo mele liko manjengei.
Kongono naa teko, maminye
naa toromele nalo kondipe tindi
akuma Goteni au tipe kondoromo.
Iye Nomi King Solomon wale
paa pengama pakopa au nimu
mele mainyendopa. Goteni plawa
tindima au tirimo mele olan-
dopa. 28 Era, kinye moromo, otili
poroko tipena kalonge nalo Goteni
era akumu nokopa kondoromo.
Yuni aku teremona eno Goteni
lino manda nokombalonje ningo
alaye kolo kau ipuki tirimele
imboma pakonge melemanga yuni
manda lipe naa tapondombaloya?
Eno lipe tapondombalo lepamo.
29 Enoni konopu awini lekolio
asi, langi te tena lipo nomolonje,
no tena kolopo nomolonje ningo
pilko naa molangei! 30 Mai
kombumanga pali molko, Gote
naa pimele imbomani aku teko
teremele nalo nanga imbomanga

mulu kombuna moromo Lapamu
eno molo lembalo melema kanopa
moromo kani eno nongo pakonge
melemanga kinye konopu naa liko
mundeio! 31 Gote enonga iye nomi
king molopili ningo yuni imboma
nokoromo uluma eno kinye pepili
konopu leko molaio! Aku tenge
wali yuni we melema kape eno
timbelo," nimu.

Mele kande kandema mulu kombuna noirimolomunga ungu ikomu

32 Kano wali Jisasini yu lombili
andolimando kelepa nimbei,
"Nanga kongi sipsip koltalo,
Lanieni mulu kombuna molopa
walite iye nomi king molopa
imboma nokombalo wali mele
penga ltemoma eno timbelo. Yu
aku tepa tembaindo konopu tipe
moromomunga pipili kolko naa
molaio! 33 Akumunga eno noir-
imele melema kou mone liko aku
kou mone lingema imbo koropa
nolima moke teko tieio! Aku ulu
tekolio altoko kou kamukumu
pora naa nimbelo koumu liko
noiko, mele maku makuma liko
altoko mulu kombuna pungena
noiko uluma teaio! Akuna wapu
lili iyema ongo wapu naa liko,
kokani luriniani we melemani
ongo teko kenjiko naa tenge. Eno
akuna noinge melema manda
lembalo. 34 Eno mele kande kande
noirimelema ltemo kombu akuna
enoni konopu mondoko moromele
kani mulu kombuna kau melema
noiemili konopu leaio!" nimu.

Kendemandemani enonga nokolimu yando ombalo ningolio nokoko moromele ungu ikomu Jisasini yu lombili andolimando nimu

35 "Enoni Awilimu kinye om-
balonje ningo maminye pakoko,
kako toko, kiye kandoko molangei!
36 Iye awili te tenga pumbe ambo
limbei alapu teremele imboma
kinye anjo alapu kere nomba
molopalie altopa ulkendo yando
ombalo wali yunge kendemande-
mani yu ombalo ningo ulke nambu
tongeindo nokoko moromele mele,
eno aku teko molaio! 37 Kano
kendemandemanga nokolimu
omba yunge kendemandema
kanopalie, uru naa peko molon-
gena kanombalo wali aku kende-
mandema tono kolko molonge.
Nani eno paimbo nio. Awilimu
yuni au nimbe maminye kulu
topa noipelie kongono maminye
pakopa enondo langi noli polona
molaio nimbe langi nangei nimbe
enonga kongono tendepa eno
nokombalo. 38 Awi amburume
tuku ombalo, molo kombu muni
kinye ombalo, eno uru naa peko
nokoko molongena kanomo lemo
eno tono kolko molonge. 39 I
ungumu pileio! Ulke pulu iyereni
wapu iyemu ombalo waimu
pilkanje yuni yu omba nanga ulke
nambu alumbiye tepa tuku naa
opili nimbe yunge ulkemu tiye
naa kolopa tenga lupe naa pumbe
uru naa pepa nokopa molka.
40 Iyemunga Malo altopa ombalo
waimu eno naa liko manjirimele.
Yu lipe manjipe ombalo kani
eno yu ombalo kinye tumbi tiko
nokoko molaio," nimu.

Jisasini kongono teko kondoli imboma kinye kongono teko kenjili imboma kinye eno kinye wendo ombalo ulumu nimbe para tirimu

41 Jisasini Iyemunga Malo altopa
wali talo tepa mainye ombalo mele
ungu iko akumu topa pora tirimu
wali Pitani yundo nimbei, "Aw-
ilimu, aku ungu iko toko ningo
tirinomu linondo kau ningo tirino
molo imbo lupemando peya ningo
tirinoya?" nimu.

42 Awilimuni topondopa nimbei,
"Aku iyemu yu kongono tepa
kondopa konopu penga pepili
molorumumu yunge iye aw-
ilimuni yunge kongono iyema kon-
gono langi nonge waima tembalo

kinye moke tepa timbeindo yuni
eno nokopa molopili nimu kano
kongono tepa kondoromo iyemu
yu nariya? 43 Iye te yunge iye
awilimu ulkendo ombalie yuni
i teko i teko, teko molowi nimu
uluma tembalona kanopalie wali
kongono tendembalo iyemunga
awilimuni aku iyemu konopu
mondombalo. 44 Nani eno paimbo
nio. Awilimuni kano iyemundo
nanga noiro melema pali nuni
nokoko molowi nimbelo. 45 Nalo
kano kongono nokoli iyemuni
nanga iye awilimu welea naa
oromo konopu lepalie kongono
teli ambo iyema mapuni topa
molopa, langi pulumu nomba
no enge nilima nomba keke lepo
topa molombalo wali 46 kano
kongono teli iyemunga awilimu
walite yu naa lipe manjimbelo
wairenga yando ombalo. Tukundo
ombalie kano iyemu tepa kenjim-
belomunga yu koipeni topa paa
mindili tipelie, yunge ungu naa
pilko kongono teko kenjili iyema
molongena yu lipe mundumbelo.
47 Kongono teli imbo te yunge
awilimuni i teko i teko tewi nim-
belo ungumu pilipelie aku tepa
pilipe lipe naa tembalo imbomu
yunge awilimuni altopa yu mindili
paa awili timbelo. 48 Nalo tewi
nimbelo ungu naa pilipelie we kau
tepa kenjimbelo imbomu yunge
awilimuni mindili alaye kolte mele
timbelo. Imbo mele awini tiringi
lipe noirimu imbomu pundu toko
mele awini tiwi ninge. Imbo
mele awini nokoko molowi ningi
imbomu kelko mele awini tiwi
ninge," nimu.

Jisasinga ungumu imboma pilkolio bulu balu ninge mele ungumu

49 Kano wali Jisasini yu lombili
andolimando nimbei, "Na mai
kombu tipe mundumboi oru. Aku
tipemu i teli oi welea nolkanje
penga konopu leka. 50 Ulu te
na kinye kamukumu tukundo
molambo no ltio mele wendo
ombai oromo. Kinye i teli oi
wendo naa oromomunga na
konopu umbuni tepili moro. 51 Ya
maina imboma tendekuna popo
tiko molangei nimbo oru konopu
ltemeleya? Aku molo. Imboma
opa pule mele molangei nimbo
oru. 52 Kinye kape altopa kape
ulke tenga peremele imbomanga
mareni nanga ungumu naa pilko
molko mareni nanga ungumu
pilko molkolio, eno enono moke
leko opa pule toko imbo kite
pakera ulke tendekuna peko,
yupoko tenga pungo molko, talo
tenga pungo molko lupe lupe
molonge. 53 Lapa yunu tenga
molopa, yunge malo tenga molopa,
opa pule tongele. Anumu yunu
tenga molopa, yunge lemenu
tenga molopa, opa pule tongele.
Bamu yunu tenga molopa yunge
malonga omenu tenga molopa,
opa pule tongele," nimu.

Kinye wendo oromo ulumanga ulu pulumu ambe telka naa pimeleya nimbe Jisasini imboma waltindirimu

54 Kano wali Jisasini liko maku
toringimando nimbei, "Enoni
kombu kolopalie kupe toromu
wali kanokolio lo ombalo nimele
wali lo oromo. 55 Altopa poporome
topa, ipu leli kombu kandiye
angimo wali kanokolio pane
tembalo konopu ltemele wali
pane teremo. 56 Eno topele
mapele imboma. Eno ya kombu
teremo ulu kanokolio wai wendo
ombalomu liko manjirimele nalo
kinye na maina oru wali wendo
oromo uluma kanoko molkolio
kano ulumanga ulu pulumu naa
pimele. Aku ambe telka naa liko
manjirimeleya?" nimu.

Kot tendembai tendembalo imbomu kinye ningo amenge teko molongele ungumu Jisasini nimbe tirimu

57 Jisasini aku ungu nimbelie
nimbei, “Enoni ulu pulu penga
tengema ambe telka naa pilko
apuruko teremeleya? 58 Nu
kot tendembai tembalo imbomu
tendeku tipo molambili ulu mare
teambo ningo welea tewi! Aku ulu
naa tenio lemo nu kot tendembalo
imbomu nu kot pilipe moke tepa
iye molombalona mepa pumbe
timbelo. Aku iyemuni nu ka ulke
nokoromo iyemu timbelo, yuni
nu ka ulkena lipe mundumbelo.
59 Nani nundo paimbo i tepo nimbo
tiro. We manda wendo naa onio.
Nu ka ulkena wendo onio pundu
pali tokolio kau wendo onio; oi
molo,” nimu.

13

Ulu pulu keri teremelema imboma naa kolomolo ningo umbulu tiko konopu topele taio nimbe Jisasini nimu

1 Kano kinye Jisasini ungu mane
tirimuna moloringi imbo mareni
yundo temane toko tikolio ningei,
“Kombu Galili imbo mareni Gote
popo toko kalko molangei Rom
gavman iye awili Pailateni eno
topa kondorumu,” ningo temane
toringi. 2 Jisasini aku temanemu
pilipelie enondo nimbei, “Kombu
Galili imboma aku teko mindili
noringi ulu pilkolio Galili imbo
moloringi lupe wemani ulu pulu
keri teringi mele mandopa, kano
mindili noringi imboma ulu pulu
keri teringi mele paa olandopa
konopu ltemeleya? 3 Paimbo
nani enondo aku tepa molo nio.
I moltomele imboma, eno ulu
pulu keri teremelema umbulu tiko
munduko kelko konopu topele
toko naa tenge lemo eno aku teko
toko kondongela,” nimu. 4 Altopa
Jisasini temane te topalie nimbei,
“Ulke kombu awili Jerusalem
tukundo kombu kelo Siloam
kouni takoli ulke awili olana te
topa kalalu tepa topa mainye
mundupelie imbo 18 topa kondo-
rumuna koloringi. Kano imboma
ulke kombu Jerusalem imbo lupe
moloringimani pali ulu pulu keri
teringi mele mandopa, koloringi
imbomani ulu pulu keri teringi
mele paa olandopa konopu ltemele
ya? 5 Paimbo nani enondo aku tepa
molo nio. I moltomele imboma,
eno ulu pulu keri teremelema
umbulu tiko munduko kelko
konopu topele toko naa tenge lemo
eno aku teko kolongela,” nimu.

Unjo mongo naa torumumunga ungu ikomu

6 Jisasini aku ungu nimbelie
ungu iko te topalie enondo nimbei,
“Iye teni unjo fik te yunge unjo
wain poinyena imbo panjirimu.
Altopa fik mongo tombalo nimbe
omba kanorumu kinye te naa
torumu. 7 Fik mongo te naa
torumu kano wali yunge unjo wain
poinye tapu iyemundo nimbei,
‘Piliwi! Poinye yupoko peya i unjo
fik angimomunga ombo kanoru
nalo fik mongo tendeku kape naa
torumu kani yu mai kopongo we
noromo kani peke toko ltewi,’
nimu.
8 Poinye pulu iyemu aku tepa
nimu kano kinye poinye tapu
iyemuni yundo topondopa nimbei,
‘Awilimu, i poinye tendekumu kau
aku unjomu we angilipili! Unjomu
akopa mongo topili nimbo unjo
puluna era tepo mai mundupo
kongi le lipo mundupo tembo.
9 Pele nekondo poinyemunga
mongo tomo lemo paa penga. Naa
tomo lemo kamukumu peke tani,’
nimu,” nimbe Jisasini nimu.

Koro mololi wale Sabat tenga Jisasini ambo te tepa koinjo ltimu

10 Walite, Juda Imbomanga koro
mololi wale Sabat tenga Juda
imboma maku toko Gotenga ungu
pileringi ulke tenga tuku Jisas
pumbelie imboma ungu mane tipe
molorumu. 11 Akuna ambo te

molorumu, yu kuro topa umbulu
langorumuna ola angilipe tinio
timbeindo perepa molorumu. Yu
aku tepa molopili poinye 18 omba
purumu. 12 Jisasini kano ambomu
kanopalie yundo owi nimbelie
nimbei, “Ambomu, nu kuro toru-
mumu topa kelepili!” nimbelie
13 ambomu kini ambolorumu kano
wali yu tamburumbu tumbi tipe
ola angilipelie Gote kapi nimu.
14 Nalo kano ulkemu nokorumu
iyemu yuni Jisas koro mololi wali
Sabatemunga imbo tepa koinjo
ltimuna kanopa keri pilipelie
akuna maku toringi imbomando
nimbei, “Kongono wali ki te talo
pakera ltemomanga teko koinjo
lengei onge manda. Nalo koro
mololi Sabat waimunga manda
naa tenge, molo,” nimu.
15 Yuni aku tepa nimu kano
kinye Jisasini nimbei, “Eno topele
mapele iyema. Waliwali koro
mololi wali Sabat wendo oromo
kinye eno pali yu mele mele
enonga kongi kao molo kongi
donki langi nomba molorumuna
moki leko no oromo kombu tenga
no nopili ningo meko purumele
kanomu. 16 Eno enonga kongima
Sabat walimunga paa moki leko
nokoromele kano, i ambomu Sabat
walimunga paa lipo tapondoro.
Kongimu mandopa mele, ambomu
olandopa mele kanomu. Aku-
munga i ambomu, yu Abrahameni
kalopa ltimu ambo te, kuromanga
nomi Sataneni yu poinye 18
mindili tirimu ambomu Sabat
walimunga moki lepo nokoro mele
tepo kenjiro konopu ltemeleya?”
nimbe waltindirimu.
17 Yu aku tepa nimu kinye yu ter-
imu mele kanoko keri pileringima
mai koloringi. We imbomani yu
ulu enge nili terimuma kanokolio
tono koloringi.

Goteni iye nomi kingimu molopa imboma nokombalo molonge mele ungu iko talo

18 Kano kinye Jisasini imbo-
mando kelepa nimbei, “Gote iye
nomi kingimu molopa yunge
imboma nokombalo molonge
mele ambe tepa mele manda lepo
nembonje. 19 Yu i tepa: Iye teni
yu unjo mongo paa kelo te, yunge
poinyena mundurumu kano kinye
kano unjo mongomu muli topa
akopa unjo awili te angilerimu
kano kinye aku unjo komanga kera
manga takoko peringi,” nimu.
20 “Gote iye nomi kingimu
molopa yunge imboma nokom-
balo molonge mele ambe tepa
mele manda lepo nembonje?
21 Ambo teni yu langi plawa
akoli mele isi nili walo kolte
lipelie plawa awininga tukundo
panjirimu kano kinye plawa pali
akorumu aku tepa melela,” nimu.

Gote molombalo kombuna tukundo pumolo mele Jisasini nimu

22 Jisas ulke kombu awili
Jerusalem purumo aulkena pum-
bei pumbelie ulke kombu awilima
kinye keloma kinye pumbe, aku-
manga moloringi imboma ungu
mane tilipe purumu.
23 Kano imbomanga teni yu
walipe pilipelie nimbei, “Aw-
ilimu, Gote molombalo kombuna
tukundo pungo kamukumu molko
kondoko punge imboma koltalo
kauya?” nimbe waltindirimu
kano kinye yuni enondo nimbei,
24 “Gote iye nomi kingimu molom-
balo ulkemunga kerepulu paa
kelona imbo awini kanona tuku
pungeindo perenge. Akumunga
kano ulkena tukundo pungo
molongeindo eno enge ningo
paio nimbo nio. 25 Kano ulke
Goteni ola angilipe nambu timbelo
kinye eno pena molkolio, kune
gaungau tikolio waliko pilkolio
ningei, ‘Awilimu, lino nu kinye
peya molamili wamili kani linonga
ulke nambu tondowi,’ ninge
kinye yuni enondo nimbei, ‘Tena
molkolio oromeleya? Eno imbo

tekai marenje naa lipo manjiro,’
nimbelo.
26 Yuni aku tepa nimbelo kinye
enoni yundo ningei, ‘Nu peya kere
norumulu. Linonga ulke kombu-
manga ongolio lino ungu mane tir-
inu kano,’ ninge.
27 Nalo yuni enondo nimbei, ‘Eno
nemboi pileio! Eno imbo tekaima
na naa lipo manjiro. Eno ulu pulu
keri teko moromele imboma pali
na morona anjo paio,’ nimbelo.
28 Akuna tawendo molkolio
eno anda kolepale Abraham,
Aisak, Jekop poko kinye Gotenga
iye profetema pali kinye, eno
Gote iye nomi kingimu molopa
nokombalo kombuna tukundo
molongena kanokolio eno enono
akuna tawendo molkolio eio ningo
kola teko molonge. 29 Israel
imboma eno kau Gote iye nomi
kingimu molopa nokombalo
kombuna tukundo naa punge.
Mai kombuna pali imbo mare
Gote iye nomi kingimu molopa
nokombalo kombuna tukundo
pungo Gote kinye peya langi nongo
molonge. 30 Pileio! Mandoko
moromele imbo mare Gote iye
nomi kingimu molopa nokombalo
kombuna tukundo kiyendo mo-
longe. Kiyendo moromele imbo
mare mandoko molonge,” nimu.

Jerusalem imboma toko kalonge konopu lipe manjipelie Jisasini eno kondo kolorumu

31 Aku tepa mane tilipe purumu
kinye Farisi iye mareni ongo
Jisasindo ningei, “Iye Nomi King
Heroteni nu topo kondambo
nimbe moromo kani nu ina naa
molkolio tenga kowa puwi!” ningi.
32 Jisasini enondo nimbei, “Na
tombai teremo iyemu, yu kolo
topa konopu keri peli owa takera
mele akumu moromona i ungumu
pungo ningo tipeio!” nimbelie
nimbei, “Kinye otili talo kuro
kerima imbomanga konopuna
peremoma makoropo, kuro toli
imboma tepo koinjo lipo tepo
molopolio akinjo wali yupoko
tipena na kongono tepo moromu
tepo pora timbo. 33 Nalo Jerusalem
pumboindo kinye kape otili ak-
injo kape na we kongono telipo
pumbo. Gotenga iye profet te ulke
kombu awili Jerusalem tawendo
manda naa kolombalo. Akumunga
Jerusalem kombuna kolombo,”
nimu.
34 Jisas yuni Jerusalemendo
ungu te aku tepa nimbelie
Jerusalem moloringi imboma yu
kondo kolopalie enondo nimbei,
“O Jerusalem imboma, Goteni
eno moloringina yunge kongono
tendeli iye profet mundurumu
iyema toko kondoko, Goteni
eno Liko tapondangei nimbe
mundurumu iyema kouni toko
teremele imboma, kera gula amboi
yunge waloma lipe yunge kongona
lopeke teremo mele nani wali
awini eno aku tepo nokolka nalo
eno molo ningi. 35 Akumunga
pileio! Opa pule ongo eno tonge
kinye Goteni altopa eno naa
nokopa naa lipe tapondombalo
kani eno kinye enonga kombumu
kinye enonga ulke tempelemu
kinye ongo kamukumu toko
bembo tinge. Enondo ungu te peya
nimbo tiemboi! Eno Jerusalem
imboma, enoni nando Awilimuni
lipe mundurumu oromo iyemu
imbi ola molopa, molopa kon-
dopili ninge walimunga na altoko
kanonge. Oi molo,” nimu.

14

Iye te kangi akorumumu Jisasini tepa koinjo ltimu

1 Juda imbomanga koro mololi
wale sabat tenga Farisi iye awili
tenga ulkena Jisas kere langi
peya nongeindo purumu. Omba
molorumu kinye peya langi nongo
moloringi iyemani yu wamongo
kanoko moloringi. 2 Yunge
kumbekerena iye kangi akorumu

te omba molorumu. 3 Gotenga
ungumanga pulumu pilko mane
tili iyema kinye, Farisi iyema
kinye, kano Juda imbomanga iye
nomima peya moloringi Jisas yuni
enondo nimbei, “Koro mololi wali
kinye kuro toli imbo te tepo koinjo
lilimalanje mandaya? Gotenga
ungu manemanga tukundo ambe
tepa nimbe moromoya?” nimu.
4 Nalo yundo ungu te topondoko
naa ningo we moloringi. Kano
kinye yuni kano iyemu lipe tepa
koinjo lipelie yundo puwi nimu.

5 Jisas yuni peya moloringi im-
bomando nimbei, “Eno moltomele
iye tenga ungulu te molo kongi
kao te Sabat wali tenga no muru
tenga mainye tomo lemo kano iye-
muni kano ungulumu molo kongi
kaomu walitikale pumbo wendo
naa kundupe limbeloya?” nimu.
6 Aku tepa nimu ungu pilkolio
ungu te naa ningi.

Eno maluwele naa taio

7 Farisi iye awilimunga ulkena
langi nongeindo oringi imboma
iye awilima molangei nimbe
lipe noirimu polomanga ongo
moloringina kanopalie Jisasini eno
ungu mane tipelie nimbei, 8-9 “Iye
teni nu kinye imbo mare kinye
langi peya namili waio nimbelo
wali kano iyemuni iye awilima
molangei nimbe lipe noimbelo
polomanga tenga nu pungo naa
molani. Nu kano polomanga
tenga molonio kinye altopa iye
awili te yu imbi olandopa molom-
balo iye te yu kape langi peya
namili owi nimbelo iye te ombalo
kano kinye ulke pulu iyemuni
nundo nimbei, ‘I iye awilimu
nu morono polo akuna molopili
polomo tiwi,’ nimbelo wali nu
mai kolkolio polo te lupe, imbi
naa mololi imboma molangei
nimbe noimbelo polo tenga pungo
molonio. 10 Akumunga iye teni
nundo langi peya namili owi
nimbelo kinye yunge ulkena
pungo imbi naa mololi imboma
molangei nimbe noimbelo polo
tenga pungo molani! Akuna
molonio kinye ulke pulu iyemuni
nu moloniona ombalie nundo
nimbei, ‘Ango, i polona naa molko
iye awilima molangei nimbo noiro
polona ongo molowi,’ nimbelo
kinye langi peya nongo molonge
imbomani nu kinye tembalo ulu
kanokolio nu iye awilimu lepamo
ningo liko manjiko kanonge.
11 Imbo enono imbi ola liko
mundurumele imboma Goteni
topa mainye mundumbelo, nalo
enonga imbi mandoromele im-
boma yuni enonga imbima lipe ola
mundumbelo,” nimu.

Langi peya namili waio nimolo ungumu

12 Kano kinye Jisasini ulke pulu
iyemundo nimbei, “Nu imbo-
manga kere langi kalondokolio
nunge pulu lemoma kinye, nunge
angenali kinye, iye kamakoma
kinye enondo langi peya namili
waio ungu naa neni! Aku imboma
waio ninio lemo, aku imbomani
walite altoko pundu toko, nundo
langi peya namili owi ninge. 13 Nu
imbomanga kere langi kalondoko-
lio koropa nolima kinye, kangi
keri lelima kinye, kimbo keri
lelima kinye, mongo akulima
kinye akumando langi peya
namili waio niwi! 14 Enoni kano
langima pundu paa manda naa
tongemunga Goteni nu nokopa
kondopili ninge. Walite konopu
tumbi nimbe pepili moromele
imboma kolko makilko koinjo
molonge aku walimunga Goteni
nu aku teko teniomunga mele
pundu tombalona linio,” nimu.

Langi awini maku toko noringimunga ungu ikomu

15 Farisi iyemunga ulkena Jisas
peya langi nongo moloringi iye
teni Jisasindo nimbei, “Gote iye
nomi kingimu molopa nokombalo

kombuna langi nonge eno malo,”
nimu.
16 Aku tepa nimu ungumu
pilipelie Jisasini ungu te topon-
dopa ungu iko te topalie nimbei,
“Iye teni imbo awini peya langi
namili kalambo konopu lepalie
langi kalopalie imbo awinimando
waio nimu. 17 Langi nonge waimu
wendo orumu kinye yunge kende-
mandemundo nimbe mundupelie
nimbei, ‘Oi peya namili waio nimu
imbomando kinye i waimunga
langi koipo panjiro kani namili
wangei pungo nipuwi!’ nimu.
18 Nalo eno pali naa ongeindo
yu mele mele ulu mare poltomo-
munga naa omolo ningi. Teni
nimbei, ‘Na mai koinjo te topo
lindumu kanopumboindo na naa
ombo nindiwi!’ nimu.
19 Teni nimbei, ‘Nani kongono
teli kongi kao 10 pame tenduma
pumbo kanopumboindo manda
naa ombo nindiwi!’ nimu.
20 Teni nimbei, ‘Na ambomu i
teli kau lindumunga manda naa
ombo,’ nimu.
21 Kendemandemu kelepa yando
ombalie ningi mele yunge iye
awilimu nimbe tirimu. Kano kinye
ulke pulu iyemuni mumindili
kolopalie kendemandemundo
nimbei, ‘Nu welea welea lkiko
pungo, i ulke kombu awilimunga
aulke baret awilimanga kinye
aulke kelomanga kinye pungo,
imbo koropa nolima kinye kimbo
ki kangi keri lelima kinye mongo
akulima kinye aulke naa andoko
kimbo tambululima kinye liko
meko owi!’ nimu.
22 Kendemandemuni aku ulu
tepalie omba nimbei, ‘Awilimu,
ninio mele tendu nalo langi noli
polona kombu mare we ltemola,’
nimu.
23 Kano kinye Awilimuni yunge
kendemandemundo nimbei, ‘Aku
teremo kani nu altoko pungo, ulke
kombu awilina tawendo pungo
aulke baret awilimanga kinye
aulke pakamakamanga kinye
pungo, imbo kanoko ltendenioma
pali meko owi! Pungolio wali,
molo ninge imboma kape tai ningo
meko owi nanga ulkemu ti nipili
kani imbo pulumu wangei! 24 Na
eno i tepo paimbo nimbo tiro.
Nani kiyendo peya namili waio
nimbo, ungu nimbo munduru
imbomanga tendekure kape paa
naa ongo langi nonge ltemo.
Walite kape paa molo,’ nimu,”
nimbe Jisasini aku tepa ungu iko
te torumu.

Lino Jisas lombili andomolo mele ungumu

25 Jisas aulkena omba purumuna
imbo pulumu liko maku toko yu
lombili andoringi kano kinye yu
we angilipe topele topa kanopalie
enondo nimbei, 26 “Imbo teni
na lombili ombaindo yunge lapa
kinye, anumu kinye, omenu kinye,
bakuluma kinye, angenupili kinye,
kemulupili kinye, yu yunu kape,
eno peya olandopa konopu mon-
dopalie, na konopu paa olandopa
naa mondomo lemo na lombili
manda naa ombalo. 27 Na Gotenga
kongono tendero akumunga
kolomboi aulkena puro. Aku
tepa mele imbo teni na lombili
ombaindo kolombo nimbe yunge
unjo polopeya meli na lombili naa
omo lemo yu nanga lombili andoli
iyere naa molombalo.
28 Enonga iye teni ulke awili te
takombaindo oi kiyendo aku ulke-
munga konopu lipe mundupelie
yunu nimbei, ‘Ulke takopo pora
timbomunga kou mone manda
noironje molo manda naa tem-
balonje?’ nimbe pilipelie kou
moke tepa karomo. 29 Yu aku tepa
oi naa telkanje altopa yu kano
ulkemu takombaindo unjo ponga
kau pame tepa lipe polopalie
altopa kou mone molo lembalo
kinye kamukumu manda naa
takopa pelka. Akumunga imbo-
mani yu ungu taka tondoko owe

tendelemala. 30 Akumani owe
tendeko ungu taka tondoko ningei,
‘I iyemu ulke awili te takombai
takorumu nalo yunge kou mone
molo lerimuna yu manda naa
takopa pora tirimu,’ ningo owe
tendelemala.
31 Aku tepala, iye nomi tenga
talapemu kinye iye nomi tenga
lupe talapemu kinye opa tengili
wali teni yunge kombuna we
molombalo, teni yu tombai om-
balo. Omba tombalo iye nomimu
yu opa teli iye 20,000 mepa
ombalo. Nalo we molombalo iye
nomimu yunge opa teli iye 10,000
kau molonge. Kokele aulkena ongo
angilengei kinye we molombalo
iye nomimu yunge iyema walipe
pilipelie nimbei, ‘Lino opa teli iye
10,000 kau molopolio lino ongo
tongei imboma manda nendo
enge nimbo angilipo tamolonje?’
nimbe opa mo wamopa moke
tepa karomo. 32 Kano kinye,
kano iye nomimu yuni linoni
eno nendo manda naa tamolo
nimbe lipo manjimo lemo yunge
iye mare lipelie, iye 20,000 mepa
ombalo iye nomimu aulke tulena
omba molopili paio nimbe lipe
mundupelie nimbei, ‘Opa naa tepo
we ame topo molamili kani nani
ambele ulu te nundo teamboya?’
ningo waliko pilipeio nimbelo,”
nimbe Jisasini nimu. 33 Jisasini aku
ungu iko talo topalie ungu nimbe
ulu lepalie nimbei, “Aku tepala
enonga imbo te yuni na lombili
wambo nimbelie yunge melema
pali kinye, yunge imboma kinye,
yunge kou mone kinye, yunge
kangi kinye, aku melema kau
konopu mondopalie, na olandopa
konopu naa mondombalo imbomu
na lombili manda naa ombalo,”
nimu.

Api kutamunga ungu ikomu

34 “Api kuta yu mele penga nalo
yu tingo naa tembalo kinye yu
kelepa tingo tepili ulu te manda
naa temolo. 35 Kano api kuta tingo
naa telimu ambele ulu temoloya?
Poinyena lipo mundumolo kinye
langi manda naa ombalo. Yu mai
kopongo te molo nimbo kanopolio
we topo lteremolo.

Komu angilimbelo imbomani i
ungumu pileio,” nimu.

15

*Kongi sipsip te maa torumu-
munga ungu ikomu*

1 Kou takisi lili iyema kinye
Gotenga ungu pilko naa lili imbo
lupema kinye eno pali Jisasinga
ungu pilingeindo yu molorumuna
nondoko oringi. 2 Farisi iyema
kinye Gotenga ungumanga pu-
lumu pilko ungu mane tili iye
akumani aku ulu kanokolio enoni
konokono ningo ningei, “I iyemu
ulu pulu kerima ambololi imboma
peya molamili waio nimbelie, kere
langi eno peya nongo moromele
ulumu tepa kenjirimo,” ningi.

3 Jisasini eno aku teko ningi
ungu pilipelie i ungu ikomu topalie
nimbei, 4 “Enonga iye teni kongi
sipsip 100 ari telka kinye te maa
tolkanje yuni sipsip 99 wema era
nongo angilengei nimbe pumbe,
maa toromomu kanopa limbei
korolipe pulka. 5 Altopa kanopa
lipelie yuni konopu tipe apu topa
ulkendo mepa pulka. 6 Kano wali
ulkendo ombalie aku iyemuni
yunge pulu ltemo imbomando
kinye yunge ulke kere pongolo
imbomando kinye walipe pilipelie
nimbei, ‘Nanga kongi sipsip maa
tomomu kanopo lindumunga tono
teremo kani peya tono kolopo
molamili waio,’ nilka. 7 Aku tepala,
nani eno ungu te i tepo nimbo
tiro. Imbo ulu pulu keri naa
teko konopu tumbi nimbe pepili
molonge imbo 99 waye aku teko
molongena eno ulu pulu kerima
munduko kelko konopu topele

tonge ulumu eno kinye naa pembalo, kano imboma mulu kombuna enselemani tono koromele.
Nalo sipsip tapu iyemuni yunge
sipsip maa tolimu kanopa lipelie
wali paa tono kolka mele aku mele
ulu pulu keri ambololi imbo te
yunge ulu pulu keri teremoma
pilipe keri pilipe mundupe kelepa
konopu topele tombalo mulu
kombuna enselemani tono awili
tiko kolonge," nimu.

Kou mone te mainye purumumunga ungu ikomu

8 "Aku tepala ambo te kou mongo
10 noipelie te mainye pulkanje yu
tipe lam kandopa ulke pureme
mepa kanopa limbeindo wamba
koropa kondolka. 9 Kano wali,
aku koumu kanopa lipelie yunge
pulu ltemo imboma kinye yunge
ulke kere pongolo imboma kinye
walipe pilipilie nimbei, 'Nanga kou
mongo mainye pumomu kanopo
lindu kani peya konopu tipo
molamili waio,' nilka. 10 Nani eno i
tepo nimbo tiro. Aku tepa mele ulu
pulu keri ambololi imbo te yunge
ulu pulu keri teremoma pilipe keri
pilipe mundupe kelepa konopu
topele tombalomunga Gotenga
enselemani tono kolonge," nimu.

Ungulu te tepa kenjirimumu lapani yu we konopu mondorumu ungu ikomu

11 Jisasini ungu iko te peya
topalie nimbei, "Iye te, yunge
ungulu talo moloringili. 12 Walite
akiliomuni lapando nimbei, 'Ara,
nu koloniomunga monge melema
i teli oi moke teko na tinio mele
tiwi!' nimu kano wali kano
iyemuni yunge noirimu melema
moke tepalie yunge ungulu talo
tirimuna ltingili.

13 Kano melema elo tirimu kano
wali akiliomu wali pokore kau
molopalie, altopa mele tirimuma
pali lipe mepa aulke tule tenga
purumu. Kombu tulena pumbe
molopalie yu pumbe takera kalorumu. Aku telipe purumu kano
wali yunge kou mone melema pali
pora nimu. 14 Yunge melema kinye
kou mone kinye pora nimu wali yu
paa koropa purumu. Kano wali yu
molorumu kombuna engele awili
tepa lerimu wali yunge melema
pali pora nimuna yu paa engele
kolorumu. 15 Yu engele terimuna
yu kano kombu pulu iye te molorumuna pumbe kou kongono te
teambo tiwi nimbe konge terimu
kano wali yuni nimbei, 'Manda,
nanga kongi tapu tendewi,' nimu.
16 Gai punduku kongi tirimuma
nambo nimbe pilipe molorumu
nalo yu te naa tiringi.

17 Kano wali, altopa yu konopu
kuli lipe mundupe pilipelie yu
yunu nimbei, 'Aranga kongono
tenderemele imboma kere pulumu nongo olo tepili moromele
nalo na ya ina engele kolopolio kamukumu kolomboi tero.
18 Akumunga na pumbo Ara moromona pumbolio yundo nimboi,
"Ara, nu kinye Mulu Kombuna
Moromo Gote kinye nani tepo
kenjiru. 19 Na ungulu kerimu kani
nunge marena molombo manda
naa tembalo kani nunge kongono
iye te molambo," nimbo,' nimbe
pilerimu.

20 Kano wali, yu molorumu kombuna mundupe kelepa, lapa molorumuna pumbei purumu. Yu ulkendo pumbei purumu kano wali
yunge lapani yu tule tepa orumuna
kanopalie yu kondo kolopa lkipe
pumbe yu kangulupe ltimu.

21 Kano wali ungulumuni lapando nimbei, 'Ara, nu kinye Mulu
Kombuna Moromo Gote kinye
nani tepo kenjiru. Na ungulu kerimu kani nunge marena molombo
manda naa tembalo!' nimu.

22 Aku tepa nimbe molopili
lapani yunge kongono tenderingi
iyemando nimbei, 'Welea pungo
nanga wale pakoli pengamu pungo

liko meko ongo yunge pakondoko,
ki ring te liko yunge kina mon-
dondoko, kimbo su liko yunge
kimbona mondondaio! 23-24 Aku
tekolio kongi kao walo awilimu
toko kalondoko molombolona
meko waio! Nanga ungulumu yu
koro oi purumu yu kolorumunje
konopu leru nalo kinye yu koinjo
molopa kelepa oromo. Yu oi
pumbe maa torumu nalo kinye
altopa oromo kanopo ltimbolo
kani tono kolopo kongi kao nombo
molamili,' nimu kano wali eno
aku teko tono kolko kongi nongo
moloringi.
25 Nalo yunge ungulu komo
poinyena kongono tepa molopalie
ipupene ulkendo ombai orumu
wali eno tono kolko kunana ningo
moloringi ungumu pilipelie 26 yuni
kongono tendeli iye tendo ungu
te nemboi owi nimbelie, yundo
waltindipelie nimbei, 'Tukundo
ambele ulu teremeleya?' nimu.
27 Kano kongono tendeli iyemuni
yundo topondopa nimbei, 'Angena
kano manda molopa omona
lanieni kanopa tono kolopalie
kongi kao walo awilimu namili
nimbe topa koimo,' nimu.
28 Aku tepa nimu ungu pilipelie
komomu yu mumindili kolopalie
na ulkena tuku paa naa pumbo
nimu. Aku nimu ungu pilipelie
lapani wendo omba yundo nimbei,
'Lino peya tono kolopo molamili
owi,' nimbe konge terimu kano
wali 29 lapando topondopa nimbei,
'Piliwi. Na waliwalima, poinye
awini nunge kongono tendepo
molopolio nu nino unguma pilipe
lipo tenge tipo, walite kape nunge
ungu te pilipo tupe naa toro kano
nalo nuni nando walite kape kongi
meme walo te nanga kanopo ltio
unguluma kinye peya tono kolko
nongo molangei ningo naa tirino.
30 Nalo kinye nunge marena omba,
yuni apureli ambomando kou
mone pora tirimu, kano marena
omo wali nu tono kolko kongi kao
walo awilimu namili ningo toko
koinio lepamo,' nimu.
31 Lapani yundo topondopa nim-
bei, 'Nanga ungulumu, nu kinye
na peya morombolo wali nanga
melema pali nunge kindo ltemo,
iltonga. 32 Nalo kinye angena kolo-
rumu kanomu altopa omo. Yu oi
pumbe maa torumu, kinye kelepa
omona kanopo ltimolo kani lino
tono kolopo kunana nimbo langi
nombo moltomolo,' nimu," nimbe
Jisasini nimu.

16

Ya maina noirimolo melemando Jisasini ungu te nimu

1 Jisasini yu lombili an-
dolimando ungu te peya nimbelie
temane te topalie nimbei, "Walite
iye kamako te molorumu wali
yunge mele noirimumanga nokoli
iye te molorumula. Walite imbo
mareni kamakomu molorumuna
ongo, yunge melema nokoli
iyemuni terimu mele ongolio
yundo ningeindo, 'Nunge mele
noirinomanga nokoli iyemuni nu
tepa kenjipe, nunge melema we
mainye pupili nimbe yu akuma
nokopa naa kondoromo,' ningi.
2 Aku teko ningi ungu pilipelie
kamakomuni kano iyemundo owi
nimbelie yundo iri topa nimbei,
'Nundo i ungu ambelemu nime-
leya? Nuni nanga melema teko
kenjindirino ningi ungu pilipolio
nuni nanga melema nokondoromo
mele bukuna toko, yando tikolio
altoko puwi. Nu nanga melema
altoko manda naa nokowi, nu
makorombo,' nimu.
3 Kano melema nokoli iyemu
anjo pumbelie yunu nimbei, 'Apa!
Kinye ambe teambonje? Nanga
awilimuni nanga kongono teromu
wendo lipe na makorombai ter-
emo kani na ambe teambonje?
Na mai akumboindo enge naa
peremo na aku kongonomu

manda naa tembo. Imboma langi
tieio nimbo konge tembo ulumu
mai teremo. 4 Akumunga na
tembo mele kinye lipo manjiro.
Nanga awilimuni pundu anjir-
imu imboma lipo tapondopolio
enondo pundu ekondo kau taio,
ekondo mainye pupili nimbo
wali altopa na makorombalo wali
kano imbomani na konopu tiko
liko tapondokolio nando peya
peamili owi ninge,' nimbelie,
5 yunge awilimuni pundu anjirimu
imboma yu mele mele wangei
nimbe kumbe lepa orumu iye-
mundo nimbei 'Nanga awilimuni
nu kinye ambe tepa mele pundu
anjirimuya?' nimbe waltindirimu
wali 6 yuni topondopa nimbei, 'Wel
mingi 100 pundu anjirimu,' nimu.
Aku wali kamakomunga melema
nokoli iyemuni yundo altopa
nimbei, 'Pundu anjili bukumu i
tiro. Ya mainye molko, 100 toko
mondiringi gomomu ora toko kolo
wangoko gomo koinjona wele
mingi 50 kau toko mondowi,'
nimu.
7 Yunge umbulkondo orumu talo
tepa iyemundo nimbei, 'Nanga
awilimuni nu kinye ambe tepa
mele pundu anjirimuya?' nimbe
waltindirimu wali yuni topondopa
nimbei, 'Rais wit wale 1,000 pundu
anjirimu,' nimu. Aku wali melema
nokoli iyemuni yundo altopa
nimbei, 'Pundu anjili bukumu
i tiro. Ya mainye molko, rais
wit wale 1,000 toko mondiringi
gomomu ora toko kolo wangoko
gomo koinjona rais wit wale 800
welea toko mondowi,' nimu.
8 Yu aku tepa terimu ulu pilipelie
iye kamako awilimuni kano tepa
kenjili iyemu yu kapi nimu.
Yunge melema paimbo wapu mele
lipe tepa kenjirimu nalo yunge
lipe manjilimu paa olandopa
perimu pilipelie yu kapi nimu.
Ya maina molko, Gote konopu
naa mondoromele imboma mai
kombuna ltemo uluma eno paa
liko manjirimele. Nalo pa telina
molko Gote konopu mondoromele
imboma aku uluma naa liko
manjirimele," nimu. 9 Kano wali
Jisasini aku temanemu topa pora
tipelie enondo nimbei, "Nani
enondo nimbo tiemboi. Kinye ya
maina molkolio maina melema
liko imboma nunge angenali mele
molangei ningo nunge mele noiri-
noma eno liko tapondani! Altoko
melema pora nimbelo wali nu
kombu pengana kamukumu punio
wali akuna molongemani nundo
ya kamukumu peya molamili
ninge," nimu.

10 Aku tepa nimbelie nimbei,
"Imbo teni imbo tenga mele
koltalo nokopa kondondoromo
ulu kanopalie mele awini timbo
kinye nokopa kondondombalo
ltemo nimo. Imbo teni imbo
tenga mele koltalo naa nokopa
kondondoromo ulu kanopalie
mele awini timbo wali nokopa naa
kondondombalo ltemo konopu
ltemo. 11 Nuni ya maina noir-
imele melema nokoko naa kon-
donio lemo Goteni timbelo mele
tukumema, nokondani ungu
manda naa nimbelo. 12 Nuni ya
maina noirino melema nunge
molo, kano melema Gotenga.
Akumunga nuni yunge melema
nokoko naa kondonio lemo altopa
yuni nunge noieni nimbe timbei
tepa moromo melema manda
timbelonje?

13 Kendemande teni iye awili
talonga kongono talo lipe popo tipe
manda naa tendembalo. Altopa
awili te yu konopu mondopa
te konopu naa mondombalo.
Molo aku tepa naa temo lemo
awili teni ungu nimbelo pilipe
naa lipelie teni ungu nimbelomu
pilipe limbelo. Enoni Gotenga
kongono kinye maina noirimele
melemanga kongono kinye liko
popo tiko manda naa tenge,"

Jisasini nimu.
14 Jisasini aku tepa nimu ungu
pilkolio Farisi iyema eno kou mone
kape melema kape konopu paa
pulumu mondoringimunga yu
ungu nimumu liko tui tiko owe
teringi wali 15 Jisasini enondo
nimbei, “Enoni i teko nimele.
We imbomani lino Farisi iyema
konopu tumbi tipe pepa, pengama
moromolo kanoko nindengei
konopu ltemele nalo enonga
konopuna paimbo peremo mele
Goteni kanopa moromo. Maina
imbomani kanokolio mele paa
tukume, mele paa olandopamu
nimelemando Goteni konopu naa
mondoromo,” nimu.

Ungu manemanga kinye, ungu tukumemunga kinye, Jisasini ungu te nimu

16 Kano wali Jisasini ungu te
altopa nimbei, “Jon Imbo No
Ltindilimu oi maina naa omba
molopili Goteni lino teaio nimu
mele iye Mosesini pilipelie yando
mane tirimu ungu manema kinye,
Gotenga profet iyemani imboma
mane tiringi unguma perimu.
Nalo kinye, Goteni omba iye nomi
kingimu molopa imboma nokopa
kondombalo ungu tukumemu
nimbo tilipo andoromolo. Gote
kingimu molombalo kombuna
tuku pungeindo imboma enge
ningo mindili nongo teliko pu-
rumele. 17 Mulu mai talo walite
pora nimbelo nalo Goteni ungu
nimu unguma oi mane tiko buk
toringi bukuna moromo kano
ungu manemanga alaye ungu
mongo te kape mainye manda naa
pumbelo. Gotenga ungu manema
pali lepa kau pumbelo,” nimu.

Iye te ambore wapu ltimomunga Jisasini ungu te nimu

18 Kano wali Jisasini ungu te
altopa nimbei, “Iye teni yunge oi
ltimu ambomu topa makoropa
mundupelie altopa ambo te lupe
limo lemo aku iyemuni oi ltimu
ambomu tepa kenjipe pele koinjo
limbelo ambomu wapu mele lim-
belo. Ambo yunge oi purumu iye-
muni topa makoropa mundurumo
ambo akumu altopa iye lupe teni
yu limo lemo yuni kano ambomu
wapu mele limbelo,” nimu.

Iye kamakomu kinye iye koropa noli Lasarus talonga temanemu

19 Jisasini temane te topalie
nimbei, “Iye kamako te molorumu.
Yunge wale pakoli paa penga kou
paa olandopa pulima pakopa,
yunge ulkena langi pengama kau
nomba perimu. 20 Iye koropa noli
te molorumula, kanomunga imbi
Lasarus. Yu waliwali kamako-
muni yu kondo kolopa kou mone
te molo langi te timbelonje ningo
yunge ulke kerepuluna molopili
ningo meko ongo mondoringi.
Yunge kangi pali lupe molorumu.
21 Kano lupema owamani ongo
penemane leringi. Yu kamako-
munga langi nurupili mainye
pumbeloma lipo nombo nimbe
molorumu.
22 Koropa noli iyemu kolorumu,
kano kinye mulu kombuna en-
selemani yunge minimu liko,
Juda Imbomanga pulu polko anda
kolepa Abraham molorumuna
meko puringi, Gotenga mulu
kombu pengana peya moloringili.
Kamakomu kolorumula, kano
wali imbomani yu ono teringi.
23 Kano wali yu tipe kombuna
mindili nomba molopalie, yuni
mongoni olando tipe kanopa
wirenga Abraham Lasarus talo
peya moloringilina kanorumu.
24 Kanopalie alako topa nimbei,
‘Ara Abraham, na kondo kolkolio
Lasarusini imbo nona ki tundu
mainye mundupelie nanga alim-
bili koma topili nimbe tendepili
ningo yu liko maindo munduwi.
Na i tipemunga paa mindili awili
nombo moro,’ nimu.

25 Nalo Abrahameni yundo
nimbei, ‘Nanga malo iye, oi
moloringili kano mele konopu liko
manjiwi! Elo maina moloringili
wali nu mele pengama noiko
manda molorunu nalo Lasarus
yunge mele te naa noipe molopa
kenjirimu kanomu. Kinye yu
konopu penga pepili moromo nalo
nu mindili nongo morono. 26 Nani
ee nilkanje yu maindo manda
naa olka. Lino moromolo eno
moromele awi tuku tingina Goteni
kombu awilimu ltimu peremo
kanomu. Kinye ya ina moromolo
imboma eno moromelena maindo
pamili ninge wali manda naa onge;
enonga imboma olando wamili
ninge wali yakondo manda naa
onge,’ nimu.
27 Kano wali kamakomuni nim-
bei, ‘Aku lemope Araya, yu nanga
ulke kombuna pupili liko mundeni
nimbo konge tero. 28 Nanga an-
genupili ki te pakera moromele
kani. I kombu mindili noli kom-
buna eno kape naa wangei, yuni
enondo ungu nimbe tepa amenge
tepili,’ nimu.
29 Nalo Abrahameni yundo
nimbei, ‘Enonga oi iye nomi
Mosesini buk torumu bukuma
kinye Gotenga ungu nimbe
mundulima imboma ningo tili iye
profetemani buk toringi bukuma
kinye noirimele kanomu. Enoni
kano bukuma kanoko pilengei,’
nimu.
30 Kano wali kamakomuni nim-
bei, ‘Ara Abraham, aku manda
molo. Kolorumu imbo te makilipe
koinjo molopa eno moromelena
pumbe nimbe timo lemo ulu pulu
keri teremelema pilko keri pilkolio
kelko konopu topele tonge,’ nimu.
31 Abrahameni yundo nimbe,
‘Mosesinga unguma kinye Gotenga
iye profetemanga unguma kinye
kambu toko naa pilinge lemo
kolorumu imbo te makilipe koinjo
molopa pumbe nimo lemo yunge
ungumu naa pilinge kala,’ nimu,”
nimbe Jisasini temane te aku tepa
torumu.

17

Imbo te ulu kerima tepili ningo toperope naa tieio nimbe Jisasini nimu

1 Jisasini yu lombili an-
dolimando nimbei, “We imbo-
mani nanga imbomarendo Ulu
kerima teangei ningo toperope
tirimele nalo aku teko toperope
tinge imboma paa mindili nonge.
2 Nanga imboma ulu kerima tepili
toperope timbei tembalo wali oi
naa teli yu kou muluwele awili
te nomina moko tokolio pera tiko
nomuna mainye mundunge lemo
paimbo yu mindili nomba kolom-
balo nalo yu imbo te toperope oi
naa tili Goteni yu aku ulu keri
teremelemunga pundu keri tambo
nimbe mindili lipe timbelo mele
yu kinye naa pembalo.
3 Nanga imboma, enonga
teremele ulu wamongo liko
manjeio! Angena teni nu kinye
ulu te tepa kenjimbelo wali yu
molombalona pungo nini, ‘Ango,
ulu keri teniomu, ambe temona
tenioya?’ niwi! Aku teko ninio
wali yu pilipelie nimbei, ‘Ango,
paimbo tepo kenjindu kani kondo
kolto’ nimbelo kano wali nu kinye
kano ulu keri tembalomu tiye
kolko altoko naa liko manjiwi.
4 Wali tendekumunga yu wali ki
te yupoko pakera aku tepa nu
kinye tepa kenjipe, altopa wali ki
te yupoko pakera konopu topele
topa nundo ango, kondo teremo
nimbelo wali manda, nu wali ki te
yupoko kano ulu keri tembaloma
tiye kolowi,” nimu.

Linoni Jisasinga ungumu ipuki tipo amboromolo ungumu

5 Kano wali Jisas lombili an-
dolimani yundo ningei, “Aw-
ilimu, nu ungu nino mele lino
paimbo ungumu nimbo alaye
tepo kau ipuki tipo amboromolo

kani nuni awili teko ipuki enge
ningo tiko ambolangei ningo
liko tapondowi," ningo konge
teringi kano wali 6 Awilimuni eno
topondopa nimbei, "Unjo tenga
mongo yu paa kelo nalo kano
mongo maina mundurumolo wali
unjo akopa awili lepa angimo
kanomu. Aku tepa mele, eno nani
ungu nio mele ipuki alaye kolo kau
tilimalanje, enoni Goteni nanga
ungumu manda pilimbelo ningo
neya angiltimo unjo akumundo
pulkono pali nunu pulu akuko,
nomu kutana tuku pungo angiliwi
nilimala wali kano unjomu enonga
ungumu pilipe lipelie aku tepa ulu
awili manda telka," nimu.

Gotenga kongono kendemande tenge mele Jisasini ungu nimu

7 Aku tepa nimbelie nimbei,
"Enonga iye te yunge kendemande
iye teni poinye tendepa molo
kongi sipsip tapu tendepalie altopa
ipupene ulkendo ombalo wali
yunge awilimuni yundo ya ongo
mainye molko kere welea nowi
nimbeloya? Aku tepa manda
naa nimbelo. 8 Kano kongono
tendeli iyemu yu kongono tepa
pora tipe ulkendo ombalo wali
yunge awilimuni yundo i tepa
nimbei, 'Nanga kere kalondoko
ambolko tikolio altoko na kere
nombo pora timbo wali nu pungo
nunge kere kalko nani,' nimbelo.
9 Iye awilimuni tewi nimbelo mele
yunge kendemande iyemuni pilipe
lipe tembalomunga, 'Ango, paa
tenio,' nimbeloya? Aku tepa naa
nimbelo. 10 Aku tepala, enoni
Goteni enondo kongono tendaio
nimo mele pali teko likolio eno
enono ningei, yuni lino teaio nimo
mele kau tepo, kongono olandopa
te naa tepolio lino kendemande
kerima moromolo nengei," nimu.

Jisasini kuro kendi noli iye 10 tepa koinjo ltimu

11 Jisas ulke kombu awili
Jerusalem pumbei pumbelie,
Galili kombu Samaria kombu
owena kule kulena tuku tingina
pumbelie, 12 ulke kombu kelo
tenga tukundo purumu. Tukundo
purumu kano wali kuro kendi noli
iye 10 yu aulke omba purumuna
ongo tule teko angilko 13 enoni
ru ningolio ningei, "Jisas, Nokoli
Iyemu, lino kondo kolowi," ningi.
14 Yuni eno kanopalie nimbei,
"Manda, kinye eno koinjo pu-
rumele kani eno Juda Imbomanga
ningo Gote popo tondoli iye
moromelena pungo, enonga kangi
liko ondopaio," nimu. Kano
wali eno pungei puringi wali
eno kuro pora nimbe imbo kangi
angilerimu.
15 Enoni koinjo pungolio
kanoringi wali iye akumanga teni
yando omba ungu enge nimbe
Gotenga imbi ola ltindipe omba
16 Jisas angilerimuna mainye
pumbe tamalu pepa yundo paa
tereno nimu. Kano iyemu yu
Samaria iyemu.
17 Kano wali Jisasini nimbei,
"Nani iye 10 kulumie naa tondon-
duya? Kinye iye 9 tena pungeya?
18 Te kape yando ongo, Gotenga
imbi ola naa ltindingeya? I iye
lupemu kau oromo kani Israel
iye kuro kendi nomo tepo koinjo
linduma tena moromeleya?"
nimu. 19 Kano wali yuni Samaria
iyemundo nimbei, "Ola angilko
puwi. Nani manda tembo ningo
ipuki tirinomuni nu koinjo pu-
runo," nimu.

Gote kamukumu Iye Nomi King Awilimu omba molombalomunga ungumu

20 Walite Farisi iyemani Jisas
waliko pilkolio ningei, "Te wali
Gote iye nomi kingimu molopa
imboma kinye melema pali kinye
yu yunu nokombalo walimu
wendo ombaloya?" ningi. Jisasini

topondopa nimbei, “Gote iye nomi
kingimu molopa imboma kinye
melema pali yu yunu nokombalo
walimu wendo ombalo mele
imbomani mongoni kanangei
mele naa wendo ombalo. 21 Eno
kinye ya moromelena Gote oi iye
nomi kingimu molopa imbo mare
nokoromona yu iye nomi kingimu
molopa imboma kinye melema
pali nokombalo ulumundo imbo
teni kanaio, i wendo oromo ningo,
andi wendo oromo ningo, aku
mele manda naa ninge. Kano
walimu oi wendo omo ltemo,”
nimu.
22 Aku tepa nimbelie Jisas-
ini yunge lombili andolimando
nimbei, “Enoni Iyemunga Malo
alaye kolte kanamili ninge walima
wendo opili konupu lenge nalo
naa kanonge. 23 Imbomani wina
moromo, ya ina moromo ninge.
Nalo kolo tonge kani eno lombili
naa paio! 24 Kariapa teremo
wali kombuma pali pa teremona
imbomani pali karomele. Iyemu-
nga Malo aku tepa mele altopa
ombalo. 25 Nalo oi yu mindili
pulumu nombalo, kinye moromele
imbomani yu liko tui tiko umbulu
tinge.

26 Oi iye Noa molopili imbomani
teringi mele Iyemunga Malo
ombai tembalo wali imbomani
aku teko tenge. 27 Noa nona andoli
sip ulkemu takopa imboma ulu
wendo ombalo mele nimbe tepa
mololipe purumu wali eno naa
kanoko naa pileringi. Enonga we
kongono teko enonga we uluma
teringi mele langi nongo ambo
liko teko aku uluma teko mololiko
pungolio, Noa nona andoli sip
ulkemunga tuku purumu wali
kape eno aku uluma we teko
moloringi. Kano wali sipina
tukundo naa moloringi imboma
pali noni topa kondorumu.

28 Lot kinye waye moloringi
imbomani aku teko teringila. Eno
langi nongo bisnis teko poinye
teko ulke takoko, we ulu akuma
teko moloringi. 29 Nalo Lot ulke
kombu Sodom tiye kolopa kowa
purumu kano walimunga tipe
kinye kou tipe nomba angilima
muluna mainye lo mele omba
Sodom moloringi imboma pali
topa kondorumu.

30 Iyemunga Malo altopa ombalo
walimunga oi teringi nio mele
altoko aku ulu teko molonge. 31 Yu
ombalo walimu wendo ombalo
wali enonga ulke kerepulumanga
molonge imboma altoko ulkendo
tukundo pungo enonga ulke
tukundo noinge melema pungo
naa lipunge! Aku tepala poinyena
molonge imboma enonga noinge
melema altoko ulkendo pungo
naa lipunge! 32 Lot omenu terimu
mele liko manjeio! 33 Iye teni
molopa kondombalo melema am-
bili nonde nimo lemo aku iyemu
paa kolombalo nalo aku melema
mundupe tiye kolombalo iyemu
yu koinjo molombalo. 34 Nani
eno paimbo nio. Iyemunga Malo
altopa ombalo kano walimunga
ipu leli iye talo polo tendekuna
pengele wali Gotenga ensel teni
omba iye te we pepili mundupe
kelepa te lipe mepa pumbelo.
35 Ambo talo langi kalko molongele
wali ensel teni omba ambo te
we molopili mundupe kelepa te
lipe mepa pumbelo. 36 Iye talo
poinyena angilingele wali ensel
teni omba iye te we angilipili te lipe
mepa pumbelo,” nimu.

37 Yuni nimu ungu pilkolio enoni
ningei, “Awilimu, aku ulumu tena
tembaloya?” ningi.

Jisasini topondopa ungu iko te
topalie nimbei, “Melema kolopa
ltemo kombumanga mele kololima
noromele kera iliaka mele kolopa
ltemoma kanokolio nongeindo
mainye ongo liko maku torome-
lena mona karomele,” nimu.

18

Gote Kot pilimbelomunga ungu ikomu

1 Walite, Jisasini Eno Gote kinye
ungu ningo tiye naa kolangei
nimbe yu lombili andolimando
ungu iko te topalie nimbei,
2 “Walite, kombu tenga kot pileli
iye te molorumu. Kano kot pileli
iyemuni yu Gote kape maina
imboma kape pipili naa kolorumu.
3 Kano kombuna ambo wai te
molorumu. Aku ambomu yuni
kot pileli iyemu molorumuna
waliwali ombalie yundo nimbei,
‘Na tepa kenjirimu iyemu kot
tendembo. Nuni na liko tapondoko
kot piliwi,’ nimbe konge tepundala
terimu.
4 Ambomu oi kokele orumu wali
kot pileli iyemuni yundo molo,
nunge kot naa piltindimbo nimu
nalo, ambomu yu waliwali opun-
dala terimumunga kot pileli iyemu
yu yunu nimbei, ‘Na Gote pipili naa
kolopo, imboma kondo naa kolopo
moro 5 nalo i ambo waimu wali-
wali omba waltindirimomunga al-
topa omba konge tembalo wali
na kamukumu tiye teremo kani
yunge kot piltindemboi,’ nimu,”
nimbe Jisasini nimu.

6 Awilimuni aku ungu ikomu
topa pora tipelie ungu te peya
nimbei, “Kot pileli iye kerimuni
ambo waimundo terimu mele
pileio! 7 Aku tepa mele Goteni
yunge imboma umbuni tirimele
imboma aku teremelemunga kot
pileli iyemu molopalie kot naa
tendembaloya? Yunge imbomani
waliwali tangoli kape ipo leli kape
linonga kot piliwi ningo konge
teremele kinye yuni enonga kot
naa pilimbeloya? 8 Yu tembalo
mele nimbo tiemboi. Gote yu
welea omba yunge imboma lipe
tapombaindo, eno umbuni tir-
imele imboma kot tendepalie
umbuni timbelo. Nalo Iyemunga
Malo altopa wali talo tepa mainye
ombalo wali imbo mareni yuni eno
lipe tapondombalo ningo yu konge
teko ipuki tiko molongena omba
kanombalonje,” nimu.

We imboma peya tendekuna naa molamili nimu iye Farisi te kinye kou takis lili iye te kinye elonga ungu ikomu

9 Imbo mare eno enono pilkolio
na penga, na konopuna kake tepili
molopo, na tumbi tipo moro, imbo
lupema molko kenjirimele, eno
imbo kerima, eno kinye tapu topo
naa molambo ningo pilko andoko
moloringi imbomando Jisasini i
ungu ikomu topalie nimbei, 10 “Iye
talo yu mele mele Gote kinye
ungu nembili ningo Gote popo
toko kaloringi ulke tempelemunga
puringili. Te Farisi iye te, te
kou takis lili iye te. 11 Farisi
iyemu yu pepenare none tepa
ola angilipelie yu yunu konopuna
pilerimu unguma nimbei, ‘Gote,
imbo lupe moromele mele na aku
tepo naa moromunga nundo paa
tereno nio. Eno wapu nongo, ulu
pulu kerima teko, ambo iye wapu
langi nongo teremele. I kou takis
lili iyemu tepa moromo mele kape
na aku tepo molo. 12 Nunge ungu
manema pilipo lipo temboindo
na koro tenga wali talo langi mi
topo naa nombo, kou mone kinye
melema kinye mele 10 10 nimbo
ltiomanga te nunge nimbo aku
tepo moke tepo nu tiro kano,’
nimu.

13 Nalo kou takis lili iyemu
nondopa naa omba anjo tenga
lupe mai kanopa angilipe, na
iye paa keri te nimbe pilipelie
mai kolopa kimuni yunge luwina
topa angilipelie nimbei, ‘Gote, na
konopuna ulu pulu keri peli iyemu
kondo kolowi,’ nimu,” nimbe
Jisasini nimu.

14 I ungu ikomu aku tepa topa
pora tipelie Jisas yuni nimbei,
“Nani eno paimbo nimbo tiro. I

iye talondo Goteni kou takis lili
iyemunga ulu pulu keri terimuma
mundupe kelepa altopa naa pi-
mona, aku iyemu konopu kake
tepili ulkendo purumu, nalo Farisi
iyemu ulu pulu keri terimuma
konopuna we pepili ulkendo
purumu. Imbo enono imbi ola
ltimelema Goteni topa mainye
mundumbelo, nalo imbo enono
mandoromelema yuni enonga
imbima ola lindimbelo," nimu.

*Jisasini bakuluma molko kon-
dangei nipili ningo meko oringi te-
manemu*

15 Imbomani enonga bakulu
keloma Jisas ki noindipili ningo yu
molorumuna meko oringi. Nalo
yu lombili andolimani iri toko naa
meko waio ningi. 16 Nalo Jisasini
bakulumando waio nimbelie yu
lombili andolimando nimbei,
"Gote iye nomi kingimu molopa
nokoromo kombumu imbo i
bakulu mele moromelemanga
kani eno i bakuluma na morona
wangei pipi tiko molo ungu naa
neio. 17 Nani eno paimbo nimbo
tiro. Bakulumani Gote linonga
iye nomi kingimu molopo lino
nokopili ningo moromele mele aku
teko naa nimele imboma yunge
kombuna tuku paa naa punge,
molo," nimu.

Iye kamako tenga temanemu

18 Walite Juda imbomanga iye
nomi te Jisas molorumuna omba
yundo walipe pilipelie nimbei,
"Ungu Mane Tili Pengamu, na
ambe tepo kamukumu molopa
kondopa kau puli ulu pulumu
limboya?" nimu.

19 Jisasini yundo nimbei, "Nuni
ambe telka na iye pengamu
ninoya? Imbo penga te molo.
Gote kau pengamu. 20 Nu Gotenga
ungu manema Mosesini yando
tirimuma pino kano. Moses yuni
nimbei, 'Ambo iye pulima molo
iye ambo lilimani imbo lupema
kinye wapu langi naa nangei
nimbe, imbo toko naa kondangei
nimbe, melema wapu naa liengei
nimbe, imbo lupemando kolo toko
kot naa tendangei nimbe, eno
aminyeli lanielinga ungu tenge
tiko molangei,' nimbe aku ungu
mane tirimuma peremo kanomu,"
nimu.

21 Iye nomimuni nimbei, "Na un-
gulu wali aku ungu manema pali
pilipo lipo tepo moloru mele kinye
we tepo moro," nimu.

22 Yu aku tepo nimu ungu
pilipelie Jisasini yundo nimbei,
"Paa tereno nalo ulu tendeku kau
naa tereno. Nu pungo nunge mele
noirinoma pali kou mone lipun-
golio, kou mone linioma imbo
koropa nolima moke teko tikolio
na lombili owi. Nunge melema aku
tenio wali mulu kombuna nunge
mele kande kandema lembalo,"
nimu.

23 Kano iye nomimu mele paa
kande kandema noirimumunga
Jisasini aku tepa nimu ungu
pilipelie yu kumbekere tepa
konopu umbuni tepili anjo pu-
rumu. 24 Yu purumu ulu kanopalie
Jisasini yu lombili andolimando
nimbei, "Gote iye nomi kingimu
molopa nokoromo kombuna
tukundo pungeindo imbo ka-
makoma pungei paa perenge.
25 Kongi kamel walipe kale aulkena
omba tuku pumbeindo mindili
awili tepa nomba pumbei perem-
balo. Nalo yu alaye mandopa mele.
Imbo kamakoma Gote iye nomi
king molopa nokoromo kombuna
pungeindo mindili paa awili teko
nongolio punge," nimu.

26 Yuni aku tepa nimu ungu pi-
leringi imbomani ningei, "Gotenga
kombuna pumilindo aku teko
tenge mele paimbo nimo lemo
altoko nari manda akuna pumbe
molopa kondopa kau pumbeloya?"
ningi.

27 Yuni enondo nimbei, "Imbo-
mani paa manda naa teremele ulu

Goteni manda tembalo,” nimu.
28 Kano wali Pitani nimbei, “Lino
linonga melema pali mundupo
kelepo nu lombili oromolo
kanomu,” nimu.
29 Kano wali Jisasini nimbei,
“Nani eno paimbo nio. Gote
omba iye nomi kingimu molopa
lino nokombalo walimu wendo
opili ningo na Gotenga kongono
tendembo ningo pimele imboma
enonga ulkema kinye, omenupili
kinye, angenupili kinye, anupili
lapali kinye, bakuluma kinye,
akuma munduko kelenge imboma
pali 30 kinye ya maina moromele
wali mele paa olandopa awini liko
molkolio altoko punge kombuna
molko kondoko kau pungela,”
nimu.

Kolopolio, wali yupoko tipemunga makilipo koinjo molombo nimbe Jisasini altopa wali yupoko tipe nimbe tirimu

31 Jisasini yu lombili andoli iye
12 enondo nimbe terimu mele
we imboma naa pilengei nimbe
eno mepa anjo pumbelie, enondo
nimbei, “Pileio! Lino ulke kombu
awili Jerusalem purumolo. Pumbo
molomolo wali oi Gotenga nimbe
munduli ungu nili iye profetemani
Iyemunga Malo wendo ombalo
mele ningi uluma pali kamukumu
wendo ombalo. 32 Jerusalem
iyemani Iyemunga Malo liko Israel
imbo naa mololi imbo lupema
tinge. Enoni yu ungu taka tondoko
owe tendeko yu teko kenjiko yu
olkambe toko kandoko, yu ka
pulteni tokolio, kamukumu yu
toko kondonge. 33 Kolopalie altopa
wali yupoko tipemunga makilipe
koinjo molombalo,” nimu.
34 Nalo Jisasini nimu ungu pu-
lumu naa pilkolio ungu nimumu
pilko tunduringi.

Jisasini mongo keri leli iye te tepa koinjo ltimu

35 Jisas ulke kombu Jeriko
nondopa wendo orumu wali
mongo keri leli iye te aulke
kulendona mainye molopa imbo
ongo puringimando kou mone te
tieio nimbe konge tepa molorumu.
36 Kano iyemuni imbo awini
ongo pungei puringi ulu pilipelie
yuni ambe teremeleya nimbe
waltindirimu. 37 Enoni yundo
ningei, “Ulke kombu Nasaret iye
Jisas omba purumo,” ningo tiringi.
38 Pilipelie, yuni enge nimbe
nimbei, “Jisas, Devitini kalopa
ltimu iyemu, na kondo kolowi,”
nimu.
39 Kumbe leko puringi imbo-
mani yu iri toko ungu naa niwi
ningi. Nalo yuni altopa paa enge
nimbe nimbei, “Devitini kalopa
ltimu iyemu, na kondo kolowi,”
nimu.
40 Jisas we angilipelie yu yando
meko waio nimu. Jisas angiler-
imuna yu nondopa orumu wali
Jisasini yundo walipe pilipelie
nimbei, 41 “Nani nu ambele ulure
tendamboi konopu ltenoya?”
nimu.
Yuni topondopa nimbei, “Aw-
ilimu, na altopo nanga imbo
mongo angilipili kanambo ten-
dewi,” nimu.
42 Jisasini yundo nimbei, “Kinye
mongo makilko kanowi. Nani
manda nu imbo mongo angilip-
ili tendembalo ningo ipuki tirino-
munga nu koinjo puruno,” nimu.
43 Kano wali tamburumbu yu imbo
mongo angilerimuna kanorumu.
Kanopalie Gote kapi nimbe yunge
imbi ola ltindilipe Jisas purumu
aulkena lombili purumu. Imbo-
mani pali kano ulu enge nili wendo
orumumu kanokolio enoni kape
Gote kapi ningi kala.

19

Jisas kinye iye Sakius kinye teringili temanemu

1 Jisas yu ulke kombu Jeriko
omba pumbei purumu. 2 Jeriko
akuna kou takis lipe takis ltingi
iyema nokorumu iye te, yunge
imbi Sakius, molorumu. Yu
mele awini noipe yu kamako
molorumu. 3 Kano iyemuni Jisas
orumuna kanombai terimu. Jisas
orumuna imbo awini liko maku
toringi wali Sakius iye ponjili
molorumu lepalie Jisas manda
naa kanorumu. 4 Akumunga
Jisas orumuna yu lkipe kumbe
lepa pumbelie unjo sikamo fik
te Jisas ombai orumu aulkena
nondopa angilerimu akuna omba
ola purumu.

5 Jisas akuna ombalie we
angilipe olando tipe kanopalie
yundo nimbei, “Sakius, nunge
ulkena kinye peya molambili
pambili welea mainye owi,” nimu
wali 6 yu walitikale mainye omba
yundo “manda, pambili,” nimbe
tono kolorumu.

7 Jisas Sakiusinga ulkena peya
puringili kanokolio oi akuna liko
maku toringi imbomani ningei,
“Yu ulu pulu keri teli iye te
kinye molambili nimbe purumu,”
ningolio kanoko keri pileringi.

8 Kano wali, Jisas kinye Sakius
kinye elo ulkena tuku molkolio
Sakius ola angilipe Awilimundo
nimbei, “Awilimu, nanga mele
noiroma ekondo lipo imbo ko-
ropama tipolio, pele kou te molo
mele kolo topo wapu ltiuma altopo
wapu ltiu mele pundu topo yupoko
ola panjipo anjo timbo,” nimu.

9 Yuni aku tepa nimu wali
Jisasini yundo nimbei, “I ulke
pulu iyemu yu kape anda kolepa
Abrahameni kalopa ltimu iye te
kanomu, akumunga i ulke pulu
imboma Goteni lipe tapondoli
ulu pulumu ltimele. 10 Iyemunga
Maloni molko kenjirimele imboma
koropo lipo tapondambo nimbe
orumu,” nimu.

*Iye nomi teni yunge kendeman-
dema kou mare tipelie purumu
ungu ikomu*

11 Aku tepa nimu ungu pilko-
lio Jisas yu ulke kombu awili
Jerusalem nondopa ombai terimu
ulu kanokolio we imboma enoni
Gote omba iye nomi kingimu
molombalo waimu paa nondopa
ombalo konopu leko moloringi.
Enoni aku teko pilko moloringi
lipe manjipelie Jisas yuni enondo
ungu iko te topalie nimbei, 12 “Iye
nomi tenga malo kombu ponenge
pumbe yu king molombalo imbi
awili te, lipumbolio altopo yando
ombo nimbelie yu purumu. 13 Oi
naa puli yunge kendemande 10
waio nimbelie kou 10 paono eno
yu mele mele paono te te nimbe
tipelie enondo nimbei, ‘Na pumbo
anjo molambo i kou mone tiro
ltimelemunga kou te ola panjipo
ltindemili ningo konopu enge
ningo teko molaio! Altopo ombo,’
nimbe yu purumu.

14 Kano iyemu purumu wali
yunge talapena imboma yu kinye
konopu keri lekolio enonga iye
te yu akilio lepa pupili ningo liko
mundukolio ningei, ‘I iye nomimu
linonga iye nomi king naa molopili
nimbo moromolo nindiwi,’ ningo
yu liko munduringi.

15 Pele kano iyemu king imbimu
paimbo lipe meli yando orumu
wali oi kou mone tirimu kende-
mandemando waio nimbelie, ‘Eno
kou mone tirumunga ola panjiko
kou ambe teko ltingiya?’ nimbe
waltindirimu.

16 Oi kumbe lepa tirimu iyemuni
omba yundo nimbei, ‘Awilimu,
nunge kou wan paono tirinu
kanomunga ola panjipo 10 paono
ltiu,’ nimu kano wali 17 iye
nomi kingimuni yundo nimbei,
‘Kendemande pengamu, paa teko
kondorono. Mele kelo tirumunga
nu teko kondorunu kani nu ulke
kombu 10 nokani,’ nimu.

18 Iye talo tipemuni omba yundo
nimbei, ‘Awilimu, nunge kou wan
paono tirinu kanomunga ola pan-
jipo 5 paono ltiu,’ nimu kano wali
19 iye nomi kingimuni yundo nim-
bei, ‘Aku teko terinumunga nu
ulke kombu kite pakera nokani,’
nimu.
20-21 Altopa kendemande te
omba yundo nimbei, ‘Awilimu,
na pilipolio nu iye mindili teli
molko, nu mele naa noirinoma
we liko, nu poinye naa tereno
poinyena langi liko noiko, nu aku
teko teko morono iyemu pilipolio
pipili kolopo nuni na tirinu kou
kulupi topo noindirumu i tiro,’
nimu.
22 Yunge iye nomimuni iri
topalie yundo nimbei, ‘Nu kende-
mande kerimu. Nu nino ungu-
muni nu kot tendembalo. Nuni
pilkolio na iye mindili teli molopo,
na mele naa noiroma we lipo, na
poinye naa tero poinyena langi
lipo noipo tero iyemu moro ningo
liko manjinio ltemo. 23 Aku konopu
lekolio kou mone tirumu kou beng
ulkena ambe telka naa noirinuya?
Noilinanje na ombo nanga koumu
wendo lipolio kou walo kolte ola
panjiko tilimalana lika,’ nimu.
24 Kano wali iye nomimuni
nondoko angileringi imbomando
nimbei, ‘Yu tepa kenjirimu kani
yu kou wan paono amboltomomu
wendo liko kou 10 paono am-
boltomo iyemu tieio,’ nimu.
25 Enoni yundo ningei, ‘Awilimu,
yu kou 10 paono tiniona oi am-
boromo,’ ningi.
26 Enoni aku teko ningi wali iye
nomi kingimuni nimbei, ‘Enondo
nimbo tiemboi. Melema lipe
noirimo iyemu yu mele olandopa
timbona limbelo. Nalo melema
lipe naa noirimo iyemu yu walo
kolte noirimoma kape wendo
limbo,’ nimu. 27 Aku tepa nimbelie
kano iye nomi kingimu yuni ungu
te peya nimbei, ‘Kinye na kinye
opa pule toringi imboma meko
waio! Enoni nando ningeindo, i
iyemu linonga iye nomi kingimu
naa molopili ningi kano imboma
meko ongo na kanopo molambo
eno toko kondaio’ nimu,” nimbe
Jisasini aku tepa kano ungu ikomu
topa pora tirimu.

Jisasini iye nomi king mele Jerusalem kombu tukundo purumu

28 Aku tepu nimbe pora tipelie
Ulke Kombu Awili Jerusalemando
kumbe lepa pumbei purumu.
29 Kano wali Jisas kinye yu lombili
andolima kinye ulke kombu
awili Jerusalem nondoko ongo
Unjo Oliv Angili Mai Kembona,
ulke kombu kelo Betfage kinye
Betani talo lerimu kombu akuna
nondoko oringi wali Jisasini yu
lombili andoli talo kumbe lepa
lipe mundupelie, nimbeindo,
30 “Ne ulke kombu kelona pungolio
akuna kongi donki kokele te,
umbuluna oi imbo te naa mololi
kokele te, kareko panjingemu
kanoko ka poiko yando meko
wangili palio! 31 Elondo imbo
teni elo i donkimu ambe telka ka
poirimbeleya nimbe waltindimo
lemo eloni topondoko ningili,
Awilimu yu i donkimu kongono
tembalona ombo ltimbolo nelio,”
nimu.
32 Kano lipe mundurumu iye
talo pungo yuni nimu mele
kanoko ltendekolio 33 kano kongi
donki kokelemu poiko moloringili
wali donki pulu iyemani elondo
ningei, “Linonga donkimu ambe
telka ka poirimbeleya?” ningo
waltindiringi.
34 Kano wali eloni enondo
ningili, “Awilimu yu i donkimu
kongono tembalomunga ombo
ltimbolo,” ningili.
35 Kano wali donki kanomu liko
Jisas molorumuna meko yando
oringili. Altoko enoni enonga
ola wale pakolima kulko, donki
umbuluna ola toko munduko

pauwe tondoko Jisas kanona ola
mondoringi. 36 Mareni enonga
wale pakolima kulko yu ombalo
aulkena lembulko puringi.
37 Kano wali yu ulke kombu awili
Jerusalem paa nondopa omba
Unjo Oliv Angili Mai Kembona
mainye ombai orumu wali yu
lombili puringi imbo awini paa
tono awili tiko kolko Jisasini ulu
enge nili terimuna kanoringi mele
Gote ru ningo paa tereno ningo
kapi ningei,
38 "I oromo iye nomi kingimu,
Goteni ya maina mundurumu iyemu,
yu imbi ola molopa, molopa kondopili!
Mulu kombuna moromo Goteni lino kinye
konopu ame topili!
Pa telina moromo Gote kapi nemili," nilko puringi.
39 Aku teko ningi ungu pilkolio
peya oringi Farisi iye mareni
ningi mele pilko keri pilkolio
yundo ningei, "Ungu Mane Tilimu,
nu lombili andolimani nimele
mele. Naa nengei ningo eno iri
towi," ningi wali 40 Jisasini enondo
nimbei, "Ungumupe i nio. Imbo
imani i teko naa ningo we molonge
lemo i kou mongo ltemomani
enongano na kapi ningo ru ninge,"
nimu.

Jisas ulke kombu awili Jerusalem kanopalie kondo kolopa kola terimu temanemu

41 Ulke kombu awili Jerusalem
paa nondopa omba kanopalie,
Jisasini kola tepalie 42 nimbei,
"Jerusalem imboma, kinye eno
kape mindili naa nongo ame toko
molonge aulkemu liko manjilimalanje manda molemala. Nalo
kinye naa liko manjirimele. 43 Eno
molongena wai kerire wendo ombalo. Aku walimanga enonga opa
pulema ongo enonga ulke kombumunga aulke naa lepili ningo mai
akuko liko maku toko, pape mele
teko opa pule eno angilko makai
tendeko eno tukundo molangei
ningo aku ulu tenge. 44 Aku tekolio,
altoko Jerusalem ulkema pali toko
tekiriko bulubalu tikolio tuku
molonge imboma toko kondonge.
Aku tenge walima wendo ombalo
lepamo. Goteni eno lipe tapondombaindo oromo walimu enoni
naa liko manjirimelemunga aku
uluma wendo ombalo lepamo,"
nimu.

Gote popo toko kaloringi ulke tempelena tuku Jisasini ulu kerima teringi imboma topa makororumu temanemu

45 Jisas Jerusalem tukundo
pumbelie, ulke tempelena tuku
pumbelie imbo akuna bisnis teko
moloringi imboma pulu mondopa
makorombai angilipelie, 46 enondo
nimbei, "Gotenga Bukuna ungu te
moromo mele i tepa:
Imbomani nanga ulkemundo Gote kinye ungu nimbo konge nimolo ulkemu ninge. *(Ais 56:7; Jer 7:11)*
Ungu aku tepa moromo nalo enoni
i ulkemu wapu noromele imboma
lopeke teremele ulke none tenderemele," nimu.
47 Yuni walimanga takiraki ulke
tempelena tuku ungu mane tirimu. Juda imbomanga ningo Gote
popo tondoringi iye awilima kinye,
Gotenga ungumanga pulumu pilko
mane tili iyema kinye, imboma
nokoli iye awilima kinye, kano
Juda iye nomima enoni yu toko
kondongeindo aulke te kororingi
48 nalo we imbomani yunge ungu
komu tendeko pilko moloringi
wali enoni yu toko kondonge aulke
te naa kanoko ltingi.

20

Jisas kongono terimu engemu narini tirimuya ningi ungumu

1 Walite Gote popo toko kaloli
ulke tempelena Jisas molopalie
akuna maku toringi imboma ungu

mane tipe, ungu pengamu nimbe
tirimu wali Juda imbomanga
Gote popo tondoringi iye awili
mare kinye, Gotenga ungumanga
pulumu pilko mane tili iye mare
kinye, Juda imbomanga tapu iye
mare kinye, kano iye nomima
eno yu molorumuna ongo 2 yu
waltindikolio ningei, “Nu ambele
imbimu likolio nu i kongonomu
terenoya? Narini i kongonomu
tepuwi nimbe nu lipe mundurumuya?” ningo waltindiringi.
3 Yuni enondo nimbei, “Nani
enondo ungu te walipo pilemboi!
Eno waltindimbo wali enoni
topondoko nengei! 4 Oi Jon No
Ltindilimu omba imboma no
ltindirimu wali yu mulu kombuna moromo iyemunga kongono tendembaindo imboma no
ltindirimuya? Molo ya maina imbomanga kongono tendembaindo
imboma no ltindirimuya?” nimbe
waltindirimu.
5 Yu aku tepa nimu kano wali
enoni enongano ungu nendo
yando ningolio ningei, “Yuni
waltindirimu mele linoni topondopolio, Yu mulu kombuna
moromo iyemunga kongono tendembaindo imboma no ltindirimu
nimolo lemo yuni linondo nimbei, akumunga eno yuni nimu
ungumu ambe telka naa pilko liko
teringiya nimbelo. 6 Molo linoni
nimilindo, yu maina imbomanga
kongono tendembaindo imboma
no ltindirimu nimolo lemo we
imbomani lino kouni tonge. We
imbomani Jon Imbo No Ltindilimu
yu paimbo Gotenga iye profet iye
te molorumu konopu ltemele kani
enoni lino kouni tonge,” ningi.
7 Eno enongano aku teko
ningi wali Jisasindo topondoko
ningei, “Jon Imbo No Ltindilimuni
Gotenga kongono tendepalie imboma no ltindirimu, molo maina
imbomanga kongono tendepalie
yuni imboma no ltindirimunje lino
naa lipo manjirimolo,” ningi.
8 Ningi ungu pilipelie Jisasini
nimbei, “Manda. Nanga ungumu
topondoko naa nimelemunga nani
enonga ungumu topondopolio
nando i kongonomu tepuwi nimbe
mundurumu iyemunga imbimu
enondo naa nimbo timbola,”
nimu.

Wain poinyemunga ungu ikomu

9 Kano wali maku toko moloringi
imbomando Jisasini ungu iko te
topalie nimbei, “Kombu pulu iye
te wain poinye tepalie nanga
poinye teko nokondangei nimbe
iye mare lipelie enondo nimbei,
‘Poinye tendeku wain mongo inie
toko nokaio! Wain mongo nowi
lembalo wali mongoma moke
tepo, mare eno kongono tendenge
mele lenge, mare nanga limbo,’
nimbe kano poinyemu eno tipelie
yu kombu paa tulurenga pumbe
akuna wali awini molorumu.
10 Aku wali altopa wain mongo
nowi lerimu waimu wendo orumu
wali poinye pulu iyemuni yunge
kendemande iye tendo nimbeindo,
‘Nanga wain mongoma tiengei
ltindeni moke puwi,’ nimbelie
wain poinye tenderingi iyema
moloringina lipe mundurumu
nalo kano kendemandemu enoni
koipeni toko, wain mongoma naa
tiko, kelko we puwi ningi. 11 Aku
teko teringi wali poinye pulu
iyemuni kendemande te poinyena
altopa lipe mundurumu. Aku
kendemandemu enoni koipeni
toko, teko kenjiko, wain mongo
naa tiko, kelko we puwi ningi
kala. 12 Kano wali kendemande
te altopa lipe mundurumu wali
yu kape tokolio poinyena wendo
mundurinqi.
13 Aku teko teringi wali kano
poinye pulu iyemuni yunu nimbei, ‘Kinye na ambe teambonje?
Nanga malo konopu mondoromu,
eno yu pipili kolkolio wale pakoko
yu wain mongo tingenje,’ nimbe

pilipelie yunge malomu poinyena
lipe mundurumu.
14 Nalo poinye nokoli iyemani
poinye pulu iyemunga malo
ombai orumuna kanokolio enoni
enongano ningei, ‘Andi oromo
iyemu lapanga nini melema lim-
belo iyemu oromo. Yu topo kon-
dopo, pele yunge lapa kolombalo
wali i poinyemu lino liemili,’ ningo
panjikolio 15 enoni yu ambolko liko
poinyena tawendo mundukolio yu
toko kondoringi.
Aku teko teringimunga poinye
pulu iyemuni kano poinye nokoli
iyemando omba ambe tem-
balonje? 16 Yu omba kano poinye
nokoli iyema topa kondopa kano
no wain mongo poinyemu lipe
nokangei imbo lupema timbelo
lepamo,” nimu.
Kano wali Jisas yuni aku nimu
ungu pilkolio imbomani ningei,
“Aku tepa wendo naa opili, paa
molo,” ningi.
17 Aku teko ningi ungu pilipelie
Jisasini enondo nimbei, “Gotenga
ungu te bukuna moromomunga
ungu pulumu ambe tepanje
konopu ltemeleya? Kano ungumu
i tepa:

Ulke takoringi iyemani kanoko
keri pilko toko lteringi kou
akumu kelepa ulke timu
mele ulke enge tindili kou
awili pengamu ltemo, *(Sng
118:22)*

nimbe peremo kanomu. 18 Aku
koumunga ola imbo te ai tomo
lemo ombele melema elke
tombalo. Nalo imbo te molom-
balona ola aku koumu omba yu
topalie kano imbomu topa kai lepa
naminami nondombalo,” nimu.

Gavman kou takis tamilinje moloya ningo Jisas waltindiringi temanemu

19 Gotenga ungumanga pulumu
pilko mane tili iyema kinye, Juda
imbomanga ningo Gote popo ton-
doringi iye awilima kinye, kano
Juda Imbomanga iye nomima yuni
aku ungu iko torumumu pilkolio
enondo nimu ungu pilkolio yu ka
tingei teringi nalo kano iye awili-
mani we imboma pipili kolkolio yu
naa liko ka tiringi.
20 Kano wali Juda imbomanga
iye awilimani Jisas ka tiemili ningo
molkolio yu kanoko moloringi. Iye
mare, konopu tumbi nimbe pepili
moromolo ningo kolo toringi iye
mare, yu nimo mele pilengei ningo
yu molorumuna kou wangoko
liko munduringi. Jisasini ungu
te nimbe kenjimbelonje ningolio
pilko moloringi. Ungu te nimbe
kenjimo lemo yu ka tipo kot
tendemilindo gavman iyemu
molombalona mepo pumolo ningo
yuni nimu mele pilko moloringi.
21 Kano iyemani ongo yundo
ningei, “Ungu Mane Tilimu, lino
pilipolio nu waliwali ungu penga
kau ningo, ungu mane penga
teko liko manjikolio, nu imbo
tendekurenga konopu kimbo naa
teko, imbo awilima kape kanoko
pipili naa kolko, enondo pali ungu
tendeku tiko mandakona ningo
tirino. Goteni teaio nimo uluma
paimbo unguma mane tiko tereno
nimbo pimolo. 22 Aku tepo pilipo-
lio nundo ungu te walipo pilipolio
nemili! Linoni Rom Gavman
Iye Paa Awili Sisaramu kou takis
tomolo lemo mandanje? Goteni
akumundo ungu mane tirimumu
ambe tepa nimbe peremoya?
Ningo tiwi,” ningi.
23 Nalo Jisasini enoni yu ambolko
lingeindo aku teko liko noikolio
waltindiringi pilipelie enondo
nimbei, 24 “Kou mongo te liko
ondaio,” nimbelie enondo kelepa
walipe pilipelie nimbei, “I kou
mongomunga imbi kinye naringa
kumbekere moromoya?” nimu.
25 Enoni yundo ningei, “Rom
Gavman Paa Awili Sisaramunga
moromo,” ningi.

Kano wali yuni enondo nimbei,
“Kou monemu Sisaramunga kani
Sisaramunga melema Sisaramu
yundo tiko, Gotenga melema Gote
yundo tieio,” nimu.
26 Imbo awini akuna moloringi
kala Jisasini aku nimumunga yu
ambolko liko ka tiko manda naa
teringi. Yuni nimu mele pilkolio
linonga ungumu paa topa nimbe
kondoromo ningo pilko konopu
awini liko mundukolio ungu te al-
toko naa ningi.

Koromele imboma makilko koinjo molkolio kelko ambe tengenje ningo waltindiringi temanemu

27 Aku wali Juda imbomanga
iye awili Sadyusi iye mare Jisas
molorumuna oringi. Sadyusi
iyema eno Goteni koromele im-
boma topa naa makinjimbelo,
makilko koinjo naa molonge nalo
kolkolio wali mini pali kamukumu
kolongela ningo pilko mane
tiko moloringi talapemu. Kano
Sadyusi iyema ongo Jisasini ungu
te nimbe kenjimbelonje pilemili
ningolio 28 yu waltindikolio ningei,
“Ungu Mane Tilimu, linonga anda
kolepa Mosesini ungu mane tipelie
bukuna torumu mele i tepa: Ambo
limbelo iye te bakulu naa mepa
kolombalo wali kano iyemu yunge
angenu molombalomuni yunge
ambo waimu lipe yuni angenunga
lipe tapondopa bakulu mendepili
nimu kanomu. 29 Aku ungu
manemunga ulu te wendo orumu
mele nu walipo pilemili! Iye
kite yupoko pakara angenupili
poko moloringi. Komo iyemuni
ambo te lipelie bakulu te naa
meli kolorumu. 30 Altopa yunge
umbulkondo angenumuni yunge
ambo waimu lipelie bakulu te
naa meli kolorumula kano wali
31 yunge umbulkondomuni kano
ambomu lipelie we kolorumula.
Aku teko teliko pungolio iye
kite yupoko pakara pali kano
ambomu liko bakulu naa meli
kolko pora tiringi. 32 Kano wali
peyalimendo ambomu yu kolo-
rumula. 33 Akumunga, koromele
imboma pele makilko koinjo
molonge wali kano ambomu iye
kite yupoko pakara pali ya maina
ltingi ambomu yu iye paa naringa
omenu molombaloya?” ningi.

34 Jisasini enondo topondopa
nimbei, “Ya maina moromele
imbomanga iyema ambo liko,
amboma iye pungo teremele
35 nalo Goteni imbo kolkolio
manda makilko koinjo molko
mulu kombuna manda pungo
molangei nimo imbomanga iye
te ambo naa liko ambo te iye naa
pungo tenge. 36 Kano imboma
makilko koinjo molongena eno
mulu kombuna moromele ense-
lema moromele mele molkolio,
kelko kolko naa kolko Gotenga
bakuluma molonge. 37 Nalo anda
kolepa Moses kape yuni kololi
imboma makilko koinjo molonge.
nimbe lino lipe ondorumu mele
nemboi. Walite Moses yuni unjo
kelo tenga tipe nomba perimu
tipemuni unjomu naa norumu ulu
kanopalie, akuna yuni Gote yu
Abraham kinye, Aisak kinye, Jekop
kinye enonga Gote moromo nimu.
Mosesini aku tepa nimu walimu
Abraham kinye, Abraham yunge
malo Aisak kinye, Aisak yunge
malo Jekop kinye koro oi koloringi
nalo enonga minima Gote peya
koinjo moloringi pilipelie yu aku
tepa nimu. 38 Gote yu kololi im-
bomanga Gote molo. Yu imboma
pali koinjo moromele kanopalie yu
koinjo mololi imbomanga Gote,”
Jisasini nimu.

39-40 Aku tepa nimu ungu pilkolio
Gotenga ungumanga pulumu pilko
mane tili iye mareni altoko yu
ungu te waliko pilingeindo pipili
kolkolio yundo ningeindo, “Ungu
Mane Tilimu, nuni paa ningo kon-
dorono,” ningi.

Jisasini Kraist moromo mele ungu te nimu

41 Kano wali Juda Imbomanga iye awili mare moloringi wali Jisasini enondo ungu te nimbei, “Goteni maina lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye Kraist yu anda kolepa Iye Nomi King Devitinga kalopa limbelo iye te kau molombalo ningo pimele nalo yu aku tepa kau molo. 42 Devit yuni iye Kraist molombalo mele kunana te konopu lipe manjipelie bukuna torumu mele i tepa:

Awili Goteni nanga Awilimundo nimbei, ‘Nu ilto peya melema nokopo molambili nanga imbo kindo ongo molani!

43 Peya nokopo molombolo wali nunge opa pulema topo mainye mundundumbo,’ nimu. *(Sng 110:1)*

nimbe Devitini nimu. 44 Devitini Kraistindo nanga Awilimu nimu. Devitinga lapuna Kraist wendo ombalo nimele ungumu ambe teko liko manjikolio nimeleya,” nimu.

Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyemanga ulumando Jisasini nimu temanemu

45 Jisas molorumuna imbo awini liko maku toko moloringimani peya pilko molangei Jisasini yu lombili andolimando lepi lepi topalie nimbei, 46 “Enoni Gotenga ungumanga pulumu pilko mane tili iyema kanoko kondokolio enoni teremele mele manda leko naa teangei! Kano iyemani imboma lino kanoko iye pengama nengei ningo wale pakoli paa tule pengama, iye nomima pakoromele mele pakoko, iye nomi kelkele toko andoromele. Maket kombumanga eno aku teko andokolio imbo akuna maku toromelemani lino kapi ninge wali konopu timolo ningo akumanga andoromele. Juda imboma Gotenga ungu pilingeindo maku toromele ulkena imboma maku toromele wali kano iyema iye awilima eno ungu ningo tili polona nondopa pungo kumbe leko moromele polomanga pungo moromele. We imboma pungo mendo tiko eno kanoko moromele wali kano iyema eno konopu tirimele. Iye teni enondo langi peya namili waio nimo wali eno langi noli polona kumbe leko iye awilima moromelemanga molongeindo konopu tirimele. 47 Ambo waima ningo bembo tiko ulkema linonga ningo eno ltimele. We imbomani lino ulu pulu keri teremolo mele naa kanoko pilkolio, lino paa molko kondoromele iyema nengei ningo Gote kinye popo toko, we kolo toko ungu ningo tule purumele. Goteni we imboma ulu pulu keri teremelemunga eno paimbo mindili lipe timbelo nalo i iye niomani aku uluma teremelemunga Goteni aku iyema mindili awili tepa lipe timbelo lepamo,” nimu.

21

Ambo wai koropa teni ulke tempelena kou mone mundurumu temanemu

1 Jisas Gote popo toko kaloli ulke tempelena molopa tempel ulkena tukundo kongono tengeindo kou mone munduringi unjo ketena nondopa molorumu. Akuna molopalie yu olando tipe kanopalie iye kamakomani kano ketena kou mone munduringina kanorumu. 2 Kanopalie wali ambo wai paa koropa noli te omba kou kololi talo akuna mundurumuna kanopalie 3 nimbei, “Nani enondo paimbo nio. I ambo wai koropamu yuni kou mone mundurumomu paa olandopa mundurumo, we mundurumelema mainyendopa. 4 Eno kou mone awini noirimele nalo koltalo kau ongo mundurumele. Nalo ambo waimu kou mone te paa naa noirimo.

Yunge koltalo noimo talo undukana mepa omba timo. Langi nomba molopa pembalo mele te anjo naa noirimo," nimu.

Ulke tempelemu toko kalonge walimundo Jisasini ungu nimu temanemu

5 Kano wali eno ulke tempel kombu akuna molkolio tempel ulke takoringi kou paa penga kinye Gotendo paa tereno ningo mele penga tiringima akuna au tiringi ulu kanoko, ungu nendo yando ningo moloringi wali Jisasini enondo nimbei, 6 "I ulke tempel penga angimona kandomele melemando ungu te nemboi. Walite i ulke kombu awili Jerusalem imboma umbuni linge walimunga i ulke tempelemu toko konoko bilibala tiko kou pali mainye toko talau tinge. Kou tendekure kape we naa lepili ningo ungu mangu toko bulu balu tinge," nimu.

Umbuni awini wendo ombalomunga Jisasini nimu ungumu

7 Jisasini aku tepa nimu ungu pilkolio enoni yundo waliko pilkolio ningei, "Ungu Mane Tilimu, nuni nino mele te wali wendo ombaloya? Altopa aku ulu nondopa wendo ombai tembalo wali oi ambele ulure lipe ondopa wendo ombaloya?" ningo waltindiringi.

8 Pilipelie yuni enondo nimbei, "Imbomani eno kolo toko tinge kani kanoko kondoko molangei! Iye awini nanga imbi leko ongo kolo toko ningei, 'Ombalo ningo nokoko moromele iyemu na,' ningolio, 'Maimu pora nimbelo nimu waimu wendo ombai teremo,' ninge. Eno aku teko ningena lombili naa paio! 9 Altoko opa awili kombu marenga tenge ungu pilko, imbomani enonga iye nomima tonge ungu pilkolio mini naa lteaio! Aku uluma Goteni oi kumbe lepa wendo opili nimu mele tembalo. Nalo peyalime waimu welea naa wendo ombalo," nimu.

10 Kano wali Jisasini yu lombili andolimando kelepa nimbei, "Maimu pora nimbelo waimu oi wendo naa opili imbo talape awilima nendo yando opa teko, iye nomi king tenga talapemu kinye tenga talapemu kinye opa tenge. 11 Ya maina kombu marenga mai parambala awili tepa, engele awili lepa, kuro awili topa tembalo. Imboma pipili awili tepa kuliene leli ulu enge nilima muluna wendo ombalona kanonge.

12 Ulu aku tepama wendo ombalo nalo oi naa wendo oli eno nanga imboma ningo molongena eno liko ka tiko, teko kenjiko, Juda imboma Gotenga ungu pileli ulkemanga eno meko pungo akuna kot tendeko, ka ulkena meko pungo panjiko, iye nomi kingima kinye gavman iye awilima kinye molongena eno kot tendengeindo meko pungo tenge. 13 Aku uluma wendo ombalo wali enoni kano ka tinge imboma ungu mane tinge. Eno nanga imboma molonge mele kinye, eno nani ungu mane tiru mele kinye, nani eno kinye ulu enge nili teru mele akuna eno pilengei ningo, imbo akuma ningo tinge. 14-15 Enoni eno ka tiko kot tendenge wali, enonga kere kinye konopu kinye enge pepili nimbo wali enoni ninge unguma eno teko kenjingei tenge imbomani eno paimbo ungumu tukumemu ninge pilkolio, enoni ungu ninge mele ungu ningo pundu tongeindo perenge. Akumunga oi enoni eno ongo ka naa tiengei, 'Apa, eno ongo na ka tiko kot tendenge wali ambele ungure nimbonje?' ningo konopu awini liko munduko naa molaio! 16 Enonga aminyeli lanieli kinye angenali kinye, pulu lepa imboma kinye, akumani kape eno nanga imboma liko ka tiko kot tendekolio eno mare toko

kondonge. 17 Eno nanga imboma
molongena imboma pali eno kinye
opa pule tonge. 18 Nalo enonga
pinyendi tendekumu kape Lapani
komu naa tindimbelo. 19 Eno enge
ningo angilingemunga eno koinjo
molopa kau puli ulumu linge,”
nimu.

Jerusalem toko kalonge ungumu Jisasini nimu

20 Kano wali Jisasini yu lom-
bili andolimando kelepa nim-
bei, “Walite, ami iyema i ulke
kombu awili Jerusalem imboma
tongeindo ongo liko makai ten-
deko angilingena kanokolio i
kombu Jerusalem imboma toko
mundunge walimu nondopa
wendo ombalo liko manjingei.
21 Eno kombu Judia kombumanga
molongema mai kembo ltemo-
manga kowa pungo, ya ulke
kombuna tuku molongema wendo
ongo kowa pungo, eno ulke kom-
buna wendo molongema tukundo
naa pangei! 22 Aku walimanga
Jerusalem imbomani oi takiraki
Gote teko kenjiringimunga yuni
eno umbuni timbelo. Koro
oi yuni walite aku ulu tembo
nimbe panjirimu kano ungumu
yunge iye mareni yunge bukuna
toringi peremo kanomu, aku
wali wendo ombalo. 23 Goteni
Jerusalem imboma mumindili
kolopalie ami iyema mumindili
kolko Jerusalem imboma ongo
tangei nimbelo kano wali ulu
umbuni awini eno molongena
wendo ombalo. Aku tembalo wali
ambo bakulu keri teko molongema
kinye ambo bakulu ame tingema
kinye eno manda welea kowa naa
pungemunga eno kondo teremo.
24 Jerusalem imboma tonge wal-
imanga imbo toli loi geleamani
imbo mare toko kondonge, mare
ka tiko kombu tule lupe lupe-
manga meko punge. Juda im-
bomanga talapena wendo mololi
imboma ya Juda imbomanga ulke
kombu awili Jerusalem tuku ongo
toko munduko kombu liko kolo
wangoko molonge. Aku wali
akilio Goteni enonga walima pora
nipili nimbelo wali Juda imboma
Jerusalem kelko ongo molonge,”
nimu.

Iyemunga Malo altopa yando wali talo tipe ombaindo ulu mare oi wendo ombalo mele Jisas nimbe tirimu

25 “Aku mindili nonge nio uluma
wendo ombaindo ena kinye oli
kinye kombukandiyema kinye pali
ulumare tembalona imbomani
kanonge. Mai kombuna nomu
kutana ungu awili nimbe topa
paa awili ola munde mainye
munde telipe ombalona kanonge.
Uluma aku tepa wendo ombalo
wali maina imbo talapema mini
ltenge. 26 Muluna angimo mele
enge ltemoma lope lope tepa anjo
yando pumbelo wali imboma
pipili paa pulumu kolko mai
kombuna ambele ulure wendo
ombaindo teremonje ningo pilko
konopu paa awini liko mundunge.
27 Aku uluma wendo ombalo wali
Iyemunga Malo kupe tenga tuku
molopa, enge awilimu ambolopa
paa awili tepa telimu au nimbe
mainye ombalona kanonge. 28 Aku
uluma pulu mondopa tembalo
wali Goteni eno kombu kerina
wendo lipe kombu pengana
tukundo limbelo walimu nondopa
wendo ombalo kani aku uluma
wendo ombalo wali eno konopu
toimbo topili ola angilko olando
tiko kanongei,” nimu.

Unjo fik teremo ulumu manda leko kanongei nimu

29-30 Jisasini aku nimbelie nimu-
muni, yu ombalo walimu pilengei
nimbe ungu iko te topalie nimbei,
“Iyemunga Malo altopa ombalo-
munga walimu liko manjingei
mele nio. Unjo fik kinye we
unjo mare karomele walimu tepa
kuku toromelena kanokolio pane

waimu nondopa lepamo ningo
konopu ltemele. 31 Aku tepala i
ulu wendo ombalo nioma wendo
ombalo wali kanokolio, Gote iye
nomi kingimu molombalo walimu
nondopa wendo ombalo lepamo
ningo liko manjinge.

32 Nani enondo paimbo i tepo
nimbo tiro. I moromele manga
pupumu oi naa kolangei i wendo
ombalo nio uluma pali wendo
ombalo. 33 Mulu mai talo pora
nimbelo nalo nanga nio unguma
pora naa nimbelo. Nani ungu
nioma pali paimbo wendo om-
balo," nimu.

Jisasini Yu ombalo walimu imboma loi leko molonge nimu ungumu

34 Jisasini yu ombalo walimu
pimolo mele ungu te peya nimbei,
"Eno no enge nili nongo keke
lepo toko we umbuni tepili molko
konopu naa makilipili molonge
lemo Iyemunga Malo yu om-
balo kano walimuni eno meluna
mele naa poipili kani kanoko
kondoko liko manjiko molaio!
35 Aku walimu mai kombuna
pali imboma molongena wendo
ombalo. 36 Nalo enoni Gote kinye
konge tekolio ningei, 'Na altopa
Iyemunga Malonga kumbekerena
pumbo ola angilembo kani na enge
pepili, i ulu wendo ombalomani na
topa mainye naa mundupili niwi,'
ningo waliwali kane kane molaio,"
nimu.

37 Walimanga takiraki Jisasini
ulke tempelena imboma ungu
mane tipelie, ipo leli takiraki
Jerusalem tawendo pumbe Unjo
Oliv Angili Mai Kembona ola pum-
bei opundala pupundala terimu.
38 Imboma pali paa ipu leli oi yu
ungu mane timbeloma pilemili
ningo ulke tempelena ongo maku
toko opundala pupundala teringi.

22

Jisas lombili andoli iye Judas Iskariot yuni Jisas yunge opa pulena lipo timbo nimbe ee nimu temanemu

1 Oi Goteni Israel imboma naa
topa we omba purumo waimu liko
manjiko Bret Yis Naa Munduli we
kalko noromele wai awili akumu
nondopa wendo ombai orumu.
Aku waimundo Pasova ningo imbi
tiringi. 2 Juda imbomanga ningo
Gote popo tondoringi iye awilima
kinye, Gotenga ungu manema
pilko imboma mane tili iyema
kinye, kano Juda imbomanga iye
nomima Jisas toko kondonge aulke
te koroko moloringi nalo enoni
lino Jisas imbomani kanangei
ka timolo wali imbomani lino
mumindili kolko iri tonge ningo
pipili kolko we moloringi. 3 Aku
wali Jisas lombili andoli iye 12
akumunga iye Judas Iskariot nili,
kanomunga konopuna kuro keri
nomi Satan omba tuku purumu.
4 Kano wali yu Gote popo tondoli
iye awilima kinye ulke tempel
nokoli ele iyemanga ele iye aw-
ilima kinye moloringina purumu.
Jisas eno lipe timbelo mele eno
kinye wai toringi. 5 Eno kamele
paa akokolio yu kou mone tinge
mele ningo panjiringi. 6 Yuni
enonga unguma pilipelie, manda
nimbe, imboma Jisas peya naa
molonge wali yu eno lipe timbelo
aulke te koropa molorumu.

Jisas kinye yu lombili andolima kinye Pasova ningo kongi sipsip angilinomu nongeindo kombu kinye langi nongema kinye enonga iye talo pungo teko tumbi tiringili temanemu

7 Juda imbomani Pasova Waimu
liko manjingeindo kongi sipsip
angilino toko kalko plawa tepa
awili tindili mele yis nili naa
peli kalko peya talo nonge, kano
waimu wendo orumu. 8 Kano wali
Jisasini Pita kinye Jon talo lipe

mundupelie nimbei, “Elo pungo
linonga Pasova Walimunga kongi
sipsip angilino nomolomu teko
amenge teko noipelio,” nimu.
9 Eloni waltindikolio ningili,
“Tena tepo amenge tepo noipem-
bili konopu leko ninoya?” ningili.
10 Yuni topondopa nimbei, “Pile-
lio! Elo ulke kombu awilina pungo-
lio, iye te no mingi te mepa aulkena
omba pumbelona kanokolio, yu
pumbelo mele lombili pungo
ulke tukundo pumbelona peya
pungolio 11 kano ulke pulu iyemu-
ndo ningili, Ungu Mane Tilimuni
waltindipelie nimbei, ‘Yu kinye
yu lombili andolima kinye Pasova
kongi sipsip angilinomu nomolo
ulke kiripimu tena ltemoya?’ nimu
nelio! 12 Aku teko ningele wali yuni
ulke olandomunga kiripi awili
te langi noli polomu kinye langi
noipe noli melema kinye akuna oi
lemoma, lipe ondombalo. Akuna
linonga Pasova Walimunga kongi
sipsip angilinomu kinye plawa
kinye teko amenge teko noielio,”
nimu.
13 Elo pungolio, Jisasini nimu
kano mele kanokolio Pasova langi
akuna teko amenge teko noiringili.

Jisas kinye yunge aposelema kinye Pasova Walimunga kongi sipsip angilinomu noringi wali yunge talape imboma altoko kape langi nongo altoko liko manjinge mele lipe ondorumu temanemu

14 Juda Imbomani ipo lembai
kombu kala torumu wali Pasova
Walimunga kongi sipsip angili-
nomu noringi aku walimunga
Jisas kinye yunge aposel iyema
kinye langi noli polona Pasova
Walimunga sipsip angilinomu
kinye yis naa peli bret kaloli kinye
ongo maku toko molko noringi.
15 Langi nongo moloringi wali yuni
enondo nimbei, “Na mindili oi
naa nombolio i Pasova Walimunga
langima eno kinye peya namili
konopu lepo andopo moloru mele
kinye paa noromolo. 16 Nani
enondo paimbo i tepo nimbo
tiro. Akumu na i langimu i teli oi
altopo naa nombo. Gote iye nomi
kingimu kamukumu molombalo
walimu wendo ombalie i Pasova
langimanga paimbo ulu pulumu
wendo ombalo aku wali altopo
nombo,” nimu.

17 Yuni no kap wain lipe am-
bolopalie Gotendo paa tereno nim-
belie nimbei, “Imu kolko moke
teko naio! 18 Nani enondo paimbo
i tepo nimbo tiro. Gote iye nomi
kingimu kamukumu molombalo
walimu oi wendo naa oli i no wain
paa naa nombo,” nimu.

19 Bret kaloli te lipe Gotendo
paa tereno nimbelie ambolopa
pike lepa eno tipelie nimbei, “Imu
nanga kangimu. Nanga kangimu
enonga nimbo kolo wangopo
tipolio eno tepo limboimunga
tangei timboi tero imu. I ulu altoko
tenge wali na liko manjengei,”
nimu.

20 Aku tepa mele Pasova langi
nongo pora tiringi wali yuni no
wain kap lipe ambolopalie nimbei,
“Na eno tepo limbo nimbo na
enonga nimbo kolondombo. I
no wainimu ee nili ungu koin-
jomu nimbo panjipolio nanga
mememuni tepa enge tipili eno
ondopo tiro. 21 Nalo na lipe
nanga opa pulemanga kindo
timbelo iyemu na kinye peya i
langi noromolo polona moromo.
22 Goteni Iyemunga Malondo nu
tangei puwi nimu mele aku tepa
paimbo wendo ombalo nalo Yu
opa pule iyemanga kindo lipe
timbelo iyemu yu Goteni paa
tepa tombalo lepamo,” nimu.
23 Aku tepa nimu ungu pilkolio yu
lombili andolimani nendo yando
waltindikolio ningei, “Iye narini
paa aku ulumu tembalonje?”
ningi.

Aposelema nendo yando ningolio nari imbi olando moromo ningo moloringi ungumu

24 Aposel iyemani enongano
nendo yando ningolio ningei,
“Nari imbi ola moromo,” ningo
keru kuru liko moloringi.
25 Jisasini enondo nimbei, “Imbo
talape lupemanga iye nomimani
enonga imboma enge ningo
nokoko kongono awini mindili
teko tirimele nalo kano iye
nomimani nokoromele imbomani
enonga imbi ola ltindiko, linonga
nokoko kondoko liko tapondoli
iyema nimele. 26 Nalo na lombili
andolima, iye nomi akumani
teremele mele enoni aku teko naa
teangei, molo! Enonga iye te imbi
ola molombalo wali aku iyemu iye
koropa mele molopili! Iye nomi
molopa iye lupema nokombalo
iyemu iye kendemandemu mele
molopa iye lupemanga kongono
tendepili! 27 Iye nari paa iye
nomimuya? Langi noromo iyemu
iye nomimu molo langi peke topa
kalopa plet kulumie topa aku
kongonoma tenderemo iyemu
iye nomimuya? Langi noromo
iye akumu iye nomimu ltemo.
Aku tepa, nalo na aku tepa molo.
Na paimbo enonga iye awilimu
nalo enonga kendemande mele
molopo eno lipo tapondoli iyemu
moro. 28 Na mindili nombo moro
mele eno na kinye peya tapu topo
mindili nombo moromolo kano.
29 Nanga Lapa iye nomi kingimu
omba molopa imboma nokombalo
wali nando nokondowi nimu mele
nani aku tepo enondo akuna
imboma nokondangei nimbo
nio. 30 Akuna na iye nomi king
molopo imboma nokombo wali
eno na kinye peya langi polona
nombo molomolo. Eno iye nomi
kingimanga polomanga mainye
molkolio, Israel imbo manga pupu
12 nokonge,” nimu.

Jisasini Pitando Yu altopa umbulu timbelo mele oi nimbe para tirimu temanemu

31 Jisasini Pitando nimbei, “Sai-
mon, piliwi! Kuro kerimanga nomi
Sataneni Gotendo konge tepalie
eno teko kenjingenje tope tipo
manda manjipo kanambo nimu
wali Goteni ee nimu. 32 Nalo
Saimon, nani Gote nunge konge
tendepolio nimboi, Satan yuni nu
aku tembalo wali Pita nuni na
naa mundupe kelepa na ipuki tipe
molopili nindu. Saimon, Satan
alaye kolte pilko na munduko
kelkolio, pele konopu topele toko
na kelko ipuki tiko molkolio,
angenalima enge tiwi,” nimu.

33 Nalo Pitani nimbei, “Awilimu,
nani nu tiye kolopo kowa pumbo
ningolio ninoya? Manda molo.
Ilto peya ka tiemili ninge lemo
paa. Molo ilto peya topo kondamili
ninge lemo ulure molo. Peya ko-
lambili,” nimu.

34 Jisasini Pitando nimbei, “Pita,
nani nundo paimbo i tepo nimbo
tiro. Kinye kera gula oi ko naa
tombalo wali nuni nando wali
yupoko ninindo, ‘Na Jisas naa
karo,’ ningo umbulu tinio,” nimu.

Kou mone kinye, mele wale kinye, loi gelea kinye aku melemando Jisasini nimu ungumu

35 Jisasini yu kitipi kanoli iye 12
akumando kelepa nimbei, “Nani
eno oi kongono lipo munduru wali
kou naa meko, mele wale naa
meko, kimbo su naa meko, we
pangei nimbo munduru wali eno
mele molo lerimuya?” nimbe
walipe pilerimu wali, enoni “Mele
tendekure kape molo naa lerimu,”
ningi.

36 Yuni enondo kelepa nimbei,
“Nalo kinye na kinye ulure wendo
ombalomunga, kou mone noirimo
iyemu kano kou monemu lipe am-
bolopa, mele wale noirimo iyemu
kano walemu lipe ambolopa, aku
teko molangei! Opa teli loi gelea
naa noirimo iyemu yunge wale

pakoli te yoko lipe loi gelea te
pame tepili! 37 Nani aku tepo ambe
telka nio ungumu, nemboi! Oi
imbomani nando ningo Gotenga
bukuna toringi moromo mele
kinye wendo ombai teremo mele
i tepa:

Yu kinye imbo mongo mongo
kondoko ulu pulu keri teli
imboma kinye liko tendeku
tiko mako toringi, *(Ais
53:12)*

ningi bukuna moromo kanomu,"
nimu.

38 Yuni aku tepa nimu ungu pilko
tundukolio enoni yundo ningei,
"Awilimu, ya opa teli loi gelea talo
noirimolo kanowi," ningi.

Kano wali yuni enondo nimbei,
"Ungu manda nimbo, pamolo,"
nimu.

Unjo Oliv Angili Mai Kembona ola puringi wali aku lerimu kombu Getsemani nilina Jisas Gote kinye ungu nimbe konge terimu temanemu

39 Kano wali Jisas ulke
mundupe kelepa ulke kombu awili
Jerusalem tawendo pumbelie, yu
takiraki Unjo Oliv Angili Mai Kem-
bona ola pupundala terimu kano
mele akuna purumu. Yunge ki tipi
kanoli iyema yu lombili akilio leko
waye puringi. 40 Akuna pumbelie
yuni yu lombili andolimando
nimbei, "Kuro kerimanga nomi
Satan lino toperope tipe tepa
maindo naa mundupili ningo Gote
konge teaio," nimu. 41 Aku tepa
nimbelie yu alaye anjo pumbelie
komongo topa pondopalie, Gote
kinye ungu nimbelie nimbei,
42 "Ara, na mindili nombo kolom-
boi teromunga nuni molo, naa
tepili konopu lenio lemo aku teko
teani nalo nanga konopu lteo mele
naa teamboi. Nunge konopu lteno
mele paa teambo," nimu. 43 Aku
tepa nimbelie kanopa molorumu
wali, ensel teni mulu kombu tiye
kolopa Jisas yu molorumuna omba
yu tepa enge tirimu. 44 Kano wali,
yu konopuna umbuni awili tepa,
mindili nomba molopalie yu enge
nimbe Gotendo ungu nimbe konge
tepalie yunge kangina kuru topa
kano kurumu meme none tepa
maina mainye purumu.

45 Yu nimbe kelepa ola angilipe
yu lombili andoli iyema moloring-
ina yando omba eno yu kondo
kolko konopu umbuni ltingimu
eno tepa uru panjirimuna
kanopalie 46 enondo nimbei,
"Kinye ambe telka uru pereme-
leya? Satan omba eno ulu keri
teangei nimbe tope timbei ombalo
kani ola molko Gote konge teko
molaio," nimu.

Jisas ka tiringi temanemu

47 Kano wali Jisasini aku nimbe
molopili eno moloringina iye aw-
ini oringi. Oringi iyemanga kum-
bena molorumu iyemu yu iye Ju-
das, ki tipi kanoli iye 12 akumanga
te. Judas yu Jisas molorumuna
nondopa omba yu kangulurumu.
48 Aku ulu terimu wali Jisasini
yundo nimbei, "Judas, opa pule
iyemani Iyemunga Malo kanoko
imbi tiengei ningo nuni na ambe
telka kangultunoya?" nimu.

49 Kano wali akuna angileringi
lombili andoli iyemani yu ulu
tembai terimuna kanokolio enoni
yundo ningei, "Awilimu, opa teli
loi geleamani iyema tamiliya?"
ningi kano wali 50 enonga iye
teni loi gelea lipe ambolopalie
Juda imbomanga ningo Gote popo
tondoringimanga iye nomimunga
kendemande iye tenga komumu
imbondo topa laka ltenderimu.

51 Aku terimu ulu kanopalie
Jisasini yundo nimbei, "Aku ulu
naa teaio," nimbelie torumu
iyemunga komumu lipe ambolopa
tambu tindirimu.

52 Juda imbomanga ningo Gote
popo tondoringi iye awili mare
kinye, Gote popo toko kaloringi

ulke tempelemu nokoko moloringi
ami iye nokoli iye mare kinye, Juda
imbomanga tapu iye mare kinye,
enoni Jisas ka tingei oringi. Kano
wali Jisasini eno aku teko oringina
kanopalie nimbei, “Na imbo topo
wapu noli iyere naa moro kani
loi geleama kinye koipema kinye
ambe telka meko oromeleya? 53 Oi
takiraki ulke tempelena eno peya
molomolo wali na ambolko liko ka
naa tinge. Nalo kinye tumbulu
tolina ongo tumbulu toli engemuni
teremele,” nimu.

Pitani Jisas naa karo nimbe kolo topa nimu ungumu

54 Aku wali enoni Jisas am-
bolko liko meko pungolio Juda
imbomanga ningo Gote popo
tondoringimanga iye nomi aw-
ilimunga ulkena tukundo meko
puringi. Yu lombili andoli iye
Pita tule tepa eno umbulkondo
akilio lepa purumu. 55 Jisas meko
oringi ulke kanomunga kerepu-
luna tipe kalko pilko moloringina
Pita pumbe kopu tepa mainye
molorumu. 56 Yu akuna molopili
kendemande ambo wenepo te
omba tipe nomba pa terimuna
Pita molorumuna yu neme neme
nimbe kanopalie nimbei, “I iyemu
Jisas kinye peya andoringilina
kanoru iyemu,” nimu.

57 Pitani kolo topalie nimbei,
“Ambomu, aku nino iyemu na naa
karo,” nimu.

58 Alaye kolte mololiko puringi
wali iye teni Pita kanopalie yundo
nimbei, “Nu Jisas lombili andoli iye
te lepamo,” nimu kano wali Pitani
nimbei, “Yane iyemu, na aku iyere
molo,” nimu.

59 Pele ena mongo mele omba
purumu wali imbo te Pita yu
ungu nimu nomi ka pilipe imbi
tipelie yuni enge nimbelie nimbei,
“Paimbo, i iyemu Jisas peya
moloringili. Elo peya kombu Galili
iye talo kanomu,” nimu.

60 Aku tepa nimu wali Pitani
nimbei, “Iyemu, nu nino mele na
naa lipo manjiro,” nimu. Aku
tepa nimbe molopili kera gula ko
torumu. 61-62 Kano wali Jisasini
topele topa Pita kanorumu. Aku
wali Jisasini yundo oi nimbei, kera
gula oi ko naa topili nuni wali
yupoko nando kolo tokolio yu naa
karo ninio. nimu kano ungumu
Pitani lipe manjipelie tawendo
pumbe kola enge nimbe terimu.

Gote popo tondoringimanga iye nomi awilimunga ulkena Jisas teko kenjiringi ungumu

63 Aku wali Jisas akuna nokoko
moloringi ele iyemani yu ungu
taka tondoko kondowa ltindiko yu
larauwe toringi. 64 Eno maminye
te liko yuni eno naa kanopili ningo
yunge kumbekere maminye ka
tondoko pipi tindiko yu tokolio
yundo ningei, “Nu Gotenga profet
iyere morono nimele kani nu
nari toromonje ningo tiwi,” ningi.
65 Enoni yu aku ungu taka tondoko
ungu awini aku teko ningi kala.

Juda imbomanga kaunsil iyemani Jisas kot pilko yu kinye tenge mele ningo panjiringi temanemu

66 Kombu tangorumu wali Juda
imbomanga ningo Gote popo
tondoringi iye awilima kinye,
Gotenga ungumanga pulumu pilko
mane tili iyema kinye, kano Juda
imbomanga tapu iye kaunsilima
pali Jisasinga kot pilemili ningi.
Enonga ele iyemani yu eno liko
maku toko moloringina meko
puringi wali enoni yundo ningei,
67 “Goteni lino nokopa kondom-
balo iye te lipo mundumbo nimbe
kanopa ltimu iye, akumundo
Kraist nimolo akumu nuya, ningo
tiwi,” ningi.

Nalo yuni enondo nimbei, “Na
akumu moro nilkanje enoni naa
pilko kolo torono nilimala. 68 Nani
enondo ungu te walipo pilkanje

yando pundu naa telemala. 69 Nalo
Iyemunga Malo kinye pulu mon-
dopa altopa kape enge pali per-
emo Gotenga ki imbondo mainye
molopa yu peya melema nokom-
balo," nimu.
70 Eno palini yundo ningei,
"Nu Gotenga Malo moro ningo
ninoya?" ningi.
Yuni nimbei, "Enoni na aku tepo
moro nimele," nimu.
71 "Linope, ungu te peya pilemili
ambe telka nimoloya? Yuni yunu
nimbe kenjirimo ungu piltimolo,"
ningi.

23

Jisas Rom Iye Nomi Pailateni kot tenderimu temanemu

1 Kano wali Juda imbomanga iye
awilima pali eno ola angilko Jisas
ambolko liko, kot tendengeindo
Rom gavman iye nomi Pailat
molorumuna meko puringi. 2 Yu
kot tendekolio Pailatendo ningei,
"I iyemuni Rom gavmanemuni
lino Juda imboma naa nokopili
nimbe, Rom gavman iye paa
awili Sisaramu kou takisi naa
taio nimbe, yu yunu Goteni lino
nokopa kondombalo iye te lipo
mundumbo nimbe kanopa ltimu
iye Kraist, yu iye nomi king te
moro nimbe nimuna lino pilipo
karomolo," ningi.
3 Eno aku teko ningi ungu
pilipelie Rom gavman iye nomi
Pailateni Jisas yundo waltindipelie
nimbei, "Nu Juda imbomanga iye
nomi kingimuya?" nimu.
Jisasini topondopa nimbei,
"Nuni nino mele na aku tepo
moro," nimu.
4 Yuni aku tepa nimu wali
Pailateni Juda imbomanga ningo
Gote popo tondoringi iye awilima
kinye, we imboma akuna liko
maku toringima kinye, enondo
nimbei, "Iyemu ulu tepa kenjili te
naa kando," nimu.
5 Nalo Pailateni aku ungu ni-
mumu konopu naa mondokolio
enoni karaye teko enge ningo
ningei, "Yuni we imboma ulu teko
kenjiko, mongo liengei nimbe-
lie toperope tirimu. Yuni aku
ulumu oi pulu polopa kombu
Galili tepa, pele yandopa Kombu
Judia kombu pali tilipe andopalie,
kinye kamukumu ya Ulke Kombu
Awili Jerusalem omba aku tepa
moromo," ningi.

Jisas iye nomi King Heroteni kot tenderimu temanemu

6 Galili kombu ningi ungu
pilipelie Pailateni enondo
waltindipelie nimbei, "Iyemu yu
Galili kombu iyemuya?" nimu
wali 7 enoni ee ningina pilipelie
yuni nimbei, "Iye Nomi King
Herot, kombu Galili nokoli iyemu,
Jisasinga kot yuni pilipili yu
moromona kelko meko paio,"
nimu. Aku walimunga kano iye
nomi king Herot yu Jerusalem
omba molorumu.
8 Herot yu Jisasini ulu terimu
mele ungu awini pilipelie, kano
iyemu kanamboa nimbe molopa,
yuni ulu enge nili te tepili kanam-
boa! konopu lepa molopalie
yu orumu wali kanopa konopu
tirimu. 9 Akumunga Herot yu
molorumuna Jisas meko oringi
wali yu ungu awini walipe piler-
imu nalo Jisasini ungu te topon-
dopa naa nimbe we angilerimu.
10 Juda imbomanga ningo Gote
popo tondoringi iye awilima kinye,
Gotenga ungumanga pulumu pilko
mane tili iyema kinye, akuna
angilkolio enoni King Herotendo
enge ningo ningei, Jisasini i tepa
ungu nimbe kenjipe, i tepa ulu
awini tepa kenjipe moromo ningo
ningi. 11 Kano wali iye nomi
King Herot kinye yunge ami
iyema kinye enoni Jisas yu iye
nomi molo, yu we iyere ningo
iye nomimani pakoromele wale

pakoli wamba te liko pakondoko,
yu ungu taka tondoko kondowa
ltindiringi. Aku tekolio Pailat
molorumuna Heroteni Jisas lipe
yando mundurumu. 12 Pailateni
Herot molorumuna Jisas oi naa
mundupili Pailat kinye Herot
elo opa pule moloringili. Nalo
Jisas aku ulu teringili walimunga
pele elo popo tiko kanoko liko
moloringili.

Pailateni Jisas kot pilipelie kolopili tangei nimu temanemu

13 Jisas Pailat molorumuna
yando meko oringi wali Pailat
yuni Gote popo tondoringi iye
awilima kinye, Juda Imbomanga
tapu iyema kinye, we imboma
kinye, enondo waio nimbelie
nimbei, 14 “Enoni i iyemuni imbo-
mando Rom gavmanemu lino naa
nokopili nimbe eno mongo liengei
nimbe moromo ningo na morona
meko onge. Kano wali eno kanoko
molangei nani kot pilipolio enoni
yu tepa kenjirimu nimele mele
na ulu te naa kanopo ltendero.
15 Kombu Galili iye nomi King
Herot, yu kape i iyemu ulu te tepa
kenjirimu te naa pilipelie yu altopa
yando mundumo. Piltimeleya? Yu
ulu te tepa naa kenjimo. Yu we
ambe telka topo kondomoloya?
16 Ulu te tepa naa kenjimomunga
nani yu we ka pulteni topolio kelko
puwi nimbo,” nimu. 17 Poinye yaka
nimbe Pasova wali wendo orumu
wali Rom gavman iye awilimuni
ka iye te ka ulkena wendo lipe
mundupe we puwi nimu.

18 Imbo palini Pailat yuni aku
tepa tembai terimu ulu liko
manjikolio yundo ungu enge ningo
ru ningo ningei, “Iye imu wendo
pupili ungu naa niwi! Yu kolopili
meko pungolio, pele kolo wangoko
Barabas, ka ulkena peremo iyemu,
wendo pupili niwi,” ningi. 19 Ulke
kombu awili Jerusalem imboma
oi walite Rom gavman iyema
topo, linongano gavman molamili
ningolio kano iye Barabas yu peya
aku teko ningo tekolio, yuni iye
te topa kondorumumunga yu ka
ulkena perimu.

20 Pailateni Jisas we pupili
nimbelie enondo ungu te altopala
nimu 21 nalo enoni yundo ru
ningolio ningei, “Da iyemu kolopili
unjo polopeyana toko uku taio
niwi,” ningi.

22 Aku teko ningi wali yuni
enondo altopa wali yupoko tipe
waltindipelie nimbei, “Yuni ulu
keri ambelemu temona yu tam-
boya? Yu ulu te tepa naa kenjimo.
Yu we ambe telka topo kondo-
moloya? Nani yu mapu topolio
kelko puwi nemboi,” nimu.

23 Nalo enoni ru ningo ungu
enge ningolio ningei, “Da iyemu
kolopili unjo polopeyana toko uku
towi,” ningi wali enoni enge ningi
ungu Pailateni pilipelie 24 kano
ungu nimbe panjipe “Aku tepa
wendo opili,” nimu, kano wali
25 iye Barabas, oi Juda imboma
linongano gavman molamili
nimbe iye te torumuna ka ulkena
pepili panjiringi kano iye Barabas,
wendo lipe we puwi nimbelie, pele
enoni Jisas kolopili ningi ungu
pilipelie yu toko kondangei nimbe
ami iyema tirimu.

Wapu iye talo kinye Jisas peya unjo polopeyana ola toko uku toringi temanemu

26 Jisas meko pungei pungolio,
kombu Sairini iye Saimon, yu imbo
kombu te mundupe kelepa ulke
kombu awili Jerusalem pumbei
orumu wali, ami iyemani yu
ambolko likolio, Jisasinga unjo
polopeyamu mendeko yu lom-
bili puwi ningo liko pendekona
ola gomo ltenderingi. 27 Imbo
awini yu lombili puringi. Ambo
mare yu tongeimunga kola teliko
puringi. 28 Kano wali Jisasini
topele topa aku ambomando

nimbei, “Jerusalem amboma, eno
na kolombomunga pilkolio kola
naa teangei! Eno enono kinye
enonga bakuluma kinye ulu altopa
wendo ombalomunga pilkolio kola
teaio! 29 Aku tepo niomu, ambe
telka nio? Nemboi. Walite eno
Jerusalem imboma umbuni tim-
belo walimu wendo ombalo wali
eno kinye enonga bakuluma kinye
mindili nonge wali imbomani
ningei, ‘Ambo bakulu te naa meko,
bakulu ame naa tiko, wangono
moromele amboma eno malo,’
ninge. 30 Altoko

Imbomani kelko mulu awili poro-
momando mai ambu topa
lino topili ningo, mai kem-
bomando mai ambu topa
lino aku topili ninge,” *(Hos
10:8)*

nimu. 31 Aku tepa nimbelie pele
kamukumu ungu iko te topa
enondo nimbei, “Unjo koinjo
angimomu peke toromele. Pele
unjo kololimu ambe tengeya?”
nimu.

32 Iye talo Jisas peya toko uku
tongeindo meko puringi. Aku
iye talo wapu noringili iye talo.
33 Kombu Pinyewe Kaungala nilina
oringi wali yu kinye wapu noli
iye talo kinye unjo polopeya
yupokonga ola toko uku toko
mondoringi. Wapu noli iye talo te
Jisas yunge imbo kindo uku toko, te
Jisas yunge koya kindo uku toringi.
34 Kano wali Jisasini nimbei, “Ara,
nando i teremele imbomani naa
liko manjikolio teremele kani
nuni teremelemunga umbuni naa
tiko tiye kondowi,” nimu. Ami
iyemani yunge wale pakolima oi
yu unjona toko uku naa tokolio
kulko ltingima moke teamili ningo
eno te te ningo lingeimunga kat
mele teko wale pakolima ltingi.

35 We imboma enoni yu teringi
mele kanoko we angileringi nalo
enonga awilimani yundo ungu
taka tondoko ningei, “Yu imboma
lipe tapondolimu kani kinye yu
yunu lipe tapondopili! Yu Goteni
lino nokopa kondombalo iye
te mundumbo nimu iye Kraist
molopa, Goteni Nanga kongono
tendepili nimbe kanopa ltimu
iyemu molomo lemo, kinye yu
yunu lipe tapondopili,” ningi.

36 Ami iyema peya yu ungu kon-
dowa ltindiko molkolio no wain
kombili teli te nopili tiemili ningo-
lio 37 yundo ningei, “Nu Juda im-
bomanga iye nomi king molonio
lemo nu nunu liko tapowi,” ningi.

38 Yu unjona toko uku toringi
unjona ola ungu te toko
mondiringimu i tepa: IYE IMU
JUDA IMBOMANGA IYE NOMI
KINGIMU.

39 Wapu noli iye talo unjo
polopeyana ola toko uku toko
panjiringi iye talonga teni Jisas-
indo ungu taka tondopalie nimbei,
“Goteni lino nokopa kondombalo
iye te lipo mundumbo nimbe
kanopa ltimu iyemu nu molo
nariya? Lipo mundumbo nimu iye
Kraist nu lemo, nu kinye ilto kinye
lipo tapondambo ningo unjona
mainye pamili niwi,” nimu.

40 Nalo wapu noli iye talonga teni
pilipelie yu iri topalie nimbei, “Ilto
umbuni tendeku tiko mele tinge-
munga Gote pipili naa koltonoya?
41 Ilto tepo kenjirimumbulumunga
mindili paa awili tinge. Nalo iye
imupe yu ulu keri te naa terimu,”
nimu.

42 Aku tepa nimbelie yuni Jisas-
indo nimbei, “Jisas, nu iye nomi
kingimu ongo molkolio wali, na
liko manjiwia,” nimu.

43 Jisasini topondopa yundo
nimbei, “Nani nundo paimbo nio.
Kinye nu na kinye waye imboma
Molko Kondoromele Kombu Pen-
gana pumbo molombolo,” nimu.

Jisas kolorumu

44-45 Jisas unjo polopeyana ola
we pepili awi tangoli ena mongo 12
klok terimu wali ena topa kelepa

kombu tumbulu topalie, altopa
ipupene ena mongo 3 klok kombu
kelepa tangorumu. Gote popo
toko kaloli ulke tempel Jerusalem
tuku angilerimu akuna tukundo
Gote molorumu kiripi paa kake
telimunga kerepuluna imboma
tukundo naa pangei ningo oi
waliwali maminye awili teni pipi
tiko panjiringi. Akuna kano
maminyemu imunana pure lipe
alowa terimu. 46 Kano wali Jisasini
are nimbelie nimbei, “Ara, nanga
minimu nu moronona opili nimbo
nu tiro,” nimbelie yu nomi ka
akupe ltimu.
47 Jisas toringi ami iyemanga
nokoli iyemuni Jisas ungu te nimbe
kolorumu mele pilipe kanopalie
yuni Gote kapi nimbelie nimbei,
“I iyemu yu paimbo ulu pulu
keri te naa tepa, iye tumbi nili
te lepamo,” nimu. 48 Kano wali
yu unjo polopeyana toko uku
tonge kanomolo ningo oi liko
maku toringi imboma yu terimu
ulu kanokolio lupe lupe pungo
ungu awini konopu liko munduko
kondo kololiko ulkendo puringi.
49 Yu oi lombili andoringi iyema
kinye kombu Galili amboma yu
peya andoringima kinye enoni
tulu teko angilko yu toringi kolo-
rumu ulu kanoko angileringi.

Jisas ono teringi temanemu

50-51 Jisas kolorumu wali, iye
te yunge imbi Josep, yu Juda
Imbomanga kaunsil iye awili
te, yu ulu pengama kau tepa
iye toya toli te, yu kombu Judia
ulke kombu Arimatea iyemu. Yu
Goteni omba iye nomi kingimu
molopa lino nokombalo walimu
opili nimbe nokopa molorumu iye
te. Yu Juda imbomanga kaunsil
iye te paimbo molorumu nalo
kano kaunsil iyemani Jisas kolopili
ningi wali yuni ee naa nimbelie
we molorumu. 52 Aku iyemuni
Rom gavman iye awili Pailat
molorumuna pumbelie Jisasinga
onomu liemboya nimbe konge
terimu. 53 Pailateni manda nimu
wali Josep pumbe Jisasinga onomu
unjona mainye lipe, maminye
koinjo teni lipe onomu kulupi
topalie, ono kombuna kou anga
tenga mepa pumbe tuku noirimu.
Aku kou angana imbo te oi ono
naa telina, yu pumbe ono terimu.
54 Jisas ono terimu walimu, Juda
imbomani Otili Koro Mololi Sabat
waimu ombalo ningo melema
tumbi tiko noirimele walimu.
55 Oi Jisas kinye kombu Galili
munduko kelko Jerusalem oringi
amboma ulke kombu Arimatea
iye Josep Jisasinga onomu mepa
purumu wali yuni Jisas ono terimu
kou angamu kanoko akuna tuku
onomu noirimu mele neme neme
ningo kanoringi. 56 Kanoko
pora tikolio yando ongo enonga
ulkendo pungolio, yunge onona
kopongo welema kinye mele lupe
mune tolima kinye kandandamili
ningo tumbi tiko noiringi. Nalo
aku teko pora tikolio sabat walimu
wendo orumuna Gotenga ungu
manemuni Sabat wali kinye koro
molangei nimu mele pilko likolio
mele tumbirumbi tiko noiringi
melema ono kombuna naa meko
pungolio we noiko koro moloringi.

24

*Amboma Jisasinga ono kom-
buna pungolio pilko kanoringi
mele lombili andolima ningo tiringi
temanemu*

1 Sabat wali pora nimu kinye
Juda Imbomanga kongono wali
kiyendo kinye, paa kombu muni
kinye oi amboma kopongo mune
toli oi tumbi tiko noiringima
liko Jisas ono teringi kombuna
meli puringi. 2 Ono kombu
kou anga kerepulu pipi tiringi
koumu perele marele pumbe
welekondo lerimuna kanokolio,
3 tuku puringi nalo akuna Iye Awili
Jisasinga onomu oi lerimuna naa

kanoringi. 4 Kano wali onomu
ambe temonje ningo konopu
liko munduko moloringi wali
iye talo kariapa tepalie pa tepa
wendo oromo kano mele teli
wale pakoli pakoringili iye talo
eno moloringina angileringili.
5 Kanokolio amboma pungu pungu
ningo tamalu peringi nalo iye
taloni enondo ningili, “Koinjo
moromo iyemu ya ono kombuna
ambe telka kororomeleya? 6 Yu ya
naa ltemo. Makilipe koinjo molopa
wendo pumo. Yu oi eno kinye
Kombu Galili molopa nimu kano
mele liko manjeio! Yuni nimbei,
7 Juda Imbomanga iye awilimani
Iyemunga Malo liko talape lupe
imbo ulu pulu keri telima tinge,
enoni yu unjo polopeyana kolop-
ili toko uku tongena kolopalie,
wali yupoko tipemunga makilipe
koinjo molombalo nimu kanomu,”
ningili. 8 Kano wali Jisasini oi
aku nimu mele ambomani altoko
konopu liko manjiringi.

9 Ono kombu kou angamu
munduko kelko yando ongolio, ki
tipi kanoli 11 kinye Jisas lombili
andoli peya moloringima waye
enondo kanoko pileringi uluma
temane toko tiringi. 10 Ulke
kombu Makdala ambo Maria,
ambo Joana, Jems anumu Maria,
eno peya puringi amboma, kano
ambomani aku temanemu Jisasini
oi nanga kongono tepaio nimbe
lipe mundurumu iye aposel
nilimando toko tiringi. 11 Nalo
ambomani ningi ungumu we
ungu mare nimele konopu lekolio
kolo toromele konopu leringi.
12 Aku konopu leringi nalo Pita
ola angilipe ono kombu kou
angana lkipe pumbelie, tapa
lepa kanopa Jisas onomu kulupi
toringi maminyema kau lerimu
ulu kanopalie konopu awini lipe
mundupe i ambe tepa ulure
temonje konopu lepalie yando
orumu.

Ulke kombu Emeus aulkena ulu te wendo orumu temanemu

13 Jisas makilipe koinjo molo-
rumu aku walimunga yu lombili
andoringimanga imbo talo ulke
kombu Emeus pungili puringili.
Aku ulke kombumu kinye ulke
kombu awili Jerusalem kinye
aulkemu alaye tule tepa mele,
11 kilomita mele. 14 Eloni Jisas
kolorumumundo nendo yando
ungu nilko puringili. 15 Aulkena
aku ulumando ungu nilko pungo
moloringili wali Jisas yunu elo
puringilina omba elo kinye kopu
tepa purumu, 16 nalo Jisas yu we
iye lupere oromo konopu leangili
nimbelie terimu eloni yu naa
kanoko imbi tiringili.

17 Yuni elondo waltindipelie
nimbei, “Elo ulu ambelemundo
ungu nilko purumbeleya?” nimu.

Elo Jisas toringi kolorumu-
munga konopu topili we angi-
leringili. 18 Tenga imbi Kliopas,
akumuni yundo waltindipelie
nimbei, “Jerusalem tukundo
bolkena ulu wendo orumuma
nu naa kanorunuya? Imbo
awini akuna ongo maku tokolio
kanoringi nalo nu peya naa molko
kanoringi. Tenga lupe molkolio
ponenge orono lepamo,” nimu.

19 Orumu iyemuni, “Ambele
ulumaya?” nimu.

Eloni ningili, “Ulke kombu
Nasaret iye Jisasinga ulu kanoma.
Jisas yu Gotenga iye profet te
molopalie Gote kinye lino maina
imboma kinye kanopo molamili
ungu enge nilima nimbe ulu enge
nilima terimu. 20 Kano wali
linonga ningo Gote popo tondoli
iye awilima kinye lino nokoromele
iye awilima kinye Yu kot pilko
kolopili ningo tangei ningo Rom
gavman iyema anjo tiringi wali
enoni yu kolopili ningo unjo
polopeyana toko uku toringi. 21 Yu
Goteni lipe mundurumu, yuni
Israel imboma tepa limbelo nimbo

pilipo konopu tipo molorumulu
nalo yu toringi. Bolkena tonge
kinye, wali yupoko tipe kinye
omba purumona yu ono kombuna
we ltemo. 22-23 Kinye ulu te lupe
wendo omo. Yu lombili andoru-
mulumanga ambo pokoreni kinye
ongo ninge ungu pilipolio mini
ltemolo. Kinye paa ipu leli oi
aku amboma yu ono teringi kou
angana pungo kanonge nalo yu
ono kombuna naa lemo. Eno ongo
linondo ningei, 'Mulu kombuna
ensel talo kanomolo, eloni Yu
koinjo moromo,' ningele ningi.
24 Kano wali lino peya molomolo
iye mareni kou angana pungolio
ambomani ninge mele kanonge,
nalo yu naa kanonge," ningili.

25 Aku teko ningili wali elo
lombili akilio lepa orumu iyemuni
elondo nimbei, "Elo keke lepo
torombele. Oi Gotenga iye pro-
fetemani yundo ningi bukumunga
moromo mele mongoni kanoko
komuni pilkolio konopuna pan-
jiko andolembalanje Jisas kinye
bolkena teringi mele kinye yuni
teremo mele kinye paa lepamo
ningo ipuki tilimbala. 26 Iye
profetemani Goteni eno nokopa
kondombalo iye te mundumbo
nimu iye Kraist mainye ombalie,
aku nimbele iyemu bolkena
mindili norumu mele mindili
nomba mulu kombuna iye nomi
awili pumbe molombalo mele oi
ningo naa tiringiya? Kinye oi
ningo tiringi mele yu aku temo,"
nimu. 27 Aku tepa nimbelie
Mosesini Jisas yu yunu tembalo
mele oi nimu mele pulu mondopa
nimbe tipe yandopa yandopa iye
profetemani yu tembalo mele oi
ningi Gotenga ungu bukumuni
nimo mele nimbe tilipe iye talo
kinye aulkena purumu.

28 Iye talo puringili ulke kom-
bumu nondoko wendo oringi wali
Jisas we tumbi tipe tenga lupe
pumbei terimu. 29 Nalo eloni
ningili, "Molo, ena pepumbe ipu
nondopa lembai teremo kani
yando peamili owi," ningili wali
yu elo kinye pumbe molorumu.

30 Elo peya kere nongo moloringi
wali yuni bret kaloli te lipe Gote
paa tereno nimbe, ambolopa pike
lepa elo tirimu. 31 Aku ulu terimu
wali elo yu kanoko imbi tiringili
kano wali tepa nema ltimuna al-
toko naa kanoringili. 32 Kano wali
elo nendo yando ningili, "Aulkena
ilto kinye omba ungu nimbe
Gotenga ungu bukumuni nimo
mele ungu pulumu nimbe tilipe
omo wali ilto konopu makilipe
tonore temona ombolo kanomu,"
ningili.

33 Kano wali elo ola angilko kelko
tumbi tiko Jerusalem yando ongo,
lombili andoli iye 11 kinye eno
peya maku toko moloringi imbo lu-
pema kinye moloringina puringili.
34 Tuku puringili wali enoni elondo
ningei, "Awilimu paimbo makilipe
koinjo moromu ltemo. Yu yunu
Saimon moromona pumbe lipe on-
domo," ningi. 35 Kano wali iye
taloni aulkena puringili kinye iye
te omba nimu mele kape kano
iyemuni bret kaloli te ambolopa
pike lepa terimu wali kanoko yu
Jisas ningo kanoringili mele kape
enondo temane toko tiringili.

Jisas makilipe koinjo molopalie lombili andolima moloringina orumu temanemu

36 Jisas lombili andoli imbo-
mani Jisas yu makilipe koinjo
molorumu kanoringimundo ungu
ningo molangei Jisas yu omba eno
moloringina angilipelie "Konopu
ame topili molaio," nimu.

37 Eno imbo kololi tenga minimu
kandomolo konopu lekolio mini
lteringi. 38 Yuni enondo nimbei,
"Mini lteko konopu talo panjiko
ambe telka moromeleya? 39 Nanga
ki talo kinye kimboma kanoko na

i ombo angio kani kanaio! Ambolko pileio. Minimupe, kangi
kape ombele kape naa angimona
naa ambolko pilino," nimu.

40 Aku tepa nimbelie yunge
kimbo ki pirimu toringima eno
lipe ondorumu. 41 Kano wali eno
yu kanokolio nondoko tono kolko
paa konopu liko munduringi nalo
paimbonje molo mele ambele te
kandomolonje ningo konopu talo
panjiko we moloringi wali yuni
eno waltindipelie nimbei, "Langi
te ltemoya? Namboi tieio," nimu.
42 Enoni yu oma kaloli te liko
tiringi, 43 akumu lipe eno kanoko
molangei norumu.

44 Yuni enondo nimbei, "Na
oi naa koloru wali eno kinye
molopolio eno ulu wendo ombalo
mele nimbo tiru kano ulumu i
wendo oromo. Mosesini kinye
Gotenga profet iyemani kinye
enoni nando ningo buk toringi
uluma kinye, Gotenga kunana
ningi bukuna moromo kunanama
akuma palini nando nimo uluma
kinye, kano uluma paimbo wendo
omba langi mongo mepili niu
kanomu," nimu.

45-46 Aku tepa nimbelie Gotenga
ungu bukuna nimo mele pilko kon-
dangei nimbe yuni ungu pulumu
eno nimbe tipelie nimbei, "Bukuna
toringi moromo mele i tepa:
Goteni eno nokopa kondombalo
iye te lipo mundumbo nimbe
kanopa ltimu iye Kraist nili kano
iyemu mindili nomba kolopalie
wali yupoko tipemunga ono kom-
buna makilipe koinjo molombalo.
47 Aku ulu tembalo wali kano iye
Kraist yunge talape imbomani
yunge engemuni imboma ulu
pulu keri tengema pilko keri pilko
konopu topele tonge mele kinye,
ulu pulu keri tengema Goteni tiye
kolopa altopa naa pilipe umbuni
naa timbelo mele kinye, ningo
tingeindo Israel imbomanga ulke
kombu awili Jerusalem pulu mon-
doko kombumanga pali pungolio
ningo tilko andonge. 48 Na kinye
wendo orumu ulu kandomelema
pali imbomando anjo ningo tipeio.
49 Goteni timbo nimbe mi lerimu
Mini Kake Telimu nani olando
pumbolio lipo mundumbo kani
aku Mini Kake Teli enge nilimu yu
mulu kombuna mainye omba eno
enge tipe molombalo kani oi tenga
lupe naa pungo, Jerusalem tuku
we nokoko molaio," nimu.

*Jisas mulu kombuna olando pu-
rumu ungumu*

50 Jisas yu lombili andoringi
imboma ulke kombu Betani ler-
imuna nondopa mepa pumbelie,
ki talo ola mundupe eno mane
ungu panjembo nimbe Goteni eno
nokopa kondopili nimu. 51 Aku
tepa molopili eno mundupe kelepa
mulu kombuna ola purumu.
52 Kano wali eno yu kapi ningo
imbi ola ltindikolio tono kolo-
liko kelko Jerusalemando yando
oringi. 53 Akuna pungolio Gote
popo toko kaloli ulke tempelena
takiraki molko, Goteni terimu-
munga paa tereno ningo yu kapi
ningo yunge imbi ola ltindiringi.

Ungu Tukumemu Jononi Torumu Jon
Jononi Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Kitipi kanoli Jon, yu Jisasini paa konopu mondorumu. Jononi imboma Jisas Gotenga malo ningo ipuki tiengei nimbelie i ungu tukumemu topa panjirimu. Ungu enge nili mare Sapta 13-17 akuna peremo.

Goteni nu i ungu tukumemu pilko kondoko Jisas olandopa ipuki tiwi nipili.

Jisas Kraist, Gotenga Ungumu, maina iye apuwe lerimu

1 Paa koro oi mulu mai talo
kape melema oi naa leli, Gotenga
Ungumu molorumu. Aku Ungumu
Gote kinye moloringili. Aku
Ungumu yu Gote. 2 Paa koro oi,
melema maina oi naa leli, yu Gote
kinye moloringili.
3 Ungumu yuni yunu melema
pali terimu. Melte we pora naa
purumu. Mele wendo orumuma
pali yuni terimuna wendo orumu.
4 Koinjo mololi ulu pulumu yu
kinye kau perimu. Kano koinjo
mololi ulu pulumu imboma tepa
pa tenderemo. 5 Aku pa teremo-
muni kombu tumbulu toromomu
pa tenderemo. Tumbulu toromo-
muni walite pa telimu manda pipi
tipe tumbulu altopa naa toromo.
6 Iye te Goteni lipe mundurumuna orumu, yunge imbi Jon. 7 Jon
yuni pa tendelimunga pulumu
nimbe timbei orumu. Imbomani
pali yunge ungumu pa tendeli
akumu ipuki tiengei omba nimbe
tirimu. 8 Jon yu aku pa tendelimu
molo. Aku pa tendelimu ombalo
ungumu nimbe timbei orumu.
9 Paimbo pa tendelimuni imboma
pali pa tenderemo kanomu maina
ombai orumu.
10 Yu mai kombuna omba molo-
rumu. Yuni yunu mai kombumu
terimu nalo mai kombuna imbo-
mani yu kanoko imbi naa tiringi.
11 Yu yunge kombuna omba molo-
rumu nalo yunge imbomani yu
tukundo naa ltingi. 12 Nalo imbo-
mani yu kanoko imbi tiko tukundo
ltingimando yuni Gotenga baku-
luma apuwe leko molangei nimbe
imbi tirimo. 13 Nalo kano im-
boma Gotenga bakuluma apuwe
leringi, aku ulumu kangimunga
kongonomu molo, anupili lapalini
Gotenga bakuluma meamili ungu
naa ningila. Goteni yunu kau
enondo Nanga bakuluma nimbe
aku ulu terimu.
14 Gotenga Ungu mainye omba
maina iye apuwe lepa lino kinye
peya molorumu. Lapani tipe
mundurumuna orumu malo
tendeku imbi awili moromo iye
kanopo pilerimulu. Yu kondo
kololi ulu pulumu kinye paimbo
nili ulu pulumu kinye yunge
konopuna pepa tengepeya terimu
iyemu.
15 Jononi yu kanopa imbi tipelie
wali ru nimbelie nimbei, “Altopa
ombalo iyemu nanga kiyen-
domu, aku ambe telka yu koro
oi molorumu. Aku ungu oi niu
kano aku iyemundo nio,” nimu.
Imbomando aku tepa ungu nimbe
tirimu. 16 Goteni yu kinye konopu
noirimo ulu pulumu yu kinye pulu
peremomunga lino tipe titirimo.
Ulu pengama pali yu kinye pulu
peremo akumunga lino nokopa
kondorumuna ltimolo. 17 Mosesini
lino Gotenga ungu mane tirimu.
Nalo Goteni lino we kondo kololi
ulu pulumu kinye paimbo ulu
tukumemu kinye aku uluma Jisas
Kraist yu kinye kau pepili orumu
nimu. 18 Maina imbo teni oi kape,
kinye kape Gote naa karomele.
Gotenga Malo tendekumu kau

moromo, akumu Lapa kinye peya
kopu teko morombele, akumuni
kau Gote moromo mele kanangei
nimbe yuni yu moro tondoromo.

No Ltindili Jononga ungumu

19 Juda imbomanga iye aw-
ili kaunsil ulke kombu awili
Jerusalem moloringi aku iyemani
Gote popo tondoli iye pokore kinye
Livainga talape iye pokore kinye
Jon imbo no ltindipe molorumuna
liko mundukolio, Jonondo nu
nariya ningo waliko pilengei paio
ningi. 20 Aku iye poko ongo yu
waliko pileringi wali yuni kolo naa
topa tumbi tipe nimbelie nimbei,
“Goteni lino nokombalo iye te lipo
mundumbo nimbe panjirimu iye
Kraist na molo,” nimu.
21 Aku iye poko ningei, “Nu aku
iyemu molo lemo, nu nariya? Nu
Gotenga profet iye Elaija Goteni
oi olando ltimu akumu nu kelko
onioya?” ningo waliko pileringi.
Yuni “Na aku iyere molo,” nimu.
Ungu topondoko ningei, “Aku lemo
profet iye te pele ombalo oi ningi
iyemu nuya?” ningi. Yuni “Molo!”
nimu.
22 Kano kinye yundo ningei,
“Nu nariya? Lino paio ningo tope
tinge iyema ongo ningo tinge ningo
nokoko moromele kani nunge
imbi leko tiwi! Nu pa nariya?”
ningi.
23 Jononi nimbei, “Gotenga pro-
fet iye Aisaiani koro oi nimbei,

Imbo naa peli kombuna iye
teni Awilimunga ombalo
aulkemu tumbi tindiwi
nimu, *(Ais 40:3)*

nimu. Aisaiani oi pilerimu
ungumu nani kinye nio,” nimbe
Jononi nimu.
24 Ongo moloringi iyemanga
Farisi iye mare moloringi. 25 Aku
Farisi iyemani yundo waliko
pilkolio ningeindo, “Nu iye Kraist
molo, Elaija molo, ombalo ningi
profetemu molola. Ambe temona
imboma no ltindinoya?” ningi.
26 Jononi aku iyemanga ungu
topondopa nimbei, “Na paimbo
imbo no ltindiro nalo nanga
kongonomu mainye. Iye te
linonga kombuna tukundo mo-
romo akumu eno kanokolio we
iyere konopu leko, kanoko imbi
naa tirimele. 27 Nalo yu iye paa
kiyendomu. Na yunge kimbo su
ka pilke topo kimbo su wendo
ltindilimu lemo na iye penga. Nalo
aku kongonomu na kame i tepa
iyemuni manda naa tembo,” nimu.
28 I ulu wendo orumuma ulke
kombu Betani, no Jordan nekondo
ltemo kombuna, wendo orumu.
Jononi akuna imbo no ltindirimu.

Jononi Jisasindo, Gotenga Kongi Sipsip Walomu nimu

29 Otilikondo Jon molorumuna
Jisas ombai orumu ulu kanopalie
nimumuni, imbomando nimbei,
“Kanaio! Gotenga Kongi sipsip
Walomu oromo. Yu imbomanga
pali ulu pulu keri teremelema kulu
tondombalo iyemu oromo,” nimu.
30 “Oi nani iye te niu kanomu andi
oromo iye akumundo niu. Nani
oi nimboi, iye na lombili ombalo
iye te na naa molambo yu koro
oi molorumu kala yu olandopa
na mainyendopa niu kanomu i
iyemu. 31 Na kape yu naa kanoru
nalo Israel imboma yu kanoko
imbi tiengei lipo ondambo nimbo
na ombo imboma no ltindiro,”
nimu.
32 Jisas kinye wendo orumu
ulumu kanopalie Jononi nimbei,
“Yu no ltindipo molopo kanopolio
wali Mini Kake Telimu kera imili
mele mulu kombuna mainyendo
omba yu moromona omba mo-
romo ulu kando. 33 Nani yu
kanopo imbi naa tipo yu we
iyere konopu leka nalo nando
imboma no ltindipuwi nimbe
lipe mundurumu iyemuni na
nimbe tipelie nimbei, ‘Mini Kake
Telimu mainye omba iye tenga
kangina omba ola molombalo

kanonio lemo aku iyemuni Mini
Kake Telimu lipe imboma timbelo
iyemu,' nimu ungu pilipolio yu
kanopo imbi tipolio 34 enondo Yu
Gotenga Malo, nio," nimu.

I ungumu torumu iye Jon kinye Andru kinye Pita kinye Jisas lombili puringi ungumu

35 Otilikondo Imbo No Ltindili
Jon angilipelie nimumuni kinye,
yu lombili andolimanga iye talo
kinye No Jordan kulendo akuna
peya angileringi. 36 Aku wali Jisas
omba purumu ulu kanopalie nim-
bei, "Kanaio! Gotenga Kongi Sipsip
Walomu omba purumu," nimu.
37 Yu lombili andoli iye talo yuni
nimu ungu pilkolio Jisas lombili
puringili. 38 Jisas topele topa yu
lombili puringili ulu kanopalie
nimbei, "Elo ambele mele ko-
rorombeleya?" nimu. Eloni
yundo "Rabai, nu tena perenoya?"
ningili. (Rabainga ungu pulumu
'Ungu mane Tilimu'.)
39 Yuni kano iye talondo "Ongo
kanalio!" nimu. Elo yu perimuna
pungo kanokolio ipupene 4 klok
terimu mele kano wali yu peya
puringi.
40 Jononi nimumu pilkolio Jisas
lombili puringili iye talonga te
Andru, Saimon Pitanga angenu.
41 Andru pumbelie kumbe lepa
angenu Saimon koropa kanopa
ltendepalie nimbei, "Lino Iye
Mesaia kanopo ltendemolo,"
nimu. (Mesaia akumu Juda
imbomanga ungu te, akumunga
ungu pulumu Goteni imboma
nokopa kondombalo iye te lipo
mundumbo oi nimbe panjirimu
iyemu. Mesaiando Grik unguna
Kraist nimele.) 42 Aku nimbelie
Andruni angenu Saimon Jisas
molorumuna meli purumu. Jisas-
ini Saimon kanopalie nimbei, "Nu
Saimon, Jononga nili iye tenga
malo. Nunge imbi te Sifas ningo
lenge," nimu. (Juda imbomanga
unguna Sifas ningo, Grik unguna
Pita nimele, aku ungu talonga
pulumu kou mulu.)

Jisasini Filip kinye Nataniel kinye Yu lombili walio nimu

43 Otilikondo Jisas Kombu Galili
distrik pambo konopu lepa pum-
bei purumu. Pumbelie Filip
aulkena angilerimuna kanopalie,
"Na lombili owi," nimu.
44 Filip kape ulke kombu Bet-
saida iyemu, Andru kinye Pita
talonga kombumu. 45 Filiponi
Nataniel kanopa ltendepalie
yundo nimbei, "Iye te, oi Gotenga
ungu manema moromo bukuna
Mosesini iye te ombalo nimbe
temane torumu kanomu kinye,
Gotenga nimbe munduli ungu
nili profet iyemani enonga buku-
manga iye te ombalo ningo
panjiringi kanomu kape, kinye
lino kanopo ltendemolo. Yu
ulke kombu Nasaret iye Jisas,
Joseponga malo," nimu.
46 Nalo Natanieleni Filipondo
nimbei, "Nasaret kombu taun
aku tepana ulu penga te manda
wendo ombaloya?" nimu. Filiponi
Natanielendo nimbei, "Ongo
kanowi!" nimu.
47 Aku wali Nataniel ombai
orumu Jisasini kanopalie, yundo
nimbei, "I iye oromomu paimbo
Israel iyemu, ungu kolo toli yu
kinye naa peremo," nimu.
48 Natanieleni Jisasindo nimbei,
"Nuni na ambe teko kanoko imbi
tikolio ninoya?" nimu. Jisasini
topondopalie nimbei, "Molo. Fil-
iponi nu oi naa waltipili nu unjo
fik puluna molonio wali nu kanopo
imbi tindu," nimu.
49 Aku tepa nimu wali Natanie-
leni topondopa nimbei, "Ungu
Mane Tilimu, nu Gotenga Malo,
lino Israel imbomanga iye nomi
kingimu lepamo," nimu.
50 Jisasini nimbei, "Nani nu unjo
fik puluna molonio wali kanondu
nio kanomunga nuni na Gotenga

Malo moromo konopu ltenoya?
Kinye nani nundo nio mele
mainyendopa pele ulu tondolo
paa olandopama wendo ombalona
kanonio," nimu. 51 Aku ungu
nilipe pumbelie Jisasini nimbei,
"Nani enondo paimbo nimbo tiro.
Pele mulu kombuna anjo yando
pumbe, Gotenga ensel iyemani
Iyemunga Malo molombalona
olando pungo mainyendo ongo
tengena kanonge," nimu.

2

Jisasini ulu enge nilima pulu polopa tembaindo imbo nomu no wain apuwe ltenderimu ungumu

1 Wali yupoko tipemunga ulke
kombu Kana kombu Galili distrik
tukundo lerimu, akuna iye te
ambo limbeindo langi koipa
imboma timbei terimu, akuna
Jisasinga anumu waye moloringi.
2 Jisas kinye yunge lombili andoli
iyema kinye kano ambo limbei
iyemuni eno kape langi peya
namili waio nimu kala eno ongo
langi waye noringi. 3 Langi nongo
molangei no wain pora nimu wali
Jisasinga anumuni Jisas yundo
nimbei, "No wain kano pora
nimo," nimu.
4 Jisasini anumundo nimbei,
"Ambomu, nani ulu temboma
nunge kongono te molo. Nani ulu
tembo waimu oi wendo naa oli,"
nimu.
5 Yunge anumuni ulke pulu iye-
munga kendemande imbomando
nimbei, "Yuni enondo teaio nim-
belo mele aku teko teaio!" nimu.
6 Juda imbomani no lengeindo
mai mingi awili kite talo pakera
akuna no kolko mondoringi.
Mingimanga te te nimbe no 100 lita
mele manda molorumu.
7 Jisasini ulke pulu iyemunga
kendemande imbomando nimbei,
"Mingi kelo marenga no mare
pungo kolkolio, andi mingi awili
lemomanga munduko peko tieio,"
nimu. Kano wali eno no mare
kolko paa peko tiringi.
8 Yuni enondo kelepa nim-
beindo, "Olama liko mundukolio
andi langi nokoli iyemu meko
pungo tieio," nimu. Kano wali
meko pungo yu tiringi. 9 Kano
langi nokoli iyemuni no wainimu
nomba pilerimu nalo imbo nomu
no wain ambe tepa apuwe lerimu
ulu naa lipe manjirimu. Nalo
kendemande no koloringimani
nomu kanoko imbi tiringi. Langi
nokoli iyemuni nomba pilipelie
ambo limbei iyemundo owi nim-
belie 10 yundo nimbei, "Iyemani
pali waliwalima no wain pengamu
oi pulu polko tikolio, altoko im-
bomani no awini nongo pora tiko
tingo naa pimele kano wali no keri
mele lelima tirimele. Nalo nuni
no wain pengamu anjo noikolio
altoko tirino, paa manda tirinoya,"
nimu.
11 I Jisasini kombu Galili tukundo
lerimu ulke kombu Kana terimu
ulumupe ulu enge nilima tem-
baindo imu pulu polopa terimu.
Aku tepalie, yu Gotenga enge
peli iyemu imbomando lipe on-
dorumu. Aku wali yunge lombili
andolimani Yu paimbo Goteni lipe
mundurumu iyemu ltemo ningo
yu ipuki tiringi.
12 Iye ambo limbeimunga langi
nongo pora tikolio Jisas kinye
anumu kinye angenupili kape lom-
bili andolima kinye ulke kombu
Kaperneam pungolio, akuna wali
pokore moloringi.

Gote popo toko kaloli ulke tempelena bisnis teko moloringi iyema Jisasini topa makororumu

13 Juda imbomanga Pasova
ningo wai awili akumu non-
dopa ombai orumu wali Jisas
Jerusalem kombundo olando
purumu. 14 Gote popo toko
melema kaloringi ulke tempel
akuna tukundo pumbe kanorumu
wali kongi pirimu kao koinjoma

kinye kongi sipsip koinjoma kinye
kera imili koinjoma kinye kou
mone liko bisnis teringi imboma
kape, kou mone alowa teringi
imboma kape akuna tukundo
aku teringi uluma kanopalie,
15 ka mare lipe lakopalie kano
ka pultemuni kongima pali ulke
tempelena topa makoropa pena
pena tepa, kou alowa teringi
imbomanga kou mone walena
perimuma lipe ondopa enonga
kou noiringi poloma lipe topa
bili bala tipelie, 16 kera mondoko
tarepo toringi imbomando nimbei
“I Aranga ulkena tarepo naa toko
i melema wendo uwa ningo, meko
paio! I Aranga ulkena tarepo toko
kombu naa wamaio,” nimu.
17 Yuni aku terimu ulu kanoko-
lio yunge lombili andoli iyemani
Gotenga Bukumunga tukundo per-
emo ungu te konopuna pileringi.
Aku i tepa,

Nunge ulkemu penga tepa angilip-
ili nimbolio mindili noro,
(Sng 69:9)

nimbe peremo.
18 Aku terimu wali Juda iye awili-
mani yundo ningei, “Nu imbi am-
belemu likolio aku ulu terenoya?
Goteni tewi nimu lemo Goteni ter-
emo mele ulu enge nili te lino
kanamili tewi!” ningi.
19 Jisasini topondopa nimbei,
“Enoni i ulke tempelemu tekiringe
wali nani wali talo wali takopolio
yupoko tipemunga pora timbo,”
nimu.
20 Pilkolio Juda iye awilimani
ningeindo, “I ulke tempelemu
poinye 40 omba pumbe kelepa
poinye kite talo pakera omba pu-
rumu wali takoko ltingi kanomu.
Altoko nuni wali talo wali takopo-
lio yupoko tipemunga pora timbo
ninoya?” ningi. 21 Nalo yuni ulke
tempelemu nimu akumu yunge
kangimundo nimu. 22 Altoko Jisas
kolopa wali talo ono kombuna
pepa yupoko tipemunga makilipe
koinjo molorumu wali yunge
lombili andolimani yuni oi ulke
tempelemundo nimu ungumu
liko manjiringi. Pilkolio Gotenga
Bukumunga moromo ungumu
kinye Jisasini nimu ungu talo
paimbo ungumu lepamo ningo
pileringi.

Jisasini imboma pali teko moloringi ulu lipe manjirimu ungumu

23 Pasova Langi Noringi Wali-
manga Jisas Jerusalem molopalie
imbomani yuni ulu enge nili
terimuma kanokolio Yu paimbo
Gotenga Malo lepamo ningo yu
ipuki tiringi. 24-25 Nalo Jisasini im-
boma pali teko moloringi ulu lipe
manjipelie imbomanga konopu
mandopa ltemele imbo teni yu
lipe ondopili ungu naa nili yu
yunu akuma pali pilipe molorumu.
Enoni ningo pileringi mele yuni
konopuna pilipelie, eno kinye we
wakulu tipo molambo ungu naa
nimu.

3

Jisas kinye Nikodemus talo ningili ungumu

1 Juda imbomanga iye mare
Farisima ningo moloringi. Aku
iye Farisimanga iye te, imbi
Nikodemus, yu Juda imboma
nokorumu kaunsil iye te, 2 yu
Jisas molorumuna ipu leli ombalie
nimumuni, yundo nimbeindo,
“Ungu Mane Tilimu, nu Gote
peya molkolio ungu mane tinindo
orunu nimbo pimolo. Iye te Gote
kinye naa molkanje Goteni ulu
enge nili teremo mele nuni tereno
aku tepa yuni manda naa telka
nimbo pimolo,” nimu. 3 Jisasini
topondopa yundo nimbeindo,
“Nani nundo paimbo nimbo
tiro. Imbore kelko naa menge
lemo kano imbomuni Goteni iye
nomi kingimu molopa kombu
nokoromo kombumu manda naa

kanopa yunge imbo manda naa
molombalo," nimu.
4 Nikodemusini yundo nim-
beindo, "Imbo te anda lepa
moromo kinye yu ambe teko
mengeya? Yu anumunga olona
altopa manda tuku pumbelo,
anumuni yu kelepa manda mem-
baloya?" nimu.
5 Jisasini topondopa nimbeindo,
"Nani nu paimbo nimbo tiro.
Imbore nomuni kape Minimuni
kape naa mengili lemo aku
imbomu Gotenga bakulu naa
molopa Gote iye nomi King molopa
nokoromo kombuna tuku manda
naa pumbelo, molo. 6 Mele
kangimuni merimu mele, akumu
kangimu yu maina molombalo
melemu kau. Mele Gotenga
Minimuni merimu mele akumu
minimu aku melemu kau Gote
moromona manda pumbe molom-
balo. 7 Akumunga nani nundo
nimboindo, Gote iye nomi kingimu
molopa nokoromo kombuna
pamili ninge imboma pali oi
altoko meangei niomundo konopu
awini naa lewi! 8 Poporomemu
yunu pilipe kombu lupe lupe-
manga toromo kinye enoni yunge
ungumu pilko, melema lopelape
teremo karomele, nalo yu naa
kanoko yu wendo oromona kape
purumona kape naa karomele.
Gotenga Minimu aku tepala. Mini
Kake Telimuni meremo imboma
mini koinjo pupili eno paa imbo
lupe mele moromele imbomani
karomele, nalo Gotenga Minimuni
kano imboma mini koinjoma tir-
imo kano Minimu naa karomele,"
nimu.
9 Nikodemusini yundo nim-
beindo, "I uluma ambe tepa wendo
oromoya?" nimu.
10 Jisasini yundo nimbeindo,
"Nu Israel imbomanga ungu mane
tili iye te nalo i nio mele naa
piltino lepamo. 11 Nani nundo
i tepo paimbo nimbo tiro, Lino
pimolomando nimolo, karomolo-
mando nimbo tirimolo. Nalo i
ungu nimolo unguma enoni pali
pilko limele imbo te molo. 12 Ya
mai kombuna uluma eno nimbo
tiro kinye enoni kolo toromonje
ningo pimelemunga pele kinye
mulu kombuna uluma nimbo
tindu lemo paimbo nimu ningo
ambe teko manda pilingeya?
Manda naa pilinge lemo. 13 Imbo
tendekure kape olando tiko mulu
kombuna tuku naa puringi. Iye
tendekumu kau, mulu kombuna
mainyendo tipe orumu iyemu kau
oi mulu kombuna molorumu. Yu
Iyemunga Malo. 14 Oi Mosesini
imbo naa peli kombu kuna kongi
ka waimbe kapani telimu lipe
ola uku topa panjirimu aku
teko mele imbomani Iyemunga
Malo liko ola uku toko panjinge.
15 Aku wali, oi imbo waimbemani
nongo kondoringi kolongei teringi
imbomani Mosesini lipe ola uku
topa panjirimu waimbe kapani
telimu kanokolio koinjo puringi
aku mele kinye aku teko imbomani
yu mele mele na ulu pulu keri teru
konopuna peremomanga kombu
kerina pumbo molopo naa ken-
jembo, Yuni na lipe tapondombalo
ningo pilkolio Iyemunga Malo liko
ola uku toko panjingena kanonge
wali, aku imboma pali molko
kondoko kau pangei nimbe Goteni
Malo unjo polopeyana ola uku toko
panjengei nimu.
16 Goteni maina imboma konopu
paa pulumu mondopalie imboma
kombu kerina naa pungo, waliwal-
ima molko kondoko kau pangei
nimbe yunge malo tendekumu
kau molorumu nalo akumu maina
imboma tirimu. Imboreni Yu
ipuki timo lemo kombu kerina
naa pumbe waliwalima molopa
kondopa kau pumbelo. 17 Goteni
Malondo nuni maina imboma kot
pilko eno ka ulkena liko mundeni
puwi ungu naa nimu. Nalo Maloni
teremo ulumuni mai kombu

imboma kombu kerina naa pangei
nimbe tepa lipili nimbe Goteni yu
kanopa lipe mundurumu. 18 Malo
ipuki tirimo imbomu yunge kot
naa pembalo, molo. Nalo ipuki
naa tili imbomu, yunge kotemu oi
wendo orumu. Kano imbomuni
Gotenga Malo tendekumu kau
moromo akumundo Gotenga Malo
naa nimu. Ne kano imbomu kot
pimo iyemuni lipe kot tendepa
yu kolopili nimbe koro oi kot
pilipe pora tirimu. 19 Kotemunga
ungu pulumu i tepa: Pa telimu
maina wendo orumu nalo maina
imbomani ulu pulu kerima kau
tekolio pa telimu konopu naa
mondoko tumbulu tolimu kau
konopu mondoromele. 20 Imbo
ulu pulu kerima teremelemani
pa telimu kanoko keri pilkolio,
pa telimuni nanga uluma mona
ltendembalo ningo pa telimunga
wendo naa oromele. 21 Nalo imbo
ulu paimboma teremo imbomuni
Goteni na lipe taporomona i ulu
pulu paimboma tero kani tero
uluma imbomani kanangei nimbe
pana wendo oromo," nimu.

Imbo No Ltindili Jononi Jisas molorumu mele nimbe tirimu

22 Altopa Jisas kinye yunge
lombili andoli iyema kinye Judia
distrik kombu tenga pungolio
ningimuni, akuna wali mare yu
eno kinye molkolio, yuni imboma
no ltindirimu. 23 Jon yu imboma no
ltindipe molorumula. Ulke kombu
Salim nondopa kombu Ainan no
awini omba purumu kala Jon
yuni akuna imboma no ltindirimu.
Imbo awini yu molorumuna no
lingei oringi. 24 (Jon yu iye nomi
king Heroteni ka oi naa tipili aku
tepa molorumu.) 25 Walite Jononga
lombili andoli iyema kinye Juda
iye te kinye nendo yando karaye
teko ningolio, "Lino no ambe tepo
lemolo kinye Goteni lino kake
tembalo kanombaloya?" ningo
ningi. 26 Altopa Jononga lombili
andolima Jon yu molorumuna
ongolio ningeindo, "Ungu Mane
Tilimu, iye te no Jordan nekondo
nu peya moloringili kinye nuni yu
moromo mele ningo tirinu kano
iyemuni imbo no ltindipe mo-
romona imbo awini purumele,"
ningi.

27 Aku ningi ungu pilipelie
Jononi topondopa nimbeindo,
"Mulu kombuna Goteni iye te ulu
te tepili ungu naa nilkanje aku
iyemuni manda naa telka. 28 Nani
eno oi nimbo tiru pileringi mele
i tepa: Nani nimboindo, na iye
Kraist molo, Goteni na oi kumbe
lepa lipe mundurumu niu pileringi
kanomu. 29 Iye ambo limbeimunga
ambomu yunge kau. Iye ambo
limbei iyemunga pulu lembalo
iyemuni ambo limbei iyemuni
ungu nimbelo mele pilimbeindo
komu tendepa molombalo. Yunge
ungumu pilipelie paa tono kolom-
balo. Akumunga iyemu kinye pulu
lembalo iyemu konopu timbelo
mele na aku tepo kamukumu tono
kolto. Ambo limbei iyemu olan-
dopa, yunge pulu ltemo iyemu yu
kinye we tapu topa moromo, aku
iyemu mainyendopa. 30 Aku tepa
mele neya no ltindipe moromo
iyemu yunge imbimu paimbo
paa olandopa pumbelo. Nanga
imbimu paa mainye pumbelo.

31 Iye wi ola molopalie
mainyendo orumu iyemu im-
bomanga pali yu olandopamu.
Lino maina imbo moromoloma
maina melemanga kau molopo
maina melemanga kau imbima
nimbo tipo temane toromolo. Lino
mainyendopa, mulu kombuna
molopalie mainye orumu iyemu
yu imbomanga pali olandopa.
32 Yuni mulu kombuna kanopa
pilerimu mele nimbe tirimo nalo
imbomani kolo toromo ningo liko
tui tiko naa pimele. 33 Imbo teni
yunge ungumu pilipe lipe paimbo
nimu nimbe imbomuni aku tepa

Goteni paimbo nimo nimbelola.
34 I Goteni lipe mundurumu iyemu
Gote yunge Minimu paa awili tepa
tirimo konopuna pepa manda
teremo kani yuni Gotenga ungumu
tumbi tipe nimo. 35 Lapani Malo
konopu mondopalie melema pali
Malo nokopili nimbe tirimu.
36 Imbo te Yu paimbo nimu Yu
paimbo Gotenga Malo ltemo ninge
imboma waliwalima koinjo molko
kau punge. Nalo imbo te Malo
umbulu tiko yunge ungumu liko
tui tiko naa pilinge imboma koinjo
mololi ulu pulumu naa linge.
Aku imboma kinye kape, pele
kamukumu kape Goteni mindili
lipe timbelo ulu pulumu eno kinye
peremo," nimu.

4

Jisas Samaria ambo te kinye ungu ningili

1 Juda imbomanga iye nomi
Farisimani ungu te pileringi mele i
tepa, Jisas moromona imbo awini
no ltindipili ningo purumele, Jon
moromona imbo koltalo mele
no ltindipili ningo purumele
ningi ungumu pileringi. 2 (Nalo
Jisas yu lombili puringi imboma
yuni no naa ltindirimu. Yunge
lombili andoli iyemani imboma
no ltindiringi.) 3 Aku wali, Farisi
iyemani temane akumu pileringi
mele pilipelie Awilimuni kombu
Judia distrik tiye kolopa kombu
Galili distrikindo altopa pumbei
purumu.

4 Yu Galili pumbei aulke akumu
kombu Samaria imunana lerimu.
5 Aulkemu aku tepa lerimuna yu
Samaria ulke kombu tenga orumu,
aku taunomunga imbimu Sikar.
Aku kombumu lino Juda imbo-
manga ara kaue Jekoponi yunge
malo Josep tirimu maimunga non-
dopa lerimu. 6 Jekoponi no molop-
ili nimbe muru akurumu aku no
mongolumu kano kombu Sikar ler-
imu. Jisas aulke tuluena oru-
mumunga tiye terimuna aku no
kulendona omba mainye molopa
mulu pilerimu. Kombu awi tangoli
mele akuna omba molorumu.

7-8 Jisas yu lombili andoli iye
waye oringima yu mulu pilipe
molopili eno langi topo toko
lingeindo Sikar taunona puringi.
Pele yu mulu pilipe molorumu
wali Samaria ambo te no kolom-
baindo orumu kinye Jisasini
yundo nimbei "No te namboi tiwi!"
nimu.

9 Samaria ambomuni yundo
nimbei, "Nu Juda iyemu. Na
Samaria ambomu. Ambe temona
nando no tiwi ninoya?" nimu.
(Aku nimumunga ungu pulumu
i tepa: Juda imbomani Samaria
imboma kanoko keri pilko langi
tendekumu moke teko naa nongo,
eno kinye tendekuna kopu teko
naa andoringi aku ungundo
nimu.)

10 Jisasini topondopalie ambo-
mundo nimbei, "Goteni melemu
we tirimo mele liko manjiko, i
iye no tiwi nimu iyemu kanoko
imbi tilinanje yundo no tiwi nilino
kinye yuni koinjo molopa kau puli
nomu nu tilka," nimu.

11 Ambomuni topondopa nim-
bei, "Awilimu, nu no koloni mingi
te naa menio. No muruna paa
mainye moromo. I no koinjo
molopa kau puli nino nomu nuni
tena kolkolio tinioya? 12 Linonga
kaue i no mongolu tirimu iye
Jekop, yu kinye yunge bakuluma
kinye yunge ari tirimelema kinye
i nomu noringi, kano iyemu
mainyendopa nu olandopa ningo
ninoya?" nimu.

13 Jisasini topondopa nimbei, "I
no mongoluna no nongei imboma
altopa no wali kolonge, 14 nalo
nani no timbo nonge imboma
altoko eno no wali naa kolonge.
Paimbo nio, nani no timbona

nonge imbomanga konopuna
no akupe pikopiko nimbe kau
molopa, koinjo molko kau punge
ulu pulumu timbelo," nimu.

15 Jisasini ungu iko torumu mele
naa pilipelie nimumuni, ambo-
muni yundo nimbei, "Awilimu, na
altopa no wali naa tepili, ya altopo
takiraki ombo no naa kolambo
kani nuni no ninomu nambo tiwi!"
nimu.

16 Jisasini yundo nimbei, "Nunge
iyemu waye wangili, pungo
lipuwi!" nimu.

17 Ambomuni topondopa nim-
bei, "Nanga iye te naa moromo,"
nimu. Jisasini nimbei, "Nunge iye
te naa moromo ninomu paimbo
nino. 18 Oi nu iye kite pakera pu-
runu. Kinye nu iye te peya perem-
belemu nunge omena molo. Nuni
kinye ungu ninomu paimbo nino,"
nimu.

19 Ambomuni yundo nimbei,
"Awilimu, na lipo manjiro, nu
Gotenga iye profet te lepamo.
20 Linonga ara kaueni i mulu
kembona Gote popo toko kapi
ningi nalo eno Juda imbomani
ningei, Gote popo toko kapi ninge
kombumu paa Jerusalem kau,
nimele," nimu.

21 Jisasini enge nimbe nimbei,
"Ambomu, nani nio ungumu pilko
lieni! Wai te wendo ombalo aku
walimunga i mai pangina kape
Jerusalem kape imbomani Lapa
popo toko kapi naa ninge. Eno
Samaria imbomani popo toko kapi
nimele iyemu pilko tunduko we
nimele. 22 Nalo Goteni imbomanga
kolopa tukundo limbei iyemu Juda
imbomanga talape wendo ombalo
nimumuni lino Juda imbomani
Gote paa lipo manjipolio popo
topo kapi nimolo. 23 Nalo wai
te wendo ombai pereremo kinye
wendo oromo. Gote tumbi tiko
popo toromele imbomani ulu
tukume toya toko Mini Kake Teli
enge tirimomuni Ara kapi ningo
popo toromele. Imbo aku tepama
Arani konopu mondoromo. 24 Gote
yu minimu, akumunga yu popo
toko kapi ninge imbomani yunge
Minimuni enge tirimomunga ulu
tengena tukume pembalo," nimu.

25 Ambomuni nimbei, "Iye nomi
Mesaia ombalo. Yu ombalie ungu-
munga puluma pali lino wamba
nimbe timbelo," nimu. (Hibru un-
guna Mesaia ningi akumu, Grik
unguna Kraist ningi aku ungu ta-
longa pulumu tendekumu. Ungu
talonga pulumu i tepa, Goteni lino
maina imboma nokopili iye lipo
mundumbo nimbe panjirimu.)

26 Aku wali Jisasini enge nimbe
nimbei, "Akumupe na. Ombalo
ningi iyemu kinye nu kinye i ungu
nimbolo," nimu.

27 Yu aku nimbe molopili yunge
lombili andoli iyema kelko yando
ongolio ningimuni, yu ambo te
kinye ungu ningo moloringilina
kanokolio konopu awini liko
munduringi. Nalo iye teni 'Nu
ambele mele lini terenoya?' molo
'Ambomu kinye ambe temona
ungu ningo morombeleya?' ningo
teni kape naa waliko pileringi.

28 Aku wali ambo kanomu yunge
no mingimu tiye kolopa yu altopa
kombu taunona nendo pumbelie
imbomando nimbei, 29 "Na ulu
teruma pali iye teni na nimbe
timo iyemu eno ongo kanaio!
Goteni lino nokombalo iye te
lipo mundumbo nimu iye Kraist
akumu yunje?" nimu. 30 Aku nimu
ungumu pilkolio imboma taun
tiye kolko Jisas molorumuna ongei
oringi.

31 Aku teko molangei yunge lom-
bili andolimani yu toperope tikolio
ningei, "Ungu Mane Tilimu, langi
te nowi," ningi.

32 Nalo yuni enondo nim-
bei, "Na langi nombomu ltemo,
nalo akumu eno naa pilko naa
karomele," nimu.

33 Aku nimu ungu pilkolio yunge
lombili andolimani nendo yando
ningolio ningei, “Imbo teni langi oi
mepa omba timonje?” ningi.
34 Jisasini nimbei, “Nanga langi
i tepa, Na kongono tepuwi nimbe
lipe mundurumu iyemuni konopu
mondoromo uluma tepo, yunge
kongonomu tepo pora timbo.
Akumu nanga langimu. 35 Enoni
oli kite omba pumbelo wali rais
wit nowi lembalo, inie topo lipo
noimolo nimele kanomu. Nalo
nani enondo poinyema kanaio
nio! Poinyena langi pali koro
nowi ltemo. 36 Langima lepa kau
pupili nimbe inie tondopa noirimo
iyemu yunge kongonomunga mele
pundu toko tiringima limbelo.
Aku tenderemomunga poinye tepa
langi panjirimu iyemu kinye langi
inie tondoromo iyemu kinye waye
talo tono kolongele. 37 Akumunga
iye teni langi imbo panjirimo,
teni langi inie toromo nimele
ungumu paimbo. 38 Langi enoni
imbo naa panjiringima nani eno
inie topaio nimbo lipo munduru.
Imbo lupemani poinye mindili
nongo teringi, nalo imbo lupemani
teringi langima eno inie toromele,”
nimu.
39 Ambomuni na ulu teruma
pali yuni nimbe tirimo nimu
ungu pilkolio taunona moloringi
Samaria imbo awini Jisas paimbo
iye Kraist ningo ipuki tiringi.
40 Akumunga Samaria imboma
Jisas molorumuna ongolio, nu lino
kinye kolte molamili ningi. Aku
ungu pilipelie kano imboma kinye
wali talo molorumu. 41 Moloringi
wali imbo awini yuni nimu
unguma pilkolio yu paimbo iye
Kraist ningo pileringila.
42 Enoni ambomundo ningei,
“Nuni oi ungu niniomu pilipo yu
paimbo iye Kraist nimbo pilimolo
nalo kinye lino linongano yunge
ungumu pilipolio paimbo, Gote
mai kombu imboma tukundo lipe
tepa koinjo mundurumo iyemu
ltemo nimbo pimolo,” ningi.

Jisas Kombu Galili distrik kelepa pumbelie, iye nomi kingimunga kongono tendeli iye awili tenga malo tepa koinjo ltimu ungumu

43 Samaria imboma kinye wali
talo molopalie Jisas eno tiye kolopa
kombu Galili distrik pumbei pu-
rumu. 44 Galili Jisas yunge pulu
kombumu. Oi walite Jisas yuni
nimbei, “Gotenga iye profet mo-
romomunga kombu puluna mo-
romele imbomani yu wale naa
pakoromele,” nimu. 45 Oi Juda
imboma Pasova Pileringi Waimu
wendo orumu wali Galili imboma
Jerusalem pungo molangei yuni
akuna ulu enge nili mare terimuna
kanoringimunga enoni yu Galili
kombu tukundo orumu kanokolio
wali paa orono ningo tono kolko
panjiko ltingi.
46 Jisas Galili distrik pumbelie
altopa ulke kombu Kana tukundo
orumu. Kano ulke kombumunga
oi yuni imbo no koloringima no
wain apuwe ltenderimu. Ulke
kombu Kaperneam iye nomi
kingimunga kongono tendeli iye
awili te molorumu, aku iyemunga
malo kuro awili te torumu. 47 Jisas
Judia kombu tiye kolopa Galili
kombu tukundo orumu ungumu
pilipelie aku iyemuni, Jisas molo-
rumuna pumbelie nimumuni,
yundo konge tepalie nimbei,
“Nanga ungulumu winjo lie
mendo lie teremo kani mainyendo
ongo yu teko koinjo liwi,” nimu.
48 Aku nimu ungu pilipelie Jisas-
ini yundo nimbei, “Ulu enge nili te
naa kanokoliope na ipuki naa tinge
ltemo,” nimu.
49 Kingimunga kongono tendeli
iye awilimuni yundo nimbei, “Aw-
ilimu, nanga ungulumu nomi ka
akumbei teremo kani nu welea
maindo owi!” nimu.
50 Jisasini yundo nimbei,
“Marena koinjo pumbelo kani

puwi!” nimu. Iyemuni Jisasini
nimu ungu pilipelie paimbo nimo
nimbe ipuki tipe yu purumu.
51 Mainyendo pumbei purumu
wali yunge kendemandema
aulkena ongo yu mainyendo
orumu kanoko likolio enoni yundo
ningei, “Marena koinjo pumo,”
ningi. 52 Aku wali yuni enondo
nimbei, “Ena wai ambelemunga
kuro pora nimoya?” nimbe walipe
pilerimu. Enoni yundo ningei,
“Olianga awi tangoli 1 klok mele
kangina tipe tomomu pora nimo,”
ningi.
53 Lapani pilipelie Jisasini
marena koinjo pumbelo nimu
kano enamunga kuro pora nimo
lepamo nimbe pilipelie, yu kinye
yunge ulke peringi imboma kinye
akumani Jisas ipuki tiringi.
54 Judia distrik tiye kolopa Galili
distrik omba molopalie Jisasini un-
gulumu tepa koinjo ltimu ulumu
aku kombuna ulu enge nili talo
tipe terimu. Te oi walite aku
kombuna imbo no koloringima no
wain apuwe ltenderimu kanomu.

5

Jisasini iye te nomu Betesda tepa koinjo ltimu wali Juda iye awilimani Yu konopu keri panjiringi

1 Altopa walite, Juda imbomani
poinyemanga yaka ningo langi
noromele wai awili te wendo
orumu wali Jisas Jerusalem olando
purumu. 2 Jerusalem tukundo
kongi sipsipimanga pape kere
puluna nondopa, no mongolu
te molorumu aku no mongolu-
mundo Hibru unguna Betesda
ningi, akuna ulke takai kite
pakera angilipe makai terimu.
3 Akuna kuro torumu imbo awini
ainyembo leringi. Mongo keri
lerimuma kape, kimbo keri leri-
muma kape imbo poro topa kape
ainyembo leringi. Nomu lope
tembalo ningo nokoko moloringi.
4 Walite walite nimbe Awilimunga
ensel te mainye omba nomu
beumbeu tirimu wali kuro ambele
toli imbo te kumbe lepa nona tuku
purumu imbomu koinjo purumu.
5 Kuro torumu iye te akuna
molopili poinye 38 ainyembo
lerimu. 6 Jisasini iyemu kelolina
ainyembo lerimu ulumu omba
kanopalie, nimbei, “Nu kuro pora
nipili konopu ltenoya?” nimu.
7 Ainyembo lerimu iyemuni
topondopa nimbei, “Awilimu, no
lope teremo wali imbo te na lipe
tapondopa nona meli pumbelo te
naa moromo. Na nanu pumboi
tero wali imbo mare oi tultuku
toko eno nona purumele,” nimu.
8 Aku tepa nimu wali Jisasini
yundo nimbei, “Nu ola angilko
nunge uru pereno kunumu liko
meko puwi,” nimu. 9 Aku ungu
nimu wali, walitikale iyemunga
kuromu pora nimu kinye yu ola
angilipe yunge kunumu lipe meli
purumu. I ulu wendo orumu
wali akumu Juda imbomanga
koro moloringi wali sabat te,
10 akumunga Juda iye awili mareni
kuro pora nimu iyemundo ningei,
“Kinye Sabat walimunga ambe
temona nunge kunumu meli
andoronoya? Sabat wali melema
naa meli andaio nimbe ungu mane
te peremo kanomu,” ningi.
11 Nalo iyemuni topondopa nim-
bei, “Na tepa koinjo limo iyemuni
nimbei, nunge kunumu liko ambili
puwi, nimo,” nimu.
12 Aku nimumunga enoni yu al-
toko waliko pilkolio ningei, “Iyepe
narini aku ulu tewi nimoya?”
ningi.
13 Nalo kuro pora nimu iyemu
oi ainyembo lerimu kombuna
imbo awini moloringi akuna Jisas
kiyengo nimbe purumomunga
yuni kano iye narinje nimbe naa
lipe manjirimu.
14 Pele Jisas aku iyemu Gote popo
toko melema kaloringi ulke tem-
pelena kanopalie yundo nimbei,

"Piliwi! Kinye nunge kuro pora
nimo nu altoko koinjo morono
kani nu ulu pulu kerima altoko naa
tewi! Altoko tenio lemo nu ulu
umbuni awili te wendo ombalo,"
nimu. 15 Iye akumuni anjo pumbe
Juda iye awilimando nimbei, "Na
tepa koinjo limo kano iyemupe
Jisas," nimu.

16 Jisasini koro moloringi wai
Sabatemunga aku tepa uluma ter-
imuna Juda iye awilimani Jisas
yu pulu polko tepo bembo tiri-
molo konopu leringi. 17 Jisasini
enondo nimbei, "Arani imboma
waliwali lipe taporomo mele kinye
kape aku tepa moromo. Nani
kape aku ulu tero," nimu. 18 Yuni
aku nimu ungu pilko Juda iye aw-
ilimani Jisas yu paa kamukumu
topo kondamili konopu leringi. Oi
Sabat waimunga ungu manemu
topa tangondorumumunga yu mu-
mindili kolko molangei wali al-
topa Gote yunge Lapa nimumunga
yu Gote none tenderemo nimbe
nimumunga yu kamukumu mu-
mindili kolko yu tongei teringi.

Goteni Yunge Malo kongonoma manda tepili nimbe imbi tirimu ungumu

19 Jisasini enondo topondopa
nimbei, "Nani eno i tepo paimbo
nimbo tiro. Maloni yunu ulu te
manda naa teremo. Yunge Lapani
teremo mele kanopalie yuni kape
aku ulu teremo. Lapanga Malo
lepalie Lapani teremo ulu teremo,
aku tepalie 20 Lapani Malo konopu
mondopalie yuni teremo mele pali
Malo lipe ondorumu. Iye tepa
koinjo ltimo akumu mainyendopa.
Paimbo altopa eno paa kanoko
konopu awini liko mundunge ulu
enge nili olandopama Lapani Malo
lipe ondombalo. 21 Akumu ambe
tepa wendo ombaloya? Lapani
imbo kololima topa makinjipelie
koinjo molangei nimo mele aku
tepa Maloni imbo kololima koinjo
pangei konopu ltemo imboma
tepa koinjo limbelo. 22-23 I ulu-
munga liko manjengei: Imbomani
Lapanga imbimu ambolko ola
mundurumele mele Malonga
imbimu aku teko ambolko ola
mundengei nimbe Lapani kot
pilipe imboma naa apurupe
kot pileli kongono akumu Malo
tirimu. Akumunga imbomani
Malonga imbimu ambolko ola
naa mundurumele imbomani aku
teko Malo yando lipe mundurumu
Lapanga imbimu kape ambolko
ola naa mundurumele.

Gotenga Maloni koinjo molopa kau puli ulu pulumu tirimo ungumu

24 Nani enondo i tepo paimbo
nimbo tiro. Imbo nanga ungumu
pilko, na lipe mundurumuna oru
iyemu ipuki tirimele imboma
koinjo molopa kau puli ulu pu-
lumu eno kinye peremo. Altopa
kot waimu wendo ombalo kinye
eno kotena naa angilinge. Aku
imboma kololi ulu pulumu tiye
kolko koinjo molopa kau puli ulu
pulumu eno kinye peremo. 25 Nani
enondo i tepo paimbo nimbo tiro.
Wai wendo ombalomu, kinye
oi wendo omo. Wai akumunga
Gotenga Malo ungu nimoma kololi
imboma pilinge. Yunge ungumu
paimbo ningo pilko liko molonge
imboma koinjo molko kau punge.
26 Koinjo mololi ulu pulumu Lapa
kinye peremo mele aku tepa
Lapani koinjo mololi ulu pulumu
Malo kinye pepili nimu. 27 Malo
yu Iyemunga Malo moromomunga
Lapani Malo imbomanga kot
pilipili nimbe engemu tirimu.

28 Nalo akumunga kau eno
konopu awini kimbo tiko naa
tiengei! Ambe telka, wali te wendo
ombalo, aku walimunga imbo ono
kombuna peremelemani Malonga
ungumu pilkolio ningemuni,
29 ono kombumu tiye kolko wendo

onge. Aku wali makilko koinjo molonge imbomanga oi maina koinjo molkolio teko kondoko moloringi imboma koinjo molonge, oi maina teko kenjiko moloringi imboma kotena angilkolio altoko mindili nonge. 30 Na nanu ulu te manda naa tembo. Arani nimo mele pilipolio imbomanga kotema apurupo pio. Na nanu konopu tiembo nimbo uluma naa tepo, na lipe mundurumu iyemu konopu tipili nimbo uluma teromunga kot pilipo apurupo kondoro.

Jisas molopa terimu kanoringi mele imbo mareni ningo tiringi ungumu

31 Paimbo na molopo tero mele na nanu nimbo tindu lemo imbomani aku nio ungumu ipuki naa tinge. 32 Iye teni kape na molopo tero mele nimbe tirimo, akumu nando paimbo nimo lipo manjiro.

33 Enoni iye mare Jon molorumuna paio ningo liko munduringi wali yuni na molopo tero mele paimbo nimbe tirimu. 34 Maina imbo teni na molopo tero mele imboma nimbe tipe paimbo nimu, paimbo aku tepa moromo nimo lemo na konopu awini lipo naa mundupo, ulure molo konopu lteo, nalo Goteni eno tepa lipili nimbo Jononi nando nimu mele eno nimbo tiro. 35 Jononi kongono terimumu kiye mele nomba imboma pa tenderimu. Aku wali alaye kolo eno kano pa tenderimuna konopu tiko moloringi.

36 Nalo Jononi na lipe tapondopa na molopo tero mele eno nimbe tirimu mele mainyendopa. Ulu te na molopo tero mele lipe tapondopa lipe ondoromo mele olandopa. Aku i tepa: Arani ulu enge nili teko pora tieni nimbe na tirimu ulu enge nili tero akumani na lipe tapondopa, Arani na puwi nimbe lipe mundurumu mele eno lipe ondoromo. 37 Na puwi nimbe lipe mundurumuna oru kinye na molopo tero mele Arani kape nimbe tirimu. Enoni yunge ungu nimuma walite kape komomuni naa pilko, yunge kumbekeremu mongoni naa kanoringi. 38 Arani lipe mundurumu iyemunga ungumu ipuki naa tirimelemunga lapanga ungumu enonga konopumanga naa peremo. 39 Gotenga Bukuna ungu moromomani lino waliwalima koinjo molopo kau pumolo ulu pulumu timbelo ningo ainye meko karomele. Aku ainye meko karomele Bukumuni nanga nimbe para tindipe na moro mele nimbe tirimo, 40 nalo koinjo molopo kau pumolo ulu pulumu liemili naa ningo, na morona naa omolo ningo ainye naa meremele.

41 Imbomani na kapi ningo nanga imbi ambolko ola mundunge nimbolio aku ulu naa tero. 42 Nalo eno aku teko naa moromele. Nani eno lipo manjipolio, enoni Gote konopu mondoli ulumu eno kinye naa peremo. 43 Nanga Arani na imbi tipe yunge kongonomu tendepuwi nimbe na lipe mundurumuna oru nalo nanga ungumu eno naa pilko ltimele. Nalo imbo teni yunu imbi lipe omba kongono telkanje aku imbomunga ungumu pilko lilimala. 44 Eno enongano nendo yando imbi molopili ningo, Gote tendeku kau moromo akumuni enonga imbi lipe ola mundundupili naa nimele, aku lemo na molopo tero mele nimbo tiro ungumu paimbo nimu ningo ambe teko pilingeya?

45 Nalo Gotenga kot waimu wendo ombalo wali Arani kot pilipe molopili nani kau kot tendembalo konopu naa leaio! Mosesini eno lipe tapondombalo konopu ltemele iyemuni enonga kot tendembalo. 46 Mosesini na ombo molombo mele buk torumuna enoni Mosesini nimu

unguma paimbo nimu ningo
pilimalanje nanga ungumu kape
paimbo nimu ningo pilimala.
47 Nalo yuni nanga temane bukuna
torumumu paimbo nimu ningo
naa pimelemunga nanga ungu
niomu paimbo nimu ningo ambe
teko pilingeya?" nimbe Jisasini
nimu.

6

Langi naa lerimu kombuna Jisasini ambo bakuluma kinye iye 5,000 kinye langi tirimu ungumu

1 Altopa walite Jisas Nomu
Galili nona andoli sipina molopa
nekondo purumu. Aku nomunga
imbi te Nomu Taiberias ningi.
2 Aku nomuna nekondo purumu
wali kuro torumu imboma tepa
koinjo ltimu ulumu kanokolio
Goteni kau ulu enge nilima teremo
mele yuni aku tepa teremo konopu
lekolio imbo paa pulumu yu lom-
bili puringi. 3 Jisas kombu pangi
te lerimuna ola pumbe lombili
andolima peya pungo mainye
moloringi. 4 Israel imbomanga
Pasova Wai Awili ningo poinye-
manga yaka ningo orumumu aku
waimu nondopa wendo ombai
terimu.
5 Jisas aku pangina ola molopa
mainyendo tipe kanopalie imbo
paa pulumu yu orumu aulkena
lombili oringina kanorumu.
Kanopalie yuni yu lombili andoli
iye Filipondo nimbei, "I oromele
imbomape nongei langima tena
topo topo ltindemili konopu
ltenoya?" nimu. 6 Jisas yuni
tembai ulumu yunu pilipe molo-
rumu nalo Filip yuni ambele ungu
nimbelonje, nani ulu enge nili te
tepolio manda langi timbo konopu
lembalo molo we mini ltembalonje
pilembo nimbelie yuni aku tepa
Filipondo walipe pilerimu.
7 Filiponi yundo nimbei, "Im-
bore 200 kina melemunga langi
topo topo limalanje imbo mare kau
alaye kolte liko nolemala. Mare
molo leka naa nolemala," nimo.
8 Lombili andoli te Saimon Pi-
tanga angenu Andru, yuni nimbei,
9 "Ya ungulu te bali bret kaloli
kelo kite pakera kinye oma kelo
kaloli talo kinye noipe moromo.
Nalo akumu koltalo, imbo paa aw-
ini. Manda naa tembalo lepamo,"
nimo.
10 Jisasini imboma mainye
molangei neio nimu. Aku
kombuna era pulumu orumuna
mainye moloringi. Iye 5,000 mele
akuna mainye moloringi.
11 Aku wali Jisasini bali plawa
kalolima lipe ambolopalie Go-
tendo paa tereno nimbe imbo
moloringima moke tepa eno
manda nangei mele tirimu. Oma
talo kau aku tepa moke terimu.
Nongo olo tenderingi.
12 Nongolio olo terimu wali yuni
yu lombili andolimando nimbei,
"Langi pundu lemoma we mainye
pumbe lembalo manda naa tem-
balo kani liko maku taio!" nimu.
13 Aku wali nongo pora tiringi
kinye pundu lerimuma lombili an-
dolimani liko maku toko wale bas-
ket 12 lakilko peko tiringi.
14 Jisasini ulu enge nili akumu
terimuna kanokolio imbomani
pulu polko ningei, "Gotenga nimbe
munduli ungu nili iye profet te mai
kombuna omba lino nokombalo
ningo panjiringimu paimbo i
iyemu yu lepamo," ningi. 15 Eno
ningo pilkolio yu enge ningo
ambolko liko enonga kingimu
molopili ningei teringi. Aku
tengei teringi ulu minyeko lipelie
yunu molombaindo pangi kanona
altopa olando pumbe molorumu.

Jisas nomuna ola kimbo kambulupe andorumu ungumu

16 Ena pe pumbei ipo kala
torumu wali yu lombili andolima
pangina mainyendo pungo nomu
kulendona pungolio ningimuni,
17 akuna nomuna andoli sip tenga

tuku pungo nomunga yakondo
ulke kombu Kaperneam ongo
pungei puringi. Aku wali tumbulu
torumu nalo Jisas naa orumu
wali lombili andolima enongano
puringi. 18 Nomuna pungei
puringi wali poporome enge nili
torumu kinye no paa beumbeu
keri lepa telipe orumu. 19 Kelepa
paloli none telimani no tuku tiko
kundungei sipimu nomu awi tuku
tingina purumu wali Jisas nomuna
ola kimbo kongono tepa sipimu
purumuna orumu. Yu orumu wali
iyema kanokolio kuro te oromo
konopu lekolio paa mini lteringi.
20 Nalo yuni enondo nimbei, "Na
kau oro. Mini naa lteaio!" nimu.
21 Aku nimu ungu pilkolio "Aw-
ilimu oromo lepamo sipina peya
molamili!" ningo enoni konopu
tiko yu sipimunga tukundo ltingi.
Tukundo orumu wali eno pungei
puringi nomu kulendona sipimu
walitikale purumu.

*Imbomani Jisas andoko ko-
roringi ungumu*

22 Ipu leli oi imboma nomu
kulendona nekondo ipu leli
moloringima konopu kimbo tiko-
lio ningimuni "Olianga ipu leli
nomuna andoli sip tendeku kau
ya lemo, Jisas akuna tuku naa
pumo. Yunge ki tipi kanoli iyema
enongano akuna tuku pungo
nomu kulendona nekondo punge,"
ningo pileringi. 23 Aku wali olianga
Awilimuni langi walo kolte lipe
ambolopa Gotendo paa tereno
nimbe imboma tirimu noringi
kombuna nondopa ulke kombu
Taiberias imbomanga sip mare
nomu kulendona oringi.

*Jisasini ungu iko topa na
mulu kombuna gaimu moro nimu
ungumu*

24 Jisasini langi tirimuna noringi
kombuna imbomani Jisas yu
korokolio ningimuni, yu kinye
yu lombili andolima kinye akuna
naa moloringi kanokolio sip eno
moloringina nomu kulendona
nondoko ongo leringimanga tuku
pungo ulke kombu Kaperneam
Jisas korongei puringi. 25 Nomu
nekondo ongo Jisas kanoko
ltendekolio enoni yu waliko pilko-
lio ningei, "Ungu Mane Tilimu, nu
te wali yando onioya?" ningi.

26 Nalo yu orumu mele nimbe
para naa tipelie topondopa
enondo nimbei, "Nani enondo
paimbo i tepo nimbo tiro. Na
Gotenga ulu enge nilima tero-
munga enoni na naa kororomele.
Nani eno langi tindu nongo olo
tendenge kanomunga kau na
kororomele lepamo. 27 Eno
langi nondopa pururumoma lipo
nomolo ningo kongono naa teaio!
Nalo Iyemunga Maloni langi naa
puruli lepa kau pupili timbeloma
lipo namili ningo kau kongono
teaio. Aku langi nongolio koinjo
molko kau punge. Iye akumuni
paimbo kano langimu imboma
timbelo ningo pilengei nimbe
Goteni ulu enge nilima teremo
mele aku iyemuni ulu enge nilima
aku tepa tepili nimbe Gote yuni
Malo tirimu," nimu.

28 Nimu ungu pilkolio i teko
ningei, "Lino ambele ulumu
tepolio Gotenga kongono nino
akumu tendemoloya?" ningo
waliko pileringi.

29 Yuni topondopa nimbei,
"Gotenga kongonomu i tepa:
Goteni mai kombuna lipe
mundurumu iyemu yu Gotenga
malo, yu lino molopo kondopo kau
pumolo ulu pulumu timbelo iyemu
ningo ipuki tiko molaio!" nimu.

30 Aku nimo ungu pilkolio
enoni yundo waltindikolio ningei,
"Nuni na paimbo Goteni lipe
mundurumu ningono Goteni ulu
enge nili teremo mele nuni aku
teko ambele ulu te liko ondonioya!
Ambele ulu teniona kanopolio

nuni paimbo nino nimbo pi-
molonje? 31 Linonga ara kaue
kame oi moloringima imbo naa
peli kombuna langi mana noringi.
Langi mana orumu mele Gotenga
bukuna temanemu moromo,
Yuni eno mulu kombuna yando
langi nangei, *(Kis 16:4; Neh
9:15; Sng 78:24-25)*
nimbelie tirimu ungu akumu mo-
romo. Nuni linonga aku teko ten-
dani molo ambe tenioya?" ningi.
32 Jisasini enondo nimbei, "Nani
enondo i tepo paimbo nimbo tiro.
Oi moloringi imboma mulu kom-
buna maindo langi tirimu iyemu
Mosesire molo. Arani tirimu.
Molko kondoko kau puli ulu pulu
peremo langi nio kano paimbo
langimu mulu kombuna yando
tirimo iyemu Ara kau. 33 Mulu
kombuna mainye omba maina
imboma koinjo molko kondoko
kau punge langi tirimomu Goteni
tirimo," nimu.
34 Jisasini nimu ungu pilko tun-
dukolio, "Awilimu, aku langimu
lino waliwali tiwi!" ningi.
35 Aku wali Jisasini enondo enge
nimbe nimbei, "Molko kondoko
kau punge langimu na. Na molom-
bona onge imboma engele naa
kolonge. Na ipuki tinge imboma
altoko walite no wali naa kolonge.
36 Aku tenge imboma aku teko mo-
longe nalo enoni na Gotenga ulu
enge nilima tero mele kanokolio
kanoko tunduko we teremo, yu
Goteni naa lipe mundurumu ningo
na ipuki naa tirimele oi nimbo tiru
aku mele kinye kape aku teko we
teremele. 37 Arani Nanga imboma
molangei nimbe kanopa ltimo
imboma pali na molombona ongo
na ipuki tinge. Aku wali na lombili
andongeindo na molombona
onge imboma tendekurendo kape
lombili naa ongo anjo puwi paa
naa nimbo. 38 Na nanu konopuna
pilto mele teambo nimbo na
mulu kombuna tiye kolopo maina
mainyendo naa oru, molo. Na
lipe mundurumumuni konopuna
pimo mele tewi nimo ulu temboi
oru. 39 Na lipe mundurumu
iyemuni konopu ltemo mele i tepa:
Na timbelo imboma pali nokopo
kondopo, tendekure kape paa
naa tiye kolopo, mai kombu pora
nimbelo walimunga eno pali topa
makinjipo olando limbo! 40 Arani
konopu ltemo mele i tepa Malo
kanoko imbi tinge imboma pali
koinjo molko kau punge. Aku
tenge imboma mai kombu pora
nimbelo walimunga nani topo
makinjipo olando limbo," nimu.
41 Jisasini na mulu kombuna
mainyendo oru langimu nimu
ungu pilkolio wali Juda iye
awilimani yu mumindili kolko
enongano kono kono ningo-
lio 42 ningei, "Aku ungu nimo
iyemu Joseponga malo Jisas kau.
Yunge anumu lapa talo karomolo
kanomu. Altopa yu mulu kom-
buna molopo maina mainyendo
oru nimomu ambe telka nimoya?"
ningi.
43 Jisasini nimbei, "Eno nendo
yando kono kono naa neio! 44 Imbo
tendekure kape na we manda naa
lombili onge. Na lipe mundurumu
Arani konopundo tope tirimo
imboma kau na lombili oromele.
Na morona ongo ipuki tirimele
imboma kombu pora nimbelo
walimunga nani topo makinjipo
olando limbo. 45 Gotenga nimbe
munduli ungu nili profet iye-
manga bukuna moromo ungu te
i tepa,
Goteni imboma pali ungu mane
timbelo, *(Ais 54:13)*
ningo toringi bukuna aku tepa
moromo. Arani nimo mele pilkolio
aku ungumunga puluma pilko
ltimele imboma pali na morona
oromele. 46 Mai kombuna im-
boreni kape Ara naa kanoringi,
naa karomele. Imbo tendekumuni
kau yu kanorumu. Lapa kinye

molopalie mainye orumu iyemuni
kau yu kanorumu. 47 Nani enondo
i tepo paimbo nimbo tiro. Na ipuki
tirimele imboma koinjo molko
kondoko kau punge ulu pulumu
eno kinye peremo. 48 Koinjo molko
kondoko kau punge langimu, na.
49 Enonga lanieli kolenaleni imbo
naa peli kombuna langi mana
noringi nalo altoko koloringi.
50 Nalo mulu kombu tiye kolopa
mainyendo omo langi ltemo
akumu nongei imboma te naa
kolonge. 51 Langimundo i nio.
Pora naa nimbe we lepa kau puli
langimu, akuna tuku molko kon-
doko kau puli ulu pulumu peremo
langimu, akumu mulu kombuna
mainyendo orumu langimu, na.
Imbo teni langi akumu nomo lemo,
yu koinjo molopa kau pumbelo.
Aku langimu, nanga kangimu.
Mai kombuna imboma pali molko
kondoko kau pangei nimbo nani
nanga kangimu enonga langi
timbo," nimu.

52 Jisasini aku nimu ungu pilko
tunduko imbomani ungu mele
nale tekolio ningei, "I iyemuni lino
yu naio nimo kani yuni lino ambe
tepa timbei nimoya?" ningi.

53 Jisasini enondo nimbei, "Nani
enondo ungu paimbo i tepo
nimbo tiro. Enoni Iyemunga
Malonga kangimu naa nongo
yunge mememu naa nongei lemo
molko kondoko kau puli ulu
pulumu eno kinye manda naa
pembalo. 54-55 Nanga kangimu
paimbo langimu, nanga mememu
paimbo nomu akumunga nanga
kangimu kinye mememu talo
nongei imboma waliwalima
molko kondoko kau punge ulu
pulumu eno kinye peremo. Kano
imboma mai kombu pora nimbelo
walimunga nani topo makinjipo
olando limbo. 56 Nanga kangimu
kinye mememu talo noromele
imboma eno na kinye kopu teko
moromele, na eno kinye kopu
tepo moro. 57 Molopa kau pu-
rumo Arani na lipe mundurumu,
yuni na molko kau pani nimuna
molopo kau puro, aku tero mele
na nongei imboma molko kau
pangei nimbo, aku wali eno pali
molko kau punge. 58 Aku langimu
mulu kombuna mainyendo orumu
langimu. Linonga oi anda kolepale
moloringimani langi mana non-
golio kolonge waima wendo
orumu wali koloringi, nalo kinye
orumu langimu nongei imboma
waliwalima koinjo molko kondoko
kau punge," nimu. 59 Juda imboma
maku toko Gotenga ungu pileringi
ulke te, ulke kombu Kaperneam
angilerimu, akuna tuku Jisasini
imboma ungu mane tipe aku
unguma nimu.

*Imboma koinjo molko kon-
dongemunga pulumu Jisasini nimu
ungumu*

60 Jisasini yu nongei nimu
ungumu pilkolio Jisas lombili
andoringi imbo awini ningei,
"Imbomu keke lepo topa kolomo.
Narini yunge ungu manda pilipe
limbeloya? Lino naa piltimolo,"
ningi. 61 Yu lombili andoringi im-
boma yu nimu ungu keri konopu
lekolio nendo yando kono kono
ningo tomboloringina Jisasini
pilipelie nimumuni yuni nimbei,
"I ungumunga eno konopu keri
ltemeleya? 62 Walite Iyemunga
Malo oi molorumuna altopa
olando pumbelo kanonge lemo
konopu ambelemu lengeya? Ka-
mukumu mumindili kolongenje?
63 Mini Kake Telimuni koinjo
molko kau puli ulu pulumu tirimo;
kangimuni koinjo molko punge
ulure naa tirimo. Nanga nio
ungumu Mini Kake Teli tirimo
kani aku ungumuni eno koinjo
molko kau puli ulu pulumu
tirimo. 64 Nalo eno moromele
imbo mareni nani kolo toromo

konopu ltemele," nimu. Imbo
mareni yu ipuki naa tirimelema
oi lipe manjirimu. Jisas yu yunge
opa pulema lipe timbelo iyemu oi
kape lipe manjirimu. Akumunga
eno mareni na kolo toro konopu
ltemele nimu. 65 Aku nilipe
pumbelie nimbei, "Eno mareni na
kolo toromo ningo pimelemunga
Arani na morona paio ungu naa
nimo imboma na morona manda
naa ongo, na ipuki manda naa tiko
andonge oi nimbo tindu kanomu,"
nimu.
66 Aku ungu nimu wali yu lom-
bili andoringi imbo awini yuni
nimu mele pilko konopu keri leko-
lio yu tiye kolko umbulu tiko altoko
yu lombili naa puringi.
67 Yu tiye koloringi wali yunge ki
tipi kanoli 12, iye akumando yuni
walipe pilipelie nimbei, "Eno kape
na tiye kolopo anjo pamili konopu
ltemeleya?" nimu.
68 Saimon Pitani topondopa
nimbei, "Awilimu nari moromona
pumoloya? Koinjo molopo kon-
dopo kau pumolo unguma nu
kinye peremo. 69 Lino lipo manjipo
nu Gotenga Kake Teli Iye mende-
polomu nimbo ipuki tirimolo,"
nimu.
70 Jisasini topondopa nimbei,
"Nani nanu eno iye 12 akumando
pali na lombili waio niu nalo
enonga iye te kuromanga nomi
Satanenga kuro te mele moromo,"
nimu. 71 Aku nimumu Saimon
Iskariot malo Judasini tembalo
ulu lipe manjipelie nimu. Judas
Iskariot yu eno iye 12 akumanga
iye te nalo yuni altopa Jisas lipe
yunge opa pulemanga kindo
tirimuna toringi.

7

Jisasinga angenupili yu ipuki naa tiringi ungumu

1 Altopa walite Jisas kombu
Galili distrik andopa molorumu.
Juda iye awili kombu Judia distrik
moloringimani yu tongei nokoko
moloringimunga pilipelie yu
kelepa Judia naa pumbo nimbe
anjo molorumu. 2 Nalo Juda im-
bomani oi imbo naa peli kombuna
sel ulke takoko peringi walimu liko
manjiringi wai awilima nondopa
wendo ombai terimu wali 3 Jisas
yunge angenupilini ningei, "Nuni
ulu enge nilima tereno mele
nu lombili andoromele imboma
kanangei ningo nu ya i kombu tiye
kolko Judiando pani konopu lte-
molo. 4 Imbo teni yu kongono tepa
moromo mele pilko yu kanoko
imbi tiengei nimbe uluma lopeke
tepa naa teremo. Akumunga nu
aku uluma paimbo tereno lemo
imbomani pali kanangei pungo
tepuwi!" ningi. 5 Jisas yunge
angenupilini kape Jisas yu Goteni
lipe mundurumuna orumu iyemu
ningo naa liko manjikolio aku teko
ningi.
6 Aku ningimunga Jisasini nim-
bei, "Nanga waimu oi wendo naa
oli. Nalo enonga waimu we ltemo.
7 Mai kombu imbomani eno kinye
konopu keri naa panjirimele nalo
nani imbomando ulu teremelema
teko kenjirimele niomunga na
kinye konopu keri panjirimele.
8 Eno Wai Awilimu wendo ombalo
kombuna punge lemo paio! Nalo
nanga waimu oi naa wendo
oromona na i teli oi naa pumbo,"
nimu. 9 Aku tepa nimbelie yu Galili
we molorumu.

Oi sel ulkemanga peringi mele pileringi Wai Awilimu wendo orumu wali peya pilingeindo Jisas Jerusalem purumu ungumu

10 Nalo Jisas yunge angenupili
Wai Awilimu waye kanamili ningo
oi puringi wali Jisas kape purumu.
Nalo Jisas yu naa kanoko imbi
tiengei nimbe kiyengo nimbe
kombu Judia distrik pumbe ulke
kombu awili Jerusalem purumu.
11 Akuna Juda imbomanga wai
kake telima pileringi Juda iye

awilimani Jisas omonje ningo
koroko molkolio enongano ningei,
“Kano iyemu tena moromonje?”
ningi.

12 We imbomanga awini yundo
olo toko ningo andoko moloringi.
Mareni ningei, “Yu yandopa
imboma kolo topa tirimo,” ningi.
Mareni ningei, “Yu iye pengamu,”
ningi. 13 Nalo eno Juda iye awilima
pipili kolkolio lino nimolo mele
eno pilinge wali mongo limolo
ningo ungu mona naa ningi.

14 Wai Awilima oi wendo orumu
tuku tingina Jisas Gote popo
toringi ulke tempelemu okoko
pape teringina tukundo pumbe
imboma mane tirimu. 15 Juda
iye awilimani konopu awini liko
mundukolio ningei, “I iyemu ambe
tepa lipe manjili peremoya? Yu
skul awili tenga naa purumu,”
ningi.

16 Jisasini topondopa nimbei, “I
ungu nimbo tiromu nanga ungu
te molo. Na lipe mundurumuna
oru iyemunga ungumu. 17 Goteni
teaio nimo uluma pilipo lipo
teambo konopu lepa moromo
imbomuni i nio ungumunga
pulumu pilipelie, nani Gotenga
ungumu nimo lemo molo yuni
yunu konopuna pilipe nimo lemo
konopu lembalo. 18 Imbo teni
yunu konopuna pilipelie ungu
nimbe tirimomuni nanga imbi ola
molopili nimbe teremo, nalo imbo
teni lipe mundurumu iyemunga
imbimu lipo ola mundembo nimbe
kongono teremo imbomu yu tumbi
nili imbo te molopa, tepa kenjipe
kolo toli imbo te naa moromo.
19 Oi Mosesini eno Gotenga ungu
manema naa tindirimuya? Tirimu
nalo eno moromelemanga teni
kape kano ungu manema pilko naa
tenge tirimele. Aku lemo na kano
ungu manema topa tangondo-
romo ningo ambe temona na toko
kondongei teremeleya?” nimu.

20 Yuni aku tepa nimu ungu
pilkolio imbomani topondoko
ningei, “Narini nu topa kondombai
teremoya? Nunge konopuna kuro
keri te moromomunga pilkolio aku
teko nino lepamo,” ningi.

21 Jisasini enondo topondopa
nimbei, “Nani ulu enge nili te
teru wali eno konopu awini liko
munduringi. 22 Mosesini ungu-
lumanga kangi pundu te kopingei
nimbe ungu mane tipe panjiri-
mumunga enoni koro awili Sabat
walimu kinye ungulumanga kangi
pundu te kopirimele. Paimbo
Mosesini oi pulu polopa aku
ulumu teamili ungu naa nimu.
Oi enonga lanieli kolenaleni
aku ulumu teringi, nalo altopa
Mosesini aku ungu manemu
topa panjirimumunga pilkolio
teremele. 23 Enoni Mosesini ungu
mane tirimumu pilko likolio un-
gulu tenga kangi pundu te kopinge
walimu koro awili wendo oromo
wali paa kopirimele konopu
ltemele. Akumunga nani koro
awili wali iye te undukana tepo
koinjo ltiumunga na kinye ambe
telka unjo kande meko noirime-
leya? 24 Enoni mongoni karomele
uluma kanokolio tumbi tiko imu
paimbo, imu kolo lepamo ningo
naa pilengei! Uluma wamongo
kanoko konopu liko manjikolio
apuruko kondaio!” nimu.

Jisas Yu paimbo Goteni lipo mundumbo nimu iye Kraist moromonje ningi ungumu

25 Yu aku tepa nimbe molop-
ili Jerusalem moloringi imbo
mareni eno enongano waliko
pilkolio ningei, “Iye i kanomu toko
kondongei teremeleya? 26 Nalo
kanaio! Imbo awini moromelena
yu mona omba angilipe ungu
mane tirimo nalo iye awilimani yu
kinye ulu te naa teremele. Enoni
yu paimbo Goteni lino nokombalo
iye te lipo mundumbo nimu

iye Kraist liko manjirimelenje?
27 Nalo linoni i iyemunga pulu
kombumu karomolo. Goteni lipe
mundumbelo iye Kraist ombalo
wali imbo teni yu molopa ombalo
kombumu naa kanopa imbi tim-
belo," ningi.
28 Aku wali Jisas, oi ulke tempe-
lena ungu mane tipe molorumu
mele we tepa molopalie, ru
nimbelie nimbei, "Paimbo enoni
na kanoko imbi tiko, na molopo
ondu kombumu karomeleya? Na
nanu konopuna pilipolio naa
oru. Na lipe mundurumuna
oru iyemu paimbo ulu pulumu
yu kinye peremo iyemu. Aku
iyemu eno naa pimele 29 nalo na
yu peya molopolio, yuni na lipe
mundurumuna oru akumunga
nani yu kanopo imbi tiro," nimu.
30 Aku tepa nimu ungu pilkolio
yu ambolko liko ka tingei teringi
nalo yu tonge waimu oi wendo
naa olina imbo teni yu naa am-
bili ambili teringi. 31 Aku tengei
teringi nalo imbo awini yu paimbo
kano iyemu ningo ipuki tikolio
ningei, "Goteni lipo mundumbo
nimbe panjirimu iye Kraist om-
balie nimbemuni, i iyemuni ulu
enge nilima teremo mele kano iye-
muni ulu enge nili olandopama
manda tembaloya? Kraistini tem-
balo nimbo pimolo uluma i iye-
muni teremo," ningi.

Juda iye awilimani ele iye mare Jisas pungo ka tipeio ningo liko munduringi ungumu

32 Imbomani aku tepa Jisas molo-
rumu mele aku teko nendo yando
olo toko ningi mele Juda iye aw-
ili Farisimani pilkolio ningimuni,
eno kinye Gote popo tondoringi iye
awilima kinye enoni ulke tempel
ele iye mare Jisas pungo ka tipeio
ningo liko munduringi.
33 Aku wali Jisasini nimbei,
"Alaye kolo kau eno kinye molopo-
lio, altopa na lipe mundurumu
iyemu moromona pumbo. 34 Aku
wali enoni na andoko koronge
nalo naa kanoko, molombona
manda naa onge," nimu.
35 Juda iye awilimani enongano
nendo yando ningolio ningei, "Yu
tena pumbelona linoni yu manda
naa pumbo kanomoloya? Aku
lemo linonga Juda imbo mare oi
kombu lupemanga puringi mo-
romele kombumanga pumbe imbo
talape lupema ungu mane tipe
molombalona naa kanomolonje?
36 Yuni oi nimbei, na andoko ko-
ronge nalo enoni na naa kanonge,
na molombona eno manda naa
onge nimo kanomu ambele ungu-
mundo nimonje?" ningi.

Koinjo molopa puli ulu pulumu peremo nomunga ungumu

37 Imboma Jerusalem ongo
maku toko Wai Awilimanga uluma
teringi walima pora nimbeindo
wali awilimu wendo orumu kinye
Jisas ola angilipelie enge nimbelie
nimbei, "Imbo te no waka kolomo
lemo na morona omba no nopili!
38 Na ipuki tirimele imbomanga
konopuna imbo koinjo molopa
kau puli ulu pulumu tirimo
nomu pikopiko nimbe akupe aku
molombalo. Gotenga bukuna
ungu te aku tepa nimbe peremo,"
nimu. 39 Yuni ungu nimumunga
pulumu i tepa: Yu ipuki tinge
imboma walite Gotenga Mini Kake
Telimu enonga konopumanga
omba molombalo lingei ungundo
nimu. Jisas oi kolopa makilipe
koinjo molopa mulu kombuna
olando naa purumumunga Mini
Kake Telimu oi naa oli.

Imbomani Jisasindo konopu talo lekolio mokemake leringi ungumu

40 Imbomani Jisasini ungu ni-
muma pilkolio mareni ningei, "I
iyemu Mosesini Gotenga profet iye
te ombalo nimu kanomu, i iyemu
lepamo," ningi.

41-42 Mareni ningei, “Yu Goteni
lino nokopili lipo mundumbo
nimbe panjirimu iye Kraist lep-
amo,” ningi. Nalo mareni ningei,
“Iye Nomi Kraist kombu Galili
molopalie ombaloya? Yu Galili
naa menge. Gotenga Bukumuni
nimbei, Iye Nomi Kraist iye nomi
king Devitini kalopa limbelo. Devit
yu meringi ulke kombu Betlehem
akuna Iye Nomi Kraist menge
nimo kanomunga yu Galili manda
naa menge lepamo,” ningi. 43 Aku
teko imbomani Jisasindo konopu
talo lekolio mokemake leringi.
44 Imbo mareni Jisas ka tiemili
konopu leko moloringi nalo teni
yu pumbe ambolopa naa ltimu.

Juda iye awilimani Jisas we iyere konopu leringi ungumu

45 Ulke tempel ele iyema
Jisas kinye imboma kinye ningo
moloringi mele pilko molkolio,
kelko we yando ongo Gote popo
tondoringi iye awilima kinye
Farisi iyema kinye moloringina
puringi. Jisas ka tiko naa meko
oringi ulu kanokolio enoni ele
iyemando ningei, “Ambe telka
iyemu naa meko ongeya?” ningi.
46 Ele iyemani ningei, “Iye teni oi
ungu mane tirimele mele yuni aku
tepa naa timo. Yuni ungu mane
paa olandopa timo,” ningi.
47 Farisimani ningi kano
ungumu pilkolio ningei, “Yuni
kolo topa ungu nimoma paimbo
nimo konopu leko eno altoko we
yando ongeya? 48 Linonga iye
awilima kinye Farisi iyema kinye
linonga iye teni paimbo nimu
nimbe konopu ltemoya? Paa
molo. 49 Nalo we imbo maku toko
molongema Mosesini ungu mane
tirimu peremoma paa naa pimele.
Goteni enonga kotemu oi pilipe,
kolonge wali mindili nangei nimbe
panjirimu,” ningi.
50 Nikodemus yu oi walite
Jisas molorumuna purumu iye
kanomu, Farisi iye akumanga te
yu, yuni eno waltindipelie nimbei,
51 “Linonga ungu manemani imbo
te kot naa pilkolio we umbuni liko
tiwi nimoya? Yu oi kotena ombalie
nimo ungu pilipolio altopa nimo
ungumanga puluma apurupo
pimolo,” nimu.
52 Farisi iyemani yundo to-
pondoko ningei, “Aku nu kape
kombu Galili iyere lepamo?
Gotenga bukuna tukundo wa-
mongo kanani! Wamongo kanoko-
lio Gotenga iye profet te Galili
wendo ombalo nimbe peremo
kanonioya?” ningi. 53 Imboma pali
ulkendo bulu balu ningo puringi.

Ambo iye puli te kinye iye te kinye wapu ulu kerinale teringili wali Jisasini ulu te terimu ungumu

8

1 Nalo Jisas Unjo Oliv Angileringi
Mulu Kembona olando purumu.
2 Otilikondo kombu tangombai
muni kinye yu altopa Gote popo
toringi ulke tempelemu okoko
pape teringina tukundo purumu.
Aku terimu wali imboma yu
molorumuna ongo maku toko
moloringi kinye eno ungu mane
timbeindo yu mainye molorumu.
3 Kano kinye Gotenga ungu
manema pilko imboma mane
tiringi iyema kinye Farisi iyema
kinye enoni ambo iye puli te
iye te kinye wapu ulu kerinale
teringilimu liko meko ongo im-
boma moloringi kumbekerena
liko ola anjikolio, 4 Jisasindo
ningei, “Ungu Mane Tilimu, i
ambo iye pulimu iye te kinye
wapu ulu keri nale teko molongele
imbomani kanoko ltendengena
mepo oromolo. 5 Mosesini ungu
mane te nimbe panjirimumu
i tepa. Ambo aku tembalomu
kouni toko kondaio nimu kani
nuni ambele ninoya?” ningi.
6 Nalo enoni paimbo pilingeindo

naa ningi. Yuni ungu ambelemu
nimbelonje, nimbe kenjimbelo
kinye kot tendemolo konopu
lekolio aku teko waliko pileringi.
Nalo Jisas mai kanopa kimuni
maina we imbi topa molorumu.
7 Kano wali yu altokola altokola
waliko pileringi. Naa pileli kelkele
topa mai kanopa altopa para lepa
kanopalie nimbei, “Enonga iye te
ulu pulu keri te naa peremo iye
teni i ambomu kiyendo ki winjipe
kouni topili!” nimu. 8 Aku tepa
nimbelie yu altopala mai kanopa
maina we imbi topa molorumu.
9 Aku nimu ungu pilkolio iye
awilima eno te talo ningo kunduko
lteko pena pena pungo Jisas tiye
kolko eno puringi. Iye awilimanga
iye nomima oi kumbe leko puringi.
We iye awilima akilko puringi.
Wayema eno puringi wali, am-
bomu kinye Jisas kinye elongalo
moloringili. 10 Kano wali Jisas para
lepa kanopalie ambomu walipe
pilipelie nimbei, “Ambomu, iyema
tena pungeya? Kano iyema teni
kape nuni teko kenjiniomunga
kot tendambo ungu naa ningeya?”
nimu.
11 Ambomuni nimbei, “Awilimu,
teni na kot naa tendembai ter-
emo,” nimu. Jisasini nimbei, “Nani
kape nuni teko kenjiniomunga
mindili nani ungu naa nio kani nu
pungolio imuni undupe kanopili
kani altoko i ulumu naa tewi!”
nimu.

*Jisas yuni mai kombumu pa ten-
derimu nalo imbomani Yu ipuki naa
tiringi*

12 Imbo moloringimando Jisasini
kelepa nimbei, “Na mai kombu
imbomanga pa tendelimu. Na an-
dopo molombona lombili andoko
molonge imboma tumbulu tolina
naa andoko molonge. Koinjo
mololi ulu pulumu tirimo pa telina
molonge.”
13 Aku tepa nimu ungu pilkolio
iye awili Farisimani yu nendeleme
ningolio ningei, “Nu morono mele
nunu ningo tirino kani nuni ungu
ninoma pilipolio paimbo nimu
nimbo pilimalanje manda naa
telka,” ningi.
14 Jisasini topondopa nimbei,
“Na oi molopo oru kombumu kinye
kelepo pumboi tero kombumu
kinye lipo manjipo moromunga
na molopo tero mele paimbo
nio. Nalo na molopo oru kom-
bumu kape altopo pumboi tero
kombumu kape eno naa liko
manjirimele. 15 Maina imbomani
pilko apuruko teremele mele eno
Farisi iyemani aku teko pilkolio
apururumele, nalo nani imbo te
naa apururo.
16 Nalo nani paimbo pilipo
apurulkanje na nanu kau naa
apurulkamunga tumbi tipo apu-
rulka. Na lipe mundurumu iye Ara
kinye peya kopu tepo morombolo-
munga tumbi tipo pilipo apururo.
17 Enonga ungu mane te bukuna
moromo kanomu i tepa: Imbo
taloni ningele ungumu tendekuna
omba pumo lemo paimbo ltemo
ningo pimele. 18 Akumunga na
molopo tero mele nanu nimbo
tiro kape; na lipe mundurumu iye
Arani kape na molopo tero mele
nimbe tirimo,” nimu.
19 Aku wali enoni waltindikolio
ningei, “Lanie tena moromoya?”
ningi.
Jisasini topondopa nimbei,
“Enoni na kape nanga Ara kape
naa kanoko imbi tirimele. Na
kanoko imbi tilimalanje Ara kape
kanoko imbi tilimala,” nimu.
20 Jisas ulke tempelena tukundo,
Gotenga ningo imbomani kou
mone tiringi unjo ketemu lerimu
kiripina molopa imboma ungu
mane tipe molopalie i unguma
nimu. Nalo yunge waimu oi wendo
naa oli imbo teni yu ambili ambili
teko ka naa tiringi.

*Jisasini iye awilimando Na
pumbo kombuna eno manda naa*

punge nimu ungumu

21 Jisasini altopa Juda iye awilimando nimbei, “Na kinye pumboi tero, aku wali enoni na koroko kelkolio enonga ulu pulu kerima konopuna pepili kolonge. Na pumboi tero kombuna eno kame manda naa punge,”

22 Aku nimu ungu pilkolio Juda iye awilimani enongano nendo yando ningo waliko pilkolio ningei, “Ambe temona ‘Na pumbo kombuna eno manda naa punge’ nimoya? Aku lemo yu yunu topa kondombalonje?” ningi.

23 Jisasini kelepa nimbei, “Eno mainye imboma, na ola iyemu. Eno mai kombu imboma na mai kombu iye te molo. 24 Nani enondo oi nimboindo, ulu pulu kerima konopuna we pepili kolonge nindu kanomu. Akumu kinye moro oi moloru altopo molopo kau pumbo iyemu nimbo tiro mele enoni ipuki naa tienge lemo pele eno kolonge wali paimbo enonga ulu pulu kerima konopuna peli kolonge,” nimu.

25 Farisi iyemani yu waltindikolio ningei, “Nu nariya?” ningi.

Jisasini topondopa nimbei, “Na molopo tero mele eno waliwalima nimbo tiro kanomu. 26 Nani eno molko ulu teremele mele pilipo apurupolio enoni teko kenjirimele mele ungu awini nimbo para timbo nalo nanu konopuna pilipolio unguma naa nimbo. Na lipe mundurumu iyemu, yu ulu paimboma kau tepa ungu paimboma kau nimo iye, kanomuni nimo mele kau pilipolio maina imboma nimbo tiro,” nimu.

27 Yuni Lapando nimu nalo yuni nimu mele pulumu naa pileringi kala. 28 Jisasini enondo nimbei, “Pele enoni Iyemunga Malo pala toko panjinge wali enoni kanoko pilkolio Nape aku iye moro nimbo tiro mele enoni paimbo moromo liko manjikolio kape, na nanu konopuna pilipolio ulu te naa tero. Arani na mane tirimo mele kau pilipolio nio waliwalima nimbo tiro akumu paimbo lepamo liko manjinge. 29 Na lipe mundurumuna oru iyemu na kinye peya kopu tepo morombolo. Waliwalima yuni konopu mondopili uluma kau teromunga walite kape na tiye naa koromo,” nimu. 30 Yuni aku tepa nimbe molopili kape imbo awini Jisas yu Goteni paimbo lipe mundurumu ningo yu ipuki tiringi.

Ungu paimbomuni lino ka tirimo melema wendo ltindipe we molko kondange nimu ungumu

31 Jisasini yu ipuki tirimele Juda imbomando nimbei, “Nani ungu mane tiroma paimbo pilko liko tenge tiko molonge lemo eno paimbo nanga lombili andolima molonge. 32 Aku tekolio enoni paimbo ungumu pilinge wali eno ka tirimo melema paimbo ungumuni wendo ltindipe eno we molko kondangei nimbelo,” nimu.

33 Enoni topondoko yundo ningei, “Lino Abrahameni kalopa ltimu imboma molopo imbo tenga ka kongono te naa tendepo molorumulu. Aku terimulu kani nuni ka tirimo melema wendo pumbelo lino molko kondonge ninio kanomu ambe teko liko manjikolio ninoya?” ningi.

34 Jisasini topondopalie nimbei, “Nani eno ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Imbo ulu pulu keri teremelema ulu pulu kerimani ka tirimo kani aku ulu pulu kerimanga ka kongono tenderemele. 35 Ka kongono teremo imbomu ulke pulu imboma kinye waye kamukumu naa moromo, nalo bakulumu yunge ulke pulu imboma kinye waliwalima tendekuna kopu tepa moromo. 36 Akumunga Ulke Pulu Iyemunga Maloni eno ka tirimo melema wendo lipe

eno we molko kondangei nimo
lemo melteni ka naa timbelo we
paa molko kondonge. 37 Eno
Abrahameni kalopa ltimu imboma
moromelena pilipo moro nalo
enonga konopuna nanga ungumu
naa peremomunga na toko kon-
dongei teremele. 38 Nape Ara kinye
molopolio kanoru mele eno nimbo
tiro. Enoni enonga lanieni nimo
mele pilkolio teremele," nimu.

Jisasini enonga lanie Satan nimu ungumu

39 Jisasini imbomando, eno
lanienga ungumu pilkolio
teremele nimu ungu pilkolio
Juda imbomani topondoko ningei,
"Lino kalopa ltimumu Abraham,"
ningi. Jisasini nimbei, "Molo.
Eno paimbo Abrahameni kalopa
ltimu imboma molemalanje
Abrahameni terimu mele eno
aku teko telemala. 40 Nalo aku
ulu naa teremele. Goteni na
nimbe tirimu unguma na pileru
ungu paimboma eno nimbo tiro
iyemu toko kondongei teremele.
Abrahameni aku ulure naa terimu.
41 Eno enonga lanieni teremo mele
manda manjiko teremele," nimu.
Enoni enge ningo karaye tekolio
ningei, "Linonga ama kameni
iye lupema kinye wapera tokolio
lino naa meringi. Linonga lapa
kanomu Pulu Iye tendekumu kau,"
ningi.

42 Jisasini enondo nimbei, "Na
Gote kinye molopolio oru ya
moromunga Gote yu paimbo
enonga Lapa lekanje enoni na
konopu mondolemala. Na nanu
konopuna pilipolio naa oru.
Yuni na lipe mundurumuna oru.
43 Nani ungu niomanga pulumu
ambe temona tumbi tiko naa
pimeleya? Ungu pulumu naa
pimolo ningo liko tui tirimele
akumunga nanga ungumu eno
naa pimele. 44 Eno kuromanga
nomi Satanenga bakuluma, Satan
yu enonga lanie. Lanieni konopu
tirimo uluma teamili ningolio
teremele. Oi pulu polopa mulu
mai talo kokele wendo orumu
wali yu imbo topa kondoli iyemu
molorumu mele kinye kape aku
tepa we moromo. Yu paimbo ungu
pulu te naa perimuna paimbo
ungu te walite kape paa naa nimo.
Yu kolo toromo iyemu; yu paimbo
kolomunga gote moromomunga oi
yu kolo torumu mele kano kere
we ltemo. 45 Nalo nani ungu
paimboma nimbo tiromunga eno
naa pilko kolo toromo nimele.
46 Narini nanga ulu pulu keri
te kanopalie manda nimbe para
timbeloya? Te naa peremo nalo
nani ungu paimbo nindu lemo
paimbo nimo lepamo ningolio
eno ambe temona naa pimeleya?
47 Gotenga bakulumani Goteni
nimo ungumu pilko ltimele. Eno
Gotenga bakuluma naa molkolio
yunge ungumu nani nimbo tiroma
naa pimolo ningo naa pilko
ltimele," nimu.

Jisasini Abraham oi naa molopili Na moloru nimu ungumu

48 Juda iye awilimani yundo to-
pondoko ningei, "Nu Samaria iye
te morono, nunge konopuna kuro
keri te moromo nimolo kanomu
paimbo nimolo ltemo," ningi.

49 Ningi mele pilipelie Jisasini to-
pondopa enondo nimbei, "Nanga
konopuna kuro keri te naa mo-
romo. Nani Aranga imbi lipo
ola munduro nalo enoni nanga
imbi teko kenjindirimele. 50 Nanu
imbi ola molopili naa nio, nalo iye
te moromo akumuni na imbi ola
molopili nimbe nanga imbi lipe
ola mundundurumo. Kano iye-
muni nani nio mele kape enoni
nimele mele kape wamba pilipe
apurupe paimbo nimu nimbe lipe
manjirimo. 51 Nani enondo ungu
paimbo i tepo nimbo tiro. Imbo
te nanga ungu pilipe lipe tenge

tipe molombalo imbomu paa ka-
mukumu naa kolopa molopa kau
pumbelo," nimu.
52 Juda iye awilimani yundo
ningei, "Kinye lino piltimolo. Kuro
keri te paimbo nunge konopuna
moromo lemo. Linonga ara kaue
Abraham kolorumu. Gotenga iye
profetema kape koloringi. Nalo
nuni ninindo, 'Nanga ungumu
pilipe lipe molombalo imbomu
kamukumu naa kolombalo,' nino.
53 Abrahamenga imbi mainye
mele molopa nunge imbi ola
moromoya? Yunge imbi paa ola,
nalo yu kape kolorumu. Profet
imboma kape imbi ola molorumu
nalo koloringila. Nunge imbimu
ola enonga imbima mainyeya?
Paa molo. Iye nomi kelkele
toronoya," ningi.
54 Jisasini topondopa nimbei,
"Nani na awili kelkele tolkanje aku
na imbire naa molka. Nalo akumu
molo. Arape, enoni linonga Gote
nimele aku iyemuni nanga imbi
ambolopa ola mundundurumo.
55 Enoni yu naa kanoko naa liko
manjirimele nalo nani yu kanopo
lipo manjiro. Nani yu naa kanopo
naa lipo manjiro nilkanje eno mele
na kape iye kolo toli molka. Nalo
nani yu paimbo kanopo pilipo,
yunge ungumu pilipo lipo tenge
tipo moro. 56 Enonga kolena
Abrahameni na maina mainye
ombo walimu kanomboya nimbe
tono kolopa molorumu. Kano
waimu kamukumu kanopalie wali
paa tono kolorumu," nimu.
57 Aku tepa nimu wali Juda iye
awilimani yundo ningei, "Nunge
poinye 50 aku tepa oi omba naa
puli. Nu kelo iyemu kau. Pele
nu Abraham kanoru ninoya? Nuni
yu manda naa kanorunu. Kolo
torono," ningi.
58 Jisasini enondo nimbei, "Nani
enondo ungu paimbo i tepo
nimbo tiro. Abraham paa koro
oi molopa kolorumu nalo yu oi
naa molopili na moloru," nimu.
59 Aku nimu ungu pilkolio enoni
yu topo kondamili ningo kou liko
yu tongei teringi. Nalo Jisas lopeke
tepalie, ulke tempel pape tawendo
yu kundupe lerimu.

9

Jisasini iye mongo keri lerimu te tepa koinjo ltimu wali tomboloringi ungumu

1 Jisas aulkena pumbei purumu
wali iye mongo keri leli te molo-
rumuna kanorumu. Anumuni
merimu wali mongo keri lerimu.
2 Yu lombili andoli iyemani yu
waliko pilkolio ningei, "Ungu
Mane Tilimu, narini ulu pulu
keri terimumunga i iyemunga
anumuni yu merimu wali mongo
keri lerimuya? Iyemu yunu
terimu molo anumu lapa taloni
teringiliya?" ningi.
3 Jisasini nimbei, "Iyemu yuni
kape anumu lapa taloni kape
ulu pulu keri te teringina yunge
mongo keri naa lerimu. Gotenga
ulu enge nili te i iyemu kinye
mona wendo opili imboma pali
kanangei nimbe i iyemu mongo
keri lerimu. 4 Kombu we tangopa
ltemo wali na lipe mundurumu
iyemunga kongono paa teamili
lemo. Tumbulu toromo wali imbo
teni manda kongono naa tembalo.
5 Na i mai kombuna molopolio,
na mai kombuna imbomanga pa
tendelimu moro," nimu.
6 Aku tepa nimbelie yu maina
olkambe topalie maimu kinye
ambolopa topele mapele topalie
iyemunga mongona kandopalie
nimbei, 7 "Nu no mongolu Siloam
pungo kumbekerena no lepuwi,"
nimu. Siloamunga ungu pulumu
Lipe Munduli. Yu akuna pumbe
kumbekerena no lerimu wali
mongomu penga lerimu. Melema
kanolipe ulkendo orumu.
8 Aku wali yunge kombu im-
boma kinye yu kou mone tieio

nimbe oi aulkena konge tepa
molorumu kanoringi imboma
kinye yu aku tepa orumu ulu
kanokolio enoni enongano nendo
yando ungu ningo waliko pilkolio
ningei, “I iyemu oi kou mone
tieio nimbe konge tepa molorumu
kano iyemunje?” ningi. 9 Mareni
ningei, “Paimbo yu aku iyemu
kau,” ningi. Mareni ningei, “Molo.
Elo kumbekere tendeku tepa nalo
i iyemu lupe,” ningi. Nalo iyemu
yunu enge nimbelie nimbei, “Iye
kanomu na kau,” nimu.
10 Enoni topondokolio ningei,
“Ambe temona nunge mongomu
kinye penga ltemoya?”
11 Ningi wali yuni topondopa
nimbei, “Iye te Jisas nimele
kanomuni maimu olkambe topa le
oli ltendepa mongona kandopalie
nimbei, no mongolu Siloam pungo
kumbekerena no lepuwi nimu
wali pumbo kumbekerena no
lepundu kinye nanga mongomu
makilimona kombu kando,” nimu.
12 “Aku iyemu tena moromoya?”
ningi wali “Na naa kanondu,”
nimu.
13 Iye oi mongo keri lerimumu
imbomani Farisi iyema moloring-
ina meko puringi. 14 Jisasini
le oli lipe iyemunga mongona
kandopalie iyemunga mongomu
altopa penga lepili nimu kano
walimu Juda imboma koro
moloringi wali Sabat kinye terimu.
15 Akumunga Farisi iyemani kape
yu waliko pilkolio ningei, “Ambe
temona nunge mongomu penga
ltemoya?” ningi. Iyemuni topon-
dopa nimbei, “Nanga mongona
le oli apipe kandomo wali na
kumbekerena no lepolio wali
mongoni kinye melema kando,”
nimu.
16 Farisi iye mareni ningei, “I
iyemu Sabat walimu naa pilipe
we andoromo, aku tepa ulu pulu
keri teremomunga Goteni yu naa
lipe mundurumu lepamo,” ningi.
Nalo mareni ningei, “Ango kame,
ulu keri te teli iyemuni i tepa ulu
manda tembaloya?” ningi. Aku-
munga eno mokemake leringi.
17 Akumunga mongo oi keri
lerimu iyemu altoko kanoko
waliko pilkolio ningei, “Kano
iyemuni nunge mongomu tepa
penga tendemo akumunga nuni yu
ambele iyemu konopu ltenoya?”
ningi. Iyemuni topondopalie
nimbei, “Yu Gotenga iye profet te,”
nimu.
18 Nalo Juda iye awilimani i
iyemu oi yunge mongomu paa
paimbo keri lerimu nalo kinye
penga ltemo nimbo paimbo ltemo
we naa nimolo. Yu lino kanopo
imbi naa tirimolo kani anumu lapa
talo walipo pilemili walio ningi.
19 Anumu lapa talo oringili wali,
waliko pilkolio ningei, “I iyemu
elonga marenaya? Meringili wali
mongomu keri lerimu nimbele
kano iyemupe imuya? Aku lemo,
kinye mongoni ambe tepalie
karomoya?” ningi.
20 Anumu lapa taloni topondoko
ningilindo, “Yu paimbo iltonga
malo, merimbulu wali mongo
keri lelimu merimbulu lipo man-
jirimbolo. 21 Nalo kinye yunge
mongomu penga ltemomu ambe
tepa temonje ilto naa lipo manjir-
imbolo. Yu narini mongomu tepa
makinjimonje akumu kape ilto
naa lipo manjirimbolo. Yu iyemu
moromo kani yu temo mele yunu
nimbe tipili yu waliko pileio,”
ningili. 22 Anumu lapa talo Juda
iye awilima pipili kolkolio aku teko
ningili. Ambe telka, Juda iye aw-
ilimani oi ningo panjikolio ningei,
“Imbo teni Jisas yu paimbo Goteni
lipe mundurumu iye nomi Kraist
nimo lemo aku imbomu ulke
maku topo Gotenga ungu pilipo yu
kapi nimolo ulkemanga naa opili
kamukumu makoromolo,” ningi.
23 Oi iye awilimani aku teko ningo
panjiringimunga anumu lapa talo

pilkolio yu iyemu kani yunu nipili
waliko pileio ningili.
24 Juda iye awilimani altoko talo
tiko oi mongo keri lerimu iyemu
owi ningolio yundo ningei, “Nuni
Gote pilipe moromo ningo kolo naa
toko, nu temo mele tumbi tiko lino
pilemili ningo tiwi! Lino Gotenga
ungumu wambo pimolo iyemani
pilipo, nunge mongo tepa makin-
jimo nino iyemu yu ulu pulu keri
teli iyemu nimbo piltimolo,” ningi.
25 Yuni enondo topondopa nim-
bei, “Nanga mongo talo tepa mak-
injimo iyemu ulu pulu keri teli iye-
munje, na naa lipo manjiro. Nalo
na kumbe tundu mongo lipo man-
jiro ulu imu, oi na mongo taloni
melema naa kanoru nalo kinye
kanopo imbi tiro,” nimu.
26 Altoko enoni yu waliko pilko-
lio ningei, “Yuni nu ambe temoya?
Ulu ambelemu temo wali nunge
mongomu makinjimoya?” ningi.
27 Yuni topondopa nimbei, “Nani
eno oi nimbo tindu nalo naa
pilingeindo ungu nindumu liko
tui tinge kanomu. Ambele ungu
nemboi ningolio nando niwi kau
nimeleya? Eno kape yu lombili
pungeindo waltindirimeleya?”
nimu.
28 Aku wali enoni yu kinye mu-
mindili kolko iri tokolio ningei,
“Nu aku iye kerimunga lombili an-
dolimu nalo lino Mosesinga lom-
bili andolima. 29 Goteni paimbo
Moses kinye ungu nimu nimbo
pilipolio Moses Gotenga iye aw-
ilimu konopu lepo moromolo nalo
i iye kerimu yu terenga molopa
orumunje lino naa lipo manjiri-
molo,” ningi.
30 Iyemuni topondopa nimbei,
“I iyemuni nanga mongomu tepa
makinjimo nalo yu tena molopa
orumunje eno Gotenga ungumu
wamongo pimele iyemani naa
liko manjirimele akumu paa ulu
te lupe. 31 Lino i tepo pimolo.
Ulu pulu keri teremele imboma
Goteni konge teko liko tapowi
nimele unguma naa pimo. Imbo te
Gotenga imbimu olandopa molop-
ili nimbe uluma tenge tipe molopa,
yuni tewi nimo mele pilipe ter-
emo imbomu Goteni konge tepa
liko tapowi nimo unguma pimo
akumu lino pimolo. 32 Oi Goteni
mulu mai talo terimu wali kape
yandopa kape imbo te anumuni
merimu wali mongo keri lerimu
imbomunga mongomu imbo teni
tepa makinjirimu ningo temane
kolte kape oi teni naa toringi, oi
naa pilerimulu. 33 Goteni i iyemu
lipe naa mundulkanje yuni aku
tepa ulu enge nili te manda naa
telka,” nimu.
34 Aku nimu ungu pilkolio enoni
topondoko ningei, “Nu aminyeni
merimu wali ulu pulu keri aw-
ini pepili merimu. Kinye nuni
lino mane timbo konopu lekolio
ninoya?” ningi. Aku ningolio yu
Gotenga ungu pileringi ulkena ka-
mukumu makororingi.

Ipuki naa tirimele imboma mongo keri leli mele moromele nimu ungumu

35 Jisasini mongo makinjirimu
iyemu Juda iye awilimani Gotenga
ungu pileringi ulkena kamukumu
makororingi Jisas yu pilipelie
nimumuni, yu pumbe kanopalie
nimbei, “Nu Iyemunga Malo Yu
paimbo Goteni lipe mundurumu
ningo ipuki tirinoya?” nimu.
36 Aku iyemuni Jisas walipe
pilipelie nimbei, “Iye Awilimu,
iye nino akumupe nariya? Nani
yu ipuki timbo kani ningo tiwi!”
nimu.
37 Jisasini nimbei, “I ungu nim-
bele nu kandono iye imu,” nimu.
38 Aku wali iyemuni nimbei,
“Awilimu, kinye nu aku iyemu
paimbo lepamo nimbo pilto,”
nimbelie Jisasinga imbi lipe ola
mundupe yu kapi nimu.

39 Jisasini nimbei, “Na imboma
ulu pulu keri teko moromele mele
mona lepili pilengei nimbo mai
kombuna oru. Imbo mongo keri
lemoma mongoni melema kanoko,
mongo penga lemoma mongoni
melema naa kanangei nimbo mai
kombuna oru,” nimu
40 Farisi iye yu kinye waye
moloringi mareni yuni aku nimu
ungu pilkolio yu waliko pilkolio
ningei, “Lino kape mongo keri leli
iyema konopu lekolio ninoya?”
ningi.
41 Jisasini nimbei, “Enonga mon-
goma keri lekanje enonga ulu pulu
keri teremelema naa kanoko naa
liko manjilimala. Nalo mongoni
melema karomolo nimelemunga
enonga ulu pulu kerima konopuna
we pepili moromele,” nimu.

10

Jisas kongi sipsipimanga tapu iyemu moromo ungumu

1 Walite Jisasini imbo moloringi-
mando nimbei, “Nani enondo
ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Iye
te kongi sipsip pape ombona tuku
naa pumbe, we tenga alumbiye
tepa purumo iyemu yu wapu
iyemu. 2 Nalo iye te pape ombona
tuku purumo iyemu yu sipsip
tapu iyemu. 3 Pape ombona
nokopa angimo iyemuni yunge
pape akuromo. Sipsipimani tapu
iyemunga ungumu pimele. Yunge
sipsipimanga imbima lepa ti
nimbe pape ombona akupe mepa
purumo. 4 Yunge sipsipima wendo
lipelie, yu kumbe lepa purumo
wali yunge ungumu pilkolio eno
umbulu pala moromele. 5 Iye
lupe teni omba ti nimo wali yu
minyeko naa likolio umbulu pala
naa molko talopa leko purumele,”
nimu. 6 Jisasini aku ungu ikomu
topa tirimu nalo ungu pulumu i
tepa nimbemo ningolio naa liko
manjiringi.

Jisas Yu kongi sipsipimanga tapu iye pengamu moro nimu ungumu

7 Jisasini kongi sipsipimanga
ungu ikomu topalie nimumuni,
ungu pulumu naa pileringi wali
kelepa ungu te nimbei, “Nani
enondo ungu paimbo i tepo nimbo
tiro. Na sipsipimanga pape
ombomu. 8 Na oi naa wamboi
imbo kumbe leko oringima wapu
iyema kau, nalo enonga unguma
sipsipimani naa pileringi. 9 Na
pape ombomu. Imboma tukundo
pamili ningolio na molombona
ongema ulte manda naa wendo
ombalo kani tukundo tawendo
teko era nonge. 10 Wapu iyemu
sipsipima topa kondopa wapu
nomba bembo timbeindo kau
oromo. Nalo nape eno koinjo
molko paa molko kondangei
nimbo oru.
11 Na nanu kongi sipsip tapu
tepo kondoro iyemu. Sipsip tapu
tepa kondoli iyemuni yunge sipsip-
ima mindili naa nongo, kolko naa
kolangei nimbelie eno lipe tapon-
dopa enonga nimbe kolo wangopa
kolombai teremo. 12 Iye te yu sip-
sip pulu iye molo, yu we kou kon-
gono kau tepa sipsipima we nokon-
doromo. Kano we tapu tendeli
iyemu owa takera te sipsip mare
topa nombai oromo ulu kanopalie,
yu sipsipima tiye kolopa talopa
lepa purumo. Kano kinye owa tak-
eramuni sipsipima topa bulubalu
tirimo. 13 Iyemu yu kou kongono
teli iyemu kau molopalie, sipsip-
ima kondo naa kolopa yu kowa pu-
rumo.
14-15 Na nanu sipsip pulu iyemu
molopolio eno tapu tepo kondoro.
Arani na kanopa lipe manjirimo
nani yu kanopo lipo manjiro.
Aku teko melela nani nanga
sipsipima kanopo lipo manjiro
enoni na kanoko liko manjirimele.
Nani sipsipima eno naa kolangei
nimbo enonga kolo wangopo
kolombo. 16 Nanga sipsip mare

lupe moromele, i Juda kombu
sipsip mare molo. Aku sipsipima
kape meli ombo. Mepo ombo wali
kanoma nanga unguma pilko linge
aku wali sipsipima pali talape
tendekumu kau molonge. Sipsip
pulu iye tendeku kau molopa eno
tapu tepa kondombalo. Akumupe
na. 17 Enonga nimbe kolopolio
makilimbo akumunga Arani na
konopu mondoromo. 18 Imbo teni
na manda naa topa kondombalo.
Nanga konopumuni kolamboi
nindu lemo kolombo. Koinjo
pamboi nindu lemo aku koinjo
pumbo. Arani aku ulu tewi nimbe
enge tirimumunga na kau ulu talo
manda tembo," nimu.
19 Jisasini nimu ungu pilkolio
Juda imbomani mokemake leringi.
20 Imbo awinini ningei, "Yunge
konopuna kuro keri te moromo-
munga yu keke lepo topa aku tepa
ungumu nimbe kenjirimo. Ambe
temona yunge ungumu piltime-
leya?" ningi.
21 Nalo mareni ningei, "I ungu
we manda naa nilka. Kuro
kerireni imbo tenga mongo keri
lelimu ambe tepa manda tepa
makinjilkaya?" ningi.

Juda iye awilimani Jisas Gotenga Malore molo ningi ungumu

22 Kano wali Juda imbomanga
wai awili te wendo orumu. Koro
oi imbo mareni Gote popo toko
kaloringi Ulke Tempelena Teko
Kake Tenderingi Waimu poinye-
manga yaka yaka ningo liko
manjingeindo Jerusalem maku
toringi aku Waimu wendo orumu.
Aku Waimu kombu ali terimu
walimanga wendo orumu. 23 Aku
wali Jisas ulke tempel kerepuluna
Solomononga takoko anjo ltingina
andopa molorumu 24 Aku wali
yu molorumuna Juda iye awilima
ongo maku toko angilkolio yundo
ningei, "Lino konopu talo tepo
naa lipo mundupo molamili kani
Goteni lino nokombalo iye te lipo
mundumbo nimbe panjirimu iye
nomi Kraist nu lemo, lino kondo
ningo tiwi," ningi.
25 Jisasini topondopa nimbei,
"Nani oi nimbo tiru nalo ipuki naa
tirimele. Nanga Arani na enge
tipe yunge kongonomu tendepuwi
nimuna ulu enge nili teromani na
molopo tero mele lipe ondoromo,
26 nalo eno nanga kongi sipsipima
naa moromelemunga molopo tero
mele nio akumu kolo toromo
ningo pimele. 27 Nanga sipsipima
nanga unguma pimele. Nani eno
kanopo imbi tiro, enoni na umbulu
pala moromele. 28 Nani eno
koinjo molko kau pangei nio, eno
kombu kerina naa pungo molko
kenjinge. Sipsipima nani nokopo
molambona imbo teni manda
wendo naa limbelo. 29 Arani kano
sipsipima nando tirimu iyemu,
yu melemanga pali olandopamu.
Yuni kanoma nokopa molopili,
imbo teni manda wendo naa
limbelo. 30 Na kinye Ara kinye ilto
tendekumu," nimu.
31 Pilkolio wali Juda iye awili-
mani altoko kou liko Jisas tongei
teringi, 32 nalo yuni enondo nim-
bei, "Nani Aranga ulu enge nili
awini pengama eno lipo ondopo
teru, akumanga ulu temu tepo ken-
jiruna kanokolio na kouni tongei
teremeleya?" nimu.
33 Juda iye awilimani topondoko
ningeindo, "Ulu enge nili terenomanga nu kouni tomili ulure naa teremolo. Nu we maina iyemuni Gote liko ungu taka tondoko nuni Na Gote nino, aku ungumundo nu kouni tomili teremolo," ningi.
34 Jisasini topondopa nimbei,
"Gotenga ungu manema moromo
buk noirimelemunga Goteni ungu
te nimbei,
Nani eno gotema niu kanomu, *(Sng 82:6)*
nimbe Bukuna moromo. 35 Gotenga
bukuna ungu moromomani kolo
naa toromo, ungu nimoma pepa

kau purumo kanomu. Oi Goteni
yunge ungu pileringi imbomando
gotema nimu ltemo. 36 Arani
kanopo lipe nanga iyemu molop-
ili nimbe mai kombuna lipe
mundurumuna orumu iyemupe
yu Gotenga Malo manda naa
nimbeloya? Nani na Gotenga
Malo niomunga nando Gote liko
ungu taka tondorono aku ungu
ambe telka nimeleya? 37 Arani
uluma teremo mele nani aku tepo
uluma naa tendu lemo na ipuki
naa tieio! 38 Nalo Arani tewi nimo
uluma tero. Nanga ungumu ipuki
naa tingepe ulu enge nili teroma
kanoko ipuki tinge. Aku tekolio
Ara na kinye kopu tepa moromo,
na kape yu kinye kopu tepo moro
ningo liko manjinge," nimu 39 Yuni
aku tepa nimu wali yu ambili
ambili teko ka tingei teringi nalo
yu purumu.

40 Aku tepalie nimumuni, Jisas
altopa no Jordan lembulupe
nekondo pumbe, Jon oi imboma
no ltindirimu kombuna pumbe
molorumu. 41 Aku wali imbo
awini yu molorumuna oringi.
Ongolio ningeindo, "Jononi ulu
enge nili alaye tendekure kape naa
terimu, nalo iyemuni altopa omba
tembalo uluma Jononi oi nimu
kano unguma paimbo nimu,"
ningi. 42 Kano wali aku kombuna
imbo awinini Jisas yu paimbo
lepamo ningo ipuki tiringi.

11

Lasarus kolorumu ono teringi wali Jisasini topa makinjirimu ungumu

1 Iye te kuro torumu, yunge imbi
Lasarus. Yunge ulke kombu Be-
tani, akuna yunge kemulu Maria
kinye Marta talo peya moloringi.
2 I ambo Mariani altopa walite
Awilimunga kimbona kopongo
wel ondopa kandopalie Maria
yunge pinyendimuni Awilimu
yunge kimbona kulu tondorumu.
Ambo akumunga kemulu Lasarus
kuro torumu. 3 Yunge kemulu
taloni Lasarus kuro torumu wali
Jisas molorumuna ungu te ningo
mundukolio ningilindo, "Awilimu,
nu konopu mondorono iyemu
kuro tomo," ningo mundurungili.

4 Jisasini aku ungumu pilipelie
yu lombili andolimando nim-
beindo, "Lasarus kuro toromomu
manda naa kolombalo, molo.
Yu kuro toromomunga Gotenga
enge nilimu mona lepa yunge
imbi ola molombalo. Yu kuro
toromomunga Gotenga Malonga
enge nilimu mona lepa imbi ola
molombalola," nimu. 5 Jisasini
ambo Marta kinye angenu talo,
elonga kemulu Lasarus kinye
eno paa konopu mondorumu.
6 Nalo Lasarus kuro torumu ungu
pilipelie, wali talo yu anjo we
molorumu.

7 Wali talo molopalie pele yu
lombili andoli iyemando nim-
beindo, "Lino kombu Judia dis-
trikindo kelepo yando pamili!"
nimu.

8 Nalo enoni ningeindo, "Ungu
Mane Tilimu, Juda iye awilimani
nu oi kouni tongei teringi kanomu.
Kinye nu akuna kelko punindo ni-
noya?" ningi.

9 Jisasini topondopa ungu iko
topalie nimbeindo, "Wali tenga
ekondo kombu tumbulu topa
ekondo tangopa naa teremoya?
Kombu tangoromo wali imbo
te mai kombuna pa teremona
pumbelie aulke tumbi tipe kanopa
pumbe manda ai naa toromo.
10 Nalo imbo te ipu leli puru-
momu pa telimu yu kinye naa
peremomunga yu alumalu nilipe
purumo," nimu.

11 Aku ungu nimbelie yuni
altopa enondo ungu te peya
nimbeindo, "Linonga kanopa lili
iye Lasarus uru peremo, nalo
nani pumbo yu topo makinjimbo,"
nimu.

12 Yunge lombili andolimani
ningeindo, “Awilimu, yu uru pemo
lemo kelepa koinjo pumbelo,”
ningi. 13 Jisasini Lasarus kolo-
rumumundo nimu nalo yunge
lombili andolimani yu we uru
peremo konopu leringi.
14 Aku teko konopu leringi kolo
Jisasini ungu ikomunga pulumu
nimbe para tipelie nimbeindo,
“Lasarus nomi ka akupe ltimu.
15 Nalo na yu kinye naa molon-
dumunga ulu enge nili wendo
ombalo akumunga enoni na moro
mele pilko kondongei nimbo yu
kinye naa molondumu paa tendu.
Onomu ltemona pamili!” nimu.
16 Pumbe kolombalo konopu
lepalie, Tomas, yunge imbi te
Didimus, yuni ki tipi kanoli iye
wemando nimbeindo, “Lino Jisas
yu kinye peya kolamili pamolo!”
nimu.

*Imbo kololima makilko ola mo-
romelemunga pulumu kape imbo
koinjo moromelemunga pulumu
kape Jisas Yu aku pulumu moromo*

17 Jisas ulke kombu Betani
orumu wali, Lasarus ono teangei
ono kombuna pepili wali kite
omba purumo ningina pilerimu.
18 Ulke kombu kelo Betani kinye
ulke kombu awili Jerusalem kinye
paa nondopa mele lerimu, manda
manjili kilomita yupoko mele.
Nondopa lerimu kolo 19 Juda
imbo awini Lasarus kolorumu
ungu pilkolio Marta Maria talo
moloringilina eno kola aulke
oringi. 20 Martani Jisas orumu
ungu pilipelie yuni aulkena
kanopo limbo nimbe purumu,
nalo Maria yu ulke tuku we
molorumu.
21 Martani Jisas kanopa lipelie
yundo nimbeindo, “Awilimu,
nu ya peya molemalanje nanga
kemulu naa kolka. 22 Nalo na i tepo
lipo manjiro. Kinye kape nuni Gote
kinye konge tenio wali nu konge
tenio ungumu yuni pilipelie nu
timbelo,” nimu.
23 Jisasini yundo nimbeindo,
“Kemilie altopa makilipe koinjo
molombalo,” nimu.
24 Martani nimbeindo, “Paimbo.
Mulu mai pora nimbelo wal-
imunga imboma makilko koinjo
molonge kinye Lasarus kape mak-
ilipe koinjo molombalo,” nimu.
25 Jisasini yundo nimbeindo,
“Imbo makilko koinjo molonge
ulu pulumu kinye koinjo mololi
ulu pulumu kinye aku ulu talonga
pulumu na. Moro mele paimbo
nimbe na ipuki tirimo imbomu
kolopalie koinjo molopa kau pum-
belo. 26 Imbo koinjo molopalie na
paimbo Goteni lipe mundurumu
iyemu nimbe ipuki timo imbomu
paimbo kamukumu naa kolopa
waliwalima koinjo molopa kau
pumbelo. I nio ungumu, paa nio
ningo ipuki tirinoya?” nimu.
27 Martani Jisasindo nimbeindo,
“Paa lepamo, Awilimu. Goteni
lino nokopa kondombalo iye te lipo
mundumbo nimu iye nomi Kraist,
yu Gotenga Malo, aku maina om-
balo iyemuya nu lepamo ipuki
tiro,” nimu.

Jisas kola terimu ungumu

28 Martani aku tepa nimbelie
yu anjo pumbelie angenu Maria
kiyengo nimbe nimbeindo, “Ungu
Mane Tilimu omba molopalie, Yu
morona owi nimo,” nimu kani
29 Maria pilipelie yu tamburumbu
ola angilipe Jisas molorumuna pu-
rumu. 30 Kola ulke moloringina
Jisas oi naa omba, Martani yu
aulkena angilipili pumbe kanopa
orumu akuna yu we molorumu.
31 Aku wali Juda imbo kola ulke
peya moloringimani Maria tam-
burumbu ola angilipe omba pena
purumu ulu kanokolio ningimuni,
“Yunge kemulu ono tengei kom-
buna kola tembai pumonje,” ningo
lombili puringi.

32 Maria Jisas angilerimuna
omba Jisas kanopalie yunge kum-
bekerena omba tamalu pepalie
nimbeindo, “Awilimu, nu ya peya
molemalanje nanga kemulu naa
kolka,” nimu.
33 Maria kinye Juda imbo yu
kinye peya oringima kinye kola
teringi ulu kanopalie Jisas eno
paa kondo kolopa konopu umbuni
awili tepa kolorumu. 34 Yuni
waltindipelie nimbeindo, “Ono
tena tengeya?” nimu.
Enoni topondoko ningeindo,
“Awilimu, nu ongo kanowi,” ningi.
35 Jisas kola terimu.
36 Aku terimu ulu kanokolio Juda
imbomani ningeindo, “Kaname!
Kolomo kano iyemu paa konopu
mondoromo ltemo,” ningi.
37 Nalo mareni ningeindo,
“Imbo mongo keri leli imbomando
melema kanangei nimu iyemu
yuni wi kolomo iyemundo naa
kolopili manda naa nilkaya?”
ningi.

Jisasini Lasarus ono kombuna topa makinjirimu ungumu

38 Jisas yu altopa eio konopu
lepalie ono kombuna orumu. Yu
ono teringi wali kou angana noiko
aku kou anga kerepuluna kou
awili te pipi tiko noieringi lerimu.
39 Jisasini nimbeindo, “Koumu
wendo lieio,” nimu.
Nalo kolorumu iyemunga
kemulu Martani nimbeindo, “Aw-
ilimu, yu ono kombuna pepili
wali kite omba pumo lkupindi paa
tombalo,” nimu.
40 Jisasini yundo nimbeindo,
“Nani nundo na ningo ipuki
tinio lemo nuni Gotenga engemu
kanonio nindu kanomu aku naa
piltinoya?” nimu,
41 Aku tepa nimu wali enoni
kou akumu wendo ltingi. Aku
wali Jisasini olando tipe kanopalie
nimbeindo, “Ara, nuni na pilin-
iomunga nani nu paa tereno
nio. 42 Nuni nanga ungumu
waliwalima pino, nuni pino mele
pio nalo imbo ya i angiltimelemani
na nuni mundurunu iyemu ningo
pilengei nimbo nani nundo nio
unguma piliniomunga paa tereno
nio,” nimu.
43 Aku ungu nimbelie nimu-
muni, ru nimbelie nimbeindo,
“Lasarus, nu makilko wendo wa!”
nimu. 44 Kano wali iye kolorumu
kanomu makilipe wendo orumu.
Yu wendo orumu wali yunge
kimbo kima banisini ka toko yunge
kumbekeremu kape maminyeni
okoko yu ono teringima wendo
naa lipe we omba angilerimuna
kanopalie Jisasini angileringi im-
bomando nimbeindo, “Yu okonge
akuma wendo lieio! Yu omba
pupili!” nimu.

Jisas tongeindo langi ningi ungumu

45 Lasarus kolorumu wali
Jisasini yu topa makinjirimu
ulu kanokolio Juda imbo kola
ulke oringimanga awinini ipuki
tiringi. 46 Nalo mareni Farisi
iyema Jerusalem moloringina
pungo Jisasini terimu mele temane
toko tiringi. 47 Aku ungumu
pilkolio Farisima kinye Gote popo
tondoringi iye awilima kinye
enoni lino Judamanga kaunsilima
pali maku tamili waio ningolio
ningeindo, “Linoni i iyemu ambe
temoloya? I iyemuni ulu enge nili
awini teremo,” ningi. 48 “Linoni
yu aku tepa uluma tepa molopili
tiye kolomolo lemo imbomani
pali yu Goteni lipo mundumbo
nimbe panjirimu iye Kraist
ningo ipuki tikolio yu lombili
andonge wali Rom gavmanemu
lino kinye opa temolo konopu
lekolio ningemuni, ongo linonga
Gote popo topo melema karomolo
ulke tempelemu toko tekiriko
linonga imboma toko bulubalu
tiko mundunge,” ningi. 49 Kano
wali enonga iye Kaiafas nili iye te,

yu aku poinyemunga Gote popo
tondoringi iyemanga iye nomi aw-
ilimu molorumu, yuni nimbeindo,
“Eno keke lepo toko, i ulu wendo
oromomunga pulumu naa pimele.
50 Linonga imboma pali kolonge
molo imbo te imbomanga pali
kolo wangopa kolombalo manda
tembalo konopu ltemeleya? Teni
aku tepa kolombalo, manda,”
nimu.
51 Aku nimu ungumu yunu pilipe
naa nimu. Yu aku poinyemunga
Gote popo tondoringi iyemanga
iye nomi awilimu molorumu-
munga Goteni yunge konopuna
tukundo i tepa nipili nimbe tope
tirimuna aku tepa nimu. Jisas
Juda imbomanga pali nimbe kolo
wangopa kolombalo ulumundo
Kaiafas nimu. 52 Nalo Juda imbo-
manga kau molo. Gotenga bakulu
kombumanga pali moromele
akuma peya tendekuna lipe mepa
omba nombeya tembalomunga
yu enonga peya nimbe kolom-
balomundo Kaiafas yuni nimu.
53 Kaiafasini kerena nimu ungu
pilkolio kaunsilima enoni Jisas
tongeindo aku wali pulu polko
langi ningi.
54 Juda iye awilimani yu
tongeindo langi ningi ungu
pilipelie Jisas eno moloringina
kanangei naa andorumu. Yu
eno tiye kolopa imbo naa peli
kombuna nondopa lerimu ulke
kombu Ipereme pumbe, akuna
yunge lombili andolima peya
moloringi.
55 Juda imbomanga Pasova
Wai Awilimu nondopa wendo
ombai terimu kinye Juda imbo
awini enonga pulu kombuma tiye
kolko pungo, Goteni eno kake
tepili molonge kanombalo uluma
tengeindo Jerusalem olando
puringi. 56 Akuna pungolio
Jisas korokolio, Gote popo toko
kaloringi ulke tempelena maku
toko angilkolio nendo yando
ungu ningolio ningeindo, “Eno
ambele konopu ltemeleya? Pasova
uluma peya kanamili nimbe naa
ombaloya?” ningi. 57 Nalo Gote
popo tondoringi iyemanga iye
awilima kinye Farisi iyema kinye
kano Juda iye awilimani oi ningo
panjikolio ningeindo, “Imbo teni
Jisas tenga molomona kanomo
lemo, ka tiemili linondo nimbe
tipili!” ningi.

12

Lasarusinga kemulu Mariani Jisasinga kimbona kopongo wel kandorumu ungumu

1 Pasova Wai Awilimu, wendo
ombaindo wali kite talo pakera
we pepili Jisas Lasarus molorumu
ulke kombu Betani purumu. Kano
iyemu yu oi kolorumu ono teringi
kinye pele Jisasini wendo wa
nimu wali yu makilipe wendo
orumu. 2 Betani kanona ulke
tenga imboma langi Jisas peya
nongeindo langi awili kaloringi.
Lasarus kemulu Martani langima
moke terimu. Jisas peya langi
nongo moloringi imbomanga te
Lasarus yu. 3 Aku wali Lasarus
kemulu Mariani mune toli wel
nat ningo mingi te lipe Jisas
molorumuna mepa orumu. Aku
nat yunge mingi tenga skel wan
lita mele, akumu kou mone paa
pulumu purumu. Lipe mepa
ombalie nimumuni, Jisasinga
kimbo talonga kandopalie Maria
yunge pinyendimu lipe kimbo talo
kulu tondorumu. Ulkena tuku
mune paa pengare torumu.
4 Nalo Jisas yunge lombili andoli
te, Judas Iskariot, yuni pele
Jisas lipe Jisas yunge opa pule
imboma tirimu iye kanomu, yuni
nimbeindo, 5 “Yuni ambe temona i
wele mune paa toli mingi pali we
naa timoya? Tilkanje akumunga
iye teni poinye tendekumunga
kongono tepa kou limo mele pali
lipolio imbo koropama moke

tepo tilimala," nimu. 6 Nalo
yuni koropama kondo kolopalie
aku tepa naa nimu. Yu wapu
limbeindo nimu. Yu Jisas lombili
andoli iyemanga kou walemu
nokopa mendepa, enonga kou
mone lakileringima waliwalima
yu wapu ltimu.
7 Judas Iskariot yuni aku tepa
nimu wali Jisasini topondopalie
nimbeindo, "Ambomuni temo-
munga ungure naa niwi! Na ono
tengeimunga kandombaindo paa
noirimu. 8 Imbo koropama eno
kinye peya waliwalima molonge
nalo na peya waliwalima naa
molomolo," nimu.

*Gote popo tondoringi iye aw-
ilimani Lasarus kape tamili ningo
langi ningi ungumu*

9 Jisas ulke kombu Betani ulke
tenga molorumu Juda imbo awini
pilkolio yu molorumuna oringi.
Jisas kau kanongeindo naa oringi.
Lasarus oi kolorumu Jisasini
topa makinjirimu kano iyemu
koinjo molorumu mele kanongei
oringila. 10 Aku teringina Gote
popo tondoringi iyemanga iye
awilimani pilkolio Lasarus kape
tongeindo langi ningi. 11 Lasarus
kinye ulu enge nili te wendo
orumumunga Juda imbo awini
enonga Juda iye awilima tiye kolko
Jisas lombili andoringimunga
Lasarus yu kape tamili ningo langi
ningi.

*Jisas Jerusalem tukundo pumbei
purumu wali iye nomi king te ulke
kombu tenga tukundo purumo wali
teremele ulu teringi ungumu*

12 Imboma Pasova Langi nomolo
ningo ulke kombu awili Jerusalem
tukundo tukundo ongo maku toko
moloringi. Jisas oliangakondo
ulke kombu Betani Lasarusinga
ulkena molorumu. Pele otilikondo
yu Jerusalem ombai orumu wali
kano imbo maku toko moloringi-
mani pilkolio ningimuni, 13 enoni
yawaye gomo mele mare langoko
meko pungo, aulkena Jisas lingei
pungolio enge ningo ningeindo,
"Gote kapi neio! Awilimunga
imbina kongono tembai oromo
iyemu Goteni nokopa kondopili!
Israel imbomanga iye nomi King
nokopa kondopili!"
nilko puringi. 14 Jisas kongi donki
te koropa kanopa lipe, ola pumbe
molopa orumu. Aku terimu wali
Gotenga ungu pele wendo ombalo
toko panjiringimu wendo orumu.
Aku ungumu i tepa,

15 Jerusalem imboma, pipili naa
kolaio! Iye nomi kingimu
kongi donki angilimbelo
tenga umbuluna molopa
oromo kanaio! *(Sek 9:9)*

nimbe moromo.
16 Oi Jisas naa toli eno kinye
molorumu wali yu lombili an-
dolimani kano ulumanga pulumu
naa pilko ltingi, pele kau liko
manjiringi. Jisas yu imbomani
toringi Goteni yu kelepa mulu
kombuna olando lipe yu tepa
kondorumu wali eno kano uluma,
oi yu mulu kombuna naa pupili
wendo orumu, kelko pilkolio,
Jisas maina mainye naa opili
yundo pele wendo ombalo mele oi
bukuna toko panjiringi mele pele
imbomani yu kinye teringi mele
kape yuni terimu mele kape liko
manjiringi.
17 Imbomani Jisas aulkena we
naa lipuringi. Oi ulke kombu
Betani Lasarus kolopa ono kom-
buna perimu kinye Jisasini yu
topa makinjirimu imbo maku
toko moloringi mareni kanoringi.
Aku imbomani kano ulu enge
nilimu Jisasini terimuna kanoringi
temanemu andoko toringi. 18 Aku
wali imbomani yu kano ulu enge
nili terimumu pilkolio yu aulkena
lingei puringi. 19 Aku teringi ulu
kanokolio Farisi iyemani enonga
awilimando ningeindo, "Kanaio!
Enoni yu toko mainye mundungei

teremele mele manda naa teremo.
We imboma pali pungo yu lombili
purumele," ningi.

Grik imbo mareni lino Jisas kanamili ningi ungumu

20 Pasova Wai Awilimu pilinge
uluma tengei walimu wendo
ombai terimu wali imboma Gote
popo tondopo yunge imbi lipo
ola mundemili ningo Jerusalem
puringi kano imbomanga Grik
imbo mare eno waye puringi.
21 Aku imboma kombu Galili
ulke kombu Betsaida iye Filip
molorumuna ongo yu waltindiko
ningeindo, "Awilimuya, lino Jisas
kanamili!" ningi. 22 Ningi ungu
Filiponi pilipelie anjo pumbe
Andru nimbe tirimu. Aku wali
Jisas lombili andoli iye Filip Andru
talo elo pungo Jisas ningo tiringili.

23 Jisasini topondopa yu non-
dopa tembalo mele nimbe tipelie
nimbeindo, "Iyemunga Malo
altopa pumbe yunge kombu
pengana molopa kondombalo
waimu wendo oromona imbi awili
limbelo. 24 Nani enondo ungu
paimbo i tepo nimbo tiro. Langi
mongo maina mainye pumbe naa
pemo lemo yunge yunu kau we
lembalo. Nalo yu muli tombaindo
maina mainye pumbe pemo lemo
muli topa wendo omba mongo
awini tombalo. Aku tepala na
naa kolondu lemo nanga imbo
awini naa molonge, nanu kau
molombo. 25 Imbo teni maina
uluma konopu mondomo lemo yu
kolopalie kombu kerina mindili
nomba molopa kau pumbelo. Nalo
imbo te na lombili andopa nanga
kongono tendembaindo yu maina
mindili nombo molombo man-
dala, kolombo mandala konopu
lemo imbo te yu pele kamukumu
molopa kondopa kau pumbelo.
26 Imbo nanga kongono tenderemo
imbo te yu na lombili andopa
na tero mele tepili! Na imboma
lipo tapondopo, Gotenga ungumu
enondo nimbo timboindo mindili
nombo moro mele kano imbomuni
aku tepa nanga kongono tepili!
Aku wali na molombo kombuna
nanga kendemande kape peya
kopu tepo molombolo. Imbo te
nanga kongono tepa molomo lemo
pele Arani aku imbomunga imbi
lipe ola mundumbelo," nimu.

Jisas kolombaindo ungu te nimu

27 Jisasini ungu te peya
nimbeindo, "Imbomani na
tongeimunga kinye na mini pu-
rumo. Ambele ungu nimbonje?
Arando Ara, kinye na ulu pulu
wendo ombai oromomu naa
wendo opili niwi nembonje? Aku
molo. Na i ulu pulumu wendo opili
nimbo oru. 28 Ara, nunge imbi ola
pupili niwi," nimu.

Aku wali ungu te mulu kom-
buna wendo ombalie nimbeindo,
"Nanga imbimu oi ola pu-
rumu. Pele kinye kamukumu
ola pumbelo," nimu. 29 Maku
toko moloringi imbomani aku
ungumu pilkolio ningimuni,
"Mulu topamo," ningi. Mareni
ningeindo, "Mulu kombuna ensel
teni yundo ungu te nimo," ningi.

30 Jisasini nimbeindo, "I ungu
wendo omomu na lipo tapambo
nimbe i ungumu naa nimo. Eno
konopu enge nipili molangei
nimbe i ungumu nimo. 31 Kinye
Goteni mai kombuna imboma
moke tembalo walimu nondopa
wendo ombai teremo. Na kolombo
wali Goteni mai kombumunga
iye nomi Satan tepa mainye
mundumbelo. 32 Nalo na liko ola
mondonge wali na molombona
imboma pali waio nimbo," nimu.
33 Yu kolopili ningo unjona pirimu
toko uku tonge yunge lombili
andolima pilengei nimbe aku tepa
nimu.

34 Aku tepa nimumunga imbo
maku toringimani ningeindo,
"Gotenga Ungu Manema Moromo
Bukuna Goteni lipo mundumbo
nimbe panjirimu iye nomi Kraist

ombalie naa kolopa, waliwalima
molopa kau pumbelo nimbe mo-
romo kanomu pilipo moromolo.
Akumunga nuni Iyemunga Malo
liko ola mondonge nino akumu
ambe telka ninoya? Iyemunga
Malo ninomu nariya?” ningi.
35 Kano wali Jisasini enondo
nimbeindo, “Wali alaye kolo pa
telimu eno kinye molombalo. Aku-
munga pa tendelimu eno kinye
moromo wali eno pangei! Pele eno
tumbulumuni pipi naa tipili! Imbo
tumbulu tolina purumo imbomu
purumo aulkemu kanopa imbi
naa tirimo. 36 Kinye pa telimu
eno kinye moromo kani lino
pa telimanga imboma molamili
ningo pa telimu paimbo ningo
ipuki tiengei!” nimu. Unguma
nimbe pora tipelie nimumuni,
Jisas imboma tiye kolopa tenga
pumbe lopeke tepurumu.

Juda imbomani Jisas ipuki naa tiringi

37 Jisasini ulu enge nili awini ter-
imuna imbomani kanoringi nalo
yu Goteni lipe mundurumu iyemu
ningo ipuki naa tiringi. 38 Gotenga
profet iye Aisaiani oi nimu mele
kamukumu wendo orumumunga
enoni aku teko ningo naa pileringi.
Aisaiani nimbeindo,

“Awilimu, linoni nimbo tirimulu
unguma narini paimbo
nimele nimbe pilimoya?
Awilimuni yunge enge nari
lipe ondorumuya?” *(Ais
53:1)*

nimu. 39 Aisaiani ungu te kape
nimbelie aku imbomani ipuki naa
tinge ungumunga pulumu mona
lepili i tepa nimbe para tirimu:

40 Goteni enonga mongoma pipi
tindipe, enonga konopuma
pipila tindirimuna eno mon-
goni naa kanoko, konopuna
melte naa pilko, konopu
topele toko na morona naa
wangei!
Olemalanje tepa koinjo leka nim-
belie enonga mongo konopu
talo aku ulu terimu, *(Ais
6:10)*

41 Aisaiani Jisasinga engemu
kanopalie aku tepa nindirimu.
42 Aku ungu peremo nalo Juda
iye muli muli awinini Jisas paimbo
Goteni lipe mundurumu ningo
ipuki tiringi. Nalo eno Farisi
iyema pipili kolkolio, yu paimbo
nimbo para timolo wali Farisi
iyemani Gotenga ungu maku topo
pimolo ulkemanga naa waio ningo
kamukumu makoronge ningo
pilkolio, ningo para naa tiringi.
43 Eno Goteni kapi nimbelo kinye
penga ningo naa pilko, imbomani
lino kapi ninge kinye penga ningo
aku teko we molko, Jisas paimbo
ningo ipuki tiringi mele ningo para
naa tiringi.

Jisasini nimu ungumuni altopa imbomanga ulu teremelema apurumbelo

44 Kano kinye Jisasini ru nim-
belie nimbeindo, “Imboma na
paimbo ningo ipuki tirimele
imboma na kau paimbo ningo
ipuki naa tirimele. Na lipe
mundurumu iyemu paimbo ningo
yu kape ipuki tirimele. 45 Aku
imbomani na kanokolio wali na
lipe mundurumu iyemu kape
karomele. 46 Imbo teni na paimbo
lepamo nimbe ipuki timbelo
imbomu, yu tumbulu tolina naa
molopili nimbo na mai kombu-
manga pali pa tendelimu mai
kombuna oru.
47 Nalo imbo te nanga ungumu
pilipelie nalo naa tenge timo lemo
nani yu kot naa tendembo, aku
ambe telka, nani maina imbo-
manga kot pilipo mindili nongo
molangei nimbo naa oru. Mindili
naa nongo, molko kenjingei
aulkena tiye kolko wendo ongo
Gote kinye molangei nimbolio oru.
48 Imbo te na umbulu tipe nanga
unguma paimbo nimbe naa pilipe

limbelo imbomu kot tendepa
apurumbelo melemu peremo.
Mulu mai pora nimbelo wali kinye
ungu nimbo tiro ungumani yu
kot tendembalo. 49 Aku ambe
telka, Arani na lipe mundupelie
niwi nimo ungu pilipolio nio.
Na nanu konopuni pilipolio i
unguma naa nio. 50 Arani niwi
nimona nio ungumuni imboma
waliwalima koinjo molko kondoko
kau punge ulu pulumu tirimo
nimbo piomunga yuni aku teko
ningo tiwi nimo ungu nimbo tiro,”
nimu.

13

Jisasini yu lombili andoli iyemanga kimboma kulumie tondorumu temanemu

1 Israel imbomani Goteni oi
Pasova walimu kinye terimu
mele liko manjingeindo kongi
sipsip nongei walimu otilikondo
ombai terimu. Jisas yu nondopa
mai kombu tiye kolopa Lapa
moromondo pumbelomunga lipe
manjirimu. Yuni yunge maina
moloringi imboma kinye andopa
konopu mondopalie kolombai ter-
imu wali eno paa lakopa konopu
mondopalie yu pumbe kolorumu.
2 Jisas yunge opa pule iyema
Saimon Iskariot malo Judasini lipe
timbelo ungumu kuromanga iye
nomi awili Sataneni Judas yunge
konopuna oi toperope tipili, Jisas
kinye yu lombili andolima kinye
ipupene langi nongo moloringi.
3 Jisas, Lapani melema pali yu
nokowi nimu pilipelie, yu Gote
tiye kolopa mainye orumu altopa
Gote moromona olando pumbei
terimu, pilipe molorumu. 4 Aku
ulu pilipelie, yu langi nongo
moloringi polomu tiye kolopa ola
angilipelie yunge ola wale pakoli
pakorumumu kulupe wendo lipe
noipe, ulke pulu imbomanga
kimbo kulumie tondongeindo
kendemande imbomani teringi
mele yuni kangi kulu toli maminye
te lipe panjipelie nimumuni, 5 plet
tenga no ondopa mundupe yu lom-
bili andolimanga kimboma pulu
polopa kulumie tondopa kulu toli
maminye porona panjirimumuni
kulu tondorumu.
6 Kulumie topalie kulu ton-
dolipe ombalie Saimon Pita
molorumuna orumu wali Pitani
yundo nimbeindo, “Awilimu, nuni
nanga kimbomu kulumie tondoni
terenoya? Aku manda molo,”
nimu.
7 Jisasini topondopa yundo
nimbeindo, “I tero mele nu kinye
naa liko manjirino nalo akilio liko
manjinio,” nimu.
8 Pitani yundo nimbeindo, “Nu
nanga iye Awilimu kani kinye kape
altoko kape nuni nanga kimbo talo
kulumie paa naa tondonio, molo,”
nimu. Jisasini nimbeindo, “Ku-
lumie naa tondondu lemo na nu
kinye peya kopu tepo naa molom-
bolo,” nimu.
9 Pitani aku nimu ungu pilipelie
nimbeindo, “Awilimu, aku ulu
tembalo kani kimbomu kau molo!
Kimbo ki kape kangima pali
kulumie tondowi!” nimu.
10 Jisasini nimbeindo, “Imbo
te yunge kangima pali kulumie
topalie pele yu kombu tenga
purumo wali yunge kimbona mai
angimo kelepa kulumie toromo
wali yu kangima pali altopa kake
teremo. Kinye eno kake tepili
moromele, nalo eno palire molo,”
nimu. 11 Waye moloringimanga
iye teni na lipe nanga opa pulema
langi nimbelie lipe timbei teremo
lemo lipe manjipelie kano iyemu
konopu kalaro molopili moromo
nimbeindo ungu iko topa eno
palire kake tepili naa moromele
nimu.
12 Kano wali yuni enonga
kimboma kulumie topa pora
tindipe, yunge kulupe noirimu
kano wale pakoli lipe pakopa
mainye molopalie nimumuni, eno

waltindipelie nimbeindo, “Nani,
kinye enonga tendendumunga
ulu pulumu enoni liko manjir-
imeleya? 13 Enoni na Ungu Mane
Tilimu ningo, Awilimu ningo imbi
tirimele. Aku imbi talo paimbo
tirimele, na aku tepo moro. 14 Na
enonga Awilimu molopo enonga
Ungu Mane Tilimu moro nalo
kinye enonga kimboma kulumie
tondondu kani eno kape nendo
yando enongano kimbo kulumie
tondangeila nio. 15 I ulu pulumu
nani eno teangei nimbo lipo
ondoro kani enoni aku teko akilio
kape teaio! Kimbomundo kau naa
nio. Eno imbo pengama molopolio
lupema lipo naa tapondomolo
naa ningo, kendemandema mele
molamili ningo molangei nimbo
i ulumu tero. 16 Nani enondo
ungu paimbo i tepo nimbo tiro.
Kongono tendeli imbo teni yunge
nokoli iyemu maindo yu iye
nomi kelkele naa topili. Imbo
kongono pumbe tenderemo imbo
teni yu kongono pumbe tendepili
nimbe mundurumo imbomu
akumu maindo na paa olando
aku tepa manda naa nimbelo kani
na enonga Awilimu molopolio
enonga kongono keri te tendero
aku mele eno imbo lupemanga aku
teko kongono tendaio! 17 Enoni
i unguma pilko kondokolio nio
ulu tenge lemo Goteni eno tepa
tono kondombalomunga paa tono
kolonge.

18 Nani enondo nio akumu eno
palindo naa nio. Nanga iyema
nimbo oi kanopo ltiu, nalo Gotenga
Bukuna ungu te moromo mele aku
tepa wendo opili nimbo enonga
imunana iye te kanopo ltiu. Aku
ungumu moromo mele i tepa:

Na kinye peya langi nombo moro-
molo iye te nanga opa pule
iyemu moromo. *(Sng 41:9)*

19 Aku ulumu wendo ombalo
kinye na paimbo oi molorumu,
kinye molopa kau purumo iyemu
lepamo ningo pilengei nimbo
aku ulumu oi wendo naa opili
nani aku ungumu eno nimbo
tiro. 20 Enondo ungu paimbo
i tepo nimbo tiro. Imbo te
nanga kongono tendepuwi nimbo
lipo munduro imbomu kombu
tenga pumbe imbo te moromona
purumo kinye paa orono, peya
molambili owi nimo imbomuni
na kape peya molambili owi
nimola. Nando peya molambili
owi nimo imbo akumuni na lipe
mundurumu iye Ara kape peya
molambili owi nimola,” nimu.

Judasini opa pulema wai topa panjipelie Jisas lipe timbei purumu temanemu

21 Jisasini aku tepa nimbelie ni-
mumuni, yunge konopu paa um-
buni terimu kolo yu lombili an-
doli iyemando nimbe tipelie nim-
beindo, “Nani eno ungu paimbo i
tepo nimbo tiro. Eno moltomele
iyemanga teni na lipe opa pule-
manga kindo timbelo,” nimu.

22 Yuni aku nimu ungu pilkolio
lombili andolima enongano nendo
yando kumbekerena ne kana ya
kana tekolio i ulumu narini tem-
balonje konopu leringi. 23 Enonga
iye te, Jisasini paa konopu mondo-
rumu aku iyemu Jisas kinye kopu
tepa molorumu. 24 Akumunga
Saimon Pitani aku iyemundo mai
kuye lepalie nimbeindo, “I narindo
nimonje? Waliko piliwi!” nimu.

25 Kano wali lombili andoli
kanomu Jisas kopu tepa molopalie
yundo komuna olo topalie nim-
beindo, “Awilimu, narindo ni-
noya?” nimu.

26 Jisasini topondopa nim-
beindo, “Nani langi te lipo timbo
iye akumundo nio,” nimu. Aku
tepa nimbelie langi te lipe Sai-
mon Iskariot malo Judas tir-
imu. 27 Jisasini langi tirimumu
Judas ltimu wali yunge konop-
una kuromanga nomi Satan

tukundo purumu kinye Jisasini yundo nimbeindo, “Tembo konopu lteno ulumu welea pungo tepuwi!” nimu, 28 nalo langi peya nongo moloringi iyema Jisasini Judasindo ungu nimumunga pulumu naa liko manjiringi. 29 Judasini enonga kou walemu nokondoromomunga mareni pilkolio Wai Kake Telimanga langi nomolo mare pumbe topo topa lipupili nimbe nimunje molo imbo koropama lipe tapondopa kou mare pumbe tipupili nimbe nimunje konopu leringi. 30 Judas langi tirimumu lipelie walitikale omba pena purumu wali kombu tumbulu topa pepili purumu.

Jisasini Pitando Yu altopa tiye kolopa umbulu timbelo mele nimbe para tirimu temanemu

31 Judas Iskariot pena purumu kinye Jisasini we lombili andoli ulkena peya moloringimando nimbeindo, “Kinye na Iyemunga Malo imbimu paa olandopa molombai teremo. Kano kinye nanga imbi paa olandopa molombalomunga Gotenga imbimu kape paa olandopa molombalo. 32 Aku wali na Iyemunga Malo imbi paa olandopa molombalomunga Gotenga imbimu paa olandopa molomo lemo Goteni kano iyemunga imbimu kinye waye talo paa olandopa molopili nimbelo. Aku nimbelomu paa nendo mundupe nimbelo.

33 Nanga bakuluma, na eno kinye alaye kolo molto. Altoko enoni na koroko kelenge. Juda iye awilima oi aku tepo nindu mele kinye enondo aku tepo nimbo tiro. Na pumboi tero kombu akuna eno manda naa onge.

34 Eno teangei nimbo ungu mane koinjongamu eno nimbo tiro. Eno nendo yando konopu mondangei! Nani eno konopu mondondu mele eno nendo yando aku teko konopu mondangeila! 35 Eno nendo yando konopu mondonge lemo aku teko tenge wali we imbomani kanokolio eno nanga ki tipi kanoli imboma ltemo ningo kanonge,” nimu.

36 Saimon Pitani yu waltindipelie nimbeindo, “Awilimu, nu tena puniya?” nimu.

Jisasini topondopa nimbeindo, “Na pumbona nu i teli oi manda naa onio. Nalo akilio nu paimbo lombili onio,” nimu.

37 Pitani waltindipelie nimbeindo, “Awilimu, nu puni aulkena na i teli oi ambe temona manda lombili naa omboya? Nunge opa tondopolio na kolondu lemo manda,” nimu.

38 Aku nimu ungu pilipelie Jisasini topondopa nimbeindo, “Nuni paimbo nanga tondoko kolonioya? Nani nundo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Kera gula oi ko naa topili Jisas naa karo ningo wali yupoko tendenio,” nimu.

14

Jisasini Lapa moromona imboma punge aulkemu Na kau nimu ungumu

1 Jisasini yunge lombili andolimando kelepa nimbeindo, “Eno konopuna umbuni tepili mini lteko naa molaio! Gote ipuki tirimele. Na kape ipuki tieio. 2 Aranga ulkena kiripi pulumu ltemo. Naa lekanje nani enondo naa ltemo nilka. Nalo paimbo ltemomunga nani enonga molongei kombumu pumbo tepo amenge tendepuro. 3 We naa tendembo. Enonga molongei kombumu pumbo tepo amenge tendepolio nimbomuni, na molombona eno peya molamili nimbo eno ombo limbo. 4 Kombu pumbomunga aulkemu eno karomele,” nimu.

5 Lombili andoli iye Tomasini yundo nimbeindo, “Awilimu, nu kombu puniomu lino naa karomolo. Aku tepolio lino aku

kombumunga aulkemu ambe tepo
kanomoloya?” nimu.

6 Jisasini yundo nimbeindo “Na
aulkemu, na paimbo ungumu, na
koinjo molko kau puli pulumu.
Imbo te Ara moromona pum-
beindo na molombona kau manda
ombalo. We aulke te molo. 7 Enoni
na paa liko manjilimalanje Ara liko
manjilimala. I nimbo tiro wali Ara
pulu polko kanoko imbi tirimele,”
nimu.

8 Yu lombili andoli iye Filiponi
yundo nimbeindo, “Awilimu,
Lanie liko ondowi! Kanopolio lino
molopo kondomolo,” nimu.

9 Jisasini yundo nimbeindo,
“Pilip, na eno kinye koro mololipo
omolo kano nalo na Ara mele moro
alaye naa liko manjirimeleya.
Na karomelemani Ara karomele.
Kinye Ara liko ondowi nino akumu
ambe telka ninoya? 10 Na Aranga
konopuna tukundo molopo yu
kinye kopu tepo moro, yu nanga
konopuna tukundo molopa na
kinye kopu tepa moromo. Aku
ulu ipuki naa tirimeleya? Ungu
enondo nioma nanga konopuna
pilipolio naa nio. Ara nanga
konopuna tukundo molopalie
na ulu teroma yuni yunge kau
teremo. 11 Na Ara kinye konop-
una tukundo moro, yu na kinye
konopuna tukundo moromo nio
akumu paimbo nio ipuki tieio!
Molo ungumu kau pilkolio paimbo
nimo ningo we naa ipuki tienge
lemo nani ulu enge nili teroma
kanokolio Arani manda teremo
ulu enge nilima mele kau nani
paimbo aku tepa teremo ningo
kanokolio Ara na kinye tendeku
tipo morombolo nio paimbo nimo
lepamo ningo pileio nimu. 12 Nani
enondo ungu paimbo i tepo nimbo
tiro. Na ipuki tinge imboma nani
ulu enge nilima tero mele aku
imbomani aku teko tengela. Nalo
Ara moromona pumbomunga
enoni ulu enge nili ongondoko
tenge. 13 Na Maloni Ara imbi kapi
nengei nimbolio nanga imbina
konge tenge uluma pali tembo.
14 Nando ulu te molo mele te nanga
imbina konge tenge lemo akumu
tembo,” nimu.

*Jisasini Gotenga Mini Kake Te-
limu ombalo nimu ungu*

15 Jisasini ungu te peya nim-
beindo, “Enoni na konopu mon-
donge lemo nanga ungu mane
tiroma pilko tenge tinge. 16-17 Aku
tenge wali nani Arando enonga
konge tendembo kani yuni Lipe
Tapondoli te lupe eno kinye ka-
mukumu molopili nimbe akumu
eno timbelo. Aku Lipe Tapon-
dolimu, Paimbo Unguma Lipe
Ondoromo Mini Kake Telimu.
Imbo wemani yu naa kanoko
naa liko manjirimelemunga Mini
Kake Telimu manda naa linge.
Nalo na lombili andolima, Mini
Kake Telimu eno kinye moromo,
akilio enonga konopuna tukundo
molombalo akumunga enoni yu
liko manjirimele. 18 Pumbolio
nimbomuni, nani eno enongano
bakulu kolu muluma mele
molangei nimbo naa timbo, molo.
Kelepo eno molongena ombo.
19 We imbomani na naa kanonge
waimu nondopa wendo oromo.
Nalo enoni na kanonge. Na koinjo
molopo kau purona eno kape
koinjo molko kau punge. 20 Aku
walimunga enoni pilkolio, na
Aranga konopuna tukundo moro
mele kape, eno nanga konopuna
tukundo moromele mele kape,
na enonga konopuna tukundo
moro mele kape liko manjinge.
21 Imbo te yu nani tewi nio ungu
manema pilipe moromo imbomu
yuni na paa konopu mondoromo.
Na konopu mondoromo imbomu
Arani kape aku imbomu konopu
mondombalo. Nani aku imbomu
konopu mondopolio na pilipo
moro mele pilipili nimbo yu
molombalona ombo tendekuna

kopu tepo molopolio moro mele
lipo ondombo," nimu.
22 Jisasini aku tepa nimu wali
yu lombili andoli iye Judas nili te,
Judas Iskariot molo, Judas te lupe,
yuni Jisas yundo nimbeindo, "Aw-
ilimu, nuni lino kau lipo ondombo
ningo, ambe temona we imboma
naa lipo ondombo ninioya?" nimu.
23 Kano wali Jisasini topondopa
yu lombili andolimando nim-
beindo, "Imbo teni na konopu
mondomo lemo yuni nanga ungu
manema pilipe lipe tembalo. Aku
tembalo imbomu nanga Arani
konopu mondopalie Ara kinye
ilto yu peya tendekuna molamili
nimbo yu molombalona ombolo.
24 Na konopu naa mondoromo
imbomuni nanga ungu manema
pilipe lipe naa teremo. Ungu
niona piltimele ungumu nangare
molo. Arani na lipe mundurumu
iyemunga ungumu kau.

*Jisasini eno konopu toimbo top-
ili molangei nimu ungumu*

25 Na eno kinye molopolio i
unguma pali nio. 26 Nalo na kolo
wangopa Arani Mini Kake Telimu
eno tapopili nimbe timbelo. Mini
Kake Telimu yuni eno unguma pali
mane tipe nimbe, nani enondo
nio unguma pali te komu tindinge
wali aku ungumu altopa nimbe
timbelo. 27 Na konopu toimbo
topili moro mele eno konopu
toimbo topili molangei nio. Nanga
ungumu naa pimele imboma
konopu toimbo topili moromele
kano tepamundo naa niola. Na
konopu toimbo topili moro mele
ulu teni eno tepa pipili naa kon-
dopalie eno tepa konopu umbuni
naa tipili tepo toimbo tondoro.
28 Nani oi nindumu eno pilinge.
Na eno tiye kolopo pumbo, altopo
eno molongena yando ombo nindu
ungumunga konopu keri naa
panjingei. Ara yu olandopa na
mainyendopa. Enoni na konopu
mondolemalanje na Ara mulu
kombu moromona pumbomunga
aku paa tono kolemala. 29 Pumboi
wali nani enondo nindu unguma
paimbo nimo ningo ipuki tiengei
nimbolio oi naa pumbolio tembo
mele enondo nimbo tiro. 30 Mai
kombumu nokoromo iye nomimu
oromona nani eno kinye ungu
nilipo naa puro. Na maina
molombo walimu pora nimo. Mai
kombumunga iye nomi oromomu
yu kuromanga iye nomi Satan
kanomu. Akumuni na tangei
nimbe oromo nalo yuni na naa
nokoromona ulure we manda naa
tepamo. Nani yuni na ulure tepili
nindu lemo na manda tembalo.
We manda naa tembalo. 31 Nalo
maina imbomani pali na Ara
konopu mondoro ningo pilengei
nimbo Arani nando tewi nimu
ungu manema pali pilipo lipo
tembo," nimu.

Aku tepa nimbelie, "Manda nio
kani kinye pamili waio," nimu.

15

*Jisasini Na unjo wainimu, eno
unjo wain kouma nimu*

1 Jisasini yu lombili an-
dolimando nimbeindo, "Na unjo
wain paimbomu. Ara yu unjo
wain poinye nokoromu iyemu.
2 Na Unjomu. Nanga koumani
mongo naa toromoma pali Arani
langopa wendo lteremo. Kou
mongo toromoma pali penga tepa
angilipe kamukumu mongo pu-
lumu topili nimbe yuni akumanga
unjo kola keri ltemoma langopa
wendo lipe tepa amenge teremo.
3 Lombili andolima, eno nimbo
tiro ungumuni enonga konopu
keri oi wendo lipo konopu tepo
amenge tendu, eno konopu kake
tepili moromele. 4 Unjo kouma
paka tepa wendo oromomuni
manda mongo toromo, aku teko
eno na kinye molko, na eno kinye
molombo wali eno manda molko

ulu pulu pengama tenge. Kou te
kerepa mainye omba ltemomu
altopa mongo naa toromo. Kou
unjona ola paka tepa angimomu
yu mongo toromo. Aku teko eno
na peya kopu tepo molamili naa
ninge lemo eno teaio nio uluma
manda naa teko nanga kongono
manda naa tendenge.
5 Na unjomu, eno kouma. Kou
paka tepalie unjona angilipe
mongo toromo mele eno na kinye
kopu teko molko na eno kinye
kopu tepo molopo aku temolo lemo
nani teaio nio mele eno manda
teko nanga kongono manda ten-
denge. Eno na tiye kolko eno
na kinye kopu teko naa molonge
lemo nanga uluma eno manda
naa tenge. 6 Unjo kou langoko
wendo liko ltekolio, koromo wali
aku kouma liko tipena tukuruku
teremele. Aku tepala, imbo te na
kinye naa tenge tipe molopalie
ulu pengama naa temo lemo unjo
kou kololima teremele mele yu
aku ulu tenge. 7 Eno na kinye
kapu teko molko nanga unguma
enonga konopumanga pepili pilko
liko molonge lemo ulu te teamboa
ningo, ungu te pilemboa konopu
leko, melte molo lembalomu
liemboa ningo, Ara konge tenge
mele yuni ee nimbe tendembalo.
8 Eno nani teaio nio uluma paa
ainye meko tenge wali eno tenge
mele imbomani kanokolio eno
paimbo Jisasinga lombili andolima
ltemo konopu lenge. Eno ulu
tengemuni Ara imbi molombalo.”

Eno enongano nendo yando konopu mondaio nimu ungumu

9 “Arani na konopu mondoromo
mele nani eno konopu mondoro.
Eno nanga konopu mondoli im-
boma molko paio! 10 Arani nando
tewi nimo ungu manema lom-
bilipo teromunga yunge konopu
mondoli iyemu molopo puro mele
enoni aku teko nani teaio nio
ungu manema pilko liko tenge
lemo aku ulu tengemunga nanga
konopu mondoli imboma molko
punge. 11 Na tonore tepili moro
mele eno aku teko tono kolko
molangei nimbo i unguma nimbo
tiro. 12 Teangei nimbo mane
tiro ungumu i tepa: Nani eno
konopu mondoro mele enoni
enongano nendo yando aku teko
konopu mondaio. 13 Imbo teni
yunge kanopa lili imboma konopu
mondopalie eno kolo nimbelie
kolomo lemo yuni konopu mon-
doromo mele olandopa, we imbo-
mani konopu mondoromele mele
mainyendopa. 14 Nani enondo
teaio nio ungu manema tenge lemo
eno nanga kanopa lili imboma
molonge. 15 Kinye nani enondo
altopo nanga kendemandema naa
nimbo, nanga kanopa lilima nio.
Ambe temona, kendemandema
enonga nokoli iyemuni uluma tepa
konopu lepa andopa moromo mele
eno naa nimbe tirimo naa kanoko
naa pimelemunga kinye enondo
aku tepo nanga kendemandema
ungu naa nio. Iye tenga kanopa lil-
ima kau iyemu yu andopa moromo
mele nimbe tirimona pimele. Aku
tepa pilipolio nani enondo nanga
kendemandema ungu naa nio.
Arani nando nimbe tirimuna pi-
oma pali eno nimbo tiro kala nani
eno nanga kanopa lili imboma
nio. 16 Enoni na linonga Awilimu
ningo kanoko naa ltingi, molo.
Enope nanga iyema molangei
nimbo nani kanopo ltiu. Eno
pungo, teaio nimbo mele aku teko
nanga kongono tendangei! Aku
ulu penga tengeima tukume pepili
nimbo nani enondo nangama
nimbo eno kanopo lipo na lombili
waio niu. Akumunga Ara lino
Awili Jisasinga imboma moromolo
ningo mele te konge tenge wali
yuni pilipelie konge tenge melemu
eno tipe enonga tendembalo.
17 Nani eno ungu mane tipolio
nanga imboma enongano nendo

yando paa konopu mondaio nio.”

Imbomani Jisasinga lombili andolima kinye opa pule tonge ungumu

18 “We maina imbomani eno kinye opa pule tonge wali aku teko oi na kinye opa pule toringi melela. Opa pule tonge karolo ulumu teremele konopu leaio. 19 Eno we imboma kinye konopu tendekuna pupili molemalanje we imbomani eno linonga imboma ningo konopu mondolemala. Nalo eno we imboma kinye eno manga pupu tendekumu molo. Eno mai kombuna uluma tiye kolko nanga imboma molangei nimbo kanopo ltiumunga we imbomani eno kinye opa pule toromele. 20 Nani eno nimbo tindu unguma konopuna pilko molangei! Nani oi enondo nimboindo, kongono tendeli imbo teni yunge nokoli iyemu mainyendo, yu iye nomi kelkele naa toromo nindu kanomu. Aku teko na mindili liko tirimele mele eno kape aku teko mindili liko tinge. Nanga ungumu pilko liko tenge tirimele imbomani enonga ungumu pilko liko tenge tingela. 21 We imbomani Na Lipe Mundurumu Iyemu liko naa manjikolio, eno nanga imbi leko kongono tendenge wali eno mindili liko tinge. 22 Na imboma moromelena ombo ungu te naa nilkanje enoni Goteni lipo mundumbo nimbe panjirimu iyemu liko tui tiko, aku teko ulu pulu keri naa telemala. Nalo kinye na paimbo Goteni lipe mundurumuna ondu iyemu liko tui tirimelemunga ulu pulu keri paimbo naa teremolo manda naa ninge. 23 Imbo te na kinye opa pule tomo lemo aku imbomuni Ara kinye kape opa pule toromo. 24 Kongono lupe lupema, oi imbo teni ulu enge nilima naa terimu mele nani enonga tuku tingina ombo naa telkanje enoni na liko umbulu tiko ulu pulu keri teremele mele naa telemala. Nalo ulu enge nili teruma kanokolio kape Ara ilto kinye opa pule toromele. 25 Nalo enonga ungu mane te Gotenga Bukuna moromo mele ara tirimelemunga aku ulu teremele. Bukuna ungu te moromo mele i tepa,

Eno na kinye we opa pule toromele. *(Sng 35:19, 69:4)*

26 Ara kinye Lipe Tapondolimu kinye morombelena pumbolio enonga tapopilimu tipo mundumbo akumu ombalie nimbelomuni, nanga ulu tero mele eno nimbe timbelo. Eno Lipe Tapondolimu yu Paimbo Ungu Nimo Mini Kake Telimu, yu Ara kinye molopalie oromo Minimu. 27 Nalo Minimu yuni kau nanga ungumu naa nimbe timbelo. Eno na kinye oi pulu polopo molorumulu mele kinye yandopa moromolomunga eno kape nanga ungu tapoko nindili iyema moromelela.”

16

1 “Enoni na tiye kolko loi naa leangei nimbo i unguma nio. 2 Imboma maku toko Gotenga ungu pimele ulkena iyemani eno tukundo naa wangei ningo makoronge. Imbomani Gotenga kongono tenderemolo ningo eno nanga lombili andolima toko kondonge waimu paimbo wendo ombalola. 3 Ara kinye ilto naa liko manjikoliomunga imbomani eno kinye aku teko teko kenjinge. 4 Nalo aku uluma tenge waimu wendo ombalo wali imbomani lino i teko tenge waimu Jisasini akilio wendo ombalo nimbe lepi lepi torumu walimu ya i wendo oromo lepamo ningo pilko molangei nimbolio altopa ombalo eno mindili nonge mele, kinye oi lepi lepi topo nio. Oi eno kinye molopolio i unguma naa nimbo tiru.”

Jisasini Gotenga Minimuni kongono tembalo mele nimbe tirimu ungumu

5 “Nani kinye pumboi tero nio
nalo aku niomunga enonga iye
teni nu tena purunoya ningo naa
waliko piltimele. 6 Na pumboi
tero niomunga eno mini pupili
moromele. 7 Nalo mini naa lteaio!
Paimbo enondo nimbo tiro. Eno
tapomboimunga pumbo. Na naa
pundu lemo eno Mini Kake Telimu
eno toimbo tondombai naa om-
balo. Pundu lemo eno molongena
yu lipo mundumbo. 8 Yu yando
ombalie nimbelomuni, ulu pulu
kerimanga peremomunga pulumu
kinye konopuna ulu pulu keri te
naa pepa konopu tumbi nilimunga
pulumu kinye kotemunga pulumu
kinye nimbe tumbi tipe, imbomani
kanomanga puluma ningo pilko
tunduromelema yuni nimbe moro
tondombalo. 9 Imbomani na
ipuki naa tirimele ulu kanomu
ulu pulu kerimanga pali pulumu
peremomu Mini Kake Telimuni
nimbe moro tondopa, 10 na Ara
moromona pumbo altoko naa
kanongemunga na iye toya toli
moro akumunga na ulu toya
tolimunga pulumu moro tondopa,
11 kotemunga pulumu nimbo
moro tondamboi nimbe ya mai
kombumunga iye nomi awili
Satan mongo ltimumunga Goteni
Satan yunge kot oi pilerimu wali
kinye nondopa yu mainye pupili
nimbe panjirimu mele lipe moro
tondombalo.
12 Ungu awini enondo nimboi
tero, nalo eno manda naa pilko
linge. 13 Nalo Mini Kake Telimu, yu
paimbo ungumanga pulumu, yu
ombalie nimbelomuni, yuni ungu
paimboma pali pilko kondangei
nimbe akuma eno nimbe timbelo.
Yuni yunu konopuna pilimbelo
mele naa nimbe timbelo. Ungu
imbo tondoromuma komuni
pilipelie nimbe timbelo. Ulu altopa
wendo ombalo ulumanga oi nimbe
timbelola. 14 Na tero mele kape
moro mele kape nio mele kape
aku melemanga yuni pilipelie
yando eno nimbe timbelo wali
aku tepa nanga imbimu ambolopa
ola mundumbelo. 15 Aranga
ltemo melema pali nanga. Aku-
munga Minimuni nanga ungu
ambolopalie pilipe eno nimbe
timbelo nio,” nimu.

Jisasini kinye mini pupili moltomele nalo akilio paa tono kolonge nimu ungumu

16 Aku ungu nimbelie Jisasini yu
lombili andolimando ungu te nim-
beindo, “Enoni na wali alaye kolo
kau naa kanonge. Nalo altoko na
nondoko kanonge,” nimu.
17 Yu lombili andoli mare eno
enongano nendo yando ningeindo,
“Linondo nimomu ambele ungure
nimbei nimonje? Na wali alaye
kolo kau naa kanonge, nalo
altoko na kanonge nimbe, na Ara
moromona pumboimunga aku
tembalo nimu, ambele ungure
nimbeindo nimonje? 18 Yu wali
alaye kolo kau nimomu nimbei
nimonje? Lino naa piltimolo,”
ningo moloringi.
19 Enoni yundo walipo pilemili
kani, ningo konopu leringi wali
Jisas yuni lipe manjipelie nimu-
muni, yuni enondo nimbeindo,
“Enope nendo yando ambele ungu
kolo mare ningo moromeleya?
Nani wali alaye kolo kau enoni
na naa kanonge, altoko nondoko
na kanonge nio kano ungundo
nimeleya? 20 Nani eno ungu
paimbo i tepo nimbo tiro. Na
tembomunga eno kola teko kondo
kolonge. Nalo we imboma tono
kolonge. Na lombili andolima eno
oi kamelena mindili tembalo nalo
kelko na kanokolio tono kolonge.
21 Ambomuni yu bakulu mem-
bai wali bakulu kuro toromona
mindili nomba pereremo. Nalo
bakulumu kanopa lipelie yu oi
umbuni mepa moromo mele komu

tindipe bakulu te yunge lapuna
mepalie yu tono kolopa moromo.
22 Eno aku tepala. Eno tiye kolopo
pumbo nio wali akumunga eno
kinye kamelena mindili tepili
moromele. Nalo eno altopo
kanombo wali eno tono kolongela.
Eno tono kolko molonge ulumu
imbo teni manda pipi naa timbelo.
23 Na altoko kanonge wali enoni
na ungure altoko naa waltindinge.
Enondo ungu paimbo i tepo nimbo
tiro. Arando melte molo ungu te
molo ulu te konge teamili ningolio
ningemuni, nanga imboma moro-
molo ningo konge tenge wali Arani
konge teko waliko pilinge melema
eno timbelo. 24 Oi enoni nanga
imbina melte konge naa teringi.
Konge teko likolio wali eno paa
tono kolonge."

Jisas Yu Gote kinye molopalie omo ltemo ningo liko manjiringi

25 "Na lombili andolima, nani
eno unguma nimbo timboindo
takiraki ungu iko kau toro. Nalo al-
topo enondo aku tepo naa nimbo.
Arani ulu teremoma tumbi tipo
nimbo timbo. 26 Aku walimunga
nanga imbina konge tenge. Nani
kau enonga nimbo Arando konge
tendembo ungu aku tepo naa
nio. Aku molo. 27 Enoni na
konopu mondoko, na Gote kinye
molopolio ya maina ondu enoni
paimbo aku terimu ltemo ningo
ipuki tirimele akumunga Arani
eno konopu mondoromo. 28 Oi
Ara molorumuna molopo maina
mainye oru. Kinye maimu tiye
kolopo Ara moromona pumbo,"
nimu.

29 Yu lombili andolimani
ningeindo, "A, kinye ungu iko naa
toko tumbi tiko kau nino ungumu
lino piltimolo. 30 Imbo teni nu
ningo tumbi tingei mele molo.
Nu uluma pali liko manjirino.
Lino aku tepo pilipolio nu Gote
peya molkolio maina orunu nimbo
ipuki tirimolo," ningi.

31 Aku teko ningi wali Jisasini
enondo nimbeindo, "Na Gote peya
molopolio maina mainye oru,
akumu kinye ipuki tirimeleya.
32 Pileio! Wali te wendo ombalo,
molo, kano walimu oi wendo
omo lemo, kano walimunga imbo
lupemani eno toko bili bala tinge.
Aku wali na nanu molambo ningo
na tiye kolko eno yu mele mele
kunduko ltenge. Nalo na nanu
naa moro, Ara kinye kopu tepo
morombolo. 33 I ungu nimbo
tipolio eno na kinye konopu
tendekuna pupili molamili. I
mai kombuna umbuni awini
wendo oromele nalo konopure
naa leangei. Aku ambe telka, nani i
mai kombumunga uluma pali topa
maindo munduru," nimu.

17

Jisasini Yunge lombili andolimanga Gote kinye konge nimbe ungu nimu

1-2 Jisasini yu lombili an-
dolimando aku unguma nimbe
pora tipelie nimumuni, mulu
kombuna olando tipe kanopalie
nimbeindo, "Ara, nani teambo
ningo panjirinu walimu wendo
oromo. Nuni imbo tirinu imboma
enondo pali nani koinjo molko kau
pangei nipili ningolio, nani maina
imboma pali nokopili ningolio,
nunge Marena imbi tirinu kani
nunge imbi ola molopili ningo
nunge Marenanga imbi liko ola
munduwi! 3 Koinjo molko kau
punge ulumu i tepa: Nu ten-
dekumu kau paimbo Gote morono
ningo pilko, na nuni imboma
nokopa kondombalo iye te lipo
mundumbo ningo panjikolio na
liko mundurunu iye nomi Kraist
ningo pilko, ilto peya kopu teko
moromele imboma koinjo molko
kau punge ltemo. 4 Nuni kongono

na tirinu kanomu tepo pora tin-
dumuni nu tepo imbi mondondu.
5 Ara, mai kombumu wendo naa
opili na nu kinye oi molorumbulu
na imbi ola molopa enge pepili
moloru kano mele kinye na nu
kinye aku tepo molambili niwi.

6 Mai kombu moromele imbo
mare nanga imboma molangei
ningo imbi tirinumando nu
enge peremo mele kinye paa
olandopa morono mele kinye
nimbo para tindu. Oi nunge
imbo moloringima, nuni na tirinu.
Aku imbomani nunge ungumu
pilko tenge tiko moloringi mele
moromele. 7-8 Nuni nando ninu
unguma nani enondo nimbo tindu
wali, enoni kano unguma pilko
likolio nu molorununa wendo oru
pilko kondokolio Nuni na paimbo
mundurunu lepamo ningo ipuki
tikolio aku teko moloringina kinye
melema nuni na tirinu melema
pali nu moronona wendo oromo
ulu enoni pimele. 9 Enonga konge
tendero. We maina imbomanga
nimbo konge naa tendero, aku
molo. Nunge imbo moromele
nando tirinuma aku iyemanga kau
konge tendero. 10 Nanga imboma
pali nungemu, nunge imboma
pali nangamu. Nuni tirinu iyema
eno molko kondoromelemuni na
imbi ola moromo. 11 Kinye na nu
moronona oromunga na maina
imboma kinye naa moromolo.
Nalo ya iyema eno mai kombuna
enonga we moromele. Ara Kake
Telimu, na nu moloniona ombo
wali ilto imbo tendekumu mele
molopo konopu tendekuna pupili
morombolo kano mele na tirinu
lombili andolima eno aku teko
manga tendekumu molko konopu
tendekuna pupili molangei ningo
nunge engemu na tirinu akumuni
eno nokowio! 12 Na eno kinye
molorumulu wali nunge enge na
tirinu akumuni nani eno ulu te
naa tepili nimbo nokopo molondu.
Eno tapu tendu wali te molopa naa
kenjirimu. Iye tendekumu kau,
nunge bukuna ningo panjiringi
ungumu ara tipelie tepa kenjipelie
kolombai akumuni kau molopa
kenjimo.

13 Nu moronona kinye oro-
munga na tono kolopo kamele
akopo moro aku mele eno aku teko
konopu penga panjiko molangei
nimbo oi na olando naa ombolio
ya mai kombuna molopo i unguma
nio. 14 Nunge ungumu eno tipo
pora tindu. Na ya mai kombu-
munga iye te molo, aku teko eno
mai kombumunga iyema molola.
Iltonga iyema molko iltonga ungu
manema pilko liko teremelena
maina uluma kau pilko teremele
imbomani eno konopu keri pan-
jiko eno kinye opa pule toromele.
15 Eno mai kombuna wendo liwi
nimbo konge naa tendero. Nalo
ya maina iltonga kongono tendeko
molonge wali iye keri Sataneni eno
kondi topa tepa naa kenjipili ningo
nokowi nimbo enonga nimbo
konge tendero. 16 Na mai kombuna
iyere naa moro aku tepa mele
eno mai kombuna iyemare naa
moromele. 17 Nunge ungumu
ungu paimbomu. Kano ungumuni
enonga konopu tepa kake tepili
ningo nunge imboma molangei
niwi. 18 Nuni na mai kombu imbo-
manga imunana liko mundurunu
mele nani eno aku imbomanga
imunana lipo mundundu. 19 Eno
nunge ungu paimbomuni konopu
kake tepili molko nunge imboma
kau molangei nimbo na nunge
nimbo kau molambo.

20 Nani nanga lombili an-
dolimanga kau konge naa tendero.
Altoko enoni ungu ningo tingema
na paimbo ningo ipuki tinge imbo-
manga kape konge tendero. 21 Ara,
nu nanga konopuna morono, na
nunge konopuna moro mele aku
teko kano imboma pali konopu
tendekuna pupili molangei nimbo
aku tepo enonga konge tendero.

Mai kombuna imbomani pali nuni
na liko mundurununa orumu
ningo ipuki tiengei nimbo kano im-
boma ilto kinye konopu tendekuna
pupili molamili nimbo aku tepo
konge tendero. 22 Nuni na imbi
ola molopili ningo tirinu ulumu
nani eno tipolio ilto konopu ten-
dekuna pupili morombolo mele
eno aku teko konopu tendekuna
pupili molangei nimbolio tiro.
23 Nu nanga konopuna morono
mele na enonga konopumanga
moro aku ulumuni eno paa
kamukumu konopu tendekuna
pupili molangei. Aku teko mo-
longe wali, na konopu mondorono
mele nanga ungumu paimbo
ningo ipuki tirimele imboma aku
teko konopu mondorono mele
kape nuni na liko mundurunu
mele kape, mai kombumanga pali
imbomani pilengei nimbo eno paa
kamukumu konopu tendekuna
pupili molangei nio.

24 Ara, nuni na imbo tirinuma na
molombona waye molopo, mulu
mai talo oi naa teli na konopu
mondokolio nanga imbi ola molop-
ili pamu kinye au nio mele pepili
ningo aku ulu tirinuna kanangei
konopu lteo.

25 Ara Tumbi Nilimu, paimbo
we maina imbomani nu naa liko
manjirimele nalo nani nu kanopo
lipo manjiro. Imbo nanga ungumu
pilko ltimelemani nuni na tiko
mundurununa orumu ningo liko
manjirimele. 26 Nani nu morono
mele eno nimbo tiru. Altopo
nimbo tilipo pumbolio nuni na
konopu mondorono mele eno
enongano aku teko nendo yando
konopu mondangei nimbolio na
enonga konopuna molombo,”
nimu.

18

1 Jisas aku tepa Gote kinye ungu
nimbe konge tepa pora tipelie ni-
mumuni, ipu leli yu kinye yu lom-
bili andolima kinye aku kombumu
tiye kolko No Kidron nekondo Unjo
Oliv Poinye lerimuna tuku puringi.

Jisas ka tiringi temanemu

2 Ipu leli no Kidron nekondo unjo
Oliv poinye lerimuna puringi aku
mele Jisas yu lombili andolima
waye takiraki pupundala teringi
lepalie Judas Iskarioteni karolo
teko ongo purumele konopu
lerimu. Judasini Jisas yunge opa
pule iyemanga kindo lipe timbei
terimu. 3 Kano wali Judasini
Jisas akuna waye takiraki pumbo
moromolo karolona moromele
nimbelie, ami iye talape te kinye
Juda imbomanga Gote popo
tondoli iye awilima kinye Farisi
iyema kinye enonga ele iye mare
kinye kano poinyena mepa orumu.
Ongolio wali kiye kinye lamema
kandoko meko opa teringi melema
meko oringi.

4-5 Judasini iye opa lipe mepa
orumu ulu kanopalie kinye yu
tongei oromele konopu lepalie
oringindo pumbelie Jisasini nim-
beindo, “Iye nari kororomeleya?”
nimu. Enoni topondoko yundo
ningeindo, “Jisas Nasaret kombu
kano iye kororomolo,” ningi. Jisas-
ini “Akupe na,” nimu. 6 Jisasini
akupe na nimu wali eno umbulu
meni meni anjo pungo ai toringi.

7 Yuni altopa eno walipe pilipelie
nimbeindo, “Iye nari kororome-
leya?” nimu. Yundo ningei,
“Nasaret iye Jisas kororomolo,”
ningi.

8 Jisasini nimbeindo, “Akumu
na, nio kanomu. Enoni na ko-
ronge lemo ya peya moromolo
iyema ka naa tiko, yando pangei
neio!” nimu. 9 Yuni oi Go-
tendo nimbeindo, ‘Nuni na tir-
inu iyemanga te molopa naa ken-
jimo, eno pali nokopo kondoru,’
nimu. Jisas altopa tembalo oi nimu
ungu akumu ara timbeimunga ulu
akumu wendo orumu.

10 Kano wali Saimon Pitani loi
gelea lakuna kulu topa wendo
lipe Gote popo tondoli iye awili
nomimunga kendemandemu
topa komumu laka lerimu. Aku
iyemunga imbi Malkus.
11 Jisasini Pitando nimbeindo,
“Loi gelea lakuna panjiwi! Arani
mindili namboi nimu mele naa
nomboya?” nimu.
12 Kano wali amima kinye
amima nokoli iyemu kinye Juda
imbomanga ele iyema kinye enoni
Jisas ambolko liko ka tiko meko
puringi.

Anas molorumuna Jisas meko puringi

13 Jisas ka tokolio oi kumbe leko
Anas molorumuna meko puringi.
Anasinga lemenu Kaiafasini ltimu.
Aku yunge kolepa. Kaiafas yu kano
poinyemunga Gote popo tondoli
iyemanga iye nomi Awilimu molo-
rumu. 14 Kaiafasini Juda iye awili-
mando oi nimbeindo, “Iye te imbo-
manga pali kolo wangopa kolom-
balo wali penga,” nimu.

Pitani oi kiyendo wali Jisas naa karo nimu temanemu

15 Saimon Pita kinye Jisas lombili
andoli iye te kinye Jisas lombili
pungili puringili. Aku lombili
andolimu Gote popo tondoli iye-
manga iye nomi awilimuni kanopa
imbi tirimuna, kano iye nomi
awilimunga ulkena imbo maku
toringi kombuna tukundo Jisas
meko puringina yu purumu 16 nalo
imbo maku toringi ulke kere
puluna Pita tawendo we nokopa
angilerimu. Jisas lombili andoli
iye te tukundo molorumumu
yando omba kendemande ambo
ulke kere pulu nokorumumundo
Pita tukundo opili nimbe walipe
pilipelie Pita lipe meli tukundo
purumu.
17 Kere pulu nokorumu ambo
kanomuni Pitando nimbeindo,
“Nu da iyemunga lombili andoli
iye te karolomu ltemo,” nimu.
Pitani “Molo!” nimu.
18 Ipu leli ali terimu wali kon-
gono kendemande teli imboma
kinye ele iyema kinye tipe pilko
moloringi. Pita kape eno kinye tipe
pilipe angilerimu.

Anasini Jisas waltindirimu mele ungumu

19 Pita kinye imboma kinye
aku teko ningo molangei Gote
popo tondoli iyemanga iye nomi
awilimuni Jisas lombili andolima
kinye yuni imboma ungu mane
tirimu mele kape Jisas walipe
pilerimu.
20 Jisasini topondopa nim-
beindo, “Na penana angilipo
imboma ungu mane tiro. Gote
popo toko kaloli ulke tempelemu
kinye imboma maku toko Gotenga
ungu pileli ulkema kinye aku ulke
Juda imboma pali maku toromele
ulkemanga ungu mane tilipo
oromunga ungu mare mainye
mainye naa andopo nindu. 21 Ungu
niomu neya aku kani, na ambe
telka waltindirinoya? Nanga
ungu pimele imbomando waliko
pileio! Nio mele aku imboma pilko
moromele,” nimu.
22 Jisasini aku tepa nimu wali
ele iye te yu kinye nondopa
angilerimumuni yu kumbekerena
larauwe topalie nimbeindo, “Nu
Gote popo tondoli iyemanga iye
nomi awilimundo topondoko aku
ungu ambe telka ninoya?” nimu.
23 Jisasini topondopa nim-
beindo, “Ungu nindumunga te
nimbo kenjindu lemo ungu keri
nindu akumu ningo para tiwi!
Molo paimbo ungure nindu lemo
nuni na ambe telka toronoya?”
nimu. 24 Kano wali yu ka toringi
akumu we pepili Anasini Kaiafas
moromona meko paio nimbe lipe
mundurumu.

Pitani altopa wali talo tipe Jisas naa karo nimu ungumu

25 Saimon Pita tipe pilipe angilerimu wali enoni yundo ningeindo, “Nu da iyemunga lombili andoli iye teya?” ningi. Yuni topondopa nimbeindo, “Na aku iyere molo,” nimu.
26 Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awilimunga kendemande iye te, kano iyemu kinye Pitani komu laka lerimu iyemu kinye pulu lerimu kanomuni Pitando nimbeindo, “Nu da iyemu kinye unjo Oliv poinye ltemo kombuna peya kanondu kanomu,” nimu. 27 Pitani kelepa wali yupoko tipe na tenaya nimbe molo nimbe nendo lerimu wali kera gula ko torumu.

Rom Gavman iye awili teni Jisas kot pilipili ningo Pailat molorumuna meko pungo kot tenderingi ungumu

28 Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awili Kaiafas kinye Juda imbomanga kaunsil iyema pali kinye enoni Kaiafasinga ulkena Jisas kot tendeko pora tikolio, Judamanga iye awilima Kaiafas tiye kolko eno nokorumu Rom gavman iyemunga ulkena Jisas meko puringi. Kombu tangombai mune lerimu wali akuna meko puringi. Meko pungolio eno Juda imbomanga ungu mane te perimumu pilkolio lino Rom imbo tenga ulkena pumolo wali kalaro mele molombalo, kano kinye Pasova Walimu pimolo walimunga kongi sipsip walo manda naa nomolo ningo pilkolio eno ulkena tukundo naa puringi. 29 Eno ulke kerepuluna angileringi kanopalie eno angileringina pumbe Rom gavman iye nomi Pailat pena omba enondo waltindipelie nimbeindo, “Eno ya iyemu ambele ulumunga kot tenderemeleya?” nimu.
30 Enoni topondoko ningeindo, “Yu mongo naa likanje nu moloniona naa mepo ombo tilimala,” ningi.
31 Pailateni nimbeindo, “Yu enonga meko pungolio enongano enonga ungu mane peremomani nimo mele pilkolio yu kot tendepaio!” nimu. Juda imbomanga awilimani ningeindo, “Rom gavmanemuni lino ungu mane tipelie nimbeindo, eno we imbomani imbo toko naa kondaio nimo kanomu,” ningi. 32 Aku ungu ningimunga Jisasini yu kolombalo mele oi nimbe tirimu ungumu ara tirimu.
33 Juda iye awilimani ningi ungu pilipelie, Pailat altopa ulke awilimunga tuku pumbe Jisasindo owi nimbelie yundo waltindipelie nimbeindo, “Nu Juda imbomanga iye nomi kingimu moronoya?” nimu.
34 Jisasini topondopa nimbeindo, “Imbo lupemani ningo tinge ungundo ninonje nuni ninoya?” nimu.
35 Pailateni topondopa nimbeindo, “Na Juda iyere konopu lekolio ninoya? Nunge imboma kinye nunge Gote popo tondoli iye awilima kinye akumani nu na morona meko onge. Ulu ambele teniona nu liko meko ongeya?” nimu.
36 Jisasini nimbeindo, “Na ya maina iye nomi kingimu molopo maina imboma nokombo mele molo. Paimbo maina iye nomi kingimu molkanje nanga imbo talapemani na Juda imbomani ka naa tiengei ningo opa telemala. Nalo na maina iye nomi kingimu, molo,” nimu.
37 Pailateni nimbeindo, “Aku lemope nu paimbo iye nomi king te lepamo,” nimu. Jisasini topondopa nimbeindo, “Paimbo. Goteni na kingimu molopili meaio nimuna meringila. Imboma ungu tukumemu pilengei nimbo maina mainye oru. Ungu tukumemu pilemoloa nimele imbomani nanga ungu pimele,” nimu.

38 Pailateni ungu taka tondopalie
nimbeindo, “Ungu paimbo te
peremonje naa peremoya?” nimu.
Aku tepa nimbelie yu altopa Juda
iyema angileringina penando
pumbelie nimbeindo, “Yu kotena
ambolomolo ungure naa peremo,”
nimu.

*Rom gavman iye Pailateni Jisas-
inga kot kamukumu pilipelie kolop-
ili nimu ungumu*

39 Pailateni Jisas ulure naa
tepa kenjirimu konopu lepalie
naa kolopili nimbe pilipelie
Juda imbomando nimbeindo,
“Pasova na kinye teremolo ulu
pulu peremomu pilipolio teambo!
Poinye yaka nimbe enonga Pasova
Waimu wendo oromo wali ka
imbo te enoni wendo opili nimele
imbomu nani wendo pupili nio.
Kinye Pasova Wali te wendo
oromomunga Judamanga iye nomi
kingimu wendo pupili konopu
ltemeleya!” nimu.

40 Nalo enoni ru ningolio
ningeindo, “Andi iyemu pepili kani
Barabas wendo liko munduwi!”
ningi. Barabas yu Rom gavman
kinye opa terimuna ka tiringi
iyemu.

19

1 Aku teko ningi ungu pilipelie
Pailateni Jisas lipe Rom ami
iyemando ka pulteni taio nimu.
2 Aku tekolio enoni yu ungu taka
tondoko yu iye nomi kingimu
moro nimumunga yu king mele
au tiemili ningolio, kingimanga
wainye none teli te tengeindo
ka koko mololi te liko mungu-
luwe teko pinyewena pakondoko,
kingimani wale pakoli kondoli
pakoringi mele wale kondoli te liko
pakondokolio 3 yu angilerimuna
pungo Judamanga kingimu, nu
akuna angilinioya nipula teko,
yu pungo kumbekerena larauwe
toringi.

4 Pailat altopa penando om-
balie Judamando nimbeindo,
“Kanaio! Yu mongo te limo-
munga pilipolio yu manda tombo
mele molo ningo pilengei nimbo
eno moromelena yu mepo oro,”
nimu. 5 Kano wali Jisas ka koko
mololini teli kingimunga wainye
none telimu kinye wale pakoli
kondolimu pakopa wendo orumu
wali Pailateni enondo nimbeindo,
“Iyemu oromona kanaio!” nimu.

6 Gote popo tondoli iye awilima
kinye enonga kendemande ele
iyema kinye enoni Jisas penando
kokele orumu kanokolio nendo
tiko ningeindo, “Kolopili! Unjona
ola uku toko panjeio! Kolopili!
Unjona ola uku toko panjeio!”
ningi. Nalo Pailateni nimbeindo,
“Na molo. Yu tombomunga pulure
naa peremo kani enonga meko
pungo unjona ola uku taio!” nimu.

7 Judamanga awilimani
ningeindo, “Linonga ungu mane
te peremomuni nimbeindo, imbo
teni Gotenga imbi lepa ungu taka
tondombalo wali, aku imbomu
kolopili tangei nimo, aku ungu
manemu pilipolio yuni Gotenga
Malo moro nimumunga pilipolio
kolopili nimbo piltimolo,” ningi.

8 Enoni yu Gotenga malo moro
nimu ningi ungu Pailateni pilipelie
yu paa mini ltepalie, 9 kelepa ulke
awilina tukundo pumbe Jisasindo
waltindipelie nimbeindo, “Nu tena
molko orunuya?” nimu, nalo
Jisasini yundo topondopa ungu te
naa nimu. 10 Ungu te naa nimu
wali Pailateni yundo nimbeindo,
“Nando ungu te naa nimbo konopu
ltenoya? Nanga enge perem-
omuni nu we pani manda nimbola,
nu kolani unjona ola uku tangei
manda nimbola. Aku nio ungumu
naa piltinoya?” nimu.

11 Jisasini topondopa nim-
beindo, “Nunge enge peremomuni
na ulu te manda naa telena.
Olandopa Moromo Iyemuni yuni

nando teani konopu lembalo ulu
kau nuni tenio. Akumunga na
kinye tenio mele ulu pulu keri kelo
mele tenio. Iye na kolopili ningo
meko ongo nu tingei iyemanga ulu
pulu keri akumu awilimu," nimu.
12 Jisasini aku tepa nimu ungu
Pailateni pilipelie Jisas yu we
pupili nimbelo aulke te kororumu,
nalo Judamani enge ningo nipula
tekolio ningeindo, "Na king te
moro nimo iye te Rom kombuma
pali nokoromo iye nomi king awili
Sisar kinye opa pule toromo. Da
yuni king te moro nimo iyemu
we pupili ninio lemo aku teko
teniomunga nu Rom gavman iye
nomi awili Sisaramunga opa pule
te taponiomunga nu kinye Sisar
kinye pulu naa ltemo," ningi.
13 Aku ningi ungu pilipelie
Pailateni Jisas mepa penando
omba, kombu te akumundo Kou
Polomu ningina pumbe kot pil-
imbei moromo polona pumbe
mainye molorumu. Kou polo-
mundo Juda imbomanga unguna
Gabata ningi. 14 Aku kot tenderingi
walimu Pasova Walimanga wali te,
otili Pasova walima pora nimbelo
walimu wendo ombalo. Aku
koro molonge walimu wendo om-
baindo, kinye mele Juda imbomani
langi nongeima liko norambo
teringi walimu kano walimunga
awi tangoli mele, Pailat kinye kot
tenderingi. Pailat kot pilimbei
moromo polona omba mainye
molopalie nimumuni, Juda imbo-
mando nimbeindo, "Enonga iye
nomi kingimu kanaio!" nimu.
15 Nalo enoni ru ningolio
ningeindo, "Towia! Towia! Un-
jona ola toko uku toko panjiwi!"
ningi. Pailateni waltindipelie
nimbeindo, "Enonga iye nomi
kingimu kolopili nimbo unjona ola
uku topo panjembo konopu lekolio
nimeleya?" nimu. Popo tondoli iye
awilimani topondoko ningeindo,
"Linonga iye nomi king te lupe naa
moromo. Rom gavman iye nomi
awili Sisar kau," ningi.
16 Kano wali Pailateni ka-
mukumu nimbeindo, "Manda, yu
topo kondamili. Unjona ola uku
toko panjengei!" nimu. Pailateni
Jisas kolopili unjona ola uku toko
panjenge nimu wali Rom ami
iyemani yu ambolko liko meko
pungolio 17 yu unjo polopeya te
tiringi, akumu yu yunu gomo lepa
meli Jerusalem wendo purumu.

Jisas unjona toko ola uku toko panjiringi ungumu

Jisas unjo polopeya tiringimu
mepa pupili eno Jerusalem tiye
kolko Kombu Kaungala nilina
meko puringi. Kombu Kaungala
kanomundo Juda imbomanga
unguna Golgota ningi. 18 Aku
kombuna Jisas unjona ola noiko
kimbo kima pirimu tokolio iye
talo wekondo yakondo toko peya
unjo talonga uku toko panjikolio,
Jisas imunana liko ola anjiringi.
19 Pailateni Jisasinga unjona ola
imbi toko mondaio nimu mele
toko mondoringila. Akumu i tepa:
ULKE KOMBU NASARET IYE JISAS,
JUDAMANGA IYE NOMI KING
ningo toko mondoringi. 20 Jisas un-
jona ola toko uku toko panjiringi
kombumu Jerusalem nondopa
lepa, imbi unjona ola toringima
Juda imbomanga ungu kinye Rom
imbomanga Latin ungu kinye Grik
ungu kinye, ungu lupe yupoko
akumanga ningo toko mondoringi
molorumu wali aku imbima Juda
imbo awinini kanoringi. 21 Juda
imbomanga Gote popo tondoli iye
awilimani kano imbima kanoko
keri pilkolio Pailatendo pungolio
ningeindo, "Nuni Judamanga iye
nomi kingimu ningo akumu imbi
taio ninio kanomu manda naa
teremo. Yu linonga kingimu
molo. Aku iyemuni na Judamanga
kingimu moro yu yunu nimu.
Akumu imbi taio niwi!" ningi.

22 Pailateni topondopa nim-
beindo, “Nani imbi toko mondaio
nindu aku ungumu paimbo tonge.
Altopo ungu te naa nimbo. Oi
tonge aku ungumu molopili!”
nimu.
23 Ami iye kiteni Jisas unjona
toko uku toko pora tikolio, yunge
pakorumu mele kulko noiringima
liko, eno iye kite lingei mele
moke teko liko maku toringi.
Aku tekolio wale tendeku kau,
tukundo pakorumumu, penga
lerimu. Akumu tuku tingina
tenga teko naa tandoko we tulemu
teringi kanokolio 24 ami iyemani
ningeindo, “Imu ora naa tamili
kani iye tendekureni kau lipili kani
oi kat mele teamili!” ningi. Aku
teringi ulu Gotenga Bukuna ungu
te moromomuni altoko aku teko
tenge oi nimu mele wendo orumu.
Kano ungu bukuna moromomuni
nimbeindo,

Nanga wale pakolima moke teko
liko, nanga mainye pakoro
walemu iye tendeku kau lip-
ili ningo kat mele tenge, *(Sng
22:18)*

nimu aku mele teringi.
25 Jisas unjo polopeyana ola
perimu akuna nondopa yunge
anumu kinye, anumu papamu
kinye, Klopas omenu Maria kinye,
Makdala kombu Maria kinye, aku
ambo kite angileringi. 26 Anumu
kinye Jisas konopu mondorumu
nondopa angilerimu iye kinye
kanopalie Jisasini anumundo
“Andi angimo iyemu marena
mele molopili!” nimbe, 27 kano
lombili andoli iyemundo “Andi
ambomu aminye mele molopili!”
nimu. Aku nimu ungu pilipelie
lombili andolimuni Jisas anumu
lipe yunge ulkendo mepa pumbe
nokopa molorumu.

Jisas nomi ka akurumu

28 Jisasini yunge kongonoma pali
kinye pora nimo lipe manjipelie
“Na no waleni kolto,” nimu. Aku
ungu nimumu ungu te Gotenga
Bukuna oi ningo panjiringi
ungumu ara tirimu.
29 No wain kombili teli mingi
te akuna lerimu kanokolio koma
melte liko nona tuku mundukolio,
koma none teli melte no pepili unjo
isop kola teni unjo toko olando tiko
Jisasinga kerena kopondoringi.
30 Yuni nomu nombalie “Nanga
kongonomu pora nimo,” nimu.
Aku tepa nimbelie kinye kolambo
nimbe yunge minimu puwi nimu
wali nomi loki lerimu.
31 Yu kolorumu aku walimu
Juda imbomanga koro molonge
walimunga langi liko norambo
teringi walimu. Otili enonga koro
mololi wali Sabat olandopa te
wendo ombai terimu. Otili Sabat
wali iyema unjona ola we penge
manda naa tembalo ningolio
enoni Pailatendo pungo konge
tekolio ningeindo, “Ono poko,
kinye mainye liemili kani eno
mindili awili nongolio kinye kau
walitikale kolangei ningo enonga
kimboma toko elke tondaio niwi!”
ningi. 32 Kano wali ami iyema
ongolio kumbe leko Jisas kinye
wikondonga perimu iyemunga
kimbo talo toko elke tondoko,
pele merekondonga pungo toko
elke tondoringi. 33 Nalo Jisas
perimuna ongo yu kanoringi wali
yu oi kolopa ltimuna kanokolio
tiye koloringi. Yunge kimbo talo
elke naa tondoringi 34 nalo ami
iye teni Jisasinga lambona toloni
torumu, akuna meme kinye no
kinye kala kala nimbe orumu.
35 Aku ulu terimuna kanorumu
iyemuni teringi mele temanemu
topa tirimu. Aku iyemunga
ungumu paimbo. Yu paimbo nio
nimbe pilipelie eno i temanemu
pilinge imbomani pilkolio Jisas yu
paimbo Gotenga Malo, Yu paimbo
Goteni lino tepa lipili nimbe lipe
mundurumu iye Kraist ningo Jisas
yu ipuki tiengei nimbe temanemu
topa tirimu. 36 Ulu pele wendo

ombalo Gotenga Bukumuni oi
nimu ulu pokore paimbo wendo
ombaindo aku imbomani aku
teko Jisas kinye teringi. Gotenga
Bukumunga moromo ungu te i
tepa,
Yunge ombelemanga tendeku
kape elke naa tondonge, *(Kis 12:46; Nam 9:12; Sng 34:20)*
nimbe moromo. 37 Gotenga
Bukuna moromo ungu te peya i
tepa,
Toloni tonge iyemu neme neme
ningo kanonge, *(Sek 12:10)*
nimbe moromo.

Jisas ono teringi ungumu

38 Jisas kolopa pora tirimu
wali pele kombu Arimatea iye
Josep pumbe Pailatendo Jisasinga
onomu tiwi nimu. Josep yu
Jisasinga ungumu pilipe lipe molo-
rumu iye te, nalo Juda iye awili lu-
pema pipili kolopalie mona lombili
naa andopa kiyengo nimbe Jisas-
inga unguma pilipe molorumu.
Onomu tiwi nimu wali Pailateni
manda, liwi nimbelie ee nimu.
Josep yu omba onomu mainye
ltimu. 39 Iye te, oi walite ipu
lelikondo Jisas molorumuna pu-
rumu peya ungu ningo moloringili
iye te, yunge imbi Nikodemus,
kano iyemu yu Josep kinye waye
oringili. Yu unjo talonga unjo
to liko akumuni kopongo mune
toli te teremele akumu awini,
yunge umbuni 30 kilo mele, mepa
orumu. 40 Eloni Jisasinga onomu
likolio ningilimuni, Juda imbo-
mani imbo ono tengei teremele
mele tengilindo maminye mainye
te liko olamala toko, unjo to
taloni teringi kopongomu ono-
munga kandokolio onomu kulupi
toringili. 41 Jisas unjona ola toringi
kombuna unjo poinye te lepa,
akuna imbo ono kou anga te
lerimu. Akuna imbo te oi naa
ono teringi. 42 Judamanga koro
mololi wali Sabat nondopa wendo
ombai terimu liko manjikolio aku
imbo ono kou angamu nondopa
lerimuna Jisas ono teringili.

20

Jisas makilipe koinjo molorumu kanoringi ungumu

1 Judamanga koro moloringi
wali Sabat pora nimbe, kongono
wali tendekumu wendo orumu
wali kombu tumbulu topa pepili
kombu muni kinye oi ulke kombu
Makdala ambo Mariani Jisas ono
teringi kou angana omba kano-
rumu. Jisas ono tekolio kere pulu
pipi tiringi koumu perelemarele
pumbe ekondonga lepa kere
pulumu we lerimuna kanorumu.
2 Kanopalie yu lkipe pumbe Jisas
yu lombili andoringina konopu
mondorumu kano iyemu kinye
Saimon Pita talo moloringilina
pumbelie nimbeindo, “Imbomani
onomu ono kombuna wendo
linge. Terenga pungenje naa lipo
manjirimolo,” nimu.
3 Aku nimu ungu pilkolio Pita
kinye Jisas lombili andoli iye
kano talo ono kombuna pungili
puringili. 4 Lkiko pungolio,
lombili andoli iye te akumuni
Pita topa akilio tipe yu kumbe
lepa ono teringi kou angana
purumu. 5 Pumbe kou angana
waka tepa kanopalie Jisas kumo
toko ono teringi maminyema we
lerimuna kanorumu, nalo yu
tukundo naa purumu. 6 Kano
wali Saimon Pita akilio akilio
omba kou angana tukundo pumbe
kanopalie, yu kumo toko ono
teringi maminyema ono teringi
kombuna we lepa, 7 yunge
pinyewena ka toringi maminyemu
yunge pinyewe tiringindo ka
toringi mele we lerimuna kano-
rumu. 8 Kano kinye lombili andoli
kumbe lepa orumumu yu kape
tukundo pumbe kanopalie, yu
paimbo makilipe wendo pumo lep-
amo nimbe ipuki tirimu. 9 Gotenga
Ungu Moromo Bukumuni Jisas

makilipe koinjo molombalo oi
nimbe tirimu nalo Jisas paimbo
makilipe koinjo molorumu oi naa
kanokolio yu lombili andolimani
kano ungumu naa pilko kon-
doringi. 10 Kanoko pora tikolio yu
lombili andoli talo kelko ulkendo
puringili.

Ulke kombu Makdala ambo Mariani Jisas makilipe koinjo molorumu kanorumu ungumu

11 Ulke kombu Makdala ambo
Maria Jisas lombili andoli iye talo
kumbe leko puringili wali akilio
lepa ombalie Jisas ono teringi
kou anga kere puluna kola tepa
angilerimu. Kola tepa angilipelie
kou angana tukundo waka tepa
kanorumu wali 12 mulu kombuna
ensel talo wale pakoli kake teli
talo pakoko Jisas ono oi ler-
imuna moloringilina kanorumu.
Te yunge pinyewe tiringindo
molopa, te yunge kimbo tiringindo
moloringili. 13 Eloni yundo
waltindikolio, “Ambomu, ambe
telka kola terenoya?” ningili.
Jisas makilipe koinjo molorumu
mele naa lipe manjipelie yuni nim-
beindo, “Nanga Awilimu yu liko
meko pungo noienge kombumu na
naa lipo manjiro,” nimu.

14 Aku tepa nimbelie yu topele
topa kanorumu wali yunge um-
bulkondo Jisas angilerimuna
kanorumu. Nalo akumu Jisas
nimbe kanopa imbi naa tirimu.
15 Yuni nimbeindo, “Ambomu, nu
nari korokolio kola terenoya?”
nimu. Jisas yu poinye nokopa
angilerimu iyemu konopu lepalie
Makdala ambo Maria yuni nim-
beindo, “Iyemu, nuni Jisas meko
punio lemo noinio kombumu na
ningo tiwi! Yu lipo meli pambo!”
nimu.

16 Jisasini yundo nimbeindo,
“Mariaya,” nimu. Ambomuni
topele topa yu kanopalie Juda
imbomanga Hibru ungu nimbelie
‘Rabonai,’ nimu. Akumunga
pulumu Ungu Mane Tilimu.

17 Jisasini nimbeindo, “Na Ara
moromona kelepo olando oi naa
puli kani na naa kanguluwi!
Nanga angenupilima morome-
lena pungo enondo ningo tikolio
ninindo, Na kinye eno kinye
linonga Lapa Gote moromona
kelepo olando puro nimo niwi!”
nimu.

18 Kano wali Maria yu Jisas
lombili andolima moloringina
pumbe yu Awilimu kanorumu
ulumu kinye Awilimu yuni nimu
unguma kinye pumbe temane topa
tirimu.

Jisas makilipe koinjo molorumu Tomas peya naa molangei lombili andolimani kanoringi ungumu

19 Jisas makilipe koinjo molo-
rumu kano walimu Juda imbo-
manga kongono wali kiyendo
lerimu kanomunga ipo kala to-
rumu wali lombili andolimani
Juda imboma pipili kolkolio eno
ulke tuku molkolio ulke nangape
tiko ingi tiko lok toko moloringi.
Kano wali Jisas omba enonga imu-
nana angilipe enondo nimbeindo,
“Goteni nokopili eno konopu u nip-
ili molaio!” nimu. 20 Aku tepa nim-
belie, yunge ki talo kinye lambona
kinye toringima lipe ondorumu.
Awilimu kanokolio enoni paa tono
koloringi. 21 Jisasini enondo altopa
nimbeindo, “Eno mini naa lteko
konopu ame topili molko kandaio!
Arani na lipe mundurumu mele
eno nani lipo mundurola,” nimu.
22 Aku tepa nimbelie yuni eno
moloringina kere mulumu popo
topa mundupelie nimbeindo,
“Mini Kake Telimu enonga konop-
una molopili lieio! 23 Enoni imbo
te ulu pulu keri tembaloma tiye
kolonge lemo kano ulu pulu keri
tembaloma pora nimo. Molo imbo
tenga ulu pulu kerima we pepili
ninge lemo kano imbomunga ulu
pulu kerima we pembalo,” nimu.

Jisas lombili andolima Tomas peya molkolio, Jisas Yu altopa yando orumu kanoringi ungumu

24 Jisas lombili andolima moloringina Jisas makilipe koinjo molopalie oi orumu wali enonga iye te naa molorumu. Aku iyemu Tomas. Yunge imbi te Didimus ningila. Yu Jisasinga ki tipi kanoli iye 12 akumanga tela. 25 Lombili andoli iye Jisas kanoringimani Awilimu ya omona kanomolo ningi wali yuni nimbeindo, “Nani mongoni yunge kina pirimuni toringimu naa kanopo akuna nanga ki tundumu tuku naa mundupo, toloni lambona toringina nanga kimu tuku naa mundundu lemo yu paa makilipe omo konopu naa lembo, paa molo,” nimu.

26 Wali kite yupoko pakera omba purumu wali Jisas yunge lombili andolima altoko Tomas kinye waye ulkena tuku moloringi. Eno ulke moloringimu nangapema pali ingi tiko lok toringi nalo Jisas enonga imunana omba angilipelie, “Goteni nokopili eno konopu u nipili molaio!” nimu. 27 Nimbelie yuni Tomasindo nimbeindo, “Nunge ki tundumuni nanga kimu lope tendekolio kanowi! Nanga lambona nunge kimu lope tendekolio kanowi! Kanokolio na makilipe koinjo manda naa molombalo ningo naa pilko, paimbo makilipe koinjo moromo ningo ipuki tiwi!” nimu.

28 Tomasini yundo nimbeindo, “Nanga Awilimu, nanga Gote,” nimu.

29 Kano wali Jisasini yundo nimbe tipelie nimbeindo, “Na kanokolio paimbo makilipe koinjo moromo lepamo ningo ipuki tirino. Na naa kanokolio yu paimbo makilipe koinjo molorumu kinye we moromo ningo ipuki tinge imboma eno malo,” nimu.

Jononi i buk torumumunga pulumu nimbe tirimu ungumu

30 Jisas lombili andolima kanoko molangei Jisas yuni ulu enge nili awini terimu, kano uluma pali i bukuna naa tondu, pokore kau tondu. 31 Nalo Goteni eno nokopa kondombalo iye te mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist akumu Jisas orumu ningo pilko, yu Gotenga malo ningo ipuki tingei nimbo i bukumu tondu. Aku teko ipuki tikolio Jisasini enonga nimbe tenderimumunga eno waliwalima molko kondoko kau pangei nimbo i buk tondu.

21

Yu lombili andoli kite yupoko pakerando, oma munena oma awini omba tuku pupili liengei nimu wali likolio, yu Jisas ningo kanoko imbi tiringi ungumu

1 Altopa walite Jisas Nomu Taiberias aku nomumunga imbi te Galili kanomu aku nomu kulendona eno yu altoko kanangei nimbe lombili andolima moloringina orumu. Orumuna kanoringi temanemu i tepa, 2 Saimon Pita kinye, Tomas yunge imbi te Didimus yu kinye, kombu Galili distrik Kana taun iye Nataniel kinye, Sebedi malo talo kinye, lombili andoli iye talo kinye, eno tendekuna maku toko moloringi. 3 Saimon Pitani Jisas lombili andoli marendo nimbeindo, “Na oma koropo tomboi puro,” nimu wali pilkolio lino waye pamolo ningolio, nona andoli sipina ola pungo, nomuna pungo oma munema ipu leli nona munduliko andoko kombu tangondokolio nalo oma te naa toringi. 4 Ena mundi wendo ombai terimu wali Jisas no kulendona angilerimu nalo lombili andolimani yu Jisas, ningo kanoko imbi naa tiringi. 5 Jisasini eno waltindipelie nimbeindo, “Nanga

imboma, oma mare tongeya?”
nimu. “Mare naa tomolo,” ningi.
6 Yuni nimbeindo, “Oma
munemu imbo kindo tipe nona
mainye mundeio! Mare linge,”
nimu. Yuni nimu ulu teringi wali
oma paa awini munena tengepeya
terimu kolo sipina winjiko ola
lingei pereringi.
7 Aku terimu ulu kanopalie
Jisas yunge konopu mondorumu
lombili andoli iyemuni Pitando
nimbeindo, “Neya iye linonga
Awilimu lepamo,” nimu. Aku
nimu ungu pilipelie Saimon Pita
yunge wale pakoli ola pakoru-
mumu kongono tembaindo kulupe
noirimumu kelepa lipe pakopa
puke topa nona mainye pumbe no
lepa kulendona wendo purumu.
8 Eno no kulendona nondoko
pungeimunga 100 mita mele
lerimuna we lombili andolima
sipina oma tengepeya tepa perimu
mune kunduko meli Pita lombili
akilko puringi. 9 No kulendona
wendo pungolio kanoringi wali
tipe te nomba perimuna oma mare
kalopa panjirimuna kanoko, bret
kaloli mare noirimuna kanoringi.
10 Jisasini enondo nimbeindo,
“Andi oma liko meko oromele-
manga mare meko waio!” nimu.
11 Kano wali Saimon Pita sipina
ola pumbe oma perimu munemu
kundupe meli no kulendona
wendo orumu. Oma mune
tengepeya terimu. Oma munena
tukundo 153 oma paa awilima per-
imu nalo mune tungu naa nimu.
12 Jisasini enondo nimbeindo,
“Langi ongo naio!” nimu. Lombili
andolimani i iyemu yu paimbo
linonga Awilimu lepamo ningo
konopu leko teni nu nariya ningo
waliko naa pileringi. 13 Jisasini
plawa kalolima lipe omama omba
lipe eno moke tepa tirimu.
14 Jisas kolopalie makilipe koinjo
molopalie i tepa molorumu, oi wali
talo yu makilipo ola we moro mele
kanangei nimbe lipe ondorumu
mele imu wali yupoko tipe terimu.

Jisasini Pitando nimbeindo, “Nanga sipsipima langi tindiwi,” nimu ungumu

15 Langi nongo pora tiringi
wali Jisasini Saimon Pitando
nimbeindo, “Jon malo Saimon, i
iyemani na konopu mondoromele
mele mainyendopa, nuni na
konopu mondorono mele paa
olandopaya?” nimu. Pitani
topondopa nimbeindo, “Awilimu,
paimbo nani nu konopu mondoro
kanorono,” nimu. Jisasini nim-
beindo, “Aku lemo, nanga kongi
sipsip waloma langi tindiwi!”
nimu. 16 Jisasini altopa wali talo
tipe nimbeindo, “Jon malo Saimon,
paimbo nuni na konopu mon-
dorononje moloya?” nimu. Pitani
topondopo nimbeindo, “Awilimu,
paimbo nani nu konopu mon-
doro kanorono,” nimu. Jisasini
nimbeindo, “Aku lemo, nu nanga
kongi sipsipima tapu tendewi!”
nimu. 17 Wali yupoko tipe Jisasini
Pitando nimbeindo, “Jon malo Sai-
mon, na konopu mondoronoya?”
nimu. Jisasini wali yupoko tipe
na konopu mondoronoya nimbe
waltindirimu ungu pilipelie Pitani
nando ambe telka wali yupoko
tipe i ungu nimonje konopu lepalie
nimbeindo, “Awilimu, nu uluma
pali kanorono. Nani paimbo nu
konopu mondoro nu kanorono,”
nimu. Jisasini yundo nimbeindo,
“Aku lemo, nuni nanga kongi
sipsipima langi tindiwi! 18 Nani
nundo ungu paimbo i tepo nimbo
tiro. Oi nu kelo iye molkolio wali
nu nunu waimbele panjiko, nu
nunu tenga puni konopu lekolio
purunu, nalo nu anda lekolio
nunge ki talo tinio tinio wali
iye teni lupe nunge waimbele
panjindipe, nu naa puni tenio
kombuna mepa pumbelo,” nimu.
19 Jisasini i ungu iko torumu Pita

tonge kolombalo wali Gotenga imbi lipe ola mundumbelo ulumundo nimu. Aku tepa nimbelie yuni Pitando “Na lombili owi!” nimu.

Jisasini konopu mondorumu lombili andolimundo nimu ungumu

20 Pitani topele topa Jisasini konopu mondorumu lombili andolimu kanorumu wali akilio akilio elo lombili orumu. Pitani kanorumu iyemu yu oi Jisas peya langi nongo moloringi wali yu Jisas molorumuna nondopa molopalie nimbeindo, Awilimu, linonga iye narini nu opa pulema lipe timbeloya nimu kano iyemu. 21 Pitani kano iyemu kanopalie Jisas waltindipelie nimbeindo, “Awilimu, iye damu ambe tembaloya?” nimu.

22 Jisasini topondopa nimbeindo, “Na kelepo yando omboindo yu oi koinjo molopili nindu lemo nunge kongonomuya? Nu na lombili owi!” nimu.

23 Jisasini aku tepa nimu ungu pilkolio ungu te anjo anjo angenupilima ningo tiringi mele i tepa, “I lombili andolimu naa kolombalo,” ningi. Nalo Jisasini yu naa kolombalo ungu naa nimu. Aku molo. Na kelepo yando omboi wali yu oi we koinjo molopili nindu lemo nunge kongonomuya nimu.

24 Kano lombili andolimu yuni aku ulu wendo orumuma pali kanorumu mele nimbe tipe bukuna torumu. Kano iyemu lino pimolo yuni kanorumu mele nimbe tirimomu paimbo nimo nimbo pimolo.

25 Jisasini ulu awini terimu. Terimu uluma pali bukuna tolemalanje i mai kombuna tengepeya telka buk akuma manda naa noilimala.

Jisasini Nanga Kongonomu Tendepaio Nimbe Lipe Mundurumu Iyemanga Ungumu

Aposel I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Jisas kolopa makilerimu wali yandoko yandoko Jisas ipuki tiringi imbomani teringi ulu akuma Lukuni topa panjirimu.

Lukuni torumu ungu mare i tepa: Pita kinye Pol taloni ungu mane tiko kongono teringili. Mini Kake Teli omba terimu uluma. Jisas ipuki tiringimani andoko Jerusalem tiye kolko ungu tukume nilko pungolio Rom kombu wendo oringi wali imbo awini konopu topele toko Jisas ipuki tiringi. Tapu iyemani Israel imboma kinye enonga wendo imboma kinye lupe lupe naa pungo konopu tendekuna pupili molangei ningo amenge teringi. Jisas ipuki tiringi imbomani molko kondoringi nalo imbo mareni eno liko mindili tiringi. Ungu mare i tepa peremo.

Mini Kake Telimuni nu tope tipili nu kape imbomando ungu tukume andoko ningo tiwi nimbe Goteni nu tepa enge tipili.

Pulu polopa torumu ungumu

1 Iye awili Tiopilas, Jisasini pulu polopa uluma tepa imboma ungu mane tipe aku uluma terimu mele oi buk tenga toru kanomu. 2 Oi uluma pulu polopa telipe pumbelie altopa andopa kelepa mulu kombuna altopo nondopo olando pumbo lepamo nimbe lipe manjipelie nimumuni yunge kongono tendepangei nimbe kongono tipe mundurumu iye aposelema oi aku teko teangei nimbe kanopa ltimu iyema Gotenga Mini Kake telimuni Jisas yunge konopundo omba molopa lipe taporumu kinye Jisas yuni kanopa ltimu iyema i teko i teko teaio nimbe ungu mane tirimu. 3 Jisas yu kano ono kombuna makilipe ola molopalie nimumuni yunge kitipi kanoli iyemando na paimbo makilipo ola molondu mele kanoko imbi tiengei nimbe eno moloringina yu pumbe eno kanoko molangei ulu mare terimu. Yu walite walite nimbe eno moloringina omba mona molopa Gote iye awili kamako kingimu molopa kombu nokoromo mele nokombalo unguma eno nimbe tirimu. Aku ulu tepa molopili wali 40 omba purumu.

Jisasini Mini Kake Telimu ombalo enoni linge nimbelie mulu kombuna olando purumu

4 Kelko yunge kitipi kanoli iyema ongo nombeya teringi wali Jisas yuni i ulu teaio nimu. “Eno lemo Jerusalem kombu tiye oi naa kolaio, nalo nanga Arani tipe kaloli te timbelo nimbo niu kanomu Arani paa timbo nimbe mi lerimu kani akumu nokoko molaio. 5 Arani timbelomundo nani oi i tepo niu. Jononi eno imbo noni no ltindirimu, nalo wali pokore omba pumbelo kinye Goteni yunge Mini Kake Telimuni eno liengei tipe mundumbelo,” nimu.

6 Altoko walite, kongono tipe munduli kano iyema Jisas kinye popo tiko nombeya tekolio wali, Jisas yundo waliko pilkolio ningei, “Awilimu kinye walimunga nuni Israel imboma oi moloringi mele altoko enongano molangei Rom gavman mainye pupili Israel imbomani enongano Gavman altoko lengei ningolio nu linonga king iye kamako manda molonioya?” ningi.

7 Kano teko ningi wali Jisasini
ungu pundu topa nimbei, “Waimu
Arani yunge wai lipe panjirimo.
Imunga aku uluma te wali wendo
ombalo aku ungu eno manda
naa pilinge. 8 Nalo Gotenga Mini
Kake Telimu enonga konopundo
ombalo aku wali eno enge tipelie
eno nanga ungu nimbe mendepa
andoli iyema molonge. Aku ungu
ningo tilko andongemu lemo
Jerusalem kombu awilimu kinye
Judia kinye Samaria mai kombu
palinga tukundo kinye we mai
kombu undukana palinga ningo
andoko tinge,” nimu.

9 I kano ungu nimbe pora tirimu
kinye kanoko angilengei Goteni
yu muluna olando ltimu. We
kanoko angilengei kau kupe kake
teni omba lipe lopeke terimu.

10 Kano purumu mele muluna
olando tiko kanoko angileringi.
Kano wali moloringilina maa
torumuna maminye kake teli
pakoringili iye talo wendo ongolo
eno angileringi kongondona angi-
leringili. 11 Aku oringili iye talonga
teni nimbei, “Eno Galili iyema eno
ambe telka muluna olando tiko
kanoko dana angimeleya? I Jisas
enonga imunana Goteni muluna
olando limo kano iyemu kelepa
eno limbei muluna yando ombalo
wali kape enoni kanonge kano
tepala muluna yando ombalo,”
aku tepa nimbelie, nimu wali
puringili.

12 Kano wali kongono tipe
munduli iye kanoma unjo oliv
pangi kanomu munduko tiye
kolko Jerusalem kombundo yando
oringi. Aku mai kembomu kinye
Jerusalem kinye paa nondopa
mele lerimu aulke ponjilimu.

Judas Iskariotenga iye te kolo wangopa molopili ningo kanoko ltingi

13 Jisas mulu kombuna olando
purumu kinye yunge kongono
tipe munduli iye kanoma Jerusale-
mendo yando ongo tuku pungolio
ningimuni enonga ulke oi peringi
kano ulkemunga kiripi olana
pungo moloringi. Aku ulkena
peringi iyemanga imbi i tepa Pita,
Jon, Jems kinye Andru poko, Filip
kinye Tomas talo, Batolomyu kinye
Matyu talo, Alfius malo Jems. Lino
Israel imboma linongano gavman
molamili ningo Rom gavman
kinye opa tiringi manga pupu te
imbi Selot aku talapemunga iye
te imbi Saimon kinye Jemsinga
malo Judas. Iye 11 aku poko
ulkena peringi. 14 Aku kanona eno
pali liko nombeya teko konopu
tendekuna pupili Gotendo konge
teko moloringi. Aku moloringina
ambo mare kinye Jisasinga anumu
Maria kinye yunge angenupili
akuma peya molko Gote konge
teringi.

15 Wali pokore omba purumu
kinye pele Jisasinga ungumu pilko
lombileringi imbo 120 nombeya
teko moloringi kinye Pitani ola
angilipelie aku imbomando i tepa
nimu: 16 “Nanga imbo ango kame,
Mini Kake Telimu King Devitinga
konopundo omba molopalie tope
tirimu kinye Devitini altopa
wendo ombalo ulumu nimbe topa
bukuna panjirimu ungumu aku
paimbo kere memo. Aku ulumu
paa wendo omo. Aku ulumupe
Judasini Jisas yu opa pule iyema
lipe timbelo ungumundo Devitini
oi nimu kano ungumunga pulumu
oi wendo omo. 17 Judas yu lino
kinye peya molopo kongono peya
tepo molorumulu kanomu. Nalo
kinye iye te yunge kongono kolo
wangopili,” nimu.

18 (Aku iye Judas yuni tepa
kenjirimumunga yu kou tiringi
kanomuni mai te pame tepa
ltimu kinye yunu unjona uku
torumu kinye yu maina mainye
topa mundupe yunge olo panamu

tuku nimbe pali lumbira topa
mundupe omba wendo purumu.
19 Jerusalem moloringi imboma
palini Judas aku terimu ungu
temanemu pilko kanoko tekolio
enonga imbo unguna kano kom-
bumu imbi tiko Akeldama ningi.
Aku ungumunga pulumu i tepa:
Yokoli Ondoli Maimu.)

20 Pitani ungu kanomu nilipe
pumbelie nimbei, “I wendo om-
balo ulumu oi Devitini kunana
bukuna i tepa nimbe topa panjir-
imu:

Yunge ulkemu ku lepa we angilip-
ili. Akuna imbo te naa
peyangi!

nimbe moromo kanomu. Kunana
te kape i tepa kala:

Imbo te yunge kongono kolo wan-
gopa tepili! *(Sng 69:25,*
109:8)

nimbe moromo kanomu.

21-22 Imunga kinye i ungu talonga
te oi kere memo, akumunga
te kape kamukumu kere mepa
wendo opili teamili! Oi lino
iye 12 molorumulu. Nalo i nio
iye pokonga te mainye purumu.
Akumunga yunge kombu kolo
wangopa molopili iye te imbi topo
kanopo liemili! Aku iye kanopo
limolomu i tepa molorumu mele
kombu lipe molopili: Oi Jononi
pulu polopa imboma no ltindirimu
mele kape, altopa yandopa yan-
dopa Iye Awili Jisasini uluma
tepa unguma nimbe molopalie
kelepa lino mundupe tiye kolopa
mulu kombuna olando purumu
mele kape, aku uluma pali wendo
orumu mele kanopa limo kinye
waye tapu topo andorumulu aku
iyemanga te imbi topo kanopo
liemili! Aku kanopo limolo iyemu
yuni Jisas ono kombuna makilipe
wendo orumu mele kape kanopa
teli iyemu. Aku ambe telka lino
waye koniye lepo andopo imboma
temane topo nimbo timolo mele,”
nimu.

23 Pitani aku tepa nimu kinye
waye moloringi imbo kanomani
iye talo kanoko ltingi. Iye tenga
imbi Josep, aku iyemu yunge
imbi talo leringila, te Barsabas,
te Jastus ningi. Iye te kanoko
ltingimu aku iyemunga imbi
Matias. 24-25 Aku iye talo kanoko
liko mondokolio Gotendo konge
i teko teringi: “Awilimu, nuni
imbo palinga konopuma kanoko
imbi tirino kanomu. Kinye Jisasini
aposel kongono tipe mundulimu
Judasini tepili nimbe tirimu nalo
yuni aku kongonomu mundupe
tiye kolopa yunge ulu kalaro
terimumunga yu yunu kolorumu.
Imunga kano kongonomu kolo
wangopa tepili iye te nuni kinye
iye i talonga imunana imbi to-
niomu lino liko ondowi,” ningo
konge teringi. 26 Kano wali iye
talonga imbi talo manda leko
pipia gomo talonga tokolio kinye
mingina tuku munduringi. Kelko
mingimu ambolko lopelape ten-
deringi wali Matiasinga imbimu
kiyendo wendo orumu. Kano
kinye oi Jisasini lipe mundurumu
iye 11 moloringi kanoma kinye
peya molopa kongono tapu topa
tepili ningi. Aku teringimunga
kelepa lipe popo tipe kongono
iye tipe munduli aposel 12 oi
moloringi kano mele altoko aku
teko moloringi.

2

Gotenga Mini Kake Telimu
mainye orumu

1 Jisas kolopa makilipe muluna
olando purumu waimunga yando
ningolio kinye wali ki talo talo
pakera omba purumu kinye
Pentikos waimu wendo orumu.
Aku waimunga Jisas ipuki tiringi
imboma pali kombu tendekuna
liko nombeya teko moloringi.
2 Kano wali walitikale kau muluna
ola poporome mele ungu te om-
balie ungu nimo kano mele nilipe

mainye orumu. Aku wali ulkena
nombeya teko moloringi imbo
kanomani palini neya aku nimu
ungumu pileringi. 3 Kano kinye
ne ungumu alumelu tipe alimbili
melema elkemalke topa wendo
orumuna kanoringi. Aku tipe
alimbilima ongo imbo te te ningo
moloringi. 4 Kano kinye Jisas ipuki
tiringi kano imbomanga konop-
undo Gotenga Mini Kake Telimu
tukundo omba molopa manda
tenderimu. Kano kinye Gotenga
Minimuni imbomanga konopundo
yu mele mele molopalie tope
tirimu kinye imbo ungu lupe lupe
awi teli oi naa pilko naa nilima
neya aku wali pulu polko ningei
liko anjiringi.

5 Juda imboma, mare oi ongo
ulke kombu awili Jerusalem
nombeya teko moloringi kinye aku
ulumu wendo orumu. Aku im-
boma eno Gote wale pakoromele
imboma. Enonga moloringi
kombu malio imbo lupe lupema
peya pali molkolio aku imboma
munduko tiye kolko Jerusalem
tukundo oringi. 6 Kano poporome
awili mele ungumu pilkolio kano
imboma maku tokolio enonga
imbo ungu lupe lupema Jisas
lombili andoli iyemani ningina
pilkolio eno konopu awi teli liko
munduringi. 7 Aku imbomani
ereye ningo konopu awi teli
lekolio ningei, “Aa, i ungu lupe
lupe nimele imbomape eno Galili
imbomanje? Nalo Galili imbomani
ungu tendekumu nimele kanomu.
8 Imunga lino piltimolo, kinye
lino te te nimbo imbo ungu lupe
lupe nimoloma ambe teko pilkolio
nimelenje. 9-11 Lino kombu Partia
kinye Mindiya kinye Elam kinye
Mesopotemia kinye Judia kinye
Kapadosia kinye Pontus kinye
Esia kinye Frigia kinye Pamfilia
kinye Isip kinye Libia tukundo
Sairini kombu nondopa ltemo
kombuma kinye Rom kombu kinye
Krit kombu kinye Arebia kombu
kinye aku kombu lupe lupemanga
molopo omolo imboma moromolo.
Lino Rom kombu tiye kolopa
oromuluma Judia imboma kape
imbo lupemani molopolio Judia
imbomanga ulu puluma mane
lipo teremolo imboma. Lino yu
mele mele linonga imbo ungumani
Goteni ulu enge nili teremomando
nimelena piltimolo,” ningi. 12 Eno
kano araya ningo pilko tundukolio
enonga nendo yando ningei, “I ulu
pulu ambele tenje,” ningi.

13 Nalo imbo mareni Jisasinga
ungumu pilko lombileringi im-
boma ungu kondowa ltindikolio
ningei, “Imbo ima no enge nili non-
golio loi leko keke lepo toromele,”
ningi.

*Pitani imboma ungu nimbe tir-
imu*

14 Kano wali Pita kinye kongono
tipe munduli iye aposel 11 kinye
peya ola angileringi kinye Pitani
imbomando kere anga topa ungu
ola nimbelie nimbei, “Linonga Ju-
dia imboma kinye eno Jerusalem
moromele imboma kinye i wendo
oromona teremolo ulumunga pu-
lumu eno nimbo temboi wamongo
komu tendeko pileio nimu. 15 Eno
imbomani lino lowi lepo keke lepo
toromolo konopu ltemele nalo aku
molo. Kinye otili oi nain klok kau,
imunga ena wai akuna imboma no
naa noromele kanomu. 16 Kinye
wendo oromo ulumunga i tepa om-
balo mele oi Gotenga profet iye Joe-
leni i tepa nimbe topa panjirimu:
17 Goteni nimbeindo:

Peyalime waimu wendo ombalo
kinye nani nanga Minimu
imboma pali no mele on-
dopo timbo.

Aku walimunga enonga leme-
nali marenali nanga ungu
nimbo munduromu pilkolio

yandoko imboma ningo tinge.
Enonga iye wenepomani mongo indi kumbu tenge.
Aku wali enonga iye pulumani kape uru kumbu tenge.
18 Imunga neya aku walimanga nanga kongono kende-mande imbo mainye mololima kape peya nanga minimu ondopo timbo. Aku kinye nanga nimbo munduro ungu yandoko ningo tinge.
19-20 Awilimunga pa awili teremo wai awilimu oi wendo naa opili kau nani muluna ola kinye maina mainye ulu enge nilima eno kanangei nimbo lipo ondopo tembo.
Aku ulumanga maina mainye yokoli kinye tipe kinye ilio awili kinye ulu enge nili akuma wendo opili nimbo. Kelepo muluna pala enamu tumbulu topa olimu yokoli tepili nimbola.
21 Aku wali Iye Awilimunga imbi leko konge tenge imboma nani tepo lipo tukundo limbo, *(Jol 2:28-32)*
nimbe Goteni nimu nimbe Gotenga nimbe munduli ungu nimu iye profet Joeleni aku tepa nimu.
22 Imunga eno Israel imboma i ungumu eno nimbo timboi tero kani wamongo pileio! Nasaret iye Jisas yu paimbo Goteni kanopa lipe imbi topalie lipe mundurumu iyemu ningo kanoko imbi tengei nimbe Goteni yu lipe tapon-dorumu kinye enonga mongo pala ulu enge nilima terimu. Aku uluma eno kanoko pileringi kanomu. 23 Akumunga enoni aku iyemu kinye pele tenge uluma Goteni oi lipe manjirimu. Goteni i tepa wendo opili nimbe lipe manjipelie iye imu eno Israel im-boma tirimu kinye teko kenjiringi imbomani enonga liko tapondoko yu tangei ningo enonga kindo tiringi. Aku kinye enoni yu unjo polopeyana pirimuni toko uku toko kamukumu toko kondoringi kinye yu kolorumu. 24 Aku toringi nalo Goteni kamukumu maina naa pepili nimbe topa makinjirimu. Kololi ulu pulumuni yu lipe ka tepa kamukumu manda naa ambolorumu. Gote yuni tepa lipe wendo ltimu. 25 Oi molorumu iye kamako King Devitini kape iye imuni altopa tembalo mele oi ungu te nimbe panjirimu mele i tepa,
Iye Awilimu waliwali nanga kumbekerena moromona kando. Yuni na lipe tapondombaindo nanga ki imbondo omba moromo-munga melteni na manda umbuni naa timbelo.
26-27 Akumunga na kaimbo kon-dopo moro.
Imunga na konopu tipo molopo nanga kerena unguma nio. Gote nuni nanga minimu imboma kolko purumele kombuna munduko tiye naa kolkono,
nunge kake teli iye onomu we puru pupili ungu naa nino.
Akumunga lipo manjipolio nanga kangimu kinye min-imu kinye peya na mele pengamu limbo nimbo nokopo moro.
28 Gote nuni na koinjo molopo kau pumbo aulkemu liko on-dorunu. Nu na kinye ten-deku tiko moloniomunga na konopu awili timbo, *(Sng 16:8-11)*
nimbe Devitini aku tepa nimu.
29 Akumunga, imbo ango kame i ungumu paimbo nio. Linonga ara kaue Devit oi kolorumuna ono teringi. Yunge ono kombumu linonga kombuna lerimu lemo. Aku lemope yuni nunge kake teli iye onomu purupupili ungu naa ninu ungu naa nimu. Akumunga

aku nimu ungumu yu yunundo
naa nimu ltemo. 30 Nalo yu
Gotenga nimbe munduli ungu
pilipe yando nimbe tili iye profet
molorumu kinye Goteni Devit
yundo nimbei nuni maina imbo
te nu kolo wangopa iye kamako
kingimu molombalo nimbelie
paa paimbo aku tembo nimbe
enge nimbe nimu mele pilerimu.
31 Devit yu Gotenga iye profet
molopalie altopa wendo ombalo
mele oi lipe manjipelie i tepa nimu,
Goteni yunge minimu imbo kolko
purumele kombuna mundupe
tiye naa kolopa yunge onomu
purupupili ungu naa nimbelo.
Aku nimu ungumu Goteni kanopa
lipe imbi topa mundurumu iye
Kraistindo yu kelepa kolopalie
makilipe ola molombalo ungundo
nimu. 32 Imunga paimbo Goteni
iye Jisas ono kombuna topa
makinjirimu, aku ulumu lino
kanorumulu mele nimolo. 33 Aku
ono kombuna topa makinjipelie
Gote yunge imbo kindo lipe
mondorumu. Akuna molopalie
Lapani Mini Kake Telimu oi
timbo nimumu yu tirimu. Kelepa
yuni lipelie kinye yando tirimo.
Kinye i oromo mele kanoko imbi
tiko piltimele. 34-35 Devit mulu
kombuna olando naa purumu nalo
yuni nimbeindo,

Awilimuni nanga awilimundo
nimbei,
‘Nunge opa pule imbomani
nunge ungu tenge pilko
molangei nimbo topo
mainye mundumboindo
i teli oi nu nanga kombu
pengando ongo molani,’
nimu, *(Sng 110:1)*

nimbe Devitini aku tepa nimu.

36 Akumunga kinye eno Israel
imbo pali i teko liko manjeio: I iye
Jisas enoni unjo polopeyana toko
uku toringi. Aku iyemu Goteni
yu iye awili molopili nimbe, yu
imboma nokopa kondopili nimbe
kanopa lipelie iye Kraist molopili
nimu iyemu moromo,” nimbe Pita
aku tepa nimu.

Imbo paa awini konopu topele toko no ltingi

37 Aku teko teringi mele Pitani
aku tepa nimu ungumu pilkolio
imboma eno mini ltekolio enoni
Pita yu kinye Jisasini kongono lipe
mundurumu iye aposel we angi-
leringi kanoma enondo ningei,
“Ango kame, kinye lino ambe
teamiliya?” ningi.
38 Pitani kano imboma enondo
nimbei, “Eno Goteni enonga ulu
pulu kerima kanopa kulu tondopili
ningo enonga teko kenjirimele
ulumanga konopu liko munduko
konopu topele tokolio na Jisas
Kraistinga imbomu molambo
ningo no lieio. Aku tenge wali
Goteni Mini Kake Telimu eno we
timbelona liengei kala. 39 Oi Goteni
Mini Kake Teli timbo nimumunga
akumu eno kinye enoni kalko
linge imboma kinye imbo kombu
tulemanga moromele imboma
kinye eno palindo nimu. Awilimu
linonga Gote yuni nimbei nanga
imboma molangei waio nimbo
imboma pali Mini Kake Telimu
timbo nimu nimbe Pitani aku tepa
nimu.
40 Ungu lupe lupe awi teli enoni
pilengei nimbe lepi lepi topalie
nimbei, “Ya maina imbo molko
kenjirimele manga Goteni eno um-
buni timbei teremo kani yuni lino
umbuni naa tipili ningo konopu
topele toko molaio,” nimu. 41 Kano
kinye Pitani nimu ungumu pilko
ltingi imboma no ltingi. Neya
aku walimunga Jisasinga ungumu
paimbo ningo pileringi imbo ta-
lapemunga tukundo imbo 3,000
mele olandopa purumu.
42 Kano kinye ungumu pilko liko
no ltingi imboma iye kongono tipe
munduli iye aposelemani ungu
mane tiringima pilko imbo an-
genupili kinye tendekuna manda

molko, peya tapu toko langi mongo
nongo, Gote imbi kapi ningo konge
teko moloringi.

Kraistinga imboma konopu tendeku tiko moloringi

43 Jisasini yunge kongono
tendepaio nimbe kongono iye
lipe mundurumu iye aposelema
Goteni lipe tapondorumu kinye
ulu enge nilima teringimunga
imboma pali pipili kolko mini
lteringi. 44 Jisas Kraist yu paimbo
ningo liko manjiringi imboma pali
tendekuna molko enonga melema
enono yu mele mele noiemili
ungu naa ningo linonga popo
tipo noiemili ningo tendeku tiko
moloringi. 45 Enonga mai kinye
mele noiringima yolo liko kou liko
mele molo lerimu imboma kou
moke teko tiringi. 46 Waliwali
Gotenga ulke tempelena pungo
maku toko enonga ulke malio pali
peya andoko langi peya namili
ningo konopu penga pepili konopu
tiko langi nongo 47 Gote kapi ningo
imbi ambolko ola liko moloringi.
Aku wali imbo wemani eno pali
kanoko penga pileringi. Ulu pulu
kerimanga konopu liko munduko
konopu topele toko Jisasindo lino
liko tapowi ningi imboma Awilimuni yunge imboma molangei
nimbe waliwali tukundo tukundo
ltimu.

3

Kimbo keri lerimu iye te Pitani tepa koinjo ltimu

1 Imboma Gotenga ulke tempelena ena 3 klok pungo Gote
konge nipula teringi mele walite
Pita kinye Jon talo kano ena mongomunga Gote konge tengilindo
puringili. 2 Kano kinye iye kimbo
keri leli te akuna molorumu. Anumuni olo tuku kimbo keri lelimu
merimu. Aku iyemu yu imbo ongo
Gotenga ulke awili tempelena
tukundo pungema konge tepa kou
tieio nipili ningo waliwali meko
ongo Gotenga ulke awili tempel
kere pulu te imbi tiko Paa Penga
ningi kanona mondopula teringi.
3 Kano iyemu akuna molopili Pita
kinye Jon talo ongo Gotenga ulke
tempelena pungili puringili. Kano
kinye yuni elo konge tepa kou
mare mengele tielio nimu. 4 I
tepa nimu wali Pita kinye Jon
taloni yu wamongo neme neme
ningo kanokolio Pitani i tepa nimu,
“Nuni ilto kanowi,” nimu. 5 Kano
wali yuni kou tingilindo nimbele
konopu lepalie elo kanorumu.

6 Kano terimu kinye Pitani
nimbei, “Na kou kape tendekure
paa naa mendu nalo mele te
meromu nu timboi tero. Akumu
lemo Nasaret Iye Jisas Kraistinga
imbina nu ola angilkono andowi
nio,” nimu. 7 Aku ungu nimbelie
yunge imbo kimu ambolopa lipe
ola anjirimu kinye walitikale
yunge kimbo talo enge nimu. 8 Yu
po nimbe ola pumbe ola angilipe
pulu polopa andopa molorumu.
Aku tepalie iye talo kinye peya
tapu toko Gotenga ulke tempelena
tukundo puringi. Yu kimbo
kambulupe puke tolipe Gote kapi
nilipe tukundo purumu. 9 Yu
kimbo kambulupe Gote kapi nilipe
orumu ulu imbo palini kanoringi.
10 Aku ulu kanokolio, yu waliwali
Gotenga ulke tempel kere pulu Paa
Penga nilina mainye molopa kou
konge teremo iye kanomu oromo
ltemo ningo liko manjiko pungu
pungu ningo mini lteringi.

Pitani ulke tempelena ungu mane tirimu

11 Kimbo keri lerimu iyemu ola
angilipe Pita Jon talo ambolorumu
kinye kanokolio imbo palini mini
lteko lkiko ongo Gotenga ulke tempelena Solomononga ningo ulke
kere pulu takoko yandoko ltingina
Pita Jon talo kinye iye kimbo keri
lerimumu kinye moloringina eno
ongo maku toringi. 12 Aku ulu

teringi kinye Pitani kanopalie imbo akumando nimbei, “Eno Israel imboma, ambe temona i wendo oromo ulumu kanokolio konopu awini liko mundurumeleya? Ambe temona enoni ilto taki leko kandomeleya? Iltoni iltonga enge teni iye imu ola angilipe pupili ningele konopu ltemeleya? Aku paa molo. Molo iltoni Goteni kanopa penga pimo ulu pulu te tembolona iye imu teko koinjo lingele konopu ltemeleya? Aku paa molo kala. 13 Nalo Abraham, Aisak, Jekop poko kinye linonga we ara kaue kame akumani linonga Gote ningo popo toringi kano Gote yuni yunge kongono iye Jisasinga imbimu ambolopa lipe ola mundurumu. Aku iyemu eno Israel imbomani yu tangei ningo yu Rom Gavman iyemando liko tiringi. Aku teringi kinye Rom iye awili Pontius Pailateni nimbei, Yuni ulu te temo nimbo naa kandomunga yu pupili nimu nalo enoni yu tangei ningo liko umbulu tiringi. 14 Iye kake teli tumbi nilimu yu umbulu tiko, kelko aku iyemunga kolo wangopa imbo topa kondoli iye te ka ulke wendo omba pupili niwi ningi kanomu. 15 Koinjo mololi ulumunga pulu iyemu toko kondoringi nalo Goteni imbo ono kombuna topa makinjirimu. Imunga aku terimu mele iltoni kanorumbulu. 16 Jisasini manda tepa koinjo limbelo nimbo ipuki enge nimbo timbolomunga iye eno kanoko imbi tirimele imu koinjo pumo. Jisas kinye enge peremo nimbo yu ipuki tipolo yunge imbi lipo anjipo konge tembolo. Aku tepolio yuni iye imu manda tepa koinjo limbelo nimbo ipuki timbolomunga iye imu koinjo pumo mele enoni kandomele.

17 Paimbo, imbo ango kame, eno kinye enonga iye nokolima kinye enoni naa liko manjikolio Jisas toko kondoringi. 18 Nalo aku ulu tembalo mele oi Goteni wendo opili nimbe nimu mele paa wendo orumu. Aku ulu wendo ombalo mele Gote yuni yunge ungu nimbe mundulimu pilko yandoko ningo tiringi iye profetemando i tepa nimu: Nani imbi topo lipo mundumbo iyemu mindili paa nomba kolombalo.

Aku tepa nimu kano mele eno nanga ungumu piltimelemani paa paimbo teringi aku tepa wendo orumu. 19 Akumunga kinye enonga teko kenjirimele ulumanga konopu liko munduko konopu topele taio. Aku tekolio Gote moromona waio. Aku tenge wali Goteni enonga ulu pulu kerima kamukumu mundupe tiye kondopili. Aku ulu tenge kinye Iye Awilimuni eno tepa enge tipe koinjo molaio nimbe 20 eno molongena yuni oi kanopa lipe eno lipe tapondopili nimu iye Kraist imu eno timbelo. Aku timbelo iyemunga imbi Jisas. 21 Goteni melema pali koinjo pupili nimbelo walimu wendo ombalomunga kinye i teli oi aku Jisas yu mulu kombuna nokopa moromo. Ungu kanomu oi Goteni nimbe panjirimu mele kelko yunge iye kake teli profetemani yando ningo tiringi. 22 Aku ningo tiringi mele, oi Mosesini i tepa nimu,

Awilimu enonga Gote na yunge iye profet moro mele enonga angena te na kolo wangopa yu Gotenga profet iye molopili nimbe kanopa limbelo. Aku nimbe munduli ungu nili iye profetemu yuni nimbelo mele eno paa pilko lengei.

23 Eno aku iye profetemunga ungu naa pilinge imboma

Gote yunge talapena naa molangei nimbe Gote eno topa kondombalo. *(Lo 18:15,18-19)*

24 Kinye wendo oromo ulu
akumu oi moloringi iye Gotenga
iye profetemani pali ungu ningo
tiringi mele kinye wendo oromo
kani eno konopu topele taio.
Gotenga ungu nimbe tirimuna
kere ltimu iye profet Samuel kinye
yandoko yandoko moloringi iye
profetemani pali aku teko ningi.
25 Imunga kinye oi Gotenga iye pro-
fet molkoliomani Goteni mi lepa
timbo nimu ulumu altopa wendo
ombalo ningi unguma, kinye
wendo oromo akumu enonga
nimbe wendo oromo. Oi enonga
kolenale kinye Goteni nimbe
panjirimu unguma kinye enonga
nimbe wendo oromo. Goteni eno
oi pulu mondopa kalopa ltimu iye
Abrahamendo i tepa nimu,
Nuni menio iye teni tembalo ulu-
muni maina imboma pali
molko kondonge, *(Stt 22:18,*
26:4)
nimu. 26 Goteni yunge kongono
iyemu eno Israel imboma lipe
tapondopili nimbe kumbe lepa
tipe mundumbelo. Akumunga
Eno Israel imboma enonga teko
kenjirimele ulumanga konopu
liko munduko konopu topele toko
aku uluma tiye kolaio. Eno te te
nimbe konopu topele tondopili
nimbe eno molongena yunge
kongono iyemu oi kumbe lepa lipe
mundumo. Aku kano iyemuni eno
molko kandangei nipili Goteni aku
terimu," nimu.

4

Juda imbomanga kaunsil iye-
mani Pita Jon talo kot tendeko ka
tiringi

1 Pita kinye Jon talo imboma
ungu ningo tilko angileringili
Gote popo tondoli iye popo ton-
doli iyema kinye, Gotenga Ulke
tempelemu ele iyemanga nokoli
iyema kinye imbo kololima naa
makilko koinjo molonge ningi
Sadyusi iyema kinye. 2 Aku iye
taloni Jisas ono kombuna makilipe
ola molorumu ningo tikolo yu aku
terimuna imboma pali makilko
ola molonge ningo tiringili ungu
pilkolio eno mumindili koloringi.
3 Kano iyemani Pita Jon talo ka
tiko, ipo lerimu kinye otilikondo
kot teamili ningo elo liko ka
ulkena panjiringi. 4 Nalo ungu
ningo tiringilina pileringi imbo-
manga awini paimbo nimbele
ningo ipuki tiringi. Kano kinye
oi Gotenga ungumu ipuki tiko
pileringi imboma kinye kelko
pele Gotenga ungumu pilko ipuki
tiringi imboma kinye lipe popo
tipe 5,000 mele moloringi.

5 Otilikondo iye awilima kinye
tapu iyema kinye Mosesinga ungu
manema pilko mane tili iyema
kinye Jerusalem kombuna liko
maku toringi. 6 Akuna Gote popo
tondoli iyemanga iye awili oi
molorumu iye Anas kinye kelepa
yunge kolo wangopa aku tepa
molorumu iye imbi Kaiafas talo
kinye Jon kinye Aleksander kinye
we Anas yunge pulu lerimu iye
mare kinye eno waye moloringi.
7 Aku maku tokolio ningimuni Pita
kinye Jon talo kot tendengeindo
enonga kumbekerena liko ola
anjikolio waltindiko ningei, "Elo
kinye enge ambelemu peremo,
molo naringa imbi lekolio eloni
kano ulu tondolomu tengeleya?"
ningo waltindiringi.

8 Kano wali Pitanga konop-
undo Gotenga Mini Kake Telimu
pumbe molopa manda tenderimu
kinye Pitani kano iyemando
nimbei, "Eno Israel iye awilima
kinye tapu iyema kinye 9 enoni
ilto waltindirimelemupe, iltoni
iye kimbo keri leli imu kondo
kolopo lipo tapondombolomunga
waltindirimele konopu lteo.
Imunga kinye iyemu ambe tepalie
koinjo pumo konopu lekolio
waltindirimeleya? 10 Aku lemope

eno kot piltimele Israel iyema
kinye Israel imboma pali i ungumu
pileio! Ulke kombu Nasaret iye
Jisas Kraist enoni unjo polopeyana
toko kondoringi. Nalo Goteni
kelepa topa makinjirimu. Kano
iye Jisasinga engemuni yunge imbi
lepo koinjo puwi nimbolo wali iye
imu koinjo pumbe enonga kum-
bekerena angiltimona kandomele.
11 Aku ungu pulumunga oi kunana
te toko panjikolio ungu iko toko
ningi mele i tepa,

Ulke takoringi iyemani kanoko tiye
kolko lteringi kou kanomu
kanoko keri mondoringi
nalo
kinye kano koumu yu ulke timu
mele ulke enge tindili kou
pengamu ningi kano koumu
yu. *(Sng 118:22)*

Aku koumu lteringi iyema aku eno
Israel iyema.

12 Imunga imbo lupe teni lino
manda naa lipe tapondombalo.
Mai kombumanga pali imbo lupe
teni lino lipe tapondopili nimbo
imbi lepo waltindimolo imbo te
molo, nalo Goteni Jisas yu kanopa
lipelie yuni kau imboma tepa lipili
nimu," Pita i tepa nimu.

13 Pita kinye Jon talo pipili
naa kolkolio unguma tumbi tiko
ningilina kanoko elo skul naa teko-
lio we imbo iye talo moloringili
kanokolio eno konopu awi teli liko
munduringi. Aku tekolio i teko
liko manjiringi. Iye i talo oi Jisas
kinye peya tapu toko andoringili
iye talo lepamo ningo liko man-
jiringi. 14 Nalo iye koinjo purumu
kanomu elo kinye peya tapu toko
angileringina kanokolio eno ungu
te manda topondoko naa ningi.
15 Imunga eno kaunsil ulkena
penando paio ningi. Pena puringili
wali enoni enono kere popo tikolio
ningei, 16 "Iye i talo linoni ambe
teamiliya? Eloni ulu enge nili
paa penga te tengele. Jerusalem
moromele imbomani pali i ulu
pilko kanonge. Akumunga ulte
naa tengele ungumu manda naa
nimolo. 17 Nalo i nimbele ungumu
kombumanga pali niliko pungele
kinye kelko pilinge wali manda
naa tembalo kani altoko Jisasinga
imbimu leko kombumanga anjo
anjo ungu te naa nengili. Ningele
lemo elo umbuni liengili nimolo
nimbo, molo nemili," ningi.

18 Aku teko ningo panjikolio
kelko elo walio ningolio i teko
ningi, paa ungu kelo te kape
Jisasinga imbimu leko naa ningolo,
imboma ungu mane naa tielio,
molo ningi. 19 Nalo Pita kinye
Jon talo eloni kano iyemando
ungu pundu toko ningili, "Goteni
ilto tealio nimo mele mundupo
tiye kolopo enoni tealio nimele
mele tembolo lemo Goteni kanopa
penga pilimbelonje akumu enoni
liko manjeio. 20 Nalo ilto ulu kano-
rumbulu mele kape pilerimbulu
mele kape keremu manda pipi naa
timbolo," ningili.

21-22 Oi teko koinjo ltingili kano
iyemu yu oi ainyembo lepili poinye
40 omba purumuna imbomani
pali kanokolio Gote kapi ningo
imbi ambolko ola munduringina
eno kanokolio elo umbuni tingei
aulke te koroko keleringi. Aku
tekolio elo enge ningo, ningo pipili
kondokolio palio ningi.

Kraistinga imboma Gote kinye ungu ningi

23 Kano iye taloni elonga im-
boma moloringina tumbi tiko pun-
golio Gote popo tondoli iyemanga
awilima kinye Israel imbomanga
tapu iyema kinye aku iyemani
elondo ninge mele elonga Jisasinga
ungumu pileli imboma temane
toko tiringili. 24 Aku teko ninge
ungu pilkolio eno liko popo tiko
molkolio Gote konge teko ningei,
"Melemanga pali nokoromo iye
kamako awilimu, nuni mulumu
kape maimu kape nomu kutamu

kape we mele ltemoma pali terinu.
25 Nuni ungu te ninindo nunge
Minimuni linonga ara kaue nunge
kongono iye Devit nimbe tirimu
kinye yuni pilipe yando nimbe
tirimu mele i tepa,

Israel imbo naa molko ungu lupe
moromele imboma eno
ambe temona mumindili
koltomeleya?

Imbomani pali ulure manda naa
tenge mele ambe temona
teamili ningo konopundo
panjiringiya?

26 Gote Awilimu kinye yuni yunge
imboma lipe tapondopili
nimbe kanopa lipe imbi
torumu iye Kraist kinye
kombumanga pali iye awili
kingima elo kinye opa
teamili ningo moromele.

Imbo nokoli iyemani elo topo
mainye mundumolo ningo
moromele.

Aku teko ulu manda naa tenge,
imunga ambe temona
teamili ningo moromeleya?
(Sng 2:1-2)

nimbe Devitini aku tepa ungu taka
tondorumu. 27 Aku nimu ungumu
kinye kere meremo. Paimbo i
ulke kombuna iye awili king Herot
kinye Rom iye Pontius Pailat taloni
kinye Israel imboma kinye Israel
imbo naa molko imbo ungu lupe
nilima kinye maku toko nunge
kongono iye kake telimu oi kanoko
liko imbi torunu iye Jisas tamili
ningo wai toringi. 28 Nalo aku
teringi uluma oi nunge engemuni
nunge nunu konopuni liko man-
jiko i teko teangei ningo pilerinu
mele aku teko lombilko teringi.
29 Kanomunga Awilimu kinye
lino kinye enoni temolo ningo
pipili kondoromele mele nuni
pilkolio nunge kongono iyema
nunge ungumu ningeindo pipili
naa kolko toya toko nengei kani
liko tapondowi. 30 Nunge kongono
iye kake teli Jisasinga imbi lepo yu
waltindimolo kinye kuro tombalo
imboma koinjo pangei ningo ulu
enge nilima teko nunge kongono
teremolo imboma paimbo akumu
Gotenga kongonomu lepamo
ningo kanangei ningo ulu enge
nilima tewi,” ningi.

31 Aku teko Gote kinye ungu
ningo pora tiringi wali ulke
moloringimu parambala mele
tepa Mini Kake Telimu enonga
konopundo omba molopa manda
terimu kinye pipili naa kolko
Gotenga ungumu enge ningo
imboma ningo andoko tiringi.

*Kraistinga imboma ulu enge nil-
ima teko konopu tendekuna pupili
moloringi*

32 Jisas yu paimbo iye Kraist
ningo ipuki tiringi imboma penga
teko molko eno konopu tendekuna
pupili moloringi. Imbo te yunge
mele noirimuma nanga manjipe
naa nimbe linonga waye nimbe
tendeku tiko noiringi. 33 Jisasini
kongono lipe mundurumu iye
aposelemani Awili Jisas makilipe
ola molorumuna kanoringi mele
temane pengamu munduko tiye
naa kolko enge ningo toko tilko
andoringi kinye Goteni eno mane
tirimu. 34 Aku terimu wali eno
moloringina imbo te langi kape
melte molo leli imbo te naa
molorumu. Walite walite ningo
imbo te mai lepa ulke awi teli
angilipe terimumani mai we lepa
ulke angilipe terimuma kou mone
liko meli ongo, 35 iye aposelema
moloringina ongo tiringi. Aku
teringi kinye iye aposelemani
imbo mele molo lerimuma moke
teko tiringi.

36 Aku teko teringi mele Josep
nili iye teni aku tepa terimu. Aku
iyemu aposelemani yunge imbi te
Barnabas ningi. Barnabas im-
bimunga pulumu i tepa, imboma
nimbe toimbo tondoli iyemu. Yu
iye lapu aku Livai, yunge ulke

kombu Saiprus. 37 Aku iyemuni
yunge mai te lerimu kanomu kou
lipelie mepa omba aposelema tir-
imu.

5

Ananaias kinye omenu Safaira talo koloringili

1 Kraistinga imboma aku teko
moloringi nalo ulu teringi mele
tumbi tipe naa teli iye te molo-
rumu, aku iyemu yunge imbimu
Ananaias. Yunge omenumunga
imbi Safaira. Ananaiasini elonga
mai te kou mone lipelie nimu-
muni, 2 omenu kanopa molopili
kou ltimumanga pakiripe ekondo
yunge noipe ekondo iye aposelema
pumbe tipelie nimbei, “Nani mai te
kou lipolio aku kouma mepo ombo
i tiro,” nimu.

3 Kano tepa nimu kinye Pi-
tani yundo nimbei, “Ananaias,
ambe temona nunge konopuna
kuromanga iye nomi Satan omba
molopili ningolio Mini Kake Te-
limu kolo toko tikono, maimunga
kou linioma pakiriko mare anjo
noikono mare meko ongolio lino
kolo toko tirinoya? 4 Oi kou
naa linio kinye maimu nunge
kanomu. Kou linioma nunu noko-
nio kanomu. Kelko maimu na kou
liemboi nilinanje imbore ungure
naa nilka. Maimu nungemu. Kou
mone likolio ekondo nanu noipo
ekondo imboma tiemboi nilinanje
kape ungure molo kala. Imunga
mele nungemu. Akumunga
ambele konopu lekolio kou mone
likolio ekondo kau ningo kolo
toronoya? Nuni aku tenio ulumu
iyema kau kolo toko naa tirino,
molo. Nalo Gote kolo toko tirino,”
nimu.

5-6 Pitani aku tepa nimu ungumu
Ananaias pilipelie, yu kano kolo-
rumu kinye yunge kangi panamu
topa mainye mundurumu. Kano
terimu kinye iye wenepoma
ongolio yunge kangi panamu
liko maminyeni kulupi toko meli
pungo ono tepuringi. Aku tepa ulu
terimu ungu temanemu imboma
pilkolio paa mini lteringi.

7 Kano kinye Ananaias omenu
yu i ulu wendo orumumu naa
pilipelie pini pini molorumu. Pele
ena mongo yupoko omba purumu
kinye yu orumu. 8 Kano wali Pitani
yu waltindipelie nimbei, “I kou
mone omba timona amboltomu
elo maimunga aku teko lingele me-
leya? Na pilemboi ningo tiwi,”
nimu. I tepa nimu wali ambomuni
nimbei, “Paimbo aku tepo waye
limbolo mele,” nimu.

9 Kano wali Pitani yundo nimbei,
“Ambe temona Awilimunga Min-
imu kolo topo tiembili ningeleya?
Nunge omenanga onomu meli
pungo ono tepunge iyema ongo
ulke kere puluna angimele kani
akumani nunge kangi panamu liko
meko pangei kala,” nimu.

10 Kano kinye ambomu Pi-
tanga kumbekerena kolorumu
wali yunge kangi panamu topa
mainye mundurumu. Kano kinye
iye wenepoma ongolio yunge
onomu kanoko likolio omenu ono
teringina yu meko pungo kopu
teko ono teringi. 11 Kano wali
Kraistinga talapena imboma kape
we imboma kape i ulumu wendo
orumuna pileringima palini eno
pipili kolkolio mini lteringi.

Aposelemani ulu enge nili awini andoko teringi

12 Imbo moloringimanga ulu
enge nili lupe lupe awi teli iye
aposelemani andoko teringi.
Kraist paimbo moromo ningi
imboma Gotenga ulke awili
tempelena Solomononga ningo
takoko yandoko ltingi ulke kere
puluna ongo waliwali maku
toringi. 13 Imbo lupemani eno
kanoko penga pileringi nalo pipili
kolkolio Kraistinga imboma kinye
maku tamili ningo naa oringi.

14 Akumu paimbo nalo imbo awini
Awilimu yu paimbo ningo ipuki
tiko tukundo ongo yunge imboma
moloringi. 15 Aposelemani teringi
mele kanokolio imbomani imbo
kuro torumuma meko wendo
ongo aulke kulendona kunu
lembulkolio noiko moloringi. Pita
yu omba pumbelo wali yu lope
naa tendemo lemo enana yunge
minimu eno lengena ombalo aku
tombalo kinye koinjo pungenje
ningo aku teko noiko moloringi.
16 Ulke kombu awili Jerusalem
lerimumunga nondopa lerimu
ulke kombumanga moloringi
imbo awini kuro torumu imboma
kinye kuro keri konopuna perimu
imboma kinye meko oringi, kano
kinye iye aposelemani eno pali
teko koinjo ltingi.

Aposel iyema ka ulkena wendo ltimu

17 Kano wali Gote popo tondoli
iyemanga iye awilimu kinye,
Sadyusi talapena tukundo yu peya
tapu toko moloringi iyema kinye
imboma eno munduko tiye kolko
iye aposelema aku teko lombili
puringi mele kanokolio eno paa
konopu keri panjiringi. Apose-
lemani teringi mele naa teaio
ningolio 18 eno ambolko liko we
imboma panjiringi ka ulke awilina
ka tiko tuku panjiringi. 19 Nalo ipu
leli Awilimunga mulu kombuna
ensel te omba ka ulke nambu topa
eno lipe mepa penana ombalie
nimbeindo, 20 “Eno Gotenga ulke
awili tempelena pungo angilko
imbomando Gote kinye koinjo
molomolo mele temane toko tieio,”
nimu.
21 Iye aposelemani yuni nimu
mele pilko likolio kombu muni
kinye Gotenga ulke tempelena
pungo imboma ungu mane tiringi.
Kano wali Gote popo tondoli
iyemanga iye nomimu kinye yu
kinye peya tapu toko moloringi
iyema ongo kaunsil kinye Israel
imbomanga tapu iyema kinye
maku tamili waio ningi. Ongo
maku tokolio ungu te ningo
mundukolio ka ulke peremelema
meko waio ningi. 22 Nalo enonga
ele iyemani aposelema lingeindo
ka ulkena puringi wali aposelema
naa moloringina kanokolio eno
kelko yando ongolio ningei, 23 “Ka
ulke nambuma pali nambu tili
pemo nokoromele iyema kerepu-
luna nokoko angilengei kanomolo
nalo lino aposelemanga peringi
ka ulke kiripina nambu topo
tuku pumbo kanomolo kinye iye
tendekure kape paa naa molomo,”
ningi. 24 Kano kinye Gotenga
ulke tempelena nokoringi ele
iyemanga iye awilimu kinye
Gote popo tondoli iyemanga iye
awilima kinye enoni ongo ningi
mele pilkolio ningei, “I ulu wendo
omomu ambele ulure wendo
ombaindo teremonje,” ningo eno
pilko tunduringi.
25 Kano wali iye te ombalie
enondo nimbei, “Pileio, enoni ka
tinge imbo kanoma Gotenga ulke
tempelena imboma ungu mane
tiko angimele,” nimu. 26 Aku nimu
ungu pilkolio Gotenga ulke tempel
awili nokoringi ele iyema kinye
aku iyema enonga iye awilimu
kinye aposelema lingei puringi.
Nalo imbomani eno kouni toko
kondonge ningolio koipeni naa
toko taka ningo liko meko oringi.

Aposel iyemani Juda imbo-manga iye awilima pipili naa kolko ungu tukumemu tumbi tiko ningi

27 Kano kinye iye kaunsilima
moloringina ele iyemani apose-
lema liko meko oringi kinye Gote
popo tondoli iyemanga iye nomi
awilimuni kano iyemando mu-
mindili kolopa nimbei, 28 “Enondo
oi nimulu mele i tepa. Paa ungu
kelo kolte kape naa ningo Jisasinga
imbi leko imboma ungu temane
toko naa neio nimulu kanomu.
Nalo kinye enoni Jerusalem

kombumanga pali ungu kanomu
ningo andoko tiko naa kelenge.
Imbomani lino Israel imbomanga
tapu iyemani iye kanomu we
pelkai liko toko kondoringi ningo
pilengei ningo enoni i unguma
mane tirimele kala," nimu.
29 Pita kinye we aposel
kanomani ungu pundu toko
ningei, "Goteni teaio nimo mele
kau pilipo lipo tenge tipo teamili.
Enoni aku nimo mele naa teaio
nimele ungumu naa pimolo.
30 Aku ambe temona, enoni unjo
polopeyana toko kondoringi Iye
Jisas yu kelepa linonga ara kaue
kamenga Goteni ono kombuna
topa makinjirimu. 31 Yuni lino
Israel imboma konopu topele
tondopa ulu kerima mundupe tiye
kondondopili nimbe Goteni Jisas
yu imboma lipe tapondopa yu iye
nomi awili molopili nimbe yunge
imbo kindo lipe mondurumu
moromo. 32 Mini Kake Telimu
kinye linoni Jisas yu aku tepa ter-
imu mele kanopo pilipolio nimbo
andopo tirimolo. Mini Kake Teli
nimolomu Gote yunge unguma
pilko liko teremele imboma Mini
Kake Telimu tirimo kanomundo
nimolo," ningi.

Gamalieleni Jisasinga iyema kinye ulu te naa teaio nimu

33 Ningi mele pilkolio mumindili
paa awili kolko eno topo kondamili
ningi. 34 Nalo Farisi iye kaunsil
te, yunge imbi Kameliele, imboma
Mosesinga mane ungu nimbe
tirimu. Imbomani yu kapi ningi
iye te. Yu kano kaunsilima
maku toringina ola angilipelie
ele iyemando iyema alaye kolte
pena meko paio nimu. 35 Kano
wali meko pena puringi kinye
yuni kaunsilimando nimbei, "Eno
Israel iyema, kinye enoni iye
ima tenge mele ulumu oi pilko
kondaio. 36 Oi walite iye Teudas
yuni omba, iye awili none terimu.
Kano tepa nimu kinye iye 400 yu
lombili puringi. Nalo gavmanenga
kongono iyemani yu toko kondoko
yu lombili puringi iyema toko bili
bala tiringi. Teamili ningi kano
ulumu mainye purumu. 37 Aku
tepa gavman kongono iyemani
imbo kambu toringi walimanga
kinye Galili kombu iye Judas
kape linongano gavman molamili
nimu kinye iye mare yu lombili
puringi kinye gavmanemu kinye
opa teringi nalo yu toko kondoko
yu lombili puringi iyema toko bili
bala tiringila. 38 Oi aku teringi
kani kinye iye ima kinye enoni
tenge mele nemboi, iye ima kinye
enoni ulte naa teko we pangei
keleaio. Kinye iye ima enono
konopuni pilkolio teamolo ningo
tenge lemo aku ulure naa tepa we
pora nimbelo. 39 Molo, teremele
mele Goteni teaio nimona tenge
lemo aku eno kaunsilimani akumu
manda naa ningo kendenge. Molo
paa molo ninge lemo aku eno Gote
kinye opa mele tenge wali manda
naa tembalo," nimu.

Mapu toringi wali, aposelemani pipili naa kolko tono kolko ungu tukumemu ningo tilko andoringi

40 Aku tepa nimu kinye eno
pilkolio aku teamili ningolio
ele iyemando aposelema ulke
tukundo meko ongolio mapuni
taio ningolio ningei, "Jisasinga
temanemu altoko imboma ningo
tilko naa andaio," ningolio eno
paio ningi.
41 Kano wali aposelema kaun-
silima munduko tiye kolko eno
puringi. Goteni enondo eno
Jisasinga iyema moromelemu-
nga imbomani eno teko pipili
kondonge lemo, aku konopure
naa leaio, nimu pilkolio eno paa
konopu tiringi. 42 Walimanga pali
ulke tempelena kape imbomanga
ulkemanga pali pipili naa kolko an-
doko temane pengamu kinye koro

oi Gote eno lipe tapondombalo iye
te lipo mundumbo nimbe kanopa
lipe imbi torumu iye Kraist Israel
imbomani opili ningo nokoko
moloringi kano iye Kraist, Jisas
yu kano iyemu omba molopa eno
lipe tapondorumu, kelepa lipe
tapondombalo mele temane toko
tiringi.

6

Aposelemani tapu iye kite yupoko pakera kanoko ltingi

1 Aku walimanga Jisasinga
ungumu pilko lombileli imbo
paa pulumu tukundo oringi.
Aku wali Grik ungu ningi Juda
imboma ulu te kanoko keri pilkolio
iri toko ningei, “Ambo waima
waliwali kere langi moke teko
tingei wali Hibru ungu nimele
Israel imbomanga ambo waima
kau tiko linonga ambo waima naa
tirimele,” ningi. 2 Imunga aposel
iye 12 lombili andolima liko maku
tokolio ningei, “Lino Gotenga
ungu nimbo tirimolo kongonomu
mundupo tiye kolopo langi kon-
gono temolo kinye aku manda naa
tembalo 3 kani ango kame enonga
iye kite yupoko pakera Mini Kake
Telimu kinye lipe manjilimu kinye
pepa imbomani kanoko penga
pimele iyema kanoko imbi tangei.
Langi kongono linoni teremolomu
aku enoni tendangei nimbo tiye
kolopo, 4 lino waliwali Gote konge
tepo imboma Gotenga ungumu
pilengei nimbo, nimbo timolo,”
ningi.

5 Aku ningi ungumu imboma
palini pilko penga konopu lekolio
Stiven imbi toringi. Yu Gote
paimbo nimbe paa enge nimbe
ipuki tirimu iyemu. Yunge konop-
undo Mini Kake Telimu omba
molopa manda terimu iyemu. Iye
pokore imbi toringimanga imbi
i tepa Filip, Prokorus, Nikanor,
Timon, Parmenas kinye Nikolas
poko. Nikolas yu Antiok kombu
iyemu, yu Israel iyere molo. Yu
iye lupemu molopalie oi Israel
imbomanga ulu pulu teringi
mele topele topa terimu iyemu.
6 Aku iyema aposel iyemanga
kumbekerena liko ola anjiringi.
Aku teringi kinye aposelemani
Gotenga kongono tendangi ningo
konge tekolio ki pala noiringi.

7 Aku teringi kinye imbo
moloringi kombumanga pali
Gotenga ungumu pumbe manda
terimu. Aku wali Jerusalem imbo
awi telini Jisas yu paimbo iye
Kraist ningo yu lombili pungo,
Gote popo tondoli iye awini peya
aposelemani ungu ningi mele
paimbo ningo enge ningo pilko
ltingi.

Juda imbomani Stiven kot ten-deringi

8 Stiven yu Goteni imboma we
kondo kololi ulu pulumu kinye
Gotenga engemu kinye perimu
kolo imbo moloringimanga an-
dopa ulu enge nili awini terimu.
9 Nalo iye mareni teko kenjirino
ningo kani aku teko naa tewi ningo
Stiven kinye ungu awini ningi.
Kano Juda iyema eno oi kongono
kendemande imboma moloringi
nalo kelko kongono nokoli iyemani
eno we molaio ningo wendo
munduringi. Eno oi kombu Sairini
kinye Aleksandria Silisia kinye
Esia kinye molkolio Jerusalem
yando ongo linongano molamili
ningo enonga nombeya ulke
takoringi. Aku ulkemundo Israel
imbomani Wendo Munduringi
Imbomanga Nombeya ulke ningi.
Aku Juda iyemani Stiven kinye
karaye nale teringi. 10 Nalo Mini
Kake Telimu Stiven lipe manjili
tirimuna yuni nimu mele pilkolio
imbo teni panga naa akuko ungu
te manda naa ningi.

11 Ungu te ningeindo koroko
kelkolio enoni iye marendo

kiyengo ningo olo tokolio ningei,
“Enoni Moses kinye Gotenga
talonga unguma Stiveneni ungu
taka tondomona pilimolo neio,”
ningi.
12 Kano iyemani aku teko
ungu kondi toringimunga im-
boma kinye Israel imbomanga
tapu iyema kinye Gotenga ungu
manema pilko imbo mane tiringi
imboma kinye enoni mumindili
kolko Stiven ambolko liko kaunsil
iyema maku toko moloringina
meko puringi. 13 Aku iyemani
iye mare ungu imbo tondokolio
kotena pungo Stiven terimu mele
kolo toko i tepa i tepa temo neio
ningi. Aku wali iye kanoma kotena
pungolio ningei, “Iye imuni Gote
popo topo melema kaloli Gotenga
ulke tempelemu kinye Mosesinga
ungu manema kinye waliwali
ungu taka tondoromo. 14 Yuni
nimona pilimolo mele i tepa, i
kombu Nasaret iye Jisasini ulke
tempelemu tekirimbelo nimbe
oi Mosesini nimbe panjirimuna
yandoko yandoko ningo tiringina
teremolo ulumape altoko naa teko
akuma tiye kolko Jisasini teaio
nimo uluma teaio nimo kala,”
ningi.
15 Kaunsil maku toko moloringi-
mani pali Stiven taki leko
kanoringi kinye yunge kumbek-
eremu mulu kombuna iye ensel
tenga kumbekere none terimuna
kanoringi.

7

*Stiveneni kotena Juda imbo-
manga kaunsil iyemanga ungu
nimbe tirimu*

1 Kano wali Gote popo toringi
iyemanga iye nomi awilimuni kot
tendepalie Stiven ungu waltindipe
i tepa nimu, “Nundo i nimele
unguma paimboya?” nimu.
2 Kano tepa nimu wali Stiven
ungu pundu topa i tepa nimu,
“Ango ara kame nanga ungumu
pileio. Linonga oi kalopa ltimu
ara kaue Abraham i kombu oi naa
omba kombu Haran oi naa pumbe
yunge kombu Mesopotemia
kombu oi we molopili imbi olan-
dopa moromo Gote yu molorumuna ombalie nimbei,

3 Nunge mai kombumu kinye
nunge pulu ltemo imboma
kinye tiye kolko nani nu
puwi nimbo lipo ondombo
kombuna puwi, *(Stt 12:1)*

nimu.
4 Aku ungumu pilipelie Abra-
ham yunge Mesopotemia kombu
imbite Kaldia tiye kolopa Haran
kombu pumbelie molorumu. Aku
wali yunge lapa kolorumu kinye
Goteni lino i moromolo kombuna
yando lipe mundurumu. 5 I kom-
buna mai owe kolte kape Abraham
yu kamukumu ambolopili nimbe
naa tirimu. Nalo Goteni yu kinye
yunge kalopa limbelo imboma
kinye i kombumu linge nimu.
Abraham yu bakulu te kape oi naa
meli wali aku tepa nimu. 6 Goteni
yundo nimu mele i tepa,

Nunge kalko linio imboma kombu
tenga lupe imbo omba angili
mele molonge. Akuna
molonge imbomani enondo
linonga kongono kende-
mande imboma ningolio
teko bembo tiko ka kongono
tinge. Mindili nongo aku
teko molonge poinye 400
omba pumbelo. 7 Aku
kinye eno ka kongono tinge
imboma umbuni timbo
kelko eno kano kombumu
tiye kolko, yando ongo i
kombuna na ongo popo
tinge. *(Stt 15:13-14)*

8 Aku nimbelie Goteni tembo nimu
unguma Abrahameni na kinye
kamukumu pepili nipili nimbe
yu kinye yunge kalopa limbelo
unguluma kinye kangi te kopiko
wendo liko lteangei nimu. Goteni
aku teko teaio nimumunga Abra-
hameni ungulu Aisak mepalie wali

kelepa wali ki talo omba purumu
kinye yunge kangi pundu te kopipe
wendo ltimu. Kano kinye Aisakeni
Jekop mepalie aku ulu terimu.
Kelepa Jekoponi lino Israel imbo
moromolomanga kalko ltingi ara
kaue iye 12 mepalie aku ulu kala
terimu. Kinye aku ulumu yando
yando teremolo.

9 Kano kinye linonga ara kaue
Jekoponi merimu iyemani enonga
angenu Josep kinye konopu keri
panjikolio kombu Isip pungei
puringi iye mare kinye yu kou
mone ltingi. Jekop kolo toko
kou mone likolio yu imbo tenga
kongono kendemande iyemu
molopili meko paio ningi. Nalo
Goteni yu kinye molopalie, 10 yu
lipe tapondopa umbuni wendo
orumumanga pali wendo ltimu.
Yuni yunge lipe manjilimu tipe,
Isip kombu iye kamako king aw-
ilimuni yu kanopa penga pilipili
nimu wali Josep yu Isip kombu
gavman iye nomi molopa yunge
ulkemu kinye Isip kombumanga
mele ltemoma pali nokopili nimu.

11 Aku wali kelepa Isip kombu
kinye i moromolo kombu Kenan
kinye engele awili te orumu. Aku
wali imboma umbuni perimu.
Aku wali linonga ara kaue kame
kere langi lingei aulke te naa
lerimu. 12 Kano wali Jekoponi
Isip kombu kere langi nombeya
teko noirimele ningi ungu pilipelie
yunge malopili linonga ara kaue
kame pulu polko Isip kombu langi
lipeio nimbe lipe mundurumu.
13 Wali talo tiko Isip kombu puringi
kinye Joseponi angenupilindo
na Josep nimbe yunge imbi
lepa tirimu, aku kinye kelepa
kingimuni Joseponga imboma
kanopa imbi tirimu. 14 Aku wali
Joseponi yunge lapa Jekop yunge
imboma kinye yando wangei neio
nimbe ne kano angenupilindo
nimbe mundurumu. Jekop yunge
imboma lipe popo tipe imbo 75
waye moloringi. 15 Yando waio
nimu kinye Jekop Isip kombu
purumu. Aku kombuna yu
kinye yunge malopili kinye peya
anda leko koloringi. 16 Enonga
onoma kelko Kenan kombu meko
yando ongo Sekem kombu meko
ongo oi Abrahameni Sekem iye
Hamoronga malopilinga mai te
pame tepa lipe oi yunge ambomu
ono terimu kanona meli pungo eno
ono teringi.

17 Goteni oi Abrahamendo
nunge imboma kombu ponengena
wendo limbo nimu kano walimu
nondopa wendo ombai terimu
kinye linonga imbo Isip kombu
moloringi mele anjiko anjiko awi
teli kalko liko moloringi. 18 Aku
wali Isip iye nomi king te kolo
wangopa molorumu kanomuni
oi Joseponga temanemu wamba
naa pilerimu. 19 Aku iyemu yuni
linonga oi ara kaue kamendo kolo
topa tipe tepa kenjipe, ara kaue
kame mindili lipe tipe enonga
bakuluma peya naa molko ulke
tawendo malio kolangei noiengei
nimu.

20 Aku ulu teko molangei Moses
merimu. Yu kau we ungulu te naa
merimu. Ungulu akumu Goteni
kanopa penga pilerimu ungulumu
merimu. Oli yupokonga tukundo
yunge lapanga ulkena tukundo
lopeke teko noiko moloringi.
21 Aku wali kelko penana noiringi
kinye iye nomi kingimunga
lemenuni kanopa lipelie nanga
ungulumu nimbe yunge ulkena
mepa pumbe nokorumu. 22 Kano
kinye Isip imbomanga lipe manjili
perimu mele pali Moses mane
tiringi. Kano kinye yu lipe
manjili pepa unguma tumbi tipe
nimbe uluma enge nimbe tepa
molorumu.

23 Mosesinga poinye 40 perimu
kinye yunge Israel manga pupumu
kano pambo konopu lerimu.

24 Kano pumbe kanorumu kinye
Isip iye teni Israel iye te tepa
torumu. Kano ulu kanopalie yuni
Israel iyemu tapondopa Isip iyemu
topa kondorumu. 25 Mosesini
ya Goteni yunge imboma liko
tapondani puwi nimo ningo liko
manjengei kondopu lerimu nalo
Israel imbomani aku teko naa
liko manjiringi. 26 Otilikondo
Israel iye talo opa teringili kinye
Moses pumbe kanopalie yuni
opa teringili iye talo ambolopa
lipelie nimbei, ‘Elo angenangolo
talo ambe telka opa terembele
ya? Angenangolo talo opa tengele
manda naa tembalo,’ nimu.

27 Kano kinye tepa kenjirimu
kano iyemuni Moses pera tipe anjo
mundupelie nimbei, ‘Narini lino
nokani nimbe nu mako tomoya?
28 Olianga nuni Isip iyemu toko
kondonio mele kinye na topo
kondambo ningo ninoya?’ nimu.
29 Aku tepa nimu kinye Mosesini
pilipelie Kingimuni yu tombalo
nimbe kowa pumbelie Mitiene
imbomanga kombuna pumbe
omba angili iyemu molorumu.
Yu akuna molopalie ungulu talo
merimu.
30 Moses kano Mitiene imbomanga
kombuna molopili poinye 40 omba
purumu. Kano kinye walite yu
kombu ku lelina andopa Mulu
Sainai polorumuna nondopa
molorumu kinye mulu kombuna
ensel te yu molorumuna omba
unjo tenga tipe nomba perimuna
omba molorumu. 31 Mosesini
aku ulumu kanopalie konopu
awini lipe mundurumu. Aku
tepalie terimu ulumu kanom-
baindo nondopa purumu. Kano
kinye Awilimunga ungu te unjona
wendo orumu. Aku ungumu
pilerimu mele i tepa,

32 Na lemo nunge kolenaleni
popo toringi Gote moro.
Abraham kame Aisak kame
Jekop kameni popo toringi
Gote i moro, *(Kis 3:6)*

nimu. Kano tepa nimu kinye
Moses kano pipili kolopa pungu
pungu nimbelie lipe wendo
kanopa tipemu naa kanorumu.

33 Kano wali Awilimuni nimbei,

Nu i mai anginomunga na ombo
moro kani nunge kimbo
sumu kulko wendo liwi.
34 Nanga Isip moromele
imboma mindili noromele
mele kanopo pora tipo
moro. Eno umbuni meko
kola teremele mele pilipolio
eno kinye lipo tapondombo
nimbo mainye ondu kani
nu Isip kombu kelko pani
nimbo mundumboi tero,
(Kis 3:5,7-8,10)

nimu.

35 Iye Moses yu oi Isip kombu
molorumu kinye Israel imbomani
i teko ningi kano, ‘Narini lino
nokani nimbe mako tomoya?’
ningo yunge ungu liko tu tiringi
kano iye Moses Goteni yu yunu
kanopa lipe nanga imboma
nokoko, eno tapondoko mindili
noromelema wendo lieni nimbe
unjona tipe nomba perimumunga
ensel tendo nunge kimuni Moses
tapoko tipuwi nimu. 36 Kano
iye Mosesini imboma Isip kombu
mepa wendo orumu. Eno Isip
tukundo moloringi kinye kape
nomu kondolina oringi kinye kape
kombu ku lelina poinye 40 andoko
moloringi kinye kape yuni ulu
enge nili awini mare terimu.

37 I Mosesini kau Israel imbo-
mando nimbei,

Nani Goteni mane tipe nimbe
munduli unguma pilipo
enondo nimbo tiro iye
profet moro mele

aku tepa enonga iye te na mele
iye profet molopili nimbe
Goteni lipe mundumbelo,
(Lo 18:15)

nimu. 38 Israel imboma kombu
kuna moloringi kinye aku iye
Moses peya moloringi. Yu linonga

kolepalema kinye Mulu Sainai molopa ungu nimbe tirimu enselemu kinye peya moloringi. Goteni we pepa kau pumbelo naa pora nimbelo unguma lino nimbe timbeindo Moses ungu imbo tondorumu. Moses yuni aku kano unguma pilipelie lino yando nimbe tirimu.

39 Aku tepa terimu nalo linonga ara kaue kameni Goteni yundo nokowi nimbe kanopa ltimu iye Mosesinga ungumu tenge tipo naa pilimolo ningo yu umbulu tiko eno Isip kombundo altopo pamolo ningo waka koloringi. 40 Moses mulu Sainaina ola pumbe welea maindo naa orumu kinye Israel imbomani Aronondo ningei

Lino meko pungo nokonge Gote popo tomolo pokore nuni unjoni molo kouni teko wamondowi.

Lino Isip kombu yando lipe mepa orumu iye Moses welea naa oromo kani ambe temonje, *(Kis 32:1)*

ningi. 41 Kano walimunga kao kailepo walo none teli te teko wamokolio ningei, Imu linonga Gote ningo popo toko melema kalko, eno enongano teko wamoringi mele pilkolio konopu tiko kongi kaloringima kinye langi nongo tono kolko moloringi. 42 Aku terimumunga Goteni eno umbulu tipe oli kinye ena kinye kombu kandiye kinye muluna angimoma enoni linonga pulu imboma ningo popo toko melema kalko teringi kinye kanopalie manda, enonga aku teko teangei nimbe tiye kolorumu. Aku teringi mele iye profet teni ungumu bukuna torumu mele paa teremo. Aku ungumu topa panjirimu mele i tepa,

Goteni nimbeindo, ‘Ya Israel imboma, oi poinye 40 imboma naa peli kombu ku lelina eno kongi pirimu kao kinye sipsip kinye meme kinye popo toko kaloringima aku popo toko kalko na tiringiya?

43 Aku molo. Eno sel kunu ulke meko puringimu kolo gote Molekenga kuro ulkemu ningo meko pungo,

Refan linonga gote te ningo yunge kombu kandiye none teli te teko anjiko, kano aku melema linonga pulu imboma ningo kapi ningo popo toringi.

Aku teringimunga nani eno mindili lipo timboindo eno kombu tiruna naa molangei nimbo makoropo eno Babilon kombu nekondo kombu anjipe tenga lipo mundumbo,’ nimu, *(Amo 5:25-27)*

nimbe aku tepa kano profetemuni bukuna torumu. Aku tepa nimbe bukuna torumu mele eno paimbo aku teko teringi.

44 Kombu ku lelina linonga ara kaue kameni Gote eno kinye molorumu sel ulke kanomu kanoko Gote lino kinye moromo ningo enoni yu popo toko melema kaloringi sel ulkemu takoko anjiringi. Goteni Mosesindo i teko i teko takangei nimbe ulkemu angilimbelo mele lipe ondopa aku teko enoni takoko anjiringi. 45 Kelepa yandopa Josuani linonga ara kaue kame nokorumu kinye eno kano sel ulkemu tekiriko, Goteni tirimu kombuna meko ongo anjiringi. Goteni kano kombuna imbo talape lupe peringima linonga ara kaue kame kolo wangoko molangei, aku maimu lengei kanona peremele imboma kamukumu pangei nimu kinye kano kombuna oi peringi imbo talapema enoni toko munduko, sel ulkemu meko ongo kanona takoringi, yandopa iye nomi king

Devit molorumu wali we angilerimu. 46 Goteni konopu noirimu iye
Devit yuni Gotendo waltindipelie
nimbei, ‘Na kalopa ltimu iye Jekop
popo torumu Gote molombalo ulke
te oi sel ulkemu angilerimu mele,
manda manjipo takondamboiya?’
nimu. 47 Nalo Goteni molo nimu
kinye Devitinga malo Solomon
yu Devit kolo wangopa iye nomi
kingimu molopalie Gotenga ulke
tempelemu takondorumu.

48 Nalo imbi paa olandopa mololi
Gote imbomani takoromele ulke-
munga naa moromo. Aku mele,
Gotenga profet iye teni i tepa nimu:

49-50 Gote awilimuni nimbeindo,
‘Mulu kombumu nanga
mainye molopo kombu
nokoro polomu, mai
kombumu nanga kimbo
munduro kombomu.
Nanga kimuni melema pali tepo
wamoru. Akumunga enoni
nanga ulke ambe telimu
takondongeiya?
Molo, na tena manda mulu lipo
molomboya?’ nimu. *(Ais
66:1-2)*

51 I teringimunga kinye nani
enondo i tepo nio. Eno karaye teli
imboma, enoni nando Gote teko
kenjiko yu ungu taka tondokono,
nimele nalo akumu molo. Eno
imbo Gotenga ungu naa pileli
imboma mele molko enonga
komuma pipi tiko konopuma
pipi tiko moromele. Eno enonga
kolepaleni teringi mele teko, enoni
Mini Kake Telimunga ungumu
liko umbulu tiko naa pilimolo
ningi mele eno aku teko mele
nimele. 52 Enonga lanieli kole-
naleni mindili liko naa tili iye
profet te naa molorumu kanomu.
Iye profetemani Gotenga Iye
Tumbi Nilimu ombalo mele ningo
tiringima kape enonga lapali
kolepalemani toko kondoringila.
Kano kinye profetemani ombalo
ningi iye kanomu kamukumu
orumu kinye eno nanga ungumu
pilko moromele imbomani yu toko
kondoringi. 53 Eno Israel imboma,
eno mulu enselemani Gotenga
ungu manema tiringi imboma,
enoni Gotenga iye kake teli Jisas
aku teko toko kondoringi,” nimbe
Stiveneni aku tepa nimu.

Stiven toko kondoringi

54 Yuni enondo aku tepa nimu
ungu eno pilkolio yu kinye paa
mumindili kolko enonga kerema
kongileringi. 55 Nalo Mini Kake Te-
limu Stiven yunge konopuna omba
molopa manda tenderimu kinye
yuni olando tipe kanopa mulu
kombuna tukundo kanorumu
kinye Gotenga pa enge nimbe
telimu kinye yunge engemu kinye
akuma kanopa, Jisas Gotenga
imbo kindo ola angilerimu ulu
kanorumu. 56 Aku ulu kanopalie
nimbei, “Araya, mulu kombumu
nambu topa anjo yando purumona
kanopolio mainye omba maina
iye apuwe lerimu iyemu Gotenga
imbo kindo ola angiltimona
kando,” nimu.

57 Yuni aku tepa Gote kinye Jisas
kinye moloringili mele nimu ungu
pilkolio, Gote kinye ungu taka
tondoromo lepamo ningo yunge
ungu nimumu naa pilemili ningo
komu pipi tiko eno ungu lupe
mare toko tondolo munduko niliko
yu molorumuna liko ongo 58 yu
ambolko kunduko ulke kombu
awilimunga wendo liko munduko
yu kouni tongei toringi. Oi kotena
i tepa i tepa temo kanomolo
ningo kondi toringi iyemani yu
kouni tongeindo enonga ola pako-
ringi wale pakolima kulkolio iye
wenepo te kanopa angilerimundo
nokopili ningo noiringi. Aku
iyemunga imbi Sol.

59 Kano iyemani yu kouni toko
kondongei toringi kinye Stiveneni
konge tepalie nimbei, “Awili Jisas,
nu moronona wamboi nanga min-
imu liwi,” nimu. 60 Kano kinye

yu kouni toko mainye munduringi
kinye komongo topa pondopa ru
nimbelie nimbei, “Awilimu i teko
kenjirimele ulumu pundu naa toko
tiye kolowi,” nimbelie yu kolo-
rumu.

8

*Ipuki tiringi imbomanga um-
buni meringi*

1 Kano kinye Soloni Stiven toko
kondoringi ulu kanopalie paa toko
kondoromele nimbe yu konopu
penga pilerimu.
Stiven kouni toko kondoringi
kano walimunga Kraistinga imbo
Jerusalem moloringima mindili
pulumu tiringi kinye eno pali
bulu balu ningo pungo, mare
Judia pungo, mare Samaria
puringi. Jisasini nimbe imbi
topa mundurumu iye aposelema
kau Jerusalem we moloringi.
2 Gotenga ungumu pilko moloringi
iye mareni Stiven liko ono teko
kola awili teringi, 3 nalo Soloni
Kraistinga ungu pileringima ka-
mukumu mainye pangei nimbe
pulu polopa imbomanga ulke-
manga pumbe, imbo moloringima
ki kundupe lipe meli pumbe ka
tirimu.

*Filip Samaria kombu imboma
ungu nimbe tirimu*

4 Kraistinga imbo bulu balu
ningo puringimani Jisasinga
temanemu kombu lupe lupe-
manga pali toko tilko puringi.
5 Kraistinga imboma lipe tapon-
dopili iye Filip kanomu yu Samaria
provins ulke kombu tenga maindo
pumbelie nimumuni Goteni eno
nokopa kondombalo iye te lipo
mundumbo nimbe oi nimu maina
mainye orumu iye Kraistinga
temanemu topa tirimu. 6 Filip
yuni ungu nimu mele pilko ulu
enge nilima terimuna kanokolio,
imboma pali komu tendeko pilko
moloringi. 7 Imbo awini kuro
kerimu konopuna molorumuma
Filiponi ongo wendo paio nimu
wali ru ningo wendo ongo puringi.
Imbo kimbo keri lelima kinye
imbo kimbo ki kolopa ltimuna
ainyembo leringima kinye tepa
koinjo ltimu. 8 Filiponi aku tepa
ulu enge nilima terimu kolo
aku kombu taunona moloringi
imboma konopu pulumu tiringi.

9 Samaria kombu taun kanona
iye te molorumu. Iyemunga imbi
Saimon. Keri kuromani yu liko
tapondoringimunga yuni na iye
awilimu, na imbi moromo nimbe
ala torumu. Samaria imbomani
pali ulu terimuma kanokolio
konopu awini liko munduringi.
10 Imbo Kamakoma kinye ko-
ropama kinye yunge ungumu
komu tendeko pilkolio ningeindo,
“Iye imu gote enge peremo mele
yu aku tepa enge peremo iyemu.
Yu enge peremo gote moromo,”
ningi. 11 Saimononi waliwali
ala torumuna kanoko konopu
awini lekolio yunge ungu pilko yu
lombili puringi. 12 Nalo Filiponi
Gote iye nomi kingimu molopa
melema nokoromo nokombalo
mele temane pengamu topa tipe,
Jisas yu imboma lipe tapondoromo
iyemu molopa yu Goteni lipo
Mundumbo nimbe kanopa ltimu
iye Kraist molorumu mele nimbe
tirimu kinye imbo awini Saimon
tiye kolko Jisas ipuki tiko no
ltingi. 13 Kano kinye Saimon kape
Jisas ipuki tipe no ltimu. Lipelie
Filip molorumuna lombili pumbe
Filiponi ulu enge nili awini terimu
mele kanopalie konopu awini lipe
mundurumu.

14 Kano kinye Samaria imbo-
mani Gotenga ungumu konopu
tiko pilko ltingi mele Jisasini
nanga kongono tendepaio nimbe
lipe mundurumu iye aposel
Jerusalem moloringi iyemani
pilkolio ningimuni, enonga iye
Pita kinye Jon talondo Samaria im-
boma liko tapondangili palio ningo

elo liko munduringi. 15-16 Akuna
pungolio ningilimuni oi awili
Jisasinga imbi leko no kau ltingi.
Samaria imboma moloringina
Mini Kake Telimu oi naa orumuna
kano aposel iye taloni eno Mini
Kake Telimu lengei ningolio
enonga ningo Gote konge teringili.
17 Kano kinye kelepa Pita kinye
Jon taloni pungolio enonga ki
pala noiringili wali eno Mini Kake
Telimu ltingi.

18 Kano kinye eloni imbomanga
ki pala noiringili kinye eno Mini
Kake Telimu ltingi mele Saimononi
kanopalie yu elo moloringilina kou
mone mepa ombalie elondo nim-
bei, 19 "Nani imbo tenga ki pala
noimbo kinye Mini Kake Telimu
lipili ningolo eloni i terembele en-
gemu na tiengili nimbo kou mone
mepo oro," nimu.

20 Nalo Pitani ungu topondopa
nimbei, "Nuni Goteni we tirimo
melte kou moneni manda pame
teko ltimele konopu lekonomunga
nunge kou monema meli kombu
kerina pani. 21 Goteni kanopa
penga pimo mele nu aku tepa
molo, akumunga i kongono terem-
bolomunga nunge ki te tuku naa
ltemo. 22-23 Nuni ilto tembolo mele
kanoko komu tendemomunga nu
molko kenjiko ulu pulu kerimani
nu ka tirimo kani i konopu lteno
mele Awilimuni mundupe tiye
kondombalonje ningo, kinye aku
teko kenjirino ulu pulumanga
konopu keri pilkono konopu topele
tokono Gote yu konge teani," nimu.

24 Aku nimu ungu pilipelie Sai-
mononi ungu pundu topa i tepa
nimu, "Na kinye wendo ombalo
nimbele ulumu wendo naa opili
kani eloni na liko tapondoko Aw-
ilimu konge tendalio," nimu.

25 Pita kinye Jon taloni Jisas
kinye molko kanoringili mele
ningo tikolo Awilimunga ungumu
ningo tilko, elo kelko Jerusalem
puringili. Pungili pungolio
Samaria kombu awilina tukundo
lerimu kombumanga ungu
tukumemu toko tilko puringili.

Filiponi Itiopia iyemu ungu nimbe tirimu

26 Gote Awilimunga muluna
ensel teni Filipondo nimbei,
"Jerusalem munduko tiye kolko
kombu Gasa pungei purumele
aulke akuna mere yando kombu
we lelina pani puwi," nimu. 27 Aku
wali Filip kano akuna purumu.
Pumbe kanorumu kinye Itiopia
iye te aulkena omba purumuna
kanorumu. Aku iyemu yu Itiopia
imbomanga ambo nomi kwin Kan-
dasinga kou mone nokondorumu
iye awilimu. Filiponi yu aulkena
oi naa kanopa lipili yu Gote popo
tombaindo oi Jerusalem purumu.
28 Kelepa ulkendo pumbeindo
kongi oseni kundurumele karona
ola molopa Gotenga ungumu
pilipe yando nimbe tirimu iye
profet Aisaiani torumu bukumu
kanolipe ulkendo pumbei pu-
rumu. 29 Kano wali Mini Kake
Telimuni Filipondo nimbei, "Nu
pungo kongi oseni karo kundupe
meli omba purumumu lombili
puwi," nimu.

30 Kano kinye Filip kano kare
omba purumuna lkipe pumbe
pilerimu kinye iye karena molo-
rumu kanomu yu profet iye
Aisaiani torumu bukumu kanopa
nilipe purumu ungu pilipelie kinye
waltindipelie nimbei, "Nu bukuna
ungu kanoko ninomunga ungu
pulumu piltinonje moloya?" nimu.

31 Iye kanomuni topondopa nim-
bei, "Imbo teni na nimbe naa tim-
belo kinye na nanu ambe tepo pil-
imboya?" nimu. Aku ungu nimbe-
lie Filipondo nimbei, "Nu karona
kopu tepo molambili owi," nimu.
Aku tepa nimu wali, Filip pumbe
kopu tepa molorumu.

32 Gotenga ungumu iyemuni
kanorumu mele i tepa,

Kongi sipsip waloma meko pungo
toko kondoromele mele yu
aku teko meli pungo toringi.
Aku kinye kongi sipsip indi
porongeindo amboromele
kinye ungu naa nimbe we
tendepa ltemo mele yu
tongei teringi kinye aku tepa
ungu naa nimbe molorumu.
33 Yu ulu te tepa naa kenjirimu
nalo imbomani yu ningo
mandoko kot we tendeko
ka tikolio toko kondoringi.
Yu bakulu te naa mepili yu
toringimunga yunge kalopa
ltimu imbo te naa moromo,
(Ais 53:7-8)
nimbe bukuna aku tepa peremo
ungu kanorumu.

34 Itiopia iyemuni Filipondo
waltindipelie nimbei, “Iye profete-
muni narindo i ungumu nimuya?
Yu yunundo nimu molo imbo
tendo lupe nimuya?” nimbe
waltindirimu. 35 Kano kinye
Filiponi kano iyemundo unguma
nimbe iyemuni kanorumu ungu-
manga pulumu pulu polopa nimbe
tipe Jisasinga temane pengamu
topa tirimu.

36 Aulkena pungili pungolio no
kelo tenga puringili kinye Itiopia
iyemuni Filipondo nimbei, “No i
omba purumomu kanowi. Melteni
na pipi timbelo mele molo no
manda limboya?” nimu. 37 Kano
tepa nimu kinye Filiponi ungu
pundu topa nimbei, “Jisasinga
ungu nimbo tiromu aku paimbo
ltemo ningo enge ningo ipuki
tinio lemo nu no manda linio,”
nimu. Kano wali Itiopia iyemuni
ungu pundu topa nimbei, “Jisas
Kraist yu paimbo Gotenga malo
nimbo ipuki tiro,” nimu. 38 Kano
kinye karo kanomu lepili nimbe
Filip kinye elo nona mainye
pungolio Filiponi tapu iye kanomu
no ltindirimu. 39 No kanomu
tiye kolko wendo oringili kinye
Awilimunga Mini Kake Telimuni
Filip walitikale meli purumu
kinye tepa nema ltimu kani tapu
iyemuni yu altopa naa kanopalie
na Jisasinga iye moro nimbe tono
kololipe yunge ulkendo purumu.
40 Minimuni Filip meli pumbe
kombu Asdot mondorumu kinye
yu akuna wendo pumbe kombu-
manga pali temane pengamu topa
tilipe andopa Sisaria kombu taun
wendo purumu.

9

Jisasini Sol Yunge iyemu nimbe kanopa ltimu

1 Filiponi neya aku tepa ter-
imu wali Sol oi pulu polopa
Awilimunga imboma mindili lipe
tirimu mele tiye naa kolopa,
eno kolangei nimbe eno mindili
lipe tipe molorumu. Aku tepa
molombaindo Gote popo tondoli
iyemanga iye nomimu molorumuna pumbe 2 waltindirimu kinye
iye nomimuni pipia te topa tipelie
nimbei, “I iye Sol, Damaskus
kombu pumbe Juda imboma maku
toko Gotenga ungumu pimele
ulkemanga pumbe, Jisas ipuki
tiko moromele imboma kanopa ka
tipe Jerusalem yando mepa opili,”
nimu. 3 Aku wali Sol yu Damaskus
nondopa pumbei purumu kinye
muluna pa enge nili te mainye
omba yu molorumuna tondolo
pa terimu. 4 Yu mini lepalie ai
topa mainye lepa pilerimu kinye
ungu te yundo nimbei, “Sol, Sol
nuni ambe temona na mindili liko
tirinoya?” nimu.

5 Kano tepa nimu kinye Soloni
nimbei, “Awilimu, nu nariya?”
nimu.

Aku wali yuni ungu pundu topa
nimbei, “Na Jisas, nuni mindili liko
tirino iyemu. 6 Kinye ola angilkono
ne taun awilina tukundo pani.
Akuna punio kinye nu tenio mele
imboreni nimbe timbelo,” nimu.

7 Sol kinye peya puringi iyemani
ungu pileringi nalo, imbo te naa

kanokolio, eno ungu naa ningo
we angileringi. 8 Sol kano mongo
makilipe ola molorumu nalo mon-
goni melte naa kanorumu. Aku-
munga yu peya puringi iyemani yu
ki ambolko meli Damaskus kombu
tukundo puringi. 9 Wali yupoko yu
mongoni melte naa kanopa langi
kape no kape naa nomba we per-
imu.
10 Damaskus tukundo Jisasinga
ungu pileli iye te molorumu,
aku iyemu yunge imbi Ananaias.
Awilimuni yu molorumuna omba
mongo indi kumbu tipelie "Anana-
ias" nimbe waltindirimu.
Aku wali yuni ungu pundu topa
nimbei, "Awilimu, na ya moro,"
nimu.
11 Kano kinye Iye Awilimuni
yundo nimbei, "Awili aulke te
imbi leko Aulke Toya Tolimu
nimele kanona nu pungolio nini
Judasinga ulkena tuku pungolio
waltindikolio i teko niwi. Tarsus
kombu iye Sol kanomboi ondu
niwi. Kano Tarsus kombu iyemu
yu akuna konge tepa moromo
kani pungo kanowi! 12 Sol yu
mongo indi kumbu te tepa kanomo
kinye aku kumbuna tukundo iye te
yunge imbi Ananaias aku iyemu
yu omba yunge kimu mongona
pala noimo kinye yunge mongomu
penga lembalo," nimbe Awilimuni
nimu.
13 I tepa nimu wali Anana-
ias ungu topondopa nimbei,
"Awilimu, iye akumuni nunge
Jerusalem moloringi imboma
tepa kenjipe mindili lipe tirimu
mele imbo awini temane toko
nimelena pio. 14 Gote popo tondoli
iyemanga iye awilimani yu pipia
toko tiringima lipe mepa ombalie
nunge imbi leko eno tapopili
ningo konge teremele imboma ka
timbeindo purumu," nimu.
15 Nalo aku tepa nimu wali
Awilimuni yundo nimbei, "Aku
tepa molo. Iye nio akumu yu
nanga kongono tendepili nimbo
kanopo ltiu iyemu. Yuni nanga
ungumu Israel imbo naa mololi
imbo tawendoma kinye enonga
iye nomi kingima kinye mo-
longemanga kape Israel imbo
molongemanga kape yu pumbe
nimbe timbelo kani nu paa nio
mele pungo tepuwi. 16 Yu nanga
ungumu nimbe andopa tipelie
nanga ungumunga nimbe umbuni
mepa mindili nombalo mele nani
lipo ondombo," nimu.
17 Kano kinye Ananaias pumbe
ulke nimu kanona tukundo pumbe
Sol ki pala noipelie ambolopalie
nimbei, "Ango Sol, nu aulkena
oni orunu kinye Awilimu nuni
kanorunu. Imunga aku kano iye
Jisasini nu mongo kelko makilko
kanoko Mini Kake Telimu nunge
konopuna omba molopa manda
tepili nimbe na puwi nimona i
oro," nimu. 18 Kano tepa nimu
kinye walitikale yunge mongona
melte pipi tirimu kanomu omba
wendo purumu kinye yu kelepa
mongoni melema manda kanopa
imbi tipelie, yu ola angilipe
Kraistinga iyemu kamukumu
molambo nimbe no ltimu. 19 Aku
tepalie yu langi pokore norumu
kinye yu kelepa enge perimu.

Soloni Damaskus kombu imboma ungu nimbe tirimu

Sol yu kano Damaskus kombu
Jisasinga ungumu pilko lombileli
imboma kinye wali pokore molo-
rumu. 20 Yu kano koinjo pumbelie
Judia imbomanga maku toko
Gotenga ungu pileringi ulkemanga
tumbi tipe pumbe Jisas kongono
andopa tepa molorumu mele
nimbe tipelie nimbei, "Jisas yu
aku Gotenga malo," nimu. 21 Yuni
ungu nimuna pileringi imbomani
mini ltekolio waliko pilko ningei,
"Ne aku nimo iyemu Jisasinga
imbimu leko popo toringi imbo
Jerusalem moloringima tepa ken-
jipe topa bulu balu tipe mundupe

mumindili lipe tirimu kano iyemu
moloya? Kinye kelepa ya omba
aku teko moromele imboma ka
tipe Gote popo tondoli iyemanga
iye awilima moromelena mepa
pumbei terimu iyemu lepamo,”
ningi. 22 Nalo Sol yunge engemu
olandopa purumu. Goteni eno
lipe tapondombalo iye mundumbo
nimbe kanopa ltimu iye Kraist aku
Jisas yu kano iyemu molorumu
mele enge nimbe, nimbe tirimu
kani Judia imbomani yundo ungu
te topondoko manda naa ningi.

Juda imbomani Sol yu tongei teringina kowa purumu

23 Wali awi teli omba pu-
rumu kinye Juda imbomani Sol
tongeindo wai toringi, 24 nalo yu
pilerimu. Yu tongeindo ipu leli
tangoli kape kombu ulke pape
kerepulumanga nokoringi. 25 Nalo
walite ipu leli yu lombili puringi
imbomani yu naa tangei ningo yu
meko pungo kombu liko okoko
kou pape teringina meko pala
pungolio akuna makopana lakilko
ka moko tokolio ka anjiko mainye
munduringi.

26 Aku kombu tiye kolopa pumbe
pumbelie Sol kano Jerusalem
kombu ombalie, Jisasinga ungu
pileli imboma kinye peya molom-
bai terimu nalo enoni yu paa
paimbo Jisasinga ungu pileli iye te
molo ningo liko manjikolio yu pip-
ili koloringi. 27 Nalo Barnabasini
yu lipe iye aposelema moloringina
meli pumbelie aku iyemando
nimbei, “Iye imu aulkena pumbe
Awilimu kanorumu. Aku wali
Awilimuni yundo ungu te nimu
kano kinye yu Damaskus kombu
pumbe Jisasinga ungumu pipili
naa kolopa nimbe tirimu,” nimbe
aku tepa nimbe tirimu. 28 Aku
ungu nimumunga Sol yu eno kinye
peya molopa, Jerusalem kombu
we andopa molopa, Awilimunga
ungumu pipili naa kolopa andopa
nimbe tirimu. 29 Yu kinye Grik
ungu ningi Juda imboma kinye
ungu mele nale teringi nalo aku
imboma enoni yu toko kondongei
teringi. 30 Aku tongei teringi mele
Jisasinga ungumu pileringi iye
angenupilini pilkolio, yu Sisaria
mainyendo meko pungolio Tarsus
kombu puwi ningo munduringi.

31 Kano kinye Soloni imboma
tepa kenjirimu ulumu tiye kolo-
rumu kinye Judia kinye Galili
kinye Samaria kinye kano kombu-
manga Jisasinga imboma umbuni
te wendo naa orumu. Aku kinye
imboma molko kondoringi. Aw-
ilimu pipili kolko yunge ungumu
pilipo lipo teamili ningo moloringi.
Kinye Mini Kake Telimuni eno
tapondorumu wali yunge ta-
lapemu enge nimbe imbo awini
yunge talapena tukundo tukundo
puringi.

Pitani Ainias nimbe iye te tepa koinjo ltimu temanemu

32 Pita kano kombumanga pali
andopalie walite Lida nimbe
kombu taun tenga Gotenga imbo
moloringima pumbe kanorumu.
33 Akuna iye te molorumumunga
imbi Ainias, yu kimbo ki kololi
iyemu yunge enge te naa per-
imu. Poinye ki talonga tukundo
ainyembo kau lerimu. 34 Kano wali
Pitani kano iyemundo nimbei,
“Ainias, Jisas Kraistini nu koinjo
pani nimo kani nu ola angilko
nunge ainyembo lenio kunumu
kimbuwi,” nimu. Aku tepa nimu
kinye yu kano walitikale ola
angilerimu. 35 Lida kombu taun
imboma kinye Saron kombu taun
imboma kinye pali yu kanokolio
konopu topele toko Awilimunga
ungumu pilko moloringi.

Pitani Tabita nimbe ambo te kolorumuna pumbe topa makinjirimu

36 Jopa nimbe kombu taun
tenga tukundo Awilimunga ungu

pileli ambo te molorumu. Aku
ambomu yunge imbimu Tabita,
tendeku imbimunga kelepa Grik
unguna aku Dorkas ningi. Yu
waliwali tiye naa kolopa, umbuni
perimu imboma kondo kolopa
imbo koropa nolima lipe tapopa
terimu. 37 Pita yu Lida taun
molorumu kano walimanga aku
ambomu kuro torumu kinye yu
kolorumu. Kelko yunge onomu no
ltendeko ulkemunga olana kiripi
tenga noiringi. 38 Jopa kinye Lida
taun talo nondoko nendo yando
leringili. Akumunga Awilimunga
ungu pilko lombileli imbomani
Pita Lida kombu molorumu ungu
pilkolio enoni iye talo yu molo-
rumuna liko munduringi. Aku
kinye elo ongo yu paa konge
tekolio ningili, “Nu peya pamili
nimbo limbili ombolo,” ningili.
39 Pita kano aku iye talo kinye
peya pumbe yu ulkena purumu
kinye yu kano meko ulkemunga
ola kiripina meko puringi. Ambo
waima Pita angilerimuna nondoko
ongo makai tendeko ongo angilko
kola tekolio Dorkas yuni koinjo
molopalie enonga maminye ten-
derimuma ongo liko ondoringi.

40 Kano kinye Pitani eno ulke
kiripina wendo paio nimbe mako-
ropa mundupelie komongo topa
pondopa mainye molopa Gote
konge terimu. Aku tepalie ambo
onomu lerimuna topele topa
kanopalie nimbei, “Tabita nu
ola angiliwi,” nimu. Kano tepa
nimu kinye ambo kano mongo
makilipelie Pita kanopa imbi
tipelie ola molorumu. 41 Pitani
ambo kanomu yu ki ambolopa
ola lipe anjipelie, Awilimunga
imboma kinye ambo waima peya
waltindipelie Dorkas kano koinjo
pumo kani ongo lieio nimu.
42 I ulu wendo orumumu Jopa
taun imboma pali pilkolio, imbo
awinini Jisas yu paimbo Kraist,
yu linonga Iye Awili molopili
ningo enge ningo ipuki tiringi.
43 Pita kano, wali awini Jopa
kombuna iye te kinye molorumu.
Aku moloringili iyemunga imbi
Saimon, yu kongi kao kangini
mele mare tepa wamopa kou ltimu
iyemu.

10

Pitani Kornilius nimbe iye te ungu mane tirimu

1 Rom kombu iye te Sisaria
taunona molorumumunga im-
bimu Kornilius. Aku iyemuni
Rom kombu ele iye ami 100
nokoromo iyemu. Aku ami
iyemanga talapemunga imbimu
Itali kombu ami iye talapemu. 2 Yu
kinye yunge pulu lerimu imboma
kinye eno Judia imboma molo.
Eno imbo lupema molkolio Gote
pipili kolko konopu tiko paimbo
yunge ungumu pileringi imboma
moloringi. Yuni mele molo lepa
koroko noringi imboma lipe tapon-
dopa kou mone tipe, waliwali Gote
konge terimu iyemu. 3 Walite ipu-
pene ena 3 klok mele Kornilius yu
Gote konge tepa molopalie mongo
indi kumbu tepa ulu te i tepa
kanorumu. Gotenga kongono iye
ensel te yu molorumuna orumu
ulu mona kanorumu. Aku orumu
enselemuni nimbei, “Kornilius,”
nimu.
4 Kano tepa nimu kinye Kornilius
kano mini ltepa pembele nimbe
taki lepalie waltindipe nimbei,
“Awilimu, ambe temoya?” nimu.

Kano tepa nimu wali ensele-
muni ungu pundu topa nimbei,
“Nuni konge teko imbo koropa
nolima liko tapondoko terenomuni
Goteni kanopa penga pimo.
5 Kinye nuni iye mare Jopa pangei
liko mundukolio akuna iye te
moromomunga imbi Saimon
yunge imbi te Pita aku iyemu
yu opili nengei. 6 Saimon Pita
yu peremo ulke pulu iyemunga

imbimu Saimonola nimele. Aku
ulke pulu iyemu yu kongi kao
kangini mele mare tepa wamopa
kou ltimo iyemu. Yunge ulkemu
nomu kuta kulendona angimo,”
nimu.
7 Ensel kanomuni aku tepa
nimbelie yu purumu. Kano
kinye Korniliusini yunge kongono
iye talo kinye yu lipe tapondo-
rumu ami ele iye te kinye eno
waio nimu. Aku ami ele iyemu
Gotenga ungu pilerimu iyemula.
8 Kornilius yu kinye wendo orumu
uluma aku iyemando pali nimbe
tipelie eno Pita liko meko wangei
Jopa kombundo paio nimbe lipe
mundurumu.
9 Kano iyema pungo ulkena
pekolio, otilikondo anjo pungo
awi tangoli Jopa nondoko pungei
puringi. Awi tangoli Pita kano
Gote konge tembaindo ulkemunga
kiripi olana purumu. 10 Kano
wali Pita kano engele kolopalie
langi te nambowa konopu lerimu.
Imboma langi kokele kaloringi
kolo nokopa molopalie yu kano
mongo indi kumbu tepa kano-
rumu kinye, 11 muluna anjo yando
pumbe, maminye paa awili tenga
ekondo ekondo pundu kitenga
ambolopalie taka lipe mainye
mundurumu. 12 Aku maminyena
tuku kongi lopa kera waimbe
melema pali moloringi. 13 Kano
kinye ungu te ombalie yundo
nimbei, “Pita ola angilkono i mele
moromelemanga te toko nowi,”
nimu.
14 Aku tepa nimu wali Pitani
ungu pundu topa nimbei, “Aw-
ilimu, paa naa nombo. Nuni
kanoko keri pino melema kinye
kalaro moromo nino melema
kinye lino Judia imbomando naa
nangei ningono ungu mane tirino
melema na naa noro naa nombo
molo,” nimu.
15 Wali talo tipe kano ungumu
altopa wendo omba yundo nimbei,
“Goteni kake teremo nimo mele-
mando nuni kalaro moromo ungu
naa niwi,” nimu.
16 Aku teko, wali yupoko teko
ungu ningili kinye walitikale
maminye kanomu kelepa muluna
olando purumu.
17 Pita kano konopu kimbo
tipelie i mongo indi kumbu
tepo kanoro ulumunga pulumu
ambe tepanje nimbe pilipe
moloromu kinye Korniliusini
lipe mundurumu iye kanoma
ongo imbo marendo Saimononga
ulkemu temuya ningo waltindiliko
ongolio yunge ulke kere puluna
ongo angileringi. 18 Akuna angilko
waltindikolio “Saimon Pita andi
moromoya?” ningi.
19 Pita kano mongo indi kumbu
teromunga pulumu ambe tepanje
nimbe konopu kimbo tipe molo-
rumu kinye yunge konopundo
Mini Kake Telimuni nimbei, “Iye
yupoko nu koroliko oromele.
20 Akumunga nu ola angilko
mainyendo pungo konopu awi
teli liko naa mundukono aku
iyema kinye pani puwi! Nani
iye akuma lipo mundunduna
oromele,” nimu.
21 Pita kano mainyendo pumbe
iyemando nimbei, “Eno koro-
romele iyemu na. Eno ambe
temona ongeya?” nimu.
22 Aku tepa nimu wali iyemani
ungu pundu toko ningei, “Rom
ele iye ami 100 nokoromo iye Ko-
rniliusini lino lipe mundumona
omolo. Kornilius yu Goteni kanopa
penga pimo iyemu, yu Gote pip-
ili koromo iyemu. Juda imbo-
mani pali yu iye pengamu nimele.
Gotenga ensel teni yundo nim-
bei, Saimon Pitani ungu te nu
nimbe tipili pileni kani yu opili
niwi nimu,” ningi. 23 Kano kinye
Pitani nimbeindo, “Eno peya otili
pamili kani kinye ipu leli i peamili
kani ulke tukundo waio,” nimu.

Neya wali pekolio ningimuni
otili oi yu kano peya eno kinye
purumu wali Kraist ipuki tiringi
Jopa kombu moloringi iye mare
Kraist ipuki tiko moloringima yu
kinye peya tapu toko puringi.
24 Eno pungo aulkena pekolio, otili
oi Sisaria kombu tuku puringi.
Korniliusini kinye onge nimbe
yunge angenupili lapali kinye pulu
lerimu imboma kinye tukundo
tukundo waio nimbe eno liko
maku toko nokoko moloringi.
25 Pita kano ulkena tukundo pum-
bei purumu kinye Kornilius omba
yunge kimbo puluna tamalu pepa
yunge imbi nimbe pala mundupe
kapi nimu. 26 Nalo Pitani yundo
nimbei, “Na Gote molo, na imbo
iyemu. Nu ola angiliwi,” nimu.

27 Ungu nilkolo ulke tukundo
puringili kinye imbo awi teli maku
toko moloringina kanorumu.
28 Pita yuni kano imbomando
nimbei, “Judia imboma kinye
imbo lupema kinye tendekuna naa
molangei nimele ungu manemu
eno pimele. Na Judia iyemu
molopo i ungu manemu piomunga
eno imbo lupe moromelena naa
olka nalo Goteni na lipe ondomo
mele i tepa, yuni nando nimbei,
‘Imboma apuruko te keri, kalaro
mololimu ningo tendekuna naa
molonio kinye manda naa tem-
balo,’ nimu. 29 Akumunga na owi
ningo waltindinge kinye enonga
ungumu lipo tui naa tipo ondu.
Imunga ambe temona nando owi
ningiya?” nimu.

30 Kano tepa nimu kinye Ko-
rnilius ungu pundu topa nimbei,
“Wali kite omba purumu kinye ena
3 klok wali i nanga ulkena tuku
na Gote konge tepo moloru kinye
walitikale nanga kumbekerena
imbo te wale pakoli paa tondolo
pa telimu pakopa ombo angilipelie
31 nimbeindo, ‘Kornilius nu Gote
konge tereno mele yuni pilipe
lipe, imbo koropa nolima liko
taporono mele kanopa penga
pimo. 32 Imunga kinye nuni iye
mare Jopa pangei liko mundukolio, akuna iye te moromo, iyemunga imbi Saimon, yunge imbi te Pita. Yu opili nengei. Pita yu kongi kao kaluluni mele mare tepa wamopa kou mone ltimo iye Saimononga ulkena moromo, yunge ulkemu nomu kuta kulendona angimo,’ nimu. 33 Aku tepa nimu ungu pilipolio nani tumbi tipo nu moloniona iye marendo nu pungo lipeio nindumunga nu ongo linge akumunga nu paa onio. Kinye lino Gote kinye peya ombo moromolo imboma Goteni nu ungu nimbe timoma lino ningo teni nimbo pilimilindo ombo moromolo,” nimu.

Pitanga ungu mane tirimuma

34-35 Korniliusini aku tepa nimu kinye Pitani pilipelie nimumuni, Korniliusinga ulkena moloringi imbomando pulu polopa nimbei, “Oi pilipolio Goteni Israel imboma kau manjipe konopu mondoromo konopu leru. Nalo kinye pilto, yuni imbo talapemanga pali te te nimbe yu pipili kolko Gote yunge imbi kape ningo ulu pulu pengama teremele imboma kanopa penga pilipe aku imboma nanga kumbekerena manda ongo molangei nimo lepamo, aku ungumu kinye lipo mantiro. 36 Goteni Israel imbomando ungu pengama nimbe mundurumumu eno pimele kano. Aku ungumupe paa pulumu i tepa, oi eno Gotenga opa pule imboma moloringi. Nalo kinye Jisasini terimu ulumuni opa topa kolopalie imbo lipe Gote kinye tendeku tipe mondoromo. Aku Jisas yu imbo palinga Iye Awili. 37 Oi Judia kombumanga ulu wendo orumuma eno nanga ungu niomu piltimele imbomani oi pilko pora tirimele. Oi Jononi imbomando konopu topele tokolio no liengei

nimbe aku unguma nimbe tirimu.
Kelepa Jisas Galili kombu yunge
uluma pulu polopa terimu. 38 Oi
pulu polopa Goteni kanopa lipelie
imboma nokopa kondombalo
iye te lipo mundumbo iyemu yu
Nasaret kombu Jisas nimu. Aku
iyemu pumbe molopili nimbe,
yuni Jisas Mini Kake Telimu tipe
Jisas enge nipili nimbe engemu
tirimu. Kano kinye Gote Jisas
kinye molorumu kolo Jisas kom-
bumanga andopa ulu pengama
tepa, kuro kerimanga nokoli
Sataneni ambolorumu imboma
koinjo pangei nimu.

39 Juda imbomanga kombuma
pali kinye enonga taun awili
Jerusalem kinye yuni ulu teri-
muma pali lino yunge lombili an-
dorumulumani mongoni kanopo
molorumulu. Juda imbomani yu
kolopili ningo yu unjo polopeyana
toko uku toringina kolorumu.
40 Nalo yu wali talonga ono kom-
buna perimu, kelepa wali yupoko
tipemunga Goteni topa makin-
jipelie imbomani nu kanangei
mona molowi, nimu. 41 Imbomani
yu makilipe ola molorumu ulumu
palini naa kanoringi. Oi Goteni
kanangei nimbe imbi torumu
imbomani kau kanoringi. Jisas
makilipe ola molorumu kinye yu
peya langi nombo molorumulu
imbomani kau yu kanorumulu.
42 Yuni linondo nimbei, ‘Enoni im-
boma ungu tukumemu ningo tiko,
Goteni imbo koinjo moromelema
kinye kololima kinye enonga pali
kot tendepa uluma moke tepa
pilimbelo iyemu na molopili nimu,
ningo imboma anjo ningo tieio,’
nimu. 43 Gotenga iye profetemani
pali oi yu mai kombuna oi naa
opili yunge ungumu ningo tikolio
ningei, ‘Jisas yu paimbo Gotenga
malo molopa paimbo yu maina
mainye omba imbomanga nimbe
kolo wangopa kolondorumu aku
ulumu enge ningo ipuki tinge
imboma Goteni Jisas imbomanga
nimbe tenderimumunga pilipelie
kano imbomanga ulu pulu keri
teringima altopa topele topo naa
kanombo nimbe tiye kolondombo
nimu,’ ningi,” nimbe Pitani aku
tepa nimu.

Imbo lupema Mini Kake Teli ltingi

44 Pitani aku tepa nimbe molopili
Mini Kake Telimu omba Pitani
ungu nimbe tirimuna pilko
moloringi imbomanga konopuna
tukundo purumu. 45 Goteni oi
Judia imbo Jisas ipuki tiringima tir-
imu mele kelepa imbo talape lupe
moloringima aku tepa tirimuna
kanokolio Kraist ipuki tili Judia
iye Pita peya tapu toko oringimani
paa mini lteko araya ningi. 46 Mini
Kake Telimu kano imbo lupe
ltingimani imbo ungu lupe lupema
ningo Gote imbi kapi ningina
pilkolio Juda iye kanomani Mini
Kake Telimu omba enonga konop-
umanga pumo lepamo ningo liko
manjiringi. Kano ulu kanopa
pilipelie Pitani nimbei, 47 “Lino
Kraist ipuki tili Judia imboma Mini
Kake Telimu ltimulu mele kinye
i imbo talape lupema kape Mini
Kake Telimu ltimele kani narini
eno no naa liengei nimbe manda
mi tombaloya?” nimu. 48 Aku
ungu nimbelie yuni nimbei, “Eno
Jisas Kraist yunge imbimunga no
liengei,” nimu. Imbo kanomani
no liko pora tikolio Pitando ningei,
“Nu i teli oi naa puwi. Wali pokore
nu lino kinye peya molkolio altoko
pani,” ningina yu kano eno kinye
wali pokore we molorumu.

11

Pita kano Jerusalemendo kelepa yando orumu

1 Iye aposelema kinye Jisas-
inga Judia kombu pali moloringi
imboma kinye eno Juda imbo-
manga imbo lupema Gotenga

ungumu pilko ltingi mele pileringi.
2 Akumunga Pita Jerusalem olando
purumu kinye ungulumanga
kangi pundu te kopiko lteringi
ungu manemu paa teamili ningi
Kraist ipuki tili imbomani Pita
Rom iye Kornilius ulkena puru-
muna yu iri tokolio 3 ningei, “Nu
Judia iyemu molkono imbo kangi
naa kopilimanga ulkena pungo,
aku imboma kinye peya molko
langi noringimu aku ulumu paa
teko kenjirinu,” ningi.

4 Nalo Pitani ulu pali wendo
orumuma eno temane topa tipelie
nimbei, 5 “Yane iyema, na Jopa
taun moloru kinye na Gote konge
tepo molopolio niumuni mongo
indi kumbu tepo kanoru kinye mu-
luna anjo yando pumbe maminye
paa awili te ekondo ekondo pundu
kitenga ambolopalie taka lipe
maina mainye mundurumu. Aku
kinye na moloruna omba lerimu.
6 Akuna tukundo kanoru kinye
kongi lopa kera waimbe mele
takerama kape mele ari telima
kape pali akuna tuku moloringi.
7 Kano kinye ungu te ombalie
nimu ungu pileru. Aku ungumuni
nando nimbei, ‘Pita ola angilkono i
melema te toko nowi,’ nimu.

8 Aku tepa nimu wali nani ungu
pundu topo nimboi, ‘Awilimu
paa naa nombo. Nuni kanoko
keri pino melema kinye kalaro
moromo nino melema lino Judia
imbomando naa nangei ningo
ungu mane tirinu melema oi
walite kape, te paa naa noru,’ niu.

9 Wali talo tipe kano ungumu
muluna wendo omba nando
nimbei, ‘Goteni kake tenderemo
melemando nuni kalaro moromo
ungu naa niwi,’ nimu. 10 Ilto aku
tepo wali yupoko ungu alowa ter-
imbulu kinye walitikale maminye
kanomu kelepa muluna olando
purumu.

11 Muluna kelepa olando pu-
rumu kano wali Sisaria iye teni
paio nimbe lipe mundurumu
iye yupoko na moloru ulkena
oringi. 12 Aku wali Mini Kake
Telimuni nando nimbei, ‘Konopu
awi teli liko naa mundukono iye
ima kinye nu puwi,’ nimu. I
Kraistinga iye kite talo pakera
eno na kinye peya tapu topo
Sisaria iyemunga ulkena tukundo
purumulu. 13 Ulkena tukundo
purumulu kinye kano iyemuni
linondo nimbei, ‘Mulu kombuna
iye ensel te nanga ulkena ombalie
nimbei, “Nuni iyemare Jopa
pangei liko mundukolio akuna
iye te moromo, iyemunga imbimu
Saimon, yunge imbi te Pita, aku
iyemu yu opili,” niwi. 14 Nu
kinye nunge ulkena peremele
imboma kinye Goteni enonga teko
kenjirimele uluma tiye kolopalie
tepa limbelo kani yu kinye molko
kondoko kau punge ulu pulumu
manda linge mele nimbe timbelo,’
nimbe enselemuni nando aku tepa
nimu nimbe kano iyemuni aku
tepa nimu.

15 Aku tepa nimu kinye nani
pulu polopo ungu nimboi niu wali
oi lino molorumuluna Mini Kake
Telimu mainye orumu mele aku
tepa ne kano imboma moloring-
ina orumu. 16 Aku terimu wali
nani Awilimuni ungu te oi nimbe-
lie nimbei, ‘Jononi imbo no kau
ltindirimu nalo Goteni aku mele
eno Mini Kake Telimu lipe timbelo’
nimu mele altopo lipo manjiru.
17 Aku lemo Awili Jisas Kraist enge
nimbo ipuki tirimulu kinye Goteni
lino oi Mini Kake Telimu tirimu
mele altopa aku tepa imbo lupema
tirimu lemo na nari molopolio Go-
tendo molo nilkaya?” nimu.

18 Pitani aku tepa nimu mele
pilkolio enoni oi yundo ningi
mele kamu kumu munduko tiye
kolkolio, Gote kapi ningolio ningei,
“Akumunga Goteni imbo lupema
konopu topele toko manda molko
kau pangei nimbe panjirimu

lepamo," ningi.

Imbo mareni Gotenga ungumu Antiok kombundo meko puringi

19 Oi Stiven toko kondokolio pele Kraistinga imboma mindili liko tiringi kinye eno bulu bala ningo puringi. Aku wali mare kombu Fonisia pungo, mare kombu Saiprus pungo, mare Antiok kombu pungo pungolio Jisasinga temanemu Juda imbomando kau toko tilko andoringi. 20 Nalo bulu bala ningo puringi iye mare Saiprus kombu kinye Sairini mai pulu iyema moloringi. Antiok kombu wendo oringi wali Grik imboma kape Iye Awili Jisasinga ungu tukume ningo tiringi kala. 21 Iye Awilimuni yunge ungumu pilko lombileringi imboma lipe tapondorumu. Aku terimu kinye manga pupu paa awinimuni yunge ungumu pilko lombilko Awilimu kinye konopu tiko konopu topele toringi.

22 Aku Jerusalem moloringi imbomani aku wendo orumu ungu temanema pali pilkolio wali Barnabas nimbe iye te Antiok nimbe kombundo tiko munduringi. 23-24 Barnabas nimbe aku iyemu yu iye pengamu. Mini Kake Telimu kinye ipuki tili ulumu talo yu kinye pepa tengepeya terimu. Yu kano Antiok kombu pumbe wendo ombalie Goteni imboma mane ungu tirimu mele kanopalie yu kano tono kolorumu. Yuni Antiok kombu tukundo pumbe Jisasinga ungu pilko lombileringi imbo akuma pali nimbe enge tipe i tepa nimu, 'Enonga ipuki tili ulumu tiye naa kolaio. Waliwalima Awilimu kinye konopu tiko yu kinye tenge tiko molaio,' nimu. Aku wali imbo pulumu lino Awilimunga imboma molamili ningo tukundo tukundo ongo moloringi.

25 Da wali Barnabas kano Sol korombai Tarsus nimbe kombu awili tenga purumu. 26 Sol kano kanopa ltendepalie kinye yu lipe meli Antiok kombu orumu. Kelko poinye tenga undukana elo aku kombuna Kraistinga imbo moloringima peya moloringili. Imbo awi teli akuna ungu mane tiringili. Antiok kombuna Jisasinga ungumu pilko lombileringi imbomando imbo wemani pulu polko Kristen imbi tiringi.

27 Neya aku walimanga Gotenga profet iye mare Jerusalem kombu molkolio Antiok kombu maindo oringi. 28 Aku iye oringimanga iye tenga imbi Agabus. Aku iyemu yuni ola angilipelie Mini Kake Telimuni lipe tapondorumu wali nimbei, "Umbuni awili te wendo ombalomu lemo Rom Gavmaneni nokoromo kombumanga palinga wendo ombalo. Aku walimunga lemo engele ombalo," nimu. (Klodius nimbe iye teni Rom gavman nokorumu wali i ulumu wendo orumu.) 29 Jisasinga ungumu pilko lombileringi imbomani enonga imbo angenupili Judia kombu molko peringima kou tipo tapamili konopu leringi. Imbo te te ningoni mele paa pulumu tipo mundumolo ningo konopuna kili kili tendeko noiringi. 30 Kou mone liko popo tikolio Barnabas kinye Sol talonga kindo tiringi. Aku teringi kinye Barnabas Sol taloni liko meko ongo Judia moloringi Kristen tapu imboma tiringili.

12

King Herot Agripani Jisasinga ungu pilko lombilko moloringi imboma umbuni lipe tirimu

1 Neya aku walimunga King Heroteni Jisasinga ungu pilko lombilko moloringi imbo mare mindili lipo tipo topo kondombo nimbe ambolopa ltimu. 2 Yuni Jononga angenu Jems loi geleani toko kondangei nimbe ee nimu. 3 Juda imbomani neya aku terimu ulumu konopu tiringina kanopalie

wali Heroteni Pita kape ambolopo
liembo konopu lerimu. (I terimu
ulumu aku Bret Yis Naa Munduko
Noli wai awili aku wali terimu.)
4 Altopa Heroteni Pita kano am-
bolopa lipelie ka ulkena panjirimu.
Aku tepalie ele iye 16 kite kite
ningo wai ambolko Pita yu tapu
teangei nimu. Heroteni Pita kinye
tembo nimbe konopuna kili kili
ltenderimu ulumu i tepa, Pasova
Wai akumu oi omba pumbelo wali
pele imbomanga kumbekerena
wendo mepo ombo kot tendembo
konopu lerimu.

5 Aku konopu lerimumunga
Pita kano ka ulkena we perimu.
Nalo Jisasinga ungumu pilko
lombileringi imbomani Pita yu
kolo ningo Gotendo konge enge
ningo tendeko kau moloringi.

Enselemuni Pita ka ulkena wendo ltimu

6 Pita kano otilikondo Heroteni
mepa wendo omba kot tendem-
balo wali kinye mele ipu leli uru
perimu. Yu ele iye talonga imu-
nana ka sen taloni ka toko mon-
doringi. Aku wali ele iye wemani
ka ulke kere pulumu nokoringi.
7 Kano wali Pita perimu kanona
Awilimunga ensel orumundo maa
torumuna akuna omba angiler-
imu. Ne kano kiripina tuku pa
terimu. Aku kinye enselemuni Pita
kano lambona topalie makinjipe
ola mondorumu. Kano tepalie en-
selemuni nimbei, “Welea makilko
ola angiliwi,” nimu. I tepa nimu
kinye Pitanga kina ka sen kanomu
yunu moki lepa mainye purumu.

8 Kano wali enselemuni nimbei,
“Nu wale pakoli pakokono nunge
kimbo su talo mondowi,” nimu
kano terimu. Kano terimu kinye
enselemuni nimbei, “Nunge ali
wale pakolimu pakokono na puro
mele lombiliwi,” nimu. 9 Aku wali
ensel kanomu tawendo purumu
kinye Pita kano lombilerimu.
Enselemuni terimu ulumu Pitani
ulu paimbore teremonje nimbe
naa lipe manjirimu. Pita mongo
indi kumbure tero kau konopu
lerimu. 10 Ele iye nokoko angi-
leringina ongo pungolio talo tiko
we ele iye nokoko angileringina
ongo pungolio kombu sitina tuku
puringi kano ain papena wendo
oringili. Kano wali ain pape
kere pulu kanomu yunu nangape
torumu. Kano pape kere puluna
wendo pungolo aulkena puringili
kinye ensel kanomuni yu tiye
kolopa tepa nema ltimu.

11 Kano wali Pitani paimbo ter-
imu kano ulumu lipe manjirimu.
I konopu lepalie nimbei, “Kinye
na paa lipo mantiro. Iye Aw-
ilimuni yunge enselemu na molon-
duna paa lipe mundumo. Juda
imbomanga na kinye wendo om-
balo ningo liko manjiringi uluma
kinye King Herotenga kindo na
tepa koinjo wendo ltimo,” nimu.

12 I uluma lipe manjipelie kinye
yu kano Marianga ulke purumu.
Marianga malo Jon yunge imbi
te kape Mak ningo tiringila.
Imbo pulumu akuna konge teko
moloringi. 13 Pita kano pumbelie
nangape tawendo gaungau tirimu.
Kano wali kongono ambo te imbi
Roda, aku ambomu nari oromonje
nimbe kanombai purumu. 14 Kano
kinye ambo wenepo kanomuni
Pitanga ungu pilipe imbi tipelie yu
paa tono lakopa kolopalie nangape
kano komu tindipe naa toli lkipe
tukundo pumbelie imbo nombeya
teko moloringi kanomando nim-
bei, “Pita kano omba ulke kere
puluna tawendo angimo,” nimu.

15 Kano tepa nimu wali imbo-
mani ningei, “Nu loi ltenoya?”
ningi. Nalo aku teko ningi kape
enge nimbe, nimbei kau nimu.
Aku wali imbomani ningei, “Pi-
tanga minimunje,” ningi.

16 Aku wali Pitani tawendo
gaungau timbei kau tirimu. Kelko

nangape kano tokolio yu kanokolio eno mini lteringi. 17 Aku wali
Pita yuni yunge ki ola mundupe
ungu molo nimu wali imboma
ungu naa ningi. Aku wali yuni Awilimuni yu ka ulkena mepa wendo
orumu kano uluma temane topa
tirimu. Aku tepa nimbelie nimbei,
“Jems kinye we Jisasinga ungu
pilko lombileli imbo akumando
i nio unguma anjo ningo tieio,”
nimbelie yu kombu tenga lupe
purumu.
18 Otilikondo Pita kano ambe
temonje ningo ele iyema eno mini
lteko konopundo pilko tunduringi.
19 King Herot kano kombu palinga
Pita kororumu nalo tenga kanopa
naa ltimu. Aku wali Pita tapu teko
angileringi kano ele iyema ungu
waltindirimu nalo enonga ningi
unguma naa pilipe ltimu wali aku
iyema toko kondangei, nimu.

King Herot kolorumu

Altopa King Herot kano Judia
kombu wendo pumbe Sisaria
nimbe kombu siti tenga pumbelie,
wali te akuna molorumu. 20 Herot
kano Tair kombu imboma kinye
Saidon kombu imboma kinye
mumindili lakopa kolorumu.
Nalo aku kombu siti lerimumanga moloringi imbomanga
unguma pilkolio imbo mulimuli
mare awini maku toko Herot
molorumuna oringi. Akumunga
kumbe leko eno lipe tapondopa
kingimu kinye ungu nindipili
ningo iye te kanoringi. Aku iyemunga imbi Blastus, yu Herotenga
tukundo ulumanga kongono iye
mulimulimu. Imbo akumani
yundo Herot ningo ame tondoko
lino kinye ame topa linonga
ungumu pilipili kani niwi ningi.
Aku ambe telka eno kere langi
ltingimu aku Herot yunge nokorumu kombumanga ltingi.
21 Blastus kano pumbe
nindirimu wali Heroteni pilimbo
nimbelie wai panjirimu. Aku
wendo orumu wali, Herot yu
yunge wale pakoli kamakomu
pakopa Pol enge nilina pala
molopalie imboma ungu nimbe
tirimu. 22 Aku terimu wali imbomani ungu are ningo olandoko
ningolio ningei, “I nimo ungumu
gotere mele ungu nimo. Imbo
iyerenga mele molo,” ningi. 23 Aku
wali Heroteni Gote imbi awili
naa tirimuna Awilimunga ensel
teni yu topa noirimu kani yu
kano korowani norumu kinye
kolorumu.
24 Nalo Gotenga ungumu anjo
yando palaku lepa imbo tukundo
tukundo lipe anjo anjo pumbei kau
purumu.
25 Altoko Barnabas kinye Sol talo
elo liko munduringina kou meko
Jerusalem kombu tukundo ongo
kongono kanomu pora tikolio wali
altoko Antiok kombundo puringili.
Aku pungili wali iye te imbi Jon
yunge imbi te Mak aku iyemu kape
waye liko meko puringili.

13

Barnabas kinye Sol talo kanoko likolio Gotenga kongonona wendo tiko munduringi

1 Antiok kombu tukundo
Gotenga ungumu pilko ipuki tiko
lombilko moloringi imbomanga
imunana Gotenga ungumu imboma mane tiringi imbo mare
kinye Gotenga profet imbo mare
moloringimanga imbima i tepa:
Barnabas, Saimon (yunge imbi
te Kilu), Sairini siti kombu iye
te yunge imbi Lusius, kelepa iye
tenga imbi Manain (aku iyemu
yu King Herot kinye molopa
akorumu). Kelepa iye te Sol.
2 Aku iyema eno Awilimunga imbi
kapi ningo kere langi mi leko
naa nongo we peringi. Aku wali
Gotenga Mini Kake Telimuni iye
akumando nimbei, “Sol kinye
Barnabas talo na tieio. Nanga
kongono enge nili te tendangili.

Aku kongonomunga nani kanopo
lindu iye talo," nimu. 3 Altoko kere
mi leko naa nongo konge teringi
kano uluma teko pora tikolio
kinye Barnabas kinye Sol talo ki
pala noikolio Gotenga kongonona
wendo tiko munduringi.

Barnabas kinye Sol talo Saiprus kombu pungo moloringili

4 Barnabas kinye Sol talo Mini
Kake Telimuni imbi topa wendo
lipe mundurumu. Kano iye talo
Selusia nimbe kombu siti tenga
wendo puringili. Akuna molkolio
kinye anjiko Saiprus nimbe kombu
te nomu kuta imunana lerimu
akuna no sip liko puringili. 5 Iye
kano talo Salamis ningo kombuna
wendo ongolio kinye akuna Juda
imbomanga nombeya ulkemalio
Gotenga ungumu ningo tiringili.
Jon Mak nimbe aku iyemu kape elo
tapombai waye moloringi.

6 Kombu no imunana lerimu
kanomunga aku teko nilko an-
jikondo pungo welendo Pafos
nimbe kombu tendo wendo
oringili. Pafos kombu akuna Juda
ala iye te kanoko ltenderingili. Aku
iyemunga imbi Ba-Jisas. Yu kolo
toli iye profetemu. 7 Aku iyemu
yu waliwali gavman nokorumu
iye Sergius Paulus kinye nondopa
molorumu. Sergius Paulus yu iye
konopu peyo lelimu molorumu.
Aku iyemu yuni Barnabas kinye
Sol talo ungu nimbe mundupelie
yu morona walio nimu. Aku ambe
telka yu Gotenga ungu tukumemu
pilimbei nimu. 8 Nalo Elimas kano
ala iyemuni kano iye talo kinye
opa pule torumu. (Liko manjeio,
Ba-Jisasinga imbi te Elimas. Yunge
imbimunga ungu pulumu ala
iyemu.) Aku iyemu yuni gavman
nokoli iyemu Jisasinga ungumu
pilko lombileli ulu akumunga
pipi timbei mongo kondorumu.
9 Nalo Sol Mini Kake Telimu pepa
tengepeya tenderimu. Solonga
imbi te Pol. Yuni Elimas enge
nimbe kanopalie 10 nimbei, "Nu
Satanenga malo! Ulu toya toli-
manga palinga nu opa pule iyemu.
Nu kinye ulu keri imbo lope
ltendeli uluma kinye ungu kolo
toli uluma pepa tengepeya teremo.
Nu waliwali Awilimunga ungu
paimbomu kelko liko topele toko
kolo none tendeni kau tereno.
11 Imunga kinye nu Awilimuni
topili! Aku tembalo wali nunge
mongo talo limbelo kani nu
wali marenga melte manda naa
kanonio. Enamunga pamu kape
paa naa kanonio," nimu.

Kano kinye Elimasinga mong-
ona melema pali tumbulu torumu.
Kano kinye yu ki ambolko meko
pangei nimbe imbo te korombai
tune tane andopa makai ten-
derimu. 12 Gavman nokoli iye
kanomuni i kano ulu kanopalie
kinye yunge konopundo pilipe
tenge tipe Jisas ipuki tirimu. Aku
tepalie Awilimunga ungu manemu
pilipelie yunge konopundo mini
purumu.

Pol kinye Barnabas talo Saiprus kombu tiye kolko wendo puringili

13 Pol kinye yunge waye
moloringi imbo kanoma kinye
Pafos kombu tiye kolko no sip
liko nomu kuta wendo puringi.
Aku tekolio Pamfilia nimbe kombu
awili te lerimumunga tukundo
Perga nimbe kombu tenga wendo
oringi. Nalo aku wali Jon Mak
yu kano waye andoringi iyema
tiye kolopa Jerusalemendo yando
orumu. 14 Kelko Pereka kombu
liko yando munduko pungo kau
molko Pisitia nimbe kombu awili
te lerimumunga tukundo Antiok
nimbe kombu siti tenga wendo
oringili. Antiok kombu tukundo
Israel imbomani Gote popo toringi
wali elo kano Israel imbomanga
nombeya ulke tenga tuku pungo
mainye moloringili. 15 Kano kinye
nombeya ulke nokoli iyemani

Mosesinga mane ungumu kinye
aku oi Gotenga nimbe munduli
ungu nili iye profetemani toko
panjiringi unguma kambu toringi.
Aku tekolio Pol kinye Barnabas
talo moloringilina ungu ningo
mundukolio ningei, “Ango kame,
eloni i imboma enge timbelo mele
ungu mare noiko molongele lemo
imbo ima pilengei ningo tielio,”
ningi.

16 Kano teko ningi wali Poloni
ola angilipelie ki pala mundupelie
nimbei, “Eno Israel imboma kinye
we imbo Gotenga imbi ambolko
ola ltimele imbo akuma eno
paa wamongo pileio! 17 Israel
imbomanga Goteni linonga ara
kaue kame kanopa ltimu. Imbo
akuma Isip kombu moloringi aku
wali Gote yuni imbo akuma enge
panjindipe imbo kalko liko manga
awilimu molangei nimu. Kelepa
imbo akuma kombu akuna enge
paa awili nimumunga Goteni
mepa wendo orumu. 18 Aku
tepalie yuni imbo akuma poinye
40 tukundo kombu kapu wena kele
topa nokorumu. 19 Goteni aku wali
Kenan kombu maina imbo manga
pupu kite yupoko moloringima
topa mundupelie enonga maima
yunge imboma kamukumu tirimu.
20 I uluma pali poinye 450 akuna
tukundo wendo orumu.

Aku uluma oi tepalie altopa
Goteni yunge imboma nokoko
teko leangei nimbe iye enge nili
mare tirimu. Aku tepa iyema
tilipe omba ombalie profet Samuel
wendo orumu wali ulu kanomu
kelerimu. 21 Aku wali imbomani
eno nokopili iye kingire kanoko
liko tiwi ningo konge teringi. Aku
teko ningi wali Goteni Kis nimbe
iye tenga malo Sol nimbe iye
te kanopa lipe tirimu. Sol yu
Benjamin ningo anda pupu peringi
aku lapuna iyemu. Aku iyemu yu
poinye 40 tukundo king kamako
molorumu. 22 Kelepa Goteni Sol
umbulu tipelie kinye Devit enonga
king molopili nimu. Goteni Devit
yundo nindirimu ungumu i tepa,
Nani Jesinga malo Devit kanopo
lindu. Yu nanga iye paa
moromo. Akumunga nani
tepili konopu lembo uluma
pali tembalo, *(1Sa 13:14)*
nimu.

23 Akumunga Goteni Devitinga
anda pupu talapena Israel im-
boma tepa lipili nimbe iye te
kanopa lipe mepa wendo orumu.
Aku tepalie Goteni oi aku tepa
tembo nimbe mi lepa nimu mele
terimu. Aku Devitinga manga
pupuna kanopa ltimu iyemunga
imbi Jisas. 24 Jisas kongono pulu
mondopa oi naa teli wali Jon Imbo
No Ltindilini Israel imboma pali
Gotenga ungumu nimbe tirimu.
Yuni nimbei, ‘Eno konopu topele
tokolio no lieio,’ nimbelie aku tepa
nimbe tirimu. 25 Aku tepalie yuni
kongono tepa pora timbei wali i
tepa nimu, ‘Enoni na nari konopu
ltemeleya? Na Gotenga kanopa
lili iye Kraist molo. Aku iyemu yu
akilio lepa ombalo. Aku iyemunga
nani yunge kimbo su kamu manda
pio tindimbo mele molo,’ nimu.

26 Ango kame, Abrahamenga
lapuna malopili iyema kinye imbo
lupe Gotenga imbi ambolko ola
ltimelema eno i ungumu wamongo
pileio! Goteni Jisasindo imboma
teko lipuwi nimu ungumu linondo
nimbe mundurumu. 27 Nalo
Jerusalem imboma kinye enonga
kombu meli iyemani Jisas yu
kanoko imbi naa tiringi. Oi
Gotenga profet iyemani toko
panjiringi unguma Israel imbo-
mani Gote popo toromele wali
kinye waliwalimanga kambu toko
ningo tirimelema pimele nalo
naa liko manjirimele. Nalo kelko
Jisas yu toko kondoringi ulumuni
kano unguma kere mepili ningi.
28 Paimbo yu toko kondongei ungu
pulu te naa kanoko ltenderingi

nalo Pontius Pailateni yu we toko
kondangei nindipili ningo yundo
konge teringi. 29 Jisas yu kinye
wendo ombalo ulu pali oi toko
panjiringi aku uluma tekolio kinye
yu unjo polopeyana mainye likolio
ono kombu kou angana pungo
noiringi. 30 Aku teringi nalo Goteni
yu kololi ulu pulumunga topa
makinjirimu. 31 Aku terimu kinye
wali pulumunga yu kinye waye
koniye leko Galili pulu mondoko
Jerusalem kombu tuku puringi
aku imbomani kanoringi. Kinye
kano imbomani kanoringi mele
linonga Israel imboma ningo tilko
andoromele.
32 Linoni eno i ungu tukume
nimbo tirimolo. Linonga ara
kaue kame kinye oi Goteni tembo
nimbe mi lerimu aku uluma 33 lino
enonga kalko ltingi bakulumanga
kere mepili nimu. Aku terimu
ulumu Jisas topa makinjipe ola
mondorumu ulumuni terimu. Aku
terimu ungu tendekumula kunana
bukumunga talo tipe ungumunga
nimbei,

Nu nanga malo; kinye na nunge
lanie moro, *(Sng 2:7)*

nimbe peremo.
34 Paimbo Goteni yu naa purupili
nimbe kololi ulumunga topa
makinjirimu ulumundo kunana
bukuna ungumu nimbei,

Nani oi Devitindo timbo nimbo
mi leru aku mane ungu
tukumema nu paimbo
timbo, *(Ais 55:3)*

nimbe peremo.
35 Aku tepa tendeku ungumunga
kunana bukuna ungu te kape i tepa
nimbe peremo:

Nuni nunge Iye Kake Telimu pu-
rupili ungu naa ninio. *(Sng
16:10)*

36 Aku nimu ungumu Devitindo
naa nimu. Oi Devit molorumu
wali Devitini Goteni tewi nimu
kongonoma pali tepalie yu kolo-
rumu. Aku wali yunge lapali kinye
ono teringi kinye yunge kangimu
pururumu. 37 Nalo kololi ulu-
munga Goteni topa makinjirimu
aku iyemu naa pururumu.
38 Akumunga nanga ango kame,
nani eno liko manjengei nimboi
tero ungumu i tepa: Ulu pulu
kalaroma tiye kondopa komu
tindili ulumu aku we aulke te
molo nalo Jisas kinye kau ltemo
ungumu eno nimbo tiro. 39 Jisas
terimu ulumuni kau imbo pali yu
ipuki tingema Gote kinye tendeku
tipe manda mondombalo. Nalo
oi Mosesinga mane ungumuni
imboma Gotenga imbo toya tolima
manda naa mondombalo. 40 Oi
Gotenga profet iyemani ningi
unguma eno kinye naa wendo opili
kani enoni wamongo kele toko
nokaio. 41 Aku ungumu i tepa,

Eno umbulu taka ungu nindili im-
boma i ungumu wamongo
pileio! Nani eno molko
punge walimunga eno tepa
mini ltendepili ulu te tembo.
Eno ningo tinge wali kape
enoni aku ulumu ipuki naa
tinge. Akumunga eno we
andoko andokolio kinye
kelko kolonge ningi," *(Hab
1:5)*

nimbe Poloni i tepa nimu.
42 Pol kinye Barnabas talo
Gotenga nombeya ulkemu tiye
kolko wendo pungili puringili
wali imbomani altopa nendepa
koro awilimunga ungu kanomu
eno altoko ningo tielio ningo
elo konge teringi. 43 Nombeya
kanomu pora nimu kinye pele
imbo mare Pol kinye Barnabas
talo elo lombili puringi. Aku
Juda imboma kinye we imbo
lupema konopu topele toko Juda
imbomani popo toromele Gotenga
imbi kapi ningi aku imboma kape
peya puringi. Aku teringi wali
Pol kinye Barnabas taloni imbo
akumando Gote eno kanopa penga
pilipili ningolio eno molko kondaio
ningili.

44 Kano kinye nendepa kano
koro awili wendo orumu wali
kombu siti akumunga imbo pali
Awilimunga ungumu pilingei
ongo nombeya teringi. 45 Imbo
pana ongo nombeya teringi ulu
kanokolio kinye Juda imbomani
konopu keri panjiko Poloni ungu
nimuma ungu taka tondoko nimbe
kenjirimo ningo karaye teringi.
46 Nalo aku wali Pol kinye
Barnabas taloni ungu enge ningo
ningili, “Jisasini yunge ungumu
enondo kumbe lepo paa nimbo
tiembili nimbe tirimu. Nalo eno
ungu naa pilimolo ningo enongano
molopa puli ulumu eno manda
naa limolo ningo moromele kani
lino kombu lupe imboma kinye
ungu kanomu mepo pumolo.
47 Awilimuni linondo teaio nimu
ungumu nimbei,

Nani eno kombu lupe imbomanga
pamu apuwe tiru.
Enoni mai kombumunga palinga
imboma koinjo pangei
aulkemu liko ondonge, *(Ais
49:6)*

nimu. Akumunga iltoni aku ulu
terembolo,” ningili.
48 Aku ungumu pilkolio imbo lu-
pemani tono kolkolio Awilimunga
ungumu wale pakoringi. Goteni
waliwali koinjo molko kau pungei
nimbe kanopa ltimu imbo palini
Yunge ungu paimbomu ningo Jisas
ipuki tiringi.
49 Aku kinye Awilimunga ungu
tukume kanomu kombumunga
anjo yando pumbe palaku lerimu.
50 Nalo Juda imbo kanomani
Gote popo toromele ambo awili
mare kinye kombu sitimunga iye
awilima kinye ungu kondi toko
olona mondondokolio Pol kinye
Barnabas talo mindili liko tiengei
ningi. Kano wali imbo awilimani
Pol kinye Barnabas talo opa
makinjikolio enonga kombuna
makoroko wendo munduringi.
51 Aku teringi wali Pol kinye
Barnabas taloni elonga kimbona
kungupomu ga tiko mainye
mundukolio elonga pulure molo
ningolio aku teringili. Aku tekolio
Aikoniam nimbe kombu tenga elo
puringili. 52 Nalo Gotenga ungumu
pilko lombileringi imbo kanoma
paa tono kolko Mini Kake Telimu
eno kinye molopa manda tepili
moloringi.

14

*Pol kinye Barnabas talo Aiko-
niam kombuna Awilimunga ungu
ningo tiringili pungo moloringili*

1 Aikoniam kombu pungolio Pol
kinye Barnabas talo akuna molko-
lio wali elonga oi terembele kano
mele Juda imbomanga nombeya
ulkena tuku puringili. Ungu ningo
paa kondoko munduringili kinye
Juda imboma kinye Grik imboma
kinye aku paa pulumu ongon-
doko olandoko ungu tukumemu
pilko lombileringi. 2 Nalo kolo
torombele ningo Juda imbo mare
elonga ungumu naa pileringi
akumani imbo lupe kanoma teko
mumindili kondoko ungu kondi
toringi kinye imbo lupemani
Pol kinye Barnabas talo konopu
keri panjiringi. 3 Aku teringi
wali Pol kinye Barnabas talo
wai tulemunga Aikoniam kombu
molkolio Awilimunga ungumu
enge ningo ningo tiringili. Aw-
ilimuni imbomani yunge ungu
tukumemu paimbo nengei nim-
belie Pol kinye Barnabas talonga
kindo ulu wengendelima kinye
ulu tukume konopu leangei uluma
teangili nimbe engemu tirimu.
4 Nalo kombu sitimunga tukundo
imbo mareni Juda imboma kinye
kopu tekolio molo ningo ungu
naa pileringi. Aku wali imbo
wemani Jisasinga kongono tipe
munduli iyemanga ungumu pilko
lombileringi. Akumunga kombu
sitina moloringi imboma talo teko

mokemake leringi. 5 Aku wali
imbo mare Judama, mare imbo
lupema, akuma kinye enonga
kombu meli imboma kinye molko-
lio ningimuni Pol kinye Barnabas
talo mindili liko tiko kouni toko
kondongei ungu wai toringi. 6 Nalo
aku tengei ningi ungu pilkolio
Likonia nimbe kombu awili pun-
golio Listra kinye Derbe kombu siti
talo akumunga tukundo lerimuna
puringili. Aku kombu siti talonga
nondopa lerimu kombumanga
kape waye puringili. 7 Eloni ungu
tukumemu akuna kape ningo para
tiringili kala.

Pol kinye Barnabas taloni kano Listra kinye Derbe nimbe kombu siti talonga ulu wengendeli teringilina wendo orumu temanemu

8 Listra kombu akuna iye te
kimbo kololimu molorumu. Oi
anumuni merimu wali aku iyemu
kimbo kololimu merimu. Aku
iyemu yu walite kape aulke paa
naa andorumu. 9 Aku iyemuni
Pol nimu ungu pilipe molopalie
Goteni yu tepa koinjo limbelo
nimbe konopundo ipuki tirimu.
Poloni iye akumu mongoni wamba
kanopalie iyemu ipuki tirimu
lepamo nimbe lipe manjirimu.
10 Imunga Pol yuni ungu enge
nimbe ola nimbelie nimbei, “Ola
angiliwi!” nimu. Iye kanomu puke
topa ola angilipelie pulu mondopa
aulke andorumu.
11 Imbo maku toko angileringi
kanomani Poloni neya aku ter-
imu ulu kanokolio enonga Listra
imbo unguna are ningo ningei,
“Gotema imbo iye apuwe lenge.
Akuma lino moromolona mainye
onge,” ningi. 12 Aku kinye im-
bomani pulu mondoko Barnabas
kano gote Sus ningo imbi tiringi.
Pol gote Hermes ningo imbi tiringi,
ambe telka ungu pulu nimbe yuni
nimu. 13 Sus ningo aku kolo gote-
munga kuro ala ulkemu kombu
sitina nondopa angilerimu. Aku
kuro ala ulkemunga iye kuro popo
tondoli teni kongi kao pelea mare
kondipe tindima wili topa nomina
ltendepa au tipe kombu siti kere
puluna mepa orumu. Ne kano
kuro popo tondoli iyemu kinye im-
boma kinye akumani Pol Barnabas
talondo kuro koiko langima kalko
tendelemumu tingei teringi.

14 Nalo iye aposel talo, elo Barn-
abas kinye Pol taloni aku tengei
teringi ulumu liko manjiringilimu
aku Gotenga imbimu teko ken-
jindingei teremele konopu lekolio
elonga wale pakolima ora tokolio
kinye imbomanga imunana lkiko
pungolio ningilimuni ru ningo
ningili, 15 “Imboma, i uluma ambe
telka teremeleya? Ilto iye talo
kau, eno mele imbo talo. Iltoni
enonga ungu tukumemu mendepo
ombolio nimbili, enonga ulu
pulu timborimbo imanga umbulu
tikolio paimbo koinjo mololi Gote
kinye konopu topele taio. Aku Gote
yuni mulu mai talo tepa, nomu
kutamu terimu. Nona tukundo
ltemo melema kinye mai kinye
mulu talonga ltemo melema pali
terimu, yu pulu. 16 Oi Goteni
kombu palinga imbomani enonga
temolo konopu leringi uluma
teangei nimu. 17 Aku teangei nalo
yu paimbo moromo ningo liko
manjengei nimbe uluma terimu
kala. Yuni imboma Nani eno
kondo kondoro mele kanangei
nimbe eno muluna maindo lo
tipelie kere imbo langi inie toko
nangei waima tirimu. Eno kere
penga awini tipelie eno tepa tono
kondoromo aku Goteni teremo,”
ningili. 18 I unguma ningili nalo
nombeya teko angileringi imbo-
mani enonga melema kalko ten-
delemumu elo tingei kau teringi.
Nalo ningo ningolio ningili wali
imbomani aku ulu tiye koloringi.

19 Altoko Juda imbo mare Antiok
kinye Aikoniam kombu talonga
molkolio oringi. Aku imbomani

ne kano moloringi imbomanga
konopundo ungu toko mondon-
dokolio Pol toko kondaio ningi.
Aku teringi kinye imbomani Pol
kano kouni tokolio kunduko meko
kombu tawendona wendo puringi.
Pol yu kano topo kondomolo
konopu leringi. 20 Nalo Jisasinga
lombili andoli imboma Pol yu
lerimuna liko okoringi. Aku
wali Pol yu kano makilipe ola
angilipelie Listra taun tukundo
purumu. Otilikondo iye kano talo
aku kombu tiye kolkolo Derbe
nimbe kombu siti tenga puringili.

Pol kinye Barnabas talo Siria kombu tukundo anjikondo yando oringili

21 Pol kinye Barnabas taloni
Jisasinga ungu tukumemu Derbe
nimbe kombuna ningo tiringili
kinye imbo pulumu ungu pilko
tenge tiko lombili andoli imboma
moloringi. Pol kinye Barnabas
taloni oi oringili kano kom-
bumanga altoko yando yando
oringili. Aku kombuma oringili
mele i tepa: Listra ongolo Aiko-
niam ongolio Antiok wendo
oringili. 22 Neya aku kombu siti
tukundo Jisasinga lombili andoli
imbo moloringima ningo enge
tiringili. Imbo akuma Gotenga
ungumu tenge tiko Jisasinga
ulu paimbomu kau teaio ningo
tiringili. Aku tekolio wali ningili,
“Lino Gote molopa kau puli kom-
buna tukundo pumili ulu umbuni
pulumu paa memolo,” ningili.
23 Pol kinye Barnabas taloni kere
naa nongo mi leko konge tekolio
Jisas ipuki tiko nombeya teringi
imbomanga te te ningo tapu iyema
kanoko imbi toko ltingili. Aku
tekolio Gotenga ungumu pilko
moloringi imbo palima Awilimuni
nokopili ningolo yunge kindo
noindiringili. 24 Kelko kano iye
talo Pisidia kombu anjikondo
pungolo aku tekolio Pamfilia
kombu wendo puringili. 25 Aku
kombuna tukundo Perga nimbe
kombu siti tenga ungu tukumemu
ningo tikolio Atalia kombu maindo
puringili.
26 Aku kombuna molkolio an-
jiko no sip liko Antiok kombu
puringili. Aku kombuna tukundo
Gotenga ungumu pilko lombi-
leringi imbomani elo Gotenga
kindo noindikolio neya aku teliko
andoringili kongonomu teangili
ningi kano. Neya aku kongonomu
teko pora tikolio yando oringili.
27 Antiok kombu wendo ongolio
wali Kristen imbo moloringima
liko nombeya teringili. Aku tekolio
Goteni elo kinye terimu uluma
pali ningo tiringili. Kelepa Goteni
imbo lupemani yunge ungumu
pilko lombilkolio tukundo wangei
nimbelie ulu enge nili terimu aku
unguma ningo tiringili. 28 Aku teko
ningolio neya aku Antiok kom-
buna Jisasinga lombili andolima
kinye wali awini moloringili.

15

Kristen imbo awilima Jerusalem kombu nombeya teringi

1 Kano wali Juda iye mare Judia
kombu molkolio Antiok kombu
maindo oringi. Aku Juda iyemani
Jisas ipuki tiko moloringi imbo
pupu lupemando ungu mane tiko
ungu liko anjiko ningei, “Eno
Mosesinga mane ungumuni nimo
mele kangi pundu kopiko lieio.
Aku ulu naa tenge lemo eno
Goteni tepa koinjo naa limbelo,”
ningi. 2 Aku ungumunga Pol kinye
Barnabas taloni iye oringima
kinye ungu nendo yando ningili.
Neya aku ungumunga Antiok
kombuna Jisasinga ungumu ipuki
tiko moloringi kano imbomani
Pol kinye Barnabas talo kinye
we imbo mare peya kopu teko
liko Jerusalem mundungei kanoko
ltingi. Jerusalem kombu pun-
golio wali tapu iyema kinye

kongono tipe munduli iyema
kinye neya aku ungumunga
wamongo toropo toko nengei
ningolio liko mundungei konopu
leringi. 3 Gotenga imbo moloringi
kanomani ne kano iyema
aulke pangeimunga liko tapoko
munduringi. Kano iyema Fonisia
kinye Samaria aku kombumanga
anjikondo pungo imbo pupu
lupemani konopu topele toko
Gotenga ungumu pilko ltingi
mele ningo tilko puringi. I
ungu ningo tilko puringimani
imbo Jisasinga ungumu pilko
lombilko moloringima tepa tono
awili kango kondorumu. 4 Imbo
kanoma Jerusalem kombu wendo
oringi kinye akuna kongono tipe
munduli iye moloringi kinye
tapu iye moloringi kinye we
Gotenga imbo moloringi akumani
nombeya teko eno kano panjiko
ltingi. Kano wali Pol kinye
Barnabas taloni elo kinye Goteni
terimu ulu kanoma pali ningo
tiringili.
5 Ningili aku wali Farisi ningo
talape akumunga tukundo imbo
mare Jisasinga ungumu pilko
lombileringi aku imbomani ola
angilipelie ningei, “Imbo lu-
pemando ungu pilko lombileli
akuma kangi pundu paa kopiko
liengei nimbo oi Mosesinga mane
ungu topa panjirimu aku ungumu
lombilengei paa nimbo tiemili,”
ningi.
6 Kano kinye kongono tipe
munduli iyema kinye tapu iye-
mani neya aku ulu unbunimunga
konopu tendekuna noiko aku
ulumu moke teko kanongei liko
nombeya teringi. 7 Aku wali
ungu nendo yando paa tule kango
ningo puringi. Kano wali Pitani
ola angilipelie imbo kanomando
nimbei, “Imbo ango kame, oi
Goteni terimu kano uluma eno liko
manjirimele. Imbo lupemani Gote
yunge ungumu pilko lombilengei
nimbeliemunga enonga imunana
Goteni na kanopa lipelie imbo lu-
pemando ungu tukumemu nimbo
temboi nimu. 8 Imunga Gote yu
imbo palinga konopu karomo iye-
muni imbo akuma kinye ulu ten-
dekumu tepa tukundo ltimu. Aku
terimu ulumu lino lipe ondorumu
ulumu i tepa: Yuni lino Mini Kake
Telimu tirimu kano mele imbo
lupema aku tepa Mini Kake Telimu
tirimu. 9 Gotenga kumbekerena
imbo lupe akuma imbo lupemare
molo. Imbo akumani yunge
ungumu pilko lombileringina
yuni enonga konopuma tepa kake
tenderimu. 10 Imunga kinye
ambe telka enoni Gote manda
manjirimeleya? Kinye enoni imbo
ipuki tendeku tiringi lupemanga
umbuni awili lomo ltenderemele.
Aku umbunimu lemope linoni
kape molo oi linonga ara kaue
kameni manda naa meringi kano
telimu. 11 Awili Jisas imboma
nimbe kondorumunga kau Goteni
lino kondo kolorumumuni lino
kape imbo lupema kape lino pali
tepa koinjo ltimumu, i konopu
lepolio aku kangi pundu kopili
ulumu teaio ungumu paa naa
nemili,” nimu.

12 Aku wali imbo pali kano taka
liko molko Pol kinye talonga ningili
ungu pilko moloringi. Pol kinye
Barnabas taloni imbo lupemanga
imunana ulu wengendelima kinye
ulu tukume ltemo nilima Goteni
elonga kindo tipe ningili unguma
paimbo ltemo lipe ondombai
terimu aku uluma pali temane
toko ningo tiringili. 13 Kano ungu
ningo pora tiringili kinye Jemsini
ungu nimbei, “Imbo ango kame,
na nio ungu pileio. 14 Goteni imbo
lupema konopu lipe manjipelie
imbo akuma kumbe lepa tepa
tukundo lipe yunge imboma
molangei nimo mele aku ungumu
Saimononi lino nimbe timona
pilimolo. 15 Oi Gotenga nimbe

munduli ungu nili iye profetemani
toko panjiringi ungumuni aku ulu
ima enge tirimo. Aku i tepa,
16 Aku uluma omba pumbelo wali
altopo ombo.
Devitinga king moromo ulke aw-
ilimu tekiripe ltemo.
Nalo nani aku ulke kolo wangopo
takopo enge tipo anjimbo.
17 Aku tepolio imbo lupema nanga
nimbo alako tombomu
kinye
nanga Israel imbo pokore we mo-
longema kinye
na koroliko morona wayema
wangei nimbolio tembo,
nimbe Awilimuni aku tepa nimu.
18 Yuni aku unguma paa koro
oi pilengei nimbe wendo
mundupelie
aku nimu mele tembalo. *(Amo
9:11-12)*
19 Imunga nani i konopu
lteo. Jisas ipuki tiringi imbo
lupema konopu topele toko Gote
kinye tukundo ongo molongema
konopu umbuni lipo naa tiemili.
20 Nalo imbo lupe akuma lino
kinye tendeku tiko penga teko
molangei nimbolio linoni imbo
akuma moromelendo pipia te
topo mundupolio linoni i unguma
nimbo tiemili: Kolo toko imbo
kini wamoli gotemanga kere
koiko tingema naa naio. Aku
teko koinge kere langima Goteni
kalaro mololi nimo. Ulu i kano
kano ambiye wapu langi noli ulu
kalaroma naa teaio. Ari mele
yokoli pelima naa nongo yokoli
we naa naio. 21 Paa koro oi wai
tulemunga winjo Juda imbomani
Mosesinga unguma meko kombu
siti palinga imbo lupema ningo
tiringi. Juda imboma Gote popo
toromele wali nombeya ulkena
ungu kanomu yaka ningo kambu
toko ningo pimele kano. Imbo
lupemani i pilko moromele liko
manjirimele. Akumunga eno
kinye Juda imboma kinye nendo
yando konopu keri naa panjengei
nimbolio i ulu poko kau naa
teangei nemili,” nimu.

Tapu iyemani Jisas ipuki tiringi imbo lupema pipia toko tiringi temanemu

22 Kano wali Jerusalem
moloringi kongono tipe munduli
iyema kinye tapu iyema kinye
Gotenga imbo moloringi kanoma
palini enonga iye marendo Pol
kinye Barnabas talo kopu teko
paio ningolio Antiok kombundo
liko mundungei teringi. Aku
tekolio iye talo kanoko ltingi. Iye
tenga imbi Judas Barsabas. Tenga
imbi Sailas. Iye aku talo Gotenga
ungu pilko lombilko moloringi
imbomani wale pakoringi iye talo.
23 Aposelemani aku iyemando
meko paio ningo pipia imu toko
tiringi. Aku pipiana ungu ningo
munduringi mele i tepa,

“Lino kongono tipe munduli
iyema kinye tapu iyema linoni
pipia imu eno imbo pupu lupe-
mando topo tirimolo.

Eno kinye lino kinye Jisas
ipuki tipolio Gotenga imboma
moromolo.

Eno Antiok moromele imbo
lupema kape Siria moromele imbo
lupema kape Silisia moromele
imbo lupema kape, eno molko
kondaio.

24 Imbo mare lino tiye kolkolio
eno moromelena ongolio eno
konopu teko bembo tiko umbuni
teli ungu mare ningi temanemu
pilerimulu. Nalo linoni pungo
teaio nimulu ulure ongo naa
teringi. Aku molo. 25 Imunga
linoni ya iye talo eno moromelena
kanopo lipo tipo mundemili nimbo
palini ee nimolo. Aku iye talo
linonga konopu mondoli imbo
ango Pol kinye Barnabas talo
kinye ongele. 26 Pol Barnabas
kano iye taloni Jisasinga kongono
terembolo wali kolombolo ungure
molo ningo Awili Jisas Kraistinga
kongono meko andoko kau teko,

wali mare pondeanga koloringili.
27 Imunga linoni aku iye talo
kinye kopu tendepo iye talo waye
tipo mundurumolo. Iye aku
talonga imbi Judas kinye Sailas
talo. Aku iye taloni lemope
enondo i ungu tendekumula ningo
tingele. 28 Mini Kake Telimuni
lino tapondorumu wali eno kinye
umbuni teli mane ungu awini
naa panjemili konopu lerimulu.
Imunga enoni ulu ima kau teaio
nimolo. 29 Kolo toko imbo kini
wamoli gotemanga kuro koiko
tingema naa naio. Yokoli tepa
angili ari melema kinye yokoli we
naa naio. Eno ambiye wapu langi
noli aku uluma naa teaio. I uluma
naa tenge lemo aku penga. Enge
ningo molaio," ningolio pipiamu
tiko munduringi.

30 Aku pipia toko tikolio
munduringi kinye iye kanoma
Jerusalem kombu tiye kolko
Anjikondo maindo puringi.
Akuna Gotenga imbo moloringi
kanoma liko nombeya tekolio
pipia kanomu tiringi. 31 Pipia
kanomu kambu toko kanokolio
wali i ungumu lino enge tirimo
lepamo ningo eno tono paa enge
ningo koloringi. 32 Judas kinye
Sailas talo Goteni teremo uluma
imboma ningo tiringili iye profet
talo. Aku iye taloni Goteni imboma
tapopa enge timbelo ningo yunge
imboma ningo molaio ningo ungu
awini ningili. 33 Wali mare omba
purumu kinye altopa Jisasinga
imbo akuna moloringi kanomani
Judas kinye Sailas talo konopu ame
topa lepili ningo elonga oi molkolio
oringili kano kombu Jerusalem
palio ningo liko mundungei
teringi. Aku teringi kinye iye
taloni linonga tapu iyema kinye
iye aposelema kinye kanopambili
ningili 34 nalo altopa Sailas ya
i kombuna molambo konopu
lerimu. 35 Pol kinye Barnabas
talo Antiok kombu moloringili.
Elo kinye we imbo awini kinye
Gotenga ungu tukumemu ningo
tikolo Awilimuni eno teaio nimu
mele imboma mane tiringili.

Pol kinye Barnabas talo karaye teko lupe lupe puringili

36 Wali mare omba purumu
kinye altopa Poloni Barnabasindo
nimbei, "Kombu taun pulu-
munga tukundo Awilimunga
ungu tukumemu nimbo tirim-
bulu kano. Kinye altopola aku
kombu taunomanga iltonga ungu
pilko ltingi imbo kanoma manda
moromelenje kanolipo pambili,"
nimu. 37 Aku wali Barnabasini
Jon Mak elo kinye waye lipe
membai terimu kala. 38 Nalo Jon
Makoni elo Pamfilia kombu akuna
oi mundupe tiye kolorumu. Elo
kinye kongonomunga tepa pora
naa tirimu. Imunga Poloni yu liko
meko puwinga ulu yure konopu
naa lerimu. 39 Aku ulumunga
Pol kinye Barnabas taloni ungu
mele nale enge nili te tekolio
lupe lupe puringili. Barnabas
kano Jon Mak lipe meli no sip
liko Saiprus kombundo puringili.
40 Nalo Poloni Sailas kanopa lipelie
pambili nimu. Aku wali Antiok
kombu moloringi Gotenga imbo-
mani Goteni elo nokopa kondopili
ningi wali elo puringili. 41 Aku
kinye Pol kano Siria kinye Silisia
kombu talonga anjikondo pumbe
Jisasinga imbo moloringima tepa
enge tilipe purumu.

16

Timoti kano Pol kinye Sailas talo kinye waye purumu

1 Pol kano Derbe kombu taun
lipe yakondo mundupe Listra
kombu taun wendo orumu.
Aku wali lombili andoli iye te
imbi Timoti, aku iyemu akuna
molorumu. Timotinga anumu
Juda ambomu. Yu Gotenga
ungu pilipe lombilipe molorumu
ambomu. Lapa Grik kombu

iyemu. 2 Gotenga ungu pilko
Listra kinye Aikoniam kombu
taun moloringi imbomani Timoti
wale pakoko ungu pengama
nindiringi. 3 Poloni Timoti yu
kinye waye opili konopu lerimu.
Nalo Juda imbo pali aku kombuna
moloringimani Timotinga lapa iye
Grikimu ningo liko manjiringi.
I ungu pulumunga Poloni Juda
imboma tepa olo penga timbei,
Timotinga kangi pundu kopipe
ltenderimu. 4 Pol kinye waye
andoringili kano iye poko kinye
kombu taunomanga tenga tenga
ningo oi wele Jerusalem kombu
kongono tipe munduli iyema
kinye tapu iyemani imbomani
lombilengei pipia toringi kano
unguma ningo tilko andoringi.
5 Aku ungu pilkolio Gotenga
imbomani konopu talo naa leli
Jisas ipuki paa tiringi. Aku teko
enge ningo moloringi walimanga
imbo koinjoma waliwali tukundo
oringi.

Goteni mongo indi kumbuna Pol Esia kombu pupili nimbe lipe mundurumu

6 Aku wali Mini Kake Telimuni
ungu tukumemu Esia kombu
awilina tukundo naa ningo tengei
nimumunga Pol kinye waye
andoringi kano iyema Frigia
kinye Galesia kombu awilimanga
anjikondo puringi. 7 Iye kanoma
Misia kombu awili owena non-
doko ongolio kinye Bitinia kombu
awili tukundo pungei teringi.
Nalo Jisasinga Mini Kake Telimuni
kombuna tukundo naa pangei
ungu kau nimu. 8 Imunga Misia
kombu anjikondo pungo Troas
kombu taunona puringi. 9 Troas
moloringi wali ipu leli Pol kano
mongo indi kumbu te terimu. Aku
mongo indi kumbuna tukundo
Masedonia kombu awili iye te
yu molorumuna orumu. Iyemu
akuna angilipelie yundo konge
tepa i tepa nimu, “Nu Masedonia
kombu ongolio lino tapowi,” nimu.
10 Altopa Pol kano mongo indi
kumbu tepa pora tipe makilipelie
lino kanorumu mele nimbe tirimu.
Nimu ungumu pilipolio linoni
Goteni lino alako topalie imbo aku-
mando temane pengamu ningo
tipengei nimu lipo manjirimulu.
Lino kano Masedonia kombu
pumilindo ipopa tepo uluma
tumbi tirimulu.

Lidia nimbe ambo te konopu topele torumu

11 Lino kano Troas kombu taun
tiye kolopo no sip lipolio toya topa
mai kopunge Samotres purumulu.
Otilikondo kano Neapolis nimbe
kombu taun tenga no sip lipo pu-
rumulu. 12 Aku kombuna sip kano
tiye kolopolio kimbo kongono
tepo Filipai kombu purumulu.
Aku kombumu Masedonia kombu
tukundo kombu siti kiyendomu.
Kombu akumu Rom imbomani
eno liko moloringi. Aku kombuna
lino wali mare molorumulu.
13 Juda imbomani Gote popo
toringi Sabat wendo orumu wali
kombu siti pape kere puluna
tawendo pumbolio no omba puli
kulendona wendo purumulu.
Akuna lino kombu imbomani Gote
konge teremele kombu penga te
kanopo ltendemolo konopu ler-
imulu. Aku wali ambo mare akuna
oi nombeya teko moloringi lemo.
Aku wali lino kano ambo akuma
kinye Jisasinga ungu nimbo timili
mainye molorumulu. 14 Aku
wali neya akuna Taiataira nimbe
kombu siti tenga Lidia nimbe
ambo lupe te molorumu. Aku
ambomu yunge kou kongonomu
lemo wale pakoli kungu kami
topa kandolima maket terimu.
Aku ambomu yuni Gote popo
torumu. Awilimuni ambo akumu
Poloni nimu unguma pilipili nimu.
15 Kano wali yu kinye yunge
ulkena moloringi imboma pali no
ltingi. Kano kinye ambo Lidia

yunge ulkena lino waio nimbelie
i tepa nimu, “Enoni na paimbo
Awilimunga ungu pilipe lombileli
imbore konopu lenge lemo nanga
ulkena ongo molaio,” nimu. Aku
tepalie lino yu kinye molamili kau
nimu kani lino ee nimulu.

Pol kinye Sailas talo Filipai kombu taunona ambolko liko ka ulke panjiringi

16 Walite lino kano Gote konge
temili kombundo purumulu kinye
kongono kendemande ambo
wenepo teni lino kane kane to-
rumu. Aku balomu keri kuro tuku
molorumuna terimu. Akumuni
tope tirimu wali yuni ulu altopa
tembaloma kanopa nimbelie
yu nokoringi imbomanga kou
pulumu ltindirimu. 17 Aku balomu
yuni Pol kinye lino lombilipelie
ungu ola are lakopa nimbelie
nimbei, “Iye ima lemo Gote paa
olandopa iyemunga kongono
iyema! Aku iyemani eno Goteni
imboma tepa koinjo limbelo mele
unguma ningo tirimele,” nimu.
18 Waliwalima aku ungumu kau
nimu. Aku nimu ungumuni
Pol tepa konopu umbuni tirimu.
Imunga topele topa kanopalie
keri kuromundo nimbei, “Jisas
Kraistinga engemunga nani nu
balomunga wendo ongo puwi
nio,” nimu. Kano tepa nimu wali,
walitikale keri kuro kanomuni
balo tiye kolopa wendo omba
purumu.

19 Balomu pulu ningi kano im-
bomani neya ulu kanokolio i teko
liko manjiringi: Kinye lino yuni
oi temo kano ulu naa tembalo-
munga lino kou manda naa limolo
lepamo ningolio Pol kinye Sailas
talo ambolko liko kunduko meli
kombu siti nokoli iyema kot pilko
moloringi penana wendo puringi.
20 Kano tekolio Pol kinye Sailas
talo Rom gavman nokoli iyema
moloringina meko ongolio ningei,
“Iye i talo aku Juda iye taloni
linonga kombu sitina opa makin-
jirimbele. 21 Iye i taloni lino kinye
manda naa teli ungu mare mane
tirimbele. Lino Rom imboma nalo
elonga lapali kolepalenga uluma
paa teangei nimbele. Lino aku teko
telemalanje Rom gavman lino kot
tendelka,” ningi.

22 Kano kinye imbo penana we
angileringi kanoma ongo liko popo
tipungolio Pol Sailas talo tongei
ungu ningi. Kano kinye Rom
gavman kot pimelemani Pol kinye
Sailas talonga wale pakolima ora
toko ltendekolio ka mapuni al-
tokola altokola mapu tangei ningi.
23 Aku ulu tekolio Pol kinye Sailas
talo ele iyemani ka ulkena toko
tuku munduringi. Ka ulke noko-
rumu iyemundo wamongo nokon-
doko tapu tewi ningi. 24 Kano
iyemuni aku ungu pilipelie paa
ka ulke kiripi tukundona pumbe
panjirimu. Elonga kimbo talo
unjo kolomongo tiriyemanga tuku
mundengili nimbelie lok topa ingi
tirimu.

25 Aku wali ipu leli ambu-
rume tuku Pol kinye Sailas talo
Gotendo konge tekolo kunana
ningo moloringili. Kano ningili
unguma we kano ka imboma pilko
moloringi. 26 Kano kinye mini
ltendepa parambala awili kangore
terimu. Parambala kanomu paa
enge lakopa nimu ulumuni ka ulke
ambolorumu ponga kinye timuma
lokelake terimu. Kano wali ka
ulke kiripi nangape kanoma pali
lokelake teko nangape toko leko
puringi. Aku wali ka ulkena tuku
moloringi imbomanga ka sen
moko toringi kanoma yunu omba
wendo wendo purumu kinye
imboma mini lteko we mololiko
puringi. 27 Kano kinye ka imboma
nokorumu kano iyemu makilipelie
ka ulke kiripi nangape kanoma
nambu topa lelipe purumuna
kanopalie yuni ka imbo kanoma
oi kowa punge lepamo konopu

lerimu. Aku wali yuni yunge
loi geleamu lipelie yu yunu topa
kondombai terimu. 28 Nalo aku
ulu tembai terimu kinye Poloni
ru nimbelie nimbei, “Lino pali we
moromolo kani nu nunu toko naa
kondowi,” nimu.

29 Kano kinye ka ulke nokorumu
iyemuni imbo tendo tipe mendeko
owi nimu. Aku lipelie tukundo
lkipe pumbelie pipili kolopa pungu
pungu nilipe Pol kinye Sailas
talonga kumbekerena yu topa
mundurumu. 30 Kano tepalie Pol
kinye Sailas talo tukundo kirip-
imunga mepa tawendo ombalie
nimbei, “Iye talo, na ulu ambelemu
tembo wali Goteni na tepa koinjo
limbeloya?” nimu.

31 Aku iye taloni ningili, “Nu iye
awili Jisasinga temanemu paimbo
ltemo ninio lemo Goteni nu tepa
koinjo limbelo. Nu kinye nunge
ulkena moromele imboma aku
ulu teaio,” ningili. 32 Aku teko
ningolio Pol kinye Sailas taloni
Awili Jisasinga temane pengamu
ka ulke nokoli iyemu kinye
yunge ulkena moloringi imboma
palindo ningo tiringili. 33 Paimbo
amburume tuku moloringi nalo
ka ulke nokorumu iyemuni Pol
kinye Sailas talo mepa pumbe elo
ka mapu toringi kolo urumanga
kulumie tondorumu. Kano wali
yu kinye yunge imboma waye
no ltingi. 34 Aku wali pele ka
ulke nokorumu kano iyemuni Pol
kinye Sailas talo yunge ulke mepa
pumbe kere langi nangili tirimu.
Jisasinga ungumu pilko likolio
ka ulke nokorumu iyemu kinye
yunge lapumu kinye tono lakoko
koloringi.

35 Otilikondo otili oi Rom gav-
man kot pimelemani enonga ele
iye marendo kano iye talo we
wendo pangili liko munduwi
ningo ungu ningo munduko ka
ulke nokorumu iyemundo aku
teko ningi. 36 Kano wali ka
ulke nokorumu iyemuni Polondo
nimbei, “Kot pimelemani elo we
liko munduwi ningo ungu te aku
teko ningo mundunge kani elo
konopu ame topa lepili palio,”
nimu.

37 Nalo Poloni ele iyemando nim-
bei, “Ilto Rom kombu mai pulu
iye talomu imbomanga kumbek-
erena ka mapu toko ka ulke pan-
jinge kanomu eno alowa teringi.
Kinye kelko ilto kano lopeke tepo
pambili ningolio ningeya? Enoni
ulu keri paimbo tengelenje ningo
oi kot kape naa tendenge kanomu.
Ilto aku tepo naa pumbolo. Aku
iyema enongano ongolio ilto liko
wendo mundeio,” nimu.

38 Ele iye kanoma pungolio Rom
gavman kot pimele kanomando
Poloni nimu ungu pungo ningo
tiringi. Kano kinye iye kanomani
Pol kinye Sailas talo Rom kombu
mai pulu iye talo ka mapu toringi
lemo pilkolio wali eno pipili
koloringi. 39 Imunga kano iyema
ongolio Pol Sailas talondo teringi
ulumando ongo kondo kolkolio
Pol Sailas talo ka ulkena wendo
likolio meli pungo kombu sitimu
tiye kolko wendo palio ningo
waltindiringi. 40 Kano kinye ka
ulkena wendo ongolio Lidia nimbe
kano ambomunga ulkena altoko
puringili. Akuna Jisasinga ungu
pilko lombilko moloringi imbo
mare kinye nombeya tekolio imbo
akuma ningo enge tiringili. Aku
tekolio elo kano Filipai kombu tiye
koloringili.

17

Pol kinye Sailas talo Tesalonaika kombu taun pungo moloringili

1 Pol kinye Sailas talo Amfipo-
lis kombu taun kinye Apolonia
kombu taun anjikondo pungolio
Tesalonaika kombu taun wendo
puringili. Aku kombu sitina Juda
imbomanga nombeya ulke te angi-
lerimu. 2 Pol kano yunge oi teremo

mele nombeya ulke kanona tuku
purumu. Aku wali Juda imbo-
mani Gote popo toromele wali
yupoko akuna Poloni Gotenga oi
toringi bukuna peremo ungumu
wendo lipe anjipe 3 Kraist aku
iyemu Goteni paimbo umbuni
mepa kamukumu kolopalie kelepa
koinjo pumbe makilipe molopili
nimu ungu pulumu paa wamongo
pilko ee nengei nimbe tipelie
mane tirimu. Yuni nimbei, “I
Jisas eno nimbo tiro aku iyemu
lemo, yu Gotenga kanopa ltimu iye
Kraist,” nimu. 4 Aku tepa nimu
wali Juda imbo mareni Polonga
nimu ungumu pilkolio ongo Pol
kinye Sailas talo kopu teringi. Grik
imbo awini paimbo Gotenga popo
tondoko teringi aku imboma kinye
enonga ambo awili muli muli
awini elo kinye ongo kopu teringi.

5 Nalo Juda imbomareni Pol
kinye konopu keri leringi. Aku
tekolio penana we angileringi iye
keri mare likolio manga pupu
te wamokolio opa makinjiringi.
Aku ulu teliko Pol Sailas talo
koroliko Jeson nimbe iye tenga
ulke lkiko puringi. Aku Juda
iyemani Pol kinye Sailas talo im-
boma angileringindo meko wendo
ongei teringi. 6 Nalo iye talo naa
kanoko ltenderingi. Imunga Jeson
kinye Jisasinga ungumu pilko
lombileringi imbo mare kunduko
meli kombu siti nokoringi iyema
moloringina meko puringi. Aku
ulu teringi imbomani ru ningolio
ningei, “Kombu palinga tukundo
ulu mongo mongo kondoliko
andokolio iye talo ya i kombuna
kape oringili. 7 Jesoni aku iye
talo yunge ulkena noipe peremo.
Imbo akumani palini linonga
iye kamako Sisarani teaio nimu
unguma naa tekolio, Jisas ningo
king iye te lupe moromo nimele,”
ningi. 8 Imbo angileringima kinye
kombu siti nokoringi iyemani aku
ningi unguma pilkolio eno paa
mini lteringi. 9 Kano wali Jeson
kinye iye liko meko oringima kinye
iye kanoma kot pame teko eno paio
ningi.

Pol kinye Sailas talo Beria nimbe kombu siti tenga puringi

10 Ipu lerimu wali Kraistinga
imbomani Pol kinye Sailas talo
liko Beria kombu lopeke teko
munduringi. Akuna wendo
ongolio Pol kinye Sailas talo Juda
imbomanga nombeya ulkena tuku
puringili. 11 Beria imboma, eno
Pol kinye Sailas taloni ningili
unguma pilingei konopu mon-
doringi. Aku kombu moloringi
Juda imbomani waliwalimanga
aku ningili unguma paimbonje
ningo kanoko ltendengei Gotenga
ungumu kambu tiltiko koroko
kanoko mane liko, imbo pengama
moloringi. Nalo Tesalonaika
imbomani aku ulu naa teringi.
12 Beria kombu moloringi Juda
imbo awini Jisasinga ungumu
pilko lombileringi. Grik imbo
awini, ambo muli mulima kinye
iyema kinye Jisasinga ungumu
pilko lombileringi kala.

13 Nalo Tesalonaika moloringi
Juda imbo kanomani Pol kano
Beria kombu Gotenga ungumu
nimbe tirimo ningina pileringi
wali eno kape akuna ongolio Beria
kombu imbo we angileringima
teko mumindili kondoko Pol
kinye Sailas tongei ningo opa
pulu polko makinjingei teringi.
14 Imunga Kraistinga imbomani
Pol kano walitikale liko nomu kuta
kulendo kombundo munduringi.
Nalo Sailas kinye Timoti talo
Beria kombu we moloringili.
15 Pol ltingi kano iyema yu kinye
waye Atens kombu siti puringi.
Kelko aku iyemani Sailas kinye
Timoti talo moloringilina ungu
te Poloni nimbe mundurumuna
meko yando oringi. Aku nimbe

mundurumu ungumu i tepa, “Na
morona welea walio,” nimu.

*Poloni Atens kombu imboma
ungu nimbe tirimu*

16 Pol kano Atens kombu Sailas
kinye Timoti talo orombelenje
nimbe nokopa molorumu. Atens
kombu sitina tukundo kolo toli
gote mele imbo kini wamoli
mele pulumu tengepeya terimuna
kanopalie umbuni kolorumu.
17 Aku wali nombeya ulkena yuni
paimbo Gotenga popo tondoli Grik
imboma kinye aku Juda imboma
kinye ungu alowa tepa ungu nimu.
Yuni waliwalima nombeya teli
kombuna purumu wali, imbo ongo
moloringima kinye ungu nendo
yando ningila. 18 Paimbo ulumu
koroli manga pupu taloni Pol yu
kinye ungu mele nale teringi. Aku
manga pupu tenga imbi Epikurian.
Manga pupu tenga imbi Stoik. Aku
manga pupumunga iye mareni
ningei, “Iye ungu lalo nili iyere
ltemo. Yuni ambele ungumu
nimbei nimonje,” ningi. Nalo
Poloni Jisas kolopalie makilerimu
ungu temane pengamu nimbe
tirimuna pilkolio iye mareni
ningei, “Yuni gote lupe marenga
ungu nindili none teremo,” ningi.
19 Kano kinye Pol kano kaunsil
mele manga pupu te nombeya
teko moloringina meko puringi.
Aku manga pupumunga imbi
Areopagus. Aku manga pupumuni
ningei, “Nunge mane ungu koin-
jomu imboma ningo tilko an-
dorono mele aku ungumu pilemili
wamongo ningo tiwi. 20 Nuni
koinjo unguma meko oniomu lino
pilipo tundurumolo. Ya i ungu
koinjomu lino paa pilemili niwi,”
ningi. 21 (Atens kombu mai pulu
imboma kinye akuna moloringi
imbo lupema palini ungu koinjo
wendo oromoma pilemili ningo
kau molkolio ungu kanoma nendo
yando ningi. Aku ulumu paa
konopu mondoringi.)

22 Kano wali Pol kano Are-
opagus ningo kaunsil nombeya
teko moloringi kano iyemanga
kumbekerena ola angilipelie
nimbei, “Eno Atens kombu im-
boma, nani eno kolo toli gote
popo toromele ulu palimanga
wale pakoko pipili koromelena
kando. 23 Na enonga kombu sitina
anjikondo pumbolio enonga popo
tondoromele melema kanopolio
wali neya aku lipo manjindu. Aku
andopolio wali nani alta polo te
kape kanondu wali ungu ima
toko mondoringi lemo ‘gotere lino
naa lipo manjirimolo nalo yundo
we popo tondoromolo’ ningo
toko panjiringi. Nani niope aku
Gotendo nio.

24 Aku Gote yuni mai kombu
undukana tepa, akuna tukundo
ltemo melema kape pali tepa
panjirimu. Yu mulu mai talonga
Iye Awilimu. Yu ulke tempel
wengendeli imboni takoromele-
manga naa moromo. 25 Aku Gote,
imboma koinjo mololiko kere popo
toromelemanga mele lupe lupema
palinga Gote yu kau. Yu melte
naa ponjirimo, ambe temona
imbomani yu tapangei nimele.
26 Goteni kaue iye te kalopa lipili
nimbelie imbo palima terimu.
Aku tepalie imboma kombumanga
pali molangei nimbelie, yu yunu
imbomanga waima nimbe panjipe
imbo talape lupe lupe molonge
maima owe torumu. 27 Goteni
imbo palini yu koroko kanoko
ltendangei nimbe aku ulu terimu.
Nalo yu lino te te kinye tule tepa
naa moromo. 28 Lipe manjili iye te
oi i tepa nimu: ‘Yu moromomunga
lino aulke andopo koinjo moro-
molo. Yupe linonga Gote,’ nimu.
Aku tepa enonga kunana nimele
iye mareni oi i teko ningi, ‘Lino
Gotenga bakuluma,’ ningi.

29 Lino Gotenga bakuluma
moromelena yu imbomani kini
wamoli mele te aku konopu paa

naa leaio. Yu pe kou gol mele kape
molo. Kou silva mele kape molo.
Imbo kou wamoli mele kape paa
molo. 30 Paa koro oi imbomani
Gote naa liko manjiringi. Paimbo
Goteni eno teringi uluma kano-
rumu nalo ungure apipi naa nimu.
Nalo kinye Goteni imbo palindo
nimbei, eno konopu topele taio
nimu. 31 Aku ambe telka, Goteni
imboma pali kot tendembai wai te
panjirimu. Goteni aku ulu tembalo
iyemu koro oi kanopa lipe kot toya
toli tendepili nimu. Iye akumu
ono kombuna topa makinjirimu
aku ulumuni imbo palindo neya
aku ulumu Goteni iye kanomu
kanopa ltimu paimbo nimbe lipe
ondorumu," nimu.
32 Imbo kanomani Jisas ono
kombuna topa makinjirimu nimu
ungu pilkolio wali imbo mareni
kolo toromo ningo ungu taka
tondoringi. Aku teringi nalo
mareni ningei, "Lino nunge nino
ungu wambo pilemili altoko
walite niwi," ningi. 33 Aku ningi
kinye Pol kano imbo akuma tiye
kolopa yu purumu. 34 Nalo imbo
mareni Pol yuni nimu ungumu
pilkolio wali paimbo nimo ningo
yu kinye kopu teringi. Ungu pilko
lombileringi imbomanga iye tenga
imbi Dionisius, aku iyemu yu
Areopagus kaunsilimu tukundo
molorumu. Ungu pilerimu ambo
tenga imbi Damaris. We imbo
mare kape Polonga ungu pilkolio
yu kinye kopu teringi.

18

Poloni Korin imboma ungu nimbe tirimu

1 I kano ulumu pora nimu
wali pele Pol kano Atens kombu
tiye kolopa Korin kombundo
purumu. 2 Aku kombuna Juda iye
kanopa ltenderimu, aku iyemunga
imbi Akwila. Yu Pontus kombu
meringi. Yunge omenu Prisila.
Oi Itali kombu molkolio, nalo
Rom gavman nokorumu iye awili
Klodiusini Rom kombu moloringi
imbo Judama tiye kolko konoko
paio nimuna elo konoko oringili.
Pol kano aku imbo talo kanombai
purumu. 3 Pol kano imbo aku talo
kinye molopalie wali eloni yunge
oi mulu 3 ulke kunu wamopa
terimu kongono tendekumu
teringilina kanopalie imbo aku
talo kinye kongono terimu. 4 Juda
imbomani Gote popo toromele
walimanga yuni waliwali Juda
imbomanga nombeya ulkena
pumbe imboma kinye nendo
yando ungu tomboloringi kau.
Aku wali yuni Juda imboma kape
Grik imboma kape wayema Jisas
ipuki tiengei nimbe tepa konopu
topele tondoro kiye kiye terimu.

5 Sailas kinye Timoti talo Mase-
donia kombu molko tiye kolkolio
ongo Pol kinye kopu teko Korin
kombu moloringi wali Poloni ki
kongono kelepalie Juda imboma
Jisas Goteni imbi topa kanopa
ltimu iye Kraist moromo nimbe
tirimu kau. 6 Nalo Juda imbomani
Pol yunge nimu ungu manemu
pilko naa likolio ungu taka ton-
doringi. Aku teringimunga Poloni
manda lepa yunge wale pakoli
ambolopa tanda tanda tipelie
wendo molangei nimbelie terimu.
Aku tepalie yuni imbo kanomando
nimbei, "Nani eno Gotenga ungu
tukumemu nimbo tindu nalo eno
naa pilimili nimele. Akumunga
Goteni eno altopa tomo lemo
enonga tenge. Kinye nani imbo
lupemando nimbo tipumboi,"
nimu.
7 Pol kano nombeya ulkemu tiye
kolopa Taitus Jastus nimbe iye
tenga ulkena tuku purumu. Aku
ulkemu nombeya ulkena nondopa
angilerimu. Aku iyemuni paimbo
Gotenga imbi ambolorumu.
8 Nombeya ulke kanomunga
nokorumu iye Krispus kinye yunge
ulkena waye peringi imboma aku

Iye Awili Jisas Gotenga kanopa lili
iye Kraist moromo ningo Polonga
ungumu pilko lombileringi. Korin
kombu moloringi imbo mare
awini kape Polonga ungumu
paimbo ltemo ningo pilkolio ipuki
tiko no ltingi.
9 Ipu leli Pol kano mongo indi
kumbu terimu. Aku mongo indi
kumbuna Awilimuni yundo nim-
bei, “Nu pipili naa kolowi. Imboma
kinye ungu we ningono, nanga
ungumu ningo tiwi. 10 Na nu
kinye moromunga imbo teni nu
manda naa tonge. I kombu molani
aku ambe telka nani tepo limboi
tero imbo awini kombu sitina mo-
romele,” nimu 11 Poloni Gotenga
ungumu imboma ungu mane tipe
molopili poinye te kinye oli kite
talo pakera omba purumu.

*Pol kano Galionga kumbeker-
ena meko pungo kot tenderingi
nalo Gotenga nimu kano ungumu
paimbo kere merimu*

12 Grik nimbe kombu akumunga
gavmanenga Galio nimbe iye
kiyendo molorumu wali Juda
iyemani wai tokolio Pol kano
ambolko liko kotena meko puringi.
13 Aku tekolio ningei, “Iye imuni
imboma lino Juda imbomanga
Gote popo toromolo mele naa
nimbe tili nalo yuni tetepa nimbe
timo,” ningi.
14 Poloni ungu mare nimbei
terimu nalo Galio yuni Juda
imbomando ungu mare nimbei,
“Enoni yu ulu keri mare terimu
nilimalanje nani enonga nilimala
ungumu manda pilka. 15 Nalo
enoni nimele aku ulumape ungu
mongoma kinye imbo imbi-
manga ungu waltindirimele. Aku
ungumu enonga ungu manemu-
nga ungu mele nalemu meko
oromele. Imunga aku ulu mon-
gomu enono lapiko ningo amenge
teaio. Na iye kot pilipo iyemu naa
molombo,” nimu. 16 Kano tepa
nimbelie imbo kanoma kot kom-
bumu Galioni makoropa wendo
mundurumu. 17 Kano terimu
kinye we Grik angileringimani
Juda nombeya ulkemu nokorumu
iye nomi Sostenes nimbe Juda iye
te ambolko ltingi. Aku kano iyemu
Galionga kumbekere kot kombuna
koipe toko mapu toringi. Nalo
aku teringi ulumu Galioni enonga
tenge konopu lerimu.

*Pol kano Antiok kombundo
yando orumu*

18 Pol kano Kraistinga Korin
kombu moloringi imboma kinye
wali awini molorumu. Kelepa
Siria pumboi nimbe imbo kanoma
tiye kolopalie Senkria taun nomu
kulendona purumu. Akuna Pol
kano yunge pinyendi pororumu.
Aku terimu ulumuni Gote kinye
enge nimbe mi lerimu ulumu
imboma lipe ondorumu. Kano
pora tirimu wali Prisila kinye
Akwila talo yu kinye waye pungo
no sip liko Siria nimbe kombu
pungei puringi. 19-21 Aku teko pun-
golio Efesus taun wendo puringi.
Pol yu kano akuna molopalie
wali Juda imbomanga nombeya
ulkemunga tuku pumbelie Juda
imboma kinye Kraistinga ungumu
nimu. Imbo akumani yu eno
kinye ina molamili ningi nalo
Poloni molo nimu. Pol kano aku
imboma tiye kolopa pumbei wali
nimbei, “Goteni puwi konopu lemo
lemo aku eno moromelena altopo
ombo,” nimu. I tepa nimbelie
kinye yu kano Prisila kinye Akwila
talo Efesus molangili tiye kolopa
no sip lipe yu purumu. 22 Pol
kano Sisaria kombu wendo pum-
belie Kraistinga imbo Jerusalem
moloringima kano pumbe po-
nenge ltendeli unguma nimu. Aku
unguma nimbelie altopa Pol kano
Antiok kombu purumu.
23 Aku kombuna Jisasinga im-
boma kinye wali awini molopalie
kelepa kano kombu tiye kolopa

Galesia kinye Frigia nimbe kombu
awili talonga anjikondo purumu.
Yuni anjikondo purumu kombu
aku talonga tuku lerimu kombu
taunomanga ipuki tiko moloringi
imboma kanopumboi nimbe enge
tilipe purumu.

Apolos nimbe iye te Efesus kinye Korin kombu talonga ungu nimbe tirimu

24 Pol aku tepa andorumu kinye
Juda iye te imbi Apolos, yu Efesus
kombu orumu. Yu kombu siti
awili Aleksandria akuna meringi.
Yu skul tepa Gotenga oi bukuna
toko panjiringi ungumanga iye
turu tolimu. 25 Yu Awilimunga
ungu temanemu ningo tiko mane
tiringina pilerimu iyemu. Yu
Jisasinga temane pilerimu mele
imbomando paa nimbo timboi
konopu tondolomu lepalie nimu.
Nalo kokele pilipelie yu imbo no
ltindili Jononi no ltindirimu mele
kau no ltimu. 26 Apolos nimbe
aku iyemuni Juda imbomanga
nombeya ulkena yu pipili naa
kolopa ungu enge nimbe pulu
polopa nimu unguma Akwila
Prisila taloni pileringili. Aku
wali yu liko meko elonga ulk-
endo pungolio Gotenga uluma yu
wamba pilipili ningo tapoko imbo
tondoringili.

27 Aku wali Apolos kano Grik
kombu pumbei terimu kinye
Jisasinga lombili andoli imbomani
yu taporingi. Pumbei terimu
kombu akuna Jisas ipuki tiko
moloringimando pipia toko tikolio
ningei, “Iye imu panjiko lieio,”
ningi. Aku imboma Jisasinga
ungumu pilko lombilko ipuki
tiringi. Aku teringi ulumu Gotenga
imbo we kondo kololi ulumuni
kau teringi. Apolos yuni aku
kombu wendo pumbelie wali
Goteni kondo kolopa taporumuna
Jisas ipuki tiringi imbo akuma
paa lakopa taporumu. 28 Imbo
palinga kumbekerena Juda imbo-
manga ungumu nimbe maindo
mundurumu. Oi toko panjiringi
bukuna Gotenga ungumu wendo
lipelie yuni Jisas Gotenga imbi
topa kanopa ltimu iyemu moromo
nimbe moro tondorumu.

19

Pol Efesus kombu ungu nimbe tirimu

1 Apolos kano Korin kombu
molorumu kinye Pol kano lama
aulkena pumbe Efesus kombu
wendo orumu. Aku kombuna
Gotenga ungu pilkolio kokele
tukundo oringi imbo mare kanopa
ltenderimu. 2 Aku imbomando
ungu waltindipe i tepa nimu, “Eno
Gotenga ungumu oi pilko likolio
wali Yunge Mini Kake Telimu
ltingiya,” nimu.

Aku wali imbo akumani ungu
pundu toko ningei, “Eno paimbo
Gotenga Mini Kake Teli nimbe
ungure kape walite naa pimolo,”
ningi.

3 Aku teko ningi wali Poloni ungu
waltindipelie nimbei, “Eno no am-
bele pupumunga ltingiya?” nimu.

“Aya, Jononi imbo no ltindirimu
mele aku tepo lino no ltimulu,”
ningi.

4 Kano wali Poloni nimbei,
“Jononi imbo no ltindirimumuni
imboma konopu topele tokolio no
liengei nimu. Nanga umbulkondo
orumu iye konopu mondoko ipuki
tieio nimu. Aku iyemu yu Jisas,”
Pol aku tepa nimu. 5 I kano ungu
pilkolio wali imbo kanoma Iye
Awili Jisasinga imbina no ltingi.
6 Poloni yunge ki kano imbomanga
pala noirimu kinye Gotenga Mini
Kake Telimu kano imbomanga
konopundo orumu. Kano terimu
kinye imbo kanomani Gotenga
nimbe munduli ungu para tiko
imbo ungu lupe lupe oi naa
pilelima pulu mondoko ningi. 7 Iye

ki yupoko mele akuna Mini Kake
Teli likolio moloringi.
8 Pol kano Juda imbomanga
nombeya ulkena tuku pumbelie
Gote iye kamako king molopa
imboma pali nokopa tepa limbelo
mele ungumu pipili naa kolopa
enge nimbe, nimbe tirimu. Juda
imboma paa pilko paimbo nengei
nimbe oli yupokonga tukundo aku
tepa nimu. 9-10 Nalo Juda imbo
mare enonga oloma kou mele
polopa nimu unguma pilko ipuki
naa tiringi. Aku Juda imbomani
Jisasinga imbomani Gote popo
toromele ulu pulumanga ungu
keri mare nindiringi. Imunga
Pol kano imbo akuma tiye kolopa
lombili andoli imboma lipe mepa
Tiranusinga ungu ningo skul
teringi ulkena purumu. Akuna
Pol kano poinye talonga tukundo
imboma waliwalimanga ungu
nimbe tirimu. Aku tepalie,
yunge kongono terimumunga
langi mongo merimumu aku Esia
kombu tukundo moloringi Juda
imbo kape Grik imbo kape pali-
mani Awili Jisasinga temanemu
pileringi.

*Skeva nimbe iye popo ton-
dolirenga malopili keri kuro wan-
goli iyereni torumu*

11 Goteni Pol lipe tapondorumu
kinye Gotenga enge ambolopalie
Poloni ulu wengendeli paa tiperipe
mare terimu. 12 Mare i tepa terimu.
Pol kongono tembaindo maminye
panjirimuma imboma tirimu
kinye liko meli pungo kuro torumu
imboma lope tenderingi kinye
enonga kuro torumuma pora
nimbe enonga konopuna kuro keri
moloringima ongo wendo puringi.
13-14 Nalo Juda imbo mareni
kape imbomanga keri kuroma
manda makoroko ltenderemolo
ningo andoringi. Skeva nimbe
iye tenga malopili iye kite yupoko
pakera aku ulu teliko andoringi.
(Skeva nimbe aku iyemu yu Juda
imbomanga iye popo tondoli
kiyendomu molorumu.) Iye Awili
Jisasinga imbina keri kuroma
makoroko ltengei manda man-
jiringi. Aku ulu tengei teringi wali
kuro kerimando ningei, “Poloni
nimo aku tendeku Jisasinga im-
bina nani nundo nio, kuro keri nu
wendo ongo pa!” ningi. 15 Aku teko
ningi wali kuro kerireni Juda iye
akumando nimbei, “Na Jisas kinye
Pol talo imbi pio nalo enope naime-
leya?” nimu. 16 Kano kinye keri
kuro wangorumu kano iyemuni ne
kano Juda imboma angileringina
po nimbe nendo lepa iye kanopoko
tombai terimu. Ne kano iyema
lipe ongondopa yu paa enge lakopa
nimu. Yuni iye kanopoko topa pu
tondopa enonga wale pakolima
ora tondopa ltenderimu. Aku
terimu kinye ulkemunga wendo
kowa lkiko yokoli pakoko eno
puringi.
17 Kano wali Efesus moromele
Juda kape Grik kape aku imbo-
mani i terimu ungumu palini
pilkolio pipili koloringi. Aku
tekolio Iye Awili Jisas imbomani
yu wale pakoko yunge imbimu
ambolko olando mundunduringi.
18 Jisasinga ungumu pilkolio ipuki
tiringi imbo mare awini enonga
ulu pulu keri teringima penana
mona ningo para tiringi. 19 Enonga
imunana imbo mareni tomo
ambolko ala toringi. Imbo aku-
mani enonga ulu keri teringi buk
akuma meko ongo nombeya teko-
lio imbo palinga kumbekerena
kaloringi. Aku tipena kaloringi
bukumanga kou mone 50,000 mele
puli bukuma kaloringi. 20 Efesus
kombu tukundo ulu wendo oru-
muma temane toko kombu malio
andoringi kinye imbo awinimani
pilkolio Jisas ipuki tiringi.

*Pol aulke ponenge te pumbei wai
lipe panjirimu*

21 Kano uluma pali oi teringi
kinye pele Pol kano Masedonia
winjo pumbolio Akaia kombu
mendo omba altopa Jerusalem
kombu yando pumbo konopu
lerimu. Yuni nimbei, “Jerusalem
kombu pumbolio altopo Rom
kombu kape paa pumbo,” nimu.
22 Poloni yunge iye lipe tapondoli
talo oi kumbe lepa Masedonia
kombundo tipe mundurumu. Iye
aku talonga imbi Timoti kinye
Erastus talo. Yu yunu Esia kombu
akuna tukundo wali pokore molo-
rumu.

Efesus kombuna mongo perimu

23 Nalo neya aku Efesus kom-
buna tukundo imbo awinini Jisas
ipuki tiringina iye teni konopu
keri panjipe opa makinjirimu.
24 Aku bisnis iyemumunga imbimu
Demitrius. Aku iyemu yu kou sil-
vani Grik gote ambo Artemisinga
popo tondoli ulkemu manda lepa
kelo koloma wamorumu. Yunge
iye mare kou silvani kongono
teko wamoromelemando kongono
pulumu tirimu kinye enoni kou
pulumu ltingi. 25 Akumunga
Demitriusini iye akuma lipe
nombeya tepa we kongono ten-
deku tiko teringi iye mare lipe
nombeya tepalie i tepa nimu,
“Yane iyema lino kou pulumu
ltimolo aulke akumu ne imu
liko manjirimele. 26 Nalo kinye
Pol iye imuni teremo ulumu
kanaio. Yuni imbo pulumu
nimbe konopu ltendepa kundupe
tukundo ltimo aku ulumu enoni
kanoko pilko pora tirimele. Yuni
aku ulumu Efesus kombu taunona
kau tukundo naa teremo nalo
Esia kombumunga pali tukundo
ambolopa mandopa mele teremo.
Aku iyemu yuni nimbei, Linoni
kini wamopolio teremolo gote
akuma gote tukume mare molo
nimo. 27 Polonga ungu akumuni
lino kou mone kongono aulke
akumu manda nimbe kenjindim-
bei oromo. Kelepa ulu te kape
tembai oromo ulumu i tepa, Yunge
ungumuni kau linonga awili ambo
gote Artemisinga popo toromele
ulkemu imbomanga konopuna
mele yure none naa tendangei
nimbei oromo. Oipe Esia kombu
imboni kape we mai kombuna
moromele imbo palini ambo gote
Artemis akumu popo toromele
kano. Nalo Polonga ungumuni
neya aku ambo Hibru imbimu
tepa kenjindimbei wendo oromo,”
nimu.

28 Iye kanomani aku ungumu
pilkolio mumindili lakoko
koloringi. Aku tekolio eno ru ningo
ningei, “Lino Efesus imbomanga
ambo gote Artemis yu paa awilimu
moromo,” ningi. 29 Akumunga
ru awilimu neya taunona wendo
orumu. Aku wali imbomanga
konopumu kolona naa lerimu.
Imbo kanomani Gaius kinye Aris-
tarkas talo ambolko liko kunduko
meli imbo pali enonga nombeya
teremele kombuna lkiko puringi.
Iye aku kunduko meko puringi aku
talo elo Masedonia kombu iye talo.
Elo Pol kinye waye andoringili
iye talo. 30 Poloni imbomanga
imunana ungu nimboi nimbe
pumbei terimu nalo Kraistinga
imbomani molo ningi. 31 Aku wali
Esia kombu tukundo gavman iye
mare Pol yunge kanopa ltendeli
iyema. Aku iyemani ungu ningo
mundukolio ningei, “Nu nombeya
kombu akuna paa tukundo naa
puwi,” ningi.

32 Aku wali imbo mareni ru
ningo ungu te ningi. Mareni
aku tekola ungu te ningi. Aku
kinye nombeya teringi ulumu
bilibala ningi. Imbo mare awinini
eno nombeya kombuna ungu
pulu ambelemuya oromolonje
konopu leringi. 33 Kano wali Juda
imbomani Aleksander nimbe iye
te imbomanga kumbekerena liko

ola anjiringi. Imbo mareni yu
nipili unguma ningo tiringi. Aku
Aleksandereni ungu te nemboi
nimbe ki ola mundupe ungu
nimbei terimu. 34 Nalo imbomani
Aleksander Juda iyemu angiler-
imuna kanokolio imbo palini ungu
tendekumula ru kimbo tiko ningei,
“Efesus kombu, ambo gote Artemis
yu awili,” ningo angilengei ena
mongo talo omba purumu.

35 Kano kinye kombu taunona
tukundo ungu ningo panjiko
teringima topa panjipe terimu iye
kuskus kanomuni imbo kanoma
taka liko molaio nimbelie nimbei,
“Efesus iyema, lino i kombunape
awili ambo gote Artemisinga
pinyewe ulkemu kape yu manda
lepa kou mongo wengendeli
muluna mainye orumumu kape
nokoromolomu mai kombu imbo
palini pilko liko manjirimele.
36 Imbo teni aku teremolo ulumu
kolo toromolo ungu manda naa
ninge. Akumunga eno ungu naa
ningo taka liko molaio. Eno
konopu liko mundukolio taka liko
molaio. 37 Kinye enoni iye ima
ina meko onge nalo aku iyemani
ungu keri te linonga ambo gotemu
kinye opa pule toko naa ninge.
Yunge pinyewe ulkena mele te
kape wapu naa linge. 38 Demitrius
kinye yunge kongono iyemani iye
tendo ungu te ningei lemo, manda
kot tendenge. Kot ungu pilko
moke teremele iyema moromele.
Aku iyemani manda ungumu
pilko ningo amenge tendenge.
Ungu akuna manda angilko iye
kanoma alowa teringi ltemo ninge.
39 Nalo enoni ungu mare lupe
ninge lemope aku unguma imbo
nombeya teko wai panjirimele
wali tenga meko wangei kinye
imbo kanomani aku ulu ningo
amenge tenge. 40 I ru ningo
bili bala ningo opa makinjingei
ulumu teko kenjirimele. Eno
liko manjeio. Lino opa mak-
injirimolomunga pulure molo
ltemo. Akumunga lino ambe telka
tengeya ningo waltindinge lemope
ungure manda naa nimolo. Rom
gavman imbomani pilkolio lino
tongei konopu lteo,” nimu. 41 Kano
tepa nimbelie imbomando enonga
ulkendo lupe lupe paio nimu.

20

*Masedonia kinye Grik kombu ta-
longa Pol purumu*

1 Ungu panjiringi kano ulumu
pora nimu kinye Poloni Kristen
imbo kanoma yu molorumuna
waio nimu. Enonga konopuma
tepa enge tipe ungu mare nimbe
tirimu. Kelepa imbo kanoma
molaio nimbelie yu Masedonia
kombu awilina purumu. 2 Aku
kombu malio kimbo kongono tepa
pumbelie Kristen imboma tepa
enge timbei ungu pulumumare
nimbe tirimu. Aku tepa pumbelie
Grik kombu wendo purumu. 3 Grik
kombu awili akuna oli yupoko
molorumu. Altopa no sip lipe
Siria kombu pumbei terimu wali
Juda imbomani yu toko kondongei
lekolio wai toringi. Aku tengei
teringi ungumu pilipelie Pol yu
Masedonia kombundo altopo anjo
pambo konopu lerimu. 4 Aku
wali Pol yu kinye iye mare waye
puringi. Aku iyemanga imbi
i tepa: Beria kombu taunona
iye Sopater, yunge lapa Pirus.
Tesalonaika kombu taunona iye
talo kape waye, elonga imbi
Aristarkas kinye Sekundus talo.
Derbe kombu taunona iye Gaius
kinye Timoti talo, Tikikus kinye
Trofimus talo, aku Esia kombu
awili iye talo. 5 Aku iyema oi
kumbe leko pungolio lino Troas
kombu taunona akuna nokoko
moloringi. 6 Aku wali Juda
imbomanga bret yis naa munduko
we noromele wai awili akumu
oi omba purumu kinye pele lino
kano no sipina tuku pumbo Filipai

kombu tiye kolorumulu. Kelepo
kongono kite pakera tipe kinye iye
kanoma moloringi kombu Troas
wendo orumulu. Aku kombuna
koro te molorumulu.

Troas kombu akuna Yutikus nimbe iye wenepo te kolorumu kinye Poloni topa makinjirimu

7 Koromunga kiyendo wali Kris-
ten imboma kinye langi mongo
nomili ombo nombeya terimulu.
Kano wali Poloni imboma ungu
nimbe tipe otilikondo yu pum-
beimunga ungu tukume nemboi
nimbe ipu leli amburume tuku
purumu. 8 Lino olando kiripina
nombeya tepo molorumulu kinye
akuna tipe lam pulumu nomba
perimu. 9 Aku wali iye wenepo
tenga imbi Yutikus, yu windo
kongondona molorumu. Pol ungu
nimbe pumbei kau purumu kinye
Yutikus yunge mongomu mepa
andorumu. Paa uru perimu
kinye wi kano pala ulke yupoko
tiko kimbo tiko liko takoringi
kanona molopalie topa anjikondo
mundurumu. Imbo kanoma
mainye pungo ltingi nalo yu oi
kolopa ltimu lemo. 10 Pol kano
mainye pumbelie ungulumunga
pala pumbe tamalu pepalie yunge
kimuni ungulumu ambolopalie
imbomando nimbei, “Eno mini
naa lteaio. Ungulumu koinjo we
moromo,” nimu. 11 Pol kano ola
ulke kiripimunga ola pumbelie
bret kano pike lepa norumu.
Altopa Pol kano imboma kinye
ungu nilipe pumbe molopili kau
kombu tangorumu. Kombu
tangorumu kinye Pol kano yu
purumu. 12 Iye wenepo kanomu
koinjo molorumu kinye yu ulke
meko puringi. Aku kinye enonga
konopu penga lerimu.

Pol kano Troas kombu taun tiye kolopa Miletus kombu purumu

13 Pol yuni ungu imu nimu,
yu kimbo kongono tepo Asos
kombundo ombo nimu. Aku tepa
nimbelie yu oi purumu. Lino
kano no sip lipolio Asos kombu
wendo purumulu. Pol Asos kombu
akuna kanopo lipo no sipina
mepo pumili nokopo molorumulu.
14 Aku wali Pol kano yuni lino
kanopa ltimu kinye yu kano no
sipina lipo meli Mitilin kombu
wendo purumulu. 15 Lino kano
otilikondo no sipina pumbo Mitilin
kombu tiye kolopolio pumbo
pumbolio Kios kombu nondopo
wendo orumulu. Aku tepo pumbo
sipina molopolio otilikondo Efesus
naa pumbolio no topo pule topo
Samos kombu wendo orumulu.
Kelepa aku walimunga otilikondo
Miletus kombu wendo purumulu.
16 Pol yu Efesus kombu tiye
kolombo anjikondo pumbo nimbe
konopuna kilkili oi ltenderimu.
Aku ambe telka yu Esia kombuna
tuku wai pulumu topa naa kalopa
welea pumbe yu Jerusalem kombu
pentikos nimele nombeya tengena
manda pumbonje nimbelie pum-
bei terimu.

Poloni Efesus kombu Kristen tapu iyemando opele nimu

17 Miletus kombu ombalie wali
Efesus kombu Kraistinga imbo
moloringimando tapu iyemando
yu ongo kanaio nimbe ungu nimbe
mundurumu. 18 Yu molorumuna
oringi wali yuni iye akumando
nimbei, “Na oi kiyendo Esia kombu
ombolio wali winjo ombo eno
kinye waliwali molopo pepolio
teru kano uluma enoni liko man-
jirimele. 19 Aku wali pulumunga
Juda imbomani na mindili liko
tingei wai toko teringi akumunga
na umbuni awini mepolio nalo
Jisasini tirimu kongonomu we tepo
angilipo imboma kondo kolopo
kuru kandiki tepo kongono teru
kano. 20 Eno pipili kolopo ungu te
lopeke tepo ambolopo naa nimboi
aku tepo walite naa niu. Nalo
eno Gote liko manjingei taporomo

unguma pali penana kinye enonga
ulke maliona aku ungu manemu
tiru kau. Akumu eno liko man-
jirimele. 21 Nani waliwali Juda
kinye Grik imbomando ungu
enge nimbo nimbolio nimboi, eno
Gote kinye konopu topele tokolio
linonga Iye Awili Jisas ipuki tieio
nio kano.

22 Nalo kinye na Gotenga Mini
Kake Telimuni nando nu pani
nimbe meremona aku ungu pilipo
tenge tipo Jerusalem kombundo
puro. Jerusalem kombu akuna na
kinye ulu ambelemu wendo om-
balonje aku na naa lipo mantiro.
23 Kombu palimanga puro wali
Mini Kake Telimuni nimbei, nu ka
ulke peko ulu umbuni awini menio
nimo. Aku enge nimbe nimo
ungumu kau lipo mantiro. 24 Nalo
na molopo kondomboi mindili naa
nombo, na naa kolombo nimbo
kele topo ulu te manda naa tero.
Iye Awili Jisasini nando yunge
kolopa makilerimumunga Goteni
imboma tepa limbelo unguma
imbomando nipuwi nimbelie kon-
gono tirimumu paa pora timboi.
Aku konopumupe paa mandopo
panjiro.

25 Kinye eno pileio. Oi nani
enonga imunana Goteni Jisas imbi
topa king iye kamako molopa
nimbe imboma nokopili nimu
ungumu waye nimbolio mane tipo
andoru kano. Nalo kinye eno
palini nanga kumbekeremu altoko
naa kanonge aku lipo mantiro.
26 Akumunga ungu te nemboi,
Eno te altoko kolko kape tipe
kombu punge lemope na pulu
naa panjinge. 27 Nani i ungumu
niomu ambe telka, Goteni eno
pilengei konopu lerimu unguma
enondo waye nimbo tiru kano.
28 Goteni eno tirimu imboma
kinye eno enongano wamongo
kane kane molaio. Imbo akuma
nokondangei nimbelie Mini Kake
Telimuni eno kongono akumu
tirimu. Gotenga moromele imbo
akumanga eno paa kongi sip sip
tapu iye mele molaio. Imbo akuma
Awilimu yunge mememuni polo
tepa ltimu imbomanga. 29 Nani
eno tiye kolopo na pumbo wali
iye mare owa takera melema
enonga kongi sipsip kanoma toko
bembo tingei ongemunga lipo
mantiro. 30 Tendeku tipe mele
iye mare enonga imunana wendo
ongolio ungu paimbomu ungu
kolo tukuruku panjiko ningo
andoko kenjinge. Aku tekolio
enonga umbulkondo lombili an-
doli imbo ongema ungu kolomu
lombilengei ningo meko wendo
punge. 31 Aku tenge kani eno i
ungumu wamongo liko manjeio.
Poinye yupokonga tukundo ipu
leli tangoli takiraki walimanga
tukundo eno kola yokoli telimu
tepo ltepundela tepo wamongo
kane kane molaio niu kano. Aku
mele kinye kape wamongo kane
kane molaio.

32 Kinye Goteni eno nokopa
kondopili. Yunge ungumuni
Gote eno kinye kandiki teremo
nimbe aku ungu tukumemu eno
enge manda tirimu. Aku tepalie
Goteni yunge imbo kake telimanga
nindipe noindirimoma eno manda
timbelo. 33 Na eno kinye moloru
kano wali imbo tenga kou kape
wale pakoli pengare kape konopu
naa mondoru kano. 34 Na kinye
na peya tapu topo andorumulu
imboma kinye, lino mele molo
lerimuma nanga ki taloni enge
nimbo kongono tepo melema lipo-
lio lipo tapondoru kano. 35 Nani
eno ulu palimanga teangei mele
lipo ondoru kano. Nani kongono
teru mele enoni aku teko tekolio
imbo tamba ningema tapangei
nimbolio teru kano. Jisasini oi
nimu ungumu eno liko manjengei
nimbolio nani enondo niu kano.
Aku ungumu yuni nimbei, ‘Nuni
melema nunge linio lemo aku

Goteni nu taporomo nalo nunge
melema imbo koropa nolima tinio
lemo aku nu Goteni olandopa
tapombalo,’ nimumunga imboma
tapamili nio,” nimbelie nimu.
36 Poloni i kano unguma nimbe
pora tirimu kinye tapu iye kanoma
yu kinye waye komongo toko pon-
doko tapa lekolio konge teringi.
37 Pol yu ki likolio kangulko angilko
kola enge ningo teringi. 38 Polonga
nimu ungu kanoma pilkolio kondo
koloringi. Poloni nimbei yu
altoko kumbekere naa kanonge
nimumunga tapu iyemani paa
kondo kolkolio kola teringi. Kano
teko pora tikolio no sipina pupili
ningo meko pungo tiye koloringi.

21

Pol Jerusalem kombu purumu

1 Lino palini imbo kanomando
kondo kolopolio molaio nimbo
opele nimbolio lino purumulu.
Nomu kutana pumbolio toya
topo pumbo Kos nimbe nomu
kutana tuku mai pundu kelo
te lerimuna wendo purumulu.
Kelepo otilikondo no sipina pumbo
Kos tiye kolopolio Rodes nimbe
kombu tenga wendo purumulu.
Aku kombu tiye kolopolio an-
jikondo pumbo Patara kombu
wendo purumulu. 2 Aku kombuna
wendo pumbolio Fonisia kombu
awili pumbei no sip te akuna
lerimumu kanopo ltenderimulu.
Lino kano akuna tuku pumbolio
nomu kutana pumbo pumbolio
purumulu. 3 Lino kano Saiprus
nimbe mai pundu te nomu ku-
tana tuku lerimu aku kombu-
munga nondopo mele pumbolio
anjikondo purumulu. Linoni
kombu akumu pundu wendo oru-
muna kanorumulu nalo lino Siria
kombundo no sipina purumulu.
Linonga andorumulu sip kanomu
mele kako mare Tair kombu
akuna mainye ltembaimunga
akuna wendo purumulu. 4 Lino
kano Tair kombu akuna Kristen
imbo mare kanopo ltendepolio,
wali kite yupoko pakera imbo
akuma kinye akuna molorumulu.
Gotenga Mini Kake Telimu imbo
akumanga konopundo molopalie
tope tirimu wali imbo akumani
Polondo enge ningo ningei, “Nu
Jerusalem kombundo naa puwi,”
ningi. 5 Kombu akuna molomolo
konopu lerimulu waimu pora
nimu kinye kombu Tair tiye
kolopolio no sip kano lerimuna
kimbo kongono tepo purumulu.
Aku wali Kraist lombili andoli iye
pali kape enonga ambo bakulu
kape peya kombu sitimunga meko
wendo puringi. No kule ukia
penana wendo pumbolio wali
komongo topo pondopolio lino
waye Gotendo konge terimulu.
6 Aku ulu tepolio molaio nimbo
opele nimbolio lino kano no sipina
tuku purumulu. Kristen imbo
kanoma kelko enonga ulkendo
puringi.

7 Nomu kutana pumbo pum-
bolio Tolemes kombu wendo
orumulu. Aku kombuna Jisas
ipuki tiko moloringi imboma
panjipo lipo imbo akuma kinye
wali tendekumu molorumulu.
8 Tolemes kombu otilikondo tiye
kolopolio Sisaria kombu sitina
wendo purumulu. Akuna Filip
nimbe iye tenga ulkena tuku
pumbolio yu kinye molorumulu.
Filip yu Gotenga ungu tukume
imboma nimbe tili kongonomu
terimu. Oi Kristen imbomani
Jerusalem kombu pulu polkolio
wali iye kite yupoko pakeramani
iye aposelema tapondangei ningo
kanoko ltingi kano iyemanga te
yu. 9 Yunge lemenupili ambo
wenepo iye naa puli kitema
moloringi. Aku pokoni Gotenga
nimbe munduli ungu pilkolio
imboma ungu kanoma ningo para
tiringi.

10 Wali mare omba purumu

kinye Gotenga iye profet yu Judia
kombu tiye kolopa lino molorumuluna Sisaria kombundo orumu.
Aku iyemunga imbi Agabus.
11 Yu lino molorumuluna ombalie
Polonga kako letamu ltimu. Aku
kano kakomu lipelie yunge kimbo
kima ka torumu. Aku ulu tepalie
yuni i tepa nimu, Gotenga Mini
Kake Telimuni nimbei, “I kako
pulu iyemu Jerusalem kombu Juda
imbo moromelemani yu liko ka
tonge mele. Aku tekolio yu manga
pupu lupemanga kindo tinge,”
nimu.

12 Lino palini aku unguma
pilerimulu. Aku pilipoliomunga
lino waye andorumuluma kinye
imbo akuna moloringima peyani
Pol Jerusalem kombundo naa
puwi nimbo enge nimbo walipo
pilerimulu. 13 Nalo aku tepo
nimulu wali yuni linondo nimbei,
“Enoni na ambe telka na teko
kamele pungu pungu tikolio
kola teremeleya? Na Jerusalem
kombuna aku teko ka tiengei
nimbo tumbi tipo moro. Akumu
kau molo. Nalo na Iye Awili
Jisasinga imbi ambolopolio yunge
temane tondopo nimbo tiromunga
imbomani na toko kondongeipe
na tumbi tipo moro,” nimu.
14 Linoni yu Jerusalem kombu
pumbei terimu ulumu manda
naa nimbo kenderimulu. Imunga
yundo naa puwi nimulu ungu
kelepolio nimili, “Awilimuni nu
kinye wendo opili konopu lembalo
ulumu aku wendo opili,” nimulu.

15 Wali pokore molopolio lino
kano melema tumbi tipolio
Jerusalem kombu pumili puru-
mulu. 16 Sisaria Kristen imbo
mare lino kinye waye purumulu.
Jerusalem kombu wendo puru-
mulu wali aku imbomani lino kano
Nason nimbe Saiprus iye tenga
ulkena meko tuku puringi. Nason
nimbe aku iyemu yu kiyendo
Kristen imbo molorumu iyemu.
Lino aku iyemu yu kinye molamili
ningo yunge ulkena meko puringi.

Pol kano Jerusalem kombu molorumu

17 Akuna molopolio Jisas ipuki
tiko moloringi imbomani lino
kanoko tono kolko panjiko ltingi.
18 Otilikondo Pol kano Jems
kanombaimunga lino kinye waye
purumulu. Aku wali tapu iyema
kape, pali akuna moloringi
lemo. 19 Aku imbo kanoma
panjipe lipelie Goteni Pol yu
kinye molopalie Juda imbomanga
manga pupu lupemanga imunana
terimu uluma pali Poloni nimbe
tirimu.

20 I nimu kano ungu pilkolio
Gotenga imbi kapi ningi. Aku
tekolio Polondo ningei, “Angoya,
Juda imbo paa awinini Jisasinga
temanemu pilko ipuki tiringi
ltemoma nu liko manjirino. Nalo
imbo akumani Mosesinga mane
ungumu pilipo lombilimalanje
aku paa penga konopu ltemele. 21 I
Juda imbomani ningi ungu mane
tirinumunga ungu temanemu
pileringi. Nuni nini lekolio Juda
imboma manga pupu lupe imbo-
manga imunana molongemani
oi Mosesinga mane ungumu tiye
kolaio ningo enonga bakuluma
kangi pundu kopiko naa ltendeko
Juda imbomanga ulu puluma naa
lombileio ningo ninu ungu pilko
keri konopu leringi. 22 Akumunga
lino ambe temoloya? Juda imbo
kanomani nu ongo morono ungu
pilinge kani 23 nu teani ulu nimbo
tiemili. Linonga iye kitema Gote
kinye mi leringi. 24 Iye aku
poko liko meko pungolio Gotenga
ungumuni kulumie taio nimo
mele eno waye pungo kulumie
taio. Aku tekolio iye aku poko
tengei ulumanga Gotendo paa
tereno ningo langi kalongeima
mele tingema nuni pame tendani
kani iye kite kanomanga pinyendi

porangei. Aku teko liko ondonio
ulumu imbo pali kanongemani
nunge temane pileringimu ungu
kolore konopu leangei. Nu
Mosesinga mane ungumu pilko
lombino ltemo konopu lenge.
25 Lino Juda imboma aku tepo
teremolo nalo manga pupu lupe
imbomando linoni eno i tendeku
ulu teaio naa nimbolio pipia te
oi topo tirimulu. Aku pipiana i
tepo nimbo topo tirimulu: Kolo
gote imbo kini wamolimanga kuro
koinge langima enoni naa naio.
Eno yokoli angili ari melema naa
naio. Eno nomi ambolko pupu
tokolio toko kondonge ari melema
naa naio. Ambiye wapu langi noli
aku ulumanga eno tenga tuku naa
peaio," nimbe Jems i tepa nimu.

26 Otilikondo Pol kinye kano
iye poko kinye eno kulumie taio
ningi kano uluma pulu mondoko
teringi. Poloni aku ulu tepalie pele
Gotenga tempel ulkena tukundo
pumbelie Gotenga popo tondoli
iyemando enoni kulumie teko
pora tinge walimu wai timbei
nimbe purumu. Iye kano pokoni
te te ningo Gotendo melema
toko kalamili ningemunga popo
tondoli iyemani melema tumbi
tiko noindeio ungumu nimbei
terimu.

Pol kano Gotenga tempel ulkena ambolko ltingi

27 Koro te kano nondopa pora
nimbei terimu kinye Esia kombu
moloringi Juda imbomareni Pol
kano Gotenga tempel ulkena
kanoringi. Aku imbomani we
kano Juda imboma pali teko
mumindili kondongei Pol kano
ambolko ltingi. 28 Kano tekolio ru
ningo ningei, "Iye imuni kombu
palinga andopalie Mosesinga
mane ungumu kinye linonga
imbomanga kinye ya i Gotenga
tempel ulkemunga kinye opa
pule topalie yuni imboma ungu
mare lupe mane tipe nimbe tilipe
andoromo. Kinye kape yuni iyepu
kondoli temo. Yuni i kombu kake
telimu tepa kalaro mondoromo.
Grik kombu iye mare Gotenga
tempel ulkena mepa tuku ombalie
olandopa tepa kenjirimo. Imunga
Israel imboma, yu ambolopo
ingi tiemili kani tapaio," ningi.
29 Juda imbomareni Trofimus
kinye Pol talo Jerusalem kombu
andoringilina kanoringimunga
aku teko ningi. Trofimus yu
Grik iye pupumu Efesus kombu
molorumu iyemu. Akumunga
Juda imbomareni liko manjiringi
wali Poloni neya aku iyemu mepa
Gotenga tempel ulkena mepa
tuku pumbe tepa kenjimo konopu
leringi.

30 Jerusalem kombu moloringi
imboma eno paa mumindili
lakoko koloringi. Eno lkiko
pungolio Pol kano Gotenga tempel
ulkena kunduko meko wendo
oringi. Aku teringi wali ulke
nokoringi iye mareni Gotenga
tempel ulke nangapema neya
wali nendo munduko nangape
tiringi. 31 Pol kano imbomani
tongei teringi. Nalo aku wali
Rom kombu ele iye Jerusalem
kombu moloringimanga nokoli
iye awilimuni kombu sitimunga
undukana opa makinjiko mongo
peremo ningina pilerimu. 32 Kano
tepalie walitikale yunge maindo
ele iye nokoli mare kinye ele
iyemare kinye lipe mepa pum-
belie lkipe pumbe ne kano imbo
pana nombeya teko angileringina
wendo purumu. Imbomani aku
oringi ulu kanokolio Pol kano toko
peramara tiringi ulumu keleringi.

33 Ele iyema nokoli iye awili
kanomuni Pol kano pumbe am-
bolopa ltimu. Aku tepalie yunge
ele iyemando nimbei, "Pol ka
sen taloni ka taio," nimu. Aku
tepalie imboma walipe pilipe
nimbei, "I iyemu nariya? Yuni ulu

alowa ambelemu temoya?” nimu.
34 Kano tepa nimu wali nombeya
teko angileringi kano imbo pana
kango mareni ru ningo ungu te
ningi. Aku wali mareni ungu tela
ru ningo ningi. I ru ningo ungu
panjiringi ungumanga ele iyema
nokoli iye awili kiyendomuni ulu
mongo perimumu kanopa imbi
naa tirimu. Imunga ele iyema
nokoli kano iyemuni Pol kano
ele iyemando liko meko enonga
ulkena paio nimu. 35-36 Nimu
kano ulu teringi wali imbo kano
pana ele iyema puringi mele
lombileringi. Imbo akumani ru
ningo ningei, “Yu toko kondaio,”
ningi. Imbomani Pol tamili ningo
tongei teringimunga ele iyemani
enonga ulke wendo ongolio wali
Pol yu kano ki polo pala, teni teni
ola taropela teko meringi.

37 Ele iye kanomani Pol yu kano
meko enonga ulkena tuku pungei
teringi. Nalo Pol yuni ele iyema
nokoli iye awilimundo i tepa nimu,
“Nundo ungu te nemboya?” nimbe
waltindirimu.

Kano tepa nimu wali ele iyema
nokoli kano iyemuni nimbei, “Nu
Grik ungu pilko ninoya? 38 Isip
kombu iye teni gavmanemu kinye
ulu mongo mare lipe opa pule
alaye kolte oi mele tomo. Aku
tepalie yuni iye 4,000 loi imbo topa
kondolima kombu ku imbo naa
peli wena mepa purumumu karolo
iyemu nunje konopu lteo,” nimu.

39 Kano tepa nimu kinye Poloni
ungu pundu topa nimbei, “Na
Silisia kombu awili akuna tukundo
Tarsus kombu akuna mololi iye
Judamu. Aku kombu siti muli
mulimunga na kombu pulu iyemu.
Imunga na aku iyere molo kani
paa yane iye, ya imbomando ungu
nimbo tiemboi kani aulke liko
tiwi,” nimu.

40 Kano tepa nimu kinye ele
iyema nokoli iye kanomuni Pol
kano ungu nipili aulke lipe tirimu.
Kano wali Pol kano ulke polona ola
angilipelie imbo kano pana taka
liko angileio nimbelie yunge ki ola
mundupelie ki talo lope lape ten-
derimu. Aku terimu wali imbo
kanoma ungu oo torumu kinye
Pol Juda ungu lepa imboma ungu
nimbe tirimu.

22

Pol yu yunu tepa enge tirimu

1 Aku tepalie Poloni nimbei,
“Ango kame ara kame, nanga
nimboi tero ungumu pileio.
Enonga kumbekerena enge nimbo
angilimboi tero ungumu nimboi,”
nimu.

2 Juda imbo kanomani yu Juda
ungu lepa ungu nimu kinye eno
paa taka liko angileringi.

Kano wali Poloni nimbei, 3 “Na
Juda iye pupumu. Na meko Silisia
kombu tukundo Tarsus kombu
akuna meringi. Na molopo aku
kombuna akoru. Na ungu imbo
iye Gamalieleni skul tenderimu.
Yuni na linonga ara kaue ka-
menga mane ungu ulu pulumanga
palinga wamba molowi mele ungu
imbo tondopa kondondorumu.
Eno da Juda angiltimelemani enge
ningo Gotenga ungumu pilko lom-
biltimele mele oi na kape aku teru.
4 Nani Jisas lombileringi imboma
mindili lipo tipolio mare paa topo
kape kondorula. Nani ambo iyema
lipolio ka ulke panjiru. 5 Aku
teru ulu puluma popo tondoli iye
awilimu kinye Juda imbomanga
kaunsil iye tapu iye yumani kape
aku ungumu paimbo ningo eno
manda ningo tinge. Aku iye nokoli-
mani enonga Damaskus kombu
moloringi imbo angenupilindo
pipiama tokolio na Jisasinga
imbo akuna moloringima pumbe
lipupili ningi kinye na imbo akuma
ambolopo lipolio mindili lipo tipo
Jerusalem kombundo mepo yando
omboi akuna pumboi puru.

Poloni yu konopu topele torumu ungumu nimbe tirimu

6 Awi tangoli ena dindo nimo
kano kinye Damaskus kombu non-
dopo oru. Kano wali mini ltendepa
muluna maindo kariapa mele pa
enge nilte ombalie na puruna topa
kau molorumu. 7 Na kano maina
mainye topa mundurumu kinye na
topa dindeme tenderimu mainye
leru. Aku wali muluna maindo
ungureni i tepa nimu, 'Soloya!
Soloya, ambe telka na mindili liko
tirinoya?' nimu.

8 Kano tepa nimu kinye nani
waltindipo nimboi, 'Awilimu nu
nariya?' niu.

Ungu oromo kanomuni ungu
pundu topa nimbei, 'Na Nasaret
kombu Jisas. Nunipe na mindili
liko tiko teko toni tereno,' nimu.
9 Na kinye angileringi iyemani
nimu ungumu pilko imbi naa
tiringi nalo pamu aku kanoringi.

10 Aku tepa nimu wali nani
nimboi, 'Awilimu, kinye ambe
teamboya?' niu. Aku wali
Awilimuni ungu pundu topa
nimbei, 'Nu makilko Damaskus
kombundo puwi. Akunape nuni
teani nimbo oi nimbo panjindu
ungumu iyereni nimbe timbelo,'
nimu. 11 Pa enge nilimuni nanga
mongomu tepa pimbinye ulu
tondorumu. Aku wali na waye
andoringi iyemani na kano ki
ambolko meko Damaskus kombu
tuku puringi.

12 Akuna Ananaias nimbe iye
te na moloruna orumu. Yu
Mosesinga mane ungumu pilipe
lombili iyemu. Akuna molko
peringi Juda imbo palini yu wale
pakoringi iyemu. 13 Ananaias kano
na moloruna ombalie nimbei,
'Ango Sol, nu melema altoko
kanoko imbi teni,' nimu. Kano
tepa nimbe nendo lerimu kinye
walitikale mongo makilipo yu
kanopo imbi tiru.

14 Kano wali Ananaiasini nando
nimbei, 'Linonga ara kaue ka-
menga Goteni yunge wai lipe
noirimo ulumu nu liko manjeni
nimbe yunge Malo Iye Toya Tolimu
kanoko yunge unguma pileni
nimbe nu oi kanopa ltimu. 15 Nu
lemo imbo palindo yunge ungu
nindili iyemu molonio. Nuni pilko
kanonio ulu akumanga ungumu
imbomando ningo teni. 16 Imunga
kinye nu ambe telka nokoko
molonioya? Makilko Jisasi nu
tapopili ningo no liwi. Aku tenio
wali Goteni nunge ulu kalaroma
kulumie topa ltendepili,' nimu.

Iye pupu lupema ungu nimbe tipili Jisasini Pol alako topa kanopa ltimu mele

17 Altopo pele na kano Jerusalem
kombundo yando ombolio
Gotenga tempel ulkena konge
teru. Aku tepolio wali mongo indi
kumbu te teru. 18 Nani kanoru
wali Awilimuni nando nimbei,
'Jerusalem kombu kinye welea
tiye kolowi. I kombuna moromele
imbomani nanga ungu paimbomu
pilko naa linge,' nimu.

19 Nalo aku wali nani i tepo
niu, 'Awilimu nombeya ulke pal-
imanga moloringi Kristen imbo
ipuki tilima nani koipe topo ka tiru
ulu palini i kano moromelemani
liko manjirimele. 20 Kelko nunge
ungu nindirimu iye Stiven toko
kondoringi wali kape na akuna
tangei mele kanopo angileru ulu
kanoringila. Nani akuna angilipo-
lio yu toko kondangei ulumunga
ee niu. Yu kou kalolini toringi
iyemanga ola wale pakolima kulko
tiringima nani amondoru,' niu.

21 Nalo Awilimuni nando nim-
bei, 'Kinye nu Jerusalem kombu
tiye kolowi. Nu lemo iye pupu lupe
moromele imbomanga kombu
paa tulerenga tipo mundumbo',
nimu," nimbelie Poloni aku tepa
nimu.

Poloni ele iyemando yu Rom kombu iyemu nimu

22 Juda imbo nombeya teko angileringimani Poloni nimu ungu pilko angilkolio peyalime nimu ungumunga ru ningo ningei, “Iye imu toko kondaio. Iye pupu i tepamu mai kombuna naa molopili. Yu koinjo kape paa naa molopili,” ningi.

23 Aku teko ru ningo opa kanokolio wali enonga ola wale pakoli kangoma kulko lteko mai kungupo liko toko ola munduringi. 24 Kano kinye ele iyema nokoli iye awilimuni imbomani aku teko ru ningo teringi ulumu ambe telka teringinje Pol aku ungumu nipili nimbelie yunge ele iyemando nimbei, “Pol liko meli ele iyemanga ulkena tuku pungolio ka mapu taio,” nimu. 25 Imunga ele iyemani yu ka tokolio koipe tongei teringi wali ele iyema nokoli iye mandopa te akuna angilerimumundo Poloni nimbei, “Na Rom kombu mai pulu iye kot oi naa tendeli enoni koipe oi tonge manda ltemoya?” nimu.

26 Ele iyema nokoli mandopa iye kanomuni i ungu pilipelie wele kano ele iyema nokoli iye olandopa awili kanomundo pumbe nimbei, “Nuni tereno ulumu liko manjirinoya? Iye imupe yu Rom kombu pulu iyemu,” nimu.

27 Kano tepa nimu wali ele iyema nokoli iye awili olandopa kanomu ombalie Polondo i tepa nimbe waltindirimu, “Nando toya toko niwi. Nu paimbo Rom kombu mai pulu iyemuya?” nimu.

Aku wali Poloni ungu pundu topa ee nimu.

28 Kano wali ele iye awili kanomuni nimbei, “Na Rom kombu mai pulu iye molomboi wali kou pulumu tiru,” nimu.

Nalo Poloni nimbei, “Na amani Rom kombu mai pulu iye merimu,” nimu.

29 Pol yu ungu waliko pilingei ungu tumbirumbi tiringi kano iyema walitikale yu munduko yokeya tendeko wendo puringi. Kano kinye ele iyema nokoli iye awilimuni, ‘Nani Rom iye te ka sen toko panjiko ka pulteni taio nindumunga na mongo pembalonje nimbo pipili kolto,’ konopu lerimu.

Poloni Juda iye nokolimando ungu nimbe tirimu

30 Otilikondo ele iyema nokoli iye awili kanomuni Pol ulu ambelemu tepa alowa temona Juda imbomani ningeinje konopu lepa pilimboi konopu lerimu. Imunga yuni popo tondoli iye kiyendoma kinye Juda imbomanga kaunsilima nombeya teangei nimu. Ele iyema nokoli iye awili kanomuni Pol ka toringi kano ka senemu wendo lipe ltendepalie Pol kano enonga nombeya teringi kumbekerena mepa wendo omba anjirimu.

23

1 Pol kano Juda imbomanga kaunsil nombeya teko moloringi akuma pipili naa kololi enge nimbe taki lepa kanopalie nimbei, “Nanga Israel imbo ango kame, Goteni imbomando tewi nimo uluma aku penga tepo telipo ombo kinye i walimunga wendo oro. Nani ulu te tepo kenjindu konopu naa lteo,” nimu. 2 Aku wali popo tondoli iye awili Ananaias akuna molorumu. Poloni nimu kano ungu yuni pilipelie wali iye kopu teko angileringimando da iye kere tuku tieio nimu. 3 Aku wali Poloni Ananaiasindo i tepa nimbei, “Nu kape Goteni tombalo. Nunge tukundo kalaro moromo nalo kangindo olando penga teko mololi none tereno. Nu Mosesinga mane ungumu ambolko dana molkolio na kanoko moke tereno. Nalo imbomani na tangei ninomu aku Mosesinga mane unguna aku

naa teaio nimbe peremo kanomu,”
nimu.
4 Pol yu kinye kopu teko angi-
leringi kano iyemani yundo i
teko ningi, “Nuni Gotenga popo
tondoli iye awilimundo aku teko
manda naa nino. Ambe telka
ninoya? Yunge imbimu ningo keri
ltendereno,” ningi.
5 Kano teko ningi wali Poloni
nimbei, “Imbo ango kame, nani
iye imu Gotenga popo tondoli iye
awili te nimbo naa lipo manjindu.
Gotenga bukuna i tepa nimbe per-
emo,
Enonga imbomanga iye nomimundo
ungu kerima naa nindeio,
(Kis 22:28)
nimbe peremo kanomu,” nimu.
6 Akuna moloringi iye mare
Sadyusima, mare Farisima
moloringi. Aku teko moloringimunga
Pol yuni konopu te lipe manjipelie
iye kanomando ungu ola enge
nimbe nimbei, “Imbo ango kame,
na iye Farisi. Nanga ara kape iye
Farisi molorumu. Imbo kololima
altoko makilinge nimbo ipuki
tiromunga kinye kotena i ombo
angilto,” nimu. 7 Aku tepa nimu
wali, ne kano Farisima kinye
Sadyusima kinye ungu melenale
enge nili teringi. Aku tekolio
nombeya teko moloringi kano
imboma imunana nendo yando
mokemake leringi. 8 Aku moke-
make leko ungu melenale teringi
ungu pulumu i tepa, Sadyusi
manga pupu akumuni ningei, “Im-
boma kolkolio wali altoko makilko
koinjo naa molonge. Enselema
kape kuroma kape minima kape
naa moromele,” ningi. Nalo Farisi
manga pupu akumuni i uluma pali
ipuki tiringi.
9 Nombeyana moloringi Juda im-
bomani ungu panjiringi ungumu
omba olando olando purumu.
Farisi manga pupu akumunga
mane ungumunga ungu imbo iye
mare ola angilkolio ungu toko
akuko ningei, “Linoni iye imunga
ulu alowa te naa kanopo ltendere-
molo. Yu paimbo enselereni kape
molo kuro minireni kape ungu
nimbe timonje,” ningi. 10 Ungu
toko akuringi kano ulumuni
opa makinjiringi. Ele iyema
nokoli iye awili kanomuni Pol
kano Juda imbomani yu melema
ambolko ongoko kimbo ki lupe
lupe tendenge konopu lepa yu
pipili kolorumu. Aku konopu
lepalie wali ele iyemando nim-
bei, “Mainyendo pungo Pol Juda
imbomanga imunana enge ningo
wendo likolio meli pungo enonga
ulkena tuku mondaio,” nimu.
11 Kano wali ipu leli Awili Jisas
kano Pol perimu kumbekerena
omba angilipelie nimbei, “Nu
pipili naa kolkono konopu enge
nipili molowi. Nuni Jerusalem
kombu imbomando nanga ungu
nindirino. Aku mele nu paa
Rom kombu kape pungolio aku
imbomando nanga ungumu ningo
tindiwila,” nimu.

*Juda imbomareni Pol topo kon-
damili ningo wai toringi*

12 Otilikondo otili oi Juda iye-
mareni ulu te wai toko noiringi.
Aku wai toringi ulumu Pol topo
kondamili ningi. Juda iye akumani
enongano mi enge ningo lekolio
ningei, “Eno i teli oi langi nombo
no naa nomolo. Pol paa topo
kondopolio wali kau aku kere
langima nomolo,” ningi. 13 Aku
ungumu wai toringimu iye 40
akumanga mare winjiko molkolio
ungu ningo panjiringi. 14 Aku
Juda iyemani popo tondoli iye
kumbe leko moloringimando
kinye Juda iye mololimando kape
i ungumu pungo ningo tikolio
ningei, “Lino mi paa enge nilte
lemolo. Lino i teli oi langi nombo
no naa nomolo. Nalo Pol paa topo
kondopolio wali kau langi nomolo
nimolo. 15 Akumunga kinye
enoni tendangei konopu ltemolo

ulumu i tepa: Eno kinye Juda iye
mololima palini ele iyema nokoli
iye awilimu moromona pungo
ungumu waltindiko i teko kolo
toko neio, lino moromolondo Pol
meko wendo owi. Aku wali linoni
yundo ungu mare wambo walipo
pilimolo neio. Aku teko ninge wali
eno molongeindo ele iyemani Pol
meko aulkena ongo molonge kinye
akuna linoni yu topo kondomili
nokopo angilimolo," ningi.

16 Nalo Polonga kepa iye wenepo
teni aku tengei wai toringi
ungumu pilerimu. Ele iyemanga
ulke kanona tuku pumbelie
Polondo kano wai toringi ungumu
nimbe tirimu.

17 Kano wali Poloni ele iyema
nokoli iye mandopa tendo owi
nimbelie nimbei, "Kelo iye imu
ele iyema nokoli iye awilimu
moromona meko puwi. Yuni
ungu te pilipili nimbei nimbe
mepa omo," nimu. 18 Ele iyema
nokoli iye awilimu molorumuna
iye mandopa kanomuni Polonga
kepa iye kanomu mepa purumu.

Kano ele iyemuni ele iyema
nokoli iye awili kanomundo i
tepa nimbei, "Ka iye Poloni nu
moronondo iye imuni nu pilino
ungu mare nimbei omo kani meko
puwi nimona mepo oro," nimu.

19 Kano kinye ele iyema nokoli
iye awili kanomuni Polonga
kepa iye kanomu ki ambolopa
meli kulendo pumbelie elongalo
kau molkolio nimbei, "Ungu
ambelemu nando ningo tini meko
onioya?" nimu.

20 Aku kinye kelo iyemuni ungu
pundu topa nimbei, "Juda iyemani
otili enonga nombeya tengena Pol
nuni mendeko owi nemili ningo
wai tonge. Polondo ungu mare
awini waltindimolo konopu nuni
leani ninge. 21 Nalo aku teko
ninge ungumu nuni ipuki naa
tiwi. Aku kolo tonge. Juda iye 40
akumanga winjipe mare Pol toko
kondongei lopeke teko nokoko
angilinge. Aku iyema palini mi
enge ningo lekolio ningei, eno i
teli oi langi nombo no naa nomolo.
Nalo Pol topo kondopolio wali kau
no nombo langi nomolo ninge.
Topo kondamili ningolio, kinye
nuni ee neni ungumu pilingei
nokoromele," nimu.

22 Ele iyema nokoli iye awili
kanomuni Polonga kepa kelo iye
kanomu pupili nimu. Aku pupili
nimbelie mainye nimbei, "Enonga
wai tonge i ungumu imbo tendo
anjo nando nimbo tindu ungu naa
niwi," nimu.

Ele iye awilimuni Pol gavman kiyendo iye Feliks molorumuna meko paio nimu

23 Kano kinye ele iyema nokoli
iye awili kanomuni yunge maindo
ele iyema nokoli iye mandopa
talondo walio nimu. Aku tepalie
nimbei, "Sisaria kombu pangei
kani ele iye 200 pungo tumbi
tipelio. Aku iyema kinye popo tiko
pangei aku kongi os umbuluna
molko opa toli iye 70 tumbi tiko
toloni opa toko ambelea nili
iye 200 liko tumbi tielio. Aku
tekolio ipu leli ena mongo 9 klok
pangei tumbi tielio. 24 Pol kape
molopa pupili kongi os mare liko
tumbi tindelio. Kombu gavman
nokoli iye Feliks molombalona
meko pungili kewale molombalo
kani nokoko kondoko Pol meko
anjikondo palio," nimu.

25 Aku tepa nimbelie kinye ele
iyema nokoli iye awili kanomu
yuni pipia te torumumu i tepa
nimbe perimu;

26 "Na Klodius Lisiasini i pipiamu
gavman nokoli paa iye muli
muli Feliksindo topo tiro.
Molko kondowi, nio.

27 Juda iyemareni iye imu am-
bolko liko toko kondongei tenge.
Nalo yu Rom kombu mai pulu
iye nimuna pilipolio nanga ele

iyema kinye pumbolio yu nani
koinjo lindu. 28 Iye imundo
Juda imbomani ungu mune tenge
ungu pulumu pilimboindo enonga
kaunsil nombeya tengena mepo
maindo pundu. 29 Aku pumbolio
kanopo ltendendu uluma i tepa:
Juda imbomani ningei Poloni ulu
mare tepa alowa temo ninge. Nalo
aku ninge unguma enonga Juda
imbomanga mane unguma kau
ungu mare ninge. Aku teko ninge
unguma pilindu nalo lino Rom
iyemanga mane ungumuni yu ka
ulke pepili kape yu topo kondamili
nimbe aku tepa ungu te naa ltemo.
30 Nando ningei Juda imbomani
Pol toko kondongei lopeke teko wai
tonge ninge. Aku wali walitikale
nani nu moronondo Pol tipo
munduro. Aku Juda imbomando
kape nani nimboi, enoni kape
Polondo ungu mare ambolonge
lemo aku unguma nundo ongo
ningo tieio nindu," pipiamu i tepa
torumu.

31 Ele iye kanomani enonga
ele iye nokoli kiyendo kanomuni
nimu kano uluma paa teringili.
Neya aku wali ipu leli Pol
kano Antipasi siti kombu meko
puringi. 32 Otilikondo kongi os
umbuluna mololi ele iyemani
Pol kano meko mondoli Sisaria
kombu puringi. Nalo we ele
iye kanoma kinye toloni opa teli
ele iye kanoma peya Jerusalem
kombundo yando enonga ulke
angilerimundo oringi. 33 Sisaria
kombu wendo puringi wali, akuna
gavman nokoli iye kanomunga
kindo pipia kanomu tiko, Pol
yu kape aku iyemu yunge kindo
tiringi kala. 34 Gavman nokoli iye
kanomuni pipia kanomu kambu
topa kanopalie wali Pol nu tekai
iyemuya nimbe waltindirimu.
Pol kano Silisia kombu iyemu
ltemo nimbe kanopa imbi tipelie,
35 nimbei, "Na Silisia kombu
imbomanga kot pio. Akumunga
nu kot tenderemele imboma onge
wali aku nunge unguma pilimbo,"
nimu. Aku tepa nimbelie Pol
kano king Herotenga ulke enge nili
awilina wamongo ka tiko tapu teko
nokaio nimu.

24

Juda iye mareni kotena ongolio Feliks Pol alowa terimu ungumu ningo tiringi

1 Altopa wali kite pakera omba
purumu wali popo tondoli iye
awili Ananaias kinye tapu iye
mare kinye Rom imbomanga kot
pimele uluma lipe manjili iye te
yunge imbi Tertulus kinye peya
Sisaria kombu puringi. Gavman
nokoli iye awili Feliks yunge kum-
bekerena Pol kot tendengei ningi
unguma ningo tiringi. 2 Kano wali
Feliksini Pol kano tukundo meko
waio nimu. Orumu wali Tertulus
Pol kot tendembai lipe manjirimu
unguma pulu mondopa nimbei,
"Iye awili Feliks, linonga imboma
nuni nokoko kondoronona lino
molopo kondopo tono lakopo
koromolo. Linonga kombuna
ulu alowa awini wendo oromo
nalo nuni liko manjiko tapoko
teko amenge teko kondorono.
3 Nuni aku uluma terenomunga
linoni nundo paa tereno nimolo.
Linoni kombu palinga i uluma paa
tereno kau konopu ltemolo. 4 Nalo
ungu awini nimbolio nu konopu
umbuni naa timboi. Akumunga
kinye ungu mongo alaye pokore
nemboi kani nu taka liko konopu
penga pilko molko piliwi.

5 I iye Pol, yu mongo lili iyemu.
Yuni Juda imboma moromele
kombu malio palinga mongo lipe
tirimo. Yu Nasaret iye Jisasinga
manga pupu keri akumunga iye
paa timumu. 6 Gotenga ulke
tempelemu kape tepa kalaro
mondombai temona linoni yu
ambolopo lipolio yu molo nimulu.
Aku tepolio linonga mi unguna yu

kot tendamili nimulu. 7 Nalo ele
iyema nokoli iye awili Lisiasini
ombalie linonga imunana yu
enge nimbe lipe mepa wendo
purumu. 8 Aku tepalie nimbei, Pol
kot tendengei enonga ambolonge
unguma meko pungo nu morona
neio nimu. Imunga kinye nu
moronona omolo. Kani i nio
unguma paimbonje andi iyemu
nunu ungu mare waliko piliwi,”
nimbe Tertulus i tepa nimu.

9 We kano Juda iye pungo
moloringi kanomani kape i nimo
unguma paimbo ningo ee ningi.

10 Kano teko ningi ungu pilipelie
wali Pol ungu niwi nimbe ki tundu
torumu. Aku wali Poloni ungu
pundu topa nimbei, “Gavman
nokoli iye Feliks, nani nu Israel
imbomanga kot pilko unguma
moke tendeko koro molorunu
kanomu lipo mantiro. Akumunga
kinye nunge kumbekerena na
nanu enge nimbo angilipo ungu
nimboi tono kolto. 11 Na Jerusalem
kombu pumbo Gote popo toru-
munga winjo nilipo ombolio aku
wali 12 kau oi omba pumo akumu
nu kape manda kanoko pilko liko
manjenio. Akumunga i nimboi
tero ungumu mona ltemomunga
nu pilko naa tundunio. 12 I
Juda iye nando ulu alowa tendu
nimele aku iyemani na Gotenga
ulke tempelena imbo te kinye
ungu akupo angileru wali na
ambolko naa ltingi. Na imboma
kinye mongo naa ltiu. Nani imbo
nombeya teko mololi ulke malio
kape kombu sitina tukundo kombu
marenga kape mongo lipo, ungu
topo akupo aku ulu naa teru. 13 I
kot tenderemele iyemani na ulu
temu nimele iye te omba i uluma
paa paimbo temo, na mongoni
kanandu nipili ningo te paa manda
naa liko meko ongela. 14 Nalo
nani i ungumu paimbo nimbo para
timbo. Na Jisasini terimu mele
tepolio linonga ara kaue kamenga
Gote aku tepo popo toro. Aku
teromundo Juda imbomani ningei
Jisasini terimu aku ulumupe
tumbi naa tipelie imboma moke-
make ltenderimu nimele. Nalo
Mosesinga mane unguna nimo
unguma aku na palima ipuki tiro.
Iye profetemanga bukuna toko
panjiringi unguma kape palima
ipuki tiro. 15 Juda imbomani
aku imbo keri pengama pali ono
kombuna Goteni topa makinjim-
belo ningo nokoko moromele aku
ulumu nani kape tembalo lepamo
nimbo nokopo moro. 16 Imunga
Gotenga kumbekerena kinye imbo
imbomanga kumbekerena ulu
toya tolima enge nimbo teamboi
kau konopu lteo.

17 Poinye pulumunga na Israel
kombu wendo angileru. Altopo
Israel kombu tukundo nanga
Kristen imbo koropa nolimanga
kou mendepo tipe kaloli mare
timboi oru. 18 Aku ulumu teru
wali Juda iye mareni na Gotenga
ulke tempelena tukundo kanoko
ltenderingi. Aku wali na lino
Juda imbomanga kulumie toli
ulumu tepo pora tipolio angileru.
Nani ulu mongo te naa ltiu.
Imbomani kape naa liko makai
naa tenderingi. 19 Nalo Esia
kombu mololi Juda iye mare akuna
angilkolio na ambolko ltingi. Nani
paimbo ulu alowa te tendu lemo
aku Esia kombu Juda iyemani
nando i uluma terinu ningo
nunge kumbekerena angilko
kot tendangei. 20 Manda naa
onge lemo, na Jerusalem Kombu
Juda iye kaunsilimanga nombeya
teringina angileru wali ulu alowa
te teruna konoringinje i Juda iye
ongema waliko piliwi. 21 Nalo
aku imbomanga kumbekerena ola
angileru wali ungu tendekure kau
niu. Aku niu ungumupe, Goteni
imbo kololima topa makinjimbelo
nimbo ipuki tiromunga enoni na
kot pilko moke teko kandomele

niu. Kinye aku tepo niumunga
nani ulu alowa te teru konopu
ltemelenje," nimu.
22 Feliks yu Jisasinga lombili
andoli imbomani ipuki tirimele
mele oi pilipe lipe manjirimu.
Aku tepalie kot pora tipelie
nimbei, "Jerusalem ele iyema
nokoli Lisias ombalo wali enondo
ungu i tepo nimbo panjimbo,"
nimu. 23 Feliksini ele iyema nokoli
iyemundo nimbei, "Pol wamongo
tapu teko nokaio. Nalo Pol yu aie
konopu lembalo melema yunge
imbo kanolimani ongo tiko teangei
kani wali marenga tukundo yu we
molopili ningo imbo akumando
molo naa niwi," nimu.
24 Altopa wali pokore omba pu-
rumu kinye Feliks pumbelie kano
yunge ambomu Drusila lipe mepa
Sisaria yando orumu. Ambomu
yu Juda ambomu. Feliksini yu
morondo Pol kano meko waio
nimu. Jisas Kraist ipuki tirimele
aku unguma Poloni nimuna Feliks
pilerimu. 25 Poloni imboma toya
toko molangei unguma nimbe,
enono nokoko kondangei unguma
nimbe, altopa Goteni imbo moke
tembalo unguma nimu kinye
Feliks yu pilipe pipili kolorumu.
Kano tepalie Polondo nimbei,
"Kinye welea puwi. Nu manda
nino kani altopa manda konopu
lembo wali aku nu owi nimbo,"
nimu. 26 Nalo Poloni yu kot tem-
balomunga kou wangopili konopu
lepalie Feliksini Pol waliwalima
owi nimbe ungu ningili.
27 Nalo altopa poinye talo omba
purumu kinye Porsius Festus
Feliksinga kombu lipe yu gav-
man nokoli iye awili molorumu.
Nalo Feliksini Juda imboma tepa
konopu penga timbeimunga Pol
kano ka ulke we pepili nimbe yu
purumu.

25

Festusini Polonga kot pilerimu

1 Festus kano gavman iye awili
kombu lipe Judia tukundo orumu.
Wali yupoko omba purumu wali
altopa yu kano Sisaria kombu tiye
kolopa Jerusalem kombu purumu.
2 Aku molorumu wali Festusinga
kumbekerena popo tondoli iye
kiyendoma kinye Juda iye nomi
muli mulimani Polondo ulu ima
tepa alowa terimu ningo ningi.
3 Festusini enonga ulu te tendepili
ningo enge ningo waltindiringi.
Enonga konopuna tukundo pan-
jiringi ulumu i tepa, Festusini
Pol Jerusalem kombundo yando
tipe mundupili. Aku tembalo
wali aulkena lopeke tepo nokopo
molopolio Pol topo kondomolo
konopu leringi. 4 Nalo Festusini
ungu pundu topa nimbei, "Aku
molo, Pol Sisaria kombu ka ulke we
pepili. Na Sisaria kombu nondopo
pumboi tero. 5 Eno iye nomi mare
na kinye waye pamili. Poloni ulu te
paa tepa kenjirimu lemo aku enoni
yu Sisaria kombu kot tendeko
ungu akuma nengei," nimu.
6 Festus kano Jerusalem kombu
wali ki talo molo ki talo talo pakera
aku tepare molorumu. Aku tepalie
altopa Sisaria kombu yando
orumu. Otilikondo Festusini ele
iyemando Pol kot pilimbo kani yu
morondo meko waio nimu. Festus
kano kot pilko moke teremele
polona molorumu. 7 Pol kano
kiripina tuku orumu. Juda imbo
Jerusalem kombu molko oringi
kanomani Pol yu liko makai
tendeko angileringi. Juda iye
kanomani ningei Poloni ulu alowa
awini tepa alowa tenderimu ningi.
Nalo yu ulu te terimumu naa
ambolkolio we ningi.
8 Poloni yu yunu enge nimbe
angilipe nimbei, "Nani ulu te Juda
imbomanga mane unguma kape
Gotenga ulke tempelemundo kape
Sisarando kape tepo naa kenjiru,"
nimu.
9 Nalo Festusini Juda iyema

tepa konopu penga timbeimunga
Polondo nimbei, “Nu Jerusalem
kombu pani. Nundo i ungu
nimelemanga akuna kot pilipo
nunge ungu moke tendembo,”
nimu.
10 Kano wali Poloni ungu pundu
topa nimbei, “Kinye nu Sisaranga
imbina kot pilko moke tereno iye-
munga kumbekerena angilto. Ina
lemo nanga unguma pilko moke
tendeko kot tendani. Nani Juda
imboma kinye ulu alowa te naa
teru. I nio ungumu paimbo ltemo
akumu nuni kape liko manjirino.
11 Nani ulu alowa te telka wali mi
ungumuni na kolani nilkanje aku
ee nimbo na paa kolka. Nalo nando
i ungu kepu toko kot tenderemele
unguma paimbore molo lemo aku
i Juda imbomanga kindo na imbo
teni manda naa timbelo. Iye aw-
ili Sisarani nanga ungumu kotena
paa pilipili,” nimu.
12 Aku tepa nimu ungumu
Festusini yunge gavman lipe
manjili iyema kinye toropo toringi.
Kano tepalie nimbei, “Nu Sisar
moromona pungo kot pilipili
ningo kanomboi niniona nu Sisar
moromona pani,” nimu.
13 Wali pokore omba purumu
wali altopa King Agripa kinye
kemulu ambo Bernaisi taloni
Festus yu kombu lipe gavman iye
nokoli molorumu ulu kanongili
Sisaria kombu oringili. 14 Elo
akuna wali awini moloringili. Aku
wali Festusini Polonga ungumu
Kingimundo nimbe tirimu. Fes-
tusini nimbei, “Feliksini iye te
ka ulkena we pepili purumumu
moromo. 15 Na Jerusalem kombu
puru wali, popo tondoli iye kiyen-
doma kinye Juda iye nomimani
yundo ulu ima temo ningo ungu
kepu toringi. Juda iye akumani
neya aku iyemu toko kondopangei
nembo konopu leringi.
16 Nalo nani ungu pundu i tepo
toru. Imbo te ulu alowa teremo
kinye lino Rom imbomani imbo
aku teremomu toko kondangei
nimbo imbo wemanga kindo oi
naa tirimolo. Kiyendo ulumu
lemo aku yundo ungu kepu
tonge imbomani yu kiyendo kot
tendenge. Aku wali paa yundo
ungu kepu toko ninge ungumanga
yunu nimbe omba wendo pumbei
enge nimbe nendo tipe angilipe
kot tembalo, nimbo aku tepo
niu. 17 Akumunga i Juda imboma
Sisaria kombu waye orumulu. Aku
kinye nani wai te naa topo kaloru.
Otilikondo na kano kot pilko
moke teremele polona pumbo
molopolio Pol meko tukundo
waio niu. 18 Juda kanoma ola
angilkolio yuni ulu ima tepa alowa
temo ningo ungu kepu toringi.
Nani Pol ulu paa keri terimu
konopu leru nalo Judamani ulu
kerire temona kanomolo ningolio
naa nili we ungu kepu toringi.
19 Ningi ungumape aku enonga
Gote popo toringi ulumu kinye
Jisas nimbe aku iyemundo winjo
winjo ningi. Jisas oi kolorumu
nalo Poloni nimbei, we koinjo
moromo nimu. 20 Aku teko ningi
unguma na wambo naa lipo
manjiru. Akumunga nani ungu
te wambo walipo naa pileru.
Nalo nani Polondo nimboi, nu
Jerusalem pani akuna kot pilipo
moke tendembo niu. 21 Nalo Pol
yu iye awili Sisarani nimbe wendo
mundumbelo ungu pilimboindo
Sisaria kombu we ka ulke peambo
niwi nimu. Aku wali nani Pol
yu Sisar kanopili nimbo lipo
mundumboi teru. Ele iyemando
altopa pupili kani kinye oi ka
ulkena we pepili nokaio niu,”
nimu.
22 Agripani Festusindo nimbei,
“Nani iye akumunga ungu pilem-
boi,” nimu.

Kano wali Festusini nimbei,
“Unguma otili nimbelo kani
pileni,” nimu.

King Agripani kot pilerimu

23 Otilikondo Polonga ungu
pilingili Agripa kinye ambo
Bernaisi talo au ningo oringili
kinye ele iye nokolima kinye
Sisaria kombu iye muli mulima
peya kot pilko moke teremele
kiripina uluma teko tuku puringi.
Festusini ele iyemando Pol liko
meko tukundo waio nimuna
meko oringi. 24 Kano wali
Festusini nimbei, “King Agripa,
kinye eno iye i moromolomani
i iye Pol kanaio. Juda imbo i
moromelema kape Jerusalem
kombu moromelema palini iye
imu kotena ungu nindirimele.
Yundo konopu naa mondoko
unguma ningolio are ningo yu toko
kondangei nimele. 25 Nani yunge
kot pilipo moke tendendu nalo aku
ulu alowa te naa kanopo ltenderu.
Yu toko kondangei nimbomunga
aku ungu pulu te naa kanopo
ltenderu. Nalo yu Iye awili Sisarini
yunge kotemu pilipe moke tepili
nimu. Akumunga nani yu Rom
kombu pupili lipo mundumbo
konopu leru. 26 Nalo Sisarando iye
imuni ulu imu tepa alowa temo
nimbo nimbo ungumu na pilipo
tunduro. Akumunga nani eno
palinga kumbekerena mepo ondu.
King Agripa, nuni paa kanani
nimbo mepo ondu. Nuni ungu
mare waliko pilkolio nimbelo
ungu mare pilkolio ungu mare
yando ningo tiwi. Na kape pilimbo.
Pulumu wendo lipolio nani pipia
topo Sisarando timbo. 27 Ka
iyemundo ungure naa nili Sisar
moromondo we tipo mundundu
lemo manda naa tembalo kani
i ulumu teamili konopu lteo,”
nimbe Festusini aku tepa nimu.

26

1 Kano wali Agripani Polondo
nimbei, “Kinye nunge terinu
unguma ningo tiwi,” nimu.

Kano kinye Poloni yunge kimu
ola mundupelie yu ungu pulu
polopa nimbei, 2 “King Agripa,
kinye Juda imbomani nando teko
alowa terinu ningi ungumanga
moke ltendepo nimboimunga
nunge kumbekerena angilipolio,
na tono kolto. 3 Nuni Juda
imbomanga ungu mele nale teko,
ulu pulu teremele palima liko
manjiko kondoronomunga nani
tono kolopolio nu taka liko molko
nanga unguma pileni nimbo
walipo pilto.

4 Na oi bakulu moloru wali
nanga ulke kombu molopolio
mele, kelepo akopo awi lepolio
Jerusalem kombu ombo moloru
aku uluma Juda imboma palini
liko manjirimele. 5 Lino Juda
imbomanga Gote i tepo kau
popo tamili ningo moromele
manga pupu te Farisi, aku manga
pupumunga na oi tuku moloru.
Juda imbomani aku ulumu liko
manjirimelemunga pange naa
tendemolo konopu lenge lemo
akumando ninge. 6 Oi Goteni
linonga ara kaue kamendo ulu
penga tembo nimbe mi lerimu
aku uluma tembalo lepamo nimbo
lipo mantiro akumunga na kinye
Juda imbomani kot tenderemele.
7 Nalo aku tendeku konopumunga
linonga Juda imbo lapu 12 aku-
mani Goteni tembo nimu ulumu
tembalo lepamo ningo nokoko
waliwali ipu leli tangoli ningo
Gote popo topolio yunge teaio
nimu unguma teremele. Yane
kingimuya liko manjiwi. Goteni
tembalo ulumu nokopo moro-
munga Juda imbomani na kot
tenderemele. 8 Imbomaya, Goteni
imbo kololima manda naa topa
makinjirimo konopumu ambe
temona ltemeleya?

9 Oi nani kape Jisas ipuki tiringi
imboma opa pule tamboi kau
konopu leru. 10 Aku tepolio
Jerusalem kombu i tepo teru.

Farisi iye awilimani nando i
uluma pungo tepuwi ningo enge
tiringina nani Jisasinga imbo
pulumu ka ulke lipo panjiru.
Kelko aku imbo kot tendeko toko
kondangei ningi kinye nani kape
aku ulu paa teangei nimbo ee
niu. 11 Waliwalima nani Juda
imbomanga nombeya ulke manga
tuku pumbolio Jisasinga imbo pulu
mindili lipo tipo aku imbomando
Jisasinga imbi ningo keri mon-
dondangei niu. Aku ulumu paa
teambo kau konopu lepolio imbo
lupemanga kombu siti awili malio
pumbolio akuna Jisas ipuki tiko
moloringi imboma umbuni lipo
tiru.

12 Walite aku tepola Farisi
iye awilimani nando enge tiko
kongono liko munduringina tem-
boindo Damaskus kombundo
pumboi puru. 13 Yane kingimuya
piliwi. Awi tangoli aulkena ena
mele pa enge nili te muluna
mainye ombalie wali na kinye
waye purumulu iyema pa tepa
lipe okorumu. 14 Kano wali lino
palima topa dindeme tendepalie
topa maina mainye mundurumu.
Mainye lepolio pileru wali im-
boreni Hibru ungu lepalie nimbei,
‘Sol, Sol na ambe telka umbuni liko
tirinoya. Nuni na umbuni liko tili
none tekolio andi nu nunu umbuni
mereno. Na tambo konopu lteno
nalo ulte manda naa tenio,’ nimu.

15 Kano tepo nimu wali nani
walipo pilipolio, ‘Iye Awili nu imbi
nariya?’ niu.

Aku wali Awilimuni ungu pundu
topa nimbei, ‘Nuni umbuni liko
tirino iyemu na Jisas, i ungu nio.
16 Kinye nupe para leko makiliwi.
Nu nanga kongono iyemu molani
kanopo ltiomunga i wendo ombo
angilipolio nio. Kinye na kandono
ulumu imbo wemando anjo ningo
tiwi. Altopo kape lipo ondombo
uluma aku ulu tekola ningo tiwi.
17 Nani imbo lupemani kape Israel
imbomani kape nu umbuni liko
tiko toko kondongei tenge wali
nu aku imbomanga kindo wendo
limbo. 18 Aku tumbuluna mo-
romele imboma Satanenga kindo
wendo likolio Goteni eno nokopa
kondopili ningo na imbi tiko
kanangei pana mondani nimbo
nani nu aku kongonomu teani
nimbo lipo munduro. Aku tenio
kinye kano imboma na ipuki tinge
wali enonga ulu kerima Goteni
tiye kondopalie, eno yunge imbo
kake telima nimbe tepa tukundo
limbelo,’ nimbe Jisasini aku tepa
nimu.

19 King Agripa, nani mongo
indi kumbu mele muluna mainye
oromona tepo kanoru wali nimu
ungu pilipo tupe naa toru. 20 Nalo
oi pulu polopo Damaskus kombu
pumbo Gotenga ungumu nimbo
tipolio nimboi, ‘Eno oi teringi
ulu kerima tiye kolko Gotenga
ungumuni nimo mele aku ulu
teaio. Aku ulu tenge lemo Gote
kinye angileringi imboma kinye
eno paimbo Gotenga kanopa
ltimu imboma moromele ningo
kanoko imbi tinge,’ niu. Aku
tepa unguma Jerusalem kombu
pumbo nimbo kelepo Judia komba
palinga andopo nimbo imbo lupe-
manga kombu malio kape andopo
niu kala. 21 Aku terumunga
Juda imbomani na Gotenga ulke
tempelena ambolko liko na toko
kondongei teringi. 22 Nalo Goteni
oi taporumu mele, kinye kape
teremomunga i ombo angilipolio
Jisasinga ungumu imbo koropa
nolima kinye kamako lelima
kinye palindo nimbo tiro. I nio
ungumupe oi Mosesini kinye
Gotenga nimbe munduli ungu
nili iye profetemani oi ningo pan-
jiringi mele aku tendeku ungumu
kau nio. 23 Aku ningina nio
ungumu i tepa, Gotenga iye Kraist
paa mindili nomba kolombalo.
Aku kamukumu kolopalie, yu

imbomanga kumbe lepa makilipe
koinjo molombalo. Aku iyemuni
yunge Israel imboma kinye lupe
imboma kape wayendo enonga
konopu pa mele tendepa Goteni
imboma tepa limbelo ulu nimbe
mona ltendembalo," nimu.
24 Aku tepa nimbe molopili Fes-
tusini ungu topa karu lepa are
nimbelie nimbei, "Pol, nunge ungu
mane ltinumani nu tepa pinyewe
kikime bembo tirimo kinye nu
lowi pulumu lteno," nimu.
25 Poloni pundu topa nimbei,
"Iye awili Festus, na lowi naa lteo.
Nani ungu paimbo tumbi tipo
nio. 26 King Agripa i lopeke tepa
naa ltemo uluma pali yu oi pimo
konopu lteo. Oi pimomunga nani
yundo manda nio. 27 King Agripa,
nuni Gotenga oi iye profetemanga
ningi unguma ipuki tirinoya? Nu
paa ipuki tirino konopu lteo,"
nimu.
28 Kano tepa nimu kinye Agri-
pani Polondo nimbei, "Nuni da
teko nino ungumuni na walitikale
Jisasinga iyemu molambo konopu
lekolio ninoya?" nimu.
29 Kano wali Poloni ungu pundu
topa nimbei, "Kinye kape molo
altoko kape akumu ungure molo.
Nu kinye i nanga ungumu pilko
moltomele imboma eno wayema
na Gotenga iyemu moro mele
molangei konopu lepolio Gotendo
aku tepo konge nio. Nalo i
ka senema enoni naa meangei
konopu lteo," nimu.
30-31 Kano wali King imu kinye
yunge kemulu ambomu Bernaisi
kinye waye moloringi imbo
kanoma tiye kolko eno puringi.
Aku pungolio enonga nendo
yando ningei, "Iye imu yu ka ulke
pewinga kape yu toko kondonge
kape ulu alowa te naa temo ltemo,"
ningi.
32 King Agripani Festusindo nim-
bei, "Iye imu yu Rom kombu Sisar
kanomboi pumboi naa nilkanje yu
kinye ina manda ka ulkena wendo
pupili nilimala," nimu.

27

Pol sipina meko pungolio Rom kombu siti pungei puringi

1 Gavman iye awilimani Pol
kinye lino yunge lombili andoli
iyema waye Itali kombu pangei
ningi. Kano wali Pol yu kinye
we ka imbo mare peya iye awili
Sisaranga ele iyema nokoli Julius
nimbe iye tenga kindo tiringi.
2 Lino kano Adramitium kombu no
sip te Esia kombu pumbei tumbi
tipe lerimuna ola pumbo molopo
purumulu. Aku wali Masedonia
iye te imbi Aristarkas Masedonia
kombu maimunga tukundo Tesa-
lonaika nili kombu tenga yu lino
kinye waye purumulu.
3 Otilikondo lino kano Saidon
kombu taun wendo orumulu.
Akuna Julius nimbe ele iye
kanomuni Pol kano kondo
kolopalie yu mele pontiri-
moma yunge kanopa lili imbo-
mani tiengei nimbe lipe wendo
mundupe, pumbe kano pupili
nimu. 4 Pumbo yando ombolio
kombu Saidon tiye kolopo no sip-
ina purumulu. Kano kinye pumili
terimulundo poporomemuni
yando tipe torumu. Kelepo Saiprus
kombu maimu makai tendepo
anjikondo purumulu. 5 Nomu ku-
tana we pumbolio Silisia provins
kinye Pamfilia provins talo lipo
yakondo mundupo pumbo Lisia
provins tukundo Maira kombu
taun lerimuna wendo purumulu.
6 Akuna oi kano sipimu tiye
kolorumulu. Ele iye awilimuni
Aleksandria sip te Itali provins
pumbei lerimuna kanopalie sip
akuna linondo pamili nimu. Ola
waio nimbe lipe meli purumu.
7 Wali awininga tukundo taka lipo
perelipo pumbolio Nidus taun
nondopo purumulu. Pumili ter-
imulundo poporomemuni sipimu

pera tipe yando mundurumuna
perepolio Krit provins no imunana
lerimuna makai tendepo pumbo
akuna lerimu taun Salmone lipo
yakondo mundupo purumulu.
8 Nomu kulendona perelipo ombo
pumbo No Sip Manda Lembalo
ningi kombu tenga wendo pu-
rumulu. Aku kombumu Lasea
kombu taun nondopa lerimu.

9 Wali awini we omba pumbe
Juda imbomanga Langi naa nongo
mi toringi wai awilimu kape
omba purumu kolo kano poinyena
sipima andoromele walimu pora
nimu. Ambe telka akuna winjo
lo kombu tepa poporome topa
wai kerimu. Imunga Poloni enge
nimbe nimbei, 10 “Iyema, kinye
i teli pumolo lemo sipimu topa
melema pali ondopa lino kape
no wangopo kolomolonje konopu
lteo,” nimu. 11 Nalo ele iye aw-
ilimuni Pol ungu nimumu pilipe
lipe tu tipelie sip pulu iyemu kinye
sip munguluwe ambolorumu
iyemu kinye eloni ningili mele
pilipelie akundo pamili nimu. 12 I
kombuna poporome tombalo wali
no sipimu manda naa lembalo.
Imunga imbo mare awini ningei, “I
teli oi mepo Finiks kombu wendo
pamili. Aku kombu manda wendo
pumolo lemo akuna no sipimu
ltemele kombuna leamili,” ningi.
Finiks kombu akumu, poporomeni
sip mepa wendo pumbelo ningo
ongo lopeke teko lepula teringi
kombumu. Aku kombu no imu-
nana lerimu mai kombumu Krit
kombu maina tukundo lerimu.

Poporome enge nilimu topa molopili

13 Poporome te torumu wali iye
kanoma manda pamili ningolio no
sipimu amboromo mele umbuni
teli nona mainye munduringi
kanomu olando likolio Krit kombu
kule kule nomu kutana puringi.
14 Nalo kelkepo poporome enge
nili te Krit kombuna yando tipe
torumu. 15 Poporome yando
tipe topa enge nimumuni pumili
purumulu mele manda naa ter-
imu. Kano wali lino we tenga
mepa pupili nimbo sipina ola we
molorumulu. 16 Nomuna tukundo
kombu kelo te lerimumunga imbi
Kauda. Aku kombu kulendo
purumulu wali lino mawi tilipo
purumulu. Aku wali sip kelo
kundupe merimumu olando lipo
ka topo panjemili pererumulu.
17 Iyemani dingi kanomu kunduko
ola liko sip awilina ka toko ingi
tiko noiringi. Kamukumu ola liko
noikolio sip awili purumulumu
tuku nimbelonje ningo ka mareni
sipimu makai tendeko ka toko ingi
tiringi. Poporomemuni sipimu
kombu Afrika kombundo mepa
pumbelo kinye lino tombalonje
ningo mulu selema ka kolam-
bele tiko mainye liko noiko we
pamili ningi. 18 Poporomemuni
sipimu paa pera tilipe kau pu-
rumuna otilikondo kamukumu
keri lembalonje ningolio, tukundo
mele wale meringima mare liko
nona mainye mainye lteringi.
19 Otilikondo sip kongono teringi
melema sip pulu iyema enongano
liko mainye mainye lteringi.
20 Wali awini ena kape kombu
kandiye kape melte naa kanopo,
“Poporome kau paa awili tepa
torumu kinye, Imbo te omba
lino lipe naa tapondombalo.
Lino paimbo kolomolo lepamo,”
nimbo ki konopu lepo mololipo
purumulu.

21 No sipina mololiko oringi wal-
imunga iyema langi te naa nongo
moloringi kinye eno moloringina
Pol ola angilipelie nimbeindo,
“Iyema, lino Krit anjo molamolo
niu mele pilipo anjo we mole-
malanje, kinye mindili noromolo
mele naa nombo melema naa
topo ltelemala. 22 Nalo kinye
lino imbo te naa kolomolo kani
konopu toimbo topili molaio.

Sipimu kau keri lembalo. 23 I
nio ungumunga pulumu nemboi
pileio. Na Gotenga kendemande
iyemu molopo waliwalima yunge
kongonomu tendero. Kano
Gotenga ensel te olianga ipu leli
na molonduna omba angilipelie
24 nimbeindo, ‘Pol, mini naa ltewi.
Rom iye nomi kingimu nunge
kotemu paimbo pilimbelomunga
nu no naa wangonio. Nu kinye
peya sipina purumele imboma
kape Goteni nunge konge tenio
ungu pilipelie kondo kolopa
wayema koinjo molonge nimu,’
nimbe enselemuni nimo. 25 Ya
ne iyema, Goteni mondopo pilipo
nando nimo mele paa paimbo aku
tepa tembalo kani eno mini naa
lteko konopu toimbo topili molaio.
26 Nalo no imunana mai kembo
tenga poporomemuni no sip meli
pumbe polopili nimbelo,” nimbe
Poloni nimu.

Sipimu pumbe nomu kulendona topa bulturumu

27 Lino sipina purumulu kinye
poporome topa molopili koro talo
omba purumu. Kano walimanga
pali poporomemuni kau lino topa
meli purumu kinye sipimu iye
teni kongono manda naa terimu.
Nomu Kuta Adriatik ningina
poporomemuni topa manjipe meli
purumu. Aku tepo purumulu
kinye walite ipu leli amburume
tuku sipimu meko puringi iye-
mani pilko liko manjikolio, kinye
nondopo kombu tenga pumili
oromolo ningi. 28 Aku teko
ningimuni manda manjili kamu
nona mainye munduko kanoringi
wali maimu mainye lepili 36
mita no molorumuluna ola lino
purumulu. Alaye kolte weltepo
purumulu kinye altoko manda
manjili kamu munduko kanoringi
wali 27 mita mele maimu lepili
lino ola purumulu. 29 Akumu
kanokolio, lino kou pololi tenga
sipimuni mepa pumbelo kinye lino
tombalonje ningo mini ltekolio
sipimu we naa pupili ningo, mele
umbuni teli kite kani moko toko
sip umbulkondo nona mainye
mundukolio, ipu leli lino sipina
naa topili kombu welea tangopili
ningi. 30 Sip kongono teli iyemani
lino sipina naa topili, sipimu tiye
kolopo pamili ningo dingi mepo
purumulumu liko nomuna mainye
munduringi. Enoni imbomando
ningeindo Sipimu naa pumbe
we lepili mele umbuni teli mare
sipimunga kumbendo moko topo
nona mainye mundemili,” ningo-
lio aku teringi. Nalo kolo toko
eno enongano kiyengo ningo kowa
pungeindo aku teringi. 31 Kano
teko ningi ungumu Poloni pilipelie
ele iyema nokolimu kinye we ele
iyemando nimbei, “Sip kongono
teli iyema waye sipina we naa
molomolo lemo eno pali kolonge,”
nimu. 32 Aku nimu ungumu
pilkolio ele iyemani dingi moko
toko mainye munduringi kanomu
loini ka karu leko nona yunu pupili
ningi.

33 Kombu muni lembai terimu
kinye Poloni kere mare nangei
konopu lepalie nimbei, “Eno koro
talonga tukundo mini kau lteko
kere naa nongo we peliko oromele.
34 Aku manda naa teremo kani
akumunga nani enondo enge
nimbo nio. Koinjo molangei,
te naa kolonge kani kere mare
naio,” nimu. 35 Aku ungu nimbelie
kanoko molangei yu bret te lipe
Gotendo paa tereno nimbelie pike
lepa norumu. 36 Aku terimu kinye
imbomani kanokolio eno konopu
toimbo tondorumu kinye eno kape
kere mare liko noringi. 37 Lino
sipina iye 276 waye molorumulu.
38 Eno kere nongo olo tendekolio
rais wit wale we lerimuma sipimu
umbuni naa tepili ningo nona toko
lteringi.

39 Ena enge nili wali no makonge
te kanoringi. Aku no makongemu-

nga kule kule ukia lerimu. Aku
kinye ukiana no sipimu polom-
balonje nalo we manda manjipo
pamili ningi. 40 Aku ningimuni iye
mareni sipimu naa pumbe we lep-
ili ningo mele umbuni telima moko
toko nona mainye munduringi
kano melema ka karu leko melema
nona leangei tiye koloringi. Aku
tekolio mareni sipimunga aulke
lipe mundurumu melemu liko
toko mondoko sipimu kongono
tepo nomu kulendona meli pamili
ningi. Iye mareni poporomemuni
sipimu nomu kulendona mepa
pupili ningo sip kumbena mulu
sel te ola anjiringi. Kano kinye
no kulendona pumili purumulu.
41 Nalo pungei meko puringi wali
mai te nona ola orumuna sipimu
pumbe polorumu. Sip kumbemu
maina pumbe polopalie wendo
pumbei pererimu wali nomu
beumbeu tipelie no topa omba
sip umbulkondomu topa alumbiye
terimu.
42 Sipimu oi bembo naa nipili
ele iyemani ningei, “Ka imboma
no leko kowa punge kani topo
kondamili,” ningi. 43 Nalo enonga
iye awilimuni Pol naa tangei
konopu lepalie nimbeindo, “Molo,
ka imboma naa taio. No leko
kanoromele imbomani sipimu
munduko tiye kolko no leko no
kulendona kumbe leko paio. 44 No
leko naa karomele imboma unjo
plang sipina tukuraka nilima liko
ambolko no leko no kulendona
paio,” nimu. Aku tekolio imboma
pali no kulendona wendo pungo te
no naa wangoringi.

28

Kombu Malta wendo puringi

1 No lepo no kulendona wendo
pumbolio tena moltomolonje
nimulu. Linonga ungu pilko-
lio kombu imbomani ningei, “I
kombu kelo no imunana ler-
imu lemo kombumunga imbimu
Malta,” ningi. 2 Aku kombu pulu
imbomani lino paa kondo kolko
liko taporingi. Lo omba ali paa
terimuna unjo tokilko tipe kalkolio
tipe keku puluna nondoko meko
pungo mondokolio peya molamili
ningi. 3 Poloni unjo kola mare
lipe maku topalie meli omba
tipena kalorumu kinye waimbe
keri te tipe minyeko pilipelie
wendo omba Polonga kina kongili
lerimu. 4 Kombu pulu imbomani
waimbemu Polonga kimu noru-
muna kanokolio eno enongano
nendo yando ningei, “I iyemu
imbo te topa kondorumu ltemo.
Yu no naa wangomo nalo Tumbi
Tipe Teremo Goteni yu koinjo naa
molopa, paimbo kolopili nimo
ltemo,” ningi. 5 Nalo Poloni
waimbemu pupili nimbe kimu
tanda tanda tipelie waimbemu
tipena tuku mundurumu. Pol
kano ulte naa topa we koinjo
molorumu. 6 Kombu pulu imbo
kanomani waimbemuni Pol
noromuna kanokolio i konopu
leringi. Waimbemunga tomomu
memena tukundo purumo kinye
imbo kanomu kolombalo ningo
liko manjiringi. Neya aku
wali, Polonga kimu akombalonje
molo yu topa mundupe kolom-
balonje ningo ena mongo awini
omba purumuna kanoko nokoko
moloringi, nalo yu aku tepa ulu te
naa tepa, we manda molorumuna
kanokolio eno kelko konopu topele
tokolio ningeindo, “I iyemu gotere
lepamo,” ningi.
7 Aku Malta kombumu noko-
rumu iye nomimu yunge ulke
kombu nondopa lerimu. Iyemu
yunge imbi Publius. Eno nanga
ulkena molamili waio nimu kinye
purumulu. Kanona, wali yupoko
yuni lino langi tipe noipe pepa
nokopa kondorumu. 8 Yunge
lapa kangi tipe topa le olo kuro
torumuna we ainyembo lerimu.
Yu ainyembo lerimu kiripina

Pol pumbe Gote konge tepalie ki
noipe tepa koinjo ltimu. 9 Aku
terimu kinye yu koinjo purumuna
kanokolio aku kombuna kuro
torumu imboma pali Pol molorumuna oringi. Yuni eno tepa koinjo
ltimula. 10-11 Poloni aku terimuna
kanokolio lino nokoko kondoringi.

Pol Rom kombuna wendo orumu

Aku kombuna oli yupoko omba
purumu wali, lino sipina pumili
terimulu kinye lino mele mare
molo lerimuma enoni sipina
meli pungo noindiringila. Kano
sipimu poporome enge nili torumu
wali yando we lerimu kano
sipimu lipo Molta kombu tiye
kolopolio purumulu. Kano sipimu
Aleksandria kombu taun sipimu.
Aku sipimunga kumbena olo
pakilieme gote talo ningo popo
toringi gote talo none teli talo sip
kumbena wamoko au tiko mondoringi. 12 Pumbo pumbolio Sirakyus kombu taunona pumbolio
akuna wali yupoko molorumulu.
13 Kombu Sirakyus tiye kolopo
pumbo Regium kombu taun
purumulu. Otilikondo poporome
penga te topalie sipimu pa topa
melipe purumuna lino wali te
we pumbo, wali talo tipemunga
Puteoli kombu taun pumbo sipimu
akuna kamukumu tiye kolorumulu. 14 Aku taunona Kraistinga
imbo mare moloringi kanopo ltimulu kinye enoni linondo ningeindo
eno ya molamili ningi. Koro te
eno kinye molopolio Rom taun
kamukumu mainye aulke pumili
purumulu. 15 Kraistinga imbo
Rom moloringima iyema oromele
ningi pilkolio ningimuni eno Rom
tiye kolko, mare Apius maket
ningi kombuna ongo lino kanoko
liko, mare Imbo Ongo Pewi Puwi
Teringi Ulke Yupoko Angilerimu
Kombumu ningi kombuna ongo
lino kanoko ltingi. Poloni kano
Kraistinga Rom imboma oringina
kanopalie Gotendo paa tereno
nimbe tono kolorumu. 16 Lino Rom
kombu taun tuku purumulu kinye
Rom gavmanemuni Pol yunge ulke
tenga pepili akuna ami ele iye teni
nokopili nimu.

Aku wali Poloni Rom kombuna Jisasinga ungu nimbe tirimu

17 Pol wali yupoko Rom
molopalie Rom moloringi Juda iye
awilima waio nimu. Ongo maku
toringi kinye enondo nimbeindo,
“Nanga ango kame, nani linonga
Juda imboma kinye opa pule
naa topo kape linonga ara kaue
kamenga ungu manema tui tipo
kape ulu te aku tepo naa teru
nalo na Jerusalem moloru wali
Juda imbomani na ka tiko Rom ele
iyemanga kindo tiringi. 18 Enoni
nanga kot tenderingi mele Rom
gavman iyemuni pilipelie yu toko
kondange nimbo ungu te naa
pilto, yu we pupili nimu. 19 Juda
iyemani molo ningo karaye teringi
wali nani nimboindo manda,
Rom gavmanemuni nokoromo
kombumanga pali iye nomi Sisarani nanga kotemu pilipili, Rom
pambo niu nalo nani nanga Juda
imbomanga kot tendemboindo
ungu te aku tepo naa niu. 20 Na
Rom yando ondumunga pulumu
eno nimbo timboindo eno waio
nindu. Lino Israel imboma Goteni
iye te kanopo lipo eno tapopili
nimbo lipo mundumbo nimu
ulumu tembalo nimbo nokopo
moromolomunga ka seneni nanga
kina ka toringimu kinye we ka
angili moro,” nimu.

21 Rom moloringi Juda iye awilimani ungu topondoko Polondo
ningeindo, “Judia moromele Juda
iyemani nu terinu mele lino
pilemili pipia te toko yando naa
tiringi. Yando oringi iyemani nuni
ulu te teko kenjirinu mele ungu
te naa ningo tiringi. 22 Nalo lino
Juda imbomani ungu manema
pilipo teremolo mele Juda imbo

mareni tiye kolko temane koinjomu pilkolio moromelemando akumu kombumanga pali imbo awini teko kenjirimele nimele kani nu konopu ltenomu lino pilemili ningo tiwi,” ningi.

23 Enoni aku teko ningolio Pol kinye wai liko panjiringi. Kano walimu wendo orumu kinye imbo paa awini Pol perimu ulkena tukundo tukundo ongo maku toringi. Aku wali yuni ipu leli oi pulu polopa ungu nimbe molopili ipupene lerimu. Yuni Gote yu Iye Awili molopa imboma tepa lipe nokombalo mele nimbe tipe Moses kinye profetema kinye enoni buk toko iye te omba tembalo mele ningi kanomu Juda imboma pilko wendo ombalo ningo nokoko moloringi mele moromele kano iyemu Jisasindo ningi nimbe enoni paimbo lepamo ningo pilengei nimbe enge tipe eno nimbe tirimu. 24 Kano kinye maku toko moloringi imbo mareni Paimbo nimu ningo pileringi nalo mareni kolo toromo ningo pilko ipuki naa tiringi. 25-29 Poloni eno ungu te paa pilengei nimbe enondo ungu te kamukumu nimbeindo, “Enonga lanieli kolenalemani pilengei nimbe Mini Kake Telimuni profet Aisaiando ungu imbo tondopa nimbe tirimu ungumu pilipe eno yando nimbe tirimumu paimbo nimu. Mini Kake Telimuni Aisaiando nimu mele i tepa,

‘Nu i imbo moromelena pungo i teko nipuwi. Goteni nimbeindo,

“Eno komu tendeko unguma pilinge nalo ungu pulumu naa pilinge; melte wamongo taki leko kandonge nalo melemu kanoko imbi naa tinge.”

Aku ambe temona, enonga konopuma kamukumu pipi tirimele, komuni ungu piliwinga eno ki pinge toromele.

Melte mongoni naa kanomolo ningo mongo kumburumele, aku naa telemalanje mongoni paimbo kanoko komuni paimbo pilko konopuni paimbo ungu pulumu pilkolio konopu topele toko na morona olemala.

Kano kinye nani eno tepo koinjo lika nimu niwi nimuna nio,’ *(Ais 6:9-10)*

nimbe Aisaiani nimu. Mini Kake Telimuni Aisaianga kerena nimu mele eno Juda imbomanga lanieli kolenalemani oi aku teko teringi mele, eno paimbo. Kinye aku teko teremelemunga eno i ungumu pilengei. Eno i ungumu naa pimelemunga Goteni lino imbo lupemando Jisasinga temanemu topaio nimbe lipe mundurumu. Kano imboma pilkolio ungu paimbo ningo yunge imbo talape molonge,” nimu. Poloni aku tepa nimu kinye Juda imboma enongano ungu nendo yando tombololiko konopu awini liko munduliko puringi.

30 Pol poinye talonga pali Rom kombuna ulke tenga kou tipelie perimu. Imboma waliwalima yu molorumuna oringi kinye molamili waio nimu. 31 Imbo teni Poloni ungu nimbelo aulkemu pipi naa tiringi. Yuni Gote melema pali nokopa iye nomi kiyendomu moromo molombalo mele kinye Awili Jisasinga temanemu kinye Jisas Goteni lipo mundumbo nimbe kanopa ltimu iye Kraist molorumu mele kinye imboma pipili naa kolopa enge nimbe temanemu nimbe tirimu. Aku peya.

Poloni Rom Imboma Pipia Topa Mundurumu Ungumu
Rom
I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Poloni i pipia torumu wali, mai kombumanga pali nokoringi imbo mulimulimani Rom taon akuna moloringi. Oi Rom naa puli, Korin kombuna molopalie i pipia topa panjirimumu konopu ltemele. Goteni lino yunge imbo toya tolima molamili nimu nimbe, Mini Kake Telimuni lino tepa kulu tondombalo nimbe, lino ulu pulu kerima teremelema Goteni lino mindili nolemala aulkena wendo lipe yu kinye mondorumu nimbelie aku unguma i pipiana topa panjirimu. Imbomanga ulu pulu keri teremelema nimbe para tirimu. Goteni lino tiye naa kolopa lino paa konopu mondoromo nimbe lino konopu toimbo topili nimbe torumu. Ungu enge nili mare I tepa: Sapa 3 pali, Sapta 6 pali, Sapta 8 pali, Sapta 10 pali.

Goteni nu ulu pulu kerimanga yokeya tendeko nunge uluma unduko kanoko Jisas ipuki tiko Gotenga imbo toya tolimu molani nipili.

Gote Kinye Malo Talo Paimbo Nimbo Ipuki Tirimolo Aku Ulumuni Kau Goteni Lino Kanopa Imbo Toya Tolima Nimbe Karomo

Jisasini kongono tendepaio nimbe lipe mundurumumunga Poloni aku kongonomu terimu mele nimbe tirimu ungumu

1 Na Poloni i pipiamu eno Kraistinga imbo Rom kombu moromelema topo tiro, na Kraist Jisasinga kongono tendeli kendemande iye te, Goteni nanga kongonomu tendepuwi nimbe na lipe mundupe, Gotenga ungu tukumemu ningo tilko andowi nimbe na kanopa ltimu iyemu. 2 Aku ungu tukumemu paa koro oi Goteni wendo ombalo nimbe, nimbe panjipe, yunge nimbe munduli ungu nili profet iyemani bukuna molopili tangei nimu wali yunge buk kake telimu toringi moromo ungu tukumemu. 3 Aku ungu tukumemu Gote yunge Malondo nimo ungumu. Yu King Devitini kalopa ltimu imbomani meringi iyemu. 4 Yu Gotenga iye kake telimu ningo kanangei nimbe Gote yunge engemuni yu imbo ono kombuna topa makinjirimuna makilipe koinjo molorumu aku engemuni yu Gotenga Malo moromo ningo kanangei nimbe Goteni lipe ondorumu. Malo, yu linonga Iye Awili Jisas Kraist. 5 Jisas Kraistini terimumunga Goteni Jisasinga imbi ola molopili nimbe konopumu lino kinye noipelie lino yunge kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu kongonomu temolo engemu tirimu. Aku kongonomu i tepa: Kombumanga pali imbomani Jisas paimbo Gotenga Malo, paimbo lino lipe tapombalo ningo ipuki tikolio yuni teaio nimo unguma pilko liko tenge kongonomu andopo teremolo. 6 Kombumanga pali imboma nio akumu eno Rom imboma enondo kape nio. Eno peya Goteni kanopa lipe Jisas Kraistinga imboma molangei waio nimu imboma.

7 Eno Rom imboma Goteni konopu mondopa, eno kanopa lipe Yunge imbo kake telima molangei waio nimu imboma nani i pipiamu eno topo tiro. Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist talonga elonga konopumu eno kinye noikolio molangili, elonga

konopu ame toli ulumu eno kinye
pepili molangei.

Poloni Rom imboma kanopamboa nimu ungumu

8 I ungumu kumbe lepo nimboi, eno Jisas Kraist paimbo ningo
ipuki tirimele ulu mai kombu pali
imbomani temane toko tirimele-
munga nani Jisas Kraistinga imbi
lepo nanga Gote kinye paa tereno
nio. 9-10 Nape, Jisasinga ungu
tukumemu nimbo tilipo andopo-
lio wali kongonomu kumbe tundu
mongo lipo mundurona kanopalie
Goteni nani yu kinye ungu nim-
bolio enonga nimbo waliwalima
konge terona lipe manjirimo. Na
eno moromelena wamboi Goteni
aulke te lipe tipili nimbo waliwal-
ima enge nimbo yu konge tepo mo-
rola.
11 Mini Kake Telimuni eno
tepa enge tipili enge te timboi
akumunga eno paa kanamboa
konopu lteo. 12 Na Jisas ipuki tiro
aku ulumuni eno lipo tapamboi.
Eno Jisas ipuki tirimelemuni na
liko tapangei. Aku temolo wali na
kape eno kape lino peya ipuki tir-
imolo mele paa enge pepili nimbo
konopu lepolio na paa wamboa
nimbo moro. 13 Ango kame,
nani wali awini eno moromelena
kanamboi wamboi konopu leru
nalo oi aulke te naa lepa ulu wendo
orumumani na pipi tirimu, aku
konopu lepo moro mele kinye
paa pilengei nimbo eno nimbo
tiro. Na kombu lupemanga an-
dopo imboma Gotenga bakuluma
molangei nimbo lipo tapondoro
mele aku tepo eno kape moromele
mele enge nengei lipo tapambo
nimbo paa wamboa nimbo moro.
14 Aku kombu lupe lupe imbo-
manga mare Grik imbo pengama
kinye mare we imbo lupe kerima
kape, lipe manjili peremo imboma
kinye naa lipe manjili imboma
kape, akumanga pali kongono
tendeli kendemande iyemu Goteni
molani nimona paa teambo.
15 Akumunga eno Rom imboma
kape ungu tukumemu nimbo
tiembo nimbo konopu lteo.

Ungu tukumemu Goteni imboma tukundo ltimo engemunga ungumu

16 Aku ungu tukumemunga
Goteni imboma lipe tapopa mindili
nonge aulkena wendo ltimo
engemu peremomunga na ungu
tukumemu nimbo timboindo
pipili naa kolto. Juda imboma
kumbe lepa, we imbo lupema
kinye peya, akumanga imboma
ungu tukumemu paimbo ningo
ipuki tirimele imboma pali i
ungu tukumemuni tukundo ltimo.
17 Goteni imboma altoko yu
kinye ongo kopu teko molonge
ulumu aku ungu tukumemuni
lipe ondoromo. Paimbo nimbo
ipuki tirimolo ulumuni kau Goteni
lino imbo toya tolima nimbe
karomo. Goteni lino aku tepa
nimbe kanombalo ulu te lupe
molo. Gotenga Bukuna ungu
te moromo akumuni aku tepa
nimola. Akumu i tepa:

Imbo teni enge nimbe ipuki tim-
belomu Goteni imbo toya
tolimu nimbe kanombalo,
aku imbomu koinjo molopa
kondopa kau pumbelo.
(Hab 2:4)

Imbomani pali Gote umbulu tiringimunga ungumu

18-19 Gote yu moromo mele yunu
eno lipe ondoromona imbomani
manda mona kanowinga nalo
enonga ulu pulu kerimuni pipi
tirimo akumunga yuni mulu
kombuna kanopa molopalie yu
umbulu tiko ulu pulu keri teremele
imboma aku teremelemunga aku
imboma kinye mumindili kolopa
mindili nangei nimo. Mindili
tirimo ulumu mona ltemona
karomolo. 20 Eno lipe ondoromo
mele i tepa, Imbo te Gote oi naa
kanoli nalo pulu polopa mulu mai

talo terimu wali akumunga yando
yuni teremo melema kanokolio
imbomani yu tepa moromo ulumu
kinye yunge molopa kau puli
engemu kinye liko manjirimele.
Yuni terimu melemani lipe on-
doromona karomele akumunga
yuni eno mindili nongei nimbelo
kinye enoni naa pilerimulu ungu
manda naa ninge.

21 Gote paimbo moromo ningi
nalo yu Gote ningo yunge imbi
liko ola munduko kapi ningo yu
kinye paa tereno naa ningi, eno
konopu naa pepa keke lepo mele
toko tumbulu tolina moloringi.
22 Eno imboma paa lipe manjili
kelkele toromele nalo eno konopu
naa peli imboma molko, 23 Gote
waliwalima molopa kau purumo
popo naa toko tiye kolko, kolo
wangoko maina imboma kinye
kera kinye waimbe kinye we
mele takera melemanga pali none
telima wamoko au tiko anjiko lino
nokoromele gotema ningo popo
toko kapi ningi.

Imbomani ulu pulu keri lupe lupe awini teringimunga ungumu

24 Aku teko Gote kinye teko
kenjiringimunga yuni nimbeindo,
manda, eno konopu kerimani
kundupe meli purumu kinye
ulu pulu keri awini teko wapu
ulu kerinale tekolio wali enonga
kangima enongano teko kenjiko,
aku ulu eio konopu ltemelema
teangei nimbe tiye kolorumu.
25 Gotenga ulu paimbomu tiye
kolko kolo wangoko kolo toli
ulumu konopu mondoko teamili
ningo, Goteni terimu melema
wamoko au tiko mondokolio
aku melemani lino nokoromele
gotema kolo toko ningo popo
toko kapi ningi. Nalo linoni
melema pali terimu Gotenga imbi
paa waliwalima ola kau molopili
nimbo lipo ola mundemili. I paa.

26 Aku ulu teringimunga Goteni
eno ulu kerima konopu tiko
teko molangei nimbe eno tiye
kolorumu. Akumunga ambomani
iyema kinye telemala ulu naa
teko ambomani amboma kinye
enongano teringi. 27 Aku tepa
mele iyemani kape amboma kinye
konopu mondoko telemala ulu
tiye kolko, iyema kinye enongano
konopu mondoko teringi. Iyemani
iyema kinye pipili teli ulu kerima
teringimunga enonga ulu teko
kenjiringimanga pundu tolima
linge.

28 Ulu teringimunga ungu te
peremola, akumu nemboi. Gote
paimbo moromo mele naa pilipo
molomolo kinye ulure molo ningi
akumunga Goteni ulu paa kerima
konopuni pilinge konopuma kau
pepili imbomani manda naa pilko
telemala mele we teko molangei
nimbe tiye kolorumu. 29 Enonga
konopuna ulu pulu keri lupe lupe
awini perimumunga enoni ulu
kerima teko, mele awini noiri-
moma kanoko konopu mondoko
liemboa konopu leko, imbo mare
kinye wapu ulu kerinale teko, aku
uluma kau teko moromele. Imbo
te mele awini noirimomu kanoko
keri pilko, imboma toko kondoko,
imboma kinye taka lipo molamili
naa ningo nendeleme ningo, kolo
toli uluma teko, imboma kinye
konopu keri panjiko teko kenjiko,
aku uluma tengeindo kau konopu
kimbo tiko moromele. Enoni
imbomanga ungu umbulkondo
nindiko, 30 imbo teni ungu te i tepa
nimu ningo kolo toko, Gote kinye
konopu keri panjiko, imbomando
ungu keri awini ningo, mongo
mongo kondoko enonga imbi
liko ola munduko, kalambo naa
ningo, ulu pulu keri mare pora
tondongeindo konopuni pilko i
tepo teamili ningo teko, anupili
lapalini ungu nimelema naa pilko
tui tiko, 31 enonga konopu penga

te naa pepili molko, ulu te aku
tepo teamili ningo panjikolio naa
teko, enonga pulu ltemo imboma
konopu naa mondoko, we imboma
kondo naa kolko teko kenjiko, aku
teremele. 32 Gotenga ungu mane
tumbi nilimuni imbomani aku
uluma teremelema paa kolonge
nimbe moromo ungu manemu
paimbo pimele nalo enoni tai
ningo ulu pulu keri akuma we
teko moromele. Akumu kau molo.
Imbo aku ulu pulu kerima teko
moromele imbomanga imbi liko
ola munduko kapi nimelela.

2

Goteni kot toya topa pimo ungumu

1 Goteni imbo ulu keri
teremelema pundu tombalo aku-
munga nu ambe telka imbo tendo
da iye keri ninoya? Nu kape ulu
keri aku tepama terenomunga
da iye keri moromo ningolio
wali aku iyemu nu. Goteni
nu tombai tembalo wali na iye
kerire naa moro manda ninioya?
2 Imbo mareni ne imbomani ulu
keri teremele, eno molo nimele
imboma Goteni tombai wali linoni
yu ulu paimbomu tembalo konopu
ltemolo. 3 Akumunga enoni imbo
lupema kanoko apurukolio mongo
mongo kondoromele nimele nalo
eno kape aku tekola mongo kon-
doromele akumu Goteni imboma
apurupe mongo kondoringimunga
mindili nangei nimbelo wali eno
tiye kolopa aku tepa enonga uluma
apurupe naa nimbelo konopu
ltemeleya? 4 Molo Goteni eno
tepa kondoromo mele ulure molo
ningo umbulu tiko moromeleya?
Goteni eno kinye ulu awini tepa
kondopa, eno kinye mumindili
walitikale naa kolopa, enonga ulu
kerimanga i teli oi pundu naa
tambo nimbe moromo. Goteni aku
tepa eno kinye tepa kondoromo
ulumuni eno enonga ulu pulu
kerima kanoko keri pilko konopu
topele toko teangei nimo ulu naa
liko manjirimeleya?
5 Nalo eno tui tiko konopu topele
naa toromelemunga Goteni mu-
mindili kolopa kot tumbi tipe pil-
imbelo walimu mona lembalona
kanonge wali Goteni eno kinye
mumindili paa olandopa kolopalie
mumindili wali akuna tanda
lepa ltendembalo. 6 Imbomanga
enonga ulu teremelemanga Goteni
eno yaka nimbe pundu tombalo.
7 Imbo mareni Gote kinye yunge pa
telina molopo kondopo, Goteni nu
teko kondorunu nimbelomunga
nanga imbi ola molopili molopo,
waliwalima molopa kau pumbe
pora naa nili ulu pulumu paa
liemboa ningo mindili nongo ulu
pengama teremele imboma Goteni
waliwalima molopa kondopa
kau puli ulu pulumu timbelo.
8 Nalo imbo mareni imbo lupema
ulure molo. Gote ulure molola
ningo eno enongano pilko teko
ungu tukumemu tiye kolko um-
bulu tiko, ulu kerima kau pilko
teremele imboma Goteni eno paa
mumindili kolopa pundu tambo
nimbe mindili nongo molonge
ulu pulumu timbelo. 9 Mongo
mongo kondoromele imboma
pali ulu umbuni awilima kinye
mindili noli awilima kinye eno
kinye te te nimbe wendo ombalo.
Juda imboma kinye kiyendo
wendo ombalo, we imboma kinye
kape wendo ombalola. 10 Nalo
imbo mareni molko kondoromele
imbomando te te nimbe Goteni
nimbeindo: Eno na kinye nanga
pa telina peya kopu tepo molopo
kondopo, teko kondoringi nimbe
imbi ola molopa konopu u nipili
molangei nimbelo. Juda imbo-
mando kape kiyendo aku tepa
nimbelo, we imbomando kape
nimbelola. 11 Goteni imbo ta-
lapema lupe lupe naa apurupe,
imboma pali tendeku tipe apu-
rumbelo.
12 We imbomani Gotenga ungu

mane Mosesini nimbe tirimuma
naa peremona naa pilkolio ulu
pulu kerima teremele imboma
paimbo Goteni enonga kot pilipe
mindili nangei nimbelo nalo
nanga ungu manema toko tan-
gondoringi naa nimbelo. Juda
imbomani Gotenga ungu manema
eno kinye peremo akuma pilkolio,
ulu pulu kerima teremelemunga
Goteni enonga kot pilipelie eno
nanga ungu manema toko tangon-
doringi nimbe eno mindili nangei
nimbelola. 13 Imbomani ungu
manema komuni kau pimelemu-
nga Goteni kanopa imbo toya
tolima nimbe naa karomo, molo.
Ungu manemani teaio nimo mele
pilko tenge tiko teremele imboma
Goteni imbo toya tolima nimbo
kanombo nimo akumunga Goteni
aku tepa imboma pali apurupe
mindili nangei nimbelo. 14 Juda
imboma ningo naa moromele
imboma paimbo Gotenga Mosesini
ungu mane nimbe tirimuma naa
peremona naa pilko moromele
nalo we konopuni pilkolio i
tepo tembo kinye penga ningo
liko manjikolio Gotenga ungu
manemani teaio nimo mele aku
teko teremele. Paimbo Mosesinga
ungu manema eno kinye naa
peremo nalo aku ulu teremele
wali Gotenga ungu manema eno
kinye peremo. 15 Aku imbo-
mani teremele ulumani Gotenga
ungu manema enonga konopuna
peremo ulumu lipe ondoromo.
Enoni uluma teremele wali i
ulumu teko kenjirimele, i ulumu
teko kondoromele konopu man-
doko ltemele aku tepa Gotenga
ungu manema paimbo enonga
konopuna peremo mele enonga
konopumani lipe ondoromola.
16 Akumunga Gotenga kot walimu
wendo ombalo wali Jisas Kraist kot
pileli iyemu molopa imbomanga
konopumanga lopeke tepa per-
emo uluma kape apurumbeindo
imboma pali aku tepa kanopa kot
pilimbelo. Ungu tukume nimbo
tiromuni aku tepa nimbe tirimo.

Juda imbomani ungu manema kambu topo nimolomuni Goteni eno tepa tukundo limbelo konopu leringi ungumu

17 Enope, eno Juda imboma mo-
romolo nimele imboma, Gotenga
ungu mane Mosesini nimbe
tirimuma kambu topo nimbolio
manda moromolo ningo, lino Juda
imboma kau Goteni kanopa lipe
nanga imboma nimu imboma
moromolo, eno we imbomanga
Gote molo ningo kelkele toko
enonga imbi liko ola munduko,
18 Goteni eno teangei nimbe
konopu mondoromo mele pilko,
Gotenga ungu manema eno mane
tiringi mele pilkolio ulu penga toya
tolima apuruko pilko ima penga
ningo, 19-20 eno pilkolio Gotenga
ungu manema paimbo lino kinye
pepa ungu puluma kinye ungu
paimboma kinye akuma pali aku
ungu manema kinye paimbo
peremo akumunga linoni mongo
lili aulke naa karomele imboma
paimbo lipo tapopo mepo andopo,
tumbulu tolina moromele imbo-
manga lino paimbo pa tendelina
molopo, imbo konopu naa pere-
moma kinye bakulu keloma kinye
paimbo mane tirimolo nimele.
21 Paimbo aku teko ningolio
imbo lupema mane tirimele mele
eno enongano ambe telka naa
lombimeleya? Imboma mane
tikolio wapu naa naio ningolio pele
eno enongano ambe telka wapu
noromeleya? 22 Imbomando ambo
iye pulima iye lupema kinye wapu
ulu kerinale naa teko, iye ambo
lilima ambo lupema kinye wapu
ulu kerinale naa teaio ningolio eno
aku ulu ambe telka teremeleya?
Imbomani we melema au tiko
mondokolio linonga nokoromele
gotema ningo popo toromele
melema kanoko keri pilkolio pele

Juda imbo naa molko we imbo
moromelemani ulkema takoko
akuna tukundo pungo aku melema
au tiko mondoko popo toromele
ulkemanga tuku pungo melema
ambe telka kanoko penga pilko
wapu ltimeleya? 23 Gotenga
ungu manema eno kinye kau
peremo akumunga eno paa imbo
nomima kelkele tokolio enonga
imbi liko ola mundukolio ambe
telka Gotenga ungu manema toko
tangondoromelemuni Gotenga
imbimu teko kenjirimeleya?
24 Aku ulu teremelemunga ungu te
Gotenga Bukuna moromo wendo
oromo, akumu i tepa,

Eno Juda mangamani teremele
ulumunga Juda imboma
ningo naa moromele im-
bomani Gote marake teko
yunge imbimu ungu taka
tondoromele. *(Ais 52:5)*

Juda imbomani ungulumanga kangi pundu te kopiko wendo ltingimunga ungu pulumu

25 Eno Juda imbomani ungu
manema pilko tenge tiko tenge
lemo ungulumanga kangi pundu
te kopiko wendo ltimele ulu-
muni eno taporomo, nalo ungu
manema naa lombilinge lemo un-
gulumanga kangi pundu te kopir-
imelemuni ulu te naa teremo. Aku
ulu teremelemunga imbo kangi
pundu te naa kopili imboma mele
moromele. 26 We imbomani kangi
pundu te naa kopikolio Gotenga
ungu manemani teaio nimo mele
pilko tenge lemo Goteni eno
kanopa imbo kangi pundu te kopili
Juda imboma mele moromele
nimbe kanombalo. 27 Kangi pundu
te naa kopiko ungu manema
tenge tiko teremele imbomani eno
Juda imbo kangi pundu te kopiko
eno kinye ungu mane peremoma
naa lombimele imboma enondo
ningeindo, Gotenga ungu manema
naa lombimelemunga aku ulu teko
kenjirimele kani eno paa mindili
nangei ninge.
28 Imbo te yunge kangi pundu
kopirimo ulu kau kanopalie yu
Juda imbomu nimbelomu yu
paimbo Juda imbomu molo. Kangi
pundu te kopiko wendo liko
lteremele akumu kangindo kau
ulure tepili ningolio teremele
kinye ulure naa teremo. 29 Imbo te
konopuna tukundo ulu te teremo
akumu kau Juda imbo tukumemu
moromo. Kangi pundu te kopiko
wendo ltimele akumunga pulumu
konopuna tukundo Gotenga im-
bomu nimbe mako peremo. Kangi
pundu te i teko kopiko wendo
liengei nimu ungu manemuni
yunu ulure naa teremo. Gotenga
Minimuni konopuna tukundo
teremo akumuni ulu tukumemu
teremo. Aku tepa moromo
imbomu, we imbomani kanoko
penga pilko kapi ningo imbi liko
ola naa mundurumele nalo Goteni
imbo akumu kanopa penga pilipe
kapi nimbe yunge imbimu lipe ola
mundurumo.

3

Goteni tembo nimbe panjirimo ungumu paimbo tembalo

1 Juda imbomani kangi te
kopirimele aku ulu pulumuni
naa tapomo lemo Juda imboma
we imbo lupemanga ambe teko
olandopa molongeya? Molo
kangi pundu te kopirimele ulu
pulumunga ambe telka ulu penga
te wendo oromoya? 2 Ama,
Goteni Juda imboma olandopa
taporomo. Goteni yunge unguma
Juda imbomani nokangei nimbe
tirimu. Aku ulu muli mulimu
Juda imbomanga kindo tirimu.
3 Paimbo, Juda imbo mareni aku
unguma paimbo ningo ipuki naa
tirimele nalo aku teko Gotenga
unguma pilko naa ltimelemunga
Goteni tembo nimbe panjirimu
ungu naa tembaloya? 4 Paa molo!

Imbomani pali kolo toromele
nalo Goteni kau waliwalima ungu
paimboma kau nimo. Aku tepa
mele yunge Bukuna ungu te nimo,
akumu i tepa,

Gote, nuni ungu te nino wali imbo
teni kolo torono ungu paa
manda naa nimbelo. Na
kot tendenio wali, ungure
akupo manda naa nimbo.

Nani nu kot tendelkanje nimbo
muli muli manda naa an-
jilka, *(Sng
51:4)*

nimbe moromo.

5-6 Manda, lino Juda imbomanga
ulu keri teremolomani Gotenga
ulu toya toli teremoma tepa mona
ltenderemo lemo linoni ungu am-
belemu manda nimoloya? Goteni
lino ulu pulu keri teremolomanga
pundu topa mindili tirimo wali
tepa kenjirimu nimoloya? Aku
tepo paa manda naa nimolo!
Goteni ulu toya tolima kau naa
telkanje maina imbomanga ulu
puluma ambe tepa tumbi tipe
pilipe apurulkanje? Manda tumbi
tipe naa pilipe apurulka. I nio
akumu we imbo teni konopuni
pilipe karaye tepa nilka mele
nio. 7 Nalo imbo teni konopuni
pilipelie nimbeindo, nani kolo toro
ulumani Gotenga imbi paa olan-
dopa molombaindo yunge ungu
paimboma tepa mona lendemo
lemo yuni nando teko kenjirino-
munga mindili nani ambe temona
nimoya nilka. 8 Imbo teni aku
tepa nilkanje imbomareni manda
naa nimele ungumu ningei ulu
pengama wendo opili nimbo ulu
kerima teamili nilimala. Ungu
akumu imbo mareni kolo toko
nando aku ungu andoko nino
nimele. Aku teko nimelemunga
Goteni paimbo mindili timbelona
nonge.

*Ulu toya tolima teremo imbo te
naa moromo ungumu*

9 Aku lemo i ungumunga pu-
lumu ambe tepa ltemoya? Goteni
lino Juda imboma kanopa penga
pilipe we imboma kanopa keri pi-
moya? Paa molo! Oi akumundo
ungu te nindu kanomu. Linoni ulu
pulu kerima teremolo nindu kano
ungumuni lino Juda imboma kape
we imboma kinye lino waye pange
tenderemo. 10 Gotenga Bukuna
aku tepa ungu mare moromo. Aku-
muni nimbeindo,

Imbo toya toli te naa moromo.

11 Imbo teni Gote liko manjiko
te naa moromele. Goteni
kanopa penga pilipili uluma
tembo nimbe imbo teni Gote
kinye molomboi ungu naa
nimo. 12 Eno palimani Gote
umbulu tiko eno puringi.
Eno waye loi leringi. Ulu
kandiki teli teni naa teremo.

13 Manga tipe kondoli karoloma,
ungu kolo pepa wendo
olima akumani waimbe-
manga kerena tomo peremo
mele enonga keremanga
aku tepa imboma nendo
mola yando mola teko aku
ungu andoko nimele.

14 Waliwalima imboma kinye
mumindili kolko paa molko
kenjengei nimele ungumuni
imboma umbuni awini
tirimele.

15 Waliwalima imboma toko kon-
dongeindo konopu tiko toko
kondoko,

16 imboma mindili nongo molangei
ningo teko kenjiko umbuni
tiko,

17 imboma kinye konopu ten-
dekuna pupili molonge
ulumu kanoko imbi naa
tirimele.

18 Eno Gote iye paa Awilimu ningo
yu kinye alaye kolte kape
pipili naa koromele, *(Sng
14:1-3, 53:1-3, 5:9, 140:3,
10:7, 36:1; Ais 59:7-8)*

nimbe moromo mele aku teko mo-
romele.

19 Paimbo lino i tepo lipo
manjirimolo. Imbo tendekureni
kape na molopo kondoro, na
imbo toya tolimu naa nipili.
Kombumanga pali moromele
imboma Goteni kanopa uluma
keri teremele nimbe kanopili
nimbe Gotenga ungu manemani
nimo akumu ungu manemani
nokoromo Juda imbomando nimo.
Akumunga Juda imbomani kape
Goteni lino molko kondoromele
nimbe karomo ningo manda naa
ninge. 20 Akumunga, imbo teni
Goteni teaio nimbe oi ungu mane
tirimuma paa pali manda naa
lombilimo. Gotenga ungu mane
tirimuma paa lombilto nimbelo
imbo te Goteni nundo imbo toya
tolimu naa nimbelo. Aku ungu
manemani lino ulu pulu keri
tepo moromoloma lipe ondoromo
aku wali lino akuma pilipolio
Goteni konopu naa mondoromo
ulu puluma teremolo.

Gote ipuki tirimolo akumunga Goteni lino imbo toya tolima nimbe kanombalo ungumu

21 Lino imbo toya tolima molo-
molo ulumu Goteni aku ulu mepa
lino kanamili nimbelie moro
tondoromo. Aku ulumu Mosesini
oi mane tirimu ungumuni mepa
wendo naa orumu nalo oi Gotenga
profet iyemani aku ulumu i tepa
wendo ombalo ningo bukuna
toringi. Mosesini kape aku ulumu
i tepa ltemo nimbe yunge ungu
mane peremo bukuna torumu.
22 Goteni imbo toya tolima nimbe
karomo mele i tepa, Jisas Kraistini
linonga nimbe tenderimu kano
ulumu paimbo ningo ipuki tir-
imele imboma kau Goteni kanopa
eno imbo toya tolima nimbe
karomo. Juda imboma kinye,
we imboma kape, imboma peya
ulu tendekumu teangei nimu.
23 Imbomani pali ulu pulu kerima
teko Goteni konopu mondoromo
uluma naa tekolio yu kinye pa
telina naa moromele. 24 Goteni
eno manga lupe lupema pali we
kondo kolopa linondo ulu keri
teringimunga pundu naa tangei,
imbo toya tolima molko, nanga
kumbekerena ongo molangei
nimu. Jisas Kraistini linonga
nimbe kolo wangopa kolorumu
ulumuni Gote lino peya konopu
noipe altopo tendekuna molamili
nimu. 25 Enonga ulu pulu keri
teremelemanga kolangei tambo
naa nembo nimbe nanga ungu-
lumu enonga nimbe kolo wangopa
kolopili nimbe Goteni yu yando
tirimu. Aku tepalie imbo te te
ningo yu paimbo nanga nimbe
kolo wangopa kolorumu. Yunge
meme ondorumumuni nanga ulu
pulu keri teroma manda kulu
tondombalo kani paimbo omba
kulu tondopili ninge imboma
konopu kake tepili molonge Goteni
kanombalo. Na toya topo molopo
ulu pulu toya tolima kau konopu
mondopo, ulu pulu kerima kanopo
keri pio uluma pilengei nimbe
Goteni Jisas Kraist yando tirimu.
Yuni oi moloringi imboma we
kondo kolopa enonga ulu pulu
keri teringima kanopalie we tiye
kolopa aku imboma umbuni naa
tirimu. 26 Nalo kinye moromele
imbomani ulu pulu kerima we
tiye naa kolopo ulu pulu toya
tolima kau konopu mondoro
ningo pilengei nimbe, Goteni Jisas
linonga ulu pulu kerimanga kolo
wangopa kolopili nimbe yando
tirimu. Jisas paimbo linonga ulu
pulu kerimanga kolo wangopa
kolorumu ningo ipuki tirimele
imbomando Goteni yunge imbo
toya tolima nimo.

27 Akumunga, kinye imbo teni yu
iye toya toli moro nimbe yunge im-
bimu lipe ola mundumbelomunga
pulure naa ltemo. Imbo teni yunge
engemuni ungu manema yuni
yunu pilipe lipe teremo ulumuni
yu iye toya toli moro nimo ulumu

tepa pora naa timbelo. Nalo
Jisas ipuki tirimele aku ulumuni
imboma eno none teremele ulumu
tepa pora timbelo. 28 Aku ambe
telka, Jisas ipuki tirimelemuni kau
Goteni imbomando yunge imbo
toya tolima moromele ungumu
nimo nimolo. Mosesini tirimu
mane ungu lombimelemunga
aku tepa naa nimbelo. 29 Gote
we imbomanga Gote, molo Juda
imbomanga kauya? Aku molo.
Yu imbomanga pali Gote. 30 Gote
tendekumu kau moromo, aku-
muni imbo kangi pundu te kopiko
wendo limelemani iye nomi Kraist
yu kau ipuki tirimelema kanopa
imbo toya tolima nimbe, imbo
kangi pundu te naa kopiko wendo
limelemani iye nomi Kraist yu kau
ipuki tirimelema kanopa imbo
toya tolima nimbelola. 31 Aku
tepo nimbolio wali Kraist paimbo
nimbo ipuki tirimolo ulumuni
Moses tirimu ungu manema ulure
molo nimoloya? Paa molo. Kraist
paimbo nimbo ipuki tirimolo
ulumuni ungu manema enge nipili
nimolo.

4

Goteni Abraham iye toya tolimu nimu ungumunga pulumu

1 Abraham lino kalopa ltimu
iye kolepa, yu ambele ulumu
terimuna kanopalie Goteni yu
iye toya tolimu nimu nimoloya?
2 Abrahameni yu ulu terimumanga
paimbo Goteni yu iye toya tolimu
nimbe kanolkanje yu yunge imbi
lipe ola mundulka. Nalo Gotenga
kumbekerena angilipelie aku
tepa naa nimu. 3 Aku ungu-
mundo Gotenga bukumuni ungu
ambelemu nimoya? Akumuni
nimbeindo,

Goteni Abraham kinye tembo
nimbe panjirimu ungumu
Abrahameni paimbo nimo
nimbe ipuki tirimumunga
Goteni yu iye toya tolimu
nimbe kanorumu, *(Stt 15:6)*

nimbe peremo.

4 Imbo teni imbo tenga kon-
gonomu tenderemomunga mele
te tirimomu mele kipungere ltio
konopu naa lembalo. Yunge
kongono tenderomunga tirimuna
ltio konopu lembalo. 5 Aku paimbo
nalo imbo teni Goteni na imbo
toya tolimu nimbe kanopili nimbe
yunu ulure naa tepa aku ulu keri
terimu imbo te Jisasini yunge
nimbe tenderimumunga Goteni yu
imbo toya tolimu nimbelo nimbe-
lie ipuki tirimo akumunga ipuki
tirimo ulumuni Goteni yu iye toya
tolimu imbi timbelo. 6 Devitini aku
tepala nimu. Goteni imbo teni i
tepo tendu kani nunge iye toya toli
moro ungu naa nimomu imbo toya
tolimu nimbe karomo imbomu
yu malo ningo pilengei nimbelie
nimbeindo,

7 Imbomanga ulu keri teremelema
Goteni tiye kolopa,

enonga ulu pulu kerima ka-
mukumu kulu tondoromo
imboma, eno malo.

8 Imbo tenga ulu pulu keri tere-
momanga Awilimuni altopa
naa lipe manjipe

konopuni tiye koromo imbomu, yu
malo, *(Sng 32:1-2)*

nimu.

9 I molko kondonge mele Devi-
tini nimu ulumu imbo kangi
te kopirimele imbo akumanga
kauya? Molo kano ulu pulumu
imbo kangi te naa kopirimele imbo
akumanga peyaya? Abrahameni
Goteni nimu mele paimbo nimbe
ipuki tirimumunga Goteni yu iye
toya tolimu nimbe kanorumu
aku tepo nilipo oro. 10 Abraham
ambe tepa molorumu wali Goteni
kanopalie iye toya tolimu nimbe
kanorumuya? Yu kangi pundu
te kopirimu wali Goteni iye toya
tolimu nimu molo oi kangi pundu
te naa kopili aku tepa nimuya? Oi

naa kopili aku wali nimu. 11 Yu
oi kangi pundu te naa kopipelie
Goteni nimu ungu paimbo nimbe
ipuki tirimumunga Goteni yu iye
toya tolimu nimu. I iyemu Goteni
iye toya tolimu nimbe karomo
ningo kanangei nimbelie kangi
pundu te i teko kopiwi nimbe
mane tirimu akumu altopa mane
tirimu. Akumunga imbo kangi
pundu te naa kopiko Goteni nimo
mele paimbo ningo ipuki tir-
imelemunga Goteni aku imboma
imbo toya tolima nimbe karomo
imbomanga pali Abraham yu
aku imbomanga anda kolepamu.
12 Juda imbomani enonga kangi
pundu te kopirimele aku ulu
pulumunga kau yu enonga kolepa,
molo. Nalo oi Abraham kangi
pundu te naa kopipelie Goteni
nimu mele paimbo nimbe ipuki
tirimu ulu lombilko kangi pundu
te kopiririmele imbo mareni aku
teko ipuki tirimelemunga Abra-
ham yu enonga kolepa iyemula.

Goteni eno kinye tembo nimbe panjirimu ungumu paimbo ningo ipuki tirimele imbomando pali nimu

13 Goteni maina mele terimuma
pali Abraham kinye yuni kalopa
limbelo imboma kinye eno nanga
maimu timbo nimbe panjirimu
akumu Abrahameni ungu mane
mare pilipe tenge tipe terimu-
munga naa nimu. Abrahameni
Goteni nimu ungu paimbo nimbe
ipuki tirimumunga Goteni Abra-
ham yu iye toya tolimu nimbe
kanopalie melema pali timbo
nimbe, nimbe panjirimu. 14 Nalo
ungu manema pilko tenge tiko
tengemunga Goteni melema timbo
nimbe panjilkanje yuni nimo ungu
paimbo aku tepa tembalo ningo
ipuki tili ulumuni ulure naa telka.
Aku tepa lekanje Goteni melema
timbo nimbe panjirimu ungumu
akumu tukume naa pelka. 15 Ungu
manema peremo wali imbomani
aku ulumu naa lombileli ulumuni
Gote tepa mumindili kondoromo
ulumu lipo manjirimolo. Nalo
Mosesinga ungu manemu naa
pelkanje imbomando ambe telka
naa lombiltimeleya ungu naa
nilimala.

16 Ungu manemanga pulumu
aku tepa peremomunga Abra-
hamendo timbo nimbo, nimbo
panjiro ungu nimumu Goteni
imboma kinye konopu noipe we
kondo koromomunga kau wendo
ombalo. Aku ungumu Abraham
kinye yuni kalopa limbelo imboma
kinye enonga pali ungumu pepili
nimbelie Goteni tembo nimbe
panjirimu ungu paimbo tembalo
ningo ipuki tingemunga kau i
ungumu ltemo nimu. Imbomani
ungu manema pilko tenge tiko
teremele aku imbomando kau
naa nimu. Abrahameni Goteni
nimu mele paimbo nimo lepamo
nimbe ipuki tirimu ulu aku teko
ipuki tinge imboma enondo kape
peya nimu. Abraham yu linonga
pali anda kolepamu. 17 Abraham
lino Goteni nimo mele paimbo
nimbo ipuki timolo imbomanga
pali anda kolepamu akumunga
ungu te Gotenga bukuna moromo.
Akumu i tepa:

Goteni Abraham kinye nimbe panjipelie nimbeindo, “Nu manga pupu awininga anda kolepamu molani,” nimu, *(Stt 17:5)*

nimbe peremo. Akumundo
Abrahameni paimbo nimbe ipuki
tirimu Goteni Abraham yu linonga
pali anda kolepamu moromo
nimbe kanorumu. Goteni oi
koloringi imboma altoko koinjo
molonge ulu pulumu tipe, mele
naa ltemoma wendo opili nimo
kinye paimbo aku tepa wendo
oromo aku Gote Abrahameni
paimbo nimo nimbe ipuki tirimu.

18 Goteni anda kolepa Abra-
hamendo nu imbo talape awini
kalko linio nimbe panjirimu

ungumu Abraham yuni ipuki tipe ltimu. Kano wali amboi anda lembolomunga ungu nimbe panjirimu ungumu we manda wendo naa ombalo nalo yuni kamukumu tembalo nimbe Abraham yu nokopa molopalie oi naa kanorumu nalo Goteni nimu mele yuni Goteni kolo naa toromona paimbo walite tembalo nimbe pilipe tiye naa kolopalie tembalo nimbe we nokopa molorumu. Gote yuni ungu nimbe panjirimu ungumu i tepa,

Yuni Abrahamendo nimbeindo, Nuni kalko linio imboma paa pulumu molonge, *(Stt 15:5)*

nimu. Aku tepa nimu wali Abrahameni pilipe paimbo tembalo nimbe ipuki tipelie nokopa molopalie altopa yu imbo talape awininga anda kolepamu molorumu. 19 Yu molopili poinyema pali 100 mele omba purumu yu anda lepa pora tipelie ambomu kinye pepalie bakulu mewi engemu naa perimu. Yunge ambo Sara amboi lerimu, aku teko paimbo moloringili nalo yuni paa alaye kolte kape Gotenga nimu ungumu tiye naa kolorumu. 20-21 Goteni nu ungulu menio nimbe panjirimumu pilipe kau molopalie konopu talo naa lepa yunge engemuni manda tembalo nimbe ipuki tipelie nimumuni, Goteni ungu nimbe panjirimumu paa wendo ombalo nimbe pilipe molopalie yuni Gotenga imbi lipe ola mundupe kau molopalie yunge ipuki tirimu ulumu olando olando purumu. 22 Yu aku tepa ipuki tipe molorumuna Goteni yu iye toya tolimu moromo nimbe kanorumu. 23 Goteni yu iye toya tolimu nimbe kanorumu aku ungumu Abrahamenga kau ningo aku teko bukuna naa toringi. 24 Lino yandopa yandopa pilemilila ningo aku ungumu bukuna tondoringi. Altopa lino kinye pilipolio Jisas linonga Awilimu kolorumu wali Yu makilipe koinjo molopili nimbelie terimu Gote nimbo pilipo yu nimo mele kolo naa topa paimbo tembalo nimbo ipuki tipo molomolo imboma yuni Abraham kanorumu mele lino aku tepa imbo toya tolima nimbe karomola. 25 Goteni Jisas linonga nimbe kolorumuna linoni ulu keri terimulumunga ungu te lino kinye naa peremo nimbelie Jisas makinjirimu. Aku tepalie lino imbo toya tolima nimu.

Lino Kraist Kinye Peya Kolopolio Yu Kinye Peya Makilipo Koinjo Moromolo Ungumu

5

Kraistini terimumuni lino kinye Gote kinye lipe tendeku tirimu

1 Aku tepa nimumunga, Goteni nimu ungu akumu paimbo nimbo ipuki tirimolomunga Goteni linonga ulu pulu kerima tiye kolopa pundu naa topa imbo toya tolima moromele nimbe karomo akumunga linonga Iye Awili Jisas Kraistini tenderimumuni lino Gote kinye opa pepo konopu tendekuna pupili moromolo. 2 Lino paimbo nimbo ipuki tirimolo imboma, Goteni lino we kondo koromo ulu pulumunga tukundo molamili nimbelie aku Jisasini linonga nimbe tenderimu ulumuni lino tepa tukundo ltimu. Gote kinye peya pumbo mulu kombuna tapu topo molomolo nimbo pilipolio lino pende pende tepo nokopo moromolola. 3 Akumunga kau pende naa temolo. Lino kinye umbuni wendo oromomani lino ipuki tirimolo ulumu tepa enge tirimo nimbo pilipolio aku umbunima wendo oromo wali lino tono koltomolo. 4 Lino ipuki tirimolo ulumu tepa enge tirimo

ulumuni manda manjipe kanopolio uluma wendo oromo wali lino
tepa mainye naa munduli Goteni
lino yunge imbo enge nilima
moromolo nimo. Manda manjipe
kanopili ulumuni lino tepa mainye
naa munduli Gotenga imbo enge
nilima moromolo konopu lepolio
yu kinye peya molamili waio nimo
pilipolio yuni lino kamukumu
tukundo limbelo nimbolio nokopo
moromolo. 5 Goteni Mini Kake Teli
oi lino tirimu akumuni linonga
konopuna Gote lino kinye we
imboma kape konopu mondoromo
ulu akumu tuku panjirimu akumunga Goteni lino tapombalo nimbolio we naa nokopo moromolo.
Paimbo wendo ombalo nimbo
konopu tipo nokopo moromolo
ulumu ombalonje naa ombalonje
nimbo konopu awini lipo naa
mundurumolo. Paa wendo ombalo.
6 Linonga ulu pulu keri teremoloma lino linongano tiye kolopo
topo mainye mundumolo enge
te naa perimu wali Goteni wai
panjirimuna Kraistini lino Gote
umbulu tipo tepo kenjili imbomanga nimbe omba kolorumu.
7 Gotenga ungu manema pilipe
lipe tepa kondoromo imbo toya
toli te tongei tenge wali imbo teni
yu kondo kolopa molo nimbe, ne
iyemu tongei kolona na kolamboi
ungu naa nimbelo. Molo imboma
kondo kolopa kandiki teremo
imbo penga te tongei tenge wali
imbo teni yu kondo kolopa molo
nimbe, ne iyemu tongei kolona
kolamboi nimbelonje. Aku ulu
manda naa telkanje. 8 Akumu
paimbo nalo Goteni lino konopu
mondoro ulu imu eno kanangei
nimbe lino ulu pulu keri teli
imboma kau molamili Goteni
lino naa topili nimbe Gote yunge
Malo Kraist linonga nimbe kolo
wangopa kolorumu aku tepa Gote
lino paa konopu mondoromo ulu
Gote yuni lino lipe ondorumu.
9 Kraist linonga nimbe kolombaindo yunge meme ondopa omba
wendo purumu akumuni Goteni
linonga ulu pulu kerima tiye
kolopa pundu tambo ungu naa
nimbe lino imbo toya toli imboma
nimbe karomo lemo akumunga
olando tipe Kraist linonga nimbe
tenderimu kanomuni Gote mumindili kolombalo waimu wendo
ombalo wali akuna lino kinye
ulure naa pembalo. 10 Lino yu
kinye opa pule topo molorumulu
wali yunge Malo linonga nimbe
kolorumu aku ulumuni lino Gote
kinye altoko konopu tendekuna
pupili kopu teko molangei nimbe
lino lipe Gote kinye lipe popo
tirimu. Kinye yu kinye paa
tendekuna moromolo lemo Kraist
makilipe koinjo moromo aku
ulumuni Goteni lino kololi aulkena
wendo lipe tukundo limbelo.
11 Aku ulumu kau molo. Ulu
te peya i tepa: Linonga Awili
Jisas Kraistini lino Gote kinye
lino tepa ame tondorumumunga
Gote kinye kopu tepo moromolona
Kraistini aku terimu ulumuni,
kinye lino Gote kinye paa tono
kolopo moromolo.

Iye Adameni terimu ulumuni kololi ulumu wendo orumu, kelepa Kraistini terimu ulumuni koinjo molko kau puli ulumu pilke topa noirimu

12 Lino Gote kinye opa pule
topolio altopo yu kinye konopu
tendekuna pupili moromolo
nio akumunga ungu te pilengei
nemboi. Oi iye Adameni ulu
pulu keri te terimu wali ulu
pulu kerimu kamukumu maina
ltemo. Yuni terimu aku ulu pulu
kerimuni kololi ulumu wendo
orumu. Akumunga kinye yandopa
yandopa lino imbomani pali ulu
pulu kerima teremolona lino kinye
pali kololi ulu pulumu wendo
oromo. 13 Goteni Mosesindo
imboma i teko i teko teangei
niwi nimbe ungu manema oi

naa nimbe tipili mai kombuna
ulu pulu kerima oi lerimu. Nalo
Mosesini Gotenga ungu manema
imboma oi naa nimbe tipili oi
ulu pulu kerima teringi wali
imbomani i ulu teremolomunga
karomolo ungu pulumu naa liko
manjiringi. 14 Nalo kololi ulumu
Adam molorumu wali lerimu. Pele
yandopa Moses molorumu wali
we lerimula. Adameni Gotenga
ungumu tenge naa tipelie kolo-
rumu. Imbo mareni Adam terimu
mele Gotenga nimu ungumu um-
bulu naa tiringi nalo we koloringi.
Iye Adameni terimu ulumupe
iye altopa ombalomunga ulumu
manda lepa terimu.

15 Nalo teringilimunga ulu pulu
paa lupe lupe. Goteni lino we
kondo kolopalie terimu ulu akumu
paa lupela. Adameni terimu ulu
pulu keri aku ulumu yu paa lupela.
I ulu talo tendeku tipe molo, lupe
lupe talo. Iye tendekumuni ulu
pulu keri terimu aku ulumuni
imbo pulumu koromele nalo
Goteni lino imboma kinye konopu
noipe we kondo kololi ulumuni
mele paa pengamu we timbeindo
Jisas Kraist we tirimu, aku iyemuni
kau imboma we kondo kolopa
imbo pulumu koinjo molko kon-
doko kau punge ulumu tirimu.
16 Akumunga ungu te peremola.
Goteni we tirimumu kinye, aku
iye tendeku ulu pulu keri teri-
mumunga wendo orumu ulumu
kinye, lupe lupe. Iye tendekumuni
ulu pulu keri terimu akumunga
imboma pali Goteni kot tendepalie
eno pali ulu keri teremelemunga
mindili nongo molko kau pangei
nimbelo nalo Goteni we tirimu
ulu i tepa: Imbomani ulu pulu
keri awini teringi wali Goteni
mindili nangei nilka nalo we
kondo kolopa imbomando aku
tepa naa nimbe ulu pulu kerima
tiye kolopo lino imbo toya tolima
molamili nimbelie yu kopu tepo
molamili nimo. 17 Iye tendeku-
muni Gotenga ungu tenge naa
tirimu akumunga iye akumuni
ulu pulu keri terimumunga kololi
ulu pulumu iye nomi king mele
moromo wali imboma pali maindo
moloringi. Goteni imboma we
kondo kololi ulumu kinye yuni lino
we tirimu ulumu talonga engemu
paa olandopamu. Goteni imboma
we kondo awili tepa kololi ulu
pulumu kinye Goteni imbo toya
tolima nimbelo ulu pulumu linge
imboma eno iye tendeku Jisas
Kraistini terimumunga iye nomi
kingima molko melema nokoko
koinjo molko kau punge.

18 Aku lemo, iye tendekumuni
ungumu tenge naa tirimumunga
Goteni imboma pali kot tendepa
mindili nangei nimbelo ulumu
wendo orumu, aku tepala iye
tendekumuni ulu toya tolimu
terimumunga Goteni linonga ulu
pulu kerima tiye kolopa pundu naa
topa imbo toya tolima moromele
nimomunga imboma koinjo molko
kau punge ulumu wendo orumu.
19 Iye tendekumuni ungumu
tenge naa tirimu akumunga imbo
awinini ulu pulu keri teringi
imboma moloringi. Aku tepala iye
tendekumuni ungumu pilipe tenge
tipe terimumunga imbo awini
imbo toya tolima molonge.

20 Imbomani enonga ulu keri
teremele paa liko manjingei
nimbe Goteni Mosesindo ungu
mane tipuwi nimu. Goteni ungu
manema tirimu wali imbomani
ulu pulu keri olando teringi. Nalo
aku tendeku wali Goteni imboma
we kondo kololi ulumu paa olan-
dopa terimu. 21 Ulu pulu keri
teli ulumuni iye nomi king mele
imboma nokopa molorumumuni
imboma koloringi. Aku tepala
Goteni imboma kinye konopu
noipe we kondo kololi ulu pulu-
muni iye nomi king mele molopa
lino nokopa linonga Iye Awili Jisas

Kraistini tenderimumunga Goteni
lino imbo toya tolima nimbe
karomomunga waliwalima koinjo
molopo kau purumolo.

6

Lino Kraist kinye peya kolopo-
lio yu peya koinjo molopo, oi we
konopu kerima kolopa pora tipili
moromolo ungumu

1 Oi imbomani ulu pulu keri
awini teringi wali Goteni eno
paa kondo kolorumumu kani,
kinye kape kondo kolombalo kani
nimolonje? Kinye linoni kape
ulu pulu kerima pimingi ti tipo
teamiliya? Aku ungu nemiliya?
2 Aku paa molo. Kinye lino
Kraistinga imbo moromoloma
konopu keri akumani lino oi ulu
pulu kerima konopu mondopo-
lio terimulu aku konopu keri
perimuma kolopa pora tirimu.
Aku konopuma kolorumumunga
aku tepo ulu pulu kerima tiye
kolorumulu kanomu. Kinye
ambe tepo ulu pulu kerima tepo
molomoloya? 3 Lino no ltimulu
kano ulumuni lino Kraist Jisas
kinye imbo tendekumu mele
molopolio peya kolorumulu. Imu
naa liko manjirimeleya? 4 No
ltimulu wali Goteni lino imbo
kololi mele lipe Kraist kolopa
molorumuna lipe popo tipelie
lino Kraist kinye ono terimu.
Aku tepala yunge enge peremo
ulumuni Kraist ono kombuna tepa
makinjirimumunga lino kololi ulu
tiye kolopo koinjo molomolo.

5 Kraist kolorumu wali, lino yu
kinye peya kopu tepo kolorumulu
lemo yu makilipe koinjo molo-
rumu wali paimbo aku tepo lino
yu kinye peya kopu tepo makilipo
koinjo molopo yu moromo mele
peya molomolola. 6 Lino i tepo
pimolo. Kraist unjona ola uku
toko panjiringi kolorumu wali
Goteni linonga oi perimu konopu
kerima Yu kinye waye unjona
kolopili nimu. Ulu pulu keri
teremolomanga ulu pulumu enge
naa pepili, lino toperope tipe
kendemande kongono naa tepili,
altoko pilko naa teangei kani
Kraist peya kolangili nimuna waye
toko kondoringi nimbo pimolo.
7 Ono kombuna peremo imbo
kololi te, ulu keri te tembalo mele
molo.

8 Oi Kraist kinye peya kolorumulumunga yu kinye peya koinjo molomolo nimbo ipuki tirimolo. 9 Lino i tepo pimolo. Kraist makilipe koinjo molorumu akumunga altopa naa kolombalo. Kololi ulu pulumuni altopa yu manda naa ambolombalo nimbo lipo manjirimolo. 10-11 Ulu pulu kerimani yu kinye ulure altopa naa tepili Kraist wali tendeku wali kau kolorumu. Aku tepa mele lino Kraist kinye kolopolio wali ulu pulu kerima naa temolo ningo konopu lekolio molaio. Kinye yu koinjo molopalie Gotenga nimbe moromo. Aku tepa mele lino Kraist Jisas kinye kopu tepo molopolio Gotenga nimbo moromolo ningo konopu lekolio molaio. 12 Akumunga enonga oi we konopuma kolopili imbo koinjo moromele kani kinye ulu pulu kerimani lino imboma naa nokopili, mai kombu imbomanga konopumuni lino ulu pulu kerima konopu tikolio teangei nimbe lino toperope timbelo wali aku uluma naa temolo ningo enge ningo molaio. 13 Linonga kangina angimo melema palini ulu pulu kerima teamili ungu naa nengei. Nalo Lino Kraist peya kolorumulu, kinye koinjo moromolo kani linonga nimbolio akuma kangina angimo melemani ulu toya tolima kau teamili Gote tiemili. Yuni lino nokopa kondopili ningo teaio. 14 Liko manjeio! Goteni oi Moses nimbe tirimu ungu manemani eno naa nokopa ltemo nalo Goteni eno

kinye konopu noipe we kondo kolopalie eno nokopa moromo. Akumunga ulu pulu kerimuni eno naa nokombalo.

Ulu pulu toya tolimunga kongono imboma moromolo

15 Kinye Gotenga ungu manemani lino naa nokoromomunga lino ambe temoloya? Kinye Gotenga we kondo kololimuni lino nokoromo akumunga ulu pulu kerima teamiliya? Paa molo! 16 Imbo teni imbo tenga kongono kendemandemu molambo nimbelie yu paimbo aku imbomunga unguma kau pilipe lipe yunge kongonoma kau tepa mindili noromo akumu eno naa liko manjirimeleya? Aku tepa melela eno ulu pulu kerimunga kendemande kongono tendeko molonge lemo aku tengemunga kolonge. Molo Gotenga kendemande kongono tendeko yunge unguma pilko tenge tiko molonge lemo aku tengemunga Goteni eno imbo toya tolima nimbelo. Aku ulu naa liko manjirimeleya? 17 Eno paimbo oi ulu pulu kerimunga kongono kendemande imboma moloringi nalo kinye Gotenga unguma pilko liengei ningo eno mane tiringi wali aku unguma paa enge ningo pilko ltingi, aku teko teringimunga kinye linoni Gote kinye Paa tereno nemili. 18 Oi ulu pulu kerimuni eno enge nimbe ka topa yunge kongono kendemandema molangei nimu nalo altopa Goteni eno tapopa wendo ltimu wali eno ulu pulu toya tolimunga kongono kendemandema moromele.

19 Ungu we nimbo timbo wali na pilko linge nimbo i maina teremele ulumunga ungu te manda lepo nio. Oi ulu pulu kerima enonga kimbo ki kangimanga pali iye nomi mele molopili ningi wali enge nimbe nokorumu kinye kimbo ki kangimanga melemani ulu pulu penga te naa teko, ungu manema tenge naa tiko kalaro moromo ulu pulu kerima kau olandopa olandopa ka kongono mele kau teko moloringi, aku tepa mele kinye alowa teko kimbo ki kangimanga pali ulu toya tolimanga kongono kendemande mele molamili ningo Gote kanopa penga pimo ulu pulu pengama kinye ulu pulu toya tolima kinye akuma kau teko molaio. Gotenga imbo kake telima molamili ningo aku ulu teangei. 20 Ulu pulu kerimani eno toperope tirimu wali yunge kongono kendemande tenderingi. Aku wali ulu pulu toya tolimunga maindo naa moloringi. 21 Oi teko moloringi uluma kinye liko manjikolio mai koromele aku ulumanga oi mele penga ambelema ltingiya? Mele pengare naa ltingi. Ulu pulu keri teringimanga eno kololi ulu pulumu kau liko tipe kombuna pungei purumele. 22 Nalo ulu pulu kerimani eno oi ka topa noirimona moloringi wali Goteni eno moki lepa wendo ltimu. Kinye eno yunge kongono kendemande imboma moromele. Aku teko moromelemunga eno ulu penga ltimelemu aku mele kalombaindo eno konopu kake telima tirimona ltimele. Kano kinye konopu kake teli peremo imbomando molko kondoko kau pangei nimbelo. 23 Ulu pulu kerimuni yunge kongono tenderemele imboma mele te tirimo. Akumu eno kolkolio tipe kombuna pangei ulumu tirimo. Nalo lino Kraist Jisas linonga Awilimu yu peya tendekuna kopu tepo moromolo wali Goteni lino mele te we tipe kalopa tirimo, akumu lino yu kinye molopo kondopo kau pumolo ulumu tirimo.

7

Poloni ambiye talo morombele ulumunga ungu te manda lepa nimu

1 Ango kame, Gotenga ungu
manema Mosesini oi nimbe tir-
imuma eno pimele imbomando
nio. Imbo koinjo moromelema
ungu manemani nokoromo nalo
koromele wali naa nokoromo
akumu eno pimele. 2 Akumu i
tepa mele: Ambo te iye puru-
momu yunge iyemu we koinjo
moromo kinye ungu mane teni elo
nokoromomunga ambomu wendo
pumbelo aulkere naa ltemo. Nalo
yunge iyemu kolombalo wali aku
ungu manemuni yu naa noko-
romo. 3 Akumunga yunge iyemu
we koinjo molopili yu iye te kinye
ulu kerinale temo lemo yu wapu
ulu kerinale teli ambomu nimele.
Nalo yunge iyemu kolombalo
wali aku ungu manemuni yu naa
nokoromomunga yu altopa iye
pumo lemo aku manda. Aku temo
lemo yu wapu ulu kerinale teli
ambomu naa nimele.

4 Nanga ango kame, eno aku
ulu mele teringi. Kraist kolorumu
wali eno peya tendekuna molko
koloringimunga kinye Mosesini
tirimu ungu manemani eno naa
nokoromo, eno iye te lupenga
ambomu mele moromele, aku
iyemu imbo ono kombuna mak-
ilipe koinjo molorumu iye Kraist.
Eno Goteni konopu mondoromo
uluma teangei aku iyemunga
imboma moromele. 5 Liko man-
jeio. Linonga oi konopumani lino
nokorumu wali ungu manemani
teangei molo naa teangei nimu
mele pilipo linonga kangimani
pali ulu pulu kerima kau teamili
konopu lepo terimulu. Aku ulu
terimuluma kolomili ulumu kau
terimulu. 6 Nalo kinye lino Kraist
peya kolorumulu akumuni lino oi
ka topa noirimu ulumu mainye
purumu. Kinye ungu manemani
lino naa nokoromo. Akumunga
ungu mane bukuna toringimanga
kongono kendemande imboma
naa moromolo. Mini Kake Te-
limuni teaio nimo ulu koinjo-
manga kongono kendemandema
tenderemolo.

*Ulu pulu kerimuni lino tepa be-
mbo tirimo ungumu*

7 Mosesinga ungu mane ambe
tepa peremo nimoloya? Ungu
manema ulu pulu kerimu ne-
miliya? Aku paa molo. Ungu
manemani na naa lipe ondolkanje
ulu pulu kerima kanopo imbi naa
tilka. Ungu mane teni imbo tenga
melema kanoko kumu naa mewi
ungu naa nilkanje imbo tenga
melema kumu meli ulu kerire
nimbo naa lipo manjilka. 8 Nalo
ulu pulu kerimuni na mele lupe
lupema kumu meambo nimbe
ungu manemanga lape lepa lipe
kondopalie wali na aku tepo kumu
mepo moloru ulu toperope tirimu.
Ulu pulu kerimuni ungu mane
akuna lape naa lekanje engema
naa pepa yu imbo kololi mele
pelka. 9 Na oi ungu manema
naa pilipo walulu tipo moloru
nalo altopa ungu manema na
moloruna wendo orumu wali ulu
pulu kerimu wendo omba tondolo
ilte perimu, aku wali na Gotenga
kumbekerena imbo kololi mele
moloru. 10 Aku wali Goteni ungu
manema pilko tenge wali koinjo
molopa kau puli ulu pulumu
linge nimbelie tirimu aku ungu
manemani na kololi ulu pulumu
tirimu ltemo nimbo kanoru.
11 Aku ambe tepa terimuya? Aku
ulu pulu kerimuni ungu mane
akuna lape lepa lipe kondopalie
ungu manema lipe na kili tipe
kondi topalie topa kondorumu.
12 Ungu nilipo oro aku ungu mane
peremomunga pulumu ambe tepa
ltemoya? Ungu manema Gote
yunu tirimomunga kake telimu.
Ungu manemanga tukundo Goteni
teaio nimu ungu peremoma pali
kake tepa, tumbi nili paa pengamu.

13 Aku lemo aku ungu mane
pengamuni na kololi ulu pulumu
tirimuya? Aku paa molo! Ulu

pulu kerimuni kololi ulu pulumu
tirimu. Pele nani ulu pulu kerima
terumunga kololi ulu pulumu
na kinye omba perimu. Ulu
pulu kerimuni aku ungu mane
pengamunga kololi ulu pulumu
wendo opili nimu. Goteni ulu
pulu kerimu mona lembalo wali
imbomani akumu paimbo ulu
pulu kerimu ningo kanangei
nimbe tepili nimbe tiye kolorumu.
Akumunga Goteni teangei nimbo
ungu mane tirumani ulu pulu
kerimu paa mele keri lkupindi
tolimu imboma ningo kanangei
nimbe tepa mona ltendepili nimu,
akumunga ungu manemani aku
ulu terimu.

Ulu pulu kerimuni lino nokorumu ungu te

14 Lino i tepo pimolo: Ungu
mane Gote yunu tirimu akuma
ungu mane pengama nalo na mai
kombuna moro iyemu ulu pulu
kerimuni na ka topa noirimuna
yunge kongono kendemande ten-
deli iyemu moro akumunga Goteni
konopu mondoromo ulumu
teamboi nimbo perero. 15 Ulu
teroma ambele pulurenga ulu
akuma teronje, naa lipo manjiro.
Na konopu mondopo teamboa
konopu lteo mele naa tepo, naa
teambo konopu lepo konopu
naa mondoro uluma tero. 16 Na
konopu naa mondopo naa teambo
nio uluma teromunga Gotenga
ungu manema paa pengama nio.
17 Akumunga aku ulu kerima na
nanu teambo nimbo naa tero.
Ulu pulu kerimu nanga konopuna
peremomuni teremo. 18 Paimbo na
ulu pengama teamboa konopu lteo
nalo manda naa tero. Akumunga,
nanga konopuna tukundo ulu
penga te tembo ulu pulumu naa
peremo lipo manjiro. Aku ulu
penga naa peremo konopumu
nanga oi konopu perimumundo
nio. 19 Ulu penga teambo konopu
lteo akuma naa tero. Ulu keri naa
tembo konopu lteo akuma tepo
kau moro. 20 Ulu keri naa teambo
konopu lteo aku ulu kerima tero
akumu nanu teambo nimbo naa
tero. Nanga konopuna tukundo
ulu pulu keri peremomuni kau aku
uluma teremo.
21 Akumunga ungu mane teni na
nokoromo nimbo kanoro akumu
i tepa: Ulu pengama teambo nio
wali ulu kerimuni lape lepalie
na ka topa noirimo. 22 Paimbo
nanga konopuna tukundo Gotenga
ungu manema konopu tipo paa
teamboa konopu lteo, 23 nalo
nando tewi nimo ungu mane te
lupe nanga kangi angimomunga
tukundo pali peremo nimbo karo.
Akumuni Na ungu mane teambo
konopuni nimbo pio aku ungu
manemu kinye opa teremo. Aku
ungu mane lupemu ulu pulu
kerimu, akumuni nanga kangina
tukundo pali pepalie ka tipe
nokoromo. 24-25 Na tukundo
opa teremo nilipo oro ulumunga
tepo moro mele i tepa: Na nanu
nanga konopumuni Gotenga ungu
manemanga kongono tero nalo
nanga oi konopu kerimuni nanga
kangi angimoma tope tipelie
ulu pulu kerimunga ka kongono
tirimona tero. Aku ulumuni na
ka tipe nokopalie topa kondombai
teremona konopu keri panjipo
narini na lipe tapombalona kololi
ulu pulumu peremo kangimu tiye
kolomboya? Nanga Jisas Kraist
linonga Awilimuni nanga nimbe
tenderimumunga Goteni na lipe
taporomo. Aku ulu teremona Gote
yu kapi nimbo paa terenowa nio.

8

Mini Kake Teli lino enge tirimomuni lino Gotenga bakuluma molopa ulu toya tolima teremolo ungumu

1-2 Nalo Goteni lino taporumu-
munga lino Kraist Jisas kinye
peya tapu topo moromolomunga

koinjo mololi ulu pulumu peremo
Mini Kake Telimuni lino nokopa,
ulu pulu kerimu kinye kololi
ulu pulumu kinye lino noko-
ringili talo lino naa nokongele,
molko kondangei nimo akumunga
Kraist Jisas kinye peya kopu
tepo moromolo imboma ulu keri
teremelemanga lino kot tenden-
gena mindili nomolo ulu te naa
peremo. 3 Linonga oi konopumu
enge naa perimumunga Mosesini
Gotenga ungu mane tirimumani
enge naa nimbelie lino tapombai
terimu ulumu manda naa terimu
nalo Goteni manda terimu. Yunge
Malo maina imbomanga ulu pulu
kerimanga kolo wangopa kolopili
nimbe maina lipe mundurumu,
aku iyemu omba lino maina imbo
ulu pulu keri teli imboma mele
apuwe lierimu. Yu imbo keri-
manga nimbe kolo wangopa kolo-
rumu wali Goteni aku tepa Jisas
yunge kangindo imbo kerimanga
ulu keri enonga kangi akuna pere-
moma kot tendepalie aku engema
topa maindo mundurumu. 4 Lino
ungu manemani i teko i teko tumbi
tiko teangei nimo mele linoni aku
tepo teamili nimbe Goteni aku
ulu terimu. Lino kinye oi we
konopu kerimuni teaio nimo ulu
naa pilipo tepo Mini Kake Telimuni
teaio nimo ulu pilipo teremolo
imbomanga nimbe Goteni aku ulu
terimu.

5 Oi konopu kerimuni teaio
nimo ulu pilko teko moromele
imboma aku konopumuni konopu
mondoromo ulu akumu kau
temolo konopu leko moromele,
nalo Mini Kake Telimuni teaio
nimo ulu pilko teko moromele
imbomani Mini Kake Telimuni
konopu mondoromo ulu akumu
kau konopu leko moromele. 6 Oi
konopu keri peremo uluma tembo
konopu lepa moromo imbomu
kolombalo, nalo imbo te Mini
Kake Telimuni yunge konopumu
nokoromona moromo imbomu
koinjo molopa konopu u nipili
molombalo. 7 Imbo te oi we
konopu keri ulumu tembo konopu
lepa moromo imbomuni Gotenga
ungu manemanga maindo naa
molopa Gotenga ungumu tui
tirimomunga yu Gote kinye opa
pule toromo. Gotenga ungu mane-
manga maindo molambo konopu
lekanje imbo aku tepamunga
enge te naa pelka. 8 Oi konopu
kerimani amboromo imboma
Goteni konopu mondoromo ulu
tendekure kape naa teremele.

9 Nalo Gotenga Mini Kake
Telimu paimbo enonga konopuna
molopalie yuni eno tope tirimona
oi konopu kerimuni eno tope naa
tirimo. Kraistinga Mini Kake
Telimu konopuna naa moromo
imbo akuma yunge imboma naa
moromele. 10 Nalo Kraist kinye
kopu teko molonge lemo paimbo
ulu keri teringimunga yu kinye
imbo kololima moromele nalo yu
kinye Gotenga imbo toya tolima
moromelemunga eno konopu
koinjo pungolio koinjo moromele.
11 Aku teko moromele kani Jisas
kolorumu wali yu ono kombuna
makinjirimu Mini Kake Telimu
enonga konopuna molomo lemo
Kraist Jisas makinjipe ola mondo-
rumu Goteni enonga konopuna
moromo Mini Kake Telimunga
engemuni enonga kangima kololi
ulu pulumu peremo kangima tepa
koinjo limbelo.

12 Aku tepa teremomunga, ango
kame, lino tepo moromolo ulumu
paa teamili. Oi konopu panjipo
molorumulu kanomundo naa nio.
Aku molo. 13 Eno oi konopu keri
peremomunga pilko teko molonge
lemo Goteni eno kolangei nimo.
Nalo Mini Kake Telimunga enge-
muni lino oi ulu keri teremelema
topa kondopili ningo aku teko
elkele akuko toko kondonge lemo
eno koinjo molonge.

14 Gotenga Minimuni tope tipe
yunge nimo ungu tenge tirimele
imbo akuma Gotenga bakuluma
moromele. 15 Goteni eno Mini
Kake Teli tirimumu, eno imbo
kerima Gote pipili kolko tule teko
angilengei Mini Kake Teli aku
tepamu naa ltingi. Molo. Mini
Kake Telimuni eno Gotenga baku-
luma mondoromona ltingi. Lino
tope tirimona Gotendo Ara nimolo.
16 Mini Kake Telimuni linonga
konopundo eno Gotenga baku-
luma moromele kani yundo ara
neio nimo wali aku tepo nimolo.
17 Lino yunge bakuluma molomolo
lemo pele Lapani yunge imboma
molko kondonge ulu timbeloma
moke tepalie lino timbelola, Kraist
kinye peya limolo. Nalo we naa
timbelo. Lino pele Kraist kinye
yunge kombu pengana kopu tepo
molopo kondamili nimbolio Kraist
mindili nomba umbuni merimu
mele lino aku tepo mindili nombo
umbuni memolo lemo Goteni
Kraist molopa kondoromo ulumu
tirimuna ltimu mele lino aku tepa
timbelona limolola.

*Ulu pengama omba mona lem-
balo ungumu*

18 Gotenga pa telimu kinye
molopo kondomolo ulu pengama
mona lembalo aku uluma paa
olandopa lipo manjipolio i molto-
molo walimanga lino Kraistinga
imboma mindili nombo mo-
romolo uluma paa mandopa
konopu lteo. 19 Goteni nanga
bakuluma kangi penga angilepili
na kinye kamukumu kopu tepo
molamili nimbelo ulumu kanamili
ningo kanongeindo Goteni terimu
melema pali nokoko moromele.
20-21 Paimbo, Goteni terimu
melema pali molko kenjirimele,
nalo melema enongano molopo
kenjimili ningolio molko naa ken-
jirimele, aku molo. Ulu penga pele
wendo ombalo uluma kanangei
nokoko molangei nimbelie Goteni
yunu melema oi molko kenjingei
nimu. Ulu kerimuni yunge
imboma ka topa noirimona naa
molko yu kinye molko kondonge
mele, melema pali oi molko ken-
jengei nimu ungumunga maindo
moromele melema aku ulumunga
wendo ongo yunge bakuluma
koinjo molonge mele aku terimu
melema pali kape koinjo pungei
nimbelie oi molko kenjengei nimu.
22 Lino i tepo pimolo: Amboma
bakulu kanoko lingeindo mindili
nongo pereremele mele Goteni
terimu melema pali aku teko mele
mindili noringima yandoko kape
mindili nongo pereko moromele.
23 Mele akuma kau molola. Lino
Goteni Minimu oi kumbe lepa
tipelie melema pali timbelo lipo
noimolo imboma peya. I kangi
tukundo mindili nombo perepo
molopolio ulu pulu kerimani lino
kundupe ka mele tirimo aku
kangimunga lino wendo lipe kangi
te lupe, Kraistinga kangi mele tipe
lino kamukumu yunge bakuluma
omba limbelomunga konopu tipo
nokopo moromolo nimbo pimolo.
24 Paimbo kinye imbo kangina
tukundo molopolio molopo ken-
jirimolo. Pele walite kangi te
lupe lipo Gotenga bakuluma ka-
mukumu molamili konopu lengei
nimbe Goteni lino lipe tapopa
mindili nolemala aulkena wendo
ltimu. Nalo i tepo kanomolo i tepo
molomolo nimbo pimolo mele oi
kanolemalanje molo oi limalanje,
i tepo limolo molo i tepa wendo
ombalo nimbo pilipo nokopo naa
molemala. Imbo narini melte oi
lipe noipelie limbo nimbe pilipe
nokopa moromoya? Aku ulu
naa teremolo 25 nalo kinye aku
tepo limolo, aku tepo molomolo
nimbo pilipo aku walimu wendo
ombalo nimbo taka lipo nokopo
moromolo.

*Mini Kake Telimuni Gotendo
linonga nimbe konge tenderemo*

ungumu

26 Ulu penga te wendo opili
nimbo moromolo aku tepa mele,
lino konopundo enge naa peremo
wali Mini Kake Telimuni lino
lipe taporomo. Lino Gote kinye
ungu nimilindo konge temolo mele
naa lipo manjirimolo. Yu kinye
ambe tepo ungu nimolonje nimbo,
pilipo tundurumolo. Lino aku
tepo pilipo tundupo moromolo
wali Mini Kake Telimuni pilipelie
ungu nimilindo ambele ungu
nemolonje nimbo pilipo tundurumolo unguma yuni kanopa imbi
tipelie lino kele topalie Gote kinye
linonga nimbe pumbe konge tepa
nindirimo. 27 Goteni yuni uluma
wendo opili nimbe pimo mele Minimuni pilipelie lino lipe tapopa lino
Gotenga imbomanga konge tenderemomunga Minimuni linonga
konge tenderemo ungumanga
puluma aku imbo konopumanga
tukundo karomo Gote yuni lipe
manjirimo ungumanga pulumu
pimo.

Yunge imbo molongema Goteni koro oi kanopa ltimu ungumu

28 Lino Gote konopu mondoromolo imboma yuni eno kinye
konopu lteo uluma teambo nimbe
kanopa lipe peya molamili waio
nimbe tukundo ltimo imbomanga
Goteni mai kombuna ltemo uluma
palini lino tepa enge tipili nimbe
nokoromo ulumu lino lipo manjirimolo. 29 Paa koro oi Goteni Yunge
imbo molongema kanopalie nanga
Malo komo mele yu tendekumu
yunu naa molopili, angenupili
kinye peya molangei kani nanga
imbo molonge nimbe kanopa
ltimu imboma nanga malo iyemu
mele molangei nimbe panjirimu.
30 Aku wali yuni aku tepa nimbe
panjipe kanopa ltimu imboma
nanga imboma molangei waio
nimu. Nanga imboma molangei
waio nimu imboma eno ulu pulu
keri teringima tiye kolopolio
nanga imbo toya tolima moromele
nimbo kanopolio nanga kumbekerena ongo molangei nimu. Na
kinye molopa kondoli kombuna
molamili waio nimu.

Ulu teni Gote yunge imboma konopu mondoromo ulumu pipi naa timbelo

31 Akumunga Goteni lino kinye
teremo ulumundo linoni ambele
nemiliya? Gote aku tepa linonga
opa kalale iye moromomunga narini lino kinye opa pule tombaloya?
Te manda molo. 32 Yuni yunge
malo kape lino naa timbo ungu naa
nimbe, linonga pali lipe tapopa
kolo wangopa kolopili nimbe
tirimu. Yunge malo tendekumu
linonga nimbe tirimu lemo yunge
we mele mendo mendoma ambe
telka naa timbeloya? Paa timbelo.
33 Goteni nanga imboma nimbe
kanopa ltimu imboma narini kot
tendembaloya? Goteni linondo
enonga kot wendo ombalo ulu
te naa peremo, eno imbo toya
tolima moromele nimo. 34 Lino kot
tendepalie mindili nangei ungumu
narini nimbeloya? Te molo. Kraist
Jisasini linonga nimbe kolorumu.
Akumu kau molo. Goteni yu
topa makinjirimu iyemu, yu lino
pinyewe koinjo ltimo iyemu, yuni
Gotenga imbo kindo angilipe
linonga ungu tapopa nimbe moromo. 35 Kraistini lino konopu
mondoromo ulumu narini manda
tungu tipe yu mele mele tembaloya? Umbuni meremolomani
manda tembaloya? Molo lino
topa tundurumo ulumani manda
tembaloya? Molo imbomani lino
mindili tirimele ulu teni, molo
engele oromo ulumuni, molo pulu
waimbele melema molo lembalo
akumuni, molo ulu teni lino topa
kondombai tembalo ulu te wendo
ombalomuni, molo opa te wendo
ombalomuni, aku ulumanga pali
teni tembaloya? 36-37 Paa molo.

Paimbo Gotenga Ungu Moromo
Bukumuni umbuni aku tepama
lino kinye wendo ombalo mele
nimo. I tepa nimo,

Lino nunge imboma moromolona
waliwalima imbomani lino
toko kondongei teremele.
Kongi tongei konopu tendekumu
panjiko toromele mele lino
aku teko tomolo konopu
ltemele, *(Sng 44:22)*

aku tepa bukumuni paimbo nimo
nalo Kraist yuni lino konopu mon-
doromona lino enge tirimo aku
wali lino mindili tirimo ulu akuma
linoni topo mainye mundurumolo.
Yuni lino kinye moromomunga
lino enge olandopa peli imboma
moromolo. 38 Na i tepo lipo
manjiro. Kololi ulu pulumuni,
molo mololi ulu pulumuni, molo
Gotenga mulu kombuna ensele-
mani, molo Satanenga kuromani,
molo kinye peremo ulumani, molo
altopa ombalo ulumani, molo mele
enge nilimani, 39 molo muluna
paa ola melemani molo maina
mainye ltemomani, molo mele
lupe lupemani pali kape, Goteni
lino konopu mondoromo ulumu
pipi tipe aku ulumanga pali teni
Gote kinye lino tungu tipe yu mele
mele naa tembalo, paa molo nimbo
akumu na konopu tendekumu
panjiro. Goteni lino konopu
mondoromo ulumu Kraist Jisas
kinye peremo.

9

Poloni Israel imboma paa kondo kolorumu ungumu

1 Na Kraistinga iyemu moro
na ungu paimbomu nio. Kolo
naa toro. Mini Kake Telimuni
nanga konopuna paa nino nimona
lipo manjiro. 2-3 Nanga ango
kame, anda kolepalemani na
peya kalko ltingi Israel imbo
akuma, enoni teremelemunga
Goteni eno tepa kenjimbelo,
kombu kerina molko kenjiko
kau punge na lipo manjipolio
niomuni, nanga konopuna paa
kondo kolopo waliwalima kamele
ambolopo mindili paa nombo
moro akumu paa nio. Akumunga
wendo liembo nimbo nani nanga
Israel imboma lipo tapondambo
nimbo Goteni eno molko kenjinge
aulkena naa pangei nimbe na
Pol Kraist kinye peya molombolo
aulke purona naa pambo nimbe
pipi tipe, enonga kolo wangopo
molopo kenjimbo aulkena pambo,
eno nanga kolo wangoko molko
kondonge aulkena pangei nilka
aulke te lekanje nani Gotendo
aku teko niwi nilka. 4 Oi Goteni
Israel imboma kanopa lipe nanga
bakuluma molangei nimbe tepa
ltimu ulumu kinye Gotenga pa
telimu kinye, ungu nendo yando
nimbe panjipe mi lierimu unguma
kinye, Mosesini ungu mane tirimu
ungu manema kinye, Gote popo
toko kapi ninge ulumu kinye,
eno kinye i tepo i tepo tembo
nimbe panjirimu unguma kinye,
ima pali enonga. 5 Pulu polko
anda kolepa iye awilima Israel
imboma enongala. Kraist maina
iye molombaindo anda kolepale-
mani yandopa kalko ltingi imbo
teni Kraist merimuna yu enonga
talapena wendo orumula. Yu
melema pali nokoromo Gote.
Yu takiraki kapi nimbo tiye naa
kolopo imbi lipo ola mundemili.
I paa.

Goteni Israel imboma kinye ter-imu ulumu

6 Linonga kolepa Israeleni
kalopa ltimu imbo nanga ango
kame mare awini Gote umbulu
tirimelemunga kondo teremo
nalo eno teremelemunga tepo
niomu Goteni Israel imboma kinye
tembo nimbe panjirimu ungumu
kamukumu mainye pumo nimbo
naa nio. Linonga kolepa Israeleni
kalopa ltimu imboma pali Israel
lapu imbi akuna naa moromele.

7 Abrahameni kalopa ltimu im-
boma pali yunge bakuluma mo-
romele manda naala nimolo. Oi
Goteni Abrahamendo aku tepa
nimbelie nimbeindo,
Aisakeni kalopa limbelo imboma
kau imbi leko Abrahameni
kalopa ltimu imboma ninge,
(Stt 21:12)
nimu. 8 Aku ungumunga pulumu
i tepa: Lino Abrahameni kalopa
ltimumunga Gotenga bakuluma
moromolo manda naa ninge.
Goteni Abrahamendo imboma
kinye tembo nimbe panjirimu
ungumu paimbo ningo ipuki
tirimele imboma kau Goteni
Abrahamenga bakuluma nimbe
karomo. 9 Goteni tembo nimbe
panjirimu ungumu i tepa.
Wai wendo ombalo niomu wendo
ombalo wali kelepo yando
ombo wali Sarani ungulu te
membalo nimu. *(Stt
18:10,14)*
10 Akumu kau molo. Rebekani
merimu ungulu talonga lapa ten-
dekumu kau, akumu linonga anda
kolepa Aisak kanomu. 11-12 Akumu
paimbo nalo olo pakilieme ungulu
talo oi naa meli wali, oi ulu keri
pengama naa pilko teangili kape
Goteni Rebekando nimbeindo,
Komomuni akiliomunga kongono
kendemande tendembalo,
(Stt 25:23)
nimu. Goteni yunu waliwalima
pilipe wendo opili nimbe kanopa
ltimu mele lipe manjipelie aku
ungu nimu. Ungulu taloni ulu
teringili mele kanopa naa apu-
rupe, yu yunge konopuna kau
pilipe kanopa lipelie aku tepa
nimu. 13 Aku tepa mele Gotenga
bukuna ungu te moromo, akumu i
tepa:
Goteni nimbeindo, “Jekop konopu
mondopo nanga iyemu
molopili, nio nalo Iso
konopu naa mondoro,”
nimu. *(Mal 1:2-3)*
14 Goteni aku ulu terimumunga
linoni ambele nimoloya? Goteni
aku tepa terimu mele alowa tepa,
tepa kenjirimu nimoloya? Akumu
paa manda molo. 15 Aku ulumunga
Goteni Mosesindo nimbeindo,
Nani nanu imbo te tepa kenjim-
belo wali kanopolio kondo
kolopo mindili naa nopili
nimbo konopu lembo im-
bomu kondo kolopo mindili
naa nopili nimbo.
Nani nanu imbo te umbuni pem-
balo wali kanopolio kondo
kolopo lipo tapondombo
konopu lembo imbomu
kondo kolopo lipo tapon-
dombo, *(Kis
33:19)*
nimu. 16 Akumunga imbo teni
Goteni na yunge imbomu nimbe
mako topili konopu ltemomunga
Goteni yunge nimbe mako naa
toromo. Molo imbo teni Na mako
topili nimbelie mindili nomba ulu
teremo akuma kanopa mako naala
toromo. Goteni yunu, yunge kondo
koromo akumuni kau aku ulu ter-
emo. 17 Aku ulumunga Goteni
Mosesinga kerena Isip iye nomi
kingimundo nimu ungumu Gote
yunge Bukuna moromo akumu i
tepa,
Nu kinye tembo mele imbomani
kanoko nanga engemu
kanangei. Na imbi molopili
temanemu mai kombu-
manga pali toko molangei
nimbo nu Isip imbomanga
iye nomi kingimu molani
nindu, *(Kis 9:16)*
nimu. 18 Akumunga, kinye lino i
tepo pimolo. Goteni Imbo te kondo
kolombo konopu lemo imbomu
paimbo kondo koromo. Nanga
ungumu naa pilipe tui tipili nimbo
konopu lemo imbomu paimbo aku
tepa moromo.
19 Akumunga kinye eno imbo-
manga teni na walipe pilipelie
nimbeindo, Goteni aku teremo
lemo lino ulu kerima teremolo
mele kanopalie lino ambe temona
teko kenjirimele nimoya? Goteni

konopuna pilipe tembo konopu
lemo mele narini manda molo
nimbeloya nilka. 20 Aku nilkala
nalo maina imbo narini Goteni
ulu teremomanga teko kenjirino
nimbe iri tombaloya? Imbo
teni melte wamoromo wali aku
melemuni imbomundo na ambe
temona aku teko wamoronoya
nimbeloya? 21 Maini mingima
wamoromo iye teni mingi talo
wamopalie kamukumu noimbei
mingi te wamopa, koieka noimbei
mingi te wamopa aku tepa manda
naa wamombaloya? Akumu
yunge kongonomu.

22 Aku lemo Goteni aku tepa
manda naa tembaloya? Goteni
Yunge mumindili kolto mele
mona wendo opili, yunge engemu
kanangei nimbe, mele tepo ken-
jimbo konopu lemo melema tepa
kenjimbelo walimu wendo ombalo
kinye tembalo waimu we liepili
tiye koromo aku ulu teremonje?
23 Yunge oi wamopa noindirimu
mele pengama kondo kolopa yu
kinye lepa kondopili nimbelie
yunge pa telimu kinye engemu talo
kanoko, yunge molopa kondoli
ulumu mele pengamani kanangei
nimbe oi mele kerima we liepili
nimonje. 24 Melema kondo
kolombaindo tembalo melema
nio akuma lino maina imbo
Goteni kanopa ltimu imboma.
Lino Juda imbomanga mare kau
molo. We imbo mare kape waye.
25 Akumundo Goteni oi nimu ungu
Hoseani bukuna torumu moromo
mele i tepa,

Nanga imbo naa moloringima
eno nanga imboma nimbo.
Imbo na konopu naa mon-
doruma nanga konopu
mondoli imboma nimbo.
(Hos 2:23)

26 Kombu tenga eno nanga im-
boma molo niu aku kom-
buna eno koinjo molopa kau
puli ulu pulumu peremo
Gotenga bakuluma nimbo,
(Hos 1:10)
nimula.
27-28 Aisaiani Israel imboma
moloringi mele lipe manjipelie
nimbeindo,
Israel imboma nomu kuta kulen-
dona ukiye ltemo kano mele
paa awini moromele nalo
Goteni maina imbomanga kot
pilipelie enonga ulu
teremelemanga tumbi tipe
kamukumu pundu topa
mindili timbelo akumunga
eno imbo pokore tukundo
limbelo, *(Ais 10:22-23)*
nimu. 29 Imbo pokore kau molonge
aku Aisaiani nimu mele akumu i
tepa:
Gote paa engema pali peremo
Awilimuni lino pali topa
kondopa linonga imbo mare
we koinjo molko yandopa
imboma kalko liengei naa
nilkanje ulke kombu Sodom
kinye Gomora talonga im-
boma topa kalorumuna lino
aku tepo te koinjo paa naa
molemala. *(Ais 1:9)*

Israel imbomani Goteni lino we lipe tapombalo ningo ipuki naa tiringimunga Goteni eno imbo toya tolima nimbe naa kanorumu ungumu

30 Aku lemo kinye linoni ambele
nimoloya? I tepo nemili, Israel
imboma ningo naa moromele
imbo lupemani imbo toya tolima
molamili ningo mindili nongo
uluma naa teko moloringi aku
imboma Goteni imbo toya tolima
nimbe kanorumu. Gotenga
ungumu paimbo ningo ipuki
tiringimunga Goteni eno imbo
toya tolima nimbe kanorumu.
31 Nalo Goteni yunge nimbe
kanopa ltimu Israel imbomani
eno Goteni imbo toya tolima
nimbe kanombalo ungu mane te
lombilemili ningo molkolio te naa
lierimuna koroko kelkolio Goteni
eno imbo toya tolima naa nimuna

naa ltingi. 32 Ambe telka imbo
toya tolima naa moloringiya? Eno
Gotenga unguma paimbo ningo
ipuki naa tiringi akumunga eno
imbo toya tolima naa moloringi.
Eno enongano mindili nombo ulu
pengama temolo wali lino imbo
toya tolima nimbe kanombalo
konopu leringimunga Goteni
eno imbo toya tolima nimbe
naa kanorumu. Imbo kika ten-
deremo koumuni aku imboma
kika tendepa tepa ai tondoromo.
33 Aku koumundo Gotenga bukuna
Aisaiani torumu ungu te moromo,
akumu i tepa:

Pileio! Imboma tepa kika tendepa
imboma tepa ai tondoromo
kou te,
nani Mulu Saion ola liepili
noindu. Kou akumu kimbo
mundupe ipuki tirimo
imbomu,
aku koumuni yu tepa naa tombalo.
Imboma manda tapombalo
akumunga Yu ipuki tir-
imele imbomani mai naa
koromele. *(Ais 8:14, 28:16)*

10

Goteni ulu terimumanga pulumu Israel imbomani naa liko manjiringi ungumu

1 Ango kame, nanga pulu ltemo
Israel imboma mindili nonge
aulkena wendo ongo, yu kinye
peya molko kondonge aulkena
pangei konopu lepo Gote waliwal-
ima konge tepo moro. 2 Enoni
Goteni teaio nimo uluma enge
nimbo teamili ningo teremele
nalo Goteni konopu mondoromo
uluma naa pilko kondoromele
mele nani kanopo manda nimbo
timbo. 3 Goteni imbo toya toli
imboma nimbe karomo mele naa
pilko, eno enongano pilko i ulu
temolo wali imbo toya tolima
molomolo ningo pilko teringi.
Akumunga Goteni eno toya toli
imboma nimbe karomo ulumu
naa teringi. 4 Jisas Kraist ipuki
tirimele imboma pali Goteni
imbo toya tolima nimbe kanopili
nimbelie Kraistini Gotenga ungu
manema Mosesini pilipe yando
nimbe tirimu ungu manema omba
pora tirimu.
5 Imbomani Goteni, eno imbo
toya tolima kanopili ningo
Mosesini tirimu ungu manema
pilko teangei ulumu Mosesini
pipia topalie nimbeindo,

Ungu manema pali pilko kondoko-
lio tumbi tiko tenge imboma
kau aku tengemunga molko
kondoko kau punge, *(WKP
18:5)*

nimu. 6-7 Nalo imbomani, Jisas
Kraist nanga nimbe tenderimu
ningo ipuki tirimelemunga Goteni
imbo toya tolima nimbelo kano
ulumunga ungu te i tepa moromo,

Eno enongano konopuni pilko-
lio, nari mulu kombuna
ola pumbeloya ungu naa
ningo nari imbo kololima
purumele kombuna mainye
pumbeloya ungu naa
nengei, *(Lo 30:13)*

nimbe moromo. Aku teko ninge
lemope eno Kraistini terimu ulu
talo panga akuromele. 8 Bukuna
peremo ungumuni eno panga ak-
engei naa nimo. Nalo i tepa nim-
bei,

Ungumu eno kinye kopu tepa
moromo. Enonga kerena
molopa, konopuna peremo,
(Lo 30:14)

nimo. Ungu akumu Kraist ipuki tili
ulumuni Gotenga imbo toya tolima
moromolo ungu andopo nimbo ti-
rimolo. Akumu i tepa: 9 Enoni
Jisas yu nanga Awilimu lepamo
ningo para tiko, enonga konopuna
Yu kolorumu wali Goteni yu ono
kombuna topa makinjirimu ningo
ipuki tinge lemo Goteni eno tepa
lipe tukundo limbelo. 10 Liko man-
jeio. Eno konopuna Jisas ipuki
tikolio Goteni eno yunge imbo toya
tolima nimuna moromele. Eno

keremu Jisas yu nanga Awilimu
ningo para tikolio Goteni eno tepa
lipe tukundo ltimona moromele.
11 Akumu Gotenga Bukuna ungu te
moromo mele i tepa,

Yu kimbo mundupe ipuki tirimo
imbomu, aku koumuni yu
tepa naa tombalo, *(Ais
28:16)*

nimo. 12 Bukuna ipuki tirimele
imboma nimo akumu Juda imbo-
mando kau naa nimo. Juda im-
boma naa moromele imbomando
kape pali nimo. Iye awili ten-
dekumu linonga palinga Iye Aw-
ilimu akumunga lino pali tendeku
tipe nokoromo. Na liko tapon-
dowi ningo konge teremele im-
boma pali awili tepa, tepa kon-
doromo. 13 Awilimu imbi leko liko
tapowi ningo konge teremele im-
boma pali Yu paimbo lipe tapopa
tukundo limbelo ungu nimbe per-
emo akumunga lino pali tendeku
tipe nokoromo.

14 Aku lemo Yuni paimbo lipe
tapombalo ningo ipuki naa tikolio
liko tapowi ningo ambe teko yu
konge ningeya? Yuni enonga
nimbe tenderimu, yu moromo
mele ungumu naa pilkolio Yuni
lipe tapombalo ningo ambe teko
ipuki tingeya? Imbo teni Jisas
enonga nimbe tenderimu, yu
moromo ungu nimbe naa timbelo
wali eno ambe teko pilingeya?
15 Ungumu ningo tipeio nimbe
lipe naa mundumbelo wali eno
ambe teko ungumu pungo ningo
tingeya? Aku tepa Gotenga
Bukuna ungu te moromo, akumu i
tepa:

Imboma ungu tukumemu ningo
tingeindo kimbo kongono
teko oromelena kanokolio
imbomani paa tono ko-
longe. *(Ais
53:7)*

Israel imbomani Gotenga ungu tukumemu pilko naa ltingi ungumu

16 Nalo Israel imbo mare ungu
tukumemu pilko naa ltingi. Aku-
munga Aisaiani nimbeindo,

Awilimu, nunge ungu andopo
nimbo timolomu naime-
leni paimbo ningo ipuki
tiringiya? *(Ais 53:1)*

nimu. 17 Akumunga Gotenga
ungu ningo tirimelena pimele aku
ulumuni imbomani Kraist paimbo
nanga lipe tapondolimu ningo
ipuki tirimele ulumu ltimele. Ungu
ningo tirimele pimele akumu
Kraistinga ungumu. 18 Nalo nani
eno waltindipolio, Israel imboma
i ungumu naa pileringiya nio. Paa
pileringi. Akumu Gotenga Bukuna
ungu te moromo,

Kerena ningi unguma imbo
moloringi mai kombu-
manga pali wendo omba
purumu.

Enonga unguma kombumanga
pali pileringi, *(Sng 19:4)*

ungu te aku tepa moromo.
19 Altopo ungu te waltindipolio,
Israel imboma i ungumunga pu-
lumu naa liko manjiringiya? Liko
manjiko nalo ipuki naa tiringi.
Mosesini oi Israel imbomando
Gotenga ungu te nimumu nemboi.
Goteni nimbeindo,

Na Goteni eno Israel imboma kau
molko kandangei nemboi
konopu ltemele mele pilipo-
lio

enoni imbo manga pupu imbi naa
mololima ningo karomele
imboma tepo kondombo
molko kondonge ulu
kanokolio

eno Israel imbomani aku imboma
kinye yokolini kolko lino
aku tepa tepa kondopili kani
yunge ungumu pilipo yu
umbulu naa tiemili nengei
nimbo.

Nani eno Israel imboma lipo
tapondambo nimbo moro
mele enoni imbo manga
pupu konopu naa peli molko
kenjirimele imboma ningo

karomele imboma lipo tapondombo wali
molko kondonge ulu kanonge wali nani eno Israel imbomani akuma kanoko mumindili kolko,
lino aku ulu tendepili yu moromona pamili nengei nimbo, *(Lo 32:21)*
nimu. 20 Paimbo Israel imbomani lino kau Gotenga imboma moromolo ningo pileringi nalo Aisaiani kape aku tepa Israel imboma pipili naa kolopalie Gotenga ungu te Israel imbo pupu tawendo imbomando tumbi tipe nimbeindo,
Na koropo kanamili ungu naa ningi imbomani na kanoko ltenderingi.
Na ambe tepo moronje ungu te waliko naa pileringi imboma eno moloringina kanangei nimbolio ombo moloru, *(Ais 65:1)*
nimu. 21 Nalo Israel imbomando Aisaiani Gotenga ungu te peya nimbeindo,
Nanga ungumu naa pilko liko tui tirimele imbomando nani waliwalima wangei nimbo kangulupo limboi koro molopo angio, *(Ais 65:2)*
nimu.

11

Goteni Israel imbo koltalo we moloringima kondo kolorumu ungumu

1 Akumunga nani eno waltindiro: Goteni yunge Israel imboma umbulu tipe tiye kolorumuya? Paa molo! Na Pol Israel iye tela, Abrahameni kalopa ltimu iye te, na Benjamininga imbo talapemunga iye te. Na umbulu tipe tiye naa kolorumu kanomu. 2 Goteni yunge imbo akilio molonge mele oi pilerimu kano imboma tiye naa kolorumu. Gotenga profet iye Elaijani terimu mele temane Gotenga Bukuna moromomu eno naa pimeleya? Elaijani Israel imbomani ulu keri teringima Gotendo enge nimbe, nimbe tipelie nimbeindo,

3 Awilimu, nunge ungu ningo munduli pilko andoko ningo tirimele iyema toko kondoko, nu popo toko karomele alta poloma konoko bilibala tiringi. Kinye na tendekumu kau nunge iye moromu toko kondongei teremelela, *(1Kin 19:10,14)*
nimu kanomu. 4 Nalo Goteni yundo topondopa ungu ambelemu nimuya? Yuni nimbeindo,

Imbo 7,000 moromele akuma nani nokoromunga enoni lino nokoromo gote ningo kolo toli Balanga kumbekerena tamalu peko popo naa toromele, *(1Kin 19:18)*
nimu. 5 Aku tepala, kinye kape Goteni Israel imbo mare koltalo we kondo kolopa nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimuna moromele. 6 Yuni yunu eno we kondo kolopalie yunge imboma molangei nimo lemo enonga kongono telemalamunga ulure naa telka. Eno kongono tengemunga yuni kanopalie nanga imboma molangei nimo lemo yuni imboma we kondo kolopalie, nanga imboma molangei nimo aku we kondo kololi ulumu, aku tepa we kondo kololi ulumu paimbo naa ltemo.

7 Aku lemo kinye linoni ambele nimoloya? Israel imbomani Gote kinye kopu teko molko yuni eno imbo toya tolima nimbe kanombalo ulumu paa liemiliya ningo kongono mindili nongo teringi nalo naa ltingi akumu Goteni yunu konopuni pilipe kanopa ltimu imboma ltingi. We Israel imboma konopu pipi tirimumunga Gotenga ungumu pilinge aulke te naa lierimu. 8 Akumunga ungu te

Bukuna toringi moromo, akumu
i tepa,
Goteni konopu naa peli imboma
mele molko, mongoni
melema naa kanoko,
komuni unguma naa pilengei
nimu akumu kinye kape
yandopa yandopa aku teko
mololiko purumele, *(Lo
29:4; Ais 29:10)*
nimbe moromo. 9 Kano im-
boma Devitini yunge opa pulema
molangei nimu mele molonge.
Devitini yunge opa pulema mo-
longe mele ungu te i tepa nim-
beindo,
Enonga langi nongo molonge ulu-
muni eno meluna mele topa,
imbo tepa ai tondoromo
mele lepa,
enoni teko kenjirimelemunga
pundu topa umbuni timbelo
mele te lepili.
10 Enonga mongomani melema
naa kanangei nimbe pipi
tipe tumbulu topa, wali-
walima eno umbuni awili
mengemunga enonga um-
buluma langopa olokondo
tukundo opili molko kau
pangei, *(Sng 69:22-23)*
nimu.

Goteni manga pupu lupema nanga imboma molangei nimu ungumu

11 Akumunga na ungu te altopo walipo pilto: Israel imboma molko kenjiringi wali kamukumu molko kenjiringiya? Paa molo! Israel imboma Gote kinye teko kenjiko umbulu tiringimunga Goteni imbo lupemando nanga imboma molko kombu kerina naa pangei nimbe tukundo ltimu. Na imbo lupema tukundo limbo wali Israel imboma kanokolio aku imboma kinye yokolini kolko konopu keri panjiko lino yu kinye kopu tepo molamili nengei nimbe aku ulu terimu. 12 Nalo Israel imbomani Gote kinye teko kenjiko umbulu tiringimunga Goteni mai kombuna pali imboma paa tepa kondorumu. Israel imbomani Gotenga ulu pengama tiye koloringimunga imbo lupema kinye ulu pengama terimu. Aku lemo Israel imboma Gote moromona kelko ongo yunge talapena tukundo molonge wali imboma kinye pali ulu penga awini olandopa olandopa tembalo.

13-14 Eno Israel imboma naa molko imbo lupema moromelema, nani kinye enondo nio. Na imbo lupemanga nimbe Kraistini lipe mundurumu iyemu moromunga imbo lupema ungu tukumemu nimbo tilipo andoro mele nanga Israel imbomani kanokolio eno malo lepamo ningo yokolini kolko-lio lino kape Jisasinga imboma molamili ningo tukundo wangei nimbo Jisasini na imbo lupemanga nimbe lipe mundurumu iyemuni imboma pali nimbo tilipo andoro kongonomu konopu tiro. 15 Goteni Israel imbomando naa ongo anjo paio nimu wali maina imboma pali yu moromona tukundo pungo molko kondoko kau punge aulkemu wendo orumu. Aku tepa Israel imboma molko kondonge aulkemu mainye purumumunga imbo lupema molko kondonge aulkemu wendo orumu wali nanga Israel imboma eno Goteni altopa tukundo limo lemo kololi ulu pulumu mainye pumbelie molopa kau puli ulu pulumu paa kamukumu wendo ombalo. 16 Bret kalongeindo plawa topele toromelemunga mare oi wendo liko Gote popo toko tirimele akumu Gotenga plawa mendepolo ltemo lemo plawa we lemoma pali kape Gotenga plawa mendepolo ltemola. Unjo tenga pulkonoma Gotenga mendepoloma lemo unjomu pali Gotenga unjo mende-polo.

17-18 Unjo oliv penga poinyena angilimomunga kola mare Goteni

langopa ltepalie, eno imbo lu-
pema lamana unjo oliv keri
angilimomunga kolama mele
moloringimunga kola mare lan-
gopa unjo oliv pengamunga lipe
wakamaka tipe topa mondorumu-
munga enoni unjo pengamunga
kola mainyendopa, lino olan-
dopa moromolo ningo liko naa
manjengei! Kola pengama kinye
unjo pengamunga langi norumu
langima eno kinye peya noromele-
munga enoni unjo pengamunga
kola mainyendopa, lino olan-
dopa moromolo ningo liko naa
manjengei! Aku teko konopu
leringi lemo i teko liko manjengei:
Eno unjo kolamani unjomunga
pulkonoma langi naa tirimele.
Unjomunga pulkonomani eno
kolama langi tirimo konopu leaio.
19 Nalo kelko eno Israel imbo
naa moromelemani ningeindo,
Goteni lino kola kerima lipo unjo
pengana panjembo nimbe unjo
pengamunga kola mare langopa
lterimu ninge. 20-21 Aku paimbola.
Nalo unjo pengamunga kola lan-
gopa lterimu akumani Goteni Eno
nokopili nimbe lipe mundurumu
iye nomi Kraist yu paimbo orumu
ningo ipuki naa tiringimunga
Gote yuni eno langopa lterimu.
Eno unjo kerimunga kolama
enoni Yu paimbo orumu ningo
ipuki tirimelemunga aku teko
angilko kondoromele. Aku paimbo
nalo Goteni unjo pengamunga
kolama kondo naa kolopa we
angilengei tiye naa kolopa langopa
lterimumunga eno kape aku tepa
we angilengei tiye naa kolombalo
kani lino penga ningo enonga imbi
liko ola naa munduko eno none
teko naa molangei. Pipili kolko liko
manjiko molaio.

22 I konopu panjiko mo-
laio: Goteni imboma kinye ulu
pengama tepa mindili tirimo
uluma peya talo teremo. Yu tiye
koloringi imboma mindili tirimu,
nalo enoni yu kanopa penga
pilipelie eno tepa kondombalo
uluma teko molonge lemo yuni
eno kinye ulu pengama terimu
mele paimbo aku tepa tembalo.
Aku ulu naa tenge lemo eno
langopa ltembalola. 23 Oi unjo
kola langopa lterimuma konopu
topele toko altoko iye nomi Kraist
yu paimbo orumu ningo ipuki
tinge lemo unjo langorumuna
kelepa topa mondombalo. Goteni
kano kolama aku tepa manda
tembalo. 24 Liko manjengei!
Eno lamana unjo oliv kerimunga
kolama Goteni langopa unjo oliv
penga poinyena imbo topa noko-
rumu, kanomu enonga unjomu
molo, akumunga eno panjirimu.
Imbomani aku ulu naa teremele
nalo yuni terimu. Aku ulu terimu
wali manda orumu lemo unjo
pengamu yunge kolama kelepa
lipe topa mondombalo wali manda
naa angilimbeloya? Molo, manda
angilimbelo!

Goteni Yunge kondo kololi ulu pulumu imboma pali kanangei nimbe terimu ungumu kinye Goteni Israel imboma pali mindili naa nangei nimbe lipe tukundo limbelo ungumu

25 Ango kame, enoni lino lipe
manjili imboma molopo unguma
pali pimolo ningo konopu naa
leangei nimbo Gotenga ungu pulu
lopeke tepa oi perimumu pilengei
nimbo tiemboi. Akumu i tepa:
Israel imbomani pali Gotenga
ungumu Paimbo ningo pilko linge
ulumu kamukumu pipi naa tirimo.
Goteni imbo lupe kanopa ltimu
imboma pali yunge talapena
tukundo tukundo onge wali Israel
imbomani i teli oi pilko tunduko
moromele nimu. 26 Imbo lupema
Gotenga talapena tukundo ongo
pora tinge wali Goteni yunge Israel
imboma pali tukundo limbelo.
Gotenga Bukuna ungu te aku tepa

nimbe moromo, akumu Goteni i
tepa nimbei,
Israel imboma kamukumu molko
naa kenjingei nimbelie
wendo lipe tukundo limbelo
iyemu Jerusalem molopalie
ombalo.
Aku iyemuni Jekoponi kalopa
ltimu imbo talapemu
Gotenga ungumu naa pilko
umbulu tiko moromele
mele tiye kolko konopu
topele tangei nimbe wendo
limbelo.
27 Nani enonga ulu pulu kerima
wendo lipo ltendembo
nimbo walimunga aku tepo
aku ungumu nimbo panjipo
mi lembo, *(Ais 59:20-21,*
27:9; Jer 31:33-34)
nimbe moromo.
28-29 Israel imbomani Jisasinga
ungu tukumemu naa pilko liko
umbulu tiringimunga Gote Israel
imboma kinye opa pule moromele
akumunga eno imbo lupema
tukundo lipe Gotenga imboma
molangei nimu. Nalo Goteni imbo
tendo Yu nanga imbomu molopili
nimbe kanopa lipelie kelepa
konopu topele naa toromo. Yu
tepo kondombo nimbe panjirimo
unguma konopu topele naa topa
tiye naa koromo akumunga Goteni
Israel imbomanga pulu polko anda
kolepalema konopu mondopa
enoni kalko linge imboma nanga
imboma molangei nimbo nimbe
kanopa ltimu mele pilipelie kinye
kape Israel imboma konopu
mondopa moromo. 30 Eno imbo
lupemani oi Goteni Teaio nimu
ungu pilko liko naa teko tui tiringi
nalo Israel imbomani Goteni
Teaio nimu ungu tui tiringimunga
Goteni eno imbo lupema we kondo
koromo ulumu ltingi. 31 Aku
tepala, eno oi tui tiringi imbo
lupema Goteni we kondo koromo
mele aku tepa yuni Israel imboma
kape we kondo kolombaindo Israel
imboma eno yunge ungumu liko
tui tirimele. 32 Imboma pali oi
yunge ungumu pilko naa liko
tenge naa tirimele ulumuni eno ka
topa noipili nimbe Goteni eno tiye
kolorumu. Aku teko moromele
wali kinye yuni imboma pali
kondo kolopa moromo.

Poloni Gote kapi nimbe imbi lipe ola mundurumu ungumu

33 Linonga Gote paa molopa kon-
doromo. Yu moromo mele linoni
pilipo tundurumolo. Gote yunge
ulu penga teremoma kinye yunge
konopumu kinye yunge lipe man-
jilimu kinye paa olandopa peremo.
Linoni kopunge kolo kau lipo man-
jirimolo. Yu aulke purumoma paa
manda naa kanopo lenderemolo.
34 Aku tepa mele Gotenga ungu
moromo bukumuni ungu te i tepa
nimo,
Narini Awilimunga konopu lte-
moma pali lipe manjiri-
moya? Molo narini Aw-
ilimu ulu tepilima mane
tirimuya? *(Ais 40:13)*
35 Molo narini Yuni na mele pundu
topili kani nani yu kinye ele
loi teambili nimbe yu melte
langopa tirimuya? Imbo te
molo nimo. *(Jop 41:11)*
36 Yu melema pali terimu Gote;
yu melema pali enge tipe nokopa
moromo; melema pali yunge
kau. Linoni wali walima Yu
paa olandopa iyemu Yunge imbi
melemanga pali paa olandopa
moromo nimbo yu kapi nimbo
imbi lipo ola mundulipo kau
pamili. I paa.

Kraist Paimbo Ningo Ipuki Tirimele Imbomani Ulu Teangei Mele Poloni Nimbe Tirimu Unguma

12

*Poloni enoni enonga koinjo mo-
romele kangi undukana Gotenga*

kau tiemili nengei nimu

1 Ango kame, oi nindu kano,
nani enondo enge nimbo i tepo
nio, Goteni lino kondo kolopa
naa tambo nimo kani imbomani
ari tirimele paa kake telima Gote
kalko tiringi aku teko yuni tono
kolopa ltimo mele enoni Gotendo
tiemili ningo eno enongano
koinjo moromele kangina angimo
melema pali ulu pulu keri te naa
pepa kake tepili yu tiengei nimbo
konge tero. Gote kapi nimbo yunge
imbi lipo ola mundemili ningo
aku ulu teangei. 2 Aku tekolio
enonga kangimani altoko we
maina imbomanga konopu leko
uluma teremele mele manda leko
naa teaio. Nalo Goteni eno konopu
koinjo tirimo ulumuni eno amenge
tepili ningo yunge ulu toya tolima
teliko punge. Aku ulu tenge lemo
enoni Goteni ulu teangei konopu
lemo uluma manda pilinge. Aku
tekolio ulu pengama kinye ulu yu
kanopa konopu tirimoma kinye
ulu toya tolima kinye manda liko
manjinge.

Goteni lino imbo te te nimbe enge moke tepa tirimomani yunge kongono teamili ungumu

3 Goteni na kinye konopu
noipelie nando andoko imboma
Yunge ungumu ningo tiwi nimuna
nani enondo nimboindo: Eno
te te ningoni enonga konopuna
iye nomi kelkele naa toko nalo
eno ltemo mele liko manjiko aku
teko molaio. Goteni eno kongono
lupe lupemanga lipe manjili lupe
lupe tirimu akumani konopu leko
kondoko eno te te ningo teremele
ulu apureio. 4 Linonga kangina
kimbo ki mele angimomani pali
kongono lupe lupe teremele. Kini
kongono lupe tepa, mongoni
lupe tepa, komuni lupe tepa,
kangimunga melemani aku teko
kongono lupe lupe teremele
mele 5 aku tepo lino imbo awini
moromolo nalo lino Kraistinga
imboma moromolomanga lino
kangi tendekumu mele molopo
kangi tendekumunga kimbo ki
melema mele moromolo. 6 Goteni
yunu lino te te nimbo kongono
lupe lupe teamili nimbe, lipe
manjilima lupe lupe moke tepa
tirimo aku kongonoma teamili.
Gotenga nimbe munduli ungu
pilipe imboma ungu nimbe tipili
lipe manjilimu imbo tendo timo
lemo Gote ipuki tipe wamba lipe
manjipe kondoromo mele nipili.
7 Imbo lipe tapondoli lipe man-
jilimu imbo tendo timo lemo im-
boma lipe tapondopili. Ungu mane
tili lipe manjilimu imbo tendo timo
lemo aku imbomuni ungu mane
tipili. 8 Umbunimani imboma topa
mainye naa mundupili. Konopu
enge pepili molangei nimo lipe
manjilimu peremo imbomuni aku
tepa nipili. Imbo lupema lipe
tapombaindo kou mone tirimo im-
bomuni konopu talo tepa naa lepa
toya topa kou mone tipili. Imbo
lupemanga kongono nokoromo
imbomuni nokopa kondopili.
Imbo mindili noromelema kondo
kolopa lipe taporomo imbomuni
tono kolopa lipe tapopili.

Imbo angenupilima konopu mondangei ungumu

9 Imbo lupema paa konopu
mondoko kondaio. Ulu pulu
kerima tiri teko tiye kolko, ulu pulu
pengama kau konopu mondoko
enge ningo teko molangei. 10 Imbo
angenupili konopu mondoromele
mele Kraistinga imboma nendo
yando konopu mondaio. Enonga
imbo mare molko kondonge eno
molko kenjinge wali konopu
awini naa leko konopu penga
pepili imbo lupema kapi ningo
molaio. 11 Ulu pengama tengeindo
tiye naa kolko enge ningo teko,
imbomani lino Gotenga Mini Kake
Telimu peya moromolo kanangei
ningo yuni toperope tipili ningo

molaio. Awilimunga kongono
enge ningo tendaio. 12 Akilio
molopo kondomolo konopumu
panjikolio tono kolaio. Umbuni
tinge wali mumindili naa kolko
taka liko molaio. Waliwalima
Gote kinye ungu ningo konge teko
molaio. 13 Gotenga imbo mare
mele molo lembaloma liko tapoko
mele mare tiengei. Imbo kombu
tulena imbo mare ponenge leko
onge wali liko tapoko noiko peaio.

14 Imbo mareni eno teko ken-
jingema Goteni aku imboma
tepa kondopa lipe tapondopili
ningo yu konge teangei. Enondo
teko kenjinge ulumanga Goteni
tepa kenjipili ningo konge naa
teangei. 15 Imbo tono kolongema
kinye eno tono kolko molangei.
Imbo kola tengema kinye kola
teko molangei. 16 Imboma kinye
konopu tendekuna pupili uluma
tendeku tiko teko molangei. Eno
kakeramakera naa ningo imbo
awilima moromolo, we imboma
kinye naa andopo molomolo
ungu naa ningo, imbo imbi naa
mololima kinye konopu tiko
tendekuna tapu toko molangei.
Eno na imbi paa ola moromo, na
paa lipe manjili peremo imbomu
moro ungu naa neio.

17 Imbo mareni eno teko ken-
jinge wali enoni pundu naa taio!
Imbomani pali kanangei ulu
wamba kandiki telima kau pilko
teko molaio. 18 Opa teko mumindili
kololi ulu akuma konopu kimbo
naa tieio. We imbomanga konopu
lengema aku enonga tenge. Nalo
enoni waliwalima imboma kinye
pali taka lipo molamili ningo
konopu kimbo tiko pilko molangei.
19 Nanga kanopa lili imboma, imbo
mareni eno teko kenjinge wali
enoni pundu naa taio. Goteni
aku imboma kinye mumindili
kolombalo ulumu yunge tembalo
ningo tiye kolangei. Aku tepa mele
Gotenga Bukuna ungu te moromo,
akumu i tepa,

Awilimuni nimbeindo, “Ulu teko
kenjirimelemunga pundu
toli kongonomu nanga
kongonomu kau.

Teko kenjirimelemunga nani nanu
pundu topo mindili timbo,”
nimo, *(Lo 32:35)*

aku tepa moromo kani eno
enongano ulu te naa teaio. 20 Nalo
Gotenga Bukuna nimo mele teaio.
Akumuni nimbeindo,

Nunge opa pulemu engele kolom-
balo wali kere langi we
ltindiwi. No wali kolto
nimbelo wali no kolko
tiwi. Aku ulu tenio wali nu
kinye opa pule toromo ulu
kanoma lipe manjipelie yu
mai kolombalo. *(Snd
25:21-22)*

21 Ulu pulu kerimani eno tepa
maindo naa mundupili. Ulu pulu
kerima topo mainye mundemili
ningolio ulu pulu pengama teaio.

13

Imboma gavmanemanga maindo molangei ungumu

1 Imboma pali gavmaneni nimo
unguma pilko liko molangei.
Gavman we naa moromo. Goteni
kombu nokopili nimbe kanopa
ltimona moromomunga eno
aku teko molangei. Kombu-
manga pali gavman moromelema
Goteni kanopa lipe molangei
nimona moromelemunga aku teko
enoni nimele unguma pilko liko
molangei. 2 Akumunga, gavmane-
munga ungu naa pimolo nimele
imbomani aku teko Goteni aku
ulu teangei nimbe mondoromo
imbomanga unguma naa pimolo
nimele. Aku teremelemunga
enonga kotemu wendo ombalo.
3 Molko kondoromele imboma
gavman imbo nokolimani teko
naa kenjirimele. Ulu teko kenjiko
moromele imboma kau pipili
kolangei. Gavmaneni aku imboma
kau tepa kenjimbelo. Gavman

imboma linoni pipili naa kolamili.
Enoni lino teko naa kenjingei
ningolio ulu pengama teko molaio.
Aku tenge wali gavmaneni enoni
teko moromele mele kanopa kapi
nimbelo. 4 Imboma molko kondan-
gei nimbe Goteni Yunge kongono
tendelimu molopili nimbe gavman
lipe mondoromona gavmaneni
aku ulu tembalo. Nalo gavman we
enge naa peremo. Imbo kerima
mindili timbeindo engemu per-
emo kani enoni teko kenjinge lemo
yu pipili kolaio. Teko kenjinge
imbomanga kot wendo ombalo
wali nanga kot tendepili nimbe
Goteni gavman mondoromo.
5 Akumunga gavmaneni lino tepa
kenjimbelo kani nimbelo mele
tepo molamili akumu kau ningo
naa molangei. Lino konopu
keri naa pepili, konopu wango
nipili molamili ningo gavmaneni
nimbelo mele teko molangei.
6 Enoni aku teko liko manjikolio
gavman nokoli imbomani Gotenga
kongono kau teko moromele kani
kou takis tangei. Kombu noko-
romele kongonomu aku enonga
kongono kamukumu teliko punge.
7 Gavmaneni ungu mane tipelie
mele tieio nimo melema tiengei.
Kou takis ltimele imboma kou takis
toko tiengei. Mele ltimelemanga
kou takis purumo mele toko
tiengeila. Eno nokoromele im-
boma kinye karaye naa teko ungu
ningema taka liko pilko molangei.
Imbo te imbi ola moromomunga
imbi liko ola mundengeila.

Ungu manema pali pilipo lipo teamilindo imboma konopu mondamili ungumu

8 Eno nendo yando imboma
kinye pundu anjikolio we pepa kau
naa pumbe aku punduma welea
pora nipili ningo nondoko pundu
taio. Pundu mele tendekumu
kau anjikolio tekolio pora naa
nipili nengei. Akumu i tepa:
Nendo yando imbo eno enongano
kinye konopu mondoko kondo
kolko mololiko pangei. Aku tenge
imboma aku teko Gotenga ungu
manema pali pungo ara tinge.
9 Gotenga ungu mane Mosesini
yando nimbe tirimu peremo ungu
manema i tepa: Ambo iyema
wapu ulu kerinale naa teaio.
Imboma toko naa kondaio Melema
wapu naa lieio. Imbo lupemanga
melema kanoko kumu naa meaio
kanomu. Aku ungu manema kinye
ungu mane lupema pali kinye lipo
popo tipo nimilindo,

Eno enongano te te ningo konopu
mondoko kondo kolko
nokoromele mele aku tekola
imboma konopu mondoko
nokoko molaio, *(Kis
20:13-15,17; Lo 5:17-19,21)*

aku ungu mane peremomu ni-
molo. 10 Enoni konopu mon-
doromele imboma kondo ko-
romele lepalie aku imboma manda
naa teko embambo tinge. Aku-
munga imboma konopu mondoko
kondo kolonge ulumuni ungu
manema paa pali pilko liko tenge.

Jisas Yunge imboma omba limbelo walimu wendo ombalomunga lino kinye molomolo mele ungumu

11 Wai te omba peremomu
liko manjikolio aku ulu teaio
nio. Aku waimu i tepa: Kraistini
linonga nimbe tenderimumu oi
paimbo nimbo ipuki tirimulu wali
yuni yu molombalona lino yu
peya molamili nimbe kamukumu
tukundo limbelo waimu nondopa
naa ombai terimu, nalo aku waimu
kinye nondopa wendo ombai
teremo kani eno uru peremelema
makilko molonge walimu oi
wendo omo. 12 Ipo lepa we
naa peremo. Kombu tangombai
teremo kani tumbulu toromo wali
teremele ulu puluma topo maindo
mundupo tiye kolopo, Gote kinye
kalale tipolio opa teamili ningo opa
au ningo melema ka anjeio. 13 Ulu
kake telima kombu tangoromo

wali imboma kanangei pipili naa
tembalo uluma temilindo enge
nimbo teamili. Nalo no enge
nilima nomili nombeya tepo keke
lepo naa tamili. Wapu ulu kerinale
naa tepo, aku uluma temilindo
konopu lipo mundupo naa an-
damili. Ungu nendeleme naa
nemili. Imbomarenga melema
kolo yokoli naa kolamili. 14 Nalo
ami iyemani opa teli wali pakoli
kapani telima pakoromele mele
eno aku teko Awili Jisas Kraist
lino lipe tapondopa lino enge
nindipili, Yu konopu ltemo mele
aku tepo konopu leamili ningo aku
teko mele Yu liko pakokolio, oi
we konopumani ulu kerima liko
manjiko eio konopu ltemele uluma
naa teaio.

14

Kraistinga imbomanga teremele uluma kanopo apurupo teko kenjirino ungu naa nemili

1 Imbo te Kraist yu paimbo
nimbe ipuki tirimo nalo yu enge
nimbe naa ipuki tirimo imbo
akumundo peya molamili owi
ningo, yuni lipe manjipelie ulu
teremoma naa apuruko yu kinye
winjo winjo ungu toko mondoko
naa nengei. 2 Kraistinga imbo te
langima pali nombo wali ulure
naa tembalo nimbe pimo nalo
Kraistinga imbo te konopu enge
naa pepili molopalie ari melema
peya pali mi lepa naa nomba,
poinyena ltemo langima kau
noromo. 3 Imbo te langima pali
noromo imbomuni ari melema
mi lepa naa noromo imbomu yu
keri, na penga konopu naa liepili.
Imbo te ari melema mi lepa naa
noromo imbomuni imbo langima
pali noromo imbomu kanopa
apurupelie tepa kenjirimo naa
nipili. Imbo langima pali noromo
aku imbomu Goteni tukundo
lipe nanga imbomu moromo
nimu kani aku ulu naa teangei.
4 Nu nari konopu lekolio imbo
tenga kendemande imbomuni
ulu tembaloma kanoko imu teko
kondorono, imu teko kenjirino
ningo apururunoya? Yunge nokoli
iyemuni kau yunge kongono
teremoma kanopa imu teko ken-
jirino, imu teko kondorono nimbe
apurumbelo. Nalo Awilimuni aku
kongono kendemande imbomu
konopundo enge pepili molopili
nimbe lipe tapombalomunga
yu paimbo konopu enge pepili
molombalo.

5 Kraistinga imbo teni i we
kongono walimu, i Gotenga wai
kake telimu konopu ltemo. Nalo
Kraistinga imbo teni waima naa
apurupe walima pali tendeku
tirimo konopu ltemo. Imbo te
te ningoni konopu ltemele mele
konopuni pilkolio na aku tepo
konopu lteomu paa konopu lteo
ningo ipuki tiengei! 6 Imbo teni
i waimu penga olandopa konopu
ltemo imbomuni Awilimuni
kanopa penga pimo mele teambo
nimbe aku tepa nimbe pimo. Imbo
te langima naa apurupe wakulu
tipe we noromo imbomu Aw-
ilimuni kanopa penga pimo mele
teambo nimbe Gotendo paa tereno
nimbelie langima noromo. Imbo
te langima mi lepa naa noromo
imbomu Awilimuni kanopa penga
pimo mele teambo nimbe aku
tepa Gotendo paa tereno nimo.
7 Lino Kraistinga imbomanga
teni konopuni pilipe na nanu
pilipolio i ulu tepo molambo
manda lipe manjipe aku ungu naa
nimbelo. Yunu pilipelie i tepo
kolambo manda naa nimbelola.
8 Lino koinjo molopolio Awilimuni
kondopu mondoromo uluma kau
tepo molamili. Kolomolo lemo
Awilimuni kolani nimo walimu
wendo oromo wali Gotenga imbo
molopolio kolombo nemili. We
koinjo molopolio wali kape kolo-
molo wali kape lino Awilimunga

imboma moromolo.
9 Aku ulumunga ulu pulumu
i tepa: Yu imbo kololimanga
kape koinjo moromelemanga
kape Awilimu molambo nimbe
Kraist yu kolopalie makilipe koinjo
molorumu. 10 Akumunga nuni
ambe telka nunge angenani ulu
teremoma imu teko kenjirino,
imu teko kondorono ningo apu-
rurunoya? Nunge angena ambe
telka kanoko keri pilko yu imbo
kerimu ninoya? Akilio lino
pali Gotenga kotena angilimolo
kani liko manjeio. 11 Akumunga
Gotenga bukuna ungu te moromo,
akumu i tepa:

Awilimuni nimbeindo, "Na koinjo
molopo kau puro aku-
munga mi lepo imboma pali
ongo nanga kumbekerena
komongo toko pondoko
tamalu peko, Gote yu
paimbo moromo ningo para
tiengei nio," nimo. *(Ais
45:23)*

12 Akumunga lino te te nimbo
linonga ulu teremolomanga pu-
luma pali Gotendo nimbo para
timolo.

Kraistinga imbomani imbo mare naa teko kenjengei ungumu

13 Akumunga linoni nendo
yando imbomani ulu teremelema
apurupo kanopo keri teremele
nimolo uluma tiye kolamili. Nalo
i ulu teamili, nunge angena
mainye pumbelo molo ulu pulu
kerima tembalo ulu te naa teambo
ningo pilko molangei. 14 Awili
Jisasini mane tirimumunga na
Pol, langimanga pali melte yunu
Goteni molo nimbe mi naa toromo
nimbe naa karomo nimbo ipuki
tiro. Nalo imbo teni langi Goteni
molo nimbe mi toromo konopu
lemo lemo aku langimu yunge tiri
teremomu nimbo lipo manjiro.
15 Nuni langi te norono ulu ange-
nani kanopalie yunge konopuna
kelena kolomo lemo nuni yu
konopu naa mondokolio aku ulu
tereno. Yunge nimbe Kraist kolo
wangopa kolorumu imbo teni nu
langi norono ulu kanopalie Kraist
tiye kolopa kamukumu tawendo
pumbe molopa kenjimbelo lemo
aku langimu naa nowi! 16 Nuni ulu
te paa tero konopu lekolio tenio
ulumu imbomani kanokolio nunge
umbulkondo ungu nindiko tepa
kenjirimo ninge wali manda naa
tembalo kani nu tenio uluma wa-
mongo liko manjiko tewi. 17 Gote
iye nomi king molopa Kraistinga
imboma nokopalie langi kinye no
kinye noromele aku melemanga
yu kanopalie ungu te naa nimo. Yu
iye nomi king molopa nokopalie
ulu toya tolima kinye, ame toli
uluma kinye, tono kololi uluma
kinye, Mini Kake Telimuni tir-
imo aku uluma kau tenge wali
konopu mondombo nimbe pilipe
moromo. 18 Imbomani Kraistinga
kongono tendengeindo aku uluma
teremele imboma Goteni kanopa
penga pimo, we imbomani kape
kanoko teko kondoromele ningo
karomele.

19 Akumunga linoni imboma
konopu tendekuna kau pupili
molonge uluma kinye, linonga
angenupilima Kraistinga unguma
pilko liko teko molongeindo
konopu olandopa enge pepili
molonge uluma kinye, paa enge
nimbo teamili. 20 Langi te nonio
wali Gotenga imbo te kamukumu
teko maindo mundunio wali paa
manda naa tembalo kani aku ulu
paa naa tewi. Paimbo langima pali
kalaro te naa molopa ulure naa
teremo nalo langi te nonio wali
imbo teni kanopalie yu konopu
talo pembalomunga Kraistinga
imbo molopa tembalo mele pilipe
tundupe tepa kenjimbelo lemo aku
tenio ulumu keri. 21 Nani kongi te
molo no te nombo molo ulu te lupe
tendu lemo nanga imbo angenu
tenga Kraist ipuki tirimo ulumu

tepo mainye mundumbo konopu
lenio lemope aku ulu naa tewi.
22 Akumunga nunu aku melema
kanoko liko manjinio mele akumu
nu kinye Gote kinye ulu elongamu.
Imbo teni melte kanopa i melemu
penga konopu lepalie yunge
konopuni pilipe tepo kenjiro
nimbe ungu te naa lipe manjimo
lemo yu tono kolopili. 23 Nalo imbo
teni langi te kanopa i langimu
Goteni molo nimbe mi toromonje.
nombo wali manda naa tem-
balonje nimbe lipe manjipelie
nomo lemo tepa kenjirimo. Goteni
konopu mondoromo ulu te tero
nimbe ipuki naa tirimomunga
nomo lemo paa tepa kenjirimo.
Linoni Goteni konopu mon-
doromo uluma teremolo nimbo
ipuki naa tirimolo uluma teremolo
wali aku tepo ulu pulu kerima
teremolo.

15

Kraistini pilipe teremo mele linoni aku tepo pilipo teamili nimu ungumu

1 Lino Jisas paimbo lipe tapon-
dolimu nimbo enge nimbo ipuki
tipo tiye naa koromolo imbomani
ipuki enge naa nili imboma Jisas
ambolko kondangei nimbo enonga
umbunima peya mendepo, lino
linongano kele toromolo uluma
kau naa teamili. 2 Lino te te
nimboni Kraistinga imboma Kraist
yu paimbo ningo ipuki tirimele
mele tiye naa kolko yu enge ningo
ambolangei nimbo eno lipo tapon-
domilindo enoni konopu tirimele
uluma teamili. 3 Lino i tepo lipo
manjirimolo. Kraist kape yu yunu
konopu tipo molombo uluma
teambo naa nimu. Yuni pilipe
terimu mele Gotenga bukuna
moromo mele i tepa, Goteni maina
puwi nimbe lipe mundumbelo iye
Kraistini pele omba tembalo mele
Devitini oi pilipelie nimbeindo,
Imbomani nu ungu taka tondoko
marake tenge akumu na
peya tengela, *(Sng 69:9)*
nimu. 4 Oi Gotenga bukuna ungu
toko panjiringi aku ungumani pali
lino mane timbeindo moromo.
Linonga konopu enge pepili tiye
naa kolopo Kraist ambolopolio
Goteni lino lipe tapondombalo
walimu paimbo ombalo ningo
enge ningo ipuki tiko nokoko
molangei nimbe Goteni aku
unguma pilengei kani bukuna
tangei nimuna toringi ungumu
moromo.
5 Konopu toimbo topili tiye naa
kolko Kraist ambolangei nimo
Goteni eno Kraist Jisas lombilko
purumele imboma nendo yando
konopu tendekuna pupili popo
tiko molkolio, 6 linonga Awili Jisas
Kraistinga Lapa Gotenga imbi liko
ola mundengei nimbe aku teko
molangei nipili.

Manga pupu lupe imboma kinye Juda imboma kinye Kraist enonga pali lipe taporomo ungumu

7 Konopu tendekuna pupili
molangei nio akumunga, eno
Kraistinga imboma moromele
kani Gotenga imbi ola molopili
ningo Kraistini enondo peya kopu
tepo molamili waio nimu mele
aku teko enoni enonga imboma
nendo yando peya kopu tepo
molamili waio neio. 8-9 Nani
eno Rom imbomando i tepo
nimbo tiro. Kraistini Goteni
paimbo nimo ningo pilengei
nimbe, Goteni Israel imbomanga
anda kolepalendo wendo ombalo
mele nimbe panjirimu ungumu
paimbo wendo oromo pilengei
nimbe, Juda imbo naa moromele
imbomani Gote kondo kolopa
lipe tapondoromomunga Gote
yunge imbi liko ola mundengei
nimbe, Kraist yu Juda imbomanga
kongono kendemande iyemu
omba molorumu. Juda imbo naa
moromele imbomando ungu te

aku tepa mele Gotenga bukuna
toringi moromo, akumu i tepa,
Israel imbomanga talapena
naa moromele imboma
molongena ombo nani
nu kapi nimbo, kunana
nimbo nunge imbi lipo ola
mundumbo, *(Sng 18:49)*
nimbe moromo. 10 Ungu te kape
peremomu i tepa,
Israel imbomanga manga pupu
naa moromele imboma,
eno Gotenga Israel imboma
kinye peya tono kolko
molangei, *(Lo 32:43)*
nimbe moromo. 11 Ungu te i tepala,
Israel imbo naa mololi imboma,
Awilimu kapi neio. Imbo-
mani pali yu kapi ningo ku-
nana neio, *(Sng 117:1)*
nimbe moromo. 12 Aisaiani ungu
te nimbeindo,
Jesini kalopa limbelo iyemu
ombalo. Yu omba Israel
talapena naa moromele im-
bomanga iye nomi kingimu
molopa eno nokombalo.
Enoni Yu lino lipe tapon-
dombalo ningo liko manjiko
nokoko molonge,
nimu. *(Ais 11:10)*
13 Mini Kake Telimunga en-
gemuni eno Gote tembo nimbe
panjirimu ungu aku ulu paimbo
tembalo ningo enge ningo ipuki
tirimele ulu altoko tiye naa kolko
paimbo ningo enge ningo ipuki
tiko mololiko kau pangei nimbe,
eno ipuki tirimelemunga pulumu
Gote yuni eno ipuki tirimele
ulumuni eno tepa tono kondopa
konopu ame topili molangei nipili.

*Poloni imbo lupema kinye kon-
gono terimumunga ungumu*

14 Nanga ango kame, eno paimbo
ulu pengama kau waliwalima teko
molko, unguma pali paimbo pilko
kondoko, nendo yando mane tinge
engemu paimbo eno kinye peremo
nimbo ipuki tiro. 15 Ungu mare eno
altoko pilengei nimbo na pipili naa
kolopo enge nimbo pipia toro. Na
kongono paa penga te timbo nimbe
Goteni 16 na kanopa lipe Kraist
Jisasinga kongono tendambo
ningo Juda imbo naa moromele
imboma liko tapondani nimu-
munga aku ulu teru. Imbo lupema
Gote popo toko kalko tirimele
konopu mondoromo melema mele
molko, Mini Kake Telimuni eno
Gotenga imbo kake telima kau
molangei nipili nimbe Goteni na
imbomanga popo tondoli iyemu
molko imboma ungu tukumemu
ningo tilko andowi nimbe na
kanopa ltimumunga aku tepo eno
ungu mare enge nimbo, nimbo
tipo pipia toro.

17 Akumunga na Kraist Jisas
kinye peya tapu topo kongono
terembolomunga Gotenga kon-
gonomu tenderomunga na paa
tero nimbo pilipo tono kolto.
18 Nani ungu te lupe paa naa nimbo
timbo. Kraistini na lipe tapon-
doromona nani ungumu nimbo
tipo ulu enge nili mare teromunga
imbo lupema Gotenga unguma
pilko liko teremele aulkemu
akirinderu ulu akuma kau nimbo
timbo. 19 Mini Kake Telimuni na
enge tirimumunga nani ulu enge
nili mare teruna kanokolio imbo
lupema aku teringi. Aku kon-
gono temboindo Kraistinga ungu
tukumemu pali ulke kombu awili
Jerusalem pulu polopo nimbo
tipolio kombumanga pali nimbo
tilipo pumbo kombu Ilirikum
provins nimbo tipo pora tiru.
20 Oi kape kinye yandopa yandopa
kape, Kraistinga imbimu naa
pimele kombumanga yunge ungu
tukumemu paa pilengei nimbo
andopo nimbo tiemboi konopu
lteo. Iye teni mai topa noilina ola
ulke naa takambo konopu lteo.
21 Nani teambo konopu lteo mele
bukuna ungu te moromo, akumu i
tepa,

Imbo oi yunge temanemu naa
toko tiringi imbomani yu
kanonge. Ungumu naa
pileringi imbomani aku
ungumunga ungu pulumu
pilinge, *(Ais 52:15)*
nimbe moromo. Aku tepa mele
nani ungu oi naa pileringi imboma
nimbo tiembo konopu panjiro.

Poloni Rom imbomando ombo kanamboi nimu ungumu

22 Aku konopu panjiromunga
eno Rom imboma ombo kanombo
ulumu ya i kongonomuni na
amboltomo. 23 Nalo kinye i
kombumanga na kongono tembo
mare naa ltemo. Poinye awininga
eno ombo kanamboa konopu
lepo moloru, akumunga 24 na
kombu Spen pumboindo oi eno
ombo kanopolio pumbo konopu
lteo. Eno kinye tono kolopo
peya popo tipo molopolio altopo
na liko tapoko kombu Spen
mundupengei nimbolio aku tepo
tembo konopu lepo moro. 25 Nalo
kinye Gotenga imbo Jerusalem
moromelema oi lipo tapondopuro.
26 Kraistinga imbo kombu provins
Masedonia kinye Akaia talonga
moloringi imbomani Gotenga
imbo Jerusalem moloringimanga
kangindo pakowi melema kinye
kere langi nowi melema molo
ltemo imboma liko tapongeindo
kou mone toya toko liko maku
toringi kou monema timboi puro.
27 Enonga konopuni pilkolio tiringi
nalo pundu melela toringi. Im-
bomanga minima lipe taporomo
melema oi Juda imboma kinye
perimu. Aku mele tiringina ltingi
imbo lupemani pundu mele toko
kangindo tapopili melema Juda
imboma tirimele. 28 Akumunga na
i kongonomu tepo pora timboindo
oi Jerusalem pumbo kombu Akaia
kinye Masedonia provins talo
imbomani liko maku toko na
tiringi kou monema imboma
tipumbolio nimbomuni, altopo
kombu Spen pumboindo oi kombu
Rom ombo eno kanombo. 29 Na
i tepo lipo manjiro. Ombo wali
Kraistini eno tepa kondombalo ulu
paa awini mepo ombo.

30 Ango kame, nani enondo
enge nimbolio nimboindo, na
lipo tapondamili ningo na kinye
mindili nongo Gote nanga konge
tendeko molangei nio. Awili Jisas
Kraist ipuki tirimolomunga kape,
Mini Kake Telimuni lino nendo
yando konopu mondoromolo
ulumu tirimomunga kape, aku ulu
talonga konge tendangei nimbo
nio. 31 Gotendo nanga konge
tendekolio, kombu Judia distrik
Kraistinga ungumu naa pilko
ltingi imbomani na teko kenjiko
mindili naa tiengei. Nani Gotenga
imbo Jerusalem moromelema lipo
tapombo wali konopu mondangei
neio. 32 Na Goteni Manda, puwi
nimo lemo na tono kololipo eno
moromelena ombo eno kinye peya
wali mare popo tipo molomolo-
munga altopa konopu enge nipili
linonga konopu parela nipili kani
ningo aku teko Gote kinye konge
teaio. 33 Lino konopu ame topili
nimo Gote eno kinye pali molopili.
I paa.

16

Poloni imbo lupe lupema molaio nimu ungumu

1 Linonga kemulu ambo Fibi,
yu ulke kombu Senkria Kraistinga
imbo talapemu tapo ambo kon-
gono te tenderemo ambomu, yu
ombalo wali kanoko penga pilko
2 yu Awilimunga ambomu kani
ningo molamili owi nindengei.
Eno Gotenga imboma molkolio
aku ulu teko, yuni Gotenga imbo
awini enge nimbe lipe tapondopa,
na kape lipe tapondorumu kani
yu umbuni mare memo lemo
liko tapaio nio. 3 Na kinye

Kraist Jisasinga kongono tere-
molo ambo Prisila kinye omenu
Akwila talondo molko kondaio
nindeio. 4 Imbomareni na toko
kondongei teringi wali elo tongei
lepamo ningo pipili naa kolko na
liko taporingili. Na liko tapor-
ingilimunga nanu kau paa tereno
naa nio; Juda imboma ningo naa
molko kombu lupe lupe molko
Kraistinga imbomani kape paa
tereno nimelela. 5 Kraistinga imbo
mare elonga ulkena nombeya
teremele imboma molko kondaio
nindeio. Nanga paa konopu
mondoro kanopa lili iye Epainetus,
yu kombu Esia provins tukundo
kombumanga pali kumbe lepa
omba Kraistinga iyemu molorumu
iyemu, yu molko kondowi nindeio.
6 Enonga kongono enge nimbe
tenderimu ambo Maria molko
kondowi nindeio. 7 Nanga Juda
iye Andronikus kinye Junias
talo, na kinye peya ka ulkena
perimulu, aku iye talo molko
kondalio nindeio. Jisasini nanga
kongono tendepaio nimbe lipe
mundurumu iyemani pali aku iye
talo teko kondorombele iye penga
talo nimele. Na Kraistinga iyemu
oi naa molambo elo Kraistinga
iye talo moloringili. 8 Ampliatus
yu Awilimunga iyemu moromo-
munga yu konopu mondoro iye
molko kondowi nindeio. 9 Lino
Kraistinga kongono peya teremolo
iye Urbanus kinye nanga kanopa
lili konopu mondoro iye Stakis
kinye molko kondalio nindeio.
10 Apeles, Kraistinga iyemu molo-
rumumunga mindili norumu nalo
Kraist tiye naa kolopa enge nimbe
ambolorumumunga yu kanoko
kapi nimele, aku iyemu molko
kondowi nindeio. Aristobulusinga
ulkena peremele imboma molko
kondaio nindeio. 11 Nanga Juda iye
Herodion molko kondowi nindeio.
Narsisusinga ulkena peremele
imbomanga mare Awilimunga
imbo moromelema molko kondaio
nindeio. 12 Awilimunga kongono
enge ningo tenderingili ambo
Tiripina kinye Tiriposa talo molko
kondalio nindeio. Nanga konopu
mondoro kanopa lili ambo Per-
sis, Awilimunga kongono enge
nimbe tenderemo ambo tela,
akumu molko kondowi nindeio.
13 Awilimunga iye paa penga Rufus
kinye yunge anumu kinye molko
kondalio nindeio. Aku ambomuni
nanga anumu mele molopa na
nokoromola. 14 Asinkritus, Flegon,
Hermes, Patrobas, Hermas kame,
enonga angenali eno kinye peya
moromele iyema kinye eno molko
kondaio nindeio. 15 Filologus
kame Julia kame Nereus kame
yunge kemulu kame Olimpas
kame Gotenga imbo eno kinye
peya moromele imboma pali
molko kondaio nindeio. 16 Lino
pali Kraistinga imboma ningo
nendo yando imboma kangulko
molko kondaio neio. Kraistinga
imbo talapemani pali eno molko
kondaio ningo mundurumele.

Imbo mareni Kraistinga imbo talapemu tungu mengu tindiringimunga ungumu

17 Ungu te kamukumu nemboi.
Ango kame, nani eno enge nim-
bolio nimboindo, Imbo mareni
Kraistinga imbo talapemu tungu
mengu tiko, oi mane tiringi pilko
ltingi unguma naa pilengei ningo
ungu lupe lupema ningo tir-
imelemunga Kraistinga imboma
pilkolio, Kraistinga ungumu oi
pimele mele kelko pilko tunduko
teko kenjinge kani aku imboma
kane kane molaio. Aku imboma
kinye nondoko tendekuna popo
tiko naa molangei. 18 Aku im-
bomani linonga Awili Kraistinga
kongonomu naa tenderemele
kani eno kinye tendekuna naa
molangei. Enonga kangindo
uluma kau konopu mondoko
teremele. Imbomani eno paimbo

nimele ningo pilengei ningo kolo
toko ungu penga mare nimolo
ningo kondi toromele aku unguma
Kraistinga imbo mareni, paimbo
ungu mare kau ningolio pilko
moke naa teremele imboma ningo
embambo tirimele. 19 Enoni
Awili Kraistinga unguma tenge
tirimele ulumu imbomani pali
pimelemunga na eno kinye tono
awilimu kolopo moro, nalo eno
ulu pengama paa pilko kondangei.
Ulu kerima pali tiye kolko naa liko
manjengei konopu lteo.

20 Molko kondoko konopu ame
topili molangei nimo Goteni
nondopa kuromanga nomi Satan
kimboni kambulengei nimbelo.
Goteni Awili Jisas kinye konopu
noirimo ulumu eno kinye pepili.

Imbo mareni Rom imbomando molko kondaio ningi unguma

21 Na kinye kongono tapu topo
terembolo iye Timotini eno molko
kondaio nimbe mundurumo.
Nanga Juda iye Lusius kame Jeson
kame Sosipater kame akumani
kape eno molko kondaio ningo
mundurumelela.
22 Na Tertius, Poloni nimo
mele pilipo i pipiamu tondoro
iyemuni Awilimunga iyemula
molopolio eno molko kondaio
nimbo munduro.
23 Na Pol kinye Kraistinga
imbo talape ya moromelema
kinye yunge ulkena peya peamili
waio nimbe nokoromo iye
Gaiusini eno molko kondaio
nimbe mundurumo. Ya ulke
kombu awili Korin kou mone
kinye kombumunga kongonoma
kinye nokoromo iye Erastus kinye
linonga angenu Kwartus kinye
eloni eno molko kondaio nimbele.
24 Goteni Awili Jisas kinye konopu
noirimo ulumu eno pali kinye
pepili. I paa.

Gotenga imbi lipe ola munduli ungumu

25-27 Kinye linoni Gotenga imbi
waliwalima lipo ola mundemili.
Na ungu tukume nimbo tiro
ulumuni tepa Jisas Kraistindo
nimbo tirimolo ulumuni kape tepa
Goteni eno konopu manda enge
tindimbelo. I ungu tukumemu
oi lopeke tepa perimu ungumu.
Aku ungumu poinye paa awini
Goteni oi nimbe para naa tirimu
nalo kinye moro topa lino pilemili
nimbelie nimbe para tirimo.
Molopa Kau Puli Goteni mai
kombuna imbo talapemani pali
i ungumu yunge paimbo ungu
tukumemu ningo ipuki tiko kano
ungumu pilko liko tenge tiko lom-
bilengei nimbe yuni yunge profet
iyemando moro topili ningo para
tieio nimu. Aku wali aku ungu
ningo tiringi iyemani imboma paa
pilengei ningo enonga bukumanga
tukundo aku ungu tukumemu
wendo ombalo mele ningo tiko buk
toringina peremo. Jisas Kraistini
linonga nimbe tenderimumunga
Gote yu kau lipe manjili peremo
iyemu, yunge imbi kamukumu ola
molopa kau pupili. I paa.

Poloni Korin Imboma Oi Kumbe Lepa Pipia Topa Tirimu Ungumu

1 Korin
I Ungu
Torumumunga Ungu Pulu Mare

Korin kombuna imbomani melema topo toko yoko liko andoko molkolio wali ulu pulu kerima teliko teliko puringi. Kombu akuna imbomare bolkena mele Jisas ipuki tiringi akumando Poloni ungu mane tipe enonga teringi uluma nimbe amenge tepalie i ungumu topa panjirimu. Aku ulu tepalie wali Jisasinga kongono lipe mundurumu aposel iye tenga konopu peremo mele lipe ondorumu. Ungu enge nili mare i tepa: Mini Kake Teli tirimu ulu mare (Sapta 12, 14 pali). Konopu mondoli ulu paimbomu (Sapa 13 pali). Imboma kolkolio makilinge mele (Sapta 15 pali).

Goteni nu nimbe amenge teli unguma paa pileni nipili!

1 Na Pol, Jisas Kraistinga kongonomu tendamboi konopu lepalie Goteni na kanopa lipelie tipe mundurumu. Na kinye linonga Kristen imbo ango Sostenes kinye molopolio nani i pipiamu topolio eno moromelendo tipo munduro.

2 Korin kombu awili akuna Gotenga ungumu pilko Jisas ipuki tiko nombeya teko moromele imbo akuma Goteni yunge imbo kake telima molangei nimbe kanopa ltimumando i pipiamu tipo munduro. Eno mele moromele linonga Awili Jisas kapi ningo imbi leko kombu malio moromele imbo akuma kape Goteni kanopa ltimu. Awili Jisas yu imbo kanomanga kape linonga kape iye kamako moromo.

3 Gote kinye linonga Iye Awili Jisas Kraist taloni kondo kolkolio eno teko ame tondangili taka ningo molangei nimbolio konge nio.

Poloni Gotendo paa tereno nimu

4 Eno Jisas Kraistinga imboma moromele kani Goteni eno konopu mondopa mane ungu tirimuna nani Gotendo waliwalima paa tereno nio. 5-6 Lino Jisas Kraistinga terimu temanemu nimbo tirimulu unguma paa ipuki tiko ingi ningo amboloringimunga Goteni mane ungu pali enondo tirimu. Kraistinga imboma moromelemunga eno Goteni tirimu mele ambolkolio uluma pali manda tenge. Gotenga ungumu ningolio wali ningo kondoromele kinye yunge unguma paa liko manjirimele. 7 Aku teko molkolio eno Linonga Iye Awili Jisas Kraist altopa yando mona ombalo waimu nokoko molkolio wali Mini Kake Telimunga tirimo uluma te eno kinye naa ponjirimo. 8 Goteni eno tepa enge tipe mondombalona enoni enge ningo mololiko pungo eno kolongei wali kape yunge imboma molonge. Akumunga linonga Iye Awili Jisas Kraistini imboma moke tembai yando ombalo wai akuna eno imbo toya tolima molonge. 9 Goteni eno yunge marenu Jisas Kraist yu linonga Iye Awili kinye kopu teko molangei nimbe kanopa wendo ltimu. Oi Nanga imboma nokopo kondomboi nimu ungumu ara tipelie eno nokopa kondombalo.

Korin Kristen imboma lapu lupe lupe ningo moloringi

10 Nanga Kristen imbo ango kame, enoni lapu lupe kumbe teko enongano molamili ningei mele aku ulu paa naa teaio nimbolio Awili Jisas Kraistinga imbina kimbo mundupolio niowa. Nalo konopu tendekuna pupili Jisas i tepo lombilemili ningo molaio.

11 Ambo Kloenga ulkena molkolio
oringi imbomareni nando ningo
tiko ningei eno nanga Kristen imbo
ango kame enonga nendo yando
ungu mele nale teremele ningo
ningimunga na i ungumu eno
nimbo tiro. 12 Eno ungu mele nale
i teko teringi ningi. Imbo mareni
lino Polonga imboma moromolo
ningi. Mareni lino Apolosinga
imboma moromolo ningi. Mareni
lino Pitanga imboma moromolo
ningi. Mareni lino Kraistinga
imboma moromolo ningi. I
ungumunga ningolio eno ungu
mele nale teringi.

13 Nalo Kraistini yunge imboma
lupe lupe mokemake leko naa
molaio nimo kani akupe ambele
ulu mare teremeleya? Kraist
yunge lapuna tukundo imboma
da teko ungu mele nale naa
teremele. Na Pol enonga nimbo
unjo polopeyana kondoruna
teremeleya? Molo nanga imbina
eno no ltingiya? 14 Aku molo.
Nani iye talo kau no ltindiru.
Krispus kinye Gaius talo akumu
lipo manjiro. We imbo te molo.
Eno imbo awini no naa ltindiru-
munga na Gotendo paa tereno
nio. 15 Aku niomu imbo mareni
lino Polonga imbina no lipo nanga
imboma moromolo ungumu paa
naa ningei. 16 A! Kinye altopo lipo
manjiro karolo iye Stefanasinga
lapumu no ltindiru. Imbo te lupe
no ltindirunje aku maa toromo.
17 Kraistini na imbo no ltindipuwi
ungu naa nimu kani nani imbo
awini no naa ltindiro. Nalo yunge
ungu penga nimbe mundulimu
pungo imbomando temane toko
tindipuwi nimu. Aku tepolio
wali nani imbo imbomanga lipe
manjilimu ambolopolio ungu
nimbo naa tiro. Aku molo. Ne
imbo liko manjilimani nimele
mele aku tepo nilkanje aku Kraist
unjo polopeyana kolorumu ulumu
darenga mainye pulka.

Kraist lipo manjipolio wali
Gotenga engemu kinye yunge lipe
manjilimu kanopo imbi tirimolo.
18 Aku Kraist unjo polopeyana
kolorumu ulumu pilkolio tipe
kombuna pungei imbomani aku
ungu keke lepore ningo konopu
ltemele. Nalo lino Goteni tepa
wendo limbei imbomani i ungumu
Gotenga enge nilimu teremo
nimbo lipo manjirimolo. 19 Nalo
Goteni yunge bukuna ungu te
nimbei.

Eno mongo angimo konopu
ltemele aku imboma nani
enonga konopuma manda
tepo keka tindimbo. Paa liko
manjirimele imbomanga
lipe manjilimu tepo bembo
timbo, *(Ais 29:14)*

nimu.

20 Akumunga eno imbo lipo
manjirimolo konopu ltemele
imboma, kinye Gotenga terimu
uluma eno te imbomani liko man-
jirimeleya? Mosesinga mane ungu
bukuna peremo unguma lipo man-
jirimolo konopu ltemele imboma,
kinye Kraist kolorumu ulumu eno
te imbomani liko manjirimeleya?
Eno ungu akuromele kano im-
boma, kinye Gotenga ungumu eno
te imbomani manda akungeya?
Goteni mai kombu paa lakoko
liko manjirimele imbo palinga
lipe manjilimu topa maindo
mundurumu. 21 Kano imbomanga
konopu ltemelema topa maindo
mundupelie, Goteni mai kombu
imbomani yu naa liko manjiringi
ulu kanopalie linoni imboma Jisas
omba kolopa makilerimu nimbo
tirimolo ungumundo imbomareni
ungu keke lepore ningi kano
ungumu pilko ipuki tirimele
imboma tepo koinjo limboi nimbe
konopu lerimu. 22 Aku ungu keke
lepo nimele Juda imbomani lino
ulu wengendeli te kanopolio imbo
te ipuki timolo konopu ltemele.
Aku tepa mele kala Grik imbomani

iye lipe manjilimu kau ipuki
timolo konopu ltemele. 23 Nalo
lino kongono lipe munduli iye
aposelemani Jisas enonga nimbe
ulu keri teremelemunga unjo
polopeyana kondorumu ningo
ipuki teio nimolo. Aku ungu
pilkolio Juda imbomareni ne ungu
kolo mare lepamo ningo ipuki naa
tirimele. Aku tepa mele kala Juda
imbomanga imbo lupemani ne
ungumu keke lepo toli te ningo
liko manjirimele. 24 Nalo Goteni
Jisas ipuki tieio nimu ungumu
pilkolio Juda imboma kape Grik
imboma kape Kraist ipuki tiko-
lio wali Gotenga engemu kinye
yunge lipe manjilimu kanoko
imbi tirimele. 25 Mai kombu
imbomani Gotenga ungu imu
konopu keke lepomu nimele nalo
konopu keke lepo nimele ungu
akumuni Goteni imbo palinga lipe
manjilimu pange tenderimu. Aku
tendeku ungumundo mai kombu
imbo mareni Gotenga ulu tamba
nilimu nimele nalo tamba nili
ulu akumuni Goteni mai kombu
imbo palinga engema topa maindo
mundurumu.

26 I tendeku ungumundo ungu
te nimboi. Goteni eno Kristen
molangei nimbe kanopa ltimu
wali moloringi mele liko manjeio.
Aku wali mai kombu imbomani
i paa mongo angimo imbomu
nimele ungumu eno pokorendo
kau aku teko ningi. Aku tepala
imbo muli muli pokoraye pokore
enge ningo kombu meringima kau
tukundo oringi. Aku tepa eno lapu
imbi mololimunga pokore kau
tukundo oringi kanomu. 27 Kano
tepala Goteni imbo konopundo
keke lepo toromo ningima Jisas
ipuki tieio nimbe kanopa lipelie
imbo muni kondoromele imboma
aku terimu ulumuni tepa mai
kondorumu. I mai kombuna
mainye ltemo uluma tekolio imbo
galapunena mololima Goteni Jisas
ipuki tieio nimbe kanopa ltimu.
Aku terimu ulumuni imbo kombu
meko ungu ningo tiringima tepa
mai kondorumu. 28 Goteni imbo
koropa nolima kinye imbi naa
mololima kinye imbo beambo
nilima kinye Jisas ipuki tieio nimbe
kanopa lipe tepa ltimu. Aku terimu
ulumuni imbo imbi mololima
tepa mai kondorumu. 29 I ulu
terimupe yunge kumbekerena
imbo te yu muli muli kelkele naa
topili nimbelie terimu. 30 Goteni
eno Jisas Kraist kinye meme
tendeku mele molangei nimu.
Lino Gotenga uluma lipo manji-
rimolomape Goteni Jisas yu pulu
iyemu molopili nimu. Aku tepalie,
Jisas terimu ulumuni Goteni lino
yunge imbo toya tolima nimbe,
lino tepa kake tendepa, lino kolopa
tukundo ltimu. 31 Akumunga,
Gotenga bukuna ungu te peremo
mele teaio! Akuna i tepa nimbe,

Imbo te nunge tereno ulumu tono
koloni lemope Awilimuni
nundo teremo ulu aku-
munga tono kolowi,

nimbe peremo. *(Jer 9:24)*

2

Mai kombu imbomanga lipe manjilimu tiye kolopalie Mini Kake Telimuni enge tirimu mele Poloni Jisasinga temane topa Gotenga ungumu nimbe tirimu

1 Kristen imbo ango kame, nani
eno ombo ungu niu wali mai
kombu iye lipe manjilimu none
naa tepo ungu mongo tiperipe
enge nilimare tuku naa panjipo
Gotenga ungumu nimbo tiru kano.
2 Nalo Jisas Kraist moromo mele
kinye unjo polopeyana kolorumu
mele kau konopu lepolio eno ungu
nimbo tiru. 3 Oi na ombo ungu
nimbo tiru kano wali taka lipo kolo
pipili kololipo pungu pungu nilipo
oru. 4-5 Kombu pulu imbomanga
lipe manjilimu enoni pilko ipuki
tingei ungu naa nimbolio nani iye
lipe manjilimu none tepo ungu

mongo tiperipe mare nimbolio imbomanga konopuma kundumboi nimbo nanga nio unguma kape nimboi tero uluma kape aku tepo naa niu. Nalo Gotenga ulu enge nili terimumu liko manjikolio eno Jisas paa ipuki tiengei nimbolio Mini Kake Teli enge tirimumuni eno Gotenga unguma nimbo tiru.

Mini Kake Telimuni Kristen imbomando liko manjengei nimbe enge tirimuna Gotenga unguma liko manjirimele

6 Nalo lino Gotenga kongono tenderemolo imbomani Gotenga ungumu pilko Kristen imbo tukume moromelemando lipe manjili ungu enge nilima nimbo tirimolo. Aku nimbo tirimolo ungumu i mai kombu liko manjirimele mele, molo. Kano ungumu iye awili tipe kombuna pungeimani liko manjirimele mele kape, molo. 7 Nalo lino Gotenga lipe manjili ungumu nimbo tirimolo. Aku ungu imbomani oi naa liko manjirimele nalo oi mulu mai talo naa teli wali Goteni imboma pilko ipuki tiko yu kinye mulu kombuna molangei nimbe ungu akumu konopu lipe manjipelie konopu lipe mundupe terimu. 8 I kombu meremele iye awili teni i ungu naa lipe manjirimo. Liko manjilimalanje mulu kombumunga Iye Awilimu unjo polopeyana toko naa kondolemala. 9 Nalo ungu te peremo mele linoni i tepo lipo manjirimolo. Peremo ungumu i tepa,

Goteni yu konopu mondoromele imbomanga nimbe tumbi tipe noirimu mele, imbo teni naa kanopa naa pilipe yunge konopuna wendo naa orumu, *(Ais 64:4)*

nimu. 10 Nalo Mini Kake Telimu ulu teremomuni Goteni aku uluma linondo tepa mona ltenderimu. Aku ambe telka, Mini Kake Telimuni uluma pali kanopa imbi tirimo. Paimbo, Gotenga konopu tukundo mandopa ltemo uluma kape lipe manjirimo.

11 I nio ungumunga ungu te manda lepo nimboi. Imbo tenga konopu ltemoma imbo teni manda naa lipe manjimbelo. Yu yunu i konopu lteo nimbe lipe manjirimo. Aku mele Gotenga konopu ltemoma imbo teni manda naa lipe manjimbelo, nalo Gotenga konopu ltemoma Mini Kake Telimuni kau lipe manjirimo. 12 I mai kombuna moromele kuro kerimanga konopu naa ltimulu. Aku molo. Goteni tipe kalopa tirimu ungu manema lipo manjemili nimbolio Gotenga Mini Kake Telimu tukundo ltimulu. 13 Goteni tipe kalopa tirimu ungu manemanga imbomando ungu nimbo tirimolo. Mai kombu imbomani ungu mane tirimele unguma lipolio aku tepo Gotenga ungumu mane naa tirimolo nalo Mini Kake Telimuni lino mane tirimo unguma lipo Gotenga Minimu liko manjirimele imbomando aku tepo ungu mane tirimolo. 14 Aku unguma Mini Kake Telimu imboma liko manjengei nimbe taporomomu nalo imbo te Gotenga Mini Kake Telimu naa lipe manjirimo manda naa tapombalo. Aku naa taporomomunga imbo teni Mini Kake Telimuni tirimu ungu manemando i ungu keke lepo toli ungu mare naa pilimboi nimbeliemuni naa lipe manjirimo. 15 Mini Kake Telimu moromo imbo teni unguma pali pilipe moke tepa kinye uluma pali kanopa imbi tipe kinye aku ulu talo manda teremo. Nalo mai kombu imboreni imbo akumuni teremo uluma kanopa imbi manda naa timbelo. 16 Gotenga ungumu i tepa nimo,

Imbo narini Awilimunga konopu ltemoma liko manjinio. Akumunga nu narini Awilimu mane tinio. *(Ais*

40:13)
Nalo Kraistinga konopumu lino
Kristen imboma kinye peremo.

3

Gotenga kongono iye te imbi naa lieio. Imbo akuma kongono imboma kau moromele nalo Gote enonga Awili moromomunga wale pakaio

1 Nanga Kristen imbo ango
kame, oi ungu mane tiru wali
Gotenga Minimuni tope tirimuna
enge ningo moromelemando ungu
nimbo tiro mele enondo aku tepo
naa niu. Nalo mai kombu imboma
none teko bakulu walo mele
moromelemando ungu mane tiro
mele enoni imbo kokele tukundo
oli none teremelemando aku tepo
ungu mane tiru. 2 Aku wali
nanga niu ungumupe bakulu ame
tirimele mele unana lelimu niu
kano. Eno langi enge nilimu nowi
mele imbo yuma naa moloringi
kanomunga imbo yumani langi
enge nilima noromele mele aku
tepo ungumu naa niu kano.
Paimbo, kinye kape eno kano teko
moromele. 3 Enoni mai kombu
imbomanga teremele ulu puluma
ambe telka oi tiye naa koloringiya?
Imbo marenga melema kanokolio
yokoli koromele. Imbo mare
kinye, we ungu karaye teremele.
Aku uluma teremelemuni eno mai
kombu imbomare ltemo nimele.
4 Imbo teni na Polonga imbomu
moro nimo wali teni na Apolosinga
imbomu moro nimola, akupe mai
kombu imbomanga teangei uluma
enoni teremele.
5 Liko manjengei, Apolos yu iye
imbi mololi te molo. Na Pol kape
iye imbi mololi te molo. Iltope yu
mele mele Jisasini tendalio nimu
kongonomu tenderembolo. Oi aku
kongono tenderimbulu wali enoni
Gotenga unguma pilko Jisas ipuki
tiringi kano. 6 Nani kiyendo ungu
mane tirumu, kere imbore mele
panjiru wali enoni ipuki tiringi.
Altopa Apolosini eno ungu nimbe
tirimu aku ulumupe kere imboma
akopili nimbe no mele tirimu. Nalo
eno akoko awili leko Gotenga im-
boma moromelemunga pulu aku
Gote yu. 7 Akumunga iye kere
imbo panjirimure kape, pulu iye
molo. No tirimu iyere kape, pulu
iye molo. Nalo Pulu Iyemu Gote
yunu wendo opili nimumunga, yu
pulu. 8 Kongono iye langi imbo
panjirimomu kinye kongono iye
no tirimomu taloni konopu ten-
dekuna pupili elo Goteni tirimu
kongonomu wambo tepo kondam-
bili ningo konopu ltembele. Kon-
gono pulu pololi iye tenga kon-
gono teremomu kanopalie Goteni
aku tepa pundu tombalo. No tiri-
mumunga kape aku tepala pundu
tombalo. 9 Na kinye Apolos kinye
ilto Gotenga kongono iye talo. Kon-
gono tendeku iye talo tepo morom-
bolo. Eno Gotenga poinye mele.

Poloni Gotenga kongono iyemani anane leko kongono wamongo teko kondaio nimu

Eno Gotenga ulke takoromo
melema. 10 Goteni na konopu
mondopa enge tipelie kongono
tendepuwi nimumuni nani pulipo
melema tumbirumbi tipo ulke
timu lipo poloru aku tepa enondo
oi kiyendo Jisasinga temane topo
tiru. Aku teru kinye iye teni
altopa ulke takoromo. Kinye
ulke takoromele imbomani ungu
mane tirimelema anane leko
kongono wamongo teko kondan-
gei. 11 Aku ambe telka, Goteni
Jisas Kraist yunge ulkemunga
timu molopili nimumunga imbo
teni timu kanomu naa molopili
nimbe koinjo te lupe manda naa
kolo wangombalo. 12 Gotenga
timu poromo kinye imbomareni
ulke takoko kou goloni au tir-
imele. Mareni takoko kou sil-
vani au tirimele. Mareni aku
tekola kou mone olando puli

kou tondolomani au tirimele.
Nalo imbo mareni Gotenga timu
poromona unjomani ulke tako-
romele. Mareni kambeni ulke
takoromele. Aku tekola mareni
erani takoromele. 13 Peyalime
waimu wendo ombalo wali Goteni
yunge kongono imbomani teringi
mele apurumbelo. Peyalime
waimu kombu mele tangom-
balo. Aku wali Gotenga kongono
imboma teringi mele penana
lembalo. Aku wendo ombalo mele
i tepa, peyalime waina Goteni
yunge imboma teringi kongono
akuma tipeni nopili nimbelie, pele
apurumbelo. 14 Ulke te tipeni naa
nomo lemo Goteni aku ulke tako-
rumu imbomu ki wamombalo.
15 Nalo ulke te tipeni nomo lemo
aku ulke takorumu imbomunga
kimu we topa kalorumu. Gotenga
kongono imbore koinjo molopa
pumbelo nalo yu imbo mongomu
molombalo.

*Gotenga imboma kimbo opa ten-
dembalo imbore Goteni bembo tim-
belo*

16 Eno Gotenga ulke wengende-
limu. Eno paa Gote yunge imboma
mendepolo. Enonga konopundo
tukundo Mini Kake Telimu omba
moromo. I kanomu naa liko
manjirimeleya? 17 Eno Gotenga
ulke wengendelimu Goteni yunge
mendepolo nimo. Akumunga
imbo teni aku ulkemu tepa kimbo
opa tendemo lemo aku tembalo
imbomu Goteni yu kape bembo
timbelo.

*Poloni imbo te paa lipe manjir-
imo nimbolio aku imbomu wale naa
pakamili nimu*

18 Eno enongano kili tingei kani
aku ulu keleaio. Mai kombu im-
bomani imbo pupu i tepamu paa
lipe manjirimo nimele akumunga
eno imbo teni aku imbomanga
te yu konopu lemo lemo oi mai
kombu imbomani imbo keke lepo
toli te konopu ltemelemu none
tembalo. Aku mai kombu ulu
pulumu tiye kolopalie imbomu
yu Gotenga imbo lipe manjilimu
apuwe lembalo. 19 Ambe temona,
mai kombuna moromele imbo-
mani i uluma paa lipo manjirimolo
konopu ltemelemundo Goteni naa
liko manjikolio konopu keke lepo
tolima moromele nimo. Aku-
mundo, Gotenga bukuna peremo
ungumu i tepa,

Imbo pupumuni imbore lope
ltendero nimbe teremo
nalo Goteni aku imbo
pupumundo yuni ulte teli
none tepalie po ka yunu
lipe nomina merekondo
mundurumo, *(Jop 5:13)*

nimo. 20 Ungu te i tepa kala,

Mai kombu lipe manjili imbomani
ulte temolo konopu ltemele
ulumu Goteni aku tepa
ulumu lope naa tendembalo
nimo. *(Sng 94:11)*

21 Ungu i nio kani imbo te paa
lipo manjiro nimo lemo wale naa
pakaio. Aku ambe telka, Goteni
melema pali eno tapopili nimbe
tirimo. 22 Eno tapangei nimbe
Goteni eno Pol kinye Apolos kinye
Pita kinye i mai kombuna ltemo
melema kinye koinjo mololi ulumu
kinye kololi ulumu kinye i wai lte-
moma kinye altopa wendo ombalo
melema kinye tirimo. Akuma pali
enonga. 23 Eno Kraistinga imboma
mendepolo moromele. Kraist yu
Gotenga malo.

4

*Goteni yunu kau yunge kongono
teremele imboma moke teremo*

1 Lino Kraistinga kongono
tenderemoloma kinye Gotenga
oi penana naa nili unguma im-
bomando nimbo tipemili nimu
tapu imbo moromoloma aku lino
imbomani liko manjikolio imbi
tiengei. 2 Kano tepa, kongono
imbo teni kongono tirimu imbo-
munga unguma tenge tipe pilipelie
kongono tepa kondopili. 3 Enoni
molo kot pimele imbomareni na

moke tenge lemo aku konopure
naa lembo. Paimbo i ulu keri
ltemo, i ulu penga ltemo nimbolio
ungumuni aku tepa nanga tero
uluma naa apururo. 4 Ulu keri
te naa tero konopu lteo nalo aku
konopu lteomunga na iye tumbi
nilimu molo. Awilimuni kau
nanga tero uluma pali kanopa
imbi tipelie manda apurumbelo.
5 Akumunga kot waimu oi naa
oli kani Gotenga kongono iyema
Awilimuni peyalime waina kot
pilimbelo ningo oi nokoko molaio.
Aku wali teko alu toli uluma
wendo lipe penana noimbelo.
Imbomanga konopu leko pange
tenderemelema kape mona lepili
nimbe moro tondombalo. Aku
wali Goteni imboma pali moke
tepalie yu mele mele nimbe
enonga teringi ulumanga i penga
ltemo, i keri ltemo nimbelie pundu
tombalo.

Korin imbomani iye aposelema iye kerima, eno paa konopu leringi

6 Nanga Kristen imbo ango
kame, eno liko manjengei nimbo-
lio Apolos ilto manda lepo nindu
kanomu. Aku ungumu liko man-
jikolio wali, enoni Gotenga bukuna
peremo ungu tenge tiko molaio
aku nimolo ungumunga ungu pulu
liko manjeio. Aku tekolio, imbo
mareni na Polonga imbomu moro,
na Apolosinga imbomu moro ungu
kanomu naa ningolio imbo te
wale naa pakangei. 7 Nalo kinye
eno imbo kamakomape none
teremele. Ulu penga teremelema
pali akupe eno Goteni enge tirimu.
Nalo aku tepa tirimumunga ambe
temona enongano iye awili none
teremeleya?

8 Enoni Gotenga uluma pali lipo
pora timolo konopu ltemele. Eno
paa imbo kamakomare konopu
ltemele. Apa! Lino iye aposelemani maindo moromolo nalo
eno paa imbo kamako kingimare
konopu ltemele. Eno paa aku
teko molemalanje lino kape aku
tepala eno kinye molemala. 9 Nalo
aku tepo naa moromolo. Opa
pule imboma ambolko likolio toko
kondongei ka moko tokolio meko
ongo purumele wali peyalime
ongo purumelemando imbomani
kanokolio ningei neya poko
peyalime kolonge ltemo nimele.
Lino kongono tipe munduli iye
aposelema kano tepa mele konopu
lteo. Imbo palima kinye ensele-
mani ambele ulumu lino kinye
wendo oromonje ningo kan-
domele. 10 Kraistinga kongonomu
tenderemolomungape imbomani
lino konopu keke lepo tolima nalo
eno paa lipo manjirimolo konopu
ltemele. Aku tepala lino enge
naa peremo nalo eno paa enge
peremo konopu ltemele. Eno
imbomani wale pakoromele nalo
lino kinye ulu te teremele. 11 Koro
oi kongono pulu mondopo tepo
mololipo orumulu mele ombo
kinye lino waliwali koromolo
engele we kolopo nomi kapu
lepili andoromolo. Wale pakoli
mele lumbiyema pakopo andoro-
molo. Imbomani lino larauwe
toko nendo yando mundurumele.
Linonga kamukumu ulke kombu
te naa ltemo. 12 Linonga ki
taloni kongono tepolio kele toro-
molo. Imbo mareni lino ungu
taka tondoromele nalo linon-
ipe Goteni eno tapopili nimbo
konge tenderemolo. Imbomareni
lino mindili liko tirimele wali
pundu naa topolio umbuni we
meremolo. 13 Imbomani linonga
ungu umbulkondo nindirimele
nalo linoni imbo akumanga ungu
pengama imbo wemando anjo
nindirimolo. Mai kombu imbo-
mani lino karomele wali, gai ina
aiku melema apuwe ltendeko
toko lteamili ningo teremele. Oi
kape kinye kape lino aku tepo
moromolo.

Korin imboma Pol yuni terimu

uluma teangei konopu lerimu

14 Pipiana i topo tiro ungumape
eno tepo mai kondomboi naa tero
nalo eno nanga bakulu konopu
mondoli mele ltemona i unguma
mane liko pilengei nimbolio nio.

15 Imbo 10,000 aku imbo pu-
lumuni eno Kraist kopu teko
molangei ningo tapu telemalanje
kape, enonga lapa iye tendekumu
na kau moro. Oi Jisasinga temane
topo tiru ungumu pilko ipuki
tiringi wali nani eno Jisas Kraist
kinye kopu teko molangei nimbo
meru. 16 Aku tepo lapa mele
moromunga Kraist lombilimboi
tero uluma kanokolio wamongo
lombilko teko kondaio. 17 Enoni
aku ulu teangei nimbolio nani
eno moromelendo Timoti tipo
mundumboi tero. Eno nanga
bakuluma moromele mele aku
tepala yu nanga konopu mondoli
ungulumu. Goteni kongono tewi
nimo mele yu paa tenge tipe
teremo. Ombalo wali, nani Kraist
Jisas lombilipo tero uluma pali
enondo altopala konopu makin-
jipe nimbe tili tili lembalo. Jisas
ipuki tirimele imbo kombu malio
moromelemando ungu mane tiro
mele aku tepala nimbe timbelo.

18 Eno imbo mareni Pol non-
dopa naa ombalo konopu lekolio
eno toko mongo ltimele. 19 Nalo
na Awilimuni puwi nimo lemo
aku eno moromelendo paa wal-
itikale ombo. Ombo wali imbo
toko mongo ltimele akumani ungu
nimele uluma naa kanamboi nalo
eno kinye Mini Kake Teli tirimo
enge te peremonje manda manjipo
kanomboindo ombo. 20 Aku ambe
telka, imbo awinini ungu nimele
nalo Goteni imbo tenga iye nomi
king molopa nokomo lemo yunge
engemu aku imbomu kinye per-
emo. 21 Eno imbo topa mongo lil-
ima na ombo wali mapure langopo
mepo wambo konopu ltemeleya?
Molo eno kondo kolopolio taka lipo
wambo konopu ltemeleya? Aku
ungumu welea kondo ningo neio.

5

Ambiye wapu langi noli iye te makoroko wendo mundeio Poloni nimbe tirimu

1 Enonga imunana ulu paa keri
wendo oromo ungumu pileru.
Gotenga ungumu naa pilko wendo
moromele imbomani kape aku
ulu naa teremele. Ulu kerimupe
iye teni yunge kandi lapanga
omenu ambomu mangopa ltimu.
2 Eno paa moromolo nimele kano
imboma kani kinye ambe telka
i ulumu oi ningo amenge naa
tengeya? I teremele ulumunga
alaye mai naa kololi. Aku ulu
teremo iyemu eno kinye kopu
tepa naa molopili ningo makoroko
wendo mundeio! 3 Paimbo eno
moromele kombuna naa moro
nalo Mini Kake Telimuni nanga
konopundo omba tope tirimu wali
eno lipe pinjirimuna oru. Aku
tepo molopolio wali eno kinye paa
kopu tepo molopolio mele ulu keri
temo iyemu nanga konopumuni oi
lipo manjipolio makoropo wendo
mundemili nimbo moke tepo
pora tindu. 4 Iye Awili Jisasinga
imbina nombeya tenge wali yunge
engemu eno kinye pembalo. Aku
wali Mini Kake Telimuni nanga
konopundo omba tope tirimona
eno kinye moro konopu lteo. 5 Aku
wali linoni iye kanomunga kangi
bembo tipili nimbolio Satan iye
kerimunga kindo tiemili. Lino aku
ulu temolo kinye Goteni yunge
minimu peyalime waimunga tepa
wendo limbelo.

Ulu keri teremele imboma kinye koniye naa leaio

6 Enoni paa moromolo nimele
ungumu aku keri nimele. I ungu
te liko manjengei. Yis alaye
koloni plawa undukanamu tepa
akondoromo. 7 Pasova bret yis
naa mundurumele mele molamili

ningo yis oimu pali wendo liko
lteaio. Linonga Pasova kongi sip-
sip mele Kraist toko kondoringimu
Gotendo paa tereno nimbolio tir-
imulumunga lino yis naa munduli
Pasova bret koinjo mele paa mo-
romolo. 8 Akumunga mumindili
kolopo imboma tepo kenjemili
nimbolio ulu keri teremolo oi yis
melemu wendo lipo lteamili. Aku
tepolio ungu paimbomu nemili,
uluma ltemo mele teamili nim-
bolio yis naa munduli bret koinjo
mele molopolio Gotenga imboma
moromolo nimbolio Pasova ltemo
uluma teringi mele tono kolopo
teamili.
9 Nani enondo pipia te oi topo
tipolio ambiye wapu langi noli
ulu keri teli imboma kinye koniye
naa leaio niu kano. 10 Aku wali
ambiye wapu langi noli ulu keri
teko molko peremelema molo eno
liemili ningo aie konopu lekolio
wapu ltimelema molo mele tendo
i gote ningolio kuro popo toromele
aku ulu teremele mai kombu
imboma kinye koniye naa leaio
ungu aku tepo naa niu. Nalo
aku tepa nilkanje, eno i mai kom-
buna kolangei wendo pulimala.
11 Nalo kinye imbomare kinye
paa koniye naa leangei nimbo
timboi. Imbomareni ambiye
wapu langi noli ulu kerimu teliko
purumele kinye mareni melema
liemili ningo aie konopu ltemele
kinye mareni i gote ningo melte
kuro popo toromele kinye mareni
umbulu taka ungu nindirimele
kinye mareni no enge nili nongo
loi ltemele kinye mareni melema
wapu lingei lope ltenderemele.
Nalo aku manga pupumuni teni
nimbei na Jisasinga imbomu moro
nimo lemo imbo akumu enonga
imbore konopu naa leaio. Aku
tembalo imbomu kinye kere popo
tiko naa naio.
12-13 Jisas ipuki naa tirimele
imboma Goteni apurumbelo.
Akumunga nani imbo akuma
apurumbo, molo. Nalo Bukuna
peremo ungu te i tepa,

Ulu pulu keri teli imbo te mako-
roko wendo mundeio. *(Lo 17:7)*

Akumunga Kristen imbomani
teremele aku ulu kerima enoni
manda apuruko wendo mundeio.

6

Korin imbomani enongano kot teringi uluma Poloni nimbe amenge terimu

1 Eno kinye mongo te peremo.
Kristen imboma kot naa pileli
konopu lekolio Jisas ipuki tirimo
imbo te kinye ungu te peremo kani
kot tendamili ningo Gote ipuki naa
tili imbomani kot pilengei nemili
ningolio ambe telka aku ungu
nimeleya? 2 Eno Gotenga yunge
mendepolo nimo imbomani peyal-
ime waina mai kombu imbomani
teremele uluma pali apurungei
ungumu komu tindingeya? Aku
ulu awili manda tenge lemo nalo
aku ambe telka pipili kolkolio
ungu i peremoma kot naa pilemili
ningeya? 3 Lino Jisas ipuki tiri-
molo imbomani Gotenga kongono
enselemani tenderingi uluma
apurumolo ungumu kape komu
tindingeya? Enselemani teringi
uluma manda apurumolo lemo i
mai kombuna teremele uluma paa
manda imbi tipo nimbo amenge
temolo lepamo. 4 Akumunga
ungu peremoma kot tendamili
nilimalanje Kristen imbi mainye
mololi teni kot pilipili ningo
lilimala. 5 I nio ungumupe eno
mai naa koromeleya? Eno paa
moromolo ningo none teremele
nalo enonga imunana Kristen
imbo talonga ungu peremomu
manda pilimbei imbo lipe manjili
tendekure kape moromonje? 6 Eno
paa. Nalo Kristen imbo angenu
kinye ungu te peremo kani kot
tendamili nimele ulumu ambele
konopu lekolio Gotenga ungu ipuki

naa tirimele imbomani kotena
kanoko molangei enoni pipili naa
teremona teremeleya?
7 Kristen imbo angenu te
ulu alowa mare teremona kot
tendamili nimele ulumuni eno
paa maindo puringi. Nu imbo
teni ulu kerire temomundo naa
pundu tombo konopu lenio lemo
Kraistinga ltemo ulumu tereno.
Imbo teni nunge melema wapu
limbei kili timomundo naa pundu
tombo konopu lenio lemope
Kraistini nimo ulumu tereno.
8 Nalo enoni Kraistini teaio nimo
uluma naa teremele. Kristen imbo
angenupilima kinye ulu keri mare
kape teremele. Melema wapu
lingeimunga kape kili tirimelela.
9 Ulu pulu keri teremele im-
bomani Gotenga mulu kombu
naa punge kani liko manjeio.
Eno enongano naa kili tieio.
Ambiye wapu langi noromelema
kape i Gote ningo mele te
kuro popo toromelema kape
omenupili umbulu tapu tekolio
wapu langi noromelema kape
iye angenu kinye ambiye angili
ulu teremelema kape 10 wapu
ltimele imboma kape liemili
ningo eio konopu ltemele imboma
kape no enge nili nongo loi leli
imboma kape umbulkondo ungu
nindirimele imboma kape kili tiko
melema wapu ltimele imboma
kape aku ulu teremele imboma
Gotenga mulu kombu naa punge.
11 Oipe eno imbomareni aku teko
moloringi. Nalo Awili Jisas Kraist
enonga nimbe kolorumumunga
Mini Kake Teli teremomuni Goteni
eno kulumie tondopa yunge imbo
kake telima mendepolo nimbelie
yunge imbo toya tolima imbi
tirimo.

Gotenga Mini Kake Telimupe linonga kangindo molopili nimbe tipe mundurumumunga kangindo ulu toya tolima teamili

12 Imbomareni uluma pali
manda temolo nimele. Teko
manda tenge nalo ulu mareni eno
naa tapombalo. Uluma pali manda
tero nalo ulu teni na nokombalo
mele manda molo. 13 Imbomareni
langi olomuni tirimolo wali olo-
muni ltimo nimele nalo kere
langimu kinye olomu talo Goteni
purupili nimbelomunga purun-
gele. Goteni enonga kangini
ambiye wapu langi nongo keri
keri ulu akuma teangei nimbelie
naa tenderimu. Kangi terimumu
yunge mendepolo nimbe terimu.
Yuni imbomanga kangima yunge
nimbe tepa ltimu. 14 Awili Jisas
kolopa ono kombuna perimu nalo
Gotenga engemuni topa makinjir-
imu. Lino kape aku tepala topa
makinjimbelo. 15 Enonga kangimu
kinye Kraistinga kangimu talo
Goteni lipe tendeku tirimu. Aku
oi pileringi kano ungumape kinye
naa liko manjirimeleya? Nalo
tendeku tirimo kangi kanomu
apureli ambomu moromona mepo
pumboya? Aku manda molo!
16 Gotenga bukuna peremo ungu te
i tepa kani liko manjeio! Ambo iye
talo kangi talonga tendeku tirimo
nimbe peremo. Aku tepa, iye teni
apureli ambomu mepa andomo
lemo aku ambomu kinye kangi
tendeku timbelo. 17 Nalo imbo
teni Gotenga imbomu molombo
nimo wali Mini Kake Telimuni
imbo akumu Kraist kinye tendeku
tirimo.

18 Ambiye wapu langi noli
ulu teremelemu paa keleame!
Imbo teni we ulu keri teremoma
aku yunge kangimunga tawendo
ltemo. Nalo ambiye wapu langi
noromo imbo aku teremo ulumuni
yunge kangimu tepa beambo
tirimo. 19 Goteni Mini Kake
Teli tirimumuni enonga tukundo
omba moromo kani enonga kangi
Gotenga ulke wengendelimu
kano ungumu oi pilkolio nalo
kinye naa liko manjirimeleya?
Eno enongano darenga we naa
moromele. 20 Yunge marenu Jisas

enonga nindipe kolopili nimbelie
tirimumuni Goteni eno yunge
imbo mendepoloma molangei
nimbe tepa ltimu. Akumunga
kano ulu kerima tiye kolkolio
kangimuni teremele ulumuni
Goteni teaio nimu ungu tenge tiko
molko yunge imbi wale pakaio.

7

Ambo liko iye punge wali tembalo ungumu Poloni ungu mane tirimu

1 Oi pipia toko tiko mundurin-
gina Kristen imbomani uluma
ambe tepo temoloya ningo waliko
pileringi. Aku ungumunga nimboi
tero. Iye teni ambo naa limo
lemo aku penga lembalo. 2 Nalo
andi kombu tukundo moromele
imbomani eno andoko ambiye
wapu langi noromelemunga aku
ulu naa teangei kani ambo yu
mele mele liko amboma iye yu
mele mele paio. 3 Iyemunga
kangimu ambomunga. Akumunga
iyemuni kangimu lopeke naa
tewi. Ambomunga kangimu
iyemunga. Akumunga ambomuni
kangi naa kanopili ungu naa niwi.
4 Ambomuni yunge kangi yunu
kau naa nokoromo. Iyemuni
kape waye nokorombele. Aku
tepala iyemunga kangimu yunu
kau naa nokoromo. Ambomu
kinye waye nokorombele. 5 Eno
ambo iye talo molongele lemo
elonga kangi nendo yando mi naa
talio. Nalo Gotendo enge nimbo
konge nembili ningolio kangi mi
tambili ungumundo ee ningele
lemo aku teko wali ponjilimunga
kangi mi manda talio. Aku
ulu pora tingele kinye Satan iye
kerimuni elonga konopuna enge
naa peremona ambiye wapu langi
nalio nimbe kondi topili ungu naa
nipili ningolio eloni mi tongele
ulumu akuna ongolio kelealio. 6 I
ungumu pe paa Gotenga mane
ungure molo. Eno tapopilimunga
tenge kape teangei nimbolio nio.
7 Ambo naa lili iyemu aku tepo
manda moro. Eno imbo palini aku
teko imboma molonge lemo aku
penga nalo Goteni imbo yu mele
mele enge lupe lupe tirimu. Mare
ambo iye talo tendekuna manda
molangili enge te tirimu. Aku
tepala mare imbo tendeku manda
molopili enge te tirimu.

8 Kinye wenepo mololima
kinye ambo waima kinye aku
imbomando ungu te nimboi tero.
Na moro mele molongei lemo
aku molko kondoromele. 9 Nalo
ambiye wapu langi naa namili
ungu manda naa ninge lemo eno
ambo liko iye punge. Aku ambe
telka, ulu keri wendo naa opili
ningo molko kondoromele.

10 Ambo iye ambiye ningo
morombele talondo mane ungu te
nimboi tero. Aku mane ungumu
nanga mane ungure molo. Aw-
ilimunga mane ungumuni i tepa
nimo ambomuni omena iyemu
tiye naa kolowi. 11 Tepa wendo
pumo lemo omena iyemu tiye
kolopa wendo pumbe molomo
lemo ne kana ya kana naa tewi.
Nunu manda naa molonio lemo
aku omena kinye ningo amenge
tekolio tukundo pungo molowi.
Iyemuni kape yunge ambomu
makoropa wendo naa mundupili.

12 Ambiye talonga te Jisas ipuki
tipelie molombalo nalo yunge
omenu te Jisas ipuki naa timbelo
aku teko moromele imbomando
ungu te nimboi tero. I ungumu Aw-
ilimunga mane ungure molo. Jisas
ipuki naa tili oi ltinu ambomuni
nu kinye molomboi nimbe tai
nimo lemo nu Kristen iye angenu
teni ambo kanomu makoroko
wendo naa munduwi. 13 Aku
tepala, Jisas ipuki naa tili iye
oi purunu iyemuni nu kinye
molomboi nimbe tai nimo lemo
nu Kristen ambo angenu teni iye
kanomu tiye naa kolowi. 14 Aku

ambe telka omena iyemu nu kinye
moromomunga yu Goteni yunge
imbomu none tendepalie nokom-
balo. Aku tepala Kristen iyemunga
omenu ambomu Jisas ipuki naa
tirimomu Goteni aku ambomu
yunge imbomu none tendepalie
nokombalo. Aku ulu Goteni
naa telkanje elonga bakuluma
wendo imbomarenga bakuluma
none telka. Nalo Goteni i teremo
ulumuni elonga bakuluma yunge
none tendembalo.
15 Nalo ambiye talonga teni ipuki
naa tirimumuni te tiye kolopa
pumbei temo lemo aku imbomu
yunge pupili kani tiye kolowi.
Goteni lino Kristen imboma aku
tepa umbuni naa meko konopu
ame topili molangei nimumunga
ipuki naa tirimo imbomu yu
pupili. 16 Ipuki tili ambomu
nu nunge iyemu kinye molonio
ulumuni yu Gotenga ungumu
pilimbelonje aku ulumu nu naa
liko manjirino. Aku tepala ipuki
tili iyemu nu nunge ambomu kinye
molonio ulumuni yu Gotenga
ungumu pilimbelonje aku ulumu
nu naa liko manjirino.

Goteni eno kanopa ltimu wali moloringi kano mele molaio

17 Aku ungumu ltemo nalo
Goteni eno aku teko molko peangei
konopu lepa tirimu mele molaio.
Goteni oi eno kanopa ltimu wali
enonga teringi ulu kanoma teko
kau molko peaio. Aku ungu
Jisas ipuki tiko moromele imbo
palimando nio. 18 Oi nu Juda imbo
kangi pundu kopilimu molani
wali Goteni nu kanopa ltimu
lemo kangi pundu naa kopili
imbo tawendore none naa tewi.
Aku tepala nu kangi pundu naa
kopili wendo imbomu molani wali
Goteni nu kanopo ltimu lemo
nunge kangi pundumu kopengei
ningo Juda imbore none naa
tewi. 19 Kangi pundu kopili ulu
akumu ulu nerungere. Kangi naa
kopili ulu aku kape ulu nerungere.
Nalo Goteni teaio nimo unguma
tenge tiko tenge lemo aku ulu
tukumemu. 20 Aku tepa mele eno
oi molko peringina Goteni kanopa
ltimu kano teko molko peaiola.
21 Eno kongono kendemande
teremele imboma molangei wali
Goteni eno kanopa ltimu lemo
eno akumunga konopu umbuni
naa lieio. Nalo eno kongono
kendemandemunga molangei
wendo pungei ulu te mandakona
lemo lemo aku ulu manda teaio.
22 Kongono kendemande teremele
imboma kinye enonga kombu mo-
romele imboma waye talo Gotenga
imboma manda molonge mele i
tepa, Kongono kendemande im-
bomu Goteni kanopa lipelie wali
yunge imbomu nimbe konopu
ltemo. Aku tepala imbo teni yunge
kombuna we moromomu Goteni
kanopa lipelie wali Kraistinga kon-
gono tendembalo imbomu nimbe
imbi tirimo. 23 Goteni eno yunge
marenu Jisasinga mememuni polo
tepa lipelie eno yunge mendepolo.
Aku ulu terimumunga eno imbo
iyemani kongono kendemande
mele teko ulu kerima teaio nimele
ungumu tenge naa tieio. 24 Goteni
eno taporomo wali oi eno molko
peringina Goteni kanopa ltimu
kano mele molko peaio. Eno
yu mele mele aku teko molangei
Goteni tapombalo.

Ambo iye ningo naa mololi imbo-mando Poloni ungu mane tirimo

25 Ambo iye ningo naa mololi-
mando ungumu oi pipia toko
tiringimunga nani i tepo nio.
Goteni i ungumu nando ningo
tiwi nimbe naa nimu nalo Goteni
na paimbo toya topo molambo
nimbe taporomo iyemuni i ungu
mane tiromu pilengei. 26 Kinye wai
kerimu ltemo kani eno enonga mo-
romele mele aku teko molongepe
aku penga lepamo. 27 Nu ambo te
oi ltinu lemo kelko aku ambomu

tiye kolamboi konopu naa lewi.
Nu ambo naa lili wangono angilino
lemo altopo ambo liemboi konopu
naa lewi. 28 Nalo nu ambo te
linio lemo aku ulu aloware molo.
Aku tepala ambo wenepo te iye
pumo lemo aku ulu aloware molo.
Nalo i wai keri ltemomunga ambo
iye mololimani enonga lapumu
kele tongeimunga umbuni pulumu
lingei konopu lteo.

29-31 Mai kombu ulu ltemoma
pora nimbei teremo. Akumunga
nanga Kristen imbo ango kame
aku nio ungumunga pulumu i
tepa. Kinye i wai ponjili molto-
molona, eno ambo bakulu mololi
iyemani ambo naa lili iye none
teko Gotenga kongonomu enge
ningo teaio. Umbuni meko kola
teko moromele imbomani aku
ulumu tiye kolko enge ningo
molaio. Tono kolko pende pende
ningo moromele imbomani aku
uluma kelkolio konopu toimbo
topili ningo molaio. Melema polo
teremele imbomani aku melema
lepa tule pumbelo konopu naa
leaio. I mai kombuna kou kongono
teremele imbomani kou limolo
konopu naa panjeio.

32 I mai kombu umbuni lte-
momanga enoni ambe temolowa
konopu awini naa leangei nim-
bolio unguma nio. Oi ambo
naa lili Kristen iyemuni Awilimu
konopu penga timbei Goteni tewi
nimu uluma paa tembo konopu
ltemo. 33 Nalo ambo mololi
iyemuni yunge ambo bakuluma
kele toromo. Yunge omenuni
konopu mondopili uluma andopa
teremo. 34 Aku iyemuni Gotenga
kongono tembonje ambo baku-
luma kele tombonje konopu talo
ltemomuni yu topa tundurumona
moromo. Aku uluma ambomani
kape teremele. Iye naa mololi
amboma kinye ambo wenepoma
kape Awilimu konopu penga
tiemili konopu ltemele. Konopu
kangi taloni enge ningo Awilimuni
teaio nimu ungumu teamili
ningo yunge imboma molamili
konopu panjirimele. Nalo iye
mololi ambomuni yunge bakulu
lapali kele toromo. Aku tepalie
yunge omenuni konopu mondopili
uluma andopa teremo. 35 Eno
ambiye ningo naa molangei aku
ungurendo naa nio. Nalo enoni
konopu talo naa lekolio konopu
tendekumu panjikolio Goteni teaio
nimu uluma toya toko yunge imbo
tukumema molangei nimbolio eno
tapomboi konopu lepolio nio.

36 Nalo iye teni ambo limo lemo
ulu aloware naa teremo. Kris-
ten imbo mareni lara langi noringi
nalo imbo talo ambo iye talo ungu
oi naa ningi kinye ambo limbelo
iyemuni oi naa lipolio ambomu oi
molopili tepo kenjiro konopu lep-
alie, kinye limboi nimo lemo aku
imbo talo ambo iye talo molon-
gele. 37 Nalo ulu teni tope naa
tirimuna iye teni konopu toimbo
topili yunu enge nimbe lipe man-
jipelie ambo naa limbo konopu
panjimo lemo yu kape aloware naa
teremo. 38 I ulu talonga nimbo-
lio lara langi noringi ambomu paa
ltimo iyemuni ulu pengamu ter-
emo nalo lara langi noringi am-
bomu naa ltimo iyemuni aku ulu
paa pengamu teremo konopu lteo.

39 Ambomu yunge omenu iyemu
koinjo molombalo wali aku yu
paa yunge iyemu kinye molopa
peremo. Nalo yunge omenu
kolomo lemo aku kau yu manda
iye lupe pumbelo. Nalo iye pumo
lemo yu Gotenga ungumu pilim-
belo iyemu kau kanopa ltendepa
pumbelo. 40 Nalo ambomu yu
altopa iye naa pumo lemo aku yu
molopa kondombalo konopu lteo.
I ungu nioma Gotenga Mini Kake
Telimuni na tope tipelie ee nimo.

8

Imbomani mele te gote ningo

kuro ulkena ari mele koiringima manda nongenje Poloni ungu mane tirimu

1 I melemu gote ningo kuro ulkena ari mele koiringi langima manda namilinje waliko pileringi ungumundo kinye nimboi tero. Imbomareni lino Kristen imboma uluma pali lipo manjirimolo nimele ungu akumu paimbo. Nalo imbo teni lipe manjili imbo none teremo wali yu mongo kondoromo. Imbo teni imboma kondo kolopa konopu mondoromo wali Gotenga engemu yando ltimo. 2 I ulumu paa lipo manjiro konopu lepalie aku imbo teni Kristen imboma lipo manjirimolo mele oi pilipe aru naa tili. 3 Nalo Gote konopu mondoromo imbomu Goteni aku imbomundo yunge kanopa ltendeli imbomu imbi tipe lipe manjirimo.

4 Kano ungumu liko manjengei kani kuro koiko ari mele langima manda nomolonje ningi ungumundo nimboi. Mele te i gote nimelemundo, damu enge naa peli, koinjo naa moromo nimolo. Gote tendekumu yu kau moromo. 5-6 Paimbo, mai kombu imbomani melemanga i linonga gotema ningo, ya i linonga awilima imbi tirimele. Muluna ola ltemoma kinye maina mainye ltemoma aku melemando gote ninge nalo linoni Gote tendekumu kau moromo nimolo. Linonga Gote, melema palinga pulu iyemu yu. Lino Yunge imboma molamili nimbo moromolo. Aku tepala linonga Awili tendekumu kau moromo, yu Jisas Kraist. Yuni melema pali tepa wamorumu. Lino koinjo molamili nimbe tepa koinjo ltimu.

7 Nalo Jisas ipuki tirimele imbo mareni kolo toli gotemanga enge naa peremo nimolo ungumu naa liko manjirimele. Imbo kanoma oi mele tendo i gote ningo kuro koirimele uluma teringi. Akumunga kuro ulkena ari mele koinge langima liko noromele wali apa i kuro koinge langima nomolo lemope, alowa temolo lepamo ningo konopu ltemele. Aku tepa konopu enge naa nimomuni eno tepa mainye mundurumu. 8 Nalo langi noromolomuni lino Gote kinye imbo pengama naa tendelka. Lino langi akumu naa nomolo lemo lino imbo kerima molo. Aku tepala lino langi akumu nomolo lemo lino imbo pengama molo.

9 Nongenje, naa nongenje aku enonga tenge. Nalo teremele ulumuni Kristen imbo angenu te manda naa nombo nimo kanomu teremele ulu teambo nimbelie yu ulu alowana mainye pumbelo naa tendaio. 10 Liko manjeio. Eno enge ningo angimelemani kolo toli gote tenga ulke tempel molko kuro koiringi langi noromelena kanopalie kuro langi naa nombo nimbe pipili koromo Kristen imbo angenu teni nanga imboma aku langi noromele kani na kape manda nombo konopu lepalie kuro koiringi langima nombalo. 11 Kuro koikolio kere langi koirimelema manda nomolo ningo liko manjirimele ulumuni aku Kraistini yunge nindipe kolorumu Kristen imbo angenu konopu enge naa nilimu teko mainye mundurumele. 12 Kristen imbo angenupili mareni tumbi nili ulu temuya ningolio konopu enge ningo naa ltemelema aku teko mainye mundurumele wali Kraist yu imbo kanomanga nimbe kolorumu iyemu kinye enoni ulu keri teremele. 13 Akumunga i konopu lteomu eno kape aku teko konopu leaio. Nani langi aku tepo noromuni nanga Kristen angenu te alowa tendepo tepo mainye mundundu lemo kuro koiringi ari mele langi te altopo paa naa nombo. Aku tepolio, yu tepo mainye naa mundumbo.

9

Goteni Pol aposel kongonomu tirimumunga Poloni paa tono kolopa kongono we terimu

1 Ulumareni Pol pange tenderemo nimele nalo aku tepa molo. Pol iye aposelere molo konopu ltemele nalo Iye Awili Jisas mongoni kanopolio Jisasini kongono tirimumuni eno Gotenga imboma molangei nimbo tukundo lipolio aposel moro. 2 Imbomareni na aposelere molo nimele. Nalo na Jisasinga kongono tenderimunga eno Kristen imboma moromelemuni na paa Jisasinga kongono tipe munduli iye aposel nimbe mona ltenderemo. Akumunga enoni Pol paimbo iye aposel kongono tepa moromo ningo liko manjirimele.

3 Nani enge tipolio na kanoko keri pilko moke teremele imbomando i ungu nio. 4 Enonga kombuna aposel kongono terembolomunga enoni langi no talo tieio ungumu manda nilimbala. 5 We aposel iyema kinye Awili Jisasinga angenupili kinye Pita aku iyemani kombu ponenge pungei wali enonga Kristen omenupili amboma meko waye purumele mele aku teremele ulumu ilto kape manda telembala. 6 Ambe telka Barnabas iltoni kau kele topo kongono tendambili konopu ltemeleya?

7 Gavmanemanga ami iyemani kou naa limolo, we opa tendemolo nimele ungu akumu narini nilka. Imbo teni wain poinye panjipelie mongo ina topalie wali nowi mele kanomu naa namboya ungu narini nilka. Imbo teni kongi meme tapu imbo molopalie wali ame kolopa limbelomu narini naa nolka. 8 Aku unguma mai kombu imbomani teremele ulumundo naa nio. Nimboi tero ungumundo Mosesini oi topa panjirimu mane ungumuni tendeku ungu kala nimo. 9 Aku unguna i tepa nimbe peremo:

> Kongi kaomuni wit nowi lelima kambulupe mongoma oltendembai kongono tendembalo wali yunge keremu ka toko pipi naa tiwi. *(Lo 25:4)*

Goteni kongi kaoma kondo kolopa konopu lepalie kau aku tepa naa nimu. 10 Aku manda lepa lino Gotenga kongono tenderemolo imbomando nimu. Poinye apape toromo iye te kinye poinyena langi mongo nowi ltemomu ina topa amenge teremo iye te kinye aku iye taloni i poinye mongo toromele langimare nombolo konopu lekolio kongono yu mele mele terembele. Kongi kao manda leli ungu kanomu Goteni lino aku tepo mele moromolomando nimu. 11 Mini Kake Teli tirimu unguma langi imbore mele nimbo tipo tili tirimbulumunga Barnabas iltoni eno enge tirimbulu. Akumunga enoni ilto kere langi tiko tapu telemalanje narini molo nilka. 12 Gotenga kongono imbomareni eno tapongemunga langi tiko nokoromele. Akumunga linoni eno pulu mondopo kumbe lepo Jisasinga temane topo tirimulumunga paa langi tiko nokoko kondolemala. Nalo paa aku teko teaio ungu naa nimulu. Aku molo. Imboma umbuni naa timilindo Kraistinga temane pengamu pilengei nimbolio kele topo umbuni awini meremolo. 13 Oi tempel ulkena kuro koiringi uluma liko manjeio. Neya ulkena imbomare ulke amenge teko kongono teringimani tukundo tukundo ongo tiringi kerema marendo noringi. Aku tepala iyemareni alta polona kuro koiko kongono tekolio wali ari mele kaloringi marendo noringi. 14 Teringi aku mele, Awilimuni Jisas ipuki tirimele imbomani

Jisasinga ungu tukumemu toko
tiko meko andoromelema melema
tiko nokoko tapaio nimu.
15 Aku tapongei melema Goteni
nando manda linio nimu nalo naa
ltiu. Kinye i pipiana ungu topo
panjipolio wali na enoni tapoko
melema tingei konopu lepolio
naa tero. Enonga mele mare naa
lipo nanga nanu kele topo tono
kolopo moro ulumu imbo teni pipi
tilkanje na oi kolka konopu lteo.
16 Nalo Goteni nando Jisasinga
temane toko imbomando ningo
tipuwi nimumunga, ungu kanomu
nimbo tipolio wali imbi molopili
nimbo naa tero. Imbomando
aku ungu naa nimbo tindu lemo
na bembo nimbo. 17 Nanga
konopumuni Gotenga ungumu
nimbo tindu lemo melema tieio
manda nimbo. Nalo Goteni niwi
nimo ungu pilipolio ungu nimbo
tindu lemo aku yunge tewi nimu
ungumu tenge tipo Jisasinga ungu
pengamu imbomando nimbo
timbo. 18 Konopu penga tili
melemu te ltemoya? Enonga
Goteni kongono tenderemele
imbomando tapoko tieio nimo
melema manda limbo nalo naa
limboi kani imbomando Jisasinga
ungu tukumemu nimbo tiro wali
enonga melema naa lipolio we
nimbo tipo tono kolopo moro
akumu konopu pengare ltemo.

Poloni imbo pali tukundo limbei terimu ulumu

19 Na imbo tenga ka kongono ten-
depo naa moro. We molopolio nalo
imbo pulumu Jisasinga imboma
molangei nimboi imbo palinga ka
kongono iyemu molamboi konopu
lepolio tero. 20 Tero uluma aku i
tepa. Juda imboma Kraistinga im-
boma molangei nimboi akumunga
eno kinye molopolio wali Juda
imbomani teremele ulumanga
tepo tukuruku pero. Mosesinga
mane ungumu lombimele imboma
Kraistinga imboma molangei
konopu lepoliomunga kano im-
boma kanangei wali mane ungu
lombileli mendepolo mele moro.
Nalo Mosesinga mane ungumunga
maindo naa moro. 21 Mosesinga
mane ungu naa pimele imboma
Jisasini tepa lipili konopu lepo-
liomunga eno kinye molopolio
wali kano mane ungumu naa
lipo manjili iye mendepolo mele
moro. Nalo aku ulu tero wali
Gotenga tewi ungumu umbulu naa
tiro. Aku tepolio Kraistini terimu
ulumu lipo kumbena mundupolio
tero. 22 Konopu toimbo naa
topili Jisas ipuki tirimele imboma
enge nengei tapomboi konopu
lepoliomunga enonga teremele
uluma bembo naa timboi taka
lipo moro. Ulu palima teromuni
imbomare Jisas ipuki tiengei
tapomboi konopu lepoliomunga
imbo palinga teremele uluma tepo
tukuruku pero. 23 Jisasinga ungu
pilko ipuki tiengei nani imboma
enge timboindo aku uluma pali
tero. Jisas ipuki tirimelemando
Goteni mane ungu timbelo mele na
kape limbo lepamo nimbolio tero.

Melema apureli ltimele ungumu Poloni manda lepa nimu

24 I ungu manda lepo niomu
eno liko manjengei. Imbomareni
kombure lingei opa teko arale
teremele nalo enge nimomuni
ltimo. Aku teremele mele enoni
mulu kombu limili ningo arale
teaio. 25 Opa pungei purumele
wali keri keri konopuma tiye
kolko kombumu limolo lepamo
ningo konopu tendekumu panjiko
purumele. Kombu linge nalo
akilio pora nimbelo. Nalo mulu
kombu liemili keri keri konopuma
tiye kolopo aku kombuna molopo
pumolo. 26 Aku tepa mele na ola
kane kane naa puro nalo mongo
konopu talo kinye puro. Ola kane
kane mera naa toro nalo kanopo
kondopolio toro. 27 Kinye kape opa

pule iyemu kinye opa tero lepamo
nimbolio nanga kangimu kele
toro. Aku ambe telka, na Gotenga
ungumu imbomando opa ungu
nimbo tipolio na altopo embambo
naa nimbo mulu kombu limboi
kangi kele toro.

10

Oi Israel imbomanga lapali kolepaleni teringi ulumu Poloni manda lepa iye kerimunga kondi toromo ungumu naa pileio nimu

1 Eno mainye naa pungei i
manda lepo nimboi tero ungumu
wamongo pilko kondaio. Linonga
ara kaue kame Isip kombu tiye
kolko wendo oringi wali kupe
lombili wangei nimbelie Goteni
kupe te tipe mundurumu akuna
maindo oringi. Kelepa Goteni Kon-
doli Nomu mendo mendo winjo
winjo imunana kapu lepili nimu
aku aulkena nekondo puringi.
2 Imbo akuma nona yakondo
ongo kupena maindo oringi aku
ulu taloni Moses kinye kopu
teko yunge imbo lombileringima
manda lerimu. Aku ulumu no
mele ltingi. 3 Aku wali Mini
Kake Telimuni muluna mainye
opili nimbe langi tirimumu palini
noringi. 4 No tirimumu palini
noringi. Aku nomu Goteni kouna
akupe wendo opili nimu kinye
orumuna noringi. Aku nomu
terenga terenga wendo puringi
kombuna koumunga no akupe
omba molorumuna noringi. Aku
koumu yu Kraist manda lepo nio.
5 Goteni aku tepa tapopalie nalo
kano imbomanga ulu keri tering-
ina kanopa penga naa pilerimu.
Akumunga imbo akuma kolangei
nimbe enonga kangi panama imbo
naa peli kombu kapu wena tenga
tenga leangei nimu.

6 Oi imboma kinye i uluma
wendo orumupe, kinye linoni
kanamili nimbelie terimu. Oi
imbomani ulu kerima teringima
lino teamili eio ungu naa nemili
nimbelie wendo orumula. 7 Aku
imbo mareni mele tendo gote
ningo kuro popo toringi kani
enoni aku ulu naa teaio. Israel
imbomani teringi ulu akumu
Gotenga bukuna ungu te nimbe
peremo:

Israel imboma kere kapu awini
nongo no enge nili mare aw-
ini nongo molkolio ulu keri
nale teringi. Aku tekolio
manga topa naa ltimu. *(Kis
32:6)*

8 Linoni ambiye wapu langi
naa namili. Koro oi, wali ten-
dekumunga ambiye wapu langi
noringi Israel imbo 23,000 Goteni
topa kondorumuna koloringi.
9 Linonga Iye Awilimu manda
tembalonje nimbo naa manda
manjipo kanamili. Israel imbo-
manga lapali kolepale aku ulu
teringima Goteni waimbe keri-
mani naio nimuna aku imboma
nongo kondoringi. 10 Goteni
ambe temona teremoya ungu naa
neio. Oi imbomareni aku ulu
teringimunga Gotenga muluna
kongono iye ensel imbo topa
kondolimuni imbo akuma topa
kondorumu.

11 Oi imboma kinye i uluma
wendo orumupe manda lepa
kanamili ningolio lino mulu mai
talo pora nimbei teremo waina
moromolo imbomani aku ulu
naa teamili ningo toko panjiringi.
12 Akumunga eno wamongo liko
manjeio. Imboreni yu uluma
pileli kelkele tonio lemo papo
teko munduko ongo mainye punio
kani wamongo kane kane molowi.
13 Eno tepa maindo mundumbei
teremo manda manjili ulu koinjo
te oi wendo naa orumu. Ulu aku
tepamani imboma pali manda
manjirimo. Goteni nanga imboma
tapombo nimu ungu ara tipelie
manda manjili ulu teni eno tepa
maindo mundumbei embambo
tipili ungu naa nimbelo. Nalo

ulu teni manda manjipe umbuni timbelo wali Goteni eno umbuni meangei enge tipelie tapombalo.

Kuro koiringi langi kinye langi mongo wain talo manda nongenje nimbe Poloni ungu mane tirimu

14 Kuro koiringi langi noromele ulumuni eno manda manjirimo. Akumunga nanga Kraistinga imbina kanopo ltimolo imboma, kolo toli gote kuro koiko popo toromele uluma umbulu tieio. 15 Eno liko manjirimele imbomando nio. Nanga nio ungumu kolo toronje enoni pilko moke teaio. 16 Kraist yu kolorumu wali yunge mememuni lino imbo palima tepa koinjo ltimu. Akumunga langi mongo noromolo wali mane ungu peli kap lipolio Gotendo paa tereno nimbo no wain nombolio lino meme tendeku imboma moromolo. Aku tepala bret pike leli noromolo wali lino Kraistinga kangi tendeku imboma moromolo. 17 Bret tendekumu kau ltemona lino Jisas ipuki tirimolo imboma pali pike lepo noromolo. Akumunga lino imbo manga lupe lupema imbo tendeku mele moromolo.

18 Israel imbomani Gotendo paa tereno ningo melema kalko tirimele uluma liko manjeio. Israel imbomani Gotendo paa tereno ningo ari tirimelema toko kondokolio ekondo alta polona tipe nomba pora tipili ningo kaloringi nalo ekondo enonga noringi. Aku ulu teringimunga Gote kinye kopu teko moloringi. 19 Nalo aku ungu nimbolio wali Gote naa lipe manjilimani kolo toli gotemanga kuro koiringi ulumu aku ulu tukumere konopu naa lteo. Kolo toli gote yu kape gote tukumere molo nio. 20 Imbo kanomani kuro koiringi wali keri kuromando ari tirimelema tiko tapangei ningo teremele. Aku imbomani Goteni tapopili ningo ari tirimele te naa tirimele. Eno keri kuroma kinye kopu teko naa molangei konopu lepolio nilipo ombo aku ungu nio. 21 Walite Awilimunga kap noromele. Walite keri kuromanga kap noromele. Aku teko paa naa teaio. Walite Kraist liko manjiko langi mongo noromele. Walite keri kuromanga kuro koiko langima noromele. Aku teko paa naa teaio. 22 Goteni lino kinye wailke naa tombalona teremoloya? Yu enge naa peremo nimbolio lipo amboltomoloya?

Imbo te ku pembalo kanaio nimbe Poloni ungu mane tirimu

23 Kristen imbomareni ulu palima manda temolo nimele. Nalo aku ulu palimani lino naa taporomo. Imbomareni ulu palima manda temolo nimele. Nalo teremele ulu palimani imboma tepa enge naa tirimo. 24 Imbo teni nu nunu kele tokolio aku ulu naa tewi. Nalo imbomare tapombalo ulumu tewi.

25-26 Eno ari melema maket teremelema manda liko nongei. Aku ambe telka, Gotenga bukuna peremo ungu lipo manjirimolomu i tepa:

> Mai kombumu kinye akuna tukundo ltemo melema palinga pulu iyemu Gote yu. *(Sng 24:1)*

Akumunga kuro koiringi langimu liembonje naa liembonje ningo konopu talo naa leaio.

27 Aku tepala Jisas naa pileli imboreni nundo langi tendeku tipo nambili owi nimbelo wali pumbo konopu lenio lemo aku manda punio. Aku wali da kuro koinge langima ltemoya konopu talo naa lekolio langima manda nonio. 28 Nalo waye molongei imbo teni langi damu kuro koinge ltemo nimo lemo aku langima naa nowi. Aku ungu nimbelo iyemuni ulu aloware ltemo konopu lepili kani yu naa tepo kenjimboi konopu leko aku langima naa nowi. 29 Nonio lemo nu ulu keri te aku teko naa

tenio. Nalo iyemu molopili aku
ulu keri konopu ltemomunga aku
langi naa nowi. Nalo iye akumu
ambe temona nanga uluma moke
tepa molopa kanopili langi naa
namboi konopu ltenoya? 30 Waye
molkolio Gotendo paa tereno
ningo kere langi nonio wali aku
ambe telka Goteni oi mane ungu
tirimu langi noniona iye teni nu
ulu keri tereno nimbelo langi naa
namboi konopu ltenoya?
31 I nimboi tero ungumunga aku
langi naa nowi. Ulte tenionje.
Ulte naa tenionje. No te non-
ionje. Langi te nonionje. Aku
uluma pali Gotenga imbi leko an-
jiko tewi. 32 Enoni Juda imboma
kape Grik imboma kape Gotenga
ungumu pilenge imboma kape we
imbo narire akuma konopu alowa
naa leangei ningolio uluma teaio.
33 Imbo pulumu Jisas ipuki tiengei
nimbo tapopo moro. Na nanu kele
naa toro. Imboma pali na konopu
penga leangei nimbolio uluma pali
aku tepo tero. Eno kape aku ulu
talo teaio.

11

1 Kraistini terimu ulumu lom-
bilipo tero mele eno kanoko lom-
bileio.

Ambo iyemani Gotendo konge tenge ulumu Poloni ungu mane tirimu

2 Oi ungu mane tiruma enoni
waliwali na naa tiye kolamili ningo
konopu ltemele. Akumunga aku
ulumu paa teremele nio.
3 I nimboi tero ungumu kape
liko manjeio. Kraist yu Gotenga
maindo moromo akumunga
Kraistinga pinyewe Gote. Aku
tepa iyema pali Kraistinga maindo
moromelemunga iye palimanga
pinyewema Kraist. Aku tepala
amboma iyemanga maindo mo-
romele akumunga ambomanga
pinyewema iyema. 4 Gotendo
konge tembai wali iye teni melte
pinyewena pakopalie yunge
pinyewe iye Kraist tepa kenjir-
imo. Imbomando Gotenga nimbe
munduli unguma nimbe para
timbei wali wainye pakopalie
pinyewe iye Kraist kinye tepa
alowa tenderemo. 5 Aku tepala
iye puli ambo teni pinyewe aku
naa toli we Gotendo konge temo
molo Gotenga nimbe munduli
ungumu imbomando nimbe timo
lemo yunge iyemu tepa mai
kondombalo. Aku ulu telkanje
pinyendi poroli ambo apureli none
telka. 6 Iye puli ambo te yunge
pinyewena mele te aku naa tomo
lemo yunge pinyendi porombalo.
Nalo porowinga molo karu leko
ponjiwinga mai kolomo lemo
mele te pinyewena pakombalo.
7 Goteni pulu polopa iye terimu
wali yu yunu manda lepa au
nimbe imbomani yunge imbi
pilengei terimu akumunga Gote
konge ningei wali iyemani enonga
pinyewena mele te naa pakonge.
Aku tepa mele omenu ambomuni
teremo ulumanga imbomani
kanokolio omenu iyemu wale
pakoromo ltemo ningo iyemunga
imbimu kapi nimele. 8 Imboma
terimu wali Goteni iyemu tem-
bai wali ambomunga wendo
lipe naa terimu, nalo ambomu
iyemunga lambomu wendo lipe
wamorumu lipo manjipo paimbo
nimolo. 9 Iyemuni ambomu
maindo molopa tapopili nimbelie
naa terimu, nalo ambomu yunge
iyemu tapopili nimbelie terimu.
10 Goteni oi terimu ulu pulu-
munga kinye enselemani kanoko
penga pilengeimunga aku ungu
pulu talonga ambomani linonga
iyemanga ungu pilipo maindo
moromolomu mona lepili ningo
mele te pinyewena pakangei.

11 Nalo ambomani iyemu yu
tepili ningo linongano manda
molamili nengei nimbe Goteni aku

tepa amboma naa terimu. Aku
tepala iyemani ambomu yu tepili
ningo linongano molamili nengei
nimbe Goteni iyema naa terimu.
12 Oi iyemunga lambomu wendo
lipelie wali ambomu wamorumu
nalo altopa ambomuni topele
topa iyema kalopa lipili nimbe
Goteni aku uluma pali wendo
opili nimbe terimu. 13 Iye puli
ambo teni pinyewena mele te
naa pakopalie Gotendo konge
teremomu manda tembalonje
aku ulumu eno enongano liko
manjeio. 14 Mai kombu ulu
ltemomuni iye te pinyendi ambo
mele lapie memo lemo ambele
iyerenje konopu ltemolo. 15 Nalo
ambo teni pinyendi wale memo
lemo manda lipe tirimona kanopo
penga pimolo. Aku ambe telka
yunge pinyendimuni wainye mele
pakopili nimbe Goteni tirimu.
16 Aku nio unguma imbo teni
topa akumbei temo lemo i nio
ungumu lipe manjipili. Lino
aposel iyemani pinyewena mele
te pakoli uluma aku ungu nio
mele kau teremolo. Jisas ipuki
tiko nombeya teko kombu maliona
moromele imbomani kape ulu
teteko naa teremele.

Korin imbomani langi mongo nongo Jisas liko manjirimele uluma ningo amenge teaio nimbe Poloni ungu mane tirimu

17 Eno nombeya teremele wali
imboma Jisas kinye kopu teko
molangei ningo enge naa tiko teko
kenjirimele akumunga i nimboi
tero unguna eno uluma teko
kondoromele ungu te manda naa
nio. 18-19 Te kumbe lepa, eno ongo
nombeya teremele wali konopu
tendekuna naa pupili molko
manga pupu lupe lupe moromele
ungu pileru. Eno lupe lupe mo-
romele ungu pilipolio alaye ipuki
tiro. Aku ambe telka aku ulumuni
Goteni imbo naimele imbo toya
tolima moromele kanopa penga
pimo mona ltendembalo. 20-21 Eno
ongo nombeya teko molkolio wali
we imboma yu tepili eno kau
nomolo ningo pako pako wamoko
kere aku teko noromelemunga
Awilimu wale pakoko langi naa
noromele. Aku tekolio imbo
mareni no wain awini nongo
lowi ltemele nalo mare gala
punena engele kolko we molko
purumele. 22 Enonga ulkena
molkolio oi kere nongo no nongo
molaio. Imbo koropa nolima mai
kanangei ningo Gotenga imbo
nombeya teremelema ambe telka
teko kenjirimeleya? Aku teko
nongo moromelemunga eno paa
teremele nemboya? Aku paa molo.

Awili Jisasini langi mongo i teko naio nimu nimbe Poloni ungu mane tirimu

23 Awilimuni tirimu uluma lipo-
lio enondo nimbo tiru. Aku i
tepa. Ipu leli opa pule imbo-
manga kindo oi naa tili wali, Aw-
ili Jisasini bret lipe 24 Gotendo paa
tereno nimbelie pike lepa nimbei,
“I bretemu nanga kangimu. Eno
tapopili nimbo tiro. Na moro
ulumu liko manjiko langi naio,”
nimu. 25 Aku tepala langi nongo
pora tipelie yu kap te lipelie nim-
bei, “Nanga mememuni Goteni im-
boma kinye mi lepa tembo nimu
unguma ara tipolio i kapomu tiro.
I teko nongei wali na teru ulumu
liko manjiko naio,” nimu. 26 Jisas
oi yando naa oli bret kano nongo
kap kano liko no nongei wali Aw-
ilimuni imboma tepa limbei kolo-
rumu ningo para tinge.

Langi mongo nomili wali konopu ambelemu leamili

27 Akumunga, imbo teni bret
kano nongo kap kano liko no
nongo wale naa pakopalie yunge
noromo ulumuni Awili Jisasinga
mindi meme talo tepa kenjipe
alowa tendembalo. 28 Aku ulu

wendo naa opili nimbe bret kinye
no kapomu oi naa lili wali imbo te
te ningo enonga teremele uluma
moke teko liko manjikolio langi
mongo naio. 29 Aku ambe telka,
Jisasini lino lipe popo tipelie kopu
tepa molopa linonga nimbe kolo
wangopa kolorumu ulumu kanopa
imbi naa tipelie langi no talo
we nongolio imbo akumu Goteni
topili nimbe yunu tepa kenjirimo.
30 Enonga uluma oi naa liko
manjikolio Jisasini terimu ulumu
kanoko imbi naa tiringimunga
eno imbo pulumu kuro torumu
kolko leringi. Mare kape oi
kolko nomi ka akuringi. 31 Nalo
linonga teremolo uluma oi lipo
manjipolio nimbo amenge temolo
lemo Goteni konopu topele tonge
konopu lepalie lino naa tombalo.
32 Awilimuni lino ulu keri tere-
molona kanopalie umbuni tirimo
wali ulu keri teremele mai kombu
imboma kinye tipe kombuna
pangei ungu naa nimbeimunga
lino tepa amenge teremo.

33 Akumunga nanga Kristen
imbo ango kame eno kere langi
nongei ongo nombeya tenge wali
oi namili konopu naa lekolio imbo
angenupilima wangei kani nokoko
molaio. 34 Enonga nombeya teko
kenjingeimunga Goteni umbuni
naa tipili ningo nu imbo te engele
temo lemo nunge ulkena oi langi
nongolio owi. Altopo ombo wali
eno i teko teangei ungu we mare
kape nimbo timbo.

12

Mini Kake Telimuni imbo te te ningo Gotenga kongono tewinga enge tirimuma Poloni ungu mane tirimu

1 Mini Kake Telimuni imboma
kongono tendangei enge tirimuma
enoni paa liko manjengei ungu
mane timboi tero. 2 Eno oi Jisas naa
liko manjiringi wali, ungu naa nili
melemando gote ningolio akuma
kuro popo tongei ulu teni tope tir-
imu wali oi teringi ulu kanoma
liko manjiringi. 3 Aku ulu ker-
imu oi teringimunga i nimboi tero
ungumu wamongo liko manjeio.
Eno imbo Mini Kake Teli tope ti-
rimo teni Jisas bembo nipili ungu
akumu naa nimbelo. Aku tepa
Mini Kake Telimuni imbo te tope
naa timo lemo aku imbomu Jisas
yu Gote manda naa nimbelo.

4 Mini Kake Teli tendekumu kau
moromo nalo Gotenga kongono
tendewinga enge i kano kanoma
we tipe kalopa tirimo. 5 Gotenga
kongono lupe mare ltemo nalo Aw-
ili tendekumu kau moromo. 6 Aku
tepala kongono tendewinga enge
lupe mare peremo nalo Gote ten-
dekumuni yunge kongono manda
tendangei nimbe imbo yu mele
mele enge tirimo.

7 Imbo te te ningoni waye mo-
romele Kristen imboma tapangei
nimbe Mini Kake Telimuni Gote
moromo kanangei nimbe enge
tirimo. 8 Aku uluma i tepa. Imbo
tendo Gotenga ltemo uluma lipe
manjipelie imbomando teamili
nipili nimbe enge tirimo. Tendo
Goteni imboma kinye teremo
uluma kanopa imbi tipelie imbo-
mando nipili nimbe Mini Kake
Teli tendekumuni enge tirimo.
9 Aku tendeku Mini Kake Teli
tirimomuni imbo tendo Goteni
ulu enge nilimu manda tembalo
lepamo nimbe ipuki tipili nimbe
enge tirimo. Imboma tepa koinjo
lipili enge mare aku tendeku
Mini Kake Telimuni tewi nimbe
imbo tendo enge tirimo. 10 Imbo
tendo ulu wengendeli enge nili
mare tepili nimbelie enge tirimo.
Imbo tendo Gotenga ungu nimbe
mundulimu imbomando ungu
kanomu ningo tiwi nimbe enge
tirimo. Imbo tendo keri kuromuni
imbore tope tirimonje Mini Kake
Telimuni tope tirimonje kanopa
imbi tipili nimbe enge tirimo.
Imbo tendo imbo ungu te oi

naa pilelimu nipili nimbe enge
tirimo. Imbo tendo kape imbo
ungu te oi naa pilelimu topele topa
imbomando nimbe tipili nimbe
enge tirimo. 11 Tendeku Mini Kake
Telimuni yunu kau i ulumanga
engemu timboi konopu lepalie
imbo yaka yaka nimbe tirimo.

Lino Kristen imboma pali Goteni lipe Kraistinga kangimu wamorumu ungumu Poloni ungu mane tirimu

12 Imbo tenga kangimu
undukana tendekumu nalo
kangimunga imbima lupe lupe.
Kimbo ki kumbe mongo komu
lupe lupe peremo nalo kangi ten-
dekumu kau. Aku tendeku tirimo
mele, lino imbo lupe lupema Kraist
kinye popo tipo imbo tendeku
moromolo. 13 Juda imboma
kape Juda imbomanga wendo
imbo lupema kape ka kongono
teremele imboma kape enonga
kombu we moromele imboma
kape lino imbo lupe lupema Mini
Kake Telemuni lipelie Kraistinga
imboma molamili nimbelie ten-
dekuna no ltindirimu. Aku tepala
Mini Kake Telimu tukundo liengei
nimbe Goteni lino imbo palimando
tirimu. Akumunga lino Kraistinga
kangi tendeku imboma moromolo.

14 Kimbo ki mongo kumbe
kere komuma kangimu i tepa
mele tendekure kau molo. Yu
mele mele ltemo. 15 Kimbomuni
nimbei, “Na kire molo nimo lemo
na kangimunga tuku naa pero
lepamo,” nilkanje aku ulumuni
yu manda tungu nimbe lupe naa
molka. 16 Aku tepala komumuni
nimbei, “Na mongore molo nimo
lemo kangimunga tuku naa pero
lepamo,” nilkanje aku ulumuni
yu kumbe tepa yu wendo naa
molka. 17 Imbo tenga kangimu
undukana mongomu kaunje ungu
ambe tepa pilka? Imbo tenga
kangimu undukana komumu kau
lekanje melema ambe tepa mune
pilka? 18 Nalo Goteni mele lupe lu-
pema lipe kangina kongono tepili
konopu lepalie popo tirimumuni
imboma aku tepa wamorumu.
19 Kangimunga mele tendekumu
kau angilkanje imbo kangi naa
leka. 20 Kinye ltemo mele, kimbo ki
mongo kumbe melema lupe lupe
ltemo nalo lipe popo tipe imbo
kangi tendekumu terimu.

21 Kangi tendeku terimumunga
mongoni kimundo waye naa
molambili, wendo puwi nimbe-
lie aku ungu naa nipili. Aku
tepala, pinyewemuni kimbondo
tendekuna naa molambili wendo
puwi ungu naa nipili. 22 Lino
naa molopili ungu naa nimolo.
Linonga kangimanga mele enge
naa peremo konopu ltemolo te
naa angilimo lemo lino tapom-
balo kangi te naa angilimbelo-
munga manda naa molomolo.
23 Kangi tendo penga naa ltemo
konopu lepolio akuna au tir-
imolo. Kangindo imbomani
naa kanangei nimoloma nokopo
kondoromolo. 24-25 Nalo imboma
manda karomelema paa nokopo
naa kondoromolo. Kangi mele
lupe lupema enonga kumbe teko
pungo karaye naa teangei konopu
lepalie Goteni kangimunga imbi
naa mololi konopu ltemoloma
wale pakamili nimbe imbo kangi
wamorumu. Aku tepalie kimbo
ki mongo kumbe mele teni kangi
popo tiko moromele melema
tapopili konopu tendekuna pupili
nimbe terimu. 26 Kangimunga
mele teni mindili nomo lemo kangi
undukana mindili noromo. Kangi
tendo imboreni tapu topa nokopa
kondomo lemo kangi undukana
tono kolopa moromo.

27 Aku ungu nilipo ombolio
mele eno Kraistinga kangimu
moromele. Eno imbo te te
ningo Kraistinga kimbo ki mongo
kumbe melema moromele. 28 Eno
Gotenga imbo moromelemanga

imunana Goteni imbo marendo
aposel kongono tendepaio nimbe
eno kiyendo kanopa lipe kon-
gono tirimo. Talo tipe, marendo
yunge ungu nimbe mundulimu
imbomando ningo tieio nimbe iye
profetema kanopa lipe kongono
tirimo. Yupoko tipe, marendo
nanga imboma ungu mane tieio
nimbe eno kanopa lipe kongono
tirimo. Aku tepalie, ulu wen-
gendeli enge nilima teaio nimbe
imbo mare kanopa ltimo. Kuro
toromo imboma teko koinjo lieio
nimbe enge lupema tipelie imbo
mare kanopa ltimo. Imbo wema
tapaio nimbe mare kanopa ltimo.
Imbomando uluma i tepo teamili
ningo tapu teaio nimbe mare
kanopa ltimo. Imbo ungu oi
naa pileli mare manda nengei
nimbe imbo mare kape kanopa
ltimo. 29 Kraistinga imboma pali
aposel kongono teko moromeleya?
Wayema Gotenga iye profetema
moromeleya? Palini imbomando
Gotenga ungu mane tirimeleya?
Wayemani ulu wengendeli enge
nilima tenderemeleya? 30 Goteni
imbo palindo kuro toli imbo
awinima teko koinjo lengei nimbe
enge mare tirimuya? Eno imboma
pali oi naa pileli imbo ungu te
nimeleya? Kano unguma pilko
topele toko imbomando yando
ningo tirimele wayeni manda
nimeleya? Aku molo. 31 Nalo
imboma tapamili konopu lekolio
Goteni tipe kalopa tirimo ulu
kiyendoma enge ningo liengei.

Imboma kondo kolko konopu mondangei ulumu Poloni ungu mane tirimu

Kinye eno molko kondoko
teangei ulu paa kiyendomu nimbo
timboi tero.

13

1 Enselemanga kape mai kombu
imbomanga kape nimele unguma
pilipolio manda nimbo nalo
imboma kondo kolopo konopu
naa mondondu lemo ungumuni
we owa kere noro. Imbomani
nanga nio ungu pilkolio ungu
lalo nimo ningo tiringi toromele
wali ungu mele nimo ninge.
2 Goteni nando yunge ungu nimbe
mundulimu imboma yando ungu
nemboi enge tirimo kinye Gotenga
konopundo we panjirimo ungu
nimbe mundumbei teremoma
lipo manjipolio yunge imboma
kinye teremo uluma pali kanopo
imbi tipolio ipuki enge nimbo tiro-
munga mulu te konopa pumbelie
anjipe polopili manda nimbo nalo
imboma kondo kolopo konopu
naa mondondu lemo na imbo
tukumemu molo. 3 Nanga mai
kinye melema pali imbo koropa
nolimando tipolio imbi molopili
nimbo imbo kerimani na Jisasinga
temane topo tiromunga ambolko
liko tipena topo kalamili ninge
wali aku manda teaio nimbo nalo
imbo kondo kolopa konopu naa
mondondu lemo Gote kinye nanga
imbimu naa moromo.

4 Imboma kondo kolopa konopu
mondoromo imboreni ulu i
tepama tepa moromo. Mumindili
kolopa pundu tamboi konopu
welea naa lembalo. Yu taka
lipe molopa we imboma kinye
uluma kandiki teremo. Yokoli naa
kolombalo. Yunge teremomundo
imbi molopili nimbe kelkele naa
tombalo. Paa moro konopu
lepalie iye awili none naa tembalo.
5 Imboma umbulu tipe topa mongo
lipe aku ulu naa tembalo. Na kau
liembo aie konopu naa lembalo.
Mumindili welea naa kolombalo.
Alowa teremelemunga pundu
tomboi konopu mandopa naa
lembalo. 6 Ulu mongona naa
pepuli teremele uluma tono
kolopa yu tuku naa pembalo
nalo Gotenga ltemo uluma toya
toromele wali paa tono tono
kolopa tuku pembalo. 7 Ulu kerima
teremo iye te mainye naa pupili

umbuni tapopa meremo. Imboma
ungu umbulkondo nindirimelema
pilipe ipuki naa tipelie mololipe
purumo. Imbo kerima konopu
topele tangei nimbei Goteni imbo
kanoma tapombalo konopu lelipe
purumo. Umbuni mepa enge
nimbe angilipelie Goteni imboma
teangei nimo ungumu tenge tipe
telipe purumo.
8 Linoni imboma aku tepo kondo
kolopo konopu mondoromolo ulu
akumu pora naa nimbelo. Nalo
imbomareni Gotenga ungu nimbe
mundulimu yando ningo tirimele
unguma walite pora nimbelo. Oi
naa pileli imbo ungu ningema
walite naa ninge. Goteni teremo
uluma imbomareni kanoko imbi
tirimele ulu akumu kape pora
nimbelo. 9 Aku ambe telka, kinye
uluma pali naa lipo manjiri-
molo. Gotenga nimbe munduli
unguma kopunge pilipo nimbo
tirimolo. 10 Nalo Goteni uluma
koinjo tepalie kamukumu wendo
opili nimbe tembalo wali kinye
kokele ltemoma tepa pora timbelo.
11 Aku ulu i tepa, oi bakulumu
moloru wali bakulumanga ulu
teru. Bakulu mele ungu nimbo
konopu lepo uluma lipo manjiru.
Nalo kelepa na iye apuwe lepa
pora tipolio aku bakulumanga
teremele uluma tiye koloru.
12 Kinye i moromolo waina nona
nini karomolo mele alaye kolo
kandomolo. Nalo peyalime waina
kumbekere kanopo imbi timolo.
Kinye uluma kopunge lipo manjiro
nalo peyalime walimunga na
kamukumu Goteni lipe manjirimo
mele aku tepo kamukumu lipo
manjimbo.
13 Pileio! Goteni ipuki tirimolo
ulumu kape Goteni imboma
tapombalo lepamo konopu lepolio
nokopo moromolo ulumu kape
Gote kinye imboma waye konopu
mondoromolo aku ulu yupokope
lepa kau pumbelo. Nalo ulu
yupokonga olandopa ltemomu
aku konopu mondoli ulumu.

14

Gotenga ungu nimbe mundulimu imbomando yando ningo tingei mele kinye oi naa pileli imbo unguma ninge mele aku ulu talo Poloni nimbe amenge terimu

1 Aku nio mele imboma kondo
kolko konopu mondoko molaio!
Aku tenge wali Mini Kake Te-
limuni imboma ulu enge nili
mare teangei nimbe tipe kalopa
tirimoma liemili konopu leaio.
Gotenga ungu nimbe mundulimu
imbomando ningo tiengei nimbe
enge tirimomu paa liemili konopu
leaio. 2-3 Aku ambe telka, Gotenga
ungu nimbe mundulimu yando
nimbe tirimo iye profet teni im-
bomani Gote ipuki tiko enge ningo
molangei nimbe enge tirimo. Wali
mare imbomando tamba naa
nilko Gotenga teaio nimu uluma
manda teangei nimbe tirimo.
Wali mare aku tepala umbuni
meangei wali Goteni tapombalo
nimbe imbomanga konopu toimbo
topili nimbe enge tirimo. Nalo
oi naa pileli imbo ungu te nimo
imbo teni imbomando naa nimbe
Gotendo ungu nimo. Mini Kake
Teli yunge minimu enge tirimo-
muni Gotenga oi mona naa leli
uluma nimbe para tirimo wali
imbo waye angimelemani pilkolio
nalo naa liko manjirimele. 4 Oi
imbo ungu te naa pileli nimbelie
nimo ulumuni aku imbomuni
yunge konopundo nimbe enge
tirimo. Nalo Gotenga nimbe
munduli ungu nimbe tirimo imbo
teni Gotenga imbina nombeya
teremele imbomanga ipuki tir-
imele uluma nimbe enge tirimo.
5 Oi naa pileli imbo ungu te nimele
ulumu eno imbo palini nengei
konopu lteo. Nalo eno palini
Gotenga ungu nimbe mundulimu
imbomando yando ninge aku

ulumu konopu mondoro. Gotenga
imbina nombeya teko moromele
imboma enge ningo molangei
nimbe enge tipili oi naa pileli
imbo ungu pilipe topele topa
nimbe tirimo imbo te naa molomo
lemo, aku Gotenga nimbe munduli
ungu nimbe tirimo imbo te imbo
tapowinga yu olandopa nalo oi naa
pileli imbo ungu nimo imbo teni
imbo tapowinga yu mandopa.

6 Walite ombo wali oi naa pimele
imbo ungu te nilipo ondu lemo
aku ungumuni eno manda tapom-
baloya? Manda naa tapombalo.
Nalo Goteni oi naa nimbe para
tili ungu te mepo ombo nindu
lemo aku eno tapombalo. Gotenga
nimbe munduli ungu mare eno
nimbo tindu lemo aku eno tapom-
balo. Goteni niwi nimuna ungu
mane tindu lemo aku ulumuni eno
kape tapombalo. 7 Kolape mingi
kinye tiringi mingi talo koinjo
mololi mele talte, molo, nalo ungu
we nimbele. Tiringimu lopailke
takomo lemo ambe teko tokolio
we ninio. Kolape mingi kalawe
nimo lemo kunana temu nimo
ningo pilko imbi tinio. 8 Aku tepala
lalo pengomango munduli imbo
teni opa pule iyema oromelewa
nimbe alako tomo lemo yunge
imboma wamongo naa pilkolio
opa oromo lepamo naa ningolio
opa manda naa punge. 9 Enope
aku tepalawa. Enonga nimele
unguma pilipe imbi naa timo lemo
ninge ungumunga pulumu narini
lipe manjimbeloya? Aku teko
ninge wali ungu lila ninge. 10 I
mai kombuna imbo ungu lupe
nimelema paa pulumu ltemo.
Nalo ungu pulu te naa peli we
nimele te naa ltemo. 11 Nalo imbo
tenga nimo imbo ungumu pilipolio
nalo naa lipo manjindu lemo
yu komuna no puli kongi mele
komu tenda tenda ltemo imbore
konopu lembo. Yuni kape nando
aku konopu lembalo. 12 Oi imbo
ungu te naa pileli ningolio wali
eno nendo yando ungu lupe nili
imbore mele moromele. Mini Kake
Telimuni tipe kalopa tirimoma
liemili konopu ltemele akumunga
Jisasinga imboma nimbo enge
tiemili ulu tirimoma paa liemili
konopu leaio.

Oi naa pileli imbo ungu nimolo ungumu Poloni ungu mane tirimu

13 Kraistinga imbo moromelema
ningo enge tini imbo teni
Kraistinga imboma nombeya
tenge wali oi naa pileli imbo
ungu te nimbe timo lemo nu
Mini Kake Telimuni ungu kanomu
topele toko niwinga enge timbei
Gote kinye konge tewi. 14 Liko
manjeio. Oi naa pileli imbo ungu te
nimbolio Gotendo konge nilkanje
Mini Kake Telimu nanga minimu
enge tirimomuni nilka nalo konop-
umu mele tenga pupili nimbo
molka. 15 Akumunga ambele
ulu temboya? Nanga Minimuni
konge nimbo nalo konopu we lepili
ungu naa nimbolio konopumu
kinye kape waye taloni konge
nimbo. Gote kapi nimbo kunana
nimbo wali minimuni kunana
nimbo nalo konopu we lepili
ungu naa nimbolio konopumu
kinye waye taloni kunana nimbo.
16 Konopuma mele tenga pupili
ningolio minimuni Gote kapi ninio
lemo da ulumu naa pileli imboreni
ambe temona nunge Gotendo
paa tereno nino ungumundo paa
nino nimbeloya? Nino ungu
naa pilipelie panino ungu manda
naa nimbelo. 17 Gotendo paa
tereno ningolio yunge imbimu
paa manda kapini kondonio nalo
nunge ungu niniomuni pilko
angilengei imbomanga konopuma
naa tapombalo.

18 Oi naa pileli imbo ungu mare
nimele nalo enoni nimele ulu
kanomu lipo ongondopo waliwali
ungu aku tepo nilipo oromunga

Gotendo paa tereno nio. 19 Nalo
Kraistinga imboma Gote kapi
ningei nombeya tenge wali nanga
ungumu pilengei nimbo ungu
mane timboi ungu mongo ki te
pakera kau nimbo. Imbo ungu te oi
naa pilelina imboma naa pilengei
ungu mongo 10,000 nimbo aku
manda naa nimbo.
20 Nalo Kristen imbo ango kame,
eno bakulu walo mele naa mo-
laio. Ulu pulu keri teremele uluma
wamongo naa liko manjiko enge
naa peremele bakulu pame mele
eno aku teko molaio. Nalo eno
imbo konopu pepili aku teko mo-
laio. 21 Gotenga bukuna oi ungu
te i teko toko panjiringi. Goteni
nimbei,

Imbo ungu lupe nili imbo ponenge
ongo nanga ungu nimele-
muni nanga imbomando
ungu mane nimbo timbo
nalo aku wali kape na
umbulu tiko nanga ungumu
naa pilemili ninge, *(Ais
28:11-12)*

nimo.
22 Aku ungu pilipolio Jisas ipuki
naa tirimele imbomando aku imbo
mareni oi naa pileli imbo ungu te
ningi ulumu kinye Goteni ulu te
teremo kanangei nimbe kuliene
ltemo lipo manjirimolo. Oi naa
pileli imbo ungu nimele ulumu
kuliene ltemo kanaio nimbe Jisas
ipuki tirimele imbomando aku
tepa naa nimo. Nalo imbomareni
Gotenga ungu nimbe mundulima
yando ningo tirimele ulumu Jisas
ipuki tirimele imbomanga Gote
moromo kuliene ltemo. Wendo
imbomanga molo. 23 Eno liko
manjengei. Imboma pali nombeya
tenge wali, eno imbo pulumuni
oi naa pileli imbo unguma nin-
gena pilkolio Jisas wamongo naa
liko manjilima kinye ipuki naa
tilima tukundo ongo molkolio
ninge unguma pilkolio imbo keke
lepo tolima moromele konopu
lenge. 24-25 Nalo eno imbo mareni
Gotenga nimbe munduli unguma
ningo tinge wali Jisas ipuki naa
tili imbo te molo Kristen teremolo
uluma wamba naa lipe manjili
teni tukundo omo lemo yunge
konopu keri panjirimoma ninge
unguma pilipelie yu moke teangei
lipe manjipe yu ulu keri teli imbo
moro konopu lembalo. Akumunga
tamalu pepa Gote kapi nimbe-
lie nimbei i nombeya teremele
imboma kinye Gote moromo
nimbelo.

Nombeya teko Gote kapi ninge uluma tumbi tiko tieio nimbe Poloni ungu mane tirimu

26 Akumunga, Kristen imbo
ango kame, lino Gote kapi nemili
nombeya temolo wali uluma
tepo kondamili ungu ambelemu
nemboya? Nombeya aku teko
tenge wali eno palini uluma tenge.
Teni Gote kapi nimbe kunana
nimbelo. Teni Gotenga uluma i
tepo teamili ungu mane timbelo.
Teni Goteni uluma tembalo nimbe
imboma nimbe timbelo. Teni
oi naa pileli imbo unguna ungu
nimbe timbelo. Teni oi naa
pileli imbo ungu kanomu pilipe
topele topa imbomando nimbe
timbelo. Aku uluma pali tenge
wali, Gotenga nombeya teko
molonge imboma nimbe enge tipili
konopu lekolio teaio. 27 Imboma
pilengei ningo imbomareni oi
naa pileli imbo unguna ningo
tinge lemo imbo talo yupoko kau
manda ninge. Te te ninge kinye
imboreni ungu kanoma pilipe
topele topa imboma nimbe tipili.
28 Topele towi imbo te naa molomo
lemo imboma nombeya tenge
wali imbo ungure oi naa pileli
nimbei teremo imbomuni taka lipe
molopalie Goteni kau pilipili aku
ungu mainye nimbelo.
29 Aku wali Gotenga nimbe
munduli ungu nili imbo profet
talo yupoko kau ungu ningo tinge.
We profetemani pilko kondokolio

enonga ninge unguma pilko moke
tengei. 30 Aku ungu ningo tinge
wali, waye molonge imbo tendo
Goteni i ungu ningo tiwi nimo
lemo oi nilipe purumo imboreni
ungu nimbelomu kelepalie taka
lipe molopili. 31 Aku tekolio eno te
te ningo Gotenga nimbe munduli
ungu ningo tinge ulumuni ungu
pilinge imbomani ungu mane
liko konopu toimbo topili mo-
longei. 32 Gotenga ungu nimbe
mundulimu imbomando yando
ningo tinge wali Gotenga imbo
profetemani konopu naa mepa
andopili konopu kolona lepili
ungu toya toko ningo tinge. 33 Liko
manjengei. Goteni imboma tepa
bili bala naa tirimo. Nalo imboma
konopu ame topili molangei
nimo. Kombu maliona Gotenga
imboma nombeya tekolio wali
ulu te teremele aku ulu eno kape
teaio. Aku i tepa. 34 Ambomani
taka liko molko we ungu naa
neio. Mosesini topa panjirimu
mane ungumuni nimo mele am-
bomu iyemanga maindo molopili.
Gotenga imboma nombeya ten-
gena ambomando ungu panjiko
naa neio ningo tieio. 35 Ambo
teni wamba naa pilipelie pilemboi
ungu nimbei temo lemo ulke pum-
belie omenu iyemu walipe pilipili.
Aku ambe telka nombeya tenge
wali ungu we nimele amboma ulu
alowamu teremele.

36 Eno imbo awili none teko
lino Gotenga ungumu oi pulu
mondopo nimulu imboma konopu
ltemeleya? Eno kau Gotenga
ungumu paa liko manjikolio paa
moromolo konopu ltemeleya?
37 Imbo teni na Gotenga iye profet
te moro molo Mini Kake Telimuni
ulu tewinga enge tirimo iye moro
konopu ltemo lemo aku iyemu
kinye i pipiana topo panjiro
ungumu Goteni imboma teaio
nimu ungu te lipe manjipili. 38 Aku
ungumu umbulu tipe naa pilimboi
konopu lemo lemo, yu Gotenga
ungu pimele imbomani umbulu
tiko yunge unguma naa pilinge.

39 Nanga Kristen imbo ango
kame, kinye i ungumu nimbo
ulu lemboi. Gotenga nimbe
munduli unguma imbomando
nimbo tiemili konopu leaio. Aku
tekolio, oi naa pileli imbo ungu
nimele imbomando aku ulu naa
teangei molo ungu akumu naa
neio. 40 Nalo Gotenga imbina
nombeya tenge wali, molopo
kondamili ulu toya tolima teaio.

15

Jisas kolopa makilerimu

1 Nanga Kristen imbo ango
kame, Jisasinga temane pengamu
oi nimbo tiru kanomu liko man-
jengei nimbolio altopo nio. Aku
ungu pilko likolio akuna kimbo
mundurumele. 2 Oi nimbo tiru
ungumu ambolonge lemo aku
ungumuni Goteni eno tepa koinjo
ltimo. Ungu kanomu naa ambole-
malanje ipuki we tilimala.

3 Oi ungu tukume ltiumu eno
pilengei nimbo tiru. Kano ungu
i tepa. Gotenga bukuna peremo
mele Kraistini linonga ulu kerima
wendo lipe ltendembai kolo-
rumu. 4 Kolorumuna ono teringi.
Gotenga bukuna peremo mele,
wali yupoko omba purumu wali
Goteni Kraist topa makinjirimu.
5 Makilipe wendo orumu wali oi
Pitani yu kiyendo kanorumu. Al-
toko yunge iye aposel 12 akumani
yu kanoringi. 6 Kelko linonga
Kristen angenupili iye 500 wayeni
tendekuna yu kanoringi. Aku
nombeya teko moloringi imbo-
manga mare oi koloringi nalo aw-
ini we moromele. 7 Kelepa yunge
angenu Jemsini yu kanorumu.
Aku wali pele we kongono tipe
munduli iye aposelemani kape yu
kanoringi. 8 Paa peyalimekondo
nani yu kanoru. Bakulu mare taka
toromelema anupilini meremele

kano tepa mele na walitikale mini
ltendepo kongono tipe munduli iye
aposel kanopa ltimumu moro.
9 Gotenga imboma mindili lipo
tirumunga Kristen imbomani
nando iye aposel ningo imbi
manda naa tirimele konopu lteo.
Aku ulu terumunga iye aposele-
manga pali, na maindo. I ulu keri
terumanga 10 pundu naa topalie
Goteni na kondo kolopa taporu-
mumuni kinye Gotenga kongono
iye moro. Aku kondo kolopa
taporumu ulumuni kere mongo
merimu. We iye aposelemani
Gotenga kongono teremele nalo na
ongondopo tero. Nanga engereni
naa teru nalo Goteni kondo kolopa
taporumumuni aku ulu teru.
11 We aposel iyemani ungu ningo
tiringima kinye nani ungu nimbo
tiromu ungu tendekumu. Jisas
kolopa makilerimu nimbo tirimolo
aku ungumu eno pilkolio ipuki
tirimele.

*Akilio imboma pali kolko mak-
ilinge*

12 Lino iye aposelemani Jisas
kolorumu nalo Goteni yu topa
makinjirimu ungumu waliwali
nimbo tirimolo. Eno imbomareni
imbo te kolopa naa makilim-
belo ungu ambe telka nimeleya?
13 Imbo te kolopa naa makilim-
belo ungumu paimbo lekanje
linoni Goteni Kraist naa topa
makinjirimu ungu nilimala. 14 I
tepa mele Goteni Kraist naa topa
makinjilkanje eno ungu mane
tirimolo kanomu we ungure mele
nilimala. Eno kape Jisasinga
temane topo tirimulumu we ipuki
tilimala. 15 Kraist kolopa ono
kombuna perimu wali Goteni yu
topa makinjirimu yu kanopolio
imboma yando nimbo tirimolo.
Nalo imbo te kolkamu Goteni
naa topa makinjilkanje Goteni
Kraist kape naa topa makinjilka.
Akumunga Gote i ulumu terimu
nimbo kolo tolemala. 16 Paimbo.
Imbo kololi Goteni naa topa
makinjimo lemo Goteni Kraist
kape naa topa makinjirimu nemili.
17 Goteni Kraist naa topa makinjir-
imu ungumu paimbo lemo lemo
eno Gote ipuki tirimele ulumuni
eno naa tapombalo. Enonga ulu
keri teremelemanga umbuni we
menge. 18 Jisas ipuki tiko koloringi
imboma kape paa embambo ningi.
19 I wai molopolio Kraistini tapopili
mai kombu ltemo melema limolo
konopu lemolo lemo imbomani
linondo maku mongo naa peli,
teremolo ningolio we ulu ne
teremele ninge.

20 Nalo Goteni Kraist ono kom-
buna topa makinjirimu lepamo.
Kraist imboma palinga kumbe
lepa koinjo molopili Goteni yu
imbo kolilimu naa lepili nimbe
topa makinjirimu. Kraist iye
kololimanga imunana makilerimu
iye komomu. 21 Iye te kumbe lepa
makilerimumuni yunge imboma
pali makilko koinjo molangei lipo
manjirimolo. Aku ambe telka iye
tenga terimu ulumuni imboma
pali kolongei lepamo. Aku tepala
iye tenga terimu ulumuni Goteni
imboma pali topa makinjimbelo.
22 Aku i tepa mele. Oi anda
kaue Adamenga terimu ulumuni
imbo pali koromele. Aku tepala
Kraistini terimu ulumuni Goteni
imboma pali tepa koinjo limbelo.
23 Nalo imbo yu mele mele nimbe
topa makinjimbelo. Kraist koinjo
molopili nimbe Goteni yu kumbe
lepa topa makinjirimu. Aku
tepalie, Kraist yando ombalo wali
Goteni Kraistinga imboma topa
makinjimbelo. 24 Aku mulu mai
talo pora nimbelo wali Kraistini
keri kuro nokolima topa maindo
mundupe mai kombumanga imbo
nokolima topa maindo mundupe
mulu mai talo ltemona engema
pali topa maindo mundupelie
kombu lipe Gotendo iye nomi

king kiyendope, kinye mulu
mai talonga melema pali nunge
maindo molonge nimbe kombuma
pali Gotenga kindo nendo tim-
belo. 25 Uluma aku tepa wendo
ombalo aku ambe telka, opa
pule tolima pali Gotenga kimbo
maindo molangei nimbe topa
maindo mundumbei Kraistini
oi kombumanga pali iye nomi
king molopili. 26 Yunge opa
pulema pali topalie peyalime
kololi ulu pulumu topa bembo tim-
belo. 27 Aku Goteni melema pali
Kraistinga kindo tirimo ungumu
buk Baibelena tukundo peremo.
Melema pali nimo kanomu nalo
Goteni melema pali Kraistinga
kina tirimo ungumu pilipolio
Gote yu Kraistinga maindore,
molo, konopu lipo manjirimolo.
28 Goteni kombu pali nokopili
nimbe Yunge Malo Kraistinga
kindo tirimu. Maloni kombu
nokopa amenge tepa pora timbelo
wali kombuma pali Lapanga
kindo timbelo. Aku wali yu
kape Lapanga maindo molombo
nimbe molombalo. Aku tembalo
wali Goteni kombuma pali lipe
undotipe uluma pali nokopa iye
nomi king kiyendomu molombalo.

29 Imbomareni Goteni imboma
topa naa makinjimbelo ungu
nimele kala. Aku ungu paimbo
lemo lemo enoni ambe temona
no oi naa lili koloringi imbo
Jisas ipuki tiringimanga kolo
wangoko no ltimeleya? Kololi
imboma naa topa makinjimo
lemo koloringi imbomanga kolo
wangoko no liengei ulumuni
imbo kanoma tapombaloya? Aku
molo. 30 Linope, Jisasinga temane
topo tipo kombu marenga mepo
andoromolomunga imbomareni
lino tongei teremele nalo Goteni
imboma topa naa makinjimo
lemo umbuni kanoma ambe tepo
memoloya? 31 Waliwalima, kinye
kolombonje konopu lteo. Aku
ungu paimbo mi lepo nio. Eno
Kraistinga imboma moromelemu-
nga Gote kapi nimbo tono koltomu,
paimbo ungumu ltemo mele ungu
kanomu tendeku tipe paimbo
ltemo. 32 Mai kombu moromele
imbomanga konopu lepolio owa
takera imbo mele Efesus kombu
taunona moromelema kinye opa
teruya? Kolondu lemo melte
naa limbo konopu lepolio opa
naa tolka. Goteni imbo kololima
naa topa makinjimo lemo imbo-
marenga nimele ungumu teamili.
Aku ungumu i tepa,

Kinye kere langi awini nombo no
enge nili awini namili. Aku
ambe telka, otili kolomolo
lepamo. *(Ais 22:13)*

33 Nalo aku teko kili tingei nimele
ungumu eno naa pileio. Linonga
nimolo ungumupe imbo keri
koniye leko andonio lemo nu imbo
keri apuwe lenio aku ungumu
konopu liko manjengei. 34 Eno im-
bomareni Gote naa pileli imboma
none teremele lipo manjipolio
aku ungu mai kondomboi nio.
Akumunga ulu keri teremelema
keleaio. Konopu toimbo topili
ningo molaio.

Kolko makilinge imbomani kangi lupe linge

35 Eno imbomareni i konopu
lengei. Imbo kololima ambe
teko makilko koinjo molongenje?
Makilinge wali kangi ambe telimu
angilimbelonje? 36 Eno keke lepo
toromelema. Kalakambi mongo
panjirimolo wali aku mongo tuku
nimbe muli toromo. 37 Aku mongo
panjirimolo wali, kalakambi molo
we kere mongo lupere lipolio pan-
jirimolo. Nalo koinjo lepa gomo
angili te naa lipo panjirimolo.
38 Nalo kere mongo panjirimoloma
pali Goteni i tepa muli topa wendo
opili konopu lepalie pupu yu
mele melemuni gomo tepa mongo
topili nimo. Kere mongo yu mele
melemando Goteni i teko muli

toko akoko awili molangei enge
timbelo. 39 Aku tepala, melemanga
kangima pali tendeku ulu naa
teremo. Imbomanga kangi te. Owa
kongi lopamanga kangi ulu te ter-
emo. Keremanga te. Omamanga
kape te. 40 Muluna ola mele i kano
kanoma angimele. Maina kape
i kano kanoma ltemele. Muluna
olando ltemoma kanopolio aku
mele tiperipe mare nimolo. Aku
tepala maina ltemoma kanopolio
aku mele tiperipe mare nimolo
kape nalo lupe lupe teremo.
41 Enamunga pamu te tepa.
Olimunga pamu te tepa. Kombu
kandiyemanga pamu te tepala.
Kombu kandiyemanga kape te te
nimbe pa lupe lupe teremo.

42 Nio kano mele Goteni imbo
kololima kangi koinjo tipe eno
topa makinjimbelo. Maina ono
teremele kangimu purumbelo.
Goteni topa makinjimbeloma
imbomanga kangimu naa purum-
belo. 43 Ono teremele kangima
kanokolio imbomani kola tekolio
yakiki kolonge. Kangi topa makin-
jimbeloma kanopolio tono kolopo
kanopo penga pilimolo. Ono
teremele kangimunga enge te naa
peremo. Goteni topa makinjim-
belo kangimu paa enge peremona
molopa pumbelo. 44 Ono teremele
kangimu mai kombumunga.
Goteni topa makinjimbelomu aku
mulu kombuna manda molomolo
kangimu. Mai kombumunga kangi
te ltemo. Mulu kombumunga
kangi te kape ltemo. 45 Gotenga
ungumuni ungu tendekumu nimo.
Aku ungumu i tepa,

Goteni oi kiyendo iye Adam
wamopalie koinjo molopili,
(Stt 2:7)

nimu. Peyalime, Adam mele
iye Kraist Goteni yundo imboma
molangei tepa koinjo lipili engemu
tirimu. 46 Oi kiyendo Goteni i im-
bomando mulu kombuna angilim-
belo kangi naa tirimu. Imboma
pulu polko mai kombuna molonge
kangimu oi tirimo. Altopa Gotenga
mulu kombuna angilimbelo
kangimu timbelo. 47 Mai kungupo
tolima lipelie Goteni linonga
anda kaue komomu iye Adam
wamorumu. Nalo talo tipe iye
Kraistinga mulu kombu kangimu
angili tirimu. 48 Mai kombu imbo
palini anda kaue Adam molorumu
mele moromele. Gotenga mulu
kombumunga iye moromo mele
lino mulu kombu pumili purumolo
imboma aku tepo moromolo. 49 Oi
lino mai kombu iyemunga kangi
angilerimu. Aku tepala akilio
mulu kombu iyemunga kangi
angimo mele angilimbelo.

50 Nanga Kristen imbo ango
kame, i ungu pilengei nimbolio
nio. Mai kombu kangi angimo-
muni Gotenga mulu kombu lim-
belo imbo teni tukundo manda naa
pumbe akuna ltemo uluma naa
limbelo. Purumbelo kangimuni
molopo kau puli kombuna naa
molomolo. 51 Pileio. Goteni oi
naa nili ungu te nimbo timboi.
Lino Jisas ipuki tirimolo imboma
pali naa kolomolo nalo lino pali
mulu kombu kangi angili imboma
apuwe lemolo. 52 Peyalime biukel
ungu nimbelo wali kariapa teremo
mele aku ulu wendo ombalo.
Ensel teni biukel peyalimemu lipe
popo tombalo wali Goteni imbo oi
koloringima topa makinjipe koinjo
molangei nimbelomunga imbo
akumani altoko naa purunge.
Aku wali Goteni imbo koinjo we
molongema mulu kombu kangi
angili imboma apuwe ltendangei
nimbelo. 53 Aku ambe telka, Goteni
kangi pururumomu altopa naa
purupili kangi angilipili nimbelo.
Kangi kololimu kikulu topa kangi
koinjo molopa pupili nimbelo.
54 Goteni aku ulu tepa pora timbelo
wali oi Gotenga bukuna topa
panjirimu nimolo ungu te ara
timbelo. Aku ungu i tepa:

Goteni yunge imboma topa makinjimbelo ulu akumuni kololi ulumu topa maindo mundurumu. *(Ais 25:8)*
55 Kololi ulumuya, kinye nunge engemu tenaya? Kololi ulumuya imbo toko kondorono meramu tenaya? *(Hos 13:14)*
56 Kololi ulumunga lino toromo meramupe linonga ulu kerima. Ulu kerimuni mane unguma kanamili nimbelie enge lipe lino topa maindo mundurumo. 57 Nalo linonga Awili Jisas Kraistini ulu enge nili terimumuni Goteni lino tepa enge tirimumunga linonga opa pule ulu kanomu topa maindo mundurumolo. Akumunga Gotendo paa terimu nimbo tono kolamili.
58 Akumunga nanga Kristen imbo ango kame konopu toimbo topili ningo angileio. Jisas ipuki tiko kimbo mundeio. Gotenga kongono tenderemelema were naa teremele akumunga Gotenga kongonomu mendepolo teamili konopu lekolio enge ningo teliko paio.

16

Jerusalem moromele Kristen imbo angenupilini umbuni meremelemunga tapangei kou wendo wendo lieio nimbe Poloni nimu

1 Jerusalem moromele Kristen imbo angenupili tapangei kou wendo wendo liko popo tieio. Oi Galesia kombu moromele Kristen imbomando teaio nimbo tiru mele enoni kape aku ulu teaio.
2 Koromanga yaka ningo kongono teremele kou linge mare koro awili kinye enonga ulkena pakiriko mare lepili neio. Akumunga na ombo wali eno kou naa andoko korangei. 3 Na ombo wali i pipiamu meko onge imbomani eno tapangei Korin imbomanga kou meko oromele nimbo pipia topolio enoni kanoko ltingi imbomando tipo kou meko paio nimbolio aku imboma tipo mundumbo. 4 Aku wali waye pamili konopu lendu lemo aku iyema kinye Jerusalem kombuna kopu tepo pumolo.

Iye yupokoni Korin imboma kanongei puringi ungumu

5 Masedonia kombu mai nekondo omboi wali Jisas ipuki tirimele imboma kanopo lipolio altopo eno moromelendo ombo.
6 Enoni na pumboi tembo konopu lteo aulkena tapongei eno kinye lo kombu tepa ali popo toromo wai kerimunga na molombonje konopu lepo wai tule mololipo pumboi. 7 Kinye iye ponenge mele kanopo lipolio molkanje eno kinye naa mololipo ombo pulka. Nalo Awilimuni kolte manda molkolio puwi nimo lemo altopo ombolio eno kinye wali tule mele mololipo pumbo. 8-9 Efesus kombu taunona imbo awinini nanga aposel kongonomu pipi tingei teremele nalo imbo pulumu tukundo liwi nimbe Goteni tope tirimuna Efesus molopolio Pentikos Wai Awili wendo ombalo wali tiye kolopo kombu tenga pumbo.
10 Timoti enonga kombuna omo lemo na Awilimunga kongono tendero mele yuni kongono kanomu telipe purumo akumunga teko pipili naa kondoko yu konopu ame topa molopili ningo nokoko kondaio. 11 Awilimunga kongono teremomunga iye nerungere moromo konopu naa lekolio, yu umbulu naa tieio. Na morona yando ombai tembalo wali konopu penga lipili ningo tapu teko tiko mundeio. Kristen iye angenupili mare onge wali yu kopu tepa ombalo lepamo konopu lteo.
12 Apolos tepili ulumu i tepo nio. Eno moromelena Gotenga kongono tenderemele Kristen iye angenupilini kano pupundala teremele wali yu iyema kinye

puwi ungu enge nimbo niu. Yu kinye naa pumboi konopu lepalie nimu nalo walite manda omba kanowi wai lembalona eno omba kanombalo.

Poloni ungu mare nimbe pora tirimu

13 Imbomareni ungu kondi tongei teremele eno kane kane molaio. Jisas ipuki tirimele akuna angileio. Konopu toimbo topili mini naa leaio. Keri keri uluma anjo anjo lteko enge ningo molaio. 14 Gote kinye imboma kinye konopu mondokolio uluma pali teaio.

Poloni yunge kongono tendeku imbomando ungu mare nimu

15-16 Grik kombu mai tukundo moromele imbo palinga Stefanasinga lapumu kumbe leko konopu topele toko Jisas ipuki tiringimu liko manjirimele. Imbo kanomani Jisas ipuki tirimele imboma tapamili konopu leringi. Nanga Kristen imbo ango kame, eno lemope imbo akuma kinye Gotenga kongonomu lino kape teamili ningo kongono tukuruku teko enge ningo teremelema kinye wale pakoko maindo molaio. 17 Eno imbo palini kinye na manda naa kanoko molangei nalo Stefanas kinye Fortunatus kinye Akaikus pokoni na morona ongo kanoringi wali nanga iye poko oromele nimbo tono koloru. 18 Kano iye poko oringi wali enonga konopundo wango nimu. Na kape konopu kolona omba molorumuna moro. Iye i teko moromelema ninge unguma pilko wale pakaio.

19 Esia kombu maina moromele imbomani eno molko kondaio ungu ningo mundurumele. Akwila Prisila talo kinye elonga ulkena tukundo Gotenga imbina nombeya teremele imboma kinye enondo lino manga tendekuma konopu lekolio tono kolko eno molko kondaio ungu ningo mundurumele. 20 I kombu taunona moromolo Kristen imbo angenupili palini eno molko kondaio ningo ungu ningo mundurumele. Enonga Kristen imboma kanoko ltendekolio wali nanga imboma ningo kangulko ki liko panjiko lieio.

21 Na Pol, nanga kimuni eno molko kondaio ungumu enondo topo tiro.

22 Imboreni Awilimu konopu naa mondopa umbulu timo lemo Goteni aku imbomu tepa topili nio. Linonga Iye Awilimu, nu welea wani!

23 Awili Jisasini eno kondo kolopa tapopili nimbolio konge tero.

24 Jisas kimbo mundupolio eno nanga imboma pali konopumu noiro. I nimbo pora tiro.

Poloni Korin Imboma Pipia Talo Tipe Topa Tirimu Ungumu

2 Korin

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Imbo mareni kolo toko mane tikolio Pol imbomanga kou wapu ltimu, iye aposel paimbore molo lepamo ningo, Korin kombuna wendo oringi. Eno maindo mundumbei i pipia talo tipemu topa panjipelie Poloni yunge kongonomundo kape yunge konopu mandopa ltemomundo kape i unguma nimbe mundurumu.

Goteni nunge konopu ltenomu yunge kongono iyemunga konopu lerimu mele manda lepili nipili!

Jisasini Nanga Kongonomu Tendepaio Nimbe Lipe Mundurumu Iyemando Goteni Kongono Tirimu Mele Poloni Nimbe Tirimu Unguma

Poloni pipia tombaindo pulu polopa torumu unguma

1 Na Pol, Goteni na kanopa ltimuna Kraist Jisasini yunge kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu, na kinye linonga Kraistinga ungumu pileli angenu Timoti peya molopolio Gotenga imbo talape kombu awili Korin moromelema kinye, Gotenga imbo kake telima kombu Akaia provins tukundo kombumanga pali moromele imboma palindo i pipiamu eno topo tiro.

2 Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist taloni eno kinye konopu noiko, eno konopu u nipili taka liko molaio nengili.

Poloni Gote kinye paa tereno nimu ungumu

3 Linonga Awili Jisas Kraistinga Lapa, yu Gote moromo, aku iyemu yu kinye kondo kololi ulu pulumu pepa wendo oromo, yu lino kinye umbunima wendo oromo wali konopu enge nimbe u nipili molangei nimbe lipe tapondoromo Gotela, yu kapi nimbo imbi nimbo pala mundemili. 4 Yu, lino kinye umbunima wendo oromo wali eno konopu enge nimbe u nipili molangei nimo Gote. Oi lino kinye umbunima wendo oromo wali Goteni lino konopu enge nimbe u nipili molangei nimbe lipe tapondoromo aku tepa mele imbo mare umbunima wendo ombalo wali aku teko konopu enge nimbe u nipili molangei ningo manda liko tapondangei nimbe yuni lino oi aku tepa lipe tapondorumu. 5 Linoni imboma manda lipo tapondopo konopu enge nimbe u nipili molangei nimolomunga pulumu i tepa. Kraist oi mindili norumu mele, kinye lino yandopa mindili nombo moromolo, aku tepala Goteni Kraist lipe tapondopa konopu enge nimbe u nipili molopili nimumunga lino konopu enge nimbe u nipili molangei nimbe lipe tapondoromo kala. 6 Lino mindili nombo umbunima meremolo wali eno konopu enge nimbe u nipili molko, mindili nolemala aulkena wendo ongo, molko kondonge aulkena punge aku lipe tapondoli ulumu eno kinye pepili nimbo aku tepo mindili nombo umbunima meremolo. Goteni lino konopu enge nimbe u nipili molangei nimomunga lino kelepo enge nimbo moromolo wali aku ulumuni linoni eno konopu u nimbe enge nipili molangei nimbo manda lipo tapondoromolo kano kinye lino

umbuni tirimelena mepo moro-
molo mele eno aku teko mindili
noromele wali eno kape konopu
toimbo topili enge nipili taka
liko molongela. 7 Eno lino kinye
tapu topo molopo, mindili peya
noromolo mele eno lino kinye
tapu topo molopo peya konopu
enge nimbe u nipili moromolo
kala nimbo pilipolio aku tekolio
eno umbuni te tembalo wali ungu
tukumemu tiye naa kolko enge
ningo molongela konopu lepo
moromolo.
8 Ango kame, ya kombu Esia
provins lino kinye umbunima paa
wendo orumuma eno wamongo
pilengei nimbo tiemboi. Ulu
umbuni orumuma paa awili
lerimu wali lino paa kolomolo
konopu lierimulu. 9 Aku umbuni
wendo orumu wali lino kolomolo
waimu wendo oromo konopu
lierimulu. Imbomanga engemuni
lino Gotenga kongono manda
naa tendemolo. Nalo Gote imbo
kololima makilko koinjo molangei
nimo iyemu, yunge engemunga
kau i kongono manda temolo
nemili akumunga i umbunima
wendo orumu. 10-11 Aku ulu
wendo orumumuni lino topa
kondombai terimuna Goteni lino
tepa koinjo ltimu. Umbuni mare
wendo ombalo wali altopala lino
tepa koinjo kau limbelo konopu
ltemolo. Enoni kape aku teko
ningolio lino liko tapoko Gotendo
konge tenderingi. Linonga ningo
konge tenderingima pilipelie
Goteni lino lipe tapombalo ulu
kanokolio imbo awinini Gotendo
paa tereno ninge.

Pol konopu alowa tepa Korin naa purumumunga kolo naa toru nimu ungumu

12 Na andopo tero mele konop-
uni pilipolio ulu teruma pali
tepo kondoru. Na eno kinye
moloru wali Goteni kanopa kake
teli uluma nimbe pimoma kau
konopuna panjipo, na konopu
talo naa pepili eno kinye tumbi
tipo molopo ulu mare teru mele
pilipolio molopo kondoru nimbo
lipo manjipo tono kolto. Walite
tepo naa kenjiru nimbo pio mele
eno manda nimbo tirumanga tono
kolopo i paa nio. Aku uluma
konopuni pilipolio teru kinye mai
kombuna aku tepa lipe manjili
teni na naa taporumu. Goteni
na kinye konopu noipelie tapo-
rumumunga na aku tepo andopo
moloru. 13-14 Eno manda kanoko
ungu pulumu tumbi tiko pilinge
unguma pipia topo tiro. Paimbo
oi andopo kongono teru mele eno
tumbi tiko naa liko manjirimele
nalo linonga Awili Jisas ombalo
waimu wendo ombalo kinye eno
Kraistinga imboma molongena
kanopolio tono kolomolo mele
enoni lino Kraistinga imboma aku
teko molomolo kanokolio tono
kolko kau molangeila konopu
ltemolo.

15 Eno aku teko molonge konopu
lepolio eno tepo tono kondopo
wali talo tipo kanomboi nimbo
nani eno moromelena oi ombo niu
kanomu. 16 Na konopu leru mele i
tepa. Kombu Masedonia provins
pumboindo oi eno molongena
ombolio, Masedonia pumbo.
Altopa Masedonia tiye kolopo eno
molongena kelepo yando ombo
kinye enoni na kombu Judia distrik
puwi ningo liko tapangei ombo
konopu leru. 17-18 Aku tembo
niu mele konopuni naa pilipolio
we niuya? Na i tembo, i tembo
nimbo, nimbo panjiro mele maina
imbomani konopu talo pepili ulu
te naa tengeindo kolo toko temolo
nimele mele na aku tepo naa nio.
Ulu te temboindo paimbo tembo
nio. Naa temboindo paimbo naa
tembo nio. Goteni konopu alowa
malowa naa tepa paimbo nimo
mele nani i paa paimbo nio. Nani
ungu te ee nimbo molo nimbo naa

panjiro kano.

19 Na kame Sailas kame Timoti kame linoni eno moloringina ombo Gotenga Malo Jisas Kraistinga ungumu nimbo tirimulu, aku iyemuni konopu alowa malowa naa tepa, yu Gotenga iye toya tolimu. Tembo nimo ungumu paa tembalo. 20 Goteni tembo nimbe mi lepa nimbe panjirimu kano uluma paimbo tepa moro tondombalo iyemu Kraist yu. Aku tepa moromomunga Gotenga ungumu paimbo tembalo nimbolio Gotenga imbi nimbo pala mundurumolo. 21 Lino kape eno kape Goteni enge tirimona Kraist kinye enge nimbo tapu topo moromolo. Lino yunge kongono tendangei nimbe Goteni lino kanopa lipe, 22 lino yunge imboma moromolo nimbo pilemili nimbe linonga konopuna tukundo Gote yuni nanga nimbe imbi topa, linoni pilipolio lino paimbo yunge imboma nimbe kanopa ltimu. Pele, paimbo yunge melema pali lino timbelo nimbo pilemili nimbe i teli oi yunge Mini Kake Telimu linonga konopuna molopili nimbe tirimu.

Korin imboma moloringina Pol welea naa purumu ungu pulumu

23-24 Nani eno umbuni te naa timboindo kombu awili Korin kelepo welea naa oru. Goteni na karomo paimbo nio. Enoni Kraistinga ungumu paimbo ningo enge ningo pimelemunga eno enge ningo pilko molangei nimbo na enonga iye awilimu molopo, eno nokambo nimbolio manda naa nimbo. Eno enge ningo pimele ulu akumuni eno enge ningo moromelemunga eno tono kolangei nimbo eno peya tapu topo kongono teremolo.

2

1 Akumunga na eno molongena altopola ombo wali umbuni timbo konopu lepolio naa oru. 2 Nani eno umbuni tilkanje we imbo narini na teko tono kondolemalaya? Aku we imbo te molo, enoni kau na teko tono kondonge. 3 Aku tepo lipo manjipolio eno oi konopu topele toko molangei, pele na ombo kinye lino tono kolopo kopu tepo molamili nimbo nani umbuni timboma oi pilengei nimbo pipia te oi topo tiru. Enoni ungu pilko ulu tumbi nilimu tenge wali na teko tono kondangei konopu lepolio lino waye tono kolomolo. 4 Paimbo nani eno pipia te topo tiru wali eno oi teko moloringi mele pilipolio pipia tomboindo na kamelena paa mindili tepa konopu umbuni tepili kola tepo molopolio pipiamu topo eno tiru. Eno tepo umbuni tiemboi nimbo naa tiru. Nalo eno konopu paa lakopa mondoro ulumu ningo pilengei nimbo topo tiru.

Imbo teni eno tepa kenjimbelo wali yu tepili ningo tiye kolangei nimu ungumu

5 Nalo Korin iye teni tepa kenjirimu kano iyemuni umbuni te tirimu na kau naa tirimu. Enondo kape tirimu, nalo eno paa tepa torumu konopu naa leaio nio. 6 Imbo awinini kano iyemu ulu pulu keri terimumunga ningo tumbi tiko mindili tiringi kanomu, aku manda. 7 Kinye aku ulu keleaio! Yu mindili tiringi kanomu umbuni paa awili teni yu paa tepa mainye mundumbelo ningo kinye, undupe kanopili ningo mindili tiringi ulu tiye kolko yuni ulu pulu keri terimumu yu tepili ningo tiye kolko yu kondo kolko, konopu ame topili ulu mare teaio. 8 Akumunga yu paimbo konopu mondoromele ltemo nimbe kanopili ulu mare teaio nimbo enge nimbo konge tero. 9 Oi nani eno pipia topo tirumunga pulumu i tepa. Nani eno manda manjipo, teaio nio ungu enoni

pilkolio waliwalima pilko liko
teremele molo naa teremelenje,
pilembo nimbo kano pipiamu topo
tiru. 10-11 Sataneni lino Kraistinga
imboma moromolomunga kondi
topa ulu teremoma pali lipo man-
jirimolo. Kuromanga nomi Sata-
nenga engemuni lino topa mainye
naa mundupilimunga linoni teko
kenjirimele imbomanga ulu ker-
ima tiye kolamili. Aku tepolio kano
iyemuni tepa kenjirimu ulumu
enoni tiye koromele mele nani
kape aku ulu tero. Ulu te paimbo
tepa kenjirimu lemo eno kondo
kolopo lipo tapondopo Kraist
kanopa molopili oi tiye koloru.

*Pol Troas taunondo pumbe-
lie Taitus naa kanorumumunga
konopu wango naa nimu*

12 Oi Kraistinga ungu tukume
nimbo timboindo Troas taunondo
puru wali Awilimuni na akuna
kongono manda tembo aulkemu
lipe tumbi tindirimu mele mona
lierimuna kanoru. 13 Nalo nanga
kongono tendeku angenu Taitus
akuna naa omba molorumu ko-
ropo kelepolio nanga konopumu
wango naa nimu wali Troas imbo-
mando molaio nimbo tiye kolopo
Masedonia provins puru.

*Kraistinga kongono tenderingi
iyema yunge engemuni enge ningo
moloringi ungumu*

14 Paimbo, konopu wango naa
nimu nalo Goteni opa pule iye
topa mainye mundupelie uwi
nimbe lino Kraistinga imboma
kumbe lepa alume nimbe yu
pumbelie lino Kraist molopa
teremo uluma pali temane topo
tilipo andamili nimu. Akumunga
yundo paa tereno nimolo. Yunge
ungu nimbo tilipo andoromolo,
aku ungumunga mune tolimu
kombumanga pali pilko manda
tenderemele. 15 Kraistinga mune
pengamu toromona Goteni lino
aku tepa mele mune pengamu
toromona pimo. Aku mune penga
toromomu imboma pali, mindili
nolemala aulkena wendo ongo
molko kondonge aulkena pu-
rumele imbomanga kape mindili
nongo molko kenjinge aulkena
purumele imbomanga kape,
imunana mune toromo. 16 Nalo
aku munemuni ungu talo nimo.
Mindili nonge aulkena purumele
imbomani Kraistinga temane
pengamunga munemu pimele
kinye lkupindi toromo. Kano
munemu eno mini pali kolonge
ulu pulumu peremomunga aku
tepa lkupindi toromo. Molko
kondonge aulkena purumele
imbomani ungu tukumemunga
munemu pilkolio, eno koinjo
molko kondoko kau punge ulu pu-
lumu peremo mune tingo telimu
pimele. Akumunga Kraistinga
ungu tukumemu nimbe timbelo
kongonomu narini manda tem-
baloya? 17 Iye awinini Gotenga
ungumu wamongo ningo naa tiko
kolo toko bisnis mele teko kou
mone awini limele mele lino aku
ulu naa teremolo. Goteni lino i
kongonomu tirimomunga Kraist
kinye peya tendeku tipo molopo
linonga konopu tumbi nimbe
pepili Goteni kanopa molopili
yunge unguma imboma nimbo
tirimolo.

3

*Goteni ungu koinjo mi lepa
nimbe panjirimu ungumunga kon-
gono tendeli imbomanga ungumu*

1 Nalo aku tepo tero nio akumu
nani altopo pulu polopo nanu
kapi nimbo nanga imbimu nanu
lipo ola mundumboi teroya?
Molo imbo mareni teremele mele
pilipolio temboindo na tepo moro
mele eno pilengei nimbo imbo teni
pipia tondopili nimbo mepo ombo
eno lipo ondomboya? Molo linoni
pipia aku teli te enoni lino tapopili
ningo lino pipia mepo pumbo

imboma lipo ondomolomu manda
toko tinge nimoloya? Aku molo.
2 Lino moromolo mele imboma
lipe ondoromo pipia akumu eno
Kraistinga Korin kombu mo-
romele imboma pipia aku teko
moromele konopu ltemolo. Lino
moromolo mele kanamili ningolio
imbomani eno Korin imboma
teremele ulu kanoko kambu
toromele. 3 Eno Kraistini pipia
topa mundurumu moromele mele
we imbomani karomele. Linoni
kongono teremolo akumuni Krais-
tini kano pipiamu torumu. Nalo
pipia kanona peneni ungu te naa
torumu. Koinjo moromo Gotenga
Mini Kake Telimuni kano pipiamu
torumu. Goteni yunge kini kou
elke tolina imbi topa Moses tirimu
mele tenga pipia naa torumu
nalo eno imbomanga konopuna
torumu.

4 Kraistini nanga konopuna
kongono terenomuni imboma
lipe tapondoli engemu tirimo
ungu nimbe tirimona pilipolio
Goteni na paimbo yunge kongono
tendani nimbe kanopa ltimumu
konopu lteo. 5 I kongono teromu
nanga engemuni manda tero paa
manda naa nimbo. Na enge
te naa peremo. Gote yuni na
enge tirimona nani i kongonomu
manda tero. 6 Goteni nimbe
panjipe mi lerimu ungu koinjo-
munga kongono iyemu molani
nimbe yuni enge tirimona moro.
Aku ungu koinjo nimbe panjipe
mi lerimumu oi Moses molopili
Goteni Israel imboma ungu mane
tipe kou karu lelina ola imbima
topa teaio nimbe tirimu mele,
molo. Ungu koinjo nimbe panjipe
mi lierimu akumu Gotenga Mini
Kake Telimuni omba tepili nimu.
Goteni oi Mosesindo imboma
ungu mane tiwi nimbe yu nimbe
tirimu ungu kanomani imbo mini
pali kolonge ulu pulumu tirimo,
nalo Gotenga Mini Kake Telimuni
lino koinjo molopo kondopo kau
pumolo ulu pulumu tirimo.

Goteni altopa nimbe panjipe mi lerimu ungu koinjomunga engemunga ungumu

7 Goteni kou elke tolina ungu
mane topa Moses tirimu ungu
mane akumani imbo molko ken-
jiko kau punge aulkemu akiririmu
ungu manema wendo orumu
kinye Gotenga enge pa telimu
kinye wendo orumu. Aku pa enge
nilimu Mosesinga kumbekeremu
aku torumu kinye, ena karomele
kinye mongoma yumi yami
teremo mele Israel imbomani
yunge kumbekeremu kanoringi
kinye aku ulu terimu. Nalo
altopa wali mare omba purumu
kinye Mosesinga kumbekerena pa
terimumu kelerimu. Kololi ulu
pulumu perimu ungu manema
aku tepa pa enge nilimu kinye
wendo orumu ltemo 8 kinye,
imbo koinjo molko kondoko
kau puli ulu pulumu peremo
Gotenga Mini Kake Telimuni tir-
imo ungumu kinye wendo oromo
pa enge nilimu paa olandopa
enge pembalo. 9 Imboma teko
kenjirimelemunga mindili nangei
nimbe kongono teremo ungumu
enge te peya wendo orumu lemo
kinye, imboma lipe tapondopa
ulu pulu kerima tiye kolopa eno
tumbi tindirimo kongono teremo
ungumunga enge te peya wendo
oromomu paa olandopa pembalo.
10 Kinye wendo oromo akumu paa
lakopa pa enge nili olandopamu
peremo. Oi wendo orumu enge
pa teli akumu paa mainyendopa.
11 Oi lepa naa pumbelomu wendo
orumu wali enge pa telimu kinye
orumu lemo, kinye lepa kau
pumbelo ungumunga enge pa
telimu paa olandopa ltemo.

Goteni altopa nimbe panjipe mi lierimu ungu koinjomunga kongono tendeli iyemani pipili

naa kolko kongono teremele mele ungumu

12 Kinye, Goteni ungu koinjo
nimbe panjipe mi ltemo kongono-
muni imboma paimbo tapopa
kondoromo, aku ungu koinjomu
paimbo lepa kau pumbelo, lipo
manjipolio, imboma pali pilengei
nimbo konopu toimbo topili
mona nimbo tilipo andoromolo.
13 Oi Mosesini yunge kumbek-
erena pa teremomu kumbulupe
kiminyeki nimbei teremo ulu
Israel imbomani naa kanangei
nimbe maminye te lipe yunge
kumbekeremu pipi tirimu. Lino
Mosesini terimu mele aku tepo
naa teremolo. 14 Nalo Mosesini
yunge kumbekeremu maminye
mele teni pipi tirimu, aku tepa
mele Mosesini topa panjirimu
unguma kambu toromele wali
Israel imbomanga konopumu
mele teni pange tendeli peremo.
Kinye kape aku ulu we teremo.
Kraist ipuki tilimalanje aku ulumu
wendo omba pulka. Ipuki naa
tirimelemunga we pange teli per-
emo. 15 Paimbo kinye walimunga
kape Mosesini torumu bukuna
moromo unguma kambu torome-
lena pimele kinye maminye aku
tepamuni enonga konopuma we
pipi tirimo. 16 Nalo imbo te
konopu topele topa Awilimu ipuki
tirimo kinye Awilimuni maminye
mele imbomunga konopumu pipi
tirimomu wendo lipe ltenderemo.
17 Awili Jisas kinye Mini Kake
Telimu konopu tendekumu ltemo.
Mini Kake Telimuni kongono tepa
moromona ulu teni pipi manda
naa tirimo. 18 Akumunga lino
Kraistinga imboma pali maminye
mele teni aku topa pipi naa tiri-
momunga, Awilimunga imbimu
enge peremo pamu omba angilipe
kariapa melena mini mana ter-
emomu kanopolio wali Awilimu
kinye Mini Kake Telimu konopu
tendeku ltemomuni lino tepa aku
enge pa telimu lino kinye pepa
olandopa olandopa enge pumbe
telipe pupili nimbe yu mele apuwe
leamili nimbe yu tepa moromo
mele olando olando manda leko
pangei nimbe teremo.

4

Jisasini lipe mundurumuna yunge kongono tenderemele iyema mingima maini teli mele moromelena tukundo mele walkumo peremo ungumu

1 Goteni ungu koinjo nimbe
panjirimumu olandopa, aku-
munga enge pa telimu olandopa.
Imboma aku tepa lipe tapon-
doromo akumunga Goteni lino
kondo kolopalie tepo kondamili
nimbe i ungu tukumemu andopo
imbomando nimbo tirimolo kon-
gonomu tirimumunga pilipolio
umbunima wendo oromo kinye
kongono tiye kolamili konopu
naa ltemolo. 2 Lopeke teko teli
uluma kinye, pipili teli uluma
kinye, oi lipo umbulu tirimulu.
Kolo naa topo, Gotenga ungumu
nimbo alowa naa tenderemolo.
Goteni kanopa molopili imbomani
pali enonga konopuni pilkolio
lino Gotenga kongonomu tender-
emolona kanokolio tumbi tiko
teremele ningo pilengei nimbo
linoni ungu tukumemu mona
nimbo para tirimolo. 3 Nalo
ungu tukume nimbo tiro wali
paimbo melteni pipi timona
naa pilinge lemo aku pipi tili
ulumu kombu kerina purumele
imboma kinye wendo oromo.
4 Iye Kraist yu paa Gote none
telimu moromo. Kraistinga imbi
moromona au nimbe enge pa
telimunga ungu tukumemunga
pamu naa kanangei nimbe ya mai
kombumu nokoromo gote kolo toli
kuro Satan yuni Kraist paimbo
ningo naa pimele imbomanga
konopuni liko manjingei aulkemu
pipi tindirimo. 5 Ungu tukumemu

toya topo nio ungu nindu kano
mele, nanu palo topo na iye
pengamu moro nimbo naa nimbo
tiro. Nani nimboindo, Jisas, Goteni
lino nokopa kondombalo iye te lipo
mundumbo nimbe kanopa ltimu
iye nomi Kraist, yu Awilimu. Jisas-
ini nando tewi nimu mele tepo, na
eno Kraistinga Korin imbomanga
kendemandemu moro nio kano,
aku tepo ungu tukumemu mona
nimbo para tiro. 6 Akumunga
pulumu i tepa. Kombu tumbulu
tolina pa tepili nimu kinye mai
kombuna pa terimu kano Gote
yuni linonga konopuna tukundo
pa tenderimu. Linoni Gotenga
enge pa telimuni Kraistinga kum-
bekerena pa teremo kanopo lipo
manjemili nimbe aku ulu terimu.

7 Nalo maini teremele mingi
akumanga tuku imbomani enonga
mele penga kou olandopa pulima
lopeke teko noirimele aku tepa
mele Goteni tirimo ulu niomu
lino kinye peremo. Aku teremo-
munga imbomani kanokolio i enge
paa penga olandopa lino kinye
peremomu linonga enge te molo.
Gote yunge engemu kau peremo
ningo pilinge. 8 Waliwali, kombu-
manga pali, lino kinye umbunima
wendo oromo nalo akumuni lino
kamukumu topa mainye naa
mundurumo. Wali marenga lino
temolo mele konopuni pilipo
tunduromolo nalo linonga konop-
umu kamukumu keri lepa tepa
embambo naa tirimo. 9 Linonga
opa pulemani lino teko kenjingei
teremele nalo Goteni lino tiye
naa koromo. Imbomani lino
toromele nalo lino kamukumu
toko naa kondoromele. 10 Jisas
toringi kolorumu mele waliwali
lino mindili nongo kolangei ningo
lino teko kenjiko linonga kangimu
toromele nalo naa kolopo we
koinjo moromolo kano ulumuni
Jisas we koinjo moromo lipe
ondoromo. 11 Aku nio ungumu
i tepa. Lino koinjo moromolo
iyemani Jisasinga kongonomu
tenderomolomunga imbomani
lino toko kondongei teremele
kinye linonga kangindo kololi
ulu pulumu peremomunga kole-
mala nalo naa kolopo we koinjo
moromolo akumunga linonga
kangimuni Jisas koinjo moromo
mele pilengei mona liepili nimbe
lipe ondoromo. 12 Kololi ulumuni
lino aku tepa topa kondombai ter-
emo nalo koinjo molopa kau puli
ulu pulumu eno kinye peremo.

13-14 Gotenga bukuna moromo
mele i tepa,
Gote ipuki tiromunga nimbo para
tiro, *(Sng 116:10)*
nimbe peremo. Awili Jisas kolo-
rumu kinye topa makinjindirimu
iye akumuni lino kape eno kape
Jisas kinye peya topa makinjipe
yu moromona lipe mepa pum-
belo nimbo aku ungumu lipo
manjipolio lino kape oi iyemuni
ipuki tirimu mele aku tepo ipuki
tirimolomunga nimbo para ti-
rimolo. 15 Na kinye aku tepa
umbunima wendo oromo akumu
eno Kraistinga imboma lipe
tapondombaindo wendo oromo.
Goteni we kondo kololi ulumuni
anjo anjo pumbe imbo awini lipe
tapondoromomunga imbo awini
olandopa olandopa Gote kinye Paa
tereno ningo yu kapi ningo imbi
liko ola mundundengei nimbe aku
ulu umbunima na kinye wendo
oromo.

Jisasini lipe mundurumuna yunge kongono tenderemele iyema tiye naa kolko kongono enge ningo teremelemunga ungu pulumu

16 Aku tero ulumuni eno aku
tepa lipe tapondoromo, na kinye
eno kinye lino aku tepa ulu
pengama wendo ombalo mele
pilipolio umbunima na kinye
wendo oromo wali apa, tiye
teremo, kongonomu keleambo
nimbo konopuna umbuni pepili

naa moro. Paimbo nanga kangimu
koromo nalo takiraki Goteni mini
konopu talo koinjo kau ltenderemo. 17 I ulu lipo manjirimolo. Na
kinye umbuni wendo oromoma
ulu awili te molo; wali alaye
kolo wendo oromo. Kano ulu
umbunimani Gote enge pa telimu
kinye moromona pumbo yu kinye
peya aku kombu paa pengana
molombolo aulkemu akirindirimo
pilipolio i ulumu paa mele enge
awilimu; umbuni wendo oromoma ulu tukumere molo lepamo
nimbo pio. 18 Akumunga, na
mongoni karo melema wambo
kanambo naa nio; naa karo mele
kanoma paa kanamboa nimbo
moro. Mongoni karo melema
pora nimbelo. Naa karo melema
waliwalima lepa kau pumbelo
nimbo pilipolio nio.

5

Mulu kombuna angimo ulkemanga molomolomunga ungu manda lelimu.

1 Aku tepo lipo manjipo moromolo mele niomunga ungu pulu te
i tepala. Lino piltimolo, linonga ya
maina kangimu, ulke takaina mele
moromolo. Akumu purumbelona
tekiringe wali Goteni ulke koinjo te
lino molamili nimbe tepa wamopa
noindirimomu lino timbelo, aku
ulkemu maina imbomani takoromele aku teli ulke te molo.
Akumu mulu kombuna waliwalima angilipe kau pumbelo ulkemu.
2 Pele aku tepa ulkena tukundo
molomolo nalo i teli oi ya mai
kombuna i ulkena molopolio, lino
tukundo molomolo ulke koinjomu
Goteni linonga wale pakoli mele
paa pakondopili nimbo umbuni
kolopo konopuna kola tepo moromolo. 3 Akumu wali pakoli
mele pakondombalo wali we naa
molomolo nimbo pilipolio, kinye
aku tepo moromolo. 4 Lino i ulke
takaina molopolio wale pakoli te
naa pakopo we moromolo nimbo
pilipo mulu kombuna ulke timbelo akumu wale pakoli melemu
pakomoloa nimbo umbuni kolopo
konopuna kola tepo moromolo.
Kinye pakopo moromolo kangimu
kulupo topo lteamili nimbo aku
tepo naa nimolo. I kangi kolombalo akumu kikulu topa koinjo
molopa kau pumbelo. Oi kangimu
taka tombalo nimbo linonga
mulu kombuna angimo kangimu
pakamili nimbo moromolo. 5 Gote
yunu lino koinjo molopa kau puli
kangima angilipili nimbe lino i teli
oi lipe tumbi tindipelie, altoko eno
molonge nio mele paa aku teko
molonge ipuki tiengei nimbe i teli
oi yunge Mini Kake Telimu lino
tirimu.

6-7 Aku ulu terimumunga Goteni
nimu mele paimbo wendo ombalo
nimbo pilipolio na kinye umbunima wendo oromo kinye tiye
naa kolopo waliwalima konopu
toimbo topili moro. Na ya maina
kangimunga tukundo moro wali
Awilimu kinye Yunge kombuna
peya naa morombolo nimbo pio.
Lino moromolo ulumu kanopoliorenga molo, nalo konopuna lipo
manjipolio ipuki tipo moromolo.
8 Nalo nani oi nio mele altopo niola.
Konopu toimbo topili molopolio
na maina kangimu i teli oi tiye
kolopo Awilimunga nokoromo
kombuna pumbo yu kinye peya
molembalanje paa konopu lepo
moro. 9-10 Konopu aku tepo
lepolio Kraistini lino kot tendepa
pilimbelo kinye lino pali yunge
kumbekerena pumbo angilimolo.
Aku wali oi ya mai kombuna
kangimu kinye molopolio lino tepo
kondorumulu molo tepo kenjirimulu mele pilipe apurupelie te
te nimbe pundu tombalo. Akumunga, mai kombuna kangimu
kinye molondu lemo kape, molo
kolondu lemo kape Awilimuni
kanopa penga pimo uluma paa
teambo nimbo konopu kimbo tipo

moro.

Lino Gote kinye altopo tendeku tipo molomolomunga ungumu

11 Kotena angimolo nimbo pilipo Awilimu kinye pipili kolopo lipo manjirimolo akumunga imbomani Yu ipuki tieio nimbo paa enge nimbo nimbo tiro. Na konopuni pilipo uluma tepo moro mele Goteni tumbi tipe karomo. Eno kape nani tero mele enoni kanoko konopuni pilkolio aku ungumu paimbo ningo pilenge lemo paa nimbo pilto. 12 I ungu nio akumuni enoni na iye pengamu konopu leangei nimbo nanga imbi olandopa molopili nimbo aku tepo naa nio, molo. Enoni na tero mele kanoko penga pilko, Poloni teremo mele iye mareni kanoko tunduko yunge ungu umbulkondo kolo toko nindirimele mele imbomani naa pilko, yu paimbo moromo mele pilinge kinye penga ningo manda anjo anjo konopu tiko ningo tinge aulkemu lipo ondambo nimbo nio. Imbo mareni imbo tenga konopuna peremo ulumu naa kanoko, mongoni kangi tawendo kau kanoko penga pilko yu kapi ningo yunge imbi liko ola munduko ungu nimele mele na aku teko kanokolio kolo toko nimele iyemando manda pundu toko ungu paimbo mare manda ningo tiengei nimbo i unguma nio. 13 Iye mareni nando iye keke lepo tolimu morono ninge lemo aku manda. Gotenga kongono tendemboindo aku tepo keke lepo topo moro. Molo na konopu tumbi tipe pepili kongono tepo molondu lemo eno lipo tapondomboindo aku tepo moro. 14 Iye tendekumu linonga nimbe kolo wangopa imbomanga pali kolondorumuna lino yu ombele mepo lino pali yu kinye kolorumulu. Kraistini imboma aku tepa konopu mondoromo ulu lipo manjipolio yunge kongonomu paa tendambo konopu lteo. 15 Lino Kraistinga koinjo moromolo imboma linonga temolo uluma kele topo naa molamili. Linonga nimbe kolondopa makilipe ola molorumu iyemu kau lipo manjipo molopo yu kanopa penga pilimbelo uluma kau tepo molamili nimbe yuni imbomanga nindipe aku ulu tenderimu.

16 Aku tepo pilipolio na oi Kraistinga unguma naa pilipo konopu topele naa topolio maina konopuni pilipo imboma apururu nalo kinye, aku tepo imboma naa apururo. Oi konopumu perimu kinye paimbo oi Kraist kape aku tepo apurupo, yu molorumu mele pilipo tunduru, nalo kinye yu aku tepo pilipo naa apururo. 17 Konopu koinjo wendo orumumunga, i ulu ltemo lipo manjirimolo. Imbo te Kraist kinye tapu topa moromo kinye Goteni kano imbomu yu imbo koinjomu molopili nimo, yu paimbo imbo koinjomu moromo. Oi tepa kenjipe molorumu uluma kamukumu mainye purumu. Kinye ulu koinjoma yu kinye wendo oromo. 18 I ulu koinjoma pali Goteni kau teremo. Lino oi yu kinye opa pule molorumulu mele kinye aku teko naa molangei. Lino yu kinye tendeku tipo molamili nimbe Kraistini terimu ulu akumuni lino yu kinye tendeku tipo moromolo. Aku tepalie imboma yu kinye opa pule moromele mele tiye kolko na kinye kopu tepo molamili nimbe Goteni aku kongonomu lino tirimu. 19 Aku kongonomu i tepa: Kraistini linonga nimbe tenderimumunga Goteni lino maina imboma kinye yu kinye opa pule naa molopo kopu tepo molomolo aulkemu lipe tumbi tindirimu. Aku tenderimumunga Goteni imbomanga ulu pulu kerima tiye kolopa, aku teko kenjiringimunga kot naa tendembo nimu. Imboma kinye na kinye tendeku tipo molamili

nimbe Goteni kano ungumu
imbomando ningo tiengei nimu.
20 Lino imbi topa aku tepa kon-
gonomu tirimumunga Kraistinga
konopu tukundo molopo Gote yuni
imboma i teko teangei nimbeindo
linoni yunge nimu ungumu an-
dopo nindemili nimu. Akumunga
Kraistini lino kanopa ltimuna yu
kolo wangopo eno paa enge nimbo
konge tepolio Gote kinye opa pule
toromele mele tiye kolko yu kinye
kopu teko molangei nimolo. 21 Ulu
pulu keri te naa terimu iyemu
Goteni kano iyemuni linonga ulu
pulu kerima lipe tapondopa mepili
nimbe yu tirimu. Aku terimu
wali yu paimbo ulu pulu keri teli
iye te none terimu. Goteni aku
terimumunga lino Kraist kinye
peya tapu topo molopolio Goteni
lino kanopalie imbo tumbi nilima
nimbe karomo.

6

1 Na Gote kinye kongono tapu
topo tepo molopolio ya nindu ungu
kanomunga ungu te peya eno enge
nimbo nimboi tero. Eno Goteni
we kondo kolopalie eno lipe tapon-
dopa tepa kondorumu ulu kanomu
we naa terimu, terimu ulumu we
mainye naa pupili neio nio. 2 Aku
niomunga ungu te Goteni nim-
beindo,

Nani we kondo kolopo eno kinye
konopu noiru walimu
wendo orumu kinye enonga
ungu ningima pileru.

Eno mindili nolemala aulkena
wendo lipo na kinye peya
molko kondonge aulkena
lipo mondombo walimu
wendo orumu kinye eno
tepo ltiu, *(Ais 49:8)*

nimbe peremo. Nani eno paa
nimbo tiru, pileio! Goteni nimu
walimu akumu paa kinye. Kinye,
Goteni imboma kinye konopu
noipe we kondo kolombalo wal-
imu. Kinye Goteni imboma lipe
tapondopa, mindili nolemala
aulkena wendo lipe yu kinye peya
molko kondonge aulkena lipe
mondombalo walimu.

*Poloni Kraistinga kongono ten-
derimumunga mindili norumu mele
ungumu*

3 Linonga kongonomu mainye
naa pupili, ungu taka naa ton-
dangei nimbo imbomani lino
kanoko keri pilko ungumu naa
pilko linge ulu te naa teremolo.
4 Akumu molo. Imbomani lino
kanokolio Gotenga kongono iyema
moromolo ningo pilengei nimbo
ulu ima teremolo. Aku ulu wendo
oromoma i tepa. Umbunima lino
kinye wendo oromo wali tiye
teremo naa nimbo enge nimbo mo-
romolo. Ulu umbuni lupe lupema
lino kinye wendo omba, lino teko
kenjirimele uluma wendo omba,
lino mindili noli uluma wendo
oromo. 5 Wali marenga imbomani
lino koipeni toko, wali marenga
ka tiko, wali marenga imbomani
pali lino kinye mumindili kolko ru
ningo lkiko tukundo tukundo ongo
maku toko lino teko mundu mongo
tenderemelela. Lino kongono
mindili nombo tepo, wali marenga
uru naa pepo, wali marenga
engele kolopo moromolola. 6 Lino
ulu kake telima tepo, lipe manjili
pengamu ambolopo, olo ame topili
molopo, imboma kondo kolopo
tepo kondoromolo. Lino Mini Kake
Telimu kinye tapu topo molopo,
imboma konopu mondoromolo
ulu akumu kolo naa topo paa
konopu mondoromolo. 7 Paimbo
unguma nimbo, Gotenga enge-
muni kongono teremolo. Imboma
opa tengeindo ele tolo melema
ki ekondo ekondo ingi tiko am-
boromele mele lino aku tepo mele
ulu tumbi nilima amboromolo.
8 Imbo mareni linonga imbimu
liko ola munduko, mareni linonga
imbimu teko mainye munduko;
mareni linonga ungu umbulkondo

nindiko, mareni kapi nimele.
Kongono paimboma tumbi tipo
teremolo nalo linondo kongonomu
kolo toko teremele nimele. 9 Imbo
mareni lino kanoko imbi tirimele
nalo mareni peya molamili naa
ningo, umbulu tirimele. Wali mare
paa koltomolo konopu ltemolo
nalo koinjo pumbo we moromolo.
Lino teremolo mele kanoko keri
pilkolio tiye kolko konopu topele
taio ningo pulteni toromele nalo
lino toko naa kondoromele. 10 Lino
takiraki konopu keri awini peremo
nalo akumu yu tepili nimbo
tono kolopo moromolo. Koropa
purumo nalo imbo awini tepo
kamakoma ltenderemolo. Lino
melte naa noili none teremo,
nalo mele pulumu noirimolona
teremo. Imbomani lino kanokolio
paimbo Gotenga kongono iyema
moromolo ningo pilengei nimbo
aku tepo moromolo.

11 Korin imboma, linoni ungu
te lopeke naa tepo, pali enondo
nimbo para tirimolo. Eno paa
lakopo konopu mondoromolo.
12 Linoni eno kondo naa kolopo
tiye kolamili paa manda naa
nimolo nalo enoni lino kondo naa
kolopo tiye kolamili nimelemunga
konopu tendekuna naa pupili
moromolo. 13 Lapalini enonga
bakulumando nimele mele, kinye
nani eno nanga bakuluma nim-
bolio nani eno konopu awili tipo
mondoro mele enoni nando aku
ulu teaio nimbo nio.

*Kraistinga imboma kake te-
limu moromelemunga tawendo
moromele imboma kinye tendekuna
tapu toko naa molangei ungumu*

14 Kraistinga imboma Kraist
ipuki naa tirimele imboma
kinye tendekuna tapu toko naa
molangei. Liko manjeio. Ulu pulu
kerima kinye ulu tumbi nilima
kinye konopu tendekuna naa
purumo. Pa telimu kinye tumbulu
tolimu kinye popo naa tirimbele.
15 Kraist kinye kuromanga nomi
tepa kenjili Satan kinye konopu
tendekuna pupili morombeleya?
Kraistinga ungumu pimele im-
boma kinye Kraistinga ungumu
naa pimele imboma kinye konopu
tendeku tipe peremoya? 16 Gote
moromo ulke tempelemunga ulke
kiripi kake telina kuro koinge
melema manda meko pungo popo
tongeya? Lino, koinjo molopa kau
puli Gotenga kiripi kake telimu
moromolo, yu lino kinye moromo.
Yu kinye aku tepo moromolo-
munga ungu te Goteni oi nimbe
panjirimo. Yuni nimbeindo,

Na nanga imboma kinye ten-
dekuna tapu topo molopo,
enonga imunana molopo
eno peya andomolo.

Na enonga Gote molombo, eno
nanga imboma molonge.
*(WKP 26:12; Jer 32:38; Ese
37:27)*

17 Akumunga Tawendo imboma
kinye, we melema anjiko
kapi ningo popo toromele
imboma kinye, eno kinye
tendekuna naa molko, tiye
kolko pungo kombu tenga
lupe molko pangei.

Kalaro mololi melema tawendo
imbomani anjiko popo
toromele melema kinye ulu
pulu keri peremo melema
kinye akuma naa ambolko
ulu te naa teaio.

Naa ambolko ulu te naa tenge
kinye nani molamili waio
nimbo eno yando limbo.
(Ais 52:11; Ese 20:34,41)

18 Na enonga lapamu molombo,
eno nanga bakuluma mo-
longe. Na Gote enge olan-
dopa peli iyemuni aku tepo
nio, *(2Sa 7:8,14)*

nimu.

7

1 Nanga konopu mondoro
ango kame, Goteni yunge imbo
molongemando aku tepa nimbe
panjirimu unguma eno kinye na

kinye peremomunga pilipolio,
kangindo kape konopundo kape
kalaro mondoromo uluma tiye
kolopo, Gote kinye pipili kolopo
lipo awili tipolio ulu kake telima
waye tepo molamili.

Korin Kraistinga imboma kinye ulu pulu keri te perimumu altoko konopu topele toko kanoko keri pileringimunga Pol paa konopu tirimu ungumu

2 Enoni altoko lino konopu awili
tiko mondaio! Linoni enonga
imbo te tepo naa kenjipo, imbo
te tepa kenjipili nimbo ulu te
naa tepo, kolo topo imbo tenga
melema toropo naa lipo, aku
uluma naa terimulu. 3 Nalo aku
nio ungu kanomuni nani enoni
teko kenjiringi nimboi naa nio. Oi
kape nindu kano, nani eno paa
enge nimbo konopu mondoromu
ulu teni manda tepa mainye naa
mundumbelo, kololi ulumuni
kape, we koinjo molopolio umbuni
te wendo ombalo ulu teni kape,
eno konopu mondopo tapu topo
moromolo mele molamili nio.
4 Nani enondo nio ungumu pilko
naa tunduko uluma pali tumbi
tiko teko kondonge nimbo enge
nimbo pilipolio nanga konopu
wango nimo. Enoni teremele mele
imboma pilengei nimbo eno paa
olandopa kapi nimbo temane topo
tiro. Lino kinye ulu umbuni awini
wendo oromo kinye eno moromele
mele pilipolio paa konopu awili
tipo konopu enge olandopa pepili
moro.

5 Aku tepo moromunga pulumu
nembo. Oi na kombu Masedonia
provins pumbolio, eno Korin
imboma molko kenjiringi mele
pilipolio konopu wango naa nipili
alaye kolte kape manda naa
moloru. Na kinye ulu umbuni lupe
lupema wendo orumu. Imbomani
na kinye karaye teringi. Konopuna
tukundo umbuni tepa konopu
wango naa nimona moloru. 6 Nalo
Goteni imbo paa konopu umbuni pepili moromelema konopu
wango nipili molangei nimo kano
Goteni na konopu wango nipili
molopili nimu kinye Taitus na
moloruna orumu akumunga na
konopu wango nipili moloru.
7 Nalo aku orumu ulumuni kau
molo. Eno Korin imbomani Taitus
yu teko konopu ame topili ningi
akumuni Goteni na konopu wango
tipo molambo nimula. Taitusini
nando eno na kanamoloa ningo,
na oi teko kenjiko, na teko konopu
keri panjindiringi mele tiye kolko
altoko konopu topele toko eno na
kinye kopu tepo molamili ningo
konopu awini liko munduringi
mele nimbe tirimuna pilipolio na
konopu paa olandopa tiru.

8 Nani eno nimbo amenge tepo
pipia oi topo mundurumu kanokolio eno paimbo umbuni terimu
nalo akumu mandala. Paimbo
nani pipia topo eno tirumuni
eno wali alaye kolte konopu
umbuni ltingi kinye pilipolio
kondo terimu nalo 9 kinye na
konopu tiro. Nani eno umbuni
tiru akumunga konopu naa tiro.
Eno oi nimbo amenge tepo umbuni
tiru akumuni eno konopu topele
tondorumu akumunga na konopu
tiro. Gote yuni ulu umbuni akumu
eno kinye wendo opili nimuna
nani pipia topo tiru akumuni eno
alaye kolte kape tepo naa kenjiru.
10 Eno Goteni umbuni tirimo akumuni eno teko kenjirimele mele
kanoko keri pilko konopu topele
toko, mindili nolemala aulkena
wendo ongo, yu kinye peya molko
kondonge aulkena pangei nimbe
lipe mondoromona akumu paa,
ulure molo. Nalo maina wendo
oromo ulu umbuni akumani
kololi ulu pulumu wendo oromo.
11 Eno pilkolio, i Goteni tirimo
umbuni akumuni eno tepa konopu
topele tondorumuna ulu penga
lupe lupema eno kinye wendo
oromomunga paimbo tirimo

mele wamongo pilko molangei.
Unguma wambo pilipo, ulu pulu
keri te lino kinye naa pepili
paa tumbi tipo molamili ningo
teremele ulumu kinye, imbomani
eno kolo toko teko kenjirimele
nimele unguma eno mongo toko
ningeindo popenge teko teremele
ulumu kinye, enonga iye teni tepa
kenjirimo kinye enoni pipili kolko
yu iri toromele ulumu kinye, iye
teni tepa kenjirimu wali ulure
naa tepo we molorumulumunga
mongo limolo ningo mini lteko
moromele ulumu kinye, lino Pol
altopo kanomoloa, yu kinye popo
tipo molamilia ningo moromele
ulumu kinye, iye teni tepa ken-
jirimo kinye enoni enge ningo
yu liko tumbi tirimele ulumu
kinye, tepa kenjirimo iyemu tepa
kenjirimomunga mongo lipili
ningo enge ningo teremele ulumu
kinye, kano ulu penga teremele-
mani ulu pulu keri eno kinye
pemomu enoni naa ambolonge
mele lipe ondopa, akumunga
mongo te wendo ombalo kinye eno
kinye mongo naa linge mele lipe
ondoromo. 12 Akumunga, paimbo
eno umbuni tirimu pipiamu nani
oi topo tiru nalo iye teni tepa
kenjirimu nimbo pilipolio kano
pipiamu topo naa tiru. Kano
iyemuni imbo te tepa kenjirimu
nimbo pilipolio topo naa tirula.
Imbo talonga kau pipia topo eno
naa tiru. Enoni nanga ungumu
pilko tekolio na paa lakoko konopu
mondoromele mele Gote kanopa
molopili enongano paa pilko
kondangei nimbo kano pipiamu
eno topo tiru.

13 Akumunga nani eno kano
pipiamu topo tiru kinye kanokolio
moloringi mele kanoko keri pilko
konopu topele toko teko kon-
doringi mele pilipolio na konopu
wango nipili moloru. Nalo aku-
munga kau molo. Taitus konopu
awili tepa lipe mundupelie eno
moloringina orumu kinye enoni
pali yu liko tapondoringimunga
Taitus yu konopu wango nipili
molorumu akumu kanopolio
na konopu paa olandopa tiru
14 Paimbo oi Taitus pilipe molopili
eno kapi niu ungu akuma yu
pumbe kanorumu kinye paimbo
nimu nimbe kanorumumunga na
pipili naa koloru. Aku tepala oi
enondo niu kano unguma kape
paimbola. 15 Taitus eno moloring-
ina orumu kinye eno mini lteko
pipili kolko paimbo onio, peya
molamili ningo, yuni ungu nimu
mele liko awili tiko pilko liko
teringi ulu kanorumu kinye al-
topa pilipelie eno kondo kolopa
olandopa konopu mondoromo.
16 Kinye na pilto, enoni uluma pali
tumbi tiko teko kondonge nimbo
enge nimbo pilipolio na konopu
tipo moro.

Poloni Kraistinga Korin Imbomando Kombu Judia Distrik Kraistinga Imbo Moromelema Kou Mone Tiengei Liko Maku Tangei Nimu Ungumu

8

Kombu Judia distrik moloringi Kraistinga imbomanga kou mone lipo tapondopo tiemili ningo toya toko liko maku tangei nimu ungumu

1 Manda, ango kame, kinye
ungu te lupe nemboi, Masedonia
provins Kraistinga imbo talape
moromelema pali Goteni we
kondo kolopa lipe tapondorumuna
moromele mele eno pilengei
nimboi tero. 2 Aku imboma kinye
umbuni awini wendo orumu,
paa mindili noringi ulumani eno
molko kondongenje molo molko
kenjingenje nimbe manda manjir-
imu kinye paa awili teko konopu

tiko moloringi. Eno paa koropa
pupili moloringi nalo Kraistinga
imbo talape mare melema molo
ltemoma lino kou mone melema
olando lipo tapondopo tiemili
konopu lekolio kou mone awini
toya toko tiringi. 3 Enoni teringi
mele kanopolio nani eno Korin
imboma pilengei nimbo para
tiembo. Masedonia provins imbo-
mani kou mone timolo ningi mele
tikolio, altoko mare peya olandopa
liko tiringila. Enoni enongano
konopuni pilkolio 4 na paa enge
ningo konge tekolio ningeindo,
Gotenga imbo kake teli kombu
Judia distrik moromelema kombu
marenga Kraistinga imbomani
kou mone liko maku toko tingei
teremele linoni kape peya lipo
tapondopo tiemili ningi. 5 Aku
ningi ungu pilipolio enoni kou
mone tinge nimbo lipo manjir-
imulu mele tiringi nalo aku teko
kau naa teringi. Eno enongano oi
Awilimu tikolio, pele kape Goteni
teaio nimu ungu te pilipo nani
enondo niu unguma konopu talo
tepa naa pepili paa pilipo lipo
teamili ningo tumbi tiko teringi.
6 Masedonia provins imbomani
aku teko teringimunga pilipolio
eno Korin imbomani Judia distrik
imboma we kondo kolko liko
tapondoringi ulumu pulu polko
teringi kinye Taitusini eno kou
mone liko maku tonge mele lipe
tapondopili nimbo eno moloring-
ina puwi nimbo lipo munduru
mele aku teko liko tapondonge
ulumu kamukumu pora nipili
nimbo yu altopo eno moromelena
opili tope tipo lipo mundumboi
tero. 7 Enoni teamili nimele uluma
pali paa enge ningo olandopa
teremele kanomu. Kraistinga
ungumu paimbo ningo enge ningo
pilingeindo paa olandopa enge
ningo pilko tiye naa koromele.
Aku tepo pilipo moromolo mele
imboma pilengei ningo taka liko
naa nimele. Enge ningo imboma
ningo tirimele. Eno paa awili
tepa lipe manjili pepili Gotenga
ungumu pilko moromele. Konopu
talo naa pepa kolo toli ungu te
eno kinye naa pepili Gotenga
ungumu paa olandopa pilipo tepo
molamili nimelela. Nani eno pulu
polopo konopu mondorumunga
enoni na paa olandopa konopu
mondoromelela. Aku uluma
olandopa teremele mele kinye aku
teko imboma lipo tapondopo kou
mone tiemili nimele ulu penga
akumu kape olandoko teangei.

8 Ya eno Korin imbomani teangei
nio akumu eno tope tipo naa nio.
Eno Korin imbomani konopu mon-
doromele mele akumu paimbo
teremelenje manda manjipo
kanamboi nimbo imbo mareni
imbo lupema kondo kolko paa lipo
tapondamili nimele mele pilko
kanangei, nimbo tiro. 9 Linonga
Awili Jisas Kraistini eno we kondo
kolopalie terimu mele eno pimele.
Yu kamako molorumu nalo yuni
eno lipo tapondambo nimbelie
yu iye koropamu apuwe lepa
molorumu. Na koropa pumbelo
kinye eno mele awini kande
kandema noinge nimbe enonga
nimbe yu koropamu molambo
nimbe iye koropamu molorumu.

10 Kou mone liko maku toko
tingemunga enoni teangei konopu
lteo mele nemboi. Oi poinyemu-
nga eno lipo tapondamili ningo
kou mone mare pulu polko liko
maku toringi kanomu, kinye
kamukumu liko maku toko pora
tiengei nio. Kombumanga pali
imbomani akilio leko lipo tapon-
damili ningi nalo eno Korin imbo-
mani kumbe leko lipo tapondamili
ningo, kumbe leko kou mone
liko maku toringila. 11 Aku kani
oi liko tapondongeindo konopu
tiko kumbe leko lipo tapondamili
ningi mele kinye, aku teko pilkolio
kou mone yu mele mele ambolko

moromelema wamongo pilko ka-
mukumu kou mone tingema liko
maku tangei. 12 Imbo teni imboma
paa lipo tapondambo nimbelie
yuni noirimo melemanga mele
mare konopu tipe lipe imboma
lipe tapondopa tirimo kinye yuni
tirimo melema Goteni kanopa
penga pimo. Naa noirino melema
liko tiwi ungu naa nimu.

13 Nani imbo mare mindili
noromelema mindili naa nongo,
eno mindili naa noromelema
mindili nangei nimbo naa nio.
Nani eno pali melema manda leko
noiengei nimbo nio. 14 Kinye,
enonga we noirimele melema
molo ltemo imboma liko tapon-
donge. Aku kinye altoko walite eno
melema molo lembalo kinye enoni
kinye liko tapondoko melema
tirimele imbomani mele awini
noikolio eno liko tapondonge
kinye tendeku tepili molonge.
15 Tendeku tepili molonge ungu-
munga ungu te Gotenga bukuna
moromo. Akumu i tepa,

Imboma langi mana liko maku
toringi kinye awini ltingima
mare olandopa naa
noiringi. Kelo teko ltingima
molo naa lerimu. Awini
ltingima kape kelo teko
ltingima kape langi mana
tendeku terimu, *(Kis 16:18)*

nimbe bukuna moromo.

Poloni Taitus kinye iye talo kinye eno Korin imbomani kou mone noirimelema ongo lingei nimbo eno moromelena lipo mundumboi tero nimu ungumu

16 Nani eno kondo kolopo lipo
tapondambo nimbo lipo manjiro
mele Gote Taitusinga konopuna
molorumumunga Taitusini eno
kondo kolopo lipo tapondambo
nimbe pilipe moromola, aku-
munga Gotendo paa tereno nio.
17 Taitus aku tepa pilipe moromo-
munga nani yundo nimboindo Ko-
rin imboma moromelena pungo,
imboma liko tapondoko kou mone
tingema kamukumu liko maku
tangei pungo nipuwi nio kinye
pilipelie konopu tipe paa aku
tepo tepumbo nimo. Yuni yunu
konopuni pilipe paa aku tepo
teambo nimbe pilipe moromo
akumunga nani aku tepo Gote
kinye paa tereno nio. 18-19 Linonga
angenu te Taitus kinye peya
tapu toko pangili nimbo lipo
munduro. Ungu tukumemu nimbe
tilipe andoromomunga aku iyemu
Kraistinga imbo talapemani pali
yu paimbo teremo ningo kapi
nimele iyemu. Aku iyemu imbi
topo lipo munduromunga ungu
pulu te peya peremola. Kou
monema lipolio Jerusalemendo
timilindo mepo pumolo kinye
Kraistinga imbo talapemani pali
aku iyemu kanoko likolio lino
kinye peya tapu toko pangei
ningi. Aku ningi ungu pilipolio yu
eno Korin imboma moromelena
puwi nimbo yu lipo munduro.
Aku kondo kolopa lipe tapondoli
kongonomu imboma Awilimu
kapi ninge kinye yunge imbimu
ola molombalo nimbo paa teamili
nimbo moromolo. Linoni eno paa
lipo tapondamili nimbo moromolo
mele kape kanangei nimbo kano
kou monema mepo pumolo.
20 Enoni kou mone awini liko
tapondoko tingema linoni lipolio
Jerusalem mepo pumolo kinye
kou mone tiringi imbomani Linoni
kou tepo embambo tirimulu
ningo linonga ungu umbulkondo
nindiko iri naa tangei nimbo
linonga angenu eno kanoko penga
pilko kapi nimelemu kinye peya
tapu topo andamili nio. 21 I
kondo kololi kongonomu temolo
wali Awilimuni teko kondoromele
nimbe kanopili nimbo kano
kou mone tingema wamongo
nokomboi tero. Nalo akumu kau
molo. Imbomani kape teremolo
mele kanokolio teko kondoromele

ningo kanangeila nimbo aku
angenumu peya teamili nio.
22 Linonga angenu te elo kinye
peya tapu toko pangei nimbo
lipo mundurola. Aku iyemuni
wali awini kongono wamba enge
nimbe terimu mele kanoru. Kinye
kape Korin imbomani paimbo
kou mone liko tapondoko tinge
nimbe enge nimbe pilipelie eno
moromelena paa pumbo tapomboi
nimbe moromo. 23 Taitus lipo
munduro aku iyemu yu i tepa.
Yuni na kinye peya tapu topo
Gotenga kongonomu andopo tepo
enonga kongonoma tenderembolo
iyemu. Angenu ongele talonga
ungu te peya nio, Elo Kraistinga
imbo talapemani eno Korin im-
boma moromelena palio ningo
liko mundurumele iye taloni
kongono terembelemunga Kraist
kapi ningo yunge imbi liko ola
mundurumele. 24 Aku kani i teko
teaio. Aku onge imboma kondo
kolko tapoko tukundo likolio eno
paimbo Kraistinga nimo unguma
tenge tiko teremelemunga linoni
eno kapi nimolo ungu we naa
nimolo. Aku teko teremele ulu
iye ongema kanangei liko ondonge
wali Kraistinga talapena mo-
romele imboma kanoko pilinge.

9

Poloni Korin imbomando Kraistinga imbo kombu Judia distrik moromelema engele paa koromele kani liko tapondoko mele mare we tiengei nimu ungumu

1-2 Eno Korin imbomani enge
ningo Judia distrik imboma paa
lipo tapondamilia ningo mo-
romele mele piola. Liko tapon-
dongeindo teko moromele mele
Kraistinga imbo kombu Masedo-
nia provins moromele imboma
konopu tipo temane topo tipo eno
Korin imboma kapi nimbolio niu-
muni, kombu Akaia provins ltemo
kombu awili Korin imbomani oi
poinyemunga kinye yandopa kape
lipo tapondopo melema tiemili
ningo nokoko moloringi mele
Masedonia imbomando nimbo
tiru kinye pilkolio Korin imbomani
teremele mele manda lepo teamili
ningo eno awinini melema tinge
uluma teremelela, akumunga,
Gotenga imbo konopu kake teli
kombu Judia distrik moromelema
kombumanga pali Kraistinga
imbomani liko tapondoko we
tinge kou monema liko maku
toko moromele mele eno Korin
imboma pimelemunga eno ungu
awini pipiana naa topo timbo
kinye mandala. 3-4 Nalo na
ombo wali Masedonia provins iye
mare peya omolo lemo eno Korin
imbomani kou mone tingema
kamukumu naa liko maku tonge
lemo nani kapi nimbo enoni
teremele mele imboma temane
topo tiru mele pilipolio paa mai
kolombo. Eno Korin imboma
kape mai kolonge. Akumunga
pilipolio, na eno molongena ombo
wali imboma kapi nimbo temane
topo tiru mele paimbo aku teko
teangei. Imbomani Poloni kolo
torumu, yuni Korin imboma we
kapi nimu ningo naa pilengei!
Kou mone limboi omboma paimbo
liko maku toko pora tiengei
nimbo linonga angenu iye yupoko
kanoma eno moromelena lipo
munduro. 5 Na kinye eno Korin
imboma kinye lino mai naa
kolamili nimbo linonga angenu
iye yupokondo enge nimbolio
nimboindo na oi naa pambo
eno kumbe leko pungo, Korin
imboma liko tapondoko, tinge
kou mone liko maku toromelema
kamukumu liko maku toko noiko
molangei wambo kani eno mo-
romelena liko tapondangei kumbe
leko pangei nimbo lipo munduro.
Pele timolo ningo panjiringi mele
kou kamukumu liko maku tokolio
na nokoko molangei ombo wali
pilkolio konopu u nipili imboma

liko tapondongei kou mone awini
na toya toko tinge. Kou kamukumu
naa noiko nokoko molangei ondu
lemo eno pilkipili naa molko tinge
kinye manda naa tembalo. Aku
tepo nimbo pilipolio na oi naa
wambo linonga iye angenupili
pokondo eno liko tapondangei
paio nimbo lipo munduro.

Poinyena langi imbo panjirimolo mele langi mongo aku tepama limolo

6 Kou mone toya toko tiengei
nimbo niomunga ungu pulumu
nembo pilengei! Imbo te langi
imbo koltalo panjirimomuni
langi koltalo lipe noromo. Langi
imbo awini panjirimo imbomuni
awini lipe noromo. 7 Imbomani
imboma liko tapondoko melema
konopu tiko tumbi tiko tirimele
akuma Goteni kanopa konopu
mondoromo kani eno imboma
yu mele mele konopuni pilkolio
kou mone i tepo imboma lipo
tapondopo tiemili ningo pilkolio
tiengei. Konopu keri panjiko
naa tiengei. Naa tilimala nalo
imbomani tieio ningo enge ningo
konge teremelemunga tirimolo
ningolio tinge ulumu manda
naa tembalo. 8 Goteni eno mele
paa awini manda timbelo noiko
manda tendenge, waliwalima
konopu u nimbelo uluma kinye,
kongono tenge uluma kinye,
melema molo lembaloma pali
tipe manda tendembalo kani
konopu kimbo naa tiko imboma
liko tapondoko melema tiengei.
Enoni liko tapondoli ulu pengama
pali manda tendangei nimbe aku
tembalo. 9 Aku ulumunga ungu te
Gotenga bukuna moromo, akumu
i tepa:

Imbo teni poinyemanga langi
imbo awini panjirimo mele
imbo penga teni imbo
koropama lipe tapondopa
mele awini andopa moke
tepa tirimo. Pele aku tepa
kondo kolopa tepa kon-
doromo ulu pengama wali-
walima pepa kau pumbelo,
Gote pilipe molombalo. *(Sng
112:9)*

10 Langi imbo panjirimo iyemuni
langi imbo topili nimbe imboma
tirimo Gote, yuni we imboma
langi lupe lupema nangei nimbe
tirimo Gotela, yuni enoni imboma
liko tapondangei nimbe mele
paa awini timbelo. Enoni kondo
kolopa tepa kondoli ulu pengama
tenge kinye olandopa olandopa
teangei nimbe lipe tapondopa
melema timbelo. Langi imbo
panjirimo wali langi mongo awini
toromo mele eno kinye aku tepa
wendo ombalo. 11 Waliwalima,
imboma melema molo lembalo
kinye enoni kano imboma liko
tapondoko mele awini toya toko
tiengei nimbe Goteni eno mele
awini timbelo kinye enoni enonga
angenali mele awini manda tinge.
Aku kinye linoni Kraistinga Judia
distrik imboma lipo tapondopo,
eno Korin imbomani mele awini
toya toko tingema lipo mepo
pumbo timolo kinye aku teko
angenali liko tapondongemunga
angenalini Gote kinye paa tereno
ninge.

12 Enoni aku teko Gotenga
imboma liko tapondoko melema
tinge ulumu tengemunga ulu
talo wendo ombalo. Aku tenge
kinye imbo mele molo ltemoma
molo naa lepa manda tembalo.
Nalo akumu kau molo. Aku
tengemunga imbo awinini Gote
kinye paa tereno ningo yu kapi
ningela. 13 Eno Korin imbomani
Judia distrik imboma aku teko liko
tapondoko melema tingemunga
kanokolio we imbomani eno
paimbo Kraistinga imboma molko,
yunge ungu tukumemu paimbo
pilko likolio yunge unguma pilko
liko tenge tiko tenge mele kape
enonga melemanga awini Judia

imboma kinye imbo lupe lupema
pali kinye toya toko liko tapondoko
moke teko tinge mele kape, mona
lembalona kanokolio Gote kapi
ningo imbi liko ola mundunge.
14 Akumu kanokolio, Goteni eno
Korin imboma paa olandopa we
kondo koromo mele kanokolio
Gote kinye ungu ninge kinye eno
paa konopu mondoko Gotendo
enonga konge tendenge. 15 Goteni
mele paa penga olandopa we tir-
imu akumu linoni imboma nimbo
timilindo pereremolo akumu Gote
kinye paa awili tepo paa tereno
nemili.

Iye Mareni Poloni Tepa Kenjirimo Ningimunga Pilipelie Pol Yu Terimu Ulumu Pipia Torumu Ungumu

10

1 Kinye nani ungu te paa pilengei
nimbo, nimbo tiro. Nimbo tim-
boindo Kraist yu kandiki tepa
taka lipe molopa yunge imbi ola
naa molopili nimbe molorumu
mele na aku tepo nimbo molopo-
lio, eno nimbo timboi ungumu
paa wamongo pilengei nimbo,
nimbo tiro. Iye mareni nanga
ungu umbulkondo nindikolio
ningeindo, Pol yu eno Korin
imboma kinye peya moromele
kinye pipili kolopa eno mane
tirimo, nalo eno kinye naa molopa
kombu tenga lupe molopalie, pipili
naa kolopa unguma enge nimbe
topa tirimo nimele. 2 Aku teko
nimele ungu pilipolio aku teko
naa ningo konopu topele tangei
nimbo, eno enge nimbo konge
tero. Molo konopu topele naa
tonge lemo Pol tena lupe molopalie
kau lino unguma pipili naa kolopa
enge nimbe nimo nimele mele eno
moromelena ombo. Eno kinye
molopolio ungu mare pipili naa
kolopo paa enge nimbo eno mane
timbo. Enoni Pol tepa moromo
uluma maina uluma kau teremo,
Kraistini kanopa penga pimo
uluma naa teremo nimele mele
aku teko ningo molangei ondu
lemo na paa pipili naa kolopo eno
enge nimbo mane timbo kani aku
teko naa ningo, konopu topele
tangei nimbo, eno konge tero.
3 Lino paimbo mai kombuna we
imboma peya moromolo nalo
Kraistinga opa temilindo maina
imbomani konopuni pilkolio
opa teremele mele lupe, aku
tepo konopuni pilipolio opa naa
teremolo. 4 Lino opa temilindo
mai kombuna imbomanga opa
teremele melema lipolio opa
naa teremolo. Gotenga opa teli
mele enge nilima lupe ambolopo,
akumani opa pulemanga opa pape
enge nilima ungu toromolo. 5 Mai
kombumunga lipe manjili ungu
nimelema tepo mainye mundupo,
Gotenga unguma naa pilemili
ningo eno paa kelkele toromele
unguma tepo kenjipo, imbomanga
Kraist kinye opa pule konopu
ltemelema lipo ambolopo ka tipo,
imboma enonga konopumani
Kraistinga unguma kau pilengei
nimolo. 6 Eno Korin imboma kape,
eno wemani konopu alowa teko
nani teaio nio ungumu pilko liko
teko molonge kinye kanopolio
nanga unguma naa pimolo ningo
liko tui tinge imboma ombo tepo
tumbi timbo nimbo nokopo moro.

7 Imbomani ulu teremelema
kanongeindo ulu tukumemu
kangindo olando kau kanoko imbi
tirimele. Ne iye teni na Kraistinga
iyemu moro konopu lemo lemo na
Kraistinga iyemu moro mele Pol
kape aku nimbo mele Kraistinga
iyemu moromola konopu liepili.
Yu yunu kau Kraistinga iyemu
moro konopu naa liepili. 8 Nani
kongono teroma Awilimuni teani
nimbe na enge tirimu akumu
Awilimuni eno konopu enge pepili

molangei liko tapondani nimbe na
kanopa lipe imbimu tirimu. Eno
molko kenjengei niwi nimbe na
kanopa lipe imbimu naa tirimu.
Aku tepa terimumunga nanga im-
bimu alaye kolte lipo ola mundupo
kapi nio nalo aku teromunga
na pipili naa kolombo. 9 Nani
pipia topo eno tiro akuma lino
pipili kolopo mini lteamili nimbe
pipia topa tirimu ningo naa liko
manjengei nimbo aku tepo nio.
10 Paimbo iye mareni ningeindo,
Poloni pipia topa tipelie lino iri
topa ungu enge nili mare nimo
nalo lino moromolona oromo
kinye kanopolio yu we iye pupu
te. Imbi naa mololi te. Iye mareni
ungu mane enge ningo tirimele
mele yu aku tepa ungu mane naa
tirimo nimbo karomolo nimele.
11 Aku teko nimele iyema eno i teko
pilengei, na eno kinye tendekuna
naa molopo, kombu tenga lupe
molopolio nani pipia topo pipili
naa kolopo enge nimbo mane
tiro mele kinye, eno moromelena
ombolio mane timbo mele kinye,
paa tendeku tipemu. Aku pipiana
topo panjiro mele ombolio wali
mane timbo ningo pilengei!

12 Iye mareni lino iye pengama
ningo enongano imbi liko ola
munduko kapi nimele mele lino
aku tepo temolo wali paa manda
naa tembalo. Aku iyemani eno
enongano konopuni pilkolio lino
i tepo i tepo temolo kinye iye
pengama molomolo ningo pilkolio
aku teko teremele. Eno enongano
teremele ulu kanoko konopuni
pilko apurukolio lino iye penga
olandopama ningo pimele. Aku
teremele iyema lipe manjili naa
peli iyemani alowa teko teremele-
munga lino eno enongano kapi
nimele mele lino linongano aku
tepo kapi nilimalanje paa manda
naa telka. 13 Nalo lino linonga
imbi lipo ola mundupo kapi
nimolo ulu Goteni i teko manda
teangei nimo mele aku tepa kau
linonga imbi lipo ola mundupo
kapi nimolo. Lino linongano imbi
lipo ola mundupo kapi nimolo
nimbo Goteni lino kanopa lipe
kongono teangei nimbe tirimu
mele kau pilipolio lino linongano
imbi lipo ola mundupo kapi
nimolo. Goteni lino kongono
teangei nimbe tirimu kongonomu
kinye eno Korin imboma kinye
kongono telipo orumulu. 14 Goteni
lino kongono teangei nimbe imbi
tirimu akumunga linoni eno
moloringina kumbe lepo ombolio
wali Kraistinga ungu tukumemu
nimbo tirimulu kinye Goteni lino
kongono teaio nimbe tirimumu
tiye kolopo kongono te lupe alowa
tepo naa terimulu. Akumunga lino
linongano imbi paimbo lipo ola
mundurumolo. Eno moloringina
ombo ungu tukumemu naa nimbo
tilimalanje aku tepo Goteni kon-
gono tirimu te tiye kolemalanje
lino linongano imbi lipo ola
mundurumolo mele paa manda
naa telka. 15 Goteni lino kongono
teaio nimbe tirimu kongonomu
teremolomunga kau linonga imbi
ola mundurumolo. Imbo mareni
kongono teremelemunga linoni
kolo topo linonga imbi lipo ola naa
mundurumolo. Eno ipuki tirimele
mele olandopa pumbelo kinye
linoni eno mane tipo kongono
teremolo uluma enge pepa awili
lepili kani imbo awinini Jisas ipuki
tinge konopu ltemolo. 16 Aku
tepa wendo ombalo wali kongono
eno kinye teremolomu enge pepa
awili tepa pembalo kinye lino
eno moromele kombu anjikondo
Kraistinga ungu tukume oi naa
pileli imbomando ungu tukume
manda pumbo nimbo timolo.
Aku tepolio iye mareni andoko
ungumu ningo tiringi kombuna
naa pumbolio iye akumani kon-
gono oi teremelemunga linoni
terimulu naa nimbo, iye marenga

kongonomunga linonga imbi lipo
ola naa mundumolo. 17 Nalo
Gotenga bukuna ungu te moromo
mele pilipo temolo. Akumu i tepa:
Imbo teni imbo tenga imbi ola
mundumbo konopu lemo
lemo Awilimunga imbimu
kau ola mundupili, *(Jer*
9:26)
nimbe bukuna moromo. 18 Imbo
teni kongono teremo mele kanopa
apurupe yu yunu imbimu lipe
ola mundumbelo imbomu Goteni
kanopalie i kongonomu paimbo
temo, yu imbo pengamu nimbe
kapi naa nimo, molo. Nalo Aw-
ilimuni imbo te molopa kongono
teremo mele kanopa apurupelie
yundo imbo pengamu nimbe kapi
nimo imbomu kau paimbo imbi
ola moromo.

11

Iye mareni kolo toko Kraistini lipe mundurumuna kongono teremolo ningi iyemani teringi mele Poloni aku iyema na kinye tendeku tipe molo nimu ungumu

1 Ungu nio wali enoni konopu
naa lepo nio konopu lekolio nalo
pilko moromele. Na tiye naa kolko
we pilengei konopu lteo. 2 Korin
imboma, nani eno Kraistinga
imboma kau molangei nimbolio
nimbo panjipo eno manda lepo
ambo wenepo te lopa kumbu naa
teli iye purumomu mele Kraist
kinye pangei nimbo yu timbo
nimbo pilipo moro akumunga
Goteni imboma kanopa lipe yu kau
liko awili tiko pilko molko, iye lupe
tenga unguma naa pilko lombili
paa naa pangei. Iye te lupe lombili
pungei kinye paa konopu keri
panjimbo nimbe moromo mele
na aku tepo konopu lepo moro.
3 Kraist kinye kau pangei nimbo
moro nalo nani pilto. Waimbe
kolo toli uluma pali pimomuni
oi ambo Ipu kiyengo nimbe kolo
topa kondi topa lipe loi tirimu
kinye pilipe lipe lombili pumbe
loi lerimu mele eno aku teko iye
mareni kondi toko liko loi tinge
kinye enonga ungumu pilkolio
ningemuni, Lino Kraistinga imbo
kake telima kau ningo yu enge
ningo pilko yunge ungumu kau
pilko liko teko moloringi mele tiye
kolko konopu alowa tekolio, iye
lupemani kondi tongema lombili
pungo loi lengenje nimbo mini
ltepo moro. 4 Imbo te lupeni eno
moromelena omba, nani Jisasinga
ungu tukumemu nimbo tiro mele
naa nimbe tirimo, yuni Jisasinga
ungumu nimbo tiro nimbelie
imbo tenga ungu lupe te nimbe
tirimo kinye eno we pilko liko
moromele. Molo, mini nimele
akumu te lupe, eno oi Mini Kake
Telimu ltingi akumu molo, te lupe,
akumu enonga konopuna pumbe
peremo kinye we pepili ningo
kamukumu ltimele. Molo, iye
mareni kolo toko ungu tukumemu
nimbo tirimolo nimele kinye
nani ungu tukumemu eno nimbo
tiru ungumu tiye kolko kano
iyemani ningo tirimele ungumu
kau ungu tukumemu ningo, taka
liko pilko ltimele konopu lepolio
mini ltepo moro. 5 Oi enongano
imbi pala tondoromele nindu,
kano iyema eno paimbo Kraistini
Yunge kongonomu tendepaio
nimbe lipe mundurumu iyema
moromolo nimele aku iyemando
linonga ungu mane tili iye awilima
nimele, aku iyemanga na maindo
naa moro konopu lteo. 6 Na ungu
nimbo tiemboi ulumu imbo teni
ungu imbo naa tondoringi aku
ungu paimbo nimelenje nalo na
Kraistinga unguma paa lipo man-
jiro. Eno mane tiro kinye unguma
wambo pio mele waliwalima eno
karomele.

7 Gotenga ungu tukumemu eno
nimbo timboindo nanga imbi
mainye molopili nimbo aku tero
kongonomunga melema tiengei

naa niu. Nanga imbi mandopolio
enonga imbi lipo ola mundun-
dembo nimbo aku ulu teru. Nani
aku tepo teru ulu akumu tepo
alowa tenderuya? 8 Eno lipo
tapondopo Kraistinga kongono
tendepo moloru kinye Kraistinga
imbo talape lupe mareni na liko
tapondoko kou mone tiringi nalo
aku wali aku imbomanga kongono
naa tendepolio aku koumu wapu
mele ltiu. 9 Na eno kinye molopo
kongono teru wali na melte molo
lerimu kinye nanga angenupili
kombu Masedonia provins molko
oringi. Akumani kau na liko
tapondoko mele molo lerimuma
pali meko ongo na tiringimunga
eno Korin imbomando na liko
tapondoko melema tieio nimbo
eno umbuni te naa tiru. Na enondo
liko tapondaio nimbo umbuni
te paa naa timbo nimbo konopu
leru mele kinye kape aku telipo
pumbo konopu lteo. 10 Na aku tepo
paimbo tero mele tembo nimbo
enge nimbo nimbo panjiro mele
paa mi lepo Kraistinga ungu paim-
bomu na kinye peremomunga
paimbo nio. Nani eno Korin
imboma moromele kombu Akaia
provins kombumanga pali andopo
ungu tukumemu nimbo timbo
kinye kou moneni topo toko lieio
naa nimbo nio akumu paimbo
nio. Aku tepo na nanu kapi nio
ungumu imbo teni kolo toromo
ungumu naa ninge. 11 Enonga
kou mone naa limbo nio akumu
ambe temona nioya? Nani eno
konopu naa mondoromunga aku
tepo nioya? Paa molo! Na
eno paa konopu mondoro mele
Goteni pimo. 12 Melte tieio paa
naa nimbo akumunga pulumu
i tepa. Iye mare enonga imbi
liko ola munduko imbomani
linonga unguma pilkolio linoni
kongono teremolo mele kinye
Poloni kongono teremo mele kinye
tendeku tipe, yu kinye lino kinye
peya Kraistini lipe mundurumu
iyema molopo, kongono tere-
molomunga melema limolo ningo
kanangei ningo teremele mele
paa naa teangei. Imbomani
kano iyemanga ungu kolo tolima
paa naa pilengei nimbolio aku
iyemani kongono teremolomunga
melema tieio nimele mele nani
paa naa tepo, na imboma lipo
tapondopo Kraistinga kongono
tenderomunga melema naa ltio
mele altopo kape paa naa limbo.
13 Aku teko teremele iyemani
imbomani lino Kraistini lipe
mundurumu iyema moromolo
ningo kanangei ningo kolo toko
andoko Kraistini lipe mundurumu
iyemani kongono teremele mele
eno aku teko manda leko an-
doko kongono teko moromele.
14 Aku teremele mele kanokolio
konopu kimbo tiko naa molangei.
Kuromanga nomi Sataneni kape
imboma kondi tombaindo yu
paimbo moromo mele apuwe
lepa mulu kombuna ensel te pa
telina moromo mele molambo
nimbe aku tepa none teremo.
15 Sataneni aku tepa teremo lemo
yuni teremo mele yunge kon-
gono tendeli kendemande iyema
imbomani lino kanokolio iye
tumbi nilimunga kongono tendeli
kendemande iyema moromolo
ningo kanangei ningo aku teko
manda leko kolo toko tenge kinye
kanokolio konopu awini kimbo
naa tieio. Altopa imbo akumanga
aku ulu teremelemunga Goteni
pundu tombalo.

*Pol Kraistini kongono ten-
depuwi nimbe lipe mundurumu
kongonomu tendembaindo mindili
norumu mele ungumu*

16 Nani oi nindu kano mele
altopo nio. Konopu naa peli iyemu
moro ungu naa neio. Nalo na
aku teli iyemu konopu lenge lemo
nani iye keke lepo tolimuni teremo
mele nanga imbi olando munduro

unguma pilko taka liko molaio.
17 Nani na iye awili pengamu
nimbo aku tepo nimbo kenjimbo
kinye Awilimuni oi molopa terimu
wali nimu mele naa nimbo. Keke
lepo toli iye teni nilka mele na
nanu imbi lipo ola mundupo
nimbo kenjimbo. 18 Mai kombuna
imbomani enonga imbima liko ola
mundurumele mele iye awinini
aku teko teremelemunga na aku
tepo nanga imbimu nanu lipo ola
mundupo kapi nimbo. 19 Eno
keke lepo naa topo lipe manjili
peli imboma moromolo konopu
ltemele nalo keke lepo toromele
iyema keke lepo we tangei ningo
tiye kolko aku unguma we taka liko
pilko moromele. 20 Iye mareni eno
ka kongono tirimele, molo enonga
kongono we tendaio nimele, molo
eno ningo ame tondoko enonga
melema we ltimele, molo eno
liko loi tiko kolo toromele, molo
lino iye penga awilima moromolo.
Eno imbo kerima moromele
nimele, molo linonga unguma paa
pilengei, lino paa lombili wangei
ningo enge ningo eno larauwe
toromele kinye kape, eno Korin im-
bomani aku teko teremele iyema
pali aku teko teangei ningo tiye
kolko iye pengama, paa teremele
ningo enonga unguma taka liko
pilko moromele.

21 Aku iye pengamani teremele
mele lino tamba nimbe eno
Korin imboma kinye molorumulu
wali manda naa terimulumunga
kondo teremo. Nalo iye teni yu
moromo mele kinye, yu kinye
uluma wendo oromo mele kinye,
pipili naa kolopa enge nimbe
nimbe para tirimo lemo kinye
i nio ungumu keke lepo ungu
langopo nimbo na kape moro
mele kape na kinye ulu wendo
oromoma kape pipili naa kolopo
enge nimbo tumbi tipo nimbo
tiemboi. 22 Aku iyema Hibru
iyema lemo na kape aku iyemula.
Aku iyema Israel iyema lemo na
kape aku iyemula. Aku iyema
anda kolepa Abrahameni kalopa
ltimu iyema lemo na kape aku
iyemula. 23 Aku iyema Kraistinga
kongono tendeli kendemande iye-
maya? Eno Kraistinga kongonomu
tenderemele mainyendopa mele,
na Kraistinga kongonomu paa
olandopa tendeli iyemu moro. I
na nanu imbi lipo ola mundupo
kapi nimbo nio ungumu keke lepo
toli ungu mele nio. Na Kraistinga
kongonomu mindili nombo olan-
dopa terula. Na wali olandopa ka
ulkena peru. Na wali paa awini
koipeni toringi mindili noru mele
aku iyema tepo mainye munduro.
Wali awini na koromele makona
puru. 24 Juda iye nokolimani
na walite walite ningo ka tiko
na undupo kanambo ningolio ka
pulteni 39 ningo toringi. Aku lipe
popo tipe wali kite pakera toringi.
25 Wali yupoko Rom iyemani
na mapuni toringi; walite Juda
imbomani na kouni toringi, wali
yupoko na sipina andoru kinye
topa bultupe kamukumu keri
lierimu; walite sip te aku terimu
kinye na nomu kutana tukundo
ipo leli tangoli wali talo peru;
26 ulke tenga wali awini naa pepo,
kombu lupe lupemanga awini
pelipo kau andoru; andoru kinye
wali marenga pondeanga na nona
purula; wali marenga wapu noli
iyemani na toko melema wapu
lingei teringila; wali marenga
nanga Juda imbomani na tongei
teringi; wali marenga Juda imbo
talapena tawendo imbomani na
tongei teringila; wali marenga
taunomanga na tongei teringi;
wali marenga na kombu ku lelina
andoru kinye na topa kondombai
ulumare wendo orumu; wali
marenga nomu kutana na no wan-
gorula; wali marenga iye mareni
kolo toko lino Kraistinga iyema
moromolo ningolio nanga kon-

gonoma pipi tindingei teringila.
27 Mindili nombo umbunima pepili
kongonoma andopo tepo, kongono
terumunga wali awini uru naa
pepo, wali awini engele kolopa no
wali tepili molopo, wali awini langi
naa nombo we pepo, wali awini ali
terimu kinye wale pakoli pakombo
te naa lerimu kolona paa koloru.
28 Akumu kau molo. Umbuni
mare peya na kinye wendo oromo.
Waliwalima nani Kraistinga imbo
talapema nokomboindo konopu
paa awini lipo munduromunga
na konopuna umbuni awini pepili
moro. 29 Kraistinga imbo te
yu enge nimbe moromo mele
pora nimo kinye na kape yu
kinye kondo koromunga konopu
enge pepili naa moro. Melteni
Kraistinga imbo te kondi toromo
kinye yuni enge nimbe pimo mele
tiye kolopa tepa kenjirimo kinye
na paa kamelena mindili teremo.
30 Nanga imbi nimbo pala
mundumbo lemo na tepa tamba
timbei teremo uluma nindu kano
mele nimboi tero. 31 Awili Jisas-
inga Lapa Gote, yunge imbi wali-
walima lipo ola mundurumolo,
yuni ungu i nioma kolo toromo
manda naa nimbelo. 32 Kombu
awili Damaskus na puru wali
iye nomi king Aretasinga kombu
nokondorumu iye awilimuni
ami iyemani na ambolko liko ka
tiengei, Damaskus pape kerepu-
luna nokoko angilengei nimuna
nokoko angileringi. 33 Nalo pape
ombona nokoko angileringimunga
nanga angenupili mareni na
wale basketena lakilkolio pa-
pena ka moko toko liko tawendo
munduringi. Aku teringimunga
aku iye awilimuni na ka timbei
terimumu ka naa tipili nimbo
kowa puru.

12

Pol mongo indi kumbu tepa kanopalie ungu enge nili mare awini pilerimu kinye melteni yunge kangina torumu ungumu

1 Nani nanu kapi nimbo nanga
imbimu nanu lipo ola munduro
mele paa lipo ola mundumbola.
Aku tepo, na nanu imbi lipo
ola mundupo kapi niomu ulu
pengama naa tero kani eno
kinye na kinye lino naa lipe
tapondombalo nalo Awilimuni
mongo indi kumbu tipelie ungu
lopeke tepa peremo mare lipe
ondorumuma nimbo tiemboi.
2 Kraistinga iye te kanopo imbi
tiro, aku iyemu poinye 40 omba
pupili oi Awilimuni yu lipe mepa
mulu kombu paa olandopamu
aku mulu kombu yupoko tipemu
nimelemunga tukundo mepa
purumu. Aku iyemu kangi pali
meli purumu molo minimu kau
meli purumunje, na naa pilto.
Goteni kau yunu pimo. 3-4 Aku
iyemu, Goteni mulu kombu paa
pengana lipe meli purumu mele
pilto, nalo akumu kangi pali mepa
purumu molo minimu kaunje,
na naa pilto. Goteni pimo. Aku
iyemuni ungu mare pilerimu aku
unguma imboma pilengei ningolio
imbomani ningeindo perelemala.
Imbomani naa ningo tiengei ningo
mi toromele unguma pilerimu.
5 Iye te aku tepa ulu te terimu
nio iyemunga imbimu lipo ola
mundundupo kapi nindimbo nalo
nanga imbimu lipo ola mundupo
kapi naa nimbo. Nanga imbimu
lipo ola mundembo nimbolio na
enge te naa peremo mele kinye
umbuni na kinye wendo oromo
mele kinye kau nimbo tipo imbi
lipo ola mundumbo. 6 Molo
nani paimbo nanu kapi nimbo
nanga imbi lipo ola mundulkanje,
paimbo unguma kau nilkamunga
na keke lepo toli iye te naa molka.
Na kinye uluma wendo orumu
temanemu imbomani pilkolio
nanga imbi liko ola mundunduko
na liko awili tilimalanje manda

naa telka. Na we tepo molopo ungu
nimbo tiroma kau kanoko pilkolio
na moro mele tumbi tiko pilengei.

7 Goteni na mulu kombuna mepa
pumbe na mele paa pengama
lipe ondorumu kanorumunga
Goteni na none naa teambo
nimbe nanga kangindo mindili
nombo molombo melte tirimu.
Aku melemu kuromanga nomi
Satanenga kendemande teni na
mindili nopili nimbe waliwalima
mindili tirimo. 8 Awilimuni na lipe
tapondopa umbuni akumu wendo
lindipili nimbo wali yupoko yundo
enge nimbo konge teru, 9 nalo
yuni umbunimu wendo naa
lipelie nando nimbeindo, imbo
te enge naa peremo kinye nanga
engemuni yu enge paa olandopa
peremomunga nani nu we kondo
koro ulumuni nu manda molonio
nimu. Yuni aku tepa nimumunga
ulu mareni na tepa tamba tir-
imona Kraistinga engemuni na
kinye peremomunga paa tono
kolopo moro. 10 Na Kraistinga
kongono tenderomunga kuro topa
kangi tamba nimo molo konopu
enge naa peremo kinye kape, na
teko kenjiko ungu taka tondoko
teko pipili kondoromele kinye
kape, na kinye umbuni awini
wendo oromomunga mindili noro
kinye kape, imbomani na konopu
keri panjikolio na umbunima
wendo opili ningo na teko kenjiko
mindili tirimele kinye kape, na
konopuna umbunima tepa wango
naa nipili moro kinye kape, aku
tepa umbunima wendo wendo
oromo kinye na enge te naa
peremo kinye, Kraistinga engemu
na kinye pepa na nokoromomunga
enge pepili molopo konopu wango
tipo aku uluma wendo opili nimbo
moro.

Poloni Kraistinga Korin imboma Kraistinga ungumu enge ningo pimele mele tiye naa kolko kamukumu enge ningo pilko molangei nimu ungumu

11 Nanga imbi ola molopili
nimbo nanu kapi nimbo kano
ungu niomu manda naa tepili,
nimbo kenjipo keke lepo toro nalo
enoni na aku ulu teambo nimele
mele tero. Aku iyemani na ningo
kenjiringi kinye eno pilengei eno
Korin imbomani na iye pengamu
ningo kapi nindilimalanje paa. Na
paa imbi moromo iyemu konopu
naa lteo nalo aku iyema lino Krais-
tini nanga kongonomu tendepaio
nimbe lipe mundurumu iye penga
awili olandopama moromolo
nimele iyemanga na iye mandopa
te naa moro. 12 Kraistini Nanga
kongonomu tendepaio nimbe lipe
mundurumu iyemani teremele
mele na eno kinye molopolio na
aku teli iye te moromo ningo
kanangei nimbo nani aku tepo
ulu mare teru. Na paa mindili
noru umbunima we meambo
nimbo tiye naa kolopo enge nimbo
molopolio, ulu enge nili awini lupe
lupema tepo, imboma kanokolio
paa mini lteremele ulu enge nilima
teru kanomu. 13 Nani Kraistinga
imbo talape mare kinye teru mele
olandopa, eno Korin Kraistinga
imbo talapemu kinye teru mele
mainyendopaya? Ulu tendekumu
kau teru, eno Korin imbo talapemu
kinye naa teru, akumu kongono
tenderumunga eno umbuni tipo
melema tapaio ungu naa niu.
Eno umbuni aku tepo naa tirumu
alowa teru nalo alowa terumunga
na kinye konopu keri naa panjiko,
tiye kolaio.

14 Kinye na eno moromelena
wali yupoko tipo omboi tero
nalo ombolio eno umbuni te tipo
melema tieio nimboindo naa
ombo. Na enonga melema konopu
mondopo limboindo naa ombo.
Na eno konopu mondopo kanom-
boindo ombo. Bakulumani anupili

lapali pele liko tapondongeindo
melema naa noindirimele; anupili
lapalini bakuluma liko tapon-
dongeindo melema noindirimele.
15 Aku tepo, nani eno lipo tapon-
dambo nimbo konopu tipo nanga
melema eno timbo, na nanu kape
eno timbo. Nani eno konopu
olandopa mondoromunga enoni
na alaye teko konopu mondonge
aku mandaya? 16 Aku enonga
tenge nalo nani eno umbuni te
naa tiru. Nalo enonga iye mareni
Poloni lino umbuni we tirimo,
yu melema naa tirimolomunga
kou mone wapu limbeindo nimbe
amo tondoromo, imboma lipe
tapondombaindo tieio naa nimo
nimele. Kondi toli ulu pulumu Pol
kinye peremo nimele. 17 Akumu
ambe temona nimeleya? Nani
iye mare eno moromelena paio
nimbo lipo munduru akumani
enonga melema wapu liengei paio
nimbo lipo munduruya? 18 Nani oi
Taitus eno moromelena paa puwi
nimbo enge nimbo lipo munduru
wali linonga angenu te Taitus
kinye koniye leko palio nimbo
lipo mundurula. Pele, Taitus
eno moloringina ombalie eno
nimbe amo tondopa melema wapu
ltimuya? Taitus kinye iltonga
konopu tendeku tipe pepili ulu
teremboloma tendeku tipo naa
teremboloya?

19 I pipia topo tiromu yuni
teremo mele tumbi tipe teremo
ningo pilengei nimbe topa tirimo
ningo pimeleya? Paa molo! Gote
pilipe molopili i nio. Kraistini
niwi nimo mele nio. Nanga
imbo konopu mondoro imboma,
nani ulu teroma pali eno lipo
tapondopo konopu enge pepili
molonge uluma kau tero nio.
20 Ambe temona eno moromelena
ombo wali penga teko molangei
konopu lteo mele naa molongena
kanambo. Enoni kape na opili
konopu lenge mele naa ombona
kanonge. Ombo kanombo kinye
eno opa karaye teko, teko kondoko
mele pengama noirimele im-
boma kinye konopu keri panjiko,
popenge teko mumindili kolko,
imboma kondo kolko liko naa
tapondoko eno enongano yu mele
mele nokoko, imbomanga ungu
umbulkondo nindiko, andoko kolo
toko imboma temane toko tiko, eno
mongo lili imboma molko, nendo
yando unguma naa pilko konopu
tendekumu naa pepili uluma yu
mele mele teko embambo tiko, ulu
keri aku tepama teko paa molko
kenjinge kinye kanombonje nimbo
piomunga na mini ltepo moro.
21 Eno moromelena ombo kanom-
bomunga ungu te peya peremola.
Eno moromelena altopo ombo
kinye eno kanoko molangei nanga
Goteni na tepa pipili kondombalo.
Oi ulu pulu keri teringi imbomani
teko kenjiringi mele kanoko keri
naa pilko konopu topele naa
toringi lemo ulu aku tepa mele te
na kinye wendo ombalo. Amboma
kinye iyema kinye wapera toringi
uluma kinye, iye naa pungo ambo
naa lili imboma ulu kerinali teringi
uluma kinye, aku teko ulu kerima
kau tengeindo eio ningo konopu
kimbo tiko andoko teringi uluma
kinye, aku ulu teko kenjiringima
kanoko keri pilko konopu topele
naa toringinje. Oi teringi mele we
teko moromelenje nimbo pilipo
na mini ltepo moro. Paimbo aku
ulu teko molangei ondu lemo
kanopolio na eno kinye konopu
umbuni tepili kola tembo.

13

Poloni Kraistinga Korin imboma kamukumu lepi lepi topa, molonge mele enge nimbe mane tirimu ungu mare

1 Kinye na wali yupoko tipe eno
moromelena omboi tero. Om-
boi tembomunga ungu te Gotenga
bukuna nimo mele i tepa,

Imboma pilko molangei imbo
teni imbo te ulu te tepa
kenjirimu mele nimbe
timbelo kinye imbo aku-
muni tepa kenjimbelo mele
imbo taloni molo yupokoni
kanokolio yu tembalo mele
manda ningo tinge kinye
kau ungumu pilko imbo-
muni paimbo tepa kenjir-
imu ningo pilengei! Imbo
tendekumuni kau nimbe
timbelo ungu naa pilengei!
(Lo 19:15)

nimbe moromo. 2-3 Kraistini nanga kerena ungumu nimbe tirimonje ningo pilko liko ondowi nimelemunga nani oi wali talo tipe eno kinye ombo molopolio lepi lepi topo tembo niu mele kinye altopo aulke tulena molopolio lepi lepi topo niola. Oi ulu pulu keri teringi imboma kinye, we imbo lupemani altoko ulu pulu keri teremele imboma kape, te tiye naa kolopo eno pali mindili nangei nimbo. Kraist yuni enge pepili eno tepa amenge teremo. Teko kenjirimelemunga mane timbeindo enge naa pepili tamba nimbe naa teremo. 4 Paimbo oi yu enge te naa perimu kinye unjo polopeyana uku toko panjiringi kolorumu nalo Gotenga engemuni yu koinjo moromo. Na yu kinye tapu topo morombolomunga yu oi enge te naa pepili molorumu mele na enge te naa pepili morola, nalo na eno moromelena ombo wali Kraist peya tapu topo molombolomunga Gotenga engemu na kinye pepili eno enge nimbo mane timbo.

5 Eno yu mele mele enongano enonga konopuma apuruko pilkolio, lino Kraist paimbo, Yunge ungumu paimbo nimbo enge nimbo pilipo moromolonje molo molonje ningo pilengei! Enongano yu mele mele paa wamongo pilengei! Kraist Jisas enonga konopuna moromo ningo pimele konopu lteo. Molo aku teko manda manjiko pilkolio paimbo nimbo enge nimbo naa pilipo moromolo ningo pilengeiya? 6 Nalo lino kongono teremolo mele wamongo kanoko pilko apurukolio lino paimbo Kraistini Yunge kongono tendepaio nimbe lipe mundurumu iyema moromolo ningo kanangei konopu lteo. 7 Na Gote kinye ungu nimbolio, enoni ulu te teko naa kenjingei liko tapondowi nimbo konge tero. Lino Kraistini Yunge kongono tendepaio nimbe lipe mundurumu iyema moromolo ningo kanangei nimbo aku tepo yu konge naa tero. Akumu ulure molo. Enoni lino kongono teremolo mele kanoko apurukolio yu kolo toli iyemu ninge lemo manda nalo enoni ulu tumbi nilima kau teko molangei konopu lteo. 8 Ungu paimbomu tepo mainye mundumbo manda naa temolo. Ungu tukumemu waliwalima lepa kau pumbelo uluma kau lipo tapondopo temolo. 9 Lino tepa tamba timbei umbunima wendo omo lemo ungure molo nalo ipuki tiko moromelemunga lino tono koltomolo. Aku tepo Goteni eno lipe tumbi tindipelie molko kondangei enge tipili nimbo Gotendo konge tendepo moromolo. 10 Awilimuni na yunge kongonomu tendani nimbe eno tepo enge tipo mondambo imbimu na tirimu aku imbimuni eno moromelena ombolio nani eno enge nimbo iri topo eno nimbo maindo naa mundembo konopu lepolio na kombu tulena molopolio i pipiamu eno topo tipo olandopa olandopa tumbi tiko molangei nio. Awilimuni eno molko kenjingei kongonomu teani nimbe na imbi aku tepamu naa tirimu.

Poloni pipiamu topa pora timbeindo torumu unguma

11 Manda, nanga ango kame, pipia manda topolio eno molaio

nio. Eno olandopa olandopa
imbo tumbi nilima molamili ningo
aku teko molonge uluma enge
ningo teko, nani eno teangei
nio mele pilko liko teko, konopu
tendekuna pupili tendeku tiko
molko, ame toko molaio. Aku teko
molonge kinye Goteni eno konopu
mondopa, eno konopu tendekuna
pumbe u nipili taka liko molangei
nimo iyemu eno kinye molombalo.
12 Gotenga imbo kake telima mo-
romelema ango kame ningo eno
enongano nendo yando kangulko
kondo kolko molaio. 13 Gotenga
imbo kake teli i moromelemani
pali eno molko kondaio nimele.
14 Awili Jisas Kraistini eno pali
we kondo kolopa molopili molko,
Goteni eno pali konopu mondopa
molopili molko, Mini Kake Telimu
eno kinye pali tapu topa molopili
molangei. I peya nio.

Poloni Galesia Imboma Pipia Topa Mundurumumu Galesia I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Poloni Galesia imboma mane tipelie kombu tenga purumu wali, Juda iyemareni yu akilio leko ongo Poloni ungu mane tipelie wali kolo torumu ningo yu aposelere molo ningi. Akumani oi Moses mane tirimu ungu nimelema lombilinge lemo kau Goteni eno tukundo limbelo ningi. Nalo Jisas ipuki tirimele wali kau Goteni lino tukundo lipelie yunge unguma manda tenge timolo engemu tipe linonga ulu keri teremoloma kulumie tondombalo konopu leangei nimbelie Poloni i ungu topa panjirimu.

Goteni nu oi imbomanga ungu mane naa pilko likolio Jisasinga ungu tukume kau ipuki tieni nipili!

1 Na Pol Jisasini kongono tepuwi nimbe kanopa lipe tipe mundurumu iyemu. Na manga pupureni kongono tepuwi ningo naa liko munduringi. Iye muli muli teni kape na imbi topa kanopa lipelie i ungu ningo kongono tepuwi ungu naa nimu. Aku molo. Nalo Jisasi Kraist kinye Gote Arani Jisasi yu kolorumu wali topa makinjirimumu aku taloni na liko munduringili. 2 Na Pol kinye Jisasinga kongono waye tepo moromolo imbomani konopu lipo manjipo eno Galesia kombu Kraistinga ungumu pilko moromele imboma i pipiamu topo tiemili nimbolio enondo topo tiro.

3 Linonga Gote Ara kinye Awili Jisasi Kraist taloni eno konopu koya leangei ningo tapoko mane ungu tiengili nimbolio konge tero. 4 Jisasi Kraistini lino ulu pulu keri teli imboma tepo koinjo limbo nimbelie kolorumu. Aku tepalie lino ya i mai kombumunga ulu pulu kerimanga wendo ltimu. Jisasini aku terimu ulumu linonga Ara Goteni tepili konopu lerimu mele lombilipe terimu. 5 I Gotenga imbimu ola kau molopa pupili nemili. I paa.

Galesia kombu imbomani Gote tiye kolongei teremele

6 Aku Gote yuni Jisasi Kraistinga terimu ulumunga eno tepa tukundo ltimu. Wali alaye kolonga i teli eno tiye kolondu wali manda molonge kano. Nalo kinye eno ungu tukume te lupe pilemili ningo Gote umbulu tirimelemunga na mini purumo. 7 Nalo aku nimelena piltimele ungumu Jisasinga paimbo ungure molo. Aku ungu imbo mareni Jisasinga ungumu anekale tekolio enonga ungu kolomare tukuruku teko paimbo ungure none tenderemele. Aku teremele ulumuni enonga konopu teko embambo tirimele. 8 Lino Gotenga paimbo ungumu nindipo mendepo andoli iyemani Gotenga ungumu peremo mele naa nili te tepa mele nilimalanje aku lino Goteni paa tepa tolka. Gotenga mulu kombuna kongono iye ensel teni aku tepa kala ungu lupe te nilkanje aku Goteni yu kape paa tepa tolka. 9 Oi nimulu ungumu kinye kano ungumu altopola nio! Linoni eno oi Gotenga ungumu nimbo tirimulu kano mele imbo mareni naa nili kelko ungu mare tuku munduko enondo ningo tinge lemo aku imboma Goteni kamukumu paa tepa tombalo nio. Da ulumu eno kinye wendo ombalonje? Kane kane molaio.

10 Liko manjeio! Ungu aku tepo nimbolio na imbomani kapi nengei nimbo naa nio. Aku molo.

Goteni na penga nipili nimbolio
kau nio nalo nani imbomani na
kapi nengei konopu lendu lemo
aku na Jisasi Kraistinga kongono
iye tukumemu naa molombo.
Nalo na Kraistinga kongono iye
tukumemu moro.

Pol yunge temanemu topa tirimu

11 Nanga Kristen imbo ango
kame, enoni liko manjeio. Ungu
tukumemu nani eno nimbo tiro
aku kanomupe imbo imbomanga
konopuna wendo oli ungure eno
naa nimbo tiru kano. Aku molo.
12 Imbo iyereni kape i ungumu
niwi nimbe naa nimbe tirimu.
Tendeku tepala imboreni kape
i ulumu tewi nimbe mane naa
tirimu. Nalo Jisasi Kraistini aku
kano nimbo tiro ungumu yuni
nando mongo indi kumbu te lipe
ondopalie imboma ningo tipuwi
nimu ungumu eno nimbo tiro
kano.
13 Oi na Juda imbomanga Gote
popo toringi ulumunga tuku
molopolio wali aku nanga teru
temanemu eno pimele kano.
Aku wali nani Jisasinga imboma
mindili lipo tipo paa tepo tomboi
teru kano unguma eno pilko liko
manjirimele. 14 Juda ara kaue
kameni teaio ningi uluma nani
kumbendo noipo moloru. Nanga
iye konimanga imunana na iye
paa kiyendomu. Nani nanga
Juda imbo ara kaue kamenga ulu
puluma kele topo lombilipo tepo
kondorumu aku imbomani kape
lombilko teko kondangei nimbolio
teru. Akumunga nanga imbimu
omba ola purumu. 15 Aku uluma
teru nalo na amani oi naa meli
wali Goteni na kinye konopu noipe
na yunge kongono iyemu mo-
lambo nimbelie imbi topa kanopa
ltimu. 16 Aku tepalie Goteni yunge
marenu Jisasi kanopo imbi tiem-
boi nani Jisasinga ungumu imbo
lupemando nipemboi nimbelie na
lipo ondombo konopu lerimu wali
nani imborendo na ambe team-
boya na ambele ungumu nemboya
ungu naa niu. 17 Aku wali Goteni oi
imbi topa kanopa ltimu kongono
tipe munduli iye akumando na
ambe teamboya nimbo Jerusalem
kombu moloringindo olando naa
puru. Aku molo. Aku wali na
walitikale Arebia nimbe kombu
mai pundu tenga welto pumbolio
altopo Damaskus kombu taunona
yando oru.
18 Goteni yunge marenu nando
lipe ondorumu walimunga winjo
nilipo ombolio aku poinye yupoko
omba purumu. Aku wali pele Pita
kanomboi Jerusalem kombundo
olando puru. Akuna pumbolio,
wali 15 kau Pita kinye moloru.
19 Akuna Goteni imbi topa kanopa
ltimu iye kongono tipe munduli
wema te naa kanoru. Nalo Awili
Jisasinga angenu Jems kau kanoru.
20 Ya! Eno wamongo pileio! Nani
Gotendo mi lteo. I pipia topo tiro
unguma paimbo ltemo. 21 Altopo
Pita kano tiye kolopolio pele Siria
kinye Silisia kombu mai talonga
yando oru. 22 Judia kombu maina
tukundo Jisasi ipuki tiko moloringi
imbomani na kanoko imbi oi naa
tili. 23-24 Nalo imbo mareni ungu
temane toko andokolio ningei,
“Lino Jisasi ipuki tipo moromolo
imboma tombai andorumu kano
iyemuni altopa Jisasinga ungu
temanemu tondoromo. Aku iyemu
yuni oi aku ungumu kinye opa
pule tomo kano. Nalo kinye aku
ungumu nimbe tirimo,” ningi.
Aku ungu pilkolio wali imbomani
Gotenga imbimu kapi ningi.

2

Oi aposel moloringimani Pol Gotenga kongono iyemu moromo ningo pileringi

1 Altopa poinye 14 omba pu-
rumu kinye na kano Jerusalem
kombundo altopola olando puru.
Aku wali Barnabas na kinye waye

purumbulu. Taitus kape nani
lipo meruna waye purumulu
kala. 2 Aku purumu imboreni
owi nimuna naa puru nalo Goteni
na paa puwi nimbe mona lipe
ondorumuna puru. Jerusalem
kombu wendo pumbolio imbo
lupema nimbo tilipo andoru kano
ungu tukume tendekumula moke
teko kanangei konopu lepolio
iye aposelemando nimbo tiru.
Nani imbomando oi Jisasinga
temanemu toya topo niunje kinye
Gotenga ungumu paa nionje
konopu lepolio Kristen imbo palini
Jerusalem kombu iye muli muli
moromele ningo wale pakoromele
kano iyemando eno oi pilengei
ungumu mainye ambolopo kon-
dopo niu. 3-5 Nanga ungumu
Pita kame aku waye moloringi
iyemando nimbo tiru. Nalo
aku wali imbo mareni linonga
ipukimu teko kondongeimunga
Jisasini Juda imbomanga mane
ungu wamoko panjiko lombileli
ulumanga lino tepa koinjo mon-
dorumu ulumu kalale kanoko teko
kenjingeimunga eno Kristen imbo
tukumema none teko kunduko
lteko tukundo oringi. Aku ongolio
imbomani Taitus kano kangi
pundu kopeio ningi. Aku wali
linoni imbo aku teko ningimanga
ungumu naa pilipo ltimulu.
Paimbo Taitus yu Juda iyere
molo nalo da wali Juda Kristen
imbomanga iye nokoli akumani
Taitus kangi pundu kopipe lepili
ungumu naa ningi. Linoni paimbo
ungumu ingi nimbo ambolopo-
lio imbo akumando nendo tipo
enge nimbo angilerimulu. Aku
terimulu ulumupe paimbo ungu
tukumemu eno tapopa enge nimbe
lepili nimbolio terimulu.

6 Enonga ungu imbo iye koinjo-
mani oi Jisasi kinye koniye leko
andoringi iye akuma iye muli
mulima ningo wale pakoromele.
Imbo imbomani teremele mele
Goteni iye imbimunga nimbe
naa lipe manjirimo. Iye muli
muli akuma enonga paa iyema
akumunga ungure molo. Nalo
nani aku ungu nimbo tiru wali
iye aposelemani nanga niu ungu-
munga te akuko ola munduko naa
ningi. 7 Nalo enoni ulu teteko
liko manjiringi. Aku wali Goteni
Juda imboma yunge ungu nimbe
mundulimu Pitani nimbe tipili
nimbe kongono tirimu mele na
aku tepala Juda imbomanga imbo
lupema Gote yunge ungu nimbe
mundulimu nimbo temboi nimbe
na kongono akumu tirimu konopu
leringi. 8 Gote Arani Pita kape Juda
imboma ungu mune mondopa
tipili nimbe aposel kongono lipe
mundupelie ulu enge nili mare yu
kinye terimu. Na kape aku tepa
kala imbo lupema mune mondopo
nimbo temboi nimbe aposel kon-
gonona lipe mundupelie na kinye
ulu enge nili mare terimu ningo
liko manjiringi. 9 Goteni na kape
mane ungu lakopa tirimu ningo
liko manjiringi kala. Enonga ungu
imbo iye koinjomani Jems, Pita
kinye Jon poko wale pakoromele.
Ambe temona, iye akumani Kris-
ten imboma ungu mane tirimele.
Aku iye poko eno Goteni alako topa
kanopa lipelie kinye Juda imboma
ungu ningo tieio nimbe kongono
tipe mundurumu mele na kinye
Barnabas talo ilto kape aku tepa
kala imbo lupemando ungu nimbo
tiembili kongono lipe mundurumu
ningo konopu tendekuna pupili
ee ningo ki ltingi. 10 Iltondo imbo
koropa nolima kau waliwalima
lino peyani tapamili ningi. Aku
ulu pulumu nanga oi temboi teru
ulumunga kelko tewi ningi wali
kape na kamukumu tono kolopo
teru.

Pitani ulu alowa tenderimuma Poloni nimbe para tirimu

11 Nalo altopa Pita kano Antiok
kombu omba molorumu wali nani

imbo palinga kumbe kerena yu
nendo tipo iri toru. Aku ambe
telka yuni ulu alowa te terimu.
12 Alowa terimu ulumu i tepa,
Juda Kristen imbo mare Jems
kinye molkolio oi naa wangei wali
Pitani wendo Kristen imbo lupema
kinye langi nomba molorumu.
Nalo altopa Juda iye kangi pundu
kopeio nimelemani Jems kinye
molkolio oringi wali Pitani Galesia
imbo waye moloringi kanoma
molangei yu kundupe lterimu.
Aku ambe telka yuni Jems kinye
molkolio oringi Juda Kristen imbo
akumani imbi keri tindingenje
pipili kolopalie terimu. 13 Aku
wali Antiok kombu moloringi Juda
Kristen imbo wemani konopu
talo lekolio Pitani terimu ulu teko
tukuruku peringi. Aku teringina
kanopalie Barnabasini kape aku
ulu kala terimu.

14 Nalo Gotenga ungu tukumemu
lombilko naa kondoringi ulu
nani kanopolio kinye imbo pali
nombeya teringi wali nani Pitando
nimboindo, “Nu paimbo Juda
iyemu nalo nu imbo lupema kinye
koniye lekolio enonga ulu puluma
tereno. Aku tekolio Juda imbo-
manga ulu puluma naa tereno.
Akumunga ambe telka nuni Juda
imbomanga ulu puluma imbo
lupemando paa teaio ninoya?
15 Nu kinye na kinye ilto Juda
iye talo. Juda imbomanga mane
ungumu naa pilkolio ulu pulu
keri teremele mele ilto aku tepa
iye talte kape molo. 16 Imboreni
Juda imbomanga mane ungumu
teremomunga Goteni yunge ulu
kerima wendo lipe naa ltendem-
balo. Nalo imboreni Kraist Jisasini
yunge nimbe kolorumuna ipuki
tirimomunga kau Goteni yunge
ulu kerima wendo lipe ltendem-
balo aku tepo lipo manjirimbolo.
Akumunga iltoni Jisasi ipuki
tirimbulu.

17 Ilto Kraistindo ipuki tipo
yunge ungumu pilipo lombilipo
Gotenga iye talo molombili lepolio
Juda imbomanga mane ungumu
lombilko teremele ulu akuma
umbulu tirimbolo kano. Iltoni aku
terembolo kinye Juda imbomani
ilto iye ulu kalaro teli talo nimele
kano. Aku ulu pulu wendo
oromomu iltoni Kraist pulu pan-
jimboloya? Aku paa molo. 18 Juda
imbomanga mane ungumunga
umbulu tirimbulu wali aku iltoni
ulu aloware naa terimbulu, nio.
Nalo kinye i tepo nio, kelepo nani
oi umbulu tiru ulumu altopo ipuki
tipo lombilipo tendu lemo Juda im-
bomanga mane ungumu paa topo
tangondoli imbo kerimu nimbo
nanu lipo ondombo. 19-20 Nalo
aku ulu yando naa limboi. mane
ungumuni na ulu alowa teli iyemu
kolopili nimumunga Goteni na
Kraist kinye unjo polopeyana kopu
teko kolani nimumunga koloru.
Kinye na iye kololimu moro nalo
Kraist yu nanga tukundo koinjo
moromomuni na Gote kinye koinjo
moro. Gotenga malo iye Jisasi
na konopu mondopa nanga kolo
wangopa kolorumu kano iyemu
ipuki tipo tukundo lipolio na mai
kombuna andopo moro. 21 Goteni
na kinye konopu mondopa aku ulu
enge nili terimumundo umbulu
naa tiro. Goteni imbomanga mane
ungumu kau lombilimbelo imbo
tendo nimbei nu nanga imbo toya
tolimu nilkanje aku Jisasi yu unjo
polopeyana we kolka!” niu.

3

Poloni nimbe lepalie Jisasi kau ipuki tieio nimu

1 Nani enondo Jisasini unjo
polopeyana kolopalie terimu
ulumu mona toya topo lipo ondopo
nimbo tiru kanomu. Nalo enondo
imboreni ungure nimona enonga
konopuma mepa andorumuya?
Eno Galesia kombuna tukundo
Gotenga ungumu pilko moromele

imboma eno imbo paa konopu
keke lepo tolima. 2 Oi Gotenga
Mini Kake Telimu ltingi. Eno Juda
imbomanga mane ungumuni teaio
nimo mele aku uluma lombilkolio
Gotenga Mini Kake telimu ltinginje
molo eno Jisasinga ungu koinjomu
pilko ipuki tikolio Gotenga Mini
Kake Telimu ltingiya? I ungumu
maa naa tondonge lemo na ningo
tieio. 3 Oi Mini Kake Telimunga
engemu liko eno Gotenga im-
boma molkolio andoko teringi.
Nalo kinye enongano engemunga
angilengei teremele. Akumunga
kinye eno imbo konopu keke lepo
tolima mele andoko moltomele.
Eno ambe tengei teremeleya!
4 Aku tenge lemope eno Kraistinga
ungumu pilko molkolio wali
umbuni pulumu meringi. Nalo
kinye eno Juda imbomanga mane
ungumu pilko lombilenge lemo
aku oi umbuni meringi kanoma
we meringi. Nalo aku umbunima
we meringi konopu naa lteo. 5 Mini
Kake Telimuni eno moltomelena
kongono enge nimbe ulu wen-
gendelima teremo. Goteni yunge
Minimu tirimumu aku Juda im-
bomanga mane ungumu lombilko
teremelemunga tirimunje molo
yuni eno Jisasinga ungu koinjomu
pilko ipuki tiringimunga yunge
Mini Kake Telimu tirimuya?

6 Eno ipuki tirimele ulumu
oi Israel imbomanga kalopa lili
Abrahameni kape i ulu terimu.
Abrahameni kape Gote ipuki
tirimu kinye Goteni Abraham
nu nanga iye toya tolimu nimu.
7 Akumunga eno wamongo liko
manjeio. Gotenga ungumu pilko
Jisasi ipuki tinge imbo akuma kau
paimbo Abrahamenga bakuluma
molonge. 8 Koro oi Goteni Juda
imbomanga imbo lupema pali
yunge ungumu pilko Jisasi ipuki
tinge lemo aku imboma nanga
imbo toya tolima nimbo nimbelie
konopu kili kili ltendepa noir-
imu. Aku konopu lepalie ungu
tukumemu Goteni Abrahamendo
mi lepa nimbei,

Nu kolo nimbolio mai kombu imbo
palima mane ungu timbo,
(Stt 12:3, 18:18)

nimu. Aku ungu tukumemu
Gotenga bukuna nimbe peremo.
9 Akumunga Goteni mai kombuna
imboma yunge ungumu pilko
Jisasi ipuki tingema popo tipo
Abraham yunge ungu pilipe ipuki
tirimu iyemu kinye mane ungu
timbo nimu.

10 Nalo Gotenga bukuna i tepa
nimbe moromo:

Mosesini Gotenga ungu torumu-
manga imboreni waliwali
pilipe lombilipe naa kon-
domo lemo Goteni imbo
akumu paa keri tepa topili.
(Lo 27:6)

Akumunga imbo narireni na Juda
imbomanga mane ungumu lom-
bilipo teromunga na Gotenga imbo
toya tolimu moro konopu lenge
lemo aku imbomu Goteni paa keri
tepa tombalo. 11 Nalo Gotenga
bukuna Goteni koro oi nimbei:

Imbo narire nanga ungumu pilipe
ipuki timbelo da imbomu
nani nanga imbo toya
tolimu nimbo kinye yu
koinjo molombalo, *(Hab 2:4)*

nimbe peremo. Imunga imboreni
Mosesinga Torumu ungu akumu
kau lombilipe temo lemo Goteni
imbo akumu nanga imbo toya
tolimu naa nimbelo. Kinye i
ungumu moro toromo. 12 Gotenga
bukuna i tepa nimbe peremo:

Imbo narireni mane ungu ulu
puluma pilipe lombilipe
temo lemo yu aku tepa
koinjo molombalo, *(WKP
18:5)*

nimo kanomu. Kano tepa, mane
ungu lombilipolio akumunga
koinjo molomolo manda teremo
nimelemani Jisasi ipuki tipolio
koinjo molamili ungu naa nimele.
Nalo imbo te Juda imbomanga

mane unguma pali manda naa
lombilimbelo. 13 Imbore i mane
unguma pali naa temo lemo
Goteni yu tepa topili nimbe ltemo
kano. Lino pali imbo aku tepo
moromolo nalo Kraistini lino ungu
kanomunga maindo naa molangei
nimbe linonga kombu lipe kolo
wangopa kolorumu. Kolorumu
wali, Mosesini torumu mane ungu
te yu pala orumu. Aku ungumu i
tepa:

Iye te toko unjona uku toringimu
Goteni tepa topili, *(Lo 21:23)*

nimbe ltemo. Kano tepa kolorumu
wali Kraistini Goteni tepa topili
ungumu lino pala naa opili nim-
belie lino wendo lipe tepa ltimu.
14 Kraistini lino tepa ltimumunga
Goteni imbo lupema Abraham
kinye popo tipe mane ungu manda
tirimu. Aku wali Kraistinga
ungumu pilko ipuki tinge imbo
palima Goteni yunge Mini Kake
Telimu tipo mundumbo nimbe mi
lerimu akumu manda linge.

Goteni mi lepa ungu nimu aku ulu tukumemu

15 Kristen imbo ango kame,
kinye nani ya i mainye mai
kombuna imbomani ulu teremele
mele manda lepo nimboi tero.
Imbo te kolombai wali kande ungu
nimbe mi lembalo mele imbo
teni neya aku kande ungumu
alowa tendembalo mele molo.
Aku tepa mele mane ungumu
altopa nimumuni oi Goteni kande
ungu mele nimbe mi lerimu
ungumu altopa mane ungumuni
naa ongondoromo. 16 I ungumu
kinye liko manjeio. Goteni
Abraham kinye yunge kalopa
limbelo iyemundo tembo nimbe
mi lerimu uluma nimbe wendo
mundurumu. Goteni ungu ni-
mumu aku Abrahamenga kalopa
limbelo imbomando ungu naa
nimu. Nalo yuni imbo tendeku-
mundo nimu. Aku Abrahamenga
kalopa lili iye Kraistindo nimu.
17 I nio ungumunga pulumu i
tepa, Goteni kumbe lepa Abraham
kinye ee nimbe mi lepa tembo
nimu unguma oi nimbe wendo
mundurumu. Altopa pele poinye
430 omba purumu kinye aku
Goteni Moses mane ungu tirimu.
Imunga Mosesinga mane ungu-
muni Gotenga Abraham kinye ee
nimbe mi leli ulu pulumu manda
naa kanopa ltenderimu. Aku ungu
kiyendomu Gote yuni yunu kau ee
nimbe i paimbo nimu. Abraham
kinye yunge kalopa limbelo iyemu
kinye Goteni kiyendo ee nimbe
mi lerimu ulumu oi pora naa nili.
Aku ungumu we lepa pumbelo.
18 I ungumu kape nio kala Goteni
mi lepa mane ungu timbo nimu
melemu lino Mosesini torumu
mane ungumu lombilipoliomunga
naa ltimulu. Nalo Goteni Abraham
kinye mi lepa mane ungu timboi
nimbelie kondo kolopa yu kinye
konopu noipe yundo paa tirimu.

19 Mi leli mane ungu timboi
nimu ungumu lerimu nalo al-
topa pele Goteni ambe telka
Mosesini torumu mane ungumu
tirimuya? Imbomani teko alowa
teringi uluma kanoko imbi tiengei
nimbelie tirimu. Goteni Abra-
hamenga kalopa limbelo iyemu
timbo nimbe mi lerimu aku iye
Kraist oi naa oli wali aku mane
ungumu manda lerimu. Aku mane
ungumupe enselemani Mosesindo
tengei nimbelie Goteni mane
ungumu aku tepa enge tirimu.
Aku wali Moses imunana iyemuni
mane ungumu imbomando yando
nimbe tirimu. 20 Imunana iyemu
angilipelie kongono teremo wali
imbomani enonga nendo yando
kumbe kere kanoko ungu ningo
alowa malowa naa teremele. Nalo
Goteni oi Abrahamendo mi lepa
mane ungu timboi nimu wali toya
topa ungu nimu.

Mane Ungumuni lino Jisasi kanoko imbi tieio nimbelie lino

bakulu mele tapu tepa mepa purumu

21 Imbo mareni i teko kala liko manjinge: Goteni oi tembo nimbe mi lepa ungumu Abrahamendo nimbelie altopa Moses mane ungumu tirimu. Akumunga yu konopu talo lepalie terimunje? Nalo aku molo. mane ungumuni imboma molko kau pangei nipili nimbe Goteni tilkanje neya aku mane ungumu pilko lombilimala imboma Goteni nanga imbo toya tolima nilka. 22 Nalo aku tepa mane ungu te naa peremo. Gotenga Baibelena nimbei, Mai kombu imboma pali ulu alowa teringi ulumani imboma pali pange tenderemo aku tepa mele nimbe peremo. Mosesinga mane ungumuni lino manda naa tembalomunga Goteni Jisasinga ungumu pilko ipuki tinge imbomando mi lepo tembo nimu ulumu paa tembalo.

23 Goteni mi lepalie tembo nimbe Jisasi ipuki tieio nimu aku waimu wendo oi naa opili wali, mane ungumuni lino pange tenderimuna maindo molorumulu. Mololipo pumbo, Jisasi ipuki timolo ulumu moro tombalo walimunga mane ungumuni lino pange tendepa manda naa ambolombalo. 24 Goteni oi Jisasi ipuki tiemili nimbelie yunge mane ungumuni lino bakulu melema tapu tepa nokopili nimu. Nalo kelepo Jisasinga ungumu pilipo ipuki tirimolo ulumuni lino imbo yu apuwe ltemolo. Aku pilipo ipuki tirimolomunga kau Goteni lino yunge imbo toya tolima nimo. 25 Kinye lino Jisasi ipuki tirimolomunga mane ungumuni lino bakulu mele manda naa tapu tembalo.

26 Jisasini terimu ulumu ipuki tirimolomunga lino Gotenga bakuluma moromolo. Kinye imbo pupu i lupe lupema Jisasinga ungumu pilkolio ipuki tirimelemuni eno Gotenga bakuluma moromele. 27 Eno Kraistinga imboma molomolo ningolio ungumu pilko no ltingi kinye Goteni eno Jisasi kinye tendeku tipe mondorumu. 28 Ipuki tirimo imbomundo Goteni i tepa naa nimo: I Juda imbomu, i tawendo imbo lupemu. I koropa noli iyemu, i iye kamakomu ungu naa nimo. Kelepa i ambomu, i iyemu nimbe aku tepa moke naa teremo. Aku molo. Goteni imbi tipelie nimbei imbo Jisasi ipuki tirimele palima tendeku ulu teremomunga Kraist kinye tendeku tipo mondoro nimo. 29 Akumunga Goteni eno paimbo Kraist kinye tendeku tipe mondomo lemo aku eno Abrahamenga imboma molonge. Kanomunga Goteni Abrahamendo ee nimbe mi lerimu ulumu kape aku enondo waye kala nimu mele eno manda linge.

4

Lino imbo kerima molorumulu nalo Kraistini terimumuni, kinye lino Gotenga bakuluma moromolo

1 Ungu ko lipo nimboi tero te i tepa. Juda imbomani lapalini bakulumanga noindirimele melema ltimele ulu pulumu i teko teremele. Melema limbelo imbomu yu bakulumu moromo wali lapanga ka kongono tenderemele iyema moromele mele moromo. Paimbo altopa akopa awili lepalie wali aku yunge lapani noindirimo melema manda nokombalo nalo neya wali yu oi ka kongono iye mele lapanga melema naa nokombalo. 2 Yu aku tepa bakulu moromo wali lapani yunge kongono imbomando i bakulu kongono tepili ningo altopo yu timbo melema nokaio nimo. Kelepa lapani kinye imbo yu moromo nimo wali aku melema yunge kindo tiko tukundo mundungei nimbelo. 3 Aku mele lino Juda imboma oi

bakuluma mele molopolio wali
mane ungumu kape mai kombu
ulu pulumu kape pilipolio ka
kongono tepo molorumulu. Aku
ulu taloni lino pange tenderimu.
4 Nalo kinye Goteni lino imbo
yuma molangei nimbe wai lipe
panjirimu waimu wendo orumu
wali yunge marenu i mai kom-
buna tipe mainye ambomunga
olona mundurumu kinye ambo-
muni yu merimu. Ungulumuni
linonga kombuna molopa akopalie
Juda imbomanga mane ungumu
pilerimu. 5 mane ungumuni
lino nokorumu imboma tepa
limbeimunga orumu. Aku tepa
ltimumunga Goteni lino yunge
bakuluma nimbelie yunge marenu
timbo nimbe mi lerimu aku
melema lino timbelo. 6 Kinye lino
Gotenga bakuluma moromele-
munga Goteni Jisasinga Mini
Kake Telimu linonga konopuna
tirimuna tuku moromo. Molopalie
linonga konopu tepa makinjipelie
linondo nimbei Gotendo nanga ara
neio nimo. 7 Akumunga, kinye
eno ka kongono imboma mele
naa moromele. Nalo eno kinye
Gotenga bakuluma moromelemu-
nga lanielinga melema ltimele
mele aku teko eno Gotenga noindi-
rimo melema ltimele imboma
moromele.

Poloni Galesia imboma ambe tengenje konopu lepalie umbuni merimu

8 Oi Gote naa liko manjikolio wali
enoni kolo toli gotemanga maindo
molko wale pakoko kuro popo
tondoringi. 9 Nalo kinye enoni
Gote yu kinye pungo moromele.
Ai, aku tepa molo. Nani nimboi
tendumu Goteni eno tukundo
lipelie molamili nimu. Yuni
aku tepili nalo kinye eno mane
ungumu kinye we mai kombu
ulu keri tiye kololi kanomani
eno aku ulu tengena altoko
tukundo purumele. Aku ambe
telka teremeleya? Eno manda
tapongena teremeleya? 10 Kinye
kongono wai awili te ltemo ningo
uluma teko, oli ondombai teremo
wali uluma teko, wai awilimare
oromo wali uluma teko Krismali
oromo wali uluma tekolio enoni oi
tiye koloringi kano uluma altoko
yando ltimele. 11 Aku tekolio
eno paa mainye pungenje none
teremo. Akumunga nani oi nimbo
tiru ungumu naa pileringinje.

12 Nanga Kristen imbo ango
kame, nani Juda imbomanga
mane unguma tiye kolopolio eno
moromele mele mololipo oro.
Kinye na moro mele molangei
nimbolio eno enge nimbo nio. Oi
eno moromele mele molopolio oru
kinye enoni na umbulu naa tiringi
kanomu. 13 Kano tepo oi kiyendo
oru wali na kangina kuro topa
tepa tambaramba tirimuna eno
kinye Jisasinga ungumu nimbo
tipo waye molorumulu kanomu
liko manjeio. 14 Na kuro topa lipe
tambaramba tirimuna kanokolio
wali enoni na iye nerungere naa
ningo umbulu naa tiringi. Aku
molo. Gotenga muluna kongono
iye ensel te panjiko lilimala
ulumu molo Kraist kanoko panjiko
lilimala enoni nando lino kinye
molamili ningolio aku teko panjiko
ltingi kanomu. 15 Kano wali na
paa tono kolko konopu mondoko
ningei linonga mongo te akupolio
Polondo manda timolo aku teko
nilimala. Kinye ambe telka um-
bulu tirimeleya? 16 Nani Gotenga
paimbo ungumu enondo waliwali
nimbo tiro. I nio ungumundo
enoni na kinye ambe telka opa
pule toromeleya?

17 Neya aku kolo toli ungu
imbo iyemani Polonga unguma
naa pilengei ningo enonga kangi
pundu kopeio nimele ungumu
kau pilengei ningolio eno teko
amo tondoko mongonane lakoko
noromele. Nalo eno taporomolo

konopu lekolio naa teremele.
Enoni ne iye kolo tolima tapangei
ningolio teremele. Aku teko
konopu keri panjikolio mongo-
nane noromele. 18 Nalo imbore
paa tapambo konopu lepalie
mongonane noromo aku ulu
penga teremo. Na waliwali aku
tepo moro. Eno kinye molopo-
lio wali kau, molo. 19 Nanga
bakuluma, nani eno Kraist yu
moromo mele molangei konopu
lepolio ambo bakulu membaimuni
mindili noromo mele nani eno
kolo mindili enge nilimu altopola
noro. 20 Nani eno tapombo konopu
lteo nalowa ne eno kinye non-
doporenga moroya! Molkanjepe
nani i ulu teamili nimbo nilka.

Mane ungumu lombileli imboma kinye Jisasinga ungumu lombimele imbomando ungu iko topa nimu

21 Kinye nani i ungumu eno
Mosesinga mane ungumu kau
lombilemili konopu ltemele
imbomando nio. Juda imbo-
manga mane ungu Mosesini i
tondorumumunga liko manjeio.
22 Abrahamenga marenu ungulu
talo moloringili. Ungulu te paa
yunge ambo kamukumu ltimu-
muni menderimu. Te yunge ka
kongono tendepili nimbe ltimu
ambomuni menderimu. Mosesini
topa panjirimu ungu te aku tepa
ltemo. 23 Neya aku ka kongono am-
bomuni merimu ungulumu aku
imbo imboni bakulu meremele
kano tepa mele merimu. Nalo
yunge ambo kamukumuni mer-
imu ungulu Aisak aku Gotenga mi
lepa timbo nimu mele aku tepa
merimu.
24 Kinye i ungu temane manda
lepo toromuni eno pilengei ungu te
manda lepo nimbo temboi, Goteni
imboma kinye ee nimbe mi leli
ulumu pulu talo tepa imboma
kinye terimu. Aku mele ambo
pupu talo waye moloringili. Te
ka kongono ambomu, yunge imbi
Hagar. Aku ambomu manda
lepo Goteni Sainai muluna mane
ungumu tirimu. Hagarani merimu
bakuluma ka kongono tengeindo
merimu. Aku mele, mane ungumu
pilko lombimele ulumuni eno ka
kongono teremele. 25 Ambo Ha-
garanga kombu Arebia. Imunga
Mulu Sainai Arebia kombuna
poloromo kinye Hagar yuni Mulu
Sainai manda lepa moromo.
Yunge merimu ungulumu manda
lepa Mosesinga mane ungumu
lombilko ka kongono imboma
moromele mele aku tepa. Yu kinye
yunge merimu bakuluma kinye ka
kongono imboma moromele mele
mane ungu lombilko Jerusalem
kombu imboma aku teko ka
imboma moromele. Akumunga
Hagar yuni i mai kombuna ltemo
Jerusalem kape manda lepa
moromo. 26 Nalo Abrahamenga
pinyewe ambomu mele manda
lepo nimbolio aku kamukumu
Jerusalem mulu kombuna ltemo
akumu lino Gotenga ungumu
pilipo Jisasi ipuki tili imbomanga
anumu mele manda ltemo. 27 Aku
Abrahamenga kamukumu ungulu
anungolondo ungumu Gotenga
bukuna i tepa nimbe peremo,

Nu mindili naa nongo bakulu te oi
naa meli ambo wangonomu
tono kolowi. Aku ambe telka
nu omena iyemuni tiye kolo-
rumu, nalo akilio omenu
yando ombalo wali bakulu
pulumu kalko linio. Kinye
omenu iyemu moromo am-
bomu bakulu pokoraye kau
merimu. Nu pende teko
kunana ningo tono kolowi.
(Ais 54:1)

28 Goteni Abrahamendo ungulu
te timbo nimbe mi lepalie Aisak
tirimu. Nanga Kristen ango kame
aku tepa mele Goteni mi lepa
tembo nimumunga eno Gotenga
bakuluma moromele. 29 Neya
aku wali Abrahamenga imbo

imboni meremele mele merimu
ungulumuni Gotenga ee nimbe mi
lepa tirimu ungulu Aisak mindili
lipe tipe torumu. Aku mele, kinye
Juda mane ungumu lombiltimele
imbomani Kristen imboma aku
tekola mindili liko tiko toromele.
30 Nalo Mosesini topa panjirimu
ungumu paimbo. Aku ungumu i
tepa,

Ka kongono ambomunga maloni
kelepa kamukumu ambo-
munga malo kinye lapanga
nini melema kopu tepa
naa lipili. Akumunga ka
kongono ambomu kinye
yunge marenu talo tiye
kolko makoroko wendo
munduwi, *(Stt 21:10)*

nimo. 31 Lino ka kongono ambo
Hagaranga bakuluma, molo.
Goteni mi lepo tembo nimu kinye
lino Abrahamenga kamukumu
ltimu ambomunga bakulu mele
moromolo.

5

Kraistini lino mane ungumunga ka kongonomunga tepa wendo ltimu

1 Kraistini mane ungumunga
ka kongonomu teko maindo naa
molangei nimbelie lino wendo
ltimumunga lino Gotenga imboma
moromolo. Akumunga eno enge
ningo angileio. Imbomareni eno
ka kongono kanomu altoko teaio
nimele kani naa pileio!

2 Ya! Na Poloni ungu enge
nimbo niomu wamongo komu leko
pileio. Eno Juda imbomanga mane
ungumu lombilengei nimbelie
imbo teni enonga kangi pundu
kopipo oi ltendamboi nimo ungu-
mundo ee ninge tenge tinge lemo
Kraistini terimu ulu akumuni eno
manda naa tapombalo. 3 Aku ungu
nimbolio altopola nani enondo
paa kane kane molaio nio. Eno
imbo mareni ningei aya na mane
ungumuni nimo mele kangi pundu
kopiko wendo liwi ningo ee ninge
lemo aku imboma Mosesinga
mane ungumuni nimo uluma pali
kape paa tenge mendepolo. 4 Eno
imbo mareni ningei Mosesinga
mane ungumu pio akumunga
Goteni na yunge imbo toya tolimu
nimbelo konopu lenge lemo aku
enono teremele ulumuni Kraist
munduko tiye koromele. Aku
teremele ulumuni Goteni imboma
konopu mondopa tapopa teremo
ulumu tiye kolko umbulu tiko
wendo angimele. 5 Jisasi ipuki
tirimolomunga linoni Gotenga
ungumu tenge tipo uluma pali toya
topo temili teremolo. Mini Kake
Telimuni i temili teremolo uluma
enge tipe tapombalo ulumu wendo
opili nimbo nokopo moromolo.
6 Imboma Kraist kinye kopu teko
moromelemani aku kangi pundu
kopilima kape naa kopilima kape
aku ulu eno tapombalo ulu talo
molo. Nalo imbo narini Jisasi ipuki
tikolio imboma konopu mondomo
lemo aku ulu tukumemu.

7 Eno ungu paimbomu pilko
ipuki tiko lombilko kondoringi
kanomu. Nalo kelepa imbo narini
enonga konopuma nimbe limona
kelko paimbo ungumu pilko naa
ipuki tirimeleya? 8 Eno konopu
ningo ltimele aku iyemape eno
nanga imboma molaio nimbe
kanopa ltimu Gote yuni tipe naa
mundurumo. 9 Pileio! Ungu i
kolo nalo tipe pepurumo. 10 Nalo
eno Gotenga ungumu pilko Juda
imbomanga mane ungu malio
maindo naa molonge konopu lteo.
I nio ungumu wambo nemboi
Goteni eno konopu nimbe ltimo
imbo te mindili lipe timbelo.
Penga imbo awili te kape Goteni
mindili lipe timbelo. 11 Imbo
mareni nando ningei imboma paa
kangi pundu kopengei kau nimo
nimele nalo nani aku tepo nilkanje
Juda imbomani na mindili liko
tirimelemu naa tilimala. Nalo
kinye nani imbomando Jisasi

enonga nimbe unjo polopeyana
kolorumumunga enoni aku ulumu
liko manjiko ipuki tieio ungumu
nimboi kau nimbo tiro. Akumunga
Goteni eno nanga imbo toya tolima
nimbelo. I ungu niomunga na
mindili liko tirimele. 12 Neya aku
imbo eno mongo liko tikoliomani
ningei eno lino terimulu mele paa
kangi pundu kopeio nimele. Imbo
akumando nani enonga kangi
pundu kopingei wali kamukumu
lakama kape liko lteangei konopu
lteo.
13 Jisasini eno nanga Kristen
imbo ango kame waio nimbe
kanopa lipelie eno ka kongono-
munga wendo limbo nimu mele
paa terimu. Kinye aku mane
ungumuni eno ulu kerima naa
teaio nimbe naa nokoromomunga
eno manda teamili ningolio kika
tiko ulu pulu kerimunga tuku
naa paio. Aku molo. Nalo eno
enongano nendo yando kondo
kolko tapoko kongonomu teaio.
14 mane ungu palima pinyewe
pange tenderemo mane ungumu
i tepa, nu nunu kondo kolko kele
torono mele imbo palima aku
teko kondo kolko kele towi nimbe
peremo. 15 Nalo enoni enonga
nendo yando owa mele ungu kili
toko alowa teko opa tenge lemo
aku eno waye embambo ninge.
Akumunga eno wamongo kane
kane molaio.

Mini Kake Teli moromomunga kuliene ltemomu kinye konopu kerimunga kuliene ltemo

16-17 Aku nio unguma nimboi,
imbomanga we konopu oi pere-
momani kelepa Gotenga Mini Kake
Telimuni konopu koinjo tirimoma
kinye opa pule toromo. Aku
tendeku wali Gotenga Mini Kake
Telimuni imbomunga konopu
koinjo tukundo tirimomani
aku imbomanga mai kombuna
teamolo aie konopu oi akuma
kinye opa pule toromo. Aku ulu
talo enonga konopuna tukundo
opa pule torombele wali enonga
teamolo aie konopu ltemele
ulumu waliwali teko tukume naa
panjirimele kani enonga molko
penge ulumanga aku Gotenga
Mini Kake Telimuni eno toperope
tipili neio. Aku tenge lemo eno
maina mainye ulu pulu keri
ltemoma altopo teamili konopu
naa lenge. 18 Akumunga Mini Kake
Telimuni opa topa ongondopalie
nu toperope timo lemo aku ne
mane ungumunga nu maindo
ka kongono imbo naa molonio
kanomu.

19 Mai kombuna mainye konop-
umu lombilko aku ulu puluma
tenge imboma mona lembalona
kanoko imbi tinge mele i tepa,
Te ambiye wapu langi noromele.
Ulu kalaro mololi yakiki telima
teremele. Kalambo naa ningo
wangopa naa mololi uluma
teremele. 20 Melte paimbo Gote
none tendeko kuro popo toromele.
Kuro ala toromele. Imboma kinye
kumbekere teremele. Imboma
kinye iri nale teremele. Imbo
te kinye ungu wailke toromele.
Mumindili koromele. Mele mare
noipo imbi molopili ulumare
teambo konopu ltemele. Manga
pupuma mokemake lekolio nendo
yando ungu mele nale teremele.
Gotenga ungu pilko moromele
imbomani kelko moke make leko
lapu lupe lupe wamoko molkolio
kolo toko ningei linoni Gotenga
ungumu paa nimolo nalo ningo
kondoromelemando keri nimele
ninge. 21 Imbomanga melema
kanokolio yokoli koromele. No
enge nili pulumu nongo keke
lepo toko loi ltemele. Imbo
kalambo naa ningo mongo mongo
kondoromele. We aku tepa mele
ulu i kano kanoma teremele.
Imbo naimeleni aku uluma teko
molko pengema Goteni yunge
marenupilinga nimbe mele penga
noindirimoma naa liko Gote yunge

nokoromo kombuna tuku manda
naa punge. Oi tendeku ungumu
nimbo tirumu kinye altopola enge
nimbo nio.
22 I mai kombuna mainye
ltemo uluma aku tepa mele nalo
Gotenga Mini Kake Telimuni tepa
kere mongo mepa wendo oromo
uluma i tepa. Imbomani imbo
palima konopu mondoko kondo
koromele. Imboma tono lakoko
koromele. Imboma ame toko taka
liko moromele. Konopu mare naa
lekolio mumindili welea naa ko-
romele. Imboma konopu koya leli
uluma teremele. Imbo palimando
ulu pengama teremele. Uluma pali
tumbi ningo teremele. 23 Imbo
palimando ame toko kandiki
teremele. Imboma eno enongano
kele toko konopu kerima naa
lombimele. I uluma naa teaio
nimbe mi ungu te naa peremo. 24 I
ungumu niope, Kraistinga imbo-
mani mai kombuna ulu pulumani
konopu keri enge nilimu kinye ulu
pulu kerimanga aie konopu leli ulu
mepa wendo oromo akuma likolio
unjo polopeyana pirimu toko kon-
doko pora tiringi. 25 Gotenga Mini
Kake Telimuni lino tepa koinjo
mondopa lino molopo peamili
mele lipe ondoromomunga kinye
lino paa Mini Kake Telimuni lipe
ondoromo mele teamili. 26 Nalo
linonga imbi olando pepili ungu
naa nimbolio imboma tepo mu-
mindili naa kondopo ne imboma
molko peremele ulumu eio konopu
naa leamili.

6

Imbo te ulu kerimu tepa mainye pumo lemo aku imbomu tapamili

1 Nanga Kristen imbo ango
kame, nani enondo Kristen ulu
puluma teangei mele mane tipo
nimbo timboi. Imbo teni ulu
alowa te tepalie ulu kalaro temo
lemo eno Mini Kake Telimu tope
tirimo imbomani konopu ame
topili kandiki teko molkolio imbo
akumu yunge konopumu topele
topa ulu penga tepa toya topa
tepili kani liko tapaio. Nalo eno
Gotenga ungumu wamongo liko
manjiko kondokolio aku ulu teaio.
Ambe telka enoni aku teko mele
ulumu naa tenge lemo eno kape
Sataneni manda manjimbelonje.
2 Imbomani umbuni meremelema
tapoko mendaio. Aku ulu tenge
lemo aku Kraistini paimbo ungu
mane tirimumu paa ara tirimele.
3 Nalo enoni imbo kerima naa
tapomolo ningo linonga imbi
moromo ningo konopu lenge lemo
eno enongano kolo toromele. Aku
teko nimele imbomanga imbi
Gote kinye naa moromo. 4 Nalo
enongano teko meko andoromele
uluma wamongo moke teko
kanaio. Aku ulu tekolio ulu awili
molo kelo mare tenge lemo aku
eno tono kolaio. Enongano ningei
nani i ulumu tendu ninge. Nalo
kelko imbo te kinye manda leko
kanokolio ningei na awili nalo yu
kelo ungu naa neio. 5 Aku ambe
telka enonga tenge ulumuni enono
teko imbi mondonge.

6 Enonga mele penga noirimele
mare Gotenga ungumu mane tir-
imele imbomando moke teko tieio.
7 Ungu te nimboi. Enoni
Gote manda kili tirimolo ningo
enongano kau aku teko kolo
toromele. Aku niope imbo teni
yunge panjimbelo kere imbo-
munga kelepa kano teli kere mon-
gomula tombalona inie tombalo.
8 Imbo teni mai kombuna aie
konopu ltemoma tepa kiru timbei
uluma temo lemo aku imbomu
Goteni yu tepa tombalo. Aku
tepa mele, yunge teremo ulumuni
meremo mele kere membalo. Nalo
imbo teni Gotenga Mini Kake
Telimu nimo mele tenge timo lemo
aku imbomu Gotenga Minimuni
yu tepa koinjo mundumbelona
koinjo molopa pumbelo. Aku
tepa mele ulu penga teremomuni
mongo tombalo. 9 Akumunga ulu

pengamu tepolio wali kelepo aku
ulu tewi tiye naa kolamili. Aku
ambe telka linoni aku ulumu tiye
naa kololi we tepo kau molomolo
lemo aku ulu pulu penga temolo-
munga Goteni kanopa imbi tim-
belo wali ulu penga temolomuni
lino mongo tombalo. 10 I imboma
manda tapomolo lipo manjipolio
wali linoni imbo palimando ulu
pengama teamili. Aku uluma
temolomu linonga Kraist ipuki
tirimele imbomando paa teamili.

*Poloni Jisasi kolopalie makiler-
imu ungumu nimu*

11 Pipiana imbi awili kangoma
moromo ulu kanokolio liko man-
jeio. Akuma nanga kimuni kau
topolio enondo tiro.

12 Juda imbomani enonga kangi
olando kanoko penga pilengei
ningolio kolo toli imbomareni eno
Galesia imboma paa kangi pundu
kopiko leangei ningo teremele.
Aku teremelemu ambe telka Juda
imbomani eno mane ungumu naa
lombilko Jisasi unjo polopeyana
kolorumu ipuki akumu tinge
wali mindili liko tingei ningolio
teremele. 13 Oi kangi pundu kopiko
leringi imbo akuma eno kape
mane ungumuni nimo mele ulu
palima naa lombimele. Eno kangi
pundu kopiko lenge wali ne aku
kolo toli imbomani Juda imbo
palindo ningei kinye imbo lupema
lino kinye kangi pundu kopiko
leli ulumunga tendeku teremo
kanaio ningo imbi molopili ningei
teremele. 14 Nalo ulu tenga kau
imbi molopili nio. Linonga Iye
Awili Jisasi Kraist unjo polopeyana
pirimu toringina kolorumumu
aku imboma tapombai terimu.
Aku ulumunga kau na imbi molop-
ili nio. Kraist aku tepa kolorumu
ulumuni mai kombuna ulu pulu
ltemoma aku tepa mele pirimu
topa kondorumu. Kinye aku mai
kombu ulumu konopu naa mon-
doro. Aku tendeku aulkemunga na
aku tepo kolorula. Aku kinye mai
kombuna imbomani na konopu
naa mondoromele. 15 Imbo te
kangi pundu kopiko lemo lemo
aku ulu nerungemu. Kelepa imbo
te kangi naa kopiko lemo lemo
kape aku ulu nerungemu kala.
Nalo Goteni imboma tepa koinjo
ltimo aku ulu tukumemu. 16 I pip-
iana topo panjiro ungumu pilko
lombilko aku uluma tenge imboma
Goteni paa taka liko molangei
nimbe kondo kolopili. Aku tenge
imboma Gotenga paimbo Israel
imboma molonge.

17 Na ungu nimbo ulu lemboi
teromu i tepa Gotenga ungumu
imboma nimbo tiromunga imbo-
mani na toko kondongei teremele.
Nanga kangi toringina uru per-
emomani na Jisasinga kongono
iyemu nimbe lipe ondoromo.
Akumunga imbo teni na umbuni
altokola naa liko tieio.

18 Nani i tepo nio, Jisasini enonga
konopu paa tepa ame tondopa eno
kinye konopu noipe ulu pengama
tepili. I paa.

Poloni Efesus Imboma Pipia Topa Tirimu Ungumu

Efesus

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Jisas ulu tukume terimumu lopeke tepa lerimu ungu mare Poloni nimbe para tipelie i ungu topa panjirimu. Lino meme tendekumu nimbe Poloni lino nendo yando konopu mondopo kandiki tepo konopu tendekuna pupili molamili nimbe ungu mane tirimu. Jisas ipuki tirimele imboma nombeya teko molko teangei mele kape ungu mane mare tirimu.

Goteni nu yunge imboma kinye nombeya tenio wali nuni eno konopu mondoko kandiki teko eno kinye konopu tendekuna pupili molani nipili!

Kraistini linonga nimbe tenderimumunga Goteni lino imbo koinjoma molangei nimuna moromolo ungumu

1 Na Pol, Jisasi Kraistini yunge kongono tendepuwi nimbe lipe mundurumo iyemu. Goteni na aku teko molowi nimuna aku tepo moro. Pipia topo tiromu eno Gotenga imbo ulke kombu Efesus moromele imbo Jisasi Kraist paa enge ningo ambolko pilko i pipiamu topo tiro.

2 Linonga Ara Gote kinye Awili Jisasi Kraist taloni eno kinye konopu noiko konopu u nipili molangei nengili nio.

Kraistini linonga nimbe tenderimumunga Goteni mulu kombuna lino mele pengama tirimo ungumu

3-4 Goteni mulu mai talo oi naa tepili Kraistini pele linonga nimbe tendembalo mele pilipelie lino imbo kake teli imbo mongo tembalo ulu te naa peli imboma molangei nimbe kanopa ltimu kani Gote linonga Awili Jisasi Kraistinga Lapamu kapi nimbo imbi lipo ola mundemili. Kraistini linonga nimbe tenderimu lino kinye kopu tepa moromomunga Goteni lino mane ungu tipe mulu kombuna yando linonga konopuma kinye minima kinye enge nimbe manda pepili nimbe ulu pengama tipe mundurumu. Lino konopu mondopalie 5 paa koro oi lino kanopa lipe Jisasi lino lipe tapondombalomunga eno nanga imboma tepo limbo nimu. Yuni lino konopu noipelie yunge konopuni aku ulu terimu. 6 Yunge marenu konopu mondoli lino tapopili nimbe we tipe mundupe terimu ulu konopu lipo manjipolio wali yu kapi nimbo yunge imbi paka tondamili. 7 Goteni imboma we kondo kolopalie Jisasi linonga nimbe kolopili nimbe aku tepalie yunge mememuni linonga ulu alowa tendelimanga tiye kolopalie lino wendo ltimu. 8 Yu lino paa kondo kolorumu. Aku tepalie lipe manjili uluma kinye moke teli ulu pulumu kinye awini toya topa tirimu. 9 Aku tepa tipelie Kraistini linonga nimbe tendembalomunga Goteni lino kinye konopu tipe tembalo mele nimbe panjirimumu lopeke tepa perimu nalo kinye lino lipe ondorumu. 10 Lopeke tepa perimu ulumu manda tembalo waina wendo opili nimbe panjirimu. Aku wali oi tepa mulu mai talo melema kinye yandopa melema pali aku melema pali nokopalie iye tenga altopa lipe popo tipe liepili Kraist kano melemanga pali nokoli iyemu molopili nimbelo.

11 Yunge konopuni pilipe melema kinye uluma pali kanopa lipe nanga kongono tendangei nimbe oi nimbe panjirimu. Aku

tepa Goteni lino Juda imboma
kano iye Kraistini linonga nimbe
tendembalo mele pilipelie mulu
mai talo oi naa tepili nanga
imboma molangei nimbe kanopa
ltimu. 12 Lino Juda imboma oi
pulu polopo Kraist ipuki tipo
lombilerimulu. Goteni lino imbi
topa ltimumunga imbo palini
aku ulu enge nilimu kanokolio
yu kapi nengei. 13 Eno imbo
talape lupema kape Gotenga ungu
tukumemu pilko ltingina Goteni
tukundo ltimu. Kraist ipuki
tiko kopu teko moloringi wali
Goteni yunge imboma nimbe Mini
Kakemu tirimu. 14 Mini Kake
Teli ltimulu akumunga Goteni
lino pele molonge mele timbo
nimbe panjirimu mele pengama
yunge imboma paimbo timbelo
lipo manjirimolo. Pele paimbo
timbelo limolo nimbo pilipolio
Goteni lino yunge imboma ka-
mukumu limbelo kinye Satanenga
ulu keri teni lino altopa manda
naa ambolombalo nimbo pimolo.
Linonga nimbe aku tendembalo
kinye kanopolio lino yu kapi
nemili nimbe tendembalo kani
yunge imbimu paimbo lipo ola
mundundupo yu kapi nemili.

*Poloni Efesus imbomanga Go-
tendo paa tereno nimbe eno Gote
liko manjengei nimbe konge tender-
imu ungumu*

15 Goteni eno taporomomunga
eno Awili Jisasi paa ipuki tiko
Gotenga imboma pali konopu
mondoromele mele oi pulu polopo
pilendu. Kinye kape 16 eno aku
teremelemunga Gotendo waliwal-
ima paa tereno nimbo nani Gote
kinye enonga konge tendero.

17 Awili Jisasi Kraistinga Lapa
Gote Enge Nilimuni yunge Mini
Kake Telimu tipe yunge imboma
lipe manjili ulumu tipili nimbe,
yunge lopeke teli uluma pilengei
nipili nimbe nimona eno yu paa
kanoko ltendangei nimbo konge
tero. 18-19 Enonga konopuni yunge
ungumanga pulumu paa pilengei
nimbo yu kinye enonga konge
nindirola. Yuni eno mele pengama
timbo eno molko kondonge
nimbe, nimbe panjirimu melema
nokoko moromele akuma kinye
nanga imboma molonge mele paa
pengama timbo nimuma kinye yu
paimbo nimbo enge nimbo pimolo
imboma yuni lipe tapondoromo
enge paa olandopa olandopa
peremomu kinye mona lepili paa
pilengei nimbo aku tepo yu kinye
enonga konge nindirola. Kano
enge olandopa peremomu lino te
aku tepa oi naa kanoli. Engemupe
i tepa mele. Enge nimbe terimuna
20 Kraist oi kolorumu wali Goteni
yu topa makinjipelie mulu kombu
mepa pumbe yunge imbo kindo
mondorumu enge akumuni lino
kinye terimu. 21 Aku ulu teremo-
munga kuro enge nilima akuma
maindo mundupe iye kamakoma
gavman imboma waye enge kinye
ltemoma altopa ombaloma kape
peya maindo mundupe yu paa
olando moromo. 22 Goteni melema
pali Kraistinga kimbona maindo
lepili nimu. Aku ulu terimumunga
Kraist yunge imbomanga yu iye
kamako kiyendomu moromola.
Yu kangimunga pinyewemu.
23 Kraistinga imbo talapemu yunge
kangimu. Kraist kinye yunge imbo
talapemu kinye eno lipe popo tipe
imbo tendeku mele. Yu yunge
imbo talape moromelemanga
pali yu pumbe molopa manda
tenderemo. Yu melemanga pali
molopa manda tenderemo.

2

*Lino imbo kololima Goteni
Kraist kinye peya koinjo molangei
nimu*

1 Enonga teko kenjiringi uluma
kinye ulu pulu keri teringima

kinye akumani eno toko kon-
doringi. 2 Aku teko moloringi
wali ya mai kombumanga ulu
pulu kerima kau teko, kuroma
nokoromo iyemu kau lombili
pungo pilko moloringi. Kinye
imbo mare Gotenga ungumu liko
tui tiko naa pimele imboma kano
kuromanga iye nomimuni enge
nimbe nokopa enonga konopuna
moromo. 3 Kano imboma kinye
moromele mele oi lino imboma
pali tendekuna molopo, oi konopu
keri pelimani eio nimbo ulu pulu
kerima kau pilipo tepo, kano
konopumani kinye kangimani
kinye konopu mondoko teamili
ningi mele kau pilipo lombili
pumbo tepo molorumulu. Oi we
imboma kinye aku tepo molo-
rumulu mele we molemalanje
Goteni we imboma mindili tipo
pundu tombo nimu mele linondo
peya nilka. 4-5 Paimbo lino tepo
kenjirimulumunga imbo kololima
molorumulu nalo Goteni lino
Kraist kinye peya altoko koinjo
molangei nimu. Tepo kenjir-
imulumunga Goteni pundu taio
nilka nalo paa we kondo kololi
ulumu peremo Goteni lino paa
konopu mondopalie lino Kraist
kinye peya altoko koinjo molangei
nimu. Gotenga we kondo kololi
ulumuni kau lino lipe tapondopa
mindili nomolo aulkena wendo
lipe yu kinye peya koinjo molopo
kau pumolo ulu pulumu tirimo.
6 Goteni lino Kraist kinye popo
tipe topa makinjirimu. Aku
tepalie lino Kraist kinye kopu
tepa mulu kombuna yu molopa
melema nokoromo polona Kraist
kinye peya molangei nimbe lipe
mondorumu. 7 Akilio kape imbo
molongeima na Gote imboma
na kinye paa olandopa olandopa
we kondo kololi ulumu peremo
mele pilengei lipo ondambo nimbe
Goteni lino aku tepa Kraist Jisasini
linonga nimbe tenderimumunga
kondo kolopa tepa kondorumu.
8 Kraist enonga nimbe tenderimu
mele paimbo ningo enge ningo
pileringimunga Gotenga we kondo
kololimuni eno mindili nolemala
aulkena wendo ltindipe yu kinye
peya molko kondangei aulkena
lipe mondorumu. Aku ulumu
enoni enongano naa teringi,
Goteni eno we tirimu. 9 Aku ulumu
enoni kongono teringimunga
pundu toko naa ltingi. Akumunga
neya aku ulumu limo imbo teni
nanga kongono tendumunga neya
aku ulumu ltiu nimbe yunge imbi
yunu kapi naa nimbelo. 10 Goteni
lino Jisasi Kraist linonga nimbe
tenderimumunga tepa koinjo
mondorumuna oi lino andamili
nimbe tumbi tipe noindirimu
aulke koinjo pengana linoni an-
damili.

Juda imboma kinye imbo lupema kinye pali Gotenga imbo talape tendekumu molangei nimbe Kraistini lipe tendeku tirimu ungumu

11 Goteni eno we taporumu-
munga Efesus imboma eno altoko
ulu te konopuni pilengei! Eno
Juda imbomani naa meringi. Juda
imboma naa moloringimunga
imbi leko kangi pundu kopili
imboma nimele imbomani enondo
kangi pundu naa kopili imboma
ningi. Aku ulumu iyemani eno
enongano kangikondo teringi
ulumu kau. Akumu kinye altoko
liko manjengei! 12 Oi aku teko
moloringi walimanga eno Kraist
kinye peya tendekuna naa molko
yu mele mele moloringi mele kinye
altoko pileio. Aku walimanga eno
Israel imbo talapena tukundo onge
aulke te naa lerimu, Goteni yunge
imboma kinye tembo nimbe,
nimbe panjipe mi lerimu ungu
akumu eno kinye naa perimula.
Enonga ulu penga te pele wendo
ombalo ningo konopu tiko nokoko
molonge ulu pulu te naa pepa,
ya mai kombuna Gotenga imbi

pilko yu kinye tapu toko molonge
aulke te naa lerimu mele kinye
pileio. 13 Nalo kinye eno oi wali
te Gote kinye tule teko moloringi
imboma Kraist yunge meme
ondorumumuni Kraist Jisasi yuni
eno kinye tapu topa molopa eno
Gote kinye nondoko molangei
nimbe lipe popo tirimu. Kinye Yu
kinye tendekuna moromele.

14 Kraist yuni Juda imboma
kinye eno we imbo lupema kinye
opa pule toko molorumulu ulu
pulumu topa mainye mundupe
yunge kangimuni andi yando
konopu keri panjirimulu papemu
alumbiye tepalie lino ame ton-
dopa imbo talape talo popo tiko
talape tendekumu molangei nimu.
15 Moses ungu mane tirimuma
kinye, aku ungu mane tipelie
teaio nimu uluma kinye, ungu
manemanga tukundo perimu
unguma kinye, pali lino konopu
keri perimuna imbo talape talo
molorumulu. Akumunga Goteni
Jisasinga kangimuni terimu ulu-
muni aku uluma pali kamukumu
mainye pupili altopa ulure naa
tepili nimbelie kano papemu
alumbiye terimu. Yuni molangei
nimbe pilipe aku terimu mele i
tepa, eno imbo talape talo nanga
imbo talape tendekumu molangei
nimbe lipe popo tirimula. Aku
teko molkolio eno konopu ten-
dekuna pupili molko kondangei
nimbelie aku tepa terimu. 16 Yu
unjo polopeyana kolorumumuni
kano imbo talape talo oi opa
pule moloringima kamukumu
kangi tendekumu molko Gotenga
imboma molangei nimbe lipe popo
tirimu. Yu unjo polopeyana kolo-
rumumuni oi opa pule moloringi
ulumu topa mainye mundurumu.
17 Eno Juda imbo naa molko
Gote kinye tule teko moloringi
imboma kinye, Juda imbo Gote
kinye nondoko moloringi imboma
kinye Kraist omba eno pali temane
penga te topa tipelie nimbeindo,
eno konopu tendekuna pupili
popo tiko molaio nimu. 18 Yuni
imbomanga nimbe tenderimu-
muni lino Juda imboma kinye
we imbo lupema kinye pali Mini
tendekumuni lipe tapondopa
aulke akirindirimomunga Ara mo-
romona nondopo manda pumolo
aulke ltemo.

Lino Kraistinga imboma Gotenga ulkemu moromolo ungumu

19 Aku tenderimuna aku tepo
moromolo akumunga kinye eno
imbo mare mai naa lepa imbo
omba angileli imboma mele naa
moromele. Eno Gotenga Juda
imboma kinye talape tendekumu
molko, Gotenga imbo talape
paimbomu molko, 20 Gote moromo
ulkemu mele moromele. Gotenga
nimbe munduli unguma ningo
para tiringi profet iyema kinye,
Jisasini nanga kongonomu ten-
depaio nimbe lipe mundurumu
iyema kinye, aku iyema kano
ulkemunga pongama. Kraist Jisasi
yu aku ulkemunga timumu. 21 Ulke
timumuni pele kokeyama ingi tipe
amboromo kinye ulkemu enge
nimbe angimo. Goteni ulkemu
pele kokeya tepa moromo. Aku
ulkemu kamukumu takombalo
wali Awilimu yunge ulke kake
telimu angilimbelo. 22 Eno Krais-
tini tenderimumunga yu kinye
tapu toko moromele imboma kape
Goteni lipe popo tipe Gote yunge
ulkemu takoromo, aku ulkena
yunge Mini Kakemu kinye Gote
moromo.

3

Pol imbo talape lupemanga ungu nimbe tili iyemu molorumu ungumu

1 Kraistini imbo lupema kinye
Juda imboma kinye peya Gotenga
imboma molangei nimbe aku tepa

imbo talape talo lipe tendeku
tirimu akumunga na Pol Gote
kinye ungu nimbo enonga konge
tendero. Eno we imbo lupema lipo
tapondoromunga na ka ulkena
pero iyemu molopolio, enonga
konge tendero. 2 Ungu te oi
pilerimu nemboi, Goteni na kinye
eno kinye terimu mele pileringi
konopu lteo. Akumu i tepa
Goteni eno we kondo kolorumu-
munga lipe tapondombalo mele
kamukumu pilengei nimbe na
kanopa ltimu.
3 Akumu Goteni ulu tembalo
mele oi lopeke terimu akumu
na nimbe para tirimu, akumu
oi alaye kolte pipia topo nimbo
tindu kanomu. 4 I pipia toro
akumu kanokolio pilenge kinye
Goteni tembalo mele lopeke tepa
perimumu Kraistini terimumunga
mona lerimuna lipo manjiro mele
eno pilenge. 5 Ulu tembalo lopeke
tepa perimu kanoma oi mololiko
oringi imboma kinye nimbe para
naa tirimu. Imbo mare, kinye
nimbe para tirimu. Kinye kau
Jisasini nanga kongonomu ten-
depaio nimbe lipe mundurumu
iyema kinye, Goteni yunge nimbe
munduli unguma ningo tirimele
imboma kinye, yunge imbo kake
teli aku imboma kau Gotenga
Mini Kake Telimuni nimbe para
tirimo. 6 Kano oi lopeke terimu
kinye para lemo ulumu i tepa,
Kraist Jisasini imbomanga nimbe
tenderimumuni temane pengamu
peremo akumuni we imbo lupema
kinye lino Juda imboma kinye
lipe popo tipe kangi tendekumu
molangei nimbe, Goteni imboma
kinye tembo nimbe panjirimu
mele Juda imboma kinye we
imboma kinye pali teremo.
7 Goteni we kondo kolopa na
ungu tukumemu andopo topo
tiembo nimbe kanopa lipe, aku
kongonomu teambo nimbe na
enge tirimu. 8 Gotenga imbo
moromelemanga pali na paa
mainyendopa moro, nalo Goteni
na we kondo kolopalie kon-
gono i tepa tirimu, Juda imbo
naa moromele imboma ungu
tukumemu ningo tilko andowi
nimu. Aku ungu tukumemu
Kraistini lino kinye ulu penga
terimuma, linoni manda naa moke
tepo pilipo kambu manda naa
toromolo uluma. 9 Melema pali
terimu Goteni pele tembo nimbe
konopuna panjirimu mele koro
oi yunu pilipe yu kinye lopeke
tepa perimu mele altoko imbo naa
pileringi kanoma, kinye nando
imboma pilengei ningo tipuwi
nimu. 10 Oi lopeke tepa perimu
nalo kinye Jisasi yu ipuki tiko
moromele imboma kinye ulu
pengama tepa mona ltenderemo
muluna enselema kinye kupena
kuro kerima kinye kanoko liko
manjengei nimbe nimo. 11 Paa
oi Goteni aku ulu tembo konopu
lerimu akumu kinye linonga Awili
Jisasi Kraist kinye aku ulu terimu.
12 Kraist ipuki tipo yunge
imboma moromolomuni pipili
naa kolopo Gotenga kumbek-
erena tumbi tipo purumolo.
13 Akumunga nani eno konge
tepolio nimboindo, na eno lipo
tapondomboindo mindili nomboi
moro mele konopu awini naa
liko mundukolio paimbo ningo
enge ningo pilko moromele mele
tamba naa nipili. Na mindili
noro ulumuni Gote kinye peya
tapu toko moromele mele lipe
tapondoromomunga konopu tiko
molaio.

*Poloni Gote kinye Efesus im-
boma enge ningo molangei nimbe
konge terimu*

14 Oi nimbo tendu kanomu,
kinye ya kamukumu nio. Goteni
Juda imbo talapemu kape we
imbo lupema kape lino pali tembo
nimbe panjirimu mele kinye

teremo ulumu pilipolio akumunga
na linonga Lapa kinye ungu nimbo
enonga konge tendambo nimbo
yunge kumbekerena komongo
topo pondoro. 15 Gotenga imbo
talape akumu mulu kombuna
tukundo moromelema kinye,
ya mai kombuna moromoloma
kinye, pali imbo talape tendekumu
nimbe yuni enonga imbi tirimu.
16-17 Nani Ara kinye ungu nembo
nimbo yu moromona komongo
topo pondopolio konge tepolio
nimboi. Iye Kamako Gote, nu ipuki
tiko moromele imbomanga Kraist
enonga konopumanga yunge
ulkemu nimbe kamukumu molop-
ili ningo nunge enge pengama
liko Mini Kake Teli imboma
tukundo tipili ningo tiwi. Unjo te
enge nimbe angilimbeindo yunge
pulkono maina mainye purumo
mele eno aku teko konopu mondoli
ulu pulumunga tukundo molko
enge nipili molangei niwi. 18 Aku
tekolio Kraistini lino pali konopu
mondoromo mele paa manda leko
pilko kondonge engemu Gotenga
imboma pali kinye nunge imboma
kinye peya pepili ningo Kraistini
lino pali konopu mondoromo ulu
akumu paa tule tepa pumbe paa
palaku lepa pumbe paa olando tipe
pumbe paa maindo purumo mele
pilinge engemu nunge imboma
tiwi. 19 Gote nunge ulu pulu
penga noiko tirinoma enonga
konopumanga aku uluma pali
tengepeya tepa pepili ningo kano
Kraistini konopu mondoromo
ulu pulumu enoni pilengei ningo
enge tiwio nimbo enonga konge
tendero. Aku Kraistini konopu
mondoromo ulumu we konopuni
kau manda moke teko pimolo
aulke te naa ltemo.

20-21 Akumunga Gotenga im-
bimu paa olandopa molopa kau
pupili nemili Gote yunge enge-
muni linonga konopumanga kon-
gono teremomunga linoni konge
temolo uluma kinye teamboi molo
aku tepo molambo molo aku tepo
ulu lupe lupe konopuni pimolo
mele uluma pali yuni yunge
engemuni paa olandopa manda
tembalo iyemu moromo, aku-
munga Kraistinga imbo talapena
tukundo molopo Kraist Jisasi
peya lino tapu topo moromolo
imbomani kano kongono teremo
Gotenga imbimu akilio kape paa
kamukumu paa olandopa molopa
pupili nimbo yu kapi nimbo imbi
lipo ola mundemili. I paa.

4

Poloni lino Kraistinga imboma yunge kangimu molopolio Goteni teaio nimo unguma kau pilipo lipo teamili nimu ungumu

1 Akumunga na Awilimunga
kongono terumunga ka ulkena
pepo moro iyemu, nani enge
nimbo eno ungu mane tipolio
nimboindo Goteni enondo eno
nanga imboma molko nanga
kongono tendangi wangei nimbe
kanopa ltimuna ongo yu kinye
moromele imboma mele molkolio
yuni kanopa penga pimo uluma
teko molaio. 2 Waliwalima nanga
imbi ola naa molopili, imboma
kinye peya taka lipo molambo
ningo molaio. Imbomani eno teko
kenjinge wali anjo enoni konopu
mondoko pundu naa toko we
tiye kolko konopu awini liko naa
mundeio. 3 Lino Kraistinga imbo
talape tendekumu moromolo
imboma konopu tendekuna pupili
taka lipo molamili ningo konopu
tendekuna pupili nimo Minimuni
eno nombeya tepa ka topa am-
bolopili ningo molaio. 4 Lino
Kraistinga imboma, lino kangi ten-
dekumu. Mini Kake Teli linonga
konopumanga moromomu yu
tendekumu kau. Aku tepala
Goteni linondo yunge imboma
molangei waio nimu mele kombu
pengana pumbo molomolo nimbo

konopu tipo nokopo moromolo ulu
tendekumula. 5 Linonga Awilimu
tendekumula. Ipuki tili ulumu
tendekumula. No lili ulu pulumu
tendekumula. 6 Linonga pali Lapa
Gote tendekumu kau. Yu lino
Kraistinga imbomanga pali olando
moromo. Yu linonga pali tukundo
kongono tepa moromo. Yu linonga
pali konopumanga moromo.

7 Gote we kondo kolorumu-
munga Kraistini lino tepo kon-
doromolo engema moke tepa lino
te te nimbe awini we tirimu.
8 Gotenga Bukumunga i tepa
nimbe peremo:

Yu paa muluna olando pumbe
ka ulke peli imbo awinima
mepa pumbelie yunge
imboma melema we tirimu.
(Sng 68:18)

9 Kraist yu olando purumu nimu
akumu olando kau purumumunga
lipe ondorumuya? Molo. Oi yu paa
maina mainyendo purumumunga
lipe ondorumu. 10 Iye muluna paa
olandopa purumu iye kanomu oi
maina mainyendo purumu iyemu.
Mulu mai talonga pali undukana
molombai aku terimu. 11 Kano iye-
muni kau maina imboma engema
moke tepa we tirimu. Imbo mare
yunge kongonomu tendangei
nimbe lipe mundumbeindo eno
aku kongonomu teangei engemu
tipe, mare kanopa lipe yunge
nimbe munduli unguma imbo-
mando ningo tengei engemu tipe,
mare kanopa lipe Gotenga ungu
pengamu nilko tilko andangei
engemu tipe, mare kanopa lipe
Kraistinga imbo talapemanga
tapu iye kongono teangei enge
tipe mare kanopa lipe Goteni
kanopa penga pilimbelo mele
mane tinge enge tipe aku teangei
engemu tirimu. 12 Kraistini nanga
kangimu enge nimbe molopa
kondopili nimbe Gotenga imboma
pali Kraistinga kendemande kon-
gonomu teko molangei nimbe aku
tepa engema yunge imboma moke
tepa we tirimu. 13 Lino yunge
imboma paimbo nimbo enge
nimbo pilimolomunga konopu
tendekuna pupili molopo, Gotenga
Maloni konopuni pilipe moromo
mele lino pali tendeku tipo pilipo
kondopo, imbo yu konopu pepili
mololipo pumbo, kamukumu
Kraist moromo mele lino imbo
konopu pepili molamili nimbe aku
terimu.

14 Aku tepo tepo molomolo kinye
bakulu keloma konopu naa peli
moromele mele naa molomolo.
Nomuna poporome topa sip mare
we topa mepa andoromo mele iye
mare kondi toko kolo toromele
iyema ongo eno i teko teaio i teko
teaio ningo mane tirimele kinye
we pilko konopuma alowa malowa
teko lombili purumele mele lino
aku tepo naa temolo. 15 Kolo
toli iyemani ninge mele komu
tendepo naa pilipolio Kraistinga
kangimu moromolo imbomani
lino nokopo linonga pinyewe
moromo iye Kraist moromo mele
molamili nimbo nendo yando
konopu mondopo ungu paimboma
kau nimbo molamili. 16 Yu
kimbo ki kangi melemanga pali
nokoromo iye pinyewemu. Yuni
ombele pulkono melema pali enge
nipili nimbe enge tirimo. Aku-
munga kangimunga melema pali
nendo yando konopu mondopa
lipe tapondoromomuni kangimu
akopa awili lepa enge nimbelo.

Kraistinga imboma oi uluma tiye kolko ulu pulu koinjoma teko molonge ungumu

17 Jisasinga kongono iye molopo
yunge imbi lipo eno kane kane
molaio ungumu nimbo timboi.
Eno imbo imbomanga tenge ulu
naa teaio. Enonga konopu mepa
andoromo. 18 Kano imboma eno
uluma pali naa pilko enonga
konopuma pipi tirimelemunga
Gote molopa teremo mele naa

pilko, enonga lipe manjilima
tumbulu toromo akumunga eno
Gotenga koinjo molopa kon-
dolimunga tawendo moromele.
19 Ulu teremelema pilko moke
teko pipili kolonge ulu pulumu
mainye purumu eno kinye naa
peremomunga eno ulu kerimanga
tukundo tumbi tiko pungo, im-
boma kanokolio mai koromele ulu
kalaro mololima konopu kimbo
tiko teko moromele.

20-21 Pileio! Lino oi Kraistinga
ltemo ungu tukumemu nimbo
tirimuluma paa pileringi konopu
lteo. Aku wali eno imbo imbo-
manga ulu pulu kerima teaio ungu
naa nimbo tirulu. 22 Eno tenge
mele ningo mane tirimulu mele
i tepa: Eno oi moloringi kinye
enonga oi we konopumani ulu
pulu kerima eio konopu leringi
kano konopuma tiye kolangei. Aku
teringi ulumani ya mai kombuna
molko kenjiko kolkolio kombu
kerina pungo mindili nongo molko
kenjiko kau pulimala. 23 Kano
oi we konopuma tiye kolko eno
konopu koinjoma pepili molangei.
24 Gote konopu peremo mele lino
yunge konopu koinjo teremomu
aku tepa pepili ningolio Goteni ulu
pulu penga tumbi nilima tepa paa
kake tepili moromo mele aku teko
molangei nimbo ungu mane aku
tepo nimbo tirimulu.

25 Akumunga oi we konopuma
tiye kolko konopu koinjoma liko
panjikolio eno ungu kolo toli
ungumu tiye kolko, kangi tendeku-
munga kimbo ki melema angimo
mele aku tepo lino Kraistinga
imboma pali konopu tendekumu
pepili moromolo kani Kristen
imbomando ungu paimboma kau
ningo molaio. 26 Eno mumindili
tembalo kinye ulu pulu keri te
naa teamili. ningo, pilko kondoko
molaio. Eno mumindili kolko
molangei ena naa pepupili. 27 Nalo
aku mumindili we kolkolio eno
Satan nambu toko linge kani.
28 Melema wapu ltimele imboma
aku ulumu tiye kolko kinye wapu
naa liko, kongono teangei. Enonga
kimani melema wapu naa liko
imbo mare mele molo lembaloma
lipo tapondopo melema tiemili
ningolio kano wapu noli imbo-
mani enonga kimani kongono
pengama teangei.

29 Enonga keremanga ungu keri
te wendo naa opili neio. Kraistinga
imbo konopu tamba nimbeloma
kinye molko kenjingema kinye
eno enge timbelo unguma kau
neio. Ungu mare kano imboma
pilenge wali eno lipe tapondom-
balo unguma kau neio. 30 Mini
Kake Telimuni eno imboma ulu
pulu kerimani kondi toromo
kombumunga pele kamukumu
wendo pungo, ulu pulu keri te
naa peremo kombuna wangei kani
nokopa molopili nimbe Goteni
Mini Kake Teli tirimu akumuni
kanopa keri pilipe konopu naa
mondombalo uluma naa teangei.
31 Imbo lupema kinye konopu
keri panjiko teko kenjiko, iri
toko mumindili kolko, opa teko
ungu umbulkondo nindiko, aku
ulu teremelemanga ulu puluma
tiye kolaio. 32 Enoni enongano
nendo yando kondo kolko teko
kondoko, Kraistini enonga nimbe
tenderimumunga Goteni enonga
ulu pulu kerima we tiye kolopa
enondo pundu taio naa nimu
mele aku teko imbomani eno teko
kenjinge uluma we tiye kolko
pundu taio naa nengei.

5

Gotenga pana molamili nimu ungumu

1 Aku tepa eno Goteni paa
konopu mondoromo bakuluma
yuni tepa moromo mele lombilko
teko molaio. 2 Eno enongano
nendo yando konopu mondoko
kau molangei. Kraistini lino

konopu mondopalie linonga
nimbe kolo wangopa kolondo-
rumu aku teko imboma konopu
mondoko molaio. Oi kongi kinye
melema kalko Gote popo toko
tiringi kinye munemu pilipe penga
pilipe ltimu mele Kraistini lino
konopu mondopa Gote popo topa
yunge kangi toringimu tirimu
akumu aku tepa pilipe ltimu.

3 Eno Gotenga bakuluma mo-
romele kani wapu ulu kerinali
naa teko, imbo tenga kangina ulu
kalaro mololi uluma naa teko,
mele noirimele melema manda
naa teremo ningo imbo marenga
melema kumu meko nani lipo
noiemboa ningo naa teaio. Aku
ulumanga temane te kape paa naa
taio. Gotenga imbo kake telima
aku uluma tenge molo temane
tonge kinye manda naa tembalo
kani aku teko paa naa teaio.
4 Imboma pilkolio pipili kolonge
ungu kerima kape naa ningo,
kauwe unguma pilko imboma
owe teangei ningo temane kerima
toko aku alowa teko unguma
naa neio. Aku tepa ungu kerima
lino Kraistinga imboma nimolo
kinye manda naa tembalo. Aku
unguma naa ningo, Goteni eno
tepa kondoromomunga yu paa
tereno ningo molaio. Aku tenge
kinye penga. 5 Eno paa i teko
wamongo teko pilengei: Wapu ulu
kerinali teko, imbo tenga kangina
ulu kalaro mololi uluma teko, mele
noirimele melema manda naa ter-
emo ningo imbo marenga melema
kumu meko nani lipo noiemboa
nimele imboma Gote kinye Kraist
talo iye nomi king molko noko-
rombele kombuna pungo mele
pengama linge aulke te paa naa
ltemo. Melema kumu meremele
imbomani we melemando linonga
Gote ningo popo toko kapi nimele
imboma moromele. 6 Imbo teni
lino teko kenjirimele nimbe ungu
pulu te naa peli we unguma kolo
topa kondi tombalo ningo paa
kanoko kondoko molaio. Aku
teko teremele imboma Goteni
nanga ungumu liko tui tiko da
teko moromele nimbe eno kinye
mumindili kolopa tepa tombalo
kani eno liko manjiko molaio.
7 Aku ulu keri teremele imboma
eno kinye kopu teko naa molaio.

8 Oi eno tumbulu tolina
moloringi nalo kinye Awilimuni
eno pa telina mondoromo kani
eno pana moromele imboma
moromele mele aku teko molaio.
9 Pa telimunga mongo toromo
mele i tepa. Ulu pengama kinye
ulu tumbi nilima kinye ungu
paimboma kinye aku uluma
wendo opili nimo. 10 Awilimuni
kanopa konopu tirimo uluma
pilipo kondopo teamili ningo
molaio. 11 Tumbulu tolimunga
ulu puluma paa naa teaio. Tum-
bulu tolimunga ulu puluma eno
lipe tapondombalo enge te naa
peremo. Tumbulu tolimunga ulu
puluma naa teko, imbomando
tumbulu tolimunga ulu puluma
keri ningo, ningo tinge kinye
paa. 12 Gotenga ungumu liko tui
tiko teremele imbomani lopeke
teko konopu tiko teremele mele
nimbo timboindo kape mai kolka.
13-14 Nalo pamuni mele tepa mona
ltenderemoma pali ulumanga
puluma waye ltemo. Pa telimuni
melte tepa mona ltenderemo kinye
kano melema kape pa teremo
akumunga melemanga puluma
mona ltemo. Akumu pilko kunana
tenga ungu te toringi akumu i tepa:

Imbo uru pelimu, nu makilko
molowi. Ono kombuna
makiliwi.
Aku tenio kinye Kraistini nu molo-
niona pa tendembalo.

15 Akumunga eno teko molonge
mele kanoko kondoko molaio! Eno
imbo lipe manjili naa peli imboma
mele naa andangei. Lipe manjili
peli imboma andoko molaio.

16 Kinye moromele walima imbo-
mani teko kenjirimele kenjinge
walima akumunga eno lipe manjili
peli imboma andoko molkolio,
ulu pengama tenge waima wendo
wendo ombalo kinye welea welea
tepo naa temolo kinye ulu mareni
omba pipi timbelo kani welea
welea tepo teamili ningo kano
ulu pengama tumbi tiko teaio.
17 Akumunga, ulu alowa teli
uluma naa teaio. Awilimuni eno
teaio nimo mele liko manjiko
kondokolio aku teko teaio. 18 No
awini nongo keke lepo naa taio.
Aku tenge wali eno enongano
tepa kenjimbelo uluma tenge kani
aku ulu naa teaio. Gotenga Mini
Kake Telimu enonga konopuna
molopa manda tepili neio. 19 Mini
Kake Telimu enonga konopuna
molopa tepili eno enongano nendo
yando Gotenga imboma kinye
ungu nemili ningolio Gotenga
Bukuna moromo kunanama kinye
eno maku toko kunana nimele
kunanama kinye Mini Kake Te-
limuni enonga konopuna tope
timbelo pilenge kunanama kinye
ningo Awilimu kapi nemili ningo
kerena kape konopuna kape ku-
nana ningo 20 linonga Awili Jisasi
Kraistinga imbi leko waliwalima
Lapa Gotendo melemanga pali paa
tereno neio.

Lino linonga imboma kinye ungu pilipo taka lipo molomolo mele ungu mare

21 Kraist yu linonga Iye Aw-
ilimu ningo yunge ungumu pilko
molkolio andi yando Gotenga im-
bomanga maindo molaio. 22 Eno
ambomani Awilimu kinye maindo
moromele mele enonga iyema
kinye maindo molaio. 23 Ambe
temona Kraist yunge imbomanga
pinyewemu moromo mele enonga
iyema enonga pinyewe mele
moromele. Kraistini yu ipuki
tirimele imboma tepa ltimu aku
imboma yunge kangimu. 24 I
tepa mele Kraist yunge imboma
yu kinye maindo moromele mele
eno amboma enonga iyemanga
waliwalima maindo molaio. 25 Eno
iyema, Kraistini yunge imbo
talapemu paa konopu mondopalie
kolo wangopa kolorumu aku teko
mele enonga amboma konopu
mondaio. 26 Yunge imbo talapemu
Gotenga talape kake telimu molop-
ili nimbe Kraistini yunge kolo
wangopa kolopa, yunge ungumu
tuku panjipe noni yunge talapemu
kulumie torumu. 27 Aku tepalie
kalaro te naa molopa lupe te
naa molopa, aku ulu keri te naa
pepa, kangi paa kake telimu
angilipe nani nanga imbo talape
paa pengamu kanopo tuku liembo
nimbe aku tepa terimu. 28-31 Aku
teko iyemani enonga kangima
konopu mondokolio nokoromele
mele enonga amboma konopu
mondaio. Iye teni yunge ambomu
konopu mondoromo akumu yu
yunu konopu mondoromo mele.
Imbo teni yunge kangimu kinye
opa pule naa toromo. Kraistini
yunge imbo talapemu nokopa
kondoromo mele aku tepa imbo
teni yunge kangimu nokopa
kondoromo.

Lino Kraistinga kimbo ki mongo melema moromolona lino yunge imbo talapemu aku tepa nokopa kondoromo. Ungu tendeku mele Gotenga Bukuna i tepa nimbe peremo:

> Goteni ambomu kinye iyemu talo terimumunga iye teni anumu lapa talo tiye kolopa yunge ambomu kinye pekolo elo kangi tendekumu mele molongele. *(Stt 2:24)*

32 Aku ungumunga ungu pulu enge
te lopeke mele teremo. Nani pilto,
Kraist kinye yunge imbo talapemu
kinye aku talondo nimu konopu
lteo. 33 Nalo aku ungumunga
tumbi tipe ungu pulu te enonga
peremola. Eno iyema yu mele

mele konopu mondoromele mele
enonga amboma aku teko konopu
mondaio. Eno ambomani enonga
iyema ninge unguma pilko tenge
tiko eno ulu pengama teaio.

6

*Bakuluma kinye anupili lapali
kinye eno tenge uluma*

1 Bakuluma, Goteni anupili
lapalini eno nokangei nimo kani
aminyeli lanielinga unguma pilko
tenge tiko teaio. Aku ulu toya
tolimu tenge. 2 Goteni oi ungu
mane tirimu bukuna moromo
mele i tepa, aminyeli lanieli kinye
teko kondoko enonga unguma
pilko liko teaio nimu kanomu. Aku
tepa nimbelie wali Goteni mi lepa
ulu te tembo nimu. Aku ungumu
i tepa, 3 eno mai kombuna molopo
kondopo, poinye awini molamili
ningo aku tenge nimbe aku tepa
olandopa nimbe panjirimu.
4 Eno lapalini, enonga bakuluma
teko mumindili naa kondaio. Eno
Awilimunga unguma mane tiko
teko wamoko nokoko kondaio.

*Kou mone naa liko kongono we
tenderingi kendemande imboma
kinye kongono nokoli iyema kinye
enonga ungumu*

5 Kongono we tendeli kende-
mande imboma, eno enonga
kongono nokoli maina iyemani
ninge ungumu pilko konopu tiko
pipili kolko teaio. Eno konopu
talo tepa pepili enonga kongono
nokoli iyemanga kongono naa
tendangei. Enoni Kraistinga
ungumu pilko liko teremele mele
aku teko kongono nokoli iyemanga
unguma pilko liko teaio. 6 Enonga
kongono nokoli iyemani teaio
nimele mele kanoko molangei
tenge tipo temolo kinye kapi ninge
ningo aku teko kau ningo pilkolio
unguma tenge tiko naa teaio.
Enoni Kraistinga kendemande
imboma molopo yunge kongono
tenderemolo ningo pilko aku teko
mele enonga kongono nokoli iye-
manga kongonoma tendengeindo
Gotenga kongonoma konopuni
pilkolio kongonoma enge ningo
tono kolko teaio. 7 Imbomanga
kongono kau tenderemolo kani
ulure molo ningo kongono nokoli
iyemanga kongonoma naa tendan-
gei. Kongono nokoli iyemanga
kongono kanomu Awilimunga
kongono tenderemolo lepamo
ningo aku teko kongono nokoli
iye akumanga kongonoma konopu
penga pepili toya toko tendaio.
8 Awilimuni kendemande kongono
tenderemele imboma kape enonga
kongono teremele imboma kape
pali teko kondonge mele kanopalie
melema timbelo ningo pilkolio
enonga kongono nokoli iyemanga
kongonoma aku teko enge nimbo
teamili ningo liko manjeio.
9 Kongono nokoli iyema, enoni
aku teko kongono we tendeli
kendemande imboma teko kon-
dangei kala. Mulu kombuna
moromo iyemu yu kendemande
imboma kinye nokoli iyema
kinye enonga pali Nokoli Iye
Awilimu. Yuni imbomanga im-
bima kanopalie eno naa moke
tembalo ningo liko manjikolio
enoni enonga kongono we tendeli
kendemande imboma teko pipili
naa kondaio.

*Kraistinga imboma opa
tengeindo kune tolo melema enge
ningo ambolangei nimu ungumu*

10 Kinye ungu te kamukumu
nembo, lino enge nimbo molamili
ningo Awilimu kinye kopu teko
molko yunge enge awili tepa
pelimu lino liemili tipili ningo
molaio. 11 Kuromanga nomi
Sataneni uluma kolo topa tepa lino
kondi toromo kani enge nimbo
angilemili ningo eno Goteni opa
teli melema tirimoma pali liko
pakoko molaio. 12 Wamongo
liko manjeio. Linoni imboma

kinye opa naa teremolo. Nalo
melema nokongeindo enge per-
emo kuroma kinye, imbi molopa
kombu lupe lupe nokoromele
kuroma kinye, mulu mai naa pora
nimo wali tumbulu tolina mai
kombuna nokoromele kuroma
kinye, muluna ola moromele
kuroma kinye, akuma kinye opa
tepo moromolo. 13 Akumunga
Goteni opa teli mele tirimoma
pali liko pakoko ambolko mo-
laio. Aku tenge kinye umbuni
walima wendo ombalo kinye
eno manda enge ningo angilko
opa manda tenge. Kano kinye
wali mare opa pulema welea naa
toko mundunge lemo we nokoko
angilengei. 14 Akumunga lino
naa topa mundupili, enge nimbo
angilemili ningo ungu paimboma
kako mele toko, ulu tumbi nilima
kapani teli wale pakoli mele
luwindo pakoko 15 imboma Gote
kinye manda molonge Gotenga
ungu tukumemu ningo tilko
andonge kimbo tu mele mondaio.
16 Aku melema pakokolio, Gotenga
ungu tukume paimbo ltemona
Kraistini lino lipe tapondombalo
ningo enge ningo ipuki tirimelemu
enonga kune tapoi mele lepo teko
molaio. Aku kune tapoimuni
keri kuro Sataneni mera tipe
nomba pelimani eno tombalo
kinye tipemu manda topa ku
mundumbelo. 17 Goteni imboma
ulu kerimanga wendo ltimu. Aku
konopumu wainye kapani telimu
mele liko pakaio. Mini Kake
Telimunga opa teli bainet liko
ambolaio. Bainet akumu Gotenga
ungu tukumemu. 18 Minimuni eno
enge timbelomuni waliwalima
Gote kinye konge teaio. Ulu lupe
lupema wendo ombalo akumanga
Gote kinye konge teaio. Yuni
yunge imboma lipe tapondopili
ningo tangoli kape ipuleli kape
waliwalima kanoko koro naa
molko Gote kinye wamongo konge
teko molaio.
19 Goteni na lipe tapondopili
ningo nanga ningo yu konge ten-
dekolio, na imboma ungu nimbo
tipo tembo kinye na imboma
pipili naa kolopo Gotenga ungu
tukumemunga ungu pulu lopeke
tepa peremoma tumbi tipo nimbo
para tiembo kani Goteni nanga
kerena omba molopa ungumu
nimbe tipili konge tendaio.
20 Kano ungu tukumemu nando
ningo tipuwi nimbe Goteni lipe
mundurumuna andopo nimbo
tiromunga na ka ulkena pero. Aku
ungu tukumemu Awilimuni nando
ningo tilko andowi nimbe kongono
tirimu kani na imboma pipili naa
kolopo nimbo tiembo ningo Gote
kinye konge tendaio.

*Poloni pipia topa pora tim-
beindo Goteni imboma mane tipili
nimbe nimu ungumu*

21 Ungu ninduma pora nimo.
Na kongono tepo, ungu nimbo,
konopuna pilipo moro mele iye
Tikikusini eno moromelena omba
nimbe timbelo. Tikikus yu nanga
konopu mondoro angenumu,
Awilimunga kongonomu nimbe
lipe tapondopa teremo iyemuni na
moro mele nimbe timbelo. 22 Eno
konopu u nipili molangei nimbe
lino moromolo mele eno nimbe
tipili nimbo eno moromelena yu
lipo munduro.
23 Lapa Gote kinye Awili Jisasi
Kraist taloni eno Kraistinga im-
boma konopu u nipili molko,
nendo yando imboma konopu
mondoko, enge ningo ipuki tiko
molangei nengili. 24 Imbo linonga
Awili Jisasi Kraist konopu mon-
doromele mele tiye naa kolko yu
konopu mondoko kau moromele
imboma Goteni Kraist kinye
konopu noirimo mele eno kinye
konopu noipili. Aku peya nio.

Poloni Filipai Imboma Pipia Topa Tirimu Ungumu

Filipai

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Rom kombu ka ulkena molopalie wali Poloni i pipiamu topa mundurumu. Lino tono kolamili nimbe umbuni mepo Kraist kinye kopu tepo molamili nimbe ungu mane tirimu. Kolo toli ungu mane tirimele imbomani lino embambo naa tiengei kane kane molamili nimbe mundurumu.

Goteni nu Jisas Kraist kinye konopu tendekuna pupili molani nipili!

Kraistinga Filipai imboma Pol kinye tapu toko moloringimunga Pol paa konopu tirimu ungumu

1 Ilto Pol Timoti talo, Kraist Jisasinga kongono iye taloni pipia topo, ulke kombu Filipai moromele imbo Kraist Jisasini yunge talapena tukundo ltimu imboma timbilindo torombolo. Eno we ungu pileli imboma kinye, enonga tapu iyema kinye, Kraistinga imbomanga kongono tendeli iyema kinye, eno pali timbilindo i pipiamu topo tirimbolo.

2 Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist kinye, eloni eno kinye konopu noiko konopu u nipili molangei nengili.

Poloni Gotendo paa tereno nimu ungumu

3 Nani eno waliwalima konopuni pilipolio nanga Gote kinye paa tereno nio. 4-5 Na ungu tukumemu pulu polopo eno topo tiru wali kape yandopa yandopa kano kongonomu tero wali kape enoni kongono popo tiko tendeko na liko tapondoromelemunga Gote kinye enonga konge tendepolio wali tono kolopo konge tendepo moro. 6 Nani pilipolio, Goteni eno kinye kongono pulu polopa terimu kongono pengamu telipe pumbe pumbe, Kraist Jisas yando omba lino limbelo walimunga kano kongonomu tepa pora timbelo nimbo paa lipo manjiro.

7 Na eno konopuni pilipo andopo morona na enondo konopu lteo mele paimbo lteo. Na ka ulkena pero wali kape, ungu tukumemu nimbo tipo yu paa paimbo ungumu imboma paa pilko liengei nilipo andoru wali kape, enoni na liko tapondoromelena na kinye eno kinye lino Goteni we kondo kolopa lipe tapondoromo. 8 Kraist Jisasini eno kondo kolopa konopu mondoromo mele nani aku tepo eno kondo kolopo konopu mondopolio waka ltemona kanamboa konopu lteo. Goteni aku ungu paa nio nimbe lipe manjirimo.

9-10 Nani Gote enonga konge tendero mele i tepa: Enoni ulu keri pengama moke teko kondokolio ulu pengama kau pilko liko teaio nimbo eno Gote kinye Kraist talo peya elonga imboma peya konopu mondoromele mele paa olando olando mondoko mololiko pungo, enonga lipe manjilima kinye ulu keri pengama moke teli ulu pulumu kinye enonga konopumanga pepa ti nilipe pupili konopu mondoko molaio nimbo enonga nimbo Gote konge tero. Aku teko molonge kano kinye Kraist altopa ombalo walimu wendo ombalo kinye eno konopu kake tepili molko yu kanopa penga pimo ulu puluma kau enonga konopumanga pepili molko, 11 Jisas Kraistini eno kinye kopu tepa molopa lipe tapondoromomunga yu kanopa tumbi nili uluma nimbe karomo uluma kau teko molonge. Eno aku teko teko molonge wali lupe

imbo karomelemani Gotenga imbi
liko ola munduko yu kapi nengei
nimbo aku tepo Gote enonga
nimbo konge tero.

Pol ka ulke perimumuni Gotenga ungu ame tolimu taporumu

12 Ango kame, na kinye ulu
umbuni wendo omo akumuni
ungu pengamu pipi naa timo.
Na ka tiringi ka ulkena pero
ulumuni ungu pengamu tepa
enge tirimomu eno liko manjengei
nimbo tiro. 13 Akumunga Rom iye
nomi king Sisaramunga ulkemu
nokoromele ami iyema kinye
we imboma pali na Kraistinga
kongonomu tenderomunga ka
tiringi ka ulkena pero ningo
karomele. 14 Na ka ulkena pero-
munga nanga angenupili awinini
kanokolio Awilimuni lino paimbo
lipe tapondombalo ningo pilko
konopu enge nipili pipili naa kolko
Gotenga ungumu enge ningo ningo
tilko andoromele.
15 Paimbo, iye mareni na kombu
awininga andopo ungumu nimbo
tirumunga imbo awini kano
ungumu pilko limele mele kanoko
keri pilkolio Polonga imbimu
mainye pupili, linonga imbima
ola molopili ningo Kraistinga
ungu ningo tirimele nalo mareni
konopu penga pepili Kraistinga
imbimu ola molopili ningo
Kraistinga ungumu ningo tirimele.
16 Na ungu pengamu yu paa
paimbo nilipo andoromunga ka
ulkena pero mele kanokolio na
konopu mondokolio Kraistinga
ungumu ningo tirimele; 17 nalo
iye mareni konopu tumbi tipe naa
pepili enonga imbi ola molopili
ningo Kraistinga ungumu ningo
tirimele. Na ka ulkena pero kinye
umbuni mare olandopo tiemili
ningo aku teremele.

Pol ka ulkena pepalie na kolombo kinye molo molombo wali Kraist peya morombolo mele molombo nimu ungumu

18-19 Nalo na mindili nopili
ningo aku teremele mele ulure
peremoya? Eno konopu penga
pepili Gotenga ungu ningo tirimele
molo konopu tumbi tipe naa pepili
ningo tirimele akumu ulure molo.
Eno wayeni Kraistinga ungumu
imboma ningo tirimelemunga
na paa tono kolopo moro. Tono
kolopo molombomunga ulu te per-
emola. Na pilipolio, na ka ulkena
pepo mindili noro wali enoni Gote
nanga konge tenderemelemunga
kape, Jisas Kraistinga Minimu
yu na kinye molopa na lipe
tapondoromomunga kape, i ulu
talonga na ka ulkena wendo
pumbo molombo nimbo pilipolio
tono kolopo moro mele molombo.
20 Nani teambo konopu lteo
mele i tepa na tero mele kape
moro mele kape akumunga pip-
ili naa kolopo Kraistinga kum-
bekerena angilimbo wali paa
nimbo yunge kongonomu enge
nimbo tero. Molondu lemo kape
molo kolondu lemo kape nanga
kangimuni Kraistinga imbi lipo ola
mundumbo nimbo aku tero. 21 Na
i konopu lteo. Na koinjo molondu
lemo na Kraist kinye kopu tepo
molombo nalo na kolondu lemo
na paa penga tepa molombo.
22 Maina we molondu lemo nani
imboma Gote kinye molangei
kongono we ltemomu manda
tembo. Akumunga kolombomu
kinye koinjo molombomu kinye
kano ulu talonga te tembonje na
naa lipo manjiro. 23 Na konopu
talo peremo. Mai kombumu
tiye kolopo Kraist moromona
pumbo peya molombolomunga
na tono teremona moro. Aku
tendu lemo penga. 24 Nalo eno
tapomboindo mai kombuna we
molombo aku paa penga. 25 Nani
eno lipo tapondombo kinye eno
Kraistinga imboma molko kon-

doko tono kolko enge ningo ipuki
tiko molangei nimbo pilipolio na
eno kinye peya mai kombuna
paimbo molomolo nimbo enge
nimbo ipuki tiro. 26 Akumunga
pele, na eno molongena altopo
yando ombo peya molomolo kinye
enoni tono kolko Kraist Jisasinga
imbimu liko ola mundengei.

Goteni Filipai imboma enge tirimuna enge ningo molaio nimbe Poloni nimbe tirimu

27 Nalo, na ondu lemo kape naa
ondu lemo kape ulure molo. We
imbomani lino kanokolio paimbo
Kraistinga imboma moromele
ningo kanangei ningo Kraistini
yu lombili andolima moromele
mele nimbe tirimu mele eno aku
teko molaio. Aku teko molonge
ulumu paa awilimu. Pele, aku
ulu teko molangei ombo mongoni
kanondu lemo molo eno teko
moromele mele temane te ka
ulkena molopolio pilendu lemo
eno konopu tendekuna pupili enge
ningo molko, imboma Kraist yu
paimbo imbomanga tepa lilimu
ningo enge ningo pilengei ningo
ungu pengamu toya toko ningo
tirimele ulu konopu lipo manjiro.
28 Enonga opa pule imbomani
eno mini lteangei ningo ulu mare
teremele kinye ulure molo ningo
mini naa lteko we angimele mele
pilembo nimbo moro. Enonga
opa pulemani eno mini naa lteko
we angilinge ulu kanokolio eno
opa pulema molko kenjinge nalo
eno Kraistinga imboma molko
kondongena liko manjinge. Goteni
eno tapondopa opa pulema topa
mainye mundumbelomunga aku
teko liko manjinge. 29 Goteni
eno tepa kondopalie Kraistinga
kongono teaio nimu. Eno ipuki
kau tiko we molaio ungu naa
nimu. Aku molo. Yunge kongono
tendenge wali eno mindili nongei
nimu. 30 Oi na Kraistinga kongono
tendepo opa teru kanomu, kinye
enge nimbo opa we tepo moro
piltimele. Kinye eno mindili nongo
molkolio na kinye opa kalale
imboma moromele.

2

Lino konopu tendekuna pupili molopo imbo lupema tepo kondamili ungumu

1 Kraistini enonga konopu enge
tirimoya? Eno paa konopu mon-
dopa enonga konopu tepa ame ton-
doromoya? Eno Mini Kake Telimu
kinye kopu teko moromeleya? Eno
imbo lupema kondo kolko teko
ame tondoromeleya? 2 Aku tenge
lemo eno konopu tendekumu
kau leko, enongano nendo yando
konopu mondoko molko, enonga
konopu tendekuna pupili molko
aku ulu tenge wali na teko tono
kondonge. 3 Eno na imbo awili te
molambo, nanga imbi ola molopili
ningo naa molaio. Na kamakomu
moro, nanga imbi paa olando
moromo ningo pilko eno none
teko naa molaio. Eno molonge
mele i tepa, imbo lupema awili
moromele, na imbo mandopamu
moro ningo aku teko pilko molaio.
4 Eno enongano konopu kau naa
leaio. Enonga imbo lupema
teamili ninge mele pilko liko molko
kondangei ningo tapondaio.

Kraist Jisas Yu iye timborimbo mele molorumuna Goteni Yu lipe paa olando mondorumu ungumu

5 Kraist Jisasi konopu lerimu
mele eno aku teko konopu leaio.
6 Yu paimbo Gote moromo nalo
aku tepo Gote moro mele molambo
konopu naa lerimu. Aku molo. 7 Yu
Gote molorumu mele tiye kolopa
kongono tendeli kendemande
iye te molambo nimbe yu imbo
imboma moromele mele aku tepa
imbo iye apuwe lerimu. 8 Yu imbo
iyemu molorumuna kanoringi
kano kinye na imbo iye molambo
nimbe molopa, Goteni tewi nimu

uluma pali pilipe lipe terimu. Nu
kolani, unjo polopeyana uku toko
panjengei nimu ungumu kape
tiye naa kolopa pilipe lipe yu
kolorumu. 9 Aku ulu pulumunga
Goteni yu paa olandopa lipe
mondopa, imbi te we imbima
pali topa mainye mundupe paa
olandopa moromo imbimu tirimu.
10 Jisasinga imbimu pilkolio mulu
kombuna tukundo moromele
imboma kinye, maina moromele
imboma kinye, kolkolio maina
mainye peremele imboma kinye,
enoni pali yu imbi liko ola
munduko, Yu iye Awilimu molopili
lino mainyendopa molamili ningo
yunge kumbekerena komongo
toko pondoromele. 11 Ara Gote
yunge imbi kapi nengei nimuna
wayeni i teko ningo para tinge.
Jisas Kraist yu Awili ninge.

Lino imboma kinye molomolona pa telima molamili ungumu

12 Nanga imboma, Kraist Jisasini
aku terimu mele pilkolio nanga
unguma oi waliwalima pilko tenge
tiko teringi mele, kinye kape tenge
tiko teangei. Na eno kinye molopo
teaio niu wali pilko liko teringi
mele, kinye na eno kinye naa
moro wali kape nani teaio nio
mele liko awili tiko pilko liko teko
molangei. Goteni eno mindili
nonge aulkena naa pangei nimbe
oi wendo ltimumunga yu kinye
popo tiko moromele mele aku tepo
we molamili, aku tepo molomolo
mele melteni pipi timbelonje
ningo Gotenga kumbekerena pipili
kolko mini lteko Goteni we timbo
nimu melema paa liemili ningo
akuma lingei kongonomu mindili
nongo teko molaio. 13 Aku ambe
telka, Gote eno kinye molopa,
yuni teko molangei nimbe konopu
ltemo mele teangei nimbe engema
tipe lipe tapondopa, teamolo
konopu ltemele ulumu yuni tirimo
nimo kani aku uluma teko molaio.
14-16 Goteni lino kinye ungu te
peremo ulu, te naa kanopa, imbo
kake telima kau nimbe kanopili.
Kinye imbo ulu pengama tiye
kolko ulu kalaro mololima kinye
ulu pulu kerima kau teremele
imboma kinye peya molopo yunge
bakuluma tumbi tipo molopo yuni
lino kanopa ulu kalaro mololi
uluma nimbe naa kanopa imbo
tumbi nilima kau moromele
nimbe kanopili ningolio eno ulu
teremelema pali nendo yando naa
ningo karaye naa teaio. Kano
imbo kerima koinjo mololi ulumu
peremo ungumu pilko liengei
ningo tirimelemunga kano im-
boma moromelena tipe lam mele
molko pa tenderemele. Aku tenge
kinye, Kraistinga walimu wendo
ombalo kinye eno kanopolio nani
eno kinye mindili nombo kongono
teroma we naa teru. Nanga
ungu enge nimbo nioma mainye
naa pumo nimbo kanopolio na
paa eno kinye tono kolombo.
17 Juda imbomani Gote popo toko
melema kalko tikolio, mingi te
no wain moromomu liko Gotenga
kumbekerena kamukumu ondoko
munduko tirimele mele enoni
Gote ipuki tirimelemu kinye,
yunge kongonomu tenderemele
kinye, yunge popo toko tirimele
mele akumunga olandopa na Pol
kolambo ningo tongei wali nanga
mememu no wain mele ondopa
omba pumbelonje. Aku lemo na
tono kolopo, eno kinye peya paa
tono kolombo. 18 Na kinye aku
ulu wendo omo lemo na eno kinye
tono kolombo, akumunga eno
kape tono kolko na kinye peya paa
tono kolonge.

Poloni Timoti kinye Epafroditus talo ulke kombu Filipai pangili lipe mundurumu ungumu

19 Awili Jisasini ee nimo lemo
nani nondopo Timoti eno mo-
romelena opili nimbo. Yu kelepa
yando ombalie eno moromele

mele na temane topa timbelo
pilipolio na konopu penga pem-
balo. 20 Timoti na kinye kopu
tepa molopa eno molko kondangei
lipo tapondombo nimbe moromo
mele imbo lupe te aku tepa naa
moromo. 21 We imboma pali
Jisas Kraist lipo tapondopo yunge
kongonomu teamili naa ningo
enonga melema kau konopu
kimbo tiko pilko moromele.
22 Nalo Timoti tepa kondoromo
mele eno pimele. Bakulu teni
yunge lapa lipe tapondoromo
mele yu kinye ilto ungu penga-
munga kongonomu peya kopu
tepo terembolo. 23 Akumunga
eno moromelena yu opili nimbo
lipo mundumboi tero. Otili akinjo
na kinye ambele ulure wendo
ombalonje nimbo nokoro. Pele
pilipolio, yu eno moromelena opili
nimbo welea lipo mundumbo.
24 Na kape Awilimuni na lipe
tapondombalo kinye nondopo eno
ombo kanombo konopu lepo ipuki
tiro.

25 Nalo kinye i teli oi enoni na
lipe tapondopa nokopili ningo
liko munduringi iye Epafroditus
eno moromelena altopa opili paa
lipo mundumbo konopu lteo.
Yu linonga angenu, na kinye
peya kopu tepo kongono tepo,
Gotenga ungu tukumemu mainye
naa pupili nimbolo peya opa
terembolo iyemu. 26 Eno altopo
kanamboa nimbe molopa, yu kuro
torumu ungu pileringimunga yu
konopu umbuni tepili moromo.
27 Yu paimbo kuro torumu, yu
pondeanga kolorumu. Kolka
nalo Goteni yu kondo kolopa tepa
koinjo ltimu. Goteni yu kau kondo
naa kolorumu. Yu kolombalo
kinye na kinye umbuni awilima
membo nimbe pilipelie na kape
kondo kolopa yu tepa koinjo
ltimu. 28 Akumunga eno yu altoko
kanokolio kuro pora nimu ltemo
ningo tono kolangei. Ombalo wali
na konopu umbuni awini naa
tepili. 29-30 Yu yunu umbuni te
wendo ombalo mele konopuni naa
pilipe, yuni Kraistinga kongonomu
kau pilipe tepa molopalie kolom-
bai tepa, enoni na lipe tapondopili
ningo kongono tiringimu tepo
molambo nimbe yu kuro torumu
wali kape pilipe kelea kelea lepa
we kongono terimu. Akumunga
Epafroditus ombalo wali tono
kolko panjiko lieio.

3

Kraist paimbo linonga lipe tapondolimu nimele imboma kau paa imbo tumbi nilima moromele ungumu

1 Nanga imbo ango kame, i pip-
iamu topo pora timboindo i tepo
nio: Eno Awilimu kinye kopu teko
moromelemunga tono kolko mo-
laio. Oi pipia te topo lepi lepi topo
niu mele altopo pipia tombo kinye
tiye naa tembalo. Aku tembo wali
eno lipe tapondopili kani altopo
nembo,

2 Iye owa takera mele mo-
romelema kanoko kondoko mo-
laio. Kano iyema eno teko
kenjinge iyema, Israel iyemani
kangimu kopiko teremele ulumu
teko kenjirimele iyema. 3 Lino
Kraistinga imboma kau paa
paimbo kangi pundu kopili Israel
imboma moromolo. Lino Gotenga
Minimuni lipe tapondoromona
Gote popo toromolo imboma mo-
romolo. Kraist Jisasinga imbimu
kau lipo ola mundupo, kangindo
ulure teremele akumu lino naa
lipe tapondoromo nimbo pimolo
imboma moromolo. 4 Kangindo
ulumani manda lipe tapondolka-
nje na Goteni ulure naa tembalo.

Molopo kondombo nimbo tono
kolopo pipili naa kolka. Imbo
mareni kangindo ulure teremolo-
munga paimbo manda molomolo
ningo enge ningo pimele lemo
nani kape aku tepo manda paimbo

nimbo olando enge nimbo pil-
imboi. 5 Amani na merimu wali
wali kite yupoko pakera omba
purumu kinye ki talo tipemunga
nanga kangi pundu kopiringi. Na
Israel iyemu, na Benjamin lapu
iyemu; ama ara talo Hibru imbo
talo, na Hibru iyemu. Na Farisi
iye molopo Farisi iyemani Gotenga
ungu manema pilko enge ningo
teremele mele aku tepo pilipo paa
teru. 6 Gotenga ungumu enge
nimbo pilipo tepo, yu paa lipo
tapondambo nimbo Kraistinga
imbo talapemu tepo kenjipo
mindili tiru. Na Kraistinga iyemu
naa molopolio ungu manema
pileringi iyemani mane tiko teaio
ningi mele paa wamongo tipo
terumunga nani ulu te alowa
teko, teko kenjirino ningo paa naa
kanoringi. Kangindo aku tepo tepo
molorumunga kangindo teremele
mele ulure lipe tapondolkanje na
paa paimbo lipe tapondolka.

7 Ulu akuma lombilkanje nani
imboma maindo mundulka. Nalo
ulu akuma kanoro wali manda naa
terimu. Akumunga na Kraistinga
iyemu paa molamboi konopu
lepolio yu lombileru. 8-9 Juda
imbomanga ulu pulumando kau
naa niu. Kraist Jisas nanga
Awilimu paa pilipo paa kopu tepo
morombolo aku ulumu paa penga
nimbo we melema kinye uluma
ulure molo nimbo tiye kolopo
yu kau lombilipuro. Kraist kau
ambolopo yunge unguma enge
nimbo ipuki tipo tepo, yu kinye
kopu tepo molambili nimbo we
uluma langi purupe lkupindi
toromo kinye toko lteremele
melema mele ltemo nimbo pilipo
moro. Kinye nani ungu manema
pilipo lipo terumunga na Goteni
na iye tumbi nilimu nimbe karomo
nimbo naa pilto. Na iye tumbi
nilimu molambo nimbo aulke te
lupe puro. Kraist kau paimbo
nanga lipe tapondolimu nimbo
ipuki tiro akumu kau iye tumbi
nilimu moro aulkemu akirindi-
rimo. Kraist paimbo ningo ipuki
tirimele imboma kau Goteni imbo
tumbi nilima nimbe imbi tirimo.
10 Na Kraist moromo mele paa lipo
manjipo, yu kinye paa kopu tepo
kanopo lipo molambili konopu
lteo. Kraist kolopa makilipe
koinjo molopalie enge te ltimu
aku engemuni na molopo tembo
mele paa lipe tapondopili. Yu
kolombaindo mindili norumu
mele na yu kinye peya kopu tepo
mindili nombo. Kolombaindo
konopuni pilipe molorumu mele
na aku tepo molomboi. 11 Aku
tepolio na Goteni ono kombuna
topa makinjipili konopu lteo.

Poloni imboma melte lingeindo owe toromele mako peremona tu arale teko lkiko purumele mele na aku tepo melte limboindo enge nimbo lkipo puro nimu ungumu

12 Nalo na i tepo i tepo molambo
niu akumu oi aku tepo molto
nimbolio naa nio. Iye paa penga
ulu pulu keri naa pelimu moro
naa nio. Kraistini na molopo
kondambo nimbe na ambolopa
ingi tirimumunga aku mele na ulu
akumu paa ambolopo ingi tiembo
nimbo kongono enge nimbo tepo
moro. 13-14 Ango kame, ulu akumu
oi ambolopo moro nimbo naa
pilto. Nalo ulu te paimbo tepo
moro, akumu i tepa imbomani
melte tinge kinye lingeindo mako
toromele owena na oi kumbe lepo
lkipo pumbo liemboa ningo tu
arale teko lkirimele mele na aku
tepo Kraist Jisasini linonga nimbe
tenderimumunga Goteni na koinjo
molko kondoko kau pani owi nimu
ulumu paa liemboi nimbo na
umbuni lipe tirimo melema wendo
wendo lipo ltepo, mulu naa pilipo
we mele lupema konopuni naa
pilipo owe torumuna pumboindo
enge nimbo lkiro.

15 Lino Kraistinga imbo lipe
manjili moromoloma pali i nio
ulumu tepo molamili. Molo
enonga imbo mareni i nio mele
paimbo nimo ningo naa pilko
konopu lupe lienge lemo eno
konopuni paimbo ungu pilenge
mele Goteni lipe tumbi tindimbelo.
16 Nalo ulu pengama teamili i teli oi
nimbo tepo moromolo mele tiye
naa kolopo paa kamukumu aku
tepo enge nimbo tepo molamili.
17 Ango kame, enoni pali nani
tero mele manda leko teko mo-
laio. Lino tepo moromolo mele
penga teko manda leko teko
moromele imboma wamongo
kanoko lombileio. 18 Oi wali awini
nani enondo i tepo nimbo tiru.
Imbo awini Kraist kolorumu unjo
polopeyamu kinye opa pulema
moromele. Kano imbomani teko
kenjirimele ulumani Kraist unjo
polopeyana lino lipe tapondopa
kolorumu engemu ulure naa
teremo nimele nimbo tiru akumu
kinye altopo kola tepo eno nimbo
tiro. 19 Eno mai kolonge uluma
kapi ningo ulu pengama ningo,
maina melema kau konopu kimbo
tiko moromele. Eno kangindo
uluma enonga Gote mele ningo
pimelemunga waliwalima molko
kenjiko kau puli kombu kerina
punge. 20 Nalo lino mulu kombuna
imboma moromolo. Lino Lipe
Tapondombalo Iye te, akumu Awili
Jisas Kraist, yu aku mulu kombuna
maindo ombalie lino lipe mepa
pumbelo nimbo konopu tipo
nokopo moromolo. 21 Aku wali
yunge enge peremona yu melema
pali topa mainye mundupe yu
pange tendepa molombalo. Enge
akumuni linonga kangi lino
umbuni tirimoma kolo wan-
gopa yunge kangi none teli paa
pengama lino timbelo.

4

1 Akumunga, nanga ango kame,
na konopu mondopo paa eno
kanamboa nimbo kondo kolopo
moro imboma, na eno kinye
kongonomu terumunga eno nanga
mele kaloli pengamu moromele-
munga tono kolopo moro imboma,
nanga pulu ltemo imbo konopu
mondoroma, Awili Kraistini aku
tepa eno kinye manda tembalo
kani pilkolio eno Awilimu tiye naa
kolko enge ningo ambolko molaio.

Poloni Filipai imboma ungu mane tipelie eno konopu tendekuna pupili molaio nimu

2 Ambo Yuodia kinye Sin-
tike talo, Awilimunga imboma
molangei nimbe peremo ungu
manemu mele elo aku teko Aw-
ilimunga ambo talo morombele
kani konopu tendekuna pupili
molalio nimbo elo paa walipo
pilto. 3 Nanga kongono tendeku
iyemu, nunge imbimunga pulumu
pilkolio kopu tepo peya kongono
terembolo paimbomu nuni ambo
talo tendeku tiko molangili ningo
liko tapondani nimbo konge tero.
Imbomani ungu pengamu pilengei
ningo elo na kinye peya kopu
tepo kongono mindili nombo
tepo molorumulu kani aku teani.
Iye Klemen kape imbo mare
peya kopu tepo andopo kongono
terimulula, aku imbomanga im-
bima koinjo molko kau punge
imbomanga imbima moromolo
bukuna moromo.
4 Eno Filipai imboma, Awilimu
kinye kopu teko moromele kani
waliwalima tono kolko molaio.
Altopola nio. Tono kolko molaio.
5 Awilimu eno moromelena non-
dopa ombai teremo kani enoni
imbomani teko kenjinge wali eno
welea tepo iri topo enge nimbo
mane naa tipo, imboma taka lipo
lipo tapondopo moromolo mele
imbomani pali kanangei ningo
aku teko teko molaio. 6 Eno mele
tenga konopu kimbo naa tieio.
Enonga melema kinye uluma
kinye enonga konopuna umbuni

teremoma pali Gote ningo para
tiko, yu kinye tapoi ningo konge
tekolio yu kinye paa tereno ningo,
aku teko ningo molaio. 7 Aku
tenge kinye Goteni eno konopu u
nili ulu tirimomu, kanomu imbo-
mani manda naa pimele, kano u
nilimuni Kraist Jisas kinye kopu
teko molangei enonga konopuma
nokombalo.
8 Ungu te kamukumu nembo.
Ango kame, ulu paa penga olan-
dopama, imbomani kanokolio
konopu tiko kapi nimele aku tepa
uluma kau konopu kimbo tiko
pilko molangei. Ulu paimboma
kinye, imbomani kanoko penga
pimele ulu tumbi nilima kinye,
ulu kalaro naa mololi uluma
kinye, imbomani pilko penga
pimele uluma kinye, kanoko teko
kondorono nimele uluma kinye,
aku tepa uluma kau konopu kimbo
tiko pilko molaio. 9 Nani eno
mane tiro pileringi mele kinye, ulu
teroma pilko karomele mele kinye,
aku uluma eno waliwalima teko
molaio. Aku tenge wali konopu u
nili ulu pulumu peli Gote eno kinye
molombalo.

Filipai imbomani melema we tiko munduringimunga Poloni konopu tipe paa teremele nimu ungumu

10 Na Awilimunga iyemu
molopolio enoni na kondo kolko
tingei teringi mele akuma altoko
teringimunga paa konopu tiro. Oi
paimbo lipo tapondamili ningila
nalo liko tapondongei aulke te
naa lerimu. 11 Na melema molo
ltemona naa nio. Ulu lupe lupe
keri pengama na kinye wendo
oromo wali ulure molo, aku uluma
mandala nimbo konopu kimbo
tipo pilipo naa moro. 12 Na wali
mare melema molo ltemo mele
kape, wali mare melema awini
amboro mele kape pilipo moro.
Nalo na langi awini ltemo walima
kape engele ltemo walima kape,
melema molo ltemo wali kape
mele awini noiro wali kape, ulu
keri penga aku tepama pali na
kinye wendo oromo wali ulure
molo nimbo taka lipo moro.
13 Kraistini na enge tirimo aku
engemuni na uluma pali manda
tero.
14 Akumu paimbo nalo eno
na kinye popo tiko nanga um-
bunima meringi aku ulu pengamu
teringi. 15 Eno Filipai imbomani
pimele, nani oi pulu polopo ungu
pengamu nimbo tilipo andopolio
eno moloringina ombo nimbo
tiru pileringi kinye altopo enonga
kombu Masedonia provins tiye
kolopo kombu lupe marenga puru
kinye enoni kau na liko tapondoko
kou mone mare tiko mundurin-
gina ltiu. We Kraistinga imbo
talape lupe mareni naa tiringi.
16 Masedonia provins oi tiye naa
kolopo ulke kombu Tesalonaika
pumbo moloru wali kape na melte
naa ltemo ningo wali mare eno
Filipai imbomani liko tapondoko
melema tiko munduringila. 17 Na
melema we tiengei nimbo konge
tepo naa nio. Na liko tapondoko
melema we tingemunga Goteni
eno mele pengama olando timbelo
linge, aku kinye na konopu timbo
nimbo aku tepo nio 18 Akumunga
melema pali tingemunga pipiamu
i topo tiro. Melema tiringi ltiu
akuma na molo lerimu mele-
manga olandoko tiringi ltiu. Kinye
Epafroditusini eno mele tiko
munduringi mendepa orumuna
ltiumunga na mele paa pulumu
noiro. Aku melema tinge, lino
Gote popo tomilindo mele kalopo
tirimoloma Goteni mune pilipe
penga pilipe limo mele aku tepa
kano melema popo topa kaloli
melema mele yuni kanopa penga
pimo. 19 Kraist Jisasini enonga
nimbe tenderimuna yunge im-
boma moromelemunga, nanga
Goteni mele koinjo koinjo penga

pulumu noirimomanga mare eno
mele molo ltemoma pali noiengei
nimbe timbelo.
20 Waliwalima linonga Ara
Gotenga imbi lipo ola mundupo yu
kapi nimbo mololipo kau pamili. I
paa.

Poloni pipiamu topa pora tim-
beindo eno molko kondaio nimu
unguma

21 Eno Kraist Jisasinga imboma
pali nani molko kondaio nio.
Na kinye peya moromolo ango
kameni kape eno molko kondaio
nimele. 22 Gotenga imboma pali,
Rom iye nomi king Sisaramunga
ulkena peremelema kinye peya,
enoni molko kondaio nimele.
23 Awili Jisas Kraistini eno kinye
konopu noipe enonga minima tepa
penga tepili. I paa.

Poloni Kolosi Imboma Pipia Topa Tirimu Ungumu

Kolosi

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Ka ulkena molopalie wali Poloni i pipiamu topa panjirimu. Kolo toko ungu mane tiringimani enonga ungu mare Gotenga unguna tukuruku mundukolio ningi nalo imbomani konopu leko teringi ulumani ulu te naa tepili Jisas yuni kau lino manda tepa lipe Gotenga imbo toya tolima nimbe tukundo ltimu nimbelie Poloni aku tepa nimu. Jisas yu melemanga pali pulu iyemu nimbe ungu mane tirimu.

Goteni nu imbomanga mane ungu tukuruku mundurumelema naa pilko Jisas kopu teko molani nipili.

Gotenga koinjo mololi ulu pulumu kinye we uluma kinye pali Kraist kinye pepalie Yu melemanga pali kiyendomu

1 Na Pol, Goteni aku tepili nimumunga Kraist Jisasini nanga kongono tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu, na linonga angenu Timoti kinye molopolio 2 nani i pipiamu topo tiro. Eno Gotenga imbo Kolosi peremele imbo, Kraist yu paimbo ningo enge ningo ipuki tirimele angenupilima i pipiamu topo tiro. Linonga Lapa Gote yuni eno kinye konopu noipe konopu u nipili taka liko molangei nipili.

Poloni Kolosi imboma Jisas paimbo ningo ipuki tiringi mele pilipelie Gote kinye paa tereno nimu

3 Iltoni Gote, linonga Awili Jisas Kraistinga Lapa yu kinye konge tepolio kinye waliwalima paa tereno nimbolo. 4 Eno Kraist Jisas paimbo ningo enge ningo ipuki tikolio Gotenga imboma pali konopu mondoromele akumunga konge terembolo. 5-6 Gotenga ungu tukumemu eno moloringina orumu kinye Goteni enonga nimbe mulu kombuna noindirimu ltemo mele akuma paa limolo ningo nokoko moromele. Pele aku nokoko moromele ulumuni eno ipuki tirimele ulumu kinye konopu mondoromele ulumu kinye, eno liengei nimu. Eno oi pulu polko Gotenga ungu tukumemu pilko Goteni eno we kondo kolorumu ungu paimboma pilkolio akumunga pulumu paa pilko kondoringi kinye yandopa aku ungu tukumemuni eno tepa kondopa ulu pengama wendo wendo opili nimo mele mai kombumanga pali aku tepa ulu pengama wendo wendo opili nimo. 7 Goteni eno we kondo kolorumu ungu pengamu Epafrasini eno oi nimbe tirimuna pileringi. Kano iyemu yu lino peya kopu tepo kongono tepo moromolo imbomanga iye te, lino konopu mondoromolo iyemu. Yu linonga kongono tendambo nimbe Kraistinga kongono tepa kondopa tiye naa koromo iyemu. 8 Enonga konopuna Mini Kake Teli moromomuni eno lipe tapondorumuna imboma konopu mondoromele mele kape Epafras yuni ilto nimbe tirimu.

Enonga nimbe Gote konge tendepa enge nipili molangei niwi nimu ungumu

9 Akumunga eno kinye aku tepa uluma wendo orumumunga oi pulu polko pilerimbulu kinye yandopa wali wali Gote kinye enonga nimbo konge tendepolio, Goteni teangei nimbe pilipe moromo mele eno paa pilkolio, akumunga ungu puluma paa pilengei kani Mini Kake Telimu enonga

konopuna molopa lipe manjilimu
tipili nimbolo. 10 Aku teko pilko
teko molkolio, Awilimuni eno
kanopa penga pilipili kani yunge
imboma teko moromele mele aku
teko teko molko ulu penga lupe
lupema awini teko, Gote moromo
mele kinye, nimo unguma kinye,
pilko moromele mele paa olando
pupili nimbo konge tenderembolo.
11-12 Eno, umbuni pembalo kinye
mini naa leko, umbuni akuma
pora nimbelo ningo taka liko
nokoko molangei kani Gote enge
paa olando tirimomunga yuni eno
enge nipili molangei nimbe eno
enge lupe lupema tipili. Yunge
imbomanga nimbe yu iye nomi
king molopa nokoromo kombu
pa telimunga mele noindirimoma
eno Kolosi imbomanga kape
peya noindirimo linge aulkemu
akirindirimu iye, akumu enonga
Lapa, yu kinye paa konopu tiko paa
tereno nengei nimbo Gote enonga
konge tenderembolola. 13 Yuni
lino lipe tapondopa tumbulu tolina
yu king molopa nokoromo iye
enge nili engemunga wendo lipe,
yunge konopu mondoromo Maloni
melema pali nokoromo engemu-
nga tukundo lipe mondorumu.
14 Yunge Malo akumu yunge meme
ondorumumuni linonga ulu pulu
kerima kamukumu mainye pupili
nimbe tiye kolopa, lino ka tipe
ambolorumu aulkena wendo lipe
we manda molangei nimu.

*Kraist Yu molopa ulu teremo-
manga pali Yu olandopamunga
ungumu*

15 Gote naa karomolo nalo
Gotenga Malo Kraist yunge Lapa
none teli iyemu. Mulu mai
melema oi wendo naa opili yu oi
molorumu. Melemanga pali yu
iye awili moromo. 16 Aku ambe
temona, muluna angimo melema
kinye maina ltemo melema kinye,
karomolo melema kinye naa
karomolo melema kinye, aku mele
Goteni tepo wamopo teambo nimu
melema pali Malonga kimuni
terimu. Enge peremo kuroma
kinye, mulu kombuna imbo imbi
moromo imbo awilima kinye, imbi
paa olandopa molopa mele awini
nokoromelema kinye, enge nilima
kinye, aku mele paa enge nilima
muluna kinye mulu kombuna
kinye moromelema pali kape
mele mongoni karomolo melema
pali peya yunge kimuni terimu.
Melema paa pali Maloni kau tepa
wamopa terimu. Aku melema
yunge kau liepili. Yunge imbi
kapi nengei nimbe aku melema
terimu 17 Melemanga pali yu
kiyendo molorumu. Kinye ltemo
melema pali yunge kina ltemo.
18 Kraistinga talape imboma yunge
kangimu, Kraist yu kangimunga
pinyewemu. Yu yunge kangimu
koinjo moromomunga pulu
iyemu. Yu melemanga pali kumbe
lepa moromo Malo, yu melemanga
pali iye nokoli Awilimu molopili
nimbe Goteni yu topa makinjir-
imuna yu kumbe lepa makilipe ola
molorumu iyemu moromo. 19 Gote
yunu molopa teremo mele aku
tepa Malo kinye molomboi konopu
lerimuna kamukumu Malo kinye
popo tipe moromo. 20 Goteni lino
mulu mai melema pali ulu pulu
kerimanga wendo lipelie yu kinye
manda molongei nimbe Maloni
aku tembalo aulkemu akirinde-
pili nimbe pilipelie Kraistinga
mememu unjo polopeyana on-
dorumumuni Goteni lino kinye
opa pule molorumulu ulu pu-
lumu kamukumu topa mainye
mundurumu.

21 Oi enoni ulu kerima teko
enonga konopumani yu kinye opa
pule moloringimunga Gote kinye
tule teko moloringi. 22 Nalo kinye
Kraist unjo polopeyana toringina
kolorumu aku ulumuni Goteni
eno yu kinye konopu tendekuna
pupili nondoko ongo molangei

nimu. Eno yunge imbo kake telima
molko, kalaro te naa pepa, yuni
kanopa keri pimo ulu te naa pepili
yu moromona ongo molangei
nimbelie aku terimu. 23 Nalo
Kraist paimbo ningo ipuki tiko
molkolio yu enge ningo ambolko
tiye naa kolaio. Ungu pengamu oi
pulu polko pileringi kinye paimbo
ningo ipuki tiko kano ungumuni
wendo ombalo mele kinye eno
molonge mele kinye nimo aku
tepa mele lino kinye paa wendo
opili ningo konopu tiko nokoko
moloringi mele ulu umbuni te
wendo ombalo kinye tiye kolonge
kani wamongo liko manjiko mo-
laio. Kano ungu pengamu mai
kombumanga pali ningo tiringi
ungumu. Kraistini na Pol kano
ungu pengamunga kendemande
iyemu molowi nimuna moro.

*Poloni Kraistinga imbo ta-
lapemu Kolosi moromelema lipe
tapondorumu ungumu*

24 Kinye na eno lipo tapondom-
boindo mindili norumunga tono
kolto. Kraistinga kangimu, akumu
yunge imbo talape kanomu, yuni
enonga nimbe lipe tapondopa
mindili norumu mele mindili
mare we peremo akumu na
yunge talapemu lipo tapondambo
konopu lepo Kraist mindili no-
rumu mele nanga kangina mindili
nombo manda tendero. 25 Goteni
na Kraistinga talape nimbe enonga
nimbo lipo tapondamboi kongono
tirimu. Aku kongonomu eno
Goteni nimo unguma tumbi tiko
pilko akumunga ungu puluma pali
paa pilengei nimbo tiemboi nimbe
tirimu. 26 Paa koro oi walimanga
pali imboma pali naa pilengei
Goteni i ungumu lopeke terimu,
nalo kinye yunge imboma pilengei
nimbe, nimbe para tirimo. 27 I
lopeke terimu ungu akumu paa
penga olandopa, kombumanga
pali imbo lupema paa manda lipe
tapondombalo mele yunge imbo-
mani pali pilengei kani mona lepili
nimbe Goteni nimbe para tirimu.
Aku ungu lopeke terimumu i tepa:
Kraist yu eno kinye moromo. Yu
eno kinye moromomunga yuni
eno Gote mulu kombuna engema
peya pepili moromo akuna kopu
tepo molamili lipo mepo pumbo
nimuna pilkolio paimbo ningo
konopu tiko nokoko moromele.
28 I nio iye Kraist akumuni ter-
emomu imbo te te nimbo, nimbo
tirimolo. Eno Kraist kinye peya
kopu teko molko yunge konopu
enge peli imbo yuma molonge
kinye mepo pumbo Gote tiemili
nimbo, lipe manjili peremomuni
imboma wamongo tipo lepi lepi
topo mane tirimolo. 29 Aku teambo
nimbo yuni na enge tipe lipe
tapondoromo ulumani pali enge
nimbo mindili nombo kongono
tero.

2

*Kraistinga ungumu paimbo
ningo enge ningo ipuki tiko, kolo toli
unguma liko tui tinge ungumu*

1 Eno kinye, Kraistinga imbo
talape Laodisia moromelema
kinye, kombumanga pali imbo na
oi kanopa naa ltendeli imboma
kinye, eno paa lipo tapondambo
nimbo mindili nombo kongono
tero mele eno pilengei konopu
lteo. 2 Eno konopu enge nipili
molko, nendo yando konopu
mondonge ulumuni eno lipe popo
timbelo kinye eno Kraistinga
ulu puluma pali wamongo teko
pilkolio paimbo ningo enge ningo
pimele mele kamukumu aku teko
olando pilko molangei nimbo na
paa mindili noro. Aku teko pilkolio
Gotenga ungu lopeke tepa pere-
momunga eno pilengeila nimbo
na mindili norola. Aku lopeke
tepa peremo ungumu Kraist yu.
3 Lipe manjili ulu puluma kinye,
konopuni pimele ulu puluma

kinye, aku ulu puluma Kraist yu
kinye lopeke tepa peremo. Akuma
kou mone bengena lopeke tepa
tengepeya tepa ltemo mele aku
uluma yu kinye aku tepa peremo.
4 Nani imbo teni eno tope tipe kolo
topa naa tipili nimbolio i ungumu
eno nimbo tiro. 5 Na eno kinye
naa moro nalo eno kinye moro
konopu lepo, eno kinye kopu tepo
enge ningo kongonoma tumbi tiko
teko Kraist paimbo ningo enge
ningo pilko tiye naa koromele
mele nanga konopumuni lipo
manjipolio lakopo tono kolto.

Lino Kraist kinye peya kopu tepo molopo koinjo molopa kondoli ulu paimbomu limolo ungumu

6 Kinye, Kraist Jisas linonga
Awilimu molopili, peya molamili
konopuna opili ningi aku teko
yu kinye peya kopu teko molaio.
7 Unjo te enge nimbe angilim-
beindo yunge pulkonoma maina
mainye mundurumo, ulke te enge
nimbe angilipili ningo timu enge
nili te poromele aku mele eno
Kraist kinye aku teko kopu teko
angilko, linoni eno mane tirimulu
unguma paimbo ningo ipuki tiko
enge ningo pileringi mele olando
enge ningo pilkolio, waliwalima
Gotendo paa tereno neio.

8 Imbo teni yunge konopuna
lipe manjirimo mele eno aku
teko mele paa konopuni pilko
molangei nimbe we unguma kolo
topa eno nimbe timbelo kani
kanoko kondoko molaio. Lapali
kolepalemani oi mane tiringi
yandopa pileringi mele kinye,
kupena kinye mai kombuna molko
nokoromele kuromanga unguma
kinye, aku imbomani pilkolio
eno ningo tinge kani. Kraistinga
konopuni pimo unguma naa pilko
ningo tinge.

9 Kraist lino mele imbo iyemu
molorumu. Gote yunge molopa
teremo ulu Kraist kinye tengepeya
tepa ltemo mele eno liko manjir-
imele. 10 Kraistini yunge molopa
teremo ulu lino kinye tengepeya
tepa lepa manda tenderemo.
Kraist yu muluna kuro enge nilima
kape aku mele imbi molopa noko-
romele kuroma pali pange ten-
depa yu olandopa moromo. 11 Eno
yu kinye ongo kopu teko moloringi
kinye kangi pundu kopiko wendo
lili ulu pulu tukumemu eno
tirimuna ltingi. Aku kangi pundu
kopili ulu tirimumu imbomani
kangindo teremele aku ulumundo
naa nimu. Kraistini tenderimu
ulumuni lino kangi pundu kopipe
wendo lili ulumu ltimulu, akumu
lino ulu pulu keri terimulumanga
oi we konopumanga engema
wendo ltimu. Aku ulumu kangi
kopipe wendo lili ulu tukumemu.
12 Eno no ltingi wali Goteni Kraist
kinye eno popo tipe ono terimu.
Altopa eno paimbo Goteni yunge
engemuni Kraist topa makinjirimu
ningo ipuki tiko pileringimunga
Kraist topa makinjirimu Goteni
eno no ltingi wali Kraist kinye
waye topa makinjirimu kala.

13 Eno oi we konopuma pepili ulu
pulu kerima teringi kinye kape,
eno Juda imboma naa molko imbo
lupema moloringimunga Gotenga
ungu manemani eno naa noko-
rumula, aku ulu taloni eno topa
kondorumu, imbo kololima mele
moloringi, nalo Goteni eno Kraist
kinye peya koinjo molangei nimu.
Yuni linonga ulu pulu kerima tiye
kolopa kamukumu mainye pupili
nimu. 14 Mosesini Gotenga ungu
manema bukuna torumumani
linondo wali walima teko kenjir-
imele nimo ungu manema lino
enge nimbe nokorumu engemu
lino kotena ulure naa tendepili
kamukumu mainye pupili topo
mainye mundembo nimbelie
Goteni akuma lipe Kraistinga
unjo polopeyana pirimu topa uku
torumu. 15 Kuro enge nilima

kape, aku mele imbi peremona
melema nokoromelema pali
enonga engema unjo polopeyana
kolorumumunga topa mainye
mundupe, kuromanga enge te naa
pepa kamukumu mainye purumu
lepamo ningo kanangei nimbe eno
lipe ondorumu.

*Kraist kinye peya kolorumulu-
munga we ungu manemani lino naa
lipe tapondoromo ungumu*

16 Yuni aku terimu kani imbo
teni lino langi nombo no nombo
wali kake telimanga uluma tepo,
oli ondoromo kinye uluma tepo,
koro mololi Sabat walimanga
uluma tepo, aku ulumanga imbo
teni temolo mele moke tepa ungu
mane te naa nimbe panjipe, iri
topa teko kenjirimele nimbe naa
nipili neio. 17 Ulu akuma teangei
ningo oi ungu manema ningo
panjiringi akuma altopa wendo
ombalo ulu te manda manjiko aku
uluma teringi. Aku ulumanga
paimbo ulumu Kraist kinye per-
emo. 18 Imbo te kumbu tepa
kanoromo melema temane topa yu
yunu konopu tiembo kani nanga
imbi ola naa molopili molambo
nimbe kolo topa, enselemanga
imbi lipe ola mundupe kapi nimo
imbo teni aku tepo teromunga na
nanu lipe manjili olando peremo
nimbe enoni teko kenjirimele-
munga Goteni eno melema naa
timbelo linge nimbelo kinye yunge
ungumu naa pileio! Kano imbomu
yu yunu yunge oi konopumuni aku
tepa pimo. 19 Kano imbomu yu lino
Kraistinga kangi moromolomunga
pinyewe Kraist kinye ingi tipe naa
amboromo. Aku iye pinyewemuni
kimbo ki kangi melemanga pali
nokopa, ombele pulkono melema
pali enge nipili nimbe langi tirimo.
Aku teremomunga Gotenga en-
gemuni Kraistinga kangimu tepa
akondoromo.

20-21 Eno Kraist kinye peya
kolkolio mai kombuna ulu keri
kerima kamukumu tiye koloringi
tendekuna manda naa molonge-
munga ambe temona kinye eno ya
mai kombuna imboma mele molko
mai kombuna ungu manema pilko
liko teko moromeleya? Ungu
manemani langi mare kinye
no mare kinye akumando naa
ambolaio nimbe, naa naio nimbe,
kini lope naa tendaio nimo aku
ungu manema ambe telka pilko
liko teremeleya? 22 Aku ungu
manema pali maina imbomani
kau konopuni pilko i teko teaio,
i teko teaio ningo ungu mane tir-
imelemunga aku ungu manemani
pilko teaio nimele melema kinye
ulu mare teremele kinye walitikale
kamukumu keri lepa beambo
nimo. Kano melemani eno lipe
tapondombalo ulu te naa peremo.
23 Aku ungu manemani lino imbi
naa molopili molamili ningo,
melema kapi ningo imbi liko
ola munduko, linonga kangima
mindili nopili nengei ningo ulu
mare aku teko teremele mele
kanokolio aku ungu manema
lipe manjili paa pepa penga
ltemo paimbo nimbo karomolo.
Nalo lino oi konopumuni ulu
kerima kau pilipo ulu pulu kerima
kau konopu teremo uluma topo
mainye mundemili nimbe lipe
tapondombalo ulu te kano ungu
manema kinye paa naa peremo.

3

*Ulu kake telima tepo molomolo
mele ungu mane mare*

1 Goteni eno Kraist kinye peya
topa makinjirimu kani Kraist wi
ola Gotenga enge lipe imbo kindo
moromo kombumunga uluma kau
lipe pinje pinje lepili kumbe tundu
mongona liko mundeio. 2 Mulu
kombuna melema kau paa konopu
kimbo tiko, mai kombuna melema
konopu naa kimbo tiko molaio.

3 Eno Kraist kinye kolkolio yu kinye
tukundo koinjo moromelemunga
Gote kinye kopu teremele kani
muluna ola ltemo uluma konopu
kimbo tiko molaio. 4 Enonga koinjo
moromele ulu pulumu Kraist
yu. Akumunga yu omba mona
angilimbelo wali eno yu kinye
peya molko, yu pa enge nimbe
teremo kombuna yu iye awili
olando molopa engema noipe
melema nokoromo kombuna yu
kinye peya wendo ongo angilinge.

Eno imbo koinjoma molkolio ulu pulu kerima tiye kolaio nimbe tirimu ungumu

5 Akumunga enonga oi konop-
uma Kraist kinye peya kolkolio
yu peya makilko koinjo moloringi
kani maina ulu enonga konop-
umani pilkolio tengeindo aie
konopu ltemele uluma tiye kolaio!
Ulu akuma i tepa: Wapu ulu
kerinali teremele. We melema
kape wali wali konopu kimbo
tiko moromele. Ambomani iye
pengama kanoko peya tapu topo
andolembalanje paa konopu
ltemele. Iyemani amboma kanoko
konopu mondoromele. Imbo lupe-
manga melema kumo meremele.
Aku imbo lupemanga melema
kumo meremele uluma kinye,
kuroma kinye gote kolo tolima
kinye popo toko kapi nimele
uluma kinye, aku ulu talo tendeku
ulu teremo. 6 Imbomani yunge
ungumu pilko tui tiko aku ulu pulu
kerima teremelemunga Goteni
imboma mumindili kolopa tombo
nimbe tumbi tipe noirimo. 7 We
maina imboma teko moromele
mele oi eno kape aku teko ulu
kerima kau teko moloringi. 8 Nalo
kinye aku uluma naa teamili
ningo tiye kolaio. Imbo mumindili
kolko, imbo iri toko, imbomare
kinye konopu keri leko, ungu tako
tondoko, owe teangei ningo kauwe
ungu ningo, aku ulu puluma tiye
kolaio. 9-10 Oi konopuma kinye
aku konopumani pilko teringi
uluma kinye tiye kolko, imbo
koinjoma molamili ningo Kraist
ltingimunga eno imbo koinjoma
tepa wamopa Goteni koinjo
mundurumu, yandopa yandopa
yu moromo mele eno olando
olando pilkolio aku teko molaio
nimbe aku teremo kani nendo
yando kolo naa taio. 11 Goteni
yunu imbo koinjoma peya pali
tepa wamopa teremomunga lino
imbo koinjoma mele moromolo
imboma tendeku tipo moromolo.
Na Juda imbomu, na Grik imbomu.
Na kangi kopili imbomu, na kangi
naa kopili imbomu. Lino kombu
lupe lupe imboma, lino ungu lupe
lupe nili imboma. Na kongono
kendemande we teli imbomu,
na we mololi imbomu. Linoni
aku konopu naa leamili. Kraist
yu tendekumu kau moromo.
Akumunga yu lino peya kinye
kopu tepa moromo.

Imboma konopu mondoli uluma lipo ambolopo Kraistinga unguma lino kinye pepili molamili ungumu

12 Eno Goteni nanga imboma
nimbe kanopa ltimu imbo konopu
awili tepa mondopa, konopu kake
tepa peli imboma nimbe karomo
imboma moromele kani imbo lu-
pema kondo kolko liko tapondoko,
taka liko molko mumindili naa ko-
laio. Imbomareni eno teko ken-
jinge lemo mumindili welea naa
kolaio. 13 Enonga angenu teni
eno tepa kenjipe ulu tepa mu-
mindili kondoli ulu te tembalo wali
eno yundo ungu te naa ningo,
tiye kolaio. Eno Gote teko ken-
jiringi ulu pulu kerima yu we tiye
kolopa kano ulu pulu kerima na
naa pilipo molambo nimu mele
eno aku teko imbomani eno teko
kenjinge uluma tiye kolko we mo-
laio. 14 Nalo aku ulu pulu penga
nio ulu pulumanga pali konopu
mondoli ulu pulumu paa olando

peremo kani imboma konopu paa
mondaio. Aku tenge wali aku teko
ulu pulu penga tengema pali we
tumbi tiko paa manda teko mo-
longe.
15 Kraistinga imboma kinye
konopu tendekuna pupili konopu
u nili ulu pulumu Kraistini tirimo
aku ulu pulumuni eno aku teko
taka liko konopu wango nipili
molaio nimbe omba nokopili.
Kangi tendekumunga kimbo ki
melema lupe lupe angimo nalo
kangi tendekumu kau angimo aku
mele eno imboma pali tendeku
mele molangei nimbe Goteni eno
waio nimbe ltimu. Gote wali-
walima paa tereno ningo molaio.
16 Kraistinga unguma enonga
konopuna paa tengepeya tepa
pepili molangei aku teko molkolio
eno lipe manjilimu pepili enoni
imboma ungu mane tiko, imboma
ulu keri pengama pali moke
teko kanangei ningo tiko, Goteni
enonga nimbe tenderemomunga
yu kinye paa tereno ningeindo
Gotenga bukuna moromo ku-
nanama kinye, nombeya teko Gote
kapi nimele kunanama kinye, Mini
Kake Telimuni enonga konopuna
nimbe tirimona pimele kunanama
kinye, neio. 17 Ungu ningo uluma
teko kongono tenge ulu akuma
pali tengeindo i ulumani Awili
Jisasinga imbi kapi nindemili
ningo aku uluma teko, Lapa Gote
kinye paa tereno neio.

Kristen ambo iyema kinye enonga bakuluma kinye tenge ungumu

18 Eno amboma, enonga omenali
iyemanga unguma taka liko pilko
liko molaio. Aku ulumu Awilimuni
kanopa penga pimo ulu pulu te
kani aku teaio.
19 Eno iyema, enonga amboma
konopu mondoko eno teko mu-
mindili kondoko iri naa toko mo-
laio.
20 Bakuluma, eno aminyeli
lanielini ninge unguma pali
waliwalima pilko tenge tiko teko
molaio. Aku ulumu Awilimuni
kanopa konopu tirimo.
21 Eno lapali, bakuluma eno
ulu penga te manda naa temolo
konopu lenge kani enonga baku-
luma teko mumindili naa kondaio.

Poloni kongono kendemande imboma kinye enonga nokoli iyema kinye teangei nimu ungumu

22 Kongono we tendeli kende-
mande imboma, enonga kongono
nokoli maina imbomani ninge
unguma pali pilko liko teaio.
Nokoli imboma kanoko molangei
kongono tepo kondombo kinye
kanokolio kapi nengei ningo
kongono naa teaio. Kraistinga
ungumu liko awili tiko pilko
liko teremele mele aku teko
kongono nokoli imbomani teaio
ninge unguma pilko liko kongono
konopu tiko teko kondaio. 23-24 Eno
konopu talo tepa pepili enonga
kongono nokoli imbomanga kon-
gono naa tendaio. Kongono
tengema pali tengeindo Aw-
ilimunga kongono tenderemolo
lepamo ningo aku teko kongono
nokoli iye kanomanga kongonoma
konopu penga pepili toya toko
tendaio. Maina imbomanga
kongono kau tenderemolo, akumu
ulure molo ningo kongono naa
teaio. Awilimuni yunge imboma
mele timbeindo noindirimo mele
pengama lino timbelo ningo pilko-
lio konopu penga pepili kongono
nokoli iyemanga kongono toya
toko tendaio. Kraistinga kon-
gono kendemande tenderemele.
Yu enonga Iye Nokoli Awilimu
konopu leaio. 25 Awilimuni imbo
palinga ulu teremelema pali ten-
deku tipe moke teremo akumunga
teko kenjinge imboma pali teko
kenjingemunga melema aku tepa
timbelo.

4

1 Kongono nokoli imboma,
enonga kongono we tendeli
kendemande imboma taka liko
nokoko kondoko, teko mini naa
ltendaio. Enonga Nokoli Iye te
mulu kombuna moromomu liko
manjeio.

Gote kinye ungu nimo ulumu enge ningo ambolko molko kondangei nimu ungumu

2 Gote kinye paa waliwalima
konge ningo tiye naa kolko mo-
laio. Gote kinye konge ningei
wali konopu liko munduko Gote
kinye paa tereno ningo molaio.
3 Gote kinye konge ningo molkolio
linonga kape konge tendekolio,
lino yunge ungu pengamu andopo
nimbo tiemili aulke te lipe ondopili
neio. Aku ungumu Kraistinga
ungumu, akumu paa oi lopeke
tepa perimu. Aku ungumu
nimbo tirumunga na ka ulkena
panjirimele. 4 Gote kinye nanga
konge tendekolio Kraistinga ungu
lopeke tepa perimumu imboma
paa tumbi tiko pilengei nimbo
para tipo nemboi neio. Na aku
tepo kongono teamboi nimbe
Goteni tirimu kani aku teko
konge tendaio. 5 Kraistinga imbo
talapena naa molko tawendo
moromele imboma eno Kraistinga
imbo moromelemani kanoko kon-
doko aulke andoko konopu penga
leko uluma toya toko Kraistinga
ulu pengama liko ondaio. 6 Eno
ungu ningo tingema waliwalima
yakela kolko paa pilemilia ningo
komu tendengei ungu pengama
neio. Imbomani waltindinge wali
linoni ungu pengama topondopo
nemili ningo aku teko neio.

Poloni Tikikus kinye Onesimus talo Kolosi imboma moloringina lipe mundurumu ungumu

7 Lino paa konopu mondoro-
molo angenu Tikikus ombalo wali
na moro mele pali eno temane topa
timbelo. Yu Awilimunga kongono
paa tendepa tiye naa kolopa, lino
kinye peya popo tipo teremolo
iyemu. 8 Yu aku tepa popo tipo
kongono peya teremolomunga
lino moromolo mele eno pilengei,
eno konopu enge tipili nimbo nani
yu eno moromelena lipo munduro.
9 Enonga iye te, linoni konopu
mondoromolo angenu kongono
paa tepa kondopa tiye naa koromo
iye Onesimus yu Tikikus kinye
peya lipo munduro. Ya lino
moromolona ulu wendo oromoma
pali eno ningo tingele.

Pol kinye iye mare kinye enoni Kolosi imbomando molko kondaio ningi ungumu

10 Na peya ka ulkena perem-
bolo iye Aristarkasini eno
molko kondaio nimbe, nimbe
mundurumo. Barnabasinga
pelepa Mak ya kopu tepo moro-
molo iyemuni eno molko kondaio
nimbe, nimbe mundurumola.
Mak kinye eno tenge mele oi
nimbo munduru kanomu. Eno
molongena omo lemo tono kolko
peya molamili owi neio. 11 Iye
te, yunge imbi Jisas, aku iyemu
yunge imbi te Jastus nimele, aku
iyemuni eno molko kondaio nimbe
mundurumola. Gote iye nomi
king molopa melema nokombalo-
munga nimbo tiro kongonomu
na liko tapondoko peya teremele
imbomanga aku iyema kau Juda
iyema. Aku iyemani kongono
enge nimbo teambo ningo paa
liko tapondoromele. 12 Epafras,
eno Kolosi imbomanga iye te, yuni
kape eno molko kondaio nimbe,
nimbe mundurumo. Yu Kraist
Jisasinga kongono tendeli iye te
molopa, Gote kinye konge nimbe
molopili tiye naa kolopa waliwal-
ima enonga nimbe enge nimbe
konge tendepalie eno Kraistinga
imbo yuma molko, paimbo ningo
enge ningo pilko moromele mele
konopu alowa malowa naa teko

Gote kanopa penga pilimbelo ulu
teaio nimoma pilko liko tengeindo
enge ningo teko molangei nimo.
13 Yuni enonga kape, Laodisia
imbomanga kape Hierapolis imbo-
manga kape, eno lipo tapondambo
nimbe paa kongono mindili
nomba teremo akumu eno paa
pilengei nimbo nio. 14 Linonga
konopu mondoromolo iye dokta
Lukuni eno molko kondaio nimola.
Iye Demasini aku tepa nimola.
15 Linonga angenupili ulke kombu
Laodisia moromelema kinye ambo
Nimba kinye Kraistinga imbo
talape yunge ulkena maku toko
moromele imbomando eno molko
kondaio nindeio.
16 Eno Kolosi imboma i pipiamu
pilengei kambu tondoko pora
tinge wali Kraistinga imbo talape
Laodisia moromelema kanoko
pilengei ningo tiko mundeio. Lao-
disia imboma pipia topo tirumu
eno kanangei kani lino kanamili
ningo yando tieio neio.
17 Arkipusindo i teko ningo tieio.
Nu Awilimunga kongono tendewi
ningo tiringimu paa pali tepo pora
tiembo ningo enge ningo teani
neio.
18 Na Pol nanu i pipiamu topo
eno molko kondaio nio. Na ka
ulkena we pero mele komu naa
tindeio. Goteni eno kinye konopu
noipe molopili molaio.

Poloni Tesalonaika Imboma Oi Kumbe Lepa Pipia Topa Tirimu Ungumu

1 Tesalonaika

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Bolkena mele ipuki tiringi imboma konopu toimbo topili nimbe Poloni i pipiamu topa panjirimu. Jisas yando ombalo konopu lepolio tumbi nimbo molomolo mele ungu mane tirimu.

Goteni nu Jisas yando ombalo ungumu pilkolio tumbi tiko molani nipili.

Pol Yu Kinye, Peya Kongono Teringi Iyema Kinye, Tesalonaika Imboma Ambe Teko Moromelenje Ningo Konopu Awini Liko Munduko Moloringi Mele Unguma

1 Na Pol, Sailas kinye Timoti
talo molopolio wali eno Kraistinga
imbo talape ulke kombu Tesalon-
aika moromelema i pipiamu topo
tiro. Eno Lapa Gote kinye Awili
Jisas Kraist kinye kopu teko mo-
romele imboma, Goteni eno kinye
konopu noipe tepa ame tondopa
molopili.

Poloni Tesalonaika imboma ipuki tiringimunga tono kolopa Gote kinye paa tereno nimu ungumu

2 Lino eno moromele mele
pilipolio waliwalima Gote kinye
paa tereno nimbo, yu kinye
enonga konge tenderemolo.
3 Enonga ipuki tilimuni ulu
pengama teangei nimbe tope tipe,
enonga konopu mondoli ulumuni
kongono penga teangei enge tipe,
eno Awili Jisas Kraist ombalo
ningo nokoromele ulumuni eno
konopu enge tirimu ulu akumanga
linonga Lapa Gotendo paa tereno
nimolo.

4-5 Ango kame, linoni Gotenga
ungu tukumemu eno moloringina
ombo nimbo tirimulu wali eno
kinye ungumu kau wendo naa
orumu nalo aku wali Gotenga
engemu kanoko Mini Kake Te-
limuni terimu uluma kanoko
ungu tukume paimbo ningo paa
enge ningo ipuki tiringi. Aku
ulu mona kanopolio Goteni eno
paa konopu mondopa eno yunge
imboma molangei nimbe kanopa
ltimu lipo manjirimolo. Lino
eno lipo tapondomilindo eno
kinye ombo molorumulu mele eno
pimele. 6 Enoni lino Awilimu kinye
molorumulu mele manda manjiko
moloringi. Enonga pulu ltemo im-
bomani eno mindili tiko umbuni
tiringi nalo Mini Kake Telimuni
tono kololi ulumu tirimumunga
Gotenga ungumu tono kolko
pilko ltingi. 7 Aku teringimunga
kombu Masedonia provins kinye
Akaia provins talonga ipuki tiringi
imboma molonge mele enoni
liko ondoringi. 8 Enoni Gotenga
ungumu ningo meko andoringimu
pumbe pumbelie Masedonia kinye
Akaia provins talonga imboma
moloringina purumu, pali pi-
leringi nalo aku kombu pokonga
kau naa purumu. Enoni Gote ipuki
tiringi temanemu kombumanga
pali purumu. Akumunga eno
moromele mele linoni altopo
temane te topo timolo kongono te
naa ltemo. 9 Lino eno moloringina
orumulu kinye eno kinye uluma
wendo orumu, enoni teringi
mele we imboma enongano lino
temane toko tirimele. Enoni we
melema popo toringi gote kolo
tolima tiye kolko konopu topele
toko, koinjo molopa kau puli Gote

paimbomu molorumuna puringi
mele we imbomani lino temane
toko tirimele. Yunge kendeman-
dema molamili ningo molko,
10 yunge Malo mulu kombumu
tiye kolopa altopa ombalo ningo
konopu tiko nokoko molongei
Gote paimbomu molorumuna
puringi mele temanemu toko
tirimele. Aku Malomu kolorumu
kinye Gote paimbo kanomuni
topa makinjirimu iyemu akumu
Jisas. Lino yunge imboma lipe
tapondoromomunga Gote altopa
imboma mumindili kolombalo
waimu wendo ombalo kinye lino
ulure naa pembalo, lino molopo
kondomolo.

2

Poloni Tesalonaika imboma kinye kongono terimu mele nimu ungumu

1 Ango kame, eno moloringina
ombo kongono terimulu kanomu
we mainye naa purumu eno
pimele. 2 Enonga ulke kombuna
oi naa ombo ulke kombu Fili-
pai molorumulu kinye linonga
kangindo mindili tiko lino ungu
taka tondoringi mele eno pimele.
Nalo altopa orumulu kinye im-
bomareni kongono naa teangei
teko pipili kondoringi nalo linonga
Goteni lino lipe tapondorumu
kinye pipili naa kolopo enge nimbo
yunge ungu tukumemu eno nimbo
tirimulu. 3 Linoni enondo enge
nimbo Jisas Kraist ipuki tiengei
nimilindo linoni ungu mare alowa
tendepo pilipo naa nimbo tipo,
kalaro mololi uluma peya teamili
naa nimbo konopu talo pepili
unguma naa nimbo tipo, eno aulke
tenga lupe pangei kani kondi
tamili nimbo kolo naa torumulu.
Aku ungu paa naa nimulu. 4 Goteni
lino moke tepa kanopalie nanga
ungu pengamu manda tumbi tiko
ningo tinge nimbe kanopalie ningo
tindengei nimu, akumunga i teko
i teko ningo tieio nimu mele kau
waliwalima nimolo. Imbomani
lino kanoko penga pilko kapi
nengei nimbo unguma andopo
naa nimbo tirimolo. Linonga
konopuma kanopa moke teremo
Goteni kanopa penga pilipili
nimbo kongono teremolo. 5 Lino
tumbi tipo terimulu mele eno
pimele. Gote waltindilimalanje
yuni paimbo nilkala. Lino kinye
ulu te teko kondangei kani eno
kapi nimbo imbi lipo ola mundun-
demili nimbo unguma naa nimulu.
Enonga melema lino tiengei nimbo
unguma naala nimulu. Kolo
naa toromolo eno pimele, Goteni
pimola.

6 Enoni kape mai kombu lupe-
manga imbomani kape lino kapi
nengei nimbo Gotenga ungumu
andopo naa nimulu. Paimbo
lino Kraistini kongono tendangei
nimbe lipe mundurumu iyema
molorumulumunga eno lipo
tapondopolio umbuni lipo enoni
melema tiko lino nokaio enge
nimbo manda nilimala. 7 Nalo
aku tepo naa nimulu. Eno kinye
molopolio ambomani enonga
bakuluma taka liko nokoko ame
tiko moromele mele eno kinye
taka lipo molorumulu. 8 Lino
eno paa konopu mondopo kondo
kolopolio Gotenga ungu pengamu
nimbo tiemili nimbo kau naa
terimulu. Eno linonga imboma
ningo moromelena eno lipo
tapondomilindo lino kolomolo
lemo ungure molo nimbo konopu
tipo terimulu. 9 Akumunga ango
kame, lino eno kinye molopolio
kongono temilindo mindili nombo
kongono terimulu mele eno pil-
timele konopu lteo. Linoni eno
Gotenga ungu pengamu nimbo
tipo molomolo kinye enoni lino
nokoko kere langi tiengei naa
nimolo nimbo ipu leli kape tangoli
kape kongono terimulu. Aku
kongonomu kongono tepo, eno
lipo tapondopo kongono tepo,

peya talo lipo popo tipo terimulu.
10 Eno Kraist ipuki tirimele
imboma peya kopu tepo molo-
rumulu kinye Goteni kanopa ulu
kake telima nimbe karomo uluma
kinye, imbomani ulu tumbi nilima
ningo karomele uluma kinye tepo,
ulu te tepo naa kenjirimulu akumu
eno pimele, Gote pimo kala.
11 Lapalini enonga bakuluma te te
ningo nokoko teko kondoromele
mele linoni eno aku tepo terimulu
akumu eno pimele. 12 Eno konopu
enge nimbe konopu wango nipili
molangei nimbolio, Goteni nanga
pa teli moro kombuna nanga
imboma molko kondangei nimbo
eno peya molamili waio nimu
kani yu kanopa penga pimo mele
aku uluma kau waliwalima teko
molaio nimbo paa enge nimbo
mane tirimulu.

Kraistinga imboma enge ningo ipuki tikolio umbuni meko enge ningo angileringi ungumu

13 Waliwalima Gote kinye paa
tereno nimolo akumunga ulu te
peya peremo. Akumu i tepa: Lino
eno moloringina ombo Gotenga
ungu tukumemu pilipolio nimbo
tirimulu wali maina imbo teni
ungu te nimbe tirimo kinye
pilko ltimele mele kau naa pilko
ltingi. Pilkolio akumu Gotenga
ungumu ningo tirimele ningolio
pilko ltingi. Akumu paimbo
teringi. Kano ungumuni eno
Kraist ipuki tirimele imbomanga
konopumanga kongono teremo.
14 Ango kame, eno kinye ulu
wendo orumu mele kombu Judia
Gotenga imbo talape moloringima
kinye oi aku tepa wendo orumu.
Eno imboma enonga pulu lemo
imbomani mindili nangei ningo
teko kenjiringi mele, Judia kom-
buna Kraist Jisas peya kopu
teko moromele imbomanga pulu
lemo Juda imbomani oi aku teko
kape mindili nangei ningo teko
kenjiringi. 15 Juda imbomani oi
Gotenga nimbe munduli unguma
imbomando ningo tiringi profet
iyema toko kondoko, pele Awili
Jisas toko kondoringi imbomani
altopa lino kape mindili tiko mako-
roringi. Goteni kanopa penga
pimo uluma naa teko, imboma
kinye pali opa pule moromele.
16 Goteni Juda imbo naa moromele
imboma lipe tapondopa, mindili
nonge aulkena wendo ltindipe,
molko kondoko kau punge aulkena
lipe mondombalo mele naa nemili
ningo, lino andopo kano imbo lu-
pema ungu nimbo timolo aulkemu
pipi tingei teremele. Aku teremele-
munga eno ulu pulu keri teremele
mele olando olando teremele,
akumunga ulu pulu keri awini eno
kinye kamukumu pepalie Gotenga
mumindili koromo waimu eno
moromelena wendo orumu.

Poloni Tesalonaika imboma altopo paa kanamboa nimu ungumu

17 Nalo ango kame, Juda imbo-
mani lino toko makororingi kinye
lino eno tiye kolopo tenga puru-
mulu wali paimbo lino eno kinye
kopu tepo naa moromolo nalo
linonga konopumani eno kinye
kopu tepo moromolo konopu
lerimulu. Lapalini bakuluma
tiye kolko kombu tulena pungo
molko enonga bakuluma konopu
liko munduko pilko moromele
mele linoni aku tepo eno tiye
kolopo pumbo alaye kolo kau
molopolio, eno konopuni pilipo
molopo eno paa kanamilia nimbo
omilindo aulke te kororumulu.
18 Lino eno moromelena omolo
nimbo terimulu. Na Pol nanu
kape wali awini omboi terula, nalo
kuromanga nomi Sataneni molo
nimbe lino pipi tirimu. 19 Linonga
Awili Jisas kelepa ombalo wali
mele ambele teni lino enge timbelo
kinye yunge kumbekerena enge
nimbo tono kolopo angilimoloya?
Linoni kongono enge nimbo
tepo kondorumulu mele ambele

melteni lipe ondopili nimbo mepo
pumoloya? Eno yunge imboma
moromele akumunga lino tono
kolomolo. 20 Paimbo, enoni aku
teko lino teko tono kondoromelena
lino konopu penga peremona
moromolo.

3

Poloni Tesalonaika imboma konopu enge tipili nimbe Timotindo pungo nipuwi nimbe lipe mundurumu temanemu

1 Neya akumunga, lino paa
konopu awini lipo mundupo
nokopo molorumulu kinye tiye
terimumunga ilto ya ulke kombu
Atens molambili nimbo panjipo
2 iltoni Timoti eno moromelena
puwi nimbulu. Timoti yu iltonga
angenu, peya kopu tepo Gotenga
kongono tendepo Kraistinga ungu
pengamu andopo nimbo tirimolo
iyemu. Yuni eno enge ningo
molko Kraist ipuki tirimele mele
tiye naa kolko paa ambolko
molangei nipili nimbo yu eno
moromelena lipo mundurumbulu.
3 Eno mindili nongo umbuni
meremelemunga konopu awini
naa liko mundengei nimbo aku
ulu terimulu. Kraistinga im-
boma aku teko umbunima menge
nimbe Goteni nimu mele eno
pimele. 4 Lino eno kinye peya
molopolio eno lepi lepi topolio
nimili, lino Kraistinga imboma
paimbo mindili tinge, lino kinye
umbuni awini wendo ombalo
nimulu kanomu paimbo aku tepa
wendo orumuna eno karomele.
5 Akumunga eno ambe teko
moromelenje nimbo konopu lipo
mundupo tiye terimu kala konopu
lipo mundundu tiye kolopo nani
Timoti eno moromelena lipo
munduro. Eno enge ningo pilko
moromelenje, molo kolo toli iye
kerimuni eno kondi torumu kinye
enonga ipuki tiringi mele we aku
teko enge ningo pimele, molo
aku teko teko moloringi ulumu
tiye koloringinje, kongono mindili
nombo terimulumu beambo
nimunje, pilimboi nimbolio yu lipo
munduru.

Timoti kelepa Pol molorumuna yando omba Tesalonaika imboma teko moloringi mele temane topa tirimu kinye pilipelie Pol yu paa konopu tirimu ungumu

6 Nalo kinye kau Timoti yando
ombalie eno enge ningo pilko
konopu mondoko moromele
mele temane penga te omba
topa timo. Waliwalima lino eno
kinye peya molorumulu mele
enoni konopu kimbo tiko pilko-
lio paa konopu tiko moromele
mele nimbe tipe, linoni eno paa
kanamiliya nimbo moromolo
mele eno aku tekola lino paa
kanamiliya ningo moromele mele
nimbe timo. 7 Akumunga, ango
kame, paimbo lino umbuni mepo
mindili noromolo nalo eno enge
ningo pilko moromele mele te-
manemu pilipolio konopu penga
pepili enge nimbo moromolo.
8 Eno Awilimu tiye naa kolko yu
enge ningo ambolko moromelena
lino konopu penga ltemo kinye
molopo kondoromolo. 9 Eno
lipo manjipolio linonga Gotenga
kumbekerena paa tono koromolo.
Gote kinye pa tereno nimolo
ulumu akumu maindopa. Yuni
lino tepa tono tenderemo akumu
olandopa. 10 Ipu leli kape tangoli
kape Gote kinye ungu nimbolio
lino eno ombo kanamili aulke
te akirindepili nimbo paa enge
nimbo konge teremolo. Aku wali
enonga ipuki tili ulumu ponjimo
lemo linoni tepo enge tindimolo.

Poloni Tesalonaika Kraistinga imboma kanombai pumbe Gote konge terimu ungumu

11 Kinye Gote linonga Lapa
akumu kinye linonga Awili
Jisas kinye eloni lino eno mo-
romelena wamili ningo aulke

te akirindengili. 12 Linoni eno
konopu paa pulumu mondoro-
molo mele Awilimuni enoni aku
teko enonga Kraistinga imboma
kinye we imboma kinye pali
konopu paa olando olando mon-
dangei nipili. 13 Linonga Awili
Jisas yunge imbo kake telima
kinye altopa ombalo walimunga
linonga Lapa Gotenga kumbek-
erena eno imbo kake telima
molko eno molko kondoko imbo
toya tolima molonge kinye yuni
kanopili nimbe Awilimuni neya
aku konopu mondoli ulumuni
enonga konopuma enge tipili. I
paa.

4

Goteni teaio nimo ulu pengama kinye naa teaio nimo ulu kerima kinye akumanga ungumu

1 Ango kame, oi eno mane tipo
Goteni kanopa penga pimo uluma
teangei mele oi nimbo tirimulu.
Aku teko paimbo teko moromele.
Nalo kinye eno aku uluma paa
teliko teliko paio nimbo Awili Jisas-
inga imbi lepo enonga konopuma
paa enge tirimolo. 2 Linoni Aw-
ili Jisasinga imbina eno nimbo tir-
imulu ungu manema waye eno
pimele kanomu.

3 Goteni eno teangei konopu
lepa moromo mele i tepa: Eno
konopu kake tepili lino Gotenga
imboma kau ningo molko, wapu
ulu kerinali teli uluma waye tiye
kolaio. 4-5 Gote naa pimele imbo-
mani imbo lupema kanoko peya
ulu kerinali tengeindo eio konopu
leko wapu ulu kerinali teremele
mele aku uluma naa teaio. Eno yu
mele mele ambo liko iye pungo aku
ulu yakela teli kake teli kau teko
molaio. 6 Iyema, enonga Kristen
angenali tepo naa kenjimili ningo
aku ulu pulu kerimu naa teko,
enonga angenalinga amboma
kinye ulu kerinali teamili ningo
kondi naa taio. Linoni oi eno
nimbo tipo lepi lepi torumulu
mele paa paimbo nimulu. Aku
ulu pulu kerima tenge imboma
Goteni aku tengemunga mindili
nangei nimbe umbuni timbelo oi
lepi lepi topo nimulu kanomu.
7 Goteni ulu pulu kalaro mololi
aku tepama teko molangei waio
nimbe naa nimu. Aku molo.
Nanga imboma kau molko ulu
pulu kake telima teko molangei
waio nimu. 8 Aku tepa nimu kala
i ungu manemu naa pilipo lipo
temolo ningo umbulu tirimele
imbomani imboma umbulu naa
tirimele. Mini Kake Telimu eno
tirimo Gote kau umbulu tirimele.

Lino enge nimbo ulu pengama tepo molamili

9 Goteni eno imbo konopu
mondonge mele oi eno mane
tirimumunga eno Kraistinga
imboma enonga angenupilima
konopu mondangei nemili nimbo
pipia naa tomolo. 10 Masedonia
provins Kraistinga imboma pali
kape enoni aku teko konopu
mondoromelela. Nalo ango kame,
enoni aku ulumu teremele mele
teliko kau paio nimbo enonga
konopu enge nipili nimolo.

11 Linoni oi eno mane tipolio
taka liko molaio! Eno enongano
yu mele mele kau kongono teaio!
Eno yu mele mele kimuni kongono
tekolio eno enongano nokaio
nimulu mele paa aku tepo teamili
ningo enge ningo molaio! 12 Aku
tenge kinye Kraistinga imbo
naa molko tawendo molonge
imbomani eno aku teko tenge ulu
kanokolio kapi ninge. Aku tekolio
eno yu mele mele melte molo naa
lembalola.

Awilimu ombalomunga ungumu

13 Ango kame, koloringina ono
teringi imboma kinye ambele ulu
wendo ombalo liko manjengei
konopu ltemolo. Gote ipuki
naa tikolio imbomani altopo ono
kombuna makilimolo waimu

nokoko naa molko enonga imbo
koromelema kondo kolko keri
konopu ltemele mele eno aku teko
naa molaio. 14 Lino Kraistinga
imbomani Jisas kolopa makilipe
koinjo moromo nimbo ipuki tiri-
molo. Akumunga Goteni Kristen
imbo koloringima makinjimbelo
kinye Jisasinga engemuni eno
yu kinye popo tipe yando mepa
ombalo lipo manjirimolo. 15 Kinye
Awilimuni yunu nimu ungu te eno
i tepo nimbo tirimolo, Awilimu
altopa mainye ombalo kinye
lino Kraistinga imbo we koinjo
molomoloma oi Jisas ipuki tikolio
koloringi imboma tiye kolopo
lino kumbe lepo naa pumolo.
Aku molo. 16 Awilimu mulu
kombuna tiye kolopa mainye
ombai wali Goteni enge nimbe
alako topa teamili nimbelo. Yunge
ensel kiyendomuni ru nimbelo.
Gotenga biukelemuni are nimbelo.
Aku tembalo wali Awilimu mulu
kombuna mainye ombai ombalo.
Ombalo kinye Kraistinga imboma
molkolio koromelema oi makilko
koinjo molonge. 17 Kano kinye
lino we koinjo molomolo imboma
kinye koloringi imboma kinye
peya kupena ola limbelo wali,
lino Awilimu yu aulkena liengei
nimbe lino olando limbelo, lino
ola muluna pumbo yu aulkena
lipumolo. Aku wali lino Awilimu
kinye peya kamukumu kopu tepo
molopo kau pumolo. 18 Ulu akumu
wendo ombalo kani Gotenga
imboma pali konopu enge nipili
molangei ningo i ungu nendo
yando ningo tieio.

5

Awilimu ombalo nimbo tumbi tipo molamili

1-2 Ango kame, wapu noli imbo
te ombalo walimu imbomani naa
pilengei ipu leli mini ltendepa
oromo mele Awilimu ombalo wal-
imu aku tepala wendo ombalomu
eno paa pimele kanomu. Aku-
munga, linoni eno kongono wai
imunga ena wai imunga i uluma
wendo ombalo nimbo naa pipia
topo nimbo tirimolo. 3 Imbomani
kinye wai pengamu, lino molopo
kondoromolo ninge wali ambo te
bakulu membai walitikale mindili
noromo mele eno bembo timbei
ulumu walitikale wendo ombalo.
Aku ulumu kowa manda naa
punge.
4 Nalo ango kame, eno tumbulu
tolina naa moromelena wapu
iye oromo ulu kanokolio mini
lteremele mele aku teko peyalime
waimu wendo ombalo wali mini
naa ltenge. Molo. 5 Eno tangoli
pa telina moromele imboma.
Lino peya ipu leli tumbulu tolina
imboma naa moromolo. 6 Aku tepo
moromolo kani we imboma uru
peremele mele lino aku tepo uru
naa peamili. Lino mongo makilipo
imbo konopu pepili molamili.
7 Lino lipo manjirimolo. Uru
peremele imboma ipu leli uru
peremele. No enge nili nongo keke
lepo toromele imboma ipu leli
aku uluma teremele. 8 Nalo lino
tangoli moromolo imboma mo-
romolo kani imbo konopu pepili
molamili. Gote ipuki tili ulumu
kinye, imboma konopu mondoli
ulumu aku ulu talo wali pakoli
kapani telimu pakoromele mele
pakamili. Goteni lino altopa omba
limbelo ningo nokoko moromele
aku ulumu wainye kapani teli
mele pakamili. Aku tepolio enge
nimbo nokopo angilemili. 9 Goteni
lino kinye mumindili kolombo
aku ungu naa nimbe panjirimu.
Linonga Awili Jisas Kraistini lino
yu kinye molamili nimbe ulu pulu
kerimanga wendo lipili nimbe
panjirimu. 10 Lino koinjo molo-
molo lemo kape kolomolo lemo
kape lino peya kopu tepo molamili
nimbe akumunga lino tapombai
Jisasini linonga nimbe yu kolo-
rumu. 11 Akumunga eno te te

ningoni Gotenga imboma konopu
toimbo topili ungu pengama kinye
teremele mele aku teko ningo tilko
andaio.

Goteni Kristen imboma tapom-
balo wali eno ulu pengama liko
tenge

12 Ango kame, kinye linoni
enondo i tepo nimolo, eno noko-
romele iyema, Awilimuni yunge
imbo talapemu nokangei nimbe
kanopa ltimu iyemani enonga
uluma ningo amenge tendeko
ungu ningo tiko taporomele. Aku
iyemanga ungumu pilko ipuki tiko
tiengei tieio. 13 Enoni aku ulu
teremelemunga eno pilko konopu
tiko konopu mondoko eno konopu
tendekuna pupili molaio. 14 Ango
kame, linoni eno konopu makin-
jipo i tepo nimbo tirimolo: Kon-
gono naa teko tiye tiye koltomele
imboma ningo amenge teaio.
Pipili koromele imboma ningo
konopu toimbo tondaio. Mune
naa mondoli omeame nimelema
ningo tumbirumbi tieio. Uluma
toya toko naa teremele wali enoni
imbo wayema kinye mumindili
welea naa kolaio. 15 Imbo mareni
eno teko kenjinge kinye aku
uluma pundu toko nendo teko
naa kenjeio. Waliwalima Gotenga
imboma kinye we imboma kinye
kondo kolko ulu pengama kau
enge ningo teko molaio.

16 Waliwalima tono kolaio.
17 Waliwalima Gote kinye konge
teaio. 18 Te uluma eno kinye wendo
omo lemo Gotendo paa tereno
ningo molangei. Eno Kraist Jisas
kinye kopu teko imbo moromele-
mani aku ulu teko molangei Goteni
konopu mondoromo.

19 Mini Kakemuni eno makinjipe
ulu te teaio nimbelo wali enoni
yu naa pipi tieio. 20 Gotenga
ungu nimbe mundulima imboma
ningo tirimele profet imboma keri
konopu naa leaio. 21 Uluma pali
moke teko kanokolio, pengama
kau ambolko, 22 ulu kerima pali
eno tiri teaio.

23 Gote, imboma taka liko molko
konopu u nipili ulu pulumu pepili
tirimo Gote yunu, yuni enonga
mini kangima pali nanga kau
kani kake tepa liepili nipili. Awili
Jisas Kraist altopa ombalo kinye
enonga konopumu kape minimu
kape kangimu kape pali nokoro-
momuni eno ulu alowa naa teli
imboma molangei nipili. 24 Nanga
imboma molangei waio nimbe
Goteni yunge tembo unguma pali
tepa kau teremomunga aku uluma
pali eno kinye wendo ombalo.

25 Ango kame, Goteni lino lipe
tapondopili ningo enoni linonga
konge tendaio. 26 Lino Kraistinga
imboma teremolo mele angenupili
kanokolio linonga angenupili
ningo ki lieio. 27 Nani Awilimunga
imbi lepo eno paa enge nimbo
nio i pipia topo tiromu Gotenga
imboma pali pilengei kambu toko
ningo tieio.

28 Awili Jisas Kraistini eno kinye
konopu noipe eno kinye molopili.

Poloni Tesalonaika Imboma Pipia Talo Tipe Topa Tirimu Ungumu

2 Tesalonaika I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Tesalonaika moloringi imbomareni Polonga ungu pilko tundukolio Jisas welea yando ombalo konopu lekolio kongono tiye koloringi. Jisas yando ombalo ulu nimbe tipelie Poloni eno nimbe amenge tepa ungu mane tirimu.

Goteni nu Jisas yando ombalo ungu pilko naa tundukolio mini naa lteko uluma toya toko teani nipili.

Awilimunga waimu altopa wendo ombalo ungumu

1 Pol kinye Sailas kinye Timoti kinye linoni eno Kraistinga lapu Tesalonaika moromelema i pipiamu topo tirimolo. Eno linonga Lapa Gote kinye Awili Jisasi Kraist kinye kopu teko moromele.

2 Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisasi Kraist kinye eloni eno kinye konopu noiko konopu ame tondangili molangei.

Kraistinga Tesalonaika imboma kinye umbunima wendo orumu wali enge ningo moloringi ungumu

3 Ango kame, eno Kraistinga ungumu ipuki tirimele mele olando olando enge ningo pilko, eno te te ningoni imbo lupema konopu mondoko teko kau moromele akumunga eno konopu lepolio waliwalima Gote kinye paa tereno nimolo. Aku ulu pengamu paa teamili. 4 Enoni aku ulu teremelemunga Gotenga imbo moromele kombu lupe lupemanga andopo, enonga imbi kapi nimbo, imbomani eno umbuni tirimele kinye eno mindili noromele nalo enge ningo ambolko Kraist ipuki tirimele mele tiye naa kolko, kinye kape ipuki tiko moromele mele konopu tipo temane topo tirimolo.

Goteni Yunge ulu tumbi nilimuni lino imboma tumbi tipe moke teremo ungumu

5 Eno teko moromele mele kanopolio, Goteni imboma tumbi tipe moke teremo ltemo nimbo karomolo. Eno ulu aku tepama wendo oromo akumunga Gote iye nomi king molopa nokoromo kombuna manda tukundo molangei nimbelo. Aku kombuna pungei mindili aku teko noromele. 6 Imbomani ulu teremelema Goteni toya topa pundu toromo, akumunga eno mindili tirimele imboma yuni mindili nangei nimbe, 7 eno mindili noromele imboma kinye lino kinye peya konopu wango tiko molangei nimbelo. Awili Jisasi yunge ensel enge nilima kinye mulu kombumu tiye kolopa tipe awili kinye tukuruku omba mona angilimbelo wali i ulumu wendo ombalo. 8 Yu aku tepa ombalie Gote naa pilko liko tui tiko, Awili Jisasinga ungu pengamu pilko we konopu leko teremele imboma aku teremelemunga mindili nangei nimbe timbelo. 9 Teko kenjirimelemunga mindili nonge mele i tepa: Goteni Awilimu molombalona pungo naa molko, yunge pa enge nili tepa telimunga ongo naa molko, paa anjo pangei nimbe makoropa wendo mundumbelo, aku teko molko kenjiko kau punge. 10 Nalo Goteni aku wai panjirimuna Yu kapi ningo ipuki tirimele imbomani yunge imbi liko ola mundengei nimbe Awilimuni yando ombalo. Linoni eno ungu nimbo tirimuluma ipuki tiringimunga yu ombalo kinye eno kape peya tono kolko yu kapi ningela.

Pol kame iyemani Kraistinga Tesalonaika imboma enge ningo molangei ningo Gote konge tenderingi

11 Aku uluma wendo ombalo konopu lepolio Goteni eno nanga imboma molko uluma teangei waio nimu mele eno aku uluma manda teangei engema tipili nimbo konge teremolo. Yunge engemuni eno ulu pengama teamili nimele uluma paimbo teangei nimbe lipe tapondopa, eno Yu ipuki tikolio kongono teremele kongonoma penga lepili, teko kondangei nipili nimbo yu kinye konge teremolo. 12 Aku ulu tengemunga linonga Awili Jisasinga imbi kapi neio. Yuni kape enonga imbi kapi nimbelo. Linonga Gote kinye Awili Jisasi Kraist taloni eno kinye konopu noingelemuni aku uluma paa wendo opili.

2

Iye teni ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjipe wendo ombalo ungumu

1 Ango kame, linonga Awili Jisasi Kraist altopa yando ombalo lino lipe nombeya tembalo. Aku ulu talo wendo ombalomunga lino ungu te nimili teremolomu wamongo komu tendaio. 2 Imbomareni kolo tokolio Gotenga ungu nimbe munduli pilendumu nimbo tiembo ningo ninge lemo, molo Poloni ungu te nimbe mundumomu nembo ningo ninge lemo, molo pipia toko tikolio na Poloni i pipiamu topa timo ningo ninge lemo, aku teko kolo toko Awilimunga Waimu oi wendo omo ningo ninge kani eno konopu awini liko munduko mini naa lteaio nimbo enge nimbo nimbo tirimolo. 3 Nalo imbo teni aku tepa kolo topa kondi tombalo ningo ungu nimbeloma naa pilko, nio ungumu pilengei nimbe ulu mare tembalo wali ipuki naa tieio. Aku Waimu oi we wendo naa ombalo. Oi imbo awinini Gote kinye eno none teko Yunge ungumu paa naa pilimolo ningo umbulu tiko we mele none tendenge walimu oi wendo ombalo. Aku tenge walimunga iye teni ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjimbelo iyemu, yu tipe kombuna pumbelo iyemu mona wendo ombalo. 4 Aku iyemuni we imboma linonga pulu iyema ningo popo toko kapi ninge pulu iyema mainye pupili nimbe, na aku pulu iyemanga kolo wangopo molopo nanga imbi kau liko ola munduko na kau kapi nengei nimbelo. Linonga Gote moromo kiripina kape pumbe molopa na kau Gote nimbelo.

5 Kinye i nio mele oi na eno kinye molopolio nimbo tindu kano unguma komu tindiko naa pimeleya? 6 Nalo aku iyemu i teli oi wendo ombalo aulkemu melteni pipi tirimo, aku melemu eno pimele. Goteni aku iyemu wendo opili nimbelo wali wendo ombalo. 7 Ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjili iyemuni kinye uluma kiyengo nimbe tepa moromo. I teli oi wendo omba mona naa molopili nimbe aulkemu pipi tirimo iyemu Goteni wendo pupili nimbelo. Yu wendo pumbelo wali paa tepa kenjilimu wendo omba mona molombalo. 8 Aku wali ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjimbelo iyemu mona angilimbelo. Mona angilimbelo kinye Awili Jisasini yunge kere popomuni yu topa kondopa, yu enge pa telimu kinye ombalie yunge pa telimuni aku iyemu kamukumu tepa beambo timbelo. 9 Ungu manema topa tangondopa paa tepa kenjimbelo iye kanomu kuromanga nomi Satanenga engemu kinye ombalie, kolo toli ulu enge nilima tepa,

imboma kanokolio mini lteangei
lupe lupe ulu enge nilima tembalo.
10 Kombu kerina pungo molko
kenjingei imbomani paimbo ningo
pilengei iye kerimuni ulu kolo
topa kondi tombalo ulu keri
lupe lupema tepa ungu keri lupe
lupema nimbelo. Ungu tukumemu
konopu mondonge lemo Aw-
ilimuni aku imboma tepa lipe
tukundo limbelo nalo Yunge ungu
tukumemu konopu naa mondoko-
liomunga kombu kerina pungo
molko kenjinge. 11 Akumunga
Goteni kano imbomani kolo toli
ungumu paimbo ungumu nengei
nimbe enonga konopu beambo
tirimo. 12 Aku teremomunga imbo
ungu tukumemu ipuki naa tiko
ulu pulu kerima kau tono kolko
teremele imboma kot walimu
wendo ombalo kinye Goteni kot
pilipe eno moke tepa pundu topa
eno teko kenjiringimunga molko
kenjengei nimbelo.

Poloni Goteni eno tepa limbei kanopa ltimu nimu

13 Nalo Awilimuni konopu mon-
doromo ango kame, Goteni eno oi
kumbe lepa kanopa lipe eno tepo
liemboi kani Mini Kakemunga
enge nilimuni eno nanga imbo
kake telima molko, ungu tukume
ipuki tiengei nimu akumunga
pilipo molopolio linoni waliwal-
ima Gote kinye paa tereno nimbo
moromolo. 14 Imboma linonga
Awili Jisasi Kraistinga pa enge
nilimu kinye yunge engemu kinye
tendekuna kopu teko molonge
kinye, eno kinye peya tendekuna
kopu teko molangei kani nimbe
linoni eno ungu tukume nimbo
tirimulumuni Goteni eno aku teko
molangei waio nimu. 15 Linonga
ango kame, aku terimu kani enge
ningo angilko, linoni eno kinye
molopolio Gotenga unguma nimbo
tipo, altopa pipia topo tipo, aku
tepo mane tirimulu ungu tukume
akuma tiye naa kolko wamongo
lombileio.
16 Linonga Lapa Gote, lino
konopu mondorumu iyemuni lino
kondo kolopalie konopu enge tipe
pora naa nimbelo ulumu kinye,
Goteni lino kinye ulu pengama
tembalo nimbo enge nimbo ipuki
tipo nokopo moromolo ulumu
tirimo iyemu kinye, linonga Awili
Jisasi Kraist yu kinye eloni 17 eno
konopu enge nipili toimbo toko
enge ningo molkolio waliwalima
ulu pengama kau teko ungu
pengama kau ningo molonge
engemu tiengili.

3

*Enoni Goteni lino lipe tapon-
dopili ningo konge tendaio*

1 Manda, ango kame, kinye
ungu te kamukumu nemboi,
Gote kinye ungu ningo linonga
konge tendekolio i teko neio,
eno Awilimunga ungumu nimbo
tirimulu kinye pilkolio ungu
pengamu, Yuni paimbo linonga
nimbe aku tenderimu ningo pilko
ltingi mele aku teko anjo anjo im-
boma i ungumu pilengei aulkemu
nondopa wendo opili. Ungumu
pilkolio enoni teringi mele aku ulu
kala teangei ningo konge tendaio.
2 Eno piltimele, imbomani pali
Awilimunga ungu akumu paimbo
ningo ipuki naa tirimele. Aku-
munga iye kerimani ulu kerima
kau teko, teko kenjiko moromele
iyema lino ulu te naa teko umbuni
te naa tiengei kani Goteni lipe
tapondopili ningo konge tendaio.
3 Nalo Awilimuni ulu tukumemu
teremo kani lino yu manda ipuki
tirimolo. Kuro kerimanga nomi
Sataneni eno kinye ulu te naa tepili
nimbe eno enge tipe nokombalo.
4 Linonga Awilimuni eno enge
tirimo lipo manjipolio, linoni eno
teaio nimulu mele kinye teko
kondoko moromele, altoko kape
aku ulu kau teko molonge konopu

ltemolo. 5 Goteni imboma konopu
mondoromo mele kinye, enoni
imboma konopu mondonge mele
kinye, Kraistini umbuni membai
enge nimbe angimo mele eno aku
teko manda manjiko teko molonge
mele kinye, Awilimuni mane tipe
enonga konopu tepa tumbi tipili.

Imboma we naa molko kongono teko molangei nimu ungumu

6 Ango kame, Awili Jisasi
Kraistinga imbi lepo eno enge
nimbo nimili, enonga angenu teni
kongono naa tembo nimbe tiye
kolopa, eno mane tirimulu mele
aku tepa naa teremo imbomu
peya tendekuna kopu teko paa
naa molko eno yokeya tendaio!
7 Eno pilkolio, lino teremolo mele
eno aku teko manda manjiko teaio
ningo pimele. Oi eno kinye peya
molorumulu wali lino we naa
molorumulu. 8 Imbo mareni lino
langi tiringi wali we naa noru-
mulu. Topo topo lipolio norumulu.
Eno kinye peya molorumulu wali
eno kinye peya moromolomunga
eno umbuni te naa tepili nimbo
ipu leli kape tangoli kape lino
enge nimbo kongono temili aku-
munga lino paa mindili nombo
molorumulu. 9 Linoni eno lipo
tapondoromolo kani lino pundu
toko melte tie nilimalanje manda
nilimala. Nalo ulu pengamu
lombilengei nimbolio kere we naa
ltimulu. 10 Eno liko manjirimele.
Lino eno kinye molopolio wali i
tepa nimulu, imbo te kongono naa
temo lemo aku yu langi we naa lipe
nopili!

11 Nalo lino pimolo wali enonga
imbomare kongono naa teko we
kau moromele. Imbo lupemanga
teremele uluma ulu enongano
molo nalo we nilko nilko an-
doromele. 12 Awili Jisasi Kraistinga
imbi lepolio kano imboma teangei
mele i tepo enge nimbo nimolo.
Eno taka liko molko kondoko,
enonga langi nongeima eno
enongano kongono tekolio langi
liko naio nimolo. 13 Nalo ango
kame, eno ulu pengama tengei tiye
naa kolaio!

14 I pipia topo tirimolomunga
tukundo ungu mane tirimoloma
imbo teni pilipe tenge naa timo
lemo enoni kanokolio yu aku
tepa teremomunga pipili kolopa
lipe manjipili ningo yu kinye
yokeya tendaio. 15 Nalo enoni aku
imbomu linonga opa pule imbomu
konopu leangei nimbo naa nimolo,
molo. Yu linonga angenu kani
yu tepa kenjimo mele undupe
kanopili ningo amenge teaio.

Poloni pipia topa pora timbei nimu ungumu

16 Awilimu, ame toli ulumunga
Gote, yuni ulu lupe lupema wendo
ombalo kinye eno konopu ame top-
ili molangei nipili. Awilimu eno
kinye pali kopu tepa molopili.

17 Nani pipia topo tiromanga
imbomani i pipiamu paa paimbo
Pol yunu tomo ltemo ningo
kanangei nimbo eno molko
kondaio ungumu i tepo toro mele
toro.

18 Linonga Awili Jisasi Kraistini
eno kinye konopu noipe molopili.

Poloni Iye Timoti Pipia Kumbe Lepa Topa Tirimu Ungumu

1 Timoti

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Poloni Kraistinga imbo Efesus kombuna moloringima Timoti tapu tepa nokopili nimbe yu purumu. Anjo molopalie Timoti Kraistinga imboma tapu tepa nokopa kondombalo mele mane tipelie i pipiamu topa mundurumu.

Goteni enonga tapu iyema toya toko molangei nimbe enge tipili.

Poloni Timotindo Nunge Ulu Tenioma Kinye Kraistinga Imbomani Ulu Tengema Kinye Wamongo Nokoko Kondowi Nimu Ungu Mare

Poloni i pipiamu tombaindo oi pulu polopa torumu ungumu

1 Na Pol, Jisasi Kraistini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu. Lino Tepa Lipe Mindili Nolemala Aulkena Wendo Ltimu Gote kinye lino paa tepa kondombalo nimbo konopu tipo nokopo moromolo iye Kraist Jisasi kinye na kanoko liko i kongonomu tendepuwi ningilina aku tepo andopo nimbo tiro iyemuni 2 nu Kraistinga iyemu molko kondani nimbo nani nu nokoro, nu kinye ilto Kraistinga iye talo morombolomunga nu nanga kandi malo Timoti i pipiamu topo tiro. Lapa Gote kinye linonga Awili Kraist Jisasi taloni nu kinye konopu noiko teko kondoko, nuni wali te ulu mare teko kenjinio kinye nu kondo kolko mindili nani naa ningo, nu konopu ame topili taka liko molani nengili.

Ungu kolo tolima mane tirimele imbomani nimele unguma naa pilipo umbulu timolo ungumu

3 Nani kombu Masedonia provins pumboindo nu enge nimbo walipo pilipolio kombu awili Efesus molani niu kano mele kinye nu akuna we molani nio. Iye mareni akuna kolo toko ungu lupema mane tiko moromele kani akuna we molko kano iyemando aku ulu naa teaio niwi nimbo nu walipo pilto. 4 Aku iyemani Juda imbomanga kangema toko anda kolepalemanga imbima tule teko toko kau moromele ungumani enonga konopuma topa beambo tipe, ungumanga pulumu pilingeindo we opa karaye kau tenge aulkemu akirindipe, Gotenga ungu paimboma pilinge aulkemu pipi tirimo kani enondo aku ulu naa teaio niwi. Kano iyemani mane tirimele ungumani Gote pimolo aulkemu naa akirindirimo. Gotenga ungumu kinye, yuni lino kinye tembo nimbe, nimbe panjirimu uluma kinye, Kraist Jisasi molopa linonga nimbe tenderimu mele akumu paimbo nimbo enge nimbo pimolo ulumuni kau aku taloni kau pimolo aulkemu akirindirimo. 5 Kano iyemani ningo kenjiko imboma teko embambo tirimele iyemando aku teko naa teaio niwi nio mele Kraistinga imboma nendo yando enongano konopu mondoko molangei nimbo kano iyemando aku teko niwi nio. Paimbo ningo enge ningo pimele ulumu paa paimbo teremele ulumu kinye, konopu kake teli ulumu kinye, konopuni pilkolio Goteni kanopa keri karomo ulu keri te konopuna naa peremo lepamo ningo pileli

ulumu kinye, aku tepa konopu
penga peremo imboma andi yando
enongano konopu mondoli ulu-
mundo nio. 6 Imbo mare aku tepa
konopu pengama naa pepili molko
aku ulu pengama tiye kolkolio
we unguma kau ningo keke lepo
toromele. 7 Mosesini Gotenga
ungu manema pilipelie yando
nimbe tirimu ungu manemanga
mane tilima molamili nimele nalo
ungu manemanga puluma naa
pilko, enge ningo mane tingeindo
nimele ungumanga puluma eno
enongano wamongo naa pimele.

8 Lino pimolo, Mosesini ungu
mane tirimuma tumbi tipo pilipo,
aku ungu manemanga ungu pu-
lumu wambo pilipolio ulu akuma
temolo kinye aku ungu manema
paa penga nimbo pimolo. 9-10 Kano
ungu manemani kongono wamba
tepa teremo mele kanopolio kano
ungu manema penga nimbo
pimolomunga ungu pulumu i tepa:
Goteni ungu manema timbeindo
tumbi tiko moromele imboma
pilko teangei nimbe naa tirimu.
Ungu manema toko tangondoko
kalambo naa nimele imboma
kinye, Gotenga unguma liko
umbulu tiko ulu pulu kerima
teremele imboma kinye, Gotenga
unguma naa pilko ulu kake te-
lima pilipo teamili naa nimele
imboma kinye, imbomani enonga
anupili lapali toko kondoromele
imboma kinye, imbo lupema
toko kondoromele imboma kinye,
wapu ulu kerinale teremele kango
imboma kinye imbo yuma kinye,
kombu awili Sodom imbomani
iyema enongano ulu kerinali teko
amboma enongano ulu kerinale
teringi mele teremele imboma
kinye, maket tepo kou liemili
ningo imboma wapu ltimele
imboma kinye, kolo toromele
imboma kinye, kotena pungo
paimbo nimolo ningo panjikolio
kolo toromele imboma kinye,
Gotenga unguma pilipo Kraistinga
imboma teko molangei nimbo
mane tirimolo ungu lupema
peya topa tangondambaindo ulu
kerima teremele imboma pali
kinye, Mosesini tirimu ungu
manemani aku ulu teko kenjiko
moromele imboma pali nokopili
nimbe Goteni aku ungu manema
pepili nimbe, nimbe panjirimu.
11 Gotenga unguma mane tirimolo
ungu paimbo akuma Goteni na
kanopa lipe andoko ningo tiwi
nimu unguma kinye tendeku
tipe. Aku ungumu paa penga
olandopamu, imbi paa peremo
Gotenga ungumu.

Poloni Goteni yu kondo kolorumumunga paa tereno nimu ungumu

12 Jisasi Kraist linonga Aw-
ilimuni i kongono tenderomunga
engemu tipelie na kanopa penga
pilipe nanga kongonomu tiye naa
kolopa manda tepa kondombalo
nimbe pilipelie i kongono ten-
deromu na tirimumunga yundo
paa tereno nio. 13 Paimbo oi yunge
imbimu lipo ungu taka tondopo,
yunge imboma kinye opa pule
topo mindili tipo topo kondomboi
teru nalo yu paimbo Gotenga Malo
molopa Goteni lino nokopili nimbe
maina lipe mundurumu iye Kraist
molorumu mele pilipo tundupolio,
Yunge temanemu toringi pilipolio
kolo toromele nimbo enge nimbo
pileru mele akumu tepo alowa
terumunga yuni kanopalie na
kondo kolopa mindili nopili naa
nimu. 14 Nalo na Kraist Jisasi kinye
peya tapu topo molorumbulu kala
linonga Awilimuni na paa we
kondo kolopalie, Yu paimbo nimbo
enge nimbo pileli ulumu kinye
imboma konopu mondoli ulumu
kinye kano uluma Awilimuni na
olandopa tirimu.

15 Lino ulu pulu keri terimulu
imboma lipe tapondopa, mindili
nolemala aulkena wendo lipe yu

kinye peya molopo kondomolo
aulkena lipo mondambo nimbe
Goteni maina lipe mundurumu iye
nomi Kraist Jisasi maina mainye
orumu. Aku ungumu paa paimbo
ungumu. Imbomani konopu talo
naa pepili paimbo aku ulu terimu
ningo paa enge ningo pilko ipuki
tiengei. Aku temolo kinye paa
ku naa pemolo. Ulu pulu keri
teremele imbomanga na ulu pulu
keri awini terumunga na iye
kiyendomu, 16 nalo Kraist Jisasini
imboma konopu topele tangei
nimbo taka lipo nokopo ame
topili moro. Nani paimbo manda
lipe tapondombalo ningo pilinge
imboma paimbo kondo kolopo lipo
tapondopo, koinjo molko kondoko
kau punge ulu pulumu timbo
ningo kanangei nimbelie na ulu
pulu keri olandopa teru iyemu oi
kondo kolopa tepo kenjirumunga
mindili naa namboi nimbelie lipe
tapondorumu. 17 Waliwalima
molopa kau puli iye nomi kingimu
molopa, kolopa naa kolombalo
iyemu molopa, imbo teni naa
karomo iyemu molopa, yu ten-
dekumu kau paimbo Gote molopa,
aku tepa moromo Gote yu kau
imbi ola molopa enge pepa, enge
nimbe pa tepa, aku tepa molopa
kau pupili! Aku tepa kau nemili! I
paa.

*Poloni Timotindo ulu kerima ka-
mukumu mainye pupili ningo enge
ningo kongono tewi nimu ungumu*

18-19 Nanga malo Timoti,
Gotenga ungu nimbe mundulima
Kraistinga iye mareni nu molonio
mele oi ningo tiringi mele pilipolio
nu paa aku teko teani nimbo,
nimbo tiro. Imboma teko kenjiko
molangei nimele melema mainye
pumbe, Gotenga kongono tepo
moromu enge pepili kani enge
nimbo opa paa teambo ningolio
nu tenio mele oi ningo tiringi
ungu akuma pilko liko teani.
Kraist Jisasi paimbo ningo enge
ningo pino mele tiye naa kolko,
waliwalima konopuni pilkolio
Goteni kanopa keri pimo ulu keri
te nanga konopuna naa peremo.
Kongono teroma tepo kondoro
lepamo ningo pilko molani! Aku
ulu talo ambolkolio opa enge
nimbo teambo ningo nu tenio
mele oi ningo tiringi ungu akuma
paa pilko liko teko molani. Imbo
mareni kano ulu talo naa tembo
kinye ulure molo ningimunga,
nona andoli sip te nona kou teni
topa bulturumo kinye paa keri
lemo mele kano imboma aku teko
mele ipuki teringi ulumu paa
kamukumu keri lierimu. 20 Aku
teringi imbomanga iye Himeneus
kinye Aleksander kinye elo aku
teko teringili kinye kuromanga
nomi Satan mindili lipe tipili
mindili nangili niu. Aku teko
molko kenjikolio Gote ungu taka
tondoko yunge imbimu teko naa
kenjingele mele pilengili nimbo
aku ulu teru.

2

*Kraistinga imboma maku toko
molko Gote popo toko kapi ningo
Yunge imbi liko ola mundundunge
mele ungu mane te*

1 Manda, nani eno teangei nimbo
ulumanga oi kumbe lepo enge
nimbo teangei nimbo niomu i tepa,
Imbomanga pali Gotendo unguma
nindiko, konge tendeko, eno
tapondopili nindiko, paa tereno
ningo nengei. 2 Eno nokoromele
iye nomi kingima kinye gavman
imboma kinye akumanga Gote
konge tendangei. Gote kanopa
penga pimo uluma tepo molopo
konopu kake tepili molopolio lino
waye taka lipo molamili ningolio
aku ulu teangei. 3 Aku uluma
penga ltemo. Lino Tepa Lili Gote
aku uluma kanopa penga pimo.
4 Gote yuni imboma pali mindili
nolemala aulkena wendo ongo

na kinye peya molko kondonge
aulkena pungo, ungu tukumemu
pilko ambolonge lemo paa konopu
lepa moromo. 5 Akumunga ungu
pulumu i tepa, Gote tendekumu
kau moromo; iye tendekumu kau
Gote kinye lino maina imboma
kinye linonga tuku tingina mo-
romo, aku iyemu yu Kraist Jisasi.
6 Goteni wai panjirimu wali Krais-
tini yu imbomanga pali kolo wan-
gopa kolorumu ulumuni imboma
kot kamukumu pame tepa kololi
ulumunga wendo ltimu. Aku ulu
terimumuni Goteni imboma waye
tepa limbei teremona lipo manjir-
imolo. 7 Kraistini nanga ungumu
pungo ningo tindiko, nanga kon-
gonomu tendepuwi nimbe na lipe
mundurumu akumunga pulumu
Gote kinye imboma kinye popo
tiko molonge aulkemu akirindim-
beindo kolorumu kanomu. Kolo
naa toro. Paimbo nio. Juda
imbo naa moromele imbo lupema
paimbo ningo enge ningo pilinge
ulu paimbomu eno mane tiemboi
nimbe na lipe mundurumu.

8 Aku kani kombu lupe lupe-
manga pali Kraistinga imbomani
Gote popo toko kapi ningeindo
maku toko molonge kinye linonga
kangi konopuma pali Gotenga
ningo konopu kake tepili molonge
imboma Gote kinye ungu nemili
ningolio, mumindili kolko opa
karaye tenge ulu te naa pepili ki ola
munduko Gote kinye ungu nengei.

Ambomani ulu pengama teko molko kondangei nimbe ungu mane tirimu

9 Ambomanga ungu te i
nio. Iyemani lino kanoko eio
konopu leangei ningo wale pakoli
pengama naa pakangei. Au nombe
nombe naa tondaio. Enonga
pinyendima au tiko, kou goloni teli
melema kinye kulumbu penga kou
mone olandopa purumoma kinye,
akumani enonga kangima au tiko
wale pakoli kou olando pulima
pakoko, naa teangei. Enonga
mandana pakoromele mele aku
teko pakangei. 10 Imbomani lino
kanoko penga kanangei ningolio
ulu tumbi nilima kau teangei.
Aku uluma Gotenga amboma
moromolo ningo yunge ungumu
pilko moromele amboma au tinge
mele pengama.

11 Kraistinga imbo maku toko
molongena amboma taka liko
molko unguma naa ningo, Gotenga
unguma wamongo pilko, unguma
pilko liko molangei. 12 Ambomani
iyema naa nokoko, Gotenga
unguma mane naa tiengei nio.
Ungu naa ningo taka liko molko
pilengei. 13-14 Goteni iye Adam
oi kumbe lepa tepa, altopa ambo
Ipu terimu. Pele kuromanga nomi
Sataneni kolo topa kondi torumu
unguma Adameni paimbo nimo
nimbe kumbe lepa pilipe naa
ltimu. Ambomuni kolo toromo
ungumu paimbo nimo nimbelie
Goteni nimu ungumu topa tan-
gondopa ulu pulu kerimu terimu.
Akumunga amboma aku teko taka
liko molangei. 15 Aku paimbo
nalo amboma Kraist Jisasi molopa
tenderemo mele paimbo ningo
enge ningo pimele mele tiye naa
kolko waliwalima enge ningo pilko
kau molko, waliwalima imboma
konopu mondoko, lino Gotenga
amboma molamili ningo yuni ulu
kake telima nimbe karomo uluma
teko, enonga imbima teko mainye
munduko taka liko molkolio,
bakulu menge kinye Goteni eno
molko kondangei nimbe lipe
tapondombalo.

3

Kraistinga imbo talapemanga nokoli iyema teko molonge ungumu

1 I ungu tukume nimboi. Iye
teni Kraistinga imbo talapemu
nokamboi konopu lemo lemo

kongono tukumemu konopu mondoromo. 2 Akumunga Kraistinga imbomanga nokoli iyemu molombalo iyemu yu iye paa tumbi nili iye te molopa, imbomani kanoko keri pilinge ulu te yu kinye naa peli iyemu molopili. Nokoli iye molombalo iyemu yu ambo tendekumunga iyemu molopili. Yu molopa kondopa, ulu pengama kau konopu kimbo tipe, konopu lepa kondombalo imbomani yu kanoko penga pilko yunge unguma liko awili tinge ulu pengama kau tepa, yunge ulkena onge imboma tukundo wangei nimbe nokopa kondopa, Gotenga unguma imboma paa pilengei nimbe tumbi tipe mane timbelo ulumu lipe manjipe, aku tepa iyemu molopili. 3 No nomba keke lepo naa topa, imboma kinye mumindili welea naa kolopa opa naa tepa, imboma kinye taka lipe molopa, kou mone olandopa konopu naa mondopili. 4 Yunge ambomu kinye bakuluma nokopa kondopa, yunge bakuluma yunge unguma taka liko pilko liko tenge tiko teangei mele mane tipili. 5 Iye teni yunge ambomu kinye bakuluma manda naa nokopa kondomo lemo Gotenga imbo talapemu nokombalo kongonomu manda naa tembalo. 6 Kraistinga imbo talapemu kokele tukundo ombalomuni yu iye pengamu konopu lepalie yu none tembalo aku wali Goteni oi Satan kot tendepa mainye mundurumu mele iye akumu aku tepa kot tendembalo kani kokele tukundo ombalo iye nokoli kongono manda naa tembalo. 7 Kraistinga imbo talape tawendo moromele imbomani iye te kanoko imbi keri tirimelemuni nokoli kongono temo lemo Sataneni ungu keri nindirimelemuni aku iyemu melu mele lepa poimbelo. Akumunga nokoli iye molombalo iyemu tawendo molonge imbomani yu kanoko penga pilko yu iye toya tolimu ninge iyemu aku Kraistinga imbo talape nokoli iyemu molopili.

Kraistinga talapemanga tapu iyema teko molonge ungumu

8 Kraistinga imbo talapemunga tapu iye molongema eno kape i teko mele molko kondangei. Imbomani eno kanoko penga pilko enonga unguma liko awili tiko, eno linonga tapu iyema molonge lemo paa ninge uluma tekolio kongono tengeindo wamongo pilko taka liko tenge iyema molko; konopuna ungu lupe liko manjiko kerena ungu lupe ningo aku ulu naa teko, imbo marendo ungu lupe ningo marendo alowa teko ungu lupe ningo naa teko; no enge nili awini nongo keke lepo naa toko, Kraistinga imbomanga kongono tendepolio kou mone awini limbo konopu lengei iyema naa molangei. 9 Aku iyema lino Jisasi Kraistini linonga nimbe tenderimu lipe tapondoromo mele paimbo nimbo enge nimbo pimolo imboma Goteni ungu lopeke terimuma nimbe para tirimu ungu paimboma paa ambolonge iyema molangei. Enoni ungu paimboma ambolongeindo konopuni pilkolio Goteni kanopa keri pimo ulu te konopuna naa peremo, kongono teroma tepo kondoro lepamo ningo pilkolio, ungu paimboma ambolangei. 10 Tenge uluma oi manda manjiko kanokolio, eno molko kondoko, imbomani kanoko keri pilinge ulu te eno kinye naa pepili molonge lemo Kraistinga imbo talapemunga tapu iyema manda molonge.

11 Enonga amboma kape, imbomani kanoko keri pilinge uluma naa teko, uluma tenge mele wamongo teko pilko taka liko teko molonge amboma molko, imbo tenga ungu umbulkondo naa

nindiko, molko kondoko, enonga
kongonoma toya toko pilko teko
kondonge amboma molangei.
12 Kraistinga imbo talapemunga
tapu tembalo iyemu yu ambo ten-
dekumunga iyemu kau molopili.
Yunge ambo bakuluma nokopa
kondopa, yunge bakulumani
yunge unguma wamongo pilko
liko, liko awili tiko molonge mele
mane tipe kondopili. 13 Kraistinga
imbo talapemunga tapu teko
kondonge iyema imbomani liko
awili tiko enonga imbima kapi
nimele kape, Kraist Jisasi paimbo
ningo pimele mele olandopa enge
ningo pilkolio, aku teko enge
ningo pimele mele pipili naa kolko
imboma tumbi tiko ningo tinge.

*Poloni Timoti i pipiamu topa tir-
imumunga ungu pulumu*

14 Nu kanambo nimbo nu
moronona nondopo paa wambo
konopu lepolio nalo i pipiamu
oi nu timboindo toro. 15 Nalo
ulu teni na pipi timbelo kinye
manda nondopo naa ombonje
kani nimbolio Gotenga imbo
moromelema teko molonge mele
pileni nimbo i pipiamu oi topo tiro.
Aku imboma koinjo molopa kau
puli Gotenga imbo talapemu. Aku
talapemu ungu paimbomu lipe
tapondopa enge nimbe pepili nimo
talapemu. Ungu tukume akumu
ulkemu mele, Gotenga imbo talape
akumu ungu tukumemunga ulke
timumuni angimo aku tepa enge
tirimo.

*Gotenga ungu pulumu aku ulu
paa olandopa*

16 Oi Gotenga ungu te yuni mane
tirimu ungu lopeke terimumu
kinye mona nimbe para tirimu aku
ungumuni lino Gotenga imboma
molopo yuni kanopa penga pimo
uluma temolo mele lipe ondoromo
aku ungumunga ulu pulumu
paa enge nilimu, imbomani aku
ungumunga pulumu manda teko
mainye naa mundunge. Aku ungu
pulumu i tepa,

Yu maina iye te omba mona molorumuna imbomani kanoringi. Yu ulu pengama tepa molopa kondorumu mele Mini Kake Telimuni lipe ondorumu.

Mulu kombuna enselemani yu kanoringi. Yunge temanemu mai kombuna pali yunge imbomani toko tilko andoringi.

Imboma kano temanemu pilkolio paimbo ningo enge ningo pileringi.

Goteni yu mulu kombuna olando lipe, yu oi iye enge nilimu molorumu kombu enge nili pa telina mepa pumbe mondorumu.

4

*Imbo mareni kolo toko nimele
ungumani imbomanga konopuma
tepa beambo tindirimo ungumu*

1 Kinye ulu mare wendo oro-
momunga ungu mare Mini Kake
Telimuni i tepa tumbi tipe nimbe
para tirimo. Altopa wendo ombalo
walimanga kolo toli kuromani
ungu ningema kinye, kuro mareni
mane tinge unguma kinye, imbo
mareni pilkolio Kraist paimbo
ningo enge ningo pilinge ulumu
tiye kolonge. 2 Aku unguma
iye topele mapele tolimani kolo
toko mane tirimele. Aku iye-
manga konopu naa pepa, enonga
konopuni naa pilko ulu pulu
keri teremelema naa pilko mo-
romele. 3 Aku iyemani mane
tikolio ningeindo, iyema ambo
naa liko amboma iye naa pangei
ningo, langi mare imbi tikolio
aku langima kalaro moromo kani
mi toko naa naio ninge. Nalo
langi akuma Goteni lino Jisasi
yu paimbo nimbo enge nimbo
pilipo, ungu paimboma pilipo
limolo imbomani nangei nimbe

terimu. Aku langima lipo Gote
kinye paa tereno nimbo nomolo
kinye ulure molo. 4-5 Goteni terimu
melema pali pengama. Gotenga
ungumu kinye linoni Gote kinye
ungu nimolo ungu taloni langi
kinye melema pali Gotenga mele
kake telima lembalo akumunga
langi akuma tiye kolko naa nonge
kinye manda molo. Gote kinye
paa tereno ningo liko nonge kinye
manda lipo nomolo.

Timoti Kraistinga kongono tendeli iye pengamu molombalo nimu

6 I nio mele nunge Kristen ange-
nali aku teko teangei ningo mane
tinio kinye nu Kraist Jisasinga
kongono tendeli iye pengamu
molonio. Lino ungu pengama
paimbo nimbo enge nimbo pimolo
unguma kinye Kraistinga ungu
puluma mane tirimuluma kinye
oi kape altopa kape pilko liko
teko moronoma pilko liko tenio
kinye nu kinye enge nimbe pepili
molonio. 7 Ungu timborimbo
ungumu Gotenga ungumu topa
mainye mundumbei teremoma
kinye kange kerima toromele
akuma umbulu tiko, Goteni
kanopa penga pimo uluma kau
pilipo teambo ningo aku uluma
wamongo teko pilko kondoko teko
molowi. 8 Paimbo kangimu enge
nipili nimbo ulu mare teremolo
kinye akumu penga. Aku teremolo
kinye kangimu paimbo enge nimo-
munga paimbo lino alaye kolte lipe
tapondoromo. Nalo Goteni kanopa
penga pimo uluma wambo pilipo
temolo ulu akumu paa olandopa
pengamu. Aku temolo ulumuni
lino lipe tapondopa, kinye ya
maina moromolo mele kinye pele
mulu kombuna molomolo mele
kinye timbelomunga akumu paa
olandopa kani Goteni kanopa
penga pimo uluma wamongo pilko
teko molowi.

9 I nio ungu akumu paimbo. Aku
ungumu imbomani konopu talo
tepa naa pepili kamukumu pilko
ipuki tinge. 10 Waliwalima koinjo
molopa kau puli Goteni imboma
pali Tepa Lipe Mindili Nolemala
Aulkena Wendo Ltimo Iyemu
yuni paimbo lino yu ipuki timolo
imboma lipe tapondopa mindili
nolemala aulkena wendo ltimo.
Aku teremomunga lipo manjipo-
lio, Yuni lino lipe tapondopa
tepa kondombalo nimbo nokopo
molopolio lino yunge kongonoma
enge nimbo paa mindili nombo
teremolo.

11 I ungu nioma pali Kraistinga
imboma pali ningo tiko, teangei
ningo mane tiko molowi. 12 Nu
iye kokelemu, nalo imbomani nu
iye yumu molo, nu lipe manjili
naa peli iyemu konopu leko nunge
ungumu umbulu timolo konopu
naa leangei. Nunge ungumu
pilko liengei ningo molowi. Nuni
ungu pengama ningo, molko
kondoko teko andoliko, imboma
paa konopu mondoko, Kraist ipuki
tiko, Goteni ulu kake telima nimbe
karomo uluma teko, aku tekolio
Kraist paimbo ningo enge ningo
pimele imboma na molopo tembo
mele manda leko molko tenge
mele kanangei ningo aku ulu
tewi. 13 Na oi welea naa ondu
lemo, nuni Gotenga bukuna ungu
moromoma imboma pilengei
kambu toko, aku ungumanga
ungu puluma imboma ningo
tiko, Kraistinga imboma teko
molonge mele mane tiko molowi.
14 Kraistinga imbo talapemunga
tapu iyemani nu ambolko Goteni
yunge kongonomu teko kondani
nimbe lipe tapondopili ningi kinye
Gotenga nimbe munduli ungumu
iye teni pilipelie yando nu nimbe
tirimu kinye Goteni nu kongono
teani nimbe enge tirimu akumu
nu tiye naa kolowi.

15 Aku engemu ambolko kon-

doko kongonoma enge ningo
tewi. Aku kongonoma teko
kondoko molonio mele imbomani
pali kanangei. 16 Nu molonio
mele kinye, nuni imboma mane
tinio unguma kinye, aku ulu
talo nokoko kondowi. Tiye naa
tepili enge ningo aku teko tenio
kinye aku teko teniomunga Goteni
nu kape nunge ungumu pilinge
imboma kape peya lipe tapondopa
mindili nolemala aulkena wendo
lipe yu kinye peya molko kon-
donge aulkena lipe mondombalo.

Ambo Waima Kinye Tapu Iyema Kinye Kongono Kendemande We Tendeli Imboma Kinye Timoti Yu Kinye Enoni Teko Molangei Unguma Poloni Timoti Mane Tirimu

5

Poloni Timotindo imboma kanokolio nanga pulu ltemo imbo kandima ningo kanowi nimu ungumu

1 Kinye Kraistinga imbo talapena
moromelema kinye tenio uluma
nemboi. Iye anda te iri naa towi.
Tepa kenjimbelo kinye kanokolio
nunge lanie kinye nino mele aku
teko ulu toya topo teamili ningo
tiwi. Nunge angenali nokorono
mele aku teko iye kokelema
nokowi. 2 Nunge aminye kinye
tereno ulumu aku teko amboma
kinye tewi. Goteni kanopa penga
pimo uluma nunge keminyeli
kinye tereno ulu aku mele ambo
wenepoma kinye tewi.

Ambo waima nokonge ungumu

3 Ambo waima imbo mareni
eno liko naa tapondongema paa
liko tapondoko nokani. 4 Nalo
ambo wai te yunge bakuluma
molo yunge bamupilima molonge
lemo aku imbomani Gotenga
ungumu pilipo teamili ningolio
oi kumbe leko enonga imbo pulu
lemoma nokoko, aku imboma eno
bakuluma moloringi kinye lapali
anupilini eno nokoringimunga
enoni kinye aku teko pundu toko
aku ambo waima liko tapondoko
nokangei. Aku teko teremele
uluma Goteni kanopa penga pimo-
munga aku ulu teangei. 5 Ambo
wai te yu imbo teni nokombalo
imbo te naa moromomunga yu
paimbo ambo wai pinyewe akoli
moromo ambo akumu Goteni na
paimbo lipe tapondopa nokom-
balo nimbe pilipelie ipu leli tangoli
kape Gote kinye ungu nimbe liko
tapondowi nimbe konge tepa mo-
romo. Aku tenge ambo waima liko
tapondoko nokonio kinye aku paa.
6 Ambo wai te yu yunu konopuni
pilipe wapera topa uluma teremo
ambo akumu yu paimbo we
moromo nalo ambomu kololi imbo
mele moromo. 7 Aku ambo waima
kinye enonga imboma kinye
imbomani kanoko keri pilinge
uluma naa teangei ningo eno aku
teko mane tiwi. 8 Imbo teni yunge
anumu lapa talo kinye kemulupili
angenupili mele te molo ltemo
molo umbuni te peremo kinye
naa lipe tapondopa nokopa, yunge
pulu ltemo imbo wema kinye naa
nokomo lemo aku teremo imbomu
aku tepa teremomunga yu Kraist
paimbo nimbe enge nimbe pimo
mele tiye kolopa umbulu tipe, paa
tepa kenjirimo. Kraistinga imbo
naa molko tawendo moromele
imbomani teko kenjirimele ulumu
mandopa, aku imbomuni tepa
kenjirimo mele olando.

9 Kraistinga imbo talapena mo-
romele ambo waimanga imbima
pipiana mondamili ningolio, ambo
wai mare, paa amboi leko, iye
tendekumu kau purumuma aku
ambo waimanga imbi mondangei.
10 Aku ambo waima enoni oi
teringi mele pilengei! Oi enonga
bakuluma langi tiko nokoko

kondoko, imbo ponengema ulkena
wangei ningo nokoko kondoko,
Kraistinga imbomanga kongono
kendemande tendeko, umbuni
peremo imboma liko tapondoko,
aku teko ulu pengama enge ningo
teko moloringi mele ningo tinge
pilinge ambo waimanga imbima
kau mondangei.

11-12 Nalo kokele ambo
waimanga imbi naa mondangei.
Eno Kraist konopu mondoko
pimele mele iye te lupe konopu
mondoko pilinge ulumuni tepa
mainye mundumbelo kinye oi
kokele ambo waima molkolio
Kraistinga kongonomu kau ten-
depo molomolo ningo, ningo
panjiringi ungu tiye kolonge
kinye Goteni eno teko kenjiringi
nimbelo kani enonga imbima
ambo waimanga imbima kinye
popo tiko naa mondangei. 13 Ulu
te i teko teremelela. Eno imboma
kinye we unguma nimbo kopu
tepo molamili ningo imbomanga
ulkemanga andokolio kongono
naa teko tiye kololi ulumu kau
pilko liko teremele. Aku kau
molola. Imbomani ulu te teremele
mele naa kanoko imbomanga
anjo anjo we nindiko temane
toko tilko andoko, imbo mare ulu
teko ungu nimelema paa pilemili
ningo andoko waliko pilko komu
tendeko moromele. Imboma
ungu kiyengo ningo nimelema
wapu pilko anjo pungo ningo
tirimele. Aku ulu teremele mele
lino kanopo keri pimolo uluma
eno andoko teremele. 14 Aku ulu
teremelemunga nani kokele ambo
waima tenge ulu i tepo nio: Eno
altoko iye pungo, bakulu meko,
enonga iyema kinye bakuluma
kinye nokangei. Aku tenge kinye
linonga opa pule imbo teni enoni
teko molonge ulu te kanokolio
lino Kraistinga imbomanga um-
bulkondo ungu keri te manda naa
nindinge. 15 Mare oi moloringi
mele oi tiye kolko umbulu tiko
kuromanga nomi Satan lombili
purumele.

16 Ambo te Kraist paimbo nimbe
enge nimbe pimo ambo te yunge
pulu lemo ambo mare ambo
waima moromelema aku ambomu
yuni eno lipe tapondopa nokopili.
Kraistinga imbo talapemuni aku
ambo waima nokongeindo um-
buni te naa tepili. Kraistinga imbo
talapemuni imbo te naa nokoromo
ambo waima kau nokamili ningo
aku ulu teangei.

Kraistinga imbomani enonga tapu iyemani kongono teko kondoromelema nokoko kondangei nimu ungumu

17-18 Gotenga bukuna ungu te
nimbe moromo kani aku teko
teangei. Aku ungumuni nim-
beindo,

Rais wit mongoma wendo pupili
ningo kongi kaoma wit un-
joma andoko kambulunge
kinye eno wit mare naa
nangei ningo kerema pipi
tinge wali manda naa tem-
balo kani pipi naa tiengei,
(Lo 25:4)

aku tepa ungu te moromo. Ungu te
moromola, akumuni nimbeindo,

Kongono teremele imboma
melema liengei,

nimbe moromola. Akumunga
Kraistinga imbo talapemu paa
nokoko kondoromele tapu iyema
Kraistinga imbomani wale pakoko
mele awinima tiengei. Gotenga
ungumu ningo tiko, imboma
mane tirimele tapu iyema kiyendo
moromele ningo aku teko mele
awinima tiengei. 19 Imbo teni
nimbeindo, tapu iye teni i tepa
tepa kenjimo nimbelo wali naa
piliwi! Imbo talo molo yupokoni
paimbo aku tepa temo ninge kinye
kau paimbo aku tepa temo lepamo
ningo pilinio! 20 Tapu iye mareni
ulu pulu keri mare paimbo tenge
lemo we imboma pilko molangei
eno mane tiko ningo amenge tewi.

Aku ningo amenge tenio wali we
tapu iyema pilkolio pipili kolko
lino aku tepo naa teamolo konopu
leangei kani tewi.

Timoti yunge tembalo uluma nokopa kondopili nimu ungumu

21 Nani nundo nio ungumu Gote
kinye Kraist Jisasi kinye Gotenga
enselema kinye akumani paimbo
nio ningo molangei nani nundo
enge nimbo nimboindo, nuni tewi
nio mele paa aku teko tumbi tiko
tewi nio. Imboma nokoko teangei
ninindo eno kinye pali tendeku
tiko nokani. Imbo mare konopu
mondonio imboma molo nunge
pulu ltemo imboma kau taka liko
nokoko, wema enge ningo nokoko,
aku ulu naa tewi nio.
22 Nuni iye te liko Gotenga
tapu iye te molopili ningo yu
ki ola noiko kongonona welea
naa mondowi. Iyema wamongo
kanoko moke tekolio kanoko liwi.
Mako tonio iye mareni pele ulu
pulu keri teko mongo lenge aku
wali nu kape umbuni menio
akumunga wamongo kanoko tapu
iyema mako towi. Ulu pengama
kau teko, Goteni ulu kake telima
nimbe karomo uluma tewi.
23 Nalo tumbi tipo molambo
ningo imbo no norono mele aku
teko kau naa nowi. Nu kuro
takiraki topa nunge olona manda
naa teremo kani kuro pora nimbe
kangi enge nipili ningo wain alaye
kolte nowi.
24 Tapu iye mareni ulu pulu
keri teremelema neya para ltemo
akumunga kotena oi naa pangei
kot pimo iyemuni oi teko ken-
jirimele mele tumbi tipe pimo.
Iye mareni ulu pulu keri lopeke
teko teremelema oi tumbi tipe
para naa lembalo nalo pele kotena
mona lembalo. 25 Aku tepala, imbo
mareni ulu pengama teremelema
tumbi tipe mona ltemo mareni
teremelema lopeke tepa peremo,
nalo altopa lopeke tepa naa pem-
balo. Akuma pali mona lembalo.

6

Kongono we tendeli imbomani enonga nokoli imboma liko awili tinge ungumu

1 Kraistinga iyema moromele
imbo kendemande kongono we
tendeli imbomani enonga kon-
gono nokoli imbo akuma pengama
ningo enonga unguma tenge
tiko, liko awili tiko molangei.
Kongono nokoli iyema kinye
tawendo moromele imbomani
tepo kenjimolo mele kanokolio
Gotenga imbimu kinye, Kraist
ipuki tipolio teremolo ulumu naa
ningo kenjengei. 2 Kendemande
imboma enonga kongono nokoli
imboma Kraistinga imboma mo-
romele kinye eno kape lino kinye
angenupili moromolomunga
enonga unguma pilipo naa limolo
kinye ulure molo ningo, enonga
unguma umbulu tiko kongono
tumbi tiko naa tenge kinye keri.
Aku ulu naa teaio! Kongono nokoli
imboma linonga angenupilima,
enonga unguma pilipo lipo kon-
gono tepo kondomolo kinye eno
molko kondonge ningo enonga
kongono ningema wamongo teko
kondangei. I nu mane tiro mele
imboma paa aku teko teangei
ningo enge ningo mane tiwi.

Kou mone konopu mondoromelemunga ungu pulu te

3 Linonga Awili Jisasi Kraistinga
ungu akumu ungu paimboma
kau peremo, kolo toli ungu te
naa peremo. Akumu Goteni lino
i teko molko kondangei nimbe
mane tirimo ungumu kinye, kano
unguma iye teni tiye kolopa ungu
te lupe kolo topa mane timo lemo
4 yu kalambo naa nimbe yunu
pimo mele unguma kau ungu
penga paimboma nimbe kano
unguma kau konopu mondopa na

lipe manjili peremo iyemu moro
nimbe pimo nalo yu konopu naa
peremo, ungu tendekure kape
wamba naa pimo. Konopu tiembo
nimbe yu ungumanga pulumu
imboma kinye keri kuru lipe ungu
melenale teremo. Aku tepa teremo
ulumani i tepa: Uluma imboma
teangei nimo, imbo mareni anjo
yando imbi olandopa moromo
imboma kanokolio eno kinye
konopu keri panjiko, imboma
kinye irinale teko, imbomanga
ungu umbulkondo nindiko, imbo
teni ungu te nimo kinye molo ulu te
teremo kinye konopu awini kimbo
tiko, 5 waliwalima konopu tumbi
tipe naa peremo imboma kinye iri-
nale teremele. Aku teko teremele
iyema ungu paimboma konopuna
naa peremo. Enonga konopuni
pilkolio, Gotenga kongono tende-
molo kinye mele awinima limolo
konopu ltemele.

6 Goteni tirimo uluma manda
teremo nimbe konopu kimbo timo
lemo paimbo Gotenga kongono
tendembalo imbomu aku ulu
tembalomunga mele penga awini
limbelo. 7 Lino ama kameni
meringi wali melte naa mepo we
orumulu kano. Altopo kolomolo
wali aku tepo melte mepo naa
pumolola. 8 Wale pakoli kinye
langima kape lemo lemo manda
moromolo nimolo. 9 Imbo mareni
mele pulumu noipo imbo ka-
makomu molamili konopu lekolio
kano teli melema lingei teremele-
munga kuromanga nomi Sataneni
eno kondi topa tepa kenjimbelo.
Aku iyemuni konopu aku tepa
ltemelemu enonga konopuna
melu mele ltemo. Mele pulumu
konopu liko mundukolio eno keke
lepo toko molko kenjiko kombu
kerina kamukumu punge. 10 Kou
mone konopu mondoli ulu akumu
ulu pulu keri awini wendo oro-
momunga pulumu. Imbo mareni
kou mone liemboa ningo konopu
paa awini liko mundukolio Kraist
ipuki tirimelemu tiye kolkolio
konopuna tukundo mindili awili
nongo moromele.

*Poloni Timoti yu tepa molom-
balo ulumu mane tirimu ungumu*

11 Nalo, nu Gotenga iyemu
kani ulu pulu kerima tiye kolko
kowa pungolio ulu penga ima
kau konopu kimbo tiko teko
molani: Ulu tumbi nilima kinye,
Gotenga ulu tukumemu kinye,
ipuki tili ulumu kinye, imboma
konopu mondoli ulumu kinye,
ulu pengama teni enge ningo
angilko umbuni meko tiye naa
kololi ulumu kinye, taka liko
mololi ulumu kinye, aku tepa
uluma kau tepo molambo ningo
molowi. 12 Imbo te mele pengamu
limbeindo imboma kinye peya
keri kuru liko lkirimele kinye
paa enge nimbe lkipe tiye naa
koromo mele Kraistinga iye
paimbo ningo enge ningo pilino
iyemu moronomunga paa aku
teko mele pengamu liembo ningo
keri kuru paa liko enge ningo
lkiwi! Nu koinjo molopa kondopa
kau puli ulu pulumu paa lipo
ambolambo ningo enge ningo
lkiko tiye naa kolko molani. Koinjo
molopa kondopa kau puli ulu
pulu nio kanomu imbo awini
pilko molangei nuni paimbo ningo
enge ningo pilerinu mele ningo
para tirinu kinye Goteni koinjo
molopa kondopa kau puli ulu
pulumu tiemboi lieni nimbe nu
oi alako torumu kanomundo nio.
13 Goteni melema pali koinjo pupili
nimo iyemu kinye, Jisasi Kraistini
Pontius Pailatenga kumbekerena
angilipe yunge ungu pulu paim-
bomu pipili naa kolopa tumbi
tipe nimbe para tirimu iyemu
kinye, pilko kanoko molangili i
kongonomu nu paa tenio mele
nimbo tipolio nimboindo, 14 nu
Gotenga kongono tendani nimbo

nu mako torumulu mele pilko
Gotenga ungumu nokoko kondoko
molowi! Aku ungumu imbomani
kanoko keri naa kanangei. Nani
ulu te tembo kanoko keri naala
kanangei ningo kalaro mololi
uluma kinye ulu kerima kinye naa
teko Gotenga kongonomu kau teko
kondoko molani. Linonga Awili
Jisasi Kraist mona yando ombalo
konopu leko nu aku uluma tiye naa
kolko teko kau molani.

Poloni Gote kapi nimu ungumu

15 Jisas yando ombalo waimu
Goteni oi mako torumu aku
walimunga puwi nimbelo kinye
mona yando ombalo. Gote yu
molopa kondoli ulu pulumu
peremo iyemu. Lino nokoromele
imbomanga engema mandopa,
yuni lino nokoromo engemu
olandopa. Iye nomi kingimanga
pali yu iye nomi king awili olan-
dopamu. Imbo awilimanga yu iye
awili olandopamu. 16 Kololi ulu
pulumunga yu kau manda naa
kolombalo, waliwalima molopa
kau purumo. Yu moromona
pa enge nimbe teremomunga
lino akuna manda tukundo naa
pumolo. Oi imbo teni yu naa kano-
rumu. Kinye imbo teni yu manda
naa kanombalo. Gote yunge imbi
olandopa moromomu kinye yunge
engemu kape waliwalima pepa
kau pupili. I paa.

Poloni imbo kamakomando Gote kau ipuki tiko, imboma kou mone tiko tapaio nimu ungumu

17 Ya maina mele awini noir-
imele imbo kamakomando i teko
mane tieni: Aku melema keri
lembalo kani kalambo naa ningo,
mele awini noirimomunga manda
molomolo naa nengei. Lino
konopu tipo molamili nimbe mele
penga awini tirimo timbelo Gote
paimbo lino nokopa kondombalo
ningo enge ningo pilko nokoko
molangei niwi. 18 Aku imbo
kamakomando i teko mane tieni:
Imboma tapoko, ulu penga awini
teko, mele noirimele melema
konopu kimbo tiko naa molko,
imbo mele molo lembaloma mare
toya toko moke teko tiengei niwi.
19 Aku tenge kinye eno altoko
manda molonge ulumunga mele
enge awinima noinge aku wali
paa molko kau punge ulu pulu
paimbomu liko ambolonge.

Timotini yunge kongonomu wamba nokopili ungumu

20 Timoti, Goteni nu kongono tiri-
mumu wamongo nokoko kondowi.
Mai kombumunga ungu wema,
imbomani Gote naa liko manjiko-
lio nimele unguma kinye, kolo
toli ungumani Gotenga ungumu
beambo timbei teremo unguma
kinye, naa pilko, umbulu tiwi.
Aku ungumando kolo toko enonga
lipe manjili peremomani nimbo
tirimolo nimele. 21 Aku unguma
imbo mareni paimbo unguma
ningo enge ningo pileringimunga
Gotenga ungu tukumemu oi enge
ningo ipuki tiringi mele tiye kolko
aulke tune tane ningi kani nu kano
unguma umbulu tiko naa piliwi!
Goteni eno kinye konopu noipe
molopili molangei. Aku peya nio.

Poloni iye Timoti Pipia Talo Tipe Topa Tirimu Ungumu
2 Timoti
I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Ka ulkena pepalie Poloni i pipiamu topa panjirimu. Yu toko kondonge ulu lipe manjipelie Kraistinga imboma molko kondangei konopu lerimu. Timotini Gotenga ungu tukumemu nimbe kondopili nimbe tepa enge tipe ungu mane tipelie Poloni nimu.

Goteni nu kongono tirimumu kamukumu teko pora tikolio konopu ame toli molani nipili!

Poloni Timotindo enge pepili molopa, Gotenga kongonomu tendembai tiye naa kolopa ungu tukumemu pipili naa kolopa molopili nimu ungumu

1 Na Pol, Goteni na kanopa ltimuna Kraist Jisasini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu moro. Kraist Jisasi kinye peya kopu teko moromele imboma koinjo molko kondoko kau punge ungumu andopa imboma nimbo tiembo nimbe Goteni na kanopa ltimu.

2 Timoti nu nanga malo konopu mondoromu i pipiamu topo tiro.

Lapa Gote kinye linonga Awilimu Kraist Jisasi taloni nu we kondo kolko teko kondoko, nuni ulu mare teko kenjinio kinye nu kondo kolko mindili nani naa ningo, nu konopu ame topili taka liko molani nengili.

Ungu tukume nimelemunga pipili naa kolamili

3 Nanga ara kaue kameni Gotenga ungu manema pilko liko teringi mele na aku tepo ulu teroma konopuni pilipolio te tepo kenjiro nimbo naa lipo manjiro. Tero mele Goteni kanopa penga pimo nimbo lipo manjiro. Aku kongono tendepo Gote kinye ipu leli tangoli kape ungu nimbo konge tepo molopo, nuni teko morono ulu pilipo nunge konge tendepolio, Gote kinye paa tereno nio. 4 Nu oi kola terinu mele lipo manjipolio nu kanopoliope na tono kolombo konopu lteo. 5 Nu morono mele pilipolio, nu Gotenga ungumu paimbo ningo enge ningo ipuki tirino mele altopo pio. Enge ningo pino mele kolo te naa torono nimbo lipo manjiro. Nu enge ningo ipuki tirino mele bamu Lois kinye aminye Yunis talo oi teringili mele. Elo ipuki tiringili mele nu aku teko pino nimbo pio. 6 Nu aku teko pilko morono mele pilipolio, nani nu ki ola noiru kinye Goteni nu enge te we tirimu akumu imbomani tipe enge nili awili tepa nopili ningo popo toromele mele nu aku teko Goteni enge tirimumu paa enge tipili ningo aku engemuni nu waliwalima enge ningo kongono teani nimbo nio. 7 Goteni Mini Kake Telimu tipelie lino pipili kololi ulumu naa tirimu. Enge nili ulumu kinye, konopu mondoli ulumu kinye, lino linongano nokopo kondomolo ulumu tirimu.

8 Akumunga linonga Awilimunga ungumu imboma ningo tinindo aku tembo kinye na mindili tiko tongenje ningo pipili naa kolowi. Na yunge kongono tenderomunga ka ulkena pero akumu nu aku teko ka tingenje ningo pipili naa kolowi. Na ungu tukumemu nimbo timbo kinye Pol mindili tirimele mindili noromo mele na aku tepo mindili tinge mindili nondu lemo ulure molo ningo kongono tewi. Altoko paimbo mindili tinge mindili nonio lemo Goteni nu enge tiri-

momuni nu enge ningo molonio.
9 Enge nimbo molamili nimbe enge
tirimo Gote akumu lino lipe tapon-
dopa mindili nolemala aulkena
wendo lipe yu kinye peya molopo
kondomolo aulkena lipe mondopa,
lino kanopa lipe Yunge imbo kake
telima molangei waio nimu Gote.
Lino aku tepa lipe tapondopa
kanopa ltimumu linoni linongano
ulu te terimulumunga kanopalie
aku tepa naa terimu. Yuni yunu
lino temolo mele pilipe kanopa
lipe lino we kondo kolopalie lino
waio nimbe lipe tapondorumu.
Paa koro oi yunu molopalie yuni
Kraist Jisasini linonga nimbe
tendembalomunga lino we kondo
kolopo lipo tapondombo nimu,
10 nalo kinye, linonga Tepa Lipe
Mindili Nolemala Aulkena Wendo
Lili Iye Kraist Jisasi maina omba
linonga nimbe tenderimumunga
Goteni lino we kondo koromo
mele mona wendo orumu. Kraist
Jisasini kololi ulumu kamukumu
topa mainye mundupe, yunge
ungu pengamu paimbo ningo
enge ningo ipuki tirimele ulu-
muni altopo naa kolomolo ulumu
kinye koinjo molopa kau puli
ulu pulumu talo limolo aulkemu
wendo omba mona lerimu. 11 Aku
ungu tukumemunga Goteni na Pol
kanopa lipelie, i ungu tukumemu-
nga andoko ningo tiko, Kraistini
lipe mundurumu iye te molko,
yunge ungumu imboma mane
tinio iyemu molani nimu. 12 Na
aku tepo kongono teromunga na
mindili tirimelena mindili noro.
Nalo na paimbo nimbo enge nimbo
pio iyemu tepa moromo mele
pilipolio, na ungu tukumemu
paimbo nimbo enge nimbo ipuki
tiro ulumu kinye, yunge kongono
tirimuna teromu kinye, yuni
wamba nokombalomunga keri
naa lepa we lepa kau pupili
mulu mai talo pora nimbelo
waimu wendo ombalomunga lipo
manjipolio na mai kolopo konopu
umbuni pepili naa moro.

13 Kraist Jisasini nu tapondom-
balo kinye nuni yu paimbo ningo
ipuki tirino mele enge ningo
pilko, Jisasi kinye imboma kinye
konopu mondokolio nani unguma
nu nimbo tipo, mane tipo, niuna
pilerinu mele wamongo pilkolio
aku teko kau imboma mane tieni.
14 Ungu tukumemu Goteni nunge
kindo noindirimomu nokoko
kondowi. Linonga konopuna Mini
Kake Teli moromomuni nu enge
timbelomuni aku kongonomu
wamongo nokoko kondowi.

15 Esia provins nu morono
kombuna moromele Kraistinga
imboma pali na tiye koloringi mele
nu pino. Aku imbomanga Figelus
kinye Hermogenes taloni na tiye
koloringilila.

16 Iye Onesiforus na ka ulkena
peru kinye pipili naa kolopa, na
konopu wango nipili molambo
nimbe wali awini tapondorumu-
munga Awilimuni Yu kinye yunge
imboma kinye kondo kolopa
lipe tapondopili. 17 Yu kombu
awili Rom ombalie na koropa
altopa na moloruna omba kanopa
lenderimu. 18 Gotenga kot waimu
wendo ombalo kinye Awilimuni
yu kondo kolopa tepa kondopili.
Na kombu awili Efesus moloru
kinye kape yuni na wali awini
tapondorumu mele nu pino.

2

Poloni Timotindo nu Kraist Jisasinga opa teli ami iye enge nili molani nimu ungumu

1 Nanga ungulumu, Goteni nu
kongono tirimu akumu wamongo
nokani nio akumunga, Kraist
Jisasinga we kondo kololi ulumuni
nu tepa enge tipili. 2 Aku tekolio
imbo awini pilko molangei nani
ungu nimbo tiruna nu pilerinu
kano unguma Kraistinga ungumu

nokoko kondoromele iyema, imboma manda mane tiko kondonge
iye mare ningo tiwi. 3 Kraist
Jisasinga opa teli ami iye pengamu
moro ningo na mindili noro mele
mindili nombomunga ulure molo
ningo enge ningo molowi. 4 Iye
te opa teli ami iye te molopalie,
yu we kongono lupe lupema
konopuni naa pilipe, yunge opa
teli iye awilimuni yu teremo mele
kanopa penga kanopili nimbe
aku kongonomu kau enge nimbe
pilipe teremo. 5 Aku tepala,
imbo te imbo mare kinye peya
keri kuru liko aulke lkirimele
imbomu yu lkiembo nimbe keri
kuru liko lkieli ungu manema
pilipelie lkirimo. Ungu manema
naa pilipelie lkimo lemo yu keri
kuru lipe lkirimomunga mele te
naa limbelo. 6 Aku tepala, imbo
teni poinye mindili nomba tepa
nokopa kondoromo imbomuni
kumbe lepa langi awini pengama
paa limbelo. 7 Ya nundo nio
ungumunga puluma Awilimuni nu
lipe ondombalo kani nio mele paa
wamongo pilko molowi.

8 Jisasi, Goteni kanopa ltimu
Iye Nomi Kraist, yu iye nomi
king Devitini kalopa ltimu iyemu,
kolopalie makilipe ola molorumu
ungu tukumemu nimbo tiro, aku
iyemu moromo mele konopu
kimbo tiko molowi. 9 Kano ungu
tukumemu nani nimbo tilipo
andoromunga imbomani na iye
kerimu ningo na umbuni awini
tiko ka tirimele mindili noro nalo
Gotenga ungumu ka manda naa
tirimele. 10 Akumunga, Goteni
nanga imboma molangei nimbe
kanopa ltimu imboma kape Kraist
Jisasi paimbo ningo ipuki tiko yu
peya kopu teko moromelemunga
altoko mindili nolemala aulkena
wendo lipe yu kinye peya molko
kondonge aulkena lipe mondopili
nimbo na waliwalima enonga
nimbo mindili awini noromu,
ulure molo nimbo mindili nombo
moro.
11 Ungu te, ipuki tiemili nimbo
nimbo tiemboi:
Kraist kinye peya kolomolo lemo
yu koinjo
molombalo mele lino yu kinye
peya koinjo
molomolo.
12 Lino mindili nomolo wali enge
nimbo molopo tiye naa
kolomolo lemo lino yu kinye peya
iye nomi kingima
molopo melema nokomolo.
Linoni imbomando Jisasi yu
kanopo imbi naa tirimolo,
Yunge imboma naa moromolo ni-
molo lemo
Yuni Lapando imbo ima na kanopo
imbi naa tiro,
eno nanga imbomare molo nimbe-
lola.
13 Yuni yunge unguma alowa naa
teremomunga lino oi Yu
paimbo, Yunge ungumu paimbo
nimbolio
pele konopu alowa tepo Yu paimbo
molo,
Yunge ungumu paimbo molo ni-
molo lemo
yuni nimo mele paimbo wendo
oromo mele ombalo,
ungu akuma nimbe moromo mele
paimbo.

Poloni Timotindo nu Goteni kanopa penga pilimbelo kongono tendeli iyemu molani nimu ungumu

14 Aku unguma imboma wali-
walima pilko molangei ningo
waliwalima ningo tiwi. Gote pilko
molowi ningo yu waliko pilkolio
imbomando i teko neni. Eno
naa lipe tapondopa, opa karaye
tenge ungumuni pilko molonge
imboma paimbo ningo enge ningo
ipuki tirimele ulu beambo tirimo
ungu lupe lupema opa karaye naa
teko molangei niwi. 15 Aku wali
Goteni na kanopa penga pilimbelo
mele molambo, Yunge kumbek-
erena pipili naa kolopo molambo
ningo yu kanopa penga pilimbelo

kongonoma kau enge ningo teko
molko, aku ungu paimbomanga
puluma wamongo pilko tumbi
tiko mane tinio iyemu molowi.
16 Maina we ungu lupe lupe
nimelema, Goteni pilipe keri pimo
unguma, naa pilko umbulu tiwi.
Aku unguma pilkolio teremele
imboma Gotenga unguma umbulu
tiko yu kanopa keri pimo uluma
teremele mele altoko aku tekola
olandopa teko mololiko punge
kani paa komu naa tendeko
molowi. 17 Kano mane tirimele
unguma lupe keri teremo mele ter-
emo. Lupe kelo mele tepalie pele
kamukumu awili lepa kangi awini
nomba kangi pali kamukumu
topa kondoromo mele aku mane
tirimele unguma anjo anjo pumbe
imboma molko kenjengei nimo.
Aku ungu mane tirimele iyemanga
iye talo Himeneus kinye Filetus
talo morombele. 18 Aku iye taloni
ungu paimboma tiye kolko loi
ltembele. Eloni ningilindo, lino oi
makilipo ola molorumulumunga
pele kangi pali makilipo ola naa
molomolo nimbele ungumuni
imbo marenga ipuki tirimele ulu
teko embambo tirimbelemunga
enonga paimbo ningo ipuki tir-
imele ulumu mainye purumo.
19 Paimbo nalo ulke timu te iye
enge nili teni poromo kinye we
enge nimbe angimo mele, Gote
paimbo ningo enge ningo pimele-
munga ungu pulumu enge pepa,
pora naa nimo. Aku ulke timu
melemunga ola imbi te moromo,
akumu i tepa: “Awilimu yunge
imboma kanopa imbi tirimo,”
nimbe molopa, “Imbo mareni
Awilimu yu nanga Gote nimele
imbomani ulu kerima pali tiye
kolangei,” nimbe moromola.

20 Ulke awili tenga mingi kou
goloni telima kinye kou silvani
telima kinye lepa, mingi un-
joni telima kinye maini telima
kinye ltemola. Mareni kongono
pengama teko, kongono lupe
lupema teremele. 21 Imbo teni
ulu kerima tiye kolomo lemo
yu Gotenga mingi kau molopa,
yunge mingi kake teli paa penga te
molopalie, yuni kongono pengama
manda tembaindo molombalo-
munga yunge nokoli iyemuni yu
mingi paa pengamu mele kongono
pengama manda timbelo.

22 Paimbo, nu iye kokelemu
nalo iye wenepomani aie konopu
ltemele ulu pulu kerima aku tepo
paa naa teambo ningo mune
mondoko liko umbulu tiko kowa
pungolio ulu pengama kau konopu
kimbo tiko teko molani. Ulu tumbi
nilima kinye, enge ningo pileli
uluma kinye, konopu mondoli
uluma kinye, imboma kinye taka
liko mololi uluma kinye, aku
uluma kau paa tepo molambo
ningo konopu kimbo tiko molani.
Imbo mare molko kondoko paa
Awilimunga imboma kau mo-
romele imboma kinye aku teko
uluma teko molowi. 23 Konopu
naa peremo iyemani keke lepo
toko nendo yando opa karaye
teamili nimele iyemanga unguma
paa naa pilimbo ningo umbulu
tiwi. Ungu kanoma pilko nimele
imboma kinye, ungu kanoma
ningo tirimele imboma kinye,
ungu kanomani irinale teko opa
karaye teangei nimbe peremo
mele nu pino. 24 Awilimunga
kongono tendeli kendemande
imbomuni mumindili kolopa ungu
karaye teamili nimbelo kinye
manda naa tembalo. Yuni i ulu
tepili: Yu imboma kondo kolopa
lipe tapondopa, unguma tumbi
tipe mane timbelo enge peli iyemu
molopa, imbomani yu kinye mu-
mindili kolko teko kenjinge kinye
pundu naa topa tiye kolopa, 25 yu
uluma tepa ungu nimbe tirimo
mele kanoko keri pilko yu toko
mainye mundungei tenge imboma
teko kenjirimele mele nimbe para

timbeindo taka lipe mane tipili.
Yuni aku tembalo kinye Goteni
kano imboma tapondopa, konopu
topele toko teremele ulu liko
manjiko keri pilko tiye kolko ungu
tukumemu ipuki tinge. 26 Aku
wali enonga imbo konopu altopa
pepa lipe manjili pembalo wali oi
kuromanga nomi Sataneni yunge
imboma molko yunge kongonoma
tendangei nimbe moko topa
karerimu akuna tiye kolko wendo
pungo konopu penga pepili manda
molonge.

3

Mulu mai talo pora nimbei tembalo waimanga imbomani ulu pulu keri awini tenge ungumu

1 Nalo i ungu paa liko manjeni
nimbo nimboi: Waima pora
nimbei tembalo kinye ulu paa
umbuni awini wendo ombalo.
2 Aku walimanga imbomani kou
mone kinye eno enongano kau
konopu mondoko, enonga imbima
kapi ningo eno none teko, we
imboma marake teko iri toko,
anupili lapalinga unguma pilko
naa liko, ulu pengamanga paa
tereno naa ningo, Gotenga ulu
kake telima pilipo teamili naa
ningo, 3 imboma kinye kondo
naa kolko, imbomani eno teko
kenjinge kinye tiye naa kolko,
ungu umbulkondo nindiko enonga
kangi nokoko naa kondokolio, aie
konopu ltemele uluma teko, imbo
konopu naa pepili konopuni ulu
kerima kau pilko teko, opa pule
toko imboma teko beambo tirimele, ulu pengama kinye opa pule
toko, 4 enoni enonga angenupili
imboma molko kenjengei ningo
opa pulemanga kindo tiko, ulu
mare tengeindo i ulumu tembo
kinye tepo kenjimbonje molo
i ulumu tembo kinye imbo te
umbuni timbonje ningo naa pilko
tumbi tiko we teko, eno enongano
konopuni pilkolio lino iye imbi
ola moromo imboma ningo pilko
enonga kangindo konopu tinge
uluma konopu mondoko Goteni
nimo mele pilko tengeindo konopu
naa mondoko, 5 Gotenga uluma
kangimuni kau tenge, konopuna tukundo Gotenga engemuni
lino lipe naa tapondopili lino
linongano manda teremolo ningo
aku teko teremele. Aku ulu teko
moromele iyema kinye tendekuna
kongono teko naa molko enonga
unguma naa pilko umbulu tiwi.

6-7 Aku iyemanga mareni
ambo mare linonga unguma
pilengei kondi tamili ningo pungo
mane tingeindo imbomanga ulke
marenga taka liko tukundo pungolio, aku ulkemanga moromele
ambo mare Gotenga unguma
wamongo naa pilko, konopuni
pilkolio ulu pulu kerima tepo
ambo kerima moromolo ningo
pilko, enonga konopu wamba
naa peremo kinye ulu lupe lupema tengeindo konopu tiko tono
kolko, iyemani pali mane tirimele
unguma waliwalima komuni
pimele nalo ungu tukumemu
kau wamongo naa pilko limele
ambo akuma kondi tonge kinye
aku amboma enonga ungu kolo
tolima pilko linge. 8 Oi iye Janes
kinye Jambres taloni Mosesinga
ungu nimoma kolo toromo, Isip
iye nomi kingimu naa pilipili
ningo Mosesinga unguma kinye
opa pule moloringili mele teko
kenjirimele iye kinye, niomani
kape aku teko imboma ungu
paimboma naa pilengei ningo
eno ungu paimboma kinye opa
pule moromele. Eno konopu paa
kerima pepili molkolio konopuni
kolo toli unguma kau pilko,
ungu paimboma mane tinge ulu
pulu te naa pepili moromele.
9 Nalo ungu paimboma kinye opa
pule toromele iyemani tenge ulu
imbomani pali kanokolio, aku
iyema keke lepo toko tenge mele

tumbi tiko kanongemunga eno
teko kenjirimele mele enge awili
tepa olandopa naa pumbelo. Oi
iye Janes kinye Jambres taloni
teringili mele enge naa perimu
mele aku ulu tembalo.

Poloni Timotindo nu Gotenga ungumu enge ningo ambolowi nimu ungumu

10 Nalo nu na ulu lupe lupe
pengama tero mele pilko morono.
Nani imbo ungu mane tiru ulu
kinye, tepo moloru uluma kinye,
na ulu terumanga pulumu kinye,
Kraist paimbo nimbo enge nimbo
ipuki tiru ulu kinye, imboma kinye
mumindili naa kolopo kandiki
tepo taka lipo moloru uluma kinye,
imboma konopu mondoru uluma
kinye, imbomani na teko kenjiko
mindili tiringi kinye kongonoma
tiye naa kolopo enge nimbo teru
uluma kinye, nu pino. 11 Na kombu
Antiok kinye Aikoniam kinye
Listra kinye aku taunomanga
andopo Gotenga kongonomu
tendepo moloru kinye na teko
kenjiko mindili tiko umbuni awini
tiringi meru mele nu pino. Aku
teko umbuni keri awini tiringi paa
mindili noru kanomu. Nalo Aw-
ilimuni na lipe tapondorumuna
kinye manda moro. 12 Ungu te
paimbo peremo akumu i tepa,
Kraist Jisasi kinye peya tapu toko
molkolio Goteni kanopa penga
pimo uluma kau tepo molamili
ningo aku teko molonge imboma
pali we imbomani teko kenjiko
mindili tinge. 13 Nalo teko ken-
jiko, kolo toko ungu paimboma
nimolo ningo mane tinge iyema
olandopa olandopa teko kenjiko
molko kenjinge. Enoni imboma
anjo kolo toko mane tinge kinye
Sataneni eno kondi tombalola,
aku wali eno enongano aku
ungu koloma ungu paimboma
ningo pilingela. 14 Nalo Timoti
nu ungu paimboma pilko likolio
akumu paa paimbo ningo enge
ningo pilerinu unguma Kraistinga
imbo pengamani nu aku unguma
mane tiringi kani pilkolio aku
unguma ungu paimboma ningo
pilko enge ningo ambolko pilko
kondoko molowi. 15 Gotenga
bukuna ungu moromomani Kraist
Jisasi paimbo ningo ipuki tirimele
imboma Goteni lipe tapondopa
mindili nolemala aulkena wendo
lipe yu kinye molko kondonge
aulkena lipe mondoromo mele
nimbe tirimo unguma nu ungulu
paa kelomu molkolio pulu polko
pilerinu kani paimbo ningo ipuki
tirino mele kamukumu wamongo
pilko kondowi. 16 Gotenga bukuna
moromo unguma pali Gotenga
Minimuni nimbe tirimuna pilkolio
toringi. Aku ungumani imboma
lipe tapondoromo mele i tepa, Aku
ungumani lino Gotenga imboma
molamili mele mane tipe, ulu
pulu keri teremoloma naa teamili
nimbe mane tipe, ulu pulu kerima
tiye kolopo molopo kondomolo
mele mane tipe, Goteni teko
molaio nimbe, ulu tumbi nilima
nimbe karomo uluma temolo
mele mane tirimo. 17 Gotenga
kongono tenderemolo imboma
yunge kongonoma tendemolo-
manga lipe manjilima pepili
kongono pengama tumbi tipo tepo
kondomolomunga enge nilima
lino kinye pepili nimbe lino aku
tepa mane tirimo.

4

Poloni Timotindo nu Gotenga unguma imboma paa ningo tiwi nimu ungumu

1 Gote kinye Kraist Jisasi taloni
imbo koinjoma kinye kololima
kinye enonga kot pilingele iye
talo kanoko molangili Kraist Jisasi
omba mona molopa iye nomi
king molopa melema nokom-
balomunga nani nundo i tepo
enge nimbo nio. 2 Kraistinga
unguma imboma ningo tiwi.

Ningo tinio kinye imboma ungu
pilinge lemo kape molo naa pilinge
lemo kape waliwalima unguma
ningo tiko tiye naa kolko, enonga
ulu teremelema tepo kenjirimolo
ningo pilko konopu topele tangei
ningo mane tiko, ulu pulu keri
teremelema naa teangei iri toko
mane tiko, eno Goteni kanopa
penga pimo uluma teko konopu
enge pepili molangei ningo mane
tiwi. Eno mane tinindo waliwal-
ima kandiki teko taka liko penga
teko mane tiwi. 3 Piliwi! Imboma
ungu paimboma naa pimolo ningo
umbulu tiko komu pipi tikolio,
eno ungu konopu tiko pilinge
unguma mane tinge iye awini
mako tonge waimu pele wendo
ombalo kani ungu paimboma tiye
naa kolko mane tiko kondowi.
4 Eno ungu tukumemu umbulu
tiko, kolo toko kange temane
lupe lupe tongema kau komu
tendeko pilko molonge. 5 Nalo nu,
waliwalima imbo konopu pepili
unguma wamongo moke teko
kondoko pilkolio, mindili te nonio
molo umbuni te nu kinye wendo
omo lemo aku umbunima we
meko, imboma ungu tukumemu
paa pilko liko konopu topele tangei
ningo tilko andoko, Goteni nu
nanga kongono iyemu molani
nimbe kongono tirimuma pali teko
kondowi.

Poloni yu nondopo kolomboi nimu ungumu

6 Na nondopa wendo ombalo ulu
pilipolio nu aku teko teani nio. Na,
Gote popo toko no wain ondoko
munduko yu tiringi mele, kinye
nanga mememuni imbomareni
na toko kondoko ondonge. Na
mai kombumu tiye kolopo pumbo
waimu nondopa wendo ombai
teremo. 7 Mele pengama liembo
nimbo na enge nimbo keri kuru
lipo lkiru. Lkiko pangei ningo owe
toringina kamukumu pumbo pora
tiro. Kraistinga unguma tiye naa
kolopo enge nimbo pilipo lkiru.
8 Aku tepo molorumunga kinye,
ulu tendekumu kau we peremo.
Owena kamukumu oromunga na
mele pengamu noipe moromo,
aku mele pengamu Awilimu, kot
tumbi tipe pimo iyemuni nando
nu iye tumbi nilimu nimbelie
timbelo. Na kau molola. Yuni
imbomanga kot pilipe moke
tembalo walimunga na kinye yu
ombalo mele paa kanamboa ningo
nokoko moromele imboma kinye
peya aku mele pengamu timbelo.

Poloni Timotindo ungu kopunge mare nimu ungumu

9-11 Demasini na tiye kolopa
purumu iyemu yu maina uluma
olandopa konopu mondopalie
ulke kombu Tesalonaikando pu-
rumu. Iye Kresens kombu Galesia
provins pumbe, Taitus kombu
Dalmesia distrik purumu. Luk kau
ya na kinye peya morombolo kani
nu aulke te paa korokolio na mo-
rona welea nondoko owi. Makoni
na kongono manda lipe tapondopa
tembalo kani yu opili liko meko
peya walio. 12 Andi ulke kombu
Efesus akuna Tikikus puwi nimbo
lipo munduru. 13 Onio kinye
aulkena ongo ulke kombu Troas
ongolio, ali wale pakoli kinye buk
mare kinye kongimanga kangini
teli bukuma kape, Karpusinga
ulkena noiru ltemo akuma liko
meko owi. Kongimanga kangini
teli buk paa penga, kou awili tepa
pulima naa komu tindiko paa liko
meko owi.

Pol molopa kenjirimu kinye Goteni yu lipe tapondopa engema tirimu ungumu

14 Aleksander, kou kapani
melema tepa wamoromo iyemu,
yuni na paa tepa kenjirimu. Yuni
na kinye tepa kenjirimumunga
Awilimuni yu pundu tombalo.
15 Yuni linonga ungu nimoloma
paa konopu naa mondopa aku

unguma kinye opa pule molopa
mainye pupili nimu kani nu aku
tepa tepa kenjimbelo kani yu
kanoko kondoko molowi!
16 Nanga kotemu pulu polko
pileringi wali imbo teni na kot teru
mele naa tapondorumu. Palini
na tiye koloringi. Goteni aku
iyemani teko kenjiringimunga
pundu naa topa tiye kolopili aku
tepo konge tero. 17 Iyema na
tiye koloringi nalo Awilimu na
kinye tapu topa kotena angilipe
na engemu tirimumunga kot
kombuna Juda imbo naa molko
imbo lupema moloringi imboma
na ungu tukumemu nimbo tiru
kinye manda pileringi. Na kotena
enge naa tilkanje laionomani na
toko nangei nilimala nalo Aw-
ilimuni na naa kolambo nimbe lipe
tapondorumu. 18 Yu mindili nopili,
tepo kenjimili ninge walimanga
pali Awilimuni na lipe tapondopa
wendo lipelie nimbei, yu iye
nomi kingimu molopa nokoromo
mulu kombuna na manda ombalo
kani oi maina molopa kondopili
nimbelo. Waliwalima yu kapi
nimbo imbi lipo pala tondolipo
kau pamili. I paa.

Pipiamu topa pora timbeindo Poloni kamukumu nimu unguma

19 Ambo Prisila kinye yunge
omenu Akwila talo kinye, One-
siforus yunge imboma kinye,
Poloni eno molko kondaio nimu
nindiwi. 20 Iye Erastus ulke kombu
Korin we moromo. Trofimus kuro
torumuna ulke kombu Miletus
molopili tiye kolopo oru. 21 Kombu
ali teremo walima oi wendo naa
opili na morona wambo ningo
aulke te enge ningo korokolio
owi. Yubulus kinye Pudens kinye
Linus kinye ambo Klodia kinye
linonga angenupilima Kraistinga
imbomani pali nu molko kondowi
nimele.
22 Awilimu nunge minimu kinye
molopili molani. Yuni eno kinye
konopu noipe molopili molangei. I
peya nio.

Poloni Iye Taitus Pipia Topa Tirimu Ungumu Taitus

Poloni I Pipia Topa Tirimumunga Ungu Pulu Mare

Taitusini Pol kinye tapu topa kongono tepa andorumu. Krit kombuna molorumu wali, Poloni i pipiamu yundo tipe mundupelie Kraistinga imboma molko kondonge mele mane tirimu. Ungu kolo toko mane tilima kane kane molowi nimu. Imbomani Taitus kinye karaye teko umbulu tiringi wali Taitusini tembalo mele kape Poloni mane tipelie i pipiamu topa panjirimu.

Goteni imboma nu kinye konopu keri panjinge wali Jisas eno yando lipili ningo tapoko tumbi ningo molani nimbelie enge tipili.

Poloni i pipiamu tombaindo pulu polopa torumu unguma

1 Na Pol, Gotenga kongono tendeli kendemande iyemu. Na Jisas Kraistini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu. Yuni na lipe mundupelie, Goteni nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimu imboma paimbo ningo enge ningo pimele mele olandopa enge ningo pilko, ungu tukumemuni imboma Goteni kanopa penga pimo uluma pilko taka liko tenge mele lipe ondoromo ungumu pilko kondangei liko tapopuwi nimbe na lipe mundurumu. 2 Goteni waliwalima koinjo molko kondoko kau punge ulu timbelomu nokoko molangei ningo liko tapondani nimu. Aku ulumu walite kape kolo paa naa toromo Gote akumuni paa koro oi yunu molopalie lino koinjo molopo kondopo kau pumolo ulumu timbo nimbe, nimbe panjirimu ulumu. Yuni tembo nimo mele paimbo teremo iyemu. 3 Pele, yunu wai panjipe imbomani ungumu pilengei wendo opili nimu walimu wendo orumu kinye na kanopa lipe yunge ungumu andoko ningo tindiwi nimu. Aku nimu Gote, linonga Tepa Lili Iyemu. Yuni na ungu kanomu ningo andoko tiwi nimuna na ungu kanomu nimbo tilipo andoro.

4 Taitus, nu kinye ilto Kraistinga iye talo morombolo. Nu Kraistinga iyemu molko kondani nimbo nani nu nokoromunga nu nanga kandi malomu morono, nani i pipiamu topo nu tiro. Lapa Gote kinye, linonga Tepa Lili Iye Kraist Jisas kinye, eloni nu kinye konopu noiko, nu konopu ame topili taka liko molani nengili.

Taitusini Kraistinga imboma nokoko kondonge iye penga mare mako topili nimu ungumu

5 Nu kinye peya kombu Kritina kongono terimulumu nuni teko pora tieni. Oi nani nu tewi niu mele nuni aku teko taunomanga pali andoko Kraistinga imbo talapema nokangei ningo tapu iye mare mako towi nimbo akuna molani niu. 6 Tapu iyema mako tonindo eno uluma teko molonge mele kanokolio mako towi. Aku iyema imbomani kanoko keri pilinge ulu te eno kinye naa peli iyema molonge. Eno ambo tendekumu kau lili iyema molonge. Enonga bakuluma Kraist paimbo ningo ipuki tiko, imbomani i bakuluma ulu kerima teko eno none teremele naa ningo, enonga anupili lapalinga unguma tui naa tinge. Aku teli iyema kau tapu iyema molangei mako towi. 7 Kraistinga imbo talapemanga tapu iyemani Gotenga kongonomu nokoromele kani imbomani kanoko keri pilinge

ulu te eno kinye naa peli iyema
molangei. Iye awili none teremele
iyema imboma enge ningo nokoko,
nondoko mumindili kolko, no enge
nili namboi ningo, imboma kinye
opa teko, kou mone kinye melema
kumo meko aku kongonomunga
kou awini limolo ningo, aku teko
molko kenjinge iyema tapu iyema
naa molangei ningo mako naa
towi. 8 Imbo ponenge oromelema
nokoko kondoko, ulu pengama
kau tengeindo konopu tiko teko,
we teambo konopu ltemele uluma
umbulu tiko naa pilko, imbo
konopu pepili konopuni ulu
pengama kau teko, ulu tumbi
nilima kau teko, Gotenga iye kake
telima molko, eno enongano yu
mele mele enge ningo nokoko
kondoromele iyema akuma kau
tapu iyema molangei. 9 Kraistinga
ungu tukume oi mane tirimulu
akumu enge ningo ambolongeindo
amboromele iyema kau tapu
iyema molangei ningo mako towi.
Aku tepa molombalo iye teni
kau imboma manda lipe tapon-
dopa, imbomani pilkolio paimbo
Gotenga ungumu ningo enge ningo
pilinge ungu tukumemu manda
mane tipe, ungumu naa pilko tui
tirimele imbomani pilko teremele
mele paa pilengei enge nimbe
mane timbelo ningo aku teli iyema
tapu iyema molangei ningo mako
towi.

Nomuna ltemo kombu Krit Kraistinga imboma paimbo ningo enge ningo pimele ulu tiye kolko molko kenjingei ningo imbo awinini teko beambo tiringima moloringi nimu

10 Kraistinga imbo kombu
Krit moromelemanga iye awini
Gotenga ungu tukumema naa
pilko tui tiko, imboma kolo toko
tiko ungu awini we nimele. Juda
iyemani Gotenga oi ungu manema
pilipo kangi te kopemili nimele
iyemanga awini aku teko teremele
kani wamongo kanokolio tapu
iyema mako towi. 11 Aku iyemani
ningo kenjirimelemunga imbo
lapu marenga ambo bakulu im-
boma pali paimbo ningo ipuki
tirimele ulumu teko embambo tiko
altoko paimbo ningo pilingeindo
pereremele kani kolo toko mane
tirimele mele naa nengei, molo
niwi. Kou mone liemili ningo lino
Kraistinga imboma manda naa
temolo uluma teangei ningo kondi
toko ungu mane tirimele mele paa
manda molo. 12 Aku kombu Krit
iyemanga lipe manjili iye teni kape
oi nimbeindo,

Krit imboma waliwalima kolo toko,
kongi timbili mele imbo kerima molko,
langi awini nongo kongono naa teko tiye tiye kolko we mo-
romele,

nimu. 13 Yuni aku tepa nimu
ungumu paimbo nimu kani
aku ulu teko kenjirimele iyema
Kraistinga ungumu kau paimbo
ningo enge ningo pilko, kolo toli
unguma tiye kolko naa pilengei
ningo aku teko ningo amenge
tewi. 14 Juda imbomanga kange
temanema kinye, ungu tukumemu
naa pimolo nimele iyemani ungu
lupema mane tirimele unguma
kinye, naa pilko molangei kani
enge ningo niwi. 15 Imbo mare
kake tepili moromelemani langi
kinye melema kake telima ningo
kanokolio ltimele. Nalo ulu pulu
kerimani kalaro mondoromo
imboma, Kraist paimbo ningo naa
pilko moromele imbomani langi
kinye melema kalaro moromo
ningo kanoko naa moke teremele.
Aku iyemanga konopuma kape
konopuni uluma pilko moke
teremele mele kape kalaro kau
molopa keri ltemo. 16 Keremani
Gote pimolo nimele nalo ulu
teremelemani Gote naa pilko
yunge unguma liko tui tirimele

nimbe lipe ondoromo. Aku iyema
Goteni paa kanopa keri pimo.
Gotenga unguma tui tiko, ulu
penga tendekure kape manda naa
teremele.

2

Taitusini imbo lupe lupema mane timbelo Poloni nimbe tirimu unguma

1 Aku iyemani aku ulu teko
kenjirimele nalo nuni Kraistinga
ungumu ungu tukumemu ningo
enge ningo pilko moromele imbo-
mani pilkolio uluma teko molonge
mele imboma ningo tiwi.

Amboi andama Goteni kanopa konopu mondoromo uluma teangei nimbe, ambo wenepoma teko kondonge mele nimu ungumu

2 Iye andama ungu mane tikolio
ninindo, eno no awini nongo
keke lepo naa toko, wamongo
konopu leko, we konopu teremo
uluma umbulu tiko naa pilko
imbo konopu pepili konopuni ulu
pengama kau pilko teko, Gotenga
ungumu paimbo ningo enge ningo
pilko, tiye naa kolko, imboma
konopu mondoli ulumu paa
ambolko, eno kinye umbunima
wendo ombalo kinye enge ningo
molangei ningo niwi.
3 Aku tekola ambo amboima
mane tikolio nini, Gotenga
unguma taka liko pilko yuni
kanopa penga pimo uluma
teko molko, imbomanga ungu
umbulkondo naa nindiko, no
enge nilimani eno naa nokopili
ningo molko, amboma kinye
enonga bakuluma kinye ulu
penga tengema mane tiengei
niwi. 4 Ambo amboima aku
teko ulu pengama teko molonge-
munga ambo wenepoma teko
molonge mele manda mane
tikolio ningeindo, enonga iyema
kinye bakuluma kinye konopu
mondoko, 5 aie konopu ltemele
uluma umbulu tiko naa pilko
imbo konopu pepili konopuni ulu
pengama kau pilko teko, we iyema
kinye ulu kerima naa teko, aku ulu
kerimanga konopu kape naa leko,
enonga ulkema nokoko kondoko,
enonga imboma nokoko kondoko,
enonga iyemanga unguma taka
liko pilko liko molangei nengei.
We imbomani Gotenga unguma
marake naa teangei ningo ambo
amboimani aku teko teangei.

Iye wenepoma kanoko tenge ulu pengama kau Taitusini aku tepa kau tepili nimu

6 Iye wenepoma kape aku teko
mane tikolio ninindo enonga
konopuma kinye ulu tengema
kinye penga teko enge ningo
nokoko kondangei enge ningo
ningo, 7 nu nunu ulu terenoma
eno kanoko manda leko tenge
ulu pengama kau tewi. Unguma
imboma mane tiembo ningolio
konopuni pilko kondoko ungu
tumbi nilima kau ningo kolo
naa toko, imboma owe teangei
ningo ungu kondowa liko naa
niwi. 8 Ungu penga paimboma
kau ningo, imbomani pilkolio
kolo toromo ninge unguma naa
niwi. Linonga opa pulemani lino
umbulkondo ungu te manda naa
nindinge. Lino ningo kenjinge
kinye pipili kolangei ningo aku
teko tumbi tiko ningo tiwi.

Kongono we tendeli kendemande imboma enonga nokoli iyemanga unguma pilko tenge tiengei nimu ungumu

9 Kou naa liko kongono we
tendeli kendemande imboma
mane tikolio ninindo, enonga
nokoli iyemanga unguma taka liko
pilko liko, enoni kanoko penga
pilko konopu tinge kongonoma
kau teko, ninge unguma karaye
naa teko, 10 enonga nokoli iyemani
nokaio nimele melema kape wapu
naa liko, kongono imbomani
kongono tumbi tiko naa teko,

melema wapu linge ningo konopu
awini kimbo naa tinge uluma kau
teangei. Aku ulu teko molonge
kinye we imbomani kanokolio lino
Lipe Tapondopa Mindili Nolemala
Aulkena Wendo Lili Gotenga
ungu tukumemu kapi ningo pilko
liengei ningo kongono tendeli
kendemande imboma aku ulu teko
molangei niwi.

Jisas Kraist kelepa ombalo nimbo nokopo molopo, konopundo kake tepili molamili ungumu

11 Goteni lino imboma pali
we kondo kolopa lino kinye
konopu noirimu ulumuni maina
imboma mindili nolemala aulkena
wendo ongo, na kinye peya molko
kondonge aulkena pangei lipo
tapondambo nimu. 12-13 Gotenga
we kondo kololi ulu pulumuni
lino molopo kondomolo mele
mane tirimo. Aku ulu pulumuni
lino Gotenga unguma umbulu
tipo kuromanga nomi Satanenga
unguma pimolo mele umbulu
tipo molo nimolo mele mane tipe,
lino linongano konopuna pimolo
ulu kerima konopu naa tipo tiye
kolopo, konopuma kinye ulu
temoloma kinye wamongo nokopo
kondopo, ulu pulu pengama tepo
tumbi tipo molopo Goteni kanopa
penga pilimbelo uluma kau tepo
molomolo mele mane tirimo.
Jisas Kraist linonga Gote Awilimu,
linonga Tepa Lili Iyemu pa teli
enge nilimu kinye ombalomunga
lino ya maina konopu tipo nokopo
moromolo kinye Gotenga we
kondo kololi ulu pulumuni teangei
nimbe mane tirimo uluma tepo
molamili mele mane tirimo.
14 Ombalo iye Jisas Kraistini imbo
mare nanga imboma molangei
kani ulu pulu kerima naa teko,
enonga konopumanga ulu pulu
kerima naa pepa kake tepili
molangei nimbe linonga pundu
tondombaindo linonga nimbe
kolo wangopa kolondopa yunge
mememu ondopa lerimu ulu pulu
pengama kau tengeindo tono
kolko teko molonge imbo talape
te wendo ongo, na nanu nokombo
talapena ongo molangei nimbe
yuni aku ulu tenderimu.

15 Ungu aku tepama tapu tereno
imboma paa mane tiwi. Imbo-
manga tapu iyemu moro ningo
ungumu pilko ulu pengama teko
moromele imboma ulu pengama
teko molko kondoromele mele
tiye naa kolko konopu enge nipili
molangei enge ningo ningo imbo
ungumu naa pilko teko kenjir-
imele imboma tiye naa kolko
iri toko ulu akuma umbulu tiko
ulu pengama kau teko molangei
ningo ningo tiwi. Nunge ungu
ninioma liko tui tiko ungu taka naa
tondangei ningo nunge unguma
imboma pali pilengei ningo enge
ningo ningo tiwi.

3

Kraistinga imboma teko kondangei ungumu

1 Nuni imboma altoko mane
tikolio ninindo, enonga iye
nomima kinye gavman imboma
kinye enoni ungu ningema taka
liko pilko liko, liko awili tiko
teko molangei. Enoni ungu
ningema tiye naa kolko, kongono
tingema waliwalima tumbi tiko
teko kondoko, 2 imbo tenga ungu
umbulkondo naa nindiko, imboma
kinye opa teko ungu karaye naa
teko, imboma kinye ulu kandiki
telima teko molko, eno enonga
imbima liko ola naa munduko, im-
boma pali liko awili tiko molangei
niwi!

Lino tepo kenjipo molorumulu kinye Goteni lino we kondo kolorumu ungumu

3 Lino kape oi ulu keri pengama
konopu lepo moke tepo naa
kondopo molopo, linonga iye
nomimanga unguma naa pilipo,
kuromanga nomi Sataneni lino

kolo topa ungu nimuma pilipo
lipo keke lepo topo ulu keri lupe
lupema terimulu. Ulu pulu keri
akuma kau temilindo kamele
akopo konopu tipo molorumulu.
Imbo lupema tepo kenjipo enonga
melema kanopo kumo mepo
molorumulu. Lino imbo lupema
kinye kanopo keri pilerimulu,
enoni aku tekola lino kanoko keri
pileringi. 4 Oi lino aku tepo tepo
kenjipo molorumulu nalo kinye,
lino Lipe Tapondopa Mindili Nole-
mala Aulkena Wendo Lili Goteni
imboma nani eno we kondo kolopo
eno we konopu mondopo tero
mele kanangei nimbe 5 yuni lino
tepa lipe, mindili nombo pulimala
kombuna wendo lipe, yu kinye
peya molopo kondomolo kombuna
lipe mondorumu. Linoni ulu pulu
penga mare terimuluna kanopalie
yuni lino naa lipe tapondorumu.
Ulu pulu penga tendekure kape
paa naa terimulu. Ulu pulu
kerima kau tepo molamili yuni
lino we kondo kolopalie lipe
tapondorumu. Jisasini tenderimu
akumu paimbo linonga nimbe
tenderimu nimbo enge nimbo
pilipolio no ltimulu ulu kanopalie
Mini Kake Telimuni lino Gotenga
bakuluma molangei nimbe aku
tendepa, enonga minima koinjo
pangei nimbe aku ulu tenderimu.
Gote yuni lino aku tepa lipe
tapondorumu. 6 Lino Lipe Tapon-
dopa Mindili Nolemala Kombuna
Wendo Lili Iye Jisas Kraistini
linonga nimbe tenderimumunga
Goteni Mini Kake Telimu lino paa
koya lepa tirimu. 7 Kraistini lino
kinye konopu noipe we kondo
kolorumu akumunga Goteni lino
kanopalie linonga ulu pulu kerima
tiye kolopa konopu tumbi nimbe
peli imboma nimbe kanopa, eno
paimbo koinjo molopo kondopo
kau pumolo ningo enge ningo
pilko konopu tiko nokoko kondoko
moromele ulumu paa paimbo
wendo opili nimbe yuni Mini Kake
Telimu lino tirimu. 8 I ungu niomu
paimbo. Gote yu paimbo ningo
enge ningo pimele imbomani ulu
pengama paa wamongo pilko
teangei ningo i ungu nioma im-
boma paa pilko liko teangei ningo
enge ningo mane tiwi. Aku tepa
uluma paa ulu pengama, akumani
imboma lipe tapondoromo uluma.

9 Nalo imbomani keke lepo
toko Kraistinga unguma tumbi
tiko naa pilkolio ungu marenga
puluma pilemili ningo opa karaye
we teremele unguma kinye, anda
kolepalemanga imbima temane
toko tirimele unguma kinye,
imboma kinye we irinale teremele
unguma kinye, Mosesini ungu
mane nimbe tirimu ungu puluma
apureli teko ungu we nimele
unguma kinye, aku ungumani eno
molko kondonge mele naa lipe
tapondoromomunga aku unguma
umbulu tiko, aku teko nimele
imbomanga nimele unguma naa
piliwi. 10 Imbo teni ungu mane
te timbelo molo ulu te tem-
balomunga Kraistinga imboma
popo tiko naa molonge lemo
aku imbomu ningo amenge teko
tembalo ulu tiye kolopa tumbi tipe
molopili niwi. Altoko wali talo
tiko aku ulu naa tewi ninio kinye
naa pilimo lemo yu kamukumu
tiye kolko umbulu tiwi. 11 Nunge
ungumu naa pilipe we aku tepa
tembalo imbomu ulu pulu keri-
mani yunge konopumu tepa keke
lepo tondoromo, yu alowa tendeli
iyemu. Yuni tepa kenjimbelo ulu
yunu kape lipe manjipelie kombu
kerina pumbo nimbe pilimbelo.
Yunge teremo ulu aku tepama
liko manjikolio yu tiye kolko
umbulu tiwi. Yuni teremo ulu naa
keleambo nimbelomunga aku tepo
nio.

Pipiamu topa pora timbeindo
Poloni kamukumu nimu unguma

12 Nani iye Artemis molo Tikikus
nu moloniona puwi nimbo lipo
mundumbo ombalo kinye na
Nikopolis taun molombona paa
pambo ningo aulke te kanoko liko
paa welea owi. Kombu poporome
topa ali tembalo wali na akuna
molombo. 13 Apolos kinye ungu
manema pileli iye Senas kinye
elo aulkena pungele wali melte
molo naa lepili kani paa tapowi.
14 Linonga Kraistinga imbomani
wamongo pilko kondokolio mele te
molo lembalo imboma kinye um-
buni pembalo imboma kinye lipo
tapondamili ningo Goteni teangei
nimu uluma teko molangei. Eno
we molko kongono pengama naa
teko imboma lipe tapondombalo
uluma naa teko molonge kinye
keri.
15 Na kinye moromele imbomani
pali nu molko kondowi ningo,
ningo mundurumele. Kraistini
konopu mondaio nimu mele lino
aku teko konopu mondoromele
imboma nuni molko kondaio niwi.
Goteni eno pali konopu noipe
kondo kolopa molopili molangei. I
peya nio.

Poloni Filemon Pipia Tipe Mundurumumu

Filemon

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Poloni ka ulkena pepalie wali Onesimusindo ungu tukumemu nimbe tirimu wali Onesimusini Jisas ipuki tirimu. Oi kongono kendemande teli iye Onesimusini yunge nokoli Filemon tiye kolko kowa purumu akumunga Poloni Filemonendo Onesimus ulu keri terimu tiye kolopa yu topa naa konopili nimbe i pipia topa mundurumu.

Goteni nu imbo keri konopu topele toringima kandiki teko tapu tewi nipili!

1-2 Na Pol, Jisas Kraistinga kongonomunga, ka ulke pero. Linonga angenu Timoti kinye molopolio Filemon, nanga kongono tendeku iye kanopa ltendeli pengamu kinye, linonga kemulu Apia kinye lino opa kalale iyema Gotenga i opa akumunga moromolo iye Arkipus kinye Kristen imbomani nunge ulkena nombeya teremelema kinye eno wayendo i pipia topo tiro.

3 Linonga Lapa Gote kinye Awili Jisas Kraist eloni eno kinye konopu noiko enonga konopu ame topili molaio nengili.

Filemon ulu penga teremomuni Polonga konopu tepa tono tenderimu

4-5 Gote kinye konge tepolio wali imbomani nando ningei nu Awili Jisas Kraist paa ipuki tikolio Gotenga imbo wayema konopu mondorono nimele akumunga wali walima nu konopu lepolio Gote kinye paa tereno nio. 6 Nu lino kinye popo tipo Kraist ipuki tirimolo aku ulumuni lino Kraist kinye popo tipo molopolio mane ungu waye ltimolo akuma lino paa lipo manjemili enge tipe makinjipili nimbo Gote kinye aku tepo konge tero. 7 Nanga ango, nuni Gotenga imboma waye paa konopu tirino aku tereno ulumuni imbomanga konopuma teko enge tirino. Akumunga nanga konopu paa ame topa paa tono kolto.

Filemononi Onesimus angenu mele altopa lipili nimu

8 Ulu te nu teani konopu lteo. Kraistinga imbina Aku ulumu teani nimbo nundo manda nimbo. Nalo nunge ulu pengama lipo manjipolio, 9 ungu enge nilimu nundo naa nio. Imbo lupema konopu mondoli ulumuni ilto lipe popo tirimo akumunga taka lipo nio. Na Pol, Kraist Jisasinga ungumu nimbo andopo tiro iyemu, kinye aku kongonomunga ka ulkena pero kani 10 nanga ungulu Onesimus kinye ulu pengama teani nimbo nu walipo pilto. Oi ka ulkena peru wali Onesimus na moloruna orumu wali Kraist paa ipuki tipili nimbo yu taporu. Akumunga yu nanga ungulu tukumemu nio. 11 Oi nu tapombai kongonomu penga tepa naa terimu. Nalo kinye ilto waye tapombai paa penga tepa tembalo.

12 Kinye nu moronondo yu tipo munduro. Nanga konopumu yu kinye oromo. 13 Na ungu tukume nimbo para tirumunga ka ulke pepolio, nu kolona na kinye kongono tepili nimbolio nani yu na kinye molopili nindu lemo na paa tono kolto. 14 Nalo nuni aku ulumu ee oi neni konopu lepolio akumunga yu naa noipo molto. Nu i ulu tewi ungu naa nio. I konopu lteo, nuni na kinye ulu pengamu teko taponio lemo aku nunge konopuna nunu tewi. 15 Onesimusini nu alaye kolo tiye kolorumu aku paimbo wendo orumu. Nalo yu

altoko tukundo lieni nu kinye
kamukumu molangili aku ulu
oi wendo ombalo konopu lteo.
16 Kinye nuni yu nunge kongono
kendemande iyemu kau konopu
naa lewi. Paimbo, yu nunge
kongono kendemande iyemu nalo
kinye nunge angena tukumemu
nu paa konopu mondonio. Nani
kando wali yu nanga kandi ango
konopu lepo yu konopu tiro. Nalo
na lipo manjiro, yu paa konopu
mondonio. Nuni yunge kon-
gono kendemande tembalomuni
konopu mondonio nalo Kraistinga
iyemu ningolio nunge angena
tukumemu konopu lekolio yu
kanoko paa konopu mondonio.
17 Kraistinga kongonomunga ilto
pinyewe koinje iye talo, akumunga
nuni na tukundo linio mele aku
teko Onesimus tukundo liwi. 18 Oi
ulumare nu kinye tepa kenjirimu
lemo molo pundu mare nu kinye
angilimo lemo akupe na kinye
pundu angilipili yunge imbina
nanga imbi kolo wangondowi.
19 Nani pundu akumu pundu
tombo. Na Pol nanga kimuni i
ungumu toro. Nunge pundu na
kinye angimo ungumu manda
nilka. Nu lipo tapondoru kinye
molko koinjo kau puniomunga
pundumundo nio. Nalo nani
aku ungu naa nimbo. 20 Ango,
piltinoya. Ilto Kraistinga iye talo.
Awilimunga imbina nuni neya
aku ulu pengamu na kinye tekolio
nanga konopu teko penga tiwi.
21 Na paa i tepo lipo manjiro,
nuni nanga ungumu lombilinio
akumunga nani i pipiamu nunge
tondoro. Nani nu walipo pilipo
Onesimus kinye teani nio mele
maindo munduko ulu pengamu
paa olando tenio aku konopu lteo.
22 Ungu te kape nimboi. Goteni
enonga konge teremelema pimo
nimbo ipuki tiro. Pimona na al-
topa eno moromelena ombo. Aku-
munga na ombo pembo nunge
ulke kiripi te nanga amenge teko
noindiwi.

*Polonga kongono tendeku imbo-
mani Filemonondo molowi ningi*

23 Epafrasini nu molko kondowi
nimo. Yu kape ka ulke peremo. Yu
kinye ilto waye Kraist Jisasinga ka
iye talo. 24 Nanga kongono tendeku
iyema, Mak kinye Aristarkas kinye
Demas kinye Luk kameni kape nu
molko kondowi nimele.
25 Awili Jisas Kraistini eno kinye
konopu noipe enonga minima
nokopa kondopili molangei.

Hibru Imboma Pipia Topa Tirimu Ungumu

Hibru
I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Imbomani i pipia torumu iyemunga imbi naa liko manjirimele.

I pipia torumu iyemuni Jisas yu oi imboma kinye enselemanga olandopa moromo iyemu nimbe mane tirimu. Jisas kau melema palinga olandopa moromo iyemu lipo manjemili nimbe i pipia topa panjirimu. Israel imbomanga Gote popo tondoli uluma pali Jisas yuni aku uluma ara tipe pora tirimu. Yunge terimu ulumu Israel imbomanga uluma pali ongondorumu.

I ungu kambu torono wali oi teringi uluma liko manjikolio Jisas yu kau ulu tukumemu terimu ningo yu imbomanga kinye melemanga pali olandopa iyemu ningo ipuki tieni nipili!

Mulu Kombuna Enselema Mandopa Moromele, Jisas Olandopa Moromo Ungumu

Kinye, Gotenga Maloni lino Gotenga unguma nimbe tirimo

1 Paa koro oi Goteni waliwalima
lino Hibru imbomanga ara kaue
kamendo yunge ungu nimbe
mundulima ningo tiringi pro-
fet iyemani yunge ungu mane
tirimuma pilkolio linonga ara
kaue kame ningo tiengei nimbe
lipe mundurumu. Imboma paa
pilengei nimbe lipe tapondorumu
wali kano iyemani ulu awini liko
ondoko ungu awini ningo tiringi.
2 Nalo i peyalime waina Gote
Yunge Maloni lino yunge unguma
nimbe tindipili nimbe maina
mainyendo lipe mundurumu. Aku
Ungulumu Goteni nanga melema
kamukumu yu timbo, lipe noipe
molombalo nimu ungulumu. Kano
Ungulumu yu Goteni oi mulu
mai melema tembo nimu melema
pali terimu iyemula. 3 Enamu pa
teremo mele aku tepa Malo pa
teremo akumuni Gotenga pa enge
nimbe teremo pa telimu lino lipe
ondorumu. Gote moromo mele
Malo aku tepa moromo. Malonga
ungu engemuni melema pali tepa
enge tirimo. Yuni linonga ulu
pulu kerima omba mainye pupili,
lino imbo kalaro naa mololima
molangei nimbe kongono tepa
pora tipelie melema pali nokom-
baindo mulu kombuna Iye Nomi
King Awili Olandopamunga imbo
kindo pumbe moromo.

Gotenga Malo paa olandopa moromo, enselema mainyendo moromele aku ungumu

4 Aku terimuna Lapani yu nanga
Malo imbi tirimuna aku imbi
mololimu paa olandopa ltemo,
mulu kombuna enselemando imbi
lepa Gotenga kongono tendeli
iyema nimu aku imbimu paa
mainye, aku tepa mele yu paa
olandopa enselema yunge maindo
moromele.

5 Goteni nimbeindo:

Nu nanga Malo, kinye na nunge
Lanie, *(Sng 2:7)*

nimu mele ensel tendo walite aku
tepa nimuya? Aku molo. Yunge
Malondo kau aku ungu nimu.
Molo yuni nimbeindo:

Na yunge Lapa molombo, yu
nanga Malo molombalo,
(2Sa 7:14)

nimu akumu ensel tendo nimuya?
Aku molola. Malondo kau aku
ungu nimu. 6 Yundo ungu te
kape nimula. Yunge ungulu
komomu maina lipe mainyendo
mundupelie Goteni yunge ensele-
mando nimbeindo:

Ungulumu kapi ningo yunge imbi
liko ola mundeio, *(Lo 32:43)*
nimu. 7 Enselema teremele ulu lipe
manjipelie i tepa nimbe peremo:
Yunge enselema poporomemu
mele molko, yunge kongono
tendeli iyema tipe mele
moromele. *(Sng 104:4)*
8 Nalo Goteni Malondo nimbeindo:
Awilimu, nu waliwalima iye
nomi kingimu morono mele
molko kau punio.
Nuni ulu tumbi nilima teko im-
boma nokonio.
9 Nuni ulu pulu tumbi nilima
undukana konopu mon-
dorono.
Ulu pulu kerima konopu naa mon-
doko paa naa tereno,
akumunga nunge Goteni nu iye
nomi king molko melema
pali nokani nimbe kanopa
lipelie nunge imbomanga
pali imbi paa olandopamu
nu tirimu.
Nu aku tepa tepa kondorumu-
munga imbomanga pali
tono koromele mele
Goteni nu tepa tono kondom-
balona nu paa olandopa
tono kolonio, *(Sng 45:6-7)*
nimu. 10 Goteni Malondo ungu te
peya nimbeindo,
Awilimu, oi pulu polko nuni
maimu enge nimbe lepili
teko, nunge kimuni mu-
lumu kinye akuna ltemo
melema kinye wamorunu.
11 Aku mele talo pora nimbelo, nalo
nu waliwalima molko kau
puruno.
Wali pakolima pingi pumbe tungu
nimbe keri ltemo mele mulu
mai talo aku tepa bembo
nimbelo.
12 Imbomani wale pakoli tulema
toko ltengeindo kimbu-
rumele mele nuni mulu mai
talo aku teko kimbunio.
Wale pakoli te lupe panjingeindo
kolo wangoromele mele
nuni aku teko aku mele talo
kolo wangonio.
Nalo nu nunu aku teko alowa
naa teko, morono mele wali
walima molko, waliwalima
molko kau punio, *(Sng
102:25-27)*
nimu. 13 Goteni oi walite nim-
beindo,
Nunge opa pulema nuni nokani
nimbo pele eno topo mainye
mundumbo kani i teli oi nu
na kinye peya kopu tepo iye
nomi talo molambili
nanga imbo kindo ongo molani,
(Sng 110:1)
nimu aku ungumu ensel tendo
nimuya? Aku molo. 14 Aku
ungumu enselemando naa nimu
lemo enselema naimeleya? En-
selema mini mele molko Gotenga
kongono tendelima. Akuma
Goteni yu peya kamukumu kopu
tepo molamili waio nimu imboma
liko tapondoko nokangei paio
nimbe lipe mundurumo enselema.

2

Goteni lino tepa limbelo aku ulu awilimu

1 Manda, Jisas yu imbi lipe
olando moromomunga ungu
tukume oi pilerimuluna ulu teni
lino wendo lipe mepa naa pupili
nimbolio aku ungumu konopu
kimbo tipo enge nimbo ambolopo
molamili. 2 I ungu liko manjeio.
Goteni oi linonga ara kaue kame
kinye ungu nimbe panjipe mi
lerimu ungumu eno nokorumu
wali Goteni linonga ara kaue
kame ungu mane Mosesini tipili
nimbe enselemani Moses ningo
tieio nimu. Yunge ungu mane
ningima enge nimbe perimuna
kano ungu manema naa pilko
toko tangondoringi imboma teko
kenjiringimunga mele pundu to-
rumuna ltingi. 3 Nalo kinye Goteni
Jisas lipe mundurumuna lino lipe
tapondopa mindili naa nangei, na
peya molamili nimo ulu akumu
paa olandopa. Goteni lino kinye

lipe tapondombaindo tepa limbelo
ulu paa olandomu tiye kolomolo
lemo pele lino ulu pulu keri
teremolomanga ambe tepo kowa
pumbo mindili naa nomoloya?
Kowa paa manda naa pumolo.
Goteni lino tepa limbelo mele ungu
akumu oi kumbe lepa Awili Jisas
yuni yunu nimbe tirimu kinye
pele aku ungu nimumu pileringi
iyemani yando linondo i ungumu
paimbo ungumu ningi. 4 Aku wali
Goteni kano iyema engema tirimu
kinye enoni imboma mongoni
kanoko konopu kimbo tingei ulu
enge nilima teringi. Goteni Mini
Kake Telimunga engemu lipe yunu
konopuni pilipelie kongono molo
ulu lupe lupema tenge engema
ungu ningo tiringi imboma moke
tepa tirimu. Goteni Malonga ungu
tukumemu paimbo ningo pilengei
nimbe kano iyema enge tirimu.

*Goteni Jisas Yu yunge angenupil-
ima mele molopili nimu ungumu*

5 Mai koinjo te wendo ombalo ni-
molo aku maimu Goteni nokangei
nimumu enselemando naa nimu.
6 Aku molo. Gotenga bukuna im-
bomani mai altopa wendo om-
balomu nokongema ungu te topa
panjipelie nimbeindo,

Gote, nuni lino imboma ambele
melema konopu lekolio lino
kanoko imbi tirinoya?

Maina imbomani meremele im-
boma ambe temona nuni
kondo kolko nokoronoya?

7 Nuni imbomando nini, imboma
enselemanga alaye kolo
mainyendo molangei nimbo
ninu.

Pele nuni enonga imbima liko ola
mundunduko, imbima tiko,

8 enoni melema pali nokangei
ninu, *(Sng 8:4-6)*

nimbe moromo. Goteni maina
imbomani melema pali nokangei
nimu bukuna moromo lemo
Goteni mele terimumanga ten-
dekure kape enoni naa nokangei
nimu mele te paa naa ltemo.
Nalo imbomani melema pali
nokangei nimo nimbe moromo
mele, kinye aku tepo nimbo naa
karomolo. 9 Aku paimbo nalo
kinye maina iye tendeku paimbo
yunge imbi melemanga pali paa
olando moromo nimbo karomolo.
Akumu Jisas. Oi Goteni lino we
kondo kolopa yu imboma lipe
tapondombai enonga waye kolo
wangopa mindili nomba kolopili
nimbe yu enselemanga mainye
mele molopili nimu. Yu mindili
nomba kolorumumunga Goteni yu
melemanga pali imbi olando tipe
yunge imbi lipe ola mundurumu
nimbo karomolo.

10 Akumunga ungu te peya
nembo. Goteni melema pali
terimu. Yu melemanga pali Gote.
Yunu pilipelie melema terimu,
akuma kinye nokoromo. Aku-
munga imbo awini kanopa lipe
nanga bakuluma molko, na kinye
peya popo tipo molamili nimu
kinye eno lipe tapondopa Gote
kinye molko kondonge aulkemu
akirindirimu iyemu mindili nopili
nimu aku paimbo nimu. Yu
mindili norumumunga yu iye paa
penga tumbi nilimu molopa eno
lipe tapondopa mulu kombuna
punge aulkemu lipe ondombai
mepa purumo. 11 Yuni Gotenga
bakulu awini manda mulu kom-
buna mepa pumbelomunga pu-
lumu i tepa: Yu kinye eno lapu
tendekumu. Iye teni imboma lipe
tapondopa Goteni kanopa yunge
imbo kake telima nimbe kanopili
nimo iyemu kinye kano iyemuni
imboma lipe tapondoromona eno
Goteni kanopa nanga imbo kake
telima nimbe karomo imboma
kinye linonga Lapa tendekumu.
Akumunga yuni enondo ango
kame nimbeindo pipili naa ko-
romo. 12 Akumunga oi ungu te
nimbeindo,

Gote, nu morono mele nanga

angenupilindo nimbo timbo. Eno kinye peya nu popo tomilindo maku topo molomolo wali eno pilko molangei kunana nimbo nu kapi nimbo, *(Sng 22:22)*
nimu. 13 Akumunga kelepa walite yuni ungu te nimbei,
Nanga ango kameni teremele mele nani aku tepo Goteni na nokombo nimu mele paimbo tembalo nimbo pilipo taka lipo molombo,
nimu. Akumunga ungu te peya nimbei,
Goteni na bakulu tirimuma kinye peya moromolo, *(Ais 8:18)*
nimu.

Jisas lino lipe tapondombaindo maina imbo iye apuwe lerimu ungumu

14 Bakulumando nanga ango kame nimu akumu maina imbomando nimu, akumunga Jisas yu eno mele molambo nimbe maina iye apuwe lepa molorumu. Enonga nimbo kolopolio kololi ulu pulumu nokoromo iyemu topo mainye mundembo nimbelie aku tepa maina iye apuwe lepalie kolorumu. Kololi ulu pulumu nokoromo iye akumu kuromanga awili Satan. 15 Kolomolo ningo waliwalima konopu kimbo tiko pipili kolko kau moromele imboma aku teko Sataneni eno tepa pipili kondopa ka ulkena mele panjirimoma wendo liembo nimbe Jisas kolorumu. 16 Jisasini aku tepa terimu akumu enselema lipe tapondombaindo paa naa terimu nalo Abrahameni kalopa ltimu imboma lipe tapondombaindo terimu nimbo piltimolo. 17 Aku tepalie yunge angenupilima maina moromele mele yu aku tepa maina molopa eno umbuni teremo molo mindili noromele aku tepa uluma pali yu kinye wendo opili maina iye apuwe lepalie aku uluma tendeku tipe teremo. Goteni imbomanga ulu pulu kerima tiye kolopili yu kinye popo tiko molonge kongonomu tembaindo maina omba iye aku tepa molopalie yuni imbomanga kondo kolopa Gote popo tondoli iye nomi awili olandomu molopa Gotenga kumbe kerena aku kongonomu enge nimbe ambolopa molombalo aulke te lupe naa ltemo. 18 Yu kinye manda manjili ulu awini wendo omba, mindili norumu akumunga imboma kinye manda manjili uluma wendo oromo kinye yuni manda eno lipe tapondoromo.

3

Mosesinga imbimu olando nalo Jisasinga imbimu paa olandopa purumo ungumu

1 Ango kame, na kinye peya Kraistinga imbo moromelema, mulu kombuna moromo Goteni eno kape kanopa lipe nanga imboma molangei nimo imboma aku nio ungumu ungu paimbomu kani Jisas moromo mele paa konopu kimbo tiko molangei. Yu Goteni kongono tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu, akumu Gote Popo Tondoli Iye Nomi Awili Olandomu. Aku iyemu paimbo nimbo yu moromo mele imboma temane topo tirimolo akumu wamongo pileio! 2 Oi Mosesini Gotenga imboma nokopalie Goteni tewi nimu mele pilipe tumbi tipe tepa ungu te tiye naa kolorumu. Aku tepala Goteni Jisas kanopa lipe kongono tipe tewi nimu mele pilipe tenge tipe terimu. Gotenga imboma yunge ulkemu mele. 3 Ulke takoromo iyemu yunge imbi olando moromo, yu paa kapi nimele. Ulkemunga imbi olando naa moromo. Aku tepa mele iye Jisas ulkemu takorumumunga yunge imbimu paa ola molopili nimbo yu paa kapi nimolo, nalo iye nomi Mosesinga imbimu ulke

mele olando naa moromo. 4 Ulke
te we wendo naa omba angimo.
Imbo teni ulke te takoromo kinye
angimo. Nalo Goteni melema
pali lepili nimuna moromele.
5 Moses yu Gotenga kongono
tendeli iyemu molopa Goteni tewi
nimu mele paa pilipe lipe Gote
yunge ulkena kongono tembaindo
tiye naa kolopa kongono tepa
kau molorumu. Yunge kongono
terimu i tepa: Goteni pele nimbe
timbelo mele Mosesini oi nimbe
tirimu. 6 Nalo Kraist yu Gotenga
Malo molopa imboma Gotenga
ulkemu moromelema yuni nokopa
Goteni tewi nimo mele paa pilipe
lipe kongono tembaindo tiye naa
kolopa kongono tepa kau moromo.
Jisasini lino lipe tapondombalo
nimbo enge nimbo pilerimulu
mele tiye naa kolopo, konopu
enge nipili paimbo aku tembalo
nimbo enge nimbo pilipo pipili
naa kolopo, konopu tipo nokopo
molomolo lemo lino yunge ulkemu
moromolo.

Gotenga Ungumu tui tinge imboma mandoko naa molonge

7 Lino Gotenga imboma aku tepo
moromolomunga Mini Kake Te-
limuni nimu ungumu oi topa pan-
jirimumu pilemili! Yuni nimbei,

"Goteni nimu ungumu kinye
pilinge lemo

8-9 oi enonga ara kaue kameni
kombu ku lelina Goteni
mumindili kolombalonje
ningo ungu niuma paa naa
pimolo ningo tui tiringi ulu
naa teaio.

Akuna poinye tu paono omba
pupili eno kanoko molangei
nani eno lipo tapondambo
nimbo ulu enge nili mare
teru,

nalo kanokolio Goteni lino ulure
tembalonje manda manjipo
kanamili ningo

nanga ungumu naa pilko tui tiko,
nani eno nokambo ungu naa
ningi.

10 Akumunga nani kano im-
boma kinye paa mumindili
kolopolio nimboindo,

i imboma nani ungu nioma naa
pilko tui ningo enonga aulke
mako tondoruna naa pungo
tiye koromele.

11 Eno kinye mumindili kolopolio
mi lepo nimboindo, nani
konopu taka lipe u nipili
molangei niu ulu pulumu
eno paa naa linge nio,"
nimu. *(Sng 95:7-11)*

12 Nanga ango kame, enonga
imbo teni ulu pulu kerima teambo
nimbe konopu lipe mundupe yu
Gote nimu mele paimbo nimbe
ipuki tirimu mele tiye kolopalie
imboma enge nimbe nokoromo
engemu peremo Gote umbulu
timbelo kani kanoko kondoko
molaio. 13 Aku ulu naa tekolio
i teko teangei. Ulu kerimani
lino kondi topa eno none teangei
nimbelo kani imboma nendo
yando konopuma enge tipili ningo
liko tapondangei. Goteni "Kinye"
nimu akuna olando tondu akumu
linoni waliwalima kinye uluma
manda temolo, kinye manda ipuki
timolo nimbo aku walimanga aku
tepo nimbo pilipo nendo yando
imboma ungu pengama nimbo
tiemili. 14 Aku niomunga pulumu
i tepa: Lino Gote oi pulu polopo
ipuki tirimulu mele aku tepo
kamukumu paa enge nimbo ipuki
tipo ambolopolio kolomolo lemo
lino Kraistinga imbo tukumema
molomolo. 15 Lino i tepo lipo
manjirimolo. Neya aku ungumu
we ltemo. Akumu i tepa:

Goteni nimu ungumu kinye pilinge
lemo oi enonga ara kaue
kameni kombu ku lelina
Goteni mumindili kolom-
balonje ningo ungu niuma
paa naa pimolo ningo tui

tiringi ulu naa teaio. *(Sng 95:7-8)*

Kinye Goteni nimu ungumu pilinge lemo oi enonga anda kolepalemani kalambo naa ningo yunge ungu nimuma paa naa pimolo ningo tui ningi mele naa teaio nimu kanomu

16 Naimeleni oi Goteni ungu nimuma pilkolio naa pilimolo ningo eno none teringiya? Aku imbo Mosesini Isip kombuna wendo lipe mepa purumumani kau aku ulu teringi. 17 Poinye 40 omba pupili Goteni naimele kinye mumindili kolopa molorumuya? Ulu pulu keri tekolio kombu ku lelina koloringi onoma akuna lepili tiye koloringi imboma kinye mumindili kolorumu. 18 Na Goteni konopu taka lipe pepili molangei niu ulumu enoni paa naa linge mi lepo nio nimu akumu naimelendo nimuya? Aku ungumu yunge ungu naa pilimolo ningo eno none teringi imbomando kau nimu. 19 Aku imbomani Gote ipuki naa tiringina aku pulumunga Goteni eno mepo pumbo nimu kombuna naa mepa purumu akumu lipo manjirimolo.

4

Gotenga imboma konopu ame toli peli mulu liko molonge ungumu

1 Akumunga Goteni lino imbomando konopu taka lipe pepili mulu liko molangei nimbo kombuna mepo pumbo oi nimbe panjirimu ungumu, kinye kape we peremo kani yuni enonga imbo te moke tepa kanopalie konopu ame topili mulu liko molangei niu ulumu naa lipili nimbelo kani pipili kolko molaio. 2 Ambe temona aku nimbo pipili kolamiliya? Oi linonga ara kaue kame Mosesini kombu Isip tiye kolopa wendo lipe mepa purumu kano imboma temane pengamu pileringi, aku mele lino ungu tukumemu pimolola. Nalo kano imboma aku ungumu pilkolio Goteni paimbo nimo ningo ipuki naa tiringimunga ungu pileringimuni eno lipe naa tapondorumu. 3 Lino Gotenga tembo nimo mele paimbo tembalo nimbo ipuki tirimulu imboma kau, kinye paimbo Goteni konopu ame topili molangei nimbe nimu ulu pulumu manda limolo. Oi Goteni nimu mele aku tepa peremola. Oi yuni nimbeindo,

Eno kinye mumindili kolopolio mi lepo nimboindo, nani konopu ame topili mulu liko molangei niu ulu pulumu eno paa naa linge, *(Sng 95:11)*

nimu. I ungumu oi Moses molopili wendo orumu. Oi Goteni mulu mai melema terimu aku kongonomu tepa pora tirimu wali aku koro mololi ulu pulumu perimu. 4 Gotenga bukuna ungu te moromo mele pilipelie ungu akumuni wali kite yupoko pakera tipemundo nimbei,

Wali kite yupoko pakera Goteni kongonoma tepa pora tipelie koro molorumu, *(Stt 2:2)*

nimbe moromo. 5 Koro molorumumunga ungu te peya nimu akumu i tepa: Nani konopu taka lipe pepili mulu liko molangei niu ulu pulumu eno paa naa linge nimbe moromo.

6 Aku ungumuni lino lipe ondoromo mele i tepa: Gotenga konopu taka lipe pepili mulu lili ulu pulu oi perimu akumu kinye we peremo akumunga kinye imbo mare aku konopu taka lipe pepili molonge ulu pulumu linge. Nalo Mosesini mepa purumu ara kaue kame temane pengamu pilkolio kalambo naa ningo ungumu naa pilko likolio neya akuna naa puringi. 7 Oi eno konopu taka lipe pepili koro naa moloringimunga poinye awini omba pupili pele walite Goteni altopa iye nomi

king Devitinga kerena altopa
‘Kinye’ nimu. Devitini oi nimu nio
kanomu i tepa,

Goteni nimo ungumu kinye pilinge
lemo Yunge ungu paa naa
pimolo ningo tui tiringi ulu
naa teaio. *(Sng 95:7-8)*

‘Kinye’ nimu akumunga pulumu i
tepa, Goteni altopa wali te kanopa
lipelie i walimu konopu taka lipe
pepili mulu lili walimu nimbe
nimu. 8 Josua yuni linonga oi ara
kaue kame mulu liengei nimu
lemo aku Goteni mulu lili wai te
altopa naa nimbelo. 9 Akumunga
Goteni yunge imbomando konopu
ame topili molangei nimo ulu pu-
lumu kinye kape we peremo. Aku
koro mololi ulu pulumu Goteni
mulu mai talo kinye melema tepa
pora tipelie, wali yupoko pakera
tipemunga Sabat walina koro
molorumu aku tepa mele peremo.
10 Lino lipo manjirimolomu i tepa,
oi Goteni yunge kongono tepa pora
tipelie mulu ltimu mele imbo te
yunge kongono tepa pora tipelie
aku tepa mele mulu lipe taka
lipe molombalo. 11 Oi imbomani
Goteni i teko teaio nimu ungumu
pileli naa pileli none teringi. Aku
tekolio taka liko mulu lili ulumu
naa teringi. Lino aku ulu naa
teamili nimbolio Gote kinye mulu
liemili enge nimbo ipuki tiemili.

12 Goteni nimu ungumu we
naa moromo. Yunge ungumu
koinjo mololi uluma tepa enge
tirimo nimbo pimolo. Yu nee paa
noromo, opa teli bainet nendo
kinye konondo kape waye talonga
nee noromo aku mainyendo, yu
paa olando. Gotenga ungumuni
opa teli bainet mele ombelemu
kinye kikimemu kinye tumbi
tipe topa turu topa minimu
kinye konopumu kinye topa turu
toromo. Aku tepa lino konopu
kimbo tirimolo mele kinye, konop-
una pilipo temolo konopu ltemolo
mele kinye, pali pilipe moke
teremo akumunga yunge ungumu
tenge tipo ipuki tiemili. 13 Goteni
mele terimumanga pali te Goteni
naa kanopili ningo manda lopeke
naa tenge. Melema pali tapuwe
nimbe Gotenga kumbekerena
mona ltemo. Aku mele Goteni
linonga ulu teremoloma pali pilipe
moke tembalo konopu lepolio
yunge ungumu pilipo teamili.

Jisas Gotenga Kumbe Kerena Linonga Popo Tondoli Iye Kiyendomu Moromomunga Ungumu

14 Manda, linonga mulu kom-
buna Gote moromona purumu
Gote popo tondoli iye kiyendo,
akumu lino oi lipe tapondorumu
iye Jisas, Gotenga Malo. Kinye
yuni lipe tapondoromo mele aku
tepa paimbo tembalo nimbo ipuki
tipolio nimbo para tirimolo mele
tiye naa kolopo aku tepo ingi
tipo ambolopo molamili. 15 Kuro
kerimanga nomi Sataneni lino
kondi toromo kinye molo nimbo
ulu pulu kerima topo mainye
mundumolo enge naa pepili moro-
molo wali linonga popo tondoli iye
kiyendomuni kanopa naa kondo
koromoya? Yu kanopa kondo
koromo. Sataneni lino ulu lupe
lupema pali kondi toromo mele oi
aku tepa linonga popo tondoli iye
kiyendo Jisas kondi torumu nalo
ulu pulu kerimanga te naa terimu.
16 Akumunga, lino Gote moromona
pipili naa kolopo nondopo pumbo
yunge kumbekerena yu kinye
konge nemili. Aku temolo wali
Goteni lino kandiki tepa umbuni
teremona wendo lipe tapombalo.

5

Linonga popo tondoli iye kiyendo Jisasini lino molopo kondamili nimbe lino manda tepa wendo limbelo ungumu

1 Wali wali Juda imbomanga
ningo Gote popo tondoli iyemanga
iye te popo tondoli iye kiyen-
domu molopili ningo, kanoko
liko kongono tepili nimele mele i
tepa. Goteni maina imbomanga
iye te kanopa lipelie yu Gotenga
kumbekerena yunge kongono
tendepa maina imboma lipe
tapondopili nimo. Popo tondoli
iye kiyendomu yuni imboma
lipe tapondombaindo imbomani
Gotendo paa tereno ningo tirimele
mele lupe lupema yuni lipe Gote
tindipe, imbomanga ulu pulu
kerima tiye kolondopili nimbe
kongi kera melema Gote popo
topa kalopa tirimo. 2 Aku Juda
imbomanga Gote popo tondoli iye
kiyendomu yu kape maina iye
tela. Goteni teaio nimo unguma
pilipe lipe tembaindo yu umbuni
peremola, akumunga imboma
Gotenga unguma pilko tune tane
ningolio yunge aulkena loi leko
moromele imboma kondo kolopa
lipe tapondoromo. 3 Wali mare yu
yunu kape Goteni teaio nimu mele
naa teremola. Akumunga imbo-
mani ulu pulu keri teringimanga
popo tondopa melema kalopa Gote
tirimo aku mele yunge ulu pulu
kerima tiye kolondopili nimbe
popo topa kalopa tirimola.

4 Gote popo tondoli iye kiyendo-
munga ungu te peremola. Iye teni
yunu nanga imbimu ola molop-
ili, popo tondoli iye kiyendo mo-
lambo naa nimo. Oi pulu polopa
Goteni Aron kanopa ltimu mele
aku tepa yandopa yandopa kape
kanopa lipe aku kongonomu tewi
nimo iyemu kau aku kongonomu
teremo. 5 Aku tepa mele Kraist yu
kape yunu nanga imbi ola molopili
kani popo tondoli iye kiyendomu
molambo naa nimu. Goteni yu
imbi ola molopili nimbelie nim-
beindo,

Nu nanga Malo, kinye na nunge
Lanie, *(Sng 2:7)*
nimu. 6 Buk tenga Goteni ungu te
peya nimbeindo,

Melkisedek molorumu mele nu
nunu aku teko Gote popo
tondoli iye te waliwalima
molko kau punio, *(Sng
110:4)*
nimu.

7 Kraistinga ungu te i tepa.
Jisas ya mai kombuna molopalie
nimumuni, Goteni tewi nimu mele
taka lipe pilipe lipe tepa yunge
imbi mainye molopili nimbelie yu
kolombalo aulkena manda wendo
limbelo Gote kinye ungu nimbe
enge nimbe walipe pilipe kola tepa
konge terimu kinye konge terimu
mele Goteni pilerimu. 8 Paimbo
yu Gotenga Malo nalo yu mindili
norumu akumuni yu Goteni tewi
nimu unguma pilipe lipe tenge
tipe tembalo mele pilerimu. 9 Aku
tepa terimumunga yu Goteni tewi
nimo unguma paa toya topa pilipe
lipe tepa, kongono timbeloma
paa tepa kondombalo iyemu
molopalie, yunge ungumu pilko
liko tenge tiko teremele imboma
lipe tapondopa eno kamukumu
molko kondonge ulu pulumu per-
emo iyemu moromo. 10 Aku tepa
tepa molombalo iyemu molopili
kani popo tondoli iye kiyendomu
molopili nembo nimbe Goteni
yundo iye Melkisedek popo tondoli
iyemu molorumu mele nu aku
teko popo tondoli iye kiyendomu
wali wali molko kau pani nimbe
kanopa ltimu.

Lino Altopo Molopo Naa Kenjimili Ningo Nokoko Kondaio Nimu Ungumu

11 Jisas yu Melkisedek popo
tondoli iyemu molorumu mele
popo tondoli iye kiyendomu mo-
romo mele ungu awini we peremo
nimboindo nani kape perero. I
ungumunga ungu pulumu paa

enge nilimu. Nimbo tilka nalo
eno ungu awini nimbo tiroma
pilengeindo mindili kolko naa
pimelemunga i ungu niomunga
ungu pulumu eno nimbo timbo
mele pinyewe toromo. 12 Eno
paa koro oi Kraistinga imboma
moloringi, akumunga kinye eno
Gotenga unguma mane tili im-
boma molko imbo mare mane
tilimala nalo eno Gotenga oi pulu
polko ungu pulu oi kumbe leko
pileringima wamongo naa pimele-
munga imbo teni eno mane tiembo
nimbelie Goteni Kraist maina lipe
mundurumu, Yu linonga nimbe
kolo wangopa kolorumu ungu
akuma kau altopa manda mane
timbelo kinye pilingenje ungu
enge nilima manda mane naa
timbelo. Naa pilimala. Eno bakulu
pamema mele ame kau noromele,
langi enge nilima manda naa
noromele. 13 Ame kau noromele
bakuluma enonga teremele uluma
naa liko manjirimele. Uluma oi
naa teli akumunga temu ulu toya
tolimu, ulu temu ulu kerimu moke
naa apurumele. 14 Nalo langi
enge nili akuma imbo yumani
kau noromele. Imbo mare oi
ulu teringina wamongo kanoko
pilkolio i ulu pengama, i ulu
kerima ningo moke teko pilko
moromelema kau langi enge
nilima manda noromele.

6

Jisas tiye naa kolopo Goteni lino tepa kondopili nimbo konopu enge pepili nokopo molamili ungumu

1-2 Manda, Kraistinga imboma
i teko i teko teremele ungumu
oi pulu polko ningo tiringi ungu
akuma kau naa nimbo molamili.
Linoni aku tepo kau nimbo molo-
molo lemo ulke ponga awinima
poltomolo nalo ulke oi naa takoli
mele. Oi kumbe leko ningo tiringi
unguma i tepa mele: Te, kololi
ulu pulumu kau peremo uluma
pali umbulu tiko konopu topele
toko Gote ipuki tirimele. Te, no
lingeindo no ltimelemunga ungu
pulu awini nimele. Te, Goteni
mane tipili ningo imbomanga
pinyewena ki noirimelemunga
unguma. Te, Imboma kolkolio
makilinge ulumunga ungu awini
nimele. Te, Goteni maina imboma
kot tendepa pilipelie imbo mare
molko kondoko kau pangei nimbe,
imbo mare molko kenjiko kau
pangei nimbelomunga ungu mane
tirimele unguma. Aku ulumanga
unguma kau ningo pilko naa
molangei. Imbo yuma ungu
manema pimele mele aku tepo
pilipo molamili. 3 Manda, Goteni
yunge ungumanga ungu paa
tukume pilemili linondo ee nimo
lemo, aku ulu teamili.

4-6 Akumunga kinye ungu enge
nili mare nemili. Goteni Kraist lipe
mundurumu kinye yuni omba ten-
derimumunga pulumu pilko kon-
doko paimbo ningo pilko limele
imboma mulu kombuna mele we
tipe kalopa tirimo melema liko,
Mini Kake Telimu konopuna liko,
Gotenga ungumu oi pilko likolio
aku ungumu paa penga ningo
pilko, Gotenga engemuni pele
kombu pora nimbelo walimunga
ulu enge nilima tembalo aku
engemuni kinye ulu enge nilima
teremo uluma kanoko, aku uluma
pali tekolio altoko konopu alowa
teko naa pimolo ningo Kraist tiye
kolonge lemo kelko manda konopu
alowa teko Kraistinga unguma
paimbo ningo enge ningo pilko
yando onge aulke te paa naa ltemo.
Imbo teni aku tepa teremo aku
ulumuni Gotenga Malo altopa
kolopili nimbe unjo polopeyana
pirimu topa uku topa, imbomani
yu kanoko ungu taka tondongei
nimo.

7 Pileio! Lo toromo kinye maina
no awini pumbe, aku maina
poinye teremele imbomani langi

manda liko nonge langima omba
kondoromo kinye Goteni aku tepa
kano maimu tepa kondoromo-
munga aku teremo. 8 Nalo mai
tenga tiri ka kinye era keri lupe
lupe oromo kinye kano maimu
mai keri. Goteni keri lepili nimbei
teremo. Pele wali te mai akumu
tipeni undukana nombalo.

9 Nanga ango kame, Kraistinga
imboma molkolio pele yu tiye
koromele imbomando aku tepo
nimolo nalo eno aku teko naa
tenge nimbo pilipo moromolo.
Goteni eno lipe tapondoromo,
molko kondoko kau punge
uluma teko moromele konopu
ltemolo. 10 Goteni ulu tumbi
nilima kau teremo. Enonga
kongono teremelema kinye, eno
Gote konopu mondokolio yunge
imboma liko tapondoromele mele
kinye kape waliwalima teremele
uluma kinye, kanopa keri konopu
lepa tiye naa koromo. Pilipe kau
moromo. 11 Eno pali aku teko
teremele mele enge ningo teko
molko tiye naa kolangei nimbo
paa konopu ltemolo. Teliko pungo
Goteni lino tepa penga timbelo
aku waimu wendo opili aku teko
molaio 12 Eno tiye naa tepili
konopu lepo moromolo. Imbo
Gote paimbo ningo ipuki tiko
tiye naa kolkolio Goteni yunge
bakuluma nini melema timbo
nimu melema tirimuna ltingi
imboma moloringi mele molaio
konopu lepo moromolo.

Goteni tembo nimbe panjirimu mele paimbo tembalo nimbo ipuki tirimolo ungumu

13 Oi Goteni linonga kolepa Abra-
ham kinye ungu te nimbe pan-
jipelie, paa olando moromo imbo
tenga imbi lepa mi lembaindo
Gote yu mainyendo imbo te paa
olando te naa molorumumunga
Gote yunu yunge imbi lepa mi
lepalie 14 nimbeindo,

Nani nu mane ungu tipo, nunge
kolenale bakulu awini
molangei nimbo paimbo
nio, *(Stt 22:17)*

nimu. 15 Aku nimumunga pilipelie
Abraham Goteni yu mele timbo
nimbe panjirimumu ara tipe tim-
belo nimbe oi tiye naa kolopa we
nokopa molopalie paimbo ltimu.

16 Imbo teni paimbo nimu ningo
pilengei nimbe yunge imbo te
awili olando moromomu imbi
lepa paimbo nio nimbe mi ltemo.
Imbomani yunge ungumu toko
mainye naa mundundengei nim-
belie mi lepa nimo. 17 Akumunga
aku tepa melela, Goteni Abraham
kinye nimbo panjiru mele yunge
kolepale imbomani paa pilko
kondangei. Nani tembo nimbo
panjiro mele konopu alowa naa
tepo paimbo tero ningo kanangei
nimbe yunge imbi yunu lepa
paimbo niu nimbe mi lerimu.
18 Gote yu konopu alowa naa
teremo. Eno kinye tembo nimbo
panjirimu mele waliwalima kape
paimbo tembalo ningo konopu
kimbo tiko molangei nimbe i ulu
talo terimu. Ulu te, ungumu
oi nimbe panjirimu. Ulu te,
ungumu nimbe panjipelie pele
yunge imbi yunu lepa paa paimbo
tembo nimbe mi lerimu aku ulu
talo terimu. Aku ulu talo Gote
konopu alowa manda naa tepa,
kolo paa manda naa toromo ulu
talo. Akumu pilipolio Goteni lino
timbo nimbe panjirimu melema
paimbo timbelo nimbo pilipo
umbuni te wendo naa opili, lino
nokopili nimbo Gote moromona
nondopo purumolo imboma
linonga konopu enge nipili tiye
naa kolopo manda nokopo molo-
molo. 19 Aku ungumunga ungu
iko te topo tiembo, nona andoli
sip te poporomeni nona topa
mepa pumbelo ningo tenga kareko
panjirimele. Aku tepa linonga
minima sip mele. Goteni lino

kinye tembo nimo ungumu kolo
naa topa paimbo teremo nimbo
pimolo ulu akumu minimanga
ka mele tenga kareremo. Aku
kamu Gote moromo kiripi paa
kake telina, maminye awilini pipi
tirimo, akuna tukundo pumbe
kareremo. 20 Kano kiripi paa
kake telina iye te linonga nimbe
lipe tapondombaindo kumbe lepa
tukundo purumu. Pumbelie
Melkisedek molorumu mele yu
aku tepa waliwalima linonga
nimbe Gote popo tondoli iye
kiyendomu moromo, akumu Jisas.

7

*Popo tondoli iye paa imbi olando
mololi Melkisedekenga temanemu*

1 Aku iye Melkisedek yu ulke
kombu Salem imbomanga iye
nomi kingimu molopalie, Gote
Paa Olando Kombumanga Pali
Nokorumumunga kongono ten-
dembaindo imbomanga Gote
popo tondopa molorumula. Oi
Abraham kombu tenga pumbe
opa tepa iye nomi king mare topa
mundupelie eno meringi melema
lipe mepa kelepa ulkendo ombai
orumu kinye kano iye Melkisedek
yu omba aulkena kanopalie Goteni
nu tepa kondopili nimu. 2 Yuni
aku tepa Gote kinye ungu nimbe
Abrahamenga konge tenderimu
wali Abrahameni 10 10 nimbe
lipe merimu melemanga pali te
te nimbe pengama wendo lipe
Melkisedek tirimu. Melkisedek
yunge imbi pulumu ulu tumbi nil-
ima teremo iye nomi kingimu. Yu
nokorumu ulke kombu Salemenga
imbi pulumu, imboma kinye ame
toli ulu pulumu. Akumunga
iyemunga imbi talo tipemu Im-
boma Kinye Ame Toli Ulu Pulumu
Nokoromo Iye Nomi Kingimu.
3 Melkisedek yunge anumu lapa
talonga imbi talo naa lepa, yunge
lapali kolepalenga tenga imbi kape
naa lerimu. Yu meringi walimu
kape, yunge kolorumu walimu
kape naa lerimu. Yu Gote popo toli
iyemu molorumu mele walite tiye
kolorumu ungu te naa peremo. Yu
Gotenga Malo waliwalima koinjo
molopa kau purumo mele yu aku
tepa mele molorumu.

4 Melkisedek yu imbi paa olando
molorumu mele pileio. Lino imbo
talape awininga kolepa paa awili
Abrahameni opa tepalie melema
ltimu. Aku melemanga pali 10 10
nimbe popo tipelie 10 akumunga
te nimbe wendo lipe Melkisedek
tirimu. 5 Livaini kalopa ltimu iye
mare Gote popo tondoli iyema
moloringi. Kano iyemanga ungu
mane te peremo, akumu i tepa
mele: Israel imbomanga mele
10 10 ningo noinge melemanga
te te ningo wendo liko Livai
iyema tiengei nimbe peremo.
Melema tiringi imboma kinye
Livai iyema kinye angenupili, eno
peya pali Israel imboma Abra-
hameni kalopa ltimu nalo Livai
iyemani angenupilinga melema
aku teko mare ltingi. 6 Melkisedek
yu Livaini kalopa ltimu iye te molo
nalo Abrahameni Livai imboma oi
naa kalopa lipili yunge mele 10 10
nimbe melemanga pali te te nimbe
wendo lipe Melkisedek tirimuna
ltimu. Goteni kano iyemu yu
kinye tembo nimbe panjirimu
iyemundo Melkisedekeni Goteni
tepa kondopili nimula. 7 Lino i
tepo pimolo. Iye teni Goteni nu
tepa kondopili nimo aku iyemu
yu iye olandomu, Goteni nu tepa
kondopili nimona ltimo iye akumu
mainyendomu. 8 Akumunga ungu
te peya peremo mele i tepa, Livai
iyemani Israel imbomanga mele
10 10 ningo noiringi melemanga
te te ningo ltingi iyema koloringi.
Nalo Abrahamenga mele 10 10
nimbe merimumanga te te nimbe
ltimu iyemu Gotenga bukuna
yu kolorumu ungu te nimbe
naa moromo. 9 Linoni Livai

iyemani teringi mele ungu te
manda nimolo. Aku iyemani
kinye melema aku teko ltimele
kano nalo oi enonga melema
Melkisedek tiringi. 10 Paimbo
enonga kolepa Livai oi naa
meringi nalo Livai yunge kolepa
Abrahamenga kangina tukundo
molopili Melkisedekeni Abraham
aulkena kane kane topa kanopalie
Abrahameni melema tirimuna
ltimu akumunga aku tepo nimolo.

Oi popo tondoli iye moloringima mainyendo, popo tondoli iye Melkisedek mele koinjo moromo iyemu yu olandomu

11 Oi Mosesini Israel imbomando
Gotenga ungu manema timbei
ungu mane te tipelie nimbei,
Livainga lapumuni Gote popo
tondoli kongonomu teangei nimu.
Aku teko teangei nimu kinye
kano popo tondoli iyemani kon-
gono teringi mele manda ter-
imu lemo kinye Aroni kalopa
ltimu popo tondoli iyema mele
iye te naa molopili, Melkisedek
mele iye te kinye molopili ambe
temona Goteni altopa nimuya?
12 Gotenga popo tondoli talapemu
kolo wangoko tenge wali ungu
manemu kape kolo wangoko
tenge. 13 Goteni popo tondoli
iye nomi awili olandomu kolo
wangopa molopa kau pumbelo
nimu kano iyemu yu Israelenga
malo Livaini kalopa ltimu imbo
talapemunga tuku molorumu iye
te, molo. Yu Israelenga malo teni
kalopa ltimu imbo talapemunga
tuku molorumu iye te. Yunge an-
genupili lapali kape teni Gote popo
toko kaloringi alta polona pungo
kongono naa terimu. 14 Linonga
Awilimu Israelenga malo Judani
kalopa ltimu iyemu molorumu
lipo manjirimolo. Aku imbomanga
te Gote popo tondoli iye te molom-
balo nimbe Mosesini oi naa nimu.
15 Kinye iye koinjo te popo tondopa
moromo paa mona ltemona toya
topo lipo manjirimolo akumu
Melkisedek yu molorumu mele
moromo iyemu. Aku iyemuni
Livai lapu popo tondoli moloringi
akumanga paa olando moromo.
16 Kano iyemu ungu manemuni
Livaini kalopa limbelo iyema popo
tondoli iyema molangei nimu
akumanga yu popo tondoli iye
te naa molorumu, molo. Nalo
yu waliwalima koinjo molopa
kau pumbelomunga engemu
perimumunga yu popo tondoli
iyemu moromo. 17 Goteni yu aku
tepa moromomundo oi ungu te i
tepa nimbe panjirimu,

Melkisedek molorumu mele nu
aku teko Gote popo tondoli
iye te waliwalima molko
kau punio. *(Sng 110:4)*

18 Aku ungumuni lino i tepa mele
lipe ondoromo. Ungu mane oimu
pange tepa lino lipe tapondombalo
enge te naa perimuna Goteni
kano ungu manemu kamukumu
mainye pupili nimu, akumu lipe
ondoromo. 19 Mosesini ungu
mane tirimumani ulu tukume te
wendo opili naa nimu. Akumunga
kano popo tondoli iyemanga
ungu manemu kolo wangopalie
Goteni aulke koinjo penga te
lupe akiririmu akumu olando, oi
ungu manemu mainyendo. Aku
aulke koinjomunga pumbolio lino
Gote moromona nondopo manda
purumolo.

20 Goteni Jisas popo tondoli
iyemu molopili nimu wali we
naa nimu. Yu aku popo tondoli
iyemu molopili nimbe paimbo nio
nimbe, nimbe panjipe mi lerimu.
Oi popo tondoli iye moloringima
aku ulu teko molangei nimbe
Goteni mi naa lerimu, 21 nalo Jisas
Gote popo tondoli iye te molopili
nimbe Goteni paimbo nio nimbe
mi lerimu. Yundo i tepa nimbe
panjipelie nimbei,

Awili Goteni yunge imbi yunu
lepa paimbo nio nimbe mi

lepalie nu popo tondoli iye
waliwalima aku teko molko
kau punio nimbe panjipe mi
lerimu.
Yu pele konopu alowa tepa ungu te
lupe paa naa nimbelo, *(Sng*
110:4)
nimu. 22 Aku tepa nimumunga
Goteni lino kinye tembo nimbe
ee nili ungumu Jisas aku ungumu
paimbo ltemo enge tipili nimbe
tirimuna moromo. Jisas lino
kinye Gotenga tembo nimbe ee nili
ungumu terimu aku olando, oi ee
nili ungumu maindo.

23 Oi popo tondoli iye awinima
moloringi nalo molko kau naa
puringi. Koloringi wali talape
koinjo kolo wangoringi, 24 nalo
Jisas waliwalima koinjo molopa
kau purumona yu kamukumu
popo tondoli iyemu moromo.
Akumunga waliwalima popo ton-
doli kongonomu tiye naa kolopa,
tepa kau pumbelo, iye teni yu
manda kolo naa wangombalo.
25 Akumunga waliwalima koinjo
molopa kau pumbelie Goteni eno
lipe tapondopili nimbe waliwal-
ima konge tepa moromomunga
imbo mareni ningolio paimbo Jisas
na tepa ltimu ningo ipuki tiko
yunge imbi leko konge tekolio Gote
moromona nondoko purumele
imbo akuma yuni waliwalima
manda lipe tapondoromo.

26 Popo tondoli iye nomi awili
olando aku teli teni linonga nimbe
tenderemo mele paa manda
tendepa moromo. Yu Goteni
kanopa iye paa kake teli nimbe
karomo iyemu molopa, ulu te tepa
naa kenjipe, ulu keri te teambo
konopu naa lepa Gote yunu mulu
kombuna paa olando moromona
molopili nimbe mondopa ulu
alowa tendelimanga yu paa tule
tepa moromo. 27 Oi popo tondoli
iye nomi awili olandomani teringi
mele walimanga takiraki melema
kalko popo tongeindo oi enonga
ulu pulu kerima mainye pupili
ningo melema popo toko kalkolio,
pele imbomanga ulu pulu kerima
mainye pupili ningo melema popo
toko kalondoringi, nalo Jisasini
aku tepa naa terimu. Yu yunu
wali tendeku wali kau Gote popo
topa yunge kangimu tirimu aku
tepa imbomanga ulu pulu kerima
kamukumu mainye pupili nimbe
imbomani yu toko kondangei
nimbe tiye kolopa Gotenga nimbe
yunu wali tendeku wali kau
tirimu. 28 Aku nio ungumunga
ungu te altopo kamukumu nembo,
Mosesinga ungu mane teni enge
naa peli mai kombu iyema kanopa
lipe popo tondoli iye nomi awili
olandoma molangei nimo nalo
Goteni Malondo nu popo tondoli
iye nomi awili olandomu molani
nimbe paimbo nio nimbe panjipe
mi lerimu ungu akumu pele
wendo orumu. Kano Malo aku
kongonomu ara tipelie molopa kau
pumbelo.

8

Goteni ungu koinjo te nimbe pan-
jipe mi lerimumunga Jisas mulu
kombuna popo tondoli iye kiyen-
domu moromomunga ungumu

1 Nani Goteni kanopa lipe
linonga popo tondoli iyemu
molopili nimu nio akumunga
ungu pulumu i tepa, iye nindu
kano teli te linonga popo tondoli
iye kiyendo moromo kanomu
mulu kombuna Iye Nomi King
Awili Olandomunga polomunga
imbo kindo pumbe moromo.
2 Akuna molopa yu mulu kombuna
angimo ulkemunga kiripi paa
kake telimunga linonga nimbe
Gote popo tondopa moromo. Yu
aku kongonomu tendepa moromo
ulke akumu Gote moromo ulke
paimbomu. Akumu iye teni
naa takorumu, Awilimu yunu
takorumu.

3 Gote popo tondoli iye nomi
awili olandomani Mosesini tirimu
ungu manemuni nimu mele
pilkolio tengeindo Gote kapi ningo
we melema kinye kongi sipsip
kalolima kinye meko ongo tiringi,
akumunga iye Gote popo tondoli
iye nomi awili olando pele orumu
iye Jisas nio akumuni kape Gote
kapi nimbe mele te mepa omba
tirimu. 4 Nalo mai kombuna
Gote popo tondoli iye ungu mane-
muni nimo mele pilkolio Gote
melema kalko tirimele iyema
we moromele akumunga kano
iyemu yu mai kombuna molkanje
Gote popo tondoli iye te naa
molka. 5 Kano iyemani popo
tondoli kongono teremele akumu
Gote moromo mulu kombuna
teremo kongonoma manda lepa,
mulu kombumunga minimu mele
manda leko moromele. Aku
teko teremelemunga Gote maina
molombalo sel ulkemu Mosesini
kokele takombai terimu kinye
Goteni yu mane tipelie nimbeindo,

Nani Mulu Sainai ola Moses nu
lipo ondondu aku tepa mele
melema pali paa tumbi tiko
manda leko teani, *(Kis
25:40)*

nimu. 6 Aku paimbo, nalo kano
iyemanga Gote popo tondoli
kongonomu paa mandopa. Goteni
Jisasindo tewi nimbe tirimu popo
tondoli kongonomu paa penga
olandopa. Aku tepa mele nanga
imboma kinye tembo nimbe ee
nili ungu oi nimbe panjirimumu
aku mandopa. Goteni lino kinye
tembo nimbe ee nili ungu koinjo
nimbe panjipe mi lerimumu enge
timbei Jisas tuku tingina angilipe
Gote kinye lino kinye popo tiko
molangei nimbe lipe tapondoromo
iyemuni kamukumu wendo opili
nimbe tenderimu, aku ee nili
ungu koinjomu olandopa. Ungu
koinjomuni lino kinye tembo
nimbe panjirimo aku uluma
olandopa, tembo nimbe ungu oi
nimbe panjirimumuni nimu aku
uluma mainyendopa, akumunga
ee nili ungu koinjomu olandopa.

Goteni ungu koinjo nimbe panjipe mi lerimu ungumu olando, ungu oi nimbe panjipe mi lerimu ungumu mainyendo

7 Pileio! Goteni nimbe panjipe
mi lierimu ungu oimunga engemu
pelkanje Goteni altopa ungu te
naa nimbe panjilka. 8 Nalo im-
bomani teringi ulu Goteni kanopa
keri pilipelie nimbei,

Na Gote Awilimuni enondo nim-
boi,

“Pileio! Nani Israel imboma kinye
Juda imboma kinye ungu
koinjo te tembo nimbo ee
nimbo panjipo mi lemboi
waimu limbo.

9 I ungu koinjo nio akumu oi
enonga lanieli kolenale
kombu Isip wendo lipo
mepo oru walimunga

kano imboma kinye nimbo pan-
jipo mi leru mele tendeku
tipe molo.

Nani eno kinye ungu nimbo
panjipo mi leru ungumu naa
pileringimunga nani eno
molko kenjingei nimbo lipo
umbulu tiru.

10 Aku wali pele, Israeleni kalopa
ltimu imboma kinye tembo
nimbo ungu koinjo te nimbo
panjipo mi lembo, akumu i
tepa,

Nani eno kanopo penga pilimbo
niu mele konopuni pilko
kondangei nimbo nanga
ungu manema enonga
konopuna pepili pan-
jindipo,

nanga ungu manema konopu
mondoko pilipo teamili
ningo molangei nimbo

nani kano ungu manema buk mele
enonga konopuna imbi
tombo.

Na enonga Gote molombo. Eno
nanga imboma molonge.

11 Aku waimu wendo ombalo wali imbo kamako imbi molombaloma kape,
koropa imbi naa molombaloma kape, akumani pali na Awilimu ningo kanoko imbi tingemunga imbomani enonga angenupili kinye kopu teko moromele imboma kape Awilimu moromo mele pilengei naa ninge.
Eno pali na liko manjiko molongemunga altoko ungu aku tepa ningo naa tinge.
12 Nani eno kondo kolopo enoni teko kenjinge uluma tiye kolopo enonga ulu pulu kerima altopo paa naa pilimbo nimbo," nio. *(Jer 31:31-34)*
13 Goteni pele lino kinye tembo nimbe panjipe mi lerimu ungu akumu ee nili ungu koinjomu nimu ungu akumuni oi Israel imboma kinye nimbe panjipe mi lerimu ungu oi akumu yuni kamukumu nondopa mainye pumbei teremo nimbe nimu. Mele oimu pora nimbei teremo akumu paimbo nondopa kamukumu pora nimbelo.

9

Oi maina Gote popo tondoli iye kiyendomani sel ulkena ari tirimelema kinye kerama kinye poinyena langima kape meko pungo Gote tiringimunga ungumu

1 Oi Goteni Israel imboma kinye nimbe panjipe mi lerimu ungumuni Gote popo toko kapi ninge mele nimu ungu manema perimu. Kano ungu oimunga Gote popo toringi ulke te maina angilerimu. 2 Aku ulkemu sel ulke te takoringi, akuna tukundo kiripi talo lerimu. Takokolio, kiripi kiyendo lerimuna kandel amboromo melemu kinye bret kaloli Gotenga ningo noiringi polomu kinye noiringi, aku kiripimu imbi leko Kiripi Kake Telimu ningi. 3 Anjikondo maminye awili tule teni pipi tirimu akuna anjikondo Kiripi Paa Kake Telimu lerimu. 4 Gote popo tongeindo mele mune tolima kaloringi alta polo kou gol kandoringimu kinye ket kou gol kandoringimu kinye aku mele talo aku kiripina lerimu. Aku ketena Goteni Israel imboma kinye tembo nimbe mi lerimu ungumu ltemona kanangei nimbe lipe ondorumu melema lerimu. Aku ketena tukundo langi mana perimu mingi te kinye Arononga tu ambolorumu kirikiri terimu kano tumu kinye Goteni Israel imboma kinye nimbe panjipe torumu unguma perimu kou talo akuma aku ketena tukundo lerimu. 5 Aku ketemunga pipina ola muluna ensel au tiko mondoli talo kongo taloni pipimu ola oko poloringili pipi akuna meme ondoko Goteni imboma kondo kolopa enonga ulu pulu kerima tiye kolondorumu ningi. Nalo kinye wai te naa peremomunga aku melemanga puluma waye manda naa nimbo.

6 Melema aku teko wamoringi kinye popo toli iyema wali walima kiyendo kiripina pungo enonga kongono teko popo toringi. 7 Nalo popo tondoli iye kiyendomu kau anjikondo kiripi lerimuna tukundo purumu. Wali wali naa purumu. Poinye yaka nimbe wali tendeku wali kau purumu. We naa purumu. Kongi sipsip te topalie meme mare mepa tukundo pumbelie yunge ulu pulu keri terimuma kinye imbomani ulu pulu keri naa liko manjiko teringima kinye aku mememu Gote popo topa tirimu. 8 Aku ulumu manda lepa Mini Kake Telimuni aku oi Gote popo toringi sel ulkemu we angilipili Gote moromona manda pumolo aulke te wendo naa orumu nimbe lipe

ondorumu. 9 Kano sel ulkena ulu
teringimani kinye tembalo uluma
manda leko teringi mele i tepa.
Oi waliwalima Gote popo toko
melema we tiko ari tirimelema
kalko tiringi akumani Gote aku
teko popo toringi imbomanga
konopu wango naa nimu. 10 Oi
Gote popo toringi ungu manemani
langi nongo, no nongo, kimbo ki
kangima kulumie tonge aku uluma
kau mane tiringi. Goteni imboma
aku mi lepa nimbei tirimu unguma
lombilko purumele nalo melema
waye tepa amenge teremo wali
aku kangindo kau ningi uluma
pora timbelo.

Akuna Kraistini Yunge mememu ondopa yunu Gote tirimu

11 Oi aku teringi nalo kinye
Kraist yu Gote popo tondoli
iye kiyendomu omba molopalie
Goteni mele pengama timbo nimu
melema yuni mepa wendo oromo.
Aku tepalie imbomani takoringi
mai kombuna angimo sel ulkemu-
nga tukundo naa purumu. Yupe
Gotenga ulke wengendeli mulu
kombuna ltemomunga purumu.
Aku ulke paa olandopa paa ulke
tukumemu. 12 Yu Gotenga mulu
kombuna angimo kiripi paa kake
telina kamukumu wali tendeku
wali tukundo purumu. Nalo
akuna pumbeindo oi maina mulu
sel ulkemunga tuku pungeindo
teringi ulu yu naa terimu. Enoni
kongi meme kinye kongi kao walo
kinye toko yokoli akuma Gotenga
kumbekerena meko puringi mele
aku tepa naa terimu, molo. Yunge
mememu kau yunu meli pumbe
wali tendeku wali kau Gote popo
topa tirimu. Aku terimu ulumuni
lino ulu pulu keri pali konopuna
pepili mindili nolemala aulkena
wendo lipe Gote kinye kamukumu
kopu tepo molopo kau pamili
nimbe tepa ltimu. 13 Goteni
imbo kanopa kangimanga kalaro
molopili moromele nimbe karomo
imboma yuni kanopa kake tepili
molonge nimbe kanopili ningolio
ningimuni, oi kongi yokolima
kinye kao peleama kinye toko
yokolima kolko, kongi kao am-
boi kondoli, walo oi naa leli te
toko tipena nomba pora tipili
ningo kaloringi kinye norumu
kekuma liko, yokolima tukundo
ondoko munduko noikolio, kano
imbomanga kangimanga pupe
lteko toko munduringi kinye kano
imboma altopa kanorumu kinye
kangindo imbo kake telima nimbe
kanorumu kala Gote kinye altoko
kopu teko moloringi. 14 Nalo
Kraistinga mememuni oi teringi
ulu pange tenderemo. Kraist yu
ulu alowa te naa terimu. Aku molo.
Mini Kake Teli Koinjo Mololi enge
nimumuni Kraist yu yunu Gote
popo topa tirimu. Aku iyemunga
mememuni linonga kangindo kau
kulumie naa tondoromo. Aku
molo. Linonga ulu kerima kulumie
torumuna Gotenga kumbekerena
lino Imbo Kake Telima moromolo
lipo manjirimolo. Aku tepa
kulumie torumumunga lino oi
ungu mane enge naa peremomu
naa lombilemili. Molopa Kau
Puli Gotenga teaio nimu ungumu
teamili.

Kraistinga mememuni Goteni nimbe panjipe mi lerimu ungu koinjomu kamukumu enge pepili nimu ungumu

15 Jisasinga mememuni lino
Gotenga kumbekerena tepa kake
tenderimumunga Jisas yu Gotenga
tembo nimbe mi leli ungu koin-
jomu enge tirimuna yu imunana
iyemu moromo. Oi ungu manemu
we lepili ulu keri teringi imboma
wendo limbei kolorumu. Aku
tepa kolorumumunga Goteni
imboma waio nimbe alako torumu
ungumu pilko lombilenge imboma
pali molko kondoko molko kau
punge. Aku ulumu Goteni yunge
bakuluma timbo nimbe oi nimu.

16 Iye teni yu kolombai yunge
nini melema moke tembai narini
limbelo akumu nimbe para tipe
pipiana toromo. Nalo bakulumani
kano melema we manda naa
limele. Pele lapa kolomo ningo
imbomani kanokolio manda,
kinye lapani moke tepa noindi-
rimo melema liengei nimele.
17 Iye teni ungu nimbe panjirimo
iyemu we moromo wali yunge
ungu nimbe panjirimomu ulure
manda naa teremo, we ltemo.
Iyemu kolombalo wali nini ungu
nimbe panjirimu mele aku teko
manda melema linge. 18 Aku
tepala kongi te toko yokolima
ondoko teringi ulumuni oi nimbe
panjirimu ungu manemu enge
tingei teringi. 19 I teko mele teringi:
Mosesini oi imboma pilengei
nimbe Gotenga ungu manema
pali nimbe tipelie kongi kao walo
mare kinye kongi yokoli mare
kinye topa yokolima mingina
kolopa, no kinye topele mapele
topalie, unjo kelo isop kola te
lipe sipsip indi kondoli mareni ka
topalie, yokolima tuku mundupe
wendo lipelie Goteni tirimu ungu
manema molorumu bukuna kinye
imbomanga kangina kinye pupe
lteko topa mundurumu. 20 Aku
ulu tepalie nimbei, yokoli imu
Goteni eno kinye ungu nimbe
panjipe mi lerimu ungumu pilko
tenge tiko molangei nimomu eno
kinye wendo ombai enge tipili
nimo yokolimu nimu. 21 Aku tepa
mele Gote popo toko kaloringi sel
ulkemu kinye sel ulkena tukundo
Gote popo tongeindo noiringi
melema kinye pali Mosesini
yokolimu pupe lteko topa kan-
dorumu. 22 Oi ungu manemu
nimbe molorumu mele i tepa:
Mele awini Goteni kanopa mele
kake telima nimbe kanopili nimbe
yokolimani kau manda tendem-
balo. Kongi kera kape te toko
kondokolio yokoli naa ondonge
lemo aku Goteni imbomanga ulu
pulu kerima naa kandepea tepa
ltendembalo.

Imbomanga ulu pulu kerima Goteni tiye kolondopili nimbe Kraist Yu Yunu Gote popo topa tirimu ungumu

23 Gote popo toli sel ulkena
lerimu melema muluna ltemo
melema manda lepa lerimu. Mele
akuma Gotenga kumbekerena
kake tepili ningo kongi kerama
tokolio yokolima liko tanda tiko
kandoringi. Nalo mulu kombuna
ltemo melema kake tepili ningo
oi teringi ulu maindo munduko
meme enge nili olandomuni
manda tenge. 24 Kraist kolopa
makilipe koinjo molopalie ya
maina Gotenga kiripi kake teli
kini wamoko muluna ltemo ulke
manda leko teringina tukundo naa
purumu. Aku molo. Yu mulu
kombuna tumbi tipe purumu.
Akuna lino tapombai Gotenga
kumbekerena pumbe moromo.
25 Poinyemanga yaka nimbe popo
toli iye kiyendomuni kongi kera
manga yokolima lipe kiripi paa
kake telina pumbe popo topa
tirimu. Nalo Jisasini poinye
yaka nimbe aku ulu naa terimu.
Wali tendeku wali kau Gotenga
mulu kombuna tuku pumbe yu
yunu tirimu. 26 Kraistini poinye
yaka nimbe aku ulu telkanje
poinyemanga yaka nimbe yu
mindili nolka. Mulu mai talo
Goteni terimu wali akuna mindili
nombalie nolipe omba kinye i
wali olka. Nalo aku ulu naa
terimu. Kinye peyalime waimu
nondopo oromona Kraist Goteni
imbomanga ulu kerima kulumie
topa tiye kolopili nimbe ya i mai
kombuna wali tendeku wali kau
omba yu yunu popo topa Gote
tirimu. 27 Imboma pali ya maina
wali tendeku wali kau kolkolio
altopa kot tendepa pilimbelo kom-
buna punge ulu pulumu peremo.
28 Aku tepa mele imbomanga ulu

pulu kerimanga umbuni mepa
wendo limbei Kraist yu yunu Gote
popo topa tirimu. Altopa talo tepa
ombalo aku wali ulu pulu kerima
wendo limbei naa ombalo. Imbo
yu nokoko moromelema tukundo
limbei ombalo.

Kraistini Linonga Nimbe Kamukumu Gote Popo Tondombaindo Wali Tendeku Wali Kau Yu Yunu Gote Tirimu Kinye Ari Tirimelema Kalko Tiringi Uluma Kamukumu Mainye Purumu Ungumu

10

Oi Gote popo toko kalko tiringi melemani ulu pulu kerima manda naa wendo lipe ltenderimu ungumu

1 Mosesinga ungu manemu
i tepo kanamili ulu pengamu
altopa ombalomunga oi mini
mele kandomolo. Nalo lino naa
wamba lipe ondorumu. Aku
ungu manemuni poinyemanga
yaka nimbe wali wali Gote kano
teko kau popo toko tieio nimu.
Akumunga ungu manemuni im-
boma aku teko Gote popo tongei
ulke oringima kamukumu molko
kondangei manda naa tepa tumbi
tirimu lipo manjirimolo. 2 Aku
teko teringi ulumani enonga
konopuma kamukumu kulumie
tondolkanje altoko ari tirimelema
toko naa kalemala. Kamukumu
kulumie tolkanje wali tendeku
wali Gote popo toko kalkolio,
enonga ulu pulu kerima mainye
pulka, kano kinye konopundo
umbuni te naa pepa, ulu pulu
kerima we naa peremomunga
mongo naa limolo ningo pilkolio
altoko ari tirimele mare naa kalko
aku uluma tiye kolemala. 3-4 Nalo
kongi kao peleama kinye kongi
memema kinye toko kaloringi-
manga mememani enonga ulu
pulu kerima kamukumu kulumie
manda naa tondorumumunga
waliwalima ipo leli tangoli poinye-
manga pali Gote altoko kongi aku
tepama kaloliko pungolio Gotenga
ungu manema pule toringimunga
enonga konopuna ulu pulu kerima
we pepa kau purumu mele kelko
liko manjiringi.

5 Akumunga Kraist mai kom-
buna ombai tepalie nimbei,

Ari tirimelema toko nu kalko
tiringima kinye mele nu we
tiringi melema konopu naa
mondokolio nuni na imbo
kangi te tumbi tiko noikolio
tirinu.

6 Popo toko tipena nopili ningo
kaloringi ari tirimelema
kinye, ulu pulu keri ter-
emolomanga kalopo tiri-
molo ningo kaloringi ari
tirimelema kinye akuma nu
konopu naa mondorono.

7 Akumunga nani nimboi, “Gote,
na i moro. Nuni nando teani
puwi ninu mele teambo
nimbo nanga kangimu
imbomanga nimbo nu popo
topo tipo omboi tero. Nani
aku tepo tembo mele oi
bukuna toringina moromo
kanomu nio,” *(Sng 40:6-8)*

nimu. 8 Paimbo Goteni yunu im-
bomando teaio nimbe ungu mane
tirimu mele pilkolio tengeindo
ari tirimelema kalko yu tiringi
nalo Kraistini nimu mele nio aku
ungumunga oi Kraistini nimbei,
“Ari tirimelema toko nu kalko
tiringima kinye mele nu we tiringi
melema kinye tipena nopili ningo
kaloringi kongima kinye ulu pulu
keri konopuna peremomanga
kalopo tirimolo ningo kaloringi
kongima kinye, akuma kanokolio
nu konopu naa mondorono,”
nimu. 9 Altopa nimbei, “Na i
moro, nuni nando teani puwi

ninu mele teambo nimbo omboi
tero," nimu. Aku tepalie yu oi
popo tongeindo ari tirimelema
kaloringi ulu pulumu topa mainye
mundupe, yunu Gotendo tirimu
ulu aku mele ulu pulu koinjo
terimu. 10 Goteni yundo tewi
nimu ulumu pilipe lipelie Jisas
Kraistini teambo nimbe omba
yunge kangimu wali tendeku wali
kau yunu kamukumu Gote popo
topa tirimumunga Goteni kanopa
konopu tipelie linonga ulu pulu
kerima tiye kolondopa lino yunge
imbo kake telima molangei nimu.

Kraistini Gote popo topa tirimu melemuni ulu pulu kerima paa manda kulumie tondoromo ungumu

11 Walimanga pali Gote popo
tondoli iyema ola angilko popo
tondoli kongono tepundala teringi.
Paa waliwalima ipuleli tangoli
ola angilko ulu pulu kerima paa
manda naa kulumie tondopili
ari tirimelema toko kaloringi.
12 Nalo Kraistini imbomanga ulu
pulu kerima wendo limbei wali
tendeku wali kau Gotendo yunu
tirimu kinye manda terimu kolo
we molorumu. Yu aku tepa pora
tipelie Gotenga imbo kindo pumbe
molorumu. 13 Akuna molorumu
kinye yandopa Goteni Jisas yunge
opa pulema kamukumu topa
mainye mundumbelo walimu
wendo ombalomunga we nokopa
moromo. 14 Yuni aku oi kulumie
tondorumu imbo akuma Gotenga
imbo tukumema molangei nimbe
yunu yunge meme wali tendeku
wali ondopa kolorumu aku ulu-
muni imbo kanoma paa molko
kondoko molko kau punge.

15 Oi Mini Kake Telimuni linondo
ungu aku tepa enge tipe nimbei,

16 Awilimuni nimbei, "Aku wali
pele imboma kinye tembo
nimbo mi lepo ungu koin-
jomu aku i tepa, 'Nanga
ungu mane imbomanga
konopundo panjindipo aku
ungumu enonga konopuna
lepa pupili,' nimbo topo
panjindimbo." *(Jer 31:33)*

17 Aku tepa nimbelie ungu te kape
nimbei,

Enonga ulu pulu kerima tiye
kolopo altopo naa lipo
manjimbo, *(Jer 31:34)*

nimu. 18 Akumunga Goteni
imbomanga ulu pulu kerima ka-
mukumu kandepea tepa ltendemo
lemo linonga ulu pulu kerima tiye
kolopili nimbo ari tirimelema topo
kalomolo kongonomu altopo naa
temolo.

Kraistinga uluma teremolo mele kau tepo molopolio tiye naa kolomolo ungumu

19 Ango kame, Jisas yunge
mememuni linonga ulu pulu
kerima kandepea tepa ltenderimu-
munga linoni Gotenga Kiripi Paa
Kake Telimunga pipili naa kolopo
manda tuku pumolo. 20 Lino
koinjo molamili nimbe aulke
koinjo Jisasini akiririmumunga
linoni Kiripi Paa Kake Telina
manda tuku pumolo. Aku aulke
koinjomu maminye awilimuni
ulke kerepulu kake telimu nambu
tirimumunga tukundo pumbe-
lie Jisasini akirindirimu. Aku
maminye awilimu yunge kangi
mele. 21 Linonga Popo Toli Iye
Awilimu yuni Gotenga imbo
wayema tapu teremo. 22 Jisasinga
mememuni linonga ulu kerima
kandepea tenderimu. Aku ulu
kerima linonga konopuna pepa
umbuni tirimuna uluma we lipo
manjirimoloma yuni aku uluma
kape kandepea tepa ltenderimu.
No kake telimuni linonga kangima
kulumie tondorumu. Akumunga
linonga konopu toya topili ipuki
tipo Gote moromona nondopo
pamili. 23 Eno kinye tembo
nimbe panjirimu iyemuni kolo naa
topa tembo nimo mele paimbo

tembalo kani eno yu lino kinye
tepo kondombo nimbe panjirimu
mele paimbo tembalo ningo oi
enge ningo ipuki tiringi mele tiye
naa kolko, ambolko kondokolio
yu paimbo omba tembalo ningo
konopu tiko nokoko molaio.
24 Konopu manjiko Gotenga im-
boma ulu penga teko konopu
mondangei ulu nendo yando
teangei makinjeio. 25 Kristen imbo
mare angenupili kinye liko maku
naa toko tuku naa moromele aku
ulu naa teaio. Kraist ombalo
waimu nondopa oromomunga
lino Gotenga imboma nendo
yando enge nimbo tepo imbo
marenga konopu toimbo topili
enge tiemili.

Gotenga Malo ungu taka paa naa tondamili ungumu

26 Pileio. Linoni Kraistinga
ungumu pilipolio ulu kerima
teamili konopu timolo lemo ari
tirimelema kalko popo toli ulu
teni aku ulu kerima manda naa
kandepea tepa ltendembalo. Aku
molo. 27 Aku tepo temolo lemo
kot awili wendo omba Gotenga
opa pule imboma tipeni nombai
nomba peremo aku ulumu lino
pipili kolopo nokopo moromolo.
28 Imbo teni Mosesini ungu mane
tirimuma topa tangondorumu
wali iye taloni molo yupokoni
kanokolio ningo tiringi kinye
yu kondo naa kolko tumbi tiko
kamukumu toko kondoringi. 29 Oi
paimbo teko kenjiringi imboma
aku teko mindili tiringi lemo
imbo teni Gotenga Malo yu ulure
molo nimbe tiye kolopa ungu
taka tondopa, Goteni ungu koinjo
nimbe panjipe mi lerimu ungumu
Kraistinga mememuni enge tirimu
meme akumuni kano imbomu
Gotenga imbo konopu kake telimu
molopili nimu aku mememu ulure
molo nimbe ungu taka tondopa,
Goteni lino konopu mondopa lipe
tapondoromo mele lipe ondoromo
Mini Kake Telimu ungu taka
tondoromo imbo akumu paimbo
olandopa mindili nombalo molo
we moromo konopu ltemeleya?
Paa mindili nombalo. 30 Aku ambe
telka, lino ungu nimbe panjirimu
iyemu lipo manjirimolo. Akumuni
nimbei,

Teko kenjirimelemanga pundu
toli kongonomu nanga
kongonomu. Nanu kau
pundu topo eno mindili
timbo, *(Lo 32:35)*

nimbelie ungu te peya nimbei,

Awilimuni yunge imbomanga
kotemu yunu tendepa kot
pilimbelo, *(Lo 32:36)*

nimbe aku ungumu moromo.
31 Waliwalima molopa kau puli
Gote paa enge nili olandopamuni
imbo tendo mumindili kolopalie
mindili nani nimbelo lemo paimbo
yu paa mini wale ltembalo.

Lino paa ipuki tiko molamili ungumu

32 Eno oi Gotenga ungumu pulu
polko pilkolio pilko ltingi kinye
teringi mele altoko liko manjeio.
Eno mindili tiringi wali we mindili
nongo enge ningo molko Gote tiye
naa koloringi. 33 Wali marenga eno
liko imbomanga kumbe kerena
anjiko eno ungu taka tondoko
mindili nangei ningi. Wali mare
aku teko mindili noringi imboma
eno kinye tapu toko molko liko
tapondoringi. 34 Ka tiringi ka
ulkena peringi imboma enoni
kondo koloringi. Enonga mele paa
penga waliwalima lepa kau pumbe
melema mulu kombuna we ltemo,
ningo pilkolio enonga melema
ltingi wali eno liengei ningo tono
kolko tiye koloringi.

35 Oi aku teko teringi mele altoko
pilkolio paimbo lipe tapondoromo.
Paimbo aku tepo molomolo, ningo
enge ningo ipuki tiringi mele kinye
tiye naa kolangei. Enge ningo ipuki
tiko molonge wali akumunga mele
penga timbelona eno awili teko

linge. 36-38 Tiye naa kolangei nimbe
ungu te peremomu i tepa,
Wali koltalo kau omba pumbelo
kano kinye ombo nimu
iyemu paimbo ombalo.
Yu walitikale ombalo. Nani imbo
tumbi nilima nimbo karo
imboma nani nimbo moro
mele paimbo ningo ipuki tir-
imelemunga koinjo molko
kau punge.
Nalo na ipuki tirimele ulu tiye ko-
longe lemo nani eno kinye
konopu naa timbo, *(Hab
2:3-4)*
nimbe aku tepa moromo. Aku-
munga Goteni lino teaio nimo mele
temolo kinye yuni timbo nimbe
panjirimu mele pengama limolo
ningo pilkolio ipuki tirimele mele
tiye naa kolko, aku teko molaio.
39 Nalo lino imbo tiye kolkolio
kombu kerina purumele imbo-
manga imboma naa moromolo.
Aku molo. Lino paimbo nimbo
ipuki tipolio mini pali koinjo
molopa kau puli ulu pulumu
limolo imboma moromolo.

Goteni Nimo Mele Linoni Paimbo Nimbo Pilipolio Enge Nimbo Molamili Ungumu

11

Ipuki tirimolomunga ungu pulumu

1 Gote paimbo nimbo ipuki
tirimolo nio aku enge nimbe
ipuki tilimunga ungu pulumu i
tepa, Goteni lino timbo nimbe
panjirimu melema paa limolo
nimbo ipuki tipo nokopo mo-
romolo. Melema mongoni naa
karomolo nalo mele akuma paa
ltemo nimbo ipuki tirimolo. 2 Imbo
oi moloringimani aku teko ningo
ipuki tiringimunga Goteni eno
kanopa penga pilipelie teko kon-
doromele nimu.
3 Goteni nimo mele lino paimbo
nimbo ipuki tirimolomunga
Goteni mulu mai talo tembai
wendo opili nimu ungumuni mulu
mai talo wendo orumu nimbo lipo
manjirimolo. Akumunga mele
naa lerimu melemani Goteni lino
karomolo melema paimbo terimu
nimbo lipo manjirimolo.

Abel kame Enok kame Noa kame Gote ipuki tiringi temane mare

4 Abeleni Goteni nimu mele
paimbo nimbe ipuki tilipe molo-
rumumunga Goteni kanopa penga
pilerimu mele te Gote popo topa
kalopa tirimu nalo Keineni Gote
popo topa kalopa tirimu melema
Goteni kanopa keri pilerimu.
Abeleni Gote paimbo nimbe ipuki
tirimumunga Goteni Abel iye
tumbi nilimu nimbe imbi tirimu.
Abel oi kolorumu nalo ipuki tipe
ungu nimumuni kinye kape lino
we nimo.
5 Enokeni Goteni nimu mele
paimbo nimbe ipuki tipe molo-
rumumunga naa kolorumu. Yu
koinjo molopili Goteni yu lipe
mulu kombuna meli purumu.
Goteni yu lipe meli purumu wali
imbomani yu koroko naa kanoko
ltingi. Goteni Enok oi lipe meli naa
pupili Enokeni ulu terimuma Gote
kanopa penga pilerimu, ungu aku
tepa Gotenga bukuna moromo.
6 Imbo teni Gote paimbo moromo
konopu lepalie Gote kinye ambe
tepo molombonje konopu kimbo
tipelie, Gote yu lipe tapondombalo
nimbe ipuki tipelie yunge kumbek-
erena manda pumbelo. Aku tepa
naa nimbe pimo lemo paa manda
naa pumbelo. Akumunga Goteni
nimo mele paimbo nimbe ipuki
naa tipelie Goteni kanopa penga
pilimbelo ulu mare manda naa
tembalo.
7 Noa Goteni nimu mele ipuki
tipe molorumumunga Goteni
yundo Maina umbuni te wendo
opili nimboi tero nimu wali
pilipelie, oi naa kanorumu nalo
Noani Goteni paimbo nimo nimbe

nona lembalo sip awili te tako-
rumu. Akuna pungolio yunge
ambo bakuluma kinye wai keri
wendo orumumunga wendo
lipe tepa ltimuna penga teko
moloringi. Yuni Goteni nimu mele
ipuki tipelie terimu ulumuni we
maina moloringi imbomanga ulu
kerima lipe ondorumu. Aku tepa
Gote ipuki tirimumunga Goteni
yu iye tumbi nilimu nimbe imbi
tirimu.

Abraham Sara talo Gote ipuki tiringili ungumu

8 Abraham Goteni nimu mele
ipuki tipe molorumumunga
Goteni yundo nu morono kom-
bumu tiye kolko altopo timbo kom-
buna puwi nimu ungu pilipelie
kano kombu tulena lerimumunga
oi naa kanorumu nalo ungumu
pilipe lipe tenge tipe we purumu.
9 Goteni nimu mele ipuki tiri-
mumunga Goteni timbo nimbe
panjirimu kombuna pumbelie
iye omba angililimu mele pumbe
molorumu. Paimbo ulke te
kamukumu naa takopa, sel ulke te
takopa pelipe akuna Aisak kinye
Jekop kinye molorumu. Aku la-
pumu Goteni nimbe panjipelie eno
Timbo nimbe nimu maimu ltimele
lapumu. 10 Goteni yunu pilipelie
ulke kombu tenga kamukumu
angilimbelo ulkema takopa pora
tirimu kombuna molombo nimbe
pilipelie Abrahameni ipuki tipe
nokopa molorumu.

11 Abraham bakulu membai
poinyema pora nimu, yunge ambo
Sara wangono perimu, nalo Goteni
nimu mele paimbo ningo ipuki
tiko moloringilimunga Goteni
elo enge tirimu kinye bakulu
meringili. Goteni tembo nimbe
panjirimo mele paimbo teremo,
kolo naa toromo ningo ipuki
tiringili. 12 Akumunga iye te anda
lepa iye kololi mele molorumu
iyemu imbo paa awininga kolepa
molorumu. Imbo kombukandiye
mele molo kou ukiye mele kambu
paa manda naa tonge imboma
yuni kalopa ltimu.

13 Kano iyemani Gote paimbo
ningo ipuki tiko mololiko pungolio
koloringi. Eno mai kombuna oi
we molkolio Goteni timbo nimbe
panjirimu melema oi naa ltingi.
Pele paimbo limolo ningo konop-
uni pileringi akumu tule tepa
lerimuna mongoni mele kanokolio
limolo ningo konopu tiko molkolio
imbo moloringi kinye pipili naa
kolko lino ya i mai kombuna imbo
ponenge lepo ombo angimolo
ningi. 14 Imbomani aku teko
nimele kinye pilipolio enonga
kamukumu molonge kombu te
koroko kanoko lingeindo nimele
nimbo lipo manjirimolo. 15 Kombu
tiye kolko oringi kombuna kelepo
pumolo ningo pilimalanje eno
kelko manda pulimala. 16 Nalo
molko oringi kombu akumu
altoko konopu kimbo tiko naa
molkolio kombu paa penga olando
te lupe akuna pamilia ningo
pileringi. Aku kombumu mulu
kombumu. Akumunga Goteni
yu paimbo ningo ipuki tirimele
imboma akuna molangei nimbe
ulke kombu penga te tepa wamopa
terimu. Aku tepalie aku imbomani
Gotendo nu linonga Gote ningi
ungumu pilipelie ungu kanomu
mai naa kolorumu.

17-18 Goteni Abrahameni tewi
nimbo mele paimbo pilipe lipe
tembalonje kanambo nimbe
manda manjirimu kinye Abra-
hameni Goteni tembo nimu mele
paimbo tembalo nimbe ipuki
tipelie yunge malo Aisak Gote popo
topa kalopa timbei terimu. Paimbo
oi Goteni Abrahamendo nimbe
panjipelie nimbeindo, “Nunge
malo Aisakeni kalopa limbelo
imboma kau nuni kalko lini
nimbo, nimbo panjindu imboma
molonge,” nimu nalo aku pilipe
paimbo nimo, paimbo aku tepa

tembalo nimbe pilipelie yunge
malo tendekumu kau molorumumu aku ulu tembai terimu.
19 Abrahameni konopuna pilipelie,
Aisak kolombalo kinye Goteni
yu manda makinjimbelo nimbe
pilerimu kani linoni ungu manda
lepolio i tepo nemili Abrahameni
yunge marenu imbo ono kombuna
wendo mele ltimu.

Aisak kinye Jekop kinye Josep kame Gote ipuki tiringi ungumu

20 Aisakeni Goteni nimu mele
paimbo nimbe ipuki tipe molo-
rumumunga Jekop kinye Iso talo
mane ungu tipelie altopa elo kinye
wendo ombalo ulu oi nimbe tir-
imu.
21 Jekoponi Gote ipuki tipe molo-
rumumunga kolombai tepalie
yunge malo Joseponga malo talo
mane ungu tipelie tu ambolopa
pi polopa mai kanopa Gote kapi
nimu.
22 Joseponi Gote ipuki tipe
molorumumunga yu nondopa
kolombai tepalie yunge Israel
imboma eno altoko Isip kombu
tiye kolko punge nimbe tirimu.
Punge wali yunge ombele kinye
tengei ungumu nimbe tirimu.

Moses Gote ipuki tirimu ungumu

23 Mosesinga anumu lapa taloni
Gote ipuki tiko moloringilimunga
Moses mekolio yu oli yupoko
lopeke teringili. Yu ungulu paa
penga ningo kanokolio Isip iye
nomi kingimunga teaio nimu
ungumu umbulu tingilindo pipili
naa koloringili.
24 Moses Gote ipuki tipelie akopa
awili lepalie wali Isip imbomanga
king lemenunga malo naa nengei
konopu lerimu. 25 Ulu kerima lepa
naa puli tono koromele ulu naa
tembo konopu lepalie Gotenga
imboma umbuni meremele mele
aku tepo membo konopu ler-
imu. 26 Yuni konopuna pilipelie
Isip kombuna mele yakela teli
pengama pali nanga noilkanje
ulure molo nimbe pilipelie Goteni
mele penga timbo nimu melema
altopa limbo nimbe pilipelie,
Kraistinga imbo moromunga
na teko mai kondonge lemo
aku penga nimbe enge nimbe
angilerimu. 27 Moses Gote ipuki
tipelie Isip tiye kolopa purumu
wali Isip iye nomi kingimuni yu
kinye mumindili kolorumumunga
pipili kolopa kowa naa purumu.
Imbomani Gote mongoni naa
karomele nalo Moses Gote kanoko-
lio teremele ulu mele tepalie
enge nimbe angilerimu. 28 Moses
Gote ipuki tipelie Goteni Israel
imboma penga teko molangei
nimu aku Pasova waina Israel
imbomando kongi sipsip topolio
yokolima ulke kere pulu malio
wape tendamili nimu. Aku tenge
wali topa kondombai ensel teni
enonga ungulu komolayema naa
omba topa kondombalo nimu.

Israel imbo awini Gote enge ningo ipuki tiringi ungumu

29 Israel imbomani Gote ipuki
tiringimunga Nomu Kuta Kondoli
kumbulupe maimu kapu lerimu
kinye nekondo puringi. Nalo
Isip iyemani Israel imboma lom-
bili puringi kinye no wangoko
koloringi.
30 Israel imboma Gote ipuki tiko-
lio Jeriko kombu kouni teli pa-
pemu wali kite yupoko pakera an-
doko makai tenderingi papemu
ungu torumu.
31 Wapera toli ambo Rahap Gote
ipuki tipelie Israel iye taloni Jeriko
imboma ambe teremelenje ningo
kanoko panjingili oringili kinye
yuni elo lipe tapondorumumunga
Israel imbomani Gotenga ungu
naa pilko ltingi imboma ongo
toringi wali yu naa toringi.
32 Aku temane mele peya mare
tamboya? Molo. Wai mare
naa ltemo. Gideon kame Barak
kame Samson kame Jepta kame

Devit kame Samuel kame Goteni
altopa tembalo uluma oi neio
nimbe tirimu iyema eno kinye
temane mare topo tilka nalo aku
temanema topo timbo wai naa
ltemo. 33 Gote ipuki tiringimunga
mareni iye nomi king marenga
ami iyema kinye opa tekolio
enoni nokoringi kombuma toko
kaloringi. Mareni imboma molko
kondangei ningo ulu tumbi nilima
teko nokoringi. Mareni Goteni eno
tepo kondombo nimbe panjirimu
mele eno molangei paimbo ltingi.
Mareni laiononga kerema pipi
tiringi. 34 Mareni tipe awili tepa
norumumu toko kumunduringi.
Mareni kowa puringi wali Goteni
nokopili imbomani baineteni toko
naa kondoringi. Mare oi enge te
naa perimu nalo pele enge pepili
moloringi. Mare opa tengeindo
paa iye enge ningo mindili telima
molko, enonga opa pule ami
iyema toko munduringi. 35 Mare
koloringima kelko makilko ola
moloringi kinye anupilini eno
koinjo moloringi kinye kelko ltingi.
Nalo mare ka tiko mindili nongo
kolangei ningo koipeni tokolio
ningeindo, enoni Gotenga ungumu
tiye kolomolo ninge kinye we
pangei nimolo ningi nalo kolomolo
lemo kelepo makilipo ola molopo,
kamukumu paa koinjo molopo
kondopo kau pumolo konopu
lekolio enonga opa pulemani ningi
ungumu naa pileringi. 36 Mare
ungu taka tondoko ka pulteni enge
ningo toko, mare ka seneni ka
toko ka ulkena panjiringi. 37 Imbo
mare kolangei ningo kouni toringi.
Imbo mare koinjo molangei so*
liko imunana karu leko alowa
teringi. Mare opa teli baineteni
toko kondoringi. Mare ipuki
tikolio wale pakoli molo lerimuna
kongi sipsip molo mememanga
kangima liko maminye mele
pakoringima imbomani eno toko
puringi. Melema molo lepa paa
koropa pupili moloringi. Mare
mindili noringi. Mare, imbomani
teko kenjiringi. 38 Mare imbo naa
peli kombumanga kinye, mulu
kembomanga kinye, kou anga-
manga kinye, mai angamanga
kinye, pungo peliko andoringi.
We mai kombuna moromele
imbomani naa telemala ulumu
Gote ipuki tiringi imbomani aku
ulu teringi.
39 Aku imboma Gote ipuki
tiringina Gote kinye enonga imbi
moromo. Nalo mai kombuna
molkolio Goteni tembo nimbe
panjirimu ulu pengama naa ltingi.
40 Aku ambe telka Goteni linonga
ulu penga wendo opili wai oi
panjirimu. Goteni lino kinye popo
tiko eno molko kondangei nimu.

12

Lino Jisas kanopo ipuki tiemili ungumu

1 Oi imbo paa awini aku teko
Gote ipuki tikolio teko kondoko
moloringimunga aku tepo lino
tepo kondamili mele liko on-
doromele kani kanopo pilipolio
pele kinye lino kape aku tepo mele
pengama limilindo Goteni owe te
panjirimu owemunga lkiko pangei
nimuna pilipolio paa lkiemili
nimbo lino lipe naa tapondoromo
ulu lupe lupema tiye kolopo, ulu
pulu kerimani kape lino naa am-
bolopili nimbo tiye kolopo konopu
enge nipili keru keru lipo lkiemili.
2 Enge nimbo lkimilindo lino ipuki
tirimolo ulu pulumunga pulu iye
Jisas wambo kanolipo pamili.
Linonga ipuki tirimolo ulumu yu
manda tendembalo. Yu pilipelie,
Goteni tewi nimo mele tepo
kondombo kinye paa tono kolopo
molopo kondombo nimbelie yu
mindili nomba unjo polopeyana
kolorumu. We imbomani unjo

* **11:37:** ‘So’ akumu unjo karu lepo kongono teremolomu.

polopeyana koromele imboma
aku imbo kerima nimele nalo
Jisas unjo polopeyana uku toko
panjingeimunga pipili naa kolopa
konopu awini lipe naa mundupelie
akuna angilipe kolorumumunga
kinye Gote kombu nokopa mo-
romo polomunga imbo kindo yu
pumbe Gote kinye moromo.

Goteni lino umbuni tirimomu molopo kondamili nimbe tepa wamorumu

3 Lino tiye naa tepili ningo Jisas-
ini terimu ulu wamongo pileio.
Ulu pulu keri teli imbomani Jisas
kinye mumindili kolko mindili
tiringi kinye yu enge nimbe
molorumu mele wamongo pilko
molaio. Yu aku teko teringi kinye
molorumu mele liko manjikolio
eno paimbo konopu enge nipili
molko, tamba naa ningo ipuki
tirimele mele tiye naa kolaio.
4 Paimbo, ulu pulu kerima teko
maindo mundungei opa teremele
nalo meme te oi naa oli. 5-6 Gotenga
bukuna moromo ungu teni eno
enge ningo molangei nimbe eno
yunge bakuluma nimbelie enondo
nimu ungumu komu tindingeya?
Aku ungumuni nimbei,

Nanga bakulumu, Awilimuni imbo
konopu mondoromoma
molko kondangei nimbe
mindili tirimo.
Yunge bakuluma molangei nimo
imbo akuma mapuni
toromo.
Akumunga Awilimuni nanga
ungumu pilipili nimbe-
lie mindili timbelo kinye
akumu ulure molo naa
ningo,
yuni nu nimbe amenge tepa mane
timbelo kinye umbuni awini
naa kolani. *(Snd 3:11-12)*

7 Goteni eno tepa wamopili
enge ningo angileio. Gote eno
nimbe amenge teremo aku ulumu
Lapalini enonga bakuluma ningo
amenge teremele mele. Bakulu
te yunge lapani mane naa tirimo
bakulu te moromoya? Molo.
8 Bakuluma pali enonga lapalini
molko kondangei ningo mapuni
toko mane tirimele aku mele
Goteni eno molko kondangei
nimbe mindili naa timo lemo eno
mepa lteli bakuluma mele mo-
romele, yunge bakulu tukumema
naa moromele. 9 Imu kape
liko manjeio! Lino bakuluma
molorumulu kinye linonga ya
maina lapalini molko kondangei
ningo mindili tiko mane tiringi
kinye linoni enonga unguma lipo
awili tipo taka lipo molopo paa
teremele nimbo molorumulu.
Aku lemo linonga minima kinye
konopuma kinye nokoromo La-
pamuni lino mane tirimona yu
kinye molopo kondamili nimbo
yunge unguma pilipo yu maindo
molamili. 10 Wali alaye kolo
mele linonga lapalini lino molko
kondangei ningolio enongano
konopuni pilkolio mindili tiko
mane tiringi, nalo Goteni pilipe
kondopa lino tumbi tipe mane
tirimo akumuni lino waliwalima
paa lipe tapondoromo. Lino popo
tipo kake telima molamili nimbelie
aku teremo. 11 Linonga lapalini
molko kondangei ningolio lino
mindili tirimele kinye konopu
naa tipo moromolo. Mindili
nombolio konopu keri kau panjipo
moromolo. Nalo oi mane tirimele
kinye pilipo lipolio pele ulu tumbi
nilima tepo konopu u nipili taka
lipo moromolo.

Lino konopu enge tipo molamili nimu ungumu

12 Akumunga, enonga kima enge
naa nimbe ongopa topa lemo lemo,
kinye ki winjiko kongono teaio.
Enonga kimboma kolomo lemo
enge ningo kambuleio. 13 Kimbo
keri ltemo imboma enonga kim-
boma kamukumu keri naa liepili.
Altopa penga liepili ningolio aulke
toya tolina paio.

14 Imboma kinye konopu ten-
dekuna pupili taka liko molko
kondongei uluma enge ningo
teko molko, enonga konopuma
kinye kangima pali Gotenga ningo
Goteni kanopa kake teremo nimbe
kanoromo uluma enge ningo
teko molaio. Aku kake teli ulu
naa tenge lemo Awilimu naa
kanonge. 15 Unjo te mongo kombili
telima toromo aku mongo mele
enonga imbo teni Goteni eno we
kondo kolopalie lipe tapondorumu
ulumu tiye kolopa molopa kenjim-
belo kinye eno tepa mongo mongo
kondopa eno tepa kenjimbelo.
Aku ulu wendo naa opili ningo
wamongo kanoko molaio. 16 Imbo
teni wapu ulu kerinali naa tepili.
Oi Isoni Gote umbulu tirimu mele
aku teko naa teaio. Iso lapani
iye komomunga nimbe timbelo
melema ulure molo nimbe langi
walitikale nombaimunga limbei
aku mele pengama yolo ltimu. 17 I
nimboi ulu eno liko manjirimele.
Iso yunge melema altopa limbei
terimu nalo lapani molo nimu.
Aku wali Iso mane ungu naa lipelie
kola awini terimu nalo yu konopu
alowa tembalo aulke naa lerimu.

Jerusalem mulu kombuna ltemo akuna lino pumbo molomolo ungumu

18 Eno melema kanoko am-
bolongei kombuna wendo naa
oli. Oi Israel imboma Sainai
Muluna nondoko ongo tipe al-
imbili nomba tumbulu topa ipo
lepa poporome awili toromona
kanoringi. 19 Akuna biukel te ungu
nimbe iye teni ungu nimu imboma
pilkolio mini lteko Mosesindo
ningei lino altopo naa pilimolo
ningi. 20 Goteni i ungu nimuna
pilkolio mini lteringi akumu i tepa:
Imbo te molo kongi lopa te kape
muluna nondopa pumbe olando
pumbei tembalo kinye kouni toko
kondangei nimumunga aku ungu
ningi. 21 Neya aku uluma wendo
orumu kanokolio mini lteringi
uluma Moses yu pilipe kanopalie
na kape mini ltepo pungu pungu
nio, nimu.
22 Eno aku tepa komburenga
naa oringi. Aku molo. Eno Gote
moromo mulu Saion oringina
moromele. Akumu ulke kombu
awili Jerusalem. Aku ulke kombu
awilimu koinjo molopa kau puli
Gote enge nilimu moromo mulu
kombuna ltemo. Ensel kambu
manda naa tolima tono kolko
maku toko moromelena eno
oringi. 23 Akuna Gotenga imboma,
enondo nanga bakulu komomu
nimu imboma nombeya teko
moromelena oringi. Kano imbo-
manga imbima mulu kombuna
buk tenga moromo. Imbomanga
pali kot pileli Gote moromona
oringi. Goteni kanopa imbo
tumbi nilima nimbe imbi tirimo
imbo tukumema moromelena
oringi. 24 Goteni imboma tapombo
nimbelie ungu koinjo nimumu
enge tirimu iye Jisas moromona
oringi. Aku ee nimbe mi ler-
imu ungu koinjomu enge timbei
Jisasinga mememuni imbomanga
pupe lteko torumuna wendo
oringi. Abelenga mememuni
pundu topili nimu mele Jisasinga
mememuni aku tepa naa nimo.
Aku mememuni ulu penga wendo
opili nimo.

Gotenga ungumu naa pimolo ninge imboma mongo linge kani kanoko kondoko molaio nimu ungumu

25 Maina iyemuni koro oi ya mai
kombuna moloringi imbomando
ungu enge nili mare nimbe tipe
lepi lepi torumu wali naa pilimolo
ningi. Aku ulu teringimunga
Goteni umbuni tirimu kinye eno
kowa pungei aulke te naa lerimu.
Aku lemo mulu kombuna orumu
iyemuni ungu engema linondo
yando nimbe tipe lepi lepi toromo
wali naa pilimolo nimbo umbulu
timolo lemo mindili timbelo kinye

kowa pumolo aulke te lembaloya? Paa naa lembalo. Akumunga eno kinye nimo iyemu umbulu naa tieio. 26 Koro oi Goteni nimu ungumuni mai parambala tenderimu, nalo kinye yuni ungu te nimbe panjipelie nimbei,

Altopo walite kamukumu parambala tepili nimbo akumu maimundo kau naa nimbo.
Mulu mai talo waye parambala tepili nimbo kinye tembalo, *(Hag 2:6)*

nimu. 27 Ungu altopo walite kamukumu parambala tepili ungu nimumuni mulu mai talo tepa wamorumuma pali kolo wangombalo lipe ondoromo. We lepa kau pumbelo melema kau lope lape naa teli we lepili nimbe Goteni oi lope lape tendeli melema pali wendo lipe ltendembalo.

28-29 Akumunga Yu iye nomi kingimuni nokoromo kombumu parambala tepa pora naa nimbelo kombuna limolo kani Gote kinye paa tereno nemili. Tipeni melema nomba pora tirimo mele linonga Gote tipe mele moromo akumunga Goteni kanopa penga pimo uluma tepo pipili kolopo Yu iye paa awili olando enge pelimu nimbo yunge ungumu taka lipo pilipolio yunge imbi kape nemili.

Pipia Topa Tirimu Iyemuni Kamukumu Torumu Ungumu

13

Lino imbo te te nimboni imbo lupema konopu paa mondamili ungumu

1 Eno Kraistinga imboma nanga ango kame ningo konopu nendo yando mondoko molaio. 2 Kombu tulena imbo ponenge mare onge kinye tiye naa kolko enonga ulkendo meko paio. Oi imbo mareni aku ulu teringi kinye we imbo mare nokoromolo konopu leringi nalo mulu kombuna enselema nokoringi. 3 Kraistinga imbo ka ulkena peremelema eno we moromele imbomani lino eno kinye peya ka ulkena pelemala ningo pilkolio aku ka ulkena peremele imboma liko manjiko kondo kolaio. Opa pulemani enonga imbo mare teko kenjinge kinye eno we moromelemani opa pulemani lino aku teko teko kenjilimala ningo pilko aku opa pulemani teko kenjirimele imboma liko manjiko kondo kolaio.

4 Ambo liko iye puli ulu pengamu. Gotenga kumbekerena kake tepa lepili ambo iyema enonga ambo liko iye purumelemu nokoko kondaio. Goteni i kano kano ulu teko apureli ambo iyema pundu kerimu tombo nimu ulu liko manjirimele. 5 Eno kou monema kanoko kumu naa meaio. Goteni nimbei,

Nani eno paa tiye naa kolombo. Nani enongano we molangei naa nimbo. Paa molo, *(Lo 31:6)*

nimu. 6 Akumunga linoni konopu toimbo topo i tepo nemili,

Awilimuni na taporomomunga pipili naa kolombo. Imbomani na ulu te tengei teremele wali pipili naa kolombo. *(Sng 118:6-7)*

Lino oi nokoringi iyemanga ungumu taka lipo pilipo molopo, Jisas tiye naa kolamili ungumu

7 Eno Kraistinga imboma, eno oi nokoringi tapu iyemani oi pulu polko Gotenga ungu ningo tiringi iyema liko manjeio. Kano iyema molko teko ipuki tiringi ulu liko manjikolio aku teringi mele teko molaio. 8 Jisas Kraist tendeku tepa kau moromo. Oi molorumu. Kinye moromo, altopa kape waye aku tepa kau molombalo.

9 Akumunga ungu lupe lupe ningemani enonga konopu mepa naa andopili neio. Aku ulu

naa tepili neio. Eno Gote tiye
kolonge kani. Goteni lino we
kondo koromo ulumuni linonga
konopuma tepa enge tirimo wali
aku penga. Ungu manemuni i
teko naio nimona langi nonge wali
enonga konopu enge naa timbelo.
Aku ulu teringi imboma kinye
ulu tukume wendo naa oromo.
10 Linonga alta polomu ltemo.
Gotenga ulke tempelena popo
toringi iyema linonga alta polona
kere manda naa linge.

11 Gote popo tondoli iye kiyen-
domuni Goteni imbomanga ulu
pulu kerima kanopa tiye kolopili
nimbe ari tirimele tenga yokolimu
kolopa meli kiripi paa kake telina
tuku mepa pumbe Gote popo topa
tirimo, nalo aku ari tirmelemu
mekolio imbo molko peringi kom-
bumu tiye kolko tawendo pungo
tipena nopili ningo kaloringi.
12 Aku teko teremelemunga Jisas
kape yunge mememuni Goteni
imboma kanopa kake telima
nimbe kanopili nimbe imbo
molko peringi ulke kombumunga
pape tawendo mindili norumu.
13 Akumunga Jisas pape tawendo
moromona lombili tawendo
pumbo yu teko mai kondoringi
mele lino kape yu peya teko mai
kondangei kopu tepo molamili
pamili. 14 I tepo lipo manjipolio
aku ulu teamili. Ya maina linonga
kombu lepa kau pumbelo kombu
te naa ltemo. Kombu te wendo
ombalomu nokopo moromolo.

15 Aku tepo nokopo moromolo-
munga Jisas konopu lipo manjipo-
lio Gote waliwalima kapi nimbo
molamili. Gote paa awili olan-
dopamu nimbo yu kalko tirimele
mele linonga keremani yu wali-
walima kapi nemili. 16 Gote mele
te kalko tiemili ningolio i ulu teaio.
Imboma tepo kondamili ningo liko
tapondoko, mele molo lembalo im-
boma enonga mele mare moke
teko tieio. Gote kalko tiengei aku
teko teremele uluma yuni kanopa
penga pilipe konopu tirimo kani
komu naa tindiko aku ulu teaio.

17 Enonga nokoli iyemani teaio
nimele mele pilko liko teko taka
liko molaio. Aku iyemani pele Gote
kongono teremolo mele nimbo
timolo kinye teko kondoringi
nipili ningo pilko eno molko
kondangei ningo nokoromele.
Akumunga enonga ninge unguma
pilko liko, lino aku tepo kongono
temolo kinye linonga nokoli iyema
konopu tiko konopu umbuni naa
pepili lino nokangei ningo enoni
teaio ninge mele teko molaio.
Enoni enonga nokoli iyemanga
unguma pilko liko naa teko eno
punge lemo nokoli iyema konop-
una umbuni te pembalo akumuni
eno manda naa lipe tapondombalo
kani aku teaio.

Goteni eno molko kondangei nipili nimu unguma

18 Goteni lino lipe tapondopili
konge tendaio. Lino konopuni
pilipolio ulu te tepo kenjirimolo
nimbo naa pilipo, lino waliwalima
toya topo andamili nimbo pilipo
moromolomunga enoni aku teko
Gote linonga konge tendenge kinye
pilimbelo. 19 Ungu te eno peya
enge nimbo konge tero. Gote kinye
ungu ningolio na eno morome-
lena paa nondopo altopo wamboi
Goteni na lipe tapondopili ningo
konge tendaio.

20 Imboma tepa ame toromo
Goteni linonga Awili Jisasinga
meme aku yunge imboma kinye
tembo nimbe lepa kau pupili
ungu nimbe panjipe mi lerimu
ungumu enge tirimu mememunga
engemuni Jisas yu lino yunge
sipsipimanga tapu iye enge nilimu
ono kombuna topa makinjirimu.
21 Aku Goteni enoni yunge konopu
mondoromo uluma manda tengei
enge paa pengama tipili. Yunge

konopuni pilipelie Jisas Kraist terimu ulumuni eno yunge konopu mondoromo uluma teremele imbo pengama tepa wamopili. Jisas Kraist waliwalima kapi nimbo imbi lipo ola mundemili. I paa.

Pipia topa pora timbei torumu ungumu

22 Ango kame, nani eno i pipia topo tiro akumu ungu kelo kolte kau enonga konopundo enge timboi toro kani tiye naa tepili wamongo pilko molaio nimbo enge nimbo konge tero.

23 Nani eno pilengei nimbo nio. Linonga angenu Timoti kinye ka ulkena we naa peremo, yu wendo munduringi. Yu na morona welea omo lemo ilto peya ombo eno kanombolo.

24 Eno nokoromele iyema kinye Gotenga imboma pali kinye molko kondaio nindeio. Kombu Itali imbo oringi moromelemani enondo molko kondaio nimele.

25 Goteni eno kinye konopu noipili.

Jemsini Pipia Topa Tirimu Ungumu
Jems
I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Jemsini Jisas ipuki tiko Jerusalem moloringi imbomanga tapu iye awili molorumu. Imbomani toya toli uluma teangei nimbe umbuni menge wali eno tepa enge tipili nimbe i pipiamu topa mundurumu.

Goteni nu yunge lipe manjili peli imbomu molkolio uluma pali toya toko teani nimbe enge tipili.

Jemsini pipia tombaindo pulu polopa torumu ungumu

1 Na Jems, Gote kinye Awili Jisas Kraist talonga kongono tendeli kendemande iye te, nani i pipiamu topo, Israel imbo talape ki yupokonga imbo konoko pungo kombu Judia distrik tawendo kombu lupe lupemanga moromele imboma topo tiro. Eno molko kondaio!

Umbuni wendo oromomani lino enge tirimo

2-3 Nanga ango kame, enonga ipuki tirimelemu enge nimonje nimbe manda manjipe karomo umbunimani enonga konopuma tepa enge tirimo ningo pimele kani eno tepa mainye mundumbei tembalo umbuni lupe lupema eno moromelena wendo ombalo wali paimbo wendo oromo ningo paa tono kolongei. 4 Eno molko kondoko, waliwalima enge ningo umbunima meangei konopu enge nili uluma eno kinye enge nimbe pepili kani kamukumu imbo konopu pepili Gotenga imbo yuma molko, Goteni kanopa penga pimo ulu penga te konopundo naa ponjipili molangei.

Imbo tenga lipe manjilimu manda naa pemo lemo yu Gote konge tepili

5 Imbo te yunge lipe manjili ponjimo lemo Gote kinye konge tepalie lipe manjili te tiwi nimbelo wali melema konge teremele wali iri naa topa mele awini toya topa tirimo Goteni paimbo timbelo. 6 Nalo konopu talo tepa kimbo tirimo imbomu, poporomeni unjo mumu mepa andoromo mele, yunge konopumu aku ulu teremo kani timbelonje naa timbelonje, lipe tapondombalonje naa tapondombalonje nimbe konopu talo tepa naa kimbo tipelie aku imbomu konge tembo mele paimbo timbelo nimbe ipuki tipelie konge tepili. 7-8 Imbo te aku tepa konopu talo tepa peremo imbomu yu konopu talo tepa peremomunga yunge konopumu beambo nimbe, konopu tendekure kau naa pepa Awilimuni na melte timbelo konopu naa liepili.

Iye koropa nolima kinye iye kamakomanga ungumu

9 Eno Kraistinga imbomanga angenu te melema naa noipe koropa nomba mai kombuna imbi naa moromo imbomu Goteni yu kinye ulu penga te tepa, Gote kinye imbi ltemo nimo kani tono kolopili. 10 Nalo kondipe tindi te enge naa nimbe nondopa oo ltemo mele imboma aku teko kamukumu naa molko nondoko koromele kani lipe manjipelie Kraistinga imbo kamakomu Goteni yu imbi naa molopa we imbo mele molopili nimo kani tono kolopili. 11 Ena enge nimbe toromo kinye era melema topa kondoromo wali kondipe tindi penga toromoma kolopa oo lepa mainye purumo. Aku tepala imbo te mele awini noirimo imbomu kou limbei

kongonomu tepa molopalie akuna
kolombalo.

Goteni lino kinye ulu pengama kau tepa, ulu kerima teangei nimbe tope naa tirimo ungumu

12 Imbo te umbuni lupe lu-
pema wendo oromo kinye aku
umbunima mepa enge nimbe
moromo imbo akumu umbuni
wendo oromomani yu tepa
mainye naa mundurumomunga
Goteni waliwalima koinjo molopa
kondopa kau puli ulu pulumu
timbelo, akumu yunge mele
pengamu limbelo kani umbuni
lupe lupema wendo ombalo wali
aku umbunima paimbo na kinye
wendo oromo nimbe konopu tipili.
Aku mele pengamu koro oi Goteni
Yu paa konopu mondonge imboma
mele aku tepo timbo nimbe, nimbe
panjirimu mele pengamu.
13 Ulu pulu kerimuni Gotendo
ulu pulu keri te tewi manda naa
nimbelo. Goteni imbo tendo ulu
pulu keri te tewi paa manda naa
nimbelo. Aku lemo ulu teni imbo
te ulu pulu keri te tewi nimbe
ulu te manda manjipe kanombalo
wali aku imbomuni Goteni na tepo
kenjembo nimbe kondi toromo
ungu naa nipili. 14 Linonga
konopumuni aku ulu pulu kerima
teamili nimbe kondi toromo wali
linonga konopu keri akumuni ulu
pulu kerima teamili nimbe lino
tope tirimo. 15 Aku wali ambo te
bakulu olo mongo toromo mele
konopumuni aie konopu lepalie
ulu pulu keri te peremo. Aku
tepalie ulu pulu kerimu akopa
pora tipelie kololi ulu pulumu
wendo oromo.

Goteni mele pengama kau tirimo ungumu

16 Nanga paa konopu mondoro
ango kame, enonga konopuni
paimbo nio ningo kolo toko
konopu leko naa kenjeio. 17 Mele
pengama kinye ulu pengama
kinye, aku tepa ulu paa pengama
pali yando we naa limolo. Aku
melema mulu kombuna wendo
oromo. Muluna ola pa tendepa
angimo melema tepa panjir-
imu Lapamuni kano mele paa
pengama tirimo. Unjo kinye
melemanga minima tule lepala
ponjirimo mele Gote aku tepa
alowa malowa naa teremo. 18 Aku
iyemuni lino yunge bakuluma
molangei meambo nimbelie yunge
ungumu, lino lipe tapondopa
imboma koinjo molonge engemu
peremo ungu paa paimbomuni
lino mepili nimu. Yunge imboma
yuni lino we imboma kinye
melema terumanga pali kiyendo
molangei nimbe lino aku tepa
wamorumu.

Gotenga ungumu pilkolio lombileio ungumu

19-20 Paa nanga ango kame, i
ungu pileio! Goteni imboma tumbi
tiko molonge kinye paa konopu
lepa karomo mele imbomanga
mumindili kololi ulu akumuni
aku teko molangei nimbe naa
lipe tapondoromo kani imbo teni
ungu te nimbelo kinye wamongo
pilemili ningo komu tendeko
molko, ungu te nondoko pundu
toko naa ningo, mumindili naa ko-
laio. 21 Mumindili kololi ulumuni
eno naa tapopili akumunga ulu
kalaro mololima kinye ulu kerima
kinye teremelema pali na kinye
naa molopili ningo tiye kolko,
Goteni ungu oi enonga konop-
umanga panjindirimu, aku ungu-
muni eno mini pali lipe tapondopa
mindili nolemala aulkena manda
wendo lipe Gote kinye peya molko
kondonge aulkena manda lipe
mondombalo akumu taka liko
pilko molangei.

22 Gotenga ungumuni nimo
mele we komuni kau naa pileio!
Pilkolio tenge tiko teaio. We
komuni kau pilkolio nimo mele
teremele lemo eno enongano
kolo toko paa tepo moromolo

konopu ltemele. 23-24 Aku teangei
niomunga ungu pulu te i tepa
mele: Imbo teni ungumu we
komuni kau pilipelie, nimo mele
pilipe lipe naa temo lemo yu imbo
teni yunge kumbekeremu karia-
pana kanopalie wendo pumbelie
yunge kumbekere ambe telimunje
nimbe naa lipe manjirimo aku
mele. 25 Nalo imbo teni, ulu
pulu kerimani lino ambolopa ka
kongono tirimo aulkena mindili
naa nongo we molangei nimbe
wendo ltindirimo ungu mane
pengamu wamba kanopa tiye
naa kolopa molopa, nimo mele
komu naa tindipe pilipe lipe tepa
molomo lemo aku imbomuni ulu
teremomunga Goteni yu molopa
kondopili nimbelo.

26 Imbo teni na Gotenga ungumu
paa pilipo lipo yu kapi nimbo
ungu manema paa pilipo moro
nimbe pilipe moromo nalo yunge
ungumu nokopa naa kondomo
lemo yuni yunu kolo topa konop-
uni kau paa aku ulu tero nimbe
pilipe, yunge konopumu lepa
kenjirimo. Yu Gotenga ungumu
pilipo lipo, yu kapi nimbo ungu
manema paa pilipo moro nimo ulu
akumuni yu lipe tapondombalo
ulure naa teremo. 27 Linoni
Gotenga imboma molopo yu
kapi nemili nimolo imbomani
linonga Lapa Goteni ulu kake
tepa kalaro naa moromo nimbe
karomo uluma temolo mele i tepa:
Anupili lapali koromele bakulu
kolumuluma kinye, ambo waima
kinye, mindili nongo umbunima
wendo opili moromelema aku
teko naa molangei ningo nokoko,
maina imbomani ulu pulu kerima
teremele mele naa tenge. Aku ulu
pulu kerimani lino ulu te naa tepa,
lino kalaro te naa mondopili ningo
molko kondoromele.

2

Linoni imboma moke naa tepo wayema kondo kolopo lipo tapamili

1 Nanga ango kame, eno linonga
iye awili Jisas Kraist iye paa penga
imbi olandopa molopa enge per-
emo paimbo ningo ipuki tirimele-
mani imboma moke teko imbo
te imbi olando mololimu tapoko,
imbo te imbi naa mololimu naa
tapoko, aku ulu naa teaio. 2 Iye te
wale pakoli paa pengama pakopa,
kou goloni teli ring ki mongona
mondombalo iye te kinye, iye
koropa te wale pakoli kerima
pakombalo iye te kinye, aku iye
talo eno nombeya teko molongena
ongele wali kanokolio 3 iye wale
pakoli pengama pakombalo iyemu
kanoko penga pilkolio paa nokoko
i polo pengana ongo molowi
ningo, iye koropamu kanoko
keri pilkolio yundo neya kulendo
pungo ola angiliwi molo nanga
kimbo mundurona ongo mainye
molowi naa neio. 4 Aku teko ninge
lemo eno konopu keri pepili eno
enongano nendo yando moke teko
kenjirimele. Eno aku teko imboma
moke teremele mele enongano
konopuni pilkolio i imbomuni na
manda tapombalo, imuni na naa
tapombalo nimbo kanopo moke
tepo kenjirimolo ltemo ningo liko
naa manjirimeleya?

5 Paa nanga ango kame, pileio!
Goteni imbo mare nanga im-
boma molangei nimbe kanopa
limbeindo ya mai kombuna imbo-
mani kanoko imbo koropa pupili
moromele ningo karomele imbo
akuma Goteni kanopa lipelie imbo
kamako mele molangei nimbe
enondo nimbeindo, enoni yu
paimbo ningo ipuki tiko kon-
dokolio imbo na konopu mon-
donge imboma nani iye nomi
kingimu molopo nokoro kombuna
na kinye peya molamili nimbo
panjiru akumu eno peya aku tepo
molamili wangei nimu. 6 Nalo
nanga ango kame, enoni imbo
koropama pipili kolangei ningo

teko kenjirimele. Ango kame,
imbo naimeleni eno kondi toko
enonga melema liko, mindili
tiko, kot tendamili waio ningo
teremele imbo akuma naimeleya?
Iye koropamani aku teremeleya?
Molo! Iye kamakomani eno kinye
aku ulu teremele. 7 Eno Jisas
Kraistinga imboma moromele aku
iyemunga imbi pengamu naime-
leni ungu taka tondoromeleya?
Iye koropamani aku teremeleya?
Molo! Iye kamakomani aku ulu
teremele.

8 Gotenga bukuna ungu mane
te tirimu paa olandopa moromo
aku ungu manemu pilko liko tenge
tiko tenge lemo paa. Aku ungu
manemuni nimbei, enongano
yu mele mele konopu mondoko,
enonga kangima enongano kondo
kolko nokoromele mele aku tekola
imbo wema konopu mondoko
nokoko molangei nimbe moromo
ungu mane akumu pilko liko teaio.
9 Nalo imboma kanoko moke teko-
lio yu penga, lipo tapondambo;
yu keri, naa lipo tapondambo
ninge lemo ulu pulu keri te
teremele. Akumunga Gotenga
ungu manemani nu ungu mane
naa lombili iye kerire morono
ltemo nimbe lipe ondombalo.
10-11 Aku niomunga pulumu i tepa:
Lino pimolo, ambo iye puli te molo
iye ambo lili te imbo te lupe kinye
wapu ulu kerinali naa teangili
nimbe nimu Iyemuni imbo te toko
naa kondangei nimu kala. Aku
lemo nu wapu ulu kerinali naa
tekolio imbo te toko kondonio
lemo ungu manema topa tangon-
doli imbomu morono. Akumunga
imbo te ungu manema pali pilipe
lipe teremo nalo tendekure kau
topa tangondomo lemo aku ulu
teremomunga ungu manema pali
topa tangondoromo.

12 Ulu te tengeindo molo ungu
te ningeindo oi i teko ningo
pilengei. Ulu pulu kerimani lino
ambolopa ka kongono tirimo
aulkena mindili naa nongo we
molangei nimbe wendo ltimu
ungu mane pengamuni nimo mele
pilipelie Goteni lino uluma tepo
unguma nimbo teremolo mele
pilipe moke tembalo kani, pilkolio
aku ungu manemu pilko uluma
teko unguma ningo teko moromele
mele pilko teko kondangei. 13 Imbo
teni imbo te kondo naa kolomo
lemo altopa Goteni kot pilipelie
yu kape kondo naa kolombalola.
Imbo teni imbo te kondo kolom-
balo imbomu Goteni yunge kot
pilipelie yu kape kondo kolombalo.

Ipuki tili ulu pengama naa teremele akumu we ipuki tirimele

14 Nanga ango kame, imbo teni
na Gote ipuki tiro nimo nalo
ulu pengama na teremo lemo
yuni ipuki tirimo ulumuni yu
lipe tapondoromoya? Yuni ipuki
tirimo ulumuni yu mindili nolka
aulkena wendo lipe Gote kinye
molopa kondombalo aulkena
manda lipe mondombaloya? Ulu
pengama naa temo lemo paa
manda molo. 15 Angena kape
kemilie kape, te wale pakoli keri
te pakopa, langi nombalo te naa
lembalo wali, 16 enonga imbo teni
yu langi kinye wale pakoli mare
naa tipelie yundo nimbeindo, nu
konopu u nipili pungo, ali naa
tepili wale pakoli penga te pakoko,
olo tembalo langi mare nopuwi
nimo lemo aku tepa nimbelomuni
yu paimbo lipe tapondombaloya?
Ulure manda naa tembalo. 17 Imbo
teni imbo te naa lipe tapondopa
ungumuni kau manda molani
puwi we nimo wali aku imbomu
naa lipe tapondopa ulure naa
teremo aku tepala. Imbo teni
paimbo nimbe ipuki tipelie ulu
pengama naa temo lemo yunge
ipuki tirimo ulumu koromo.

18 Nalo imbo teni nani i nio
ungumu kolo toromo nimbelie
nando nimbei, “Imbo mareni

paimbo ningo ipuki tirimele ulu
akumu manda kala. Imbo mareni
ulu pengama teko imboma liko
tapondoromele ulu akumu manda
kala," nimbelo. Ulu talo peya
tendeku teremo. Imbo teni aku
ulu talonga ulu te tiye kolopa
te pilipelie tembalo kinye aku
ulu tendekumuni manda lipe
tapondombalo nilkanje. Aku tepa
nilka imbomundo nani topondopo
i tepo nilka: nu Kraistini paimbo
nanga nimbe tenderimu nimbo
ipuki tiro mele lipo ondambo
ningo ulu penga te naa tenio
lemo nu ipuki tirino mele na
ambe tepo kanomboya? Manda
naa kanombo. Na ulu pengama
tepo imboma lipo tapondombo
ulumani paimbo nimbo ipuki tiro
mele lipo ondombo. 19 Nuni Gote
tendeku kau moromo ningo ipuki
tirino. Akumu paa tereno. Nalo
kuromani kape aku teko ipuki
tirimele. Aku teko ningolio pungu
pungu ningo mini lteremele.

20 Keke lepo toli imbomu, we
paimbo ningo ipuki tiko ulu
pengama naa tereno ulumuni
ulure manda naa tembalo mele
ungu pulumu pileni nimbo tiem-
boya? 21 Linonga ara kaue
Abrahameni ulu te terimu mele
kanopalie Goteni yunge ulu pulu
kerima tiye kolopa, yu konopu
tumbi nimbe peli iyemu nimbe
imbi tirimu. Abrahameni yunge
malo Aisak Gote popo topa
kalopa timbeindo alta polona
ola noirimuna kanopalie Goteni
yu iye tumbi nilimu nimbe
kanorumu. 22 Wamongo pileio!
Abrahameni paimbo nimbe enge
nimbe pilerimu ulumu kinye
ulu terimuma kinye popo tipe
terimu wali yuni terimu ulumani
yunge paimbo nimbe ipuki tirimu
ulumu kamukumu tepa enge
tirimu. 23 Aku tepa terimumunga
Gotenga bukuna yundo ungu
te nimomunga pulumu wendo
orumu. Aku ungumu i tepa: Goteni
yu kinye tembo nimu mele Abra-
hameni paimbo tembalo nimbe
ipuki tirimumunga kanopalie
Goteni yu iye tumbi nilimu nimbe
kanorumu. Abrahameni aku
terimumunga Goteni yundo nanga
kanopa lili iyemu nimula aku tepa
moromo. 24 Abraham kinye Gote
kinye eloni teringili mele pilkolio,
imbo teni we paimbo nimbe ipuki
tirimona kanopalie Goteni yunge
ulu pulu kerima tiye kolopo, yu
konopu tumbi nimbe peli imbomu
nimbo karo naa nimo. Imbo
te paimbo nimbe enge nimbe
pilipelie ulu pengama teremona
kanopalie Goteni yunge ulu pulu
kerima tiye kolopo, yu konopu
tumbi nimbe peli imbomu nimbo
karo nimo aku mele kinye liko
manjirimele.

25 Aku tepala, Josuani iye talo
Jeriko taunona lipe mundurumu
wali imboma ambe teremelenje
ningo kanoko panjingili puringili
kinye ambo wapera Rahaponi elo
naa tangei nimbe ya lopeke teko
peangili nimbe nokopalie, altopa
aulke tenga lupe kelko yando
pangili nimbe lipe mundurumu
wali aku ulu terimumunga
kanopalie Goteni yu ambo tumbi
nilimu nimbe kanorumu. 26 Imbo
tenga minimuni kangimu tiye
kolopa purumo wali kangimu
koromo, aku tepa imbo teni
paimbo nimbe ipuki tipelie ulu
pengama naa teremo wali yunge
ipuki tirimo ulumu koromola.

3

*Linonga unguma nokopo kon-
dopo ungu pengama kau nemil-
imunga ungumu*

1 Nanga ango kame, Goteni
imbomanga ulu teremelema moke
tepa pilimbelo kinye lino imboma
yunge unguma mane tirimolo iye-
manga ulu teremoloma paa enge
nimbe moke tepa pilimbelo kani

enonga iye mare awinini Gotenga
unguma imboma mane tiemili naa
nengei. 2 Aku niomunga pulumu
nemboi, wali awini lino ulu penga
te temolo konopu lepolio naa
teremolo. Ulu keri te naa temolo
konopu lepolio teremolo. Aku
tepa uluma lino imboma kinye
pali wendo oromo. Imbo teni
walite kape ungu keri te naa nimo
lemo aku imbomu yu imbo paa
pengamu, yunge kangima pali
manda nokopa kondombalo.
3 Imbo teni kongi os te nanga
ungumu pilipili nimbe yunge
kerena ain te panjindirimo. Aku
wali yuni osemu i tepa pupili, i
tepa pupili nimbe ainimu lipe ka
ambolopa tumbirumbi tindirimo
wali osemu aku tepa topele topa
purumo. 4 Sip teremo mele
pileio! Sipima paa mele awilima
nalo poporomeni kombu lupe
marenga topa mundumbei teremo
wali sipimanga stia paa keloma
ambolkolio sip kongono teremele
iyemani kombu tenga pumolo
konopu lekolio stiama ambolko
pupu toromele kinye pungei
teremele kombu akuna purumo.
5 Aku tepa mele linonga keremu
kangimunga mele kelomu nalo
yu yunu kapi nimbe yunge imbi
lipe ola mundurumo. Tipe kelo
teni kombu awini kuli tipe noromo
mele eno pileio! 6 Keremu tipe
melela. Linonga kangimanga pali
yu mele kelomu nalo yuni ulu pulu
keri awini tepalie kangima pali
tepa kalaro mondopa, akumuni
ungu nimolo ungumani kuli
tipe noromo mele linono tepo
kenjirimolo. Aku tipemu yu Goteni
kuromanga nomi Satan makoropa
mundurumu tipe kombuna wendo
oromo tipemu.
7 Imbomani kongi kinye kera
kinye waimbe kinye takera mele
lupema kinye nomu kutana tuku
moromo melema kinye aku mele
lupe lupe awinima manda ari
tirimele. Akuma pali liko aku
melemani linonga nimolo unguma
pilko teangei ningo mane tiko
nokoromele, 8 nalo imbo teni
yunge keremu aku tepa manda
naa nokoromo. Keremu yu
ulu kerima tembaindo taka lipe
naa moromo melemu. Imboma
koromele tomoma mele linonga
kerena tengepeya tepa peremo.
9 Keremuni linonga Ara Ola
Iye kapi nimbo imbi lipo ola
mundurumolo nalo Goteni yu
moromo mele aku tepa terimu
imboma keremuni kape molko
kenjengei nimbo, nimbo kenjiri-
molo. 10 Gote, molo imbo te kapi
nimbe imbi lipe ola mundurumo
ungu pengama kinye nimbe
kenjirimo ungu kerima kinye
kere tendekuna waye talo wendo
oromo. Nanga ango kame, ulu aku
tepamu eno kinye naa pepili nio.
11 Aku tepa mele maina no tendeku
akupe wendo oromona api nomu
kinye imbo nomu kinye tendekuna
wendo naa orombele. 12 Nanga
ango kame, unjo fik teni unjo oliv
mongo manda tombaloya? Molo,
unjo wain teni unjo fik mongo
manda tombaloya? Aku tepa, no
kombili teli tenga no tingo teli te
manda wendo naa ombalo.

Lipe manjili pengamu kinye lipe manjili kerimu talonga ungumu

13 Enonga imbo te unguma
wamba pilipe, imbomanga uluma
pilipe kondopa, lipe manjili per-
emoya? Aku ulu teremo imbo
te molomo lemo imbomani yu
paimbo aku tepa imbomu moromo
mele ningo kanangei nimbe yunge
aulke andopa ulu tembaloma
paa penga liepili. Yu kalambo
naa nimbe yunge imbi lipe ola
naa mundupe, konopuni pilipe
kondopa, lipe manjili peremo ulu
pengama kau tepili. Aku tembalo
wali imbomani kanokolio yu
paimbo lipe manjili peli imbomu

moromo ningo kanonge. 14 Nalo
enonga konopuna imboma kinye
yokoli kolko imbo nomi kelkele
toromele konopu mandopa per-
emo wali enongano maluwele naa
taio. Ulu tukumemu we mele none
naa tendaio. 15 Aku tepa lipe man-
jilimu mulu kombuna wendo naa
oromo. I mai kombuna kau wendo
oromo. Oi konopu kerimanga
Gotenga Minimu naa molorumuna
perimu aku konopumanga wendo
oromo. Aku tepa ulu wendo
oromomanga lapamu Satan yu.
16 Pileio! Enonga konopuna
imboma kinye yokoli kolko imbo
nomi kelkele toromele konopu
mandopa peremo wali waimu naa
koromo kinye imbo mareni ulu
pulu keri i kano kanoma teremele.
17 Nalo mulu kombuna wendo
oromo lipe manjili akumu lupe.
Goteni lipe manjilimu imboma
tirimo wali aku imbomani i ulu
teremele: Kumbe lepa ulu kake
telima teremele. Ulu mare i
tepala: imboma mindili naa tiko
eno kinye konopu tendekuna
pupili taka liko molko, imboma
kinye kandiki tepili molko, enonga
nokoli iyemani ungu nimelema
tenge tiko, imbo mare umbuni
peremoma kondo kolko liko tapon-
doko, we imbo koropama molo
kamakoma naa apuruko imboma
kinye pali aku ulu teko kondoko,
topele mapele naa toko temolo
nimele uluma paa teremele.
18 Imboma konopu tendekuna
pupili ningo uluma teremele
imbomani poinyena langi imbo
mele panjirimele. Konopu ten-
dekuna pupili uluma poinyena
panjirimele wali imboma tumbi
ningo molko ulu pengama tenge
uluma poinyena mongo tombalo.

4

*Maina ulu konopu mon-
doromele imboma Gote kinye opa
pule toromele*

1 Eno irinale teko opa teko
teremele akumu pulu ambe
teparenga aku teremeleya?
Enonga konopumanga melema
liemili ningo uluma teamili
konopu ltemele ulu akumani
enonga konopuna tukundo opa
pule topa teremomunga enoni
konopu talo yupoko pepili aku
teko teremele. 2 Melte kanokolio
konopu mondoko liemili konopu
ltemele nalo naa ltimele. Naa
likolio pulu imboma toko kon-
doromele. Imbo tenga melema
kanoko aie konopu ltemele
nalo aku melema linge aulke
te naa ltemomunga paa mu-
mindili kolko enge ningo irinale
teko opa teremele. Eno Goteni
melema tipili ningo yu kinye
ungu ningo melema konge naa
teremelemunga liemili nimele
melema naa ltimele. 3 Melema
liemili ningo Gote konge teremele
akuma liemili nimele mele eno
enongano konopu tipo manda
molamili ningo konge teremele-
munga Goteni enonga konopuma
kanopalie naa tirimo.

4 Ambo teni yunge iyemu
tiye kolopa wapera andopa
toromo mele eno Gote tiye kolko
melema konopu mondoromele
imboma, mai kombuna uluma
kinye melema pulu ltemo ningo
kopu teko moromele imboma
aku teko moromelemunga Gote
kinye opa pule toko moromele,
akumu eno naa pimeleya? Mai
kombuna melema kinye uluma
kinye konopu mondoko lino
kinye pulu liepili kopu tepo mo-
lamili nimele imbomani aku teko
nimelemunga Gote kinye opa pule
toromele. 5 Molo Gotenga bukuna
moromo ungumuni nimbeindo,
lino imbomanga minima Goteni
tirimumani Yunge unguma kau
pilko, yunge kongonoma kau
teko molangei nimbe moromo
aku ungumu we nimo konopu

ltemeleya? 6 Nalo Goteni lino
olandopa kondo kolopalie lipe
tapondoromo. Aku tepa teremo-
munga ungu te Gotenga bukuna
nimbe moromo. Akumu i tepa:

Imbo te yunu iye nomi kelkele
toromomu Goteni yunge im-
bimu tepa mainye mundupe
naa lipe tapondoromo.

Nalo imbo te yunge imbimu tepa
mainye mundurumomu
Goteni we kondo kolopa lipe
tapondoromo. *(Snd 3:34)*

7 Akumunga Gote liko awili
tiko yunge unguma pilko molaio.
Kondi toromo Sataneni ungu nim-
beloma paa naa pilko enge ningo
umbulu tieio. Aku tenge wali eno
tiye kolopa kowa pumbelo. 8 Gote
kinye kopu tepo molamili ningo
yu moromona nondoko wangei.
Nondoko onge wali eno kinye
kopu tepo molamili nimbe yu eno
molongena nondopa ombalo. Eno
ulu pulu keri teremele imbomani
Gote moromona nondopo pamili
ningolio imbo tenga ki kalaro
moromo wali kulumie toromo
mele enonga konopuna enongano
pimele uluma kulumie taio. Eno
imbo konopu talo peremo im-
bomani konopuma kake tepili.
We melema konopu kimbo tipo
moromolo mele mainye pupili
neio. 9 Eno ulu teremelema
kanoko keri pilko, konopu umbuni
tepa kamele mindili tepili kola
awini teko molangei. Owe teko
pende pende teremele ulumu
tiye kolko konopu keri panjiko
pinyewe kikime kola teaio. Paa
tono kolko moromele ulumu
tiye kolko konopu paa umbuni
pepili molangei. 10 Awilimunga
kumbekerena yu iye awilimu,
linonga imbima mainye molopili
ningo taka liko molangei. Aku
tenge wali yuni enonga imbima
lipe ola mundumbelo.

Nendo yando imbomanga ungu umbulkondo naa nindemili ungumu

11 Ango kame, nendo yando
enonga angenali marenga ungu
umbulkondo naa nindengei. Imbo
teni yunge angenu tenga ungu
umbulkondo nindipe, tepa kenjir-
imo imbo kerimu nimo imbomuni
Gotenga ungu manemanga kape
ungu umbulkondo nindipe, aku
ungu kerimu nimo. Ungu manema
moke tepa ungu kerimu nimo
imbomu ungu manema pilipe
lipe naa tepa, ungu manemanga
pilipe moke teli imbomu none
teremo. 12 Iye tendekumu kau
ungu manema tipe panjipe, uluma
pilipe moke teli iyemu moromo,
akumu Gote. Aku iyemu imbo
mindili nolemala aulkena pu-
rumele imbo mare manda lipe
tapondopa wendo lipe, imbo mare
mindili nangei nimbe manda topa
mainye mundumbelo iyemu. Nu
ambe telka nunge pulu ltemo imbo
tenga uluma pilko moke teko tepa
kenjirimo ninoya?

Otili akinjo i ulumu tembo ungu naa neio

13 Imbo mareni ningeindo,
kinye molo otili kombu awili
tenga pumbo bisnis tepumolo.
Akuna pumbo poinye tendeku
bisnis tepo kou mone awini limolo
nimele imboma eno kinye ungu
te peremona pileio. 14 Otili ulu
te wendo ombalo wali molonge
mele eno naa pimele. Enonga
koinjo moromele wai akumu
kupe topa po lepa lterimu mele.
15 Akumunga neya aku teko naa
ningo, i teko nengei: Awilimuni
na aku teko teani nimo lemo naa
kolopo koinjo molopolio i teambo
nio mele paimbo tembo nengei.
16 Nalo enoni aku teko naa nimele.
Eno kalambo naa ningo maluwele
toko kongono awili te temolo
ningo imboma ningo tirimele. Aku
teremele ulumu paa ulu kerimu.
17 Akumunga imbo teni ulu penga
te konopuni pilipe aku tepo tembo
wali paimbo nimbe pilipelie altopa

naa temo lemo aku tepa teremo
ulumu ulu pulu keri te teremo.

5

Mele awini noirimele imboma wai keri wendo ombalomunga lepi lepi topa nimu ungumu

1 Eno mele awini noirimele
imboma, enondo nimboi tero
ungumu pileio. Eno molongena
umbuni awili mare wendo ombalo
kani kola tome taio! 2 Enonga
mele awini noirimelema purupe
lkupindi topa, enonga maminye
mele pengama lkuriniani nomba,
3 enonga kou goloma kinye kou
silvama kinye urelo teremo.
Kouma urelo teremomunga enoni
teko kenjirimele mele mona
lepa, kouma urelo teremomuni
enonga kangina tipe mele nom-
balo. Mulu mai nondopa pora
nimbei tepili eno aku teko mele
pulumu tukundo tukundo liko we
noirimele kani kola tome taio.
4 Wamongo pileio! Enonga rais
witima inia tondoringi kongono
kendemande iyema kolo toko
melema wamongo naa tiringimani
enge ningo ningeindo, lino teko
kenjirimele ningo alako toromele.
Aku teko alako toringi mele
Iye Awili paa enge olandopa
pelimuni yunge komuni pilipelie
enoni kendemande iyema teko
kenjiringimunga eno pundu
tombalo. 5 Ya mai kombuna
molkolio mele lupe lupe pengama
konopu mondoko liemili ningo
topo toko liko noiko konopu tiko
molko, molko kondoringi. Eno
langi paa awini nongo imbo kapo
kangoma moromele nalo kinye
toko kondonge waimu wendo
oromo. 6 Ulure naa teko imbo
tumbi nili moloringi imboma kot
tendeko toko kondoringi. Aku
imbomani eno nendo tongei enge
te naa peremo kanokolio we toko
kondoringi.

Eno molongena umbunima wendo ombalo kinye Awilimu paimbo lipe tapombalo ningo konopu enge pepili tiye naa kolko molangei ungumu

7-8 Akumunga, ango kame,
imbomani eno umbunima tirimele
wali Awilimu oi naa opili we
umbunima meaio. Imbo poinye
teremelemani enonga poinyena
langi penga te wendo ombalona
lipo nomolo ningo nokoromele.
Langi imbo panjikolio lo omba
ena tepa tembalo wali langi ola
omba nowi lembalo ningo taka liko
nokoko moromele mele eno liko
manjirimele. Eno kape, poinye
teremo imbomuni langi imbo
panjipelie langi wendo omba nowi
lembalo wali nombo nimbe taka
lipe nokoromo mele aku teko
enonga konopu toimbo topili um-
bunima we meko taka liko molaio.
Awilimu yando ombalo walimu
paa nondopa ombai teremo kani
enge ningo angileio. 9 Ango kame,
nendo yando Gotenga imbomani
ulu teremelemunga umbunima
wendo wendo oromo ningo iri
karaye teko ungu umbulkondo
nindiko naa teangei. Gotenga
kotena naa angilemili ningo aku
ulu naa teangei. Kot Pilimbelo
Iyemu nondopa oromo.

10 Ango kame, profet iye-
mani Awilimunga ungu nimbe
mundulima ningo tiringimunga
opa pule imbomani eno teko
kenjiringi wali enge ningo um-
bunima taka liko meringi mele
pilkolio aku teringi ulu manda
leko teaio. 11 Pileio! Imbo konopu
enge pepili umbunima we meko
paimbo ningo ipuki tirimele mele
tiye naa koromele imboma eno
malo nimbo pimolo. Oi molorumu
iye Jop enge nimbe, yu kinye um-
buni wendo orumuma we mepa
molorumu wali altopa Awilimuni
yu kamukumu molopa kondopili
nimbe ulu mare terimu mele

temanemu eno pimelela. Lino
pimolo, Awilimuni imboma paa
kondo kolopa, ulu teremelemanga
pundu topa mindili tilka nalo we
tiye koromo.

Ulu te temolo ningolio Gotenga imbi leko mi naa leangei ungumu

12 Nanga ango kame, ulu te
kumbe leko tenge mele i tepa:
Mulu kombuna molo mai kom-
buna kape, molo mele tenga imbi
leko paimbo nio ningo mi naa
leangei. Ulu te temolo ninge lemo
paa teangei. Ulu te naa temolo
ninge lemo aku paa naa teangei.
Ulu te ee ninge lemo aku teko
teangei. Molo ningei wali aku teko
teangei. Toya toko naa ninge lemo
Gotenga kotena angilinge kinye
teko kenjiringi kani mindili nangei
nimbelo.

Imbo toya tolimuni ipuki tipe konge teremomu enge nimo

13 Enonga imbo te umbuni
meremoya? Umbuni te memo
lemo Gote konge tepili. Enonga
imbo te tono koromoya? Tono
kolomo lemo yu kunana nimbe
Gote kapi nipili. 14 Enonga imbo te
kuro toromoya? Kuro tomo lemo
Kraistinga talapena moromele
tapu iyema waltindipelie enoni
yunge ningo Gote kinye ungu
ningo yu altopa manda molopili
nipili ningo konge tendekolio wali
Awilimunga imbi leko yunge kang-
ina wel kandondangei wangei
nipili 15 Aku wali waltindimbelo
iyema ongolio Goteni paimbo
tembalo ningo ipuki tikolio yu
konge tenge kinye Awilimuni
yunge kuromu pora nipili nimbelo
kinye yu kelepa manda molom-
balo. Aku imbomu ulu keri mare
temo lemo Awilimuni akuma tiye
kondombalola. 16 Akumunga eno
yu mele mele enonga ulu pulu keri
teremelema nendo yando ningo
para tikolio nendo yando Kristen
angenupilinga ningo Gotendo
konge tendangei. Aku tenge
wali Goteni eno altoko manda
molangei nimbelo. Imbo konopu
tumbi nimbe pelimuni imbo tenga
Gote konge tenderemo kinye yuni
konge tenderemo mele paa enge
nimbe imbomu paa manda lipe
tapondoromo. Akumunga aku
teko Gote imbomanga ningo konge
tendenge ungu pilipelie aku ulu
tendembalo.
17 Gotenga profet iye Elaija yu
lino none teli iyemu molorumu.
Nalo yuni Gote kinye enge nimbe
konge tepa, lo naa opili niwi nimu
wali poinye yupokonga oli kite talo
pakera lo naa orumu. 18 Altopa
lo opili nimbe konge terimu wali
lo kelepa omba poinyena langima
altopa wendo orumu.

Imbo te ungu paimbomu tiye kolombalo wali yu kelko yando liengei ungumu

19 Nanga ango kame, enonga
imbo teni Gotenga ungu
tukumemu tiye kolopa wendo
pumbelo wali enonga imbo teni
yu kelepa yando limo lemo 20 yu
ulu pulu keri teli imbomu tepa
kenjirimo aulkena pumbelo kinye
kanopalie Gotenga ungumu pilipe
yunge talapena omba molopili
nimbe lipe tapondopa yando lim-
belomunga ulu pulu keri teli imbo
mini pali kolka aulkena wendo
limbelo. Aku ulu tembalomunga
Goteni ulu pulu keri paa awini tiye
kolondombalo! Aku peya nio.

Pitani Pipia Kiyendo Topa Mundurumu Ungumu

1 Pita

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Imbo mareni Jisas ipuki tiringi imboma liko mindili tiringi wali Pitani Kraistinga imboma nimbe enge tipili i pipiamu topa panjirimu. Lino mindili nomolo mele mane tipelie lino i mai kombu umbulu tipolio Goteni konopu mondoromo uluma teamili nimbe tipelie mulu mai talo pora ningele konopu lepolio ulu toya tolima teamili nimbe mane tirimu.

Wai kerimu wendo ombalo wali, nu Jisas tiye naa kolko umbuni yu kinye meko yunge imbo mendepolomu molani nimbe Goteni nu enge tipili!

Pitani pipiamu tombaindo pulu polopa torumu ungumu

1 Na Pita, Jisas Kraistini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemuni i pipiamu topo, Goteni nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimu imboma tiro. Eno enonga kombumu tiye kolko pungo, kombu Pontus provins kinye Galesia provins kinye Kapadosia provins kinye Esia provins kinye Bitinia provins kinye, aku kombumanga pali pungo angimele imboma topo tiro. 2 I pipia topo tiro imboma eno oi naa molangei Lapa Goteni eno oi Yunge imboma molangei nimbe pilipe kanopa imbi tipelie Yunge imboma nimbe mako torumumunga altoko moloringi kinye Mini Kake Telimuni eno Gotenga imbo kake telima molangei nimbe lipe tapondorumu. Jisas Kraistinga ungumu pilko liko tenge tiko molangei. Yunge mememuni eno Gotenga kumbekerena konopu kake tepa pepili molangei nimbe kulumie topili nimbe aku tepa lipe tapondorumu. Eno imbo aku teko moromelema i pipiamu topo tiro. Goteni eno kinye konopu noirimo mele kinye, eno konopu u nipili taka liko molangei nimo mele kinye olandopa olandopa pupili.

Altopo molopo kondopo kau pumolo nimbo konopu tipo nokopo moromolomunga Gote kapi nimbo yunge imbi nimbo ola mundemili ungumu

3 Linonga Awili Jisas Kraistinga Lapa Gote kapi nimbo yunge imbi lipo ola mundemili. Yuni lino mindili nangei nilka nalo lino paa kondo kolopa naa tombo nimbe tiye kolopalie Jisas Kraist ono kombuna makilipe ola molopili nimu aku ulumuni Goteni koinjo mololi ulu pulu koinjomu lino tirimu. Aku koinjo mololi ulumuni lino tepa enge tirimomunga Yuni mele pengama timbo konopu ltemoma pali paimbo timbelo nimbo nokopo moromolo mele pora naa nimbelo. 4 Lino molomolo uluma timbo nimbe, nimbe panjirimu ulu akumu keri naa lepa, kalaro te naa molopa, pora naa nimbe waliwalima lepa kau pumbelo ulu akumu Goteni mulu kombuna onge wali timbo nimbe noindirimomu limolo nimbo, konopu tipo nokopo moromolo. 5 Eno timbo nimo imboma, eno Kraist paimbo ningo ipuki tirimelemunga Gotenga engemu, kune tapoi mele, akumuni eno molko kondangei nimbe okoromo. Altopa mulu mai talo pora nimbelo kinye lipe tapondopa, mindili nolemala aulkena wendo lipe, yu kinye peya molko kondonge kombuna mepa pumbe aku ulumu wendo

ombalo wali paa kamukumu
liengei nimu. 6 Akumu pilkolio
paa konopu tiko moromele, nalo
kinye wali alaye kolo kau eno
kinye umbuni lupe lupema wendo
oromona konopu keri leko mindili
noromele. 7 Umbunima wendo
oromomunga pulumu i tepa:
Goteni eno paimbo ipuki tirimele
mele mandanje nimbe kanom-
baindo manda manjirimo. Enonga
ipuki tili ulu akumu olandopa.
Kou gol paimbo mele paa penga
kou mone awili tepa purumo nalo
akumu paa mandopa. Kou golomu
teko kenjirimele kinye pora nimo
nalo yu paimbo kou gol ltemonje,
kanamili ningo tipena manda
manjiko karomele. Aku tepa
mele, eno kinye umbuni wendo
oromomani eno paimbo Kraist
ipuki tirimelenje nimbe manda
manjipe kanopa, Jisas Kraist
kelepa omba mona angilimbelo
wali Goteni eno konopu tipe kapi
nimbe imbi nimbe ola mundupili
nimbe i teli oi enonga enge ningo
ipuki tirimele ulumu aku tepa
manda manjipe karomo. 8-9 Jisas
Kraist yu paimbo naa karomele
nalo Yu konopu mondoromele.
Kinye yu paimbo naa karomele
nalo Yu paimbo ningo enge ningo
ipuki tiko eno Kraist paimbo
ningo ipuki tirimelemunga pulu
akumu Goteni eno mini pali lipe
tapondopa, mindili nolemala
aulkena wendo lipe, Gote yu kinye
peya molko kondonge aulkena
lipe mondoromo, akumunga paa
olandopa tono koromele. Aku
tono koromele mele ya maina
tono koromele mele molo. Tono
koromele mele paa olandopa
akumu imbomando ningo tingei
pereremele.

10-11 Mindili nolemala aulkena
wendo lipe, molko kondonge
aulkena lipe mondoromomunga
ungu mare Gotenga iye profete-
mani Kraist oi naa opili ningo
tiringi. Goteni altopa imboma we
kondo kolopa lipe tapondombalo
ulumundo oi ningo tiringi. Ningo
tikolio, i ulumu te wali wendo om-
balonje, Goteni kanopa ltimu iye
nomi Kraist maina omba mindili
nombalo ulumu kape, aku tembalo
kinye ulu penga olandopama
wendo ombalo mele uluma kape,
Kraistinga Mini Kakemu enonga
konopuna tukundo molopalie
nimbe tirimu ulu akuma ambe
tepa wendo ombalonje ningo
Kraist oi naa opili aku iyemani
enongano waliwalima konopu
kimbo tiko waltindiko, akumunga
pulumu paa wamongo kororingi.
12 Goteni aku iyemani yunge kon-
gono tenderingi aku kongonomu
eno enongano lipe tapondombalo
kongonomu molo nimbe, nimbe
para tirimu. Ulu altopa wendo
ombalo oi ningo tiringi ulu akuma
eno molangei wendo naa orumu.
Ulu altopa wendo ombalo oi ningo
tiringi ulu akuma, kinye moromele
imboma enonga ningo, oi ningo
tindiringi. Jisasinga kongono
iyemani kinye moromele imboma
ningo tirimele unguma Goteni
oi aku iyemando nimbe tirimu.
Aku unguma altopa kinye mulu
kombuna Mini Kake Teli lipe
mundurumumunga engemuni
Kraistinga ungumu andoko ningo
tirimele iyemani ungu tukumemu
ningo tiringina pileringi unguma.
Enselemani kape eno ningo tir-
imele ungumanga puluma paa
pilemili ningo moromele.

Ulu pulu kerima paa naa tepo Gotenga imbo kake telima kau molamili nimbe Goteni lino alako toromo

13 Akumunga enonga konopuma
kongono enge nimbe tepili ningo
liko tumbi tindiko, ulu tengema
wamongo pilko kondoko teko,
Jisas Kraist altopa omba mona
angilimbelo wali Goteni eno
paimbo we kondo kolopalie tepa

limbelo ningo ipuki tiko nokoko
molaio. 14 Oi eno i ungumu naa
pilko we molkolio ulu kerima
konopu mondoko pilko teringi
mele kinye aku ulu naa teangei
nalo unguma pilko tenge tiko
teremele bakuluma mele molaio.
15 Eno nanga imboma molangei
wangei nimbe walipe pilerimu
iyemu paa kake tepili ulu pengama
kinye ulu tumbi nilima kinye
kau teremo ulu pulumu peremo.
Aku iyemu moromo mele eno
aku teko waliwalima Gotenga
imboma kau molamili ningo eno
enongano Gote manda leko, uluma
pali tengeindo eno kake tepili
molko, ulu pengama kinye ulu
tumbi nilima kinye teko molaio.
16 Akumunga ungu te Gotenga
bukuna moromo, akumu i tepa:

Goteni nimbeindo, "Na enonga
Gote kake tepili ulu
pengama kinye ulu tumbi
nilima kinye kau tepo moro
kani eno aku teko Nanga
imboma ningo konopu kake
tepili molko ulu tumbi nili
pengama kau teko molaio,"
nimu. *(WKP 11:44-45, 19:2,
20:7)*

Imboma yando liembo nimbe Goteni mele paa penga te tirimu ungumu

17 Eno Ara Gote ningo waltindiko
Yu kinye ungu nimele iyemuni
imbomanga imbima pilipelie
enoni ulu teremelema naa moke
tepa karomo. Imbomanga yu
mele mele uluma moke tembaindo
enonga imbima naa pilipelie eno
pali tumbi tipe moke teremo. Aku
Araya nimele iyemu aku tepa mo-
romo kani mai kombuna molkolio
i kombumu linonga paimbo ka-
mukumu kombumu molo. I mai
kombuna imbo omba angilima
moromolo ningo pilkolio Yu iye
paa awili olandopamu ningo
yunge unguma liko awili tiko
pilko molangei. 18 Yuni enonga
nimbe tenderimu mele pilkolio
aku teko molangei. Eno pimele,
enonga lanieli kolenalema konopu
kimbo naa tiko we moloringi
mele eno yandopa yandopa aku
teko moloringi mele Goteni tiye
kolko molko kondonge aulkena
pangei nimbe lipe tapondopa
wendo ltimu akumu wendo
liembo nimbelie kou silva molo
kou gol teni pame kot wendo
naa ltimu. 19 Nalo Kraistinga
meme paa mele awilimuni Goteni
eno lipe tapondopa wendo ltimu.
Kraist yu lupe molo uru te paa
naa peli kongi sipsip walo mele
molorumumu, yunge mememuni
aku tepa terimu. 20 Goteni mulu
mai talo oi naa tepalie Kraist aku
kongonomu tepili nimbe kanopa
ltimu iyemu, kinye moltomolo
walima pora nimbei teremo wali
yu enonga nimbe lipe tapondom-
baindo maina mainye omba mona
molorumu. 21 Yuni enonga nimbe
tenderimu mele pilkolio Yu imbo
ono kombuna topa makinjipelie
Yunge imbi paa ola molopili nimu
Gote paimbo ningo ipuki tirimele.
Aku terimumunga eno Gote kau
paimbo ningo enge ningo ipuki
tiko, Yuni altopo tembo nimbe,
nimbe panjirimu mele paimbo
tembalo ningo konopu tiko nokoko
moromele.

Linonga angenupilima paa konopu mondamili ungumu

22 Eno ungu paimboma pilko liko
tenge tiko teremele aku ulumuni
enonga konopuma kulumie ton-
doringi, konopu kake tepili mo-
romelemunga kolo toko angenali
konopu mondoromolo naa ningo,
paa konopu mondoromele kani
kinye angenali kinye konopu paa
enge ningo mondaio. 23 Langi
imbo poinyena panjirimele wali
muli topa wendo omba purumo
mele eno aku tepa mele melteni
kelepa wali talo tepa merimuna

imbo koinjoma moromele. Langi imbo manda wendo naa omba, omba keri lepa koromo imbomuni eno naa merimu. Nalo langi imbo wendo omba molopa kau purumo akumuni eno altopala merimu. Aku langi imbomu Gotenga ungumu, akumu molopa kau pumbe koinjo mololi ungumu. Akumuni eno altopala merimu.
24 Aku ungumu pora naa nimo mele ungu te Gotenga bukuna moromo, akumu i tepa:
Imboma pali era mele, eno molko kondoromele kondipe tindi mele. Erama koromo wali kondipe tindima oo lepa maina mainye purumo
25 nalo Awilimunga ungumu waliwalima lepa kau pumbelo. *(Ais 40:6-8)*
Aku ungumu eno ungu tukumemu ningo tiringi.

2

Awilimu kou koinjo mololi pengamu moromo

1 Eno altopala merimuna koinjo moromele kani enoni i teko teangei: We imboma teko kenjirimele uluma kinye, konopuni lupe pilko liko kerena lupe kolo toko ningo topele mapele toli uluma kinye, we ulu lupe mare teko kolo toli uluma kinye, imboma mele awini noiko molko kondoromele mele kanokolio yakela kolko konopu keri panjili uluma kinye, imbo tenga ungu umbulkondo nindili uluma kinye, ulu keri akuma waye tiye kolaio.
2-3 Awilimuni eno kondo kolopa we tepa kondoromo mele alaye kolte pilkolio pilko penga pileringi kani bakulu kiki ame paa omani koromele mele eno aku teko ame pengamu, mele keri te naa peli ame, akumu omani kolangei. Aku amemuni eno tepa enge timbelona enonga konopu enge pepili eno akoko awili leko Gote kinye penga teko koinjo molonge.
4 Eno Kraist moromona wangei. Yu kou koinjo mololi melemu. Imbomani yu keri ningo pilkolio liko lteringi nalo Goteni yu kanopa paa penga nimbe kanopalie mako torumu. 5 Eno peya kou koinjo mololi mele moromele. Ulke mare kouni takoromele mele Goteni yunge Mini Kake Telimunga ulkemu takondombaindo eno kanopa lipelie ulke takombalomunga kou melema nimo. Eno Gotenga kapi nili imbo kake telima moromele. Kapi nili iyemani Gote kapi ningeindo yuni kanopa penga pilerimu melema kalko yu tiringi aku teko eno enongano Gote kapi ningeindo yu kanopa penga kanombalo melema tiengei. Aku kinye, Jisas Kraistini enonga nimbe tenderimumunga Gote mele tingema Gote yuni paimbo kanopa penga pilipe limbelo.
6 Akumunga ungu te Gotenga bukuna moromo. Akumu i tepa:
Nani kou paa penga te, ulke ponga mele polko, ulke enge nipili ningo timu mele polangei nimbo kanopo ltiu, aku koumu paa olandopa mulu Saionona noiro.
Aku wali Yu paimbo ningo ipuki tinge imbomani pipili naa kolko konopu keri naa panjinge. *(Ais 28:16)*
7 Eno Kraist paimbo ningo ipuki tirimele imbomani aku koumu kanoko penga pimele nalo Yu naa pimele imbomani Yu kanoko keri pimele mele i tepa:
Ulke takoringi iyemani kanoko kerire konopu leko toko lteringi kou akumu, kinye ulke timu mele ulke enge tili kou awili pengamu. *(Sng 118:22)*
8 Ipuki naa tirimele imbo akuma kinye, aku koumu kinye, i tepa mele nimbe peremo:
Aku koumu yu kou kelo te, imbo te kamburumu wali kika tepa,

tepa ai tondombai teremo.
Yu kou awili teni imbo topa
mainye mundurumo kou
mele. *(Ais 8:14)*

Aku imboma Gotenga ungumu liko tui tirimelemunga tepa ai tondoromo. Goteni oi aku tepa nimbe panjirimu.

9 Nalo eno Paimbo ningo ipuki tirimele imboma aku tepa molo. Eno yuni kanopa ltimu imbo talapemu molko, iye nomi kingimunga Gote popo tondoli imboma molko, yunge kau molongemunga imbo kake telima molko, paa Gotenga imboma moromele. Yuni aku teko molangei nimbe eno mako torumumunga pulumu i tepa: eno tumbuluna moloringi wali Goteni akuna wendo ongo nanga pa teli paa pengamunga tukundo waio nimu. Aku Gote Yuni Yu molopo kondoro mele kape tepo penga tero mele kape imboma pilengei kapi ningo temane toko tiengei nimbe eno Nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimu. 10 Eno oi we imboma moloringi nalo kinye eno Gotenga imbo talapemu moromele. Oi ulu pulu keri teringimunga Goteni eno kondo kolopa enonga ulu kerima tiye kololi ulu te eno kinye naa perimu nalo kinye yuni kondo kolopa ulu pulu kerima we tiye kololi ulumu tirimuna ltingi. Kinye eno kinye peremo.

Tawendo moromele imboma molongena lino tumbi tipo andopo molamili ungumu

11 Nanga konopu mondoro imboma, nani eno enge nimbo konge tepolio i mai kombuna eno imbo omba angilima mele, imbo ponenge mele moromelemunga enonga konopumani ulu kerima teamili nimele mele paa liko umbulu tiengei. Kangina oi we konopu keri peremomani eio konopu ltemo ulumani enonga minima tepo beambo tiemili ningo waliwalima minima kinye opa teremele. 12 Eno tawendo imboma molongena pungolio ulu pengama kau teko tumbi tiko molangei. Tawendo imbomani kinye paimbo enondo teko kenjirimele imboma moromele ningo ungu umbulkondo nindirimele nalo enoni ulu pengama tengena kanokolio altoko Gote imboma molongena ombalo walimunga aku imbomani Gotenga imbi ningo ola mundengei ningo aku teko ulu pengama teko tumbi tiko molangei.

Lino nokoromele imbo nomi awilima lipo awili tiemili ungumu

13-14 Awilimunga imbi ola molopili ningo gavman iye palinga unguma liko awili tiko pilko molaio. Iye nomi kumbena kingimu kinye kape, provins gavman kumbe leko moromele imboma kingimuni kanopa lipe teko kenjirimele imboma mindili nangei ningo, teko kondoromele imbomanga imbima kapi nengei pangei nimbe kombumanga lipe mundurumoma kape, aku iye awilimanga pali unguma liko awili tiko pilko molaio. 15 Liko manjeio, imbo keke lepo tolimani enoni teko kenjirimele ninge ungu te naa pepili nimbe Goteni eno Kraistinga imboma ulu pengama kau teko molangei konopu ltemo. 16 Ungu mane teni naa nokopa ulu kerimanga kendemande imboma naa molkolio we moromele mele eno aku teko andoko molaio. Nalo ungu mane teni lino naa nokoromomunga ulu kerima temolo lemo ulure molo ningo ulu kerima andoko naa teaio. Lino Gotenga kongono kendemande imboma ningo yunge kongono kendemande imbomani teremele mele aku ulu teko molaio. 17 Eno pipia topo tiro imbomani imboma pali teko kondoko, unguma liko

awili tieio. Paimbo ningo ipuki tirimele angenalima konopu mondoko, Gote pipili kolko liko awili tiko, iye nomi kingimu wale pakaio.

Gotenga kongonomu tendepolio mindili nomolomunga ungumu

18 Eno mele pengama naa liko kongono we tendeli imboma, enonga nokoli imbomani ungu ningema taka liko pilko liko awili tiko molaio. Eno kinye karaye naa teko taka liko nokoromele nokoli imbomanga unguma kau pilko liko teangei nimbolio naa nio nalo eno mindili tiko teko kenjirimele nokoli imbomani ninge unguma kape pilko liko teangei nimbolio nio. 19 Aku niomu i tepo pilipolio nio. Gotenga unguma pilko likolio teko kondonge wali imbomani eno teko kenjiko teko mindili kondonge lemo manda, mindili nomolo kinye manda nalo tepo naa kenjipo Gotenga ungu olandopamu kumbe lepo pilipo temolo ninge wali Goteni konopu timbelo. 20 Teko kenjingemunga mane tiko teko mindili kondonge wali konopu enge nipili molkolio manda, lino tepo kenjimolomunga paimbo mindili tirimele kani we mindili namili ninge kinye imbomani eno kapi ningeya? Aku molo. Paa mindili nonge. Nalo teko kondongemunga mindili tinge kinye we mindili nongo pundu naa toko we tiye kolonge lemo paa. Aku tenge kinye Goteni kanopa penga pilimbelo. 21 Eno ulu keri te naa tekolio mindili nangei nimbe Goteni eno nanga kongonomu tendangei waio nimbe eno alako torumu. Kraist yu Goteni tewi nimu mele tembaindo enonga nimbe mindili norumu, aku ulumu eno aku teko manda leko tenge mele lipe ondorumu. Akumunga Goteni teaio nimo ulu akuma teamili ningolio teangei mindili nonge.

22 Kraist yu tepa molorumu mele Gotenga bukuna ungu te i tepa nimbe moromo:

Yuni ulu pulu keri te naa terimu.
Wali te kape kolo topa ungu te paa naa nimu. *(Ais 53:9)*

23 Yu ungu taka tondoko iri toko teringi wali yuni enondo ungu te topondopa naa nimu. Enoni yu we mindili tiringi nalo Yu we mindili nambo nimbelie ungu te naa nimu. Kot pilipe uluma pali tumbi tipe moke teremo Iyemuni yu teko kenjiringi imbomanga kot tendembalo nimbe pilipe enoni yu teringi ulu tiye kolorumu. 24 Yuni linonga ulu pulu kerima Nangama nimbelie akuma yunu mepa unjo polopeyana kolorumu. Aku tepalie lino imbo ulu keri teremoloma naa teamili nimbo kamukumu tiye kolopolio ulu toya tolima kau teamili nimbo koinjo molamili nimbe yuni aku ulu terimu. Imbomani yu toko mindili tiringimunga eno koinjo puringi. 25 Kongi sipsip lupe lupe purumele mele eno aku teko lupe lupe puringi, nalo kinye enonga minima nokopa tapu teremo iye Kraist moromona yando ongolio moromele.

3

Ambo iye pulimanga kinye iye ambo lilimanga ungumu

1-2 Oi nindu aku teko mele amboma eno enonga iyemanga unguma pilko omenalinga maindo molaio. Amboma enonga iye mare Gotenga ungumu pilko naa limelemani enonga ambomani ulu penga tumbi nilima kau teko, iyemani ungu ningema wamongo pilko taka liko molonge ulu kanokolio konopu topele toko Gotenga iyema molamili nengei ningolio eno amboma aku ulu teko molaio. 3 Eno ambo pengama kanoko nengei ningo kangindo kau au tiko pinyendima

lapie langoko, kou goloni teli
mele pengama nomina leko, wale
pakoli penga kou awili purumoma
pakoko, aku ulu naa teaio. 4 Eno
ambo pengama kanoko nengei
ningolio mele paa tiperipe keri naa
lembalomani enonga konopuna
tukundo au tieio. Aku uluma i
tepa: Eno konopu penga pepa,
konopu tendekuna pupili taka
liko molonge ulumu. Aku ulumu
kanopalie Goteni ulu paa penga
olandopamu nimbe karomo.
5-6 Koro oi Goteni lino kinye tembo
nimo mele paimbo tembalo ningo
pilko nokoko moloringi ambo kake
telimani lino au nemili ningolio
aku teko taka liko moloringi kani
pilkolio aku teko molaio. Sarani
iye Abrahamenga unguma pilipe
lipe, yundo nanga nokoli iye
awilimu nimu, aku tepa mele,
aku ambomani enonga iyemanga
unguma pilko eno liko awili
tiko moloringi. Eno ambomani
aku teko enonga iyema kinye
ulu pengama teko melte pipili
naa kolonge lemo eno Saranga
lemenupili moromele.

7 Iyema, eno aku teko enonga
amboma kinye molongeindo
amboma molko kondangei ningo
eno konopuni wamongo liko
manjeio. Ambomanga kangima
enge te naa peremo kani eno
iyemani amboma liko tapondaio.
Goteni molopa kondopa kau puli
ulu pulumu eno iyema kau naa
timbelo. Amboma kape timbelola
ningo pilkolio amboma kinye aku
ulu teko molangei. Eno iyemani
Gote kinye ungu nimbo konge
temolo kinye ulu teni linonga
unguma pipi na tipili ningo enonga
amboma kinye aku ulu teangei.

Imboma kinye ulu pulu tumbi nilima kau teamili

8 I pipia toromu topo pora
tiemboi, ungu te peya kamukumu
nemboi. Eno enonga konopuma
tendekuna pupili popo tipo mo-
lamili ningo kandi angenupili-
mani nendo yando kondo kolko
konopu mondoromele mele aku
teko enoni nendo yando Kraistinga
imboma linonga angenupili ningo
kondo kolko konopu mondoko,
liko tapondoko, eno imbi ola mele
molopili, lino imbi mainye mele
molopili ningo taka liko imbo-
manga unguma pilko molangei.
9 Yando eno kinye teko kenjinge
wali nendo pundu naa taio! Yando
iri toko ungu keri te ninge wali
nendo pundu naa taio! Yando
eno teko kenjinge wali nendo tepo
kondopo lipo tapondamili ningo
Goteni eno tepa kondopa, eno
konopu tiko molko kondangei nip-
ili ningo Gote enonga ningo konge
tendangei. Aku ulu tenge lemo oi
Goteni eno lipo tapondopo tepo
kondambo waio nimu mele paa
tembalo. 10 Aku nio ungumunga
ungu te Gotenga bukuna moromo
mele i tepa:

Imbo teni na manda molopo,
konopu tipo molambo
nimbelie yu ungu keri
te naa nimbo, kolo naa
tambo nimbe yunge keremu
nokopili.

11 Ulu pulu kerima tiye kolopa
umbulu tipe ulu pengama
tepili. Imboma kinye
konopu tendekuna pupili
ulu pulumu pepili nimbe
aku ulumu enge nimbe
tepili.

12 Aku ulu pengama ambe temona
aku tepa tepiliya? Aku-
munga pulumu nemboi:
Awilimuni imbo ulu tumbi
nilima teko moromele im-
boma kanopa penga pilipe,
enoni yu konge teko ninge
unguma waliwalima komu
tendepa moromo, nalo ulu
kerima teremele imboma
lipe umbulu tirimo kani

yuni aku tepa tepili. *(Sng 34:12-16)*

Kraist lombimele imboma mindili nonge ungumu

13 Ulu pengama kau teamili
ningo molonge wali narini eno
mindili lipe timbeloya? 14 Nalo
ulu tumbi nilima tenge wali aku-
manga paa mindili nongo molonge
lemo eno malo. Imbomani eno
teko pipili kondongei tenge lemo
eno pipili na kolko mini naa lteaio.
15 Enonga konopuna lino Kraist
Yunge kau molopo, Yunge ungumu
kau pilipo lipo tepo molamili
ningo Yu kau linonga Iye Awilimu
molopili ningo Yu kau pipili
kolaio. Aku kinye eno aku ulu
teko wali penga wendo ombalo
wali nokoko molonge kinye imbo
teni kanopalie, eno aku teko ambe
temona teko moromeleya nimbe
walipe pilimo lemo enoni nendo
ungu te topondoko enonga ulu
teremelemanga puluma ningo
tinge mele liko tumbi tiko molaio.
16 Nalo enonga konopuna ulu keri
te paa naa pepili neio. Pele eno
Kraist pilko ambolkolio molko
kondoromele mele aku ulumunga
imbomani eno teko kenjirimele.
Kolo toko ningo enonga ungu
umbulkondo nindinge wali eno
ulu keri te naa pepili molongena
aku imboma pipili kolongei taka
liko ningo tumbi tieio. 17 Goteni
lino mindili nangei nimbelo-
munga ulu penga te tepolio mindili
nomolo lemo aku penga. Lino
ulu kerima tepolio mindili nomolo
lemo aku keri. Kraistini Lino
mindili nombo molopo kenjilimala
aulkena wendo limbeindo yu
kolopa makilipe ola molorumu.
18 Kraist iye penga te molopalie
mindili norumu mele pileio!
Yu iye tumbi nilimu molopalie,
ulu keri teli imbomanga kolo
wangopa kolorumu. Enonga
ulu pulu kerima pali kamukumu
mainye pupili eno Gote moromona
pungo popo tiko molangei nimbe
Kraist wali tendeku wali kau
kolorumu. Yunge kangimu toko
kondoringina kolorumu nalo
altopa Mini Kake Telimuni yu
makinjirimuna ola molopa mulu
kombuna pumbe molorumu mele
moromo. 19 Mini Kake Telimunga
engemuni kangimu kolopa liepili
imbo koloringimanga minima
ka ulkena moloringina pumbe
unguma nimbe tirimu. 20 Aku
minima oi Noa molorumu wali
Gotenga ungu nimuma naa pilko,
liko umbulu tiko moloringi imbo-
manga minima. Imboma ulu keri
awini teringi nalo Goteni welea
pundu naa torumu. Noani sipimu
takopa molopili imboma oi naa
tambo nimbe taka lipe nokopa
molorumu. Altopa Noani sipimu
takopa pora tirimu wali Goteni no
topa imboma topa kondopili nimu
kinye imbo ki talo kau noni naa
torumu. Aku imbo pokore kau
Goteni naa kolko koinjo pangei
kani sipina tuku pangei nimbe
lipe tapondopa nona wendo ltimu.
21 Aku nona imbo ki talo naa
kolangei nimbe lipe tapondopa
wendo ltimu. Kano nomupe,
kinye no ltimele ulu pulumu lipe
ondoromo. No ltimele nomuni
kangindo ulure naa tepa, kangina
kalaro moromoma kulumie topa
wendo naa ltindirimo. No ltimele-
muni eno i teko nimele: “Gote, no
ltio kanowi. No ltio aku ulumuni
na ulu kerima naa tembo,” ningo
mi leko nimele. Goteni Jisas
Kraist imbo ono kombuna topa
makinjindirimumunga no ltimele-
muni eno lipe tapondopa mindili
nolemala aulkena wendo lipe,
yu kinye peya molko kondonge
aulkena lipe mondoromo. 22 Aku
iyemu Yu makilipe ola molopalie
mulu kombuna purumu. Kinye
yunge imbi ola molopili Gotenga
imbo kindo molopa, mulu kom-
buna enselema kape, maina imbo
awilima kape, kuro enge nili

awilima kape, akumanga pali Yu
iye Awilimu molopa nokoromo.

4

Oi konopu kerimunga unguma pilipo terimulu mele tiye kolamili

1 Akumunga, Kraist yunge
kangina mindili nombalie ulure
molo nimbe tiye kolorumu mele
pilkolio eno kape yuni konopuni
pilerimu mele aku ulu teangei.
Imbo teni yunge kangina mindili
nomba umbuni meremo imbomu
ulu pulu kerima tiye kolopa altopa
naa teremo. 2 Aku tepalie imbo
akumuni oi naa kololi, kangimu
kinye we molopalie yunge konopu
oimuni konopu mondoromo ulu
kerima naa teremo. Yu Goteni tewi
nimo uluma kau teambo nimbe
teremo. 3 Tawendo moromele
imbomani pilko teremele mele
eno Kraistinga imbomani oi aku
teko teringi. Nalo aku uluma wali
paa awini oi teko moloringi mele
manda teko, kinye tiye kolaio. Aku
uluma i tepa: Ambo iyema kinye
andoko wapera toko ulu kerinale
teko kenjirimele ulumu kinye, ulu
kerima tengeindo teamili ningo
teremele ulumu kinye, no nongo
keke lepo toromele ulumu kinye,
liko maku toko no enge nili awini
nongo keke lepo toko ulu kerima
awini teremele ulumu kinye,
Goteni ungu mane nimbe panjiri-
muma liko umbulu tiko Goteni paa
kanopa keri pilipe kalaro mololi
uluma nimbe karomo uluma
tengeindo we melemare liko an-
jiko lino nokoromele gotema ningo
kuro popo toko kapi nimele ulumu
kinye, tawendo imbomani aku
teko uluma teremele mele enoni oi
aku teko wali awini teringi. 4 Kinye
eno tawendo imboma kinye ten-
dekuna molko aku ulu pulu keri
awini konopu mondoko teremele
mele naa teko moromelemunga
kanokolio tawendo imbomani oi
teringi mele naa teremele ningo
mini lteko eno iri toko ungu
taka tondoromele. 5 Nalo koinjo
mololi imbomanga kape kololi
imbomanga kape, pele walite
kot pilipe, enoni ulu teremelema
apurupe moke tembaindo mo-
romo iyemu kot pilimbeindo
molombalona angilinge. Yuni
aku ulu teko kenjirimele imbo-
mando ambe temona aku uluma
teringiya nimbelo wali enoni ulu
teremelema yundo paimbo ningo
tinge. 6 Imbomanga teremele
uluma moke tembalo akumunga
oi koloringi imbomani oi naa kololi
wali ungu tukumemu pilko ltingi.
Paimbo maina moromele imboma
kolonge mele koloringi nalo kinye
minima koinjo pungo Gote kinye
molko kau purumele.

Goteni we tipe kalopa tirimu uluma tepo kondamili

7 Maina melema pali pora
nimbelo walimu nondopa wendo
ombai teremo kani eno imbo
konopu pepili enonga uluma
nokoko kondokolio, Gote kinye
ungu ningo molangei. 8 Nalo
aku ulumanga ulu olandopa te
Gotenga imboma eno enongano
nendo yando enge ningo konopu
mondoko molaio. Aku ambe telka
enonga konopu mondoli ulumuni
imbomani eno ulu keri awinima
pange tenderemo. 9 Gotenga imbo
te enonga ulke tenga ombalo wali
eno ulke pulu imbomani konopu
keri naa panjiko yu molamili owi
ningo nokoko kondaio. 10 Goteni
kongonoma teko kondangei nimbe
eno yu mele mele we kondo kolopa
enge lupe lupema moke tepa we
tirimo. Enge akumani eno nendo
yando liko tapondoko molaio.
Gotenga kongono tendeli imbo
pengama molkolio aku ulu teaio.
11 Imbo teni ungu nimbe timbelo
lemo Gotenga unguma wamba
nimbe tipili. Imbo teni imbo
marenga kongono tendembalo
lemo Goteni enge tirimomuni
kau tendepili. Ulu temoloma

pali imbomani kanokolio Gote
kapi ningo Yunge imbi liko ola
mundengei ningo Jisas Kraist
peya kopu teko molkolio aku
uluma teaio. Yu imbi kamukumu
ola molopa kau pumbe, yunge
engemu waliwalima pepa kau
pupili moromo. I paa.

Kraistinga imboma molopolio mindili nomolo kinye ulure molo nemili ungumu

12 Nanga konopu mondoli im-
boma, eno manda manjirimo ulu
umbuni te tipeni mele, eno mindili
tirimo. Aku ulumu ambe temona
wendo oromoya ningo konopu
liko naa mundengei. 13 Kraist
mindili norumu mele lino mindili
noromolomunga paimbo mindili
noromolo ningo tono kolangei.
Yunge enge pa telimu kinye imbi
ola molopili ombalo kinye lino
konopu penga tepo lemolo ningo
aku konopu leko mindili nongo
molangei. 14 Eno Kraistinga
imboma moromelemunga ungu
taka tondonge lemo paa enge
pepa imbi mololi Minimu, Yu
Gotenga Minimu, eno kinye mo-
romomunga eno malo. 15 Eno
mindili nonge lemo imbo toko
kondonge molo melte wapu linge
molo gavmanenga ungu mane
lupe lupema toko tangondoko
ulu te teko kenjinge molo imbo
tenga kongono teremomu teko
embambo tingemunga mindili naa
nangei. 16 Nalo eno ipuki tiko
moromelemunga mindili nonge
lemo pipili naa kolangei. Eno
Kraistinga imboma moromele
ningo pilko Gote kapi ningo imbi
liko ola mundeio. 17 Goteni im-
boma moke tembaindo yunge im-
boma kumbe lepa moke tembalo
walimu oi wendo ombai teremo
kani konopu tiko mindili nongo
molangei. Altopa, Goteni lino aku
tepa kumbe lepa kot tendepalie
aku teko mindili nangei nimo
lemo Gotenga ungu tukumemu
liko umbulu tirimele imboma
kot pilipelie, ambe tembalonje?
18 Aku niomunga ungu te Gotenga
bukuna moromo. Akumuni
nimbeindo:

Imbo konopu tumbi nipili mo-
romelema tepa limbei
pereremo lemo Gote um-
bulu tiko ulu pulu kerima
teremele imboma ambe
tengeya? *(Snd 11:31)*

nimbe peremo.

19 Akumunga, Goteni mindili
nangei nimomunga mindili
noromele imbomani mulu mai
talo kinye lino imboma kinye tepa
wamopa terimu Goteni tembo
nimbe, nimbe panjirimo mele
paimbo tepa, waliwalima lino
nokopa kondopa tiye naa koromo
ningolio enonga konopu kangima
kinye pali Goteni nokopili ningo
yu tiko, ulu pengama kau teko
molangei.

5

Kraistinga talapena imbo-manga tapu iyemanga ungumu

1 Eno kinye moromele tapu
iyema, eno tapu iye moromele
mele na kape aku tepo tapu
iyemula moro. Na Kraist mindili
norumuna kanoru iyemu, na
Gotenga mulu kombuna enge
pa teli nondopa mona lembalo
ulumu Kraistinga imboma kinye
peya limolo iye tela, nani eno
kinye moromele tapu iyemando
paa enge nimbo konge tepolio
nimboi: 2 Gotenga sipsip eno noko-
romelema wamongo tapu teko
kondaio. Goteni i kongono eno
teangei nimbe tirimu akumu teaio
nimo kani teamili ningo konopu
keri panjiko we naa teangei.
Konopu u nipili teangei. Goteni
teaio nimu kongono akumu kou
mone limolo ningo naa teangei.
Imboma paa lipo tapondopo
nokamili ningo paa konopu tiko
teangei. 3 Goteni eno nokangei

nimbe tirimu imboma mandoko
molangei, linonga imbima paa
olandopa molopili ningo eno
mindili tiko naa nokangei. Eno
nokoromele sipsipima molonge
mele eno tapu iyema aku teko
ulu pengama kau teko molangei.
Enoni kanokolio manda leko
teangei ningo aku ulu teko molaio.
4 Sipsipima aku teko nokoko
molonge wali Sipsip Tapu Iye
Awilimu ombalo kinye eno wainye
alipu mele pakondombalo akumu
waliwalima keri naa lepa, we lepa
kau pumbelo mele pengamu linge.

Goteni lino nokopa kondombalo nimbo taka lipo molamili

5 Iye kokelema, aku teko mele
eno iye yumanga unguma taka liko
pilko iye yuma maindo molangei.
Gotenga bukuna ungu te nimbe
moromo akumu i tepa:

Na awilimu moro, na lipe manjili
peremo iyemu, imbo lu-
pema enge te naa peremo
ningo enonga imbima we
liko ola mundurumele
imboma Goteni yunge opa
pulema nimbe tepa mainye
mundurumo,
nalo imbo enongano na imbi naa
mololi imbo kerimu, imbo
lupema lipe manjilima pere-
momunga unguma taka lipo
pilipo molambo nimele im-
boma we kondo kolopa tepa
kondoromo. *(Snd 3:34)*

Aku tepa nimbe moromo kani
eno enongano pali nendo yando
lino imbi naa moromo ningo taka
lipo molamili neio. 6 Aku tepa
ungu te moromo kani Gote yu paa
enge pepili imboma nokoromo
ningo enoni na awilimu naa
molambo, na imbi naa molopili
ningo eno enongano imbi mainye
munduko taka liko molaio. Aku
ulu temolo kinye yunu pilimbelo
wali tenga linonga imbima lipe ola
mundumbelo ningo aku ulu teaio.
7 Yuni eno kondo kolopa nokopa
moromo kani yu moromona
pungo enonga konopuna umbuni
pembaloma kinye mini ltengema
kinye yundo ningo para tieio.
8 Laion engele kolopalie kongi
te topa nombaindo andoromo
mele aku tepa enonga opa pule
kuromanga nomi Sataneni na
imboma ambolopo tepo kenjembo
nimbe aku tembaindo andopa mo-
romo kani eno imbo konopu pepili
molko, waliwalima kanoko kon-
doko molaio. 9 Eno lino konopuna
umbuni tepili moromolo mele we
mai kombuna pali moromele imbo
angenupilima aku teko umbuni
tepili moromelela ningo pilkolio
Goteni eno waliwalima nokopa
kondoromo. Akilio kape kinye
kape yuni eno tiye naa kolombalo
ningo ipuki tiko molkolio Satan
nanga opa pulemu, yuni na naa
ambolopili ningo yunge ungumu
naa pilko, we mele none tendeko,
yu toko wendo mundeio.
10 Eno wali alaye kolte umbuni
tepili molonge wali Gote yuni
yunu eno kelepa tukundo lipe,
eno nanga imboma moromele
mele tiye naa kolko enge pepili
molangei nimbelo. Eno we kondo
kolopalie yuni altopa eno yu
peya kamukumu yunge enge
pepa pa tepa kau puli kombuna
peya molamili wangei nimbe ya
maina mainyendo tirimu iye nomi
Kraist akumuni linonga nimbe
tenderimumunga Goteni linondo
aku tepa manda nimbelo. 11 Gote
yu kinye engema pali pepa imbi
ola molopa kau pupili moromo. I
paa.

Pipia topa pora timbeindo ungu mare torumu

12 I pipia ponjili topo tiromu
Sailasini tondoromo. Yu kon-
gonoma tiye naa kolopa paa enge
nimbe teremo angenumu nimbo
pilipo moro. I pipia toromu Goteni
imboma we kondo kolopalie
lipe tapondoromo mele pilengei

nimbo toro. Goteni imboma kinye
paimbo konopu noipe mondoro-
momundo nio akumu paimbo
ningo pimele mele tiye naa kolko,
enge ningo molangei.
13 Kraistinga imbo talape kombu
awili Babilon moromelema, aku
imboma kinye eno pipia topo
tiro imboma kinye Goteni oi
Nanga imboma molangei nimbe
kanopa ltimu aku Babilon* im-
bomani molko kondaio ningo,
ningo mundurumele. Nanga
malo Makoni eno molko kondaio
nimbe, nimbe mundurumola.
14 Eno enongano nendo yando
kondo kolko ki liko molko kondaio
neio. Eno Kraist kinye kopu teko
moromele imboma pali konopu u
nipili taka liko molangei. Aku peya
nio.

* **5:13:** Pitani Babilon manda lepa Rom kombundo nimu konopu ltemele.

Pitani Pipia Talo Tipe Topa Mundurumu Ungumu
2 Pita
I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Pitani Kraistinga imboma mane tipelie kolo toko mane tili imbo ongema kane kane molamili nimbe i pipiamu topa panjirimu.

Goteni nu kolo toko mane tili imboma kanoko imbi tieni nipili!

Lino ulu pengama kau enge nimbo tepo molamili unguma

1 Na Saimon Pita, Jisas Kraistini nanga kongonomu tendepuwi nimbe lipe mundurumu iyemu, na yunge kongono tendeli kendemande iyemu molopolio i pipiamu topo tiro. Linonga Gote, linonga Tepa Lili Iye Jisas, Goteni timbo nimbe maina lipe mundurumu iye Kraist, yuni uluma tumbi tipe teremomunga lino paimbo nimbo ipuki tirimolo ulu pengamu eno aku teko paimbo ningo ipuki tirimele imboma, enondo i pipiamu topo tiro.

2 Gote kinye linonga Awili Jisas talo pilko imbi tirimelemunga eloni eno kinye konopu noirimbele ulumu kinye, eno konopu ame topili taka liko molangei nimbele ulumu olandopa olandopa pupili.

Goteni lino kanopa lipe nanga imboma molangei waio nimu ungumu paa mainye naa pupili nemili

3 Gote yu imbi mololi enge peremo iyemu. Yu ulu pengamanga pulu iyemu. Aku iyemuni lino yunge imboma molangei waio nimbe alako torumu. Yu imbi tirimolomunga yunge engemu Jisasi kinye peremomuni lino molopo kondopo Gotenga unguma kau pilipo lipo temolo ulu pulumu tirimu. 4 Aku ulu terimumunga yunge melema lino timbo nimbe oi nimbe panjirimu mele paa enge pengama tirimu. Timbo nimbe mi lepa panjirimu melema eno kinye pembalo wali Gote yu moromo mele ulu pulumu eno kinye pepili, maina imbomanga konopumani melema kanoko konopu mondoko paa molko kenjiko, ulu keri teremele uluma eno Gotenga imboma aku teko molko naa kenjingei! Aku ulu kerima umbulu tiko, Gotenga imboma molko kondangei nimbe, yu timbo nimu mele paa enge pengama tirimu.

5 Aku terimuna eno aku teko moromele kani eno paimbo ningo ipuki tirimele ulumunga ola panjiko ulu pengama kau paa wamongo pilko enge ningo teaio. Altoko enge ningo ulu pengama tenge ulumunga ola panjiko Gote kinye Jisas Kraist talo morombele mele kinye nimbele unguma kinye paa pilko kondaio. 6 Altopa Gote kinye Jisas Kraist talo pilko kondoromele ulumunga ola panjiko eno enongano ulu pulu kerima waka lembalo kinye paa naa teamili ningo enongano konopumu nokoko kondoko ulu kerima naa teaio. Altoko enongano konopumu nokoko kondoko ulu kerima naa tenge ulumunga ola panjiko eno kinye umbunima wendo ombalo wali enge ningo taka liko molkolio umbunima meaio. Altoko umbunima enge ningo taka liko menge ulumungape ola panjiko Gotenga imboma moromolo ningo yunge unguma kau pilko liko teko molaio. 7 Altoko Gotenga imboma molkolio Yu kanopa penga pimo uluma tenge ulumunga ola panjiko Kraistinga imboma linonga kandi angenupilima ningo konopu ten-

dekuna pupili popo tiko molaio.
Altoko Kraistinga imbo pulu lte-
moma ningo molonge ulumunga
ola panjiko nendo yando paa
konopu mondoko molaio. 8 I ulu
pengama enge ningo ambolko
aku uluma eno kinye enge pepili
molonge lemo, linonga Awili Jisas
Kraist eno pilko imbi tirimele
mele olandopa olandopa mongo
tombalo. We mainye naa pumbelo
kani aku teko uluma teko molaio.
9 Nalo Kraistinga imbo te aku tepa
ulu pengama naa tepa moromo
imbomu yu mongo ltimona imbo
te tule tepa ltemo melema naa
kanopa, paa nondopa ltemo
melema kau karomo imbo aku
tepa mele moromo. Yuni ulu pulu
keri oi terimuma Goteni kulumie
topa yunge konopu tepa kake
tenderimu mele naa pilipe maa
tondoromo.

10 Akumunga, nanga ango
kameya, eno Goteni nanga im-
boma molangei wangei nimbe
alako topa kanopa ltimu ulumu
ara tiko paa yunge imboma
molopo kau pamili ningo enge
ningo molaio. Aku tenge wali
eno umbuni teni tepa mainye naa
mundumbelo, enoni yu manda
tiye naa kolonge. 11 Aku ulu teko
molonge wali, linonga Tepa Lili Iye
Awili Jisas Kraistinga kombu, Yu
iye nomi king molopa nokopa kau
pumbelo akuna molamili tukundo
waio nimbe konopu tipe nambu
topa noindimbelo.

12 Akumunga, paimbo nani
nio mele eno ungu tukumemu
pilko paa paimbo ningo ipuki
tiringi mele, kinye we pimele nalo
aku unguma maa naa tondoko
tiye naa kolangei nimbo takiraki
nimbo timboindo altopo nimbo
tiro. 13-14 Linonga Awili Jisas
Kraistini na nimbe tirimumunga
na wali alaye kolo nanga kangimu
ulke takai melena molopolio, tiye
kolombo nimbo pilipolio kinye na
i ulke takaina mele we molopolio
eno oi ungu pileringima paa
wamongo liko manjiko molangei
nimbo nani altopo nimbo tiro
akumu paa nio konopu lteo.
15 Altopo kape, nanga kangimu
tiye kolopo pumbo wali eno i ungu
nimbo tiroma akilio wamongo
pilko konopu kimbo tiko molangei
nimbo eno unguma wambo enge
nimbo topo tiro.

*Jisasini nanga kongonomu ten-
depaio nimbe lipe mundurumu iye-
mani oi Gotenga pamu Kraist kinye
perimumu kanoringi ungumu.*

16 Linonga Awili Jisas Kraist yu
paa enge nimo mele kinye, Yu
altopa yando ombalo mele kape,
eno nimbo tirimolo wali linoni
linonga konopuna lipe manjili per-
emomuni kange temanema mele
tepo wamopolio naa nimbo tirimu-
lumunga Jisas maina molorumu
kinye peya molopolio, Gotenga
enge pa telimu Yu kinye molorumu
mele mongoni kanorumulu mele
eno temane topo tirimulu. We naa
nimulu. 17 Lino kanopo molamili
mulu kombu enge pa telimu
peremo kombuna ungu te wendo
ombalie yundo nimbei i nanga
paa konopu mondoro ungulumu.
Nanga konopumu Yu noiro nimu
wali Lapa Goteni Yunge imbimu
paa ola molopili, enge pa telimu
yu kinye pepili nimu. 18 Lino yu
kinye Gotenga mulu kembona ola
molorumulu wali aku ungumu
mulu kombuna mainyendo orumu
kinye lino pilerimulu.

19 Aku ulumu kanopo pilipolio,
Gotenga ungu nimbe mundulima
ningo tiringi iyemani ningolio
bukuna toringi mele pilipo-
lio paimbo ningi nimbo enge
nimbo pimolo akumunga enonga
unguma wamongo pilkolio pilko
linge lemo paa. Aku tenge wali
eno lipe tapondombalo mele i tepa:
Ipu leli kombu tumbulu toromo

wali tipe lam pa tendepa nomba
molopili kombu tangoromo.
Aku iye Gotenga unguma ningo
moloringima eno tipe lam mele.
Altopa kombu tangombaindo kom-
bukandiyema pali kumbulupe,
tendekumu kau kamukumu enge
pa tepa angimo mele aku tepa
mele Jisas aku kombukandiyemu
mele omba linonga konopuna
tukundo omba angilepili ningo
aku iyemanga unguma i teli oi
konopuna pepili wamongo pilko
molangei. 20 Eno ungu awili
te pilengeimu i tepa: Gotenga
nimbe munduli ungu nili iye
akumani Gotenga bukuna toringi
unguma eno enongano ungu pulu
te konopuna pilkolio bukuna naa
toringi. 21 Gotenga nimbe munduli
ungu te pilipo i tepo i tepo nimolo,
i tepa i tepa wendo ombalo ningi
ungu akumanga ungu tendekure
kape iyemani enongano ungu
mare konopuna pilipolio imboma
nimbo tiemili naa ningi. Mini
Kake Telimuni enonga konopuna
tukundo molopalie nimbe tirimu
ungu pilkolio Gotenga ungu te
nimolo ningo imboma ningo
tiringi.

2

Kolo toko mane tiringi iyemani Kraistinga imboma ningo beambo tiringi ungu mare

1 Paimbo oi iye mareni Gotenga
ungu kere ltingima kau pilkolio
imboma tumbi tiko ningo tiringi
nalo mareni Gotenga unguma
naa pilko we kolo toko imboma
ningo tiringila. Kinye aku tepala
eno moromelena iye mareni Jisas
Kraistinga unguma mane tirimolo
ningo kolo toko mane tinge. Aku
kolo toko mane tinge iyemani eno
ipuki tirimele mele tiye kolangei.
Lino mane tirimolo unguma
paimbo ningo ipuki tiengei ningo
kiyengo ningo ongo kolo toko
toperope tiko Gote kinye kopu
teko molongeindo i teko i teko
teangei ningo ungu paa lupe mare
mane tinge. Awilimuni eno kombu
kerina naa pangei nimbe enonga
nimbe kolondorumu, yunge
mememuni eno kelepa yando
ltimu akumu kape molo ningo um-
bulu tinge. Aku tengemunga eno
aku teko enongano beambo ninge
kinye Goteni eno tamburumbu
topa kondombalo. 2 Kraistinga
imbo awinini aku iyemani pipili
naa kololi tenge mele manda leko
tenge. Aku tengemunga imbo
mare kanokolio ungu paimbomu
peremo ungu tukumemu ungu
taka tondonge. 3 Aku mane tili
iyemani mele awini lipo noiemili
ningolio eno enongano konopuni
pilinge temanema kolo toko, eno
temane toko tikolio kou mone
melema tieio ningo konge tenge.
Nalo aku tenge mele Goteni koro
oi pilipelie eno kot pilipe mindili
nonge nimbe, nimbe panjirimu.
Eno mindili nonge nimu ungu
akumu mainye naa purumu. We
nokopa moromo.

4 Aku tepa mele, oi mulu
kombuna ensel mareni ulu pulu
kerima teringi wali Goteni eno tiye
naa kolopa, kot walimu wendo
ombalo kinye kot teangei, oi ka
ulke paa tumbulu toli kombuna
nokoko molangei nimbe ka seneni
ka topa mindili nonge kombu
kerina lipe mundurumu. 5 Koro oi
moloringi imboma kape Gotenga
ungumu naa pilko yu umbulu
tiringi wali tiye naa kolorumu. Eno
kolangei noni nopili nimu. Nalo
noni imboma torumu wali Noani
imboma tumbi tiko molangei
nimbe imboma mane tirimu iye
akumu kinye yunge lapu imbo
kite yupoko pakera kinye, eno
noni naa nopili nimbe Goteni lipe
tapondorumumunga eno koinjo
moloringi. 6 Kombu awili Sodom
kinye Gomora talonga imboma

teko kenjirimele kani kolangei
nimbe Goteni aku kombu talo
tipeni topa kalorumu kinye aku
kombu talo tipe keku lierimu. Gote
umbulu tinge imbomani oi Sodom
Gomora talo Goteni topa kalorumu
mele altopo lino kinye kape aku
tepa wendo ombalo ningo liko
manjengei nimbe aku ulu terimu.
7 Aku kombu talo tipeni topa
kalorumu kinye Goteni iye tumbi
nili Lot kau lipe tapondopa naa
kolopili nimbe wendo ltimu. Imbo-
mani ulu paa kerima teko wapera
toli ulu lupe lupema teringi kinye
Lot yu paa kanopa keri pilipe paa
kamele umbuni kolorumumunga
lipe tapondorumu. 8 Aku iye
konopu tumbi nimbe pelimu
Sodom molopa walimanga pali
kanorumu kinye Sodom imboma
waliwalima ungu manema pule
toko paa ulu lupe lupema teko
kenjiringi mele kanopalie yu mini
ltepa konopu paa umbuni tepili
molorumu. 9 Awilimuni teko
kenjiringi imboma kinye imbo
tumbi nilima kinye paimbo aku
tepa mele terimu lemo yuni yunge
ungumu pilko liko ulu pengama
teremele imboma kinye umbuni
wendo oromo wali yuni umbuni
naa opili nimbe manda wendo
limbelo mele yunu pilipe, ulu
tumbi nilima naa teko, teko kenjir-
imele imboma kot walimu wendo
ombalo kinye pundu tombalo
mele yunu pilipe, aku walimu
wendo ombaindo, kinye kape aku
imboma mindili tipe moromo.
10 Oi we konopu kerimuni eio
konopu ltemele mele pilkolio
imbo mare ambo molo iye mare
kanoko ulu te telemalanje paa
konopu leko, wapera toko ulu
paa kalaro mololima teko, Gote
kinye imbi moromo imbo awilima
kinye akumanga ungu mane teni
lino naa nokoromo ningo liko
umbulu tiko, aku ulu teremele
imboma mele pundu awinima
olandopa timbelona linge. Neya
aku imbo kolo toko mane tilima
eno moromelena andoko kalambo
naa ningo, enonga konopumuni
pimele uluma kau andoko teko,
mulu kombuna ensel enge peli
awilima kape pipili naa kolko ungu
taka tondoko teremele.
11 Aku iyema mainyendopa,
enge te naa peremo, enselema
eno olandopa, enge paa peremo,
nalo aku iyemani ungu taka
tondoromele mele enselemani
kape aku teko Awilimunga kum-
bekerena aku iyemanga ungu
umbulkondo nindiko paa teko ken-
jirimele naa nimele. 12 Nalo aku
iyema, mele takerama konopu naa
peremo mele, aku tepa konopu naa
peremo. Mele takerama konopu
liko naa mundurumele. Ulu te
tenge mele naa liko manjikolio
we teremele. Mele takerama we
molko, imboma moromelena we
andoromele wali imbomani eno
toko kondoromele. Aku tepa mele
kolo toko mane tili iye akumani
ungu ningema wamongo pilko naa
ningo, unguma ningo kenjirimele.
Aku ulu teremelemunga mele
takerama we andoromele wali
imbomani eno toko kondoko
mindili tirimele mele eno kape aku
teko mindili nonge.
13 Aku iyemani imboma teko
kenjiko umbunima tirimelemunga
eno enongano mele pengamu
lingeindo mindili nonge. Tangoli
kape langi awini nombo no enge
nilimu nombolio konopu timolo
ningolio, eno kinye langi nongo
no nongo, teko kalaro mondoko
enonga imbima teko kenjiko, teko
pipili kondoromele. Aku iyema
aku teko kolo toli uluma teremele
akumu konopu tiko teremele.
14 Waliwalima amboma kanoko
mongo kenge teko eno kinye peya
wapu ulu kerinali teamili ningo,
ulu kerimu kau teko moromele.
Kraistinga imbo mare enge ningo
naa moromelema kondi toko
linoni teremolo ulu waye teamili

ningolio eno kinye ulu pulu
kerima teremele. Eno melema
kanoko konopu mondoromele
ulu akumunga imbo kiyendoma
molamili ningo moromele. Goteni
aku teremele iyema paa molko
kenjingei nimbe, nimbe panjir-
imu. 15 Kolo toko kondi toromele
aku iyema aulke tumbi nilimu aku
tepa mele tiye kolko eno keke lepo
toko, iye Beor malo Balam purumu
aulkena lombili purumele. Balam
yu profet iye te molorumu nalo
ulu keri te tepa kenjimbelomunga
kou mone mele pengamu tingena
limbo nimbe konopu mondopalie
ulu te paa tepa kenjirimu. 16 Kongi
donkima ungu naa nimele nalo
tendekumuni kau, Balam keke
lepo topa ulu te tepa kenjimbei
terimu wali, tiye kolopili nimbe,
Balam yu pumbelo aulkemu pipi
tipe, yu iri topa imbo ungu nimele
mele ungu te nimbe profet iye
akumundo teko kenjirino nimu.

17 Aku iyema no pikipe wendo
omba kumbulurumo mele eno aku
telima. Imbomani no namili ningo
no pikipe wendo oromona pimele
wali kumburumona manda naa
noromele. Paa kapu ltemo kom-
buna kupe topa kombu koromo
wali kanokolio lo tombalo lepamo
ningo konopu tiko nokoko mo-
romele nalo poporomeni kupema
we topa mepa purumo mele aku
iyema aku telima moromele. Aku
tepa, imboma lipe tapondombalo
ungu te aku iyema kinye naa
peremo. Goteni aku iyemanga
kombu tumbulu topa paa pombera
tolina molonge kombumu tepa
wamopa terimu. 18 Enoni ungu
nimele akuma keke lepo toko
nimele, aku ungu wema enge te
naa peremo. Ungu awini loi leko
ningo, imboma kondi toko enonga
oi we konopumu pepili kangimuni
wapera andopa topa, ulu kerima
tembaindo aie nimolo uluma
teangei nimele. Goteni naa teangei
nimo uluma tawendo imbomani
teremele uluma imbo mare i
teli kau wendo ongo Kraistinga
ungumu paimbo ningo moromele
imboma linonga unguma pilengei
ningo kondi tongeindo aku ulu
teremele. 19 Teko kenjirimele
iye akumani enondo ningeindo,
lino teremolo mele manda leko
tenge kinye uluma pali enonga
konopuni pimele mele manda
tenge. Imbo teni molo ungu
teni eno naa nokombalo nimele
nalo eno enongano ulu kalaro
moromomani eno tepa kenjimbelo
ulumanga kendemande iyema
moromele, aku ulu kalaro mo-
romo ulumani aku iyema mindili
tipe nokoromo. Melteni imbo te
kongono kendemande tendewi
nimo lemo yu aku melemunga
kongono kendemandemu mo-
romo. Akumunga aku iyema
aku teko kongono kendemande
iyema molko, we moromolo
konopu ltemele mele paimbo we
naa moromele. 20 Jisas Kraist,
linonga Awilimu, linonga Tepa Lili
Iyemu, aku iye kolo tolimani oi
pilkolio yu paimbo aku tepa iyemu
moromo ningo pimele ulumuni
mai kombuna ulu pulu kerimani
eno pipi tipe naa ambolopili, aku
uluma tiye kolko wendo wangei
nimbe lipe tapondorumumunga
we manda moromele nalo altoko
tukundo punge lemo ulu pulu ke-
rimani eno ka tingena kamukumu
paa molko kenjinge. Oi wendo
naa wangei paimbo ka ulkena
mele molko, molko kenjiringi nalo
altoko tukundo punge lemo paa
kamukumu olandopa molko ken-
jinge. 21 Ungu niomunga pulumu i
tepa: Imboma tumbi tiko molonge
aulkemu kanoko tukundo ongolio
altoko tawendo puringi kolo toli
iye akumani imboma tumbi tiko
molonge aulkemu oi naa kanole-
malanje paa. Kinye aku aulkemu
kanokolio, Jisasinga ungu mane

nimbo tirimuluma pilko likolio
tiye kolko liko umbulu tiringi lemo
paa manda molo. 22 Aku ulu
teremele iye kolo tolimanga ungu
manda leli talo paimbo peremo.
Aku taloni nimbeindo: Te,
Owani meku topa noipelie altopa
pumbe noromo. *(Snd 26:11)*
Te, kongini no ltenderemele wali
altopa le olina pumbe peko per-
emo nimbe nimo.

3

Awili Jisas paimbo altopa wali talo tipe ombalomunga ungumu

1-2 Nanga konopu mondoro
imboma, i pipia toromu enonga
topo mundumboindo wali talo
tipo toro. Nani pilipolio i pipia
toro mele nimbo tiembo, Jisas oi
maina naa opili koro oi Gotenga
nimbe munduli ungu nili profet
iye tumbi nilimani Awilimu altopa
ombalo mele ningo tiringi bukuna
moromo unguma kape, altopa
kinye Jisasini nanga kongonomu
tendepaio nimbe lipe mundurumu
iyemani Awilimu linonga Tepa
Lili Iye Jisasini ungu manema eno
nimbe tirimuma pilkolio yando
imboma ningo tiringi unguma
kape, enoni aku unguma oi pulu
polko pileringi mele kelko pilko
konopu kimbo tiko molangei
nimbo pipia te oi topo tiru kano.
Kinye imu kape talo tipo topo
timboindo ungu pulu tendekumu
pilipolio i pipiamu toro.

3 Ungu te oi nimboi teromu
wamongo pileio, Jisas ombalo
kinye mulu mai talo pora nimbelo
walimu nondopa wendo ombalo
walimanga imbo mare ongo
enongano enonga konopu leko paa
teamili ningo pilinge ulu kerima
kau tenge imbo mare eno mo-
longena ongo ungu taka tondoko
4 ningeindo: “Jisas yu altopo yando
ombo nimbe, paimbo nimbe pan-
jirimuya? Aku lemo, kinye tena
moromoya? Linonga ara kaue
kame koloringi wali, yando yando
kape, kinye kape, oi pulu polko
melema wendo ombalie lierimu
mele kinye yando yando kape
we aku tepa lepa kau purumo.
Ulu te lupe wendo naa oromo,”
ninge. 5 Nalo aku imbomani Goteni
nimu ungumuni mulumu wendo
omba, maimu nona wendo omba
lierimu ungumu paa naa pilemili
ningo moromele. 6 Aku wali altopa
Goteni nimu ungumuni oi nona
maimu wendo orumu aku nomu
kelepa molopa ola ombalie maima
pali aku topa, moloringi melema
pali topa kondorumu. 7 Aku
tepa mele Goteni altopo tembo
nimu mele paimbo aku ungumuni
tembalo. Goteni yu umbulu tiko
teko kenjirimele imbomanga kot
tendepa eno mongo lipe timbelo
walimu wendo ombalomunga i
teli oi mulu mai talo we liepili
nimo. Aku kot walimu wendo
ombalo kinye mulu mai talo
tipeni nombalo, i teli oi we liepili
nimumunga kinye yunge ungu
nimumuni mulu mai talo aku
walimu wendo ombalo nokoko
ltembele.

8 Nanga konopu mondoro
imboma, ulu tendekumu komu
naa tindeio. Awilimuni pilipelie,
poinye 1,000 wali tendekumu
konopu lepa, wali tendekumu
poinye 1,000 konopu lepa mo-
romo akumu komu naa tindeio.
9 Awilimuni ombalo nimbe,
nimbe panjirimu akumunga imbo
mareni welea naa oromo ningo
pimele. Nalo imbomani ningo
pimele mele yuni aku tepa nimbe
naa pimo. Imbo mare ulu pulu
keri teremelema konopuna we
pepili moromelemunga mindili
nongo molko kenjinge kombuna
punge, manda naa tembalo. Eno
kondo kolopolio, ulu pulu keri
teremelema kanoko keri pilko
tiye kolko konopu topele tangei
kani eno moromelena welea naa
pambo, oi konopu topele tangei

kani kolte nokopo molambo nimbe
pilipe welea naa oromo.

Awilimunga walimu wendo ombalo kinye mulu mai talo paimbo pora nimbelo kani wamongo molangei

10 Nalo Awilimu ombalo walimu
paimbo wendo ombalo. Wapu
iyemu oromo mele ombalo. Om-
balo kinye mulumu tipe ungu
nimo mele tuku nimbe pora
nimbe, Goteni mele keloma maina
ltemo mele terimuma pali tipeni
nomba pora timbelo. Altopa
maimu kinye maina ltemo melema
kinye naa lembalo.
11-12 Aku melema pali aku tepa
pora nimbelo ningo pilkolio eno
ambe teko molongeya? Enoni
Gotenga walimu ombalo ningo
nokoko molkolio paa welea opili
ningo Gotenga imboma kau
molamili ningo yuni ulu kake
telima nimbe karomo uluma teko
molangei. Gotenga walimu wendo
ombalo kinye tipeni mulumu
nomba pora tipe, tipe kondolini
Goteni mele keloma maina ltemo
mele terimuma pali no lembalo.
13 Paimbo ulu aku tepamu wendo
ombalo nalo linoni pilipolio Goteni
linonga mulu mai talo koinjo topa
tendembo, akuna ulu tumbi nilima
kau pembalo nimbe, nimbe pan-
jirimu. Aku mulu mai koinjo talo
wendo ombalo nimbo lino konopu
tipo nokopo moromolo. Awilimu
ombalo nimbo ulu kerima naa tepo
nokopo kondamili.
14 Akumunga, nanga konopu
mondoro imboma, aku tepa uluma
wendo ombalo ningo konopu
tiko nokoko moromele kani Yuni
omba na kanombalo kinye, na
paa konopu kake tepili, mongo
timbelo ulu te paa naa pepili, yu
peya paa popo tipo molambili, paa
aku tepo molambo omba kanopili
ningo yu mele mele aku teko molko
yu nokoko molaio. 15 Linonga
Awilimu welea naa omba taka
lipe moromo akumunga pulumu
eno pilko molangei. Imboma
lipe tapondopa, mindili nolemala
aulkena wendo ongo, yu kinye
peya molko kondonge aulkena
pangei nimbe taka lipe nokopa
moromo akumu pilko molaio.
Linonga konopu mondoromolo
angenu Pol Goteni lipe manjili
tirimumunga nani i nio mele
yuni aku tepa pipia topa tirimu
kala. 16 Yuni kombumanga pali
pipia topa tirimu akumanga pali
nani i pipia topo Awilimu altopa
ombalo nio mele tendeku tipe kau
nimu. Paimbo yunge pipiana ungu
toromomanga pulu mare pilim-
ilindo pereremolo, aku unguma
lipe manjili naa pepa, enge ningo
naa pimele imbomani alowa teko
mane tirimele, aku imbomani
Gotenga bukuna moromo ungu
mare kape imboma alowa teko
mane tirimele. Aku teremelemu-
nga Gotenga kot walimu wendo
ombalo kinye mindili nongo
beambo ninge.
17 Akumunga, paa nanga konopu
mondoro imboma, aku iyemani
altoko eno kondi tonge ulu aku
tepama wendo ombalo mele oi
pilko moromele kani wamongo
pilko kondoko molangei. Gotenga
ungu manema naa pilko, pule
toko kolo toli iyemani lino kondi
toko mane tingeindo alowa teko
unguma ningo tinge kinye pilipo-
lio ipuki tipo moromolo mele tiye
kolomolonje, akupe mainye pum-
belonje ningo wamongo nokoko
kondaio. 18 Aku tekolio, Jisas Kraist
linonga Awilimu, linonga Tepa
Lili Iyemu, Yuni lino we kondo
kolopa tepa kondoromo mele
pilipo moromolo akumu olandopa
olandopa pilipo molamili ningo
molko, Yuni teremo mele kinye
Yu moromo mele kinye olandopa
olandopa enge ningo wamongo
pilko molangei. Imbi paa ola
moromo iyemunga imbimu, kinye

kape altopo waliwalima kape imbomani liko ola mundunduko molangei. I paa.

Jononi Kumbe Lepa Pipia Topa Mundurumumu

1 Jon

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Kolo toko mane tili iyemani Jisas imbo kangi naa angilipili molorumu ningi wali Jononi i pipiamu topa panjirimu. Kolo toko mane tirimele mele kanopo imbi tiemili nimbe panjirimu. Lino Goteni terimu uluma ipuki tipolio konopu wango nipili molamili nimbe mane tirimu.

Goteni nu konopu mondorumu mele liko manjikolio we imboma konopu mondani nipili.

Koinjo molopa kondoli ungu akumu mona wendo orumu

1 Koinjo molopa kondoli ungumu eno nimbo tiemili! Yu oi pulu polopa molorumu. Yu lino pilerimulu. Yu mongoni kanorumulu. Yu nemeneme nimbo kanopo yu kini lope tenderimulu. 2 Aku koinjo molopa kondoli ulu pulumu wendo omba mona molorumu. Linoni yu kanopolio paimbo kanorumulu mele nimbo tirimulu. Molopa kau puli ulu pulumu Lapa kinye oi kopu tepa molopalie lino molorumuluna omba moro torumuna kanorumulu mele eno nimbo tirimulu. 3 Eno lino kinye peya kopu tepo molamili nimbo linoni kanopo pilerimulu mele eno kape nimbo tirimolo akumunga lino Lapa kinye yunge Malo Jisas Kraist kinye peya kopu tepo moromolo. 4 Eno peya lino paa tono kolamili nimbo i ungumu nimbo pipiana toromolo.

Pa telina andopo molamili

5 Gotenga Malo Jisas Kraistini lino ungu nimbe tirimuna pilerimumulu ungu akumu eno nimbo tirimolomu i tepa: Gote pa telimu. Yu kinye tumbulu toli te paa naa peremo. 6 Lino Gote yu kinye konopu tendekuna pupili moromolo nimbolio tumbulu tolina andopo molomolo lemo aku ungu kolo topolio, ulu tukumema naa teremolo. 7 Nalo yu pa telina moromo mele lino kape pa telina andopo molomolo lemo Gotenga imboma kinye manda konopu tendekuna pupili moromolo kinye yunge Malo Jisasinga mememuni lino ulu pulu keri teremolo konopuna peremoma pali lino kake tepili nimbe kulumie tondoromo.

8 Linoni nimili ulu pulu kerima naa teremolo, te na kinye naa peremo nimolo lemo aku lino linongano kolo toromolo, ungu tukumemu lino kinye naa peremo. 9 Nalo ulu pulu keri teremoloma nimbo para timolo lemo Tumbi Tipe Teremo Goteni tembo nimbe panjirimu mele pilipelie tembaindo linonga ulu pulu keri nimbo para tirimoloma tiye kondopa ulu pulu kerima lino kinye ltemoma lipe wendo ltendepa lino tepa kake tendembalo. 10 Nalo linoni nimilindo: Linoni ulu pulu keri te paa naa teremolo, paa naa terimulu nimolo lemo aku ungu nimolomuni Gote yu kolo toli iyemu nimolo, yunge ungu tukumemu linonga konopuna naa peremo.

2

Kraist linonga Lipe Tapondolimu

1 Nanga bakuluma, eno ulu pulu kerima naa teaio nimbo i pipiamu eno topo tiro. Nalo eno teni ulu pulu keri te tenge lemo linonga nimbe Lapanga kumbekerena konge tenderemo iyemu moromo. Akumu ulu pulu keri te kape naa

peli iye Jisas Kraist. Yu linonga
Lipe Tapondolimu. 2 Linonga
ulu keri teremoloma Gote tiye
kondopili nimbe yu kinye popo
tiko molangei nimbe linonga
nimbe kolorumu. Linonga nimbe
kau naa terimu. Maina moromele
imboma pali tapombai terimu.

Gote lipe manjirimo imbomu aku Gotenga teaio nimo ulumu lombilipe teremo

3 Goteni linondo teaio nimu mele
pilipo lipo temolo lemo Yu paa
paimbo kanopo pilipo moromolo
nimbo pimolo. 4 Imbo teni na
Gote wambo lipo manjiro nimbelo
nalo Goteni teaio nimbe mane
tirimu ungumu naa lombilimo
lemo aku imbomu yu ungu kolo
toli imbomu, yu ungu tukumema
konopuna naa peremo. 5-6 Nalo
yuni teaio nimu unguma pilko
liko teremele imbomu Gote paa
konopu mondopa kondoromo.
Imbo teni na Gote kinye kopu
tero nimo imbo akumu Kraistini
teremo ulumu tembalo. Neya aku
ulu temolomunga linoni itepo lipo
manjemili, lino Gote kinye kopu
teremolo.

Imboma konopu mondangei mane ungumu

7 Nanga imboma, i pipia toro
ungu manemu koinjo te molo.
Akumu koro oi pulu polko ltingi.
Aku ungu manemu oi pileringimu.
8 Nalo kinye i pipiana ungu mane
koinjomu topo tiro. Tumbulu
tolimu kamukumu pora nimbei
teremo, kinye paa pa telimu oi
wendo orumumunga oi Kraistini
tepa molorumuna aku mane
ungumu lerimu kinye yandopa
eno kinye ltemona lino karomolo.
9 Imbo teni na pa telina moro
nimo nalo yunge Kristen angenu
te kinye konopu keri panjirimo
akumunga yu tumbulu tolina we
moromo. 10 Imbo te yunge an-
genupili konopu mondoromomu
pa telina moromo. Kika tembalo
melte pana naa ltemo. 11 Nalo
imbo te Kristen angenu te kinye
konopu keri panjirimo imbomu
tumbulu tolina molopa, tumbulu-
muni yunge mongomu pipi tiri-
mona aulkemu manda naa kanopa
tumbi tipe purumo.
12 Nanga bakuluma, Kraistinga
imbina Goteni enonga ulu pulu
kerima tiye kolorumu, akumunga
i pipiamu eno topo tiro.
13 Eno lapali, iye oi pulu polopa
molorumu kinye we moromo
iyemu pilko imbi tirimelemu-
nga nani eno i ungumu topo
tiro. Iye wenepoma, enoni
Satan iye kerimu toko mainye
munduringimunga nani eno i
ungumu topo tiro.
14 Eno bakuluma, Lapa kanoko
imbi tirimelemunga i ungumu eno
topo tiro. Eno lapali, iye oi molorumu
kinye we moromomu pilko
imbi tirimelemunga i ungumu
eno topo tiro. Iye wenepoma,
eno enge ningo, Gotenga ungumu
enonga konopuna peremo, enoni
Satan iye kerimu toko mainye
munduringimunga eno i ungumu
topo tiro.

Mai kombuna ltemo uluma konopu naa mondamili

15 Maina uluma kinye maina
melema kinye konopu naa mon-
doko, aku melema konopu kimbo
tiko naa molaio! Imbo te maina
uluma konopu mondomo lemo
aku imbomuni lapa konopu naa
mondoromo. 16 Aku ambe temona,
maina melema pali ulu pulu keri
teremele imbomani melte kanoko
liemboa molo teamboa nimbelo
konopu mondoromele melema
kinye, imbomani mongo kenge
teremele uluma kinye, mongo
kondoko mongo ltimele uluma
kinye, aku maina uluma pali
Lapa kinye wendo naa oromo.
Mai kombuna kau wendo oromo.
17 Maimu kinye mele konopu
mondoromele melema pali pora

nimbelo nalo imbo te Lapani tewi
nimo mele pilipe tenge tipe tepa
moromo imbomu waliwalima
molopa kondopa kau pumbelo.

Kraistinga opa pulema wendo oringi

18 Nanga bakuluma, mai kombu
peyalime waimu kinye wendo
oromo. Kraistinga opa pulemu
ombalo eno oi pileringi. Kinye
kape Kraistinga opa pule awini
wendo oromelena kanopolio
peyalime waimu wendo oromo
nimbo pimolo. 19 Imbo akuma lino
tiye kolko wendo puringi, nalo oi
lino kinye peya molorumulu kinye
kanoma linonga imboma paimbo
naa moloringi. Eno paimbo
linonga imboma molemalanje lino
kinye peya we molemala. Nalo lino
tiye kolko puringi akumunga kinye
lipo manjirimolo akuma linonga
imbo mare molo.
20 Nalo Mini Kake Telimu Krais-
tini lipe mundurumu ltingi aku-
munga eno pali paimbo uluma
liko manjirimele. 21 Eno ungu
paimboma naa pimele nimbolio i
ungumu naa topo tiro. Nalo eno
ungu paimboma pimele, aku ungu
tukumemunga ungu kolo tolima
manda wendo naa oromo nimbo-
lio i ungumu topo tiro. 22 Kolo
toli imboma naimeleya? Jisas yu
Goteni lipo mundumbo nimu iye
nomi Kraistimu molo nimele im-
boma eno kolo toli imboma. Kano
imbomani Lapa Malo talo molo
ningo liko umbulu tirimelemunga
eno Kraistinga opa pulema mo-
romele. 23 Imbo teni Malo molo
nimbe lipe umbulu tirimo aku im-
bomuni Lapa kape molo nimbe
lipe umbulu tirimola. Imbo teni
Malo ipuki tirimo aku imbomuni
Lapa kape ipuki tirimola.

Ungu tukumema Mini Kake Telimuni lino mane tirimo

24 Eno oi pileringi unguma
konopuna paa kamukumu pepili
ningo konopuni enge ningo pilko
molaio! Aku tenge lemo eno
Malo kinye Lapa peya waliwalima
kopu teko molonge. 25 Yuni lino
timbo nimumu i tepa mele: Eno
waliwalima molko kondoko kau
punge ulu pulumu timbo nimu.
26 Imbo mareni eno kolo toko
kondi toromelena nani i ungumu
eno topo tiro. 27 Nalo eno Krais-
tini Mini Kake Telimu tirimu ltingi
akumu eno kinye moromomunga
imbo teni eno ungu mane tim-
belo ungu te molo. Mini Kake Te-
limuni eno uluma pali mane tir-
imo. Aku ungu mane tirimoma
kolo naa toromo, ungu tukumema
kau. Akumunga yuni eno mane tir-
imo mele Kraist kinye waliwalima
kopu teko molaio!

Kinye lino Gotenga bakuluma moromolo

28 Paimbo, nanga bakuluma al-
topa yu ombalo wali kanopolio
pipili naa kolopo yunge kumbeker-
ena tumbi tipo ola angilemili ningo
eno yu kinye kopu teko molko kau
paio!
29 Kraist Iye Paa Tumbi Nilimu
liko manjikolio akumunga ulu
tumbi nilima teko moromele
imboma kanokolio aku Gotenga
bakuluma konopu lenge.

3

1 Apa! Linonga Arani lino paa
konopu mondopa konopu tirimo
mele kanaio! Lino konopu awili
tepa mondopalie nimomuni yuni
imbi lepa linondo nanga baku-
luma nimo. Paimbo Gotenga baku-
luma moromolo. We imbomani
Gote naa liko manjikolio aku mele
lino kape naa liko manjirimele
kala. 2 Nanga imboma, kinye
lino Gotenga bakuluma moromolo
nalo altopo lino molomolo mele
iteli oi naa lipo manjirimolo. Nalo
altopa Kraist yando omba mona
molombalo wali yu moromo mele
kanopolio, lino yu moromo mele

aku tepo molomolo. 3 Imbo Yu ombalo ningo nokoko moromelemani
pali Kraist yu konopu kake tepili
moromo mele lino aku tepo molamili ningo enonga konopundo
kulumie toko moromele.
4 Ulu pulu keri teremele imbomani Gotenga ungu manema
pilko we mele none tendeko pule
toromele. Ulu pulu kerimanga
pulumu i tepa: Gotenga ungu
manema pilko we mele none
tendeko pule toromele ulumu.
5 Kraistini ulu pulu kerima kandepea tendembai maina mainye
orumu eno pimele. Ulu pulu
keri tendekure kape yu kinye
paa naa peremo. 6 Yu kinye
kopu teko moromele imboma ulu
pulu kerima teko mololiko naa
purumele. Imbo ulu pulu kerima
teko mololiko purumele imboma
Kraist naa kanoko naa pimele.
7 Nanga bakuluma, imbo teni
eno kondi topa wendo mepa
pumbelo kani nokoko kondaio!
Imbo te ulu tumbi nili uluma
teremo imbomu Kraist Iye Tumbi
Nilimu moromo mele yu aku tepa
iye tumbi nili moromola. 8 Oi
pulu polopa kape, kinye kape
kuromanga nomi Sataneni ulu
pulu kerima kau teremomunga
kinye ulu pulu keri teremele
imboma Satanenga imboma moromele. Gotenga Maloni Satanenga kongonomu tepa bembo
timbei orumu. 9 Gotenga bakulu
moromo imbomu ulu pulu kerima
telipe naa andoromo. Goteni
yu tepa koinjo ltimuna koinjo
purumumunga ulu pulu kerima
telipe manda naa andoromo.
10 Akumunga imboma kanopolio
i imbomu Gotenga bakulumu
ltemo, imu Satanenga bakulumu
ltemo nimbo manda kanopo moke
temolo. Imbo teni Goteni kanopa
penga pimo ulu puluma naa teremo imbomu yu Gotenga bakulu te
molo. Imbo teni yunge angenumu
konopu naa mondoromo imbomu
yu Gotenga bakulu te molo kala.

Lino te te nimboni imbo lupema konopu mondamili

11 Koro oi ungu te i teko pileringi
kano. Lino te te nimboni imbo
lupema konopu mondamili. 12 Iye
Keineni terimu mele manda
manjipo tepo naa molamili! Yu
kuro kerimanga nomi Satanenga
iye te molopalie angenu topa
kondorumu. Ambe telka angenu
topa kondorumuya? Yu ulu
pulu kerima terimu. Angenu ulu
toya tolima terimuna akumunga
yuni topa kondorumu. 13 Ango
kame, we imbomani eno kinye
konopu keri panjirimele nalo
ambe temona aku ulu teremeleya
ningo mini naa lteaio! 14 Lino
Gotenga imboma konopu mondopo moromolona lino kolomolo
ulumu tiye kolopolio, molopo kau
pumolo uluna moromolo nimbo
pimolo. Gotenga imboma konopu
naa mondopa moromo imbomu yu
kololi uluna we moromo. 15 Imbo
angenu konopu keri panjirimo
imbomu yu imboma topa kondoli
imbomu. Akumunga pilipolio
imboma topa kondoli imbo te
molopa kondopa kau puli ulu
pulumu yunge konopuna naa
peremo nimbo pilipo moromolo.
16 Konopu mondoli ulu pulumu
pimolo mele i tepa: Jisas Kraist
yu linonga tapondopo kolambo
nimbelie kolorumu. Altopo kinye
akumu pilipolio lino Kristen angenupilinga tapondopo kolamili!
17 Imbo teni maina melema noipe
molopalie angenu te melte molo
lembalona kanopalie kondo naa
kolomo lemo Gotenga imboma
konopu mondoli ulu pulumu
yunge konopuna naa peremo.
18 Nanga bakuluma, na imboma
konopu mondopo moro nimbo
ungumuni kau nimbo naa molamili, molo! Ulu tukumemu
tepolio, imboma paa konopu

mondopo ulu pengama eno kinye
teamili.

Konopu mondoromele imboma Gotenga kumbekerena enge ningo angilinge

19-20 Linoni imbo lupema paa
konopu tipo konopu mondomolo
lemo ungu tukumemu lombilipo
teremolo. Gote uluma pali lipe
manjipelie linonga konopumu
maindo ltemo, yunge paa olando
ltemo akumunga linonga konop-
umuni ulu kerima lipe onda onda
lemo lemo Gotenga kumbekerena
taka lipo molomolo. 21 Nanga
imboma linonga konopumani
ulu keri telima lipe onda onda
naa lemo lemo Gotenga kumbe
kerena mini naa ltepo enge nimbo
angimolo. 22 Kano kinye, yuni
teaio nimu mele pilipo lipo tepo, yu
kanopa penga karomo uluma tepo-
lio yundo tiwi nimbo konge temolo
melema yuni timbelo. 23 Yuni teaio
nimu mane ungumu i tepa: Nanga
Malo Jisas Kraistinga imbina ipuki
tiko imboma konopu mondaio
nimu. 24 Imbo Goteni teaio nimu
mele pilko liko teremele imboma
pali eno Gote kinye kopu teko
moromele, yu eno kinye kopu tepa
moromo. Yuni yunge Mini Kake
Telimu lino tirimu akumunga yu
lino kinye kopu tepa moromo
lepamo lipo manjirimolo.

4

Gotenga Mini Kake Telimu kinye kuro kerima kinye enonga unguma manda manjipo karomolo mele ungumu

1 Nanga imboma, Gotenga Mini
Kake Telimuni na ungu niwi
nimbe timo ningo Gotenga nimbe
munduli ungu nimbo tirimolo
ningolio nalo kolo toromele aku
iye awinima i mai kombuna
andoromele. Akumunga imbo
awini ongolio ningei Gotenga
Mini Kake Telimu na ungu nimbe
timo ningema ipuki oi naa tieio.
Gotenga Mini Kake Telimunje
molo we kuromani teremonje
manda manjiko kanaio. 2 Imbo
teni konopuni pilipe ungu nimo
ungumu paimbo Gotenga Min-
imuni yu ungu nimbe timonje
moke tepo pilemili ningo i ulu
teaio. Imbo teni Jisas Kraist
paimbo maina iye te omba molo-
rumu nimbelo imbomu, paimbo
Gotenga Minimu yunge konopuna
moromona nimo. 3 Nalo imbo teni
Jisasindo aku tepa naa nimbelo
imbomu Gotenga Minimu yunge
konopuna naa moromo, kuro
kerire yunge konopuna moromo.
Aku kuromu Kraist kinye opa
pule toromo. Oi ombalo ningina
pileringi kanomu kinye mai kom-
buna oi omba moromo.
4 Nanga bakulu keloma, enonga
konopuna moromo Minimu yunge
engemu olando, we maina im-
boma kinye moromo kuromanga
engemu maindo, akumunga eno
Gotenga imboma molko, Gotenga
ungu nimbo tiro ningo kolo
toromele imboma toko mainye
munduringi. 5 Aku imboma maina
imboma kau, akumunga enonga
ungu nimelema maina unguma
kau pilko nimele, akumunga
we maina imbomani enonga
unguma pilko moromele. 6 Nalo
lino Gotenga imboma moromolo.
Goteni konopuni pilipe ulu ter-
emoma paa pimele imbomani
linoni nimolo unguma pilko
moromele aku ulu teremelema,
Mini Kakemu moromo imboma
nimolo. Nalo Gotenga imbo naa
moromelemani linonga unguma
naa pilko ltimele aku ulu teremele
imboma kuro keri kolo tolimu
moromo konopu ltemolo.

Gote konopu mondoromo imbomuni imbo lupema konopu mondombalo

7 Nanga imboma, konopu mon-
doli ulumu Gotenga ulumu kani

linoni imbo lupema konopu mondamili! Konopu mondoko mololiko purumele imboma Gotenga bakuluma molko eno yu paa liko manjirimele. 8 Konopu mondoli ulu pulumu Gote kinye kau pepa wendo oromona imboma konopu naa mondoromele imbomani Gote naa liko manjirimele. 9 Goteni lino konopu mondoromo mele i tepa lipe ondoromo: Yunge malo tendekumu kau molorumu, nalo eno koinjo molko kondoko kau pangei kani nanga malo enonga nimbe kolopili nimbe yuni marenu lino imbo kerimanga nimbe mai kombuna lipe mundurumu. 10 Konopu mondoli ulu pulumu i tepa: Linoni Gote oi konopu naa mondorumulu. Yuni lino oi konopu mondopalie yunge malo kolorumu ulumuni linonga ulu keri teremoloma kandepea tepa ltendembai malo mai kombuna tipe mundurumu. 11 Nanga imboma, Goteni neya aku tepa lino paa konopu mondorumumunga linoni imbo lupema konopu paa mondamili. 12 Maina imbo tendekureni kape Gote mongoni naa kanoringi. Nalo linoni imbo lupema konopu mondomolo lemo Gote linonga konopuna moromo, yunge konopu mondoli ulumu linonga konopuna akopa awili lepa tukume peremo.

13 Yuni yunge Mini Kakemu lino tirimuna pilipolio Yu lino kinye kopu tepa moromo, lino yu kinye kopu tepo moromolo nimbo pimolo. 14 Lapani mai kombu imbomani ulu pulu keri teremelemunga tepa wendo limbei yunge malo lipe mundurumu, lino mongoni kanorumulu mele imboma nimbo tirimolo. 15 Jisas yu paimbo Gotenga Malo ningo para tinge imboma Gote eno kinye kopu tepa molombalo, eno Gote kinye kopu teko molonge. 16 Aku pilipolio Goteni lino konopu mondoromo pilipolio Yuni paimbo lino paa konopu mondoromo nimbo ipuki tirimolo.

Gote yu konopu mondoli ulumunga yu pulumu. Konopu mondoliko andoko moromele imboma Gote yu peya kopu teko moromele, yu eno kinye kopu tepa moromo. 17 Jisas maina molopa imboma konopu paa paimbo mondopa molorumu mele lino aku tepo molomolo wali lino kinye konopu paa mondopa kondolimunga ulu pulumu pembalo. Kano kinye konopu mondopa kondoli ulu pulumu lino kinye pembalo wali Gotenga kot walimu wendo ombalo kinye lino pipili naa kolomolo, lino akumunga ulure molo nimbo enge nimbo ipuki tirimolo. 18 Konopu mondoli ulu pulumu kinye pipili kololi ulu pulumu kinye tendekuna naa perembelemunga konopu mondopa kondolimuni pipili kololi ulu pulumu makororomo. Imboma ulu pulu kerima teremele kinye aku teko mongo ltimele kano mongomanga pundu tongeindo pipili koromelela. Pipili koromele imboma enonga konopuna konopu mondoli ulu pulumu kamukumu naa peremola.

19 Gote yuni lino pulu polopa konopu mondorumumunga linoni imbo lupema kinye konopu mondoromolo. 20 Imbo teni, na Gote konopu mondoro nimbelo nalo Gotenga imbo te kinye konopu keri panjirimo wali yu kolo toli imbomu kau moromo. Yu Kristen imbo te mongoni kanopalie yu konopu naa mondoromo kinye yuni mongoni naa kanoromo Gote ambe tepa konopu mondombalonje? Manda naa teremo. 21 Kraistini lino ungu mane tirimu te i tepa: imbo Gote konopu mondoromo imbomu yuni Gotenga imboma kape konopu mondopili aku tepa ungu mane tirimu.

5

Kristen imbomani mai kombumunga engemu toko mainye mundunge

1 Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo
oi nimbe panjirimu iye Kraist
akumundo altopa Jisas kano iye
Kraistimu omba molorumu ningo
ipuki tirimele imboma Gotenga
bakuluma moromele. Imbo teni
Lapa konopu mondoromo imbo-
muni Lapanga bakuluma kape
konopu mondoromo. 2 Linoni Gote
konopu mondopo, Yuni teaio nimu
uluma pilipo lipo teremolo nimbo
pilipolio linoni yunge bakuluma
konopu mondoromolo nimbo
pimolo. 3 Gote konopu mon-
domilindo yuni teaio nimu uluma
pilipo lipo temolo. Yuni teaio
nimu ulu tirimomani lino umbuni
naa tirimo. 4 Gotenga bakulu
moromele imbomani i maina
ltemo ulu pulu kerimanga engema
toko maindo mundurumele. Gote
ipuki tirimolo ulumuni opa pule
melema topo makoropo wendo
mundupo maina ltemo ulu pulu
kerimanga engema topo maindo
mundurumolo.

Goteni Malo moromo mele nimbe para tirimu ungumu

5 Naimele maina ulu pulu
kerima toko mainye mundurume-
leya? Lino Jisas yu Gotenga Malo
nimbo ipuki tirimolo imbomani
kau kano uluma topo mainye
mundurumolo. 6 Imboma yu
kanoko imbi tiengei nimbe aku
iye Jisas Kraist yu omba no ltimu,
unjo polopeyana pepalie yunge
meme ondorumu. No lili ulumuni
kau naa orumu. Aku ulu taloni
terimu. Mini Kakemu ungu
tukumemunga pulu, aku Mini
Kakemuni ulu akuma paimbo
terimu nimbe, nimbe para tir-
imo. 7 Aku ulu yupokoni Jisas
Kraistinga terimu ulu ningo para
tirimele. 8 Mini Kakemu kinye
nomu kinye mememu kinye,
aku yupokoni ungu tendekumu
kau nimele. 9 Maina imbomani
unguma ningo tirimele kinye
pilipolio paimbo lepamo nimbo
pimolo nalo maina imbomani
ningo tirimele unguma maindo.
Goteni yunu nimbe tirimo unguma
olandomunga yunge Malo mo-
romo mele nimbe tirimu ungumu
paa paimbo lepamo nimbo pimolo.
10 Akumunga imbo teni Gotenga
Malo yu paimbo nimbe ipuki
tirimo imbomu yunge konopuna
Goteni aku nimbe tirimo unguma
paimbo lepamo nimbe pimo.
Goteni yunge Malo molopa teremo
ulu nimbe tirimo unguma ipuki
naa tirimomunga aku Goteni
nimo unguma ipuki naa tirimo
imbomuni Gote yu kolo toromo
iyemu nimbe pimo. 11 Goteni
mi lepa nimbe tirimo ungumu
i tepa: Goteni lino waliwalima
koinjo molopo kau pumolo ulumu
tirimu. Kano molopa kau puli ulu
pulumu yunge Malo kinye peremo.
12 Gotenga Malo kinye kopu teko
moromele imboma aku koinjo
mololi ulumu Goteni tirimumu
eno kinye peremo. Gotenga Malo
kinye kopu teko naa moromele
imboma aku koinjo mololi ulumu
eno kinye naa peremo.

Lino molopo kau pumolo nimu ungumu

13 Eno Gotenga Malonga imbi
pilko yu moromo mele paimbo
ltemo ningo ipuki tirimele im-
boma waliwalima molko kau
punge ulumu eno kinye peremo
ningo ipuki tieio nimbolio i
ungumu eno topo tiro.

14 Linoni Gotenga ltemo konopu
lombilipolio konge temolo lemo
aku yuni linonga konge temoloma
pilimbelo. Akumunga lino konopu
toimbo topili Goteni ulumu tem-
balo konopu ltemolo. 15 Kano
kinye lino yu konge temolo mele

paimbo pilimbelo nimbo pilipo-
lio konge temolo melema paimbo
limolo lepamo nimbo lipo manjir-
imolo.
16 Kraistinga imbo teni Kristen
imbo angenu te ulu pulu keri
te tembalo wali kanopalie aku
ulu pulu keri tembalomunga yu
kolombalo ulu te molo ltemo
nimbe kanombalo imbomuni aku
angenunga Gote kinye konge
tendepili! Aku tembalo kinye
Goteni yu altopa koinjo molopili
nimbelo. We ulu pulu kerimando
nio. Imbo teni ulu pulu keri te
tembalomunga yu kolombalo ulu
pulu te paa paimbo peremo. Imbo
teni kano ulu pulu kerimu tembalo
kinye kano imbomunga Gote
konge tendangei nimbo naa nio.
17 Toya toli ulu naa teremelema
aku ulu kerima. Nalo ulu pulu
keri mare imbomani teremele aku
ulu kerimanga imbo kolonge ulure
molo.
18 Lino pimolo kano: Gotenga
bakulu moromele imboma ulu ker-
ima teko naa moromele. Gotenga
Maloni aku imboma nokopa kon-
doromona Sataneni aku imboma
naa ambolopa karomo. 19 Lino
pimolo kano: Gotenga bakuluma
moromolo nalo i mai kombuna
ltemo uluma pali Satanenga
engena maindo ltemo. 20 I tepo
pimolo: Gotenga Malo oi ombalie
lino Gote Tukumemu kanopo imbi
tiemili konopu tirimu. Lino Gote
Tukumemu kinye Marenu Jisas
Kraist kinye popo tipo moromolo.
Jisas Kraist yu Gote Tukumemu,
koinjo molopa kau puli Gote yu.
21 Nanga bakuluma, kolo toli
kuro kerimani tepa naa kenjipili
ningo yokeya tendeko molaio.

Jononi Pipia Talo Tipe Topa Mundurumumu
2 Jon
I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Linoni imboma konopu mondopolio wali Gotenga mane ungu tenge tirimolo nimbe Jononi i pipia topa mundurumuna mane tirimu. Lino ungu kolo toko mane tirimele imboma kinye tendekuna naa molamili nimu.

Goteni nu we imboma konopu mondoko yunge unguma tenge tiko molani nipili!

1-2 Na Kraistinga imbomanga tapu iyemuni i ungumu Goteni kanopa ltimu ambomu* nu kinye nunge bakuluma kinye enonga pipia topo munduro. Eno nani paimbo konopu mondoro imboma. Nani kau eno konopu naa mondoro. Ungu paimboma lino kinye peremo mele kape lepa kau pumbelo akumunga ungu paimboma pimele imbomani pali eno konopu mondoromele.

3 Goteni yunge konopumu lino kinye noipe tepa lili ulu pulumu kinye, kondo kolopa lino tepo kenjirimolo ulumanga mindili naa tiembo nimbe tiye kololi ulu pulumu kinye, konopu u nili ulu pulumu kinye, Lapa Gote kinye Gotenga Malo Jisasi Kraist kinye eloni aku ulu puluma lino kinye pepili ningo tingele, aku uluma kinye ungu paimbomu kinye konopu mondoli ulu pulumu lino kinye pembalo.

Imboma konopu mondomolo ulumu teamili

4 Lapani lino ungu paimboma pilko liko teaio nimu mele nunge bakulu mareni pilko liko teko moromele kinye kanopolio na paa tono kolopo moro. 5 Ambo pengamu, lino imbo te te ningoni imbo lupema konopu mondamili nio, akumu nani ungu mane koinjo nimbo naa tiro, molo. Lino oi pulu polopo pilerimulu ungu manemu nimbo tiro. 6 Imboma pali konopu mondomolo mele i tepa: Lino yuni teaio nimu mele ungu manema pilipo teamili! Yuni teaio nimbe ungu mane tirimu eno oi pulu polko pileringi ungu mane kanomu eno imboma konopu mondoko teaio nimu kanomu.

Kraistinga ungumu enge nimbo ambolopo molamili

7 Kolo toko imbo kondi toko, Jisasi Kraist mainye omba maina imbo iyemu molorumu ungu naa nimele imbo awini kombumanga pali andoko moromele. Aku imboma kolo toko imbo kondi toromele imboma Kraist kinye opa pulema moromele. 8 Eno mele limolo ningo kongono mindili nongo teremelema omba mainye pumbelo ningo nokoko kondaio! Aku tekolio lino mele penga timbeloma pali linge. 9 Imbo te Kraistinga unguma enge nimbe ambolopa naa molopa, ungu te lupe pilembo nimbe pumo lemo Gote kinye yu kopu tepa naa moromo. Imbo te Kraistini ungu mane tirimo unguma enge nimbe ambolopa molomo lemo aku Lapa kinye Malo talo yu kinye peya kopu teko moromele. 10 Imbo teni ungu te nimbo tilipo oro nimbelie i unguma mele naa nimbe ungu te lupe nimbe timo lemo yu enonga ulkemanga naa meko pungo, panjiko naa liko ki naa lieio! 11 Imbo teni panjiko liko ki limbelo

* **1:1-2:** Imbo mareni ambo tenga pipia topa mundurumu konopu ltemele. Nalo mareni Kraistinga imboma kombu tenga nombeya teko Gote kapi ningimando pipia topa mundurumu konopu ltemele.

imbomu ombalo imbomuni tepa
kenjipe molombalo imbomu lipe
tapondoromo.

Tapu iyemuni eno kanomboi nimu

12 Nani ungu awini pipia topo
eno manda tilka nalo na eno
moromelena ombo kanopo ungu
nimbo tono kolopo popo tipo
molamili konopu lepolio pipia naa
toli tiye kolto.

13 Goteni nanga molopili nimbe
kanopa ltimu angenanga baku-
lumani nu molko kondowi nimele.

Jononi Pipia Yupoko Tipe Topa Mundurumumu

3 Jon

I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

I pipia topa panjirimuna Jononi Gaius pipia topa mundepelie iye penga tendo kape iye keri tendo nimu.

Goteni nu imbo kerima manda leko naa teani nipili!

Gotenga kongono tendenge imboma paa tapamili

1 Na Kraistinga imbomanga tapu iyemuni nanga angenu, paa konopu mondoro iye Gaius, nu i pipiamu topo tiro.

2 Nanga ango pengamu, nani nunge minimu molopa kondoromo aku tepa nuni kongono tendo umbuni te wendo naa opili teko kondoko, nu kuro te naa topili molko kondani konopu lteo. 3 Iltonga angenupili iye mare ongo nando temane tokolio ningei, nu ungu tukumemu paa ambolko kondoko, nuni ulu tukumema paa pilko liko teko morono ninge pilipolio na paa tono koro. 4 Nanga bakulumani ungu tukumemu pilko liko teko moromele kinye pilipolio tono koltomu, nanga we ulumanga tono koroma pange tenderemo.

Iye Gaiusini tepa kondorumu ungumu

5 Nanga ango pengamu angenali nunge kombuna oromelema, aku oi kanoko imbi tirinoma kinye naa kanolima waye paa liko tapondoko nokoko moronomunga paa teko kondorono. 6 Nuni eno konopu mondoko nokorono mele enoni Kraistinga talape imboma ningo tiringi. Nuni Gotenga kongonomu tero konopu leko aulkena langi noliko pangei ningo liko tapondonio lemo aku ulu teko kondonio. 7 Jisasinga kongono tendemolo ningo wendo mololi imbomanga melema naa lingei aku kongonomu tepurumele. 8 Akumunga linoni aku tepa imboma lipo tapondamili. Aku temolo ulumuni lino Gotenga ungu tukumemu enge timili kongono popo tipo temolo.

Iye Diotrefesini tepa kenjirimu ungumu

9 Kraistinga imbo talapemu pipia te topo tiru nalo Diotrefesini yu enonga iye awilimu molombo konopu lepa moromo iyemuni linonga unguma naa pilipe ltimu. 10 Akumunga na eno moromelena ondu lemo yuni linonga ungu umbulkondo nindirimo mele nimbo para timbo. Akumu kau molo. Yuni angenupili ponenge leko oromele kinye panjipe naa lipe, ki naa lipe peya molamili naa nimbe, imbo mareni imbo ponenge oromelema peya pepamili waio nimele wali yuni naa meko pangei, molo nimbe, Kraistinga imbo talape moromele ulkena makoropa pena pena teremo.

Iye Demitriusini ulu pengama terimu ungumu

11 Nanga ango pengamu, ulu kerima kanoko manda leko naa tewi! Ulu pengama kau tewi! Imbo te ulu pengama teremo imbomu Gotenga imbomu moromo. Imbo te ulu kerima teremo imbomuni Gote naa lipe manjirimo. 12 Imbomani iye Demitrius yu iye pengamu nimele. Yuni tepa kondoromo mele Gotenga ungu tukumemuni nimbe para tirimola. Nani kape ungu paimboma kau nio, nu pino. Nani yu ulu pengama teremo niola.

Tapu iyemuni Gaius kanopumbo konopu lerimu

13-15 Na ungu awini pipia topo tilka nalo nu moronona nondopo ombo kanopo nu kinye ungu nimbo molambili konopu lepolio pipia naa toli tiye kolto.

Nu konopu u nipili molowi! Nunge imbo pulu ltemomani nu molko kondowi nimele. Nuni linonga imbo pulu ltemo nu kinye moromelema yu mele mele imbi leko linoni eno molko kondaio nindiwi.

Jut Pipia Topa Mundurumu Ungumu Jut
I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Kolo toko mane tili imboma ipuki naa tipolio eno kane kane molamili nimbe Jutuni i pipia topa mundurumu.

Goteni nu kolo toko mane tili imbomanga ungu akukolio ungu tukumemu ningo tieni enge tipili!

Jut i pipiamu tombaindo pulu polopa torumu ungumu

1 Na Jut, Jisas Kraistinga kongono tendeli kendemande iye te, na Jemsinga angenuni i pipiamu topo, Goteni nanga imboma molangei waio nimu imboma, Lapa Goteni konopu mondopa, Jisas Kraistini nokoromo imboma i pipiamu eno topo tiro, 2 Goteni enoni walite ulu mare teko kenjinge kinye eno kondo kolopa mindili nangei naa nimbelo mele kinye, eno konopu u nipili taka liko molangei nimo mele kinye, eno konopu mondopa molopa, nendo yando konopu mondonge ulu pulumu tirimo mele kinye, olandopa olandopa pupili.

Ungu tukumemunga opa pulema Kraistinga imbo talapena oringi imboma molko kenjinge mele ungumu

3 Nanga konopu mondoli imboma, i pipiamu eno topo timboindo Goteni na kinye eno kinye lino tepa lipe, mindili nolemala aulkena wendo lipe, yu kinye peya molopo kondomolo aulkena lipe mondoromo mele pipia topo nimbo tiembo nimbo konopu enge nimbo leru. Nalo altopo pilipolio kinye pipia topo eno nimbo timboi tero akumu paimbo ningo ipuki tirimele ulumu Goteni oi yunge imboma paa kamukumu tirimu kanomu mainye naa pupili. Akumu imbo teni paa alowa naa tendepili ningo nokoko kondangei nimbo pipia te topo timbo nimbo pilipolio i pipiamu topo tiro. 4 Eno Kraistinga imbo talapema moromelena iye mare lopeke teko ongo moromele, aku iyemando Goteni koro oi nimu, yunge bukuna moromo mele nimbeindo, aku iyemanga kot waimu wendo ombalo kinye teko kenjiringi kani kombu kerina pungo molko kenjengei nimbo nimbe bukuna moromo. Gote liko umbulu tiko molko kenjiko, yunge unguma alowa tendeko enonga unguma tukuruku munduko, yuni imboma we kondo kolopa lipe tapondoromo ungu tukumemu mainye pupili ningo alowa tendeko, aku ungumu tiye kolko kolo wangoko, Goteni imboma we kondo koromomunga lino amboma kinye wapu ulu keri nale temolo wali lino we kondo kolopa ulure naa tembalo ningo aku teko kau moromele. Aku iyemani linonga Iye Awili Enge Olandopa Iye Nomi Jisas Kraist liko umbulu tiko yu ulure molo nimelela. Iye aku tepama eno moromelena ongo molko Gotenga ungu tukumemu beambo tiengei teremelemunga pilipolio i pipiamu toro.

5 Awilimuni yunge Israel imboma lipe tapondopa mindili nongo moloringi kombu Isip wendo lipe mepa purumu akumu eno pimele nalo altoko pilengei nimbo pipia topo aku temanemu altopo topo tiembo. Awilimuni eno wendo lipe meli pumbelie nimumuni, pele Yuni lino tepa limbelo ningo ipuki naa tiko yu umbulu tiringi imbo awini topa kondorumu akumu eno pimele nalo altoko pilengei! 6 Mulu

kombuna ensel mare Goteni eno
mele mare nokangei nimbe enge
te tirimu melema taka liko naa
nokoko, moloringi kombumu tiye
kolko wendo puringi enselemanga
temanemu pimele akumu altoko
pilengeila! Aku ulu teringimunga
Goteni eno ka tipe, lepa kau
pumbelo ka seneni ka topa, kombu
paa tumbulu tolina lipe tuku
mundurumu. Gotenga kot wali
awilimu wendo ombalomunga
nokoko moromele. 7 Aku ensele-
mani teko kenjiringi mele kombu
awili Sodom Gomora talo kinye,
aku kombu talonga nondopa
lerimu kombu mare kinye, aku
kombumanga moloringi imbo-
mani aku teko teringila. Sodom
Gomora kombu talo moloringi
imboma andoko wapera toko,
ambomani amboma kinye ulu
kerinale teko, iyemani iyema
kinye ulu keri nale teko, aku
ulu paa kerima teringi. Aku
imboma tipe waliwalima nomba
pepa kau purumo tipemuni topa
kalorumu. Aku temanemu altoko
pilengeila! Neya imboma teko
kenjiringimunga Goteni mindili
tirimu aku ulumuni lino manda
lepo temolo kinye Goteni lino
aku tepa tepa kenjimbelo ningo
pilengei nimbe lepi lepi toromo.
8 Aku teko mele eno kinye neya
moromele iyema enonga konopu
teko embambo tindingei teremele
aku iyemani aku ulu kerimu
teremele. Uru kumbu lupe mare
teko kanokolio eno enongano
enonga kangindo ulu kalaro
mololima teremele. Gote kinye
imbi moromo imbo awilima kinye
akumanga ungu mane teni lino
naa nokoromo ningo liko tui tiko,
mulu kombuna ensel enge peremo
awilima ungu taka tondoromelela.
9 Nalo aku iyemani enselema ungu
taka tondoromele mele ensele-
manga iye nomi awili Maikeleni
aku ulu naa terimu. Maikel kinye
Satan kinye Mosesinga onomu
liembili ningo karaye teringili
wali Maikeleni yundo Satan,
nu teko kenjirino mele nu iri
toro nimbe tembaindo paa pipili
kolopa ungu taka naa tondorumu.
Yuni Satanendo nimbeindo, teko
kenjirinomunga Awilimuni nu
iri topa teko kenjirino nipili
nimu. 10 Maikeleni Satan iri
tombaindo pipili kolorumu nalo
neya eno kinye moromele iyemani
ungu marenga puluma pilko tun-
durumele unguma ungu kerima
ningo ungu taka tondoromele. Eno
mele takeramani teremele ulu
teremele. Mele takerama ulu te
tengeindo konopu kimbo naa tiko
we teremele. Aku teko konopu liko
naa munduko uluma we andoko
teremelemunga eno melte molo
imbo te topa kondombalo aulkena
purumele kinye mindili nongo
koromele. Aku iyema aku tepa:
Mele takeramani ungu alaye kolte
pilkolio andoko teremele mele
aku iyema enonila ungu alaye
kolte kau pilkolio we uluma teko
unguma nimele akumunga eno
mindili nonge aulkena pungela.
11 Eno paa mindili nongo molko
kenjinge! Keineni terimu mele
eno aku teko teremele. Profet iye
Balameni tepa alowa terimu mele
eno aku teko kou mone liemili
ningo uluma teremele. Oi iye
Korani tepa kenjirimu mele neya
aku iyema aku teko Gote teko
kenjirimelemunga Kora kinye, yu
kinye teko kenjiko wangopa naa
molorumu iyema kinye topa kon-
dorumu mele neya aku iyema kape
Goteni mindili nongo kolangei
nimbelola.
12 Lupe te imbo tenga kangina
teremo wali imbomu manda
naa moromo, aku tepa mele
eno Kraistinga imboma nendo
yando konopu mondoko ten-
dekuna langi nongo moromele
wali aku kolo toli tapu iyema
eno enongano tapu teko, eno
Kraistinga imboma moromelena

pungo peya molko kalaro mololi
uluma teko, eno enongano molko
langi awini kinye no awini nongo
tengeindo pipili naa kolko we
noromele. Kombu paa kapu
lelina lo ombai kombu koromo
kinye kanokolio lo tombalo ningo
konopu tiko nokoko moromele
nalo poporomeni kupema we topa
mepa purumo, kano mele aku
iyema aku teko moromele. Unjo
te mongo naa topa koromo wali
pulu akuko lteremele mele eno
aku teko moromele. Eno wali talo
tiko koromele iyema. Aku tepa
imboma lipe tapondombalo ungu
te aku iyema kinye naa peremo.
13 Poporome toromo wali nomu
kuta beumbeu tirimo mele eno aku
teko ulu kerima tengeindo pipili
naa kolko we teremele. Noma
amame meremo wali imbomani
karomele mele enoni pipili naa
kolko ulu kerima teremele mele
aku tepa mona ltemo. Kom-
bukandiye mare purumelendo
tiye kolko tendo ongo purumelema
Goteni aku kombukandiyema
kombu tumbulu topa paa pombera
tirimo kombuna pangei nimu
aku mele neya aku iyema aku
teko moromelemunga kombu keri
tumbi tipe noirimuna pungela.

14-15 Enok yu pulu polopa anda
kolepa Adamenga moloringi
iyemanga kite yupoko pakera
tipemunga molorumu iyemu. Yu
Gotenga nimbe munduli ungu te
pilipelie aku kolo toli iyemando
nimbeindo, “Kanaio! Awilimu
yunge ensel kake teli tausen awini
kinye oromo. Yu imbomanga pali
kot tendepa, yunge ungumu naa
pilko umbulu tiko, yu kanopa keri
pimo uluma teremele imboma
kinye, yunge ungumu naa pilko
ulu pulu keri teremelemani yu
ungu taka tondoko ungu kerima
enge ningo nimele imboma kinye
eno teko kenjiringi ulumanga
pundu toko mindili nangei nim-
belo,” nimu. 16 Ulu penga mare aku
iyema kinye wendo oromo kinye
waliwalima konopu keri panjiko
ulu kerima ningo teko kenjirimele
ningo, aku teko ungu awini nimele.
Eno enongano konopumuni pilko,
i tepo temolo kinye konopu timolo
ningo pimele ulu kerima kau teko,
eno none teko eno enongano kapi
ningo imbima liko ola munduko,
imbomani lino mele mare tiengei
ningo toperope tiko ningo amo
tondongei imboma kapi ningo eno
imbo pengama nimele.

Jisas ipuki tiko konopu toimbo topili molangei nimu ungumu

17 Nalo nanga konopu mondoli
imboma, linonga Awili Jisas Krais-
tini nanga kongonomu tendepaio
nimbe lipe mundurumu iyemani
oi ningi ungu te pileringi mele
altoko pilengei! Altopa wendo
ombalo mele oi ningo tikolio 18 eno
Kraistinga imbomando ningeindo,
“Jisas kelepa ombalo kinye mulu
mai talo pora nimbelo walimu
nondopa wendo ombalo, aku
walimanga iye mare ongo Gotenga
unguma ungu taka tondoko um-
bulu tiko, enonga konopumuni
pilinge uluma Goteni kanopa keri
pilimbelo uluma kau teko, tumbi
tipo molamili ninge imboma
ungu taka tondoko tenge,” ningi
kanomu altoko pileio. 19 Jisasini
lipe mundurumu iyemani altoko
aku tepa iyema wendo onge
ningi mele kinye aku iyema eno
moromelena ongo molko, eno
Kraistinga talape imboma teko
beambo tiko lupe lupe molangei
nimele. Aku iyema i mai kombuna
we imbomani pilko teremele
mele kau teko, Mini Kake Telimu
konopuna naa moromo iyema
moromele.

20 Nalo nanga konopu mondoli
imboma, enonga paimbo ningo
ipuki tirimele ulu paa kake teli
uluma Goteni yunu tirimu aku-
muni enongano enge paa olan-

dopa pumbelo uluma teko, Mini
Kake Telimu konopuna molopa
lipe tapondoromomunga Gote
kinye ungu nengei. 21 Linonga
Awili Jisas Kraist omba eno kondo
kolopa mindili tilka uluma tiye
kolopa, eno waliwalima koinjo
molko kondoko kau punge ulu
pulumu timbeindo ombalo ningo
nokoko molkolio Goteni eno
konopu mondoromo mele paa
kamukumu konopu mondopa kau
pupili ningo wamongo pilko, yu
kinye nondoko pungo molangei.
22 Imbo mare paimbo ningo
ipuki tiringi mele kelko konopu
talo tepa pepili moromele imboma
kondo kolko liko tapondoko,
23 imbo mare tipe kombuna
pungei teremelema welea yando
liengei! Imbo mare teko ken-
jinge wali kanokolio kondo kolko
liko tapondangei. Liko tapon-
dongeindo linoni kape mindili
nomolo uluma temolo ningo pipili
kolko, enonga oi konopumani
pilko teringi ulu pulu kerimani
enonga wale pakolima kape kalaro
mondorumu kalaroma moromo
wali pakolima paa kanoko keri
kanokolio, aku mele kalaro mo-
romo melemanga yokeya tendeko
lino kalaro te naa molopili nengei.
Nalo aku imboma paa wamongo
kanoko liko tapondangei.

*Gotenga imbimu lipo ola munde-
mili*

24 Eno ulu pulu keri teni naa
ambolopa topa mainye naa
mundupili. Kraist enge ningo
ambolko, tiye naa kolangei nimbe
eno manda nokopa kondopa,
alowa tendeli ulu te konopuna
paa naa pepili ningo tono kolko
molangei eno yu moromo kombu
enge pa telina manda mepa
pumbe, 25 aku tepa manda tembalo
Gote tendekumu kau moromo-
muni linonga Tepa Lili Iyemu
yu, linonga Awili Jisas Kraistini
linonga nimbe tenderimumunga
aku tepa moromo Gotenga imbi
paa ola molopa, melemanga pali
yu paa iye nomi awili olandopa
molopa, yu enge awili tepa pumbe,
imbi moromo imbomanga pali
yu imbi olandopa molopa, yu
awili tepa pa telimu kinye molopa,
koro oi mulu mai talo naa liepili
kape yandopa kinye kape altopa
kape aku tepa molorumu mele
we molopa kau pumbelomunga
yu kapi nimbo imbi lipo ola
mundemili. I paa. Aku peya nio.

Lopeke Tepa Perimu Ungumu
Nimbe Para Tirimu I Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Goteni Satan topa maindo mundumbelo mele Jononi nimbe para tipelie ungu topa panjirimu. Ungu awini manda lepa ungu iko topa nimu. Lino Jisas ipuki tirimolo imbomani maindo naa pumbo Jisas tiye naa kolopo enge nimbo angilemili nimbelie lino nimbe enge tirimu. Mulu mai koinjo talo wendo ongo lengele mele kape nimu.

Wai keri te wendo ombalo wali nu mini naa lteko Goteni Satan mainye mundupe tepa tombalo konopu liko manjikolio tono kolko Jisas ipuki tiko molani nimbe Goteni nu paa nokopa kondopili!

Jononi pulu polopa torumu ungumu

1 Altopa wendo ombalo mele Goteni Yunge kendemande imboma pilengei nimbe Jisas Kraist lipe ondorumumu inie moromo. Lino pilemili nimbe Jisas Kraist yuni yunge enselemu na yunge kendemande iye Jon moloruna lipe mundurumu. 2 Nani kanoru mele pali nimbo para tiro. Gotenga unguma kinye Jisas Kraistini Goteni nimo unguma paimbo unguma nimu mele nimbo mona ltendero. 3 Ulu wendo ombalo nimoma nondopa wendo ombalomunga altopa wendo ombalo mele i bukuna nimbe tirimo imboma pilko molangei kanoko ningo tinge imboma kinye, bukuna moromo unguma konopu liko manjirimele imboma kinye Goteni eno mane ungu tirimona tono kolonge.

Jononi molko kondaio nimu ungumu

4 Eno kombu Esia provins Kraistinga imbo talape kite yupoko pakera moromelena na Jononi i pipiamu topo tiro. Oi molorumu, kinye moromo, altopa ombalo Goteni Jisas kinye konopu noirimo mele eno kinye konopu noipelie enonga konopu ame tondopili! Kano iyemu molopa kombuma nokoromo polomunga mai ondoromondo mini kite yupoko pakerani aku ulu pulu talo tengeila! 5 Jisas Kraist, Gotenga unguma kolo naa topa tumbi tipe nimbe tirimo iyemu, imbo kololima makilko koinjo molonge imbomanga yu kumbe lepa makilipe koinjo molorumu iyemu, mai kombuna pali moromele iye nomi awilimanga iye nomimu molopa nokoromo iye nomi paa Awilimu, yuni aku ulu pulu talo eno tepili kala.

Lino konopu mondoromo iyemu, yuni yunge mememu linonga nimbe ondopa ltenderimu aku mememuni linonga ulu pulu kerima wendo lipe ltendepalie, 6 lino iye nomi kingimunga popo tondoli imboma molangei nimbe Yunge Lapa Gotenga kongonomu tendangei nimu iyemu, yunge imbimu wali wali paa ola molopa, imboma nokombalo engemu yu kinye kamukumu pepa kau pupili! Aku tepa wendo opili!

7 Kanaio! Yu kupena molopa ombai tepa moromo.
Ombalo wali imbomani pali enonga mongoni kanonge.
Yu toloni toringi imbomani kanongela.
Yu ombalo wali mai kombuna moromele imboma
pali kola pupu tonge.
Paimbo aku tepa wendo ombalo.
I paa.

8 Engema pali yu kinye peremo Gote Awilimuni nimbei, “Na kau

oi kumbe lepo molopo peyalime
kape moro," nimo. Aku Gote kinye
moromo, oi molorumu, altopa om-
balo.

Kraistinga Imbo Talape Kite Yupoko Pakera Moloringina Jononi Pipia Topa Mundurumu Unguma

Jononi Kraist kanorumu ungumu

9 Na enonga angenu Jon, eno
kinye lino Jisasinga imboma
moromolomunga mindili nombo
umbuni meremolo. Mindili
molo umbuni te wendo oromo
wali lino mindilima we namili
nimbo enge nimbo molopo, lino
Gote iye nomi kingimu molopa
nokoromo talapena moromolo
imboma. Na Gotenga unguma
imboma nimbo tipo, Jisasinga
temanemu topo tirumunga na
ka tiko nomu kutana tukundo
mai kelo ltemo akumu kombu
Patmos nimele akuna ka tiko ongo
panjiringina moro. 10 Awilimunga
wai te wendo orumu wali Mini
Kake Telimuni na moloruna omba
na enge nimbe tope tirimu wali
nanga umbulkondo iye teni enge
nimbe alako torumu, biukel mele
ungu nimuna, pileru. 11 Aku
ungu nimu iyemuni nimbei, "Nu
mongoni kanonio uluma waye
bukuna tokolio Kraistinga talape
kite yupoko pakera, Efesus kinye
Smerna kinye Pergamum kinye
Taiataira kinye Sardis kinye
Filadelfia kinye Laodisia kinye,
aku kombu awilimanga moromele
imbomanga munduwi!" nimu.

12 Narini nimonje nimbo um-
bulkondo iki tepo kanoru wali kou
goloni teli tipe lam kite yupoko
pakera lerimuna kanoru. 13 Kano
lamema lerimu imunana iye te
angilerimu, yu Iyemunga Malo
none teli te, yu iye nomimani
teremele mele wale pakoli tule
te pakopa kimbo aku topa, kou
goloni teli kako te luwina to-
rumu. 14 Yunge pinyewemu kinye
pinyendi kinye paa u mokopumu,
kongi sipsipimanga indi kinye
kalopera kinye aku talo kake
teremo mele terimu. Yunge mongo
talo tipe elka mele kondopa lenga
terimu. 15 Yunge kimbo talo
kou kapa tipena karomele wali
mini mana teremo mele aku tepa
pa terimu. Yunge ungumu no
tindi topa uwa nimo mele aku
tepa ungu nimu. 16 Yunge ki
imbondo kombu kandiye kite
yupoko pakera ambolorumu.
Opa teli loi gelea ekondo ekondo
peya ne nolimu yunge kerena
wendo orumu. Enani yumi ami
teremo mele yunge kumbe keremu
aku tepa none terimu. Yunge
kumbekere ena mele pa teremo.

17 Yu kanopolio na imbo kololi
none telimu yunge kimbo puluna
tumbi tipo tamalu peru. Kano
wali yunge imbo kimu na ola
noipelie nimbei, "Mini naa ltewi!
Na paa Kiyendo molopo peyalime
kape moro iyemu. 18 Na Koinjo
Mololimu. Oi paimbo koloru
nalo kanowi, kinye na kamukumu
koinjo molopo kau puro. Na kololi
ulu pulumu kinye kololi imbo-
manga kombu kerimu talonga ulke
ki mele amboro.

19 Akumunga kinye wendo
oromo uluma kinye altopa wendo
ombalo uluma kape nu kandono
mele waye bukuna towi! 20 Kombu
kandiye kite yupoko pakera kinye
kou goloni teli tipe lam kite yupoko
pakera kinye kanonio aku ungu
pulumu itepa: kombu kandiye kite
yupoko pakera nanga imbo kindo
amboro akuma na Kraistinga
talape kite yupoko pakeranga
enselema, tipe lam kite yupoko
pakera akupe Kraistinga imbo
talape kite yupoko pakera," nimu.

2

Kombu Efesus Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

1 Yuni aku ungu nimbelie altopa
nimbei, “Kombu Efesus Kraistinga
talapemunga enselemundo pipia
toko i teko ningo munduwi.

Na kombukandiye kite yupoko
pakera imbo kindo ambolopo kou
goloni teli tipe lam kite yupoko
pakera ltemona andoromuni
yundo ungu nimbo munduro.
2 Nuni tereno mele pali karo.
Kongonomu enge ningo teko,
umbunima wendo oromo wali tiye
naa kolko enge ningo moronona
karo. Ulu pulu keri teremele iyema
kanoko keri pilko tendekuna
andoko naa morono mele karo.
Iye mareni, ‘Lino Jisasini lipe
mundurumu iyema moromolo,’
nimele nalo kolo toromele. Aku
iyema nuni paimbonje ningo moke
teko pilko kanokolio eno kolo
toromele ningo karonona karo.
3 Nanga imbimu amboronomunga
imbomani nu teko kenjirimele
nalo nu kano umbunima we meko
nanga kongonomu tiye naa korono
akumu karo.

4 Nalo nani nu kinye ungu te
peremomu nembo: Nuni oi pulu
polko na ipuki tikolio paa konopu
mondorunu mele kinye aku teko
na konopu naa mondorono. 5 Oi
pulu polko na konopu mondoko
nanga ungumu ambolorunu mele
pilko altoko aku teko teani! Molo
aku naa tenio lemo nu moloniona
ombolio nunge tipe lamemu ltemo
kombuna wendo limbo. 6 Nalo
ulu penga te terenomu itepa:
Nu Nikolasinga talape imbomani
teremele uluma paa konopu naa
mondorono. Nani kape enonga
teremele uluma paa konopu naa
mondoro.

7 Imbo te komu angilimbe-
lomuni Mini Kake Telimuni
Kraistinga imbo talapemando
nimbe tirimu ungumu pilip-
ili! Imbo te enge nimbe opa
pulemu kamukumu topa mainye
mundumbelomu wali walima
molopa kau puli ulu pulumu
peremo unjomunga mongoma
manda nopili nimbo. Aku unjomu
mulu kombuna Gotenga poinyena
angimo.”

Kombu Smerna Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

8 “Kombu Smerna Kraistinga
talapemunga enselemundo i teko
pipia toko munduwi.

I ungu toromu oi kumbe lepo
moloru peyalime molombo. Oi
koloru altopo makilipo koinjo
moro akumuni i ungumu nimbo
munduro. 9 Nu mindili nongo
koropa pupili morono ulu karo.
(Paimbo kangindo koropa pupili
morono nalo konopundo kamako
morono.) Imbo mareni Juda
imboma moromolo. nimelemani
nunge ungu taka tondoko um-
bulkondo nindirimelena karo,
Kano imboma paa paimbo Juda
imboma molo. Eno kuromanga
nomi Satanenga talapena mo-
romele imboma. 10 Eno mindili
nonge mele liko manjikolio mini
naa lteaio! Sataneni eno imbo-
manga mare Na tiye kolangei
nimbe ka ulkena panjimbelo kano
kinye wali 10 eno mindili nonge.
Altoko na tiye naa kolko nanga
imboma molkolio kamukumu
kolonge lemo nani eno mele penga
pundu topo tiembo nimbo wali
walima molko kondoko kau punge
ulu pulumu timbo.

11 Imbo te komu angilim-
belomuni Mini Kake Telimuni
Kraistinga imbo talapemando
nimbe tirimu ungumu pilipili!
Enge nimbe opa pulemu ka-
mukumu topa mainye mundumbelo
imbomu imboma talo tepa kololi
ulumuni yu tepa naa kenjimbelo
nimbo kinye yu kinye ulu te paa
naa pembalo lemo.”

Kombu Pergamum Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

12 “Kombu Pergamum Kraistinga talapemunga enselemundo i teko pipia toko munduwi.

Na unguma opa teli loi gelea ekondo ekondo ne noromo tulemu noipo moro iyemuni i ungumu nimbo munduro. 13 Nu morono kombumu lipo mantiro. Satan iye nomi king molopa nokoromo kombuna morono. Nalo na ambolko kondoko, na ipuki tirinu mele tiye naa kolorunu. Nanga unguma pipili naa kolopa imboma nimbe tirimu iye Antipas enonga kombu Satan nokopa moromo kombu kanona toko kondoringi. Aku wali na tiye kolko umbulu naa tirinu.

14 Nalo nu kinye ungu mare peremo, akuma i tepa. Nuni na Kraistinga imbo nokorono talapemunga iye mare Balameni mane tirimu mele enge ningo pilko moromele. Balameni iye nomi king Balak mane tirimu mele i tepa. Nuni Israel imboma molko kenjengei ningo eno kondi toko, we melema linonga gotema ningo kuro popo toko koirimele langima nongo, wapu ulu kerinali teangei niwi nimu. 15 Aku teko nu kinye moromele imbo mare Nikolas lombili purumele imbomanga unguma pilko liko teremele. 16 Akumunga nu konopu topele towi! Aku ulu naa tenio lemo nani nu moloniona nondopo ombolio nanga opa teli loi gelea kerena peremomuni aku imboma kinye ombo opa tembo.

17 Imbo te komu angilimbelomuni Mini Kake Telimuni Kraistinga imbo talapemando nimbe tirimu ungumu pilipili! Imbo te enge nimbe opa pulemu kamukumu topa mainye mundumbelo imbomu na langi mana, kinye lopeke tepa ltemomu timbo. Kou kake telina imbi koinjo te topo mondopolio timbo. We imbo teni aku imbimu naa kanombalo nalo kou limbelo imbomuni kau kanopa imbi timbelo.”

Kombu Taiataira Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

18 “Kombu Taiataira Kraistinga talapemunga enselemundo i teko pipia toko munduwi.

Na Gotenga Malo, tipe noromo mele nanga mongomu tipe elka mele kondopa lenga topa, kapa koinjo mele aku tepa nanga kimbo mini mana teremo. 19 Nu ulu terenoma lipo manjiro. Nu imboma pali konopu mondoko, na ipuki tiko, nanga kongono tendeko, umbunima wendo oromo wali enge ningo molko, nu oi terinu mele mainyendopa, kinye tereno mele olandopa, akumu lipo manjiro.

20 Nalo na nu kinye ungu te peremo mele i tepa. Kolo topa Gotenga ungu nimbe mundulima pilipo nimbo tiro nimbe ambo Jesebel, yuni nanga kendemande imboma kondi topa mane tipelie, wapu ulu kerinale teko, we melemando linonga gote ningo kuro popo toko langi koirimelema nonge nimo kano ambomu iri toko puwi naa ningo we molopili tiye korono. 21 Yu wapera toromo mele konopu topele topili nimbolio, wali mare we moloru nalo yu konopu topele naa topa, tepa kenjirimu uluma we tepa moromo. 22 Akumunga nani Yu kuro awili tepa topili nimbo. Yu kinye wapu ulu kerinale teremele iyema yuni ulu teremoma kanoko keri naa pilko konopu topele naa tonge lemo mindili awili nangei nimbo. 23 Yunge bakuluma paa topo kondombo. Aku ulu tembo wali na Kraistinga talape imbomani kanokolio, nani konopuni pimele mele kape ulu te tengeindo konopu mondoromele mele kape nani moke tepo kanopolio, enonga

ulu teremelemanga te te nimbe
kalombo ningo pilinge. 24 Eno
na Kraistinga imbo mare ulke
kombu Taiataira molko, kano
ambomunga ungu nimoma imbo
mareni aku unguma Satanenga
ungu enge nilima nimele aku
unguma naa pilko ltimele im-
bomando ungu te nimboi tero.
Umbuni te peya eno meangei naa
nimbo. 25 Nalo eno mele am-
boromelema enge ningo ambolko
pungo molangeina ombo!

26 Imbo te enge nimbe opa
pulemu kamukumu topa mainye
mundupe, nani tewi nio unguma
pilipe tepa molopili, walimu pora
nimbelo kinye nani aku tembalo
imbomu imbo talapema nokopili
nimbo imbi timbo. 27 Aku wali,

Yuni kano imbo talapema enge
nimbe nokombalo.

Maini teremele mingima koipeni
enge ningo nurupili
toromele mele yuni aku tepa
enge nimbe nokombalo,
(Sng 2:8-9)

nimbe moromo mele Arani na
imboma nokambo nimbe imbi
tirimu mele imbo kanomu timbo.
28 Kombu kandiye kombu tan-
gombaindo ipu leli oi angimo
akumu kape yu timbo. 29 Imbo
te komu angilimbelomuni Mini
Kake Telimuni Kraistinga imbo ta-
lapemando nimbe tirimu ungumu
pilipili!”

3

*Kombu Sardis Kraistinga imbo-
mando nimbe mundurumu ungumu*

1 “Kombu Sardis Kraistinga
talapemunga enselemundo i teko
pipia toko munduwi.

Na Gotenga mini kite yupoko
pakera kinye kombukandiye
kite yupoko pakera kinye am-
bolopo molopo i ungumu nimbo
munduro. Nani nu uluma tereno
mele lipo manjiro. Imbomani nu
koinjo morono nimele nalo nu
kolko pora tirinu. 2 Nu uru naa
peli makilko ola molowi! Nuni
tereno uluma pali nani karo wali
nanga Goteni kanopa penga pimo
uluma aku tepa mele naa karo kani
ulu penga walo kolte terenoma
kamukumu mainye naa pupili
ningo aku uluma enge ningo altoko
tewi! 3 Ungu oi pilko ltinu unguma
altoko konopu kimbo tiko pilko,
pilko liko tenge tiko konopu topele
towi! Molo altoko nu makilko ola
naa molonio lemo na wapu noli iye
te oromo mele kiyengo nimbo nu
moloniona ombo. Ombo waimu
nu naa pilko molani ombo.

4 Nalo nunge kombu Sardis imbo
mare enonga wale pakolimanga
kalaro naa molopili ningi. Eno
kanopo penga pio uluma teko
moromelemunga wale pakoli kake
telima timbo pakoko na kinye
kopu tepo andomolo. 5 Aku im-
bomanga imbo te enge nimbe opa
pulemu kamukumu tepa mainye
mundumbelo imbomu yu wale
pakoli kake telimu pakondombo.
Aku imbomunga imbimu koinjo
molko kau punge imbomanga
imbima moromo bukuna altopa
kape paa kulu naa tondombo.
Ara kinye yunge enselema kinye
enonga kumbe kerena yunge im-
bimu lepo nanga imbomu nimbo.
6 Imbo te komu angilimbelomuni
Mini Kake Telimuni Kraistinga
imbo talapemando nimbe tirimu
ungumu pilipili!”

*Kombu Filadelfia Kraistinga
imbomando nimbe mundurumu
ungumu*

7 “Kombu Filadelfia Kraistinga
talapemunga enselemundo i teko
pipia toko munduwi.

Na paa kake teli, ulu tukume-
manga na pulu, na King Devitinga
ulke ki ambolopolio ulu te nambu
topo wendo opili nimbo wali imbo
teni pipi naa timbelo. Nani ulu te
pipi timbo wali imbo teni nambu
manda naa tombalo. I ungumu

nunge nimbo munduro. 8 Nani
nu uluma terenona pilipo karo.
Kanowi! Nu moronona ombo
nambu tondu kanomu imbo teni
manda pipi naa timbelo. Karo
wali nunge enge kelo kolte kau
peremo nalo nanga ungumu tiye
naa kolko, nanga imbimu umbulu
naa tirino. 9 Imbo mare Juda
imboma moromolo nimele nalo
kolo toromele. Eno Juda imboma
molo. Eno kuromanga nomi
Satanenga talape moromele imbo
kanoma nunge kumbe kerena
ongo tamalu peangei nimbo. Aku
ulu tembomunga nu konopu paa
mondoro ningo liko manjinge.
10 Nani nu enge ningo nanga
unguma tiye naa kolowi niumu
aku ulu teko moronomunga ulu
umbunima kombumanga pali
wendo ombalo wali nani nu tiye
naa kolombo. Aku umbunima nu
kinye wendo naa ombalo.

11 Na omboi tero kani nu
amborono melema enge ningo
ambolowi! Nunge tipo kalopo
timboi teromu imbo teni lupe
naa lipili ningo aku ulu teko
molowi! 12 Enge nimbe opa
pulemu kamukumu tepa mainye
mundumbelo imbomu nanga
Gotenga ulke tempelemunga ulke
timu mele angilepili nimbo. Aku
wali yu altopo ulkemu tiye kolopa
penando manda naa pumbelo.
Nanga Gotenga imbimu kinye,
nanga Goteni ulke kombu awili
Jerusalem koinjo tembalo akumu
Gote moromo mulu kombuna lepa
mainye ombalomunga imbimu
kinye, nanga imbi koinjomu kape,
aku imbi poko nani yunge mai
mongona imbi topo mondombo.
13 Imbo te komu angilimbelomuni
Mini Kake Telimuni Kraistinga
imbo talapemando nimbe tirimu
ungumu pilipili!”

Kombu Laodisia Kraistinga imbomando nimbe mundurumu ungumu

14 “Kombu Laodisia Kraistinga
talapemunga enselemundo i teko
pipia toko munduwi.

Na ungu paimboma kau peremo
iyemu, Gotenga unguma kolo naa
topo tumbi tipo kau nimbo tiro
iyemu, Goteni mele terimumanga
pali Pulu Iye, akumuni i unguma
nunge nimbo munduro. 15 Ulu
terenoma pali nani pilipo karo. Nu
naa kokoromo. Nu mulu mulu naa
nimo. Nu kamukumu kokoropili
molenanje aku paa. Molo nu
kamukumu mulu mulu nipili
molenanje aku paala konopu lteo.
16 Nalo nu alaye kolo kau mulu
mulu nimo. Paa naa kokoromo,
paa mulu mulu naa nimomunga
nani nu meku topo ltemboi tero.
17 Nuni ninindo, ‘Kou mone kinye
mele awini noipo molopo kamako
moro. Melte molo naa ltemo,’ nino
nalo koroko nongo mindili nongo
molko kenjiko, pulu waimbele naa
panjiko we molko, mongo talo
keri ltemo morono mele nu nunu
molopo kenjiro ningo naa liko
manjirino. Imbomani imboma
kondo koromele mele nu aku
teko morono. 18 Tekolio molko
kondonio mele nimbo tiemboi.
Kamako leambo ningo kou gol
tipena kamukumu kalko kake ten-
deli noiromu polo teko liko, pulu
waimbele naa teli aku tepo naa
molambo! Pipili naa tepili ningo
maminye kake noiroma okani polo
teko liko, kombu kanambo ningo
mongona kandonio opipi noiromu
polo teko liwi!

19 Imbo konopu mondoroma
Molko kondangei nimbo iri topo
mane tiro kani nu konopu liko
mundukolio teko kenjirino mele
kanoko keri pilko tiye kolko
konopu topele towi! 20 Kanowi!
Na tukundo wamboya nimbo
kere puluna nambu gaungau tipo
angio. Imbo te nanga ungumu
pilipe imbi tipelie tukundo owi
nimo lemo na tukundo pumbo

kopu tepo molopo, yu kinye langi
nombo molombolo. Yu na kinye
langi nomba molombalo.
21 Oi na enge nimbo opa pulemu
topo mainye munduru wali Ara iye
nomi king molopa kombu nokopa
molorumu polona pumbo peya
morombolo mele aku tepa enge
nimbe opa pulemu kamukumu
tepa mainye mundumbelo im-
bomu na iye nomi king molopo
kombuma nokopo moro polona
peya molambili nimbo. 22 Imbo
te komu angilimbelomuni Mini
Kake Telimuni Kraistinga imbo ta-
lapemando nimbe tirimu ungumu
pilipili!" nimu.

4

Mulu kombuna Gote kapi ningo imbi liko ola munduringi ungumu

1 Aku unguma pilipo pora
tipolio altopa kanopolio wali mulu
kombuna ulke nambumu topa
lerimuna kanoru. Aku wali iye
kanomuni oi ungu biukel mele
nimuna pileru akumuni nimbei,
"Altopa wendo ombalo uluma nani
nu lipo ondambo kani ina ola owi!"
nimu. 2 Aku tepa nimu kinye
walitikale na moloruna Mini Kake
Telimu omba na tope tirimuna
mulu kombuna iye nomi kingimu
molopa kombuma nokoromo
polo te lerimu, akuna iye te
molorumuna kanoru. 3 Akuna
ola molorumu iyemu i tepa mele
molorumu. Kou mone olandopa
pulimu kou jaspa kinye kou
kondoli konilian talo pa teremo
mele yu aku tepa pa terimu.
Kou mone olandopa pulimu kou
lkepa teli emeral pa teremo
mele kolombe kaweyali melemu
aku tepa iye nomi kingimunga
polomu lipe makai tendepa kano
kou emeral mele pa enge nili
tepa lerimu. 4 Kano iye nomi
kingimunga polona iye nomi
kingimanga polo 24 noiko makai
teringi, aku polomanga ola iye
nomi 24 moloringi. Eno wale
pakoli kake telima pakoko, iye
nomi kingima wainye kou goloni
telima pakoromele mele wainye
pakoko moloringi. 5 Iye nomi
kingimunga polona kariapa tepa,
ungu enge nimbe nimbelie mulu
torumu.

Polomunga mai ondoromondo
kiye kite yupoko pakera nomba
molorumu, aku kiyema Gotenga
Mini Kake kite yupoko pakera.
6 Polomunga mai ondoromondo
glas none teli nomu kuta melemu
molorumu akumu paa mini
mana tepa wendo orumu. Mele
kite koinjo mololima iye nomi
kingimunga polomunga kongon-
dondo nondoko angilko makai
tenderingi. Aku melemanga
umbulkondo olokondo mongo
pulumu angilerimu. 7 Aku mele-
manga te laion melemu, te kongi
kao kaliepo melemu, te yunge
kumbe keremu imbo melemu, te
mangopa andoromo kera iliaka
melemu aku teko mele moloringi.
8 Koinjo mololi mele kite aku poko
enonga te te nimbe kongo kite
talo pakera nimbe angilipe mongo
paa awini kangimanga angilipe,
kongomanga olando mainyendo
kape waye angilerimu. Ipu leli
tangoli eno mulu naa liko wali wali
ningei,

"Gote Olandopa Molopa Enge Nil-
imu
yu paa kake telimu, yu paa kake
telimu,
yu paa kake telimu.
Oi molorumu, kinye moromo, al-
topa ombalo,"

ningo kau moromele. 9 Iye nomi
kingimunga polomunga moromo
iye, wali walima molopa kau
purumo iyemu yu koinjo mololi
mele kiteni wali wali kapi ningo
imbi liko ola mundunko paa
tereno nimele kinye 10 iye nomi 24
eno ne iye polona moromomunga
kumbe kerena mainye pungo

tamalu peko, kano iye wali walima
koinjo molopa kau purumo iyemu
kapi ningo imbi liko ola munduko,
enonga iye nomi king pakoromele
wainye mele pakoromelema
wendo liko yunge kimbondo toko
mundukolio ningei,
11 “Linonga Awilimu, linonga Gote,
melema pali nuni wengendeko ter-
inu.
Nunu konopuni pilkolio nunge en-
gemuni melema
terinu kinye wendo oringi,
nunge engemuni melema kinye
wendo wendo ongo
moromele, akumunga akumani
pali
Nu Iye Awilimuni tereno mele paa
tereno ningo
Nunge imbimu paa ola moromo.
Nu iye nomi paa awilimu molko
melema pali
nokorono engemu peremo
iyemu,”
ningo nu aku teko kapi ningo mo-
longe kinye paa nimele.

5

Jononi buk te panga tekolio ka toringimu kanorumu ungumu

1 Altopo kanopolio wali iye nomi kingimunga polona molorumu iyemu yunge imbo kindo buk panga teli te lerimuna kanoru, akumunga olando maindo peya imbi mare molorumu. Oi kandel gris kandoringina we imbo te naa kanopili ningo imbi kite yupoko pakera toko mondoringi. 2 Kanoru wali ensel enge nili te molorumumuni alako topa nimbei, “Imbo nari imbi moromomuni bukuna kandel gris kandoringima manda pilkipe wendo lipe bukumu tapuwe timbeloya?” nimu. 3 Nalo mulu kombuna kape maina kape kombu kerina kape imbo teni manda bukumu tapuwe tipe, tukundo imbi molorumuma manda kanombalo imbo te naa molorumu. 4 Aku wali imbo imbi molopalie manda bukumu tapuwe tipe kanombalo imbo te naa molorumumunga kanopolio na kola awini teru. 5 Aku ulu teru wali iye nomi 24 moloringimanga teni nando nimbei, “Kola naa tewi! Piliwi! Juda Talapemunga Laion, iye nomi king Devitini kalopa ltimu iyemu, yuni enge nimbe opa pulemu kamukumu topa mainye mundurumu. Iye akumu imbi paa moromomuni buk kandel gris kite yupoko pakera manda wendo lipe pilkipe buk tapuwe timbelo,” nimu.

Jononi Sipsip Walomu kanorumu ungumu

6 Kanoru wali Kongi Sipsip Walo te angilerimu. Yu kongi sipsip toko kondoko noirimele mele yu aku tepa molopa, yu iye nomi king polona awi tuku tingina angilerimu. Mele koinjo mololi kite kinye iye nomi 24 kinye yu liko tukundo munduko eno molko makai teringi. Yunge pinyewena ola kongi kao geromano kite yupoko pakera wendo omba angilipe, mongo kite yupoko pakera angilerimu, kano mongoma Gote yunge mini kake yupoko pakera yuni mai kombumanga pali lipe mundurumu akuma. 7 Kano Kongi Sipsip Walomu yu omba iye nomi king polona molorumu iyemunga imbo kindo lerimu bukumu ltimu. 8 Ltimu wali mele koinjo mololi kite kinye iye nomi 24 kinye yunge kumbe kerena mainye pungo tamalu peringi. Eno yu mele mele gita mele mare ambolko, plet kou goloni teli, akuna paura kaloringi kinye mune paa torumu pauramu peko lepili ambolorinji. Aku paurama Gotenga imbomanga pali Gote popo toko konge teremele unguma. 9 Enoni kunana koinjo te ningolio ningei,

"Nu toringi kinye imbo ungu lupe lupe lelima kinye, kangi lupe lupe angilelima kinye,
manga pupu lupe lupema kinye, kombu lupe lupe moromelema kinye,
nunge mememuni Gote kinye kopu teko molonge aulkemu akirindirinu akumunga nuni buk manda liko kandel grisima wendo liwi.
10 Nuni kano imboma linonga Gotenga kongonomu tendangei ningo
Gotenga popo tondoli imbo Gote enonga iye nomi kingimu molopa
eno nokombalo imbo talapemu molangei ningo terinu, akumunga eno iye nomi kingima molko mai kombuna imboma nokoko molonge," ningi.

Sipsip Walomunga imbi liko ola munduko kapi ningi ungumu

11 Altopo kanopolio kinye ensel paa pulumu ungu ningi unguma pileru. Eno kambu tolemalanje tausen kelepa olandopa tausen nimbo, milion kelepa olandopa milion nilimala. Akuma iye nomi king polomu kinye mele koinjo mololi kite kinye iye nomi 24 kinye liko makai tendeko tukundo munduko angileringi. 12 Aku enselemani enge ningolio ningei,
"Sipusipu Walo oi toko kondoringimundo imbomani pali Yu imboma nokombalo engemu kinye
yu kamako molombalo melema kinye,
lipe manjilimu kinye engemu kinye
yu kinye pepa manda tepa, yunge imbimu paa ola molopa, enge pa telimu
yu kinye peremo ningo yu paa tereno ningo kapi ninge wali paa nengei," ningi.

13 Kano kinye mulu kombuna moromele melema kape, maina moromele melema kape, maina tukundo moromele melema kape, nomu kutana moromele melema kape, kombumanga pali moromele melemani ningi ungu pileru. Enoni ningei:
"Iye nomi king polona moromo iyemu kinye
Sipsip Walomu kinye elo molko kondangili nimbo waliwalima kapi nimbo
imbimu paa olandopa molopa,
enge pa telimu kinye imboma nokombalo engemu kinye kamukumu elo kinye pepa kau purumo,"
ningo kunana aku teko ningi. 14 Aku ungu ningi wali mele koinjo mololi kiteni ningei, "Paa aku tepa wendo opili!" ningi. Iye nomi 24 akumani mainye pungo tamalu peko kapi ningo elonga imbi liko ola munduringi.

6

Sipsip Walomuni buk kandel grisimanga kite yupoko pakera wendo ltimu ungumu

1 Na kanopo angileru wali Sipsip Walomuni buk panga telimu kandel gris kite yupoko pakera kanomanga te wendo ltimu, kano wali mele koinjo mololi kite kanomanga teni mulu toromo mele enge nimbe alako topalie nimbei, "Welea wa!" nimu. 2 Pilipolio kanoru wali kongi os kake teli te molorumu. Aku osemunga umbuluna mera wala wiye po lepa kangulupe iye te molorumu. Opa pule imboma toko mainye mundukolio pakoromele aku wainye te tiringi. Pakopalie, yu opa tepalie enge nimbelo engemu pepili pumbe opa tepa yunge opa pulema topa mundumbei purumu.

3 Sipsip Walomuni buk kandel gris pange tendeli talo tipemu wendo ltimu wali mele koinjo

mololi kite kanomanga talo
tipemuni “Welea wa!” nimu.
4 Kano wali kongi os paa kondoli
te wendo orumu, aku osemunga
umbuluna iye te molorumu,
Maina imboma opa naa teko we
moromele wai pengama pora
tipili! Imboma opa teko anjo
yando imboma toko kondoko,
teangei nimbelo engemu tiko, opa
teli loi gelea te tiringi.

5 Sipsip Walomuni bukumu
kandel gris pange tendeli yupoko
tipemu wendo ltimu wali mele
koinjo mololi kite kanomanga
yupoko tipemuni “Welea wa!”
nimu. Kanoru kinye kongi os
pombera te molorumu. Aku-
munga umbuluna iye te molopa
melema moke teli skel te am-
bolorumu. 6 Aku wali mele
koinjo mololi kite moloringi tuku
tingina imbo tenga ungu te wendo
orumuna pileru, akumuni nimbei,
“Engele awili te lembalomunga
langi pengamanga te te nimbe
moke tepa iye teni wali tenga
kou kongono tepalie kou mone
limo aku tepa mele kou mone
pumbelo mele manda manjiko,
langi wemanga moke telima
yupoko yupoko ningo iye teni
wali tenga kou kongono tepalie
kou mone limo aku tepa mele
kou mone pumbelo mele manda
manjiwi! Nalo wel teremele unjo
olivima kinye no wain teremele
unjoma kinye teko naa kenjiwi!”
ningi.

7 Sipsip Walomuni bukumu
kandel gris pange tendeli kite
tipemu wendo ltimu wali mele
koinjo mololi kite kanomanga
kite tipemuni “Welea wa!” nimu.
8 Kanoru kinye kongi os kainye
teli te molorumu. Aku osemunga
umbuluna molorumu iyemunga
imbimu Kololi. Imbo Koromelema
Purumele Kombumu yu peya
oringili. Maina moromele im-
bomanga pali talape kitenga te
kolangei ningo Mare opa teli loi
gelea tonge wali kolko, mare enge-
lena kamukumu kolko, mare kuro
tombalo wali kolko, mare mele
takeramani nongo kondangei
ningo teangili ningo elo engemu
tiringi.

9 Sipsip Walomuni bukumu
kandel gris pange tendeli kite
pakera tipemu wendo ltimu wali
imbo kololimanga minima Gote
popo tongeindo melema akuna
kaloringi alta polona maindo
moloringina kanoru. Aku im-
boma oi mai kombuna molkolio
Gotenga ungumu paimbo ungumu
ningo ipuki tiko, imboma aku
ungumu pilengei ningo andoko
ningo tiringi wali eno toko kon-
doringima, 10 enoni alako tokolio
ningei, “Melemanga Pali Iye
Nomi King Awilimu, iye kake
tepa ungu paimboma peremo
iyemu, wali ambe tepa omba
pumbelo kinye maina imbo lino
toko kondoringimanga kot pilkolio
pundu tondonioya?” ningi. 11 Aku
teko ningi wali eno yu mele
mele wale pakoli kake telima
tikolio ningei, “Alaye kolte nokoko
molangei! Enonga angenali kinye
kongono peya teringima kinye
aku toko kondongema Goteni
kambu toromo. Pele enonga opa
pulemani enonga angenali kinye
enonga kongono peya teringima
kinye aku imboma kamukumu
toko kondonge wali Goteni opa
pulemanga kot pilipelie enonga
meme pundu tondombalo,” ningi.

12 Altopo kanopo moloru wali
Sipsip Walomuni bukumu kandel
gris pange tendeli kite talo pakera
tipemu wendo ltimu. Wendo
ltimu wali mai parambala awili
tepa, enamu paa kilu lepa kombu
tumbulu topa, olimu kondopa
yokoli tepa, 13 unjo fik mongoma
nowi naa lepili poporome enge nili
tepa toromo wali mainye oromo
mele kombu kandiyema aku tepa

maina mainye ololo ningi. 14 Kunu
mele mulumu panga tepa anjo
anjo pumbe, mulu kemboma kinye
kombu nomu kutana tukundo
lerimuma anjo anjo puringi.
15 Aku tepa uluma wendo orumu
wali mai kombu iye nomi kingima
kinye iye awili imbi molorumuma kinye opa teli amimanga
iye nomima kinye kamakoma
kinye iye enge nilima kinye
imbo kou naa liko kongono we
teringi kendemandema kinye we
moloringi imboma kinye pali kou
angamanga kape mai kowamanga
kape kowa pungo lopeke teko
molkolio, 16 mai pangima kinye
kou awilima kinye akumando
alako tokolio ningei, “Iye nomi
king polona moromo iyemuni lino
naa kanopa, Sipsip Walomuni
lino kinye mumindili kolopa
mindili timbelo ulumu wendo
naa opili kani lino moromolona
ongo aku taio! 17 Gote kinye
Sipsip Walomu talonga mumindili
waimu wendo oromomunga aku
teko lino aku taio! Aku waimu
kinye imbo nari mindili naa lipe
we molombaloya?” ningi.

7

Israel imbo 144,000 Goteni enonga mai mongona imbi torumu temanemu

1 Aku ulumu kanopolio altopo
kanoru wali mai kombu pundu
kitenga ensel kite angilko, maina
toromo poporome kite mai kinye
nomu kuta kinye unjoma kinye
naa topa mepa pupili ningo
ambolko ingi tiringi. 2 Aku wali
altopo ensel te kanoru, yu ena
mundi oromondo Koinjo Molopa
Kau Puli Goteni yunge imboma
imbi tombalo mele Yunge imbi
moromomu mepa orumu. Goteni
ensel kite mai kinye nomu kuta
kinye teko kenjingei nimbe engemu tirimu enselemando kano
enselemuni enge ru nimbelie
nimbei, 3 “Maimu kape nomu
kutamu kape unjoma kape oi
melte teko naa kenjeio! Oi linonga
Gotenga kendemande imbo moromelemanga mai mongona lino
andopo eno Gotenga imboma
kanangei nimbo mako tamili! Pele
kombu teko kenjengei!” nimu.
4 Aku wali imbo imbi toringima
kambu toringina pileru. Israeleni
kalopa ltimu imbomanga 144,000
kau imbi toringi.
5 Judani kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko,
Rubeneni kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko,
Gateni kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko,
6 Asani kalopa ltimu lapumunga
12,000 imbi toko, Naptalini
kalopa ltimu lapumunga
12,000 imbi toko, Manaseni
kalopa ltimu lapumunga
12,000 imbi toko,
7 Simeononi kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko, Livaini kalopa ltimu lapumunga
12,000 imbi toko, Isakarni
kalopa ltimu lapumunga
12,000 imbi toko,
8 Sebulunoni kalopa ltimu
lapumunga 12,000 imbi toko,
Joseponi kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toko,
Benjamini kalopa ltimu lapumunga 12,000 imbi toringi.
Manga pupu akuma Gotenga imbimu ltingi imboma.

Imbo paa pulumu Gotenga imbi liko ola munduko kapi ningi ungumu

9 Aku ulumu kanopolio, altopo
i tepa kanoru. Imbo paa awini,
imbo teni paa manda kambu
naa tombalo mele, moloringina
kanoru. Aku imboma eno kombu
lupe lupe imboma, talape lupe
lupe imboma, kangi lupe lupe
angileli imboma, ungu lupe lupe
nili imboma moloringi. Iye nomi
king polona yakondo angilko,

Sipsip Walomunga kumbe kerena angileringi. Eno wali pakoli kake teli tulema pakoko yawaye gomo ambolkolio, 10 enge ningolio ningei,
“Linonga Gote iye nomi king polona moromo Iyemu yu kinye Sipsip Walomu kinye
eloni lino wendo ltingilimunga mindili naa nombo molopo kondoromolo,” ningi.
11 Iye awili king polomu kinye, iye nomi wayema kinye, mele koinjo mololi mele kite kinye, akuma imunana molangei enselema pali angilko makai tekolio iye awili king polona moromo iyemunga kumbekerendo tamalu peko Gote kapi ningolio 12 ningei,
“Paimbo, aku teringili. Linoni tono kolopo yu kapi nimbo,
yunge enge pa teli ulumu olandopa ltemo nimbo, yu uluma pali lipe manjirimo nimbo,
yu paa tereno nimbo, yunge imbimu paa olandopa molopili nimbo,
yu melema pali nokombalo engemu pepili nimbo,
yu paa enge olandopa peremo nimbolio,
aku uluma pali Gote kinye kau kamukumu pepa kau pupili! Paimbo, aku tepa tepili!” ningi.

Kano imbomanga mindili noringi uluma Goteni akumanga pora tindirimu

13 Aku wali iye nomi 24 kanomanga teni na walipe pilipelie nimbei, “I imbo wale pakoli kake teli tule pakoromelema naimeleya? Kombu tena molkolio oringiya?” nimu.

14 Nani topondopo yundo nimboi, “Nanga awilimu, nuni liko manjirino,” niu. Yuni nimbei, “I imboma enonga opa pulemani mindili tiko umbuni awini tiringi walimanga mindili paa pulumu noringi imboma. Eno enonga wale pakoli tulema Sipsip Walomunga mememuni kulumie toringina kake teremo. 15 Akumunga,
“Eno iye nomi king polona moromo Gotenga kumbekerendo angilko,
yunge ulke tempelena ipu leli tangoli kongono tenderingi.
Iye nomi king polona moromo iyemu
eno kinye kopu tepa molopa eno nokombalo.
16 Walite kape eno altoko engele naa kolko no wali naa kolko, enani naa nomba,
tipe molo melteni enonga kangimu naa nopili molonge.
17 Sipsip Walomu iye nomi king polona tuku tingina moromomu yuni eno nanga sipsipima nimbe
eno tapu tembalomunga eno aku teko manda molko kondonge.
Eno no nangei nimbe koinjo molopa puli no pikopiko nimbe akuromomanga mepa pumbelo.
Goteni eno altoko kola naa teangei nimbe kolama kulu tondopa nimbe limbelo,” nimu.

8

Sipsip Walomuni bukuna wakaye kite yupoko pakera liko lteringimu wendo ltimu

1 Sipsip Walomuni bukuna wakaye kite yupoko pakera lipe lteringimu wendo ltimu wali ena mongo ekondo mele mulu kombuna melte paa ungu naa nimu.

2 Aku wali altopo ensel kite yupoko pakera Gotenga kumbe kerena angimelemani biukel kite yupoko pakera ltingina kanoru.

3 Ensel te lupe kou goloni teli okoko, mune toli paura kalko Gote tiringi okoko ambolorumu kanomu mepa omba melema

kalko Gote tiringi alta polona
nondopa omba angilerimu. Kano
kinye paura kaloringi wali mune
paa torumu paura keku awini
kano enselemu tirimu. Gotenga
ningo paura aku tepa mune
toromoma kaloringi polo kou
goloni teli, aku alta polomu iye
nomi king polona lerimumunga
aku paura kekumu kalopa Gotenga
imbomani pali Gote popo toko
konge teringi unguma Gote yu
pilipili nimbe paura keku kanoma
kalopa mune tombalomu yu tipili
nimbe aku paura awini tirimu.
4 Aku terimu wali paura keku
kalorumumunga ilioma kinye
Gotenga imbomani Gote popo toko
konge teringi unguma enselemu
angilerimuna tiye kolopa Gote
molorumuna purumu. 5 Kano
kinye ensel kanomuni paura keku
kaloringi okokomu lipe, Gote
melema popo toko kalko tiringi
alta polona tipe norumu tipe mare
lipe okolona mundupe peko tipelie
maina topa mundurumu wali
mulu topa kombu kariapa tepa
mai parambala terimu.

Biukel Kite Yupoko Pakera Ensel Kite Yupoko Pakerani Ungu Tiringi Ungumu

Ensel kiteni biukel popo tiringi ungumu

6 Kano kinye ensel kite yupoko
pakera biukel oi tiringi am-
boloringima ungu tingei teringi.
7 Ensel teni kumbe lepa biukel
popo torumu wali lo tipono mongo
kinye tipe kinye meme kinye
tukuruku maina mainye purumu.
Kano kinye mai kinye unjo kinye
owe topa yupoko tepa, owe te
mai kinye unjo kinye pali tipeni
nomba, era koinjoma pali tipeni
norumu.
8 Ensel talo tipemuni biukel
popo torumu wali mulu kembo
paa awili none teli te tipe nomba
perimu wali nomu kutana toko
munduringi wali nomu kutamu
yupoko tepa owe lerimu, aku-
munga owe te meme apuwe
lepa, 9 nomu kutana moloringi
melema yupoko tepa owe torumu,
owe te koloringi, nomu kutana
sip lerimuma yupoko tipe owe
torumu, owe te beambo nimu.
10 Ensel yupoko tipemuni biukel
ambolorumumu popo torumu
wali kombu kandiye paa awili te,
paa kiye mele nomba, muluna
mainye omba noma yupoko
tepa owe torumu, owe tenga yu
omba purumu noma kinye no
akuromoma kinye akuna purumu.
11 Kombu kandiyemu yunge im-
bimu Kombili Telimu. Akumu
nona tuku pumbe noma kombili
terimu, no kombili terimu akuma
imbo awini noringima koloringi.
12 Ensel biukel ambolko angi-
leringimanga kite tipemu yunge
biukel ambolorumumu popo
torumu wali ena kinye oli kinye
kombu kandiyema kinye yu mele
mele mo yupokonga mokemake
leringi, mo te keri lepa tumbulu
topa pa naa terimu, akumunga
tangoli mo yupokonga mo te
kombu pa naa tepa, ipu leli mo
yupokonga mo te kombu pa naa
terimu.
13 Kanopo moloru wali kera
iliaka te muluna ola mangopa
andopalie enge nimbe are nim-
belie nimbei, “Maina moromele
imboma eno kinye paa umbuni
awili pulure wendo ombalo,
paa umbuni awili pulure wendo
ombalo, paa umbuni awili pulure
wendo ombalo. Ensel yupoko
enonga biukel ungu naa tili we
angimelema popo tonge wali
umbuni paa awili pulure wendo
ombalo,” nimu.

9

Ensel kite pakera tipemuni biukel popo torumu

1 Biukel ambolko angileringi
enselemanga kite pakera tipemuni
yunge biukelemu popo torumu
wali kombu kandiye te muluna
tiye kolopa maina mainye omba
lerimuna kanoru. Kano kombu
kandiyemu maina mainye kowa
muru te paa lepa kau pumbe
naa pora nimomunga kerepulu
kimu tiringi. 2 Aku kowa mu-
rumunga kere pulumu omba ki
lipelie nangape torumu wali tipe
nombalie ilio mambulu mepa
wendo ombalie ena kinye mulu
kinye pipi tipe tumbulu torumu.
3 Kano iliona tuku kuli komboro
paa awini wendo wendo ongo mai
kombuna ongo moloringi. Pilimo
kerena tomo pepili imbo noromo
kinye mindili noromele mele aku
tepa aku kuli komboromanga
alina tomo pepili imboma tangei
nimu. 4 Kuli komboromando
nimbei, “Unjo kape era kape maina
moromo melemanga gomoma
naa nangei! Gotenga imbimu
imbo tenga mai mongona naa
molombalo imboma kau nangei,”
nimu. 5 Imboma toko kondangei
nimbe engemu naa tirimu. Nonge
wali oli kite pakera mindili nongo
molangei nimbe enge tirimu.
Kano wali pilimoni imbo toromo
kinye mindili noromele mele kuli
komboromani imbo toringi kinye
imboma aku teko mindili awili
teko nongo moloringi. 6 Aku
ulumu wendo ombalo wali mindili
nonge imbomani paa kolamilia
ninge nalo kololi ulu pulumu
kowa pumbe naa kolonge. Mindili
nongo kau molonge.

7 Kuli komboroma kanoru wali
ami iyema opa tengeindo kongi
osena purumele kongi os none te-
lima kanoru. Kuli komboromanga
pinyewena kou goloni teli iye nomi
kingima pakoromele wainye mele
pakoko, enonga kumbe kerema
imbo kumbe kere none terimu.
8 Enonga pinyendima ambomanga
pinyendi mele paa tule pumbe,
enonga ungu angimoma laion
enge nili ungu none terimu. 9 Ami
iyema opa tengeindo wale pakoli
kapani telima luwina pakoromele
mele kano komboromanga olona
aku tepa none tepa, opa tengeindo
kongi oseni karo kundupe lkipe
omba purumo wali ungu nimo
mele aku tepa enonga kongoma
ungu nimu. 10 Kano kuli kom-
boromanga alina kale nili mele
angilipe imbomanga kangina
tonge wali tomomu alina pepalie
kangina tukundo pumbe kinye
oli kite pakera mindili nongo
molonge tomomu tirimu. 11 Kuli
komboroma nokorumu iye nomi
kingimu kowa muru lepa pora
naa nimo murumu nokoromo
ensel kerimu, kanomunga imbimu
Hibru unguna Abadon ningo, Grik
unguna Apolion nimele. Aku ungu
talonga pulumu Melema Pali Tepa
Kenjilimu.

12 Kera iliakamuni umbuni
yupoko wendo ombalo nimu-
munga umbuni te i pora nimo.
We perimu talo pele wendo ombai
terimu.

Ensel kite talo pakera tipemu biukel popo torumu

13 Biukel ambolko angileringi
enselemanga kite talo pakera
tipemuni yunge biukelemu popo
torumu wali ungu te wendo
orumuna pileru. Paura keku
mune tolima kalko Gote tiringi
alta polo kou goloni teli Gotenga
kumbe kerena lerimu akuna
ola kongi kao geromano kite
angilerimuna wendo orumuna
pileru. 14 Akumuni ensel biukel
ambolorumumundo nimbei, “No
awili Yufretis kombuna ensel kite
ka tiko panjiringi akuma wendo
liko munduwi!” nimu. 15 Kano
kinye Poinye imunga, oli imunga,
wali imu kinye, ena mongo
imunga imboma mo yupokonga te
toko kondangei nimbe imbi topa
ka tipe panjirimu enselema wendo

lipe mundurumu. 16 Ami iye kongi
os umbuluna ola moloringimanga
kambu toringi pileru mele i tepa:
200,000,000.
17 Kongi osema kinye osemanga
umbuluna moloringi iyema kinye
kanoru mele i tepa: Luwina mera
naa molopili ningo wale pakoli ka-
pani telima pakoringi akuma mare
kondolima pakoko, mare mukuma
pakoko, mare kainye telima pako-
ringi. Kongi osemanga pinyewema
laion enge nili pinyewema none
tepa, tipe kinye ilio kinye kou
salfa tipeni noli kinye akuma
enonga keremanga wendo orumu.
18 Imboma mo yupoko tokolio,
kongi osemanga tipe kinye ilio
kinye kou salfa tipeni noli kinye
aku mele yupoko imboma umbuni
timbei wendo orumumani mo
tenga imboma toko kondoringi.
19 Kano kongi osemanga engema
enonga kerena kinye alina talonga
perimu. Enonga alima imbo
nomba kondoli waimbe mele,
akumanga pinyewemani imboma
toko mindili tiringi.
20 Umbuni wendo orumumani
toko naa kondoringi we moloringi
imboma aku umbunima wendo
orumu wali kape kini teko ken-
jiringi uluma kanoko keri naa
pilko konopu topele naa toringi.
Kuroma popo toko, kou gol kinye
kou silva kinye kou bras kinye
kou kinye unjo kinye akumani
melema kini teko wamoko teko
anjiko, kano mele mongomani
naa kanoko ungu manda naa
ningo aulke manda naa andoringi
akuma linonga gotema ningo popo
toringi melema tiye naa koloringi.
21 Imbo toko kondoko, tomo
ambolko, meambu liko, wapu
ulu kerinale teko, melema wapu
nongo, aku ulu teko kenjiringima
kape pali tiye kolko konopu topele
naa toringi.

10

*Ensel teni Jon buk kelo te tir-
imuna norumu ungumu*

1 Aku uluma pora nimu wali pele
ensel enge nili te mulu kombuna
mainye orumuna kanoru. Yu
kupemu wale pakoli mele pakopa,
yunge pinyewena ola kolombe
kaweyali lepa, yunge kumbe
keremu ena mele pa tepa, yunge
kimbo talo ulke timu tipe nomba
peli none tepa angilerimu. 2 Yu
panga teli buk kelo te wendo lipe
ambolopa angilerimu. Yunge
imbo kimbondo nomu kutana
kambulupe, koyando maina kam-
bulupe, 3 laiononi enge nimbe are
nimo mele aku tepa yuni enge
nimbe ru nimu. Enge nimbe
ru nimu wali mulu kite yupoko
pakera torumumani enongano
ungu mare ningi.
4 Aku wali mulu kite yupoko
pakera toko ungu ningi mele
pilipolio bukuna tomboi teru wali
mulu kombuna ungu te wendo
orumuna pileru. Akumuni nim-
bei, “Mulu kite yupoko pakerani
ungu nimelema nunge konopuna
kau panjiwi! Bukuna imbi naa
towi!” nimu.
5 Kano wali ensel kimbo te
nomu kutana kambulupe te maina
kambulupe angilerimu oi kanoru
kanomuni yunge imbo kimu
mulu kombuna ola mundurumu.
6 Waliwalima molopa kau puli
Goteni muluma tepa akuna mele
ltemoma tepa, maimu tepa maina
melema tepa, nomu kutamu
tepa akuna moromo melema
terimu aku iyemunga imbi lepa
mi lepalie nimbei, “Alaye kolte
nokopa naa molombalo. Goteni
tembo nimu uluma kamukumu
tembalo waimu wendo oromo,”
nimu. 7 Biukel kite yupoko pakera
ambolko angimele enselemanga
kite yupoko pakera tipemuni
yunge biukelemu popo tombalo
kano walimanga Goteni oi nimbe
para naa tipe lopeke tepa tepa pan-

jirimu mele kamukumu wendo
ombalo. Oi yunge kendemande
iyema yunge nimbe mundurumu
unguma imboma ningo tiringi iye
profetemando nimu mele, aku
tepa kamukumu wendo ombalo
nimu.
8 Aku wali ungu oi mulu kom-
buna wendo orumu pilerimuni
altopa wali talo tipe nimuna
pileru kinye nimbei, “Nu pungo,
ensel nomu kutana kinye maina
kinye kambulupe angilipe buk
tapuwe tipe wendo lipe kina
amboromomu pungo lipuwi!”
nimu.
9 Aku nimu ungu pilipolio
enselemu angilerimuna pumbo,
“Buku panga teli kelomu tiwi!”
niu. Yuni nando nimbei, “Liko
nowi! Nonio wali paimbo kerena
pilimo mulu mele tingo tembalo
nalo nongo merekondo mundunio
wali olona kombili tembalo,”
nimu. 10 Nani kano buk kelomu
enselemunga kina lipolio noru.
Noru wali pilimo mulu mele tingo
terimu nalo nombo merekondo
munduru wali na olona kombili
terimu. 11 Aku wali ungu teni
nando nimbei, “Nu oi Gotenga
nimbe munduli unguma pilko
imboma ningo tirinu mele nuni
kinye kangi lupe lupe angileli
imboma kinye, kombu lupe lupe
moromele imboma kinye, ungu
lupe lupe nimele imboma kinye
iye nomi kingima kinye, eno pali
uluma wendo ombalo mele kelko
ningo tiwi!” nimu.

11

Iye taloni Gotenga nimbe mundurumu ungu ningo tiringili ungumu

1 Manda leli mesa mele unjo
pepena te na tipelie nimbei, “Gote
moromona melema kalko yu popo
toko tirimele ulke tempelemu
kinye akuna melema popo toko
karomele alta polomu kinye pungo
manda leko, akuna Gote popo toko
kapi ningo imbi liko ola mundun-
duko moromele imboma kambu
topuwi! 2 Nalo Gotenga ulke
tempelemu okoko pape teringina
tukundo kombumu Juda imboma
naa moromelema tirimulu kani
akumu manda naa lewi! Kano
imboma Gotenga ulke kombu
awili kake telimunga kambulko
andoko molangei oli 42 omba
pumbelo. 3 Nani nanga unguma
andoko ningo para tindingele iye
talo elo enge pepili nimbo enge
timbo kinye wali 1260 andoko
nanga nimbo munduro unguma
imboma ningo tilko andongele.
Imboma kola ulke molongei mele
pingi kerima pakoromele mele elo
aku teko wale pakoli pingi kerima
pakoko imboma nanga unguma
ningo tilko andongele,” nimu.
4 Unjo oliv talo kinye tipe lam talo
kinye mai kombumu nokoromo
Iye Nomi Awilimunga kumbeker-
ena angimbele aku iye talo aku
teko angilingele. 5 Imbo teni kano
iye talo ulu te tepa kenjimbei temo
lemo elonga kerena tipe wendo
omba elonga opa pulema nomba
kondombalo. Imbo teni elo ulu te
tepo kenjembo nimbelo imbomu
yu paimbo aku tepa kolombalo.
6 Elo Gotenga ungu wendo ombalo
mele para tiko ningo tilko andon-
gele kinye lo naa opili ningo pipi
tingele engemu elo kinye pembalo.
Noma meme apuwe lepili ningele
engemu elo kinye pembalo. We ulu
umbunima pali maina imboma
kinye wendo opili ningele engemu
pembalo. Aku teko imboma
mindili timbolo konopu lengele
wali mindili manda tingele.

7 Gotenga unguma andoko ningo
tiko pora tingele wali mele takera
enge nili te kowa te paa lepa
kau pumbe naa pora nimomunga
wendo oromomu wendo omba elo
molongelena tambo nimbe omba
elo topa kondombalo. 8 Elonga
ono talo ulke kombu awili aulke

tenga akuna we lembalo. Oi elonga
Awilimu unjo polopeyana toko
kondoringi kolorumu kombu paa
awili aku kombumunga imbi leko
ungu manda lekolio Sodom ningo
Isip nimele. 9 Imbo talape lupe
lupema, ungu lupe lupe ningo,
kangi lupe lupe angilipe, kombu
lupe lupe molonge imbomani
elonga ono talo nemeneme ningo
kanopundala tenge nalo mareni
ono teamili naa ninge. Aku teko
molangei, wali yupoko omba
pumbe kite tipemunga ekondo
wendo ombalo. 10 Maina mo-
longe imbomani elonga ono talo
kanokolio konopu tiko, langi koiko
nongo, enonga pulu ltemo imboma
melema we tiko mundunge. Kano
iye taloni maina molonge imboma
oi mindili liko tiringilimunga aku
ulu tenge.

11 Nalo wali yupoko omba
pumbe kite tipemunga ekondo
wendo orumu kinye Goteni koinjo
mololi popomu lipe mundurumu
kinye iye talonga kangina tukundo
purumu kinye elo koinjo molko
ola angileringilina imbomani
kanokolio paa pungu pungu ningo
mini lteringi. 12 Kano wali eloni
mulu kombuna ungu te enge
nimbelie nimumu pileringili.
Kanomuni elondo nimbei, “Ina
olando walio!” nimu. Kano
wali elonga opa pulema kanoko
angilengi elo kupe tenga mulu
kombuna olando puringili.

13 Olando pungili puringili kinye
walitikale mai parambala enge
nimbe terimu wali ulke kombu
awilimu owe 10 topa, owe tenga
ulke melema pali topa kalorumu.
Mai parambala terimumuni imbo
7,000 topa kondorumu. Imbo naa
kolko we moloringimani paa mini
lteko pungu pungu ningo mulu
kombuna moromo Gote kapi ningo
yunge imbi liko ola munduringi.

14 Ulu umbuni talo tipemu pora
nimo. Yupoko tipemu nondopa
wendo ombai teremo.

Ensel kite yupoko pakera tipemuni biukel popo torumu ungumu

15 Kano wali pele ensel kite
yupoko pakera tipemuni yunge
biukel popo torumu kinye mulu
kombuna kere awininga ungu
te enge nimbe wendo ombalie
nimbei,
“Mai kombumu nanga nimbe
oi nokopa iye nomi king awilimu
molorumumunga pali kolo
wangopa
linonga Awilimu kinye yunge iye
Kraist taloni
kinye iltonga ningo elo kamukumu
king talo molongele.
Awili, yu iye nomi king kombuma
pali nokopa molopa kau
pumbelo,” ningi.

16 Kano kinye iye awili 24
Gotenga kumbekerena enonga iye
nomi king polomanga moloringi
akuma mainye pungo tamalu peko
Gote kapi ningo imbi liko ola
mundukolio 17 ningei,
“Gote awili, Engema Pali Nu
Kinye Peremo Iyemu, oi
molorunu, kinye kape
molko kau puruno,
nuni nunge enge nili olandopamu
likolio
nu nunu iye nomi kingimu ka-
mukumu pulu polko molko
melema nokoko morono
akumunga
nu kinye paa tereno nimolo.
18 Kombumanga pali we imbomani
nu kinye paa mumindili
koloringi nalo
kinye nu imboma kinye mumindili
kolko
kot tendeko kamukumu tonio
waimu kamukumu wendo
omo.
Imbo kololima apuruko, nunge
kendemande imbo
oi nunge ningo munduruno
unguma imboma ningo
tiringi imbo profetema
kinye

nunge imboma kinye Nu linonga iye Awilimu ningo
nunge ungumu taka liko pilko tenge tiko
nunge imbi liko ola munduringi imboma kinye,
imbo awilima kape imbo imbi naa mololima kape
eno pali mele kaloli pengama tiko,
mai kombumu teko kenjiringi imboma teko kenjinio waimu kinye kamukumu wendo omo," ningi.

19 Gote popo toko kaloli ulke tempel mulu kombuna tukundo angilerimu akumu nambu topa lerimu, akuna tukundo Goteni mi lepa nimbe panjirimu ungumu tuku perimu ketemu Israel imbomani oi meringi mele mona lerimuna kanoru. Kano kinye kariapa tepa, mulu topa, mai parambala tepa, lo tipono mongo pulumu torumu.

Satan Kinye Yunge Imboma Kinye Beambo Ningi

12

Jononi ambomu kinye waimbe awili kinye kanorumu

1 Kano wali mulu kombuna tuku ulu paa awili enge nili te wendo ombaimunga ulu imu wendo orumu. Akumu i tepa: Ambo te molopa, enamu maminye mele pakopa, olimu yunge kimbo maindo angilipe, pinyewena ambo nomi kwininga wainye te kombu kandiye 12 angilelimu pakorumu. 2 Yu bakulu keri tepa molopalie bakulu membaindo mindili paa pulumu nomba perepa are nimbe molorumu. 3 Kano wali mulu kombuna tukundo ulu paa awili enge nili te wendo ombaimunga itepa wendo orumu: Waimbe paa awili kondoli te molopa, yunge pinyewe kite yupoko pakera angilipe, kongi kao geromano mele 10 wendo omba, yunge pinyewemanga iye nomi kingimunga wainye kite yupoko pakera pakopa molorumu. 4 Kombu kandiyema owe yupoko topa, kano waimbemu yunge alimuni kombu kandiye owe te muluna ola topa maina mainye mundurumu. Bakulu membai terimu ambomunga kumbe kerena angilipe kano bakulumu ambomuni kanopa limbelo wali topa nombaindo nokopa angilerimu. 5 Ambomuni ungulu te kanopa ltimu. Kano ungulumu mai kombu imbo talapema pali paa enge nimbe nokopa molombalo. Merimu wali eno popenge teko liko kangulko Gote kombu pali nokopa molorumu polona meko puringi. 6 Ambomu kombu imbo naa pelimunga tukundo lkipe kowa pumbe, kombu te Goteni oi tepa wamoko tenderimu kombu akuna purumu. Akuna Goteni yu wali 1,260 molopili nokondangei nimu.

7 Kano wali mulu kombuna tukundo opa awili te wendo orumu. Mulu kombuna ensel awili Maikel kinye yunge mulu kombuna enselema kinye waimbe awili molorumuna opa oringi. Waimbemu kinye yunge enselema kinye kanokolio opa teringi nalo 8 Maikelenga talapemuni eno toko munduringi akumunga pele Waimbemu kinye yunge enselema kinye mulu kombuna tuku manda naa moloringi. 9 Waimbe enge nilimu yu koro oi molorumumu, yu imboma Gotenga kumbe kerena kot tenderemomunga ningo yunge imbi Satan nimele iyemu, yu maina imboma pali kondi topa loi leko aulke tenga lupe pangei nimo iyemu. Kanomu toko maina mainye munduringi, yu kinye yu lombili andoringi enselema kinye waye toko maina mainye munduringi.

10 Kano wali mulu kombuna

tukundo ungu enge nili te wendo
orumuna pileru. Aku ungumu
alako topalie nimbei,
“Linonga angenupilima waliwal-
ima ipu leli tangoli kape
Gotenga kumbe kerena kot
tenderemo iyemu
kinye maina mainye toko
mundungemunga
Gote yunge imbi enge perem-
omuni
Sataneni lino naa ambolopa tepa
kenjipe mindili nomolo
kombuna naa mepa pupili
nimbe,
lino lipe tapondopa, yu paa
paimbo iye nomi kingimu
molopa yu melema pali
nokopa molopa,
yu maina mundumbo nimbe pan-
jirimu iye Kraistinga,
mele nokombalo imbi perem-
omuni
Kraist yuni melema pali nokopa
kondombalo waimu
kinye kamukumu wendo omo.
11 Kongi Sipsip Walomuni meme
ondorumumu kinye
Gotenga ungumu ningo para tilko
andoringimu kinye
aku ulu taloni linonga angenupil-
ima enge ningo opa pulemu
toko munduringi.
Eno maina molopo kondamili
konopu naa leko,
opa pulemani toko kondonge
lemo manda ningo liko
manjiringimunga
aku tepa engemu perimu wali aku
ulu teringi.
12 Akumunga nu mulu kombumu
kinye akuna moromele im-
boma kinye tono kolangei!
Nalo nu maimu kinye nu nomu ku-
tamu kinye
kuromanga nomi Satan akuna
mainye purumumunga
eno kinye umbuni awili te
wendo omo.
Goteni yu kamukumu topa
mundumbelo waimu
nondopa wendo ombalo nimbe
pilipe yu paa mumindili
kolopa moromo,” nimu.
13 Waimbemu yu toko maina
mainye munduringi kinye
kanopalie pele ungulu merimu
ambomu lipe kika tirimu. 14 Nalo
ambomu waimbemuni naa topili
nimbe kombu tulendo imbo naa
pelina yu poinye yupoko oli kite
talo pakera molopili nokonge
kombu te Goteni tepa wamopa
terimumu yu akuna mangopa
kowa pupili nimbe ambo kanomu
kera iliaka kongo awili talo tirimu.
15 Yu kowa purumuna kanopalie
waimbemuni ambomu noni lipe
mepa pupili nimbe yunge kerena
no meku torumu wali ambomu
purumu mele lombilipe no awili
topa purumu. 16 Nalo maimuni
ambomu lipe tapondopa mai awili
tepa ungu torumuna waimbemuni
meku torumu nomu pali akuna
omba mainye purumu. 17-18 Kano
kinye waimbemuni aku terimu
ulu kanopalie ambomu kinye paa
mumindili kolopalie ambomunga
bakulu wema kinye opa tembai
purumu. Ambomunga bakulu
kanoma Goteni teaio nimo ungu
manema pilko liko tenge tiko
teko, Jisasinga unguma ningo tiko
moromele imboma.

Jononi Mele Takera Talo Kanorumu Ungumu

13

Mele takera te nomu kutana wendo orumu ungumu

1 Waimbemu nomu kuta ku-
lendona angilerimuna kanoru
kinye mele takera te nomu ku-
tana wendo orumu. Yu kongi
kao geromano mele 10 angilipe,
pinyewe kite yupoko pakera angi-
lerimu. Yunge geromanomanga
iye nomi kingimanga wainye 10
pakorumu. Yunge pinyewemanga
yu mele mele imbi molorumu,

kano imbi kite yupoko pakera Gote
marake tepa ungu taka tondorumu
unguma molorumu. 2 Mele takera
kanoru kanomu awili lepat mele,
nalo yunge kimbomu bea kimbo
melemu, yunge keremu laion kere
melemu. Waimbemuni yu yunu
iye nomi king molopa melema
nokorumu polomu kinye, yunge
engemu kinye, melema paa enge
nimbe nokombalo imbimu kinye,
tirimu. 3 Mele takeramunga
pinyewe te yu kolopili ningo
toringi mako te perimu. Paimbo
kolka nalo yu toringi lupemu uru
lerimu kinye koinjo purumu. Aku
tepa koinjo purumu ulu kanoko
mini ltekolio imboma pali yu
lombili puringi. 4 Waimbemuni
aku mele takeramu yu melema
nokorumu engema tirimu wali
imbomani Waimbemu linonga
gote ningo yu kapi ningo imbi liko
ola munduringi. Mele takeramu
kape aku teko yunge imbi liko ola
munduko kapi ningolio ningei,
“Mele takeramu mele nari moro-
moya? Yu kinye narini manda
omba opa tembaloya?” ningi.

5 Goteni oli 42 akuna mele taker-
amu we aku tepa yu yunu iye nomi
kelkele topa na ungu taka tondopa
melema enge nimbe nokopa
molopili nimbe tiye kolorumu.
6 Yu pulu polopa Gote marake tepa
yunge imbimu kinye yu molorumu
kombumu kinye mulu kombuna
moloringi imboma kinye ungu
taka tondorumu. 7 Sataneni mele
takeramu Gotenga imboma kinye
opa tepa enge nipili nimbe engemu
tipe, yu iye nomi kingimu molopa
mai kombuna pali imbo talape
lupe lupema kinye, ungu lupe
lupe nimele imboma kinye, kangi
lupe lupe angileli imboma kinye
nokombalo imbimu tirimu wali
Goteni molo naa nimbe, aku tepili
nimbe tiye kolorumu. 8 Maina
imboma oi Goteni mulu mai
talo naa tepili Sipsip Walo toko
kondoringimunga waliwalima
molopa kau puli bukuna imbi
naa mololi imbomani pali mele
takeramu lino nokoromo gote
ningo kapi ningo imbi liko ola
mundundunge.

9 Imbo te komu angilimbe-
lomuni i ungumu wamongo
pilengei.

10 Goteni imbo te ka ulke pepili
nimo lemo
aku imbomu ka ulkena pembalo.
Goteni imbo te opa teli loi geleani
toko kondangei nimo lemo
aku teko loi geleani toko
kondonge.
Neya aku uluma wendo ombalo
wali
Gotenga imbomani yu ipuki tiko
enge ningo angilengei.

Mele takera te maina wendo orumu ungumu

11 Pele kanoru kinye mele takera
te lupe maina wendo orumu. Gero-
mano talo kongi sipsip walo tenga
geromano angimo mele angiler-
imu nalo yunge ungu nimumu
Waimbe teni nimo mele aku tepa
nimu. 12 Akilio lepa orumu mele
takeramuni oi kumbe lepa orumu
mele takeramunga iye nomi king
molopa melema nokombalo im-
bimu akilio lepa orumumuni lipe
ambolopa kumbe lepa orumumu
lipe tapondopa yuni melema pali
nokondopa kumbe lepa orumu
mele takera, akumunga pinyewe
tenga yu kolopili ningo toringi
makomu uru lerimu kala koinjo
purumu kanomu mai kombuna
moromele imbomani pali yu
Awilimu ningo yunge imbi liko ola
munduko kapi nengei nimbe aku
kongonoma tenderimu. 13 Mele
takera talo tipemuni ulu enge
nilima maina imbomani manda
naa teremele uluma terimu. Te i
tepa: Imboma kanoko molangei
mulu kombuna tipe te maina
mainye opili nimuna tipe mainye
orumu. 14 Oi kumbe lepa orumu

mele takeramunga kongonoma
tendepili nimbe akilio lepa orumu
mele takeramu engema tirimu
aku engemani yu kano ulu enge
nili awini tepa, imboma kondi
topalie mele takera kumbe lepa
orumumu, yu opa teli loi geleani
toringina kolka nalo naa kolorumu
akumu yu mele melte manda
leko teko wamoko teko anjiko,
yunge imbi liko ola munduko kapi
ninge ulumu teaio nimu. 15 Mele
takera kumbe lerimu mele teko
wamoko teko anjiringimu imbo
mele ungu nipili nimbe akilio lepa
orumu mele takeramuni koinjo
mololi mulumu popo topa tuku
mundurumu wali Goteni manda
ungu nipili nimu wali mele teko
wamoko teringimuni ungu nimu.
Imbo mareni mele teko wamoko
teko anjiringimu kapi nimbo imbi
lipo ola naa mundemili ningi
wali eno toko kondangei nimu
kinye Goteni kanopalie, ulu te naa
tepa tiye kolorumu. 16 Imboma
pali, kamako lelima kinye koropa
nolima kape, imbi mololima kinye
imbi naa mololima kape, imbo
marenga kendemande tendeko
mele kaloli naa lili imboma kinye
imbo we molko enonga konopuni
pilko teringi imboma kape, enonga
pali mai mongona molo imbo
kindo mako te kuti mele molopili
tondangei nimu wali tondoringi.
17 Imbo tenga mai mongona
molo imbo kindo makomu naa
molorumu imbomu yu bisnis tepa
kou mone limbei aulke te naa
lepa, langi kape melema topo topa
limbei aulke te naa lerimu. Mako
akumu kumbe lepa orumu mele
takeramunga imbimu molo yunge
imbimunga kambu toli nambamu.

18 Wamba konopu kimbo tipe
pilimbelo imbomuni imunga ungu
pulumu pilimbelonje? Imbo im-
bimanga nambama wamba tepa
kambu toromomani kano mele
takeramunga nambamu wamba
tepa kambu topa pilipili! Yunge
nambamu iye tenga nambamu.
Aku nambamu 666.

14

*Kongi Sipsip Walomunga im-
bomani kunana koinjo te ningi
ungumu*

1 Altopo kanoru kinye Kongi
Sipsip Walomu mulu Saion ola
angilipe, mai mongona yunge
imbimu kinye yunge Lapanga
imbimu kinye mai mongona
Goteni torumuna molorumu
imbo 144,000 yu kinye peya
angileringi. 2 Mulu kombuna
ungu te wendo orumuna pileru
akumu no topa uwa enge nimo
mele, molo mulu topa enge nimo
mele, molo gitama toromele ungu
nimo mele, aku tepa ungu te
wendo orumuna pileru. 3 Iye nomi
king polona moromo iyemunga
kumbekerendo mele koinjo mololi
kite kinye iye nomi 24 kinye, eno
moloringimanga kumbe kerena
enoni kunana koinjo te ningi.
Imbo 144,000 oi maina moloringi
kinye Goteni Lipo tapondambo
nimbe Malonga mememuni
mindili nonge aulkena wendo
ltimu akumani kau i kunanamu
manda pilko ningi. We imbo teni
aku kunana ningimu manda naa
pilko imbi tiringi. 4 Imbo 144,000
akuma Goteni lino kanopalie
Kake tepili moromele nipili ningo
amboma kinye ulu keri nale naa
teringi. Kanoma Sipsip Walomu
purumo kombumanga pali lombili
purumele. Goteni yunge nimbe
mai kombuna moromele imbo-
manga imunana imbo kanoma
Malonga mememuni mindili
nonge aulkena kiyendo wendo lipe
Sipsip Walomu kinye iltonga nimu.
5 Eno kolo paa naa toringi. Goteni
karomo wali eno kinye ulu pulu
keri te naa peremo.

*Ensel yupokoni ungu ningi
ungumu*

6 Ensel te mulu awi tuku tingina
mangopa andorumuna kanoru.
Imbo talape awilima kinye imbo
talape keloma kinye, ungu lupe
lupe nimelema kinye, imbo lupe
lupema maina moromele imbo
akuma pali kano enselemuni
ungu tukume waliwalima pepa
kau pumbelo ungu nimbe timbei
mangopa andopalie, 7 ru nim-
belie nimbei, “Goteni imboma
kot tendepa apurupe pilimbelo
walimu kamukumu wendo omo
kani yu pipili kolko yunge imbi
liko ola mundeio! Mulumu kinye
maimu kinye nomu kuta kinye no
pikopiko nimbe wendo oromoma
kinye pali terimu iyemu popo toko
kapi neio!” nimu.

8 Kano enselemu purumu kinye
ensel te ombalie nimbei, “Ulke
kombu awili imbi paa ola moromo
Babilon kamukumu keri ltemo.
Paimbo kamukumu keri ltemo.
Kano kombuna moloringi imbo-
mani we kombumanga pali imbo
talapema Wapu ulu kerinale tenge
peremo, no wain paa enge nilimu
nangei nimbelie tirimu,” nimu.

9 Ensel talo tipemu purumu
wali ensel te altopa ombalie enge
nimbelie nimbei, “Mele takera
kumbe lepa oromumu kinye aku
mele takeramu yu mele manda
leko teko wamoko teko anjiringi
melemu kinye elonga imbi liko
ola munduko kapi ningo, yunge
imbimu enonga mai mongo molo
kina molombalo imboma 10 eno
kape Goteni eno kinye mumindili
paa kolombalo ulu pulumu per-
emo no wainimu nangei nimbelo.
Enoni aku teko, teko kenjingemu-
nga yuni mumindili kolopa tembai
peremo no wainimu no tamba nili
te kinye wakamaka yunge mindili
kolombalo mingina naa mundupe,
no wainimu paa enge nipili kano
imboma timbelo. Ensel kake
telima kinye Sipsip Walomu kinye
kanoko molangei kano imboma
kou salfa tipe nombalomuni eno
nombalo kinye paa mindili nongo
molonge. 11 Eno mindili timbelo
tipemunga iliomu pora naa nimbe
waliwalima ilio tepa kau pembalo.
Mele takeramu kinye yu none teli
manda leko teko wamoko teringi
melemu kinye popo toko imbi
liko ola mundunge, molo yunge
imbimu mai mongona molo kina
molombalo imboma mulu naa liko
ipu leli tangoli mindili nongo kau
molonge,” nimu. 12 Aku ulumu
wendo ombalo wali Gotenga imbo
yuni teaio nimbe mane tirimu
ungumu pilko liko tenge tiko, Jisas
ipuki tirimele imboma konopu
enge tipili molangei!

13 Aku wali na ungu te mulu
kombuna wendo orumuna pileru
kinye nimbei, “Pipia toko i teko
nini: Awilimunga imboma, kinye
kape altoko kape kolongema eno
malowa, ningo pipia towi!” nimu.
Mini Kake Telimuni kape nimbei,
“Paimbo, eno malo. Eno ulu
pulu penga teremelema waye
meko punge Awilimuni pilipe
molombalomunga mindili nongo
teremele kongonoma tiye kolko
paimbo mulu linge,” nimu.

Maina langi nowi lerimuma toko ltingi ungumu

14 Altopo kanoru wali kupe
kake te torumu. Akuna iye te
molorumu, akumu imbo iyemu-
nga malo none telimu molorumu.
Yu iye nomi kingimunga wainye
kou goloni teli te pakopa, langi
nowi lelima toko ltimele loi pulte
nenge nenge te ambolorumu.
15 Kano wali ensel te Gote popo
toringi ulke tempel mulu kombuna
angilerimu akuna wendo omba
kupe polona ola molorumumundo
ru nimbelie nimbei, “Kinye mai
kombuna langima kamukumu
nowi lemona toko tukundo linge
waimu wendo oromo kani nunge
langi toko loi pultemu liko langima
toko liwi!” nimu. 16 Aku tepa nimu

ungu pilipelie kupe polona ola
molorumu iyemu mainye pumbe
maina langima topa ltimu.
17 Kano wali ensel te lupe
Gote popo toringi ulke tempel
mulu kombuna angilerimu akuna
wendo orumu. Yu kape langi
nowi lelima topa lili loi gelea
nenge nenge te ambolorumu.
18 Kano wali ensel te lupe, yu tipe
nokorumu enselemu, yu melema
kalko Gote tiringi alta polomu tiye
kolopa omba, ensel loi geleamu
ambolorumumundo enge nimbe
ru nimbelie nimbeindo, “Nunge loi
gelea nenge nenge nolimu likolio
unjo wain toromo mongoma
ondomo kani inie tokolio nombeya
tewi!” nimu. 19 Nimu ungumu
pilipelie loi gelea ambolorumu
enselemu mainye pumbe maina
wain mongo ondorumuma inie
topalie, wain no teko wamoko
tengeindo kimboni kambulko
takelemakele teremele kombuna
mepa pumbe tuku mundurumu.
Akuna Goteni paa mumindili
kolorumu ulumu manda lerimu.
20 Ulke kombu awilina tawendo
wain mongoma kombuna kimboni
kambulko takelemakele teringi
wali kombuna meme wendo omba
300 kilomita mele omba pumbe,
olando olando omba kongi os te
ola angimo tenga kumbena mele
orumu.

15

Imboma kinye kamukumu umbuni pembalo mele ensel kite yupoko pakera mele kite yupoko pakera amboloringi ungumu

1 Kano wali mulu kombuna tuku
ulu paa awili enge nili te kanopolio
konopu awini lipo munduru.
Akumu i tepa: Imboma kinye
kamukumu umbuni pembalo
mele ensel kite yupoko pakerani
mele kite yupoko pakera ambolko
angileringi. Akumunga pulumu i
tepa: Kano umbunima pora nim-
belo wali Goteni imboma kinye
mumindili kolombalo uluma ka-
mukumu pora nimbelo. 2 Kanoru
wali nomu kuta mololi glas none
tepa te kinye tipe kinye wakamaka
perimu. Aku nomumunga ku-
lendona imbo mare angileringi.
Kano imboma mele takeramu
kinye, yu mele manda leko teko
wamoko teko anjiringi melemu
kinye, mele takeramunga imbi
manda lepa perimu nambamu
kinye, toko mainye munduko enge
ningi imboma. Eno Gotenga gita
melema ambolko nomu none
telimunga kulendona angilkolio,
3 Gotenga kongono tendeli iye
Mosesini kunana nimumu kinye
Sipsip Walomunga kunanamu
kinye ningolio ningei,

“Gote Awili Olandopamu nuni ulu
terenoma pali
paa olandopa, akuma kanop-
olio konopu awini lipo
mundurumolo.
Imbomanga Pali Iye Nomi King
Waliwalima Molopa
Kau Puli Iyemu, nuni ulu paimbo
toya toko terenoma mona
ltemona karomolo.
4 Awilimu, nu kau paa kake tepili
morono akumunga
imbo narini nu pipili naa kolopa,
nunge imbi lipe ola naa
mundumbeloya?
Nuni ulu toya toko terenoma
pali mona wendo oromona
karomele
mai kombumanga pali imboma
akumunga nu moronona
ongo nu popo toko kapi
ninge,” ningi.

5 Pele kelepo kanoru wali Gote
popo toringi sel ulke tempelena
tukundo kiripina paa kake te-
limu nambu topa lerimu. Aku
kiripina tukundo Goteni mi lepa
nimbe panjirimu unguma perimu,
nambu topa lerimu. 6 Akuna
imboma umbuni tinge mele kite
yupoko pakera ensel kite yupoko
pakerani ambolko meli wendo
oringi. Akuma wale pakoli paa

kake tepa pa telima pakoko,
kako kou goloni telima luwina
makai tendeko toringi. 7 Wendo
oringi wali mele koinjo mololi
kite akumanga teni mingi kou
goloni teli kite yupoko pakera,
waliwalima molopa kau puli Gote
yunge mumindili kololi uluma
peko lepa molorumumu ensel
kite yupoko pakera tirimu. 8 Sel
ulke tempel kake telina Gotenga
imbi ola molopa pa enge telimu
kinye yunge engemu kinye aku
talonga ilio tepa ulke kake telimu
ti nimu, akuna imbo te manda
tukundo naa pumbelo. Ensel kite
yupoko pakera imboma umbuni
tinge mele kite yupoko pakera
amboloringima oi kamukumu um-
bunima imboma tiko pora tiengei
wali imboma oi nokoko pele kau
imboma sel ulke tempelena tuku
manda punge.

16

Gotenga mumindili kololi uluma mingi kite yupoko pakera tukundo perimuma ondoringi

1 Kano wali pele nani ungu te
Gote popo toringi ulke tempelemu-
nga wendo orumuna pileru. Aku-
muni ensel kite yupoko pakerando
enge nimbelie nimbei, “Eno pungo
Gotenga mumindili kololimu per-
emo mingi kite yupoko pakera
akuma meko pungo maina ondoko
maina mainye mundeio!” nimu.
2 Kano wali ensel teni yunge
mingi ambolorumumu mepa
pumbe maina ondorumu wali
mele takeramunga imbimu
enonga kangina molopa, taker-
amu none teli te teko wamoko
teko anjiringi melemu popo toko
kapi ningi imbomanga kangina
paa mindili tirimu lupe keri awini
molorumu.
3 Ensel talo tipemu yunge mingi
ambolorumumu nomu kutana
mepa pumbe ondorumu wali
nomu kutamu imbo kololi tenga
mememu mele apuwe lerimu
wali nona moloringi melema pali
koloringi.
4 Ensel yupoko tipemu yunge
mingi ambolorumumu mepa
pumbe no omba purumumanga
kinye no pikopiko wendo orumu-
manga ondopa mundurumu wali
no wayema meme apuwe lerimu.
5 Kano wali noma nokorumu
enselemuni ungu te nimumu
pileru. Yuni nimbei,
“Nu kinye morono, oi molorunu,
iye paa kake telimu,
nuni imbo teko kenjiringimanga
kot pilko moke teko kon-
dokolio
aku teko eno mindili tiniomu paa
tenio.
6 Ambe telka, aku imbomani nunge
imboma kinye
nunge ningo munduruno unguma
imboma ningo tiringi imbo
profetema kinye
toko kondoringi wali meme omba
purumumunga
kinye enoni pundu toko meme
nangei ningo tirino
akumu enonga teko ken-
jiringimunga pundu tonio,”
nimu.
7 Kano wali Gote popo tongeindo
melema kaloringi alta polona
ungu te wendo ombalie nimbei,
“Gote Awili Olandopamu, nuni
paimbo nino.
Nuni kot pilkolio imboma teremele
mele tumbi tiko pilko moke
teko kondorono ltemo,”
nimu.
8 Ensel kite tipemuni yunge
mingi ambolorumumu mepa
pumbe enana ondorumu wali
Goteni enana tipe enge nilimuni
imboma nopili nimu. 9 Kano
wali enana tipe wendo omba paa
kondorumumuni imboma paa
mindili nangei nimbe eno norumu
wali enoni Gotenga imbimu ungu
taka tondoko marake teringi.
Aku ulu umbuni tirimu wendo
orumuma Gotenga engemuni i

uluma wendo opili nimu nalo
enoni konopu topele naa toko
Gotenga imbimu ambolko ola naa
munduringi.
10 Ensel kite pakera tipemuni
mingi ambolorumumu mepa
pumbe mele takeramunga iye
nomi king molopa nokorumu
polona ondorumu wali yuni noko-
rumu kombuma pali tumbulu
torumu. Imboma paa mindili
nongo enonga nomimu kapu
lerimuna kere kongilko, 11 eno
mindili nongo lupe tepa terimu
akumanga liko manjikolio mulu
kombuna moromo Gotenga im-
bimu ungu taka tondoko marake
teringi. Enonga ulu pulu keri
teringima tiye naa kolko konopu
topele naa tomolo ningi.
12 Ensel kite talo pakera
tipemuni mingi ambolorumumu
mepa pumbe no awili Yufretis
omba purumuna ondorumu kinye
nomu kumbulupe ena mundi
oromona moloringi iye nomi
king moloringima onge aulkemu
akirindirimu. 13 Aku kanoru wali
waimbe keri kinye mele takeramu
kinye Gote naa pilipe unguma
we kolo topa nimu iye profetemu
kinye enonga keremanga mini
paa keri londea none teli yupoko
wendo orumu. 14 Aku mini ker-
imani ulu enge nilima teremele,
enonga kongonomu i tepa: Gote
Olandopamunga wai awilimunga
mai kombumanga pali iye nomi
kingima tukundo tukundo ongo
opa teangei wangei ningo pungo
liko maku toromele.
15 “Pileio! Wapu noli iye te om-
balo ningo naa pilko walulu tiko
moromele kinye mini ltendepa
oromo mele na eno molongena
aku tepo ombo. Imbo teni yu om-
balo kinye imbomani na maminye
naa panjipo we molombona naa
kanangei nimbe mai naa kolombo
nimbe uru naa pepa makilipe
kanopa, yunge wali pakolima
pakopa molombalo imbomu yu
malo,” nimu.
16 Kano wali mini kerimani iye
nomi kingima kombu tenga liko
maku toringi, aku kombumunga
imbimu Hibru unguna Armage-
don nimele.
17 Ensel kite yupoko pakera
tipemuni mingi ambolorumumu
muluna ondorumu wali Gotenga
ulke tempel kake telina iye nomi
kingimunga polomunga ungu
enge nili te wendo ombalie nimbei,
“Kinye pora nimo,” nimu. 18 Aku
tepa nimu wali kariapa tepa, ungu
mare wendo omba, mulu topa,
mai parambala awili te terimu.
Mai parambala terimu akumu paa
olandopa, oi imboma pulu polko
mai kombuna moloringi wali aku
tepa te paa naa terimu. 19 Aku
terimu wali ulke kombu paa awili
Babilon owe topa yupoko tepa,
imbomanga kombu lerimumanga
ulke kombu awilima keri lepa
pora tirimu. Goteni ulke kombu
paa awili Babilon komu naa
tindipelie Gote yunge mumindili
paa kolorumumu perimu no wain
mingimu yu pali nopili nimbe
tirimu. 20 Nomuna tukundo lerimu
kombu keloma pali kowa puringi.
Kombuma pali mulu kembo te
kape wendo naa orumu. 21 Muluna
tipono mongo awili tepa topa
imboma torumu. Tipono mongo
akumanga umbunimu awili (50kg)
rais bek talonga mele. Tipono
mongo olandopa torumumuni
eno umbuni tirimu eno mindili
noringimunga Gotenga imbimu
ungu taka tondoko marake teringi.

17

Ambo wapera ulu keri terimumu Goteni pundu torumu

1 Gotenga mumindili kololi
uluma perimu mingi kite yupoko
pakera oi ambolko moloringi
enselemanga teni na moloruna
ombalie nimbei, “Ambo wapera

toli awilimu, no awini omba
purumomanga ola moromomu,
aku ulu teremomunga mindili
tingena limbelo mele nu lipo
ondamboi owi! 2 Maina moloringi
iye nomi kingima kinye yu kinye
wapu ulu kerinale teringi, we
imbo maina moloringima kinye yu
wapu ulu kerinale terimumunga
no wain nongo keke lepo toromele
mele aku teko keke lepo toringi,”
nimu.
3 Kano wali pele na moloruna
Mini Kake Telimu omba am-
bolorumu kinye enselemuni na
imbo naa peli kombu mepa pu-
rumu wali akuna ambo te mele
takera kondoli tenga umbulu
molorumuna kanoru. Aku mele
takeramunga kangina imbi awini
molorumu, aku imbima Gote
marake teko ungu taka tondoringi
imbima molorumu. Aku mele-
munga pinyewe kite yupoko
pakera kinye geromano 10 kinye
angilerimu. 4 Aku ambomu ambo
kamakoma pakoromele mele
wale pakoli kondoli talo pakopa,
kou gol kinye kou kangi lupe
lupe kololi kou mone awili tepa
purumoma kinye kulumbu kou
mone awili tepa purumoma kinye
akumani yu au nimbe molorumu.
Yu no mingi kou goloni teli te
ambolorumu, aku mingimunga
tukundo yu wapu ulu kerinale
terimumunga mele paa keri kalaro
mololi awini pepa peko lerimu.
5 Yunge mai mongona yunge imbi
molorumu, aku imbimu ungu iko
te molorumu, akumu i tepa,

Babilon Paa Awilimu, Wapera
Toromelema Kinye

Maina Imbomani Ulu Pulu Paa
Kalaro Mololi Kerima
Teremelemanga Enonga
Anumu,

nimbe molorumu. 6 Gotenga
imboma kinye, Jisas Yu paimbo
ningo ipuki tiko yunge unguma
andoko imboma ningo tiringi
imboma kinye, aku ulu teko
moloringimunga kano ambomuni
eno topa kondorumu. Imbo
torumumanga memema nomba,
keke lepo torumu.
Aku ulumu kanopolio paa
mini ltepo konopu awini lipo
munduru. 7 Aku teru wali
enselemuni nimbei, “Nu ambe
telka mini lterenoya? I ambomu
kinye mele takera pinyewe kite
yupoko pakera kinye geromano
10 kinye angimomuni ambomu
mepa purumomu aku talonga
lopeke teli ungu pulumu nu
nimbo timbo! 8 Mele takera
kanoniomu oi molorumu, kinye
naa moromo, pele mai muru lepa
kau purumomunga wendo omba
yu mindili nombalo kombuna
pumbelo. Maina imbo mare,
maimu oi wendo naa opili Goteni
molopa kau puli bukuna imbi naa
torumu naa moromo imbomani
kano mele takeramu kanokolio,
oi molorumu, kinye naa moromo
nalo kelepa wendo ombalo wali
kanokolio mini ltenge.
9 Imbo lipe manjilimani ungu
pulumu wamongo liko manjinge.
Pinyewe kite yupoko pakera
akuma mulu kembo kite yupoko
pakerama manda lerimu. Akuna
ambomu ola moromo. 10 Pinyewe
kite yupoko pakera akumanga
pulu talo tipemu iye nomi king kite
yupoko pakera. Aku kingimanga
kite pakera koloringi, te kinye we
moromo, te oi wendo naa oli. Nalo
yu wendo ombalo kinye wali alaye
kolte kau molombalo. 11 Mele
takera oi molorumu, kinye naa
moromo akumu iye nomi king
ki talo tipemu. Nalo yu kinye
king kite yupoko pakera kinye eno
talape tendekumu. Yu beambo
nimbe kombu kerina pumbelo.
12 Geromano 10 kanonio akumu
iye 10 oi iye nomi king naa molko
kombuma naa nokoromelema.
Nalo altopa mele takeramu kinye
peya eno iye nomi king engema
likolio ena mongo tendeku kau

kombuma nokonge. 13 Kingima
enonga konopu tendeku tipe
peremo molkolio, enonga engema
kinye kombu nokongei imbima
kinye mele takeramu tinge. 14 Eno
Sipsip Walomu kinye opa tenge,
nalo Sipsip Walomuni eno topa
mainye mundumbelo. Yu iye
awilimanga iye awili olandopamu,
yu iye nomi kingimanga king
olandopamu moromo. Yuni
oi imbi topa Nanga imboma
molangei waio nimuna yunge
nimo unguma ipuki tiko lombili
purumele imboma yu kinye kopu
teko pungolio king kanoma toko
maindo mundunge," nimu.

15 Aku ungu nimbelie ensele-
muni nando nimbei, "Nu no omba
purumo kanonioma, akumanga
ambo wapera ola moromo, akupe
imboma manda ltemo. Imbo
talapema kinye imbo kangi lupe
lupe angilima kinye ungu lupe
lupe nimelema kinye mai kombu
lupe lupe ltemoma aku tepa
imbo paa pulumu i manda ltemo.
16 Mele takeramu kinye gero-
mano 10 kinye kanonio akumani
apureli ambomu kinye konopu
keri panjikolio, yu paa teko kenjiko
yu we andopa molopili ningo
wale pakolima pali kulunduko,
yunge mindi mare toko nongo,
yu kamukumu tipeni nopili ningo
kalonge. 17 Goteni iye nomi
kingima yunge kongonomu ten-
dangei nimbe konopuni pilko
teangei nimbe pilerimu mele
enoni aku teko pilko eno kinye
mele takeramu kinye konopu
tendekuna pupili molamili ningo
enonga kombuma nokonge en-
gema mele takeramu tinge.
Eno aku teko molangei Goteni
wendo opili oi nimbe panjirimu
unguma wendo ombalo. Aku wali
enonga kongonomu pora nimbelo.
18 Ambo kanoniomu akupe maina
moromele iye nomi kingima
pali nokoromo ulke kombu paa
awilimu," nimu.

18

*Ulke kombu awili Babilon ka-
mukumu bembo nimu ungumu*

1 Oi akumu kanopolio, altopo
kanoru wali ensel te mulu kom-
buna mainye orumu. Akumu yu
kombu nokombalo enge paa aw-
ili te pepa, yunge pa enge nil-
imuni mai kombuna pa tender-
imu. 2 Yuni paa enge nimbe alako
topalie nimbei,

"Ulke Kombu Awili Imbi Paa
Olandopa Mololi Babilon
kamukumu bembo nimo.
Kamukumu beambo nimbe pora
timo.
Oi kombu pengamu nalo kinye
kuro kerima linonga
kombumu ningo akuna
peremele.
Kuro keri kalaro mololima kinye
kera kalaro mololima kinye kera
keri lelima kinye akuna
peremele.
3 Kano kombuna imbo moloringi-
mani
wapu ulu kerinali tenge uluma
peremo no wain paa enge
nilimu
we kombumanga pali imbo
talapema noringimunga
kamukumu keri lerimu.
Kombumanga pali iye nomi kingi-
mani kape yu kinye wapu
ulu kerinale teringi.
Maina bisnis teringi iyemani eno
none teko mele kerima eio
konopu leko
eno yu kinye bisnis teko kou mone
awini ltingi," nimu.
4-5 Kano wali pele, mulu kombuna
ungu te lupe wendo oru-
muna pileru wali nimbei,
"Nanga imboma, aku ulke kombu-
munga ulu pulu kerima lepa
mulu kombuna ola oromo,
aku kombuna tepa kenjirimu
uluma

Goteni pilipe moromo kani eno aku ulke kombumu tiye kolko wendo pangei!
Yunge ulu pulu keri teremo akuma peya kopu tepo naa teamili!
Ulu pulu keri teremo akumanga
Goteni umbuni timbeloma lino waye naa liemili ningo wendo waio!
6 Yuni yando tepa kenjirimu akumunga
enoni nendo aku teko yu pundu toko tiengei!
Yuni yando terimu akumunga
enoni nendo te panjiko pundu tangei!
Yuni no enge nili mingi kapona tepa wamopa
terimumu liko no enge nili olandopa purumo te panjiko yu nopili tiengei!
7 Yu yunu oi molopo kondambo nimbe yunge imbi lipe ola mundupe
yu none tepa molorumu aku tepa mele pundu toko
olandopa olandopa yu mindili tiko umbunima mepili tiengei!
Yuni konopuna kelkele topalie nimbei,
‘Na ambo nomi kwin molopo kwininga polona moro.
Na ambo waire naa moro.
Na walite kape kola tepo kola ulke naa molombo,’ nimbe konopu ltemo.
8 Akumunga wali tendekumunga yunge umbunima wendo ombalo.
Imbo kolonge kuro awini wendo omba, imbo awini kola teko,
kombumu engele lembalo. Tipeni yu nomba pora timbelo.
Yuni uluma aku tepa tepa kenjirimomunga
yu kot tendepa pimo Gote Awilimu
paa enge nili olandopa peremo iyemuni yu moke tepa mindili akuma timbelo.
9 Yu kinye wapu ulu kerinali teko, yu eio konopu leko eno none teringi iye nomi kingimani yu tipeni nomba ilio wendo ombalona kanokolio kondo kolko kola teko konopu keri lenge. 10 Yu mindili nombalo ulu kanokolio mini lteko tule teko angilkolio ningei,
‘Ai ya! Ai ya! Ulke kombu imbi paa ola mololimu,
kombu paa awili enge nili Babilon!
Ena mongo tendekumunga kau
nunge teko kenjirinumunga uluma walitikale wendo oromo,’ ninge.
11 “Maina bisnis teremele iyema enonga bisnis teko kou mone linge melema naa lingemunga eno kola teko konopu keri lenge. 12 Bisnis teko noinge mele akuma i tepa: Kou gol kinye kou silva kinye kou mone awili tepa purumo kouma kinye kulumbulu kake kou mone paa olandopa purumoma kinye maminye kake pengama kinye, maminye kondoli lupe lupema kinye, unjo lupe lupe mune tolima kinye, mele lupe lupe kongi elepen geromanoni teko wamoko teringi melema kinye, unjo kou mone awili tepa pulimani teko wamoko tenge melema kinye, kou bras kinye kou ain kinye kou wape telima kinye aku koumani teko wamoko tenge melema kinye, aku melema noiko, 13 kangina mune topili ningo wel teko wamoko, teko karomele sinamon kinye langi tingo tepili mele mare kinye, paura keku karomele wali mune toromoma kinye, wel lupe lupe mune tolima kinye, no wain kinye unjo oliv wele kinye rais wit kinye, rais witimuni teko wamoko teremele plawa kinye kongi kao sipsipima kinye kongi os kinye oseni kundurumo karoma kinye kongono we tendenge kendemande molonge imboma kinye; aku mele noingema pali limbelo imbo te naa moromo, molo.
14 Enoni ningei, ‘Nu mele penga kou mone olandopa purumo

melema paa liemboa konopu
ltenoma mainye pumo. Mele
penga lupe lupema nu aie konopu
lenioma kinye nunge au nino
mele kou mone olandopa purumo
pengama kinye kamukumu nu
tiye kolko mainye punge. Melema
altopa nu kinye naa lembalo
kanonio,' ninge. 15 Aku melema
bisnis teko kou mone awini liko
tenge iyemani tule teko angilko
yu mindili awili tepa nombalo
ulu kanokolio paa mini ltenge.
Kola teko konopu keri lekolio 16 ru
ningolio ningei,

'Ai ya! Ai ya! Ulke kombu imbi paa ola mololimu,
ambo kamakoma pakoko moromele mele wale pakoli kondoli pakopa,
kou gol kinye kou kangi lupe lupe kololi kou mone awili tepa purumoma kinye,
kulumbu kake tepa kou mone awili tepa purumoma kinye akumani yu au nimbei molorumu.
17 Ena mongo tendekumunga yu kou mone awili purumu mele noirimoma paa kamukumu keri ltemo,' ninge.

Nomu kutana andoli sip nokoromele iyema kinye sipimanga
kongono teremele iyema kinye
nona andoko bisnis teko kou mone
limele imboma kinye tule teko
angilkolio 18 tipe nombalomunga
iliomu kanokolio ningei, 'I ulke
kombu awilimu none teli te
lerimuya?' ninge. 19 Mai kungupo
liko pakoko kola teko molkolio ru
ningolio ningei,

'Ai ya! Ai ya! Ulke kombu imbi paa ola mololimu,
sip meko andoko akuna kou mone awili tepa noirimu kou mone awili teko ltingi kombumu!
Ena mongo tendekumunga aku kombumu kamukumu beambo nimo,' ninge.
20 Mulu kombuna moromele imboma kinye,
Gotenga imboma kinye Kraistini yunge kongonomu tendepaio nimbe lipe mundurumu iyema kinye
Gotenga nimbe munduli ungu nili imbo profetema
kinye i kombumuni eno mindili tipe tepa kenjirimumunga
Goteni moke tepalie yu mindili tipe tepa
kenjirimumunga eno konopu tiko tono kolaio nimbelo."

21 Kano kinye ensel paa enge nili
teni kou paa awili te ola lipe nomu
kutana topa mainye mundupelie
nimbei,

"I tero mele aku tepa ulu enge nili wendo ombalo
teni ulke kombu awili imbi paa ola mololi kombu Babilon topa mainye mundumbelona
imbomani i kombumu altoko naa kanonge.
22 Gita toko, kolape mingi langoko, biukel popo toko,
kunana ningo, aku teko ulu teremele unguma altoko naa pilinge.
Ulke takoko mele teko wamoko teremele kongonomanga imboma altoko naa kanonge.
Plawa teamili ningo kou awili teni rais wit kai
ltemele kinye ungu nimo ungumu altopa naa nimbelona pilinge.
23 Nu kombumu tipe lam pa naa tembalo.
Iye te ambo limbei molo ambo te iye pumbeindo ungu nimele mele
nu kombumu altoko naa pilinge.
Oi nunge bisnis teringi iyema kombumanga pali
iye kamakoma moloringi.
Nunge kuro koiringi ulumuni nuni mai kombuna
imboma pali kolo toko kondi toko tirinu akumuni imbomani ulu keri awini teringi.

24 Gotenga imbo profetema kinye Gote yunge imboma
kinye Babilononi topa kondorumumanga memema aku kombuna ltemo.
Mai kombumanga pali toko kondoringi imbomanga memema kape aku kombuna ltemo.
Aku uluma pali wendo orumuma kombu
Babilon yuni kau tepa kenjirimu," nimu.

Gote Kapi Ninge Unguma

19

Kombu Babilon kamukumu keri lerimumunga imboma tono kolko Gote kapi ninge ungumu

1-2 Aku uluma pora nimu wali altopo pileru kinye mulu kombuna imbo awini ungu nimele mele ungu te wendo orumuna pileru. Akumani alako tokolio ningei,
"Goteni uluma pali paimbo tumbi tipe
moke tepalie teremo.
Imbi paa ola mololi apureli ambomu yuni apureli toli uluma terimumuni
mai kombuna imboma molko kenjingei nimumunga
aku ulu terimuma Goteni pilipe moke tepa apurupe yu mindili nopili nimu.
Aku ambomuni Gotenga kendemandema
topa kondorumu akumanga mememanga Goteni pundu tondopa mindili tirimu akumunga
yu kapi nimbo imbi lipo ola mundemili!
Mindili noromulu aulkena lipe tapondopa wendo ltimo ulumu yu kinye pepa,
yunge imbi paa olandopa molopa,
pa enge nilimu yu kinye pepa,
yu melema pali nokombalo imbimu kinye engemu talo peremo iyemu,"
ningo akume ningi.

3 Altoko alako tokolio ningei,
"Yuni yu topa kalomomunga ilio waliwalima omba
kau peremomunga Gote kapi nimbo imbi lipo ola mundemili!" ningi.

4 Iye nomi 24 kinye, mele koinjo mololi kite kinye, enoni iye nomi king polona moromo Gotenga kumbe kerena mainye pungo tamalu peko, yu kapi ningo imbi liko ola mundukolio ningei, "Aku tepa tepili! Gote kapi nimbo imbi lipo ola mundemili!" ningi.

5 Kano wali ungu te iye nomi king polona wendo ombalie nimbei,
"Eno yunge kongono imbo kendemande moromelema
pali, Nu linonga iye Awilimu ningo pipili kolko yunge ungumu taka liko pilko teremele.
Imbo awilima kape imbi naa mololima kape
enoni linonga Gote kapi ningo imbi liko ola mundengei!" ningi.

Kongi Sipsip Walomu ambo limbeimu langi awili teko koinge temanemu

6 Altopo pileru wali, imbo awinini ungu panjirimele mele ungu te, no awili topalie uwa nimo mele molo, mulu enge nimbe toromo mele ungu te pileru. Akumani ru ningolio ningei,
"Linonga Gote Awili Enge Pepa Imbi Awili Olandopamu Ltemo Iyemu
kamukumu iye nomi kingimu molopa melema pali
nokoromomunga yu kapi nimbo imbi lipo ola mundemili!
7 Sipsip Walomu ambo limbei waimu
kamukumu wendo oromo.
Yu ambo limbelomu Yu omba limbelo nimbe

nokopa moromomunga lino konopu penga pepili konopu tipo paimbo terimu nimbo
imbi lipo ola mundemili!
8 Goteni wale pakoli paa penga enge nili mini mana tepa kake telima pakopili nimbe timo,” ningi.
(Wale pakoli penga tirimoma Gotenga imbomani ulu pengama teremele uluma manda ltemo.)
9 Kano wali enselemuni nando nimbei, “Ungu nimbomu pipiana imbi tani, Sipsip Walomu ambo limbei langi koingena Goteni imbomando wangei nimbelo imboma eno tono kolaio! aku mele pipiana towi!” nimu. Aku tepa nimbelie kelepa ungu te peya nimbei, “I unguma Gotenga ungu paimboma,” nimu.
10 Aku nimu ungu pilipolio enselemunga kumbe kerena tamalu pepo kapi nimboi teru nalo yuni nando nimbei, “Nu aku ulu naa tewi! Nunge angenalini Jisasinga unguma imboma ningo tirimelema kinye nu kinye na kinye lino pali Gotenga kendemandema molopo kongono tenderemolo kani nuni Gote kau popo toko kapi niwi! Gotenga ungu nimbo tirimolo akumunga pulumu Jisasinga unguma nimbo tirimolo ulumu akumunga nu kinye angenali kinye na kinye lino peyama yunge kendemandema moromolo, nio,” nimu.

Iye te kongi os kakemunga umbulu molorumumunga ungumu

11 Mulu kombumu nambu topa lerimuna kanoru kinye kongi os kake telimu angilerimu, akumunga umbuluna ola iye te molorumu, akumu imbi leko Kongono Ambolopa Nokopa Kondopa Konopu Toya Toli Iyemu ningo, Ulu Paimboma Kau Teremo Iyemu nimele. Imbomanga kot pilipe opa teremo wali ulu toya tolimu kau teremo. Yu kot pilipe tumbi tipe moke tepa we naa lipe tapondoromo. Yu we opa teambo nimbe naa teremo. 12 Yunge mongo talo tipe elka mele genegene nimbe iye nomi kingima wainye pakoromele mele wainye awini yunge pinyewena pakoromo. Yunge kangina imbi te moromo, aku imbimu yunu pimo, lupe imbomani naa pimele. 13 Yu wale pakoli meme kaloli tule te pakoromo. Yunge imbimu Gotenga Ungumu. 14 Mulu kombuna amima kongi os kake telimanga molko yu lombili pungei puringi. Akuma wale pakoli kake paa penga mare, kalaro naa mololima pakoringi. 15 Yunge kerena mai kombuna imbo talapema pali topa opa teli loi gelea paa nenge nenge noli te peremo. Yu imbomanga pali iye awilimu molopa imboma paa enge nimbe nokopa molombalo. Gote Olandopa Engemunga mumindili paa olandopa kololi ulumu peremo wain mongoma kimboni kambulupe takelemakele tenderemo. 16 Yunge wale pakoli tule akuna kinye yunge palambena kinye imbi te moromo, akumu i tepa:

Iye Nomi Kingimanga
Yu Iye Nomi King Paa Olandopamu, Iye Awilimanga Yu Iye Paa Awili Olandopamu,
nimbe moromo.

17 Kanoru wali enana ola ensel te angilerimu, akumuni muluna mangoko andoringi keramando enge nimbe alako topalie nimbei, “Goteni langi awili koimomu nangei ongo nombeya teaio! 18 Iye nomi kingimanga onoma kape, amimanga iye nomimanga onoma kape, iye enge nilimanga onoma kape, osema kinye enonga umbuluna ola molko andoromele iyemanga onoma kape, imbomanga pali we moromele imboma kape, kongono we tendeko kendemande

tenderemelemanga kape, imbi naa
mololima kape, imbi mololima
kape, enonga onomanga mindima
nangei waio," nimu.
19 Altopo kanoru wali mele
takeramu kinye maina iye nomi
kingima kinye kongi os umbuluna
ola moromo iyemu kinye yunge
amima kinye opa teamili ningo
nombeya teringi. 20 Nalo Goteni
ungu imbo tondomo ungumu
pilipolio nimbo tiro nimbe kolo
topa nimbe tirimu iye, kanomu
mele takeramuni lipe tapondo-
rumu neya ulu enge nili awini ter-
imu akumu kinye, mele takeramu
kinye, elo ka tirimu. Oi ulu enge
nili terimu ulumani imbo mele
takeramunga makomu kangina
molopili ningo, yu none teli te
teko wamoko teko anjiringimu
popo toko kapi ningi kano imboma
kondi torumu. Yu kinye mele
takeramu kinye ka tikolio, kou
salfa tipe nomba kondopa perimu
muru paa awilina liko maindo
munduringi. 21 Kongi os umbu-
luna ola molorumu iyemunga
kerena opa teli loi gelea perimu-
muni enonga amima pali topa
kondorumu, kano wali enonga
onomanga mindima keramani
ongo noringina kerama eno olo
terimu.

20

Kuromanga nomi Satan poinye 1,000 ka ulkena pembalo ungumu

1 Aku ulu terimuna kanoru
kinye mulu kombuna ensel te,
maina mainye muru te paa lepa
kau pumbe naa pora nimomunga
kere pulu kimu kinye ka sen paa
awili te kinye ambolopa meli,
mainye orumu. 2 Aku enselemuni
waimbe ambolopa lipe poinye
1,000 aku tepa molopili nimbe ka
seneni ka topalie ka tirimu. Aku
waimbe yu koro oi molorumu
waimbemu, yu imboma pali kot
tenderemomu, yu kuromanga
nomi Satan. 3 Enselemuni yu
ambolopa lipe ka seneni ka topalie
yu maina mainye muru te paa lepa
kau pumbe naa pora nimomunga
ka tipe topa mainye mundupe,
poinye 1,000 omba pupili yu altopa
wendo omba mai kombuna imbo
talapema andopa kolo topa kondi
naa topili nimbe kere pulumu pipi
tipe lok torumu. Poinye akuma
pora nimbelo wali yu wendo omba
alaye kolte andopili ningo wendo
liko mundunge.
4 Iye nomi king moromele
poloma kanoru, akumanga Goteni
imboma moke teangei nimbe
imbi tirimu imboma moloringi.
Imbo akumani maina molko Jisas-
inga unguma andoko ningo tiko,
Gotenga ungumu enge ningo pilko
amboloringimunga eno nomima
pule toko toko kondoringi, aku-
manga minima kanoru. Eno mele
takeramu kinye mele takeramu
none teli melte teko wamoko
teko anjiringimu talo popo toko
kapi ningo imbi liko ola naa
munduko, mele takeramunga
makomu enonga mai mongona
molo kina naa molopili ningi aku
imboma kanoru. Akuma makilko
koinjo molko, Satan muruna
molopili poinye 1,000 Kraist peya
iye nomi kingima molko melema
nokoringi. 5 Imboma pali makilko
koinjo molongemunga eno kumbe
leko makilko koinjo moloringi. We
imbo koloringima aku imboma
kinye wali tendeku wali makilko
koinjo naa moloringi. Poinye 1,000
pora nimbelo wali makilko koinjo
molonge. 6 Kumbe leko makilko
koinjo moloringi aku imbo kake
telima, eno malo. Imboma wali
talo tiko kolonge aku ulumuni
eno ulure manda naa tembalo.
Eno Gote kinye Kraist talo popo
tondoli imboma molko, Kraist
kinye peya poinye 1,000 kingima
molko melema nokonge.

Satan kamukumu mindili

nomba mainye pumbelo ungumu

7 Poinye 1,000 pora nimbelo wali
kuromanga nomi Satan ka ulkena
wendo liko mundunge kinye 8 mai
kombuna pali moromele imboma,
Gok kinye Magok kinye kondi topa
opa teangei wangei nimbe lipe
nombeya tembalo. Aku imboma
kou ukiye mele manda. 9 Mai
kombuna pali kimbo kongono teko
ongo ongolio, Gotenga imboma
moloringi kombumu, Gote konopu
mondoromo ulke kombu awilimu,
makai tendeko tongei teringi nalo
mulu kombuna tipe te mainye
omba aku amima norumu. 10 Kano
kinye kuromanga nomi imbo-
manga kot kolo topa tendelimu,
eno kondi torumu iyemu, liko
kou salfa tipe nomba kondopa
perimu muru paa awilina, mele
takeramu kinye Goteni ungu imbo
tondorumu unguma pilipo nimbo
tiro. nimbe kolo toli iyemu kinye
elo oi liko toko mainye munduringi
muruna, yu liko toko mainye
munduringi. Akuna eno ipu leli
tangoli waliwalima mindili nongo
kau molonge.

*Imbomanga kot awilimu ka-
mukumu wendo ombalo ungumu*

11 Altopo kanoru wali iye nomi
king tenga polo kake teli awili te
lerimu, akuna iye te molorumuna
kanoru. Maimu kinye mulumu
talo yu molorumuna tiye kolko
kowa puringi. Akuma altoko
naa molonge. 12 Imbo koloringi
wayema, aku imbi naa mololima
kinye imbi mololima kinye, iye
nomi kingimunga polona mo-
romo Iyemunga kumbekerendo
angileringina kanoru. Buk mare
wendo lipe kanorumu. Pele
buk te lipe kanorumu, akumu
koinjo molopa kau puli bukumu.
Kano kinye bukumanga tukundo
enonga ulu teringima kanopa
moke tepa kot pilerimu. 13 Nomu
kutana imbo koloringima wendo
pangei nimu. Kololi kinye Imbo
Kololi Kombumu kinye aku ta-
longa wendo pangei ningili. Aku
wali imbo te te ningo ulu teringi-
manga kot tenderemo. Kano
kinye enonga ulu teringimanga
imbo te te nimbe kot tender-
imu. 14 Kano kinye kololi ulu
pulumu kinye imbo kololi kom-
bumu kinye aku talo tipe nomba
perimu muru paa awilimunga
topa mainye mundurumu. I
tipe nomba peremo muru paa
awilimu imboma wali talo tiko
koromele ulumu. 15 Kot pilimbelo
iyemuni imbo tenga imbimu
koinjo molopa kau puli bukuna
naa molorumu kinye kanopalie
aku imbomu tipe nomba kau
perimu muru awilimunga topa
mainye mundurumu.

Kombu Jerusalem Koinjomunga Temanemu

21

*Mulu mai koinjo talo wendo om-
balo ungumu*

1 Pele mulu mai koinjo talo
kanoru. Mai oimu kinye mulu
oimu kinye pora nimbe, nomu
kutamu kape naa molorumu.
2 Ulke kombu awili kake teli,
akumu Jerusalem koinjomu, Gote
molorumu mulu kombuna tiye
kolopa mainye ombai orumuna
kanoru. Ambo te iye pumbeindo
au nimo mele yu aku tepa au
nimbe kondopa orumu. 3 Pele
pileru wali iye nomi king polona
ungu te wendo omba enge nimbe
ru nimbelie nimbe, “Kinye Gote
moromo ulkemu omba imboma
moromelena angimo, yu eno kinye
kopu tepa molombalo. Eno yunge
imboma molonge, yu enonga
Gote molopa eno nokopa, eno
kinye molombalo. 4 Yuni enonga
mongona kola peremoma kulu
tondombalo. Oi uluma pora

nimuna imboma altoko naa kolko,
kola naa teko, kola ulke naa molko,
mindili naa nonge," nimu.

5 Iye nomi king polona molo-
rumu iyemuni nimbei, "Nani
melema pali koinjonga tero,"
nimu. Altopa nimbei, "I nio
unguma ungu paimboma, imbo-
mani manda nani nio mele paimbo
teremo ningo ipuki tingei unguma
kani aku unguma pipiana imbi
towi!" nimu.

6 Nando kelepa nimbei, "Uluma
pali wendo omba pora timo. Na Oi
Kumbe Lepa Iyemu, Na akilio lepa
Iyemu; Na melemanga pali Pulu
Iyemu, kongono tembo konopu
lteoma waliwalima tepo pora tiro
Iyemu. Imbo te no wali temo
imbomu koinjo molopa kau puli
ulu pulumu peremo no pikopiko
wendo oromomu kou mone naa
lipo we nowi nimbo. 7 Imbo te enge
nimbe opa pulemu topa mainye
mundumbelomu i melema pali
limbelo, na yunge Gote molombo,
yu nanga bakulumu molombalo.
8 Nalo imbo opa naa teambo ningo
pipili koromele imboma kinye,
na kolo toromo ningo pilko na
ipuki naa tirimele imboma kinye,
paa ulu pulu kerima teremele
imboma kinye, imbo toko kon-
doromele imboma kinye, wapu
ulu kerinali teremele imboma
kinye, tomo ambolko meambu
liko ala toromele imboma kinye,
we melema anjiko linonga Gote
lino nokoromele ningo kuro popo
toko kapi nimele imboma kinye,
kolo toromele imboma kinye, aku
teko teremele imboma pali kou
salfa tipe nomba kondopa kau
peremo muru paa awilimunga
pungo molonge, akumu enonga
molonge kombumu. Aku ulu eno
kinye wendo ombalomu wali talo
tiko kolonge ulumu," nimu.

*Jononi Jerusalem kombu koin-
jomu kanorumu*

9 Kano wali ensel kite yupoko
pakera kamukumu umbuni kite
yupoko pakera perimu mingima
amboloringi kanomanga teni na
moloruna ombalie nando nimbei,
"Sipsip Walomu Ambo Limbelo
Ambomu, nu lipo ondamboi,
kanani owi!" nimu. 10 Kano
wali Mini Kake Telimuni na
ambolorumu wali enselemuni
na mepa mulu kembo paa olan-
dopa kou polorumu tenga mepa
pumbe mondopalie, ulke kombu
awili kake teli Jerusalem Gote
molorumu mulu kombuna tiye
kolopa mainye ombai orumumu
na lipe ondorumu. 11 Yunge pa
enge nili terimumu Gotenga pa
enge nilimuni tepa, imbo kou te
kou mone paa olandopa pulimu
te pa enge nili teremo mele, kou
jaspa mele, yu aku tepa enge
nili pa tepa mini mana tepa, paa
kariapa mele pa terimu. 12 Aku
ulke kombu awilimu kou pape
paa awili olana pepa, kere pulu 12
lerimu. Ensel 12 aku kere pulu 12
nokongei angileringi. Israel imbo
lapumanga 12 yaka nimbe imbi
topa kou pape kere puluna imbi
topa mondorumu. 13 Ena mundi
oromondo kere pulu yupoko lepa,
ena pe purumondo kere pulu
yupoko lepa, wiyando kere pulu
yupoko lepa, mereyando kere pulu
yupoko lerimu. 14 Ulke kombu
awilimunga kou papemunga
kou awili 12 mondoringi kou
tipimanga ola Sipsip Walomuni
oi Yunge kongonomu tendepaio
nimbe lipe mundurumu iye 12
imbimanga molorumu.

15 Ensel na kinye ungu nimumu
melema manda manjili luwe
kou goloni teli te ambolorumu.
Akumuni ulke kombu awilimu
kinye kou pape kere puluma kinye
kou papemu kinye manda lembai
ambolorumu. 16 Kombumunga
ekondo ekondo tulemu kinye
palakumu kinye tendeku ulu

terimu. Ulke kombu awilimu
winjo tipe manda lerimu kinye
2,200 kilomita mele; polopeya tepa
manda lerimu kinye tendeku ulu
kala terimu; olando tipe manda
lerimu kinye tendeku ulu kala
terimu. 17 Kou pape tomindo
lerimumu aku 65 mita mele. En-
selemuni mita manda lerimumu
maina imbomani manda ltemele
aku tepa manda lerimu. 18 Papemu
kou jaspani tepa, ulke kombu
awilimu kou gol paa nurupili te
naa pelimuni Goteni terimu. Ulke
kombu kariapa mele pa terimu.
19 Ulke kombumunga pape tipina
kou lupe lupe penga kou mone
olandopa purumomani au tirimu.
Pape tipi kiyendomu kou penga
jaspa panjiko, tipi talo tipemu
kou penga muku teli kou sapaia
panjiko, tipi yupoko tipemu kou
penga kake teli kou aget panjiko,
kite tipemu kou penga lkepa teli
kou emeral panjiko, 20 kite pakera
tipemu kou penga kondoli tepa
kake teli kou sadonikis panjiko,
kite talo pakera tipemu kou penga
kondoli kou konilian panjiko, kite
yupoko pakera tipemu kou penga
kainye teli kou krisolait panjiko,
ki talo tipemu kou penga lkepa
teli te kou beril panjiko, ki talo
pakera tipemu kou penga lupe
kainye teli te kou topas panjiko, ki
talo talo pakera tipe kou krisopres
panjiko, ki talo yupoko pakera
tipemu kou penga muku te lupe
tepa teli kou haiasin panjiko, tipi ki
yupoko tipemu kou penga kondoli
te lupe kou ametis panjiringi.
21 Pape kere pulu 12 kulumbu
kake tepa kou mone paa olandopa
puli 12 angilerimu. Kere pulu
te te ningo kulumbu awili te
te ningo teringi. Ulke kombu
awilimunga aulke baretema kou
gol paa penga nurupili te naa
pelima mondoringi, aulke akuma
kariapa mele pa terimu.

22 Ulke kombu awilina tukundo
Gote molorumuna ongo popo
tonge ulke tempel te angilerimuna
naa kanoru. Aku ambe telka,
Gote Awili Enge Nilimu kinye
Sipsip Walomu talo elo elongalo
ulke tempel mele moloringili.
23 Gotenga pa enge nilimuni
kombumu pa tenderemo, Sipsip
Walomu kombumunga tipe lam
mele molorumumunga ena kape
oli kape teni akuna pa naa ten-
deremo. 24 Kombumanga pali
imboma ulke kombu awilimu
pa tembalomunga manda an-
doko molonge. Maina iye nomi
kingima enonga mele kou olando
pumbe pengama aku kombuna
meko onge. 25 Aku kombumu
tumbulu naa tombalomunga wali
te pape kere puluma pipi naa
tinge. 26 Imbomani enonga mele
kou mone olando pulima kinye
au ninge melema kinye akuna
tukundo meko punge. 27 Nalo
mele kalaro mololima kinye,
imboma teko pipili kondoli uluma
teremele imboma kinye, kolo
toromele imboma kinye, akuma
aku kombuna tukundo paa naa
punge. Sipsip Walomunga koinjo
molopa kau puli bukuna imbi
molombalo imboma kau akuna
tukundo punge.

22

*Koinjo molopa kau puli ulu pu-
lumu peremo nomu kinye unjomu
talonga ungumu*

1 Kano kinye enselemuni molopa
kondopa kau puli ulu pulumu
peremo no omba purumumu na
lipe ondorumu, akumu kariapa
mele pa terimu. Gote kinye Sipsip
Walomu kinye elonga iye nomi
king polomunga no akumu wendo
omba, 2 ulke kombu awilimunga
aulke baret tuku tingina omba
purumu. No nekondo yakondo
kulendo talonga koinjo molopa
kau puli ulu pulumu peremo un-
jomu angilerimu, akumu poinye

tenga wali 12 mongo toromo, oli
yaka yaka nimbe mongo toromo.
Unjomunga gomomani imboma
tepa koinjo ltimo. 3 Goteni maina
umbuni tirimu mele umbuni paa
tendekure kape aku kombuna
naa lembalo. Gote kinye Sipsip
Walomu talonga iye nomi king
polomu aku kombuna lembalo,
Gotenga kongono tendeli imbo
kendemandemani yu popo toko
kapi ninge. 4 Enoni yunge
kumbekeremu kanonge, yunge
imbimu enonga mai mongona
topa panjimbelo. 5 Aku kombuna
ipo naa lembalo. Gote Awilimuni
eno molongena pa tendembalo-
munga ena tepili, molo tipe lam
kandamili naa ninge. Eno imbo
nomi kingima waliwalima molko
nokoko kau punge.

Jisas nondopa ombalo

6 Enselemuni nando nimbei,
“I unguma ungu paimboma,
imbomani manda nani nio mele
paimbo teremo ningo ipuki tinge
unguma. Awilimu, Gotenga ungu
nimbe munduli ungu ningo tiringi
imbo profetemanga minimanga
Gote, yuni yunge kendemande-
mani uluma nondopa wendo
ombalo mele kanangei lipe on-
dopili nimbe yunge enselemu lipe
mundurumu,” nimu.

7 Jisasini nimbei, “Pileio! Na
nondopo ombo nimu. Pele wendo
ombalo i bukuna nimbe moromo
unguma pilipe lipe tenge tipe tem-
balo imbomu yu malo,” nimu.

8 Na Jon, na i uluma pilipo
kanoru iyemu. Pilipo kanopolio na
uluma lipe ondorumu enselemu
yu popo topo kapi nembo nimbo
yunge kumbe kerena tamalu peru
9 nalo yuni nando nimbei, “Paa aku
ulu naa tewi! Nunge angenalini
Gotenga ungu nimbe mundulimu
imboma ningo tiringima kinye, i
bukuna nimbe moromo unguma
pilko liko teremele imboma kinye,
nu kinye na kinye lino pali Gotenga
kendemandema molopo kongono
tenderemolo kani nuni Gote yu
kau popo toko kapi niwi!” nimu.

10 Aku ungu nimbelie nando
nimbei, “I bukuna ulu altopa
wendo ombalo mele nimbe mo-
romo uluma nondopa kamukumu
wendo ombalo kani naa pilengei
naa nimbo para tiembo ningo
lopeke naa teani! 11 Imbo te tepa
kenjirimo imbomu yu pimingi ti
tipe tepa kenjipe molopili! Imbo te
kalaro molopili moromo imbomu
pimingi ti tipe kalaro mololi ulumu
tepili! Imbo te tepa kondoromo
imbomu pimingi ti tipe tepa
kondopa molopili! Imbo te Goteni
nanga mendepolo nimbe kake
tepili moromo imbomu pimingi
ti tipe Gotenga mendepolo nimbe
molopa kake teli uluma tepili imbo
molopili,” nimu.

12 Aku tepa nimu wali Jisasini
nimbei, “Pileio! Na nondopo
omboi tero. Ombo wali im-
boma enonga ulu teremelemanga
yu mele mele pundu tomboi
melema mepo ombo. 13 Na oi
kumbe lepo moloru. Akilio lepo
molombo iyemu Na kape. Na
kau kiyendomu, Na peyalimemu.
Na melemanga pali Pulu Iyemu,
Na melemanga pali pora timbo
Iyemu.

14 Enonga wale pakolima ku-
lumie toromele imboma aku
teremelemunga Koinjo Molopa
Kau Puli Ulu Pulumu Peremo Un-
jomunga mongoma ongo nongo,
ulke kombu awilimunga kou pape
kere pulumanga ongo tukundo
paio niomunga kano imboma,
Goteni eno nokopa kondopili.
15 Ulu kerima kau konopu kimbo
tiko moromelema kinye, tomo am-
bolko meambu liko toromelema
kinye, apureli ambiye andoko
toromelema kinye, imbo toko kon-
doromelema kinye, we melema
anjiko gotema ningo kuro popo

toko kapi nimelema kinye, kolo toli
uluma konopu mondoko kolo toko
teremelema kinye eno Gotenga
ulke kombu awilimunga kou
papemunga tawendo moromele.
16 Na Jisas, nani nanga imbo ta-
lapema i unguma pilengei, pumbe
nimbe tindipili nimbo nanga
enselemu nu pungo ningo tipuwi
nimbo lipo munduru. Na iye nomi
king Devitini kalopa ltimu Iyemu,
yu nanga kolepamu. Kombu
kandiye kombu tangombaindo ipu
leli oi angilipe pa enge nili teremo
akumu Na," nimu.
17 Mini Kake Telimu kinye Sipsip
Walomunga Ambo Limbelo Am-
bomu kinye eloni ningili, "Nu paa
owi!" nimbele. I unguma pil-
imbelo imbomuni "Nu paa owi!"
nipili! No wali kolombalo imbomu
opili! Imbo te no nombo konopu
lembalo imbomu kou mone naa
lipe Goteni we timbelo no koinjo
molopa kau puli ulu pulumu per-
emo nomu, omba nopili!

I unguma pilinge imbomando Jononi enge nimbe mi lepa nimbe tirimu ungumu

18 Gotenga nimbe munduli
ungu i bukuna nimbe moromoma
pilinge imbomando lepi lepi topo-
lio nimboi, "Imbo teni i bukuna
tukundo moromo ungumanga
ungu te tuku mundupe nimo lemo
i bukumunga ulu umbuni enge
nili mare wendo ombalo nimbe
moromo ulu umbunima Goteni
aku imbomu kinye wendo opili,"
nimbelo. 19 Molo imbo teni i buku-
munga Gotenga nimbe munduli
ungu nimbe moromomanga ungu
te naa nimbe kulu topa wendo
limo lemo Goteni yu tiye kolopa,
yu koinjo molopa kau puli ulu
pulumu peremo unjo i bukumuni
nimbe tirimomunga mongo mare
naa nomba, ulke kombu awili
kake teli i bukumuni nimbe tirimo
kombuna naa opili nimbelo.
20 I uluma wendo ombalo nimbe
tirimo iyemuni nimbei, "Paimbo.
Na nondopo omboi tero," nimo.
Paa aku tepili! Awili Jisas, paa
wani!
21 Awili Jisasini eno kinye
konopu noipe kondo kolopa eno
nokopa kondopili. Aku ulumu eno
yunge imbo mendepolo palima
kinye pepili! I paa!